אוצר השרשים

חלק שני

כולל

עברית ואשכנזית

מן

אות מ עד אות ת

אצרו

יהודה ליב בן זאב

צווייטע אויפלאגע

OZER HASCHROSCHIM.

ווין

געדרוקט בייא אנטאן שמיד, ק׳ק׳ פריוויל׳ אונד נידערעסטרייכישעם לאנד-שאפטס-דייטש אונד אריענטאלישעם בוכדרוקער.

WIEN, gedruckt bey ANTON SCHMID k. k. priv. und N. Ö. Landschafts-deutsch und orientalischem Buchdrucker 1816.

ont Coutés
(deux ecus de Briette
et demi —

J. Franck

1 mousse

1er mousseau — 54
2e — 52/12
3e — 54/10

לכבוד

הגביר היקר

כהר"ר

אהרן ליפמאן נ"י

קי קי האף-פאקטאר

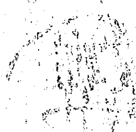
שבת ביתו

בהעכינגען

אזכרת מנחה

מאת

המחבר

אות מ

מאד

מְאֹד מלת תה"פ, להגביל בפעל הפלגת הפעולה
ברא׳ א בכמות ובאיכות: והנה טוב
מְאֹד (זעהר)· ובא כפול בשמוש
שם יז בי"ת: וארבה אותך בִּמְאֹד מְאֹד
שמות א (אויסערארדענטליך פיל): וירבו
ויעצמו בִּמְאֹד מְאֹד· ובחבור
על מלת עד מורה רבוי זמן:
ישעי׳ סד אל תקצוף יי׳ עד מְאֹד ואל לעד
תהלי׳ קיט וגו׳ (אימערוועהרנד): אל תעזבני
עַד מְאֹד, ר"ל עד מאד אשמר
חקיך לכן אל תעזבני, כי עד
שם שם מורה עולמית מן עדי עד: ואל
תצל מפי דבר אמת עד מְאֹד
דברים ו כלומר לעולם: ובכל מְאֹדֶךָ
(פערמעגען) בתכלית היכלת שתוכל
מ״ב כג כי בכל נפשו ובכל מְאֹדוֹ:

מאה

מֵאָה שם מספר נקבה· ונופל
ברא׳ יא על מנוי זו"נ: מְאָה שנה
ש״ב ח (הונדרט): מֵאָה רכב· והמנוי
לרוב בל׳ יחיד ועל המונוח
מ״א יח כל"ר: מֵאָה איש· מֵאָה נבאים
שם שם ומֵאָה צמקים· והסמיכות:
שם כה במדבר ג מְאַת אלף· והכנוי: תשע מֵאות
ברא׳ ה שה״ש ח והזוגי: ומָאתַיִם לנוטרים·
מ״ב יא והתאר: שרי הַמֵּאוֹת, נקרא
קהלת ח הַמֵּאוֹת· ובא: עשה רע מְאַת
הסר הסומך:

מאם

מְאוּמָה תה"פ לתאר תכלית
המעוט מן הפעול·

כמו כלום בתל׳: משאת מְאוּמָה דברים כד
(עטוואס; דאז אינדעסטע): דבר במדבר כב
מְאוּמָה· ולא ידבק בידך מְאוּמָה דברים יג
איננו רואה את כל מְאוּמָה ברא׳ לט
נוסף על כל לענין אחד, מעוט
אחר מעוט: והה"א בכל אלה
נוספת, ובא בלי ה"א: ובכפי איוב לא
דבק מְאוּם· וע"ש מום:

מאן

מֵאֵן פ"י מצטרף על פעל
אחר הבא אחריו במקור
עם למ"ד או זולתו: להורות
מניעה ושלילת רצון הנושא
לפעול הפעולה: מֵאֵן לשלח שמות ז
(ווייגערן, ניכט וואללען): מֵאֵן במדבר כב
בלעם הלך: מֵאֲנָה הנחם נפשי, תהלי׳ עז
העדר היכלת: מֵאֲנָה הכלם: ירמי׳ ג
אם מאן יְמָאֵן אביה: וַיְמָאֵן שמות כב ברא׳ לט
ויאמר: יען קראתי וַתְּמָאֵנוּ משלי א
מובן בו לשמוע וכן: ואם תְּמָאֲנוּ ישעי׳ א
ומריתם· והתואר: ואם מָאֵן שמות ז
אתה: הַמֵּאֲנִים לשמוע: ירמי׳ יג

מאס

מָאַס פ"י בב"ב: קל ענינו
בזה וגעול ותעוב בדבר
וקשור או בבי"ת וזה לרוב או
כיחס הפעול את: מָאַס יי׳ בהם ירמי׳ ו
(פעראכטען, פרווערפען, ווידער־
ווילען האבען, איבערדריססיג זיין):
המאס מָאַסְתָּ את יהודה: העם שם יד
אשר מָאַסְתָּה בו: מָאַסְתִּי לא שופטי׳ ט איוב ז
לעולם אחי׳· נחם אשר אמר
ותבחר מחנק נפשי, מאסתי
להמית עצמי כי בלי זה לא לעולם
אחיה: יען מָאָסְכֶם בדבר הזה: ישעי׳ ל

חבקוק ג המרובעים : וימודד ארץ : חלק
אותה לגבולותיה, ולפירש"י
חלק להם מדה כנגד מדה וע"ד
ענינו מתיחה ופשוט ופיזור,
כמו ויתר גוים, והוא מתיחס
על דור הפלגה, שמתחס לארכה
איוב ז ולרחבה של ארץ ומזה : ומדד
ערב, שהיה הלילה נמתח
ומתרחב בזמן בעיניו מחמת
כאבו : (אויסדעהנען) ומזה :
מ"א יז ההתפעל : ויתמודד על הילד
(זיך אויסשטרעקקען) נשתטח :

מד או מד תאר למעיל או
שאר מלבוש העשוי לפי
ויקרא ו מדת האיש : ולבש הכהן מדו
בד (קלייד) שהוא ארוך ומתוח :
תהלי' קט וילבש קללה כמדו (הימאנט) :
ש"ב י ומדיו קרועים, ובס"נ : על פי תהלי' קלג
מדותיו, ועל פי הוא פי הבגד
ירמי' יג בבית הצואר, וע"א : זה גורלך
מנת מדיך, שעור הראוי לבוא
לך על פי מדת ענך (פארציאן) :
איוב יא ארכה מארץ מדה :

שמות כו מדה שמ"נ : מדה אחת לכל
איוב כח הירעות (מאאס) : ומים
תכן במדה, שם כלי המודד,
יחזק' מ והסמיכות : במדת השער :
תהלי' לט ומדת ימי מה הוא, שעורו, וע"א
נחמי' ה למדת המלך (קאסטען, שטייער)
לפי שניתן לפי שעור וערך הנכסי'
כי כל נתינות מלכות נקראים
בשמות סכום מה, מכס, ערך,
או הוא ל' ארמית שנקרא מנדא
יחזק' מג ובלו והלך, והרבוי, ואלה מדות
זכרי' ב המזבח, ובהרכבת השמות : חבל

מדה, או : קו המדה (מעססשנור) ירמי' לא
קנה המדה (מאסשטאב) : איש יחזק' מ
מדה (איין מאן פאן האהער ד"ה א כ
שטאטור) תאר לגבה קומה וכן :
אנשי מדה או : אנשי מדות, ישעי' מה
וי"מ מזה : איש מדון, כי בד"ה ש"א כא במדבר יג
בא במקומו איש מדה : אבנה ירמי' כב
לי בית מדות, ר"ל מרווח (גרייס
איג, אויסגעדעהנט) ומז"א : מי שם איוב לח
ממדיה, כמו מדותיה, והמ"ם
נוסף, ובדב"א יבוא שם מדות
במובן המוסרי, על הדעות
והנהגות הישרות המשוערות
במדת השכל, כי המשער דעותיו
והפעלותיו והנהגותיו בערך
ושעור הראוי ע"פ מסבות החכמה
נקרא בעל מדות טובות (גיט
טען) וכן נקראו חכמת השעור
והנדסי חכמת מדידה (מעסס
קונסט) :

מדן

מדינה שת"נ : לקבוץ פלך
ערים וכפרים הנכללים
תחת יד ממשלה אחת ומשתוים
בלשון ומנהג וסדור : עשרים אסתר א
ומאה מדינה (לאנד, פראפינץ)
אשר בעילם המדינה, והמדינה דניאל ח
לא יקרא כי אם ארץ ממלכה
אשר מסודרת בחק ונימוס
המדות, ואולי הוא משם דין :
וצדק תראה במדינה (שטאט), קהלת ה
והרבוי : בכל מדינות המלך : אסתר א
ומגלת מלכים והמדינות, ובל קהלת ב
ארמית גם עיר יקרא מדינה :
שם במדינה ברעה, והוא עיר נחמי' א

עמוס ב על מָאֳסָם את תורת יי : אֶמְאָס
איוב ט חיי : וְאֶמְאָסְאךָ מכהן לי, יתיר הושע ד
משלי ג אל"ף ; מוסר יי בני אל תִּמְאָס
(גרינגשעטצען) :
תהלי' טו הנפעל : נבזה בעיניו נִמְאָס
ישעי' נד (פעראכטעט ווערדן) : אשת
איוב ז נעורים כי תִמָּאֵס : עורי רגע
וַיִּמָּאֵס ו"מ, משפטו וימסס,
ע"ד יִמָּאֲסוּ כמו מים , כמו
יִמַּסּוּ :

מאר

הַמַּמְאִיר פ"י בנינו הפעיל ,
ענינו הכאבה והשחתה
יחזק' כח סלון מַמְאִיר (שטעכנד, שמערצ-
ויקרא יג האפט) : צרעת מַמְאֶרֶת הוא
(פערדערבענד, שעדליך) כולל
ג"כ החסרון מן מארה · שהצרעת
פוחת ומכלה הבגד :

מגד

מֶגֶד תאר למתיקות פרי
דברים לג מבושל : מִמֶּגֶד תבואת
ש"ה ד שמש (זים, רייפע פרוכט) : פרי
שם שם מְגָדִים (קאסטבאר) : פרי מְגָדָיו ·
בראש' כד ובס"נ : וּמִגְדָּנֹת נתן לאחיה ,
בתוספת נו"ן , תאר לכל דבר
משובח ומעולה (קאסטבאר-
קייט) :

מגל

מַגָּל שם כלי שקוצרין בו
התבואה כמו חרמש :
ירמי' נ ותופש מַגָּל בעת קציר (זיכל)
יואל ד ע"זה לארמית : שלחו מַגָּל ·
ואיפשר הוא מחפ"נ כי בערבי
נקרא מנגא"ל :

מגן

מגן

מִגֵּן פ"י בנינו הפעיל ענינו
מסירה ברשות אחר : אשר בראש' יד
מִגֵּן צריך בידך (איבערליפערן) :
אֲמַגֶּנְךָ ישראל : עטרת תפארת הושע יא
תְּמַגְּנֶךָּ, לטובה תכלול ותעטיר משלי ד
אותך כמגן (אומגעבן) אע"פ
שאינו משרשו עצה"מ אבל עקר
ענינו מסירה כי מצאנוה ב"פ
נרדף עם נתן :

מגר

מִגֵּר פ"י בנינו פיעל , ענינו
גרירה והריסה סחוב
והשלך : וכסאו לארץ מִגַּרְתָּה תהלי' פט
(שלייפען, צערשטערהן, שטירצען)
וגלגלתיך מן הסלעים ת"ו אמגרינך
ובתפלה תשבר ותמגר ותכניעם
ו"מ מזה : מְגוּרֵי אל חרב , יחזק' כא
סחובים אל חרב :

מדד

מָדַד פ"י דק"ב"י קל ענינו
שער כמות הדבר , בארך
ורחב ועומק בכמות המתדבק ,
או מספר בכמות המתפרד ר"ל
מדת השטח ומדת המלוי : מי ישעי' מ
מָדַד בשעלו מים (אויסמעססען) :
וּמַדֹּתִי פעלתם ראשונה אל ישעי' סה
חיקם (מעססען) · לתת להם
עונש כשיעור חטאתם , מדה כנגד
מדה : וַיָּמֹדּוּ בעמר : שמות טז
הנפעל : לא יִמַּד ולא יספר הושע ב
כ"ש שלא יספר : אם יִמַּדּוּ ירמי' לא
שמים ממעל :
הפיעל : ועמק סכות אֲמַדֵּד , תהלי' ס
לגבוליה : וַיְמַדְּדֵם בחבל , וע"ד ש"ב ח

המרובעים

יעבור עלי מה. על מה ואני
בר״א׳ טו אשא בשרי: ובשמוש בית: בַּמָּה
אדע כי אירשנה (וואדורך):
שמות לג ובַמֶּה יודע איפא׳ ובלי בי״ת לע״ז
שם י ואנחנו לא נדע מה נעבוד:
איוב כא כמו במה (איט וואס): ומַה
בר״א׳ מז אתבונן ובכמה: ובשמוש כ״ף: כַּמָּה
ימי שני חייך (וויא פיל), לדעת
איוב יג המספר: כַּמּה לי עונות: עד
מ״א כב כַּמָּה פעמים אני משביעך בסג״לי
תהלי׳ לה ועל הזמן: אדני כַּמָּה תראה:
זכרי׳ ז (וויא לאנג נאך): זה כַּמָּה שנים
איוב כא (שאן פיל) להפלוה: כַּמָּה נֵר
רשעים ידעך (אך וויא אפט):
תהלי׳ עח כַּמָּה ימרהו במדבר וכתבתיו
כש״ כמה׳ ובדב״א שם בַּמּות
לענין שעור (קוואנטיטעט)׳
ובשמוש אות למ״ד לָמָּה; יבוא
על ג׳ ענינים׳ א) אם לדעת
בר״א׳ יב תכלית הפעול׳: לָמָּה אמרת
אחותי היא (ווארום, וואצו):
תהלי׳ י לאיזה תכלית: לָמָּה י״י תעמוד
ברחוק, ובזה הוא נבדל משאלת
מדוע׳ כי מדוע יבוא תמיד
לשאלת סבה, או גורמת, או
פועלת או תכליתית׳ ב) או
השואל יודע סבה תכליתית
וכוונת הפעולה, אלא שמתמיה
עליה שהיא ללא צורך או ללא
בר״א׳ ד תועלת: לָמָּה חרה לך וְלָמָּה
נפלו פניך, ודעת הסבה, אבל
אינך צריך לזה׳ כי הלא אם
שם לא תיטיב וגו׳: לָמָּה נחבאת לברוח
וְלָמָּה לא הגדת לי, ידע היה
הסבה אבל אמר אינך צריך לה
כי הייתי משלחך׳ ובא בסגו׳
ש״א א לענין זה: לָמֶה תבכי וְלָמֶה
לא תאכלי וְלָמֶה ירע לבבך,
אינך צריך לה, כי אנכי טוב
לך׳ או שבא למאום בדבר
בר״א׳ כז שאינו חפץ בו: לָמָּה לי חיים׳
שם כה אינני חפץ בו: לָמָּה זה אנכי:
שם לג לָמָּה זה, אין צורך לה, יש לי
שם כז רב: לָמָּה אשכל גם שניכם:
שם מז לָמָּה נמות לעיניך: לָמָּה זה
איוב ט הבל איגע, ללא תועלת׳ ובא
בשי״ן נוסף על למ״ד לע״ז:
ש״ה א שַׁלָּמָּה אהיה כעוטיה, ללא
תועלת: ובא בלא למ״ד לע״ז:
איוב ז ומַה לא תשא לפשעי: ומַה
שם ג שרים כי אינק׳ והנה מתי סודי
האריכו דברים בהמאסף לשנת
תקמוח עבר שב״ה׳ לבאר גדר
והבדל שבין מלת מדוע ובין
מלת לָמה, ועם מה שאמרתי
אין צורך לאריכות דברים׳ כי
אין עיקר בב׳ מלות האלה כ״א
אותיות השמוש אשר בהם;
והמה מבדילות בין הוראתם,
המ״ם עיקר שמושו לסבה,
לכן מלת מדוע שאלת הסבה׳
והוא שאלת המסתפק כאשר
איננו יודע כל דבר בין סבה
גורמת ובין סבה פועלת ובין
סבה תכליתית, והלמ״ד עיקר
שמושו תכלית׳ לכן מלת למה,
איננה שאלה לדעת סבה, כי
יודע הסבה, אבל ירמוז במלת
למה כי התכלית בפעול איננה
לצורך או לתועלת או אינו חפץ
בדבר והבן:

וכן בתל׳ במקדש אבל לא במדינה ר״ל בעיר אחרת:

מדע

מדוע מלת השאלה כאשר ירצה השואל לדעת סבת הפעולה או העדר הפעולה:
שמות ב מדוע מהרתן בא (ווארום, וויא זא) על פי איזה סבה יכלתן לבוא
שם ג היום מהר משאר הימים: מדוע לא יבער הסנה, מה סבה מעכב
שם ה לבער: מדוע לא כליתם חקכם:
שופטי׳ ה מדוע בושש רכבו: מדוע לא
ש״א כ בא בן ישי: מדוע אתה ככה
ש״ב יג דל: מדוע דרך רשעים צלחה:
ירמי׳ יב
איוב כא ואם מדוע לא תקצר רוחי: האין די סבה לקצור רוחי. ובא על המעט דרך תמיהה ותקוה:
שם ג מדוע קדמוני ברכים, איננו שואל בה סבה, אבל דרך תקוה, הלואי לא קדמוני. עיין שרש מה:

מה

מה מלה יש לשאלה ולתמה כאשר ירצה השואל לדע׳ דבר אשר לא ידע מהותו או
בר״א לב שמו או איכותו: מה שמך (וויא
שם לח מה תבקש? (וואס): מה תארו
שם לז
ש״א כח מה היא (וויא עס בעשאפפען
במדב׳ יג איזט): מה יקרא לו: מה שמו
בר״א ב
שמות ג מה אמר אליהם (וואס): מה
שופטי׳ יח אתם (וויא טעהעט׳ס איט דער
ש״א ד זאכע): מה היה הדבר (וויא
בר״א כא איזט׳ס צוגעגאנגען): מה הנה
שבע כבשות: ומה שהוא דרך
בר״א כ תימהון: מה עשית לנו ומה
שם ג חטאתי לך: מה זאת עשית,
כלומר למה עשית זאת: מה שם מג
נאמר לאדני מה נדבר ומה
נצטדק, הלא לא יועיל: מה שם טו
תתן לי (וואס): מה תצעק שמות יד
אלי: ועל הסבה: מה זה מהרת
למצא (וויא זא): ובא בלא שאלה בר״א כו
לענין מאומה: ויהי מה שיהיה ש״ב יח
(עס זייא וויא איהם וואללע):
ויעבור עלי מה שיעבור, עיין איוב יג
להלן על מה: ודבר מה יראני: במדב׳ כג
כי לא ידעו מה הוא: לא ידענו שמות טז
מה היה לו: ומה ראו על ככה שם לב
אסתר ט
ומה הגיע אליהם. כלומר אשר
ראו ואשר הגיע: ויש לשלול או
להקטין דבר: מה החלום הזה בראשי׳ לז
אשר חלמת, איננו כלום: ביני שם כג
וביניך מה היא: ונחנו מה שמות טז
ואהרן מה הוא: מה אנוש כי במדב׳ טז
תזכרנו: זכור אני מה חלד תהלי׳ ח
שם פט
וכן הוא לקריאת הפלגה להגדיל
הענין אם ביתרון מעלה: מה שם לו
יקר חסדך אלהים (וויא טהייער):
מה רבו מעשיך יי׳: מה רב טובך: שם קד
שם לא
מה טבו אהליך: מה נורא במדב׳ כד
המקום, או לחסרון הפלגת הצער בר״א כח
מה אמולה לבתך: ובחבור יחזק׳ טז
מלת עד: עד מה כבודי לכלמה, תהלי׳ ד
כמו עד מתי: עד מה תאנף יי׳ שם עט
ובחבור מלת על: על מה עשה דברי׳ כט
(ווארִיבער) כמו מדוע, מה הסבה:
על מה אבדה הארץ: על מה ירמי׳ ט
תכו עוד תוסיפו סרה, לדעת ישעי׳ א
רש״י כמו על אשר הוכיתם.
ולד״א על אי זה מקום: על מה איוב יג
אשא בשרי, ר״א שהוא מוסב למעל׳

ויעבור

מַהֵר תה"פ לתכיפת הזמן
שמות כג וד מַהֵר (באלד, זאֶ
דברים ד גלייך): סרו מַהֵר (געשווינד) בזמן
שם שם קצר, וכן: לא תוכל כלותם
שם ז מַהֵר: קרוב וּמַהֵר מאד · ובס"נ:
צפני' א והולך מְהֵרָה (געשווינד, אייזענדט)
במדבר יז ואבדתם מְהֵרָה, בזמן קצר:
דניאל יא עוד מְהֵרָה (גאנץ געשווינד, גאר
תהלי' קמז יואל ד באלד): קל מְהֵרָה אשיב גמולכם:
קהלת ד לא בִּמְהֵרָה ינתק:

מו

כְּמוֹ מלה בלי הוראה כ"א
בהכנס עליו אות שמוש
איוב יז מאותיות בכ"ליבבי"ת: אאמיצכם
בְּמוֹ פי (מיט) כמו עם הכלי:
ישעי' מג כי תלך בְּמוֹ אש (אין) כמו
שם כח בְּתוֹךְ · ובכ"ף: כְּמוֹ כן ימותון
(זא, עבן זא) ר"ל כמו הוא
תהלי' נט דמיון לבד (אלס, גלייך): כְּמוֹ
שם נח יתמוללו: כְּמוֹ שבלול: אספרה
שם עג
שם נח כְּמוֹ · חסר הנדמה אחריו: כְּמוֹ
חי כְּמוֹ חרון · ואיננו לדמיון ·
כ"א בעוד ר"ל כמו שהוא · וכן
אספרה כמו ר"ל כמו שהוא
(וויא דיא זאכען בעשאפפען זינד)
איוב כז ובל"מד: לְמוֹ פי, (צו): לְמוֹ
שם יט
משלי ל חרב · לְמוֹ פי: לְמוֹאֵל י"א
שהוא כמו לְמוֹאֵל · וזה כשהבית
והלמד נקודים בשוא אבל כשהם
בקמץ, הם במקום כנוי
הנסתרים בָּהֶם לָהֶם, והוי"ו נוסף
כמו: בכנוי אז ידבר אלמו ת'
אליהם: יאכלמו ת' יאכלם:
תהלי' נח חמת לָמוֹ: יתהלכו לָמוֹ: ימצו
שם עג
שם שם לָמוֹ ת' להם: זולתי מלת בְּמוֹ
שלא

שלא ימצא בכ"ף קמוץ על כנוי
נסתר לבד ת' כהם: אבל צריך
שיתחבר אליו הכנוי: כָּמוֹנִי מ"א כג
כָּמוֹךָ: כְּמוֹהֶם יהיו עשיהם · תהלי' קיד
ועפי"ז בלתי מתישב כונת
המתרגם האשכנזי שהעתיק
אספרה כמו על כונת כמוהם ·
ואולי מלת אספרה כמו להורא'
הפחות שבמיעוטים וכן: כְּמוֹ שם נח
יתמוללו (אין איינעם נו):

מוג

מוּג פע"וי דב"ב · קל עומד
ענינו נמיסה ונמיחה:
תָּמוּג ארץ (שמעלצען) עצה"ש · תהלי' מו
כי כאשר ישתמש בפעל קשה
על החזק, כן יבוא מוג ורכות,
על החולשה: הנוגע בארץ עמוס ט
וַתָּמוֹג (שווינדען): למען לָמוּג יחזק' כא
לֵב (נאגען) כמ"ש ימס לב · וכא
פ"א יוצא: וַתְּמוּגֵנוּ ביד עונינו ישעי' סד
וי"מ כל השרש מל' תנועה
ותנודה:
הנפעל: והנה ההמון נָמוֹג ש"א יד
(זיך אויפלעזען, אויסאיינאנדער
געהן): נְמוֹגִים פלשת (נאגען): ישעי' יד
נָמֹגוּ כל יושבי כנען: נְמוֹגִים שמות טו
ארץ ויושביה: תהלי' עה
הפיעל יוצא: ברביבים שם סה
תְּמוֹגְגֶנָּה (שמעלצען): ותמגגני איוב ל
תושיה, כלומר תשא נפשי
התקוה שהיא רוח והבל ותמוגג
לבי ע"י תושיה שלא באה
המקוה לדבר ולא בא לבו נמוג
ע"ד מכלות עינים · ותשאני
עניני תקוה כמו ואליו הוא
נושא

מהל

מָהֶל פ"י בנינו קל' ענינו
מזיגה וערוב: כבאך
ישעי' א מָהוּל במים (אויגנגען, אויסטען)
ובערבי נקרא דבר מעורב
מהל"א:

ממה

הִתְמַהְמֵהַּ פ"ח בנינו התפעל
וענינו ממשיך
להתעכב במקום אחד, או
ממשיך בפעולה שהיה לו למהר:
תהלי' קיט השתי ולא הִתְמַהְמָהְתִּי (זייאמן,
בראשי' מג נעזערן): לולי הִתְמַהְמָהְנוּ: ולא
שמות יב יכלו לְהִתְמַהְמֵהַּ (זיך פערווייַלען)
אין בו אחוה אלא העכבה בלבד:
חבקוק ב אם יִתְמַהְמָהּ חכה לו: יצריך
ישעי' כט ביאתו לזמן: הִתְמַהְמְהוּ ותמהו
התעכבו וחשבו ותמהו, כי
ההתבוננות על דבר צריך מתינות
(געלאססען נאכדענקען) והוא
רק הא"הפ והפעל נסתר בו.
וע"ש בוש:

מהר

מָהַר פ"יגב"ב קל ב' הוראות
לו. א) ענין מתן
שנותנים לארוסה לקחת אותה
שמות כב לאשה: מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לו לאשה
(זיך איינע פרויא דורך געשענקע
ערקויפען) והוא פעל נגזר משם
מהר. כי בעברית ובארמית
נקרא מתנות כלה מוהרא
ב) נגזר מתה"פ מהר, ענינו היש
תהלי' יו היפך התמהמה: אחר מָהָרוּ
(נאך איילען, איילינג פאנגען)
והמתרגם האשכנזי מעתיק אותו
מל' מוהר (בזהלען):

הנפעל מע"ב להורות מהירות
ופחוז בלי התבוננות: הגוי הַמַּר חבקוק א
וְהַנִּמְהָר (פארשנעלינג, אונבעזאננען)
ועצת נפתלים נִמְהָרָה: עצרת איוב ה
נפתל היא כמו עצה נמהרה
אשר בלי עיון והתבוננות ובטלה:
ולבב נִמְהָרִים יבין לדעת: ישעי' לב
לְנִמְהֲרֵי לב: שם לה
הפיעל ג"כ מע"ז והוא
תמיד במקום תה"פ, להגביל
בפעל הבא אחריו בפעל או מובן
בכח מהירות וחיש: והאיש ש"א ד
מִהֵר ויבוא (איילען) כמו לבוא:
מִהֲרוּ שכחו (באלד) לשכח: תהלי' קו
מִהַרְתָּ למצא (געשווינד): מַהֲרִי בראשי' כז
שלש סאים קמח, חסד להביא: שם יח
וכן: מַהֲרוּ את המן: פן יְמַהֵר אסתר ה
והשיגו (נאכקאממען) כמו פן ש"ב טו
יקדים לבוא: והייתי עד מְמַהֵר מלאכי ג
(בעפערדערן): ולבך אל יְמַהֵר קהלת ה
(פארשנעלינג זיין) כי יש מהירות
שהיא מעלה, כשהיא מצד
הזריזות ויש שהיא חסרון כשהיא
פחזות נמהרה בלי דעת: יְמַהֵר ישעי' ה
יחיש מעשהו שניהם לע"א לחזק:

מָהִיר שת"ז לזריז ובקי
במלאכתו מצד ההרגל
והלמוד: סופר מָהִיר (געשיקט): עזרא ז
הזית איש מָהִיר במלאכתו: משלי כב
ובסמיכות: וּמְהִר צדק, כמשמעו ישעי' יו
ממהר צדק (בעפערדערן):

מֹהַר תאר זכר לנדן בתולה:
מֹהַר ומתן (מארגנגאבע): בראשי' לד
במֹהַר הבתולות: שמות כב

מזהר

הנפעל: המול לכם כל זכר בראשית יז
המול ליי: ירמיה ד
ההפעיל: בשם יי כי אמילם תהלים קיח
(פערהויען) ועיין מלל שאר הבנינים:

מול מלת תה״פ נרדף עם
נגד, נכח, לעמת: אל שמות כו
מול פני אהל (געגן): אל מול שם לד
ההר, מנגד להר: אל מול אחרי שם ל
אל מול פני המנורה: ומ״ש צד: במדבר ח
ממול ערפו (דיא געגענד) · כי ויקרא ה
אל מול הוא הצד שכנגדו מעבר
שלעומת עבר, ממול הוא אותו
צד בעצמו: ממול הבכאים, ב״ב ה
ר״ל מאותו צד בעצמו ששם
הבכאים: והוא יושב ממלי במדבר כב
קרוב לצדי, ואלו אמר אל מולי
היה המשמעות פנים אל פנים:
ממול שלמה אדר תפשיטון · מיכה ב
ר״ל מהעומד עמהם בצדם יפשטו
שמלת אדרתו, והעוברי׳ עליהם
בטח וגו׳: ובא מול, תאר ·
לענין במקום העצם ולמליץ לו:
היה אתה לעם מול האלהים שמות יח
(איין טטעלל = פרטרעטר) ·
שתעמוד לעם במקום אלהים
להשתדל בעניניהם לטובתם
ואתמול עמי ואף שהיא מלה מיכה ב
אחת ענינו אותו שהוא מול
ומליץ לעמי לאויב יחשבו · וי״ל
כי מול משרש מלל המורה
דבור׳ והנח ת׳ הדגשי ובא בחולם
לע״א: מול סוף (געגענאיבער): דברים א
ההולכת למואל, בתוספת נחמיה יב
אל״ף נחה:

מולות שמ״נ: חתן דמים שמות ד
למולות (בעטניידונג) ·
ובתל׳ שם מילה ידוע:

מום

מום שת״ז לחסרון טבעי או
מוסרי: אשר בו מום (געברעכן, לייבספעהלער) ובאל״ף נחה: ויקרא כא
אשר אין בהם כל מאום: ובכפי דניאל א
דבק מאום (שמוטזפלעק), מוסרי · איוב לא
וי״מ כמו מאומה כי הה״א נוסף:
כי אז תשא פניך ממום (טאדעל) שם יא
מוסרי: ומוכיח לרשע מומו: משלי ט
בניו מומם: דברים לב

מון

תמונה שת״נ לציור מוחש
או משכל: פסל שמות כ
וכל תמונה · הפסל הוא צורה
נפסלת על דמות צורת דבר
נמצא במציאות · והתמונה היא
צורה מורכבת מדמות כמה
צורות נמצאות לרמוז על תכונות
רבות מורכבות בנושא אחד ד״מ
דמות סוס בעל כנפים (געשטאלט, פיגור): תמונה לנגד איוב ד
עיני, הצורה אשר ראה לא
היתה על תבנית דבר נמצא
פרטי · ועל ציור שכליי: ותמונת במדבר יב
יי יביט (פארטטעללונג) רומז על
היצור הכל שהוא תמונת יי,
כי כמו שהצייר כאשר ירצה
לתאר גבור או גדול בתכונות
שונות, יצייר תמונה מורכבת
מציורים רבים אשר תכונותיהם
הרבות רומזים כי הם נכללים
בהרכבה בנושא אחד, כן

נושא את נפשו · או הכונה
תנשא ותרכיב חמרי אל רוח
חיים, ועתה תמוגגני להפריד
הרכבתי מן הישות, ר"ל ישותי
מתמוגג:
עמוס ט ההתפעל: וכל הגבעות
תהלי' קז תתמוגגנה (צערשמעלצן): נפשם
ברעה תתמוגג (נאגען): מן
למוג לב:

מוח

מֹוחַ שם זכר לשומן העצמות:
איוב כא ומח עצמותיו ישקה
(דאז מארק):
תהלי' סו מֵיחַ שת"ז לשמן: עלות
ישעי' ה מחים (פייסט): וחרבות
מחים גרים יאכלו:

מוט

מוט פע"י הנ"ב קל עומד
וענינו נטית דבר מקיומו
תהלי' נד והמעדה ונוטה לפול: אם
אמרתי מטה רגלי (וואנקען),
נטיה מתקומה הישרה שקודם
ויקרא כה נפילה: ומטה ידו ההון תומך
כח אדם ובמסכנות מוט ידו
תהלי' מו וכחו: מטו ממלכות: לעת
דברים לב תמוט רגלם: צדיק מט לפני
משלי כה
שם כד רשע (זיך ביגן, שאיגען): ומטים
ישעי' נד להרג: והגבעות תמוטינה וברית
שלומי לא תמוט:
תהלי' יז הנפעל שוה לקל: בל
שם י במוטו פעמי: בל אמוט לעולם:
שם פב ימוטו כל מוסדי ארץ: ימוטו
שם קמ עליהם גחלים כמו יפלו:
שם נה ההפעיל: ימיטו עלי און
(וועלצן) יסבבו שיפול און עלי·
כי המוט יקדם לנפילה:

ההתפעל: מוט התמוטטה ישעי' כד
ארץ (וואנקען) · ובהל' נכסיו
מתמוטטים (וואנקען, גרונד
געהן) הולכים וכלים אחת אחת:
מוט יש שמ"ז להמעדה: אל תהלי' קכא
יתן למוט רגליך (וואנקן) ויש
תאר לבדי עץ הנתן על השכם
לשאת עליו משא: וישאהו במדבר יג
במוט (באהרע): ונתנו על המוט שם ד
ועצה"ש תאר לעול: אשבור נחום א
מוטהו מעליך (דאז יאך) · ובס"נ
תאר לעול הנתן על הצואר:
המוטה מעל צואר ירמיה (דאז ירמי' כח
יאך) והרבוי: בכתפם במטות ד"ה א טו
ושם הבדים: ואשברה מטת ויקרא כו
עלכם (שטאנגען) · ויכונה גם
כן הרצועות הקושרות מוטות
העול: וכל מוטה תנתקו: התר ישעי' נח
אגדות מוטה· כנוי ללחץ הדוחק שם שם
והכנעה (בעדריקקונג): אם תסיר שם שם
מתוכך מוטה: את מטות מצרים יחזק' ל
לו[illegible]ם והחקם אתכם במשלתם·
מוך בשרש מכך:

מול

מול פ"י דב"ב · קל ענינו
חתוך בשר הערלה:
אשר מל יהושע (בעשנידען): יהושע ה
וימל את בשר ערלתם · ועצה"ש: בראש' יז
ומלתם את ערלת לבבכם. כי דברים י
ערלה היא אטימה, אם אטימות
בשר או אטימות הלב לבלתי
שמוע, והמילה היא הסרת
אטימה: כי מלים היו: אל כל יהושע ה
מול בערלה, מול בשר וערלת ירמי' ט
לב: מל את בני ישראל: יהוש' ה
הנפעל

ירמי׳ לח וַיָּמָת תחתיו מפני הרעב ׳
קרוב למות :
ירמי׳ כ הפיעל יוצא : אשר לא
מותתני מרחם (טטערבען לאס=
ש״א יד סען) : ונשא כליו ממותת אחריו
ש״ב א (טעדטן) : אנכי מתתי את משית
שם שם יי : ואעמוד עליו ואמותתהו :
ההפעיל יוצא לפועל או
שמות כא לסבה : וְהֵמִית איש (טעדטען ,
ש״ב יד אומברינגען , ערטאטגען) : ואם
ירמי׳ מא יש בי עון והמיתני : ולא הֱמִיתָם :
ירמי׳ טו וְהֵמַתִּי ברעב שרשך! (אומקאמ=
במדב׳ יז מען לאססען) : אתם הֲמִתֶּם
את עם יי (פעראנלאססט או
שם שם טטערבען) : לַהֲמִיתֵנוּ במדבר :
דברי׳ לב אני אָמִית ואחיה : מחר אתה
ש״א ט מומת: לְהָמִית עיר ואם בישרי)
על יושביה או ע״ד המליצה
על העיר , והפכו להחיות אבנים :
מ״א יח ההפעל : ולא הוּמַת (אוא=
במדב׳ לה גבראכט ווערדן): מות יוּמַת הרצח
מ״א יח וַתּוּמַת שם : לא יוּמתו אבות :
דברי׳ כד
תהלי׳ ע מוֹת שמ״ז : על מות לבן
(טאדט, טטערבן) ובחולם
ברא׳ כז לפני מותו : וּבְמוֹתָם לא נפרדו :
ש״ב א
ברא׳ כה הולך לָמוּת: אין חרצבות לְמוֹתָם
תהלי׳ עג והד״מ העתיקו כמו לימותם ,
יחזק׳ כח והרבוי : מוֹתֵי ערלים תמות :
ישעי׳ נג ואת עשיר בְּמֹתָיו ׳ והרבוי על
מיתה במחלאים ומכאובים, נדמה
כאלו מת מיתות רבות׳ ובתוספת
ירמי׳ יו מ״ם : מְמוֹתֵי תחלאים : מְמוֹתֵי
יחזק׳ כח חלל כלבים ׳ ובתל׳ ש״מ מִיתָה ,
מיתות ב״ד :

מֵת תאר : להקים שם הַמֵּת רות ג
(טאדטע) : לא הַמֵּתִים תהלי׳ קיו
יהללו יה : הַמֵּתָה תמות : כְּמֵתֵי זכרי׳ יח
עולם : יחיו מֵתֶיךָ : תהלי׳ קמג
ישעי׳ כו
מָוֶת שד״ז : כרתנו ברית את שם כח
מָוֶת (דער טאדט) :
החיים וְהַמָּוֶת : משפט מָוֶת : דברי׳ ל
חטא מָוֶת : מהומת מָוֶת : בן שם יט
שם כב
מָוֶת , חייב למות : משברי מָוֶת ש״ח ט
מוקשי מָוֶת : איש מָוֶת , כמו שם כ
תהלי׳ יח
בן מות ; שערי מָוֶת : כלי מָוֶת ; שם שם
חבלי מָוֶת : מוקשי מָוֶת : עפר מ״א ב
איוב לח
מָוֶת : אימות מָוֶת : חדרי מָוֶת : תהלי׳ ג
שם מח
דרכי מָוֶת : מלאכי מָוֶת : הרוגי שם הם
מָוֶת : צַל־מָוֶת כנוי למתים שם כג
שם כט
הנפרדים מגוף ונדמים לצל ׳ ובא משלי ז
מָוֶת בסיר ׳ כנוי לסם המות , שם יד
שם יו
ובתוספ׳ ה״א ׳ הַמָּוְתָה לחסידיו : ירמי׳ יח
חיוב לט
תְּמוּתָה שמ״נ מחובר לשם מ״ב ד
בתאר לאדם שהוא תהלי׳ קיו
מעועד למות : הותר בני תְמוּתָה
שם עט
(איין טטערבליכעס וועזען): לפתח
בני תְמוּתָה :
שם קב

מזג

מֶזֶג שמ״ז לעירוב ומסיכה :
אל יחסר הַמָּזֶג (געהע= ש״ס ז
ריגע איטונג) , ביין מסכתי תרג׳
בחמרא דמזיגת ׳ משקה מלך
ת״י מזוגיה דמלכא ׳ ובתל׳ מוזג
לו כום ׳ כי לא היו שותים יין לבד
כי אם מסוך במים ׳ ומזג הוא
ערוב חלקים כשעור הראוי ׳ ע״כ
יכנו ב״א , ערוב כחות ההפכיות
אשר באדם מֶזֶג (טעמפעראמענט)
ומי שאינו בעל התגברות הלהות

העולם ויצוריו דומזים על תכונות
נמציאם ועל כחותיו הרבורת ·
והמשיג את היצורים ביתרון
ההשגה משיג יותר מהות יוצרם'
וזה ותמונת יי יביט וע"ש סמל:

מוץ

מוץ תאר לחלקי קש דק
אשר יפרחו בזורת
התבואה שהוא קל מאד ונוח
הושע יג להסער ברוח קל: כמץ יסער
איוב כא מגרן (ספריי'ה): וכמץ גנבתו
ישעי' יז סופה: כמץ הרים לפני רוח,
תפש ג' סבות יחד, מוץ דבר
קל, ועל ההר שהרוח מצויה
יותר חזק מבעמק, ולפני רוח
משמע חזק שאינה מצויה ·
ע"ש מיץ:

מור

שמות ל **מור** שם מין בשם: מר דרור
ש"ה ה (מיררה): אריתי מורי
עם בשמי והוא מיץ אילן
ומתקנין בו שמן לסוף לריח:
שם א צרור המור משימין אותו בקשר
לריח:

מוש

מוש פע"ו כב"ב · קל עומד
ענינו, או סור ממקומו
למקום אחר ועומד שם, או
סור הדבר ובטל ונפסק, ע"כ
זכרי' יד קשורו במ"ם הרחוק: ומש חצי
במדבר יד ההר צפונה (וויכען): לא
שופטי' ו ימוש מקרב המחנה: אל נא
ישעי' כד תמוש מזה: כי ההרים ימושו
שם כע סור ממקום: לא ימושו מפיך
ירמי' לא הפסק: אם ימשו החקים האלה
(אויפהערן) והיוצא: וממשתי זכרי' ג
את עון הארץ (פארט שאפפען)
הסרת העון ע"כ קשורו ביחס
הפעול:

ההפעיל יוצא: מצות שפתיו איוב כג
ולא אמיש כלומר שמרתי מצות
שפתיו ולא אמיש אותם (וויכען
לאססען): לא ימיש עמוד ענן, שמות יג
ו"ל שהם כלם עומדים: לא שם לג
ימיש מתוך האהל: ולא ימיש ירמי' יז
מעשות פרי (אויפהערן) הפסק:
וימש חשך, יסור החשך ויהי שמות י
אפלה, כי בחשך עוד מעט נגה
לילה, אבל אפלה נעדר כל נגה'
ולז"א אחריו ויהי חשך אפלה,
וכן ת"א ויעדי קבל ליליא ע"ש
נגה · ושאר הוראתו ע' שרש
משש:

מות

מות פע"ו דכ"ב · קל עומד
ענינו הפסק חיים: כי ברא' נ
מת אביהם (שטערבן) בטבע:
כי מת גבורם (טאד זיין, אומ- ש"א יז
קאמען), בהריגה: ומת הגנב, דברים כד
מומת במשפט: מות תמות, ברא' ב
לקץ ימים' ועצה"ש: וימת לבו ש"א כה
בקרבו, כאלו מת ובטל תנועתו
מחרון או בהלה: למה נמות ברא' מז
לעיניך וגו' גם אדמתנו: ובעפר איוב יד
ימות גזעו: ועמכם תמות שם יב
חכמה: כי תולעתם לא תמות ישעי' סו
(אויסשטערבן) ר"ל לא יפסקו כי
אלה מתים ואחרים נולדים ·
ובחולם: ואל ימת: ותמת דברים לג
בצמא' ובא על קרוב למות: שופטי' טו

השחית דרכו השחית ארצה
ולמהות כמו אכלה ומחתה ·
נחמי' יג ומלבין כמו מלכות: ואל תֶּמַח
ירמי' יח חסדי: מלפניך אל תֶּמַח:

מְחִי קָבָל

מְחִי קָבָל שם כלי הכאה
שמכין בו בחומות
יחזק' כו ומתיצין אותן להפילן: וּמְחִי
קָבָלוֹ יתן בחומותיך (מויערברע-
כער, טטורס, אטיגע) ובמ"א
נקראו כרים ע"ש דמותן:

ישעי' כה מְמֻחָים תה"ש י"א שהוא
משרש מוח: שמנים
ממֻחָים שמרים מזוקקים· שמנים
כמו מוח· וי"ל ממהים, מן
מחאך בכף, ר"ל טרופים ובלולים
היפך מזוקקים, וכ"א היפך ממה
שראוי, כי השמנים טובים
מזוקקים והשמרים ממוחים מֻחָט
בשרש חוט:

מחל

* מָחַל פ"י איננו במקרא כ"א
בתפלת אכה"ג: סלח
לנו מְחַל לנו (פערצייהען) סליחה
נופל על נשיא חטא שקר, מחיל'
נופל גם על המסיר ברצון נפש
הזכות שהיה לו בדבר (פרציכט
טוהן): כאמרי מלך שֶׁמָּחַל על
כבודו אין כבודו מָחוּל:

מחץ

מָחַץ פ"י בנינו קל ענינו הכה
איוב כו ופצוע ורצוץ: ובתבונתו
מָחַץ רהב (צערשמעטטערן):
שופטי' ה וּמָחֲצָה וחלפה רקתו (פער-
וואונדען) · ראשונה חקקה ביתד
ואחר עשתה פצע ואחר חלפה
דברים לב מעבר לעבר: מָחַצְתִּי ואני ארפא:
דב' לג מָחַץ מתנים קמיו: למען תִּמְחַץ
תה' סח רגליך בדם (דורכוואהטען) · וי"א
שענינו לחיצת דבר בתוך דבר
ובוקע (איינדריגגען), ומזה ומחצה
רקתו שהיתד לחץ בעומק הרקה
במדבר כד וכן: וחציו יִמְחָץ, בתוך הגוף·
ומזה ירצו לגזור שם מְחִיצָה
הלוחץ בין שני מרחקים וחוצץ
ביניהם · ורד"ק אמר כי תמחץ
ענינו תחמיץ והטעם כמו פעמיו
ירחץ בדם רשע:

יש' ל מַחַץ שמ"ז לפצע: וּמַחַץ
מכתו ירפא (שפאלט,
וואונדע):

מחק

מָחַק פ"י בנינו קל, ענינו
שופטי' ה מחיה והסרה: מָחֲקָה
ראשו (שטרייכען) כמ"ש בשרש
מחץ בתחלה עשה היתד רושם
קל והוא נקרא מחיקה ואחר
מחץ ואחר חלף, ובתל' שמושו
הרכה: אין מוחקין במקום
שגודשים, לא להעביר בְּמַחַק
התבואה הנגדשת מעל לדופני
המדה· והמחק הוא שם הכלי
המשוה פני המדה (שטרייכער)
וע"א: הַמּוֹחֵק שתי אותיות (אב-
עטען, אויסשטרייכען) ועדיו על
המַחַק:

מחר

מָחָר תאר זכר ליום שאח·
שמות יז ההוה: מָחָר אנכי נצב
שם יט (מארגן): היום וּמָחָר · ויאמר
ג"כ על זמן רב בעתיד אחרי

נקרא מֶזֶג טוב כמו בעל מדות
טובות, ומי שיגברו בו אחד
הליחות כמו האדומה והוא
איש חמה או השחורה והוא
בעל עצב נקרא מֶזֶג רָע :

מזה

מָזֶה שמ"ז לשריפה ויובש:
דברי' לב מְזֵי (פרטראקנעט, פערדארט, פרלעהרט, פרשמאכטעט)
ובארמית לְמְזָא לאתונא ואף
שאין המ"ם בו שרשית :

מזח

תהלי' קט מֵזַח שת"ז לחגורה : וּלְמֵזַח
תמיד יחגרה (גירטעל)
ישעי' כג באגד) עצה"ש : אין מֵזַח עוד
(איינטרענקונג) כנה להל חק
שפה סביב לים כמו חגורה ות"י
לית תקוף עוד, כנה התוקף בשם
חגורה שהיא חוזק הגוף ומ"א:
איוב יב וּמְזִיחַ אפיקים רפה והפכו ויאסור
אזור במתניהם :

מזר

מָזָר שת"ז נרדף למזל :
שם לח וּמְמֻזָּרִים קרה (פלאנעטען) ומ"א : התוציא מַזָּרוֹת
בעתו :
דברי' כג מַמְזֵר תאר לבן זונה : לא
יבוא מַמְזֵר בקהל יי
(אונעהעליכעס קינד) ועצה"ש :
זכרי' ט וישב מַמְזֵר באשדוד : עם שלא
נולד ולא גודל בארץ ההיא יחשב
ממזר כי הארץ ליושביה כאם
ובני ארץ אחרת יחשבו לארץ
ממזר, בני אם אחרת :

מחה

מָחָה פ"י גב"ב הקל ב'
הוראות לו: א) יש
ענינו קנוח ומחיקה והסרת
רושם דבר והשחתה: וּמָחִיתִי מ"ב כא
את ירושלם כאשר יִמְחֶה את
הצלחת מָחָה והפך על פניה
(אויסשפילען, ריין אויסוישען)
והפעול הזוהמה, וכן: אכלה משלי ל
וּמָחֲתָה את פיה (אבווישען) יוצא
לב' פעולים ואין כן: וּמָחָה במדבר ה
אל מי המרים (אבוועשען) הסרת
הכתב: שָׁם מחית מָחָה אֶמְחֶה תהלי' ט
שמות יז את זכר עמלק, שלא ישאר כל
רושם: וּמָחִיתִי את כל היקום: בראש' ז
שמות לב אֶמְחֵנִּי מספרי: מֹחֶה פשעי
תהלי' נא כלם השחתה ואבוד כל רושם:
וּמָחָה יי אלהים דמעה מעל ישעי' כה
כל פנים. ב) ויש ענינו הכאה
ונגיעת דבר על דבר: וּמָחָה במדבר לד
על כתף ים כנרת (אנשטאסען)
נגיעת גבול בגבול כאלו יִמְחוּ
ויכו יחדו. ותרג' והכה ומחה
ובאל"ף ת' ה"א: יִמְחֲאוּ כף ישעי' נה
(הענדע קלאפפען): נהרות יִמְחֲאוּ תהלי' צח
כף, עצה"מ: יען מַחְאֲךָ יד יחזק' כה
הוא שתיקת יד ביד לשמחה
ולתאוה לדבר :
הנפעל מע"א : וְנִמְחוּ יחזק' ו
מעשיכם: ולא יִמָּחֶה שמו: ולא דברי' כה
שופטי' כא יִמָּחֶה שבט: יִמַּח שמם: וחרפתו
תהלי' קט אל תִּמָּחֶה: והטאת אמו אל משלי ו
תהלי' קט תִּמָּח: וַיִּמָּחוּ מן הארץ: בראש' ז
ההפעיל: ודרכיך לַמְחוֹת משלי לא
מלכין, דרכיך כמו דרך גבר

מטר

הִמְטִיר פ״י בכ״ב ההפעיל
ענינו הורדת מטר :
תהלי׳ עח ווי הִמְטִיר (רעגנען לאססען) :
ישעי׳ ה אנכי מַמְטִיר על הארץ : יַמְטֵר
תהלי׳ יא על רשעים פחים : וַיַּמְטֵר עליהם
שם עח כן : וַיַּמְטֵר עלימו בלחומו ׳ ונופל
איוב כ הפעולה על העבים : ועל העבים
ישעי׳ ה אצוה מֵהַמְטִיר · מניעת מטר :
עמוס ד הנפעל : חלקה אחת תִּמָּטֵר :
מָטָר שם זכר נרדף לגשם ׳
אך גשם הם הטיפות
הגסות והגדולות , והמטר הוא
דברי׳ לב הדק והנוח לצמחים : יערף
זכרי׳ י כַּמָּטָר לקחי (רעגען) : וּמְטַר
איוב לז גשם ׳ והרבוי : וגשם מִטְרוֹת עזו :

מִי

מִי מלת כנוי השאלה , במו
שאלה מה , אך מה הוא
שאלה לדעת המהות מאיזה סוג
או מין הפרטי , כאשר לא נודע
לשואל העצם ומהותו , אבל
שאלה מי הוא כשהמין נודע
בעצמו אך ישאל לדעת איכות
אסתר ו הפרטי או יחוסיו : מִי הוא זה
שמות ב (ווער) : מִי שמך לאיש : ויאמר
רות ג מִי את : לְמִי הנערה הזאת
שם ג
ש״א יז (וועם) : בן מִי זה העלם (וועס
יונה א סען) : בְּשֶׁלְּמִי הרעה הזאת : את
ש״א יג
שם שם מִי עשקתי (ווען) : מיד מִי
תהלי׳ כז לקחתי : מִמִּי אירא (פאָן , פאָר ,
מ״א כ וועם) : ויאמר אחאב בְּמִי (דורך
וועןׄ) ׳ והנה מלת מי לא יפול
שופטי׳ יג כ״א על נושא חי ובא : מִי
שמך , לפי שהשם בא ת׳ העצם
במו מי אתה ׳ ואעפ״י שבא
לרוב מה אצל השם ׳ הנה הוא
דרך כבוד : מִי לך כל המחנה ׳ בראשית לג
כמו : מִי אלה לך על העבדים ׳ שם שם
או מי זה האיש לך אשר תשלח
לו המחנה : ובא שלא ע״ד ש״ה :
מִי יודע עז אפך , ר״ל אין איש תהלי׳ צ
יודע : מִי יביאני לראות : מִי קהלת ג
יודע רוח : מִי בקש זאת מידכם : ישעי׳ א
שם שם
מִי עלה שמים : וכן הוא דרך משלי ל
תימה להקטין : מִי אנכי כי אלך : שמות ג
מִי דוד ומִי בן ישי ר״ל הלא שפל ש״א כה
הוא : מִי אבימלך ומִי שכם , הא׳ שופטי׳ ט
להשפיל וחב׳ להגדיל : מִי יעלה תהלי׳ כד
בהר יי , להגדיל : מִי כמוך באלים שמות טו
יי מִי כמוך : שמרו מִי בנער ש״ב יח
באבשלום , יהיה מי שיהי׳ : מִי מיכה א
פשע יעקב הלא שמרון ומִי
במות יהוד׳ הלא ירושלים כלומר
מי גרם · כמו : מִי נתן למשסה ישעי׳ מג
יעקב ׳ ובא דרך שאלת בקשה
כמו הלואי : מִי יתן ותבא איוב ו
שאלתי : מִי ישימני שופט בארץ ש״ב טו
(אך ! ווער וואָללטע) : מִי יתן והיה דברי׳ ה
לבבם זה (עס וועררע זו ווינשען) :
ובא כפול : מִי וָמִי ההולכים : שמות י

מים

מַיִם שק״ז : ויהי מבדיל בין בראשי׳ א
מַיִם (וואססער) : מַיִם ויקר׳ יד
חיים , הנובעים ממעין ונופל עליו
מוסף יהיד ג״כ : יזל מַיִם , ודובו במדב׳ כד
בל״ר ׳ והסמיכות : מֵי המבול ׳ בראשי׳ ז
ובתוספ ה״א : הנה יוצא הַמַּיְמָה׳ שמות ז

ש״א יג ההוה׃ כי ישאלך בנך מחר
יהושע כג (דערחיינסט, דיא צוקונפט)׃ מחר
ש״א כ יאמרו בניכם׃ כעת מחר השלישי׳
במדבר יא ומז״א׃ וכל יום המחרת
(דער פאָלגענדע טאג)׃ וכל מחרת
יורה תמיד על יום שיהיה תיכף
אחר יום המרומז בדבור׳ אף
ביום שהמעשה יהיה זמן רב
ויקרא יט אחר יום הדבור׃ ביום זבחכם
יאכל וממחרת (טאג דאראויף)׃
שם כג ממחרת השבת׃ ממחרת
במדבר לג הפסח׃ ממחרת החדש השני׃
ש״א כ
שם ל מהנשף ועד הערב למחרתם׳
וכן לא יבוא מחר כ״א בספור
פעולה שיהיה עוד עתיד ביום
הפעולה הנעשה בהוה׳ אבל
מחרת יבוא בספור בב׳ עברים
בפעולות אשר נעשו בב׳ ימים
שמות יח רצופים יום אחר יום׃ ויהי
ממחרת וישב משה, כאלו אמר
ויהי ביום השני׳ ולא נופל לומר
ויהי ממחר׳ ויפה פי׳ הרנה״ו
ויקרא ז הפסוק׃ ביום הקריבו את זבחו
יאכל וממחרת, להורות בו יום
מלבד הלילה, ואלו אמר וביום
השני הוי משמע הלילה שעמו,
ושלמים נאכלים רק לב׳ ימים
ולילה אחד׳ וכל ממחרת רומז
בקר יום שני יום שלם בלא לילה
שלאחריו׃

מחיר תה״ש, וענינו כמו חלף
או תמורה׳ ונופל על
הדבר הנקח בעד דבר הניתן ועל
ש״א כא דבר הניתן בעד דבר הניקח׃ אתן׳
לך כסף מחיר זרה (פיר,
(אנ]טשאטט)׃ ומחיר כלב׃ ולא דברים כג
ישקל כסף מחירה׳ דבר הנקח איוב כח
בעד דבר הניתן׃ אקנה מאותך ש״ב כד
במחיר (פירס, געלד)׃ ובלא ישעי׳ נה
מחיר יין וחלב׃ ענינו במחיר איכה ה
יבאו׳ דבר הניתן בעד דבר
הנקח׃ למה זה מחיר ביד כסיל, משלי יז
ר״ל כסף, האם לקנות מחירו
חכמה, הלא לב אין לו׳ ותפס
ל׳ מחיר כי המחליף דבר בדבר
יהיה הנקח שוה בערך הניתן
או יותר, והכסיל לא ישיג מחיר
כספו כי אין לו לב׃ והרבו׳
ולא רבית במחיריהם׃ תהלי׳ מד

מטמ

מטה תה״ש או תה״פ׃
לתחתית במקום או
בזמן, או במספר, או במדרגות
ההשיכות׃ למען סור משאול משלי טו
מטה (אונטען)׃ היורדת היא קהלת ג
למטה׃ שרש למטה׃ והיו ישעי׳ לז
תאמים מלמטה, במקום׃ למבן שמות כו
עשרים שנה ולמטה (וועניגער)׃ ד״ה א כז
פחות בזמן ובמספר׃ חשכת עזרא ט
למטה מעונינו, פחות במספר׃
ואתה תרד מטה מטה, במדרגת דברים כח
השפלות׃ ולא תהיה למטה, שם שם
שפל ונכנע והשאר בש׳ נטה׃

מטל

מטיל שת״ז לדבר חזק וכבד
משאו׃ גרמיו כמטיל איוב מ
ברזל (שווערע שטאנגע) כמו נטל׳
וכן נטילי כסף׳ והמ״ם והנו״ן
מתחלפים׃

סס כח יעלו בו: ותמורתה כלי פז׳
ויקרא כז והתאר: ותמורתו יהיה קדש:

מכך

מָכַךְ פע"ו כב"ב׳ קל ענינו דלות ושפלת ערך:
ויקרא כה ומך אחיך עמו (פערארמט, הערבקאממען פאן פערמעגען)
כי תרג׳ שפל מכיך ע"ד ומטה
סס כז ידו יורד מנכסיו: ואם מך הוא מערכך, פחות ושפל משעור
סס כה הראוי לתת: כי ימוך אחיך:
תהלי׳ קו וימכו בעונם (נידערגעבייגט זיין):
הנפעל: גבוה ונמוך בתל׳
קהלת י ובמקרא: ימך המקרה (זינקען, נידריג זיין):
איוב כד ההפעל: והמכו ככל יקפצון, ר"ל ידדו פתאם בכל בפעם אחת יהיו נסגרים ונעלמים׳ ומלת ככל כלילי ודקדק מלת והמכו זדה בהרבה שרשים בספר הזה:

מכר

מָכַר פ"י גב"ב׳ קל ענינו מסירת חפץ לזולתו
ויקרא כה במחיר כסף: ומכר מאחוזתו
בר׳ לא (פערקויפען): כי מכרנו׳ ויש ענינו מסירה וסגירה בלי מחיר
דברי׳ לב ובא בקשור בי"ת: כי צורם מכרם (איבערליפערן) נרדף עם ויי
תהלי׳ מד הסגירים: תמכר עמך בלא הון:
שופטי׳ ד וימכר אותם ביד יבין (פרייז געבען, פריי געבן) מסירה לזולתו
סס י לעשות בו כחפצו: וימכרם ביד
סס ד פלשתים: ימכר יי את סיסרא:
תהלי׳ קה הנפעל: לעבד נמכר יוסף (פערקויפט ווערדן) ולפעמים הוא חוזר: כי ימכר לך אחיך (זיך דברי׳ טו פערקויפען) ע"י עצמו:

ההתפעל: והתמכרתם שם דברי׳ כח (זיך פערקויפען) ועצ"הש: אשר מ"א כא התמכר לעשות הרע, פי׳ המסיר והפקיר נפשו לרע (זיך פריי געבען): כי כל עוד שיעשה האדם בדעת הוא ברשותו לבחור ולמאוס לעשות ולהניח, וכאשר מפקיר נפשו לפרוץ ברע, תגבר עליו כח התאוה ואינו עוד ברשותו והוא כאלו נמכר, וכ"מש התמכר ענינו הרבה פריצות להרע:

מֶכֶר ת"הש: דג וכל מכר נחמי׳ יג (וואהרע): ורחק מפנינים משלי לא מכרה (ווערט, קויף) נופל על הקנין, והראב"ע ואחריו מכלול יפי הביאו לו סמך מן תמכרו מאתם, ולא מצאתיו בכל המקד׳ כ"א: תכרו מאתם ואולי נפל דברי׳ ב טעות בכפריהם, ויהי׳ הת"ם שמוש, וכן: ונתתי מכרם במדב׳ כ מנפרד מכרה ע"ש כרה:

מִמְכָּר תאר לדבר הנמכר: וכי תמכרו ממכר ויקרא כה (וואהרע, גוט): אל הממכר לא יחזק׳ ז ישוב (דאז פערקויפטע) וש"מנ: ממכרת עבד׳ והרבוי: לבד ויקרא כה ממכריו על האבות, שמכרו בתי דברי׳ יח האבות זה לזה וע׳ מכורה:

מְכוּרָה תהש"נ כמו מגורה:
מכרתיך ומולדתיך יחזק׳ יו (הייפענטהאלט = וואהנארט):
בארץ מכרתיך, בקבוץ: ארץ סס סט סס כט
מכורתם

סס ז וסמיכות אחר: על מֵימֵי מצרים
סס ד (געוועססער): מְמֵימֵי היאר:
שופט ג לחמי ומֵימַי: מֵימֵינוּ בכסף: כל
איכה ה מקוה מֵימֵיהֶם׳ ועצ"ה: ועפעפיו
שמות ז
ירמי׳ ט יזלו מָיִם, כנוי לדמעות: פלגי
איכה ג
ישעי׳ לו מַיִם תרד עיני: את מֵי רגליהם,
כנוי לשתן (פיס). ובתל׳ הרבה
ירמי׳ ח כן: מֵי ראש (גאללע):

מין

מִין שק"ז כולל הפרטים השוים
בצורתם המשלמת אותם
להיות בה מה שהם: כל ערב
ויקרא יא לְמִינוֹ (ארט, גאטטונג): ומן
בראשי׳ ו הבהמה לְמִינָהּ: שרצו המים
סס א לְמִינֵיהֶם:

מיץ

מִיץ תה"ש ללהות הנמצה
מזוּף ע"י מציצה יכבוש׳
משלי ל והכאה, ודחיקה: מִיץ חלב יוציא
חמאה (דריקקען, שטאססען)׳
ע"י טרוף החלב בנאד נדחק׳
סס סס החמאה ונפרדת מחלב: ומִיץ
אף יוציא דם, ע"י דחיקת האף:
סס סס ומִיץ אפים יוציא ריב׳ המגרה
חמת איש כאלו לוחצו ודוחקו
להוציא הריב׳ והנה שרש מוץ,
מיץ, מצה, מציץ ענין אחד לחם׳
כי גם המוץ נקרא כן ע"י שנדחק
בהכאה לצאת ולהפרד מדבר:
ע"ש מצה׳ מציץ:
ישעי׳ יו מֵץ שת"ז ללוחץ ודוחק: כי
אפס הַמֵּץ (דריקקער) ר"ל
המוציץ ולוחץ להוציא, לחלוחית
ושמנונית וע"ש חמיץ׳ ועניגם
קרובים:

מיק

הֵמִיק פ"י בנינו הפעיל ועניגו
מאס ותעוב בדבר:
יָמִיקוּ וידברו ברע (הערהענן, תהלי׳ עג
שפאטטען, פערלאכטע, העראב
זעטצען) וע"ש מקק:

מיר

הֵמִיר פ"י בנינו הפעיל עניגו
חלוף דבר מחיר דבר:
הֲהֵימִיר גוי אלהים (פערוועכ ירמי׳ ב
סעלן, פערטויטען)׳ והנה שאחר
הה"א נוסף: ועמי הֵמִיר כבודו סס סס
בלא יועיל: ואם הָמֵר יָמִיר: ויקרא כז
כבודם בקלון אָמִיר: וַיָּמִירוּ את הושע ד / תהלי׳ קו
כבודם בתכנית׳ וכנראה רוב
תמורה הוא טוב על רע כמו
שחלוף מרע לטוב׳ וכן יבוא על
השנוי: נשבע להרע ולא יָמִר תהלי׳ טו
(פערענדערן) המיר דבורו מהן
ללאו או להפך: לא נירא בְּהָמִיר סס מו
ארץ (וואנקען) תשנה ע"י רעש
וזועה הרים לעמקים וים ליבשה:
ובתל׳, נקרא המשנה דתו מוּמָר,
או מֵמִיר, דתו הטוב לרע:
תְּמוּרָה שמ"ז או תה"ש:
על הַתְּמוּרָה (טויש, רות ד
האנדעל): כי שוא תהיה תְמוּרָתוֹ׳ איוב טו
כי השכר הנקנה הוא תמורה
מחיר העמל׳ ושעור הכתוב׳
לא ידע הנתעה בשוא כי המחיר
אשר יקנה בו הוא ג"כ שוא׳
או אל ידמה הנתעה בדרך שוא,
כי בהמיר דרכו כי גם התמורת
תהיה שוא: כחיל תְּמוּרָתוֹ, גם סס כ
החיל כתמורת החיל ישיב ולא

משלי ח ואוצרותיהם אמלא: מלא את
תהלי' קכז אשפתו מהם: מלא כרשו מעדני
ירמי' נא
מ"ב ט חסר מ"ם: מלא ידו בקשת,
זכרי' ט אמץ כח ידו: קשת מלאתי
שמות כח אפרים. וע"א: ומלאת בו
מלאות אבן (איינפאססען) ומ"ש
נחמ' כט השלמה, אם בזמן: מלא שבוע
שמות כג זאת (אויסהאלטען): את מספר
ימיך אמלא. (פאללשטענדיג זיין
ד"ה ב לו מאסען): למלאות שבעים שנה:
ישעי' סה אשר לא ימלא את ימיו, יהיה
ימיו הקצובים, כי כשישלים דבר
זמן הקצוב לו נקרא מלא: או
השלמות דבור או מספר, או
מ"א ח בטחון: ומלאתי את דבריך
(פאללענדען, בעשטעטיגען). כי
המסכים לדברי מי שקדם כאלו
יהושע יד מלא הענין: יען אשר מלא אחרי
יי, השלים את דברי יי לאמר
דברים לג טובה הארץ: כי מלאו אחרי
מ"א יא יי: ולא מלא אחרי יי, מלא
ש"א יח חובתו: וימלאום למלך, מלא
מ"א ח המספר אשר הבטיח: בפיו דבר
ובידו מלא (פאללציהען, אויס־
פיהרען, ערפיללען) השלים
במעשה מה שהבטיח בפה, כי
הדבור בלי מעשה איננו שלם:
תהלי' כ ימלא יי כל משאלותיך: וכל
שם שם עצתך ימלא (אויספיהרן) ומ"ש
הנוך לשרות מה או להתמנות
במדבר ג כהונה ושררה: אשר מלא ידם
לכהן (איינווייהען אין איין
שמות כח אמט): ומלאת את ידם עפירש"י
שם כט שם: למלא את ידם: עתה
ד"ה ב כט
ד"ה יג מלאתם ידכם ליי: החפץ ימלא
ידו (זיך איינעם אמט ווידמען).
וע"א: קראו מלאו ואמרו, אסיפה ירמי' ד
שלימה. וע"א: וחית כפירים איוב לח
תמלא (שטיללען, זעטטיגען) שבך
רעבון: למלא נפשו כי ירעב, משלי ו
כי הנפש מתאוה והשלמת
התאוה נקרא מלוא: ומעיהם יחזק' ז
לא ימלאו: התמלא בשכות איוב מ
עורו, התכיל בתוכך עורו, מלי'
למלאות אבן:
ההתפעל: יחד עלי יתמלאון איוב יז
(זיך פערזאמלען). וענינו קשר
ואסיפה לעזור איש את רעהו
לדבר אחד להרע לזולתו:
מלא תה"ש: ואת הארץ אני ירמי' כג
מלא (פאלל): בכסף מלא, בראשי' כג
שלם בשווי: רוח מלא מאלה: ירמי' ד
כקש יבש מלא (ריין) שלם זמנו נחום א
לקצור: זקן עם מלא ימים, שלם ירמי' ו
זמנו ומדת הייו: קראו אחריך ירמי' יב
מלא אסיפת קשר לרדוף והרבוי:
ובתים מלאים כל טוב. וכם"נ: דברים ו
מלאה עצמות: כעצמים בבטן יחזק' לז
המלאה. מעוברת: אני מלאה קהלת יא
רות א
הלכתי, בעשר ובבנים: פן דברים כב
תקדש המלאה, האד לתבואה
שנתבשלה. או כמו: ובמלאה במדבר ח
מן היקב, ענבים מלאים תירוש
מלאתך ודמעך לא תאחר: שמות כב
הביאות והמלאות: ב"ה' יח
מלא תה"ש: מלא כף נחת. קהלת ד
ויאמר על כל מדת
הארך: מלא קומתו ארצה, כל ש"א כח
ארך קומתו: ומלא ההבל ש"ב ח
להחיות: מלו הקנה בחסרון יחזק' מא
אל"ף

מְבֹרֹתָם (וואָהנאָרט) ובציהה׃
ב״א מט כלי חמס מְכֵרֹתֵיהֶם ׃ וי״מ
מכורה נרדף עם מולדה מורה
קרבה ואחוה (פערוואנדשאפט)
ונכון ׃ ואולי מזה לבד ממכריו
על האבות ירושת נחלה מקורבת
אבות ׃

מלא

מָלֵא פע״ו הב״ב׳ הקל ענינו
הכנס עצם תוך מרחב
דבר מוגבל וסותם הריקות במקום,
או השלמות שעור מוגבל ׃ ונופל
על המקום ועל הדבר המתקומם
בו ׃ וכשהוא בא על המקום הוא
בלי יחס הפעול, לפי שהוא
שופטי׳ יו עומד ׃ והבית מָלֵא האנשים
מ״ב ו (פאָל זיין) ׃ והנה החר מָלֵא
ב״א ו סוסים ׃ כי מָלְאָה הארץ חמס ׃
איוב לב מִלֹּתִי מלים ׃ ומָלְאוּ פני תבל
ישעי׳ יד ערים ׃ תִּמְלָאֵמוֹ נפשי ׃ ר״ל כל
שמות טו משאלת נפשי תמלא בהם ׃
משלי יב ורשעים מָלְאוּ רע ׃ מן הרע ׃
וכאשר מתיחס על המתקומם
כשלא נזכר המקום אחריו בא
יהושע ג בלי יחס הפעול ׃ והירדן מָלֵא על
קהלת א כל גדותיו ׃ והים איננו מָלֵא ׃
וכשנזכר המקום אחריו בא ביחס
שמות מ הפעול ׃ וכבוד יי מָלֵא את
מ״א ח המשכן (פיללען) ׃ והענן מָלֵא
ב״א א את בית יי ׃ ומִלְאוּ את המים ׃
ישעי׳ מ ומה שהוא השלמות הזמן ׃ כי
מָלְאָה צבאה (צו ענדע זיין) ׃
ב״א כט כי מָלְאוּ ימי שלמותה זמן המוגבל ׃
ש״א יח ולא מָלְאוּ הימים ׃ עד מְלֹאת
ויקר׳ יב ימי טהרה ׃ ובִמְלֹאות הימים
האלה

האלה ׃ וַיִּמְלְאוּ לו ארבעים יום, בר״א נ
ובא על קץ זמן פורענות או על
קץ זמן החיים ׃ מָלְאוּ ימיכם ירמי׳ כה
לטבח ׃ והיה כי יִמְלְאוּ ימיך ש״ב ז
ישלם מדת החיים ׃ ופעל מלא
מחובר על לב מורה גמר מחשבה
להסכים, לעשות פעולה בלתי
ראויה לעשותה, כי יסתכן בה ׃
אשר מְלָאוֹ לבו לעשות כן (זיך ערדרייסטען) אסתר ז
אונטערשטעהן. איינע פערוועגענע
האנדלונג אונטערנעהמען) ׃ על קהלת ח
כן מָלֵא לב בני האדם בהם
לעשות רע ׃ ומלא אצל יד הוא
חנוך ׃ מִלְאוּ ידכם היום (ווייהען) ׃ שמות לב
הנפעל יאמר רק על המקום
המחזיק ׃ שראשי נִמְלָא טל ׃ ש״ה ה
יִמָּלֵא פי תהלתך ׃ יִמָּלֵא שחוק תהלי׳ עא שם קכו
פינו ׃ וַיִּמָּלֵא המן חמה ועצ״ה ׃ אסתר ג
ולא תִמָּלֵא האזן משמע ׃ וגם קהלת א שם ו
הנפש לא תִמָּלֵא׳ השגת חפץ
ידיעה כדי תאותה ומ״ש השלמ׳
זמן ׃ וַיִּמָּלֵא שבעת ימים ׃ בלא שמות ז
יומו תִמָּלֵא עיין פירושו בשרש איוב טו
יום ׃ ואוסיף עוד, כי התבואה
שנתבשל׳ נקראה מלאה, מן
קש יבש מלא׳ ע״ז אמר לפני
הגיע זמנו להתבשל יהיה כאלו
הוא מלא ׃ וזה מ״ש וכפתו לא
רעננה והוסיף יחמס כגפן בסרו
וגו׳ ׃ יִמָּלֵא ברזל ועץ חנית ׃ ש״ב כג
פי׳ ימלא דקירות ברזל׳ או ע״ד
מלא ידו בקשת ׃
הפיעל יוצא לב׳ פעולים,
מלא המקום במתקומם בו ׃ מִלֵּא שמות לה
אותם חכמת לב (אנפיללען) ׃
ואוצרותיהם

מזה והמלח לא המלח׳, כי
העטוף שמעטפים בהם הילדים
הנולדים בבלויי כתונת נקראו
מלחים (ווינדעלן) ועליהם כורכין
כריכות וחתול (וויקקעל) :

מלט

נִמְלַט פע״ו דב״ב · הנפעל
יש ענינו פלטה והצל׳
נפשו מסכנת נפשות שהיה בו
כבר, או הנקה והפטר מרעה
שופטי׳ ג שלא תבוא: נִמְלַט עד התמהמהם
(זיך פליכטן, רעטטען, ענט-
ש״ב א קאממען) : ממחנה ישראל
נִמְלָטְתִּי (ענטרינגען) נצל מכל
מחנה ישראל להשאר בחיים
בראשי׳ יט ע״י ניסה : הִמָּלֵט על נפשך :
עמוס ט ולא יִמָּלֵט להם פליט : שאלי נס
ירמי׳ מח וְנִמְלָטָה, נס איש נמלטה אשה:
ש״א כ אִמָּלְטָה נא ואראה אחי (זיך
פארייטען) ר״ל הפרד והחלץ
מעבודת המלך במהירו׳ ניסה
מלאכי ג ומהר אשוב : גם בחנו אלהים
וַיִּמָּלֵטוּ, נפרדו מרעה ולא נענשו :
משלי יא וזרע צדיקים נִמְלָט, ינקה מרע
(בעפרייעט זיין) · כי המלט
לפעמים כמו החלץ, אשר יאמר
על היוצא והנצל מרעה ואסון
שהיה תקוע בו (ע״ש חלץ) ·
ויאמר לפעמים על הנקה מרע
והענש טרם בואו בעתיד כמו :
משלי יט ויפיח כזבים לא יִמָּלֵט (ענטגעהן
קהלת ז איינער שטראפע) מענש : טוב
לפני אלהים יִמָּלֵט ממנה, ינקה
שלא יבוא למצודה רעה · וכן
ש״א כז יבוא על מה שאליו : אִמָּלֵט אל
ארץ פלשתים :

יחזק׳ לג הפיעל על ב׳ ענינים : נפשו
ש״ב יט מִלֵּט (רעטטען) : מִלְּטָנוּ מיד
ש״א יט פלשתים : אם אינך מְמַלֵּט את
תהלי׳ מא נפשך : ביום רעה יְמַלְּטֵהוּ יי׳ ·
וענין אחר פריקת משא וסבל :
ישעי׳ מו לא יכלו מַלֵּט משא (פארט-
שם שם ברינגן) : ואני אסבל וַאֲמַלֵּט :
איוב כ בחמודו לא יְמַלֵּט, מרב עבי
כבדות בשרו ושמנונית לא יכול
למלט כי הליכתו כבידה (זיך
פארטברינגען) · וזה לפירש״י כי
המודו הוא בשרו, אך לפי מה
שפירשתי חמוד תאר לאוצרות
תהלי׳ לג והון · ענינו כמו : ברב חילו לא
יְמַלֵּט · מה שרוצה למלט, כלומר
לא יועיל · והענין השני לידה
ישעי׳ לד ופליטת דבר הבלוע : קננה קפוז
וַתְּמַלֵּט (בריהטען, ווערפען, גע-
בעהרן) ר״ל תפליט ביציה׳ כי
מלט, פלט יאמרו שניהם על
הצלה ועל פליטת דבר בלוע :
שם לא ההפעיל מע״א : פסוח
וְהִמְלִיט (רעטטען, בעפרייען) ·
שם סו ומע״ב : וְהִמְלִיטָה זכר (געבעהרן,
נור וועלט ברינגן) כמו הפליטה :
איוב יט ההתפעל מע״א : וָאֶתְמַלְּטָה
בעור שני (זיך בעהעלפען) כי
שם מא שניו נשרו · ומע״ב : כדודי אש
יִתְמַלָּטוּ (טפייען, אויסווערפען,
טפריהען) :

מֶלֶט תאר לטיט מגובל מחמר
ירמי׳ מג וחול : בַּמֶּלֶט במלבן
(אמטער) :

מלך

מָלַךְ פע״ו דב״ב · הקל עומד
ענינו

אל"ף וכמוהו בחל' במלא נימאי
כשעור רוחב שעורה' ועל כל
ישעי' ח מדת הרחב: מלא רחב ארצך
שם ו ועל המרחב: מלא כל הארץ
כבודו (דער רוים) או הוא בנוי
לכל הנמצאים המכולאים ארת
תהלי' כד הארץ, כמו: הארץ ומלאה:
שם כ תבל ומלואה: ירעם הים ומלאו:
שם נו ישעי' לא יקרא עליו מלא רעים (פערזאממלונג) אסיפה: וזרעו יהיה
בראשי' מח מלא גוים:

מלוא שם מקום קרוב לציון
מ"א ט כמו מצודה: אז בנה
את המלוא (ניטאדעללע) סוללה
תרג' מליתא:

מלאה שמ"נ לחלל שנתמלא
שמות כח בדבר: מלאת אבן
שם שם (דיא איינפאססונג): זהב יהיו
ש"ה ה במלאתם ומ"א: יושבת על
מלאת ר"ל מסודרות העינים
ביושר כאבן מלואה במשבצה
לא שקוע ולא בולט:

מלאים יש' תה"ש לאבנים
ממולאות במשבצות:
שמות כה אבני מלאים (איינפאססשטיינע):
שם כט ויש תה"ש לזמן החנוך: מאיל
ויקרא ז המלאים (איינווייהונג): ולמלאים
שם ח ולזבח: ימי מלאיכם:

מלח

מלח פ"י, דב"ב קל נגזר
ויקרא ב משם מולח: במלח
תמלח (זאלצען):
הנפעל ענינו נמיחה והמסה
ישעי' נא במלח הנמוח ונמס במים: כעשן
נמלחו (צערגעהן), התפרד
החלקים כעשן:

שמות ל הפיעל ענינו ערוב: ממלח
טהור קדש (פעראישטען) כי ע"י
שחיקה והערוב יתפרדו החלקים
ולא ינכרו כמולח הנמחה:
ההפעל מענין הקל, שימות
יחזק' טז מלח: והמלח לא המלחת, עיין
מלחים:

מלח שק"ז: נציב מלח (זאלץ): בראשי' יט
במדבר יח ברית מלח עולם, כי
הדבר הנמלח קיים ולא יפסד:
שופטי' ט ויזרעה מלח, דבור מליצי, כי
הדבר הנמלח קיים כן שם העיר
חרבה כאלו מלוחה שתהא
החרבה קיימת ולא תבנה, או
דברים כט ע"ד: גפרית ומלח שרפה וכמו:
ירמי' יז ארץ מלחה ולא תשב, השחתה
וערבוב. או תאר לעשב מר שלא
תהלי' קז יצלח לכל מן מלוח: ארץ פרי
איוב לט למלחה: ומשכנותיו מלחה
(וויסטע, שטעפפע):

מלוח שת"ז לעשב זר גדל
בארץ מלחה וערבה:
איוב ל הקוטפים מלוח עלי שיח (וואלד-
ווינדען):

מלח שת"ז לתופשי משוט
להנהיג את הספינה:
יונה א וייראו המלחים (שיפפסקנעכט,
רודערר) ונקראו כן שמערבים
עם משוטיהם בים כמוגים בכף
יחזק' כז בקדירה מן מולח טהור: אניות
הים ומלחיהם:

מלחים שת"ז לסמרטוטי
בגדים קרועים:
ירמי' לח ובלויי מלחים (לומפען, פעטצען):
שם שם בלואי הסחבות והמלחים. ואולי
מזה

משלי ז שחיקה ורקוע ברגל : מֹלֵל
ברגליו (שארדען , רייבן) משפשף
רגליו זה בזה , והוא סימן ערמה ·
ובתל' ימוצא יוצא : מֹולְלִין
מלילות , שחיקת שבלים יבשים ·
נאמר על דבר הנמלל ונפרך ביד
מיבשו :

הנפעל עניָנו כמישה מיובש
איוב יח ונפרך : יִמַּל קצירו (פרוועלקען) :
שם יד כציץ יצא וַיִּמָּל : כחציר מהרה
תהלי' לז יִמָּלוּ · וי"ל מל' מלא · בחסרון
איוב כד אלף וכן : וכראש שבלת יִמָּלוּ
(רייפען) ת' מלאו לקצירה ע"ש
מלא ע"ש נמול , מול :

הפיעל ע"במ' מ"ש עד"ש ,
דה"י כח ענינו דבור : מי מִלֵּל לאברהם
איוב לג (פערטפרעכען , זאגען) : שפתי
בדר מִלֵּלוּ , באור דבור מבורר :
שם ח עד אן תְּמַלֵּל אלה (מיט זאפער
לעסיגקייט עטוואס בעהויפטען) :
תהלי' קו מי יְמַלֵּל גבורות יי (גאנץ בעַ
שטיאמט אויסטפרעכען) כי מלל
דבור מחלט בברור או לגזור דבר
יקר או נפלא · ולכן יש הבדל
בינו ובין אמר , דבר , כי אלו
ישתמשו ג"כ על המחשבה , אבל
מלל לא יאמר כ"א על הוצאת
הדבור במבטא · לגזור הדבר
בברור גמור · ומ"ש ע"ד מרובעים
תהלי' צ מענין הקל : לערב יְמוֹלֵל ויבש
(פערדריבען) והענין ימולל המולל
לאחר שיבש · או מולל בעצמו
מורה יובש הליחות (וועלקען) :
שם נח ההתפעל : כמו יִתְמוֹלָלוּ (זיך
פערדריבען לאססען) כי כאשר

הסבה הגורמת בנושא בעצמו
אף שאינו הפועל ולא סבה פועל'
רק פעול יבואו ע"ד התפעל , כמו
מתבוססת בדמיך : ופי' מלת כמו
ע' מו' שענינו בזמן מועט כאין
יתמוללו , נוחים הם שירסקו :
מִלָּה שם מ"נ לדבור : כי אין תהלי' קלט
מִלָּה בלשני (וואָרט) :
וּמִלָּתוֹ על לשוני : ואהי להם ש"ב כג
לְמִלָּה (שפאטווארט , געטוועטץ , איוב ל
געדעדע) כולל מאמר שלם גזור ·
והרבוי : כי מלתי מִלִּים : גם ועצור שם לב
בְּמִלִּין מי יוכל : קנצי לְמִלִּין : שם יח
בְּמִלִּין בלי דעת : כי יבוז לשכל שם לח
מִלֶּיךָ : ובקצה תבל מִלֵּיהֶם : משלי כג
תהלי' יט
כי המלה הזאת נהוגה רק במליצ'
ומשתמש או לרבוי הפלגת דברי
דעת (וויכטיגעם געטפרעך) או
להפלגת רבוי דברי הוללות (געַ
שוועטץ) ועל א' מב' אופני' תמצאנו
בכ"מ שהוא , ונכר מתוך הענין :
מְלִילָה שת"נ לשבלים יבשים
עומדים להפרך :
וקטפת מְלִילֹת (טרוקנע אעהרן) : דברי' כג
אֻמְלַל תה"ש לדעתי מזה לעץ
או ענף או פרי יבש
ליחותו ועומד למולל : הוביש יואל א
תירש אֻמְלַל יצהר (וועלקען)
נרדף עם הוביש · ועצה"ש :
אֻמְלָלָה יולדת השבע' (וועלקען) ירמי' טו
כעץ יבש שלא ישא עוד פרי :
ורבת בנים אֻמְלָלָה : ומ"א ש"א ב
היהודים הָאֲמֵלָלִים , יבש כחם נחמי' ג
וליחותם · ועד"ז : כי אֻמְלַל אני תהלי' ו
ואעפ"י שהבאתיו בשרש אמל ,

משלי ס ענינו ממשלה: כי מלכים ימלוכו
נח' נז (רעגירען): המלך תמלך עלינו
מצד התמונות, ואם משל תמשל,
ביד חזקה, וי"ל עוד כי המולך
הוא ראש המושלים, והמושל
שופטי' ט תחת יד המולך: מלך עלינו:
שם שם מלכי עלינו:

הנפעל ענינו התיעץ בנפשו
נחמי' ה על עסק: וימלך לבי עלי ואריבה
(זיך איבערלעגן, זיך בעראהטש-
לאגען) ולא אמר הועץ כי נועץ
הוא באחר' ובתל' נקשר עמו
מושג חרטה, שמא כתב לגרשה
ונמלך (אנדערס זיננעס ווערדען),
וכנראה מדברי נחמיה הוא
המולכת הלב על עצמו באמוץ
הלב לעשות דבר נכבד (איינען
פעטטען ענטשלוס פאססען) ועצה
בארמי' מלכא' כמו מלכי ישפר
עלך בדניאל'

ההפעיל יוצא והוא שימות
מ"ב י מלך: לא נמליך איש (הולדיגען,
איינען צום קעניג איינזעטצען):
שופטי' ט ותמליכו את אבימלך: המלכתי
ש"א טו את שאול, בחירה להיות מושם
למלך:
דניאל ט ההפעל: אשר המלך על
מלכות:
נח' יד מלך שת"ז: מלך שנער (קע-
קהלת ה ניג, רעגענט): מלך לשדה
איוב טו נעבד, ע"ש יתר: במלך
נח' יז עתיד לכידור, ע"ש כדר: ומלכים
אסתר ז ממך יצאו: המלך והמלכה:
ש"ה ו ששים המה מלכות: למחות
משלי לא מלכין:

מלך שם אליל בני עמון:
מ"א יא ולמלך שקוץ בני עמון
שם שם ובמ"א: ולמלכם בני עמון:
ש"א י מלוכה שמ"נ: את משפט
המלוכה (רעגירונג,
רעגענטשאפט. קעניגטוהם):
ש"ב יב ותה"ש עיר המלוכה (רעזידענץ):
מ"א יא כסא המלוכה: מזרע המלוכה
ירמי' מא
ד"ה כט מלכת שת"נ: למלכת שבא
ירמי' ז (קעניגין): למלכת
השמים' תאר לככב גדול:
ד"ה ב לו מלכות שת"נ: עד מלך
מלכות פרס (רייך):
יחס משפחה המולכת. וש"ת
אסתר ג למדינה: בכל מלכות אחשורוש.
שם ד וש"מ למלוכה: הגעת למלכות
(רעגירונג, קעניגליכע ווירדע):
תהלי' קמה מלכותך מלכות כל העולמים:
אסתר א כתר מלכות לבוש מלכות: הוד'
שם ז
דניאל יא הדר, מלכות' והרבוי: ארבע
שם ח מלכיות' כי הוא נופל על
הממשל ועל המושל, ועל מדינות
המושל, ועל זמנו:
ממלכה שת"נ למדינות מלוכ':
איכה ב חלל ממלכה ושריה
יהושע י (רייך): ערי הממלכה כמו עיר
ש"ב ג מלוכה' וש"מ: להעביר הממלכה
מ"א ב (רעגירונג): והממלכה נכונה:
שמות יט ממלכת כהנים (רייך): ראשית
נח' י ממלכתו (רעגירונג): לכל
ד"ה כ הממלכות (רייכע): כל ממלכות
מ"ב יט הארץ' ומ"א: ממלכות יחזיקים ירמי' כו
ש"מ:

מלל

מלל פע"י דב"ב הקל ענינו

תהלי' צ (געהלען) : למנות ימינו כן הודע :
הודע לנו לדעת כן קוצר מספר
ימינו (בעשטיאמט דיא צאהל
מ"א כ (ווימטען) : ואתה תמנה לך חיל
(פאללצעהליג מאכן), תספור ותכין
להיות מזומן בשלמות כמספר
הנופל כי הוא כולל מספר משוער
והזמנה בשלמות שלא יחסר
השיעור :
ישעי' נג הנפעל : ואת פשעים נמנה
(געצאהלט, אנגעזעהן זיין) נחשב
כאשר היו מונים פושעים היו
מונים גם אותו עמהם , כי
גם שרש חשב יבוא על ב' הענינים
האלה : ר"ל על המספר ועל
קהלת א הדמיון : וחסרון לא יוכל להמנות
(ערגענצט ווערדען) להיות נשלם
המנין החסר, ע"ד ואתה תמנה
ד"ה ב ה לך חיל : ולא ימנו מרב לא
יוכל לתת שעור מכוון שלהם :
הפיעל ענינו הזמנת שעור
מכוון בקביעות לענין ידוע , או
איוב ז פקידות והתמנות : ולילות עמל
מנו לי (בעשטיאמט, צוטהיילען) :
דניאל א אשר מנה את מאכלכם (אנארד-
נען, בעשטיאמען, פעסטזעטצען)
קובע דבר ידוע בשעור מוגבל
תהלי' סח לפרנסה : מאויבי' מנהו פי' מנה
שם שם מאכל כלביו מדם אויביהם : אשר
יונה ב מנה שר הסריסים : וימן יי' דג
גדול , הפקיד להיות מזומן לכך :
דניאל א וימן להם המלך ' ומ"ש פקידות :
ד"ה א ט הממנים על הכלים , מפקדים
ומוכנים למשמרת (בעשטעללען,
איין מאט זעצען) ויפקד
תרג'

תרג' ומני , ויפקוד אותם תרג'
ומנא יתהון : חסד ואמת מן תהלי' סא
ינצרוהו , ר"ל מנה חסד ואמת
לנצור ובתל' אמר להם הממנה
המפקד בקביעות על דבר ידוע ,
כי גם פקד ישתמש לענין מספר
ולענין מנוי שרות ושררה :
מן שת"ז לארוחת מזון מוכן
וקבוע : איש אל אחיו מן שמות טז
הוא (קאסט , שפייזע) : ומנך לא נחמי' ט
מנעת מפיהם ' וי"מ כי הוא ע"ש
השאלה מאן הוא בארמית ומצרי
(וואס) כמו מה בעברי :
מנה שת"נ לחלוק ומתנה קצוב'
במדה מזומן לזמן : ולחנה ש"א א
יתן מנה אחת (טהייל, גאבע,
פארציאן) : תנה את המנה : שם ט
ורבו אצל מאכל : מנת מדיך : ירמי' יג
מנת כוסם : ושלחו מנות : ואת תהלי' יא
מנותיה : מנאות התורה , ר"ל ד"ה ב לא אסתר ט
המנות הקצובות בתורה לכהנים : נחמי' יב
כי מניות הלוים : שם יג
מנה שת"ז למדת משקל מה :
שלשת מנים זהב (אינע) מ"א י
המנה הוא מאה שקלי זהב ,
ובתל' מנה ומאתים שהם ק'
שקלים או זוז או דינר , וכן מנת
דבילה כי המטבע לפי המשקל ,
כי ק' שקלים משקל ליטרא מנה :
מנים תה"פ, כמו פעם, רגלים :
והחליף את משכרתי בראשי' לא
עשרת מנים (מאהל) השכר
הקבוע , ר"ל י' פעמים מנית לי
שכר קבוע והחלפת אותו וזהו
ההבדל שבינו ובין פעמים , רגלים
כי

זה יותר נכון ומתישב · או הם ב' שרשים לע"א : המולה בש'המל :

מלץ

נִמְלַץ פ"ע בנינו נפעל, ענינו אמרים נעימים וערבים לשומע : מה נִּמְלְצוּ לחכי אמרתיך (אנגענעהם , קעסטליך) · כמו נמרצו : משלי' קיט

מֵלִיץ או מְלִיץ ע"מ גביר תאר לנעים לשון ויודע להנעי' דבריו בכתב ולשון : מְלִיצֵי שרי בבל (װאהלרעדנער, דיכטער) : דה"ב לב

וכן נקרא מעריך הדין מֵלִיץ : וּמְלִיצֶיךָ פשעו בו (זאכװאלטער, פערטיידיגער) · והש"מ : *מְלִיצָה (עאפפעהלונגסטרייבען) שכתובה בנעימות לשון · וע"ש לוץ כי שניהם קרובים בהוראתם : ישעי' מג

מֶלְצַר שת"ז לממונה לחלק מנות המלך : ויהי הַמֶּלְצַר נושא פת בגם (שפייזע־אייסטער) : דניאל א

מלק

מָלַק פ"י בנינו קל ענינו עריפת ראש העוף בצפורן ממול ערפו : וּמָלַק את ראשו (אב־קניפען) ע"ש מול : ויקרא א

מן

מִן מלת היחס, להורות גבול העצם שממנו התחלת הפעולה, אם בחומר, או במקום או בזמן · ויש ענינו מקצת ויש ענינו כלו : מִן הבהמה מִן הבקר וּמִן הצאן תביאו את קרבנכם (פאן) בחומר · והוא במקצת כי ויקרא א

הענין ממין הזה תהיה : הֲמִן העץ אשר צויתיך וגו' : מִן התכלת וּמִן הארגמן (אויס) מכל התכלת שהביאו : ואיד יעלה מִן הארץ (פאן , אויס) במקום : ותצא מִן המקום : מִן היום ההוא, בזמן · ויש לסימן התחלת הגבול : מִן הים הגדול · ויש להורות יתרון גדול יהיה כבוד הבית האחרון הזה מִן הראשון (מעהר אלס) · בראשי' ג · שמות כח · בראשי' ב · רות א · יחזק' לט · במדב' לד · חגי ב

ובתוספת למ"ד בראש : לְמִן עולם ועד עולם : לְמִן יום הוסדה · ובתוספת יו"ד בסוף : מִנִּי אפרים : מִנִּי מכיר : סורו מִנִּי דרך הטו מִנִּי ארח בצירה , ובב' התוספת לְמִנִּי אשור · ובכנוי יו"ד : מה מִנִּי יהלוך : שעו מִנִּי : ולא מִנִּי ובכנוי נסתר : שמץ מֶנְהוּ · לרבים נסתרי : ומנוס אב' מִנְהֶם : מאויבי מֵנְהוּ , וע"ש מנה · ובא מרכב ימו לארץ מִנְלָם כמו מן להם לד"ק, ע"ש נלה : וחבורו בכנוים בתוספת מ"ם על מ"ם כמו מִמֶּנִּי מִמֶּנּוּ עיין תל"ע § קנ"ה · וגם שמוש אות מ"ם שם § שנו : ירמי' ז · שמות ט · שופטי' ה · ישעי' ל · מיכה ז · איוב יז · ישעי' כב · תהלי' ל · איוב ד · תהלי' יח · תהלי' סח · איוב טו

מִנִּים שם כלי זמר לא נודע מה הוא : בְּמִנִּים ועוגב : תהלי' קנ

מנה

מָנָה פ"י גב"ב · הקל ענינו מספר , והגבלת שעור מכוון והזמנה : מי מָנָה עפר יעקב (צעהלען) : מונה מספר לכוכבים (בעשטיממען) , מזמין ומכין שעור ידוע : וּמָנִיתִי אתכם לחרב אזמין : מָנָה את ישראל · במדב' כג · תהלי' קמז · ישעי' סה · ש"ב כד

לכם לא אמנע מכם דבר (פֿערה־
איוב כ הערהאַלטען): וימנענה בתוך חכו:
יואל א הנפעל: כי נמנע מבית
ירמי' ג אלהיכם: נפסק: וימנעו רביבים:
במדב' כב אל נא תמנע (זיך אבהאַלטען
לאַססען): ויש הבדל מה בין
חשך ומנע, חשך יאמר אף בדבר
שאין זולתו חפץ או צריך לו,
ומנע יאמר רק בדבר שזולתו
בקש או צריך לו:

מנר

ש"א יז מְנוֹר שת"ז ליתד הארג: והץ
חניתו כמנור אורגים
(וועבערבוים):

מסה

הַמְסֵה פ"י בנינו הפעיל ענינו
תהלי' קמז התכה: ישלח דברו
שם ו וימסם (שמעלצען): ערשי אמסה
(נעטצען, פייכטען) הרטיבה:
שם לט ותמס בעש חמודו (שווינדען)
יהוש' יד כלה ונמס: המסיו את לב העם
(פערזאגט מאכען) עצה"ש רכות
הלב כדבר הנמס:

מסך

מָסַךְ פ"י בנינו קל ענינו עירוב
ישעי' יט ומזיגה: יי מסך בקרבה
תהלי' ע (גיסען, מענגען, מישען): מסכת
תהלי' קב ייגה: ושקוי בבכי מסכתי:
שם עה מֶסֶךְ תה"ש: ויין חמר מלא
מסך. יין מסוך:
משלי כג ובתוספת מ"ם: לחקר ממסך:
ע' נסך:

מסס

מָסַס פע"ו גב"ב הקל ענינו
ישעי' י המסה ושחיקה: כמסס
נוסס: (אויפלעזען, שווינדען):
ע"ש נסס, סס: ומזה נקרא בתל'
קיבה הטוחן את המאכל המסס
ובית הכוסת:
הנפעל ענינו נמיחה: וחם שמות יו
השמש ונמס (צערשמעלצען):
כהמס דונג מפני אש: ונמסו תהלי' סח
ישעי' לד ההרים מדמם, עצה"מ: וימס יהושע ז
לבב העם ויהי למים: עצה"ש,
רכות לב ומורך: וימסו אסוריו שופטי' טו
(זיך אויפלעזען) ובאל"ף ת' אות
הכפל: ימאסו כמו מים: עורי תהלי' נח
איוב ז רגע וימאס ולחיפך: כל ש"א טו
המלאכה נמבזה ונמס ת' נמאס:
ההפעיל: אחינו המסו את דברי' א
לבבנו (פערזאגט מאכען):
מָס תאר לממאס ובוזה בדבר:
למס מרעהו חסד ויראת איוב ו
שדי יעזב: כל המפרשים נדחקו
בפי' המקרא הקשה הזה, וע"ד
כוונתו: קרא על נפשו מס דרך
קריאת תימה: האם אין עזרה
לאיש אשר ימאס לבקש מרעהו
חסד, כאמרו אח"כ, האם אמרתי
הבו לי ומכחכם שחדו בעדי, אך
על יראת שדי יעזוב כמו עליך
יעזוב חלכה, ר"ל בטוח בצדקתו
לסמוך עליה, כי אחי בגדו בי:
או לאיש אשר נמנע לו מרעהו
חסד, וגם יראת שדי יעזב אותו
כלומר גם צדקתו לא יועילו:
והוא פי' למה שאמר, האם אין
עזרתי בי: ומוסיף לבאר דבריו
אחי בגדו גו':
מַס שם תאר לנמס ועבדות:

כי אלה מורים מספר לבד, וזה
כולל ג"כ קביעות שבה מגבלה
ובתל, השם *מנין למספר ידוע
ומגבל (בעשטיאמטע אנצאהל) :
מְנִי׳ שם כוכב או מזל, או
סכום כוכבים ידועים
קדוש לעובדי כוכבים ומזלות :
המְמַלְאִים לַמְנִי מִמְסָךְ : ישעי׳ סה

מנח

מִנְחָה שת"ג למנה יפה
שנותנים לגדולים
דרך כבוד לרצוי פנים ולנשיאות
חן בכלל, ולקרבן נדבה הבאת
לי׳ מקמח ביחוד : מִנְחָה לַיי׳ (גנו- בראשי׳ ד
טשנק, פרעזענט) : מִנְחָה לְעֵשָׂו : סס לג
לַעֲבָדִים נֹשְׂאֵי מִנְחָה (טריבוט) : ש"ב ח
מַגִּישִׁים מִנְחָה : מִנְחָה יָשִׁיבוּ : מ"א ד
וביחוד על קרבן ה׳ הבאה משלי׳ עב
מסלת : כי תקריב קרבן מִנְחָה, ויקרא ב
לַיי׳ (שפייזאפפער) : ויהי בעלות מ"ב ג
המִנְחָה : עד לְמִנְחַת ערב. לעת עזרא ט
עלות המנחה בערב : ולקחת דניאל ט
מִנְחָתִי : וּמִנְחָתָהּ ונסכיהם, כל במדב׳ כט
הבא מסלת נקרא בכלל מנחה
ונמשך נסכים והרבוי בחל׳
מנחות. ונ"ל כי גם בערבי נקרא
תקרובות דורון מאנח ועש"ז
נקראו בערבי הלוחות הנתנים
בהתחדש השנה לדורון אל מנח
והושאל ש"ז ג"כ באשכנזי׳ כמו
אלקוו"ע מן אל קבה בערבי׳ כי
בערבי במקו׳ ה"א ידיעה בעברי׳ :

מנע

מָנַע פ"י בב"ב הקל׳ ענינו
נרדף

נרדף עם חשך, חדל, עצר,
ונופל תמיד על ב׳ שמות
האחד הוא הדבר אשר הנושא
חדל וחשך מעשות : או ממת
אותו, וקשורו באותו יחס הפעול
והב׳ הגוף אשר ממנו חדל
וקשורו ביחס שממנו. ויאמר
על מניעת התחלת הדבור, ועל
ההפסק אחר ההתחלה. ומ"ש
מניעת התחלת הפעולה :
אשר מָנַע ממך פרי בטן (פערזאגט בראשי׳ ל
ווייגערן, פערזאגן, אבהאלטן) :
אשר מְנָעֲךָ מהדע אותך (אבהאלטן, ש"א כה
ניכט צולאססטן) : מְנָעֲךָ במדב׳ כד
יי׳ מכבוד, וכן יכול לומר מנע יי׳
ממך כבוד : לא מָנַעְתִּי את לבי קהלת ב
מכל שמחה, כמו לא מנעתי
כל שמחה מלבי, כי אחד הוא
מן נפרד ממנו : מְנַע רגלך משלי א
מנתיבתם. אם אֶמְנַע מחפץ דלים איוב לא
חסר מעשות חפץ : (אייגע
ביטטע אבשלאגן) כמו : ולא מ"א כ
מָנַעְתִּי ממנו. ומ"ש הפסק אחר
התחלה : ומנך לא מָנַעְתָּ מפיהם נחמי׳ ט
(ענטציהען, אויפהערן לאססען)
הסרה והפסק אחר התחלה :
מִנְעִי קולך מבכי (אויפהערן לאס- ירמי׳ לא
סען) : אל תִּמְנַע מנער מוסר, משלי כג
תמיד, כי הענין אשר עשה כאלו
חפץ ומבקש המוסר, ואם אינו
מענישו כאלו מנע חפצו ומבקש :
אל תִּמְנַע ממני בטרם אמות. סס ל
אל תפסיק עד אשר אמות, ויש
בענינו הכחדה והעלמה : אגיד ירמי׳ מב
לכם

המעים בבעה"י כי מעים נאמר
על הדקים בפרט ועל כל איברים
הפנימים בכלל׳ על הלב והריאה
והכבד וקרב והקיבה והבטן :
מֵעָיו עשת שן , הוא הבטן ש"ט ד
החיצון :

מעט

מָעַט פע"ו׳ גב"ב׳ הקל עומד,
יש בלתי מורה שנוי
או תנועה זולתי הוית הדבר
בפחות ונגרעון אם בכמות או
באיכות : ולפי מְעֹט השנים ויקרא כה
(איינע געריגע אנצאהל) : אם שמות יב
יִמְעַט הבית מהיות משה, שעורו
אם יהיה נוספר אנשי הבית
פחות מכדי אכילת שה : אל נחמי׳ ט
יִמְעַט לפניך את כל (געריג
געאכטעט זיין) באיכות ׳ ויש
מורה שנוי ר"ל הולך ופחות :
הון מהבל יִמְעָט (אבגעהאטן, משלי יג
וועניגער ווערדען) : וַיִּמְעֲטוּ תהלי׳ קז
וישחו (זיך פערמינדערן) :
הפיעל ג"כ עומד : ובטלו קהלת יב
הטוחנות כי מִעֵטוּ (מינדער
ווערדען) ובתל׳ יוצא׳ ר׳ יהודה
אומר יְמַעֵט (אבגעהאטן, נידרער
אאכטן) כמו ישפיל׳ לא בא אלא
לְמַעֵט (פערמינדערן, אויסצושלי-
סען) :
ההפעיל יוצא : וְהִמְעַטְתִּי ויקרא כו
אתכם (פערמינדרן) : וְהִמְעַטְתִּים יחזק׳ כט
לבלתי רדות (הערמבזעטצען)׳
ולפעמי׳ בא במקום תח"פ והפעל
נסתר בו כמשפט הלשון :
הַמַּמְעִיט אסף , שעורו הממעיט במדב׳ יא
לאסוף

לאסוף , או האוסף מעט מכל :
כלים רקים אל תַּמְעִיטִי להביא : מ"ב ד
תַּמְעִיט מקנתו , לתת כסף ויקרא כה
מקנתו : והדל לא יַמְעִיט , לא שמות ל
יתן מעט מעשיר : ומאת המעט במדב׳ לה
תַּמְעִיטוּ , תקחו פחות :

מְעָט תח"ש או תח"פ , על
פחות בכמות או במקו׳
או בזמן : מְעַט מים (איין וועניג) : בראשי׳ יח
במתי מְעָט (געריגע אנ- דברי׳ כו
צאהל) : זה שבתה הבית מְעָט רות ב
בזמן : הלא מְעַט ימי , כמנהג איוב י
תח"פ , שאינו שומר המין
והמספר : ותחסרהו מְעַט תהלי׳ ח
מאלהים׳ במעלה והשיבות :
עוד מְעַט וסקלוני , חסר מעט שמות יז
זמן (עס פעהלט ניכט פיל) : ועוד תהלי׳ לז
מְעַט ואין רשע ׳ מעט זמן
המתן : ודוד עבר מְעַט מהראש , ש"ב יד
במקום : מְעַט מְעַט אגרשנו שמ"ח כג
(נאך אונד נאך) פעם אחר פעם׳
ובה"א התימה הוא היפך מעט׳
ר"ל רב מדי, כמו לא די : הַמְעַט בראשי׳ ל
קחתך את אשי (ניכט גענוג, איזט
עס עטווא נאך צו וועניג) : הַמְעַט יהושע כב
מכם : הַמְעַט לנו את עון ׳ ובה"א במדב׳ יז
הידיעה יורה הפחות שבכל : כי דברי׳ ז
אתם הַמְעַט (געריגסטער , ווע-
ניגסטער) ובב׳ מעוטים : מְעַט ישעי׳ י
מזער׳ ובכ"ף השמוש לשעור,
ענינו קרוב היה להיות׳ ולא
יבוא כ"א על דבר שהיה קרוב
להיות בעתיד ולא היה : כִּמְעַט
שכב אחד העם (ביינאהע , וויא
לייכט העטטע עס געשעהן

קעני-

בר"א מט ויהי לָמַס עובד (טריבוט) היתה
איכה א לָמַס ורמיה תהיה לָמַס (רינסט
משלי יב בור, אונטערווערפיג) · ומזה
שמות א הרבוי: וישימו עליו שרי מִסִּים
(פראהנדינסט) עבודות הגוף אשר
יעבדו הדלים לשריהם במקום
המס:

מַסָּה שמ"נ ענינו נמיסה וכליון
איוב ט מעט מעט: לְמַסַּת נקים
ילעג (דער אונטערגאנג, דאהין
טווינדען, פערוועזונג) אשר נמס
נקי, ילעג עליו:

מִסַּת תה"ש ענינו שעור ומספר
דברי' טז לפי ערך הראוי: מִסַּת
נדבת ידך (פערהעלטניסמעסיג,
אאנגאבע) כי גם מס ענינו מכס
הנתן לפי ערך אשר תשיג יד
הנותן אם מעט ואם רב · כמו
איש כמתנת ידו כברכתו:

מֵסִים תאר לגוף נמחה ונמס
ישעי' סד באש: כקדח אש
הֲמָסִים (פליסיגעס) ובא נח ת'
דגש כי ראוי הַמְּסִים:

תֶּמֶס שם מ"ז ע"מ תבל:
תהלי' נח שבלול תֶּמֶס יהלוך
(טאעלענד, פלימענד):

מסר

מָסַר פ"י בב"ב הקל ענינו
נתינת דבר ברשות
במדב' לא זולתו: לִמְסָר מעל (איבערליפערן)
מסרו הבנות נפשותן ברשות
ישר"ו והפקירום להיות בה מעל
ובתל' נמצא זה הפעל הרבה
על מסירת הנפש · ראשנים היו
מוסרים עצמם על קדושת השם
הפקירו

הפקירו חייהם · והוא ע"ד שיאמר
בעברי הרף נפשו למות · שם
נפשו בכפו · וכל שימות דבר
ברשות זולתו תרג' מסרי ובמשנה'
וּמְסָרָהּ ליהושע, שאינו על נתינה
מיד ליד כי אם מסירות הדינים
בדעתו, וכן יאמר מוֹסֵר מודעה ·
מגלה דעתו ברשות אחר:

שם שם הנפעל: וַיִּמָּסְרוּ מאלפי
ישראל (הערייסגעהאבען, איבער
ליפערט ווערדען) · והשם:

*מוֹסֵר הוא המלשין הולך
רכיל ומסבב, למסור
נפש זולתו או ממונו ברשות
אחר · והשם *מְסִירַת מוֹדָעָה
ידוע ג"כ ושניה' בתל' ובדב"א:

מעד

מָעַד פע"ו בב"ב הקל ענינו
ש"ב כב מוט רגל לנפול: ולא
מָעֲדוּ קרסלי (וואנקען, גלייטען):
איוב יב נכון לְמוֹעֲדֵי רגל, פירושו בשרש
תהלי' לז לפד: לא תִמְעַד אשריו:
שם סט ההפעיל יוצא: ומתניהם
תמיד הַמְעַד (וואנקען, גלייטען
משלי כה לאססען): ורגל מוּעָדֶת בהפוך
יחזק' כט אותיות · וכן: וְהַעֲמַדְתָּ להם כל
מתנים:

מעה

מֵעִים שם הדקים אשר בקרב:
יונה ב בִּמְעֵי הדגה (איינגעווייד,
ישעי' מט דערמע): מִמְּעֵי אמי:
ש"ה ה וּמֵעַי המו לו (אינגערעס): העוד
רות א לי בנים בְּמֵעַי: מִמֵּעֶיךָ יפרדו:
בר"א כה
ישעי' מח וצאצאי מעיך כִּמְעוֹתָיו, כתוך
וקרב חים שהוא החול כמו
המעים

דבורו במשפט אשר אחת דבר
וחרץ, כמו דבור קסם אשר ידבר
הקוסם לא ישנה דבורו, כן לא
ישנה המלך המשפט אשר חרץ
פעם, אם טוב ואם רע כי הוא
נגד כבודו לשנות, אבל פלס
ומאזני משפט צדק לה' כי הוא
יודע מחשבות, משא"כ במלך
שהוא רק כמו קסם לפעמים
לדבר מכוסה וכח נעלם בלי
סבה נכונה. וכולל בשם קסם ב'
כוונות א' שהוא בכח נעלם
הסבה, והב' שלא ישנה דבור:

יהושע כב **מַעַל** שמ"ז: מַעַל מעל בחרם
שם שם (אונטרייע): מה הַמַּעַל
איוב כא הזה: ותשובתכם נשאר מָעַל,
המענה אשר תשיבו לי שנוי
באמונת טענתי, שאינה מכונת
על פי השאלה (ווידעקן) כמו
אשר מעלתם בי, שנוי כוונה
ותכלית בפעולת הכאת הצור:

מְעִיל שם מלבוש מעטה
שמות כח תפארת וכבוד: מְעִיל
ש"ב יג האפוד (אבראקגט, היללע): כן
תלבשנה וגו' הבתולות מְעִילִים
ישעי' נט ויעט כַּמְּעִיל קנאה: מְעִיל
שם סא צדקה יעטני, עצה"נ:

מען

לְמַעַן מלת הטעם והענין
לחב' ב' משפטי המתיחסי'
זע"ז בבחינת סבה ותכלית.
והמלה יורה תכלית המשפט
שמות ד הקודם: לְמַעַן יאמינו בי (דאמיט): לְמַעַן תדע: לְמַעַן אנסנו
שם ט שם יז
תהלי' קל לְמַעַן תורא ע"ש יראי ונופל
רק על העתיד, או על מקור
תמורת עתיד: לְמַעַן דעת כל יהושע ד
עמי הארץ. כי כן הוא נופל על
השם: לְמַעַן דוד עבדי (אומווילען): ישעי' לז
לא לְמַעַנְכֶם אני עושה יחזק' לו
ומה שבא: לְמַעַן יראתם את ה' יהושע ד
הוא עבר במקום עתיד, והעד
כל הימים. וי"א כי שרש המלה
ענה, הוראתו ענין, והמ"ם סבת
המשפט והלמ"ד תכליתו. כי
התכלית במעשה הוא סבת
במחשבה:

מער

מְעָרָה שת"נ למחילה חפורה
בארץ: ושם מְעָרָה ש"א כד
(העהלע): מְעָרַת המכפלה: ואת בראשי' כג
הַמְּעָרוֹת: שופטי' ו

מץ

מַצָּה תה"ש לעיסה שלא
החמיצה: חלת מַצָּה ויקרא ח
אחת (אונגעזייערט): מַצּוֹת תאכל: שמות יג

מצא

מָצָא פ"י גב"ב קל יאמרלועל
מציאת דבר והשגתו
במקרה או אחר החיפוש; ועל
השגה כדי הספוק בכח והון
ויכולת. ועל מציאות מחקר
בעיון, ועל הפגישה, והמקרה,
ועל הוצאת דבר חדש בהתבולה:
ועל ההרגשה: או מָצָא אבידה ויקרא ה
(פינדען): בקשתיו ולא מְצָאתִיו: ש"ה ג
מְצָאוּנִי השומרים (אנטרעפפען, שם שם
בעגעגנען): כי תִמְצָא איש: מ"ב ד
וּמָצָא את רעהו (טרעפפען) דברים יט
השיגו במקרה: פן מָצָא לו ש"ב כ

תהלי' עג קטנטן) : כִּמְעַט נטוי רגלי :
תה' לד כִּמְעַט שכנה דומה נפשי (טיער)·
או שיבוא על תכיפות פעולה
ש"ה ג על פעולה בזמן קצר מאד : כִּמְעַט
שעברתי (קויס) , או לא חסר זמן
משלי ה מועט והיה : כִּמְעַט הייתי בכל
רע (ווי א טאג , ווי א געטווינד
ווארע) · אבל לא יתכן לומר
האיש הזה היה בביתי כמעט
שלש שנים , במקום קרוב
למלאות ג' שנים או כשלש שנים,
כי הוא טעות בהגות הלשון ·
כי לא נמצא על דבר שהיה
לאופן הזה, כי אם על דבר
איוב לג שהיה קרוב להיות : כִּמְעַט
ישאני עשני (ווי א געטווינד קעגי
תהלי' פא טע) : כִּמְעַט אויביהם אכניע ·
הכ"ף לאמת (באלד, געטווינד) :
ישעי' כו חבי כִּמְעַט רגע , כ"ף הדמיון
יחזק' יו ר"ל זמן מועט כמעט : כִּמְעַט
ישעי' א קט : שריד כִּמְעַט בכמורת :
משלי י לב רשעים כִּמְעַט , אין דבריו
מבוררים אבל כאשר יגידו לו
המבורר יאמר כמעט ידעתי
(בייאנאהע העטטע איך עס
ש"ב יט געוואוסט) : כִּמְעַט יעבר עבדך
במדב' לה והתאר : ומאת הַמְּעַט תמעיטו
קהלת ה והרבוי : יהיו דבריך מְעַטִּים :

מעך

מָעַךְ פ"י בב"ב' הקל ענינו
כבישה ולחיצה ונעיצה'
ויקרא כב וּמָעוּךְ וכתות (איינדריקקען ,
נערקוועטשען , לוזאמאמען דריק-
ש"א כו קטן) מיעוך ביד : וחניתו מְעוּכָה
בארץ (איינגעשטעקט) תקועה :
הפועל

הפועל : מְעֻכוּ שדיהן שקיעת יחזק' כג
דבר בולט , והכוונה משמוש
היד : והפיעל בתל' מפני שֶׁמְּעָךְ
לה בין דדידה : תמר באצבע
מעכה :

מעל

מָעַל פ"י בנינו קל , ענינו
בגידה באמונת זולתו
ומשנה מדעת בעלים, אם במה
שהבטיח לו בדבור, או בדבר
שמוסר לו לתכלית מה והוא
משנה אותו לדבר אחר · ונופל
על שוגג במזיד · והפעול הוא
מקרה הפעולה · והגוף שהמעילה
נעשה לו או הדבר שבו נעשה
השנוי בקשור בי"ת · כי הפעולה
היא במחשבת הפועל ומתיחס
הרושם בגוף זולתו כמו חרה בו :
מָעַל מַעַל בחרם (פעראונטרייען) יהושע כב
שנה מחשבת חמצוה בחרם :
וּמָעֲלָה מעל ביי , כי המכחש ויקי' ו
פקדון זולתו מכחש ומשנה חפץ
השם : וּמָעֲלָה בו מעל · שנה במדב' ה
בדעתו שמוסר לה אמונתו שתהי'
רק ברשותו והיא מסרה עצמה
לאחרים : על אשר מְעַלְתֶּם בי , דברי' לב
שנוי רצונו בהכאת הסלע · וכנגדו
אמר יען אשר לא האמנתם בי,
לא עשו השליחות באמונת
חפץ המשלח , כי כאשר יעשה
העושה כפי מחשבת המצוה
יקרא אמונה וחלופו הוא מעילה,
וכמוהו יאמרו בתל' מועל
בשליחות משנה רצון המשלח :
במשפט לא יִמְעַל פיו · לא ישנה משלי יו
דבורו

ואהבת חנם, כמציאות חפץ בלי
סבה כ"א במקרה:
גלת' מד הנפעל: אשר נִמְצָא הגביע
ש"א יג בידו (געפונדען ווערדען): ולא
נִמְצָא חרב (פארהאנדען זיין):
תהלי' מו עזרה בצרות נִמְצָא מאד (זיך
פינדען לאססען, זיך אננעהמען):
ישעי' סה נִמְצֵאתִי ללא בקשוני: דרשו ה'
שם נה בְּהִמָּצְאוֹ, כלם בענין הכנה
ומציא עצמו בעת רצון לעזור:
דברים כא בכל אשר יִמָּצֵא לו, בכל הון
יהושע יז שיש לו (בעזיטצען): לא יִמָּצֵא לנו
זכרי' י ההר (הינרייכענד זיין): ולא יִמָּצֵא
דניאל כג להם: ושכב עמה וְנִמְצָאוּ (בע=
טראפפען = ערטאפפט = ווערדען):
ירמי' ב כבשת גנב כי יִמָּצֵא: שתי בנותיך
בראש' יט הַנִּמְצָאֹת (געגענווערטיג זיין)
שחן בעין, וכן בכל אשר ימצא
לפי הדרש במחוק ולא בראוי
לבוא:

ההפעיל ענינו הגשה הושטה
ויקרא ט או מסירה: ואת העולה הִמְצִיאוּ
שם שם (הינרייכען, הינלאנגען): וַיַּמְצִיאוּ
איוב לד בני אהרן: וכארח איש יַמְצִיאֶנּוּ
זכרי' יא (צוקאממען לאססען) גמול: אנכי
מַמְצִיא את האדם איש ביד
רעהו (איבערליפערן), מקרה
ש"ב ד שימצא וימסר איש: ולא
הִמְצִיתִיךָ ביד דוד (איבערליפערן):
איוב לז אם לחסד יַמְצִאֵהוּ (ענטשטעהן
לאססען) וב"א נהגו כן להשתמש
בו על המצאת דבר חדש (ער=
פינדען) בכח עיון ומחשב'. וכן
נהגו לשמש בפעול מָצוּא על
דבר הרגיל ותדיר כמו רוח

מְצוּאָה (געוועהנליך) נמצא תמיד
ועש"ז נקרא השי"ת מָצוּא מציאותו
תמיד בב"ת: וכן משתמש על
גזרה היוצא ממשפט הקודם,
נִמְצָא (פאלגליך). ושם מְצִיאָה
בתל' ידוע:

מצד

מְצָד שם ת"ז למגדל חזק או
ד"ה א יא סלע חזק: וישב דוד
בַּמְּצָד (פעסטע). והרבוי
ישעי' לג מְצָדוֹת סלעים משגבו, ומ"א
משלי יב מְצוֹד רעים. ולד"א שרשו צוד:
קהלת ט ובנה עליה מְצוֹדִים (באלווערק,
פעסטונגסווערקע). והאמת כי
מצודים הם כמו צידה ללכוד
ישעי' כט היושבים במצוד: וּמְצֹדָתָהּ
יחזק' יט והמציקים לה: יבאהו בַּמְּצֹדוֹת
ש"א כב ומ"א: היות דוד בַּמְּצוּדָה: את
שם ה מְצֻדַת ציון: מחסי וּמְצוּדָתִי:
תהלי' נא לבית מְצוּדוֹת (שוטץ ארט, בורג,
שם לא פעסטע, טורם): ע"ש צוד:

מצה

מָצָה פ"י בב"ב קל ענינו
ישעי' נא סחיטה ומציצה: שתית
וּמָצִית (אויסדריקקען) עד טיפה
תהלי' ע האחרונה לא ישאר בכוס:
וַיִּמֶץ טל:
ויקרא א הנפעל: וְנִמְצָה דמו (אויס=
תהלי' עג גדריקט ווערדען): ומי מלא
שם עה יִמָּצוּ למו: שמריה יִמְצוּ ישתו:
* תַּמְצִית שמ"נ ע"מ תבנית
נמוצא בדברי
ב"א, על עקר המשקה הנסחטת
דם התמצית ומזה על כל עקר
בענין תמצית הדבר (עטעק):

ישעי׳ כז עורים: הוית ידך מָצָאת (ערלאנ־
איוב לא גען) השגת ספוק: וכי כביר
ויקרא יב מָצְאָה ידי (ערווערבען): ואם
לא תִמְצָא ידה די שה (היגריי־
כען) כמו הגיע, שענינו השגת
ויקרא כה ספוק הון כדי צרך: וּמָצָא כדי
תהלי׳ עו גאלתו: ולא מָצְאוּ כל אנשי
חיל ידיהם, השגת כח ויכלת
ישעי׳ י (דיא אוהלט המבען): כאשר
ש"א י מָצְאָה ידי: עשה לך כאשר
תִּמְצָא ידך, כאשר תשיג כח
תהלי׳ כא ויכלת ידך: תִּמְצָא ידך לכל
אויביך, תספיק כח ידך לנקום
י"ל תשיג ותגיע כמו שהיוצא
במדבר יא ממנו בהפעיל (עררייכען): ישחט
להם ומָצָא להם (היגלענגליך זיין, גנג
שופטי׳ כא זיין, היגרייכנד זיין): ולא מָצְאוּ
להם כן, לא השיג המספר
במדבר לא למדת הצרך: אשר מָצָא כלי
זהב, אשר יש אתו (בעזיטצען):
בראשי׳ מד מָצָא את עון עבדך (הייאוזכען)
מצא מקום לענש על העון ועי"א
ש"ב ז על כן מָצָא עבדך את לבבו
(זיך בעפלוגט, בערעכטיגט פוי־
דען) כמו מלאתי את לבבי
מ"ב ז ומ"ש מקרה: וּמְצָאָנוּ עון (טרעפ־
איוב לו פען) יקרה לנו בזה ענש: כי
מָצְאוּ רע (הענטרעפפען, זוקאמ־
במדבר כ מען): התלאה אשר מְצָאָתְנוּ:
שמות יח אשר מְצָאָתַם בדרך: צרה ויגון
תהלי׳ קיו אֶמְצָא, שוה אל: ברעה אשר
אסתר ח יִמְצָא את עמי: וּמְצָאֻהוּ רעות
דברים לא רבות: את כל הַמֹּצְאוֹת אותם
יהושע ב ומ"ש על בקשה למצא: לך מְצָא
ש"א כ את החצים (המהלען), בקש

למצא ואולי כן, מָצָא את עון
עבדך: וילאו לִמְצֹא הפתח, בראשי׳ יט
לבקש עד אשר ימצאו: לעת תהלי׳ לב
מְצוֹא (טיקליכע צייט) לעת בקשה
מִמְּצוֹא חפציך ד"ל השתדלות ישעי׳ נח
עסקים ובקשה למצא חפציך
בכל אלה נסתר הבקשה במציאת
ותפס התכלית במקום הסבה
וכן: ביום צומכם תִּמְצְאוּ חפץ: שם שם
וּמְצָא חן ושכל טוב: בקש משלי ג
למצא: ומ"ש על השגת השכל:
שדי לא מְצָאנֻהוּ (בעגרייפען): איוב לז
אשרי אדם מָצָא חכמה, כי משלי ג
החכמה חפץ יקר לא תמצא
כי אם באחרי יגיעה וחפוש:
החקר אלוה תִּמְצָא (אויספינ־ איוב יא
דיג מאכען, ערקלעהרען, בעגריי־
פען): לא מְצָאתֶם חידתי (ער־ שופטי׳ יד
קלעהרען, אויפלעזען, עררא הטען,
דייטען, הערויס ברינגען):
ומוצא אני מר ממות, הוית הדבר קהלת ז
בחקירה ומ"ש הוצאת דבר חדש:
מָצָא את הימים במדבר (ער־ בראשי׳ לו
פינדען) לד"ק: הן תנואות עלי איוב לג
יִמְצָא (ערדענקען, ערזינגען, ער־
דיכטען) חשב ובקש למצא ובא
על הרגשה: והצרותי להם ירמי׳ י
למען יִמְצָאוּ (עמפפינדען, פיה־
לען) ומ"ש קבלה: לא מָצְאוּ איכה ב
חזון מיי (עמפפאנגען): ולכה ש"ב יח
אין בשורה מֹצֵאת לא תנתן לך
שכר בשורה ובא מוצא אצל חן
לרוב: מָצָא עבדך חן ויורה על בראשי׳
מציאת חן בלי סבה לחן ההוא
ואהבת

מרג

ישעי׳ מא מֹרַג שם כלי דישה: לְמוֹרַג
חרוץ חדש (דרעשוואלצע):
ש״ב כד וְהַמֹּרַגִּים לעצים:

מרד

מָרַד פ״י בנינו קל ענינו
פשיעה וסרבנות הנכנע
ישעי׳ לו במושלו, וקשורו בב״ת: כי מָרַדְתָּ
בי (זיך אויפלעהנען, אבפאללען,
דען געהארזאם אויפקינדיגען):
יהושע כב לִמְרֹד ביי: הַמֹּרְדִים והפשעים
יחזק׳ כ
נחמי׳ ב בי׳ ובא ב״פ בקשור על: העל
המלך אתם מֹרְדִים (אונגעהאר=
ד״ס ב יג זאמען): וַיִּמְרֹד על אדניו׳ ובא
יהוש׳ כב ואותנו אל תִּמְרֹדוּ, הכוונה על
הענש, כי במורדם ביי׳ יסבבו
איוב כד להם מרדות: המה היו בְּמֹרְדֵי
אור, כמו מורדים באור ממאנים
ומתעבים בו:
יהושע כב מֶרֶד שמ״ז: אם בְּמֶרֶד (אבּ=
פאלל): ובס״נ עמ״א:
ש״א כ בן נעות הַמַּרְדוּת (ווידערשפענס=
טיגקייט), אמר מרד שלך
מעוות ממרד אחר כי דרך הנכנע
למרד באדון כדי למשל בעצמו
ואתה מורד באדנות ובוחר
להכנע לבן ישי׳ מרודים בשרש
רוד:

מרה

מָרָה פ״י בב״ב קל יש ענינו
סרוב ומאון לשמוע בקו׳
מושלו, מצד מרידה׳ או שנוי
מצותו אף בלי מרידה׳ ויש ענינו
הקנטה והכעסה ברבוי טרחות
ובמעשים מתנגדים לרואיהם׳
או מצד מקרים עוברים עליו
מתנגדים לחפצו, וקשור לרוב
ביחס הפעול, ועַל המעט
בבי״ת׳ ומ״ש שנוי מצורת
ת״א יג ומרידה: מָרָה את פי יי (אונגע=
הארזאם זיין, ניכט בעפאלגען
וואללען, ענטגעגענגען, ווידער זיי=
איכה א נען בעפעהל האנדלען): כי פיהו
תס עט מָרִיתִי: כי מָרוֹ מָרִיתִי: כי מָרְתָה
סו׳ יד באלהיה: ולא מָרוּ את דבריו
תהלי׳ קה שנוי מעשה לבד בלי מרידה:
על אשר מְרִיתֶם את פי, ג״כ
במדב׳ כ שנוי מעשה לא למרוד׳ ומ״ש
הקנטה וכעס מצד מקרים
מתנגדי׳: את עני ישראל מֹרֶה
מ״ב יד מאד (ווידריגעס שיקזאל האבען)׳
מקריהם מרה בם ושנה חפצם
להכעיסם: ותהיין מֹרַת רוח
בראשי׳ ח (קרענקונג) להעציבם ולהקניטם
במעשים רעים, או הוא שמ״נ:
כי אתי מָרָתָה (בעליידיגען):
ירמי׳ ד בננו זה סורר ומֹרֶה, סורר
דברי׳ כא מורד במצותנו ומורה מעצב
ומקניט את רוחנו במעשיו
הרעים בעצמם: דור סורר ומֹרֶה
תהלי׳ עח סורר לבלתי עשות המצוה,
ומורה בשאר מעשיו: שמעו נא
במדב׳ כ הַמֹּרִים המעציבים רוחי בתלונות,
כי לא מצאנו במקום הזה מורדים
במצוה׳ והעד לפי׳ זה: והמה
ישעי׳ סג מָרוּ ועצבו את רוח קדשו:
ההפעיל: כי הִמְרוּ אמרי
תהלי׳ קז אל (ווידער האנדלען): אשר
יהושע א יַמְרֶה את פיך: אל תַּמֵּר בו
שמות כג ע״ד הכפולים: וַתֶּמֶר את משפטי
יחזק׳ ה לרשעה

מצח

שמות כח מֵצַח שם פרחת הפניס: והיה על מֵצַח אהרן (שטירן)
שם שם והיה על מִצְחוֹ: מִצְחוֹרת
יחזק׳ ט / שם ג האנשים: חזקי מֵצַח תאר לעז פנים (פרעך, אונפערשעהאט):
ירמי׳ ג וּמֵצַח אשה זונה וגו׳ מאנת
ישעי׳ מח הכלם: וּמִצְחֵךְ נחושה׳ ובה״א
ש״א יז נקבה: וּמִצְחַת נְחשֶׁת על רגליו (שטירנפעראינגעס בלעך), תאר לטס מרוקע במצח להגן:

מצץ

ישעי׳ סו מָצַץ פ״י בנינו קל, ענינו נרדף עם מצה: למען תָּמֹצּוּ (זויגען, אויסדריקקען) והוא היניקה החזקה בסחוט החלב בפה במשיכה חזקה׳ ובתל׳ פורעים ומוֹצְצִים׳ והשם מְצִיצָה במילה ידוע׳ וי״ג מזה אפס הַמֵּץ, המוצץ שד ולחות בחוזק׳ וכבר כתבתי בשרש מיץ כי שלשתם נרדפים ר״ל מוץ מצה מצץ:

מצר

איכה א מֵצַר שם ת״ו לגבול ותחום: בין הַמְּצָרִים (גרענצען), ע״ש צור, צרר:

מקל

בראשי׳ ל מַקֵּל שם נרדף לחוטר ומטה זכר: מַקַּל לבנה (שטאב)
במדבר כב ויך את האתון בַּמַּקֵּל (שטאק):
יחזק׳ לט / זכרי׳ יא וּבְמַקֵּל יד: ואקח לי שני מַקְלוֹת:

מקק

נָמַק פ״ע בב״ב הנפעל׳ ענינו בלוי רקבון ונמוסה:
תהלי׳ לח נָמַקּוּ חבורותי (פוילען, אייטערן) העור נָמֵס ונעשה ליחה טריה:
ישעי׳ לד וְנָמַקּוּ כל צבא השמים, עצה״מ נמלחו ונמוסו: וּנְמַקֹּתֶם בעונותיכ׳ יחזק׳ כד
זכרי׳ יד (שווינדען): ולשונם תִּמַּק בפיהם:
ויקרא כו יִמַּקּוּ בעונם וגו׳ אתם יִמָּקּוּ:
זכרי׳ יד ועיניו תִּמַּקְנָה:
שם שם ההפעיל: הָמֵק בשרו (פוי־לען, שווינדען):

מַק תה״ש לבלוי ורקבון והפסד
ישעי׳ ה שרשם כַּמַּק יהיה (איר־בע, פויל, אמדער): ותחת בשם
שם ג מַק׳ ובתל׳ מַקָק או מָקָק של ספרים (אירבע, פעראמדערטע בלעטטער):

מר

מַר תאר לטפה קלה הנוטפת:
ישעי׳ מ כְּמַר מדלי (טראפפען) ע״ש מדר:

מרא

הַמְרִיא פ״ע בנינו הפעיל ענינו הגבהה בעופפות:
איוב לט כעת במרום תַּמְרִיא (זיך ערהעבען, זיך מין דיא העהע טווינגען, פרייא הערום פליגען) והוא מלה ערבית:
מְרִיא תאר לבהמה או עוף
ש״ב ו מפוטם: שור וּמְרִיא
ישעי׳ א (געמעסטעט): וחלב מְרִיאִים: ושלם מְרִיאֵיכֶם׳ ובתל׳ אין
עמוס ה ממרין את העגלים (מעסטען) ראוי כמוריאים, והמראה הוא תחיבת המאכל לתוך בית הבליעה שאינו יכול לחזור עוד, ע״ש לעט:

יחזקי כא דען), וי"מ אותו מע"ב: והיא מֹרָטָה (גלענצענד, פאָלירט):

מרץ

נִמְרָץ פ"י בב"ב הנפעל ענינו דבור חזק הנכנס לאזן השומע מצד חזקם וברור איוב ו דבריהם: מה נִּמְרְצוּ אמרי יושר (איבערלייגענד, פערטיידיגענד, איינדרוק מאכענ) ר"ל אמרי יושר נכנסים בלב ומוכיחים מה שירצו מיכה ב להוכיח: וחבל נִמְרָץ (ענטסטיי מ"א ב דענד), כמו כלה ונחרצה: קללה נִמְרֶצֶת (נאכדרוקסאָללע, העפטיגע אויסדריקקע, עמפפינדליך) דברי קללה החודרים בלב השומע ומעוררים הרגשתו, כי דברים חריפים וחזקים, בטוב מעוררים הרגשה טובה, וברע רעה וכאב: איוב יו ההפעיל: או מה יַמְרִיצְךָ כי תענה (איבערלייגט מאכען), מה הוכיח ובירר דבריך כי תענה למען הוכיח אותו בהם הלא דברי רוח המה:

מרק

מָרַק פ"י בב"ב הקל ענינו זכוך ולטיש' כמו מרט: ד"ה ב ד נחשת מָרוּק (גלענצענד, פאָלירט): ירמי' מו מִרְקוּ הרמחים (פוטצען): הפועל ענינו שטיפה ונקוי ויקרא ו בכלי: וּמֹרַק ושטף במים (גע־ שייערט װערדען): ובהל נמצא הפיעל: יסורים הַמְמָרְקִים כל גופו של אדם (ייבערן, רייני־ גען) מוחטא, לפי שהמרוק הוא ע"י חפיפה ודידה ע"כ מדמה יסורים לפעולה הזאת:

מָרָק שת"ז לרוטב: ואת שופטי' ו הַמָּרָק שפוך (בריהע, זופפע):

מְרוּקִים שמ"ז לזכוך ונקוי: אסתר ב ימי מְרוּקֵיהֶן (ריי־ ניגונג) מרוק הגוף ועדון בשר:

תַּמְרוּק תאה"ש לדברים הממרקים את הגוף משלי כ מזוהמא: חברות פצע תַּמְרוּק ברע' ע"י יסורים ופצעים ממרק ומלטש הרע' וי"מ פצעים רעים ממורקים ע"י סמים רעים: אסתר ב תַּמְרוּקֵי נשים (ייבערנדע איט־ טעל) המצחצח הבשר:

מרר

מָרַר פע"ו גב"ב חקל ענינו צער ויגון מפני צרה: רות א כי מַר לי מאד מכם (לייד זיין, בעטריבט זיין): כי מָרָה נפש ש"א ל כל העם (ערביטטערט, אויפ־ געבראכט זיין): כי נפשה מָרָה ש"ב ד לה: כי הצער מסבב כעס והכעס באה מן המרה:

הנפעל, ענינו מרירת הטעם ישעי' כד יֵימַר שכר לשותיו (ביטטער שמעקקען). ע' ימה:

הפיעל: אֲמָרֵר בבכי בא סס כב תה"פ בתמונת פעל כמנהג' שמות א וענינו אבכה במר נפש: וַיְמָרְרוּ את חייהם (ביטטער מאכען) מרו ועצבו רוחם: וַיְמָרְרֻהוּ הסבו גרא' מט לו מרירות נפש הרבה:

רות א ההפעיל: כי הֵמַר שדי לי' הסב לי מרירות נפש' כי הכעס והצער תועבה לנפש במור בטעם ושדי

לרשעה, כמו תמיד ר"ל שנוי
משלי יז ומ"ש מענין הקנטה: כמה
ימרוהו במדבר (פערדרוס מא-
תה' עח כען): כי המרו את רוחו (מוג-
וויללען ערדעגען, הערגלייד מא-
כען) המרו רוח משה בטרחם
ישעי' ג ומשאם והקציפוהו: למרות עיני
איוב יז כבודו (בעליידיגען): ובהמרותם
תלן עיני (בעליידיגונגען):
מְרִי שמ"ז או תה"ש, לעצבות
רוח מהתנגדות המקרה:
איוב כג גם היום מרי שחי, עוד היום
לא נח שיחי ממרי רוח אשר
מגיע לי לא לפי מעשי (ליידען,
ווידריגעס שיקזאל) כי יד האלהים
בייסורים כבדה יותר מאנחתי:
משלי יז ויש ענינו מרד וסרבנות: אך
מרי יבקש רע (טראָץ, איינגעזין)
תאר לאיש אינו שומע עצה טוב'
ישעי' ל מוריתו ומתנגד במעשיו: כי עם
מרי הוא (רעבעלליש): ועמ"א:
במדב' יז לאות לבני מרי (אונגעהארזאמע)
ש"א טו כי חטאת קסם מרי (אונגעהאר-
דברי' לא זאם, איינגעזין) והוא ש"מ: את
מריך ואת ערפך הקשה (טראָ-
ציגעס וועזען), הוא העומד על
דעתו ואיננו שומע לכל עצת
מוסר בכל תוכחת דברים עד
אשר יוסר במכות, כמו אך מרי
יבקש רע עד מלאך אכזרי וגו':
כי שתי המדות חוברות אשה
אל אחותה: קשה ערף עם מרי
נחמי' ט ובא בחירק המ"ם: לעבדתם
במריים:

מוֹרָה שם תער הגלבים:
שופטי' יג מורה לא עלה על
ראשו (שערער מעסטער) אולי
ע"ש שמשיר השער, וראוי
בשרש ידה:

מרח

מָרַח פ' בנינו קל, ענינו
ישעי' לח טיח ומשיחה: וימרחו
על השחין (שטרייכען, טאירען)
ובתל' מפני שהוא ממרח (פער-
טאירען, פערקלעבען) סותם פי
הנקב בטיחה:
מָרוֹחַ תה"ש לכתושי בצים:
ויקרא כא מרוח אשך (צערריע-
בען, צערדריקט, צערקוועטשט)
פי' רסוקים כסם מרוח למשיחה
כמו ביצים טרופות (אונטערהיי-
נאנדער גערירט):

מרט

מָרַט פ' דב"ב הקל יש ענינו
עזרא ט תלישה: ואמרטה
ישעי' נ משער ראשי (אויסרויפען): ולחיי
למורטים, את הזקן: קרח תרג'
יחזק' כט מרט: וכל כתף מרוטה: ויש
עניינו לטוש ומריקה: הוחדה
שם כא וגם מרוטה (פאלירען, גלענצענד
שם שם מאכען): ויתן אותה למרטה:
ויקרא יג הנפעל מע"א: כי ימרט
ראשו (קאהל ווערדען) נשירת
השער ע"י סבה מה חולי או
זוקן או בסם:
מ"א ז הפיעל מע"ב: נחשת ממרט
(ריין פאלירט):
ישעי' יח הפועל מע"א: ממושך ומורט
(הין אונד הער גערויפט ווער-

המים משיתיהו (הערויסציהען) :
ש"ב כב ההפעיל : ימשני ממים
תהלי' יח רבים :
יחזק' טז משי שם ארג תולעת : שש
ומשי ורקמה (זיידע) :
שם שם ואכסך משי :

משח

משח פ"י בב"ב הקל ענינו
סיכה בשמן או בצבע :
עמוס ו וראשית שמנים ימשחו (סאי-
ישעי' כא רען, זאלבען) : משחו מגן :
ירמי' כב ומשוח בששר, מצוייר · ורבו
יאמר על משיחת הגדולים
לגדולה, לכהונה או למלכות :
ירמי' כב אשר משח אותו (זאלבען) :
ש"א ט ומשחתו לנגיד על עמי · והכלים
וכל הדברים הנבדלים לקדושה :
שמות מ ומשחת את הכיור ועצה"ש יאמר
על כל נבדל לדבר יקר אפילו
ישעי' סא אם איננו משוח בשמן : יען
שופטי' ט משח יי אותי (ווייהען) : אתם
משחים אותי למלך · ורד"ק אמר
שהנביא ידבר בשם המשיח ואין
צורך לזה : כי גם הנביא נקרא ,
מ"א יט משיח כמו: תמשח לנבי' תחתיך
תהלי' מה משחך אלהים שמן ששון
פירש"י כל ל' גדולה נופל עליה
ל' משיחה :
ד"ה א יד הנפעל : כי נמשח דוד
ויקרא ו למלך : ביום המשח אותו :
משחה שמ"נ או תה"ש :
שמות ל שמן משחת קדש
שם כט (זאלבונג) : לשמן המשחה :
שם מ להיות להם משחתם :

משיח שת"ו לכהן ומלך
ונגיד או נביא או
איש קדוש נבדל לדבר יקר :
ויקרא ד הכהן המשיח (געזאלבטער, גע-
ש"א כד ווייהטער): כי משיח יי הוא :
דניאל ט יכרת משיח ואין לו : למשיחו
ישעי' מה לכרש וכמוהו המושח מלחמה :
תהלי' קה אל תגעו במשיחי , גדולים
ונבדלים ביקר · וימצא פ"א לענין
ש"ב א תה"ש : בלי משיח בשמן , לא
היה צריך להיות משיח בשמן
כי היה משוח מדם חללים ומחלב
גבורים :
ממשח תה"ש לדבר גדול
יחזק' כח במדה : את כרוב
ממשח (אויסגעדעהנט , אויסגעה-
ליך גראס) כמו כרוב מדה כי
מדד בארמית משח ע"ש סוך :

משך

משך פע"י גב"י הקל ענינו
הנהגה וגרירה , או
הארך ומתיחה . והרחבת דבר
הושע ז במקום או בזמן : משך ידו את
לוצצים (אויסשטרעקקען) שולח
ידו לחברתם להתנהג במנהגם
(געמיינשאפטליכע זאכע מאכען)
איוב כא ואחריו כל אדם ימשך , ללכת
על מנהג הזה עוד כל ימי עולם
שמות יט (נאכפאלגען) : במשך היובל
נסתר בו פעל לתקוע , כלומר
בהאריך לתקוע זמן רב : משכו
שם יב וקחו לכם, פי' שלחו ידכם וקחו
כי הוא מן הפעלים אשר הם
כמו הקמה והזמנה והתחלה
אל פעולה אחרת שהיא עיקר

איוב כז ושדי הֵמַר נפשי. ושעור
המקראות חי אל (אשר) הסיר
ואשר המר וגו׳ כי (כל עוד וגו׳
באפי) אם תדברנה, ור״ל לא
זכרי׳ יב תדברנה, והם יוצאים: וְהָמֵר
עליו כְּהָמֵר על הבכור (יאמ-
מערן) עומד, ר״ל המר בבכי,
והפעל בכה נסתר בתה״פ הבא
בדמות פעל במנהג:
דניאל ח ההתפעל: וַיִּתְמַרְמַר אליו
(איט וואוהט אנפאהרען) התגבר
אליו במר נפש וחמת רוח:

מַר שמ״ז או תה״ש אם לענין
מרירת טעם או מרירות
משלי כז הנפש ועצבות רוח: כל מַר
שמות טו מתוק (ביטטערעס): כי מָרִים
ש״א טו הם: מַר המות׳ עצה״ש: מַר
קהלת ז ישעי׳ לג ממות: מַר יבכיון (יעאמערליך):
יחזק׳ כז מספד מַר: כיום מַר, יום המות
עמוס ח
ישעי׳ לח מַר לִי מָר (ביטטערע ליידען):
שם שם על מַר נפשי: מַר בחמת רוח
יחזק׳ ג (ערביטטערט, אויפגעבראכט):
ש״א כב וכל איש מַר נפש (בעטריבטעס
איוב ג געמיהט): וחיים לְמָרֵי נפש
חבקוק א וע״א: הגוי הַמַּר והנמהר (אויפ-
שופטי׳ יח ברויזענד) נוחי לכעוס: אנשים
מָרֵי נפש (גרוזאמע, גרעטליכע
ש״ב יז ליטע): גבורים המה וּמָרֵי
נפש כי עם גבורה מדות קנאה
וחמה ומהר לנקמה ובס״נ:
משלי ה מָרָה כלענה (ביטטער): זעקה
בראשי׳ כז גדולה וּמָרָה (יעאמערליך): מָרַת
ש״א א נפש (בעטריבטען געמיהטס):
משלי יד מָרַת נפשו (קוואער) ובא: כְּמַר
ישעי׳ מ מדלי׳ אולי הוא הירוקת הדבוק
בדפני הדלי הנשאב בו זמן רב
שהוא מר הטעם:

מְרֵרָה שת״נ למרה שבגוף:
נשפך לארץ מְרֵרָתִי איוב יו
(גאללע) ומ״א: אשכלות מְרֹרֹת דברי׳ לב
טעם מר ובסו״ר: על מְרֹרִים שמות יב
סמים מרים: מְרֹרַת פתנים איוב כ
(גיפט): תכתב עלי מְרֹרוֹת שם יג
דברים מרים ויסורים וע״א: וברק שם כ
מִמְּרֹרָתוֹ החץ יצא ממרה
שחלפה בה:

מְרִירִי תה״ש לדוח ארמי
ממית: וקטב מְרִירִי דברי׳ לב
(גיפטיגע פעסט): יבעתוהו כִּמְרִירֵי איוב ג
יום, וי״מ אותו מן מרי נפש,
וי״א שרשו כמרע׳ יום, ומ״א:
בִּמְרִירוּת האנח: יחזק׳ כא

מֶמֶר שת״ז לצער ועצב:
וּמֶמֶר ליולדתו (הערצ- משלי יז
לייד): ומ״א ישביעני מַמְּרֹרִים איוב ט
סמים מרים:

תַּמְרוּרִים שמ״ז או תה״ש
מספד תַּמְרוּרִים: ירמי׳ ו
בכי תַּמְרוּרִים וע״א: שימי לך שם לא
תַּמְרוּרִים (ציכען, מערקמאהלע) שם שם
נופל על הציבי לך ציונים ובא
השם הזה לפי שמסמנים הדרכים הושע יב
בעצי תמר וע״א: הכעיס אפרים
תַּמְרוּרִים, ופי׳ המפרשים רחוק
וע״ד תמרורים משרש מרה, ע״מ
זנונים משרש זנה בלי ת״ו, ופי׳
הכעיס אפרים במריו רבים:

משח

מָשַׁח פ״י בב״ב הקל ענינו
משיכה והעלאה: מן שמות ב
המים

משל

מָשַׁל פ"י הב"ב · הקל ב'
הוראות לו א) יש ענינו
שלטון ושרדה וקשורו בבי"ת :
דניאל יא וּמָשַׁלְתָּ בגוים רבים (שאלטען ,
דה"א כט בעהערשען) ; וּמוֹשֵׁל בכל ארץ
קהלת י מצרים : אם רוח הַמּוֹשֵׁל תעלה
שם עליך (בעהערשער) : אם מָשֹׁל
שמות כא תִּמְשֹׁל בנו : לא יִמְשֹׁל למכרה
לא יהי לו כח לעשות כה חפצו
בר' א (דיא אמכט האבען) : וְלִמְשֹׁל
ביום ובלילה , כי להם כח
לשנות היצורים בהוה והפסד :
משלי יב יד חרוצים תִּמְשֹׁל ; מזעקת מֹשֵׁל
קהלת ט בכסילים, הרוצה לגבור בדעתו
להיות ידו על העליונה, ע"ש
משלי טז נוח : וּמֹשֵׁל ברוחו מלכד עיר ·
ב) ויש ענינו דמיון דבר בדבר ·
והפעול הוא מקרה הפעולה ;
יחזק' יז וּמְשֹׁל משל (גלייכניס רעדען ,
איוב יז איין בייאשפיל אנפיהרען) : והציגני
במדבר כא לִמְשֹׁל עמים : על כן יאמרו
הַמֹּשְׁלִים (דיכטער) המדברים
איוב מא דבריהם במשל ורמיון : אין על
עפר מָשְׁלוֹ · ואולי מושל , לפי
שראוי להיות למשל . ממנו יראו
וכן יעשו :
תהלי' כח הנפעל מע"ב : וְנִמְשַׁלְתִּי עם
שם מט יורדי בור (גלייכען) : נִמְשַׁל
כבהמות :
יחזק' כ הפיעל ג"ב מע"ב : הלא
מְמַשֵּׁל מְשָׁלִים הוא (דיכטען ,
גלייכניס רעדען) :
איוב כה ההפעיל מ"ש מע"א : הַמְשֵׁל
תהלי' ח ופחד עמו , יוצא לג' : תַּמְשִׁילֵהוּ
במעשי

במעשי ידיך · ומע"ב : וְהַתַמְשִׁלוּנִי ישעי' מו
ונדמה (פערגלייכען) :
איוב ל ההתפעל מע"ב : וָאֶתְמַשֵּׁל
כעפר ואפר :
מָשָׁל שד"ז נאמר בכלל על ב'
אופנים האופן הא' יכנה
הדבר הנקח לדמיון לדמות אליו
דבר אחר , לפי שהמשל תכונתו
ופעלותיו ידועים ויותר חזקים וע"י
נמלץ ומבורר מהר ויותר הדבר
הנמשל אליו · והאופן הב' יכנה
דבור נשגב , הכולל ענין נכבד
במאמרי׳ נשגבים ובציור מליצי ·
משלי א ועל האופן הא' נאמר להבין מָשָׁל
ומליצה (בייאשפיל , שפריכווארט)
המושל הוא הדבר הנקח לדמיון ,
והמליצה היא הדבר הנדמה
אליו · ועל האופן הב' נאמר ;
תהלי' מט אטה לְמָשָׁל אזני (האהעס ליד ,
שם עח ערהאבענעס געדיכט) : אפתחה
ישעי' יד בְמָשָׁל פי : ונשאת הַמָּשָׁל הזה
במדבר כג על מלך בבל : וישא מְשָׁלוֹ
ויאמר · ומה שיקרא דבור שירי
ומליצה נכבדת משל , לפי שגם
בו ידבר המשורר בדמיונות
ובכנויים , לחזק הענין להתפעל
מהם הנפש השומע׳ · וגם האופן
הא' על פנים שונים · הפן הא'
שיבוא המשל לבד והנמשל לבד׳ ·
כמו מים קרים על נפש עיפה
ושמועה טובה מארץ מרחק׳ כקול
הסירים כו' על לב רע · והמשלים
כאלה הם פרטים , ר"ל שמתיחסי׳
רק על מושג אחד שרוצה
להמשיל · והפן הב' משלים
סתמים

חנשוא ומנחג הלשון ותקונו
לשמש בפעלים כאלה , כמו
הלוך וקראת , שא נא עיניך
וראה , וישא יעקב את רגליו
וילך , וישא את קולו ויבך , שלח
ידך ואחז בזנבו , הרם ידך ונטה
מטך , לכה נא שלחך , בוא
ואשלחך , כן משכו ידכם וקחו ,
אלא שלפעמים בא הפעל העיקר
אחריו בפי' ולפעמים נסתר בו
ומובן בענין כמו ויקחו לי תרומה
פי' יקחו משלהם ויביאו לי ,
ושמור זה הכלל כי הוא מכרח
מאד בהבנת עמק מליצת הלשון
קהלת ב לִמְשׁוֹךְ ביין את בשרי , לנהוג
בנוהג התענוג נרדף עם ולבי
שופטי' כ נוהג בחכמה : וַיִּמְשֹׁךְ הארב (זיך
פערברייטען) התפשט ומתוח
איוב לח בנוקום : או מוֹשְׁכוֹת כסיל תפתח
מ"א כב התפשטות , ע"ש כים : ואיש
מָשַׁךְ בקשת פי' מתח ידו לדרוך
ישעי' סו הקשת : מוֹשְׁכֵי קשת (שפאנ-
נען) מותחים היתר על הקשת :
שופטי' ה מוֹשְׁכִים בשבט סופר , יודעים
למשוך ידם לכתוב בשבט , או
לנהוג עט הסופר על הכתב :
תהלי' י בְּמָשְׁכוֹ ברשתו , ימשוך אותם
בתוך רשתו , או יפרוש וימתח
איוב כד הרשת : וּמָשַׁךְ אבירים בכחו ,
ימשך אותם ללכד (אנקקען) :
שופטי' ד וּמָשַׁכְתִּי אליך (נאהרען, אנק-
שם שם קען) : וּמָשַׁכְתָּ בהר תבור , ענינו
קרוב ואסיפה (זאמאלען ליהען)
או משיכת הלב בפתוי דברים :
תהלי' כח אל תִּמְשְׁכֵנִי עם רשעים (הין
אנק-

(אנקקען) אל תתן שימשך לבי
לנהוג אחרי מנהג הרשעים :
מְשֹׁךְ הסדך לידעך , ע"ד חטה שם לו
אלי חסד : אל יהי לו מֹשֵׁךְ חסד שם קט
תִּמְשֹׁךְ אפך לדר דר , תאריך שם פה
לשמור אפך זמן רב , והפכו :
וַתִּמְשֹׁךְ עליהם שנים רבות , נחמי' ט
הארכת לעצר אפך להם וכמ"ש
משיכה ממש יוצא : אשר לא נחמי' ט
מָשְׁכָה בעל (ציהען) : מָשְׁכֵנִי ש"ה א
אחריך נרוצה : הוי מֹשְׁכֵי העון ישעי' ה
בחבלי שוא : וַיִּמְשְׁכוּ ויעלו את בר' לז
יוסף , ובהל' ישמשו עוד בפעל
משך לענין הסרת יד מדבר ,
מפני שהצנועים מושכים ידיהם
ממנו (זיך צוריקציהען פאן איינער
האנדלונג) :
הנפעל יאמר רק על משיכות
הזמן : לא תִמָּשֵׁךְ עוד (אויגע- יחזק' יב
דויערן) : וימיה לא יִמָּשֵׁכוּ ישעי' יג
כאשר נאמר יאריך ימים :
הפיעל ענינו משיכה בכח
וחוזק : גוי מְמֻשָּׁךְ ומורט (גגעי' שם יח
געררט) : תוחלת מְמֻשָּׁכָה מחלה משלי יג
לב (אנגוורונג) אריכות זמן :
מֶשֶׁךְ שמו"ז ענינו ארך זמן :
נשא מֶשֶׁךְ הזרע , ר"ל תהלי' קכו
נושא הזרע כל ימי משך הזרע
(גיטלאנג, דויער) ואחרים פירשו
שם כלי שבו נושא משא הזרע :
ומֶשֶׁךְ חכמה מפנינים (דויער איוב כח
אן ווערט) , או שהם ממשיכים
לבו של אדם להתאות אליהם
(אנליהענד) , ונכחו עמא דבר
לקנות ערך בשם משך :

משש

גלה׳ כז
שם שם
משש פ״י בב״ב׳ הקל ענינו תפישת דבר ביד לדעת מה הוא: אולי ימשני אבי (אנגרייפען, בעטאסטען, פיהלען): גשה נא ואמשך כי ע״י הנגיעה ירגיש מה הוא:

דברים כח
הפיעל גב״מ: והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה (טאפפען): כי מששת את כל כלי (דורכווירלען)׳ כי המחפש ימשש כל כלי וכלי וחוקר ובודק אותו: וימשש לבן, פי׳ משש הכליו לחפש: ובתל׳ ימצא ע״ד המדבעים מפני שיד אדם ממשמש בו:

גלה׳ לא
שם שם
ההפעיל בא ע״ד נע״ו:

שופטי׳ טז
תהלי׳ קטו
והמישני את העמודים (אנגרייפען לאססען) והוא יוצא לשלישי אבל: ידיהם ולא ימישון (גרייפען) יוצא לא׳ לבד׳ וכולל תפישה והרגשה׳ כי הכח הזה נקרא חוש המשוש׳ שלא ירגיש כ״א בפגישת גוף בגוף בנגיעה:

מתג

תהלי׳ כו
תהלי׳ לב
מ״ב יט
מתג שם הכלי שמשימין בפי הסוס לעכב הליכתו: מתג לחמור (געביס): במתג ורסן עדיו: ומתגי בשפתיך:

מתה

דברים ג
איוב יא
שם כד
תהלי׳ יז
מתים שת״ז לגופי בני אדם: כל עיר מתים (אנגנער) מתים יחרישו: מעיר מתים ינאקו: ממתים מחלד׳ לדעת המת״א׳ תאר לאנשים שפלי הערך (פעבל) וע״ד מתים כמו מספר מה׳ ועד״ז: ואני מתי

גלה׳ לד
דברים כו
איוב יא
שם יא
שם כב
ישעי׳ ג
דברים לג
מספר: ואני מתי מספר (גערינגע אנצאהל)׳ במתי מעט: כי הוא ידע מתי שוא: כל מתי סודי: מתי און: מתיך בחרב יפלו׳ ד״ל מספר אנשי מלחמה: ויהי מתיו מספר ד״ל ואל יהי מתיו מספר מעט׳ ועפ״ז תוכל לפרש כל המקראות מתים על מנין מספר:

מתח

ישעי׳ מ
מתח פ״י בנינו קל ענינו פשוט ושטיחה: וימתחם כאהל לשבת (אויסברייטען, אויסשפאננען) ומשיכת קשת תרג׳ מתוח׳ ובתל׳ מותחין אותו על העמוד ובנפעל לפי שהן במתחין עמו:

גלה׳ מד
שם שם
שם שם
אמתחת שת״נ לשק: בפי אמתחת הקטן (פוטערזאק) לפי שהוא נמתח ונשטח כשממלאים אותו בר: את אמתחות האנשים: מטמון באמתחתיכם:

מתי

שמות כט
תהלי׳ מג
שמות י
שמות יא
ירמי׳ יג
נחמי׳ ב
מתי מלת השאלה לדעת הזמן בעתיד: מתי אעשה גם אנכי (וואן?): מתי אבוא: עד מתי יהיה זה לנו למוקש (ווית לאנגע נאך) כמו עד אנה: למתי אעתיר לך׳ לאיזה זמן תרצה שיכרתו: לא תטהרי אחרי מתי עוד׳ אחרי איזה זמן תטהרי עוד אם לא עתה: עד מתי יהיה מהלכך ומתי תשוב׳ עד כמה זמן ימשך זמן נסיעתך

סתומים· אשר הנמשל נכלל
בתוך המשל· והם נופלים על
פרטים רבים הנכללים במין משל
הזה, כמו: שלח לחמך על פני
מים כי ברוב ימים תמצאנו,
הוא מאמר כולל שאין בו משל
פרטי ונמשל פרטי· כי הרצון
בו עשות מעשים טובים ונדיבות
אף שלא יראה בהם מהר פרי
תגמולם, כי ברוב ימים יבואו·
ומשלים כאלה שגורים בפי
ההמון ע"כ נקראו משל קדמוני
(שפריכוואָרט, דענקשפרוך):
כאשר יאמר מְשַׁל הקדמוני ש"א כד
מרשעים יצא רשע: על כן היתה שם י
לְמָשָׁל הגם שאול בנביאים:
נשתמש באיש שנמצא בו מעלה
שלא ידומה היותה מיוחסת לו·
ומדרך המשלים האלה להפליג
ולגזם וליחס למשל עניניהם
שאינם נופלים בו, כמו הלך
הלכו העצים למשח וגו'· החוח
אשר בלבנון שלח אל הארז
וגו'· כי המושל יתן לדבר אשר
יקח למשל מציאות וחיות
ותנועות ופעולות כפי צרכו
לחזק הענין יותר ולקרב הדבר
להסביר האזן· והדבור במשלים
מפני הב' בהעלמת השמורת
ובכנוים לפי שמחזק הענין יותר
ד"מ משל קדמוני מכלבא בישא
גורא טבא לא נפיק, יתחקה
ענינו יותר בלב השומע משתאמר
מרשע לא יצא צדיק· ולפי
שהמשל הוא לתת לאדם לקח

טוב מוסר ואזהרה ע"כ נאמר:
לְמָשָׁל ולשנינה (שפריכוואָרט, דברים כח
וואָרנענדעס בייאַשפיל) כאשר
תבוא רעה על האדם יאמרו
קרה לו כדרך שקרה לפלוני,
וזה יורה כי הרעה רבה ומופלגת
ומפורסמת, כי לא יקחו משל
אלא בדבר מופלג ומפורסם:
והיה ישראל לְמָשָׁל, כאשר מ"א ט
רצו להזהיר איש שלא יקרה
לו רעה וירצו לכלל תכונת
הרעה וחזקה בדבור קצר, יקחו
אותו למשל שהיא כדעת פלוני
וידע כללותה· ועיין הקדמות
תהלים· והרבוי: תקן מְשָׁלִים קהלת יב
(דענק = זיטטענ = שפריכע):
מִשְׁלֵי שלמה: זכרניכם מִשְׁלֵי משלי א איוב יג
אפר, הזכרונות והכנוים שאתם
מיחסים להשי"ת ומכנים בו,
הם משלים ומדות שמיחסים
ליצור עפר ואפר· לגבי
חמר גביכם, מה שאתם מגביהים
אותו הם גבהות לחמר:

מִמְשָׁל שמ"ו: ומשל מִמְשָׁל דניאל יא
רב (הערשאַפט):
הַמְּמֻשָּׁלִים לבית אביהם, דומים ד"ה א כו
לבית אביהם:

מֶמְשָׁלָה שמ"נ: הַמֶּמְשָׁלָה מיכה ד
הראשונה (העררשאַפט, רעגירונג) ובס"נ אחר:
לְמֶמְשֶׁלֶת היום: וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בכל בר' א תהלי' קמה
דור ודור: לְמֶמְשָׁלוֹת בלילה: שם קלו
ישראל מַמְשְׁלוֹתָיו: שם קיד

משק בשרש נשק שקק:

פשע לרשע (בערעדען, אייגרעכ-
ש״ס קי דען, ווערדען): נְאֻם יי לאדני
(פערטפרעכען): ויש נְאֻם שהוא
במדבר יד שם: חי אני נְאֻם יי (רעדע):
נְאֻמָּן תאר למליץ לשון צחה:
איוב יג מסיר שפה לְנֶאֱמָנִים
(בערעדזאמער, וואהלרעדנער).
ומטעם זה נקרא מנהיג קהל
הממונה להשתדל בדברים אצל
שלטון בעד הצבור נְאֻמַּן הקהל
(רעדנר), ומ״ש אמונה בש׳ אמן:

נאף

נָאַף פ״י, בב״ב׳ הקל ענינו
איוב כד זנות באשת איש: ועין
נוֹאֵף שמרה נשף (עהעברעכען):
שמות כ לא תִנְאָף: אשר יִנְאַף את אשת
ויקרא כ איש, כלם באשה נשואה:
ירמי׳ ג הפיעל: נִאֲפָה משבה ישראל,
כנוילע״ז, עוזבי׳ אלהי האמת
ש״ס כט וזוני׳ אחרי ע״ז: וַיְנַאֲפוּ את נשי
עמי, בלי תשלום הדוש׳ ופעם
הושע ד נשלם: וכלותיכם תְּנָאַפְנָה; זרע
ישעי׳ נז מְנָאֵף: ועם מְנָאֲפִים חלקך:
תהלי׳ נ
יחזק׳ כג נִאֻפִים שמ״ז: לבלה נִאֻפִים
(עהעברוך, הורעריא):
ירמי׳ יג נִאֻפַיִךְ ומצהלותיך׳ ומ״א:
הושע ב וְנַאֲפוּפֶיהָ מבין שדיה (בוהלע-
ריא) משתמש במליצה על זנות
ממש ועל ע״ז:

נאץ

נָאַץ פע״ו וב״ב׳ הקל יש ענינו
ירמי׳ יד כעס: אל תִּנְאַץ למען
שמך (צירנען, אויפגעבראכט זיין):
דברים לב וירא יי וַיִּנְאָץ׳ והוא נופל על
כעס שאחריו ענש׳ ויש ענינו
בזיון ומאס בדבר: ותוכחת נָאַץ משלי ה
לבי (פעראכטען): ועצת עליון תהלי׳ קז
נָאָצוּ: וַיִּנְאַץ בזעם אפו מלך איכה ב
וכהן (טענדען, פערווערפען,
ווידערוויללען צייגען)׳ ואת עמי ירמי׳ לג
יְנָאֲצוּן (פעראכטען, פערשפאט-
טען, קרענקען, סמעהן, טענדן):
הפיעל ע״ב הענינים: ובצע תהלי׳ י
ברך נִאֵץ יי (שפאטטען), חרף
ומכעיס: וְנִאֲצוּנִי והפרו את דברים לא
בריתי: עד אנה יְנַאֲצֻנִי העם במדבר יד
הזה (ערצירנען, פעררדרים אאכן,
צום צארן רייצען): נִאֵץ נִאַצְתָּ ש״ב יב
את איבי יי (רייצען, אנלאס צור
לעסטרונג געבען)׳ גרם לנאץ יי:
ההתפעל: כל היום שמי מִנֹּאָץ ישעי׳ נב
תמורת מתנואץ׳ מרכב מפועל
והתפעל, מחורף מהם ועי״ז ינאץ
ויכעס:
נְאָצָה שמ״נ: ותוכחה וּנְאָצָה מ״ב יט
(לעסטרונג, פעררדרוס,
צארן), כי האחת סבת השנית:
ויעשו נֶאָצוֹת גדולות׳ מעשים נחמי׳ ט
מעוררים בזיון וכעס: שמעתי יחזק׳ לה
כל נָאָצוֹתֶיךָ בקמוץ׳ והענין
אחד:

נאק

נָאַק פ״י בנינו קל ענינו זעקת
קול יללה וגעית אנחה
נרדף עם אנק נהק: וְנָאַק נאקת יחזק׳ ל
חלל (עכזען, ווינזען): מעיר איוב כד
מתים יִנְאָקוּ, והוא מן הפעלים
המתהפכים׳ כמו אנק, נאק:
נְאָקָה שמ״נ: את נַאֲקַת בני שמות ו
ישראל (וועהקלאגען)

נסיעתך ורש"י פי' כמו מאימתי
תתחיל נסיעתך :

מָתְנַיִם שם נרדף עם חלצים
והוא המקום מתחת
שמות כח לחגורה: מִמָּתְנַיִם עד ירכים
ישעי' מה (לענדען) : וּמָתְנֵי מלכים אפתח:
משלי לא להורות רפיון כח · והפכו: חגרה
איוב יב בעז מָתְנֶיהָ : ויאסר אזור
יחזק' ט בְּמָתְנֵיהֶם: וקסת הסופר בְּמָתְנָיו
פי' שהיה תלוי באזור מתניו :
והלשון משמש בשם מתנים
לחזק ורפיון כמו בשם חלצים :

מתק

מָתַק פע"ו בב"י הקל ענינו
איוב כא נעימת טעם: מָתְקוּ לו רגבי
משלי ט נחל (זיס שאעקקען) : מים
שמות טו גנובים יִמְתָּקוּ: וַיִּמְתְּקוּ המים
(זיס ווערדען) : מְתָקוֹ רִמָּה ·
קהלת ה ועצ"ה : מְתוּקָה שנת העובד
(אנגענעהם זיין) :
איוב כ ההפעיל: אם תַּמְתִּיק בפיו
תהלי' נה רעה, ג"כ עצה"ש: אשר יחדו
נַמְתִּיק סוד יוצא, מנעימים איש
את רעהו חברתו בגלות איש
איש כורו לרעהו שהיא נעימת
רוחי ע"ש סוד :

מָתוֹק שת"ו או תה"ש לטעם
שופטי' יד המתיקות: מה מָּתוֹק
קהלת יא מדבש (זיסעס) : וּמָתוֹק האור
יאמר על הנעים :

משלי יז מֶתֶק שמ"ז: וּמֶתֶק שפתים :
שם כז וּמֶתֶק רעהו מעצת נפש
ע"ד יחדו נמתיק סוד · ומ"א :
שופטי' ט החדלתי את מָתְקִי · ומ"א :
נחמי' ח שתו מַמְתַּקִּים (זיסע געטרענקע):
חכו

חכו מַמְתַּקִּים , דברים ט"ס ה
מתוקים:

אות נ

נא

נָא יש תה"ש לצלי שאינו
צלוי כל צרכו : אל תאכלו שמות יב
ממנו נא (האלבגאר) · ויש שהוא
מלת הענין לְהטעים הדבור אשר
הוא תחנונים ודרך בקשה, על
כן יבוא לרוב על הצווי או על
העתיד כשהם לְבקשה : יהי נָא מ"ב ב
פי שנים (דאך , א ! ביטטע) · יש
כטעם עַתָּה : דבר נָא באזני העם שמות יא
(אוזא) : שא נָא עיניך · וכטעם בראשי' יג
לו : אם נָא מצאתי חן · כלומר שם לג
אם מצאתי והלואי שמצאתי ·
והוא גם כן תקון הלשון
לבד : הנה נָא הואלתי לדבר שם יח
(נון אעהר) : הבט נָא השמימה : שם טו
הנה נָא עצרני בא נָא אל שם טז
שפחתי, בטעם אחרי אשר היה
זה נסת נא זה: הנה נָא אדני סורו שם יט
נָא · ובתוספת אל"ף: אָנָּא שא שם נ
נא: אָנָּא ה' הושיעה נא · מלות תהלי' קיח
הרצוי והפיום לפתות זולתו
לעשות לו נחת רוח: נאד בשרש
נוד: נָאוָה בשרש אוה:

נאם

נָאַם פ"י בניגו' קל ענינו דבור
מליצי או נבואי: לוקחים ירמי' כג
לשונם וַיִּנְאֲמוּ נאם (רעדען) : נְאֻם משלי' ל
פשע

נבח

נָבַח פי' בנינו קל ענינו המית
ישעי' נו כלב: כלבים אלמים לא
יוכלו לִנְבֹּחַ (בעללען, באפפען)
ע"ש נהק:

נבט

נָבַט פי' בכ"ב · הפיעל ענינו
ראיה והשקפה והשגחה
ישעי' ה על דבר: וְנִבַּט לארץ (זעהען,
זיך אומזעהען, בליקקען):
תהלי' לג ההפעיל: משמים הִבִּיט יי
(הערונטער זעהען), רבו מלמעלה
למטה · ועל ראיה והשקפה
במדב' כג שכלית: לא הִבִּיט און ביעקב:
ע"ו ג וְהִבַּטְתָּ צר מעון (זעהען):
שמות לג וְהִבִּיטוּ אחרי משה, לפי דעת
אונקלוס א התל' השקפה לרעה: וְהַבִּיט
אל עמל לא תוכל · לראות
ולהחריש (גלייכגילטיג זעהען):
שם שם לָמָּה תַּבִּיט בוגדים תחריש:
תהלי' קיט בְּהַבִּיטִי אל כל מצותיך (בע-
תהלי' עד טראכטען): הַבֵּט לברית · הבט
ישעי' יח וזכור: וְאַבִּיטָה במכוני: אל
ש"א יו תַּבֵּט אל מראהו (אכטען, ריק-
שם יז זיכט נעהמען): וַיַּבֵּט הפלשתי
ויראה, שימת השגחתו לראות:
איכה ה הַבִּיטָה וראה את חרפתנו,
שם א ולהיפך: ראה יי וְהַבִּיטָה: וַתַּבֵּט
תהלי' לג עיני בשורי · יראה חפץ לבו:
שם כב יַבִּיטוּ יראו בי, הבטת בזיון · כי
תמיד נכלל בו מושג צדדי לטוב
או לרע:

מַבָּט תה"ש לדבר שמצפים
ממנו תקות תשועה:
ישעי' כ ובושו מכוש מַבָּטָם (האפפנונג),
שהיו מביטים אליו לתשועה ·
פי' העינים צופות כלות ומיחלות
שם שם לדבר: הנה כה מַבָּטֵנוּ: ובסגול
זכרי' ט המ"ם: הוביש מֶבָּטָהּ, חמקוה
לתשוע' ואינה באה ישוב בבושה:

נבל

נָבֵל פע"ו, גב"ב · הקל יש
ענינו בלוי וכמישת ליחו'
ישעי' מ הצמח: יבש חציר נָבֵל ציץ
ירמי' ח (פערוועלקען): והעלה נָבֵל: וציץ
ישעי' כח נֹבֵל צבי תפארתו: נֹבֶלֶת עליה:
שם א וְנֹבֶל כעלה כלנו. בא ע"ד נח"יעו,
שם סד וי"א שהוא מתנפעל וראוי וַנִּבָּל:
איוב יד הר נופל יִבּוֹל (צערשטיבען,
פוילען) עצה"ש כאלו יבלה ויפסד ·
ישעי' כד ועצה"מ: נָבְלָה הארץ נָבְלָה
תבל (פערפאללען): וכל צבאם
שם לד יִבּוֹל: נָבֹל תִּבֹּל (ערמידען) יסור
שמות יח כחו ויכמש כעלה יבש ליחותו:
תהלי' יח בני נֵכָר יִבֹּלוּ (מאטטען) · ועקר
כלם בלוי והשחתה והפסד ·
משלי ל ויש ענינו שפלות: אם נָבַלְתָּ
בהתנשא (נידערטרעכטיג בע-
האנדעלט ווערדען) · מענין נבלה ·
ויתכן ע"דו, ב"נ יִבּוֹלוּ:
נחום ג הפיעל מע"ב: וְנִבַּלְתִּיךְ
ושמתיך כראי (פעהאבטייענס
ווירדיג מאכען, בעשידען): בן
מיכה ז מְנַבֵּל אב (פעראכטען, נידריג
בעהאנדלען): אל תְּנַבֵּל כסא
ירמי' יד כבודך: וַיְנַבֵּל צור ישועתו
דברי' לב (הערמבווירדיגען):

נָבָל שת"ז לאיש פחות חמדו
ובזוי ומגונה במעשיו,
איוב ל ולאיש כפוי טובה · בני נָבָל גם

פס ג כמו אנקת: את נַאֲקָתָם: ונאק
יהוש' ג נַאֲקוֹת חלל:

נאר

נֵאֵר פ"י בנינו פיעל ענינו עזיבה
איכה ב והסרה נֵאֵר מקדשו (פֿער־
תהלי' עט ווערפֿען): נֵאַרְתָּה ברית עבדך
(צערשטערהן) בצירה לת"ר, כמו
הפרת׳ ויש מי"מ נאר כמו נער (אוא־
סטירלען) ומזה השם:

טס טו נָאוֹר תה"ש: נָאוֹר אתה אדיר
מהררי טרף: (גער־
שטערענד) אדיר אתה בבטול
והשבתה:

נבא

נִבָּא פ"י בב"ב נפעל ענינו
גלות חזון אלהי בדבור:
ירמי' כ נִבָּא את הדברים האלה (פרא־
פֿעציהען) ובא בל' נפעל לפי
שאינו פועל הדבור אבל פעול
כס כי הדבור מרוח אלהי: מדוע נִבֵּית
ד"ס א כג ביו"ד ת"א: ע' אסף הַנִּבָּא
ירמי' יא לא תִנָּבֵא בשם יי:
ד"ס ב יח ההתפעל: כי איננו מִתְנַבֵּא
עלי, נראה כי ההתפעל יבוא
במדבר יא להראות גנאי: אלדד ומידד
מִתְנַבְּאִים במחנה, כאלו הם
מעצמם מתנבאים, כי זה טעם
ירמי' כט ההתפעל: משגע וּמִתְנַבֵּא:
יחזק' יג הַמִּתְנַבְּאוֹת מלבהן: או שיבוא
ההתפעל על המשוררים ברוח
הקדש ומחברי שירים ותשבחות
ליי שהם מהתפעליות הנפש
מעצמה והתעוררותה: ומזה:
ש"א י והמה מִתְנַבְּאִים (אבזינגען):
אס טס ובת"י משבחין: וַיִּתְנַבֵּא בתוכם:
וְהִתְנַבִּית

וְהִתְנַבִּיתָ עמהם ע"ד נפ"י ומע"ז טס חס
בהפכו: וַיִּתְנַבֵּא בתוך הבית: טס יח
(וויננאזע ווארטע שואטצען) כי
דבור נבואי בהתפעליות הנפש,
ע"כ בהיות צלחה עליו רוח
אלהים טוב, דבר דברי שבח,
ובהיות רוח רעה עליו, התנבא
דברי הוללות ורמזים בלי כוונה:
נבא ואינו יודע מה נבא: ולזה
מ"א יח יבוא: וַיִּתְנַבְּאוּ עד לעלות המנחה
כתרג' ואשתטיאו (אוגזין טריבען):

נָבִיא שת"ז למשפע ברוח
אלהי ומגלה לעם דברי
השם מן היעודי׳ הטובים והרעים,
ומן השכר והענש, והצדק
והאזהרה, וכל מה שישלחנו
השם לגלות בעתידות לבוא:
או תאר למי שחל עליו רוח
חכמה לדבר דברים נשגבים
במליצה, מן ניב שפתים: כי בר"א כ
נָבִיא הוא (פראפֿעט, וואהרזא־
גער): נָבִיא אקים להם: ומע"ב: דברים יח
ואהרן אחיך יהיה נְבִיאֶךָ (רעד־ שמות ז
נער), ע' פירש"י: ומזה: בני מ"ב ב
הַנְּבִיאִים: חבל נְבִיאִים: להקת ש"א י
נְבִיאִים, תלמידי' לומדים מלאכת טס יט
שירי הקדש להודות ליי: ובימי
שמואל נתקן המדרש הזה:
ויתורגם, (רעדנער, דיכטער)
כמו אסף הימן וידתון ובני קרח:
והכלל כל נביא הוא מליץ, ולא
כל מליץ נביא:

נְבוּאָה שמ"נ: כי הַנְּבוּאָה נחמי' ו
דבר עליו (פראפֿעצ־
ייהונג): ועל נְבוּאַת אחיה: ד"ס ב ט

נבת

תהלי׳ צב עלי עשור ועלי נבל׳ ובחמש
ס״א ינקודות: נבל ותף: בנבל עשור:
תהלי׳ לג בנבלים ובכנורות: המית נבליך:
ד״ט נ כ
ישעי׳ יד ונבלי שמים מי ישכיב, י״מ שהו׳
איוב לח מע״א, מל׳ נאד, עצה״מ ידמה
העבים השופכים הגשם לנאדות
מים:

מבול תה״ש, לדבוי המון מי
גשם המבלה ומשחית
בראש׳ ז כל אשר בארץ: את מבול המים
(וואססערפֿלוהטען)׳ וי״א כי
שרשו בלל, שהיה מבלבל ובולל
הכל, כי גם בול, בלה בלל
משותפים בענין מזה:

נבע

נבע פ״ע בב״ב׳ הקל ענינו
נזילת מים ממקור:
משלי יח נחל נובע מקור חכמה (פֿליס־
סען, קוועללען)׳ נגר תמיד חדש
וקר וטוב:

ההפעיל כולל ב׳ ענינים נביעה
תמידית וגלוי דבר נסתר כמו
נבעה מצפניו, כי כבר מצאנו
הרבה חפ״נ ונחל״ה משותפים׳
ועד״ז נופל על הדבור הנובע
ממקור פנימית הלב ומגלה דבר
תהלי׳ עח נסתר: אביעה חידות מני קדם
(שטרעאמען לאססען, ענטדעקקען):
משלי א אביעה לכם רוחי (אפֿפֿענבארען),
אגלה תמיד דברים טובים כמים
ממבוע׳ וע״כ הוא נרדף עם
תהלי׳ יט אודיעה: יום ליום יביע אומר,
נובע תמיד ומגלה דבר חדש:
שם קיט תבענה שפתי תהלה׳ וע״א:
קהלת י זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח

געהרען

(געהרען מאכען), בא ע״ד חפ״נ
והוראתו הוראת שרש בעדה
שהשמן הנבאש מעל אבעבעות:
הנה יביעון בפיהם (שפרודען) תהלי׳ נט
כן תרגום הרב, ג״כ עד״ז: וכן
תרגם: יביעו ידברו עתק, כל שם צד
אלה לרעה, מפיחים בפיהם:

מבוע שת״ז למקור מעין:
ועל מבועי מים ינהלם ישעי׳ מט
(קוועללע, אורשפרונג)׳ ועצ״ה:
ותשבר כד על המבוע, הכבד הוא קהלת יב
מבוע הדם, והמדה שואב׳ ממנו:

נגב

נגב פ׳ בנינו פיעל איננו במקרא
כ״א כתל׳ וענינו יבש רטיבו׳
הליחות: מנגב את ידיו (אבטראָק־
נען לאססען) שוה לארמית חרבו
המים תרג׳ נגיבו מיא, והשם
ממנו במקרא:

נגב תאר למקום חרב ויבש:
כאפיקים בנגב (טראָקנעס תהלי׳ קכו
לאנד, דירךער באָדען): ארץ הנגב שופטי׳ א
נתתני: ואל נגב הקני, כי מדבר ש״א כז
יבש׳ ובעבור זה נקרא פאת
דרום נגב, מרבוי חום השמש
בפאה הזאת היא יבשה ונגובה׳
עלו זה בנגב (ויה, מיטטאַגזייטע) במדבר יג
לפאת נגבה תימנה, כפל לשון: שמות כו

נגד

נגד פע״ו בב״ב הקל ענינו
משיכה איננו בעברי כ״א
בארמית, ונהר די נור נגד ונפיק
(ציהען, שלייכען, פֿליסען),
ויזובו מים ת׳ ונגד מיא, משך
בקשת ת׳ נגד:

ההפעיל

איוב לח בני בלי שם (עהרלאזער) : אמר
תהלים יד נבל בלבו (טאָר) : עם נבל : כי
דברי׳ לב
ישעי׳ לב נבל נבלה ידבר , ושם מבוארים
משלי יז כל תאריו : לא נאוה לנבל שפת
יתר , כי הוא פחות המדות וכילי :
שם ל ונבל כי ישבע לחם , כי בועט
בעשרו ולא יתן מלחמו לדל ·
ונבל הכרמלי לעד , שהוא תאר
לאיש כפוי טובה (אונדאנקבאר) ·
וכן פירש״י על עם נבל ולא חכם ·
איוב ב ומזה : כדבר אחת הנבלות תדברי
ש״ב ג (אונדאנקבארע) : הכמות נבל
ימות אבנר · רשע אשר לו משפט
שם יג מות בחטאו : כאחד הנבלים
(וואס , נידריגער אענט) פוחז
אשר לא יבוש לעשות כל מעשה
מגונה :

נבלה שמ״ג לכל מעשה או
דבור מגונה ומכוער :
בראשית לד נבלה עשו בישראל (איינע נידר־
טרעכטיגע האנדלונג) כי בה נבל
המשפחה · ותמצא כמה פעמים
במקרא על המאנס אשה לזנות ·
איוב מב וע״א : לבלתי עשות עמכם נבלה
מות מכוער שלא כדרך כל הארץ ;
ישעי׳ לב ע׳ שם נבלה : ונבלה עמו (ני־
דריגט בעטראגן , פעבלהאפט) :
ירמי׳ יו בנבלת שקוציהם (אבשיילכקייט) ·
הושע ב ומ״א : אגלה את נבלתה :

נבלה תאר לכל גוית מת שלא
כמשפטו הראוי לו ,
ונתנוול בשרו לאחר מותו ·
בבהמה , לפי שסוף בהמה
לשחיטה · ע״כ לא תקרא בהמה
נבלה כי אם מתה מאליה בלא
שחיטה ואין בשרה ראוי לאכילה
ונתנוול ונסרח : נבלה וטרפה ויקרא כב
לא יאכל (געפאללענעס , פערדעק־
טעס) · ובבהמות וחיות הטמאים
בשרם לעולם נבלה · שאינם
עומדים לשחיטה , ומתים ואינם
נקברים ונתנוולו ובשרם נסרח ·
ובאדם סוף אדם למות , ע״כ
המת באדם מיתה טבעית לא
יקרא נבלה , כי הוא נקבר כראוי
ואינו מתנוול , כי אם המת בדיני
נפשות בידי אדם מצד ענש ,
או נטרף מחיה , או במלחמה , או
בזולתו מההריגות ולא נקבר
ונתנוול : וירא את הנבלה משלכת מ״א יג
(לייכע , אאז) : את נבלת איש שם שם
האלהים : נבלת איזבל : נבלת מ״ב יט
עבדיך , ההרוגים · כי גם אשר תהלי׳ עט
אין לו משפט מות , רק נהרג
ולא מת בטבע · ונתנוול גויתו
ולא נתן לקבורה נקרא נבלה :
ונפלה נבלת אדם : לא תלין ירמי׳ ט
נבלתו , כולם על הרוגים ולא דברי׳ כא
מתים : יחיו מתיך נבלתי יקומון · ישעי׳ כו
מתיך כדרך כל הארץ , וגם נבלו׳
הנהרגים במשפט מות או על
איזה אופן שיהי׳ גם הם יקומו ·
כן דעתי בבאור השם התאר
הזה והמקראות מוכיחות עליו :

נבל יש שם כלי כמו נאד או
בקבוק : ואחד נושא נבל ש״א י
יין (פלאשע , שלויך , קרוג) :
נחשבו לנבלי חדש : ונבליהם איכה ד
ינפצו · ויש שם כלי זמר : בכלי ירמי׳ מח
נבל (פסאלין) : והיה כנור ונבל : תהלי׳ עא
ישעי׳ ה

עצמם, כמו החכמים בעיניהם:
משלי כא ואין עצה לנגד יי׳. לפני׳ ובן ענינו
נחמי׳ ג בלמו״ד קרוב אצל: איש לנגד
שם לג ביתו (נאהע, נעבען): ואלכה
תהלי׳ נט לנגדך ובלי למ״ד: וחלדי כאין
נגדך בערך אליך. ובשמוש כ״ף:
בראשית ב עזר כנגדו שהי׳ לעומתו ובצדו׳
ובשמוש מ״ם מורה ריחוק מקום
שם כא מלפני העצם: ותשב לה מנגד
דברים כח (פאן פערן): חייך תלאים מנגד,
שם לג סכנת נפשות: כי מנגד תראה
משלי יד את הארץ: לך מנגד לאיש כסיל,
ש״ס ו בדרך ההיפך מאיש כסיל: הסבי
עיניך מנגדי, כמו ממני והכנוי
שופטי׳ ט דרך כבוד: וישלך את נפשו מנגד
הגות הלשון על הסתכנות הנפש
(דאז לעבען וואגען) כאשר יאמר
על המסוכן בידי אחרים חייו
תלאי׳ מנגד כן יאמר על המסתכן
בעצמו, השליך נפשו מנגד׳
קהלת ו וע״א: להלוך נגד החיים (ענטגע-
געגען זיין) שהו׳ הפוך והתנגדו׳
כאשר ישמשו בשם מתנגד
ישעי׳ א (געגנער) וכן: אדמתכם לנגדכם
קהלת ד לד״ק (געגנער) השנים יעמדו
נגדו (ווידערשטעהן) ובא כתוס׳
תהלי׳ קו ה״א: נגדה נא לכל עמו, לעיני
יהושע ו כל: ויעלו העם איש נגדו, בקו
הישר בלי נטיה, המקום אשר
לפניפניו׳ ע״ש עמת:

נגה

נגה פע״ו, בב״ב. קל ענינו
זהר אור מעט אם מדבר
בריק או מתשובת נצוץ אור:
איוב כב ועל דרכיך נגה אור (שיינען,

שיי׳

שיינען), כנוי לאור הצלחה:
ישעי׳ ט אור נגה עליהם: ולא יגה שביב
איוב יח אשו, גם אור מעט לא יזרח:
ש״ב כב ההפעיל: וה׳ יגיה חשכי
ישעי׳ יג (בעלייכטען): וירח לא יגיה אורו
כי הירח אינו גוף מאיר אבל
מקבל אור מתשובת ניצוץ
השמש, ע״כ נופל על אורו יגיה:
נגה שם דבר, זכר לזהר הבא
מגוף המקבל הארה וזהר,
משלי ד מעצם גוף המאיר: כאור
נגה (מארגענרעהטע) הוא זוהר
עמוד השחר אשר הארתו מקרב׳
השמש המחזיר נצוציו, והולך
וחזק באור עד נכון היום בצאת
ישעי׳ ס השמש על הארץ: ומלכים לנגה
זרחך (ווידערשיין), אור הבא
מגוף מאיר, ואין הגוף המאיר
נראה נקרא נגה, והדבור עצה״מ:
חבקוק ג ונגה כאור תהיה גם אור החוזר
יואל ב יהיה חזק כאור ממש: וכבבים
אספו נגהם, כי אינם מאירים
חבקוק ג לנו כ״א מבריקים: לנגה ברק
ישעי׳ סב חניתך (גלאנץ, שיאמער): עד
שם שם יצא כנגה צדקה, בהיר: ולנגה
ירח, כמו״ש, כי הירח אינו מאירי
שם נט ומ״א: לנגהות באפילות נהלך׳
כי האפל בערך החשך, כנגה
בערך האור: ע״כ היפך האור
חשך, והיפך נגה אפל. ר״ל
חשך יקרא בסור אור השמש,
אע״פ שיש עוד נגה ירח וכבבים,
מבריקים זהר מעט, ואפל נקרא
כאשר גם כל נגה איננו נמצא
והוא חזק מחשך. ע״כ אמור:

נקוה

ההפעיל יוצא ענינו הודעת
דבר אם ע"י ספור דברים, בהוה
מה שהיה, או מה שעתיד להיות
בר"א' ג בבשורה: מי הִגִּיד לך (זאגען,
פס מח בעקאנטמאכען): הִגִּיד לפרעה
(זאגען אנזאגען, פערקינדען, פאר-
פס לא אויטזאגען): על בלי הִגִּיד לו:
אסתר ב לא הִגִּידָה אסתר (אויסזאגען):
שופטים יד ואם תַּגִּידִי את דברינו: כי הִגַּדְתָּ
ש"ב יט היום (צו ערקעננען געבען), ר"ל
הוא באלו הגדת, כי הוא כולל
תהלי' לז הודעת דבר בפיו ברבור ועצה"מ:
פס יט הִגִּידוּ השמים צדקו: ומעשי
ידיו מַגִּיד הרקיע הודע' בלי דבור:
ישעי' מא מי הִגִּיד מראש: וכן נקרא כל
ירמי' נא מודיע דבר חדש מַגִּיד: וּמַגִּיד
לִקראת מַגִּיד (באטע, הערא"ד):
דניא' ב לְהַגִּיד למלך חלמותיו: וְהִגַּדְתֶּם
בר"א' מה לאבי (ערצעהלן): וַיַּגֵּד לו על פי
פס מג הדברים: ע"כ לא ייוחס ההגדה
אל מחשבת הלב, כאשר יאמר
אמרתי בלבבי ודברתי עם לבי,
לפי שההגדה הוא רק ספור דברי'
להודיע מה שהיה או לבשר מה
שיהיה, או להודיע מעשה נודע
לאשר איננו יודע אותו, בהוצאות
מלים מפיו: וכנראה הוּגד הביע
שניה מחצבי' מהוראת הראשונה
שהיא משיכ' ונגור מפנימי לחוץ:
יוש' ב הפועל: הֻגֵּד הֻגַּד לי (ער-
בר"א' כב צעהלט ווערדען): וַיֻּגַּד לאברהם
ובתל' שם *הַגָּדָה או אַגָּדָה לכל
ספור מעשה ושיחה אמת או
בדוי, כמאמר ר' יוחנן בירושלמי
וכי אגדה אמנה היא אלא דרוש
וקבל שכר: וכן יתכן שנקראו
ספורי' אגדות לפי שהם ממשיכי'
הלב, מל' נגיד ונפיק:
נָגִיד תאר למושל המושך
ומנהיג העם ללכת אחריו,
מענין נגיד ונפיק, וכן בארמית
נקרא מושל שרביא מל' משיכה:
נָגִיד ומצוה לאמים (אנפיהרער, ישעי' נה
בעפעהלסהאבער): חזקיהו נְגִיד מ"ב כ
עמי (פירסט): והשאל לכל פקיד
ומזמנה: נָגִיד בבית יי (אויפ- ירמי' כ
זעהער): נְגִיד בית האלהים: נחמי' יא
נָגִיד על האוצרות: נָגִיד חסר ד"ה א כז
תבונות הוא רב מעשקות, ובע"ב משלי כח
זקנים כת' חסר תבואות: ויתן ד"ה ב יא
בהם נְגִידִים: נְגִידֵי בית האלהי': פס לה
ויתכן עוד כי שם נגיד על שהוא
ראש המדברים ומנהיג הדבור:
קול נְגִידִים נחבאו (ווארטפיהרר): איוב כט
כי גם שרש דבר יבוא לענין דבור
ולענין הנהגה: כמו נָגִיד אקרבנו פס לא
(אנפיהרער) אקחהו למנהיגי:
כאמרם בתל' בד רגיז רעיא על
עניא עביד לְנְגִידָא סמיא, ראש
הצאן שהעדר נמשך אחריו.
וע"א: שמעו כי נְגִידִים אדבר, משלי ח
והוא ש"מ ר"ל דברים מושכים
הלב בנחת, וי"מ מל' שררה ויקר:
נֶגֶד תאה"פ עקר ענינו כמו
לפני: נֶגֶד אחי (געגען, בר"א' לא
אין געגענווארט): נֶגֶד ההר (גע- שמות יט
גענאיבער): פתח נֶגֶד פתח: כי יחזק' מ
רעה נֶגֶד פניכם (פאר) כלומר שמות י
מגולה כאלו עומד מול פניכם:
וְנֶגֶד פניהם נבונים, ר"ל לפני ישעי' ה
עצמם

הרגישו יראת אלהים בלבבם :
תהלי' עג ומ"ש נוגע ממש : ואהי נגוע כל
היום (פלאגען, קוועלען) :
יהושע ח הנפעל מענין נגע : וינגעו
יהושע וכל ישראל (זיך אלס גע-
שלאגען שטעללען) :
הפיעל ג"כ מע"ז ורבו צרעת :
ד"ה ב כו כי נגעו יי (שלאגען) : וינגע יי את
מלכ' יג פרעה :
תהלי' עג הפיעל : ועם אדם לא ינגעו
(פלאגען אויסגעזעטצט זיין), לא
יקרה להם פגעי בני אדם ונגעיהם :
ההפעיל מע"א בקל, העומד :
ד"ה ב כח עד לשמים הגיע (לאנגען, רייכן)
ורבו השגה וקרבות דבר או זמן :
אסתר ט הגיע דבר המלך (אנלאנגען) : אשר
שם ד דבר המלך ודתו מגיע : הגעת
שם שם
שם ו למלכות (ערלאנגען) : וכרים :
תהלי' פח המלך הגיעו (אנקאמען) : והיו
קהלת יב לשאל הגיעו (נאהע זיין) : והגיעו
דניאל יב שנים (העראנקאמען) : אשרי
איוב כ המחכה ויגיע (ערריכען) : וראשו
לעב יגיע (הינראגען, עמפארי-
ישעי' כו שטייגען) : והפכו יוצא : הגיע
שם שם לארץ : יגיענה עד עפר ג"כ יוצא :
יחזק' יג והגעתיה אל הארץ : אשפילה
ישעי' ה שוה לארץ : הוי מגיעי בית
בבית (זאמאענריקקען) כמו דמי'
בדמים נגעו בקל עומד וכאן
שמות יב יוצא : והגעתם אל המשקוף
שם ד (בריגגן) : ותגע לרגליו (בעריה-
רען לאססען, הינווערפען) כלומר
השליכתהו לפני רגליו דרך כעס.
קהלת ח ומ"ש מקרה והזדמנות : אשר
מגיע אליהם במעשה רשעים גו'

שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים
(ווידערפאהרען, דאז טיקזאל
אסתר ט האבען) : ומה הגיע אליהם (נאך
געקאממען, ווידרפאהרען) : ויש
מה שהוא השגת היכלת כמו
מצא יד : ואם לא תגיע ידו די ויקרא ה
שה (היגלאנגען, פערמעגענד זיין) :
כמו תשיג תמצא : כי יד היא
יכלת :

נגע שד"ז לכל דבר מכאב באה
לאדם : עוד נגע אחד אביא שמות יא
(פלאגע) : כל נגע וכל מחלה : מ"א ח
אשר ידע איש נגע לבבו (זארגע, שם שם
קוואלער, אנליגען) דבר הנוגע
עד לבו : נגע וקלון ימצא : ונגע משלי ו
לא יקרב באהליך : ובנגעי בני תהלי' לא
ש"ב ז
אדם, כולל המקרים והפגעים
הנוגעים בבני אדם לרעה, או
יסודים וענשים : כל ריב וכל נגע : ויקרא
מקרה הנוגע באדם לרעה : ובא
תה"ש : נגע צרעת כי תהיה דברים כא
באדם (שאדען), כי סתם נגע
נופל על מקרה הבאה לאדם
בסבה מחוץ לגוף : ונגע צרעת
בא מגופו :

נגף

נגף פ"י וב"ב הקל ענינו הכאה
ודחיפה ורבו מכת מות :
והאלהים נגף את ירבעם (שלאגען) ד"ה ב יג
הכאת מיתה : ונגפו אשה הרה שמות כא
(פערלעטצען) דחיפה : פן תגוף תהלי' לא
באבן רגלך : כי אם יי יגפנו ש"א כו
למות שלא בזמנו : ויגף יי את שופטי' ג
בנימין, בסבה במלחמה, וכן :

שמגיע למה

נקו' לאור שמש יומם והנה חשך'
ונקוה עכ"פ לנגוהות ירח וכוכבים
המבהיקים מעט בלילה, והנה
באפלות נהלך, שהוא העדר כל
נגה: ועד"ז ג"כ וימש חשך,
כלומר גם נגה החשך יסור, ויהי
חשך אפלה: ע"ש מוש:

נגח

נָגַח פ"י גב"ב' הקל עניננו דחיפה
ובעיטה בקרן: וכי יגח שור שמות כא
את איש (שטאסען):
הפיעל: באלה תנגח ארם, מ"א כב
ג"כ בקרן: בהם עמים ינגח עפ דברים לג
הקרן: בך צרינו ננגח: עצה"ש: תהלי' מד
התפעל: יתנגח עמו מלך דניאל יא
הנגב, לפי שמדמה אותם להיות
בעלי קרנים:
נַגָּח תה"ש: ואם שור נגח הוא: שמות כא

נגן

נָגַן פ"י בב"ב' הקל עניננו נגון
ביד על כלי: קדמו שרים תהלי' סח
אחר נוגנים (שפילען):
הפיעל: ונגן בידו: כמנגן ש"א יו / מ"ב ג
המנגן: כנגן כל ימי חיינו: ישעי' לח
נְגִינָה שמ"ז: אזכרה נגינתי תהלי' עז
בלילה (זאיטענשפיל):
ונגינות שותי שכר (שפאטליד): שם סט
ונגינותי ננגן, לשבחי: ושם כלי ישעי' לח
זמר: למנצח על נגינות: ומ"א: תהלי' סא
אני מנגינתם (שפאטליד): איכה ג

נגע

נָגַע פע"ו' הב"ב הקל עניננו
קרבו ופגיעת עצם בעצם,
ורוב קשורו בבי"ת, ויש מ"ש
נגיעה בלא מעשה נמשך ממנה

לטוב או לרעה: ונגע בכנפו אל חגי ב
הלחם (בעריהרען, אנריהרען):
וכל נגע בחלל: ונגע בקצהו: במדבר לא
נגע בהרים ויעשנו, עצה"ש: ותגע שמות יט / תהלי' קמד
בראש השרביט: ולא תגעו בו: אסתר ה / ברא' ג
ויש נגיעה מורה מעשה נמשך
ממנה להרע: כאשר לא נגענוך ברא' כו
(בעריהרען, ד"ה, לייד טוהן):
הנוגע באיש הזה ובאשתו להרע: שם כו
ועתה לא נוכל לנגע בהם ונגע בכל יה' שם / איוב א
אשר לו: לא יגע בך רע: לבלתי שם
נגעך: ובפרט כשהוא מחובר אל רות ב
יד אלהים: כי יד אלוה נגעה שם יט
בי (טרעפפען, שלאגען): כי לא ש"א ו
ירדו נגעה בנו... לענש: ובקשור
מלות עד: כי נגע עד לבך: נגע ירמי' ד / מיכה א
עד שער עמי: ונגעה החרב עד ירמי' ד
הנפש, (זא וייט קאאמען) כלומר
השיגה, כלם לרעה: כי הוא
נופל תמיד על דבר שיעשה
רושם מה: ובקשור מלת על:
כי נגעה עליו הרעה (בעטרעפ שופטי' כ
פען): ובקשור מלת אל: כי נגע ירמי' נא
אל השמים משפטה (רייכען):
לא נתתיך לנגעאליה (זיך נאהן), ברא' כ
דרך כבוד לעשות רע: ונגע אל איוב א
עצמו, כמו בעצמו להרע: ויש
מ"ש קרוב: דמים בדמים נגעו: הושע ד
לא ינקה כל הנגע בה: (וואס צו משלי ו
טוהן האבען): ג"כ דרך כנוי ור"ל
עסק: ויגע החדש השביעי עזרא ג / נחמי' ז
(הערנאהען) קרבות זמן: ויגע יונה ג
הדבר אל מלך נינוה (צו אהרען
קאאמען), כמו בא: ועצה"ש:
אשר נגע אלהים בלבבם, אשר ש"א י

נִגְּשׁוּ לַמִּלְחָמָה ׳ הזמנה והתחלה,
והעתיד יבוא מקל: ודוגמא זאת
תמצא בש׳ נחת ולא ידעתי
טעם לזה:

ההפעיל יוצא הקרב׳ והבאה:
שמות כא וְהִגִּישׁוֹ אדוניו (הינטרעטען לאס־
בראשית מח סען): וַיַּגֵּשׁ אותם אליו (היני־
ש״ב יז פיהרען): ושפות בקר הִגִּישׁוּ
לדוד (איבררייכן) הקרבת מתנה:
מלאכי א וכי תַגִּישׁוּן פסח (דארברינגען):
שם ג וּמַגִּישׁ מִנְחָה לה׳ (דאררייכען)
לרוב בקרבן׳ ויש הפרש בין נגישה
לקריבה, כי נגישה הוא לרוב
בסמוך לגוף אחר, ולא נגיעה
ממש אבל קריבה לרוב פגיעת
גוף בגוף, ע״כ הבעלים מביאי
מנחה נקראו מגישים, והכהן
נקרא מקריב המנחה על המזבח:
ש״א כח וַתִּגַּשׁ לפני שאול (פארזעטצען):
עמוס ט לא תַגִּישׁ ותקדים׳, עומד: וַתַּגִּישׁוּן
שם ו שבת חמס, הפך מנדים:
ש״ב ג ההפעל: ורגליך לא לנחשתים
הֻגָּשׁוּ:
ישעי׳ מה ההתפעל: הִתְנַגְּשׁוּ יחדו
פליטי הגוים, פגישה ופגיעה
ודחיפה:

נגש

נָגַשׂ פ״י בב״ב׳ הקל ענינו
איצה על זולתו ודוחק
את השעה עליו למהר לעשות
מ״ב כג דבר מה: נָגַשׂ את הכסף (איינ־
טרייבען) פי׳ אסף הכסף ע״י
איוב ג נגישה: לא שמעו קול נוגש
שמות ה (אנטרייבר): את הַנֹּגְשִׂים בעם:
דברים טו את הנכרי תִּגֹּשׂ (אמהנען, נור
בעמאהנונג, מנהאלטן): וכל עצביכם ישעי׳ נח
תִּנְגֹּשׂוּ עיין פירושי שם ובש׳ עצב:
הנפעל: כי נִגַּשׂ העם (הארט ש״א יג
גענעזעטצט ווערדען): וְנִגַּשׂ העם ישעי׳ ג
איש באחיו, איש נדחק ע״י אחיו:
נִגַּשׂ והוא נענה, כמו והוא נגש׳ שם נג
ונענה:

נד

נֵד שם דבר מקובץ חלקיו
וחזק: נצבו כמו נֵד נוזלים שמות טו
(פעסטער הויפען)׳ כנס כַּנֵּד מי תהלי׳ לג
הים: נֵד קציר ביום נחלה, כנדיש ישעי׳ יז
של קציר תהיה ביום נחלה ע״ש
נדד ׳ ושרש נוד:

נדב

נָדַב פ״י בב״ב׳ הקל ענינו
הסכמת הלב לתת מתנה
ברצון טוב מבלי תקות גמול
עליו, ע״פ הוא נסמך אל הלב
או הרוח: אשר נְדָבוֹ לבו (פריי־ שמות כה
וויליג אנגעלאכט): אשר יִדְּבֶנּוּ שם שם
לבו: וכל אשר נָדְבָה רוחו: שם לה
ההתפעל: בישר לבבי ד״ה א כט
הִתְנַדַּבְתִּי׳ הַמִּתְנַדְּבִים לשבת נחמי׳ יא
בירושלים (פרייאיהטיג זיך צו
איינר גוטען זאכע ענטשליסען):
הַמִּתְנַדְּבִים בעם, אשר השלימו שופטי׳ ה
נפשם ברצון טוב למלחמה:
נָדִיב שת״ז לאיש רוחו רחבה
לוותר מהונו במתת:
רבים יחלו פני נָדִיב (פרייגע־ משלי יט
ביגער): כל נְדִיב לב יביאה׳ שמות לה
וכן יקרא איש חשוב נדיב: לכל ד״ה א כח
נָדִיב בחכמה: עם נְדִיבִים: עם תהלי׳ קיג
נְדִיבֵי עמו (עדלער, פארנעהאר) שם שם

ש"א ד לָמָּה נְגָפָנוּ יי' (שלאָגן זיין לאָססען):
שמות לב וַיִּגֹּף יי' את העם. בדבר:
ש"ב י הנפעל: כי נִגַּף לפני ישראל:
ויקרא כו וְנִגַּפְתֶּם לפני אויביכם. ולפי שכל
קשורו בלמ"ד צ"ל שהכונ' שיהיו
נגפים מהשם ונופלי' לפני האויב,
כי אל"כ היה צ"ל מאויביכם,
אבל הכונה שהשם יחליש כחם:
ירמי' יג ההתפעל: בטרם יִתְנַגְּפוּ
רגליכם על הרי נשף (זיך נער-
טשטאָסען):
שמות יב נֶגֶף שמ"ז: ולא יהיה בהם נֶגֶף
(פעסט, זייכע) תה"ש:
ישעי' ח ולאבן נֶגֶף (אָנשטאָס) דחיפה
ולקוי:
מַגֵּפָה שמ"נ למכת דבר או
ש"ב יז מלחמה: היתה מַגֵּפָה
במדבר יז בעם (נידרלאגע): ותעצר הַמַּגֵּפָה
שמות ט (פעסט, זייכע): אני שלח את
כל מַגֵּפֹתַי, מכות ממיתות
והוא הבכורות:

נגר

נִגַּר פע"ו בב"ב. הנפעל ענינו
איכה ג נזילה וקלות: עיני נִגְּרָה
ש"ב יד (רינגען, פֿליסען): וכמים הַנִּגָּרִים
ארצה:
תהלי' עה ההפעיל יוצא: וַיַּגֵּר מזה
מיכה א (רינגען לאססען): כמים מֻגָּרִים
במורד. ויש ענינו כמו גרירה:
מיכה א וְהִגַּרְתִּי לגי אבניה (שלייפֿען,
שלידערן) שוה לפעל מגר:
תהלי' סג יַגִּירֻהוּ על ידי חרב: וְהִגַּרְתֶּם על
ירמי' יח ידי חרב. וי"ל מזה הנפעל:
איוב כ נִגָּרוֹת ביום אפו (פֿאָרטגעשליי-
שם כח דערט). וי"מ מזה שם: פרץ
נחל מעם גר, ממקום שהוא
יוצא ונגר:

נגש

נָגַשׁ פע"ו הב"ב. הקל עומד:
יש מה שענינו קרבות
הליכת הנושא למה שאליו:
ירמי' ל לָגֶשֶׁת אלי (נאהע טרעטען, זיך
שמות לד נעהרן): מִגֶּשֶׁת אליו: גְּשׁוּ נא
בר' מה אלי וַיִּגָּשׁוּ: גשו הנה: גשו הלם:
יהושע ג ויש כמו התחלה והזמנה לפעול:
ש"א יד גשו והביאו זבחים: גש פגע:
ד"ה ב כט, ש"ב א וגשו למלחמה: לא יגש להקריב:
ירמי' מו, ויקרא כא יגשו יעלו: אל תגשו אל אשה,
יואל ד, שמות יט לשכב: אשר עליו התו אל תגשו
יחזק' ט לנגע בו, ופירש"י בפסוק: וַיִּגַּשׁ
בר' יח אברהם, מציגו הגשה למלחמה.
ולפיוס ולתפלה ע"ש. הרצון בו
שהפעל נגש בא בפעל נכבד
להורות הזמנת נפשו והכנה
אליה, ולפעמים עקר הפעולה
נסתרת בו כמ"ש בשרש משך.
ויש כמו פגישה ודבק: אחד
באחד יִגַּשׁוּ, כמו ידבקו. ובפרט
ש"א ט ביחס את: וַיִּגַּשׁ שאול את
שמואל (בעגעגנען, אנטרעפֿען)
ישעי' סה פגיעה לבד: אל תִּגַּשׁ בי, (בע-
ריהרען) כמו תגע, וכן מורה
בר' יט רחוק: גֶּשׁ הלאה (הינוועג):
ישעי' מט גְּשָׁה לי ואשבה (פלאַטץ מאכען),
הרחק:
הנפעל בא במקום העבר
בר' לג, דברים כ בקל: נִגַּשׁ יוסף: וְנִגַּשׁ הכהן
ודבר (אויפטרעטען) הזמנת פעול':
עמוס ט וְנִגַּשׁ חורש בקוצר (רייכען) כמו
ש"א ז והשיג דיש את בציר: ופלשתים

נגשו

(ענטפֿערנען, פֿערשטאָסען, פֿער־
באַנען), מרחיקים יום פורענות
ישעי׳ סו ומקרבים החמס: שנאיכם
עמוס ו מְנַדֵּיכֶם · וי״מ מזרח: ומתכל
יְנַדְּהוּ חירק ת׳ פתח, ומזרה:
מְנַדִּין אותו בתל׳ (אין באַן טוהן)
כי ע״י חרם הוא מרוחק מחברת
אדם:

נִדָּה תה״ש · למרוחק, אם מפני
טומאה או מפני תיעוב:
יחזק׳ יח ואל אשה נִדָּה (אבגעזאָנדערטע)
ויקר׳ יב מרוחקת ממגע אדם: כימי נִדַּת
דותה תטמא, עין באור שם:
במדב׳ יט למי נִדָּה, מי זריקה · וי״מ לפי
ד״ס ב כט שמרחיק הטומאה · והוציאו את
הַנִּדָּה, דבר מתועב ומרוחק:
עזרא ט ארץ נִדָּה היא: היתה ירושלם
איכה א לְנִדָּה (שייזאַל): וזהבם לְנִדָּה
יחזק׳ ז יהיה · ואף שלפי הוראת שם זה
נראה יותר להיות משרש נדד,
ע״מ סבה, מ״מ הבאתיו בשרש
נדה לפי שהוראת שניהם אחדי
ומזה שם נִדּוּי בתל׳, ידוע:

יחזק׳ יו נֵדֶה תה״ש לאתנן זונה: לכל
זונות יתנו נֵדֶה (הורען־
שם שם לוהן) · ומ״א: ואת נתת נְדָנַיִךְ
ומשקלו נָדָן, ועש״ז ישמשו בתל׳
למהר ומתן הכתולות · נְדֻנְיָא
לבתו (אויסשטייער, איטגיפֿט),
והענין כי נדה הוא מה שיתן
הבעל או הבועל, ונָדָן הוא מה
שיתן אבי הכלה לבעל בתו:

נדח

דברי׳ כ נָדַח פע״ו דב״ב · הקל ענינו
דחיה והדיפה: לִנְדֹּחַ
עליו

עליו גרזן (אנפֿאַהרען, אנשטאָס־
ש״ב יד סען): יִדַּח ממנו נדח (פֿערשטאָס־
סען), נראה כי דחה נדח, נרדפים
בענין והרבה כמוהו:

דברי׳ יט הנפעל: וְנִדְּחָה ידו בגרזן
(אויספֿאַהרען, אנשטאָססען) · על
דחיפה שנעשה שלא ברצון · אך
נשמטה ידו במקרה במהירות
ש״ב יד ודוחה בדבר: השיב המלך את
דברי׳ כב נִדְּחוֹ (פֿערשטאָססענער): את שי׳
נִדָּחִים (אירדענד), נדחה מעדרו
ירמי׳ מ ונשמט תועה: המקומות אשר
איוב ו נִדְּחוּ שם: ותושיה נִדְּחָה ממני
נחמי׳ א נמנעה ומרוחקה: אם יהיה
נִדַּחֲכֶם בקצה השמים · מרוחקים
ממקומם ותועים בלי מקו׳ מנוחתי
ובמובן המוסרי, על סור מדרך
הישר ותועה במחשבתו בדרך
דברי׳ ד רע: וְנִדַּחְתָּ והשתחוית להם
(זיך אירדע ליטען לאססען, פֿער־
ש״ב יד פֿיהרט ווערדען): לבלתי ידח
ממנו נִדָּח, אשר נתעה במחשבתו
ונדחה על דרך רע:

ישעי׳ ח הפיעל: ואפלה מְנֻדָּח, (אווא
הערגעטריבען) כל הולך באפל׳ ·
דחה מדחי אל דחי ונדחף, כמו
באפלה ידחו ונפלו · וראוי ובאפל׳
מנדח, ודברי המתרגם אשכנזי
רעיוני רוח:

דברי׳ ל ההפעיל יוצא: אשר הִדִּיחֲךָ
ירמי׳ כד יי אלהיך (פֿערשטאָססען): אשר
ש״ב טו אֲדִיחֵם שם: וְהִדִּיחַ עלינו את
הרעה, ענינו מהירות ההבאה
פתאם, כאדם דוחף דבר למהר
תהלי׳ סב הליכתו (שנעלל שטירצען): משאתו
יעצו

תהלי' קז שפך בוז על נדיבים: אל תבטחו
שם קמו בנדיבים: שיתמו נדיבמו וכמ"נ:
שם נא ורוח נדיבה תסמכני (גראסס-
איוב ל אוהט): תרדף כרוח נדיבתי
(האָך מוטהען) ר"ל חשיבותי,
וי"מ אותו על הנפש, שהיא
יקרת הגוף, וי"ל נדיבתי הנדבה
והחסד שעשית עמדי, ושוה עם
כעב עברה ישועתי, כי בש"מ
נופל הכנוי על הפועל ועל
הפעול, ובא כאן רוח נדיבה
וישע, ובתהלים ששון ישעך
ישעי' לב ורוח נדיבה: ונדיב נדיבות יעץ
ש"מ:

נְדָבָה שת"נ למתנה הנתנה
ויקרא ז ברצון טוב: ואם נדר
או נדבה (פֿרייאוויליגעס געשענק, אָדער גאבע) נדר הוא
שידור אדם בצר לו להביא איזה
גמול, או על תנאי שיקוה בו
דבר טוב, ונדבה מתנת חנם לא
דברי' יו על תנאי דבר קדם לו: מסת
תהלי' סח נדבת ידך: גשם נדבות תניף
(אָדער) גשם נחת וברכה, הפך
גשם זעם שקדם לו כאויבים:
שם קי עמך נדבות, שהתנדבו למלחמה:
דברי' יב ונדריכם ונדבותיכם, ומ"א: עם
התנדבות:

נדד

נָדַד פע"ו דב"ב, הקל ענינו
סור דבר ממקומו שלא
אסתר ו ברצון, ורחוק ובריחה: נדדה
שנת המלך (וויכען, אויסבלייבען), כי בכל נדידה יש דבר
מבריח ומסבב הריחוק, והיתה
המשתה שסבב' העדר השנה:
תהלי' לא ראי' כחוץ נדדו ממני (זיך ענט-
פֿערנען, אויסוויכען): נודד הוא איוב טו
ללחם (וואנדערן), תנועה ממקום
למקום: ותדד שנתי מעיני, בראש' לא
מחוק השמירה: כל ראיך ידד נחום ג
ממך, רחוק: מלכי צבאות ידדון תהלי' סח
ידדון, ענינו תנועת הנה והנה
ומזה: נודד כנף (בעוועגען): כעוף ישעי' י
נודדת מקנה כן איש נודד ממקומו משלי כז
מרוחק ע"י בריחה וגרוש: נודד ישעי' טז
אל תגלי (פֿליכטיג): ויהיו נודדים הושע ט
בגוים, אחר הרחוק יהיו נע ונד
ממקום למקום, והנכון כי כל
מ"ש ממקום למקום אחר היא
מש' נדד, ומ"ש תנודה הנה
והנה במקום אחד היא מש' נוד:
ההפעיל יוצא: ומתבל ינדהו איוב יח
(פֿערבאננען, פֿערייגען): כקוץ מנד ש"ב כג
כלהם (אומהערגעטריעבט):
ויתר הבנינים בש' נוד:

נֵדֶד שמ"ז רחוק: ארחיק נדד תהלי' נה
(וואנדערשאפֿט): ושבעתי איוב ז
נדדים (אומהערגעהענגען, הערומוואלצען), ותה"ש עמ"א:
נֵד קציר ביום נחלה, קציר מן ישעי' יז
קצירי ומדיעי הנזכ' בתל', ור"ל
נודד החולה ביום נחלה, וי"מ
מע"ז: ומדד ערב יסור בתשלומו איוב ז
ראוי ומנדד, וכבר כתבתיו בש'
מדד:

נדה

נִדָּה פ"י בנינו פיעל ענינו
רחוק ותעוב, שוה לש'
נדד שלפניו: המנדים ליום רע עמוס ו

מ"ג ע כי בשגעון ינהג (איך פיהרען,
ישעי' ס בעטראגען): ומלכיהם נהוגים:
סם כ כן ינהג מלך אשור (פארט פיה=
איוב כד רען): חמור יתומים ינהגו,בבזה:
שמות י הפיעל: ויי נהג רוח קדים
בראשי' לא (הערביא פיהרען): ותנהג את
תהלי' מח בנותי (פארט פיהרען): ינהגנו
עלמות, נחיה תמידית ובתל'
ההפעיל אחד רוכב וא' מנהיג
וכן התתפעל מתנהג (איך אויס=
פיהרען, בעטראגען) במוסרי:
מנהג תה"ש להרגל מעשי
אדם בכל דרכיו ועסקיו:
מ"ג ע והמנהג כמנהג יהוא (דאז בע=
טראגען, דיא אויפפיהרונג)
ובתל' עולם כמנהגו נוהג (דער
געוועהנליכע גאנג) הדרך הרגיל
וכן נקרא כל מעשה מרגל באומת
מנהג (געוואהנהייט, איינגע=
פיהרטעס וועזען), אשר לא מצד
מצוה ודת:

נהה

נהה פע"ו בב"ב: הקל ענינו
מיכה ב יללה: ונהה נהי נהיה
(קלאגען, יאממערן, וויינען):
יחזק' לב נהה על המון מצרים:
הנפעל ענינו נהי יללה
ש"א ז שמתאוה לדבר שאין לו: וינהו
כל בית ישראל (איך זעהנען)
והפעל נכלל בתה"פ כמשפט,
וענינו שהיו מיללים על רחקם
מיי' ומתאוים לשוב אליו ואחרים
פירשו אותו כמו נקוו ונקבצו:
נה בי נהי נהי כלם מלות
יחזק' ז הקריאה של יללה: ולא
מהמונם

מהמונם ולא נה בהם (מיין וויט
פאן בעדוירען): ונשאו אליך סם כז
בניהם קינה (קלאגע, יאממער,
וויינען): אשא בכי ונהי: אל ירמי' ט
יודעי נהי: נהי נשמע מציון: ירמי' ט עמוס ה
נהי בכי תמרורים ומ"א: קול סם לא
נהי נהיה (אונגליק) וי"מ אותו מיכה ב
מן ונהייתי:

נהל

נהל פ"י בב"ב: הפיעל ענינו
הנהגה והולכה בנחת
ובלאט ומדריך ומורה הטוב:
נהלת בעזך (זאנפט לייטען): שמות טו
תנחני ותנהלני: עלות ינהל: תהלי' לא
על מי מנוחות ינהלני: וינהלם ישעי' מ תהלי' כג
בלחם, לאט לאט נתן להם בראשי' מז
לחם מעט, או ענינו משען
ומסעד (אונטערהאלטען, אונטער=
שטיטצען): וינהלם מסביב (שיט= ד"ה ב לב
צען): אין מנהל לה מכל בנים ישעי' נא
ילדה (אונטערשטיטצען) כמו אין
מחזיק בידה, כי המנהיג את
החלש סומך אותו וסועדו כי
נכלל בו תמיד נחיית נחת, כמו
הנהגת החלש, או השענה
וסעד במאכל ובמשתה, או
הגנה מנזק:
ההתפעל: ואני אתנהלה בראשי' לג
לאטי, וזה לעד על הוראת מלת
נהל שהוא בנחת, היפך נהג
שהוא לפעמים בחפזון והעד
כי בשגעון ינהג:
נהלולים שם אין לו ריע ולא
באור ידוע לפי
מקומו ופותרים אותו כמו
קוצים

יעצו לְהַדִּיחַ (הערונטער שטירצען):
ישעי׳ יג נען): כצבי מֻדָּח נודד ותועה
נדחה ממקומו ובמובנו המוסרי:
דברי׳ יג לְהַדִּיחֲךָ מן הדרך (פערפיהרען,
משלי ז נוס בעזען פערלייטען): בחלק
דברי׳ יג שפתיה תַּדִּיחֶנּוּ: וַיַּדִּיחוּ את
יושבי עירם, מדרך טוב לרע:
מַדּוּחִים שמ״ז להסתה והדחה
איכה ב מטוב לרע: משאת
שוא ומַדּוּחִים (פערפיהרעריין):

נדן

נָדָן שת״ז לתער החרב:
ד״ה א כא וישב חרבו אל נְדָנָהּ (שיי-
דע) ובל׳ ארמית אתכרית רוחי
בגו נִדְנֶה׳ כי הגוף כמו נרתיק
לרוח, ע״כ יאמר בהפכו שלף
ויצא חרב מגוה במקום נדנה:

נדף

נָדַף פ״י בב״ב׳ הקל ענינו
איוב לב הדפת דבר קל: אל
יֶהְדְּפֶנּוּ ולא איש (פערטייבען):
תהלי׳ א כמוץ אשר תִּדְּפֶנּוּ הרוח: כְּהִנָּדֹף
שם סח עשן תִּנְדֹּף (פרטייבען, פערוועה-
הען)׳ ומזה בתל׳ ריחו נודף דבר
הנותן ריח יהדוף באף המריח בו:
ישעי׳ יט הנפעל: נִדָּף ואיננו (פער-
ויקרא כו שטייבען): קול עלה נִדָּף (רוי-
שענדעס) נדף ונדחה ברוח בעלה
אחר והוא משמיע קול חלש:
משלי כא הבל נִדָּף מבקשי מות (אויסגע-
תהלי׳ סח שטאטענער הויך): כְּהִנָּדֹף עשן
ראוי הִנָּדֵף, ונדף איננו נופל
כ״א בדבר קל נדחה ואין:

נדר

נָדַר פ״י בנינו קל ענינו,
התנדב

התנדב הנפש בדבר ממעשיו
או מהונו, אם לתשלום
גמול טובה שקדם, או לתקות
טוב בעתיד׳ והפעול הוא לרוב
מקרה הפעולה לפי שהפעול
הוא אמירה בעלמא, משא״כ
בפעל נדב, הפעול הוא דבר
מיוחד׳ ע״ש נדב: כי נדר נָדַר ש״ב טו
עבדך (איין געליבדע טוהן).
ונזכר בו התנאי בעבור מה נדר: בראשי׳ כח
וַיִּדַּר יעקב נדר: וכי תחדל לִנְדֹּר: דברי׳ כג קהלת ה
מִשֶּׁתִּדּוֹר ולא תשלם: אשר ויקרא כז
תשיג יד הַנֹּדֵר ובתל׳ נמצא הצווי
מזה: דר לי בחיי ראשך׳ וכן
נמצא הנפעל: הַנִּדָּר והנדב׳
וההפעיל: הַמַּדִּיר את חבירו:
נֶדֶר או נֵדֶר תה״ש: כל נֵדֶר במדבר׳ ל
וכל שבועת אסר (געי-
ליבדע): ואם נֶדֶר או נדבה: ויקרא ז
ואחר נְדָרִים לבקר: ונִדְרֵיכֶם משלי כ
ונדבתיכם, ובארו בתל׳ נדר דברי׳ יב
האומר הרי עלי, בלי התיחדות
לפי שהוא על תנאי, נדבה
שאמר הרי זו, בהתיחדות
הפרטי שיתן בלי תנאי:

נהג

נָהַג פ״י בב״ב׳ הקל ענינו
הולכה והרגל טבעי או
מוסרי: אותי נָהַג וילך (פיהה- איכה ג
רען): נוהג כצאן יוסף: ונער תהלי׳ פ
קטן נֹהֵג בם, אפשר ענינו יהיה ישעי׳ יא
מרגל בהם, (אומגעהען מיט איהי-
נען) כמו: ולבי נֹהֵג בחכמה, קהלת ב
הרגל מעשיו בחכמה, במוסרי:

כי

איוב ג׳ מבהיק מצד יפיו והודו: ואל
תופע עליו נהרה (שיינער,
גלאנץ)׳ כי פעל יפוע׳ איננו נאמר
על דבר מאיר אור כ״א מבהיק,
הופיע מהר פארן נתגלה בזיו
הודו, ואמר אל יהי לו זהר
צחלת פנים׳ ולז״א, ותפע כמו
אפל, זיו שלה ג״כ אפל:

שופטי׳ ו **מִנְהָרָה** שת׳נ למערה: ואת
הַמִּנְהָרוֹת אשר
בהרים (העהלען)׳ והיותר נכון
שהוא כנוי לבדי עץ ובראשם
זפת, תקועים בראשי ההרים,
להבעיר אותם בלילה להאיר,
בבוא האויב, להודיע למרחוק,
לנוס ולהסתר (ערץ, א׳ פעכ-
שטאנגען):

נוא

הֵנִיא פ״י בנינו הפעיל ענינו
הסרת זולתו ממחשבתו
במדבר ל׳ אשר חשב לעשות: ואם הֵנִיא
אביה אותה׳ (פערוועהרען, אבי
שם שם וועגדיג מאכען): יָנִיא אותה,
יסירה ממחשבתה׳ הניא יפול
על גוף הנודר, להסירו ממחשבתו
ולהביאו שיתחרט עליה׳ והפר
נופל על הנדר בעצמו, שלא
תהלי׳ לג יהי׳ לו כח: הפר עצת גוים
הֵנִיא מחשבות עמים׳ אמר ג״כ
הפר על עצה בעצמה והפעולה,
והניא על המחשבה שיסודו
במדבר לב ממנה: ולמה תְנִיאוּן את לב
בני ישראל, להסיר אותם
תהלי׳ קמא ממחשבתם: שמן ראש אל יָנִי
ראשי, ר״ל שמן משחת ראש
למלך אל יניא מחשבת ראשי
לסור מטוב ולהתגאות במלכותי:

תְּנוּאָה שמ״נ מזה: וידעתם במדבר יד
את תְּנוּאָתִי, הסרת
מחשבתי מכם והשגחתי׳ אך:
איוב לג הן תְּנוּאוֹת עלי ימצא, אף שבא
ע״מ זה איננו מהוראתו, אבל
הוא כחפוך תאֲנות (פארוואנד,
פאלשע בעשולדיגונג)׳ ממציא
עלילות דברים לחשבני לאויב,
כמו תאֲנָה הוא מבקש׳ וכבר
אמרתי, כי בקש בכלל מצא,
ר״ל בקש למצא:

נוב

נוּב פ״י בב״ב׳ הקל עקר
ענינו צמיחת פרי: עוד תהלי׳ נב
יְנוּבוּן בשיבה (פרוכט טראגען)׳
וממנו הושאל על הדבור, שהוא
משלי י פרי השפה: פי צדיק יָנוּב חכמה
(רעדען), יפרה וירבה חכמה
בפיו: חיל כי יָנוּב (פרוכטען, תהלי׳ סב
זיך פערמעהרען):

זכרי׳ ט הפיעל מענין דבור: יְנוֹבֵב
בתולות (בערעדט מאכען)׳ וי״ל
מע״א׳ ושעורו דגן (יגדל) בחורים
ותירש יצמיח ויפרה בתולות
(בליהענד מאכען) או ינובב
עומד במקום שנים:

נִיב תאר לפרי כל דבר לפי
ישעי׳ נז ענינו: בורא נִיב שפתים
(ליפפען, פרוכט), ר״ל דבור:
מלאכי א וְנִיבוֹ נבזה אכלו׳ שעורו ואכל
גיבו, ר״ל פריו נבזה:

תנובה

ישעי' ז קוצים , חבר לנעצוץ : ובכל
הַנַּהֲלֹלִים (געטטרייכע , העקקן) :

נהם

נָהַם פ"י בנינו קל ענינו קול
המית צער מתאונן תוהה
ומתחרט על הראשונות · או
משלי ה המית זעף כקול אריה : וְנָהַמְתָּ
באחריתך (וועהע קלאגען , טריי-
שם כח ען , בעדויערן) : ארי נֹהֵם ודוב
ישעי' ה שוקק (ברילען) : וְיִנְהֹם ויאחז
שם שם טרף , ע"ש נהק : וְיִנְהֹם עליו
ביום ההוא (ברויזען , טאבען ,
לערמען) :
משלי יט נַהַם שר"ז לשאגת ארי : נַהַם
ככפיר אימת מלך (ברי-
לען) · ובס"נ קול שאון המון ים :
ישעי' ה כְּנַהֲמַת ים (טאבען , ברויזען) :
תהלי' לח שאגתי מִנַּהֲמַת לבי (אונרוהע)
כמו שגלי הים המיתם לא ישקטו
כן לא ישקט לבו בגלי עשתנותיו
ומהמת זה יצעק :

נהק

נָהַק פ"י בנינו קל ענינו געית
פרא · כמו שיכנה געיה
לשור , שאגה ללביא , נהם
לכפיר , נער לחמור , צהל לסוס ,
נבח לכלב · כן נהק לפרא :
איוב ו הֲיִנְהַק פרא עלי דשא (שרייען) :
שם ל בין שיחים יִנְהָקוּ (גרינזען) :

נהר

נָהַר פ"ע בנינו קל , יש ענינו
שפעת אור וזהר וצהיבת
ישעי' ס פנים משמחה : אז תיראי
תהלי' לד וְנָהַרְתְּ (גלענצען) : הביטו אליו
וְנָהָרוּ (גלענצען פאר פריידע) , כי
פנים מצהילות דומה למאיר ·
ויש ענינו משיכה תמידית
בשפעת המון רב אחר דבר ,
כמשיכת מים בנהר : וְנָהֲרוּ אליו ישעי' ב
כל הגוים (זוסטרעהמען) : וְנָהֲרוּ מיכה ד
עליו עמים : וְנָהֲרוּ אל טוב ה' ירמי' לא
ויש לפרש זה מע"א , יהיו פניהם
מצהילות מטוב ה' על דגן ושמן ;
ע"ד להצהיל פנים משמן , כי
נהרה אין אור ממש כי אם זהר
מבהיק :
נָהָר שם ע"ז למים נוזלים
בשפעת המון רב : וְנָהָר בראשית ב
יצא מעדן (שטראם) : עד הַנָּהָר דברים א
הגדול נְהַר פרת · והרבוי : בזאו ישעיה יח
נְהָרִים ארצו : נַהֲרֵי נחלי דבש איוב כ
ובס"נ : מבכי נְהָרוֹת חבש : שם כח
נְהָרוֹת איתן : ותגח בְּנַהֲרוֹתֶיךָ , תהלי' עד יחזק' לב
והנ' פלג גדול מתעלה ונחל מפלג
ונהר מנחל : וכה"א : הייתי בן סירא כד
לתעלה ומתעלה לנחל ומנחל
לנהר ומנהר לים · וסתם נהר
במקרא הוא נהר פרת (איי-
פראט) : לכן נאמר : וְהַנָּהָר הרביעי בראשית ב
הוא פרת , בה"א הידיעה : ויעבר שם לא
את הַנָּהָר : בעבר הַנָּהָר ישבו יהושע כד
אבותיכם , נקרא ארם וארץ
כשדים עבר הנהר , בבחינת
א"י · ולפי שיש ב' ארם · בא
אדם נַהֲרַיִם (מעזאפאטאמיא) בראשית כד
לפי שהיא בין ב' נהרות פרת
וחידקל · וכל' יון , מיז"ו תוך ,
פוטמי"א נהרות והב' ארם צובה :
נְהָרָה שת"נ לזיו זהר מבהיק
ואינו מאיר ר"ל דבר

צרנור ראש ללעג כמו״ש בהתפעל
כי יש ניד ראש לשוממות צער ,
ויש ללעג ונקמה :

נאד
נאד שם כלי לשום בו משקה
שופטי׳ ד והוא מעור מיובש : את
תהלי׳ קיט נאד החלב (שלויך) : הייתי כנאד
בקיטור , כעור שמעשינין בעשן
יהושע ט ליבשו והרבו : ואלה נארות היין :

ניד
ניד שמ״ז לענין נוד נחמה :
איוב יו וניד שפתי יחשך (ביימלייד
בעציגען , דאז בעדויערן) ושעורו
ע״י ניד שפתי יחשך כאבכם ,
או צערכם . כי בפעל חשך נסתר
לרוב איזה דבר אשר הפעל
נמשך עליו ע״ש חשך : ומקרא
השני מגלה מה שחסר בו :
איכה א ובס״נ : על כן לנידה היתה (בע-
ישעי׳ יו דוירענסוועהרט) : נ״ל מזה : נד
קציר ביום נחלה (אך ווית בע-
דוירענסווערטה) לנוד יהי׳ הקציר
ביום נחלה ע״ש נד :

נוה
נוה פע״ו בכ״ב . הקל ענינו
חבקוק ב נוי והדור מעלה : גבר
יהיר ולא ינוה (אנשטענדיגס-
ריהמליכעס , צירליכעס , האבען)
אין לו דבר נוה שיתיהר בו :
שמות טו ההפעיל יוצא : זה אלי ואנוהו
(ריהמען) בכלל הפעל בתה״פ
אספר נוי ושבח לו : ואחרים
פי׳ שניהם עפ״י ת״א מל׳ דירה :
נוה שם ת״ז למושב דירה
ישעי׳ לג מנוחה ושלוה : נוה שאנן
שמות טו (וואהנונג) : אל נוה קדשך :
איוב ה ופקדת נוך : ותאר להיר צאן

לקחתיך מן הנוה (שאאפהיי- ש״ב ז
דע) : לנוה צאן : לנוה גמולים : ישעי׳ סה
נוה תנים : נות כרות רעים : יחזק׳ כה / ישעי׳ לד
נָוָה נ״כ מזה : הנוה והמענגה לפני׳ ב / ירמי׳ ו
(רוהיגע בעוואהנערין) :
יושבת שקט בנוה : ונות בית תהלי׳ סח
תחלק שלל : ושלם נות צדקך איוב ח
(פרידליכע וואהנונג) : כמו : נוה ירמי׳ לא
צדק הר הקדש , יהי׳ שלם :

נאות
נָאוֹת שת״נ לעמק עטוף דשא
למרבץ צאן : בנאות תהלי׳ כג
דשא ירביצני (אויע) : דשאו יואל ב
נאות מדבר . ומז״ש מעון : ונדמו ירמי׳ כה
נאות השלום (וואהנונג) :

נוח
נוּחַ פע״ו . גב״ב . הקל ענינו
או השקט ושביתה
ומנוחה מתנועה . או חניה
ושכינה במקום , או חול דבר
על דבר : נחה שקטה כל הארץ ישעי׳ יד
(רוהען , רוהיג זיין , רוהע הא-
בען) : אשר נחו בהם היהודים אסתר ט
(פייערן , רוהען) : ובנחה יאמר במדבר י
למען ינוח שורך : וינח ביום שמות כג
השביעי : ותנח התיבה : בשם שמות כ / בראשי׳ ח
דוד וינוחו (זיך אויס רוהען) : ש״א כה
ושם ינוחו יגיעי כח : אלה מנוחה איוב ג
שאחרי תנועה או יגיעה . ומז״ש
חניה ושכינה : נחה ארם על ישעי׳ ז
אפרים (זיך לאגערן) . ר״ל חנה
ארם אצל אפרים : ובאו ונחו שם ט
כלם : ונחבו עליו כאשר יפול ש״ב יז
(איבערפאללען) : עוף השמים ש״ב כא
לנוח עליהם : וינח בכל גבול שמות י
מצרים (זיך ניהערלאססען) : כי ישעי׳ כט

דברי׳ לב תְּנוּבָה שת"נ מזה : ויאכל תְּנוּבַת שדי (פרוכט):

איכה ד׳ מִתְּנוּבוֹת שדי :

נוד

נוּד פע"ו · גב"ב׳ הקל עקר ענינו נדידה, אם ממקום למקום , או נדנוד במצב הנה
ירמי׳ נ והנה, וזה לרוב: נָדוּ הלכו (וועג
עלח׳ ד וואנדערן) כמו נדדו הלכו : נע וָנָד תהיה בארץ, נע בתנועה,
תהלי׳ יא ונד ממקום למקום : נוּדִי
ירמי׳ ד הרכם צפור (פֿליכטיג זיין) : לא
מ"א יד תָנוּד: כאשר יָנוּד הקנה במים (הין אונד הער וואנקען) · וכבר אמרתי בשרש נדד, כי מ"ש מכפולים הוא ממקום למקום ומ"ש מנע"ו הוא נדנוד באותו מקום לרוב · ומזה מה שהוא תנועת הראש להשתומם בהצר לו על צרת זולתו, ולהשתתף
איוב ב עמו, להצטער בצערו : לָנוּד לו ולנחמו (בייאליד בעציגען ,
שם מב בעדויערן) : וַיָּנֻדוּ לו וינחמו
ישעי׳ נא אותו : מי יָנוּד לך · ומקדים נוד לנחמה, כי הרוצה לנחם זולתו צריך בתחלה לנוד לו להשתתף עמו בצרתו ולהצטער על צערו (בעדויערן), ועי"ז יוכל לנחמו · כי נחמה בלי נוד לא תקובל · והאומר לחולה כשבא לנחמו לאמר חליך אינו קשה , או למצטער צערך אינו גדול, לא יקבל ממנו תנחומין · אבל אם יאמר לו , צר לי על חליך, וכאב לבי על צערך אז ינחמנו :

ההפעיל מ"ש מע"א : לְהָנִיד מ"ב כא רגל ישראל (וואנקען מאכען) :
ויד רשעים אל תְּנִדֵנִי, ממקומי תהלי׳ לו להפיל : ישם וְיָנִיד בראשו ירמי׳ יח לשממון וצער : (איט בעדויערן דאז הויפט שיטטעלן) :

ההתפעל מע"ב : שמעתי ירמי׳ לא אפרים מִתְנוֹדֵד (בעדויערן, בע-ריהען) · כי המניד לזולתו מורה צער כי צר לו על מקריהו, והמניד על עצמו יצר לו ומצטער על מעשהו ומתחרט · כאמרו להלן אחרי שובי נחמתי, כי כאשר יבוא שרש נחם על תנחומין וחרטה, כן יבוא שרש נוד על ב׳ מושגים האלה, ר"ל הצר לו על מקרה זולתו או על מעשיו, ועל החרטה : ויש ענינו נדנוד הגוף מצד השתוממות והפלא : מדי דבריך בו תִּתְנוֹדָד שם מח (זיך ערשיטטערן) ע"ד ישם ויניד בראשו : יִתְנוֹדְדוּ כל ראה בם תהלי׳ סד (נואאאען פֿאהרען, ערשיטטערט ווערדען), ושניהם השתוממות דרך לעג ונקמה · כי התפעליות הנפש כאלה יובנו בב"מ לפי ענינם · ומ"ש נדנוד הגוף ותנועה ורפיון : וְהִתְנוֹדְדָה כמלונה ישעי׳ כד (טוואנקען) מצד חלשת בנינה :

נוֹד תה"ש מנע"א : וישב בארץ נוד בראשי׳ ד
נד : נֹדִי ספרת אתה תהלי׳ נו (ליידען), תרגם הר"מ מענין מי ינוד לך · וכן : שימה דמעתי שם חס בנאדך ע"ש · ובתוספת מ"ם : מְנוֹד ראש בלאמים (שיטטען) שם מד

נִיחוֹחַ תה"ש ענינו קבלת נחת
ומרגוע בעשית רצונו ·
ריח נִיחוֹחַ ליי (אַנגענעהם, ויקרא א
פערגניגען, ליבליכקייט), כי
המנוחה והמרגוע וחערבות
קרובים · כי הנפש תמצא מרגוע
והשקט בעשות רצונה, כמרגוע
הגוף במנוחה מיגיעה, ואמרו
בתל׳ נִיחָא ליה לאיניש (ליב,
אנגענעהם, בערוהיגענד זיין) :
והרבוי : בריח נִיחֹחֲכֶם : ויקרא כו
מָנוֹחַ שמ"ז : אבקש לך מָנוֹחַ רות ג
(רוהע) · ותה"ש : ולא ברא׳ ח
מצאה היונה מָנוֹחַ (רוהעשטעט·
טע) · ובס"נ : וירא מְנֻחָה כי טוב בס מט
(ריא רוהע) או מקום המנוחה :
איש מְנוּחָה (פריזפערטיג) אוהב ד"ה א כב
שלום : שר מְנוּחָה, י"מ שר ירמי׳ כח
תקרובתא מן מנוחה · וי"ל מסדר
מנוחה (נעראמיגען אייטטער) :
דבר אדני המלך לִמְנֻחָה להשקיט ש"ב יד
רוחו מספק (בערוהיגונג) : ואי זה ישעי׳ סו
מקום מְנוּחָתִי · על מי מְנוּחוֹת תהלי׳ כג
(זאנפט, אנגענעהם) : והיתה ישעי׳ יא
מְנֻחָתוֹ כבוד · היפך מלחמה :
שובי נפשי למנוחיכי, בל"ז : תהלי׳ קיו
הֲנָחָה שמ"נ : והֲנָחָה למדינות אסתר ג
עשה (נאכלאס, בעפריען) עזב מהם נתינת המס ·
ויותר נכון שעשה יום מנוחה
ושמחה · ופעל עשה לעד, וכן
הוא דעת ראב"ע · ובחנת ותדע
כי יש הפרש בין שרש ינח
ושרש נוח, כי פעל ינח עקר
ענינו שימת או השארת דבר
במקום לא לכונת מנוחה · ושרש
נוח עקר ענינו מנוחה מיגיעה
ושכינה · ע"כ יותר נכון לומר
בברכת תפלין לְהָנִיחַ תפלין,
מן והנחתו לפני מזבח · שעקר
המצוה השימה במקום, ולא
לְהָנִיחַ, לפי שאין בו כונת
מנוחה, כי המשאיר אותם במקום
שהם הוא ג"כ מֵנִיחַ התפלין :

נוט

נוּט פ"ע בנינו קל שוה עם
מוט, נוד, נטה : יושב תהלי׳ צט
כרובים תָּנוּט ארץ (וואנקען,
שוואנקען) כמו תמוט ותנוד :

נום

נוּם פ"ע בנינו קל ענינו שֵׁנָה
קלה שהיא תחלת השינה,
והשינה החזקה, נקראה תרדמה :
נָמוּ שנתם (מיגשלאפען, שלוא· נחום ג
מערן) · ועל העצלות והעדר
מעשה המביאה שנה : נָמוּ תהלי׳ עו
רעיך מלך אשור (פאולען, פוי·
לענצען) : לא יָנוּם ולא יישן : ישעי׳
נוּמָה שמ"נ כולל שנה ועצלות
וקרעים תלביש נוּמָה, משלי כג
(שלעפריגקייט, פוילהייט) · ובתוס׳
חי"ו תְּנוּמָה : ותנומה לעפעפיך פס ו
(שלומער) · והרבוי : מעט שנות פס ש
מעט תנומות, הולך על סדר
מכבד לקל · ע"ד לא זו אף זו :

נוס

נוּס פע"ו בב"ב · הקל ענינו
בריחה וריצה : והבריחה
היא אם ממה שממנו או למה
שאליו : נָס ברגליו (ענטפליהען, ענט· בראשי׳ ?

עגט׳·

משלי כא תְּנוּחַ ידי ׳׳ : בקהל רפאים יָנוּחַ
קהלת ז ישכן אף בלי מנוחה : כעס בחק
תהלים קכה כסילים יָנוּחַ ימצא : לא יָנוּחַ
שבט הרשע על וגו׳ וכמ״ש
עה״ז בקשור על׳ ומ״ש חל דבר :
מ״ב ב נָחָה רוח אליהו על אלישע (רוהט
במדבר יא העון, איבערקאממען) : כְּנוֹחַ
עליהם הרוח ג״כ בקשור על׳ :
משלי יד בלב נבון תָּנוּחַ חכמה ; ד״ל
תשקט ותרגיע ; ומ״ש יוצא
יהושע כא נקשר כלמ״ד : וַיָּנַח ׳׳ להם
מסביב (רוהע פערשאפפען) :
ישעיה כג וגם שם לא יָנוּחַ לך (רוהע
נחמיה ט לאססען) : וּכְנוֹחַ להם ישובו :
ההפעיל. כל שקשורו בלי ענינו
סבב מנוחה או עשית רצון :
יהושע כג הֵנִיחַ ׳׳ לישראל (רוהע פער־
שם שם שאפפען) : בְּהָנִיחַ ׳׳ אלהיך לך :
דברים כה יָנִיחַ ׳׳ לאחיכם ככם ; ומ״ש
שם ג שמות לג עשיית רצון : פני ילכו וַהֲנִחֹתִי
לך (ווילפאהרען, בערוהיגען) :
כי בעשות רצון המבקש תנוח
משלי כט דעתו בו : יסר בנך וִינִיחֶךָ, יעשה
רצונך ; ויש מ״ש שימוה והשכנה :
יחזקאל ה וַהֲנִחֹתִי חמתי בם (אויסלאססען) :
שם מד לְהָנִיחַ ברכה אל ביתך ; להשרות :
שמות יז וכאשר יָנִיחַ ידו (הערונטער
יחזקאל לז לאססען) ; היפך רום : וַיְנִיחֵנִי
ישעיה סג אל הר גבוה (נידערלאססען) : רוח
׳׳ תְּנִיחֶנּוּ (ליטען, פיהרען) כמו
תנחנו כי נוח ונחה משתתפים
ויבואו ות״ז :
איכה ה ההפעל. יגענו לא הוּנַּח
לנו, לא ניתן לנו לנוח אחרי
היגיעה. וכבר הבאתיה בשרש

ינח לדעת הרד״ק שמנקד הֻנַּח
בקבוץ, ופירש״י ואב״ע לא
הניחו לנו מה שיגענו בשבילו
אבל לקחו ממנו, אבל לפי מה
שמצאתי בספרים מדויקים הה״א
בשורק יותר נכון שהוא מנע״ן
וכמו שפירשתי :
נוֹחַ תה״ש זכר למקום מנוחה :
ד״ה ב ו קומה ׳׳ אלהים לְנוּחֶךָ
(רוהעשטעטטע) :
נַחַת תה״ש או שמ״נ למנוחה
קהלת ט ומרגוע : דברי חכמים
בְּנַחַת נשמעים (זאנפט, רוהיג
געלאססען) דבריהם במנוחה ולא
ברעש ושאון ונשמעים, מקובלים
על הדעת לאמת אותם, יותר
מזעקת מושל בכסילים, ומושל
במ״ז איננו שרדה, כ״א הרוצה
למשל בקעתו להיות ידו על
העליונה ולהצטדק בזעקתו :
קהלת ד טוב מלא כף נָחַת, טוב המעט
במנוחה, מרב בעמל ויגיעה :
איוב יז יחד על עפר נָחַת (רוהען) : ורגז
משלי כט ושחק ואין נָחַת (פערגניגען,
רוהע) ; ומזה נַחַת רוח עשיתי
לבעלי, כתלי (בערוהיגונג)
למרגועת רוח כי גם ש׳ רגע
נאמר על המנוחה, ועל הערבו׳
ונחת וְנוֹחַ לתשחדת, לעשות
לו חפצו, או התהלך בנערים
במנוחה ובנעימת דברים ; וכבר
כתבתי משם זה בש׳ ינחו ובא ג״כ
בש׳ נחת, כי הוא על ג׳ חגורות
ע״ג ענינים : והא׳ ע״מ עלת והב׳
ע״מ פלת והג׳ ע״מ פעל :

נכון ואמיץ, כי תדברם על
שפתיך :
עמוס ט הנפעל: כאשר ינוע בכברה
נחום ג (געשיטטעלט ווערדען) : אם
ינועו ונפלו :
מ"ג יט ההפעיל : אחריך ראש
ישעי' לז הניעה (שיטטעלן) : יניע ידו :
עמוס ט והנעותי בכל הגוים (וואנדערן
במדבר לב לאססען) : ויניעם במדבר (הער
אום אירדען, היין אונד הער וואנ
ש"ב טו דערן לאססען) : אניעך עמנו
תהלי' נט ללכת : הניעמו בחילך (אין עלענד
אוהער טרייבען), ע"ד ינועו
בניו לבקש לחם ; וש"פ * תנועה
(בעוועגונג) יהוע, כי יאמר לכל
אופן תנועה היכך מגוחה :
מנענעים שם כלי זמר :
ש"ב ו ובמנענעים
ובצלצלי' ועיין הקדמת תהלים
לרעי השלם ה"ר בה"ל ז"ל :

נוף

נוף דב"ב' הקל עניגו קטר
הבית בנפה ובכשמים :
משלי ז נפתי משכבי מר (רייכערן) ע'
הפעל :
הפיעל עניגו הולכה והבאה ;
ישעי' י ינופף ידו הר בת ציון (שווינגען,
שווענקען) לרמז שבא להחריבה
כי אין הנפה ממט למעלה כי
אם הולכה והבאה :
תהלי' סח ההפעיל מ"ש מע"א : גשם
נדבות תניף להם (טריפפען לאס-
סען) ל' זלוף והולה כמו שמזלפים
בשמים בנחת . ע"ש נדב ' ומ"ש
מ"ב ה מענין הולכת יד : והניף ידו אל
המקום (פיהרען, ווענדען) כדרך
מלחשים מעבירים יד על הנגפה
אילך ואילך : המשוך על מב פן ישעי' י
(פיהקער) בהולכה והבאה ; וכן :
להנפה גוים בנפת שוא כמניע שם ל
בכברה : והניף אהרן את ויקרא כג
הלוים (איינע ווענדונג מאכען) ; במדבר ח
הנפה הזאת להפריש הדבר
בסבובו לפרוש לגבוה ועד"ז יאמר
בנבית נדבות לתרומת ה' : אשר שמות לה
הניף תנופת זהב (ווידמען) הפריש
אותם לקדש כמו הרים תרומה
והנפת יד בחבור מלת על הוא
לרעה במו שרש נטה ע"ש : אם איוב לא
הניפותי על יתום ידי, להכות :
והניף ידו על הנהר, והכה ; ישעי' יא
ובלא על איננו לרעה : הניפו יד שם יג
ויבואו (וייכען געבען) רמז כיד
לקרב ולבוא, כמו ינופף בפיעל,
וכן והניף ידו אל המקום,
איננו לרעה :
ההפעל : אשר הונף ואשר שמות כט
הורם, הונף מוליך ומביא לד'
רוחות, והורם מעלה ומוריד וכן
פירשו בתל' סוכה לז . ואולי מזה
נפתי משכבי, כי המקטר מוליך
מקטרתו לכל רוחות הבית
להפיק הריח :
נוף שת"ז לפלך ומחוז ; יפה תהלי' מח
נוף (פראפינץ, טטריך
לאנדעס), ענף נקרא נוף בארמית
ובתל' שדי' נופה בתר עיקרא,
והפלך כמו ענף לעיקר המדינה .
ובמ"נ : כל נפת דאר ; והרבוי : ת"א ד
שלש הנפת ; ויש שע"פ לעיר יהושע יז

ס"א ד ענטקאמען, ענטלויפען) ; מן
שמות יד המערכה נסתי : אנוסה מפני
שם ד ישראל ; וינס משה מפניו ; ונסנו
יהושע ח לפניהם : נסך לפני צרך כי
ש"ב כד לפני מורה מלפני ; ולמה שאליו :
ש"ב יט נס איש לאהלו ; ונס שמה רוצח
במדבר לה
זכרי' יד ונסתם גיא הרי ע"ש סתם ;
במדבר לה לנוס אל עיר מקלטו ; וכוה שהוא
ש"א ד מהירות עברה : ונסו הצללים
(וויכען, טווינדען) כי לעת ערב
נכה ויותר מהירות הליכות
שמות יד הצללים מבצהרים ; ומצרים
ישעי' ל נסים לקראתו רצים ; לא כי על
סוס ננוס קלים להוץ בלי
ישעי' כ רדיפה ; אשר נסנו שם לעזרה ;
שם לה ונסו יגון ואנחה (פערג
דברים לד טעינדען) עצה"מ ; לא נס ליחה ;
ל' הפסק ; וי"מ אותו מל' יובש ,
כן בערבי נקרא יובש הליחה
נא"ם אל כוב"ו ; וע"ש נסס ;
שמות ט ההפעיל ויצא הניס את
עבדיו (פלוכטען) להציל ; וכן ;
שופטי' ו להניס מפני מדין ; ושנים יניסו
דברים לב רבבה (פלוכטיג מאכען) ויסבבו
בריחה :

מנוס שמ"ז או תה"ש אם
למקום בטוח והצלה ;
תהלי' קמב אבד מנוס ממנו (רעטטונג, צו
פלוכטארט) מקום הצלה ופליטה,
איוב יא ומנוס אבד מנהם, וש"מ הוא
עמוס ב ניסה ; ואבד מנוס מקל (דחי
ירמי' מו פליהען) ; ומנוס נסו ולא הפנו ;
ש"ב כב משגבי ומנוסי, מקו' לנוס להנצל ;
ישעי' נב ובס"נ מענין ניסה ; ובמנוסה
לא תלכון (וויכען, פליהען) ;
ויקרא כו מנסת חרב ; והבדל שבין ניסה
ובריחה , הבריחה היא לרוב
בהחבא באין רודף ; והניסה
לרוב בי"ש רודף ; וגם בריחה לא
יאמר רק על המרוצה וניסה יאמר
ג"כ על הצלה, ע"כ יקרא מנו' מקו'
בטוח להנצל, כמו פלט, מלט, ג"כ
על הבריחה, ועל פליטה ומקום
הצלה :

נוע

נוע פע"ן ; גב"כ ; הקל עומד
עיקר ענינו תנועת המצב
ישעי' כט אן תנועת המקום ; נעו ולא
איכה ד שכר (טויאמען, וואנקען) ; נעו
בראשי' ד עורים בחוצות ; נע ונד תהיה
בארץ (אונשטעט) נע כמצב ונד
ש"א א במקום ; רק שפתיה נעות (זיך
ישעי' כד בעוועגען) ; נוע תנוע ארץ ; וינע
שם ז לבבו (אונרוהיג זיין) ; אלה
עמוס ח תנועת המצב ; ונעו מים עד ים
תהלי' קט (וואנדערן) ; נוע ינועו בניו (זיך
שמות כ הערום טרייבען) ; וירא העם
וינועו (זיך בעבען) תנועה
במקום ; ויש בענינו סור והעלמות ;
איוב כח דלו מאנוש נעו (פערשווינדען) ;
משלי ה נעו מעגלתיה לא תדע פי'
נמנעו ; והראב"ע אמר שהוא
יוצא ; וי"ל פלס מל' פלוח, כי
פלח דבילה ת' פילס דבלתא
וכן בתל' ופלסיה לסלא פי' שבר ;
ואמר פן תפלח ארח חיים שלך
חציו לזה וחציו לזה, השמר בי
נעו וסרו מעגלותיה טרם תבין
משלי כד וחדע איכה ואנה ; וי"מ ; כי
נעים כי תשמרם (רק) בבטנך
מהר יסורו, אך אז יכונו יחדו

נכון

ידעך, כנוי להצלחה: כי נר משלי כד
מצוה: כי אתה נירי יי, מולא שם ז / ש"ב כב
יו"ד: בהלו נרו עלי ראשי וחדבוי איוב כט
בהטיבו את הנרות: יאירו שמות ל
שבעת הנרות: ונרותיהם זהב במדבר ח / ד"ה כח
על מנורה, כמו מותר שמן שבנר
בחל:

ניר או נר: יש תה"ש לאור
ומכשלה: למען היות ניר מ"א יא
לדוד (הערשאפט) ובכל מקום
מוצאו מובנו רק שארית
מכושלה (איין טיין פאן רעגי-
רונג): ונירם אבד, ת' והנירם, במדבר כא
בכנוי וה"א ידיעה וי"א כי יכנה
ממשלה ניר כמו עול, תרג' נירא
והענין שיהי' לו ממשל' מה
שישים עלו על העם ויש מ"ש
שמ"ז לחרישה: נירו לכם ניר ירמי' ד
רב אכל ניר ראשים, ע' ניר הושע י / משלי יג
שדה בתה (אורבאר מאכען) יבוא
רב אכל, ע"ש ספה ועיא: נר שם כא
רשעים חטאת, מחשבה, כמו
חרש, שיבוא על חרישה ועלי
מחשבה רעה:

מנורה שת"נ לכלי שבו הנר
דולק: וכסא ומנורה מ"ב ד
(לייכטער), והכוונה במקום הזה
מנורה ונר בה: ואת מנורת שמות לה
המאור: ואת המנרות נושׁ מ"א ז
כש' אנש:

נזד

נזיד שת"ז לתבשיל, והפעל
ממנו בש' זוד: ויזד בראשית כה
יעקב נזיד (געקאכטעס): לחם שם שם
ונזיד עדשים: באבלם מהנזיד: מ"ב ד

נזה

נזה

נזה פע"ו בב"ב הקל ענינו
נתיזה ונפילת דבר לח
בקפיצה על דבר: ואשר יזה ויקרא ו
מדמה על הבגד (שפריטצען):
ויז מדמה אל הקיר, קפיצה בכח מ"ב ט
היוצא בלא כוונה; ובתל בא
הנפעל לענין זה עד שיהיה
נצוצות נתזים ממנו, והתי"ו
כמנהג בל' ארמית;
ההפעיל יוצא וענינו זריקה
בכוונה: והזה מן הדם (שפרענ- ויקרא ד
גען): והזית על אהרן, והפעול שמות כט
הוא הדם, והמזות בקשור על
יזה שבע פעמים: ויז ממנו על ויקרא יד / שם ח
המזבח ובצירה: ויז נצחם על ישעי' סג
בגדי וי"א שהוא מקל: כן יזה ישעי' נב
גוים רבים (צערשפרענגען) זריקה
ופיזור, כי הזאה וזריקה אחת
הן, אך זריקה בנחת ובמקום
אחד, והזאה בכח ופיזור, וי"א
יזה, יורה ויפזר אותם או יזה
בהפעיל יסבב שיקפצו וידלגו
מצד התמהון כמו שנזה בקל
קפיצה, עומר: נזה בשרש זחח;

נזל

נזל פע"ו בב"ב הקל עומד
ענינו נגור ונטיפה, והתכה
והמסה: הרים נזלו מפני יי שופטי' ה
(פליסטען, צערפליסטען) התכה
נוזלים מסלע: יזל מים מדליו תהלי' עח / במדבר כד
(פליסטען, ריזען, טריפען), כי
הוא יאמר על הניגר בנחת:
תזל כטל אמרתי והיוצא: דברי' לב
ועפעפינו יזלו מים: ושחקים ירמי' ט / ישעי' מה

יזלו

ירמי' ג במצרים: גם בני נף ותחפנחס:
נָפָה שם כלי והוא כברה
שמניפים אותה הנה
ישעי' ל והנה: לחנפה גוים בנפת שוא
(ויב):
נֹפֶת תה"ש לדברים ערבים
ש"ה ד וצוף דבש: כי נפת
משלי' ה תטפנה (האניגזיים): ונפת
צופים:
תְּנוּפָה שמ"נ או תה"ש:
ישעי' יט מפני תנופת יד יי
(וענדונג, טוואונג) ובא אצל
שמות כט הקרבנות והנדבות לרוב: חזה
שם לה התנופה על הנפה לגבוה: זהב
התנופה (געווידמעטעס, אויף-
ישעי' ל געגאאמענעס) ובא: ובמלחמות
תנופה נלחם בה (אויסגעצייכ-
נעט), נבדלת המלחמה ומפרשת
לשם ולתפארת· כדבר המונף
ומורם למעלה ולתהלה:

נוץ

הֵנֵץ פע"ו בב"ב הפיעל
ע"ד מרובעים ענינו
יחזק' א הבריקה: ונוצצים כעין נחשת
קלל (פונקעלן, טיאמערן, גלענ-
צען)· ובתל' עד"מ אחר נִצְנְצָה
בו רוח הקדש (טיינען, ערטיי-
נען, זיך צייגען) דמה מראה רוח
אלהי להארת אור ניצוצים:
ההפעיל משתמש לענין האר'
ש"ה ו זריחה ופריחה: הנצו הרמונים
קהלת יב (בליהען) בא ע"ד כפולים: וינאץ
השקד (פרבליהען, ענטבלעטערט
ווערדען) היפך הפעולה השלכת
הנצה ורמז בו על במישה וזקנה·
ולדעת

ולדעת רד"ק הוא סימן אל
פריחת שערי השבה, הלבנות
כפרח שהוא לבן: ופירושי על
הפסוק הזה ע"ש סבל· ומ"ש
מע"ב נמצא בתל' עם הֵנֵץ
החמה (אויף טיינען) דמה הגלות
אור ניצוצי השמש לפרידה, כי
כן יבוא פעל זרח, לענין זריחה
ופריחה ע' זרח:
נִצָּה שת"ז לציץ ופרח: ובסר ישעי' יח
גמל יהיה נִצָּה (בליהטע):
וישלך כזית נִצָּתו· ובלי ת"א: איוב טו
עלתה נִצָּהּ· והרבוי: הנצנים שה"ש ב
נראו בארץ בתוספת נו"ן· ובכל
אלה דגש ת' הנח: וניץ וציץ
נרדפים:
נִיצוֹץ שת"ז לחלקי אש הדק'
הנפרדים מרשף: ופעלו ישעי' א
לניצוץ (פייערפונקען) ובתל' בא
הנפרד ניץ גם הרבוי ניצוצות:

נור

נִוֵּר פ"י בנינו קל· ענינו
חרישה: נירו לכם ניר ירמי' ד
(מקקערן), והוא החרישה לשדה הושע י
השרה לעקר הקוצים (פפלוגען,
אומגראבען)· ובתל' נִרָה או
חכרה· לחרוש חרישו ת' למינה
ניריה ולפי"ז נכון יותר שהוא
מנהי ע"י:
נֵר שת"ז לאור מאיר: להעלות שמות כז
נר תמיד (ליכט, לייכטע)
ועצה"ש והמליצה: ולא תכבה ש"ב כא
את נר ישראל, כנוי למלך
שהוא אור העם: ערכתי נר תהל' קלב
למשיחי, מלכות: נר רשעים איוב כא
ידעך

ע"ד מוזר הייתי לאחי, ויתי'
זור ונזר מע"א, כהרבה בעלי ע"ו
והפ"נ שנהפכים בענין, כי גם זר
ונזר שוים. וכמעט נטוי לבי
להטות אחרי דעת בעלי ב'
אותיות השרש, לולי רבו עלי
האחרים, וגם לבלתי הרבות
בכסוף בדבורים, אשר הונחו
והוסדו: ויש שת"ו לנושא נזר:
איכה ד זכו נזיריה משלג (עדלע, פֿארש
נעהמע): ויזמו מזה נזיר אחיו,
שהיה נושא נזר מלכות במצרים:
מנזר שת"ו ג"כ לחשוב וגדול
נחום ג מנזריך כארבה, דומה
לטפסריך שאחריו:

נחה

נחה פ"י כב"ב הקל ענינו
הנהגה בנחת להורות
שמות יד הדרך: ולא נחם אלהים (לייטען,
שם טו פֿיהרען): נחית בחסדך: נחה
שם לג / תהלי' ה את העם: נחני בצדקתך, כל
נחה להורות הדרך הטוב בנחת
אם טבעי או מוסרי:
בראש' כד ההפעיל גכ"מ: הנחני בדרך
אמת (געהען לאססען) כי
ההפעיל יורה תמיד הנהגה ע"י
נחמי' ט אמצעי: ובעמוד ענן הנחיתם:
תהלי' עג בעצתך תנחני (לייטען): ינחני
במדבר כב / משלי יח בלק (הערפֿיהרען): ולפני גדולים
ינחנו (פֿאָרטשאַפֿפֿען) יביאנו
אל הגדולים לתת לו מקום
דברים לב בתוכם: יי בדד ינחנו (רעגירען)
תהלי' סז הנהגת ממשלה: וכן: ולאמים
בארץ תנחם, תשלט בהם:
איוב לא ומבטן אמי אנחנה, היתומה
כאלו
יצאה מבטן אמי, כי בעל
נחה נכלל ג"כ הכנת צורכי
הגוף אשר מנחה לכל עניניו
כמו נחלי, ויש בענינו ג"כ לי'
ישעי' נז מנוחה: וארפאהו ואנחהו,
הניחותי לו מחליו, והשקטתי
ש"א כב רוחו: וינחם את פני מלך מואב
מ"א י וינחם בערי הרכב: וינחם
מ"ב יח בחלח ובחבור (פֿערזעטצען, פֿער
לעגען, פֿאַסטען אַנווייזען): שטח
איוב יב לגוים וינחם, היפך משגיא
לגוים, בתחלה שטח אותם
ואח"כ קבץ אותם למנוחה:
תהלי' עח וינחם לבטח, כמו החנה אותם
והוא מן השרשים המתהפכים
תהלי' קלט לע"א: גם שם ידך תנחני, תחנה
אצלי, והקודמים לי לא הביאו
הוראה הזאת, והלא מצינו כי
חנה, נוח, ונחה, הן משתתפים
בענין מה:

נחל

נחל פ"י הכ"ב הקל ענינו
ירושה אחוזה וקנין:
יהושע יז נחלו נחלה בתוך בניו (ערבען):
שופטי' יא לא תנחל בבית אבינו: ירושה:
שמות כג ונחלת את הארץ (בעזיטצען, אין
שם לב בעזיטץ נעהמען), אחוזה: ונחלו
תהלי' קיט לעולם (בעזיטצען) קנין: נחלתי
עדותיך לעולם: היו לי קנין
משלי יד עולם כנחלת אבות: נחלו
פתאים אולת, היתה להם קנין
תהלי' פב עולם: כי אתה תנחל בכל הגוים
זכרי' ב (בעזיטצער) כי כלם קניניך: ונחל
יי את יהודה חלקו (אלס איגענ
שמות לד טהום נעהמען): ולחטאתנו
ונחלתנו

ט"ס ד יזלו צרק: זֹלֵל בשמוש הפצת
הריח וזילוף כדבר הניתך: הַזָּלִים
ישעי' מו זהב מכיס, לדעת רש"י וע"ש וזל:
שם מח ההפעיל: מים מצור הִזִּיל
למו. (פליסטען) (מססטען) יוצא
לב' פעולים:

מַזָּל שת"ז לכוכבים הנרשמים
מ"ב כג בגדלם ובתמונתם ולירח
ולמזלות (פלאנעטען, הימעלס-
צייכען) והיא מלה ארמית, והוא
מתהגם גם הון כשם מזל, ובתל
מזל מעשיר מזל מחכים לפי
השפעת המזלות וחבורם:

נזם

נֶזֶם שם תכשיט באף או באזן
יחזק' יו ואתן נזם על אפך
משלי יא (נאזענרינג): נזם זהב באף חזיר
ישעי' ג ונזמי האף: ואת הנזמים אשר
בר"ח לה באזניהם (אהררינגע):

נזק

אסתר ז **נֵזֶק** שמ"ז להפסד: אין הצר
שוה בנזק המלך (שאדען,
פערלוסט) שוה לארמית: ומלכא
לא להוי נזיק, ובתל' הפעל,
הזיק המזיק על המסבב, והנפעל
הנזקין שמין להם:

נזר

נָזַר פע"ן גב"ב, הקל ענינו
הפרש והבדל עצמו
ישעי' א והתרחק: נזרו אחור (וויכען,
(צוריקטרעטען, זיך טרעננען, זיך
יחזק' יד אבזאנדרן): נזרו מעלי, והנזירות
בדעת ובמחשבה:
זכרי' ז הנפעל: הנזר כאשר עשיה:
וינזרו

וינזרו לבשת: וינזרו מקדשי שם כב
ויקרא כב בני ישראל (זיך ענטהאלטען)
נאמר על הרחוק מדבר נכבד:
ויקרא טו ההפעיל יוצא: והזרתם את
בני ישראל (אבהאלטען) מדבר
במדבר ו טומאה: והזיר לה' הוא מפריש
שם שם נפשו ממותרות: מיין ושכר
יזיר (ענטהאלטען):

נֵזֶר יש שמ"ז להפרשה והבדלה
שם שם ממותרות: כל ימי נזרו
(ענטהאלטזאמקייט) ויש שת"ז
ש"ב א לכתר: ואקח הנזר אשר על ראשו
(דיאדעם) והושאל על הציץ
שמות לט שבראש הכהן במקום נזר: את
ויקרא כא ציץ נזר הקדש, ומזה: כי נזר
שמן משחת אלהיו עליו על שמן
המשחה שמפריש אותו לגדולה
משאר אחיו, וכן הציץ מפריש
הכהן לקדושה, וכן הכתר,
מפריש המלך ומרומם אותו
במדבר ו לגדולה: כי נזר אלהיו על ראשו,
הושאל על שער נזיר שהן סימן
ירמי' ז הפרשה, ומזה: גזי נזרך: ואם
משלי כז נזר לדר ודר, כנוי לגדולה:

נָזִיר יש שת"ז למפרש כנדר
במדבר ו ממותרות כמו מן היין: זאת
תורת הנזיר (ענטהאלטזאמע):
עמוס ב ותשקו את הנזירים יין ועי"א:
ויקרא כה ואת ענבי נזיריך לא תבצר
(אונבעשניטטען), כנוי לגפנים
בלתי נזמרים ענפיהם דומים
לנזיר מגודל שער, וי"א ע"ש
שהן מופרשים ומובדלים מעבודת
בר"ח מט דברי' לג בעליו, ומזה: ולקדקד נזיר אחיו

ע"ד

לרע, שמתחרט המטיב על
הטוב שהקדים בעבור סבה גורמ'
לו' או מרע לטוב, שמתחרט על
הרע שהקדים וישוב להטיב דרכו
מצד הכרתו הטוב: או שעשה
ש"א טו דבר במהירות ויתחרט: ויי נִחָם
ירמי' יח כי המליך (בערייהען): כי
דברי' ו נִחַמְתִּי כי עשיתים: וְנִחַמְתִּי על
שמות יד הטובה: פן יִנָּחֵם העם (זיך בעֿ
דענקען)׳ כל אלה מטוב לרע:
יונה ג ישוב וְנִחַם אלהים: כי נִחַמְתִּי
ירמי' מב
שופטי' כא אל הרעה: והעם נִחָם לבנימין:
איוב מב על כן אמאס וְנִחַמְתִּי: וַיִּנָּחֶם
שמות לב יי על הרעה (וויינען זין ענדערן)
כלם מרע לטוב: לא ישקר ולא
ש"א טו יִנָּחֵם, להתחרט על מהירות
מחשבה: כי לא אדם הוא
שם שם לְהִנָּחֵם׳ ונו"ש רצוי מעצבון: כי
ש"ב יג נִחַם על אמנון כי מת (זיך טרעסֿ
טען): מרוב ימים ישכך הצער
תהלי' עז כי הוא ללא יועיל: מאנה הִנָּחֵם
ישעי' א נפשי: אֶנָּחֵם מצרי (זיך גענוגֿ
טוהונג פערשאפפען)׳ כי ע"י
הנקמה יתנחם רוח הנעצב על
הרעה שנעשה לו וישקוט:
בראש' כד וַיִּנָּחֵם יצחק אחרי אמו׳ בהשיג
דבר חלף דבר אשר נפקד ממנו:
הפיעל ענינו רק רצוי להצות
ולפיים המצטער, ע"י פתוי
דברים, או השיב לו הדבר
ישעי' מט שנעצב עליו: כי נִחַם יי עמו
(טרעסטען) בהשלים לו מחסורו:
שם סא לְנַחֵם כל אבלים, בדברים:
ש"ב י וישלח דוד לְנַחֲמוֹ, כי המראה
לזולתו כי הוא משתתף עמו

בצערו תהי לו לנחמה: מות איכה ב
אשה לך וַאֲנַחֲמֵךְ, ע"ד צרות
רבות חצי נחמות: תְּנַחֲמֻנִי איוב ז
ערשי (גערטטרייאונג, ליגדערונג
פערשאפפען) להפיג מעט הצרה
לנוח: זה יְנַחֲמֵנוּ ממעשנו (ליגֿ בראש' ה
דערונג פערשאפפען) כי תנחמה
היא מנוחת הרוח מיגון ועצב
ועמל׳ ע"כ יאמר ג"כ על
מנוחה:
הפיעל: עניה סערה לא ישעי' נד
נֻחָמָה, נוח הפך סער: ובירושלם שם סו
תְּנֻחָמוּ (געטרעסטעט ווערדען):
ההתפעל ע"ב ענינים שבנפעל
ובן אדם וְיִתְנֶחָם (זיך בעדענֿ במדבר כג
קען, אנדערש זיננעס ווערדען):
והנחתי חמתי בם וְהִנֶּחָמְתִּי (זיך יחזק' ה
גענוגטוהונג פערשאפפען), בחסרון
תי"ו: ויָמאן לְהִתְנַחֵם בראש' לז
(זיך טרעסטען (אסטען) על
המסבב, והפועל אחר, ע"ש בוסי
מִתְנַחֵם לך להרגך (זיך טרעסֿ שם כז
טען) מנחם נפשו בנקמתו בך,
או מראה עצמו מנוחם למען
תבטח בו ויהרגך:
נִחַם שמו"ז: נֹחַם יסתר מעיני הושע יג
(איטלייד, רייהע)׳ ר"ל
אין רחמים בעבורו אתחרט:
נֶחָמָה שמו"נ: זאת נֶחָמָתִי תהלי' קיט
בעניי (טראסט) ומ"א:
דברי נחומים: נכמרו נִחוּמָי, זכרי' א
רחמים, כי החרטה קשורה הושע יא
ברחמים כלומר כי יכמרו הרחמים
יתחרט על הרעה שעשה לו:
ואשלם נִחֻמִים לו ולאבליו ישעי' נז

ונחלתנו, חקח אותנו לחלקך·
הזוכה בדבר להיות שלו בלי
מחיר נופל עליו נחל, שבא ג"כ
בלי מחיר, כ"א מצד הצטרפות
משלי יא היחס: עוכר ביתו ינחל רוח,
לחלקו, ע' ת"אש שם· וימצא
במדב' לד ג"כ על החולק האחוזה: אשר
ינחלו לכם את הארץ (איינ-
יהושע יד טהייל(ען): לנחל את הארץ
לגבלותיה:
הפיעל נופל רק על המחלק
הנחלה הבאה לו לאדם ממקום
יהושע יג אחר: אשר נחל משה (איינ-
במדב' לד טהיי(לען): לנחל את בני ישראל
יהושע יד אשר נחלו אותם וגו' לבני ישר':
ההפעיל יוצא לב' פעולים,
ונופל על המקנה הנחלה בירושה
ירמי' ג לאחוזה: אשר הנחלתי את
אבותיכם (צום ערבגוט איינגע-
ד"ה א כח בען): והנחלתם לבניכם אחריכם
דברי' כא (היינטערלאססען): ביום הנחילו
משלי ח את בניו, חלוק נחלה: להנחיל
יהושע א אהבי יש, לתת להם לקנין: כי
אתה תנחיל את העם הזה את
הארץ (ערלאבערן העלפען) תירש
אותה במלחמה להיות הם
אוחזים בה:
איוב ז ההפעל: כן הנחלתי לי ירחי
שוא, היו לי לנחלה· ועל דקדוק
המלות אין להשגיח בספר הזה:
ההתפעל יוצא שלא כדרכו:
ויקרא כה והתנחלתם אותם לבניכם (פערי-
ערבען) תנחלו בהם להיות אתם
במדב' לג מנחילים כמו התחזקתם בה: עד
התנחל בני ישראל, אוחזים בה
להם

במדב' לג להם: למטה אבותיכם תתנחלו
תתחלקו לכם· כי כבר נמצאו
פעלים בהתפעל שהנושא הוא
הסבה והתכלית והפעול אחר·
ע"ש חטא:
נחל שת"ז לזרם מים: את דברי' ג
נחל זרד (באך, פלוס)
ע"ש נהר: פרץ נחל מעם גר: איוב כח
כל הנחלים הולכים אל הים: קהלת א
ארץ נחלי מים: ונחלי בליעל דברים ח
יבעתוני, עצה"ש, להמון חיילות: תהלי' יח
ונהפכו נחליה לזפת· וכמ"נ: ישעי' לד
נחלה מצרים: נחלה עבר על במדבר לד
נפשינו, ג"כ עצה"ש· ובא ע"מ תהלים קכד
זוגי: נחלים יהיה· ויש ענינו יחזק' מז
עמק או בקעה ומישור: אל נחל דברים כא
איתן (טהאל, עבנע): בנחלי ישעי' ז
הבתות:
נחלה שת"נ לחלק ירושה
וקנין עולמית: לא במדבר יח
ינחלו נחלה (ערבגוט, איינגע-
טוהם): הכל נחלתו, קנין, ש"מ דברים לג
עמך ונחלתך: נחלות שממות דברים ט
אלה הנחלות: ישעי' מט
יהושע יט
נחילות שם כלי זמר: למנצח תהלי' ה
אל הנחילות:
מחלת ג"כ שם כלי זמר:
למנצח על מחלת: תהלים נג

נחם

הנחם פע"ר דב"בי הנפעל
עקר ענינו חרטה
ושנוי מחשבה ורצון ממדה
למדה, אם מטוב לרע והגבור,
או מעצב וכעס לרצון· ומ"ש
חרטה, אם מטוב
לרע

הוא סמוכה על הזדמנות בלי
עשית מעשה, וקסם הוא פעולת
פס כד כשפים במעשה: לקראת נְחָשִׁים,
לכוין השעות והמקום:
בראשי׳ ג **נָחָשׁ** שם חיה ידועה זכר: נָחָשׁ
שרף ועקרב (שלאנגע):
במדבר כא נְחַשׁ נחשת: נְחָשִׁים צפעונים:
ירמי׳ ח **נָחוּשׁ** שת״ז לחוזק ועצם
איוב ו המתכת: ואם בשרי
נָחוּשׁ (ערצט, עהרן)׳ ובס״ג
ש״ב כב יש ש״מ או תה״ש: קשת נְחוּשָׁה:
איוב מ אפיקי נְחוּשָׁה: ומצחך נְחוּשָׁה,
ישעי׳ מח קשת: ואת ארצכם כַּנְּחֻשָׁה:
ויקרא כו
בר׳ ד **נְחֹשֶׁת** שם מין מתכת: נְחֹשֶׁת
דניאל י וברזל (קופפער): נחשת
מ״א ז קלל: נחשת ממרט: לִנְחֻשְׁתָּם
ירמי׳ כ כל הכלים: ברזל מצפון וּנְחֹשֶׁת
שם טו י״א שהוא ברזל החזק (שטאהל):
איכה ג ויש שת״נ לכבלים: הכביד נְחָשְׁתִּי
(פעססעלן)׳ ובא ברבוי זוגי לב׳
שופטי׳ יו רגלים: ויאסרהו בַּנְחֻשְׁתַּיִם׳ ויש
יחזק׳ כד תאר לתחתית הכלי: וחרה
נְחֻשְׁתָּהּ (באדען), ויותר נכון
שהוא כנוי לשולי הכלי (ראנד)
שבו מכניסין ושופכי׳ ממנו ומזה:
שם יו יען השפך נְחֻשְׁתֵּךְ׳ כנוי לשפת
הערוה, והשפך כמו הגלה ׳וכן
מ״ב יח בתל׳ נְחֻשְׁתּוֹ של תנור: ויקרא
לו נְחֻשְׁתָּן דרך בזיון, אינו אלא
נחשת, והנו״ן להקטין הענין
לגנאי:

נחת

נָחֹת פ״י דב״ב׳ הקל ענינו
ירידה ושריה במקום:
ירמי׳ כא מי יֵחַת עלינו (הערבקאממען):
ותנחת

וַתִּנְחַת עלי ידיך: תֵּחַת גערה משלי׳ יז
מש׳ יז במבין (איינדרינגען, איינדרוק
אמאכען) והנח ת׳ הדגש׳ וי״מ
אותו מנפעל חתת:
ש״ב כב הנפעל: וְנִחֲתָה קשת נחושה
זרעתי, ר״ל מזרועותי (געזענקט
ווערדען): כי חציך נִחֲתוּ בי׳ תהלי׳ לח
ולפי שלא נמצא העבר בקל,
ולא עתיד בנפעל, ע״כ אמרתי
כי שרש חתת ונחת, שניהם
משותפים בהוראתם, וכל מה
שנמצא בעבר בנו״ן הוא מבנין
נפעל משרש נחת, (ובן צ״ל לעיל
בשרש חתת, נפעל תמורת קל,
כי טעות נפל בדפוס שם)׳
והעתידים מה שמורה שבירה
הוא מהכפולים חתת׳ ומ״ש
איוב כא ירידה הוא מחפ״נ, כמו: רגע
שאול יֵחָתּוּ, עתיד נפעל משרש
ירמי׳ יז נחת: יֵחַתּוּ המה ואל אֵחַתָּה
אני הוא עתיד מהקל בכפולים:
תהלי׳ סה הפיעל: נַחֵת גדודי׳ (זענקען):
יואל ד ההפעיל: הַנְחַת יי גבוריך
(נידרדריקקען, ביגן, סטירצען):
איוב יז **נַחַת** שמ״ז: יחד על עפר נָחַת,
כמו שאול תרדנה׳ ולד״ק
שרשו ינח, או נוח ע׳ בשרשם:
ישעי׳ ל וְנַחַת זרועו יראה (דאז הערונ
טערפאהרען)׳ ומ״א: כי שם מ״ב ו
ארם נְחִתִּים, יורדים לנוח שם
בסתר לארב:

נטה

נָטָה פע״ו׳ גב״כ׳ הקל יש
עומד וענינו נטיה ממקום
שהוא בו אל אחד הצדדין, אם
להתרחק

תנחומים על אבליו ׳ והמתרגם
והמבאר למחזור בהפטרה ליו״הכ
ביאר נחומים מענין חרטה ולא
ידעתי מנין לו זה:

ירמי׳ יו תַּנְחוּמִים שמ״ז מזה: כוס
תַּנְחוּמִים יוכס״נר:

איוב טו המעט ממך תַּנְחוּמוֹת אל:

נחץ

נָחוּץ תח״ש או תה״פ למהירות
והפזון ואיצה ולחיצה:

ש״א כא כי היה דבר המלך נָחוּץ (דרינ-
גענד, איילענד, טייליג) ׳ ומזה
האל שם נְחִיצָה:

נחר

נְחִירַיִם שם נקבי החטם:

איוב מא מִנְּחִירָיו יצא עשן
(נאזענלעכער) ׳ אף לחם ׳ תרג׳
נחירי להון:

נַחַר שת״ז לנשימת האף בסוס:

איוב לט הוד נַחְרוֹ אימה (וויהרען,
ירמי׳ ח שנארכען) ׳ ובס״נ: נַחֲרַת סוסיו,
ע״ש נהק:

נחש

נָחַשׁ פ״י בנינו פיעל ענינו
עשות פעולות שהם
סמנים ורמזים אם יצלח העושה
בר׳ ל במעשהו או לא: נִחַשְׁתִּי ויברכני
׳׳ בגללך (אהנדען) ר״ל יש
לי רמזים, וסמנים שבגללך אני
מבורך ׳ והמנחש הוא הסומך
מעשיו על סמנים שיעשה ותולה
התחלת מעשיו בזמן מן הזמנים
או בחיות, או בשאר הזדמנות,
לגזור על פיהם היצלח במעשיו
אם לא ׳ כאמרם בתלי׳ פתו ונפלה
מפיו, מקלו נפל, צבי הפסיקו,
ותרנגל קרא, נחש מימינו ושועל
משמאלו, וכל כהומה לאלה,
שאין הזדמנותם סבה למעשה
שיעשה הטוב יהיה או רע, ע״כ
ידמו בו כח נסתר בלחש כשוף
זהו נקרא נחש ׳ אבל הסומך
פעולתו שירצה לעשו׳ על סימנים
שיש להם התיחסות מה על
הפעולה שיעשה אינו נחש,
כמו אליעזר עבד אברהם שאמר
הנערה אשר תאמר שתה וגם
גמליך אשקה, הנה הדבור
והפעולה, ראיות חזקות שהיא
מכבדת אורחים והוא אשר בקש׳
וכן יונתן, אם יאמרו דומו עד
הגיענו אליכם, הדבור הוא סימן
שאין לבם חרד, ואם יאמרו עלו
אלינו, הוא סימן יראתם; כנ״ל
להבדיל בין נחוש אליעזר ויונתן
ובין שאר נחוש שאסרה התורה
ועפי״ז יתישבו ספקות רבות
שנפלו בענין זה ׳ ועיין פי׳ רד״ק
ש״א י״ד, ודבריו החוקים: כי נַחֵשׁ בר׳ מד
יְנַחֵשׁ בו, ישאל עליו למנחשים
ויגידו לו ׳ וי״מ כי נסת אתכם
בו לדעת הגנבים אתם: והאנשים מ״א כג
יְנַחֲשׁוּ וימהרו, לקחו דבריו
לסימן טוב, והוא כענין ניחוש
אליעזר ויונתן, כי דבריו היו להם
לראיה על מחשבת לבבו לטוב:
ויקסמו קסמי׳ וַיְנַחֲשׁוּ מ״ב יז
השבעת נחשים:

נַחַשׁ שמ״ז: כי לא נַחַשׁ ביעקב במדבר כג
(אהנדונג, סקונסט) הנחש

שמות כג לִנְטוֹת אחרי רבים, כמו לא
תהיה אחרי רבים לרעה, למשוך
שופטי ט הדעת אליה ע׳ הפעיל: וַיֵּט
לבם אחרי אבימלך: וַיִּטּוּ אחרי
ש״א ח הבצע: נָטָה לבבו מעם יי, סור
מ״א יא ורחוק, והפכו: וַיֵּט אלי (גענייגט זיין) או הוא יוצא כמו:
עזרא ט וַיֵּט אלי חסד, המשכה וקרוב
תהלי׳ קיט כמו מושך חסד: נָטִיתִי לִבִּי
לעשות (גענייגט אמאכען) וכן
ישעי׳ סו יבוא עצה״ש: הנני נֹטֶה אליה
כנהר שלום (צופיהרען, הערבייאברינגען) המשכה והגעה
משלי׳ כח והשפעה: כי נָטוּ עליך רעה
נסתר בו שם, נטו מחשבה רעה
עליך:

במדב׳ כד הנפעל: כנחלים נִטָּיוּ (היגעשטרעקט) נמשכין ונגררין:
זכרי׳ א וקו יִנָּטֶה על ירושלם (אויסגעדעהנט, געברייטעט ווערדען):
ירמי׳ ו כי יִנָּטוּ צללי ערב, נטויים
וארוכים:

ההפעיל יוצא על כל אופני
במדבר כב הוראת הקל: לְהַטֹּתָהּ הדרך
(צייגעקען) להשיבה אל הדרך:
ש״ב ג וַיַּטֵּהוּ יואב אל תוך השער:
ישעי׳ ל הַטּוּ מני ארח (אבווייכען) ר״ל
רגליכם, כי הוא בא לקרוב או
תהל׳ כל לרחוק לפי אות השמוש: הַטִּי
נא כדך (נייגען), חקרבה ועקום
לשתות ממנו, ולע״ז יבוא לרוב
דניאל ט באזן: הַטֵּה אזנך ושמע (נייגען),
והגות יהדבור הוא להורות
הקשבה ולעשות עפ״י הדברים:
תהלי׳ מט אַטֶּה למשל אזני: הַטֵּה אזנו
שם קיו לי (צונייגען) לעשות שאלתי:
ירמי׳ כס ולא הִטִּיתֶם אזנכם, לעשות
שם ו הדבר ואצל היד: כי אַטֶּה את
ידי (אויסשטרעקקען) כמו בקל:
שם טו וָאַט את ידי עליך, לרעה ואצל
ש״ב יז אהל: וַיַּטּוּ לאבשלום האהל
(אויסברייטען, אויפשלאגען, אויסשפאננען): יַטּוּ אל תחשכי ומ״ש
ישעי׳ נד הורדה והשפלה: הַט שמים
תהלי׳ קמד ותרד (הערונטער ביגען): אל
שם נז תַּט באף עבדך, תשפיל ויש
איוב כד שהוא דחיה: יַטּוּ אביונים מדרך
(אבפיהרען, פערדרענגען, פערשטאסען): ודרך ענוים יַטּוּ, דחיה
עמוס ב
ישעי׳ כט טבעי או מוסרי וַיַּטּוּ בתהו צדיק
ובמובנו המוסרי ענינו הסתה
שם מד לסור מטוב: לב הותל הִטָּהוּ
משלי ז (פערפיהרען): הִטַּתּוּ ברב לקחה:
איוב לו ורב כפר אל יַטֶּךָ (פערלייטען, ביגאמען אאכען, איבררעדען):
משלי׳ קכא וְהַמַּטִּים עקלקלותם: נשיו הִטּוּ
מ״א יא את לבבו: אחרי רבים לְהַטּוֹת,
שמות כג המשפט, פי׳ כי תענה דעתך על
ריב ספק לא תהיה דעתך נוטה
אחרי הרבים לרעה להטות
המשפט לעול, כי כל הטיה
שאצל המשפט הוא עוות המשפט
לצד עול, כי המשפט הוא הישר
שם שם עפ״י שורת הדין: לא תַטֶּה
דברים כז משפט אביונך: מַטֵּה משפט
ירמי׳ ס עונותיכם הִטּוּ אלה (צווענגען
הושע יא ברינגען) הסבו והמשיכו: וָאַט
אליו אוכיל (רייכען) הקרבה:
עזרא ז ואלי הִטָּה חסד: כמו המשיך
איוב כג ובא עומד גם בהפעיל: דרכי

להתרחק מדבר, או להתקרב אל
דבר, במובן הטבעי. או נטית
הרצון והמחשבה אל אחת הדעות
במובן המוסרי. ויש יוצא, המור'
פשיטה ומתיחה אם חלק מגופו,
או דבר אחר, או עיקום והורדה
להשפיל דבר או להפילו. הטבעי
ב"ג כ עומר: ולא נטה ללכת אל הימין
וגו' (אויסוויכען) ר"ל נטה מגוף
במדבר כב שכנגדו ללכת בצדדין: אשר אין
שם שם דרך לנטות: ותט האתון מן
שם שם הדרך: אולי נטתה מפני. ולפניו
שם שם אמר: ותט לפני עיין פרושו
בשרש מלת אולי. ואלה לרחוק:
ירמי' יד וכארח נטה ללון (איינקעהרען,
איינלענקען) נוטה מדרכו אל
בר"א לח המלון: ויט אליה אל הדרך.
במדב' כא (אויז לענקען): ולא נטה בשדה,
לנטות מדרך המלך אל השדה.
איוב טו והיוצא: כי נטה אל אל ידו
(אויסשטרעקקען) לעזות ובגידה:
שמות טו נטית ימינך, לענוש, וכל נטית
יד רובו לענוש, ובפרט בחבור
ירמי' נא מלת על כמו בפעל הגוף: ונטיתי
את ידי עליך, שלוח יד לענוש:
ישעי' ה ועוד ידו נטויה וכן: בזרוע נטויה
שמות ו והרבה במוחו הושטת יד לאיש
ולענוש ולהראות כחו בעשות
משלי א גדולות. אך: נטיתי ידי ואין
מקשיב (דיא האנד ביטען) לעזור
ולסמוך או לרמוז לקרב. וראוי
אל. כי רק בחבור על הוא לרעה:
ד"ה ו א ומ"ש מתיחה: נטה לו אהל
(אויפבריטען, אויסשפאנען) שהיריעה
ישעי' מב נמתחת: ידי נטו שמים (אויס-
שפאננען) לפי שרימוהו לאהל:
נוטה שמים כיריעה: בורא שמים תהלי' קד
ונטיהם ר"ל על הכוכבי' והמזלות, ישעי' מב
שהם נוטים זה מזה בהליכתם,
עיין באורי שם: חרש עצים נטה שם מד
קו, ג"כ פשוט ומתיחה: נטויות שם ג
גרון. ומ"ש הורדה והכנעה
ועקום והשפלה: ויט שמים וירד תהלי' יח
(ביגען, הערנטערזענקען): ויט גבא' מט
שכמו, השפיל שכמו למטה
לקבל המשא: ויט בכח ויפל שופטי' יו
הבית (בייגען): כקיר נטוי, עקום תהלי' סב
לפול: כצל נטוי, לעת ערב אין
הצל ישר אבל מתוח וארוך ודומ'
לעקום, והמליצה, כי לעת ערב
ניכר מהירות הליכת הצל לעבור,
ע"ד: נטות היום, והוא עומר, שופטי' יט
רדת השמש: כמעט נטיו רגלי תהלי' עג
(וואנקען) ע"ד חשלמים: מצד
הסתכבות מחשבה, ימעדו
אשוריו לפול. והפעל טבעי
והמובן מוסרי, נטיה מדרך הישר:
ולא יטה לארץ מנלם, כמו יורידו: איוב טו
עיניהם ישיתו לנטות בארץ (ניד תהלי' יז
דערדריקקען) להוריד ולהפיל:
שלש אני נטה עליך, מוריד ד"ה א כא
וממשיך עליך, ובש"ב במקומו
נוטל. ומ"ש במובן המוסרי נטית
דעת ורצון אל אחת הדעות
והמחשבות מב' דעות חלוקות
ורובו סורה נטיה מדרך הישר
הטוב אל המעקם והמעות הרע:
נטה אחרי אדניהו ואחרי אבשלו' מ"א ב
לא נטה (גענייגט זיין, אנהענגן),
והוראה הזאת בקשור אחרי:

צפני' א נָטִיל תה"ש מזה: נְטִילֵי כסף
(בעלאסטעט) מכבדים
בכסף רב' ובא בתל' ובנוסח
הברכות: נְטִילַת ידים, על
הרחיצה, לפי שצריך להגביה
ידיו אחר הרחיצה, וישא יעקב
רגליו תרג' ונטל, וכן נקרא ע"ש
נשיאות כפים: נְטִילַת לולב,
לפי שעקר מצותו הטלטול
והנענוע: ובא ג"כ זה נוטל
חלקו כלומר לוקח ונושא אותו,
כי גם בש' נשא נכלל לקיחה
ונשיאות:

נטע

נָטַע פ"י בכ"ב' הקל עקר
ענינו תקיעת שרש בארץ
במקום קבוע לצמח ולגדל'
דברי' כ במקומו: אשר נָטַע כרם (פפלאנ-
קהלת ב צען); וְנָטַעְתִּי בהם עץ כל פרי:
ירמי' לא נטעים נטעים: עת לָטַעַת: לבנות
קהלת ג ירמי' א וְלִנְטוֹעַ: וַיִּטַּע יי אלהים גן'
בר' ב ירמי' מב ועצה"ש: וְנָטַעְתִּי אתכם, לחזק
היושבים במקום כשרש נטוע
קבוע ועשה שרש למטה ופרי
ש"ב ז למעלה: וּנְטַעְתִּיו ושכן תחתיו:
תהלי' מד תגרש גוים וַתִּטָּעֵם: וכמשמרות
קהלת יב ישעי' נא נְטוּעִים ל' חזוק וקבוע: לִנְטֹעַ
שמים וליסוד ארץ, שניה' קביעות
דניאל יא תהלי' צד חזק': וַיִּטַּע אהלי אפדנו: הַנֹּטֵעַ
אזן, על מקום נכון, טעם כל
אלה חזוק וקביעות וכולל ג"כ
הסדור בערך משוער, כמו נטעים
מסודרים:

ישעי' מ הנפעל: אף בל נִטָּעוּ:
איוב יד נֶטַע שת"ו: ועשה קציר כמו

נֶטַע (פפלאנצע): נִטְעֵי שעשעיו: ישעי' ה
וישבי נְטָעִים: נִטְעֵי נעמנים: ד"ה א ד ישעי' יז
ויש שמ"ו: ביום נִטְעֵךְ שם שם
תשגשגי, ומשקלו נֶטַע שם
הפעולה ומ"א: בנינו כִּנְטִעִים תהלי' קמד
(פפלאנצען):

מַטָּע תה"ש זכר: מַטַּע יי ישעי' סא
(פפלאנצונג): מערוגת יחזק' יז
מַטָּעָה: לְמַטָּעֵי כרם: נצר מַטָּעַי: מיכה א ישעי' ס

נטף

נָטַף פ"י בכ"ב' הקל ענינו
נזילה ונגור בנחת, ורבו
על' נטיפת דבר מתוק וערב:
שמים נָטָפוּ גם עבים נָטְפוּ מים שופטי' ה
(טריפען, טרעפפען, פליסען):
יִטְּפוּ הרים עסים: וידי נָטְפוּ יואל ד
מר' ועצה"ש: ועלימו תִּטֹּף ש"ה ה איוב כט
מלתי: נפת תִּטֹּפְנָה שפתי זרה, משלי ה
דברים מתוקים:

ההפעיל: וְהִטִּיפוּ ההרים עמוס ט
עסים (טריפען, פליסען), וְהַטֵּף יחזק' כא
אל דרום, דבור נבואי: והיה מיכה ב
מַטִּיף העם הזה: אל תַּטִּיפוּ שם שם
יַטִּיפוּן, ישראל יטיפו וידברו
לנביאים אל תטיפו:

נָטָף יש שת"ו לטיפה: כי איוב לו
יגרע נִטְפֵי מים (טראפ-
פען), ויש שם שרף הנוטף
מאילן כעין צרי הנותן ריח טוב:
נָטָף ושחלת (באלזאם): שמות ל

נְטִיפוֹת שם תכשיט מה:
הַנְּטִפוֹת והשרות ישעי' ג
(באמאבילסטע): השהרנים שופטי' ח
וְהַנְּטִיפוֹת כלי שמשימי' בו נטף:

שמרתי ולא אט (ווייכען) לסור:
עמוס ב ועל בגדים חבולים יטו אצל וגו׳
(זיך אנלעהנען, אויסברייטען) היו
מותחים ונשענים עליהם:

מַטֶּה שם ת״ז׳ נרדף עם שבט׳
אשר שניהם ענינם או
שמות ד מקל למשען: ויאמר מַטֶּה (איין
שטאב)׳ לפי שמטה האדם בדרך
במדב׳ יז לכתו: בתוך מַטּוֹתָם׳ ופ״א
מנקין ג ברבוי זכרים: נקבת בְּמַטָּיו׳ או
תאר לגזע יחס משפחה אחת:
במדבר א איש איש לְמַטֵּה בית אבותיו
שם ז (שטאם): נשיאי הַמַּטּוֹת׳
ועצה״מ נקרא כל משען אדם
משלי׳ קס מוטה: כל מַטֵּה לחם (שטיצע)
שם קי כי להם לבב אנוש יסעד: מַטֵּה
שם יד עוך: שבר יי מַטֵּה רשעים׳ ועל
ישעי׳ כח המכה: כי בַּמַּטֶּה יחבט קצח:
שם י וּמַטֶּה הוא בידם זעמי׳ שבט
שם ל רודה: כל מעבר מַטֵּה מוסדה׳
שם ט ובא׳ ג״כ במקום מוטה: מַטֵּה
נחום א שכמו: אשבור מַטֵּהוּ (דאז יאך)׳
ובא פ״א לענין הטית המשפט:
יחזק׳ ז צץ הַמַּטֶּה פרח הזדון מטה
משפט והוא ש״מ כמו מֻטֶּה׳
לְמַטָּה כש׳ מטט:

מִטָּה שת״נ לערס משכב׳
שאדם נטוי בו לילה:
מ״ב ד מִטָּה שלחן וכסא (בעטטשטעללע):
אסתר ז והמן נופל על הַמִּטָּה (זאפא)׳
כמנהג אנשי קדם לשבת נוטים
ש״א כח בהסבה אצל השלחן: וישב אל
אסתר א הַמִּטָּה: מִטּוֹת זהב וכסף׳ כולן
ש״ב ג למושב: הלך אחרי הַמִּטָּה
(לייכענבארע)׳ מטת המת:

מֻטֶּה שמ״ז׳ לעוות משפט:
והעיר מָלאה מֻטֶּה (ביי׳ יחזק׳ ט
גונג דעס רעכטס, אונרעכט)׳
ובס״נ ענינו פשוט ומתיחה:
והיה מֻטּוֹת כנפיו מלא רחב ישעי׳ ח
(אויסדעהנונג, אויסברייטונג)׳
וכנפיו כנוי לחיילות:

נטל

נָטַל ופ״י דב״ב׳ הקל ענינו
נשיאת משא ודבר קשה
וטלטול: הן איים כדק יִטּוֹל (טראַ ישעי׳ מ
גען, ווערפען), ובמוסרי: כי נָטַל איכה ג
עליו (ווערפען, אויפערלעגן) גזר
עליו׳ נשא הארבה תרג׳ נטל:
שלש אנכי נוֹטֵל עליך (אויפער׳ ש״ב כד
לעגן)׳ כי הפורענות קשים לנשא
ע״כ נופל בו ל׳ נטילה:
הפיעל ענינו נשיאות וסבל:
וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כל ימי עולם ישעי׳ סג
(ערהאלדען, ערטראגען) סבל כל
טרח מעמסם:
ההפעיל השלכה וטלטול:
וְהֵטַלְתִּי אתכם מעל הארץ (וועג ירמי׳ טז
וואנדערן לאססען) והנה ת׳ הרגשי
או הוא מנחי עין וי״ו או יו״ד, כי
ב׳ השרשים טול ונטל נרדפים,
וכבר הבאתיו בשרש טיל׳ ובתל׳
הַמְּטִיל מים (וואססער אבגלאגן)
השתנה:
ההפעל: הגם אל מראיו יֻטָל איוב מ
ונ״ז בש׳ טיל:

נֵטֶל שמ״ז למשא וכובד מעמס:
כבד אבן וְנֵטֶל החול (ד״א משלי כז
לאסט, דיא שוועהרע):

להגביל בו שימות הרשות ויכלת
וסבה ותת מקו לעשות המעשה,
בראשית לא כמו היה: ולא נטשתני לנשק
לבני (לז לאססען)׳ ויש ענינו
ש״א ל פזור והתפשט: והנה נטושים
על פני כל הארץ (אויסגעברייט, צערשטרייעט) וכולל ג״כ
עזיבה, שהיו נעזבים למקרה
במדבר יא בלי חשש דבר: ויטש על המחנה
(זיך פערברייטען) וי״א שהוא
במקום זה עומד׳ וי״ל מזה׳
ודמיו עליו יטש, יתפשט עליו,
להחשב לו לענש, כי כסוי בדם
מורה העלמת החטא והענש,
ישעי׳ כא וגלויו מורה זכרון לענש: מפני
חרב נטשה׳ פשוטה ושלופה
ש״א ד מתערה וגלויה: ותטש המלחמה
(זיך אויסדעהנען) ג״ז עומד:
עמוס ה הנפעל מע״ב: נטשה על
אדמתה (צערשטרייעט ווערדען):
ישעי׳ יו נטשו עברו (זיך אויסדעהנען):
שם לג נטשו חבליך (לאס ווערדען) כי
חבל הנפשט ונמתח הרבה ירפה:
ש״ב ה וינטשו בעמק (זיך אויסברייטען):
ישעי׳ לב הפועל: נוע״א כי ארמון נטש
(פערלאססען ווערדן) נעזב מיושב
וישם:

נְטִישָׁה שרש״נ לענפים
המתפשטי׳ ומתרחבי׳
ירמי׳ מח הנה והנה: נטישותיך עברו ים
ישעי׳ יח (צווייגען): ואת הנטישות הסיר
התז (ראנקען) נאמר על זמורות
הגפן הארוכות, וכן תמצא שרש
שלח נאמר על עזיבה, ופשוט
וארוכות הענפים׳ ע״ד בשרש נוד:

נין

נִין שת״ז לבן: לניני ולנכדי בראשית כא
(זאהן) ונ״ל כי נין יאמר
רק על בן המושל במלכות אביו
(טראָנפאָלגער): שם ושאר ונין ישעי׳ יד
ונכד, ופי׳ רש״י בן מושל במלכו׳
אביו׳ לפי ששם נין מורה שררה
וממשלה׳ ומזה הנפעל: לפני תהלים עב
השמש ינון שמו (בליהען, גראָס
זיין) ינוב ויגדל׳ נינם יחד בשרש
ינה:

מָנוֹן שת״ז מזה: ואחריתו משלי כט
יהיה מנון (הויזהערר)
כבן קם תחת אביו לשלט בנכסיו
ולחנם דחק הרא״א בהעתקתו:
ניר כש׳ נור:

נכד

נֶכֶד שת״ז לבן הבן: ולא נכד איוב יח
בעמו: לניני ולנכדי (ענ: בראשית כא
קעל):

נכה

נָכָה פ׳ דב״ב׳ הנפעל ענינו
הכאה: ונכה ומת (גע: ש״ב יח
שלאגען ווערדען): נכאו מן הארץ איוב ל
אל״ף ת׳ ה״א (הערויס גע:
פייטשט ווערדען)׳ וי״מ אותו
כמו נדכאו׳ לגריעותם ע״ש כאה:
הפיעל ענינו מגרע ופוחת
מדבר: אולי אוכל נכה בו (פער: במדבר כב
אינדערן)׳ והדאוי נכות׳ וכמוהו
בתלי מנכה לו מן הדמים (אב:
רעכנען) מגרע לו:
הפועל: והשערה נכתה (צער: שמות ט
שלאגען ווערדען): והחטה והכסמת שם שם
לא נכו:

נטר

נָטַר פ"י בנינו קל, ענינו כמו נצר המורה שמירה שנכלל בו המתנה, טבעי או
ש"ה א מוסרי: כרמי שלי לא נָטָרְתִּי (ווארטען, היטען, פפלעגען):
שם ח לְנֹטְרִים את פריו, וישמור תר' ונטר, והמוסרי נופל על שמירת איבה בלב לזכור בה ולהמתין עד בוא יום להנקם עליה וקשורו
נחום א בל"מד: נוקם הוא לצריו וְנוֹטֵר הוא לאויביו (האס אדער גראלל
ויקרא יט נאכטראגען): לא תקום ולא תִטֹּר את בני עמך. הנקמה מיד והנטירה לזמן מכשר ונכון, והקבלה, כי הנקמה כמעשה ונטירה בדברים, שמזכיר עון למי שמטיב לו שהוא לא יגמול לו
תהלי' פג כפי מעשהו: ולא לעולם יִטּוֹר:
ירמי' ג הֲיִנְטֹר לעולם, ובאלה משמע גמול ממש, לשמור מטרת הזמן הראוי ונכון לנקום, כי בהש"י נופל ההמתנה על יום מועד עפ"י מסבות הראוי לשלם גמול, ובאדי' כאשר לא ימצא לו עת לחנקם מהר הוא ממתין לעת מוצוא:

מַטָּרָה שת"נ, יש ענינו כמו
ירמי' לט בית משמר: עצור בחצר הַמַּטָּרָה (פערהאפטס-ארט, געפענגניס) שבו השבויים נשמרים מלצאת, שוה לל ארמו'
נחמי' יג ועי"א תאה"ש: בשער הַמַּטָּרָה (וואכע) מקום מעמד שומרי השער ויש שמ"נ לנקודת המקום שאליו יכוון המורה חץ לפול שם, ואותת

ואותת הנקודה שומר בלבו לכוון אליה: לשלח לי לְמַטָּרָה (רא: ש"א כ
ציעל): הַמַּטָּרָא לחץ בא' ת' ה"א: איכה ג
ויקימני לו לְמַטָּרָה (ציעלשייבע): איוב ג

נטש

נָטַשׁ פ"י גב"ב' הקל יש ענינו עזיבה והסרת השגחה
מודבר כמו זנח: נָטַשְׁתִּי את ירמי' יב
נחלתי (פערלאססען), הסיר השגחתו מהם אל המקרים, וע"ש נתש: כי לא יִטֹּשׁ יי עמו: תהלי' צד
ועל מי נָטַשְׁתָּ מעט הצאן (אי- ש"א יז
בערלאססען)· כי כאשר נזכר בו אצל מי יעזוב איננו למקרה:
וַיִּטֹּשׁ את הצאן על שומר, מוסר שם יז
שמירה כיד אחר: ורכוו עלין שופט י
יִטּוֹשׁ (אויפלעגען) ישים עליו ענש הדם לשפוך ולענש עליו, וזה הוראת קשור על, אבל וַיִּטֹּשׁ ירמי' ז
את דר עברתו, עזיבה ממש אל המקרה, כשאין נזכר על מי נטש:
ועתה נְטָשָׁנוּ יי אלהינו, ועמו, שופטי' ו
הסח דעת מדבר: והנה נָטַשׁ ש"א י
אביך את דבר האתונות, הסיח דעתו מלראג: תשמטנה שמות כג
וּנְטַשְׁתָּהּ: ואל תִּטֹּשׁ תורת אמך משלי א
(פערנאכלעסיגן) תחדל מלעשות:
וַיִּטֹּשׁ אלוה עשהו, חדל לעשות דברי' לב
דבריו: ולפני התגלע הריב נְטוֹשׁ משלי יז
(אבלאססען) הסח ידך ממנו· ובא
פ"א לענין נתש: וּנְטַשְׁתִּי אתכם ירמי' כג
ואת העיר וגו מעל פני (פער-שטאססען) ע"ש נתש· ולפעמים בא במקום פעל עזר המצטרף על פעל אחר הבא אחריו במקור,

להגביל

נכח

נֹכַח תה"פ לתאר פעולה הנעשית מעצם העומד במצב קו הישר והשוה נגד עצם
מ"א כ אחר לעמתו: ויחנו אלה נֹכַח
אסתר ה אלה (גראדע געגענאיבער): נֹכַח
משלי ה בית המלך, ומזה: נֹכַח עיני יי דרכי איש (פֿאר אויגען המבען) המליצה כי דבר מה שהוא בקו ישר יראה הרואה היטיב והעניין,
יחזק׳ יד גלוי לפניו: עונו ישים נֹכַח פניו (בעשטענדיג פֿאר אויגען המבען) ובשמוש למ"ד לע"ז והוא אחד, ככל התה"פ הבאים באות שמוש
בר״א ל או זולתו: לְנֹכַח הצאן:
שם כה לְנֹכַח אשתו, י"א כמו
משלי ד בעבור: עיניך לְנֹכַח יביטו, כמו ועפעפיך יישירו נגדך, במובן מוסרי דבר ישר׳ או המוסר הסתכל רק במה שלפניך בחוה לפיהו תעשה, ולא תתחכם למרחוק במה שלמעלה ממך או במה שתחתיך׳ במה שלפנים
שמות יד ובמה שלאחרי כן׳ ובכנוי: נִכְחוֹ תחנו (גראדע געגענאיבער):

נְכֹחָה תה"ש או תה"פ ליושר
שמות ג ושוה מוסרי: עשות נְכֹחָה נאם יי (גראדע, רעכט):
ישעי׳ כט וּנְכֹחָה לא תוכל לבוא (רעכטס,
משלי ח רעדליכקייט): כלם נְכֹחִים למבין,
ישעי׳ כו נרדף עם וישרים: בארץ נְכֹחוֹת
שם ל יעול, יעות הישר והשוה: לא תחזו לנו נְכֹחוֹת׳ ואם תעיין תמצא כי ש׳ נכח יכח משותפי׳ במושג מה׳ אך הוא׳ יתורגם בל׳ (ריכטיג) והב׳ בל׳ (רעכט):

נכל

נָכַל פ"ע גב"ב: הקל עניני חשב מחשבת ערמה ומרמה לדמות: וארור נוֹכֵל ויש מלאכי א בעדרו (בעטריגען, רענקע טאי׳ דען, היגטערליסטיג זיין) מסתיר מחשבה רעה תחת מסוה טובה׳
במדבר כה הפעל מזה: אשר נִכְּלוּ לכם (היגטערליסטיג אנשלעגע מאכ׳ דענקען) הראוי גלויים לבקש אהבתם ובתוכם שמו ארבם להזנותם:
בר״א לז ההתפעל מזה: וַיִּתְנַכְּלוּ אתו להמיתו (געהייסע אנשלעגע פֿאססען)׳ שלא רצו להמיתו בגלוי ויבקשו ערמה שיוכלו להמיתו ולא יודע כי הם הרוצחי׳, וההתפעל כדרך נתחכמה׳ וזהו ההבדל שבינו ובין ערם, כי הערמה הוא תחבולה נסתרה שלא ירגיש אותה האיש אשר ירצה לצוד אותו, והתנכלות הוא תחבולה להסתיר מעשה הרע מעיני הרואים זולת המעול:
תהלי׳ קה לְהִתְנַכֵּל בעבדיו׳ חפשו ערמה להביאם לעבדות מבלי שיוכר שהם אכזרים:

נְכָלִים שמ"ז מזה: בְּנִכְלֵיהֶם במדבר כה אשר נכלו לכם (היג׳ טערליסטיגע אנשלעגע):

נכס

נְכָסִים שת"ז לכל קניני אדם
יהושע כב ועשרו: בִּנְכָסִים רבים שובו (גיטער, פֿערמעגען, רייכ׳ טוהם): עשר וּנְכָסִים׳ שוה קהלת ה לארמית

ההפעיל כולל כל מיני הכאה
ביד או בשבט או בחרב לפצע
או למיתה, ושלוח נגעים וענשים
שם ט ומלקות: הַכֵּה הכבד (זערשלאגן):
שם יג השחתה: הַכֵּה כל בכור (שלאגן)
דברי' יח מכת מות: הַכֵּה כחרב: הַכֵּה
ש"א יז נחמ' נג עבדך (ערלעגען): לא נַכֶּנּוּ נפש
(אומברינגן) וכל מכת נפש מיתה:
ירמי' ה הִכִּיתָה אותם ולא חלו (פלאגן),
איוב יו יסורים: הַכּוּ לחיי (אהרפייגן):
שמות כא כי יַכֶּה איש את עין עבדו (אויס-
ישעי' נ שלאגען): גוי נתתי לְמַכִּים:
שם נח ולְהַכּוֹת באגרוף רשע ועל שלוח
חגי ב נגע ושאר ענשים: הִכֵּיתִי אתכם
דברי' כח בשדפון: יַכְּכָה יי בשגעון ועל
יחזק' כא דחיפה וספוק: וְהַךְ כף על כף
(צוזאמען שלאגן, איט דען הענדן
מ"א יא קלאטשען): וַיַּכּוּ כף לשמחה,
מ"ב יג כמו ימחאו כף: הַךְ ארצה,
ש"א ל ירייה חץ: וַיַּכּוּ את צקלג, הריסה,
שהרי לא המיתו איש וכמוהו:
מ"ב ג וְהִכִּיתֶם כל עיר מבצר: יומם
תהלי' קכא השמש לא יַכֶּכָּה (קוועהלען,
ישעי' מט פלאגען): לא יַכֵּם שרב ושמש:
יונה ד וַתַּךְ השמש על ראש יונה ועי"א:
ישעי' יא וְהִכָּהוּ לשבעה נחלים (צערטהיי-
ש"א ב לען) בקוע: וְהִכָּה בכיור או בדוד
ירמי' יח דקירה ותחיבה: לכו וְנַכֵּהוּ
בלשון, מכת לשון מלשינות:
ש"א כד וַיַּךְ לב דוד אותו (פאכען, אונ-
רוהיג זיין) הכאת לב ופעימת
רוח על המתחרט על מעשה
שעשה ובא על צמיחה וגדול:
הושע יד וַיַּךְ שרשיו כלבנון כנוי להרחבת
השלין ויכו זה בזה או נופל

הלשון הזה על הרחבה ומתיחה
כמו ומתחה אל כתף ועי"א: וְהִכָּה זכרי' ט
בים חילה (ווערפען) השלכה:
וְהִכָּה בים גלים, על הרבות גלים: שם י
וְהִכֵּיתִי קשתך מיד (אויסשלאגען) יחזק' לט
הפלה מידי וכל הכה לפי חרב,
הוא נצחון שלם:
ההפעל: הֻכָּה את המדינית, במדבר כה
מיתה: הֻכָּה אפרים: הֻכְּתָה הושע ט
העיר: הֻכּוּ בטחרים, נגע: על יחזק' לג מ"א ח
מה תֻכּוּ: וַיֻּכּוּ שטרי בני ישראל: ישעי' א שמות ה
הוּכָּה כעשב ויבש לבי בנח ודגש: תהלי' קב
נָכֶה תה"ש למכאוב וחולשה
ושבר: בן נְכֵה רגלים ש"ב ד
(לאהם) מכה רגליו: וּנְכֵה רוח ישעי' סו
(צערקניררשטעט געמיהט) כמו
שבר רוח ומ"א: נאספו עלי תהלי' לה
נֵכִים, תאר לאנשים פחותים מן
נכאו מן הארץ (עלענדע, פער-
ווארפנע): תהגו אך נְכָאִים ש"מ, ישעי' טז
קול שבר ואנחה, ע"ש כאה
וע"ש אשש:
מַכָּה שמו"נ להכאה ונגע
ופצעים על איזה אופן
שיהי': ויך יי בעם מַכָּה רבה במדבר יא
(שלאג, נידערלאגע), מגפה: כל דברי' כח
חלי וכל מַכָּה (פלאגע) ותה"ש:
וּמַכָּה טריה (וואונדע): וּמַכָּתִי ישעי' א ירמי' טו
אנושה: וּמַכּוֹת חדרי בטן משלי כ
ובסגל לע"ז: מן הַמַּכִּים אשר מ"ב ח
יכוהו (וואונדען) ועי"א: נתתי ד"ה ב ב
חטים מַכּוֹת (צערשטאסען) מן
כתח, פי' פתושין ויי"מ כמו
מאכלת כ"כ כתוב במלכי'
במקומו מַכֹּלֶת:

נעל׳ידיעתם אשר ידעוהו מלפני׳:
ולא הִכִּירוּהוּ, השתנה צורתו: איוב ב
בטרם יַכִּיר איש את רעהו, כי רות ג
בחשך אין הבדל להבדיל בין
הנודע לבלתי נודע בסמניו׳ כלם
על דבר ידע אותו בתחלה ונעלם
הידיעה מצד איזה סבה, וסרה
הסבה וישוב לדעתו נופל בו
הכיר (ערקעננען) ׳ ונופל על
הודעת דע׳והתוודות את האמת:
הַכֶּר נא למי חחותמת (בעקענ- ב״ר׳ לח
נען) יודע היה ומכיר אותו, אף
יודה שהוא שלו׳ ולפעמים נכללו
ב׳ המינים יחד: כל רואיהם ישעי׳ סא
יַכִּירוּם׳ ידעו ויודו האמת: ואינם נחמי׳ יג
מַכִּירִים לדבר יהודית, ידעו
הלשון מלפנים ושכחוה, ולא
יזכרו עוד בה להכירה לדבר
אותה׳ ונופל על הראות אהבה
והטית חן וחסד לנכרי כאלו הוא
מיודעו ואוהבו: מצאתי חן רות ב
בעיניך לְהַכִּירֵנִי (אלס פריינד אנ-
ערקעננען, פריינדליך זיך געגען
יעמאנדען צייגען): יהי מַכִּירֵךְ שם שם
ברוך׳ומזהוַתַּכִּירֵהוּ לעמוד לפניך
בתפילת נעילה, הטה חן וחסד
לאנוש נכרי ונבזה׳ והפכו:
ואת אחיו לא הִכִּיר, לא נשא דברים לג
להם פנים וחן כמיודעים וחשבם
כנכרים וזרים: כן אַכִּיר את גלות ירמי׳ כד
יהודה, אשים לב עליה להטות
לה חסד: כי אם את הבכור בן דברים כא
השנואה יַכִּיר (אנערקעננען) יכיר
ויודה האמת כי הוא הבכור:
וכל העם הִכִּירוּ (וואהרנעהמען) ש״ב ג

נוכחו והודעו והודו כי לא מדוד
היתה מעשה הריגת אבנר׳
כולל ידיעה ותודה: ואין לי תהלי׳ קמב
מַכִּיר אין רוצה להודות שיודע
אותי להיטיב עמדי׳ ומזה מַכִּיר
טובה מודה על אמתת הטובה
וגומל עליה׳ ועצה״ש: ולא תה׳ קג
יַכִּירֶנּוּ עוד מקומו׳ וכל הכיר איוב ז
המחובר אצל פנים ענינו משוא
פנים ויתרון כבוד: לא תַכִּירוּ דברים א
פנים במשפט כי פני׳ כנוי למכובד
איש נשוא פנים׳ והטעם, אף כי
ידעתם כבוד האיש ויתרון מעלתו
תעשו כאלו לא הכרתם, וישות
בעיניכם כנכרי׳ ע״ד לא נכר
שוע לפני דל׳ והטעם כמו את
אחיו לא הכיר, (ניכט קעננען
וואללען)׳ וההפעל בתל׳׳ הֻכַּר
הגנב׳ לא הגוף כ״א פועל הגנבה,
הטעם נודע מי הגונב: נתערבו
ולכסוף הֻכָּרוּ:

ההתפעל מומשג הא׳׳ והוא
חוזר ופעל מדומה כמשפטו:
והיא מִתְנַכֵּרָה (זיך אונקעננבאר מ״א יד
מאכען) השתנה גופה במלבוש,
להיותה נדמה נכרית: וַיִּתְנַכֵּר ב״ר׳ מב
אליהם (זיך פרעמד שטעללען)
עשה עצמו נכרי להם. והתרגום
כת׳ וחשב מה דמלל עמהון,
והמבאר לנתיבות השלום תמה
על התרגום ע״ש׳ ולדעתי כונתו,
כי לפי שנאמר והם לא הכירוהו,
א״כ לא היה צריך להתנכר
ולהשתנות, כמו באשת אחאב,
שהיתה יראה פן יכירוה, ע״כ

יחז׳ לאדמית; לענש בכסף: בכל מאדך תר׳ בכל נכסך:

נכר

נָכַר פע״ו הכ״ב׳ השרש הזה כולל ב׳ מושגי׳ דבר והפכו׳ המושג הא׳ זרות ורחוק הבלתי נודע, והב׳ הפכו ידיעה והיכר׳ ומתחלף על ב׳ המושגים לפי בנין הפעל׳ הקל ענינו זרות ורחוק:

עובדי׳ א אל תרא את אחיך ביום נָכְרוֹ (פרעמד זיין) נעשה זר ונכרי מארצו ע״י הרחקו:

הנפעל יש ענינו מן המושג הב׳ ידיעה והכרה: איכה ד לא נִכְּרוּ בחוצות (ערקענט ווערדען) כי חשך תארם ואבדה הידיעה מיודעיהם מלפנים:

משלי כו בשפתיו יִנָּכֵר שונא (זיך פריינדליך זייגען) הוא פעל חוזר ומדומה, עושה עצמו אוהב מכיר ומיודע: ורש״י פי׳ כמו יתנכר, כאדם המתחפש ומשתנה בדבריו או במעשיו ובגדיו שלא יכירו מי הוא׳ ואף שהכונה אחת אך אין הוראת הנפעל בענין זה ע״ד זה׳ ויש ענינו הכרת יתרון ונשיאות פנים:

איוב לד לא נִכַּר שוע לפני דל, (פארגעצאגען ווערדען) אף שהוא שוע לא ינתן לו הכרת פנים לכבודו יותר ולשאת לו פניו ביתרון מעלה׳ ועד״ז כתב המליץ לוצאטו׳ לא נִכַּר בחוץ כל מושיך לבת, לא ינתן לו יתרונו הראוי לו מצד אשרו:

הפיעל יש כ״ש מן מושג הא׳ זרות:

דברים לב פן יְנַכְּרוּ צרימו (פערקענגען)׳ ייחסו הפעולה לזה לא עשהו, וזה שלא בכוון, בדמיון טעות מצד העדר ידיעת הפועל:

איוב כא ואתתם לא תְנַכֵּרוּ, שהם ברורים כל כך באמתתם, עד שלא יהיו זרים בעיניכם לדמות שאינם אמת׳ וכן הטועה במחשבתו ומדמה על אוהבו שהוא אויבו יאמר נִכֵּר את אוהבו (פערקענ-נען)׳ ומה שהוא בכוון: ירמי׳ יט וַיְנַכְּרוּ את המקום הזה (פערפרעמדן) התנהגו בו מנהג נכרי וזרות, שלא כמשפט הידוע לה׳ להתנהג בו, וזה בזדון׳ ויש ענינו סגירה ומסירה: ש״א כג נִכַּר אותו אלהים בידי (איבערליפערן) כמו מגר:

ההפעיל ממושג הב׳ ידיעה על פנים שוני׳: איוב כד כי יַכִּיר בלהות צלמות (קענגען) ידיעת הדבר מצד הרגלו בו ידע כל אופניו ולא יחרד מפניו כי הוא מרגל בו: שם ד לא אַכִּיר מראהו׳ לא ידעתי תארו וענינו כי זר הוא לי לא הרגלתי בו: שם כד לא הִכִּירוּ דרכיו, כמו לא ידעו׳ ונופל על השב לדעת דבר ידע מלפנים אחרי סור דבר אשר היה מעלים ידיעתו ממנו: בראשי׳ כז ולא הִכִּירוֹ (ערקענגען) כי היו ידיו שעירות, לא סר הדבר המעלים מידיעתו אשר ידעו מלפנים: שם מב וַיַּכֵּר יוסף את אחיו, כי השתנותם לא היה כ״כ שיעלי׳ ידיעתו אותם, ע״כ הזכיר עליהם: שם שם והם לא הִכִּרוּהוּ, מצד השתנותו

געלם

בשפתיו ינכר שונא, הנופל על
המתדמה כאוהב ואינו · וע"ד
בני נכר יתכחשו לי, נכרי ומתדמ'
משלי ז כאוהב: מִנָּכְרִיָּה אמוריה החליקה
(הייכלערין, פרעמדע בוהלערין)
מראה עצמה אוהבת לכל ונכריה
לכל, מתנכרת לבעל ומכירה
הנואף ובהיפך׳ כי זה ענין השרש
שם ו הזה מורה דבר והפכו: מחלקת
שם ה לשון נָכְרִיָּה: ותחבק חיק נָכְרִיָּה:
שם כג ובאר צרה נָכְרִיָּה · ומזה: ועצביך
שם ה ישעי' כח בבית נָכְרִי · ועצה"ש: עבודתו
נָכְרִיָּה עבודתו · מעניןונכר לפעלי
ירמי' ב און מעשה אכזריות: סורי גפן
נָכְרִיָּה (ווילד, אויסגעארטעט) · כי
העץ יוכר מפריו · ואם ישא פרי
זר, פלתי נכר, וכל יוצא מהרגל
ומנהגו הראוי הוא נכרי למכירו,
ע"ד במעלליו יתנכר נער לפי'
הראב"ע:

הַכָּרָה שמ"נ ענינו עזות
ישעי' ג וחוצפה: הַכָּרַת פניהם
ענתה בם (פ"ע הייט) והוא
מתדמה לאשה זונה נכריה, כי
היא העזה גדולה לנכריה מחלקת
אמרי אהבה לאיש, לא ידעתו
מלפנים מאין בושה, והתכונות
האלה משתתפות · והראב"ע פי'
מל' צורת הפרצוף וחזות אפים,
כי הכיר נופל על דבר נודע בברור
בסמניו · ע"ש הכר:

מ"ב יב מַכָּר שת"ז לאיש מיודע ונודע
בדרכיו ובמעשיו: איש
מאת מַכָּרוֹ (גוטער בעקאנטער)
שמכיר כו שעושה לו לטובתו:
מאת מַכָּרֵיכֶם: תהלי' קמ"ז

נכת

נְכֹאת שם: מין בשם: נְכֹאת בראשית לז
וצרי ולט (געווירץ) ·
והנכון כפי רש"י שהוא שם כולל
לכל מיני בשם (שפעצעריין) ·
ומזה: ויראם את כל בית נְכֹתֹה מ"ב כ
ישעי' לט (טאן, הויז) בית האוצרות:

נלה

הַנְלֹה פ"י בנינו הפעיל ענינו
כלוי והשלמת מעשה:
כַּנְּלֹתְךָ לבגד (אויפהערן, פאלז ישעי' לג
ענדעט האבן) כמו ככלותך ונרדף
עם כהתמך ·
מִנְלָה שמ"נ וענינו תכלית:
לא יטה לארץ מִנְלָם איוב טו
(ענדצוועק, ענדעציעל): וע"ש מן:

נמל

נָמַל פ"י בב"ב · הקל נרדף
ע"ש מול, וענינו חתיכת
ערלת בשר: וּנְמַלְתֶּם את בשר בראשית יז
ערלתכם (בעשניידען):
הנפעל: בְּהִמּוֹלוֹ אתו (בעשניט שם שם
טען ווערדן) והשאר ע"ש מלל ·
והשם: כאשר הם נְמֻלִים: בראשית לד
נְמָלָה שם רמש ארץ: לך משלי ו
אל נְמָלָה (אאמייזע):
הַנְּמָלִים עם לא עז, ואולי שמם שם ל
ע"ש שמוללים התבואה:

נמר

נָמֵר שם חיה, שעורו מלא
נקודות וחברברות גוגים
שונים ומהיר מרוצה: וְנָמֵר ירמי' יג
חברברותיו (לעאפארד, טיגער א'

מפרש ויתנכר ע"ר וינכרו את
המקום, שהיה מתאכזר עמהם
שלא כמנהג עם נכרים אחרים
ודבר אתם קשות ואכזריות, וכמו
ונכר לפעלי און להלן · והבן :
משלי כ גם במעלליו יִתְנַכֶּר נער (זיך צו
ערקעננען געבען) · וזה יוצא
בהוראתו מחבריו, כי הוא פעל
חוזר מהפעיל הכיר · ובעבור זה
נדחק הראב"ע לפ' אם זך וישר
מעשה הנער יתנכר בו שהוא
נער ויסברו שהוא גדול :

נֵכָר תה"ש לדבר זר · אם לאיש
שאינו מקרוביו ממשפח',
מעם ומארץ או לדבר שאינו
ברא' יז מקובל על הדעת: בן נֵכָר (פרעמד-
תהלי' קלז לינג, אויסלענדער) : אדמת נֵכָר,
שאינו ארץ אבותיו ומולדתו :
שם פא אל נֵכָר (אבגאטט) שאינו מקובל
על הדעת, היפך וכל העם הכירו'
ושם אל לפי דעת החושבים :
ירמי' ה בהבלי נֵכָר · וסמוך : אלהי נֵכַר
דברים לא הארץ, חסר הנסמך עם ארץ
איוב לא נכר · ומ"א : וְנֵכֶר לפעלי און,
כנוי לצרה ואכזריות (אונגליק),
אשר מרכב מן אך זר · ולזה
הוא נרדף עם איד · וי"מ מזה :
עובדי' א ביום נָכְרוֹ (אונגליקסטאג) כי יום
בעצמו מורה יום פרענות ע"ש
יום · אע"פ שהוא ע"מ אחר
ויהי' שם ולא מקור :

נָכְרִי שם יחס לאיש זר ומשתתף
לאיש שהוא מדת אחר,
או מעם אחר, או מארץ אחרת,
ש"ב טו או ממשפחה אחרת : כי נָכְרִי
אתה (פרעמדער) מארץ אחרת :
איוב יט נָכְרִי הייתי בעיניהם (אונבעקאנט)
קהלת ו זר ולא נודע : כי איש נָכְרִי
יאכלנו · הפך קרוב ואף שהוא
תהלי' סט מדתו : וְנָכְרִי לבני אמי · כל אלה
נכרים אשר אין להם יחס
במשפחה אף מבעלי דת אחת ·
משלי כז וכן : נָכְרִי ואל שפתיך (איין אנ-
דערער) היפך אתה · והטעם
אחר · אך כאשר ירמוז על נכרי
מארץ אחרת יזכיר בו הפכו
דברים יז אחיך : איש נָכְרִי אשר לא אחיך
(איין אויסלענדער, פאן פרעמדר
נאטיאן) : את הַנָּכְרִי תגש ואשר שם טו
יהיה לך את אחיך : לַנָּכְרִי תשיך דברים כג
ולאחיך לא תשיך, הכוון בו
סוחר מארץ אחרת, כי בני אומה
הישראלית לא ידעו אז ממסחר
וקנין, וכל מחיתם היתה עבודת
האדמה ומקנה, ע"כ היו קוראין
אנשי מסחר נכרי מארץ אחרת
כמו שהיו קוראים את הסוחר
כנעני, ע"ש כנע · ובסוחר התירו
רוח בשעור, ע"ש נשך · ומזה :
או מכר לַנָּכְרִי : לעם נָכְרִי לא שם יד
שמות כא ימשל למכרה כתרגומו לגבר
אוחרן · ירא' כי מזכיר מכירה
תמיד אצל נכרי העושה מסחר
וקנין · ומזה נראה כי אין אלה
יחס להם מצד הדת, כ"א מצד
המעשה והמנהג · וגם אל הַנָּכְרִי מ"א ח
ובס"נ : בארץ נָכְרִיָּה : ואנכי שמות ב רות ב
נָכְרִיָּה (פרעמדע) : נָכְרִיּוֹת ברא' לא
נחשבנו לו · וע"א נאמר על אשה
זונה מתנכרת במעשיה מן

וזה מצד כבדות הדבר בעצמו, ואם ירגיל נפשו בצום מעט מעט לשעות ולחצי יום וליום, יכול לצום אח"כ ב' ימי' רצופים, וז"א כי לא נסיתי, לא הרגלתי בו:

קהלת ג אֲנַסְּכָה בשמחה ארת בשרי,

דברי' ח לְהרגיל במושך התענוגים: למען ענתך ולמען נַסֹּתְךָ, להרגילך בדברים קשים, לבלתי התרעם על יי כאשר לא יקרך כל חפצך, והמעונה ומנוסה ברדיים מוכן יותר לעבודת יי', וז"א להיטיבך

שופטי' ג באחריתך: למען נַסּוֹת בם את ישראל, זה כולל ב' ענינים, הא' בסורם מאת ה' ירדה אותם ויביאם לנסיונות קשות ע"י הגוי' האלה, והב' להרגילם במלחמה, להוציא בהם היכלת לעשות מלחמה מכח אל הפועל, כי הוא מהוראת הפעל הזה נס ונסיון ע"י דבר קשה, לא לאמת המנסה דבר מסופק כ"א להוציא במנוסה דבר מכח אל הפועל, ולחזק בו איזה מדה ותכונה:

שמות כ לבעבור נַסּוֹת אתכם בא האלהי' (איבערציינגע) המראה הגדולה הזאת פנים אל פנים במוראים גדולים, לאמת במנוסה איפשר מציאות גלוי אלהים לאדם לדבר בו, ולחזק מוראו בלבבם, כי כאשר יבא נסיון לאמת המנסה דבר המסופק במנוסה, כי יבוא נסיון לאמת במנוסה כח פעולה

בר"א כב מה' ומזות: והאלהים נִסָּה את אברהם (מין פערזוכונג געראטהע

טען (מסטען) הביא אותו לעשות דבר קשה ונפלא בעיני רואיו, כי גם השלם בתכלית השלמות והיראה בכח, אם בא לידי נסיונות קשות והזקות, והוא מנצח אותם וגובר עליהם בפעל, הנה תגדל מעלתו וערכו, בעבור התאמצות כחותיו בפעל להתגבר עליה, ופעולת העקדה אף שלא הוסיפה ידיעה וברור ספק בעצם המנסה, הלא הוסיפה שלמות וערך במנוסה שהתעצם במדה גדולה הזאת ותגדל שכרו. ובעבור זה באה התפלה ואל תביאני לא לידי נִסָּיוֹן. כי גם השלם במדותיו ונקי מתשוקות בצע ועשק ויזדמן לפניו מקרה להשיג הון רב של זולתו באופן ההעלם בתכלית הסתירה הוא נסיון גדול לעמוד בתומו. וההבדל שבין בחינה לנסיון מז' פנים. הא' בחן יאמר ג"כ על הבחנה בחקירה ועיון לבד מבלי שיעשה מעשה, כמו בחן כליות ולב, פריפען, אונטערזוכען, ערפארשען)' והנסיון רק במעשה. והב' מעשה הבחינה הוא רק בבוחן' ומעשה הנסיון במנוסה להוציא בו דבר מכח אל הפועל, ד"מ בוחן זהב באבן אם הוא נקי מסיגים, אין בו יציאת דבר מכח אל הפועל אך מברר האמת כפי מה שהוא, בוחן יין בתחיבת תפוח בו אם נדבק בו לחות אם אין, הוא

ס"ס ד פאנטערטיהר) : מהרדי נִמְהָרִים :
חבקוק א וקלו מִנְּמֵרִים · נקד וטלוא תרג'
נָמֵר ורקוע' ומזה פעל מְנֻמָּר
כתל' :

נסג

נָסֹג פע"ו · גב"ב · הקל יש
ענינו נזירה לאחור :
ישעי' נט וְנָסוֹג מאחר אלהינו (אבוייכען,
צוריקווייכען) · ויש ענינו כמו ישיג
מיכה ב בשי"ן : ולא יִסַּג כלמות (ער׳
האלטען, ע׳ לאנגען) :
דברי' יט ההפעיל מע"א : לא תַסִּיג
גבול רעך (פעררקקען, צוריק׳
ריקקען) מסיג מצד שהוא אחור
בגבול, וע"ז נושיג גבולו גבול
משלי כג רעהו : אל תַּסֵּג גבול עולם, לא
תעתיק כל גדר וגבול מוסרי ·
מיכה ו ומע"ב : וְתַסֵּג ולא תפליט על
הזכר · תשיג להדבק באשתך,
ולא יהי' לך כח להפליט זרע' ·
ואם תפליט ותעבר ואחר כן
תפלט ותלד לחרב אתן, כי השגה
ודבוק אחד הם ע"ש נשג :
ישעי' נט ההפעל מע"א : וְהֻסַּג אחור
מושפט (צוריקגעדרענגט װערדען)·
ושם הַסָּגַת גבול בתל' על כל
הנכנס לדברי חברו ומחסר לו :

נסה

נִסָּה פ"י בנינו פיעל ענינו או
בחינה או הרגל, הבחינה
היא עשות העושה דבר אשר
ע"י יודע ברור הענין מה שמסופק
בו · והפעולה היא לו אות ונס
על אמתת הדבר מה שירצה
במדבר יד לברר בה : וַיְנַסּוּ אותי זה עשר
פעמים (פערזוכען, אױף דיא
פראָבע שטעללען), שהיו מבקשי'
מהשם מעשים לברר בהם יכלתו
לפי שהיו מסופקים בה · באמרם,
היוכל אל לערך שלחן במדבר ·
מ"א י וכדומה : ותבוא לְנַסּוֹתוֹ בחידות :
קהלת ז כל זה נִסִּיתִי בחכמה ע"י נסיונות
דניאל א חכמה : נַס נא את עבדיך
שם שם וַיְנַסֵּם עשרה ימים, כי בנסיון
המוקצת תעיד על הכלל : אֲנַסֶּה
שופטי' ו נא רק הפעם בגזה, נסה את
המלאך ע"י הגזה ולפי שהמנסה
מנסה בדבר גדול, אשר ידמה
פלא בעיני המנוסה, ונמנע
לעשותו, אם מהעדר יכולת
המנוסה, או מצד כבדות הדבר
דברי' ד בעצמו אמר : הֲנִסָּה אלהים
(װאגען, עטװאס גראסעס אונ׳
טערנעהמען) · ומענין זה בעצמו,
בפעולה אשר הנושא לא ערב
לבו לעשותו פן לא תצלח ל"ן
ולא ישיג בו תועלתו · ובכ"ז
הוא מנסה אולי תצלח לו ·
איוב ד הֲנִסָּה דבר אליך תלא (מיין
װארט װאגען) יראתי פן תלאה
ולשוא אדבר אך ועצור במילי'
ש"א יז מי יוכל · ומו"ש הרגל : ויואל ללכת
כי לא נִסָּה (געװאהנט זיין) לא
שם שם עשה נסיון ללכת באלה : כי לא
נִסִּיתִי באלה, כי גם דבר הקשה
על האדם לעשותו בפ"א · אם
ירגיל נפשו בו תחלה מעט מעט ·
יקנה לו יכלת, ד"מ תאמר לאדם
שלא צם מעולם, שיצום ב' ימי'
רצופים, ימנע ממנו, כי לא נסה,

עליו (גיסען, פֿויסען לאס=
הושע ט סען): לא יִסְּכוּ לַיי' יין · ויש
ישעי' מ ענינו כמו נתך: הפסל נָסַךְ חרש
(שאטצען, גיסען אין פֿארם)
שם כט במתכת · ג) ענינו כסוי: כי נָסַךְ
שם כה יי עליהם (בעדעקקען): והמסכה
הַנְּסוּכָה · ג) ויש ענינו ממשלה:
תהלי' ב ואני נָסַכְתִּי מלכי (זאלבען, פֿון
טראָהן ערהעבען, פֿון פֿירסטען
אמכען) משיחת נסיכה בשמן:
ישעי' ל וְלִנְסֹךְ מסכה:
משלי ח הנפעל מע"נ: מעולם נִסַּכְתִּי
(פֿון הערשען בעשטיאמט):
ד"ה א יא הפיעל מע"א: וַיְנַסֵּךְ אותם
לַיי (גיסען, אפפֿערן) יאמר רק
לנסוך קרבן:
במדבר כח ההפעיל מזה: הַסֵּךְ נסך
תהלי' טז שכר (גיסען, אפפֿערן): בל
יחזק' כ אַסִּיךְ נסכיהם מדם: וַיַּסִּיכוּ שם
את נסכיהם:
שמות לז ההפעל מע"ב: אשר יֻסַּךְ
בהם (בעדעקט ווערדען):

נֶסֶךְ או נֵסֶךְ יש תהש"ז לענין
משקים היצוקים לקרבן:
שמות כט וְנֶסֶךְ רביעית ההין יין (טראנק=
בראש' לה אפפֿער): ויסך עליה נֶסֶךְ: מנחה
יואל א
ירמי' ז וָנֶסֶךְ ליי: והסך נְסָכִים. ומע"ב:
במדבר ד ואת קשות הַנָּסֶךְ (דיא בעדעק=
קונג) · ויש תאר לפסל נסוך
ישעי' מח ממתכת: ופסלי וְנִסְכִּי (געגאָסע=
ירמי' י סענעס געטצענ=ביל): כי שקר
נִסְכּוֹ:

דניאל לג נְסִיךְ תהש"ז מע"א: ישתו
יין נְסִיכָם (טראנק אפ=
יהושע יג פֿער) · ויש תאר לנגיד: נְסִיכֵי
סיחון (פֿירסטען, געקרענטע
הייפטער): כל נְסִיכֵמוֹ, מן תהלי' פג
נסכתי מלכי הנסוכים בשמן
המשחה:

מַסֵּכָה יש תהש"נ, לפסל
נסוך: עגל מַסֵּכָה שמות לב
(געגאסענעט ביל): וישתחוו תהלי' קו
לְמַסֵּכָה: מַסֵּכַת זהבך: צלמי ישעי' ל
מַסֵּכָתָם · ויש שת"נ לכסוי; במדבר לג
וְהַמַּסֵּכָה צרה כהתכנס (דעקקע): ישעי' כח
וְהַמַּסֵּכָה הנסוכה על כל העמים שם כה
(הילע) · ויש מ"ש שמו"נ לממשלה
ולנסוך מַסֵּכָה ולא רוחי (הערר= שם ל
שאפֿט), וי"מ מענין כסוי וחסות,
כאמרו ולחסות בצל מצרים,
או ענינו כסוי והעלמת מחשבה ·
ומ"ש המתרג' האשכנזי בזה
מענין מעשה ארג הוא קורי
עכביש וע"ש סכך:

נסן

נִיסָן שם פרטי לחדש הראשון אסתר ג
הוא חדש האביב בעברי
ע"ש אבה:

נסס

נֹסֵס פע"ו בב"ב · הפיעל יש
ענינו המסה וטחינ' דקה:
והיה כמסס נֹסֵס (וואורם פֿראס) ישעי' י
פי' כדבר הנמסה ונמס מן התולע'
הנוסס בעץ דקב · ויש ענינו ענין
נס ואות: רוח יי נֹסְסָה בו שם נט
(זיך אויף מייער וואנדערבארען
ארט ציגען) · או הפעל משם נס
בספינה, הרוח ינוסס הנס,
והמליצה רומזת ב' כונות, כרוח
המתחזק בנס התורן תמהר
האניה

בחינה, כי אין מעש׳ ביין להוציא דבר מוכח אל פועל ׳ הבודק סמי מזור ע״י מראה וריח וטעם אם הם הנרשמים במגלה הוא בחינה ואם השקה בם את החולה ועשה הפעולה שכיון בהם אם הרקה או עצירה הוא נסיון, כי יצא מעשיהם מכח אל הפועל ׳ והוא ההבדל בל״א בין (אונטער־זוכען, פריפען) ובין (פערזוכען) ע״כ אמר מצרף לכסף וגו׳ ובוחן
תהלי׳ כו לבות יי : בחנני נא וְנַסֵּנִי, הבחינה בחקירה ועיון על דרכיו, ונסיון במעשה ׳ והג׳, כי בבחינה המעשה מתיחס על דבר א׳ פרטי, אבל הנסיון הוא סימן שהוא בלתי מתיחס על ההבר ההוא בעצם, ומאמת בכלל, כי הפיכת מטה לנחש היה סימן כולל לאמת שליחו׳ הנביא בכלל:

דברי׳ לג **מַסָּה** שמ״ז : אשר נסיתו בְּמַסָּה (פערזוכונג, בעווייז) נופל רק על הנסיון שיעשה המנסה לאמת בו דבר ׳. והוא
דברי׳ ז ממין א׳ שזכרתי : הַמַּסֹּת הגדלות אשר ראו וגו׳ (פראבע, בעווייזע) ממין נס ונסיון, לאמת בו דבר, ונרדף עם אות ומופת, אך מופת נקראת הפעולה בבחינת עצמה שהיא פלא ; אבל בבחינת תכלית המכוון בה להיות נסיון לאמת בה דבר נקראה מסה, כי הפיכת מטה לנחש הוא מופת בב״ע ; ומסה וסימן הוא לדבר הנרצה בה להאמין

להאמין בשליחותו׳ וכן מעשה
שם ד גדעון בזוה הוא מסה : בְּמַסַּת
איוב ט באתת ׳ עי׳ פרש״י שם : לְמַסַּת נקיים ילעג, הנכון לדעתי שהוא משרש מסס ובתר׳ מסמסמוסין, וכבר הבאתיה שם ׳ כי אין לשם הזה הוראה על יסורין כדעת המפרשים׳ ויתכן כי שם * נֵס נִסָּיון, הנמצא בתל׳ ובתפל׳ הם משרש זה ׳ ושם נֵס הוא סימן פלא, לאמת דבר (צייכען, בעווייז, פראבע) ׳ ושם נִסָּיון הוא דבר קשה בה ינסה לב אדם ׳ עיי׳ פי׳ רשב״ם על והאלהים נסה את אברהם :

נסח

נָסַח פ״י בב״ב קל ענינו הסרה
משלי טו ועקירה : בית גאים יִסַּח יי (שטירצען, צערשטערען, אויסראטטען) : וְיִסָּחֲךָ מאהל
תהלי׳ נב
דברי׳ כח הנפעל : וְנִסַּחְתֶּם מעל
משלי ב האדמה ; ובוגדים יִסְּחוּ ממנה, וראוי יִסָּחוּ וע״ש סחה ׳ ובתל׳ ההפעיל אסור לְהַסִּיחַ דעתו :
מַסָּח תה״פ ׳ לחלוף והעתקה
מ״ב יא את משמרת הבית, מַסָּח (אבוועכסעלנד) ׳ ומזה שם * נוּסַח הגט (שטיל) נוסח׳ אחר׳ העתקי׳ וי״ל מסח כמו מנוס׳, או בלי מסח ׳ שלא יסורו ממנו רגע, כי כל נסח הסרה ממקומו :

נסך

נָסַךְ פ״י הב״ב ׳ הקל ע״ג ענינים א) ענינו יציקה
שמות ל שפיכה והתכה ; ונסך לא תִסְּכוּ עליו

מִמקומו בין מעצמו ובין ע"י
שופטי׳ יו אחר׳ · והיוצא ממש : וַיִּסָּעֵם עִם
שם שם הבריח (אויסרייסען) : וַיִּסַּע
במדבר יא את יתר הארג׳ · ועצה"ש : ורוח
נָסַע מאת יי, כאלו נעקר ממקום :
איוב ד הנפעל : הלא נִסַּע יתרם בם
(ענטריקט, ענטריססען װערדען)
והרא"ו פי׳ נתק מיתר החיים :
ישעי׳ לח דורי נִסַּע ונגלה ממני, דור כנוי
למשך חיי האדם, נעתק וסר
ממני, והעתקת הרא"א ז"ל נכון
עפ"י מליצה :
ההפעיל יש יוצא לשני׳ :
קהלת י מַסִּיעַ אבנים (שטיין ברעכען)
כולל עקירתם ממקום גדולם
מ"ב ד ומעתיקם למקום אחר : והמלא
תַּסִּיעִי (בייא זייטע שטעלען) :
איוב יט וַיַּסַּע כעץ תקותי (אויסרייססען,
ענטװאורצלן) · והיוצא לב׳ פעולים :
במדבר טו וַיַּסַּע משה את ישראל (אויפ-
ברעכען לאססען) :
מ"א ו מַסָּע תה"ש : אבן שלמה
מַסָּע, כמו שהיו מסיעים
אותם מהר בלי פסול : ויש תאר
דברי׳ י למנהיג במסע : קום לך לְמַסַּע
לפני העם, מנהיג הנוסעים,
ועד"ז ויסע משה, כי עד הנה
היה עמוד הענן הולך לפניהם
ומסיעם ועתה משה מסיעם :
במדבר׳ י ולְמַסַּע את המחנות, סימן מתי
שם לג יסעו, ושמ"ז : אלה מַסְעֵי בני
ישראל (ציגע, רייזען) מקום
ממנו נסעו ומקום שם חנו ונסעו
איוב מא ממנו, ויש שת"ז לבלי זין : חנית
מַסָּע ושריה :

נסק

נָסַק פ"ע בנינו קל ענינו עליה :
תהלי׳ קלט אם אֶסַּק שמים (הינאויף
שטייגען) שוה לארמית · עלה
דניאל ו נעלה תר׳ מיסק נסק : לְהַנְסָקָא
לדניאל : וְהֻסַּק דניאל · במעלה
שם שם העיר, תר׳ בְּמַסְקָנָא דקרתא ·
והעב׳ בארמית סליק ע׳ מתורגמן :

נעל

נָעַל פ"י בב"ג · הקל ב׳ הוראות
לו· א) יש ענינו סגירת
שופטי׳ ג מִנְעוּל : וְנָעַל הדלת (צושליססען)
שה"ש ד גן נָעוּל אחותי כלה : דלתות
שופטי׳ ג העליה נְעֻלוֹת · ב) ויש ענינו
יחזק׳ יו לבישת נעל : וָאֶנְעָלֵךְ תחש
(שוהע אנציהען) :
ההפעיל מע"ב : וילבישום
דה"ב כח וַיַּנְעִלוּם :
נַעַל שת"ז לבית הרגל או
בראש׳ יד למעטף יד : מחוט ועד
דברי׳ כה שרוך נַעַל (שוה) : וחלצה את
יהושע ה נַעֲלוֹ : של נַעַלְךָ : שלף איש
רות ד נַעֲלוֹ (האנדשוה) · והרבוי : מה
שה"ש ז יפו פעמיך בַּנְּעָלִים והזוי׳ : ואביון
עמוס ב בעבור נַעֲלָיִם · ובס"נ : וּנְעָלוֹת
יהושע ט בלות :
דברי׳ לג מִנְעָל שמ"ז מזה : ברזל ונחשת
מִנְעָלֶךָ (שוה, טריט)
מדרך ארצך יהיה על נחשת
וברזל : וי"מ מע"א מסגר ומבצר ·
שתהיה ארצו חזקה בחומותיה
במבצרי׳ חזק כברזל :
שה"ש ה מַנְעוּל שם ת"ז למסגרת : על
כפות הַמַּנְעוּל (שלאס-
נחמי׳ ג ריגעל) : מַנְעוּלָיו ובריחיו :

האניה הליכתה כמו נוס מהר
(וועהען, געטווינד טרייבען):
ההתפעל מענין נס ונסיון:
זכרי' ט אבני נזר מתנוססות (וואונדער־
תהלי' ס באר אויסגעצייכנעט): נס
להתנוסס נס פלא להרים רגלו
בהם, ולדעת רש"י, וכן דעתי
מענין נסיון, שלחת להם נסיונות
קשות להיות מנוסים בהם לגלות
בם קשט. ע"ד ויהיו לנס ויהי'
נסס ונסה משותפי' ע"ש נסה.
כי העומד בנסיון יתרשם בו
למעלה מזולתו:
נֵס עקר ענינו שת"ז לדגל.
ישעי' ס ונשא נס לגוים (פאהנער,
פאהנע) עץ ארוך ובראשו וילון
ונקרא כן לפי שהוא אות וסימן
למחנה ללכת אחריו. ולפי דעת
תהלי' ד המתרגם אשכנזי פעל מזה: נסה
ישעי' יח עלינו אור פניך, הרם כנס: כנשא
ירמי' נא נס הרים תראו: אל חומת בבל
שאו נס, סימן להקבץ למלחמה
או לברוח, כי על כל פנים שיהיה
דגל תקוע לראות אותו מרחוק
לדעת מה לעשות נקרא נס ר"ל
ישעי' לג אות וסימן לרואים: בל פרשו
נס, הוא המפה אשר בכלונס
יחזק' כז באניה וכן: להיות לך לנס, ועל
במדב' כא כלונס בלי וילון: ושים אותו
על נס (האהע שטאנגע), כמו
דגל, למען יראו אותו מרחוק
לאות. וממנו הושאל על כל
תהלי' ס מעשה שהוא אות: נתת ליראיך
נס (צייכען, פערזוכונג) נסיון,
במדב' כו והוא ש"מ, וכן: ויהיו לנס (ציי־
כען, בעווייז, עקסעמפעל) כמו
אות, ותרג' והוו לאת, לדעת
שמות יז ענש המסרים: ויקרא שמו
יי' נסי אות ומופת לי מראה לי
מה לעשות, כי הכל שב לענין
אחרי הדגל הוא אות להולכים
אחריו, והמעשה הפלא הוא
אות למה שיורה על אמתתו.
ומזה השם נס נסים בתל' ובנוסחת
התפלה, על פעולה יוצאה מחוק
הטבע שהיא לאות רומז על
מעשה ה' ותשועתו, ואמרו על
הנסים ועל הנפלאות, כלומר
הנפלאות הם הנסיון והאותות
כמ"ש בשרש נסה:

נסע

נָסַע פע"ו גב"כ הקל ענינו
העתק ועקירה אם ממה
ת"ב יט שממנו או למה שאליו: כי נסע
מלכיש (אבררייזען, פארט רייזען)
ירמי' לא בנסעו מזה, ממה שממנו: נסע
שם לג סכתה (רייזען): הלוך ונסע
[illegible] הנגבה, התנועה למה שאליו
שם יג ויסע לוט מקדם. והנסיעה
תנועה ממקום למקום וחניית
בינתיים. ויאמר על התנועה
שמות יד בעצמה: מצרים נסע אחריהם:
שם יב כאשר יחנו כן יסעו. סדר הליכה:
דברים ב קומו סעו. ויאמר על עקירה
ממקום לבד ובא לפני יצא הלך:
ירמי' ד נסע יצא ממקומו (אויפברעכען):
ת"ב יט ויסע וילך וישב: נסעה ונלכה,
ברא' לג ע"ש משך: בנסע הארון: ומזה
במדבר י בל יסע יתדותיו (וויכען, פארט
ישעי' לג ריקקען) יעתק ויסור ומ"ש
ממקומו

ישעי' נב הההתפעל: הִתְנַעֲרִי מעפר
קומי (זיך פאן שטויב אבּ־
שיטטעלן):

נַעַר שמ"ז לילד או צעיר רך
בר"א לז בשנים או משרת · והוא
קהלת י נַעַר (קנאבע, יינגלינג): ארץ
ש"א א שמלכך נַעַר: וְהַנַּעַר נָעַר (נאכ־
שופטי' ח טער קנאבע) רך: כי עודנו
ש"א כ נָעַר: נַעַר יונתן (בעדינטער,
ש"ב ט קנאפפע): ציבא נַעַר שאול
ש"א ל (הויסבעדיהנטער): ארבע מאות
הושע יא איש נַעַר' ועצה"ש: כי נַעַר
ישראל ואוהבהו · כנה כלל
האומה בראשיתם כאשר בחר
בהם יי' על הכתונה הזאת נער ·
ש"ב ב והרבוי: יקומו נא הַנְּעָרִים:
ש"א כה ויהפכו נַעֲרֵי דוד: נַעֲרֵי המלך
אסתר ב
מ"א כ משרתיו: בְּנַעֲרֵי שרי המדינות:
כי כן תמצאנו פעם לפחיתות
ופעם לשבח · וימצא על שאר
זכרי' יא בע"ח: הַנַּעַר לא יבקש (נאכ־
טעם) כי נער ורך נדרפים · ויל"מ
קהלת י אי לך ארץ שמלכך נַעַר (פער־
דברים כב נערטעלט) ובס"ג: כי יהיה נַעֲרָה
אסתר ב בתולה (מעדכען): ואת שבע
הַנְּעָרוֹת (קאממער מעדכען):
משלי לא ותתן לְנַעֲרֹתֶיהָ · וכן ישתמש על
ד"ס ב יג המנוער וריק מדעת: ורחבעם
היה נַעַר (יונג, אונוויססענד)
משלי א לתת לפתאים ערמה לְנַעַר דעת
ומזמה (אונערפאהרענער) · כי כל
תכונות האלה נכללים בנער,
צעיר, רך, חסר ידיעה, ומשרת,
ומין משרת הוא אשר סביב
ארוניו (לייב פאגע) · ובאנשי

המלחמה היו נושאי כלים,
וכדומה:

נֹעַר שמ"ז לרך השנים ולימי
העלומים: מפנק מִנֹּעַר משלי כט
עבדו (דיא יוגענד): רטפש בשרו איוב לג
מִנֹּעַר: וגוע מִנֹּעַר: תמת בַּנֹּעַר תהלי' פח
נפשם · וי"מ זה מענין וינער פרעה איוב לו
(בעטטירלונג, פערצווייפלונג):

נְעוּרִים חה"ש לימי העלומים
ולא יתפרד: ואשת ישעי' נד
נְעוּרִים כי תמאס (יוגענד): כן תהלי' קכז
בני הַנְּעוּרִים: מִנְּעֻרַי עד היום ש"א יב
הזה: כנשר נְעוּרָיְכִי: הרע בעיני תהלי' קג
מִנְּעֻרֹתֵיהֶם ברבוי נקבה: ירמי' לב

נְעֹרֶת שת"ג לפסלת פשתים
המנוער ומנופץ: והיה ישעי' א
החסן לִנְעֹרֶת (ווערג, העגע):
כפתיל הַנְּעֹרֶת: שופטי' טז

נפח

נָפֹחַ פ"יגב"ב · הקל עיקר
ענינו נשיבת רוח בדבר
על איזה כוונה שיהיה: נֹפֵחַ באש ישעי' נד
פחם (אנפאכען, אנבלאזען) להציח
אש: לָפַחַת עליו אש: וּפְחִי יחזק' כב
בהרוגים האלה (איינהויכען, שם לז
איינבלאזען) נפיחת רוח חיים
בגוף: וַיִּפַּח באפיו נשמת חיים: בר"א ב
כדוד נָפוּחַ (זידען) הרותח מעלה איוב מא
נפוח: סיר נָפוּחַ · ומזמנו נפיחה ירמי' א
להפיץ ולהריק דבר: וְנָפַחְתִּי חגי א
בו (וועג בלאזען) כדבר קל שיעוף
מרוח הפה · ועצה"ש: נָפְחָה נפשה ירמי' טו
(אויסהויכען) שנפש הוא התקוה
והרצון, ונופל על המקוה לדבר
ושבת לאל ואין כהבל נדף (זיך

נעם

נָעַם פ"ע בנינו קל ענינו ערבות ועונג : ואת הארץ כי ברא' מט
נָעֵמָה (ליבליך, אנגענעהם זיין) :
ש"ב א נָעַמְתָּ לי מאד : ודעת לנפשך
משלי ב יִנְעָם : ולחם סתרים יִנְעָם · וב"א שם ט
נהגו לבנות ממנו ההפעיל · כמו
אַנְעִים זמירות , כלומר אומר
זמר נעים :

נוֹעַם שמ"ז לערבות ומתיקות
שם טז צוף דבש אמרי נוֹעַם
תהלי' צ (ליבליך, אנגענעהם) : ויהי נוֹעַם
יי' עלינו (פריינדליכקייט) : לחזות
בְּנֹעַם יי', ענג רוחניי :

תהלי' קלג נָעִים תה"ש או תה"פ : מה
ש"ה א טוב ומה נָעִים : הנך
יפה דודי אף נָעִים, כי יש יופי
בלי נעימות, והנעימות בסדור
משלי כב מעשים ומנהגים בדבור : כי נָעִים
ש"ב כג כי תשמרם, ע"ש נוע : וּנְעִים
שם א זמירות ישראל : הנאהבים
איוב לו והַנְּעִימִים : ושניהם בַּנְּעִימִים
תהלי' טז ובס"נ : נְעִמוֹת בימינך נצח
(װאָנליכקייט) :

ישעי' יז נַעֲמָן תה"ש : ונטעי נַעֲמָנִים,
כמו נעימים :

תהלי' קמא מַנְעַמִּים גכ"מ : בל אלחם
בְּמַנְעַמֵּיהֶם (ליבליך,
קאָסטבאַר) כמו מטעמים :

נעץ

נָעַץ פ"י לא נמצא הפעל ממנו
במקרא, כ"א בתל'
ובארמית. וענינו דקירה "בתל'
נָעַץ קנה בים (איין שטעקן),
וחניתו מעוכה בארץ, ת' נְעִיצַת
בארעא' והשם ממנו במקרא :

נַעֲצוּץ שם קוץ נועץ ודוקר :
ישעי' נה תחת הַנַּעֲצוּץ (שטיך,
שם ז דאָרן) : ובכל הַנַּעֲצוּצִים :

נער

נָעַר פ"י דב"ב · הקל יש ענינו
נדנוד ותנועה להריק
נחמי' ה ולהפיל דבר מיד או מכלי : גם
ישעי' לג חצני נָעַרְתִּי (אויסשיטטען) : נֹעֵר
כפיו מתמך בשחד, המליצה
כי המנער דבר מנקה הכלי מדבר
נחמי' ה המנוער : וככה יהיה נָעוּר וריק :
ישעי' לג וְנֹעֵר בשן וכרמל, מריק עליו ·
ירמי' נא ויש ענינו המית קול היה נָעֲרוּ
כגורי אריות (ברילען) · ובתל'
מיחס קול הברה הזה להמור,
חמור נֹעֵר וע"ש נהק :

תהלי' קט הנפעל : נִנְעַרְתִּי כארבה (גע-
שליידערט װערדען) אל מקום
ישאהו הרוח : ול"נ שאמר כן על
דלות בשרו וריקות כארבה
שנראה רזה וכחוש והוא מתישב
איוב לח לענין : וְיִנָּעֲרוּ רשעים ממנה
(היגאונטער געשליידערט װערדען)
כאמרו לאחוז בכנפות הארץ,
שופטי' טז להריק : כפעם בפעם וְאִנָּעֵר (זיך
אבשיטטלען) פ"י להריק ההבלים
מעל ידיו, ע"ש עיר :

תהלי' קלו הפיעל : וְנִעֵר פרעה וחילו
(שליידערן, ריטטלען, אויסרי-
רען) כהופך דבר ממטה למעלה :
שמות יד וַיְנַעֵר יי' את מצרים : מזה בתל'
לְנַעֵר בו את הקדירה, מסלק
את הטבלא וּמְנַעֲרָהּ (שטירלען,
אבשיטטלען) :

הכשדים (נופאללן) הפרד מחברתו
מ"ב כט והתחבר עם שונא: אשר נפלו
על המלך (זיך אונטערווערפען):
ישעי' כד ירמי' כו מי גם אחך אליך יפול: אל
הכשדים אתה נופל: כל אלה על
ש"א כט מה שאליו: מיום נפלו (אבפאל-
לען), על מה שממנו: ואולי גם
זה מיום נפלו אלינו: ושאר
לשונות של נפילה, אם המסר
איכה א ביד אויב: בנפל עמה ביד צר:
ש"ב כד וביד אדם אל אפלה: או מיתה
בחרב ובמלחמות ובדבר וכדומה:
ישעי' לא ונפל אשור בחרב: ונפל ממנו
שמות יט ירמי' כה דב, ע"י מגפה: ונפלו חללים:
תהלי' צא יפול מצדך אלף: ויש הכנעת
תהלי' יח השפל אל הנכבד: יפלו תחת
רגלי (זיך אונטערווערפען, אוי
שם מה פאלען): עמים תחתיך יפלו: ועל
ישעי' כא השפלה וירידה מגדולה: נפלה
נפלה בבל: ירדה מגדולתה:
שם יד איך נפלת משמים: נפלה ולא
עמוס ה תוסיף קום, על השבתת הדוה
תהלי' כד מדיני: בנפול אויבך אל תשמח
אסתר ו (פון אונגליק געראהטען): אשר
החלות לנפול לפניו נפל תפל:
משלי יא בוטח בעשרו הוא יפול: ונהפך
שם יז נחמי' ו כלשונו יפול ברע: וע"א: ויפלו
מאד בעיניהם (הערבגעווירדיגט
איוב יג זיין): וע"א: לא נופל אנכי מכם
(אינדער זיין) ל' מעוט ופחות
בערך: ויש ענינו רזון ודלות
במדבר ה בשר: את ירכך נופלת (אבפאל-
בראשית ד לען, שווינדען, אבגעהרען): ויפלו
שם שם פניו: למה נפלו פניך: ונכון
לפרש ויפלו פניו, הטיית פנים
כלפי

כלפי ארץ מבושה, וז"א אם
תיטיב שאת, פניך מבושה, כמו
אז תשא פניך ממום: וע"א:
ש"א יז אל יפול לב אדם עליו (ענט-
פאללען) ונפילת הלב הוא דאגה
וחרדה: וי"ל נפילת מחשבה על
דבר להעלותו על לבו כי זה
איפשר (פערפאללען, ראהטען)
או אל יתמה לב אדם עליו
רות ב (איינפאללען): וע"א: איך יפול
הדבר (אויספאללען) איך יזדמן
באחת מב' חלקי האיפשר ומזה
יהי' הסוף, כי דבר הנופל הנפילה
היא מקרה מבלי דעת אנה יפול:
מ"ב י וע"א: לא יפול מדבר יי ארצה
(ווענגבלייבען, אויסבלייבען): שוב
יהושע כא מ"א ח דבר לדיק ולא יבוא: לא נפל
במדבר ו דבר (אונערפיללט בלייבען): והימים
הראשונים יפלו (פערפאללען,
ווענגפאללען, אונגילטיג זיין: ניכט
אין אנשלאג קאממען, ניכט מנגע-
רעכנעט זיין) ומ"ש הגות בלשון:
ש"א כו אל יפול דמי ארצה, ר"ל אל
ישפך דמי חנם, כאלו נופל
ש"ב יד במקרה בלא סבה: אל יפל
משערת ראשו ארצה, הגות
הלשון להבטיח לבלתי הגעת
כל נזק או עול לזולתו: ובא
ד"ה א כו נפילה אצל גורל: ויפל הגורל
יונה א מזרחה: ויפל הגורל על יונה:
תהלי' טז חבלים נפלו לי בנעימים: ויש
מ"ש שכיבה ושכינה וחנייה
בראשית כה והתפשטות: על פני כל אחיו
נפל (רוהען, וואהנען, זיך אויס-
שמות כא שופטי' ד ברייטען): ונפל למשכב: והנה
נופל

געטייזט איין וייער האנפונג
פינדען) והוא קרוב לפעל עד
שיפוח היום :

איוב כ הפועל: תאכלהו אש לא
נֻפָּח (אנבלאזען) שאין צריך לנפח
בו לבעור · וי"מ שלא יכבה
בנפיחה · כי אש יבער בנפיחה
ונר יכבה בנפיחה :

איוב לא ההפעיל : ונפש בעליה
הִפָּחְתִּי (אויס בלאזען) כל נפיחת
נפש , משיב נפש המתאוה לדבר
בריק והבל ודברי רוח · וכטלת
התקוה שהוא נושא נפשו אליה
מלאכי א כמו בקל: וְהִפַּחְתֶּם אותו (איט
שעטערט, ויפטיגער האנפפונג אבג
טפייען) והוא תקון הלשון וראוי
והפחתם נפשי :

מַפָּח שמ"ז לבטילת רצון
ואבדת תקוה כהבל נדף
איוב יא ותקותם מַפַּח נפש (זעעלען
קרענקונג, טייטונג) והלשון הזה
מרגל בתל' יצא בפחי נפש ולאדיב
את נפשך תרג' ולאפחא ית
נפשך תרגם לפי הכוונה, כי ג'
הלשונות, כליון עינים, דאבון
נפש, מפח נפש, שוים בענינם :

מַפֻּחַ שם כלי שמפחין בו
ירמי' ו באש : נחר מַפֻּחַ מאש
(בלאזעבאלג) · ובתל' שם נַפָּח
לשרף גחלים, או לחרש ברזל
ע"פ התרגום :

נפך

שמות כח נֹפֶךְ שם מין אבן יקרה : נֹפֶךְ
ספיר ויהלום (סמאראגד) :

נפל

נָפַל פע"י גב"ב הקל ענינו
ירידה, שכיבה, ופשוט,
טבעי או מוסרי, ברצון או
במקרה, על מובנים שונים: כרע שופטי' ה
נָפַל (פאללען, שטירלען, נידער־
פאללען) : חומת בבל נָפְלָה (איין ירמי' נא
פאללען, איינשטירלען) : נָפְלָה מן איוב א
השמים (הערונטער פאללען) : כי דברים כב
יִפּוֹל הַנֹּפֵל ממנה : וְנָפַל שמה שמות כא
שור (היניין פאללען) : וְנָפְלוּ אל נחום ג
פי האוכל · והנפילה ברצון :
וַתִּפֹּל שבא ותקחם (איבערפאל איוב א
לען) פתאם : וַיִּפֹּל על פניו (זיך במדבר יז
הין ווערפען) : וָאֶפּוֹל על פני : יחזק' א
וָאֶפּוֹל אל פני : וַיִּפּוֹל לאביו שם מג
ש"א כ
ארצה, סימן הכנעה : וַיִּפּוֹל על בראשי' לג
צואריו, לחבק סימן חבה :
וַיִּפּוֹל אברהם על פניו, לתפלה · שם יז
והרב' לנפילה שלפני תפל' וע"א:
וַיִּפּוֹל גם הוא על חרבו (זיך ש"א לא
שטירלען) : וַתִּפֹּל מעל הגמל בראשי' כד
(זיך הערונטער בייגען) · ומ"ש
חול ושריה : וַתִּפּוֹל שם עלי יד יחזק' ח
ה' · ויש מה שהוא בוא אחת
מהתפעליות על האדם פתאם :
כי נָפַל פחד היהודים עליהם : אסתר ח
תִּפּוֹל עליהם אימתה : ואימות שמות טו
תהלי' נה
מות נָפְלוּ עלי : בִּנְפוֹל תרדמה איוב ד
על האנשים : וחרפת חורפיך תהלי' סט
נָפְלָה עלי : וַתִּפֹּל עליך הוה ישעי' מז
(בעפאללען) · וע"א : תִּפּוֹל נא ירמי' לז
תחנתי לפניך : אולי תִּפֹּל תחנתם שם לו
(בייפאלל פינדען), מורה הכנסת
תפלה וקבלתה · וע"א : וְנָפַל על ירמי' לז

בעיני הרואה אותם או נופלים
מגדר שאר אדם (אויסגעפאללענע
נע אדער אויפפאללענדע אענשען)
איוב ד וי"מ מזה: הר נופל יבל הרגבוה:
מַפָּל שת"נ לפסלת הנופל
עמוס ח כתבואה זורח: וּמַפַּל
בר נשביר (אבגעפאללענעס) ועי"א:
איוב מא מַפְּלֵי בשרו דבקו (פאלטען):
וי"א על שומן העב' תלוי מגופו
כמו נפל לארץ (פעט-קלומפען)·
מַפֵּלָה ש"מ או תהש"נ·
לבית נופל וחרבן:
ישעי' יז מעי מַפֵּלָה (רואין) ובצירה: שמה
שם כג לְמַפֵּלָה· ומ"א: לראות את
שופטי' יד מַפֶּלֶת האריה (געפאללענעס) נבלה
משלי כט וש"מ: וצדיקים בְּמַפַּלְתָּם יראו
(שטורץ, פאלל, אונגליק):

נפץ

נָפַץ פע"ו, בב"ב קל ענינו
פזור דבר מקובץ ושבירה
ש"א יג ורציצה בדבר מדובק חלקיו: כי
נָפַץ העם מעלי (זיך צערשטריי-
בר"א ט ען): ומאלה נָפְצָה כל הארץ
(זיך אויסברייטען) ר"ל יושבי
ישעי' יא הארץ, ועי"ש פוץ: וּנְפֻצוֹת
יהודה יקבץ· ומ"ש רציצה:
שופטי' ז וְנָפוֹץ הכדים (צערשמעטטערן):
ירמי' נא הפיעל: וְנִפַּצְתִּי בך גוים
מ"א ה (צערטרייען): וְנִפַּצְתִּים שם
תהלי' ב (אויסאיינאנדער נעהמען): כבלי
יוצר תְּנַפְּצֵם (צערשמעטטערן):
ישעי' כז כאבני גיר מְנֻפָּצוֹת:
ישעי' לו נֶפֶץ תה"ש לגשם זעף: נֶפֶץ וזר'
ואבני ברד (שטורם, גוס)
או נופל על הברק, (איינשלאג):

מַפֵּץ שת"ו לכלי המשבר
ירמי' נא ומרציץ: מַפֵּץ אתה לי:
יחזק' ט כלי מַפָּצוֹ בידו (האממער, אוי-
ערברעכער):

נפש

הִנָּפֵשׁ פ"ע בנינו נפעל, ענינו
שאיפת רוח לנוח,
כי ביגיעה ראובן וצער נאמר
נפחה נפש, וכמנוחה ומרגוע
יאמר הנפש ר"ל השיב נפש:
שמות כג וַיִּנָּפֵשׁ בן אמתך והגר (זיך
ש"ב טז אויסרוהען, ערהאלען): וַיִּנָּפַשׁ
שמות לא שם: שבת וַיִּנָּפַשׁ, שבת בטול
מלאכה, וינפש מנוחה ומרגוע
והמתרגם פי' השיג רצונו (זיין
ציעל עררייכט):
נֶפֶשׁ שע"נ הנחתו הראשונה
על נפש החיונית
והרוחנית, ומשתמש ג"כ על
הנשמה ועל הגוף· על החי
ועל המת, ועל העצמיות ועל
החיים, ועל הרצון, ועל התאוה,
איוב יב ועל המחשבה: אשר בידו נֶפֶשׁ
בר"א א כל חי (וועזען): תוצא הארץ
נֶפֶשׁ חיה (בעזעעלטע טיהרע)
שם ט חיה שבה נפש חיים: נֶפֶשׁ
שם שם האדם (דאז לעבען): אך בשר
ויקרא יז בְּנַפְשׁוֹ, בחיוו שהוא דמו: כי
נֶפֶשׁ כל בשר דמו הוא ר"ל חייו:
שמות כא נֶפֶשׁ תחת נָפֶשׁ (לעבען): לא נכנו
בר"א לז נָפֶשׁ ומ"ש על העצ' והגוף ובואבלי:
ויקרא ה ובל"נ: וְנֶפֶשׁ כי תחטא (איינע
שם שם פערזאן): נֶפֶשׁ כי תגע: אחד
במדב' לא נֶפֶשׁ: נֶפֶשׁ שנים: כי יקנה נֶפֶשׁ:
שם שם
שמות כא בשוטים נֶפֶשׁ: המות בנער בְּנַפְשָׁם
דברי' כ
איוב לו

תס ו נופל מת ארצה (זענן) : וכל
דברים כא בני קדם נופלים: נפל בשדה :
יהושע ז למה זה אתה נופל על פניך :
תהלי' צא ולפי בש"י מזה: יפל מצדך אלף
יואל ב יחנו לשמר: ובעד השלח יפלו:
כן יתפרש הפעל הזה בכ"מ
לפי ענינו, וגם בל"א מסתעף
הוא בגושגיו (פאללען, אופפאל-
לען, אונך פאללען, נידערפאללען,
הערונטער פאללען, הינאב פאל-
לען, היגפאללען, איינפאללען,
אויספאללען, פערפאללען, הער-אב-
פאללען, צופאללען, איבערפאללען,
וועגפאללען, צערפאללען א. ד. ג.) :
בי"ה ג התהפעיל יוצא: ולא הפיל
מכל דבר (אויסלאססען, אונעה-
שופטי' ב פיללט לאססען): לא הפילו
ממעלליהם (נאך לאססען, אוב-
לאססען, אבשטעהן) לא הפילו
דבר ממעשי אבותיהם, כלם לו
אסתר ו עזיבה. וכן: אל תפל דבר: כי
משלי ז רבים חללים הפילה (שטירצען,
ווערפען, אומבריגגען) נפילת
חרב והריגה וסבת רעה איך
תהלי' קו שיובן. ולהפיל אותו במדבר
ד"ס ב לג (וואקקאאוגן לאססען): הפלוהו
דניאל' כט בחרב: והפילו השופט (נידער-
ירמי' כב ווערפען לאססען): והפילו על
מ"ג ו האש (ווערפען) השלכה: מפיל
פס ג את הקורה (פעללען): וכל עץ
טוב תפילו על כריתת עץ. ומ"ש
ש"א יח מסירה: להפיל את דוד (איבער-
אסתר ג פאללען): הפיל פור (אונע ווער-
פען), בגורל לפי שהוא במקרה:
יחזק' מה ובהפילכם את הארץ (איינטהיי-
לען

לען דורך לאז) : להפיל החומה ש"ב כ
(נידערריסען, איינשטירצען) :
אנשים אמתו יפיל (אויסשלאגען) : שמות כא
והפלתי החרב מידו: עצלה יחזק' ל
תפיל תרדמה (פערארזאכען) : משלי יט
ולנפיל ירך (שווינדען מאכען) : במדבר ה
ולהפיל זרעם בגוים (צערשטרייע- תהלי' קו
ען, פערווערפען): לא אפיל ירמי' ג
פני בכם (אויסלאססען) אכלא:
אנחנו מפילים תחנונינו (אויס- דניאל ט
שיטטען) : מפיל אני תחנתי ירמי' לח
כמו אשפוך שיחי: ואור פני לא איוב כט
יפילון (בעטטהאטען, הערעב-
ווירדיגען, אוימער אכט לאססען)
אעפ"י ששחקתי עמהם לא
הסירו אור פני מנגד עיניהם
לזלזל בכבודי, ובנגדו בקל ויפלו
פניו ויפלו מאד בעיניהם.
ובתל' המפלת נפל (איינע אונ-
צייטיגע פרוכט זור וועלט ברינ-
גען) הולד הנופל ממעי אמו
במקרה שלא בזמנו:
ההתפעל: ולהתנפל עלינו בר' מג
(הערפאללען, איבערפאללען) :
ואתנפל לפני יי' (זיך הינווער- דברים ט
פען) לתפלה: בכה ומתנפל: עזרא י
נפל שת"ז לולד נופל לפני
זמנו: טוב ממנו הנפל קהלת ו
(אונרייפע געבורט, פעהלגעבורט) :
כנפל טמון: נפל אשת. עי' פרש"י: איוב ג
נפילים שת"ז לאנשים בעלי תהלי' נח
קומה גבוהה :
הנפילים היו בארץ, ונקראו בדבר בראשי' ו
והפכו : הנפילים בני ענק, וענק במדבר יג
היפך נפלי, ויקראו כן שנופלים
בעיני

יחזק' יז גֹּעַל נַפְשׁ (עקעל, ווידערוויללען)
דברי' כח דַּאֲבוֹן נֶפֶשׁ, (קרענקונג, הערצ-
איכה ז לייד): הַוַּת נַפְשׁוֹ (מייגונגען):
קהלת ו הֲלָךְ נֶפֶשׁ (גריבעלליין, דענקען):
איוב יא מַפַּח נֶפֶשׁ (ווענצעקרענקונג,
ש"א א טייטונג): מַר נֶפֶשׁ (אויפגעברא-
שם ל טעם געמיהט, ערביטטערט א'
שופטי' יח קוואטרפאלל)· אנשי מָרֵי נֶפֶשׁ
ש"ב יז (אויפברויזענד, ווילד, רמס, פיי-
יחזק' כה ריג, היטציג, רמה): מִשְׂאָ נֶפֶשׁ
תהלי' יט (דאז ליבסטע) ; מְשִׁיב נָפֶשׁ
ישעי' כז (לעבנמאל, ערקוויקונג): עַז נֶפֶשׁ
משלי כח (פרעך, אונפערשעמט) : רְחַב
נֶפֶשׁ (אוננערזעטטליכע)· וכמוהו
במשנה· עין רעה רוח גבוהה
ישעי' כו וְנֶפֶשׁ רְחָבָה: תַּאֲוַת נֶפֶשׁ (זעעלע-
לוסט, פערגניגען)· ובא כחבור
ישעי' ג שם בית לתכשיט: ובתי הַנֶּפֶשׁ
(בוזען, טיכער) שהוא משכן
הלב והנפש· והרבוי ממנו לרוב
במדב' יט במ"נ: ועל הַנְּפָשׁוֹת אשר היו
יהושע ט שם: ונירא מאד לְנַפְשֹׁתֵינוּ:
יחזק' יג מצודדות שם את נְפָשׁוֹת: ובא
שם שם פ"א בר"ז: מצדדות את נְפָשִׁים·
ועל כל הפנים האלה תמצא
שם נפש בכל המקרא· פעם
על הנשמה לבד· ופעם על כללות
שניהם בבחינת העצמות, ופעם
על הרצון, והחפץ והתאוה: וכתל'
נֶפֶשׁ המאזנים· הלשון המניעה
הכפות כנפש בחיים· וע"א
עושי' נְפָשׁוֹת למת ציוני הקברי':

נץ

ויקרא יא נֵץ שם עוף: ואת הַנֵּץ למינהו
שפערב-

(שפערבער) וי"מ אותו (גייער):

נצב

נְצִיב שת"ז לדבר העומד
בקביעות על מקום
מיוחד: ותהי נְצִיב מלח (זייל, בראש' יט
שטאטוע)· והשאל על פקיד
העומד ממונה על דבר: וּנְצִיב מ"א ד
אחד אשר בארץ (בעאמטער,
בעשטעללטער, פערוואלטער) כי
השאר היו מחליפים מחדש
לחדש ואחד היה קבוע נצב על
כלם תמיד: ויתן נְצִיבִים בארץ ד"ה ב יז
יהודה: את נְצִיב פלשתים, כל ש"א יג
ממונה תחת יד מושל עליו נקרא
נציב. והוא משגיח על עסקי
המלך· ורובו משתמש על
פקידים שהם ממונים מיד מלך
להשגיח בארץ אחרת הנכנעת
תחת ידו: וישם באדם נְצִבִים ש"ב ח
(שטאטהאלטער, לאנדפלעגער):
נִצָּב גכ"מ: ומלך אין באדום מ"א כב
נִצָּב מלך שר מלך ממונ'
תחת יד המלך: לנער הַנִּצָּב על רות ב
הקוצרים· ממונה להשגיח
עליהם או לכלכל אותם וע"ש
יצב, כי שניהם מע"א· וע"א:
ויבוא גם הַנִּצָּב אחר הלהב (דאז, שופטי' ג
העפט) הוא קתא, ובית אחיזה:

נצה

נָצָה פע"ו· גב"ב הקל בה"ל·
א) ענינו עופפות: נָצוּ איכה ד
גם נעו (וועגפליגען) כמו נסו· כי ירמי' מח

נצא

 נפ

תהלי' סג ועל גוף חי: חלב ודשן תשבע
נַפְשִׁי (קערפער) ∙ ועל גוף מת:
ויקרא כא על כל נַפְשׁוֹת מת לא יבוא
שם שם (לייבע): לְנֶפֶשׁ לא יטמא: ושרט
שם יט לְנֶפֶשׁ ∙ ובא במקום כנוי גוף
החוזר (פראנאמינא רעליפראקא):
איוב לג על צדקו נַפְשׁוֹ מאלהים (זיך
ירמי' נא זעלבסט): נשבע יי צבאות
תהלי' כד בְּנַפְשׁוֹ, בשמו ∙ וכן: אשר לא
תהלי' ד נשא לשוא נַפְשִׁי: אל תדמי
מ"א יט בְּנַפְשֵׁךְ: וישאל את נַפְשׁוֹ למות:
ישעי' ט הרתי כת שאול נַפְשָׁה: ומתק
משלי כז
יונה ד רעהו מעצת נָפֶשׁ: חות נַפְשׁוֹ:
ויקרא יז דמו בְּנַפְשׁוֹ (זעלבסט טאד) הוא
הסב לו ענש מות ∙ כי דם יאמר
על ענש מיתה, דם יחשב ∙
ונופל על הרצון ובא במקום
דברי' כא תה"ש או תה"פ: ושלחתה
לְנַפְשָׁהּ (זיך זעלבסט איבערלאס־
תהלי' קי סען) לרצונה: לאסר שריו
שם כז בְּנַפְשׁוֹ (נאך בעליבען): אל תתנני
נלא' כד בְּנֶפֶשׁ צָרַי (דער וויללקיהר): אם
ירמי' טו יש את נַפְשְׁכֶם, רצונכם: אין
משלי יט נַפְשִׁי אל העם הזה: גם בלא
דעת נֶפֶשׁ לא טוב, שעורו
לדעתי, תאוה ורצון בלא דעת
חבקוק ב ותבונה, לא טוב: הרחיב
דברי' כג כשאול נַפְשׁוֹ (בעגירדע):
ואכלת ענבי' כְּנַפְשְׁךָ (נאך לוסט):
ישעי' כח ותפק לרעב נַפְשֶׁךָ רצונך הטוב,
תהלי' יז ובא על זדון לב: אויבי בְּנֶפֶשׁ
יקיפו עלי (אוהטוואללען, איבער־
מוהט) לא היה סבה אחרת כי
אם זדון ∙ וכל נפש המחובר לפעל
נשא ענינו תקוה וחפץ, ע"ש
נשא

נשא' וע"א: בְּנַפְשֵׁנוּ נביא לחמנו איכה ה
(מיט לעבענסגעפאהר) בסכנת
נפש: בְּנַפְשׁוֹ דבר אדניהו, הדבור מ"א ב
הזה יקבע חייו: ולא ידע כי משלי ז
בְּנַפְשׁוֹ הוא ∙ והפכו: ועמד על אסתר ט
נַפְשָׁם (דאז לעבען פערטיידי־
גען): וינח אל נַפְשׁוֹ, להצילה מ"א י
וע"א: ותקצר נֶפֶשׁ העם בדרך במדב' כא
(קורץ אטמיג זיין, ד' ה' אידע,
קראפטלאז) קצור נשימה מליבוט
וטרח: ותקצר נַפְשׁוֹ למות שופטי' יו
קצירת נשימה כנוטה למות מפני
חמת המציקה לו: ותקצר נַפְשׁוֹ שם ד
בעמל ישראל, קצירת נשימה
מצער ועמל ודאבון: ותקצר זכרי' יא
נַפְשִׁי בהם, מפני הקצף קצרה
הנשימה, והכוונה מאוס וגעול ∙
ונמצא פ"א ש"מ וענינו נשימה:
נַפְשׁוֹ גחלים תלהט (דער הויך, איוב מא
דאז בלאזען, אטעם האלען)
נפשן כמו נשפיגון נשפת ברוחך
והראב"ע מפר' ער"ז: הרחיבה ישעי' ה
שאול נַפְשָׁהּ: כי רוח ונפש
יבואו זה תחת זה ∙ ופעל מזה
בתל' בעומד לִפּוֹשׁ (אטעם
האלען) ∙ ושאר הוראתו בהרכבה
והגות הלשון: הערה למות ישעי' נג
נַפְשׁוֹ: חרף נַפְשׁוֹ למות: וישלך שופטי' ה
את נַפְשׁוֹ מנגד: וַשׂם את נַפְשׁוֹ שם ט
בכפו ∙ ארבעתם מורים על עושה ש"א יט
מעשה בסכנת חייו: נַפְשִׁי תהלי' קיט
בכפי תמיד (לעבענסגעפאהר)
אות נֶפֶשׁ (איגענעס בעליבען, דברי' יב
נאך געפאללען): בַּעַל נֶפֶשׁ (איין משלי כג
וואללוסטלינג, לידענשאפטליך):
נעל

טער) ותפס השם הזה לכלול
הקיום והתמידית כי האחד
הקיים ומתמיד לעולם לא יחול
ד"ה א כט בו שקר ; וש"מ מזה : וְהַנֵּצַח
תהלי' מט וְהַהוד (עוויגקייט) : עד נֵצַח
לא יראה (עוויג) ; ויש בסגל
שם יג הזה"פ לזמן רב : עד אנה יי
תשכחני נֶצַח (גאנץ, זעהר, לאנגע)
מורה אריכות זמן, כי על התמידי'
לא יפול שאלת עד אנה :
ש"ב ב הֲלָנֶצַח תאכל חרב (איאמער
תהלי' קג פארט) ; לא לָנֶצַח יריב, נרדף
עם לעולם אשר מורה ג"כ זמן
רב מאד ; ולכן בדבר הנמצא
איוב לד ענינו כל ימי קיומו : אבי יבחן
איוב עד נֶצַח, כל ימי היותו
ישאר בבחינת היסורין, וכ"ש
מחובר על העדר ענינו העדר
שם ד עולמות בלי הפסק ; מבלי משים
לָנֶצַח יאבדו (אויף עוויג) ; אבל
בקיום הוא רק זמן דבר הקיים :
שם יד תתקפהו לָנֶצַח ויהלוך, סרסהו :
שם לו וישיבם לָנֶצַח ויגבהו, ענינו
משלי כא קיום ; ואיש שומע לָנֶצַח ידבר,
ענינו בכל עת אשר ידבר
יכול לדבר ול' בלי הפסק ויש ענינו
איכה ג חזוק לבד : ואמר אבד נִצְחִי
ישעי' סג ותוחלתי (שטערקע) ; ומזה ויז
נִצְחָם על בגדי (בלוט) הדם הוא
שם שם תקף הארם וקיומו : ואוריד
לארץ נִצְחָם (שטערקע, טאפ
פערקייט, זיגע) ובל"ז נכלל בו
ההמשך והקיום (דויער, עקסיסט
ישעי' לד טענץ) והרבוי : תחרב לָנֶצַח
נְצָחִים :

נצל

נִצַּל פ' יהב"ב ; ההפעל ענינו
אצילות והפרשה מרע
והמלט ממנה ; ובא מדובק על
מה שממנו, כמ"ם, או למה
שאליו בל"מ או באל, כמו נוס,
חמולט : ואמרתם נִצַּלְנוּ (ענט ירמי' ז
גנהען, בעפריעט, בלייבען,
אונגעשטראפט בלייבען) כהיה
מפרשים מהרע : ואתה תִּנָּצֵל, מ"ב יט
תנקה, טרם בוא הרע ; לְהִנָּצֵל ישעי' כ
מפני מלך אשור (זיך רעטטען) :
עשה זאת איפוא בני וְהִנָּצֵל משלי ו
(זיך לאז מאכען) הנקה מרע אשר
נמצא בו ; (עמ"ש בשרש חלץ ;
כי הוא כולל הנקה מרע שלא
תשיג אותו, והחלץ ממנו אחרי
היותו בו ; אשר יִנָּצֵל אליך דברים כג
(פליכטען) ע"י ניסה ובריחה
להציל נפשו :
הפיעל יש מ"ש מענין נפעל :
יְנַצְּלוּ נפשם (רעטטען, שיטצען) יחזק' יד
יגוננו להנקה מרע ; וַיְנַצְּלוּ להם ד"ה ב כ
לאין משא יוצא ; ויש מ"ש הרקה
והסרה : וְנִצַּלְתֶּם את מצרים שמות ג
(אויסלעערען) מפרישים ומסירים
כל אשר בה : וַיְנַצְּלוּ את מצרים שם יב
כפורק ומאציל הלק מכל :
ההפעיל מ"ש מע"א כפיעל :
ואת בתינו הִצִּיל (שיטצען, רעט שם שם
טען) הגין שלא תגיע שם הרעה :
ואת שתי נשיו הִצִּיל (בעפריי ש"א ל
טען) חלצם משבי : וְהַצֵּל לא שמות ה
הִצַּלְתָּ את עמך, ועודם בצרה :
ואין מַצִּיל ביניהם : אוד מֻצָּל ש"ב יד
זכרי' ג

נָצָא תֵּצֵא ראוי נָצֹה תֵּצֶה׳ ג)
טס ד ויש ענינו ציה ושממה: עריך
תְּצֶינָה מאין יושב (וויסט זיין)
הנפעל ג״כ בה״ל: א) מענין
מ״ג יט חרבן ושממה: וגלים נִצִּים ערים
בצורות (פערוויסט ווערדען) ר״ל
הבצורות יחרבו וישובו לגלי
שמות ב אבנים: ג) ויש ענינו ריב: שני
אנשים עברים נִצִּים (האדערן,
איט איינאנדער רויפען), יבא
בנפעל לפי שכל אחד פועל
סס כא ופעול: וכי יִנָּצוּ אנשים, וכל
דברי׳ כה נצה הוא ריב שעמו הכאה,
ע״כ נאמר להציל איש מיד
מכהו ולכן תרגמתיו (רויפען):
ש״ב יד וַיִּנָּצוּ שניהם בשדה וכו:
במדב׳ כו ההפעיל יוצא: אשר הִצּוּ
על משה (האדער, אויפרוהר
סס סס ערדענגען)׳ בְּהַצֹּתָם על יי:
תהלי׳ ס בְּהַצּוֹתוֹ את ארם נהרים (בע־
קריגען):

יחזקי׳ יז **נוֹצָה** שק״נ לנוצי העוף: גדל
כנפים ורב הַנּוֹצָה (פע־
ויקרא א דערן): מראתו בְּנֹצָתָהּ: מלא
יחזק׳ יז הַנּוֹצָה:

מַצָּה שמ״נ לריב והכאה:
משלי יז דק בזדון יתן מַצָּה
(הענדעל, רויפערייען) יש בזדון
לבו אוהב תגרה לבוא לידי
סס יט הכאה: אוהב פשע אוהב מַצָּה
הפושע הוא מתכוין להקניט
חברו, ולמה אוהב פשע, כי
ישעי׳ נח אוהב מצה והכאה: לריב וּמַצָּה
תצומו וכאגרוף ולהכות באגרוף,
בעלי אגרופים ידועים בתל׳
חוקי׳ יד הבוטחים בגבורתם
ומסבבים קטטות לקחת דבר
בחזקה׳ ומ״א: אנשי מַצֻּתֶךָ ישעי׳ מא

נצח

נָצַח פע״ו בב״ב׳ הנפעל ענינו
התגברות איזה כח באדי׳
ומכריע בחזקו: משובה נִצַּחַת ירמי׳ ח
(שטארקע, זיגענדע, איבערהאנד
נעהמענדע)׳ וי״מ תמידית, כי
המתמיד הוא חזק והחזק הוא
מתמיד מענין נצח:
הפיעל ענינו התגברות בכח
לכף דבר לעשות מזה: מְנַצְּחִים ד״ה ב ב
להעביר את העם (אנטרייבען)
לתקף עליהם: לְנַצֵּחַ על עשי עזרא ג
המלאכה (דיא געוואלט האבען)׳
כי המכריח זולתו לדבר, גובר
עליו ותקיף ממנו׳ ומזה בתל׳
בְּנִצְחוֹנֵי בני (אייטערן, בעזי־
גען, דיא אבערהאנד בעהאלטען)׳
וכל שגובר מזולתו בכח בגבורה
או ביתרון אשר לו בחכמה ובדעת
נקרא מנצח׳ ומזה: לַמְנַצֵּחַ תהלי׳ ד
בנגינות (אייסטער): בכנורות ד״ה א טו
על השמינית לְנַצֵּחַ׳ כי הנגון
יש לו סגולה להגביר בהפעליות
הנפש׳ ובארמית הוה מִתְנַצַּח
על סרכיא שהיה מתגבר ביתרון
חכמתו, ועי״ז משל ושלט בהם׳
ובא רעהו וחקרו תרג׳ ואתא
חבריה וְנַצְּחֵיהּ לי, מתגבר עליו
בטענות ומכריעו:

נֵצַח שת״ז כולל ג׳ מושגים
מושל תקיף וקים: וגם ש״א טו
נֵצַח ישראל לא ישקר (בעהערר־

ישעי׳ יא נֵצֶר שת״ז לחטר וענף: וְנֵצֶר
משרשיו יפרה (צווייג,
ישעי׳ ס שטעמלינג): נֵצֶר מטעי: כְּנֵצֶר
ישעי׳ יד נתעב (אסט)שחופר אדם משרשו
ומשליכו · ובהל׳ · כסלי נְצָרִים
(ווידען קארב) קלוע מנצר:
* נָצְרִי שם היחס לכל מאמיני
דת ישו הנולד בעיר
נוצרי עיר קרוב׳ לירושלם ·
ובתל׳ מפני הַנּוֹצְרִים (קאטאלי״
קען, קריסטען) והם אינם נכללים
בשם גוי נכרי או עובד אלילים
הנזכר במקרא ובתל׳ כי אינם
עובדי אלילים כגוים הקדמונים
אבל מאמינים בבורא כל כמתו:

נקב

נָקַב פ״י בב״ב · הקל כה״ל ·
א) יש ענינו נקיבת חור:
מ״ב יח ובא בכפו וּנְקָבָהּ (דורכבאהרן):
חבקוק ג נָקַבְתָּ במטיו: משתכר אל צרור
חגי א
איוב מ נָקוּב: יִנְקָב אף: וַיִּקֹּב חור
מ״ב יב בדלתו (איין לאך באהרען) · ב) ויש
ענינו פרישה והגבלה ר״ל
עמוס ו להגביל בפרט קצב ושעור: נְקֻבֵי
ישעי׳ סב ראשית גוים (בעשטיאמן): נָקְבָה
ישעי׳ סב שכרך עלי, פרש הבמות: אשר
פי יי׳ יִקֳּבֶנּוּ (אויסשפרעכען) דרך
כבוד · ומזה על המפרש שם
ויקרא כד בפרוטרוט לקללה: וְנֹקֵב שם יי׳
(אויסשפרעכען) כי המזכיר שם
פרטי או שהוא לכבוד או לגנאי ·
והענין לדעתי הוא כי מאמר
נמצא לר״ל בתל׳ ג׳ שמות לאדם
הא׳ אשר לו מיום הולדו · והב׳
אשר יתנו לו האנשים והג׳ אשר
יקנה

יקנה לו מצד מעשיו ומעלותיו׳
ומדרך המוסר׳ כאשר ידבר
הגדול עם הפחות ממנו אם הוא
דרך חבה יכנהו בשם הפרטי
אשר לו מיום הולדו הקולך זה
בני דוד׳ ולגנאי יכנהו בכנויים
כמו מדוע לא בא בן ישי, כי
בוחר אתה לבן ישי׳ וכאשר
ידבר הקטן מן הגדול ממנו הוא
בהיפך זה · דרך כבוד יכנהו
בתאריו, המיחסים אותו, כמו
מלך, קיסר, שר, נגיד, וכדומה׳
ולגנאי יזכירהו בשמו הפרטי׳
וז״ע ונוקב שם מורה על שם הויה
הפרטי המיוחד לו שפורט אותו
והוא דרך בזיון, ע״ש שם:
איוב ה וְאֶקּוֹב נוהו פתאום (פלוכען):
איוב ג יִקְּבוּהוּ אררי יום ע״ש קבב:
במדבר א הנפעל מונ״א: אשר נִקְּבוּ
בשמות (דייטליך, בעשטיאמט
ווערדען, בענענט ווערדען) כלו
מציאותו אצל שם:
נֶקֶב תהש״ז לכלי שיר עשוי
יחזק׳ כח נקבים נקבים תפיך
וּנְקָבֶיךָ (פפייפען) · ונראה כי נקב
יאמר על פתיחה קטנה בדבר
חלול ועשויה להסתם, והור
רחב מנקב ופתוח תמיד · ומזה
בתל׳ ובברכות נְקָבִים נְקָבִים
(קליינע עפנונגן) ועשויים להסתם
נפתחים לצורך ויסתמו לצורך:
נְקֵבָה שת״ז למין השני מן
הזכר, והתאר ע״ש
סימן המין שבו נבדלת מן הזכר
כמו זכר ע״ש סימן המין שבו
נבדל

מאש, כמו נשאר ונצל מאש שרף
להשאר בקיום מציאותו ומ"ש
מע"ב הסרה ואצילות והפרשת
שמו' לא דבר מדבר: אשר הציל אלהים
מאבינו (אבזאנדערן) חלק מכל:
שם שם ויצל אלהים את מקנה: והצלתי
הושע ב צמרי ופשתי (וועגגעהאָגן, פער־
משלי קיט זאגען): ואל תצל מפי דבר אמת:
ש"ב כ והציל עינינו, מראותו:
שמות לג התפעל מע"ב: ויתנצלו
בני ישראל (ענטלעדיגען, אבלע־
גען) ובא ע"ד פ"ח כמו והתנחלתם
והתחזקתם; ומזה משתמש
בדב"א פעל זה במובן המוסרי,
על המקנה נפשו מחשד, בתת
אמתלא לדבריו: התנצל (זיך
ענטשולדיגען, זיך רעכטפערטי־
גען) כולל ב' המושגים פריקת
עון ואשמה, ומציל נפשו מענש,
קרוב לעשה זאת וגו' והנצל,
ועד"ז שם *התנצלות (ענטשול־
דיגונג, רעכטפערטיגונג):
אסתר ד הצלה שמ"ז מע"א: רוח
והצלה (רעטטונג,
בעפרייאונג):

נצר

נצר פ"י בנינו קל ענינו נרדף
עם נטר שמור; אם
טבעי או מוסרי, אך רובו מוסרי,
לשמירת מצות ומנהגים לעשות
כפיהם או לזכירה בלבד; הטבעי
משלי כז נוצר תאנה יאכל פריה (הי־
ש"ב יז טען, בעוואכען): ממגדל נוצרים
איוב כז (וועכטער): וכסכה עשה נוצר:
יחזק' ו והנצור ברעב ימות (בעלאגער־
טער)

טער) שמור במבצר: שית זונה משלי ז
ונצרת לב, דעות שמורות בלבה:
ונצרות ולא ידעתם (געהייא־ ישעי' מח
ניטטע), דברים יקרים האצורים
וגנוזים ליקרם; ובמוסרי: על כן תהלי' קיט
נצרתם נפשי (היטען, בעוואה־
רען, בעאבאכטען) שמירה לעשות
בהשגחה ובעיון: כי עדותיך שם שם
נצרתי: נצר חסד לאלפים (אויפ־ שמות לד
בעוואהרען, געדענקען) שמירה
במחשבה לזכר: נצר פיו שומר משלי יג
נפשו (אין אכט נעהמען): נצר תהלי' לד
לשונך מרע: צור תעודה, כולל ישעי' ח
צרירה ונצירה: נצרה על דל תהלי' קמא
שפתי: מפחד אויב תצר חיי, שם סד
שמירה מנזק: תצרנו מן הדור שם יב
זו, קרוב להצילנו: (בעוואהרן)
כי הוא כולל שמירה וגניזת דבר
לקיומו (פערוואהרן) וכולל הצלה
והפרשה מדבר רע (בעוואהרען):
חסד ואמת מן ינצרוהו (בעו־ שם סא
וואכען) ע"ש מנה: נצר האדם איוב ז
(בעאבאכטער):
נצור תה"ש לחרבה ושממון:
כעיר נצורה (נער־ ישעי' א
שטעהרט, פערוויסטעט): ונצורי שם מט
ישראל להשיב: ובנצורים ילינו שם סה
וי"מ עד"ז ונצרת לב שממות לב
משכל ומוסר (וויסטעט הערץ)
כמאמר החכם מישבים עולמם
בחרבן שכלם; ויל"מ: נצרים ירמי' ד
באים מארץ מרחק (נערשטעה־
רער) וי"מ שהוא שם היחס, ע"ש
נבוכדנצר:

כמו הכה תכה, אבד תאבד,
כלומר תשמיד ותאבד מכל וכל,
וכאשר בא על השלילה שולל
רק הכללות ונקה לא אנקך בכלל
כי אם במקצת, אם ענה תענה
את בנותי אפי' במקצת, כי מלת
אם שאלה לשלול הדברי' וההבדל
הזה תמצא ג"כ בשם כל ע"ש'
ושמור הכלל הזה, וכבר רמזתי
ע"ז בתל"ע (ᑭ שמר) וע"ש נשה:

נָקִי שת"ז וגם ת"הש או ת"הפ:
ברא' כד והיית נָקִי מאלתי (ריין,
פריא, אונשולדיג) פטור מחוב:
שמות כא ובעל השור נָקִי, מענש: דם
דברי' יט
איוב ד נָקִי, כנוי להרג בלי אשמה: מי
הוא נָקִי אבד, מחטא' וזה הוא
תהלי' י נקי מעיקרו: יהרג נָקִי: וְנָקִי
שמות כג וצדיק אל תהרג, הנקי שחל עליו
אשם ונפטר ממנו ונעשה נקי,
וצדיק מעיקרו שהיה רק בחשד:
דברי' כד נָקִי יהיה לביתו' פטור מעבודה:
מ"א טו אין נָקִי, נפטר מזה, או שלא
יועיל התנצלות לנקורת ממנו,
ונופל על הזך במעשיו וישר:
איוב יז וְנָקִי על חנף יתעורר: נְקִי
תהלי' כד כפים ובר לבב' זך במעשיו'
יואל ד ובתוספ' אל"ף: שפכו דם נָקִיא'
איוב ט והרבוי: למסת נְקִיִּם ילעג:
במדבר לב והייתם נְקִיִּם מי"י ומישראל, כי
מושגו מצטרף תמיד על הענין
שהוא נופל עליו, אם נקי
בעצמו מבלי שיחוייב לחול עליו
רע או ענש המגיעו, או הפטר
נפשו מאיזה חוב או מצוה שנטל
עליו:

נִקָּיוֹן שמ"ז: ארחץ בְּנִקָּיוֹן כפי תהלי' כו
(אונשולד, רייניגקייט).
עצה"מ: לא יוכלו נִקָּיוֹן, הסרת הושע ח
האשמה: וּבְנִקְיוֹן כפי, נקי ברא' כ
מעיקרו לא נדבק במעשה הזאת
זהמת אשם: נִקְיוֹן שנים בכל עמוס ד
עריכם, מהעדר מאכלי' ע"ש קהה:

מְנַקִּיָּה שת"נ לכלי' שומר
הנקיו': ואת הַמְנַקִּיּוֹת במדבר ד
(רייניגונגסרעהרען) קנים חלולי'
האויר עובר בהם והיו מחזיקים
לחם הפנים נקי מעיפוש: נקט
ע"ש קוט:

נקם

נָקֹם פ"י רב"ב' הקל ענינו
תשלום פרענות לעושי
רע' וכל מציאותו בקל על עשות
נקמה בעבור זולתו: וְנִקָּמֵנִי יי ש"א כד
ממך (רואכע אויסאיבען, רעכען)
והפעול הוא המעוול: נָקֹם ינקם; שמות כא
נֹקֵם יי לצריו יתן נקמה לצדיו: נחום א
בִּנְקֹם נקם לבית יהוד' עשו בהם יחזק' כה
מעשי נקמה: נְקֹם נקמ' בני ישר') במדבר לא
מאת המדינים: דם עבדיו יִקּוֹם, דברי' לב
הדם נקום ע"י הפרענות: לא ויקרא יט
תִקֹּם ולא תטר את בני עמך'
לפי משמעות הלשון, לא תקום
את נקמת איש בבני עמך מאחיו'
כי על נקמת עצמו לא הוסד
הקל כ"א הנפעל' או היה צ"ל
לבני עמך, אם לא צ"ל הכוונה
לא תעשה מעשה נקמה עם עמך
ואיפשר לומר כי הנקמה במקום
הזה, העדר עשית טובה מדה
כנגד מדה שמנע ממנו טובה

ויקרא יג נבדל מנקבה: ואם נְקֵבָה תלד
שם ג (ווייבליכעס קינד): אם זכר אם
נְקֵבָה. ובתל' זכרים ונְקֵבוֹת:
ישעי' כא מַקֶּבֶת שת"נ לסדק אל מַקֶּבֶת
בור נקרתם (שפאלט,
ריטץ, עפנונג). ויש שם כלי
שופטי' ד שנוקבים בו אבנים: ותשם את
הַמַּקֶּבֶת בידה (באהרער):
מ"א ו ומַקָּבוֹת והגרזן:

נקד

נָקֹד שמו"ז לנמרים קטנים:
בר"א ל נָקֹד וטלוא (קליינע פונקטע
שם שם כען, פונקטע): עקדים נְקֻדִּים.
ש"ה א ובס"נ: עם נְקֻדּוֹת הכסף. ומ"א:
יהושע ט יבש היה נִקֻּדִים (שימליגט) כי
העיפוש מעלה נקודות. ויש שם
מ"א יד מין מאפה: ונִקֻּדִים ובקבק דבש
(באקווערק). ויש שת"ז לסוחר
מ"ב ג בצאן: ומישע מלך מואב היה
נוֹקֵד (שאפהענדלער). ונופל רק
עמוס א בצאן שהם מנומרים: אשר היה
בַּנֹּקְדִים (הירטע):

נקה

נָקָה פע"ו. גב"ב. הקל עומד
ענינו זכות ופטור במובן
ירמי' מט המוסרי: נַקֵּה תנקה (ריין זיין,
אונשולדיג זיין, בעפרייעט זיין,
פאן שולד אדער שטראפע):
שמות כא הנפעל: וְנִקָּה המכה (ריין
זיין, פרייא זיין), פטור מענש:
במדבר ה וְנִקָּה האיש מעון: וְנִקִּית
בראשית כד משבעתי (אויסגעשלאסען זיין):
משלי ו לא יִנָּקֶה כל הנוגע בה (אונגע
שטראפט, פרייא פאן יעדן ביי
שופטי' טו בען): נִקֵּיתִי הפעם מפלשתים
פרייא

פרייא פאן פארוואורף), כי כדת
אני עושה עמהם רע, כי יש
נעשה נקי אחר שלא היה, ויש
ענינו השאר נקי כאשר היה:
ואץ להעשיר לא יִנָּקֶה (ריין בליי משלי כח
בען) א"א לו מבלתי עשות עול.
ובא במובן טבעי לענין הרקה:
וְנִקְּתָה לארץ תשב (לעער ווערדן) ישעי' ג
ריקנית מאנשיה. כאומרם בתל'
פלני יצא נקי מנכסיו: כל הגונב זכרי' ה
מזה כמוה נִקָּה, ת"י לקוי מפרש
כמו נלקה. ויהי' מח"פל כמו
לקח. אך לא נמצא לו שרש
בעברית:
הפיעל יוצא יש כונתו
השאיר פטר מענש: וְנַקֵּה לא שמות לד
יְנַקֶּה (גאנץ בעפרייעט פאן
שטראפע לאססען): וְנִקֵּיתִי דמם יואל ד
לא נִקֵּיתִי, ריק בלי ענש: ידעתי איוב ט
כי לא תְנַקֵּנִי (פיר אונשולדיג ער
קעננען). ויש כונתו הסרה:
מנסתרות נַקֵּנִי (בעפרייען, בע תהלי' יט
וואהרען). ובטבעי: וְנַקֵּה לא ירמי' ל
אֲנַקֶּךָּ (גאנץ אויפרייבען, פארט
שאפפען) והענין ונקה מכל וכל לא
אסירך, כ"א הסרה במקצת ומעט
ישאר שלא ישאר המקום פנוי
ונקי כתרג' ושיצאה לא אשצינך.
ועד"ז: וְנַקֵּה לא יְנַקֶּה הענש
ממך מכל וכלי. אבל מעט מעט.
וזה הכלל בלשון כאשר יבוא
המקור מחובר על פעל עבר או
עתיד לפניו. מורה התמדה
ורבוי וכללות. ולכן כאשר בא
הפעל בחיוב מורה חיוב כללי,
כגון

נקף ונקף שניהם לענין אחד · ושתוף הגזרות דבר מצוי בלשון וכמו יקש נקש · יצב נצב :

ישעי' י הפיעל : וְנִקַּף סִבְכֵי היער (אבהויען) קציצה וי"מ זה שהוא

איוב יט מנפעל : ואחר עורי נִקְּפוּ זאת (געהאקט) וחסר הפועל אחר שינקפו הנוקפים את הגוף · ונקף קרוב לנגף · אך זה נופל בבעת"י וזה בבלתי בעת"י והרבה שרשים כדומה, שהם מתפרדים בצדדי המושג בעבור שנוי אות קרוב לו במוצא ושוים בעיקר המושג : כמו ברח פרח · נשב נשף · הסג השיג · שאב שאף · וכדומה :

ויקרא יט ההפעיל : לא תַקִּיפוּ פאת ראשכם (אבשנײדען · אבשערן · קאהל מאכען) גלוח וקציצה ע"ל גזי נזרך · נרדף עם ולא תשחית פאת זקנך · וכבר כתבתיו בשרש יקף · ויותר נראה, שהוא משרש זה · וכן משמעותו בתל' לחייב את המקיף ואת הניקף · ולפי שכולל ג"כ הקיף סביב תפס בפאה לשון הזה קציצה וגלוח מסביב :

נֹקֶף שמ"ז לפרי הנופל מזית

ישעי' יז ע' נדנוד : כְּנֹקֶף זית (אבגעשלאגנעט, אבגעפפליקטעס) · המליצה בו כי אחר המסיקה בזתים המבושלים · נשארו עוד מעט שלא בשלו כל צרכן · ולא יפלו כ"א בקטיפה וטרוף : ואמרו בתל' מי שלבו נקפו ע"ד ותפעם רוחו מסתפק בדבר שמא עות ·

ישעי' ג ואין לבו נוח כו' · ומ"א : ותחת חגורה נִקְפָּה (שטריאען) · ואולי הוא נרדף עם קרחה, כמו לא תקיפו :

נקק

נָקִיק שד"ז לבקוע והריץ וחגו ·

ירמי' יג בִּנְקִיק הסלע (שפאלט,

ישעי' ז ריטץ, הערהלע) : בִּנְקִיקֵי סלעים :

נקר

נָקַר פ"י גב"ב · הקל ענינו חתירה והטיטות דבר

ש"א יא ממקורו בדבר שקוע : בִּנְקֹר לכם כל עין ימין (אויסשטעכען,

משלי ל אויסגראבען) : יִקְּרוּהָ ערבי נחל (אויסהאקקען) :

איוב ל הפיעל : עצמי נִקַּר מעלי (הערויסרייסען) : ומזה מְנַקֵּר,

במדבר יו הבשר, חוטט הגידין ממנו : העיני האנשים ההם תְּנַקֵּר : וַיְנַקְּרוּ שופטי' יו את עיניו · ומזה בתל' תרנגלים המנקרין באשפה :

ישעי' נא הפועל : אל מקבת בור נֻקַּרְתֶּם :

נִקְרָה שד"נ נרדף עם חריץ נקב ונקיק וחגו :

שמות לג ושמתיך בְּנִקְרַת הצור (ריטץ,

ישעי' ב שפאלט) : לבוא בְּנִקְרוֹת הצורים :

נקש

נָקַשׁ פע"י דב"ב · הקל ענינו נרדף עם יקש · ומורה ג"כ דחיפת רגל המוהלך בדבר

תהלי' ט והיה לו למוקש : בפעל כפיו נוֹקֵשׁ רשע (אנשטאסען, שטרוי-כעלן) והוא במובן המוסרי :

ועי"ז נופל יחס הפעול · שהנקום
הוא נגמל במדתו · אבל בתשלו'
רעה למול רעה שקדם נופל
הנפעל · והראי' החזקה לדעתי
כי פעל נקמה בקל לא נאמר רק
תהלי' צט בנוקם נקמת זולתו : אל נושא
היית להם ונוקם על עלילותם,
לפי פי' המפרשים קצתו סותר
קצתו, אבל לדעתי אל נושא
היית להם על הרעה שחטאו
לך · ובכל זאת היית נוקם נקמתם
מאחרים על הרעה שעשו להם ·
ר"ל נוקם בשביל עלילות רעות
שעשו אחרים להם :

שמות כא הנפעל : נקם ינקם (גראכען
ווערדען) האיש שנעשה לו הרעה
ע"י אחר · ורובו ע"י עצמו כהרב'
שופטי' טז נפעל ענינם פעל חוזר : כי אם
ישעי' א נקמתי בכם (זיך רעכען) : ואנקמה
ירמי' טו מאויבי : והנקם לי מרודפי,
לי כמו בעבורי :

מ"ב ט הפיעל : ונקמתי דמי עבדי
ירמי' נא (רעכען) : ונקמתי את נקמתך :
בראש' ד ההפעל : שבעתים יקם קין ·
ר"ל דמי קין יוקם מדור שביעי
שמות כא של ההורג אותו : לא יקם כי
כספו הוא, נופל ג"כ על מי
שהנקמה בעבורו :

ירמי' ה ההתפעל : לא תתנקם נפשי
תהלי' מד (זיך רעכען) : מפני אויב ומתנקם
(ראכגיריגער) נופל על העושה
רעה בחמה עזה, כדרך הנוקם
שמשיב גמול על רעה שקדם
שנפשו מורה בו :

נָקַם שמ"ז, מחובר לפועל או
לאשר בעבורו : לי נָקָם דברי' לב
ושלם (ראכע), הנקם הוא לרוב
יותר ממדת הרעה שקדם, ועי"ז
אמר לי נקם ושלם מדה כ"מ : נָקָם ישעי' מז
אקח, על הניקם : אשיב נָקָם דברי' לב
לצרי הנוקם בעבור זולתו : נְקַם שופטי' טז
אחת משתי עיני, על הנקום
וכן : נְקַם בריתי וכמ"ג : לעשות ויקרא כו
נְקָמָה בגוים : נִקְמַת בני ישראל תהלי' קמט במדב' לא
על הפעול : נתתי את נִקְמָתִי תהלי' יח
בם, על הפועל : הנותן נְקָמוֹת
לי : עשה יי' לך נְקָמוֹת : ראיתה שופטי' יא איכה ג
כל נִקְמָתָם ר"ל הרעה שעשו לי
בקנאת רוח אף ובחמה עזה
כדרך מתנקם אף שלא הרעותי
להם, כי האויב המצר, אף ללא
הרע לו, ידמה בלבבו שמשפט
אל הוא עוש' ומעניש מצד חטא:
ורעתו, ומרבה להרע כמאמר
אני קצפתי מעט וחמה עזרו
לרעה : נקע בש' יקע :

נקף

נָקַף פ"י גב"ב · הקל לד"ק,
ענינו קטיפה ושבירה
וקצוץ : ספו שנה על שנה חגים ישעי' כט
יִנְקֹפוּ (אבהויען, אבשלאכטען)
וחגים כמו אסרו חג · ועדפתו
תרי ותנקפיה · ובא כל' זה עריפ'
הבהמות לחגים · ובתל' אין אדם
נוקף אצבעו מלמטה, ר"ל דחיפה
קלה שבאצבעו לא יעשה בלי
השגחה · וי"ל ינקפו זה מענין
הקיף ר"ל יסיבבו החגים והזמנים
זה את"ז בתקיפות השנה · ויהי'

פ״ט א יח פרי: נושאי מנחה נופל על
כלח׳ מג כותת מנחה ומתנה: וישא
ד״ס א יו משאת מאת פניו: שאו מנחה
ובאו לפניו, ועמו מה שהוא
איוב ו סבלו דבר קשה: והותי במאזני׳
ישאו יחד. יטל אותם ויסבול
המאזנים מכבד משאם (ערטרא־
בלח׳ יג גען): ולא נשא אותם הארץ
דברי׳ א (ערטראגען): איכה אשא לבדי
משלי ל טרחכם וגו׳: ותחת ארבע לא
שמות יח תוכל שאת (ערדולדען): והקל
מ״ב יח מעליך ונשאו אתך: אשר תתן
מיכה ז עלי אשא: זעף יי׳ אשא (דול־
תהלי׳ נה דען): כי לא אויב יחרפני ואשא:
ירמי׳ י אך זה חלי ואשאנו: אכן חליינו
ישעי׳ נג הוא נשא: למען תשאי כלמתך:
יחזק׳ טז
ישעי׳ א נלאתי נשא: נשאתי חרפה׳
תהלי׳ סט
ונשא המחובר אל עון וחטא
ופשע, אם הוא דבק אצל החוטא׳
משלי יט ענינו סבל ענש על העון: נשא
ויקרא ה ענש (שטראפע לידען): ונשא
עונו (ליידען, שטראפע טראגען,
ביסען), כל עוד שהחוטא נושא
ויקרא כד העון הוא בלתי מכופר: ונשא
חטאו, נשא ענש בעבור חטאו:
במדבר יד ונשאו את זנותכם: חטא רבים
ישעי׳ נג נשא (ליידען): בן לא ישא בעון
יחזק׳ יח
ויקרא יט האב: ולא תשא עליו חטא,
לא תעמוס בעבורו עליך ענש
במדבר יח חטא: ולא תשאו עליו חטא:
תהלי׳ טו וחרפה לא נשא על קרובו,
לבלתי הענישו, אשר יסבב לו
ויקרא יט בוזה על עצמו חרפה: ואוכליו
משלי ט עונו ישא: ולצת לבדך תשא,
הענש. ואם הוא דבק אל מי

שחטא לו ענינו כפרת חטא:
מיכה ז נושא עון ועובר על פשע (פער־
בלח׳ יח ליהען): ונשאתי לכל המקום:
בלח׳ נ שא נא לפשע: אם תשא
שמות לב חטאתם: אשרי נשוי פשע
תהלי׳ לב
ישעי׳ א ביו״ד ת׳ אל״ף: נשא עון: גדול
בלח׳ ד עוני מנשא, י״מ מלסלוח׳ אבל
הנכון כי מנשא נופל על החוטא,
ועון מצאנו שבא על החטא ועל
משלי יט העונש. וי״מ מזה: גדל חמה
נושא ענש, אם תסלח לענש
בנך ולא תענישנו על חטאו
ירבה חמה לך. וי״ל מזה: וחרפה
לא נשא על קרובו, לסלוח:
הושע א כי נשא אשא להם, כאשר הייתי
נושא להם עד עתה אף שלא
תהלי׳ צט נזכר אצלו עון, וכמוהו: אל
נושא היית להם ע״ש נקם. ומ״ש
איוב כא סבל ואריכות רוח: שאוני ואנכי
שם ז אדבר (געדולדיג אנהערען): ישא
בשיחי משכבי (לינדערן, ערטרעג־
משלי יח ליך מאכען): והוה נכאה מי
איוב יג ישאנה וע״א: אשא בשרי בשני׳
הגות בלשון לסבל׳ על מה אשא
ואסבול. וי״ל שהוא נרדף בכוונת
עם ונפשי אשים בכפי׳ כלומר
יעבור עלי מה על מה, ואנכי
אשא בשרי בשני (איט לעבענס־
געפֿאהר וויל איך עס וואגען)׳
ונשא המחובר לאלה ענינו עמיסת
מ״א ח שבועה: ונשא בו אלה להאלתו
(איינען שוואור אויפערלעגען)׳
ובפרט כשהוא נסמך אצל שם:
שמות כ לא תשא את שם יי׳ אלהיך
לשוא (אויססשפרעכען, בייא איינעם

דברים יב הנפעל: פן תנקש אחריהם, תדחה ותפול כשתלך אחריהם, והמותרגם האשכנזי פי׳ מלשון נקישה, כאדם נקש ברגלו ונכה רגלים ופסח (נאכוואנקען) והוא מפירש״י ע״ש ופיק ברכים תרג׳ וניקוש רכובין:

תהלי׳ קט הפיעל: ינקש נושה לכל אשר לו (פערשטריקקען, טליגן לעגען) ינקשו בטענות ועלילות וצדיה, ומרמה וע״י הבית ונשך

שם לח עד שיקח כל אשר לו: וינקשו כל מבקשי נפשי, והענין יפרשו מוקש:

ש״א כח ההתפעל: ולמה אתה מתנקש בנפשי, מבקש תקלה לנפשי:

נרד

ש״ה ד נרד שם מין בשם: נרד וכרכם:

שם א נרדי נתן ריחו: כפרים

שם ס עם נרדים:

נשא

נשא פ״י בב״ב. הנפעל ענינו הסתה ופתוי והתעות:

ישעי׳ יט נשאו שרי נף (געריינט ווערדן, פערפיהרט ווערדן, זיך טייטען) והטעם במקום הזה פעל חוזר שהם מתעים עצמם (זיך איינביילדען. פיר זיך איינגענאממען זיין) והמתפתה מעצמו הוא כסיל האולת משיאותו להתגאות, ולדמות מנפשו יותר ממה שהוא:

בר״א ג ההפעיל: הנחש השיאני

ת״ג יח (רייצען, פערפיהרען): אל ישיא לכם חזקיה (איבעררעדען): לא תהלי׳ פט ישיא אויב בו: ישי מות עלימו שם נה (רייצען): זדון לבך השיאך (טויי עובדי׳ א שען) כי המושגים קרובים המפתה מפית מדיח ומתעה לרע׳ או מבטיח דברים בדברי שוא:

ירמי׳ לז אל תשאו נפשתיכם (זיך טויי שען, איט פאלשער האפנונג טויי שען): אל ישיאו לכם נביאכם, שם כט לפתות אתכם בדברי נחומים של שקר:

משלי כו משאון שמ״ז: תכסה שנאה במשאון (טייטעני דע, פערפיהרערישע ווארטע). המכסה שנאה ע״י פתוי דברים רבים ונעימים כנ״ל. וע״ש שאה:

נשא

נשא פי׳ דב״ביהקל ד׳ הוראות לו. א) יש ענינו נטילת משא וסבל ועמוס, טבעי או מוסרי, בעצם או עצה״שיהטבעי:

שמות כח ונשא אהרן את שמותם (בעשטענדיג טראגען): ונשאו את במדבר ד ירועות: שאהו בחיקך: בחורים שם יא טחון נשאו: ואשא אתכם על איכה ה כנפי נשרים: ישאהו על אברתו: שמות יט וגמליהם נושאים: נושא כליו: דברים לב בכתף ישאו: נשא את הארבה ברא׳ לז (דאהערטראגען) נשיאות למה שופטי׳ ט שליו: ונשאת בני ממצרי׳ (פארט במדבר ז טראגען). ממה שמנו: נושא שמות י את פת בגם (וועגגעהאמען): ואת בר״א מז כלם ישא רוח. ומה שהוא נופל דניאל א בלשון: כי עץ נשא פריו: ישעי׳ נז ונשא ענף: לעשות ענף ולשאת יואל ב פרי יחזק׳ יז שם שם

מזה שמטה משפטו לטוב לו הוא
בר״א לב נותן לו יתרון והדור בו : אולי
ישא פני, לתת לי הדר ויקר :
משלי יח שאת פני רשע לא טוב (איט
מלאכי ב אכטונג בעגעגנען) : ונושאים
פנים בתורה, נושאים פני הגדולים
ישעי׳ ג בענין התורה : זקן ונשוא פנים
(אנגעזעהענע פערזאן) ירים פניו
ממום כי הוא איש מכובד . ונשא
המחובר ללב, יש הוראתו לטוב
שמות לה התרוממות רוח נדיבה : אשר
נשאו לבו (הערצענסאנטריב,
פרייוויליג, ואם אנגעטריבען) ויש
ענינו גבהות הלב ונסות רוח :
מ״ב יד הכית את אדום ונשאך לבך
(איבערמיהטיג געמאכט) כמו ורם
איכה ג לבבך : נשא לבבנו אל כפים,
לתפלה ותקוה, והמחובר לנפש .
אם הוא לנפש נושאו עינינו תקוה
דברי׳ כד ותאות נפש : ואליו הוא נושא
נפשו (האפפען, ווינשען, פער־
תהלי׳ קמג לאנגען טראגען) : כי אליך נשאתי
הושע ד נפשי (פערטרויען האבען) : ואל
עונם ישאו נפשם . ועל נפש
זולתו ענינו סליחה בנשיאות
ש״ב יד פנים : ולא ישא אלהים נפש
(פערשאהנען, נאכזיכט האבען)
עיין למטה בהוראה ד׳ . והמחובר
לעין, יד, ורגל וקול, על עניני שוני׳
נשיאות העין, אם לחמדה או
בר״א לט לתקוה ובטחון : ותשא אשת
אדוניו את עיניה אל יוסף (מיין
אויג ווערפען) חשק . ועד״ז בתלי׳
תהלי׳ קכג שמוא עיניו נתן בה : אליך
יחזק׳ יח נשאתי את עיני תקוה : ואל
הגלולים

הגלולים נשא עיניו . ויש הוא
הנות בלשון כמו הכנה וזרוז
בר״א לג לפעולה, ע״ש משך : וישא את
שם כט עיניו וירא . ועד״ז : וישא יעקב
שופטי׳ ט רגליו, עפרש״י : וישא קולו
בר״א כט ויקרא : וישא את קולו ויבך .
והמחובר ליד וכף, יש מורה מרד :
ש״ב כ נשא ידו במלך (זיך עמפערען),
וזה קשורו בבית כמו הרים ידו .
שם כא אשר נשאו את ידם באדני המלך
יש שהוא לתפלה, לתשועה,
לנצחון, לגבורה לברכה להודיה
תהלי׳ כח ולשבועה וכדומה : בנשאי ידי
תהלי׳ קלד אל דביר קדשך, לתפלה : שאו
איכה ב ידיכם קדש וברכו : שאי אליו
תהלי׳ סג כפיך : בשמך אשא כפי . אל
שם י ישעי׳ מט נשא ידך, לתשועה : כי אשא
אל הגוים ידי . לגבורה נצחון
דברי׳ לב ומלחמה : כי אשא אל שמים
שמות ו במדבר יד ידי, לשבועה : אשר נשאתי את
תהלי׳ קו ידי : וישא ידו להם . ויאמר על
כל דברים שהם בעניה ובהרמות
מ״ב יט קול : ונשאת תפלה, פי׳ נשא
ישעי׳ יד קול בתפלה : ונשאת המשל
במדבר כג וישא משלו : עליו משל ישאו .
חבקוק ב תהלי׳ פא שאו זמרה : ואל תשא בעדם
ירמי׳ ז רנה : ישאו כתף : אשא בכי ונהי
איוב כא ירמי׳ ט ונשאו אליך קינה . ואולי נופל
יחזק׳ כו ג״כ על דברי נבואה לפורענות
מ״ב ט ומות : נשא עליהם את המשא
הזה :

ג) ויש ענינו לקיחה וקבלת חפץ
במדבר טז ודבור ומחשבה : לא חמור אחד
בר״א כז מהם נשאתי (גענאמען) : שא נא
משלי ו כליך : לא ישא פני כל כפר .
ועל

ישעי׳ ג טוואור): יִשָּׂא בַיוֹם הַהוּא (טווע־
רען) ואולי הוא מהוראה ב׳ :
שמות כ אשר יִשָּׂא את שמו, כי מנהג
הנשבע לתפוס בשם ה׳ להזכירו,
תהלי׳ יו מן: בל אֶשָּׂא שמותם על שפתי,
שם כד לקרוא להזכירו: אשר לא נָשָׂא
לשוא נפשי, כמו שמי׳ ויאמר
על הטלת ענש ופורעניות או
מ״ב ט גזרה: וה׳ נָשָׂא עליו המשא הזה
(אויפערלעגען, פעדרה׳ען) כמו
נטל שמשמש עמיסה ושימה על
זולתו :

ג) ויש ענינו הגבהה ורוממות :
ישעי׳ ה וְנָשָׂא נס לגוים (אויפהע־
בען, ערהעבען, אין דיא העהע
שם יח העבען) : כִּנְשֹׂא נס הרים :
יחזק׳ י וּבִשְׂאֵת הכרובים את כנפיהם :
תהלי׳ פט בְּשׂוֹא גליו, בנשוא הים גליו :
איוב ל תִּשָּׂאֵנִי אל רוח, ע״ש מוג פירושו׳
ומ״ש הרמה לגדולה, רובו מחובר
לראש על מובנים שונים, אם
הנושא בעצמו נושא ראשו :
תהלי׳ פג ומשנאיך נָשְׂאוּ ראש, בגאוה
שם פט׳ ט והעזה: ולא יכפו לָשֵׂאת ראשם,
איוב י להתובר להלחם, אך וצדקתי לא
אֶשָּׂא ראשי, חפשי בלי בושה,
תהלי׳ כד כי ראש ת׳ פנים: שְׂאוּ שערים
ראשיכם יגביהו פתחם להכנס
בהם. ויש מה שענינו העלאת
מספר, כשהוא נופל על ראש
במדבר זולתו: נָשֹׂא את ראש בני גרשון
שמות ל (אן פנעהמען, נעהמען): כי תִשָּׂא
בראשי׳ מ את ראש בני ישראל: יִשָּׂא פרעה
את ראשך, יעלה ראשו במספרי
שם שם אבל: יִשָּׂא פרעה את ראשך
מעליך

מעליך, מע״ג, הסרה בהוראת
המ״ם: עבדיך נָשְׂאוּ את ראש, במדבר לא
וכן יבוא הפעל הזה למספר בלי
חבור ראש: נָשָׂא דויד מספרם: ד״ה א כז
וְנָשָׂא את מספר שמותם, כי במדבר ג
במספר נופל לי העלאה׳ ועמו
מ״ש העלאה ממאסר והשיב
איש על מעלתו הראשונה: נָשָׂא מ״ב כה
אויל מרודך וגו׳ את ראש יהויכן
מלך יהודה מבית כלא, וער״ז
יתכן: יִשָּׂא פרעה את ראשך, בראשי׳ מ
כלומר מבית הסהר והשיבך׳
ונשא המתובר לפנים, אם הוא
בנושא עצמו ענינו הרמת פניו
חפשי מבושה: כי אז תִּשָּׂא איוב יא
פניך ממום (פריא עמפאר העבן)
ואיך אֶשָּׂא פני אל יואב אחיך׳ ש״ב ב
מפני בושה: אם תיטיב שְׂאֵת בראשי׳ ד
היפך ויפלו פניו מפני כלימה׳
ומ״ש עצה״מ: יִשָּׂא יי פניו במדבר ו
אליך, הרמת פניו להשגחה
(איין פריינדליכעס געזיכט זייגען)׳
ואם הוא נשיאות פני זולתו ענינו
מלא רצון זולתו מצד יקרו והדרת
פניו: אשר לא נָשָׂא פני שרים, איוב לד
הפנים כנוי להדור ומעלה,
לא ירים מעלתם לעשות בעבור
זה רצונם (דאז אנזעהן אכטען) :
הנה נָשָׂאתִי פניך לדבר הזה בראשי׳ יט
(זו געפאללען זיין): כי אם פניו איוב מב
אֶשָּׂא (שאהנען): שמעתי בקולך ש״א כה
וָאֶשָּׂא פניך, כי כאשר יאמר על
המאמן לעשות חפץ זולתו השיב
פנים, כן יאמר בהפכו נשא
פנים: לא תִשָּׂא פני דל, בבחינת ויקר׳ יט
מוח

תהלי׳ לח מפני כבד רב : כמשא כבד תאר :
דברים א טרחכם ומשאכם · וע״א : ממשא
הושע ח מלך ושרים (אבגאבען), כמו
גומלי׳ ס מס : נעזבה נא את המשא הזה ·
נעזוב להם ממשאם ומסס , או
ד״ה א טו נחדל משאת עון · וע״א : אשר
המשא המשוררים , המשיא
יחזק׳ כד קולו בשיר · וע״א : ואת משא
נפשם (וואונש, פערלאנגען, דאז
ליבסטע), הנחמד אשר אליהם
נושאים נפשם , ע״ש נפש · ויש
שם משא נופל על מליצ׳ נשגבה ,
כאשר נופל עליו פעל וישא
ד״ה א טו משלו : במשא יסר במשא ·
שהוא בהרמת קול ובשיר , או
משלי ל על דברי תוכחה : משא אשר
יסרתו אמו (שטראפרעדע) · כי
תוכחת מוסר מתת טובה היא ·
שם פס וע״א : אגור בן יקה המשא
(פארטראג), ואולי הוא תאר
שהוא שר המשא למשוררים ·
ושם משא הנזכר בנבואות ענינו
לרוב נבואת פורענות ותוכחות
מ״ב ט לאומה , מן : וה׳ נשא עליו את
המשא הזה (שיקזאל, פערהענג־
ניס), כי דבור נבואי במליצה ,
אשר ייעד השם מלפנים לגזור
פורענות על אומה בכלל או על
איש פרטי נקרא משא · ומזה :
ישעי׳ יד משא בבל (שיקזאל, פערהענג־
שם טו ניס, שטראפרעדיכט) : משא
מואב , וכדומה כי מושגיו רבים ·
כולל העסקים והענינים שיחולו
בו לרע כמשא כבד : וכולל ענין
ומליצה שהיא נשגבה בלשונה

ורוממותה , ולפעמים יכלל כל
המושגים יחד , ולפעמים נופל
רק על מושג אחד פרטי , וכ״ז
כשהוא נסמך אל הפועל , אשר
עליו המשא , אבל כשהוא נסמך
אל הפועל המבשר איננו פורענות
אך דברי נבואה נשיאה נמסרי׳
חבקוק א לנביא , כמו : המשא אשר חזה
חבקוק (פארטראג, אויפטראג,
מלאכי א פראפעטייהונג) : משא דבר ה׳ ,
ומצאנו שהנביא ירמי׳ כעס על
השואלים בל׳ מה משא ה׳ , כונת
הענין , כי משא כולל ענין נבואה
נמסרה לנביא דרך כלל , והוא
הנביא באר הענין בסגנון מליצה
אשר לו , כפי דרך לשונו · ע״כ
ירמי׳ כג אמר : וכי ישאלך וגו׳ מה משא
ה׳ , מה איכותו , ואמרת את
מה הוא נבואת משא , ונטשתי
אתכם ר״ל נבואת משא כולל
פורענות · ולפי שמשא מאמר
נאמר בכלל , והנביא מפרש
הסגנון בדבריו , ע״כ כי ישאל
איש על נבואות ה׳ יאמר מה
דבר ה׳ ומה ענה : ר״ל על ענין
הנבואה ולא על סגנון הלשון :
כי המשא יהיה לאיש דברו ,
כל איש יפרש לשון משא לפי
חפצו לפי שמושגיו רבים , וע״ז
יהפכו דברי אלהים חיים · או
לשון משא לא יחול כ״א לנביא
לבד אשר אתו ידבר השם · וע״א :
ד״ה ב יט ומשא פנים ומקח שחד (טאה־
נונג, אכזיכט, פארטהייליכקייט)
נשיאות פנים ידוע , ובס״נ :

ועל נשואי אשה : ופתים ונשאו גניכ ז
(הירלוהטען) : וישאו נשים שופטי׳ כא
למספרם׳ ומ״ש הגות בלשון :
בשאה חן בעיניו : ותשא חסד אסתר ו
לפניו׳ כאשר יאמר מוצא חן כן סס ב
יאמר קבל חן : ישא ברכה מאת תלי׳ כד
יי (עמפפאנגען) , כי בענין זה
יאמר על הלוקח בעצמו דבר ,
או המקבל מה שיתן לו אחר
מרצונו :

ד) ויש ענינו כליון נתיצה או
שרפה : במעט ישאני עשני איוב לג
(פערטילגען , פערניכטען) ויל״מ :
ולא ישא אלהים נפש (פער- ש״ב יד
דאמען) : ותשא הארץ מפניו נחום א
(פערשווינדן) : וישאם דוד ואנשיו ש״ב ה
(צערשטעהרען) , וי״מ שרפה ומן
ותשא הארץ העלו׳ משאת עשן :

הנפעל : נשא ינשאו (גע- ירמי׳ י
טראגען ווערדן) : על צד תנשאנה : ישעי׳ ס
ונשא מגבעות (ערהאבען זיין) : סס ב
עתה ארומם עתה אנשא : כי סס לג
בשאת למעלה מלכותו : הנשא ד״ה א כט
בעברות צוררי : כה אמר יי רם תהלי׳ ז
ונשא׳ רם במקום ונשא במעלה : ישעי׳ כז
הרמים והנשאים ׳ ובתל׳ בתולה סס ב
נשאת , או נשאת , על נשואין :

הפיעל : ונשא אתכם בצנות עמוס ד
(פארטראגען) : נשא ממלכתו ע״ב ס
(ערהעבען) : אשר נשאו על אסתר ס
השרים , גדלו בכבוד : חירם מלך מ״א ט
צר נשא את שלמה (בעטענקען)
נתינות משאת : מנשאים את אסתר ט
היהודים , במתנות : ינשאוהו עזרא א
אנשי מקומו , ג״ב במשאות כסף
וזהב

וזהב : אם נשאת נשא לנו הנתן ש״ב יט
לנו מתנות ׳ וי״ל שהוא מנפעל ׳
וע״א : הם מנשאים את נפשם ירמי׳ כב
(פערלאנגען טראגען , ווינשען)
כמו בקל :

ההפעיל : והשיאו אותם עון ויקרא כב
אשמה (חויף זיך לאדען) ר״ל
מסבבי׳ לנשא עון וענש: והשיאו ש״ב יז
כל ישראל (אויפהעבן, אנברינגן) :

ההתפעל : מתנשא לאמר מ״א א
אני אמלך , מנשא עצמו בדמיון
(זיך גראס מאכען , פראהלען)
הוא הרמות עצמו למשול : אם משלי ל
נבלת בהתנשא (שטאלץ טוהן) :
ומדוע תתנשאו על קהל יי ומ״ש במדבר יז
פ״ח : וכאחי יתנשא (זיך ערהע- סס כג
בען) טבעי : והמתנשא לכל ד״ה א כט
לראש , מוסרי גדולה : ותנשא במדבר כד
מלכותו , בחסרון תי״ו הבנין :
ינשאו להעמיד חזון , על המושים דניאל יא
לבו לעשות דבר גדול ׳ ואחרים
חלקו הוראת השרש הזה לחלקי׳
אחרים ויותר מאלה שזכרתי
וערבבו הענינים , ולא שערו כי
השתנות הוראתו לפי חבור
והרכבה עם השם אשר הוא
נסמך אליו , ומה ששערתי נכון :

משא שמ״ז או תואר כולל
מושגים רבים : משא במדבר ד
בני קהת (דאז טראגען) טעינת
מעמס נופל על הפעולה : משא סס יא
כל העם הזה עלי (דיא לאסט) ,
נופל על הדבר הנשא בטרחה
אם מעמס או עסקים : וינצלו
להם לאין משא לא היה לשאת ד״ה ב כ
מפני

איוב כז פנים: שְׂאֵת משלו: הרמות קול
חבקוק א בגוליצח: כתבתי בקל: ממנו
משפטו ושְׂאֵתוֹ, י"ל נשיאת חטא.
איוב מא הפך משפט: מִשְּׂאֵתוֹ יגורו אלים,
גדולה, בחסרון א':

נשב

נָשַׁב פע"ו כב"ב: הקל עוֹמֵד
ענינו נפיחת רוח נרדף
ישעי' מ עם נשף: כי רוח יי נָשְׁבָה בו
(בלאזען, וועהען) והחבדל שבין
נשב ונשף כבין ברח ופרח:
תהלי' קמז ההפעיל יוצא: יַשֵּׁב רוחו
ברא' טו יזלו מים (וועהען לאססען): וַיַּשֵּׁב
אותם אברם (וועגבלאזען, פערי
טייבען), כאקב הנושב ברוח
להפריח דבר ולהבריח:

נשג

הִשִּׂיג פ"י בנינו הפעיל, ענינו
נגיעה ודבוק במקום
והארכה והמשך בזמן, ויכלת:
דברי' יט וְהִשִּׂיגוֹ כי ירבה הדרך (עררייי
שם כח כען, איינהאלען): ורדפוך
שמות טו וְהִשִּׂיגוּךָ: ארדף אשיג, במקום;
ויקרא כו ויאמר על הגעה בזמן: וְהִשִּׂיג
ברא' מז לכם דיש את בציר: ולא הִשִּׂיגוּ
ימי שני חיי, בכמות הזמן, ועל
ש"א יד משיכה והושטה: ואין מַשִּׂיג
ידו אל פיו. נגיעה ודבוק (רייי
כען, לאנגען) ויאמר על חול ענין
והמצא בעצם לטוב או לרע:
דברי' כח כל הברכות האלה וְהִשִּׂיגוּךָ
(טרעפפען, איינטרעפפען, בעי
טרעפפען) על דבר הבא כאיליו
ישעי' לה בלי יגיעה: ששון ושמחה יַשִּׂיגוּ:
דברים כח הקללות האלה וְהִשִּׂיגוּךָ: וחרון
תהלי' סט

אפך יַשִּׂיגֵם: מַשִּׂיגֵהוּ חרב בלי איוב מא
תקום: תַּשִּׂיגֵהוּ כמים בלהות שם כז
(ערגרייפען) והשגת אצל יד ענינו
מצא ספוק כח ויכלת בהון, כמו
מצאה יד, הגיע יד, וזה כשלא
נזכר אצלו מקום שתגיע ידו שם
ענינו די כח ויכלת: ואין ידו ויקרא יד
מַשֶּׂגֶת (הינרייכענד): וְהִשִּׂיגָה שם כז
ידו: לא תַשִּׂיגֵם בגבעה מלחמה הושע י
(גענינגען) לא השיגה כח ידם
לגבור במלחמה: ויש ענינו כמו
הסיג בסמ"ך, שענינו הרחקה:
גבולות יַשִּׂיגוּ (פערריקקען, פארט- איוב כד
ריקקען) וכן יבוא בסמ"ך על
אופן הוראתו בשי"ן: וְתַסֵּג לא מיכה ו
תפליט (עררייכען) תשיגו ותדבק
באשתך ע"ש נקף; ובדב"א
משתמש במובן מוסרי, על
מציאות משכל מה בכח השכל
האדם לא יַשִּׂיג מהות הבב"ת
(בעגרייפען) לא תגיע כח השכל
לחבינו: ומזה שם דבר: מֻשָּׂג
(איין בעגריף) על רעיון מובן
ונמצא ציורו בכח השכל והמדמה
וש"מ הַשָּׂגָה (בעגרייפונגס-
קראפט) ושם הַשָּׂגַת גבול ירוע
(איינגריף):
שִׂיג שמ"ז ע"מ שיא מן נשיא
י"מ ענינו רדיפה: וכי מ"א יח
שיח לו וכי שִׂיג לו (פערפאלגונג,
זיג) ודוחק הוא לומר שיג על
רדיפה, וי"ל מל' עסק גדול (וויכ-
טיגעס געשעפט) מש' שגא:

נשה

נָשָׁה פע"ו דב"ב הקל א) יש
ענינו

ישעי' ל וכבד משאה (לאסט) וע"א :
עמוס ה ומשאת בר תקחו (אבגאבען)
כמו מס ומכס ודבית : ואולי הוא
דה"ב כד היפך ומפל בר נשביר : את
משאת משה עבד אלהים (אויפ-
לאגן, אבגאבען, קאפף - שטייער):
יחזק' כ ראשית משאותיכם כמו תרומה;
איכה ב וע"א : משאות שוא ומדוחים
(פראפעציהונג) נבואות שקר ·
אי הוא מענין משא נפשם דברים
טובים שאליו הם נושאים נפשם;
חוזן לך תקות שוא (פאלשע
אויסזיכטען, האפפנונגען) ובתל'
נמצא שם משא ומתן (נעהמען
אונד געבען ד' ה' האנדעל, פער-
קעהר) במו מקח וממכר · ומ"א :
אסתר ב ויתן משאת כיד המלך (גנע-
ירמי' מ טעניקע) מן נושאי מנחת : ארחה
בר"א מג ומשאת: משאת בנימן : משאת
ש"ב יא
תהלי' קמא המלך : משאת כפי מנחת ערב:
וי"מ : נשיאות כפים לתפלה ·
בר"א מג והרבו : משאות מאת פניו
(טהיילע, געשעניקע, גאבען) :
שופטי' כ וע"א : משאת העשן מן העיר
(רויכזייולע) הגבהת והעלאת עשן;
ישעי' ל וי"מ תנפרד מזה : וכבד משאה
שופטי' כ (רויכדאמפף) · ומ"א : והמשאת
ירמי' ו החלה לעלות · וי"מ : ועל בית
הכר' שאו משאת (ערהעבט, טראגט)
ע"ש נהר רומזה במשנה, בראשנ'
היו משיאין משואות · וע"א ;
יחזק' יז למשאות אותה משרשיה: מענין
צפני' ג ישאני עשני · וע"א: משאת עליה
חרפה (דולדען, ליידען, טראגען)
עמוס וסבל:

נשאת שח"נ למנה : ש"ב יט
נשאת נשא לנו (גנע-
טעניקע) , ושם נשואים בתל' ידוע,
חתונה :
נשיא יש שת"ז לאיש נכבד
ומרומם במעלה, והוא
ראש ומנהיג לעם או לשבט :
במדבר ז נשיא אחד ליום (פירסט, פאר-
שטעהער, ערהאבענע פערזאן) :
שמות כב ונשיא בעמך : נשיא אלהים
בר"א כג אתה : נשיא הארץ : שנים עשר
שם יז
שמות טז נשיאים יוליד : כל נשיאי העדה :
תהלי' קלה ויש ש"ת לעננים : מעלה נשאים
משלי' כה מקצה הארץ (וואלקען) ; נשיאים
ורוח וגשם אין, קרוב אל והמשאת
החלה לעלות, כי ענן ועשן
אחד :
שיא שמ"ז לגבהות ורוממות :
איוב כ אם יעלה לשמים שיאו
(העהע, גרעסע) :
שאת שמ"ז יש עניינו גבהות
בר"א מט ורוממות וגדולה : יתר
שאת (ווירדע, גרעסע, ערהא-
איוב יג בענהייט) : הלא שאתו תבעת
תהלי' סב אתכם : משאתו יעצו להדיח
בר"א ד (העהע) : הלא אם תיטיב שאת
עניינו נשיאות פנים בישר, וי"מ
סליחה נשיאות עון; ויש שת"נ
למכה ונגע נפוח ונראה גבוה
ויקרא יג בבשר: שאת או ספחת (גש-
שוולסט, אנגעלאפפענע שטעללע) ·
איכה ג ויש עניינו שאיה ושממה : השאת
והשבר (פערוויסטונג) וי"ל הכוונ'
תחלה נשיאות ואח"כ שבר ·
משלי יח וע"א : שאת פני רשע , נשיאות

והושאל על לקיחת רבית הנושך
דברי׳ כג הון הלוה ומחסר אותו: כל
דבר אשר יִשָּׁךְ, נדמה הרבית
לנשיכת נחש, שהנשיכה
בתחלתה קטנה ומתפשט האדם
אח"כ ומבעבעת כל הגוף ומכלה
אותו, כן הנשך מעט מעט
מחסר כל הון הלוה, וכן כל
נשך הנמצא הוא להזיק:
ירמי׳ ח הפיעל; וְנִשְּׁכוּ אתכם:
במדבר טו וַיְנַשְּׁכוּ את כל העם:
ההפעיל נמצא רק ברבית:
דברי׳ כג לא תַשִּׁיךְ לאחיך נשך כסף
ובא בהפעיל, לפי שהנושך הוא
כסף המלוה את כסף הלוה,
והמלוה משיך:
דברי׳ כג נֶשֶׁךְ שה"ז לרבית: נֶשֶׁךְ כסף
נֶשֶׁךְ אכל: (ציזען, מינ-
טרעססע, וואוכער) וכבר בא
הפירוש על מדת המוסר הזה,
כי יש הבדל בין נשך לנשך:
האחד הוא מה שיקח המלוה
ריוח מן הכסף שנתן ללוה
למסחר וקנין להרויח בו, בשעור
הראוי בריוח, כפי חק הקצוב
בדת המדינה, וזה נקרא רבית
קצובה (צינזען, אינטרעססען)
והריוח הזה אין אסור בו מצד
המוסר כי הלוה לא ימוט בו,
כי הוא רק במחלק הריוח
שהרויח בכסף. והב׳ שיבקש
המלוה שיתן לו יותר ממדת
הקצוב בחקי המדינה ויפריז
על המדה עד שיהי׳ הנשך מה
שיקח בשכר הלואה יותר ממה
שירויח

שירויח הלוה בכספו והוא רבית
מפרזת, הנקרא (וואוכער) והיא
אסורה מכל וכל, וגם בלווים
יש ב׳ מינים, האחד הוא הסוחר
הלוה כסף לסחר להרויח בו,
ולו מותר לתת רוח קצוב בשכר
הלואה, והשני העני הלוה מעות
או אכל בשעת דחקו, וזה אסור
ליתן שכר הלואה כלל. ובלשון
העברית יכלל שם נשך רק מין
רבית קצובה, שוברתי, כי לא
פורש בכתוב בשום מקום רבית
מפרזת ע"כ תפסת מועט תפסת,
וכבר אמרתי כי ראשית דרכי
מחית האומה הישראלית וכל
משלח ידם היה עבודת אדמה
ומרעה צאן ובקר ע"ש בנע,
ושרש נכר ועפי"ז באה הצווי
בתורה לא תשיך לאחיך נשך
כסף נשך אכל וגו׳, האיש
הישראלי אשר אין לו מסחר
וקנין ולא ילוה ממך הכסף כי
אם לדחקו או כור חטים לאכל
עד הקציר או בהמה לחרישה,
כי גם רבית קצובה אסורה׳ לנכרי
תשיך, כי הנכרי הוא הסוחר
הבא מארץ מרחק להרויח בכסף
כמו שמבואר בשם נכרי, בו מותר
נשך הקצוב ולא היתה ביד
המחוקק להזהיר על לקיחת
רבית הקצוב מיד הסוחר הנכרי
באשר הוא רוצה שהמוסר מישר
אותו והשנית שהנכרי לא נמנע
בחקו מקחת רבית קצוב כזה
מאת אשר נשה בו ונודע יגרע
הישראלי

איכה ג עניינו שכחה ועזיבה: נשיתי
טובה (פערגעססען) ואינו דומה
לשכחה שהיא מקצור הזכרון
וזה נכלל בו איזה מושג הסבה
השכחה אם מצד סור הדבר
והעדרו זמן רב, כמו זונח שלפניו,
בהעדר הטובה זמן רב יסור
דברים לב נעמה: צור ילדך תשי (פער-
נאכלעססיגען, פערלאססען) כי
הדבר אשר יעזוב אדם ולא יחוש
ישכחהו אח"כ ובא באל"ף
ירמי' כג ונשיתי אתכם נשא (גאנץ פער-
נאכלעססיגען, פערלאססען) והמקור
שעם פעל בדרך החלטה מורה
חוזק וכללות, ע"ש נקה ויש
שם טו עניינו הלואה: לא נשיתי ולא
נשו בי (ליהען) נופל על המלוה:
דברי' כד וכל איש אשר אתה נושה בו:
ש"א כב וכל איש אשר לו נשא (שולד-
שמות כב הערר): לא תהיה לו כנשה
כנשה ברעהו העשיר למשא
ומתן) ויש עניינו הסרת וקפיצה:
ירמי' נא נשתה גבורתם (ווייכען, וועג-
ספרינגען) ע"ש נשת:
ישעי' מד הנפעל מע"א: לא תנשני
(פערגעססען ווערדען) והכנוי
במקום יחס שממנו:
בר"א מא הפיעל יוצא לג': כי נשני
אלהים (פערגעססען לאססען),
בפתח במקום חירק:
איוב לט ההפעיל מ"ש מע"א: כי
השה אלוה חכמה (פערזאגען),
הסיר ממנה ולא נתן לה חכמה,
אך הוא רחוק, גם לפי הוראה
הג' שבקל, כי נשה לא נופל
כ"א

כ"א בסור הדבר אחרי שהיה בו
ולא על העדר מעיקרו, לכן נ"ל
כי מלת לא שבסוגר עומד במקום
שנים כי לא השה אלוה חכמה
ולא חלק וגו' (פערליהען) מע"ב:
שם יא כי ישה לך אלוה מעונך (נאכ-
לאססען) יעזוב ויסיר הרב מעוניך
כמו תשי, שעניינו עזיבה שקודם
שכחה, כי כפל לשון במלות
שונות השני חזק מראשון ושמור
דברים כד זה הכלל ומע"ב: כי תשה
תהלי' פט ברעך (ליהען) וימ"מ: לא ישיא
דברים טו אויב בו והתאר: כל בעל
משה ידו:

נשה התה"ש זכר לקפיצה
בר"א לב ממקומו: גיד הנשה
(שפאנאדער) שקפצה ממקומה
בהליכה:

מ"ב ד נשי שד"ו לחוב: ושלמי את
נשיך (שולדען):

נשיה תה"ש נקבה לשכחה:
תהלי' פח וצדקתך בארץ נשיה
(לאנד דער פערגעססענהייט)
כנוי לקבר, מקום נשכח האדם
במותו:

נחמי' ה משא שמ"ז להלואה: משא
איש באחיו (דארלעהן):
שם י ומשא כל יד ובס"נ: משאת
דברים כד משלי כב מאומה: בערבים משאות נשים
בשרש אנש:

נשך

נשך פ"י גב"ב הקל עניינו
במדבר כא נשיכת פה: אם נשך
מיכה ג הנחש (בייסען) הנשכים בשניהם:
במדבר כא משלי כג והיה כל הנשוך: כנחש ישך
והושאל

איוב כו רוח אפו: וְנִשְׁמַת מִי יָצְאָה מִמֶּךָּ·
על הדבור היוצא בנשימה
ושאיבת רוח פיו· ומזה בתל'
צריך לאמרם בִּנְשִׁימָה אחת
(אטעם, צוג)· שתין בְּנִשְׁמִין· וכן
יבוא ג"כ שם נפש על נשיבת
רוח לבד· ע"ש נפש:

תִּנְשֶׁמֶת יש שם עוף טמא:
ויקרא יא ואת הַתִּנְשֶׁמֶת (פֿלעדערמויז). ויש שם שרץ השורץ
שם שם על הארץ: והחמט וְהַתִּנְשָׁמֶת
(מויללוואורף):

נשף

נָשַׁף פ"ע בנינו קל ענינו נשיבה
שמות טו ורחוף: נָשַׁפְתָּ ברוחך
כסמו ים (בלאזען, וועהען, הויכען)
נשף קל מנשב, כי נשב יאמר
על הפחת רוח, ונשף יאמר על
נשימות הפה, לכן ת"א אמרת
ישעי' מ במימרך: וגם נָשַׁף בהם ויבשו:

נֶשֶׁף תה"ש זכר, על שחרות
שבין יום ולילה, אם
כשיפות היום ונטה הערב, או
כשיפות החשך ונוטה האור:
משלי ז בְּנֶשֶׁף בערב יום (אבענדדעמרונג):
ישעי' ה מאחרי בַּנֶּשֶׁף ערב יום: קדמתי
תהלי' קיט בַנֶּשֶׁף ואשועה (מארגענדעמרונג)
ואמרי בתל' נשף יממא ואתא
ליליא ונשף ליליא ואתא יממא,
כי נשף לדעתם מענין דחיפה
וקפיצה כאמרם דְּשַׁף מרוכתיה:
ישעי' כט כשלנו בצהרים כַּנֶּשֶׁף· ראוי
איוב ג כַבַּנֶּשֶׁף: יחשכו כוכבי נִשְׁפּוֹ,
כוכבי לילה, כי הכנוי על הלילה
שלפניו, ועל כוכבי בקר אמר
ואל יראה בעפעפי שחר, ובא
לתאר השם על השחרות
והחשך: על הרי נֶשֶׁף (פינסטער)· ירמי' יג
וי"מ הפעל מזה: אך חשך יְשׁוּפֵנִי תהלי' קלט
(פינסטער מאכען)· ואף שבא
ע"מ נע"ו משרש שוף, הנה שני
שרשים הם לענין אחד כמו,
נמל, מול:

יַנְשׁוּף שם עוף טמא המעופף
ומורחף בנשף בערב
יום: ואת הַיַּנְשׁוּף (נאכטאייל) ויקרא יא
ובחולם: וְיַנְשׁוּף וערב ישכנו ישעי' לד
בה, ואם שם העוף ע"ש הנשף,
היה יותר נכון לתרגמו (פֿלעדערמויז) כי הוא הפורח בנשף:
אַשָּׁף בשרש אשף:

נשק

נָשַׁק פ"י גב"ב· הקל יש ענינו
דבוק גוף אל גוף בפה
לסימן חיבה· רוב קשורו בלמ"ד:
וַיִּשַּׁק לו (קיססען): וּשְׁקָה לי בני: ש"ב טו
אֶשָּׁקָה נא לאבי: יִשָּׁקֵנִי מנשיקו' בראש' כז
שה"ש א
פיהו: שפתים יִשָּׁק, ראוים משלי כד
לנשיקה: וַיִּשְּׁקוּ איש את רעהו· ש"א כ
ובספרי הרד"ק אל, וכן בקונקודי
דאנץ· ובא: וַתִּשַּׁק ידי לפי, איוב לא
כי העצם שלא יוכל להגיעו
לנשקו בעצם נושק המנשק ידו
ומוטה אליו (איינען קוס צווערפען דיא הנד גוגסט בעצייגען)·
ובא על הדבוק לבד: צדק ושלום תהלי' פה
נָשָׁקוּ, ע"צ המליצה· ויש ענינו
חגירת כלי נשק: נֹשְׁקֵי רומי שם שם
קשת (זיך בעוואפנען)· ובא:
ועל פיך יִשַּׁק כל עמי, י"מ מענין בראש' מא

הישראלי מאיש הנכרי? ומדוע
יחדל הישראל מקחת הרבית
הקצוב מהנכרי, מה שהוא מותר
לו לקחת מאחיו בהיותו עושה
מסחר בכספו· ועד"ז הותרה
השאלה הזאת שנשאלה לסנהדרי
גדולה בעיר פריז בין אחת מי"ב
שאלות:

נִשְׁכָּה שת"נ נרדף עם לשכה: נחמי' ט
לַעֲשׂוֹת לוֹ נִשְׁכָּה (ניש
אער, געמאך, פערשלאג), כי
החוצץ כגדר בתוך חדר גדול
לעשותו תא בפני עצמו כאלו
נשך חלק מכל מרחב החדר או
הבית, והגביל לו מקום בפ"ע:
נגד נִשְׁכָּתוֹ: על הַנְּשָׁכוֹת: שם ג / שם יג

נשל

נָשַׁל פע"ו· בב"ב· הקל ענינו
הסרה ושליפה והשמטה
אם ממקום למקום: וְנָשַׁל גוים דברים ז
רבים מפניך (פארטשאפפען,
הערויסווערפען) השמטה מחוץ
ארץ אל ארץ אחרת· או ממעלה
למטה: שַׁל נעליך מעל רגליך, שמות ג
(אבווערפן) השמטה לארץ· אמר
של כמו הפיל והשמט שלא
יחלצנו ביד, מפני קדושת הגוף
ועמ"ש רעי מהרא"נ בבאור תרגום
הות ד' על פסוק ושלף איש נעלו·
והעומד: וְנָשַׁל הברזל מן העץ דברי' יט
(אבשפרינגען) והלשון הזה, לפי
שהברזל על העץ כנעל על הרגל,
נשמט מן הקתא במקרה· וי"מ
אותו יוצא הגרזן ישל בקע מן
העץ החוצב בו במקרה: כי יִשַּׁל שם כח
זיתיך, יפלו שלא בזמנם· וכן
ונשל גוים, כי איש בארצו כפרי
בענפו· אבל פרי הנופל בגמר
בישולו לא שייך בו נשל:

הפיעל: וַיְנַשֵּׁל את היהודים ת"ג יו
(אויסשטאסען) אחרי שהוקבעו
שם ועשו פרי בארץ:

ההפעיל בתל': מַשִּׁילִים פרות
דרך ארובה (הערונטער ווערפען)·
ואמרו מאן דתנא מַשִּׁילִין לא
משתבש ומאן דתני מַשִּׁירִין
לא משתבש, כי ענינם אחד ע"ד
פירות הנושרים, מַשִּׁיר את
השער· וכבר מצאנו רי"ש ולמ"ד
מתחלפים בשרש לע"א· ואולי
אלה הנזכרים בתלמוד ראוים
בשין שמאלית ע"ש נשר ולדעת
רש"י, בן עזרא והתרגום מזה:
כי יֵשֶׁל אלוה נפשו (פערווערפען) איוב כז
ראוי יַשֵּׁל, כי זרות הלשון ודקדוק
בספר הזה אין זר· ע"ש שלה:

נשם

נְשָׁמָה שמ"נ או שת"נ נרדף
עם נפש רוח, ומשתמש
כמוהם: אשר נְשָׁמָה באפו ישעי' ב
(זעעלע, הויך): נותן נְשָׁמָה לעם שם מ"ב
עליה: נֵר יי נִשְׁמַת אדם: משלי כ
וּנְשָׁמוֹת אני עשיתי· ובא במקום ישעי' נז
הגוף: לא תחיה כל נְשָׁמָה, דברים כ
(פערזאן) גוף שבו נשמת חיים·
ועיקר ענינו שאיפת רוח: כל בראשי' ז
אשר נִשְׁמַת רוח חיים באפיו
(אטעם, הויך), ומזה בא על
נשיבת רוח: נִשְׁמַת יי כנחל ישעי' ל
גפרית (בלאזען, הויכען): מִנִּשְׁמַת ת"ב כב

משלי ח והנהוה: מנע רגליך מנתיבתם
שם ח בתוך נתיבות משפט: וכל
שם ג נתיבותיה שלום:

נתז

התז פ"י בנינו הפעיל, ענינו
כריתה קרוב ענינו אל
ישעי' יח נתץ: הסיר התז (אבהויען) ראוי
התז ובמשנה התיז את ראשו
ולד"ק הוא מהכפולים ע"ש תזז:

נתח

נתח פ"י בנינו פיעל ענינו
חתוך בשר לפי אבריו:
ויקרא פ נתח לנתחיו (נערשטיקקען,
שופטי' כ נערלעגען): ואחז בפלגשי
שם יט ואנתחה: וינתחה לעצמיה:
נתח שת"ז לחלק בשר חתוך:
יחזק' כד כל נתח טוב (שטיק):
שופטי' יט יחזק' כד לשנים עשר נתחים: אסף נתחיה,
נמצא רק בבשר, ומזה *חכמת
הנתוח (אנאטאמיא, נערגלידע-
רונגס = קונסט). במלאכת
הרפואה:

נתך

נתך פע"ו דב"ב הקל ענינו
יציקת דבר ניגר ממעלה
איוב ג למטה בשפיכה עזה: ויתכו
כמים שאגתי (פליסען, שטיר-
צען) כמים הנתכים בכח עז
מגבוה לנמוך משמיעים קול
חזק ורעש, והפעל כולל התכה
והמית קול רעש ע"כ נופל על
שאגתי, ולזה נשתמש לרוב על
ירידת חמה ואף, בזעף ורעש:
ירמי' מד ותתך חמתי ואפי (הערונטער
שטירצען) כאשר יאמר שופך
חמתו וזה כולל כל החמה
עד שיאמר הלועז (זיינען צארן
דניאל ט אויסלאססען): ותתך עלינו
האלה: בתומה נתכת עלינו
בחמה וזעף:
הנפעל שוה לקל, והוא מן
הפעלים בחסרי פ"נ שהעבר בא
בנפעל והעתיד בקל והרב' כאלה
שמות ט בגזרה זו ע"ש נחת: ומטר לא
נתך ארצה (הערונטער שטיר-
צען). כולל ההתוך והיציקה:
ש"ב כא ירמי' מ"ב עד נתך מים עליהם: כאשר
נחום א נתך אפי: חמתו נתכה כאש
ירמי' ז (נערפליסען): נתכת אל המקום
הזה: ובא על החתוך לבד:
יחזק' כב ונתכתם בתוכה (צערשמעלצען
ווערדען) נמס והפרד חלקיו.
ההפעיל ענינו התוך ומסיסה
שם שם והתכתי אתכם (שמעלצען)
וענינו שם זקוק, במתכת
שמזקקים ע"י התוך: אך תרג'
פירש ואשיצי יתכון, ל' כליון:
ת"ב כב התיכו עבדיך את הכסף (שמעל-
צען) וי"מ גם זה מל' כלה: פי'
לקחו כולו וי"מ מענין תכן ומנין
יחזק' כב (צעהלען): אש להנתיך: הלא
איוב י כחלב תתיכני (צערשמעלצען)
כחמאת הנתכת ואין שם פעולת
התוך דבר, אך יספר הוית האדם
בראשיתו דבר נגר ונצק כחלב
והפכו תקפיאני ר"ל בראשיתי
היה חומר נגר כחלב ונקפא
אח"כ:
יחזק' כב ההפעיל: כן תתכו בתוכה
(צערשמאלצען ווערדען):

זיין. והר״ק פי׳ נשיק׳ לכבוד
להודו׳ אותו לאדון כמ״ש בפיעלי
והש״י פי׳ מל׳ משק, (פערזארגט
ווערדען). ע״ש שקק:
בר״א לא הפיעלי מע״א, וַיְנַשֵּׁק לבניו
תהלי׳ ב ולבנותיו: נַשְּׁקוּ בַר, פי׳ הרמבמ״ן
בהעתקתו (הולדיגעט) ובר הוא
בני האמור למעלה: כי מנהג
אנשי הודו לנשק את מלכם
ביום מלכו, ויהי׳ עד״ז על פיך
ישק כל עמי. ורש״י פי׳ אותו
כדרכו מענין נשק:
ההפעיל יאמר על דבוק גוף
אל גוף כאלו הם נושקים:
יחזק׳ ג מַשִּׁיקוֹת אשה אל אחותה,
ולענין זה משתמש בתל׳:
נֶשֶׁק או נֵשֶׁק, שת״ז או תה״ש
מ״א י לבלי זיין: שלמות וְנֶשֶׁק
מ״ב י (וואפפען): ועיר מבצר וְהַנָּשֶׁק:
איוב כ יברח מִנֵּשֶׁק ברזל: ביום נָשֶׁק
(ריסטונג) ת׳ ביום מלחמה:
משלי כז נְשִׁיקָה שמ״נ: ונעתרו נְשִׁיקוֹת
שונא (קיססע):

נשק

נָשַׂק פ״י בב״ב נפעל ענינו
תהלי׳ עח הבערת אש: ואש נִשְּׂקָה
ביעקב (זיך ענטצינדען):
יחזק׳ לט ההפעיל: וְהִשִּׂיקוּ בנשק
ישעי׳ מד ומגן (הייצען): אף יַשִּׂיק ואפה
לחם. ובל׳ ארמית ובתל׳ בסמ״ך
הַסָּקָה:

נשר

ויקרא יא נֶשֶׁר שם עוף טמא ידוע: את
ירמי׳ מח הַנֶּשֶׁר (דער אדלער):
איוב ט כְּנֶשֶׁר ידאה: כְּנֶשֶׁר יטוש: כַּנֶּשֶׁר
משלי כג יעוף

יעוף: יעלה אבר כַּנְּשָׁרִים עיין ישעי׳ מ
באורי שם על התרגום האשכנזי:
מִנִּשְׁרֵי שמים: איכה ד

נשר

נָשַׁר פ״י בנינו קל ענינו נסירה
וגזירת עץ במגרה:
וַיָּשַׂר במגרה (זעגען) ראוי וַיְנַשֵּׁר ד״ה א כ
ואולי מזה פעל נשר בתל׳ כמו
פירות הַנְּשָׁרִין הנקצצים ונופלים.
ע״ש נשל:
מַשּׂוֹר שם כלי המגרה: אם ישעי׳ י
יתגדל הַמַּשּׂוֹר על
מניפו (זעגע) וכן בערבי מִנְשָׁרָא
בתל׳ וכן בארמית שם *נְסָרִים
(ברעטער) ללוחות הנגזרים
במשור:

נשת

נָשַׁת פ״ע בב״ב: הקל ענינו
יובש לחות הדבר
והפסד: נָשְׁתָה גבורתם (פער- ירמי׳ נא
זיגען, פערגעהן, פערטראקנען)
כי הכח הוא בלחות ע״ד יבש
כחרש כחי: ולשונם בצמא ישעי׳ מא
נָשָׁתָּה (לעכזען, פערטראקנען):
הנפעל: וְנִשְּׁתוּ מים מהים, שם יט
חרבו׳

נתב

נָתִיב שת״זוג, נרדף עם דרך
ארח שביל, טבעי או
מוסרי. הטבעי: ומלכדתו עלי איוב יח
נָתִיב (וועג, באהן): נָתִיב לא שם כח
ידעו עיט. והמוסרי: יפלס נָתִיב תהלי׳ עח
לאפו: הדריכני בִנְתִיב מצותיך. שם קיט
ובס״נ: ובמים עזים נְתִיבָה, טבעי: ישעי׳ מג
והולכי נְתִיבוֹת, ומ״ש מנהג שופטי׳ ה
והנהגה

חיסט)׳ ומ״ש שימה אם במקום
דברי׳ יא כמו הנחה והשכנה : ונתתה
את הברכה על הר גרזים , המקום
ויקרא ד אשר שם ידבר אותה : ונתן על
קרנות המזבח , שימת זריקה
שמות כז למעלה : ונתתה אותה תחת
כרכב (אונבריגען) שימה מלמטה :
ד״ה ב לה תנו את ארון הקדש בבית ,
מ״א ו שימה בתוך : לתתן שם את
ארון : או שימה במעלה ומנוי
דברי׳ כח ופקידות : ונתנך יי עליון :
שמות ז נתתיך אלהים לפרעה (זעצען ,
בראשי׳ יז בעשטעללען) : כי אב המון גוים
שם מא נתתיך : ונתון אותו על ארץ
ד״ה ב כה מצרים : הליועץ למלך נתנוך :
במדב׳ יד נתנה האש : ויתנם יהושע ביום
יהושע ט ההוא חוטבי עצים ועמו מה שהו׳
שנוי הוית מדבר לדבר , או
נתינת רשות וכח ויכלת מטוב
ויקרא כו לרע והפכו : ונתתי שמיכם
יחזק׳ כו כברזל (ווערדען לאססען) : נתתי
מלאכי ג אותך עיר נחרבת : נתתי אתכם
איכה א נבזים : נתנני שוממה : איך
הושע יד
יואל ב אתנך אפרים : ולא אתן אתכם
נחמי׳ א עוד חרפה , כמו לחרפה : ותנהו
עזרא ט לרחמים : ולתתנו מחיה : ותנם
נחמי׳ ג לבזה : דרכם בראשם נתתי ,
יחזק׳ כב גמול : ושאר הוות הלשון על
ד״ה ב ט איזה אופן שיובן : נתן כשקמים
נחמי׳ ב (גלייך מאכען) : ואתנה לו זמן
(בעשטיממען , פעסט זעטצען)
בראשי׳ מט יעוד והגבלה : וע״א : והוא יתן
מעדני מלך (פערשאפפען , הער־
שם לח פארברינגען) : לבלתי נתן זרע
שמו׳ לב לאחיו (פערשאפפען) : תנו ליי

אלהיכם כבוד : תנו לכם מופת : שמות ז
תנו עז לאלהים , כמו הביאו , תהלי׳ סח
הבו : יתן לו תורה : ובא על יהושע ט
הוצאת פרי : אשר פריו יתן תהלי׳ א
בעתו : ונתנה הארץ יבולה ועץ ויקרא כו
השדה יתן פריו : ובא : הדודאים ש״ה ז
נתנו ריח (פאן זיך געבען) :
נרדי נתן ריחו : ובא : מה יתן שם א
ומה יוסיף (נוטצען פערשאפפען) תהלי׳ קכ
לענין תועלת : מי יתן הוא תקוה
כמו לו הלואי : מי יתן והיה דברי׳ ה
לבבם (ווער וואללטע) : מי יתן ש״ב יט
מותי אני : וכל בקשה : יתן יי רות א
לכם ומצאן (פערלייהען , בעשע־
טעהרען) בגזרה על פי המסבות ,
ע״ד : ויתן יי לה הריון : ושאר שם ד
הוות הלשון : ונתת בכסף (אוי דברי׳ יד
בען , פערוועקסלען , אויזעצען) ,
חלוף : ונתת הכסף בכל אשר שם שם
תאוה (פערווענדען , אויסגעבען)
הוצאה : לא נתתי ממנו למת שם כו
(פערווענדען) : ובא נתינה על
פעולה או על שם לפי דרך
הלשון להורות איזה מעשה :
ויתנו איש ישראל מקום (געש שופטי׳ כ
לעגענהייט מאכען) שימת ידים :
נתנו לדוד הדבבות (צואייגנען) ש״א יח
יחוס כרבור : נתנו משכב לה , יחזק׳ לג
במקום הפעולה שכב : אשר יתן ויקרא כ
שכבתו בבהמה : ונתתי נקמתי , יחזק׳ כה
כמו אנקם : הנותן נקמות לי : ש״ב כב
ונתתי קנאתי בך : אל תתן יחזק׳ כג
שנה לעיניך , כמו תישן : ואשר משלי ו
יבין חכו יכיר ההבדל שביניהם :
אל תתן את פיך לחטא : ולא קהלת ה איוב לא

ההתוך שמ"ז עניינו יציקה
שם כב ומסיסה : כהתוך כסף
(שמעלצען, נערגאססען) :
*מַתְכֶּת שת"ב לכל ששת
מיני מוצק בכלל
כסף זהב, נחשת, ברזל בדיל
ועפרת (מעטאלל) איננו במקרא
אך ב"א השתמשו בו, נקראו כן
על שם ההתוך שלא יוזקקו עד
שהם נתכים בכור ; וע"ז הם
נקראים ג"כ מוצקי' מסכה תר'
מתכא :

נתן

נָתַן פ"יגב"ב' הקל עקר עניינו
נתינת דבר, וממנו מה
שהוא שימה והנחה, והשכנה
וגזירה ומסירה, ושנוי הויה וכל
הנאצל ומסתעף מהם, והנתינה
אם ליד או לרשות או בממשלה,
איוב א בחנם או במחיר : ה' נָתַן וה' לקח
בראש' ג (געבען) בחנם : היא נָתְנָה לי ;
שם מג נָתַן לכם מטמון (שענקען) : הכסף
אסתר ג נָתוּן לך, כמתנה : כי יִתֵּן איש
שמות כב אל רעהו וגו' לשמור : ויעקב
בראש' כה נָתַן לעשו, במחיר : וְיִתֶּן לי את
שם כג מערת (פערקויפען) במכירה :
שם לט וכל יש לו נָתַן בידו (איבערגעבען)
יהושע ב מסירה ברשותו : כי נָתַן ה'
בידנו (איבערליווערן, איינגע-
בען, פרייז געבען) מסירה וכבוש
ונצוח ; וכל נתינה המחובר אל
ביד עניינו כן ברשותו בממשלתו
לעשות בו בחפצו, וגם ז"ז :
במדבר ח נְתֻנִים נְתֻנִים המה לי, מסורים
שם לג ברשות : הארץ אשר נָתַן לכם
(איינגעבען) ע"י כבוש מלחמה

לָתֵת הצעירה לפני הבכירה בראש' כט
(אויסגעבען) ע"י נשואים : ומ"ש
עשיה, שום שית, וסבב דבר
והרחבה בלשון : וְנָתַן את חן שמות יב
העם (פערשאפפען) : אשר נָתַן מ"א ח
מנוחה : אשר נָתַן היום יושב שם ח
ומשפט עניים יִתֵּן (פערשאפפען) ; איוב לו
כי מגרעות נָתַן לבית (אנבריני- מ"א ו
גען) : וְנָתַתִּי נגע צרעת (ענטש- ויקרא יד
טעהען לאססען) הויה יוצא
מחוק הטבע : ואויבי תַּתָּה לי ש"ב כב
ערף, סבבת שיפנו ערף : נָתַן במדבר כא
בניו פליטים (לאססען) ; וְנָתַתָּה שמות כא
נפש, מסירה לענש ; ובחבור
מלת על : מעלו הככר אשר מ"א יז
נָתַן עלינו (אויפערלעגען) : וַיִּתֶּן מ"ב כג
ענש על הארץ ; ע"א : וְנָתַן יחזק' כו
עליך דיק, סביב : אשר תִּתֵּן מ"ב יח
עלי אשא, שימה בגזרה ; וכן
יבוא הרבה באמירה צווי וגזרה :
כי ה' נָתַן לכם את השבת (בע- שמות טז
פעהלען) : ואתה לא כן נָתַן לך דברים יח
ה' (בעשיידען) : וַיִּתְּנוּם לחק על ד"ה ב לה
ישראל (מאכען, פעסט זעטצען):
נְתַתִּיו לכם על המזבח, במצוה, ויקרא יז
וָאֶתֵּן עליה קהלה (פעראנטווארט- נחמי' ה
טען) ; בבן אמך תִּתֵּן דפי תהלי' נ
בדבור ; וכן כל נתינה בקשור
בית לרעה : כי יִתֵּן מום בעמיתו ויקרא כד
בהבאה (אנבריינגען, פעראורזא-
כען) : וַיִּתֵּן אותנו כמרגלים בראש' מב
(האלטען, אויסגעבען) דמיון
במחשבה מה שאינו : אל תִּתֵּן ש"א א
את אמתך (איינען פיר עטוואס
האלטען וועלכעס ניכט וואהר
איזט)

קהלת י בְּתֵּן בשושן נִתַּן הסכל במרומים
ישעי' ס (גֶעזעטצט ווערדען) הושם. בן
ירמי' נא נָתַן לי (פֶערליהען ווערדען): נִתַּן
בם לה שאון קולם. ההמית קול: וְנִתְּנָה
העיר הזאת (איבערליפערט ווער-
דניאל יא דען): תִּנָּתֵן לִי נפשי (געשענקט
ווערדען, פערשאנט ווערדען):
ישעי' לג לחמו נִתָּן (ערגיבין): כן יִנָּתֵן
ויקרא כד בו (פערזעטצט ווערדען, פער-
אסתר ג גאָלטען ווערדען): לְהִנָּתֵן דת
ישעי' נא (ערטהיילט ווערדען): ומבן אדם
חציר יִנָּתֵן (פערוואנדעלט ווער-
דען) כמו יהפך. ע"ד ונתתי
שמיכם כברזל בקל:
ויקרא יא ההפעל: וכי יֻתַּן (אנגעבראכט
במדבר לב ווערדען): יֻתַּן את הארץ (גע-
איוב כח געבען ווערדען): לא יֻתַּן סגור
תחתיה. פי' לא יוקח. אם יותן
ס"ג יח לא יוקח לקנותה בו: וַיִּתֵּן בין
השמים ובין הארץ (הענגען
בלייבען):

נָתִין שת"ז לאנשים מגבעונים
שנאמר בהם ויתנם
יהושע ביום ההוא חוטבי עצים
ושואבי מים, ועש"ז נקראו
עזרא ח נתינים: נְתִינִים מאתים:

מַתָּן שת"ז לדבר הניתן בחנם
משלי יח כמו דורון ותשורה: מַתָּן
אדם ירחיב לו (געשענק): מהר
במדבר יח וּמַתָּן: תרומות מַתָּנָם. מה שיתנו
משלי יט להם, על המקבל: וכל הרע לאיש
מַתָּן (פרייגעביגער), תואר
יחזק' מו לנותן מתן: ובס"נ: וכי יתן מַתָּנָה
קהלת ז (געשענק): ויאבד את לב מַתָּנָה.
לב חכמה שהיא מתת אלהים:
איש בְּמַתְּנַת ידו. כהשגת ידו דברים טז
לתת והניבו: נתן אברהם מַתָּנוֹת: בראשי' כה
ומלבד מַתְּנוֹתֵיכֶם: ובחסרון נון ויקרא כג
ל"פ: מַתַּת אלהים היא (גע- קהלת ג
שענק):

נתם

נָתַם פ"י בנינו קל, ענינו
הריסה ונתיצה: נָתְסוּ
נתיבתי (צערטרעטען, פער- איוב ל
וויסטען) כודד הוא וי"ל מל'
החיפה והכונה נתצו רגלי
מנתיבתי כמו יתצני סביב ואלך
כי סמ"ך וצד"י מתחלפים:

נתץ

נָתַץ הכ"ב: הקל עקר ענינו
הריסת בנין: נָתַץ את שופטי' ו
מזבח הבעל (נידערריסען): וְנָתַץ ויקרא יד
את הבית: חמות ירושלים ירמי' לט
נָתָצוּ: לנתש ולנתוץ: אֶתֹּץ את שם א
המגדל הזה. ועצ"ה: מלתעות שופטי' ח
כפירים נְתוֹץ (אויסברעכען): תהלי' נח
יִתְּצֵנִי סביב ואלך (שטאָסען) איוב יט
ואלך כמו בכל אשר אלך: גם תהלי' נב
אל יִתָּצְךָ לנצח. ומזה: נָתְסוּ איוב ל
נתיבתי, בחלוף צד"י בסמך:
הנפעל: וכל עריו נִתְּצוּ: ירמי' ד
והצרים נִתְּצוּ ממנו י"מ כמו נחום א
נתזו (אבשפרינגען) מענין הזיה
ע"ש נזה:
הפיעל: וְנִתַּצְתֶּם את דברים יב
מזבחותם:
הפועל: והנה נֻתַּץ מזבח שופטי' ו
הבעל:
ההפעל: תנור וכירים יֻתָּץ, ויקרא יא
נופל לרוב על הריסת בנין אבנים:

איכה ג נתתי לחטא חבי : אל תתני
ישעי׳ סב הפוגות : ולא תתני דמי , כי
המליצה בלשון הזה התאמצות
והשתדלות לעשות הפעולה ,
משלי , או לעזוב מכל וכל : קורץ עין
יתן עצבת , יגרום : וכן בא נתן
לפני פעל אחר הב׳ אחדיו במקור
עם למ״ד בפעל או בכח , ומורה
נתינת כח ורשות ומקום וסבה
בר׳ לא לעשות או למנוע : ולא נתנו
אלהים להרע עמדי (גגעבען ,
ש״א יח גוואסטען) בעצם מנעו : ולא
נח׳ ט נתנו לשוב : על כן לא נתתיך
במדב׳ כ לנגע אליה : לבלתי נתון ישראל
מ״א טו עבור : לבלתי תת יוצא ובא :
במדב׳ כב לתתי להלך עמכם : ולא יתן
שמות יב המשחית לבוא : ולא נתן למוט
תהלי׳ סו רגלינו : בתת יי את ירכך נופלת
במדב׳ ה ומה שהוא עזיבה ממש : לא
הושע ה יתנו מעלליהם (פערלאססען ,
יחזק׳ כד פֿערלאססען) וע״א : גם אני נתתי
את דמה (לאססען) הניח כמו
ויקרא כה שהוא : גאולה תתנו לארץ
(געשטאטטען) ע״ד ויתנו לה
מקום , כי בדבר שאינו מונע
הפכו נופל בו נותן (דיא גע׳
לעגענהייט לאססען אונד ניכט
פֿערוועהרען) ובא נתן מחובר
על קול , דבור , אמירה , וזמר
והבא על קול מורה קריאה בקול
ד״ה ב כד גדול : ויתנו קול ביהודה (אויס
משלי ב רופֿען) : ברחובות תתן קולה
תהלי׳ מו (וויט שרייען) : נתן בקולו תמוג :
במדב׳ יד ויתנו את קולם : נתנה עלי
ירמי׳ יב
משלי ב בקולה : לתבונה תתן קולך (נו=
רופֿען

רופֿען) : עד יהין נתנו קולם ירמי׳ מח
ר״ל השמיעו : ויי׳ נתן קולות שמות ט
הנותן אמרי שפר : יי יתן אמר בר׳ מט
שאו זמרה ותנו תף , השמיעו תהלי׳ סח
בתף בקול גדול . ונתן המחובר שם פא
אל פנים ענינו פניית השגחה
לענש : ונתתי פני בנפש ההיא ויקרא כ
(ווענדען , אויסלאססען) : ונתתי שם כו
פני בכם . ובלא קשור בי״ת ענינו
שימה לבד : ונתתי פני ארצה דניאל י
והמחובר אל יד , ענינו הסכמה
ורצון לעשות דבר : ויתנו ידם עזרא י
להוציא (דיא האנד ביהטען צו
איינער זאכע) : תנו יד ליי : ד״ה ב ל
נתנו יד תחת שלמה . או כמו ד״ה א כט
שפי׳ רש״י תקיעת כף לקיום
דבר וע״א : מצרים נתנו יד הוא איכה ה
נטית יד והושטה לבקש עזר
והמחובר אל לב ענינו שימת
לב על דבר לחשוב ולעיין :
כאשר נתתי את לבי (איבערלע= קהלת ח
גען , נאכדענקען) : כל זה נתתי שם ט
אל לבי : ואתנה את לבי : והחי שם ח
יתן אל לבו : תנה בני לבך לי : שם ז
משלי כג
תנו לבבכם וע״א : ותתן לבך ד״ה א כב
יחזק׳ כח
כלב אלהים , השואה : אשר נחמי׳ ב
אלהי נתן אל לבי (איינגעבען) .
והמחובר לעין ענינו תאוה לדבר :
כי יתן בכוס עינו , ומזה בתל׳ משלי כג
שמוא עיניו נתן בה כלומר חשק
אל הדבה . וי״מ כי יתן בכוס
עינו , היין מראה עינים בכוס
מעניין שימה ע״ש עין :
הנפעל : כי לא נתן להם במדב׳ כו
נחלה (געגעבען ווערדען) : אשר אסתר ד

מלעשות, היא כאלו אגודה:
פ"נ כ נִתַּד תמים דרכו (פרייא אמ־
כען) ויתכן היות זה ג"כ מענין
הרחבה ומתיחה, פי' מרחיב
רגלי ללכת דרכי תמים בטוח
שלם בלי פגע ובתלי שמשו בו
במובן המוסרי, מַתִּיר היפך
אסור, כי דבר הנמנע לאכל או
לעשות מצד אזהרה נקרא אָסוּר
כאלו נקשר מלעשות והדבר אשר
נתן הרשות לאכל ולעשות
והסיר ממנו אזהרה ומניעה נקרא
מֻתָּר (ערלויבט) ע"ש פטר:

נֶתֶר שם עפר מה מנקה הכתם
משלי כה חמוץ על נָתֶר (קריידע):
ירמי' ב אם תכבסי בַּנֶּתֶר וי"מ אותו
(אלוין):

נתש

נָתַשׁ פ"י גב"פ הקל ענינו
נרדף עם נטישה רטישה
מ"א יד ונתיצה: וְנָתַשׁ יי את ישראל
(פערלאסטען, פערטטאסטען):
תהלי' ט ועדים נָתַשְׁתָּ (פערהערען) כמו
ירמי' מה נתצת: אשר נטעתי אני נותש
דברים כט (אויסרייסען): וַיִּתְּשֵׁם יי מעל
אדמתם, כמו הדיה:
עמוס ט הנפעל: ולא יִנָּתְשׁוּ עוד:
ירמי' לא לא יִנָּתֵשׁ ולא יהרס, כמו ינתץ:
שם יח אם יִנָּתְשׁוּ מים זרים קרים, כמו
שם כב יִנָּתְשׁוּ והפכו: וְנָטַשְׁתִּי אתכם
וגו' מעל פני, במקום ונתשתי:
יחזק' יט ההפעל: וַתֻּתַּשׁ בחמה לארץ,
הורד (הערא בגעשטאסטען ווערדן):

אות ס

סאה

סְאָה שת"נ למדת היבש:
מ"ב ז סְאָה סלת בשקל (אמעס)
והיא שלישית האיפה: שלש בר' יח
סְאִים קמח. והזוגי: סָאתַיִם מ"ב ז
שעורים. ומ"א: בְּסַאסְּאָה בשלחה ישעי' כז
ר"ל במדות מדות שלמחה לה
פורענתה: עיין סאן:

סאן

סְאָן פ"ע בנינו קל, ענינו המיה
ושאון מהומה במלחמה
ישעי' ט כי כל סְאוֹן סֹאֵן ברעש
(שלאכטגעטיאמעל) ואשר היה
נ"ל נכון כי הוא משרש סאה
וסאון כמו שאון מן שאה כפי'
הראשון של רש"י עפ"י התלמוד.
ואין תימה מהנו"ן במלת סְאָן
שאיננו יסוד, כי במקום שיבוא
במליצה לשון נופל על לשון יוצא
מדרך דקדוק הלשון כדי לזווג
המלות, כמו צאינה וראינה,
מוצאך מובאך ע"כ בא סְאָן
ת' סְאָה, לזווג המלות. וטעם
סאה כמו שאה. המורה על
המית קול גדול. קול שאון מעיר
(טוואוווט, לערם, געטעזע) ע'
שאון ומזה לדעתי בסאסאה
בשלח בקול שאון ורעש מלחמה
נרדף עם הגה ברוחו הקשה:

סבא

סָבָא פ"י בנינו קל ענינו שתה
שתיה גסה עד שכרות

נתק

נתק פ"י הכ"ב׳ הקל ענינו
העתק וקריעה ותלישה
ויקרא כב ופיסוק: ונתוק וכרות (אבריי־
סען), נפסקו חוטי הביצים:
שופטי׳ כ ונתקנוהו מן העיר (אבטניידען)
כי ע"י הרחיקה מן העיר יבואו
ביניהם ובין העיר ולא יתנום
לשוב עוד ויהיו כנתוקים מן
העיר׳ וי"מ אותו מל׳ הרחקה
ירמי׳ כב (וועגלאקקען) נמזה: משם
אתקנך (פארט שאפפען, פער־
טטאסען), במקום אנתקך,
והנו"ן נוסף:
ישעי׳ ה הנפעל: ולא נתק שרוך נעלו
שופטי׳ טז (ענטצוויא רייסען): כאשר ינתק
קהלת ד פתיל: לא במהרה ינתק: וינתקו
יהושע ח מן העיר׳ נעתקו: נתקו כפות
שם ד
איוב יז רגלי: נתקו מורשי לבבי (פער־
שם יח ריקט ווערדען): ינתק מאהלו
ירמי׳ ו מבטחו, ג"כ נעתק ממקום:
ורעים לא נתקו, נפרשו ונבדלו׳
ובתל׳ לאו הנתק לעשה, נעתק
ומוסר מלאו להיות עשה:
ירמי׳ ב הפיעל: נתקתי מוסרתיך
שופטי׳ יו (צעררייסען): וינתק את היתרים
ישעי׳ נח וכל מוטה תנתקו: שרשיה
יחזק׳ יז
שם כג ינתק (אויסרייסען): ושדיך
תנתקי:
יהושע ח ההפעיל: עד התיקנו אותם
מן העיר (ענטפערנען) העתק
ירמי׳ יב והרחק: התיקם בצאן לטבחה׳
בתשלומו התיקם ממקומם
ותנם כצאן:
שופטי׳ כ ההפעל: הנתקו מן העיר:

נתק שם ת"ז למין צרעת:
נתק הוא (בעזער גרינד)׳ ויקרא ע
נופל על צרעת במקום שער
שהשער ניתק מחמתו:

אתיק שם ת"ז לחדר ותא:
אתיק אל פני אתיק יחזק׳ מב
(קנאאטערלען): והאתיקים סביב: שם שם
ואתיקיה מפו ומפו, וי"א שם שם
מענין זוית:

נתר

נתר פע"ו׳ גב"ב׳ הקל ענינו
קפיצה: ויתר ממקומו איוב לז
(שפרינגען) עצח"מ׳ רגזות חלב
וחרדה:
הפיעל: לנתר בהן על הארץ ויקרא יא
(היפפען):
ההפעיל יש ענינו פשוט
מתיחה והרחבה: ויתר גוים חבקוק ג
(אויפרעהנען, אויסברייטען, נער־
טטרייען) נרדף עם וימודד ארץ
ויהי נכון לפ"ז לומר ששרשו יתר
שהוא ג"כ ל׳ פיזור כאמר׳ האומר
הקב"ה ותרן, ובא ויתר ת׳ וייתר
כמו ויבשהו׳ או סבב שינתרו
ממקומם יקפצו ויפוצו, מענין
הוראתו בקל ופעל׳ ויש ענינו
פתיחת קשר ומאסר: יי מתיר תהלי׳ קמו
אסורים (אויפבינדען, בעפרייען)
מתיר מוסרות חבלי האסורים:
התר אגודות מוטה (לעזען) מתיר ישעי׳ נח
נופל על קשר ונתק על חוט:
שלח מלך ויתירהו (בעפרייען)׳ תהלי׳ קה
יתר ידו ויבצעני (אס לאססען) איוב ו
שלא ימנע לבצעני כאלו ידו
אסורה כי הכה ביד, והנמנעה

יחזק' כו וְהפעול ממש: דלתות העמים
נָסַבָּה אלי (זוגעוועגדט ווערדען):
ירמי' ו וְנָסַבּוּ בתיהם לאחרים כאלו
יסבו הבתים פניהם מבעליהם
מ"א ב ויפנו לאחר: וַתִּסֹּב המלוכה:
במדבר לו ולא תִסֹּב נחלה ממטה למטה,
כי הנפעל הוא לרוב פניה והטיה
ממה שממנו למה שאליו, או
יחזק' א השב פנים אחור: לא יִסַּבּוּ
בלכתן ר"ל פניהם מצד לצד
וזהו ההבדל שבין הקל ובין
הנפעל, כי הקל אף העומד
מורה סבוב המקום, כמו סובב
סובב הולך הרוח, מקיף המרחב
בעקום הפנות והצדדים, וכן
השמש סובב המרחב לבלתי
לכת דרך קו ישר ממזרח למערב
כ"א בעקום א"כ המקו' הוא פעולו
אבל הנפעל מור' סבוב המתקומ'
גופו במקום אחד בנצב פנים
ואחור, כי נסבו על הבית מורה
שכל העומד יסב פניו אל הבית,
אבל סובב את הבית הוא הולך
סביב סביב הבית מקצה לקצה:
ברא' מב וַיִּסֹּב מעליהם ויבך, הסיב פניו
מ"א יז אחור: וַיַּסֵּב מאצלו אל מול
במדב' לד אחר: וְנָסַב הגבול (צוריק
ווענדען) כי כאשר לא יתרחב
בקו ישר ישוב מעט אחור
אל תוך הגבול, נופל נפעל נסב
יחזק' מא לאחור: ורחבה וְנָסְבָה למעלה
בלי דגש שהיה הולך בסבוב:
הפיעל ע"ד המרובעים:
תהלי' כו וַאֲסוֹבְבָה את מזבחך (אומרינ-
ש"ש ג גען) הקיף מחוץ: וַאֲסוֹבְבָה בעיר
מחוץ

(אוהער גנהען) הנה והנה
לבקש: נקבה תְּסוֹבֵב גבר, ירמי' לא
תסובב הנה והנה לבקש אותו:
תְּסוֹבְבֵנִי סלה, הקיף לשמירה: תהלי' לב
יְסוֹבְבֶנְהוּ יבוננהו, יסובב אותו דברי' לב
לשמור מכל צד, ויבונן הוא
השגחה לראות מה שצריך
והכנוי במקום בו, כמו ותתבונן
בי: חסד יְסוֹבְבֶנּוּ: ועדת תהלי' לב
לאמים תְּסוֹבְבֶךָּ, לבקש ולהתפלל תהלי' ז
וע"א ע"ד השלמים: לבעבור ש"ב יד
סַבֵּב את פני הדבר (ווענדען)
כמסבב פניו מפנים לאחור, כן
עשה להפוך פני המלך מכעס
לרצון, ולפי רש"י הוא לגלגל
בסבות, כמ"ש בפעל סבות:
ההפעיל עקר ענינו פניה
והסרת דבר מעבר לעבר או
ממקום למקום ממדת שממנו
או למה שאליו או מבית לחוץ
והפכו: הֵסֵב בית יי (ווענדען) מ"ב יו
הפכו מחוץ לבית: וַיַּסֵּבּוּ את ש"א ה
ארון (אוועגווענדען, אמסטען) ממה
שממנו, השיבו פניו מגת לשוב
למקום שבא משם: הָסֵבּוּ אלי שם שם
את ארון, למה שאליו, והמושג
נופל על הארון ששב פניו אחור
למקומו: וַיַּסֵּב אלהים את העם שמות יג
החזירם לאחור: לְהָסֵב אליך ש"ב ג
את כל ישראל (צו ווענדען) להשיב
לבם אל המלך: לְהָסֵב מלוכות ד"ה א יב
שאול אליו: ואתה הֲסִבֹּתָ את מ"א יח
לבם אחורנית (ריקווערטס ווענ-
דען): הָסֵבִּי עיניך מנגדי (ווענ- ש"ה ו
ווענדען): וַיַּסֵּב המלך את פניו מ"א ח
השיב

ישעי' נו וְנִסְבְּאָה שכר (טרינקען, זויפען)
דניאל כא משתמש רק בל' גנאי : זולל
וְסֹבֵא , השותה יותר מדאי :
סֹבֶא שת"ז למשקה ג"כ דרך
ישעי' א בזיון : סָבְאֵךְ מהול
במים (געטרענק , זאף) ע"כ אמר
מהול ולא מזוג או מסוך כי
מזיגה בשעור , אך מהול ערוב
נחום א יותר מדאי (געפאנטש) : סר
סָבְאָם :
סְבָא שת"ז לאומה ממלכות
ישעי' מג שבא : כוש וּסְבָאִים
(זאבבעער) :

סבב

סָבַב פע"י וב"ב הקל יש
ענינו הקף ופניה אם
במצב או באנה ומז"ש במצב
קהלת א עומד : הולך אל דרום וסובב
אל צפון (זיך ווענדען) כי עד
צהרים דרכו הלוכו לצד קדום
ומחצות ואלך פונה לצד צפון :
שם שם סובב סבב הולך הרוח (פערשי-
דענע ווענדונגען מאכען) הרוח
אינו מקיף דבר אבל יפנה לצדדים
ש"ב יח שונים : סב והתיצב כה (זיך
מ"ב ט הערום ווענדען) : סב אל אחרי :
וכן כשהמתקומם הולך בתוך
קהלת יב המקום הוא עומד : וְסָבְבוּ בשוק
הסופדים (אומהער געהען) :
שה"ש ג השומרים הסובבים בעיר : סבו
תהלי' מח ציון והקיפוה , סבו בתוכה
ש"א ז והקיפוה מחוצה לה : וְסָבַב בית
אל (הערום רייזען) הולך ממקום
למקום (פערשידענע ווענדונגען מא-
כען) ע"ש עטת והיוצאים
כשמקיף

כשמקיף דבר אחר : מלך גדול קהלת ט
וְסָבַב אותה (אומרינגען, בעלא-
גערן) הקיף חילותיו סביב :
סַבּוּנִי גם סְבָבוּנִי ועצה"מ : תהלי' קיח
חבלי שאול סַבּוּנִי : סְבָבוּנִי שם יח
בכחש אפרים (אומגעבען) בכל הושע יב
אשר אפנה : סְבָבוּם מעלליהם שם ז
מכל צד : יָסֹב את העמוד : יְסֹבּוּ מ"א ז
עלי רביו : עון עקבי יְסֻבֵּנִי : כי איוב יז
לא נָסֹב שהיו סובבים שלחן תהלי' מט
ש"א טז
באכילה או כא הל' הזה על
הטיית הגוף לאחור הצדדים
על מטה לעת האכלה כאמהם
בתל' הסבה בשמאל ובא על
הטיית המחשבה מדבר ואל
דבר : סַבּוֹתִי אני לבי (היין אונד קהלת ז
הער ווענדען) ע"ד שיאמר שבתי
וראיתי : וְסַבּוֹתִי אני ליאש את שם ב
לבי : ובא על גרם הפעולה :
אנכי סַבֹּתִי בכל נפש בית אביך ש"א כב
(פערשולדען, פעראנלאססען) :
הנפעל רובו חוזר : תִּסֹּב תהלי' קיד
לאחור (זיך אומווענדען) רובו על
תשכת פנים לאחור (צוריקווייכען) :
הדלת תִּסּוֹב על צירה משלי כו
(הין אונד הער ווענדען) פעם
לפנים ופעם לאחור : יסב אל ש"ב יד
ביתו , יסב פניו וילך וישב :
וְתִסֹּב תנחמני , פניה במחשבה תהלי' עא
מרעה לרעה : וַיִּסֹּב דוד מפניו ש"א יח
(אויסווייכען, זיך וועג ווענדען) :
נָסַבּוּ על הבית , פניהם הפכו בר' יט
ושמו על הבית : נָסַבּוּ את הבית שופטי' יט
וְנָסַבּוּ עלינו , יסבו פניהם לבוא יהושע ז
עלינו כמשפט על להורות לרעה :
והפעול

ע"ג כג ומסבי ירושלם (געגענדען) : עד
ש"א שהמלך במסבו. האר אל מקום
מאכל בהסבה, כמו"ש בפעל לא
נסב פה, ומזה בא בתל' הסבו
אחד מבדך לפלם, וע"ד יותר
ראוי לנקד הסבו מנפעל, כי רק
הבנין הזה מורה פנית הגוף
במצב נטותו לצדדין, לפי מנהג
בני קדם שהיו נסמכים מוטה
על צד שמאל במטה בעת
האכילה והשם ממנה *הסבה :
תהלי' קמ וע"א : ראש מסבי ר"ל הסובבים
אותי להלחם בי, או הסובבים
לבקש אותי, והיותר נכון כי הוא
יוצא לשני, המסבבים אותי
להיות נע ונד וסובב ממקום
למקום (הערום טרייבען) : עה"ח
ויסב אלהים את העם וע"א :
איוב לז והוא מסבות מתהפך בתחבולותיו
(פערשידענע וענדונגען) שמ"נ :

סבך

סבך פע"ו בב"פ הקל ענינו
נחום א אחוזה וסבוך : עד
סירים סבכים (פערוויקעלט) :
איוב ח הפועל : על גל שרשיו יסבכו
(זיך פערוויקעלן) ושניהם נגזרים
משם : [illegible]
סבך שת"ו לקבוץ ענפים
רבים סמוכים יחדיו
ועבותים אלו באלו וסבוכים :
בר' כב נאחז בסבך בקרניו (העקקען
ש"ב יח געביש) ומ"א : שובך האלה
בשי"ן כמו בסמ"ך, ע' שבך :
תהלי' עד בסבך עץ קרדומות (דיכטער

המין

המין) : עלה אריה מסבכו (ירמי' ד
קודם) : בסבכי היער : ישעי' י

סבל

סבל פ' נג"ב הקל ענינו נרדף
עם נשא המורה עמוס
משא טבעי או מוסרי ורובו
מוסרי : ויט שכמו לסבל (טראגען) בר' מט
ומכאבינו סבלם (ליידען) ישעי' נג
דולדען) נשיאות ענש ויסורים :
ואנחנו עונתיהם סבלנו, כלומר איכה ה
חטאו ואינם כי תמו בחטאיהם
ואעפי"כ עוד אנחנו סובלים עלינו
עונותיהם ולא פרקנו אותם
מעלינו, כי נשא הוא המעמיס
עליו דבר מעיקרו, וסבל מורה
המושך הנשיאות: ואני אשא ישעי' מו
ואני אסבל, ויתכן פי' ואנחנו
עונותיהם סבלנו כפי מה שפירש
הרמב"ן, כאשר ישלח ה' ענש
כללי על האומה בעבור עונותם
הם נושאים ענשם והבנים יסבלו
עמם, ע"ד בהדי הוצא לקי כרבא,
כי להיות הבנים נקיים מהמכה
אשר חלה באבות פלא יוצא
מחק הטבעי, ויפוקש זכות גדול
עכ"ד בקצור, וזה נכלל ג"כ
בהוראת פעל סבל, האיש אשר
יקרהו הכאב הוא נושא והאחר
כמצטער עליו הוא סובל :
הפיעל : אלופינו מסבלים תהלי' קמד
עמוסים בחלב דשן ושמן, או
היו מסבלים מעמוסי בטן ולא
ישכלו :
ההתפעל : ויסתבל החגב קהלת יב

זיך

חשיב פניו אחור · כלם ע"ר
שהחוזר מהם בנפעל יוצאים הם
מ"ב כ בזה: וַיַּסֵּב את עמשא מן המסלה,
חסרה לבד · ובא בלשון הסב,
שהסב אותו מנגד עיני הרואים
העוברים במסלה · ובא על שנוי
מ"ב כג שם: וַיַּסֵּב את שמו יהויקים,
ואולי הוא שמו אשר לו
בראשונה · אותו השיב לו · ומ"ש
ד"ס ג יד הקיף וסבוב: וְנָסֵב חומות (אוּמ-
יהושע ו רינגען) הקיף חומה סביב: וַיַּסֵּב
ארון יי' את העיר, הליכת היקף
שמות כח סביב: מֻסַבֹּת משבצות זהב
יחזק' מא (רינגם הערום): מְסַבּוֹת דלתות
(אוּמגעבען) ת"י מקפן דשין סביב
שם שם בדלתות · מוּסַב הבית למעלה,
במדב' לג בהליכות סביב · מוּסַבּוֹת שם,
שנוי שם, עיין באור שם · ועל ג'
בונים האלה יוסב ההפעיל
(ווענדען, צווענדען, אוּמווענדען,
וועגווענדען, אוּמרינגען, מיזיי
טויסען, אוּמענקערן) ·
ישעי' כח ההפעל: על כמן יוּסַב (גע-
ווענדט ווערדען) גלגל:

סָבִיב תה"ש או תה"פ למקום
המקיף את המתקומם
שמות יו בכל צדדיו · שכבת הטל סביב
מ"ב יח (רינגם אוּמהער): והקפתם על
ש"א יד המלך סביב · וילחם סביב בכל
תהלים קכה אויביו: הרים סביב לה: העלו
במדב' יו ד"ס ג יד מסביב למשכן: וינח לו מסביב
נסתר בו שם המתואר, מכל
איוב א הגוים אשר סביב · ובעד כל
יחזק' לט אשר לו מסביב: האספו מסביב
עמוס ג מן המקום אשר סביב: צר וסביב
הארץ · והרבוי: וּסְבִיבָיו ירושלם ירמי' ...
(דיא געגענדען אוּמהער) המקומות
אשר סביב · ונורא על כל סביביו תהלי' פט
(אוּמגעבענדע), המסובבים אותו:
ואכלה כל סביביה, פעם נסתר ירמי' כא
בו שם מקום ופעם שם המתקומם
סביב · ובס"נ: סְבִיבוֹת המחנה: במדב' יא
סביבת שניו: לעג וקלס איוב מא
לסביבותינו · נכלל המתואר תהלי' מד
בתאר · וכל סְבִבֹתֵיהֶם חזקו: עזרא א

סִבָּה שמ"נ למעש' או מחשבה
הגורמת לפעולה אחרת:
כי היתה סבה מעם יי' (פיגוגג, מ"א יב
פעראנטלאַסונג) · וכד"ה כא
במקומו בתוספת נון: נְסִבָּה ד"ס ב י
מעם האלהים · בדב"א נקרא כל
דבר גורם לדבר אחר שיהי' בדבר
משני חלקי איפשר סבה (אור-
זאַכע) · והיא על ג' מינים · א)
סבה גורמת (בעווגענדע אורזאַ-
כע) · ב) סבה פועלת (ווירקענדע
אורזאַכע) · ג) סבה תכליתית
(ענד אורזאַכע) · ד"מ המשים
מכשול לאיש שיפול · המשים
הוא סבה גורמת, והאבן הנגף
הוא סבה פועלת, וכוונת המשים
במה שרצה שיפול הנופל הוא
סבה תכליתית · המבעיר אש
בעצים לבשל מאכל, המבעיר
סבה גורמת לתקון המאכל,
העצים והאש סבה פועלת,
ומחשבת המבעיר, להכין מאכל
סבה תכליתית:

מֵסַב שת"ז או תה"ש: מֵסַב מ"א ו
קלע (אוּמגעבען) מוקף:

יב יט והדלת סגר אחריו (פערשליסען
צושליסען) נופל על הדבר הסותם
ש"א א את החלל: ויי סגר רחמה:
מ"א יא סגר את פרץ עיר, סת מות
תהלי' יז החלל: חלבמו סגרו פימו:
בר' ב ויסגר בשר תחתינה: יסגר על
איוב יב איש: או יסגר לאסור אותו, כמו:
שמות יד סגר עליהם המדבר, וזהו הוראת
תהלי' לה על: וסגר לקראת רודפי, י"ל
סגור, כמו חגור, או נעול סביב
הדרך (אנטגעגען) (אנשליסען):
ש"א כג הנפעל: נסגר לבוא בעיר
(זיך איינשליסען) ע"י עצמו:
במדבר יב ותסגר מרים (איינגעשפערט
ווערדען) יאמר על הכלוא, וכן
יחזק' ג הסגר בתוך ביתך: אבל ושערים
ישעי' כו לא יסגרו (צוגעשלאססען ווערדען)
כענינו:
הפיעל נופל לרוב על מסירת
דבר ביד זולתו להיות סגור בידו
וש"ב יח מוצאת: אשר סגר את האנשים
ש"א כד (איבערליפערן): אשר סגרני
שם יז בידך: היום הזה יסגרך יי בידי:
יהושע ו ומז"ש סגירה ממש: ויריחו סוגרת
ומסגרת: סוגרת מבפנים שלא
יבואו האויבים מבחוץ, ומסוגרת
מהאויבים מבחוץ שלא יצאו מן
העיר:
ישעי' כד הפועל: סגר כל בית מבוא
קהלת יב (פערשלאססען): וסגרו דלתים
ישעי' כד בשוק: וסגר על מסגר (איינגע
שפערט ווערדען), או ימסרו,
ונופל על הנסגר וכלוא:
ויקרא יג ההפעיל כו"ש מע"א: והסגיר
הכהן את נגע (איינשליסען לאס

טען): אם יחלף ויסגיר (פעסטסעצן) איוב יא
במאסר, ומז"ש מענין מסירה:
הסגיר ביד אויב (איבערליפערן, עובדי' ג
פרייזגעבען): לא תסגיר עבד דברים כג
אל אדוניו (אויסליפערן): יסגירני איוב טז
אל אל עויל: נתינה של הפקר:
ויסגר לברד בעירם, עצה"ש: תהלי' עח
ויסגר לחרב עמו: והיתה ל' בר שם שם
הסגיר (פרייזגעבען):
סגור שמ"ז, לסגירת מקום
ואקרע סגור לבם (שלוס) הושע יג
ד"ל לבם הסגור לשמוע: ויש
שהוא תאר לזהב משבח: לא יתן איוב כח
סגור תחתיה, ומז"א: זהב סגור: מ"א ו
סוגר שת"ז לבית האסור ויתנהו
בסוגר כמו משמר, וז"א יחזק' יט
כבלים: חכמה לסכל סוגר לידיו: בן סירא כא
סגריר תה"ש דלף טורד משלי כז
ביום סגריר, וגם ב"א
נסגרים בביתם מגשם:
מסגר יש שת"ז שלכלא:
הוציאה ממסגר נפשי תהלי' קמב
(געפענגניס): ממסגר אסיר: ישעי' מב
והרבוי יחרגו ממסגרותיהם ש"ב כב תהלי' יח
החכם ר"מ ז"ל העתיק (פעסטע
טעססער) והנכון כפי' רש"י
שיהיו חרשים מן הכבלים אשר
ברגליהם, ויש שת"ז להרשי ברזל
וסגר: החרש והמסגר (שלאס ירמי' כד
מאכער, מייסטער):
מסגרת תה"ש לבדים העשוים
מרגל לרגל בשלחן
לחזק אותם: ועשית לו מסגרת שמות כה
(לייסטען): מסגרות לים: מ"א ז
ומסגרתיהם מרבעות: שם שם

(זיך צור לאסט ווערדען) ר"ל הקל כחגב יהי' עליו לסבל משא והוא דחוק · וע"ד חגב כמו עגב, והוא כנוי לביצים · ושעור הכתוב וינאץ השקד כנוי מליצי לאבר המוליד, השוקר על דברו, עבר נצה שלו כי אין לו קשוי עוד · והמבושים כשיגדלו לרוב בזקנה או מאיזה הפסד ישובו לסבל גדול ואמר על שניהם בכלל ותפר האביונה :

סָבַל שמ"ז למועמס : הסירותי מסבל שכמו, כמו ותשם בפוך עיניה (דיא לאסט) כי מנהג הלשון לסרס אות השמוש · ויש שהוא כולל כל מעמס ומשא וטרח ועסק: לכל סבל בית יוסף (געשעפט) · ומ"א : עול סבלו ובס"נ : סבלות מצרים (לאסט, סווערע ארבייט) : לכו לסבלתיכם:

תהלי' פא
מ"א יא
ישעי' ט
שמות ו
שם ה

סַבָּל תה"ש : נשא סבל (לאסט, שווערע שטיגע) : כשל כח הסבל כמו נושא סבל : ועל הסבלים ומנצחים, שת"ז ובדב"א שם : * סבלן תאר לארך רוח שישמע נאצות הרבה זמן רב ומאריך רוחו לבלתי התקצף (איין געדולדיגער), כי בבה"א מחתי כי סבל מורה נשיאות מעמס משך זמן רב · ואולי מזה ג"כ שם כו"נ סבלונות למשאות מוהר ומתן שיתן אבי הכלה לחתן (געשענקע) כי המתנות הם כמו משאת שמעמים עליו לתת . וכמ"ש נשא לעניו מעמם ומתנה

מ"א ה
נחמי' ד
ד"ה ב לד

כן סבל · סָבַר כשרש שבר :

סגד

סָגַד פ"ע בנינו קל ענינו נרדף עם השתחוה : לבול עץ אסגוד (זיך ביקקען) שוה לארמ'ת ומאן דלא יפול ולא יסגוד : יסגדו אף ישתחוו : ה"פ שם · והוא ראי' לכ"ש בהקדמה לחלק שני מספר ישעי' כי החלק הזה נכר מתוך לשונו כי חובר זמן רב אחרי ישעי' כאלו כתבו אחד מגולי בבל, כי אז ערבו לשונם עם לשון כשדי :

ישעי' מד
דניאל ג
ישעי' מד

סגל

סְגֻלָּה שת"נ לדבר יקר מאד ונחמד ואהוב : יש לי ד"ס א כט סגלה זהב וכסף (שאטץ, ליבי לינג, קאסטבארעטעטעס) : וסגלת קהלת ב מלכים : ישראל לסגלתו : תהלי' קלה

סגן

סֶגֶן שת"ז לשר ופקיד ממונה על דבר תחת יד גדול ממנו · היחיד איננו במקרא כ"א בתל' סגן הכהנים, הוא כהן משנה אחר כה"ג להיות פקיד בבית יי · תרג' למהוי ממנא סגן כהניא ובדניאל ורב סגנין והרבוי במקרא : ויבוא סגנים כמו חמר ישעי' מא (פירשטען, בעאמטע, פאָרשטעהער, בעפעהלסהאבער) : פחותיה וסגניה : הסגנים הם ירמי' נא משנים לפחות :

סגר

סָגַר פ' הב"ב הקל ענינו נעילה ואטימה וסתימה:

מין אחד · חַי שם הסוג גודר
ומקיף מין אדם בהמה ועוף ,
בכלל אחד עצמות החיים
המבדילם מצמח · וע"ז כולל סוג
ג"כ ערוב מינים שונים : ועפי"ז
יהיה שם סִיג או סִיָג נופל ג"כ
בל' עברי :

סִיג שת"ז ענינו ערבוב פסולת
בתוך הכסף : היו לי בית יחזק' כב
ישראל לְסִיג (שלאקען) : כספך ישעי' א
היה לְסִיגִים · מערב נחשת בכסף
לרמות בו האנשים הוא שקר
ומרמה שמשוה הנחשת לכסף ·
וכל העושה שקר וזיוף בין בדבור
ובין במחשבה נקרא סוג או סיג :
ואצרף כבר סִיגָיִךְ : שם שם

סוד

סוד שת"ז או תה"ש · יש ענינו
עצה ומחשבה יקרה
נסתרה · ר"ל עצה או מחשבה
לטוב או לרע , והיא בלב בעליו ,
אם מחשבה שקודם למעשה ,
חסבה והתחבולה והכונה אשר
יכוין בפעולה שירצה לעשות
ועל איזה אופן שיעשנה ולאיזה
תכלית , או בפעולה שעשה כבר ,
אשר ג"כ סבותיו ואופניו ותכליתו
נעלמות מזולתו · ויש ענינו קבוץ
חבורת אנשים אהובים ואחזת
מרעים להועץ על דבר אשר יתן
כל אחד עצתו ודעתו בסתר ,
ולא יתגלה תעלומותם עד שיצא
הדבר לגמור הפעולה · ומ"ש
מע"א : סוד יי ליראיו (ראהט- תהלי' כה
שלעגע) סתרי תעלומת עצותיו
ומחשבותיו בבריאה וביצורים ,
או בנתינת המצות · כי סוד יקר
אשר נסתר ואינו גלוי לכל , לא
יגלה בעליו כי אם לאהובו
שבטוח בו שלא ימעל בהם : כי עמוס ג
אם גלה סודו אל עבדיו , סבה
וטעם המעשה קודם צאתו לפועל
ולפעמים הוא דבר סתר , לבד
זולת עצה : גולה סוד הולך משלי כ
רכיל (געהייםניס) דבר נסתר ·
שגלה איש לרעהו איזה דבר
גנאי שיודע בזולתו והוא
נסתר עוד : וְסוד אחר אל תגל : שם כה
דברים נעלמים שבינו לבינך , או
בינו לבין עצמו , או בינו לבין
זולתו · ולפעמים הוא עצה לבד
בלי תעלומה : הפר מחשבות שם טו
באין סוד (ראהטשלאג, איבערלעגונג)
ולפעמים שניהם : על עמך יערימו תהלי' פג
סוד , עצה נסתרה לרעה , וזהו
הוראת מלת על : אשר יחדו שם נה
נמתיק סוד , לטובה · כדרך ב'
אוהבים שמגלים איש לרעהו
כל מחשבותיו ומגמת לבו מה
שעשה ומה שיעשה ומה שקרה
לו מטוב ועד רע , מהדבורים
אשר אינם מפורסמים לכל (פר-
טרויטען אומגאנג. פלויגען) .
ומ"ש מענין ב' : בְּסֹדָם אל תבוא בראש' מט
נפשי , נרדף עם בקהלם ·
בהתחברם להתיעץ על דבר :
סוד בחורים יחדו (פערזאמ- ירמי' ו
לונג) : בְּסוד משחקים : מסוד שם טו
מרעים , חברת מרעים כלם לרעה: תהלי' סד
נערץ בְּסוד קדושים : בסוד שם פט
ישרים שם קיא

סד

סַד שת"ז לעץ גדול שסוגרים
איוב יג בו הרגלים: ותשם בַּסַּד
רגלי (בלאק):

סדן

סָדִין שת"ז למלבוש מה עשוי
מפשתים, כמו כתנת
משלי לא ומעיל: סָדִין עשתה ותמכר
שופטי יד (פיינעס העמד, טוייער): שלשה
סְדִינִים, והוא דק מאד מרוב
דקות המטוה· ואמרו בתל'
סדינא בקייטי סרבל בסיתוא·
עוטה אור כשלמה תר' האיך
סדינא· ואמרו עוד בתל', סדנא
דארעא חד· שטח החיצון כמו
כתנת הלובש אותה:

סדר

סִדֵּר פ"י בנינו פיעל איננו
במקרא· ונמצא בתל'
מל' ארמית· וענינו ערך הדבר
בשיעור ישר ושוה· ולא ערך אלי
מלין תרג' ולא סַדַּר (אורדנען)·
יבתל' רבי מְסַדֵּר משניות, והשם
ממנו במקרא:
איוב י סֵדֶר תה"ש זכר: צלמות ולא
סְדָרִים (אורדנונג) ע"ש שדר:
מִסְדְּרוֹן שת"ז ל"א כסדרות
מסודרות באבנים
שופטי ג וכסאות למושב לפני חבית: ויצא
אהוד המסדרונה (פארהאף, פאר-
הויז, זאאל, פלור):

סהר

סֹהַר שם תאר לבית האסור:
בראשית לט אל בית הַסֹּהַר (גע-
פענגניס) ע' שהר:

סַהַר תה"ש לעיגול: שה"ש ז אגן הַסַּהַר (רונד)· ותרג'
ירח סהרא ע"ש עגול:

סוג

סוּג פע"ו גב"ב· הקל ענינו סור
ונזירות ופרישות מדרך טוב
תהלים נג לרע: הכל סָג יחדו (וויכען,
אבפאללען)· ומה שמסכים לפי'
זה כי בתהלים י"ד בא במקומו
הכל סר יחדו· ורש"י פי' מענין
תהלים פ סיגים (פערפעלשט): ולא נָסוֹג
ממך (וויכען, אבפאללען):
ישעיה נ הנפעל: אחור לא נְסוּגֹתִי
(צוריק טרעטען, וויכען)· ובשי"ן
ת' סמוך: שה"ש ה לא נָשׂוֹג אחור:
צפניה א הַנְּסוֹגִים מאחרי ה', במחשבה
תהלים עח (אבפאללען): וַיִּסֹּגוּ ויבגדו (פאלש
ווערדען)· וכבר הבאתי מהם
בנפעל מש' נסג, כי שניהם
לענין אחד, ויפול הספק בהם
איזה מנע"ו ואיזה מחפ"נ· ע"ש
נסג יתר הבנינים:
משלי יד סוּג תה"ש ללב חנף ושקר,
מעורב בסיג וזיוף: מדרכיו
ישבע סוג לב (היכלעריטעס,
שה"ש ז פאלטעס הערץ)· ובס"נ: בטנך
ערמת חטים סוּגָה בשושנים (פר-
זענגט, פערזיטעט)· וי"מ סוגה
כמו סְיָגָה (אונציינט) גדורה ויהי'
סוגה ושוכה בשי"ן נע"א כמו
מזג מסך· גדר מזה תרג' סיג·
ובתל' הנוטע לסייג· ובדב"א
נקרא שם המוהיר כמה מינים
בגבול הוראת עצמותם שם הסוג
(הויפט קלאססע)· ד"מ אדם שם

שמות טו כי בא סוס פרעה · הנקבה :
ש"ה א לְסֻסָתִי ברכבי פרעה · והרבוי :
דברי יז לא ירבה לו סוּסִים : כְּסוּסַי
מ"א כב כְּסוּסֶיךָ :
ישעי' לח **סוּס** שם עוף מה ; כְּסוּס עגור
כן אצפצף · ובחירק :
ירמי' ח ותור וְסִיס ועגור :

סוף

סוּף פע"ו · בב"ב · הקל ענינו
תהלי' עג קץ והפסק וכליון : סָפוּ
תמו מן בלהות (פערשווינדען)
יכלו יותר מן בלהות , שהיא
תמונה מתעה נדמה ואין · ע"ש
צפני' א ספה : יחדו יָסֻפוּ נאם יי ; וזכרם
לא יָסוּף (אויפהערן) דבר
שהתחיל לא יהיה לו סוף :
ירמי' ח ההפעיל : אסף אֲסִיפֵם נאם
יי · כמו תָּסֵיף · והרד"ק פי' אסף
כמו ואספת את נפשך , ע"ש
אסף · וכבר אמרתי · כי בעבור
זחג המלות לא ישמור המדבר
לדקדוק הלשון ע"ש סאן · ויתכן
עוד כי הוא על חשב לקחת
דבר שנתן , כמו אסף אלהים
את חרפתי , ואמר אסף מהם
מה שנתתי להם מן פרי ענבים
ותאנים (הינווענגעהאטן) ובנוי
מ"ם במקום מהם · ואסיפם
אפסיק מהם · וזהו ואתן להם
יעברום ואשר נתתי להם יעבור
מהם · ובשרש ספה תמצא כי
אסף סוף ספה ענין אחד להם :
סוֹף שמ"ז כמו קץ ותכלית
אם במקום או בזמן , כי
כ"מ שנופל על המקום נופל על

הזמן

הזמן : וְסוֹפוֹ אל הים האחרון יואל ב
(ענדע) : בְּסוֹף הנחל , במקום ד"ה ג כ
שהוא פסק : מראש ועד סוף , קהלת ג
בזמן : סוף דבר הכל נשמע קה יב
(שלוס) גמר הדבר ותכלית היוצא
מכל אלה הטענות · כי התכלית
במחשבה כמו סוף המעשה · כי
הישיבה בבית הבנוי הוא תכלית
המעשה וסופו : סוף כל האדם שם ז
(ענדע) קץ בזמן , ולא כתכלית :
סוּף שת"ז לקנה הגדל בקצה
המים : קנה וָסוּף קמלו ישעי' יט
(שילף , ראהר) : ותשם בַּסוּף שמות ב
(רעהריכט) ש"ק · ועש"ז : ים תהלי' קו
סוף (בינזען = זמט) :
סוּפָה שת"נ לרוח חזק שהוא
לא יאריך כ"א כלרח
מהר : כעבור סוּפָה ואין רשע משלי י
(שטורמווינד) : וגלגליו כַּסּוּפָה , ישעי' ה
מצייר בו דבר מהר : וְסוּפָתָה הושע ח
יקצרו : כְּסוּפוֹת בנגב לחלוף : ישעי' כא

סור

סוּר פע"ו הב"כ · הקל עומד
עיקר ענינו נטיה ופנית
אם רחוק ופרוד מזה שממנו ,
או קרוב למה שאליו , טבעי
או מוסרי · ועמו מ"ש הפסק
הדבר לגמרי ומניעה והשבתה
ובטול · ומזה שממנו נקשר במ"ם :
והענן סָר מעל האהל (וויכען , במדב' יב
זיך ווענגווענדען , פארטגעהען) :
במקום ; וְסָר הערב מפרעה (אויפ- שמות ח
הערן) : וְסָר עונך : וְסָר מרזח ישעי' ו
סרוחים , הפסק : וְסָרָה קנאת : עמוס ו ישעי' יא
והבמות לא סָרוּ לא פסקו : מ"א טו

לא

משלי ג ישרים: ואת ישרים סודו חבהת
אהבתו (פערטרויטער אומגאנג):
איוב יט תעבוני כל מתי סודי. (פער־
טרויטע פריינדע) כלם לטוב:
תהלים נה ויתכן מזה הנפעל: בְּהִוָּסְדָם יחד
עלי (זיך צוזאמען ראטטען) ת׳
בהסודם כי יסד סוד לענין אחדי
ושלשת השרשים, יסד או סוד,
יעד, קהל׳ בבואם בנפעל בחבור
מלת על ענינם קשור חברה
שם ב להועץ לרעה: נוסדו יחד על
יי׳ ועד״ז בסדם אל תבוא נפשי
כמו בהוסדם על דבר לרעה וכן
בהקהלם על דבר׳ על התאור
בחבורת קשר לרעה׳ וי״ג מזה
ד״ה נ ג ג״כ: הוסד שלמה לבנות׳
התחבר עם דוד והתיעץ והסכים
עמו על תכונת בנין הבית׳ וזה
כלל העולה מהוראת שם זה,
שבא על ג׳ מושגים א) עצה׳
ב) דבר סתר׳ ג) חברת נועדים
אהובים להועץ ולהסכים על דבר
אחד, ועושים כל מעשיהם
בידיעת כלם׳ במושג הא׳ גם
דבר נגלה נקרא סוד׳ במושג
ב׳ לא יקרא סוד כי אם מצד
העלמו כמאמר החכם הסוד אצל
אחד, ואצל שנים איננו סוד׳
ובמושג הג׳ מכנה רק החברה
המקושר ונאגד להתאחד בכל
מעשיהם:

סוה

מַסְוֶה שת״ז למכסה על הפני׳
שמ״ה לד להסתירו: ויתן על פניו
מסוה

סו

מַסְוֶה (דעקקע) ותרג׳ בית אפי
(מאסקע, לארווע):

סוך

סוּךְ פ״י גב״ב הקל ענינו משיחה
בשמן: וְסוֹךְ לא סָכְתִּי דניאל י
(זאלבטן) כי מנהג בני קדם
לסוך גופם בשמן לסתום נקבי
הזעה מרוב החום: ושמן לא דברים כח
תָסוּךְ: וָאֲסֻכֵךְ שמן: יחזקאל יו
ההפעיל: וירחץ וַיָּסֶךְ׳ וע״א: ש״ב יב
אך מֵסִיךְ הוא את רגליו (זייגע שופטים ג
נאטהדורפט פערריכטען): לְהָסֵךְ ש״א כד
את רגליו׳ הגות בלשון לעשיית
צרכים:
ההפעל: על בשר אדם לא שמות ל
יִיסָךְ ע״ש נסך:

אָסוּךְ שם הכלי שבו השמן:
כי אם אָסוּךְ שמן (עהל מ״ב ד
פלאשע):

סוֹכֵךְ שת״ז לשמן הטוב:
כרוב ממשח הַסּוֹכֵךְ יחזק׳ כח
(זאלבענד) כן פירשו ר׳ יונה
והרד״ק׳ והנכון כי כרוב תאר
לבעל צורה׳ ממשח כמו ממתח
ר״ל ארוך והחב במדה, איש
מדות תר׳ גבר דמשחן׳ הסוכך,
מענין סכך׳ כי כל דבר אשר
שטחו מתפשט באורך וברוחב
נופל בעברית מתח ובארמית
משח ע״ש כרב:

סוס

סוּס שע״ז לבהמה ידועה:
תשחק לַסּוּס ולרכבו איוב לט
(פפערד) ובא במקום שם קבוץ:
כי

חיוב לג שלא תבוא מתחלה: להסיר
שמואל ב אדם מעשה, למנוע: הסר ממך
עקשות פה, חוזר שלא יקרב
יהושע יא מתחלה: וע"א: לא הסיר דבר
(אויסלאססען) כמו לא הפיל דבר
אסתר טו לא הניח דבר בלי מלוי: אשר
לא הסיר תפלתי (פערשמאהטען),
חיוב כז פערוועהרען) מאום בדבר: הסיר
משפטי עיוות או לא שם לבו
נפני' ג להשגיח עליו ומנע ממנו: הסיר
יי משפטיך ובהרחבת הלשון:
מ"א ב והסירות דמי חנם, סבב שיבטל
דברים ז חוב הדם חנם: יסיר את בנך
(פערפיהרען) יתעהו מדרך הטוב:
ד"ס ב טו והסירה מגבירה (אבזעטצען)
איננו העברה במקום כי אם גדולה:
מ"א כ הסר מלכים איש ממקומו: מסיר
חיוב יב שפה לנאמנים כמו מפר:
ש"א א הסירי את יינך מעליך, כמו
חיוב כז הפיג: לא אסיר תמתי, כמו
בראשית מא הניח ועזוב: ויסר פרעה את
טבעתו (הערונטערנעהמען):
ש"ב ו להסיר את ראשי, לקצוץ:
ש"ב ו להסיר אלי את ארון, כמו להסב
ישעי' יז לקרוב: מוסר מעיר, תשבת
ותפסק מהיות:
ויקרא ד התפעל: הוסר חלב (אבגע-
דניאל יב זאנדערט ווערדן): הוסר התמיד
(גערטשטעהרט):
מ"א כ סר תה"ש או תה"פ: סר וזעף,
(גערטשטעהרט, אוהטמו)
סרת רוח שמחה. וס"נ מזה:
שם כא מה זה רוחך סרה (אימאוהטיג):
משלי יא וסרת טעם (זיטטענלאז) כמו
חסר טעם, כי כבר אמרתי כי

סר יאמר על דבר שלא היה
מעולם, ועל דבר שהיה ועבר:
ישעי' יד מכת בלתי סרה, תאר מרכב
לשלילה והפסק כמו בלי הפסק
דברים יג או לאין מרפא: וע"א: כי דבר
סרה על יי (אבפאלל) לסור ממנו:
שם יט לענות בו סרה (איבערטרעטונג)
כי הוא סר מאת יי, וסרה הוא
ישעי' א הפעול ולא תה"פ: עוד תוסיפו
סרה, ענינו מרידה (עמפערונג,
אויסגעלאססענהייט) כי המורד
לא ישוח במכות, ויהי א"כ
מהכפולים ע"מ קרה, ע"ש סרר:
ש"ב יח סור תה"ש: והשלשית בשער
סור, שער שהטהורים סרים
ממנו כי הוא מבוא טמאים,
ישעי' מט וכס"נ: גולה וסורה (אבגעזעטצט
טאססעט) פי' סורה ממקומה
והוא פעול, ולפי פירש"י מוסרה,
כי אין פעול בקל עומד, ובסר"ו:
ירמי' יז וסורי בארץ יכתבו (אבטריניגע)
שם ב תאר לסורים: סורי הגפן (וויאלד
אויסגעארטעט) זרים ומגדלי פרי.
כנוי לדבר שאינו הולך על דרכו
הטבעי:
סורר שת"ז למורד במצות
המצוה, כמה שחוב
דברי' כא עליו לשמוע: בן סורר ומורה
(אונגעהארזאמער): לב סורר ירמי' ה
ומורה, ע"ש סרר ההבדל שבינו
ובין הכפולים:
מוסר שמ"ז לאזהרה והרחקה
לסור מדרכים הרעים:
משלי טו מוסר רע לעזוב ארח, מי שעזב
פעם ארח הטוב רע בעיניו לסור

בר"א מט לא יָסוּר שבט (גאון) מֵיוּסָ

הערן) כי אם יבטל בינתים עוד

ש"ב ז ישוב: (וחסדי לא יָסוּר ממנו,

לעת רצון) כי זה נכלל בכח

בהוראת הפעל הזה · במלת לא

לשלול רק הפסק לגמרי, כי אם

יפסק לימים עוד ישוב · ע"ש נקה:

תהלי' קיט ממשפטיך לא סָרְתִּי · נטיה

שמות לב במחשבה: סָרוּ מהר מן הדרך

תהלי' לד (אבוייכען) וההפך: סוּר מרע

איוב א ועשה טוב · והתאר: וְסָר מרע

(אויסוייכען) מניעה מפנות אליו

משלי' טו בתחלה · למען סוּר משאל מטה,

הנצל ופטר ממנו מתחלה

ש"ב ג (בעפרייעט זיין): סוּר לך מאחרי,

הושע ט הרחק · ובשי"ן: בְּשׂוּרִי מהם,

ישעי' ז עזיבה והרחקת השגחה: למיום

סוּר אפרים מעל יהודה (אב-

פאללען) עזיבת ממשלה · ומ"ש

למה שאליו, נקשר ביחס אל

שמות ג או כלמ"ד: כי סָר לראות (הינצו-

ש"א כב טרעטען): וְסָר למשמעתך, נוטה

שופטי' ד אזנו: סוּרָה אדני סוּרָה אלי

שמות ג (איינקעהרן): אָסוּרָה נא ואראה:

ש"ב ד יָסוּר שמה: יָסוּר הנה: וַיָּסוּרוּ

משלי ט עליו להלחם · ע"ר נסבו עלינו,

ש"א כב כדרך על מורה לרעה · ובלי

ש"א טו קשור · אכן סָר מר המות (הערא-

נאהען) ע"ש עדן: ובא לענין

הושע ד השחתה: סָר סבאם (פערדאר-

בען), כמו זר (פערפאלטט) · ומזה

עמוס ו יתכן: וְסָר מרזח סרוחים · כי

תרג' וכאש היאור וסרי · ויהי'

כוונת סר סבאם באש הסבא

נורף מפיהם · וכן י"ל סר מר

המות, נוזה, שהוא רע ומר ·

תהלי' כג הכל סָר יחדיו נאלחו ע"ש סוג ·

ויתכן היות ג"כ מענין סרר

הושע ז בכפולים: יתגוררו יָסוּרוּ בי

(ווידערשפענסטיג זיין) כתרגומו ·

מרדו ע"ש סרר: ושניהם לע"א ·

וזהו הוראת קשור בי"ת:

איוב מ הנפעל: הרב עם שרי יָסוּר

(זיך ווענדען) · וכי בשביל

שרבו עמו, יהיה זה סבה שיסור

ממה שעשה, וכבר מצאנו נפעל

מפעל עומד · וגם הביאותיה בנחי

פ"י, אך לפי מ"ש בשם מוסר

ב' השרשים משותפים בענין

מוסר, כי מושגיהם קרובים כמ"ש

וסור מרע:

איכה ג הפיעל יוצא: דרכי סוֹרֵר (אב-

לענקען) הטה דרכי שאני הולך

בהם למעוות · ורש"י פי' סך

אותו בסירים · ע"ש סיר סרר:

ההפעיל יש ענינו העברת

ויקרא א דבר ממקום שהוא בו: וְהֵסִיר

את מראתו (וועגנעהמען, אבנעה-

ש"א כא מען) ירחיק: לחם הפנים

המוסרים · לקוחים ממקומם ·

ש"א כח וי"א הערך · הֵסִיר האובות (אב-

שאפפען, פארטשאפפען, נער-

איוב לג ניכטען) השבתה ובטול: וַיְסִירוּ

ש"א יז אביר לא ביר, בלון: וְהֵסִיר

חרפה מעל ישראל (אבווענדען)

כי הדבר המוסר יתכן שיושם

במקו' אחר · ויתכן שיעדר לגמרי ·

שמות כג וי"א מניעה מבוא: וַהֲסִירֹתִי

מחלה מקרבך · (אבהאלטען,

ענטפערנט זיין לאססען) מניעה

סחף

סָחַף פ"ע כב"ב הקל ענינו
דחייה ודחיפה והדפה
במהוצה ונופל רק על גשם שוטף:
משלי כח מטר סֹחֵף (שלאגרעגען) הזורד
בזעף ושוטף הכל במהירות:
והוות רשעים יחרף התג' קניני
דרשיעא נִסְחַף, ידחה רשע
ת' אסתחיף:
ישעי' מו הנפעל: מדוע נִסְחַף אבירך
(הינגעהאפט ווערדן, טנטו מער
שטאמפטן ערדע) נהדפו מהר
וע"ז אמר כי יי' הדפו, ובתלי':
בִּסְתַּחֲפָה שהוא מל' שטיפה,
(איבערשוועמט ווערדן) ע"י מטר
סוחף, וי"ל ג"כ נסחף כמו
נסחב' וכן משמעות התרגום'
וע"ש ספת:

סחר

סָחַר פע"ו בנינו קל, ענינו
סבוב והליכה ממקום
למקום ונופל על הסובב והולך
ירמי' יד לבד והוא עומד: סָחֲרוּ אל ארץ
לא ידעו (הערומציהען, הערומ
רייזען) סביב (סביב תרג' סחור
סחור: וכשהוא מחובר על דבר
בראשית מב המסובב הוא וצא: ואת הארץ
תִּסְחָרוּ כי דרך אנשי מקנ' לנסוע
ממקום למקום מקום ימצאו שם
מרעה: וסחור הוא פעם לארך
ופעם לרוחב ופעם בעגול:
שם לד וְיִסְחָרוּ אותה: פעם על הקיף
מבחוץ, ופעם על סבוב מבפנים
הנה והנה:

סוֹחֵר שת"ז לרוכל מוכר כל
סחורה, השאל מפעל
סחר, כי דרך התגרים בימים
ההם להיות עוברים במסחרם
ממקום למקום למכור ולקנות
עובר לַסּוֹחֵר (קויפמאן, האנדעלס בראשית כג
מאן): כאניות סוחר: וְהַסּוֹחֲרִים משלי לא
מביאים, ומזה: דה"ב ט
סַחַר שמ"ז או תה"ש, אם
למקום מסחר או למכר:
ותהי סְחַר גוים (האנדעלס ישעי' כג
פלאטץ): ויגיע מצרים וּסְחַר כוש שם מה
(וואארע) ומ"א: כי טוב סַחְרָהּ משלי ג
מסחר כסף (וואהרע) על הדבר
הנקנה בעד דבר ובס"נ: סַחֲרַת יחזק' כז
ידך (האנדעלספלאטץ) מנפרד
סחרה, ומ"א: תרשיש סֹחַרְתֵּךְ שם שם
ג"כ מקום מסחר, וע"א: וְשֵׁשׁ אסתר א
ודר וְסֹחָרֶת: שם אבן יקרה
(פארפיר) ובתוספת מ"ם כקאש:
וּמִסְחַר הָרֹכְלִים (האנדעל) או מ"א י
מנסיעה והעברה ממקום למקום
שנותנים מכס בצאת ובוא:
סֹחֵרָה שת"נ לכונן הסובבת
ומקיפה את הגוף
להצילו מחצים: וְסֹחֵרָה אמתו תהלי' צא
(הארניש):
סְחַרְחַר תה"ז לבלבול ותמהון
הלב כדבר הסובב
בלי ישוב הדעת: לבי סְחַרְחַר שם לח
(טוימעלן) סובב סחור סחור:

סחש

סָחִישׁ שת"ז לספיח מן הספיח:
ובשנה השנית סָחִישׁ מ"ב יט

מש א מנוע: לדעת חכמה ומוסר
(בעסטרונג, דאז בעזע איידן):
והנה השם הזה הובא כבר בשרש
יסר, כי שם מקומו, וע"ז דעתי
נוטה כי נכלל בשם הזה ג"כ
מושג סור, כמו שנכלל בו ג"כ
שרש אסר, כי מי שחדר בעומק
הלשון ימצא כי ד' הגזרות הללו
ר"ל נחי ל"א ונחי פ"י ונחי ע"ו
וכפולים, ולפעמים ג"כ נחי ל"ה,
הם משולבים יחדו ומשתתפים
בענין מה בהוראתם, וזה אשר
הביאני להביא השם הזה בשרש
הזה כי מצאתי בהרבה מקומות
שמורה השם הזה אזהרה לסור
מדרך רע מן סור מרע ועשה
מש יט טוב: שמעו מוסר וחכמו: חדל
בני לשמוע מוסר וגו' כמ"ש
בשרש יסר הוא ג"כ אזהרה
מש כז לסור: ראיתי לקחתי מוסר
אזהרה לסור מזה הדרך וכל
לקיחת מוסר היא אזהרה לסור
(ווארנונגסרעגל) כמו שהתאר
ממנו ירא אלהים וסר מרע וע"ז
כ"מ שתמצא מוסר יש לפרש על
אחד מב' פנים מן יסר או מן סור:

סות

סות שת"ז נרדף עם כסות:
ברא' מט וכדם ענבים סותו:

סחב

סחב פ"י בנינו קל ענינו גרירה
ירמי' טו דרך בזיון: ואת הכלבים
לסחב (נערקן, הערומשלעפפען,
ירמי' כב ש"ב יז טלייפען): סחב והשלך: וסחבנו
אותו אל הנחל:

סחבות שת"נ לסמרטוטים
ירמי' לח וקרעים בלויי
סחבות (לומפען, פעטצען):

סחה

סחה פ"י בנינו פיעל ענינו
שטוף ושפשוף והסחה:
יחזק' כו וסחיתי את עפרה ממנה (אבי
טפילען, אבשוועקען) על צור
שעומדת על סלע בים שהעלה
עפר סביביו ואמה שירחץ ויסיר
את עפרה, והרץ בשרו תרגם
משלי ב אסחיה: וי"מ מזה ובוגדים
יסחו ממנה בקל (וועגגעפעגט),
אבל אין צורך לזה ואם לא שנאמר
כי נסח סחה שניהם לע"א לי
עקירה והסרה כדעת הש"ו אבל
ישעי' כה מה שיש לכמות לזה: כאשר
יפרש השוחה לשחות כי השוחה
רוחץ ושוטף גופו במים:
סחי שת"ז למיס מאוסין כמו
מי שטיפה הנשפכין
איכה ג במדרון: סחי ומאוס תשימנו
(זידוואססער, שפילוואססער):
ע"ש שחה והש"י פי' רוק והרד"ק
פי' אשפה של טאטוא כשמכבדי'
הבית, והענינים קרובים כי עיקר
כולם דבר מאוס ונבזה: וי"מ
ישעי' ה ותהי נבלתם כסוחה בהפוך
אותיות כסחי ומאוס, והכ"ף
שמוש, ותרגום כסיחתא בגו
שוקא ר"ל גרף של טיט ואשפה:
ורש"י פי' כרוק הניסח מגוף,
כי לדעתו נסח סחה לענין
אחד: וע"ש כסח וסחט בש'
שחט:

סך

תהלי' מב סָךְ שת"ו למספר גדול : כי
אעבור בַּסָּךְ (מענגע, גע-
פּאַנגע, גפּאַסטע מאַסע) ובתל'
סַךְ הכל · ובארמית בא כמ"ם
בסוף · ותוכן לבנים חד' וסכום
(בעסטיאמטע אַנצאהל) מונה,
מספר מני סכום · אך סך בעברית
כולל מספר רב :

סכך

סָכַךְ פ"י רב"כ · הקל ענינו
כסוי והגנה והבדלה ,
ר"ל הכסוי הוא למעלה על הדבר
שלא יראה , וההגנה ג"כ על
הדבר , וההבדלה הוא גדר מבדיל
בין דבר לדבר : וקשורו בלמ' או
תהלי' קמ במלת על : סַכֹּתָה לראשי (בע-
שמות כה דעקן טיטצען): סוֹכְכִים בכנפיהם :
יחזק' כח כרוב ממשח הַסּוֹכֵךְ : סַכֹּתָה
איכה ג בענן לך (אונטערטיידן) : סַכּוֹתָה
שם שם באף (פערהילען) · קרוב לענין
שוך ע"ש · ושניהם גדר מבדיל ·
שמות מ וְסַכֹּתָ על הארון את הפרכת ·
ולפי שהוא יוצא לב' פעולים ,
הא' הדבר המסוכך בקשור על ,
והב' הדבר הסוכך בקשור את ·
והפועל הוא העושה הסכך ·
וענינו עשות בו הבדל ומחיצה ,
מבדלת בין דבר לדבר , כי הפרכת
לא כסה את הארון אך מבדיל ,
כמו סכתה בענן : ובשין ת' סמך :
שם לג וְשַׂכֹּתִי כפי עליך (דעקען) כסוי
או עשית מחיצה מבדלת שלא
מ"א ח יראה : וַיָּסֹכּוּ הכרובים (בעדע-
תהלי' קלט קען) כסוי לבד : תְּסֻכֵּנִי בבטן
אמי סכותני בעור ובשר או לענין
איוב מ אריגה : יְסֻכֻּהוּ צאלים צללו ·
הגנת לבד בצל :

הפיעל עב"מ ועל ב' הוראות
א) ע"ה המורכבים מענין הקל :
איוב י ובעצמות וגידים תְּשׂוֹכְכֵנִי (בע-
דעקען , אויגעבען) בשין ת'
סמ"ך , וענינו סביב : ואמר הכל'
הזה לפי שהעצמות וגידים מגינים
ומחזיקים את הגוף וי"ל עוד מענין
אריגת ומסיכה (דורכוועבען) כי
הם גמוזגים ומעורבי' בתוך הבשר
ב) ומ"א בכפילת הפ"א לענין
ישעי' יט ערעור ומבוכה : וְסִכְסַכְתִּי מצרים
במצרים (פערוועבען, פערוויקלען)
הענין בלבול ומבוכה כאריגה
שם ט הסבוכה : ואת אויביו יְסַכְסֵךְ ·
תרגומו יעירר (רייטצען) להתגרות
בו מלחמה , והיא באה ע"י
סכסוכים , ובלבולים שיש בין
מלכות למלכות ערעור מדינות
וגבול :

תהלי' ה ההפעיל מע"א : וְתָסֵךְ עלימו
תהלי' לא (דעקען , טיטצען) : באברתו יָסֶךְ
לך , מגן : ומ"ש אריגה ועשית
איוב ג גדר ומחיצה : וַיָּסֶךְ אלוה בעדו
(אומצייגען) גדר מבדיל שלא יצא
ממנו לרעה ויתכן שהוא מנע"ו
שם לח בסמ"ך ת' שוין וכן וַיָּסֶךְ בדלתים
ים (איינשליסען) · כי כל מ"ש
גדר מחיצה בא בשרש שוך · או
לפי שמושגיח קרובים באו בב'
שמות מ השרשים : וכן : וַיָּסֶךְ על העדות
הבדלה כמ"ש בקל : כי הפרכת
לא היה מכסה הארון :

ההפעל

(דער צווייטע נאכוואכס) והוא מן
השמות המתהפכים, כי בישעי׳
ישעי׳ נז נאמר במקומו : וכשנה השנית
שחיס : סיג בשרש סוג :

סיון

סִיוָן שם פרסי או ארמית
אסתר ג לחדש השלשי : בחדש
השלישי הוא חדש סִיוָן׳ע אבה :

סיר

סִיר שת״זון ב׳ הוראות לו ·
א) יש שם נרדף לקדרה
מ״ב ד דוד וקלחת : שפות הַסִּיר הגדולה
ירמי׳ א (טאפף, קעססעל) : סִיר נפוח
תהלי׳ ס אני רואה : סִיר רחצי · והרבוי :
שמות לח את הַסִּירוֹת ואת היעים :
שם כז סִירוֹתָיו לדשנו : בטרם יבינו
תהלי׳ נח סִירֹתֵיכֶם אטד · ירגיש האש
באטד · והשאל על ספינה קטנה
עמוס ד עגולה כסיר : בְּסִירוֹת דוגה
(נאכען) ב) ויש שם נרדף לקוצים :
ישעי׳ לד ארמנותיה סִירִים (דארנען) : כקול
קהלת ז הַסִּירִים תחת הסיר · וי״מ מזה :
תהלי׳ נח בטרם יבינו סִירֹתֵיכֶם אטד ,
טרם יגדלו הקוצים הרכים לאטד
גדול · ויש גוזרים ממנו הפיעל
הושע ג ע״ד מ : דרכי סורר , סך בקוצים
ע״ש סוד :

סית

הֵסִית פי׳ בנינו הפעיל, יש
ענינו גרוי שסוי ופתוי
והפצרת דברים ועצה לרעה :
מ״א כו ואם ה׳ הֱסִיתְךָ בי (רייצן) · וזה
כשהוא נופל על ב׳ פעולים ,
הא׳ הנפתה יבוא בקשור יחס
הפעול · והב׳ העצם שעליו הפתוי

קשור ביחס שבו : וַתְּסִיתֵנִי בו איוב ב
לבלעו חנם, נתינת עצה ופתוי
דברים להרע לזולתו : וַיָּסֶת את ה״ב כד
דוד בהם, ע״י החרון היה נפתה
דוד למנות להיות בה פורענות
לעם : מַסִּית אותך בנו שיהיה ירמי׳ מג
ההסתה גורם לנודעה, ובא ע״ד
חפ״נ : כי חמה פן יְסִיתְךָ בספק · איוב לו
לא יגרום לך החמה, שתהיה
מוסת מן החמה בעצה רעה
לעשותך מסתפק · ונרדף עם יטה
(לאס דיך ניכט נור פערפיהרן
הינריסען) וכשהוא נופל על פעול
אחד · ענינו פתוי דברים והפצרה
לשמוע אל עצתו ודבריו לטוב
או להע : וַתְּסִיתֵהוּ לשאל (צו יהושע טו
רעדען, בערעדען) מעוררת כח
חפצו כדי לשאול : הִסִּיתוּךָ ירמי׳ לח
ויכלו לך (איבערהעדען) הטעוך
בדברים : כי יַסִּית אתכם לאמר ה״ב יח
(טריגליכע המפהונג אהכען) , ישעי׳ לו
מפתה בדברים לאמר על רע
טוב , כמה פעמים ע״ד חפ״נ
בירמי׳ ישעי׳ ומלכים : אשר הֵסַתָּה מ״א כא
אותו (פערליטען) : כי יְסִיתְךָ דברי׳ יג
אחיך בן אמך , נתינת עצה
לרעה לו ולא לזולתו · ובא :
וַיְסִיתֵם אלהים ממנו , על נתינת ד״ה ב יח
רוח רצון בלב איש · והטעם נתן
בלבם מחשבה שישובו ממנו ·
וע״ד : ואף הֱסִיתְךָ מפי צר , איוב לו
יתן לך רצון שתשוב ונצל
מפי צר (ענטריסען, ענטציהען)
וע״ז יפול קשור מ״ם , המורה
הפסקה לסור מדבר רע :

בחכמה, וכל מעשיו ותחבולותיו
קהלת ז מתנגדים אל השכל הישר: החכם
שם י יהיה או סכל (טהר): ואמר לכל
שם שם סכל הוא: והסכל ירבה דברים:
ירמי' ד בנים סכלים המה:
קהלת י **סכל** שמ"ז: נתן הסכל במרומי'
(דיטאָרהייט):
שם ב **סכלות** שמ"נ: יתרון לחכמה
שם שם מן הסכלות: ולראות
בסכלות, תענוגי המעשי' שאינם
שם א ממעשי החכמה והאשר: ודעת
הוללות ושכלות, בשי"ן שמאלית
מעשי' שמשתעשעים בהם אוילי'
ולא יתנו תכלית אמתי: כ"א ענג
ומרגוע לפי שעה: סכם בש' ספי
הסכים בש' שכם:

סכן

סכן פע"ו גב"כ הקל א) יש
ענינו נרדף עם הועיל
איוב טו וצרך והניח: הוכח בדבר לא
יסכן ומלים לא יועיל (נוטצען,
שם כב פארטהייל ברינגן): הלאל יסכן
גבר כי יסכן עלימו משכיל:
הצורך והגיה לאל הוא, כי יסכן
עלימו משכיל הצורך הלא הוא
שם לד לעצמו: כי אמר לא יסכן גבר,
מ"א א ב) ויש ענינו חמום: ותהי לו
סוכנת (בעטטוועראָרמערין) וי"מ
מע"א (פערפפלעגערין, ווירט-
שאַפטערין) משגיחה על כל צרכי
הבית: ג) ויש ענינו אסיפה
ומנין, מענין סכום בארמית:
ישעי' כב לך אל הסוכן הזה אל שבנא
אשר על הבית (שטאַטהאַלטער)
וי"ל ג"ז מע"א פקיד ממונה
על

על צרכי הבית ותועלתו (פער-
פפלעגער, הויזפערוואַלטער) כמו
סוכנת: והעד אשר על הבית,
כמו ויפקידהו על ביתו, לאשר
על ביתו דיוסף: אשר על פיו
ישק כל אנשי הבית: ואולי
המפרשים פקיד אוצרות ידמוהו
אל תוכן בתי"ו, שענינו מספר:
הנפעל: בוקע עצים יסכן קהלת י
בם, י"מ יתחמם בהם וי"מ יסתכן
בהם להזיק בו (געפאַהרלויפען):
בנפשנו נביא לחמנו תרג' בסכנת
נפשנא: וזה המתישב יותר לעניין
מה שהולך ומונח כל מלאכות
הכבדות ומסכנות: חופר גומץ
בו יפול ופורץ גדר יסתכן שישכנו
נחש, ומסיע אבנים יעצב בם
מכבד עבודה, ובוקע עצים יסתכן
שלא יפול שביב עליו ויפצענו:
ההפעיל יש ענינו מנוי זמון
והגבלה: וכל דרכי הסכנת (בע- תהלי' קלט
טיאַאָען) כמו הסוכן המגביל
כל צרכי הבית וההוצאות וכל
עושי המלאכה זה לכך וזה לכך,
כן הסכנת העין לראות ואזן
לשמוע וחיך לטעם: ויש ענינו
הרגל בדבר: והוא פעל מצטרף
על פעל אחר הבא אחריו במקור
עם למ"ד להגביל רגילות הפעולה
ומנהג נוהג: ההסכן הסכנתי במדבר כב
לעשות לך כה (געוואַהנט זיין)
הרגיל ולמוד אני בכך: הסכן איוב כב
נא עמו ושלם: הסכן נא הרגל
ושלם עמו: ולפי שאמר אחריו
בהם תבואתך טובה זכה לי הסכן,
[illegible] כלומר

שמות נט ההפעל: אשר יִסַּךְ כֹּהֵן
(בעדעקט וועררען):
סֻכָּה שת״זונ לאהל וכל בנין
קל עשוי להגן ומחסה:
תהלי׳ עו ויהי בשלם סוכו (היטטע נעזט):
איכה ב כון סכה: יצפנני בסכה ובס״נ:
תהלי׳ כז ישעי׳ ד וְסֻכָּה תהיה לצל: וּבַסֻּכָּה עשה
איוב כז נוצר: חג הַסֻּכּוֹת שבעת ימים
ויקרא כג (לויבהיטטען):
סוֹכֵךְ תאר לחפירה שעושים
הצרים על מבצר לקרב
הליכתם אל החומה להנצל מן
חמורים, וסוכבים ההלוך בקרשי
נחום ב ועליהם העורות להגן: והוכן
הַסּוֹכֵךְ (ווינגרעבר, פערדעק-
טער גאנג):
***סִכְסֵךְ** שמ״ז ענינו דברי
טענות ומבוכות שבין
חמודיינים שהדברים מערבבים
בסבות ומסובבים עד שיתברר
במשפט (הענדל, שטרייטינקיי-
טען) נוהג בדב״א:
מָסָךְ שת״ז לכסוי וקרוי ורבו
שמות כו גדר מבדיל, ועשית
מָסָךְ לפתח (אבטיידונג, שידע-
ישעי׳ כב וואנד): ויגל את מָסַךְ יהודה
תהלי׳ קה כל דבר המגין עליהם: פרש
ת״ב יז ענן לְמָסָךְ: ומ״א: ואת מוסך
חשבת (פערדעקטער גאנג) בנין
עשוי לאנשי משמר השבת
לחסות תחתיו:
מַסֶּכֶת תאר נקבה לדבר
שופטי׳ יו ארוג: יחד הארג
וְהַמַּסֶּכֶת (געוועב) מן בעצמות
וגידים תשוככני, ומן וסכסכתי
מצרים

מצרים, ומזה שם מַסֶּכֶת בתל׳,
על חבור שלם ארוג מענינים
שונים ע״י טענות וסכסוכים
יחזק׳ כח בפלפול ובסברה. ומ״א: כל אבן
ישעי׳ ס יקרה מְסֻכָתֶךָ, כמו הסר מְשׂוּכָתוֹ
מנח״עו״כי קרובי׳ הם ומתחלפים,
או שבא במקום מַשְׂכִּית, רצפה:

סכל

נִסְכַּל פע״ו וכ״ב הנפעל
עומד, ענינו ליחס אולת
לאדם כמה שחשב או במה
ש״א יג שעשה: נִסְכַּלְתָּ לא שמרת (טעה-
ריכט דענקען אדער האנדעלן)
נופל תמיד על מה שיעשה או
יחשב אדם והוא דמה בלבו
כי בחכמה הוא עשה, ובאמת
היא סכלות, ובא הה״פ בדמות
פעל, כי ענינו עשית מעשה
סכלות:
ש״ב טו ההפיעל יוצא: סַכֶּל נא את
עצת אחיתופל (פערזייטעלן)
באמר היתה הכמה ובקש שיעש׳
יי שתהי׳ נחשבת לסכלות:
ישעי׳ מד ודעתם יְסַכֵּל, שתהא נחשבת
לסכלות:
ההפעיל מצטרף על פעל
אחר הבא אחריו במקום להגביל
בו עות הפעולה במקום הה״פ:
בראשי׳ לא הִסְכַּלְתָּ עשה, דמית לעשות
חכמה ותחבולה ואינה כן:
סָכָל שם משמות המתהפכים,
ונרדף עם כסיל אויל,
ונבדל מהם, בסעיפי מושגיו כי
כסיל הוא חסר דעת ונבער,
והסכל הוא המתחכם ולא
בחכמה

ת' ואקחפני · וכתל' שהיו סבים
ברות הקדש · ומזה הנותן לשכוי
בינה שי"ן ח' סמ"ך וי"ו ת' ה"א
למשתכל ע"ש שכה :

סל

סַל שם ע"ז סל כמו כלכלה
וטרסקל עשוי מנצרים
שמות כט קלועים · על סַל אחד (קארב) :
ברא' מ שלשת הסַלים : סַלֵי חורי
ירמי' ו סַלְסַלּוֹת מוח : כבוצר על
סַלְסַלּוֹת · וי"ל כמו
זלזלים ע"ש זלל כי ע"ד ענינם
אחד · סַלָא בשרש סלה :

סלד

סִלֵּד פ"ע בנינו פיעל · ענינו
איוב ו הפצרת תפלה : וַאֲסַלְּדָה
בחילה (איגבריגסטיג בעטען) כן
פירש"י מל' התלמוד שהיד
סולדת בהן · והרא"ו פי' אתרומם
ואתנשא על הכאב אם לא
יחמול עלי ויתר ידו ויבצעני ולא
אחוש ותהי זאת נחמתי כי
גועתי מבלי כחד אמרי קדוש ,
ר"ל גועתי נקי מבלי פורד ביי'
וסלד עניני הגבהה ורוממות ·
וכן פי' הראב"ע בשם הגאון וכן
בערבי' נקרא צלד (אויפהיפפען
פאר פריידע) :

סלה

סָלָה פ' גב"ב' הקל ענינו
תהלי' קיט בעיטה לארץ והכנעה :
סָלִיתָ כל שוגים מחוקיך (נידר־
טרעטען , אונטערדריקקען) :
הפיעל א) יש מענין הקל :
איכה א סִלָּה כל אבירי (נערטרעטען) ·
ב) ויש ענינו שומת ערך והשיבות :
איכה ד הַמְסֻלָּאִים בפז (שעטצען , אכטען)
ואל"ף ת' ה"א כמו תלואים מן
תלה · ובא ע"ד מרובעים לע"ז :
משלי ד סַלְסְלֶהָ ותרוממך , (ערהעבען ,
בן סירא ז אכטען , האכטעטצען) תעריכנה
ותיקה אותה תמיד · ואם אתה
תכבד אותה תכבד גם היא אותך
וע' סלל :
איוב כח הפועל מע"ב בפיעל : לא
תְסֻלֶּה בכתם אופיר (גלייך גע־
שעטצט ווערדען , אויפגעוואגען
ווערדען) לא תשוה ערכה של
כתם אליה :
סֶלָה מלת הקריאה משתמש
רק בשירים המנוגנים
בכלי שיר לתקון טעם הנגון וסמן
ההפסק (פויזא) · ס"ט פעמים
בתהלים וג"פ בלמנצח דחבקוק ·
וי"מ סלה כמו נצח ועד וכתרג'
לעלמין וכאמרם בתל' כ"מ
שנאמר סלה נצח ועד אין לו
הפסק' והראב"ע כתב ענינו ככה
או כן ואמת הדבר ונכון הוא ·
והנכון יותר מ"ש שהוא משיכות
קול סימן הפסק הנגון , והתעוררו'
הכונה · וי"מ סלה לשון חשיבות
תהלי' ט ורוממות וכן העתיק הר"מ : הגיון
סֶלָה (א ! דעם ערהאבנען גע־
דאנקן) וי"מ שהם ר"ת סב למעלה
חשר (דאקאפא) :

סלח

סָלַח פ' בב"ב' הקל ענינו
מחילה וכפרה , ונופל
על החטא ועל החוטא וקשורו
בלמ"ד

בלומר נסה נא הלא יסכן לך
כי תשלם עמו:

מסכן שת"ז לעני ואביון, כמו
שם אביון מן אבה, כן
מסכן מן סכן צורך ותועלת:
קהלת ד ילד מסכן וחכם (ארם, דירפ׳
ט׳ טיג) חסר צרכיו ותועלתו: וחכמת
המסכן בזויה והמסכן הוא אשר
הכנסותיו מעט מכדי צרכו ויאכל
לחמו בקמוץ כי אין לו עשר:
ישעי׳ מ ומ"א: המסכן תרומה עץ לא
ירקב יבחר פי׳ מי שהוא מסכן
ואין ידו משגת לנדבה רוממה
מכסף וזהב הוא יבחר לו עץ
עיין באורי שם:

דברים ח מסכנות שמ"נ מזה: אשר
לא במסכנות תאכל
בה לחם (קיאמערליך) כי במקום
דלות שם קמצנות או מל׳ סכום
ומנין כי העניים מקפידים במספר
ובמדה ויתכן שידמה ג"כ לל׳
מחכנת בתי"ו וע"א על מ"א:
שמות א ויבן ערי מסכנות לפרעה (בע..
העטניסע, פארראהטטעדטע,
אמגאזינע) כמו שיקרא סוכן
הממונה על הוצאות והצרכים,
כן יקראו הערים אשר מפקידים
בהן צרכי המדינה משבר ונשק
רומיהם, לשמור אותם לעת
הצורך ערי מסכנות כי בשרש
סכן נכלל צורך ושם *מסכן,
סכנה בתל׳ ידוע כאמרם חולי
מסכן (געפעהרליך) חשש מיתה
קרובה מן בוקע עצים יסכן בם,
ובל׳ פעול׳ קרובה לסבב מיתה
לעושיה נקראת סכנה:

סכר

נסכר פ"י בב"ב הנפעל נרדף
עם סגר, המורה סגירה
תהלי׳ סג וסתימה: כי יסכר פי דוברי
שקר (פערשטאפטן ווערדען)
יסתמו פיהם ולא יוכלו דבר:
בראשי׳ ח ויסכרו מעינות תהום: נסתמו
ישעי׳ יט הפיעל: וסכרתי את מצרים
(איבערליפערן) במסירה וסגירה
כי האויב יסגור ביד הנמסר בידו
וימנעהו מעשה:

שכר שת"ז לסוגר העשוי
לבריכות מים לעצור
ישעי׳ יט במים מבוא בתעלות: כל עשי
שכר אגמי נפש (טייכטען) כי
כל ארץ מצרים עשויה תעלות
וברכות נמשכי׳ בהם מים מנילוס
להשקות בהם השדות כי אין
שם מטר, ע"כ עשו בהם מחיצות
בכל תעלה ותעל׳ לפתוח ולסגור
לפי הצורך בעת רבוי המי׳ לעצור
משטף ורבים היו מתפרנסים
ממלאכה הזאת ולפי שאמר
לפני זה ונהר יחרב ויבש, שהוא
נילוס ע"כ יהיו עשי שכר אגמי
נפש שאין להם במה להתפרנס
ושתותיה גם כן משפכי המים:

סכת

הסכת פ"י בנינו הפעיל ענינו
ההקשבה בהבנה
דברים כז והשתכלות הסכת ושמע (איפ.
מערקען) ואולי שרשו סכה
והתיו ת׳ ה"א שענינו הבטה
והשקפה בארמית ותבט אשתו
תרג׳ ואסתכי: וישקף אבימלך

במדב' כ ע"ש דריכה הרבה כי בה יתחזק
ויתישר וע"ש הרמתה משאר
במדב' כ הארץ: במסלה נעלה (געבאהנ
ש"ב יח טער, ערהאבנער וועג): מסלת
יואל ב שדה הכובס: במסלתו ילכון:
ישעי' מט ומסלתי ירומון · כהפיך הרמים
שופטי' ה למסלותי: הכוכבים ממסלתם
(וויפבאהן): ההולכים על קו אחר
הרשום לה' כפעם בפעם נקרא
מסלה (פארגעצייכנעטע באהן)·
משלי יו ובמוסרי: מסלת ישרים סור מרע:
תהלי' פד מסלות בלבבם, במחשבתם כל
המעקשים למסלות ישרות מצד
עז לו בך ר"ל מצד הבטחון כי
הוא ידריכם דרך ישר מבלי כשל:
ד"ה ב ט מסלות לבית יי' י"מ כמו מעלות
(שטופפען):
ישעי' לה מסלול שת"ו מזה: והיה שם
מסלול ודרך (גע
באהנטער וועג):

סלם

סלם שת"ו לבלי עשוי בחוקים
לעלות במעלותיו במקום
בראשי' כח גבוה: והנה סלם מצב ארצה
(לייטער)· ובתל' הרבוי סלמות:

סלן

יחזק' כח סלון שם נרדף לקוץ: סילון
שם ב ממאיר (דארן): סרבים
וסלונים:

סלע

במדב' כ סלע שם נרדף לצור: ודברתם
איוב ל אל הסלע (פעלז): על
יחזק' כו שן סלע: על צחיח סלע: בחגוי
עובדי' ג סלע; בנקיק הסלע· ועצה"ש
ירמי' יג
לדבר

לדבר חזק ותקיף ומחסה: יי' תהלי' יח
סלעי ומצודתי: וסלעו ממגור ישעי' לא
יעבור (טוטן, פעלז): והרבוי:
מצרות סלעים משגבו: שם לג
סלעם שם מין ארבה: ואת ויקרא יא
הסלעם למינהו:

סלף

סלף פ"י בנינו פיעל עניננו
היפוך ועוות דברי ישר:
משלי כא מסלף רשעים לרע (פערדרעהען
זום בעזען) כלומר כאשר יבקר
הצדיק בית רשע יסלף הרשע
הבקור הזה לרעה, לאמר, גם
הוא התחבר לנו להיות כמונו·
כי כל סלוף נופל על המהפך
שמות כג דבר טוב לכוונה רעה: ויסלף
דברי צדיקים (אייגען פאלשען זין
משלי כב געבען): ויסלף דברי בוגד, אין
הכוונה שהשם מסלף, כ"א הוא
עוזב את הבוגד לסלף דבריו
ומעשיו ולא נצרהו, כי היודע
רוח הלשון הוא ידע כי פעלי
לשון עברית יבואו ג"כ על עזיבה
ובלתי מונע הדבר כמו שפירשתי
בפסוק למה תתענו יי' מדרכיך,
תניח אותנו להיות תועים· כן
יסלף שלא ינצור אותו למנוע
שם יג מלסלף דבריו ומעשיו: ורשעה
תסלף חטאת· כלומר הרשע
תסלף דברי איש חטאת לרעה:
שם יט אולת אדם תסלף דרכו, גם
כוונתו הטובה תהפך לרעה
באולתו כי לא ידע הסבו' הנכונו'
לדבר ויקלקל תחת לתקן · (איינג
שולע

שמות לד בלמ"ר תמיד: וְסָלַחְתָּ לעונינו
תהלי' קג (פערגייהען): הַסֹּלֵחַ לכל עוניכי:
ירמי' ה אי לזאת אֶסְלַח לך: וי' יִסְלַח לה:
במדבר ל ויקרא ד הנפעל: וְנִסְלַח לו: (פערגיהען ווערדען), החטא:
תהלי' פו סַלָּח תה"ש: כי אתה יי' טוב וְסַלָּח: ובמיסדי התפלה' כי אתה סולחן לישראל:
תהלי' קל סְלִיחָה שמ"נ: כי עמך הַסְּלִיחָה למען תורא: ע"ש ירא:
דניאל ט הרחמים וְהַסְּלִיחוֹת:

סלל

סָלַל פ"י גב"ב הקל עניינו הישרה והרמה, ונופל
ישעי' סב רק בדרך: סלו סלו המסלה,
תהלי' סח באהנען, עבנען): סלו לרוכב
משלי טו בערבות: וארח ישרים סְלֻלָה, ישר ונקי מכל מכשל. היפך משוכת חדק: סלל סלה שניהם לענין אחד, מורה דריכה, כי להישיר דרך להיות כבוש ידרכו אותו פעמים רבות, ועי"ז הוא
ירמי' יח כבוש. לכן אמר: ללכת נתיבות דרך לא סְלוּלָה, דרך חדש לא
שם נדרך עוד: סְלָלָה כמו ערמים (טרעטען) בא על דישה ודריכה
איוב יט לבד: וַיָּסֹלּוּ עלי דרכם. ירימו דרכם עלי וידרכו: וי"מ: סלו לרכב בערבות: רוממות לבד, מן מסלאים, כי לפי מ"ש, כי סלה סלל שניהם לע"א וכוללים ג' מושגים דריכה, או הישרה, או רוממות והלול, אך לפעמים יכללו ג' המושגים יחד ולפעמים ב' מהם ולפעמים רק מושג אחד לפי הענין:

הפיעל ע"ר מרובעים עניינו הרמה מוסריות לבד:
משלי ד סַלְסְלֶהָ ותרוממך תכבדך וגו':
בן סירא ג סַלְסְלֶהָ ותרוממך ובין נגידים תושיבך (ערהעבען, האכטעטען) ולענין זה בתל': שנהגו הכהנים סִלְסֵל בעצמם (עהרבא־קייט) רוממות יקר והשיבות: ולענין אחר בתל' מְסַלְסֵל בשערה, תיקון והישרת השער כמו סלו דרך: ומרובע אחר בתל' נשים הַמְסוֹלְלוֹת והוא שלא מדרך מוכר לפרשו עיין ערוך:

ההתפעל מענין הגבהה
שמות ט והתרוממות: עודך מִסְתּוֹלֵל בעמי (זיך ריהמען, פראהלען, גראססטוהען) י"ל מסלה נפשך כי לא יקרה לך דבר בזה: ע"ב ממאן אתה לשלחם: וי"ל החפץ שתהיה מסתולל ונרמס ונשפל במכות בעבור עמי (זיך טרעטען, דריקקען לאססען):

סֹלְלָה שת"נ לתל גבוה שעושי' הצרים על המבצר נגד החומה להשליך ממנה אבנים
ש"ב כ אל העיר: ושפכו סוללה אל העיר (באללווערק, טאמם) שפיכת
ירמי' לג עפר לצבור אות כתל: הַסּוֹלְלוֹת באו העיר. תאר לשופכים הסוללות: וי"מ מזה מסתולל, (זיך ווידערזעטצען) כסוללת נגד הצרים לכבשה: סלסלות בשרש סל:

מְסִלָּה שת"נ לדרך כבושה וישרה ע"ש ב' מושגי

יורא׳ עצה״ש הדבר הסמוך על
דבר אחר עומד חזק ובטוח
ישעי׳ כו מלפול: יצר סָמוּךְ, ע״ש יצר:
תהלי׳ קיא סְמוּכִים לעד לעלם, תפש הל׳
ברא׳ כז הוה ג״כ ע״ש הקיום: ותירוש ודגן
סְמַכְתִּיו, השענתיו והחזקתיו
בהם, או י״ל מל׳ הראשון קרבתיו
או מל׳ השפעת ברכה בסמיכת
ידי עליו לברכה: וע״ז מורה
ישעי׳ נט הכנוי׳ ועצה״ש: וצדקתו היא
שם סג סְמָכָתְהוּ (אוהט אהלטען): וחמתי
היא סְמָכָתְנִי (אויפאונטערן) כי
המעורר לדבר כמסייע ועוזר
ומחזק לעשותו:
מ״ב יח הנפעל: אשר יִסָּמֵךְ איש
ישעי׳ לו עליו (זיך אנלעהנען) נשען עליו
תהלי׳ עא בכל כחו: וַיִּסָּמֵךְ עליהם, הטיל
כל כחו עליהם, לא להשען כ״א
לחטותם להורידם: ועצה״ש:
תהלי׳ עא עליך נִסְמַכְתִּי מבטן (זיך פער-
לאססען, פערטרויען) סמיכות
ישעי׳ מח בטחון במחשבה: ועל אלהי
ישראל נִסְמָכוּ:
ש״ה ב הפיעל: סַמְּכוּנִי באשישות
(שטערקען, לאבען, ערקוויקען)
ע״ד וסעדו לבכם כי ע״י אכילה
ושתיה יתחזק הכח: והשם:
*סֶמֶךְ בתל׳ ובדב״א על כל
דבר שהוא עזר וסעד
לדבר כאמר׳ יש סמך לדבריהם
(בעוויז, שטיטצע) בדבר שיפל ספק
בו על אמתתו, ויהיה הדבר
המדבר אותו סומך אמתתו:
וש״מ סְמִיכָה ידוע: וכן נופל על
דבור והבטחה שיעשה איש
לזולתו

לזולתו והזולי בוטח וסומך דעתו
עליו במחשבה ומזה שם אַסְמַכְתָּה
(אוהנטאפאססונג) על העושה דבר
מסופק בענינו לפול על אחת
משני חלקי הסותה, והוא
במחשבתו לא נשען כ״א
בסמיכות דעתו בבטחונו לצאת
אל המציאות החלק שמתאוה:

סמל

סֶמֶל שת״ז לפסל עשויה על
דברי׳ ד צורה מה: פסל תמונת
כל סָמֶל (בילד, פיגור) וחמשה
שמות נרדפים בענין זה פסל,
תבנית, דמות, תמונה, סמל:
וההבדל שביניהם, שם פסל הוא
תאה״ש לבד לחומר הדבר
הנפסל ונחצב מעץ ואבן על
צורת איזה עצם (איין געהויטעס,
געשניטטעס בילד): תבנית נקרא
ע״ש צורתו וצלמו שהשיגה:
ודמות ע״ש הדמיון שבינו ובין
הדבר שנדמה לו ונעשה על דמיון
צורתו: אבל תמונה יאמר רק
על הכוונה והציור חרותני מה
שיכוין המצייר או חחרש בצורה
ההיא: ר״ל הכח המיוחס לעצם
ההוא מה שהצורה הזאת רומזת
עליו: ד״מ כאשר ירצה הממשל
לצייר מדת האמונה בפעל ויצייר
כלב, לרמז בה על מדת האמונה
כי המדה הזאת נכרת ביותר
בחיה הזאת, הנה הכוונה בציור
ההוא נקרא תמונה (דיא פאר-
שטעללונג) וע״ש שנחצב מעץ
ומאבן נקרא פסל, ובגמר צורתו
נקרא

טיפע ווענדונג נעהמען) ולא
מצאנוהו כ"א במובן מוסרי הפוך
הדעת ישרה ועוות :

משלי יא **סלף** שמ"ז מזה: וסלף בוגדים
ישדם, הבוגדים מסלפים
מחשבות זולתם לרעה, ואם הם
מבואים בהן לטובה, וזהו היפך
שם טו תמת ישרים: וסלף בה שבר
ברוח, המסלף לשונו בשקר :

סלת

מלכי' יז **סלת** שת"נ לקמח נקי: קמח
סלת (פיינעס מעהל) :
ויקרא ב שם שם סלת בלולה: מסלתה ומשמנה :

סם

סמים שת"ז למיני עשב וצמחי'
ומהם הנותנים ריח ·
ומהם בלי טעם וריח ואינם
למאכל כמו בשמי' כ"א לתרופה:
שמות ל קח לך סמים (שפעצעריען, קריי־
טער)· ובתל' היחיד ממנו כתבו
בסם או בסיקרא · ולפי ת"א
נראה שהוא מהכפולים, וממשות
בשרש תר' ומצוייר במכונים ·
ונוהגים לקרות הצמחים הארסיי'
בשם סם סתם (גיפט). כן נשחיתה
עץ בלחמו תר' סמא דמותא ·
ובתל' סם המות :

סמדר שת"ז לענבים אחרי
הנצם כשהפילו הפרח
ש"ה ב ונצה הגרגרי' כ"א לבהו: והגפנים
סמדר (יונגע בעערן) · וכשיגדלו
טרם בישולם הם בוסר ובגמר
בשולם ענבים :

סמך

סמך בפע"ו וב"ב · הקל יש
עניני

עניני קרבות במקום· ויש עניני
שימת יד על דבר לחזק אותו
לפקוד ולמנות אותו על דבר ·
ויש עניני תמיכה וסעד והשענה:
ומ"ש מע"א: סמך מלך בבל יחזק' כד
אל (ייך נעהרען) קרב נגש ונח·
והוא עומד, ובא הל' הזה, כי
סמך מורה הנשען בכל כחו על
הדבר· וכן בארמית ובתל' בא
סמוך לענין קרבות· סמוך ונראה
(נאה זיין): עלי סמכה חמתך, תהלי' פח
(דריקקען, דיא מאכט מוועגדען)
קרבה לחפיל כובד עלי להטילני,
וזה הוראת על לרעה· וכל סמיכה
שאצל יד עניני הטית ידו על
דבר לע"ב· וסמך ידו על ראש ויקרא א
העולה (אויפלעגן, נידערדריקקען)
יטה ידו בכל כחו על הקרבן,
והוא סימן להניח עליו העונות ·
וע"א: כי סמך משה את ידיו עליו. דברי' לד
הוא שימת יד לברכה, ולמנות
את הנסמך בהתמנות ושררה:
וסמכת את ידך עליו ומ"ש מע"ג במדב' כז
תמיכה וסעד: וסמך ידו על הקיר עמוס ה
(זיך אנלעהנען) עומד: כי סומך תהלי' לז
את ידו (אונטערשטיצען) יוצא :
סומך יי' לכל הנופלים : ונפלו שם קמה
סומכי מצרים , על העוזרים יחזק' ל
המשענים שלא יפול: ואשתמם ישעי' סג
ואין סומך, נרדף עם עוזר· אך
העוזר קודם הנפילה והסומך
בעת הנפילה כמו סומך נופלים
אחרי הנפילה מסמיך אותו
לעמוד: הקיצותי כי יי' יסמכני, תהלי' ג
וקימני ממשכבי: סמוך לבי לא שם קיב
יירא

(איוב ד) הפיעל: תסמר שערת בשרי (שטייט, אמֿכען) עמדו שערותיו כיתדות מפחד:

מסמר שת"ז נרדף עם יתד; אך יתד נאמר על התקוע בארץ; ומסמר על התקוע בקיר ובבנין לחזק ולדבק:

(ישעי' מא) ויחזקהו במסמרים (נאגעל)׳ וכמ"נ:

(ד"ה ב ג) ומשקל למסמרות; וכשי"ן ת"ס:

(קהלת יב) וכמשמרות נטועים:

סנה

(שמות ג) **סנה** שת"ז לאילן סרק: והנה הסנה בוער באש (דארן בוש); והוא מין מיוחד גדל שם קרוב להר סיני אשר נקרא על שמו:

* **סנהדרין** שת"ז לקריאי העדה ואנשי השם המופקדים על ענין האומה בתורה ובהוראה: והוא בכלל ועד חכמים מורי תורה; ובימי בית הראשון בתחלת ימיו היה שמם אנשי כנסת הגדולה, וברוב הימים הוסב שמם סנהדרין; ויש רוצים לדמות לשם סענאטרי"ן ברומי, וגם בימינו, בשנת תקס"ו, הורמו אנשי השם בועידת קהל על אודות הדת, בכנוי שם סנהדרין גדולה, והשם הזה הרבה בתרג' ירושלמי ובגמרא:

סנורים תה"ש לעורון; ואינו עורון ממש אבל הוא תמהון ושממות החוש, העין רואה ואינו יודע מה רואה והלב לא ירגיש מה הוא, משממות

ותמהון

(בר' יט) ותמהון; הכו בסנורים (שווינדעל, בלענדונג) ע"כ אמר וילאו למצא הפתח, ואלו היו עורים ממש איכה יבקשו בעורון, אבל ראו ותמהון בענין שגעון ולא יוכלו להגיע הדלת, כי בערבי סן אור, והוא מרכב מן אור ועור, רואה ואין יודע מה רואה:

סנסן שת"ז לענפי התמר המשתלשלים ותלוים.

(ש"ה ז) אעלה בתמר אחזה בסנסניו (צווייגען):

(ויקרא יא) **סנפיר** שת"ז לכנף הדג; אשר לו סנפיר וקשקשת (פֿלאססעדרן):

סס

סס שם תולעת המה בבגדים; (ישעי' נא) כצמר יאכלם סס (מאטע, שמב, בֿאטטע) נרדף עם עש ו"מ מזה השם: (שם י) כמסס נוסס (וואורם = פֿראס) תאר לנסירה דקה שיטחון הסס באכילתו בבגד או בעץ בלה נרקב; ע"ש מסס:

סעד

סעד פ"י בנינו קל, ענינו השענה וסמיכה וחזוק:

(משלי כ) וסעד בחסד כסאו (אונטערשטיצען, ערהאלטן): להכין אותה ולסעדה (ישעי' ט) בכל סעד לשמור קיום הדבר על מכונו; ומציון יסעדך: (תהלי' כ) יי יסעדנו (שם מא) על ערש דוי, ורבו יאמר על אכילה, כי המזון מחזיק כח הגוף ומקיימו: סעד לבך פת לחם (שופטי' יט) (ערקוויקקען): וסעדו לבכם ולחם (בר' יח) לבב אנוש יסעד:

מוסעד

נקרא תבנית, וע"ש דמיון הצורה לכלב נקרא דמות : ועד"ז יתכן שציור המצייר או יחצב החרש פסל מורכב מצלמים רבים אשר כל אחד לבדו יש לו מציאות בפעל אבל המצוייר המרכב רכה בלתי נמצא בפעל : כמו סוס בעל כנפים, כלב בעל ראשים רבים : לפי שלא יחצה בזה כ"א לרמוז ולעורר על כל כח ותכונה אשר לכל אחד מחלקי המרכב לבדו, והכחות השונות האלה המה משולבים בעצם ההוא אשר ירמוז עליו בצורה : והנה על ענין הציור השכלי והכוונה אשר יכוין המצייר בציור המורכב הזה אשר אין לה מציאו' על ההרכבה הזאת נקראת תמונה ואחרי אשר יצא הציור המורכב הזה אל פעל המוחש, נקרא סמל (פיגור) ד"מ כאשר יצייר המצייר צורה אשה כסוי עינים בצעיף מחזקת בימינה המאזנים ובשמאלה השלח : הכוונה בה, מדת המשפט שלא למראה עיני' ישפוט להכיר פנים, והמאזנים לרמז שקול העות במשקל הצדק, וכוונת השלח ליסר ולענש העוש' הרע והמסרב לשמע חריצת המשפט, הכוונה המרכבת ההיא בבחינת הדמיון והשכל מה שכון בה נקרא תמונ' : ואחרי צאת הצורה ההוא לפעל חושי נקרא סמל' : וזה ענין הכתוב ותמונה אינכם רואים זולתי קול, ר"ל לא ראיתם דבר מוחש שהמוחש הזה ירמז על כחותיו אשר לו : ובמשה אמר ותמונת יי יביט, לא ראיה מוחשי' אבל השגה שכלית, הכוונה כו כאשר כבר אמרתי בשרש מון, כי העולם בכללו הוא הסמל והציור המורכב אשר ירמוז על כחות פועלם, ומי שישיג חלקי היצורי' והחכמה הנכללת בפרטם ובהרכבתם הוא ישיג על ידם תכונו' ממציאם אשר המה רומזי' עליו : וזה שעור הכתוב פסל (חצוב ומצויר) תמונת כל סמל : ר"ל צורה מרכבת לענין תמונה מה :

סמן

נִסְמָן פ"י בנינו נפעל ענינו ציון ואו' לגבול : ושעורה ישעי' כח נסמן (בעצייכנט, בעגרענצט ווערדען) : ושם סימן בחל' ידוע, אם להכיר דבר מבין דברים הדומים, או לרשום ולציין גבול בדבר אחד : וישם יי לקין אות תי"ו סימן : וכן הוא להגביל בין ב' דברים במקום אחד (צייכן, מערקמאהל) : ואחרים אומרים כי נסמן כמו כסמן (שפעלט, דינקל) ע' כסם :

סמר

סָמַר פ"י בב"ביהקל ענינו נגזר משם מסמר המורה יתד, ונופל על התקשות העור והשער כיתדות מפחד : סָמַר מפחדך בשרי, תהלי' קיט ושעורו שער בשרי (שטייף ווערדען) : כילק סָמָר, התוחב ירמי' נא ודוקר כיתד :

כשאתה קורא סעיפים הוא שם
מחשבה, וכשאתה קורא סעפים
נופל הל' על החושבים ותר'
דחשבן מחשבן סריקא: והמתרגם
האשכנזי תרגם המל' לפי הכוונה
(אויסשווייפונגען) נופל ג"כ על
הסתבכות המחשבה ועקמימות
הדעות והסברות · ובא פעם אחד
בתוספת רי"ש אחר הסמ"ך ,
יחזק' לא לענין ענף : ותרבינה סרעפתיו
(צווייגע) · והרי"ש נוסף בו כמו ,
שעיף שרעף , שבט שרביט :

סער

סָעַר פע"ו הב"ב · הקל ענינו
געש ורעש והמית נופל
בעצם וראשונה על שאון הים
יונה א ברוח סערה : והים הולך וְסוֹעֵר
(שטירמען , טאבען) לא ינוח
וישקוט אך ירעש ירומם גליו :
חבקוק ג יִסְעֲרוּ להפיצני (נוטטירמען ,
מיט אונגעשטים אונ' ועראנן אויף
זכרי' ז איינער זאכע לאזגעהען) : וְאֵסָעֲרֵם
תהלי' כח על כל הגוים , הפצה ברעש וקצף
וסער · ובשי"ן : כמו חי כמו חרון
יִשְׂעָרֶנּוּ ע' שער :
מ"ב ו הנפעל : וַיִּסָּעֵר לב מלך
ארם (אונרוהיג זיין) · כי הלב
הנרדף מתכונת מחשבתו הרעה ,
כמו ים יסער מרוח · ובשי"ן :
תהלי' נ וסביביו נִשְׂעֲרָה מאד :
איוב כז הפיעל בשי"ן : וִישָׂעֲרֵהוּ
ממקומו , יגרש אותו במהירות
כדחיפת רוח סערה :
הושע יג הפועל : יְסֹעֵר מגרן (וועג-
געטריבען) נדחפת במהירות

כמוץ מרוח סער : עֲנִיָּה סֹעֲרָה ישעי' נד
לא נחמה , כמו אניה תגורש
ותדחף מרוח סער :
ההתפעל בשי"ן ת' סמך :
וַיִּשְׂתָּעֵר עליו מלך הצפון (מיט דניאל יא
אונגעשטים אנפאהרען) :
סַעַר שם ת"ז לרוח חזק : סַעַר יונה א
גדול בים (שטורמווינד) :
תרדפם בְּסַעֲרֶךָ · ובשי"ן : אחוז תהלי' פג
שָׂעַר (ענטזעטצען) מן ויסער לב · איוב יח
ובמ"נ : רוח סְעָרָה עושה דברו · תהלי' קמח
ובשי"ן : בסופה ובשְׂעָרָה דרכו · נחום א
והוא דומה לחברת הרוח החזק
ברעש ישמיע קול (סאררר) :

ספא

סָפָא פי' בנינו קל ענינו המראה
ופיטום , איננו במקרא כ"א
בתל' ספא לי' כתורא (פיטטערן ,
אעטטען) סְפָאֵי לי מכל מינא :
ספתו להו אסורא נאמר תמיד
על נתינת מאכל · והשם ממנו
במקרא :
מִסְפּוֹא שת"ז למאכל בהמות :
לתת מִסְפּוֹא לחמורו בר"א כד
(פוטטער) · ספו בש' ספק :

ספד

סָפַד פ"י בב"ב · הקל ענינו
אבל וקינה רובו על המת ,
ומעוטו יגון וצער על איזה צרה
ומקרה רעה · וכל קשורו בל"מ
או במלת על : וַיִּסְפְּדוּ לו כל מ"א יד
ישראל (קלאגען , טרויערן) : וְסָפְדוּ זכרי' יב
עליו : וְסָפְדָה הארץ , עצה"מ : שם שם
על זאת אֶסְפְּדָה ואילילה : מיכה א
הנפעל : לא יִסָּפְדוּ ולא יקברו ירמי' יו

מְסְעָד שת״ז למעקה עשויה
להסעד עלי בתהלוכה
מ״א י שלא יפול: מִסְעָד לבית יי (גנ״
[עגדער) סמוכות מן הצד לשמור
מן הנפילה בעלות במסלות
ומעלות מנמוך לגבוה:

* סְעֻדָּה שת״נ משתמש בתל׳
ובדב״א על ארוחת
משתה עשויה לקרואים רבים׳
והשם הזה על ב׳ כונות׳ א׳ ע״ש
סעדו לבכם, והב׳ ע״ש שהיו
מסבים ונטוים ונסעדים על ימין
בעת האכל׳ משאת המלך תרג׳
סעודתא דמלכא:

סעה

סֹעָה שת״נ לרוח נושב בזעף:
תהלי׳ נה: מרוח סֹעָה מסער (זוי״
זענדער ווינד) והשם לפי הכרת
קולו ברעש (סויזען)׳ וי״מ אותו
מענין ורוח נסע מאת ה׳:

סעף

סֵעֵף פ״י בנינו פיעל ענינו
נגזר משם סעיף, ומורה
היפך הפעולה כפעל הנגזר משם:
ישעי׳ י מְסָעֵף פארה במערצה (ענטצווייג
גען, ד׳ ה׳ דיא צווייגע אבטריי
דען)׳ ובד״א משתמשים בהתפעל
לענין דבר המתחלק ומתפשט
לענינים שונים יאמרו מִסְתָּעֵף
לכמה ענינים (אבשטאמען)
הגזע אחד אשר ענפיו מתפשטים
הנה והנה לסעיפים:

ס״פ יז סְעָף שת״ז לענף: וכלה סְעִפֶּיהָ
יחזק׳ לח (צווייגן) וי״א שהוא דפה:
בִּסְעִפֶּיהָ פוריה׳ וגם״נ: לא דמו

אל סְעִפּוֹתָיו׳ ועצה״ש, נקרא שן
סלע הבולט סעיף: אל סְעִיף שופטי׳ טו
סלע עיטם (פעלזען, קופט)׳ ונ״ל
כי כל דבר המתחלק מגזע אחד
נקרא סעיף׳ ונקרא לפי זה חגוי
הסלע מקום שמתחלק ומתבקע
לחלקים סְעִיף (שפאלט, ריטץ)
כמו ענפים המתחלקים מגזעם
האחד: וּבִסְעִפֵי הסלעים׳ נרדף ישעי׳ ב
עם נקרות הצורים׳ כל דבר
המסתעף לחלקים נקרא כן׳ ועד״ז
הוא משאל למחשבות מתחלקו׳
יוצאות משרש אחד ומתחלקים
ונוטים לכאן ולכאן: אתם פוסחי׳ מ״א יח
על שתי הַסְּעִפִּים (וואנקלמיהטיג
זיין, אונענטשלאססען היין אונד הער
וואנקען) כעוף הפוסע מסעיף
לסעיף׳ ויש בענין סעיף מחשבה׳
כמו: בִּשְׂעִפַּי מחזיונות בשי״ן איוב ד
ע״ש שעף׳ כי המחשבות השונו׳
מסתעפי׳ משרש אחד, כמות
כענפים מגזעי ומזה ש״מ: סֵעֲפִים תהלי׳ קיט
שנאתי ותורתך אהבתי (טווער״
אעריא, צווייפעלהאפטע גדאנקען)
מחשבות שונות ומסופקות בלתי
חזקים בענין אחד אך נוטים
ומתחלקים כאן וכאן פעם לצד
זה ופעם לצד שכנגדו׳ כי על
ענין זה השאל השם הזה לענין
הנבוך וסבוך במחשבותיו ודעותיו
כענפי׳ שהם מתחלקי׳ ומסתבכי׳
וי״מ אותו כאלו הוא תאר
(אונבעשטענדיגע, וואנקעלמיה״
טיגע) הפוסחים על סעיפים
שונים והענין אחד׳ וכן כתב

ע"ב יש מקומות שאין להכירם ולהבדילם מאיזה גזרה הם:

דברים לב ההפעיל מע"א בקל: אספה עלימו רעות (הייפען) אוסיף עליהם רעה אחר רעה' ויתכן להיות ג"כ מע"ב' אביא עליהם כל הרעות עד סוף הרעו' ותומס' ע"ד והצי אכלה כם, וכולל ג"כ המקרה וההזדמנות הרעות יספו אותם יחד טוב ורע:

ספח

ספח פע"ו בב"י הקל ענ' חבור והטפל דבר פחות הערך אל דבר גדול ממנו לחסות בו:

ש"א ב ספחני נא אל אחת הכהונות (אנגעהמען, אנגעשלאסען) חבר אותי להיות טפל אל שדות הכהנים להיות לי למחסה:

ישעי' יד הנפעל: ונספחו על בית יעקב (זיך נעגיגען, זיך פער־בינדען, אנשליסען) עומד נגדף עם ונלוו' וכלם חבור טפל על העיקר לחסות בו:

הפיעל עניגו צרעת מספחת הנדבקת לגוף, כטפל על העיקר:

ישעי' יג ושפח יי את קדקד בנות ציון (גרינדיג מאכען, געשוויהרען לאס־סען) בשי"ן כמו בסמ"ך' כמו נתק שהוא נתק מעל מקום חבורו כן ספח שנדבק בבואו ונתק בסורו:

חבקוק ב וע"א: מספח חמתך (אנהעפטען) מדבק בו חמת יין, משה לב מולבים להדבק בו וישק אותם יין אף שכר להטפל בו:

איוב ל הפועל: תחת חרלים יספחו (זיך פערבערגען) יתחברו לשבת תחת חרלים למצא שם מחסה, כי גם מושג החסות והגנה נכלל בפעל הזה כמו ספחני נא בקל:

ש"א כו ההתפעל: מהסתפח בנחלת יי', מהדבק בנחלת יי' להיות לי בו מחסה:

ספחת שת"נ לשחין דבק בעור:

ויקרא יג שאת או ספחת (אנ־קלעבענדער גרינד) שהוא טפל ודבק מעל לעור' מן ושפח קדקד'

שם שם וכתוב' מ"ם: פשתה המספחת'

ישעי' ה ובלי ס"נ: למשפט והנה משפח' דבקות וחבור וקרבות דברי טפל, (ואפעריית, אי פארטהייליכקייט) מספחים בעלי הדין בעד אגורת כסף' או מל' מהסתפח, שיחסו את הקרב להם בשחד' כי בעבור לשון נופל על לשון השתמש בשם על מושג רחוק' ואם תתבונן תמצא כי ספח וטפל תפל שוים בכל ענינם' וע"כ באמרו משפח ע"ד טופלי שקר טחי תפל:

ספיח שת"ז לצמח טפל הצומח מאליו מן הגרגרי' שנפלו מעיקר התבואה בעת הקציר:

מ"ב יט ישעי' לז אכל השנה ספיח (נאכוואכס):

ויקרא כה את ספיח קצירך' שהזרע הזה נספח וטפל אל קציר שנה שעברה'

איוב יד וע"א: תשטוף ספיחיה עפר ארץ, לפי שעקר המאמר בפרשה הזאת להחליט הפסק הויה לאד' במותו, יאמר כי יש לעץ תקוה וגו' בעפר ימות גזעו מריח מים יפריח וגו' ויגוע אדם ויאו וגו' וע"ז אמר

כי לפעמים בא הגוף שבעבורו
הפעולה במקום הפעול כי הפעול
הוא המספד :
בראש' נ מִסְפֵּד שמ"ז : מִסְפֵּד גדול
(טרויער, ליכענגאנג) ·
כי בהספד יעשו מעשים רומזים
תהלי' ל על כבוד המת : הפכת מִסְפְּדִי
למחול לי , צער של כאב לבד :

ספה

סָפָה פע"ו · גב"ב הקל א) יש
ענינו שוה לנחי פ"י
דברי' כט שרש יסף והוא יוצא : למען
ספות הרוה (פערמעהרען) :
במדב' לב לספות עוד על חרון ; סְפוּ שנה
ישעי' כט על שנה (הייפען) : עלתיכם סְפוּ
ירמי' ז על זבחיכם (הינצוטוהן, הייפען,
פערמעהרן) · ב) ויש ענינו שוה
בהוראתו לנע"ו סוף ואל נחי
ירמי' יב פ"א אסף בע"א : סָפְתָה בהמות
ועוף , (אויפהערען, דאהין זיין) :
תהלי' עג ספו תמו מן בלהות ; וְסָפוּ בתים
עמוס ג רבים, עומדים : מבקשי נפשי
תהלי' מ לִסְפּוֹתָהּ (הינוועגנעהמען, צו טאָדע
דען מאַכען, צוגרונדעריכטען) נרדף
עם אסף בע"א נופל על השחתת
דבר והעבירו ממקומו במקרה
בראש' יח שלא כמשפט ; האף תִּסְפֶּה צדיק
וגו' · כבלות אנשי סדום בהסרה
והעברה , מבלי השגיח להבדיל
ישעי' ז ביניהם ע"כ בא : אף הזקן תִּסְפֶּה
העברה והשחתה :
בראש' יט ה.פעל מע"ב : פן תִּסָּפֶה בעון
העיר · תאסף ותכלל בהעברה
בכללות החטאים · וכל הוראת
הפעל הזה לפי מקומו יבוא תמיד
לענין שיכלל הטוב עם הרע בלי
הבדל להשחתה ולהעברה · ע"כ
תמצא הל' הזה רק בתפלת
אברהם כשאמ' צדיק עם רשע
ואח"כ פן תספה בעון העיר :
במדב' טז פן תִּסָּפוּ בכל חטאתם · תספו
משלי יג רק בשטף החטאים · ומזה ; ויש
ש"א כו נִסְפֶּה בלא משפט ; או במלחמה
ירד וְנִסְפָּה , בשטף מלחמה הפך
ש"א כז או יומו יבוא : עתה אֶסָּפֶה יום
אחד , יקרה בפתע שאפול בידו
ואספה בלא משפט , כלו על
דבר נשחת במקרה והזדמנות
מצד העדר השמירה והשגחה
על הדבר ההוא בפרט להבדילו
ש"א יב ולהצילו או להשמר בנפשו : גם
אתם גם מלככם תִּסָּפוּ כלה והעדר
ואובד מבלי שמירה והשגחה גם
הטוב גם הרע · והנה נתתי מקום
למעיין לעיין על עמק חכמת
מליצת הלשון בעברית , כי
ימצאו בה פעלים מושגיהם דקי
העיון, ואין להם דוגמא בשאר
לשונות להמליץ אותם והבן ,
כי לא העיר עוד אחד מן
הראשונים על הוראה זאת · ויש
ענינו עוד כמו נאסף · מענין
ישעי' יג אסיפה והכנס והסתתר : וכל
הַנִּסְפֶּה יפול בחרב (זיך פער-
בערגען, זיך איינשליסטען) ע"ד
ונאספתם אל עריכם , תורת
השמוש יאספון וענינו ואשר יאסף
אל העיר יפול בחרב · ראה זה
מצאתי שרשי נחי פ"א ופ"י ונע"ו
ונחי ל"ה משלבים ומשתתפים ·
ע"כ

באראמית ובתל' בא ספינה לכלל
חאגיה :

ספף

הסתופף פ"ח בנינו התפעל
ענינו חנייה בסף
תהלי' פד הבית : הסתופף בבית אלהי
מדור באהלי רשע (אויף דער
שוועלע שטעהען) · וי"מ אותו
מל' מחסה, ואין מחסה לפירוש :
סף שת"ז יש ענינו מפתן
יחזק' ח ואסקופת הפתח : את סף
שופטי' יט השער(שוועללע) : וידיה על הסף :
אסתר ב שומרי הסף : בסף הבית : ספם
מ"א יד את ספי : שומרי הספים : וינועו
יחזק' מג
ד"ה א ט אמות הספים · ולפעמי' בא ספים
ישעי' ו על חמוזות : וירעשו הספים
עמוס ט
(פאסטען) · ויש ענינו כלי אגנות
שמות יב ומזרק : מן הדם אשר בסף (בעק=
ירמי' נב קען):ואת הספים ואת המחתות'
מ"ב יב ובר"נ : ספות כסף : הספות
נחמי' ב
והמזמרות :

ספק

ספק פ"י בנינו קל, א) יש ענינו
הכאת ב' גופים זה בזה :
איוב לד תחת רשעים ספקם (שלאגען ,
נאמאען שלאגען) · ובתל' בג'
ת' קו"ף סופג את הארבעים :
ירמי' מח וספק מואב בקיאו, יתנודד בקיאו
משברות ויתנגף · ורבו יאמר על
מחאת כף אל כף, אם לשמחת
נקמה , או להשתוממות וחרטה :
איכה ב ספקו עליך כפים (דיא הענדע
צוזאמען שלאגען) על המיה
במדב' כד והשתוממות : ויספק את כפיו
איוב כז השתוממות וקצף : ישפק עלימו
בפימו

כפימו · והכאת כף על ירך הוא
להרטה וצער על דבר שעשה :
ירמי' לא ספקתי על ירך : ספק אל ירך ·
יחזק' כא ב) ויש ענינו ספוק ודי : אם ישפק
מ"א כ עפר שמרון (גענוג זיין · הינריי=
כענד זיין) על הגעת שעור כדי
צרך מדת דבר אחד · וכן יאמר
ד"מ לא יספק ב' אמות לבגד :
איוב לד בינינו יספק וירב אמריו לאל ,
כלומר די דברים אשר דבר בינינו
להענש עליהם וירב עוד אמריו
לאל · וי"ל מזה · וספק מואב
בקיאו והפעיל בש' שפק · ובתל'
שמושו הרבה עד"ז וגם בהתפע'
המסתפק במעט (זיך בעגניגען) :
ספק שמ"ז או תה"ש לדי צרך :
שם כ במלאת ספקו יצר לו (היני=
רייכענדעס אויסקאממען) גם ביש
לו ספוק כל צרכו עוד ידאג
פן חסר יבואנו · ויש ענינו ספק
מבוכת מחשבה באמתת הדבר :
שם לו כי חמה פן יסיתך בשפק (פער=
שווענדונג) · ובתל' ספק אבל ספק
לא אבל · ויש קוראים ספק ואיננו
נכון כי הוא שם ולא תאר ·
ובתרו' ומספקים אם אינן קיימין
וי"ל מזה בינינו יספק הוא מסופק
בנו ובדברינו אם אמות הם וירב
אמריו אל אל · ושם ספוק
ידוע על צדקה הנתנה לעני כדי
צרכו , והשם הזה כולל ספוק
פסוק וקצוב · מן הפוסק סלע
לצדקה :

ספר

ספר פ"י דב"ב הקל יש ענינו
מנין

ואולם הר נופל יבול , ויעדר ·
אבנים שחקו וגו' תשטוף המים
גם ספיח (זרע) מעפר ארץ ואז
אין דבר שיצמח , כי הספיח
מזרע שנפל בקציר , ואם ישטפם
המים מאין יצמח , כן תקות
אנוש האבדת · ולפ"ז חסר שם
במקרא וכאלו אמר ותבואה
תשטף וגו' · וי"מ ספיח , כמו
סחיף , מן מטר סוחף , והוא תאר
למים שטף המים ישטוף את עפר
ארץ ואבד · ע"ש סחף :

מִסְפָּחוֹת שת"נ למעטפורת
יחזק' יג הראש : ועשות
המספחות (קאפפבינדען) כמו
מטפחות · כי הש"ת והסמ"ך
דומין כמעט בצורתן :

ספל

סֵפֶל שת"ז לכלי כמו אגן :
שופטי' ו מלא הספל מים (וואש-
שם ה בעקקען) : בספל אדירים הקריבה
המאה (שמאנט) וישם באגנות
ת"י בספלין :

ספן

סָפַן פ"י בנינו קל ענינו צפוי
ירמי' כב קרוי וכסוי : וספון בארז
מ"א ז (בעלעגען, דעקקען) : וספן בארז
שם ו ממעל (געטעפעט) : ויספן את
הבית , נאמר על תקרת הבית
שעשוי משופע בספינה שהולך
חגי א ומשפע ככפה : בבתיכם ספונים
תרג' מטללי בנסרי ארזא · וספוני
תאר לבתים ספונים משופעים
ומצופים בארז · ובא נרדף עם
דברים לג צפון : ושפוני טמוני חול · אוצרו'
המכוסים

המכוסים וצפונים ע"י החול ·
כי צד"י ושי"ן קרובים במוצא
ואולי הוא מל' ספינה לפי שאמר
שפע ימים יינקו , וע"י הספינה
יביאו הטמונים בחול : כי שם שם שם
חלקת מחוקק ספון , רומז לקבר
משה , ודרך כבוד כנה קברו
כאלו הוא בית ספון · והמפרשי'
פירשו ספון כמו צפון · והר"מ
ז"ל העתיק שניהם מל' חשיבות ,
וראיתו מתל' מאן חשיב מאן ספין
ופי' שפוני טמוני דברים יקרי
ערך הטמונים בחול , אבנים
טובות ומרגליות · וספון אשר
הוא חשוב בעיניו וכן י"ל בבתיכם
ספוני' , וזה כח מליצת ל' עברית
הנשגבה להשתמש בשמות כולל
שם א' מושגים רבי' נופלים לע"א :

סִפּוּן תהש"ז : עד קירות הספון מ"א ו
(דיא וועלבונג) :

סְפִינָה שת"נ למקום מכוסה
ומשופע למעל' ככפה
באניה : אל ירכתי הספינה (פער- יונה א
דעק דעס שיפס) ודוק בלישנא ,
כי עד הנה מזכיר שם אניה שהוא
שם הכולל , וכאן על מקום
שנסתר יונה תחת מכסת האניה
אמר ירכתי הספינה · מקום
שמכוסה האניה וספון כתקרה ,
ולכן אמר ירכתי הספינה שהוא
בצד האחרון · ואין צורך לדחק
האב"ע והרד"ק שאמרו אל אחת
ירכתי , לפי סברתם שהוא תאר
כולל לכל האניה · אבל רומז
על מקום הספון ומכוסה · אך
באדמוית

(שטאָכריך) ׳ ולפי שנופל על ענינים שונים לכן הוא מתואר מחובר עליו התואר : סֵפֶר תּוֹלְדוֹת הָאָדָם (געשלעכטס - רעגיסטער) : סֵפֶר הַבְּרִית (פערבינדונגסבוך) : סֵפֶר הַתּוֹרָה (געזעצבוך) : סֵפֶר הַיָּשָׁר לא נודע מה הוא ׳ ואחשוב אני שהוא שם ספר רשומים בו חיי גדולים ואנשי שם ומעשיהם (ביאָגראַפיא) : סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים (געשיכטבוך) : סֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת (דענקווירדיגקייטען) : סֵפֶר מִלְחֲמוֹת (קריגסגעשיכטע) יובא שם ספר על הכתיבה : ללמדם סֵפֶר ולשון כשדים (טרייבען אונד רעדען) : ונגלו כַּסֵּפֶר שמי׳ (ראָללע) לפי שהיו ספרי הראשונים כמגלה, והרבוי : ותכתב סְפָרִים בשם אחאב (בריפע) : בינתי בַּסְּפָרִים (ביכער, טריפטען) ׳ ובס״נ : הלא בְּסִפְרָתֶךָ, וי״מ מל׳ מנין והגבלה ע׳ ת״אש :

סַפִּיר שם אבן יקרה : נפך ספיר ויהלום (סאַפיר) :

מִסְפָּר שמ״ז יש מע״א ויעברו בְּמִסְפָּר (צאהל) תח״פ : כי אין מִסְפָּר, לרבויו : מִסְפָּר יהיו, למעוטו ׳ וכן : מתי מִסְפָּר : ומִסְפָּר את רובע ישראל, כאלו אמר ומי ספר ׳ ומ״ש מע״ב : את מִסְפַּר החלום (דיא ערצעהלונג) והרבוי מע״א : מִסְפְּרֵי ראשי החלוץ :

סְפָרַד שם מדינה : אשר בִּסְפָרַד (שפאַניען) ׳ ובתל׳ נקרא איספמיא :

סקל

סָקַל פ״י דב״ב ׳ הקל ענינו זריקת אבן באדם להמיתו: וּסְקַלְתּוֹ באבנים (שטייניגען) : ולא יִסָּקְלֵנוּ ׳

הנפעל : סקל יִסָּקֵל (געשטייניגט ווערדען) :

הפיעל : וַיְסַקֵּל באבני׳ (שטייניגען ווערפען) וכשהוא נקשר במ״ם ענינו הסרת האבן : סַקְּלוּ מאבן (ווע‍גרייאמען) : ויעזקהו וַיְסַקְּלֵהוּ ויהי׳ סקל וסלק בארמו׳ לע״א :

הפועל : סֻקַּל נבות וימות , ושם סְקִילָה בתפלה ובתל׳ ידוע :

סקר בשדש שקר :

סרב

סָרֵב פ״י מצטרף על פעל אחר להורות בו מאון לעשות הפעולה , הפעל איננו במקרא כ״א בארמית ׳ מאן לשלח את העם תרג׳ סָרֵב לשלח ית עמא (זיך ווידערזעטצען, ווייגערן) שמעו נא המורים תרג׳ סַרְבָנַיָּא ׳ והשם ממנו במקרא : כי סָרָבִים וסלונים (ווידערזעטצליכע) והרבה ממנו בתל׳ מְסָרְבִים לקטן ואין מְסָרְבִים לגדול, וי״ו יהי׳ סָרְבָן באותה שעה :

סרוה

סִרְיוֹן שם ת״ז ללבוש ברזל כמו שִׁרְיוֹן בשי״ן : ואל יתעל בְּסִרְיֹנוֹ (פאַנצער) ; לִבְשׁוּ הַסִּרְיֹנוֹת ;

ש״ב כד מונין לדעת הכמות: ספר את
ויקרא טו העם (געהלט): וספר לו שבעת
תהלי׳ נו ימים: נדי ספרתה: ספרא את
ישעי׳ לג איוב יד המגדלים: כי עתה צעדי תספר,
על השגחה ועיון לענש עליהם׳
וי״ל כי מלת לא אשר בסוגר
עומד במקום שנים ומוסב ג״כ
שם לא על הדלת: וכל צעדי יספר׳ כי
כמו שבא על הכמות כן בא על
האיכות׳ ויש ענינו כתיבה:
תהלי׳ פז יי׳ יספר בכתב עמים (איינטריי-
בען, פערצייכנען):
ברא׳ טז הנפעל מענין א׳: ולא יספר
מרב (געצעהלט ווערדען):
תהלי׳ מ הפיעל יש פוע״א: עצמו
שם כב מספר: אספר כל עצמותי, מרוב
איוב לח כחשות: מי יספר שחקי׳ בחכמה
ישער ויגביל׳ ויש מזה שהוא
שופטי׳ ו ספור מעשה: אשר ספרו לנו
שם ז אבותינו (ערצעהלען): מספר
ישעי׳ מג לרעהו חלום: ספר אתה למען
תצדק, נופל לרוב על המציע
אריכות דברים בספור, מעשה
כולל ענינים שונים ממה שראה
ברא׳ כד או שמע או קרה לו: ויספר
יהושע ב העבד ליצחק: ויספרו לו את
המוצאות׳ וההבדל שבין הגדה
לספור׳ הגדה נופל לרוב על
הודעת דברים בפה, בין דברים
שעברו ובין דברים שעתידים
להיות דרך בשורה, אבל ספור
אינו נופל רק על מעשה שעברה,
מונ׳ המספר השתלשלות הדברי׳
והמשכם זע״ז וזא״ז׳ עיין באור
תהלי׳ מ׳ ו׳:

הפועל

ישעי׳ נב הפועל מע״ב: אשר לא ספר
חבקוק א להם: לא תאמינו כי יספר:
ד״ה ב ב **ספר** שמ״ז למנין: אחרי הספר
תהלי׳ עא (געהלען): כי לא ידעתי ספרות,
ספורות, ע״מ אחר:

סופר שת״ז למהיר במלאכת
שופטי׳ ה הכתיבה: ומושכים
יחזק׳ ט בשבט סופר (שרייבער): וקסת
הספר במתניו׳ וכן למזונה על
הכתיבה אצל הגדולים הכותבים
עניניהם ע״י אחר ממונה לכך:
ד״ה ב כד ובא סופר המלך (געהייאטריי-
מ״ב יח בער, קאנצלער): ושבנא הסופר
אסתר ג ויקראו סופרי המלך׳ ויש ת״ז
לחכם ומבין בספרים ובלמודיהם
עזרא ז הנשואים בהם: סופר מהיר
בתורת יי׳ (שריפטגעלעהרטער)
ובתל׳ נקראו החכמים ויודעי
התורה סופרי׳ (שריפטגעלעהרטע)
ואם אמרו על איזה תיקון שהוא
מדברי סופרים, מתיחס רק על
מה שיסדו עזרא וסיעתו מחברת
אנשי כנה״ג, שהמה נקראו
סופרים, והתקנות אשר אחרי
הפסק כנה״ג נקראו מדרבנן.
והטעם נזכר בס׳ המצורף
להרמב״ם:

ספר שת״ז לכתב וחבור ואגרת
כולל ענינים ועסקים או
ירמי׳ כג מצות ודינים או לעדים: ספר
נתן לי (איינע שריפט, איין בוך):
ש״ב יא ויכתב דוד ספר אל יואב (בריף):
דברים כד ספר כריתות (שידע = בריף):
ירמי׳ לג ספר המקנה קאנטראקט): ספר
שם שם נחמי׳ ז הגלוי (אורקונדע): ספר היחש
(טטאא=

ישעי' נה **סִרְפַּד** שם עץ סרק: תחת הַסִּרְפַּד יעלה הדס (ווילדער בויס) סרק ע' שרק:

סרר

סָרַר פ"ע בנינו קל ענינו שובבות רוח בשרירות
הושע ד הלב: כי כפרה סוֹרֵרָה סָרַר ישראל (אויסגעלאססען, ווילד, אונבענדיג זיין) ומדמה אותם לפרה שהשובבות הוא מצד העדר השכל ובחינה, או מצד שרירות
משלי ז לב מרוב אכילה: המיה היא וְסֹרָרֶת· וכל שענינו רק שובבות רוח ופראות מעשים הוא מן
ישעי' א הכפולי': שריך סוֹרְרִים אין להם מרה ומוסר אך פראים במעשיהם,
ישעי' סה והעד עלו כלם: אל עם סורר ההולכים דרך לא טוב אחר מחשבותיהם, כמו בשרירות
תהלי' כח לבם: אך סוֹרְרִים שכנו צחחה, וכל מה שענינו מרד, וסרב לשמוע בקול, הוא מנחי ע"ו:
נחמי' ט ויתנו כתף סוֹרֶרֶת (ווידערשפענסטיגקייט)· ורובו מחובר אל
זכרי' ז
דברי' כא מורה: בן סורר ומורה: דור סורר
תהלי' עח ומורה ע"ש מרה· הוא חסר ממצוי' המצות ואיננו שומע בקולו:

סתו

סְתָו שת"ז לתקופה שאחר
ש"ס ב החורף: כי הנה הַסְּתָו עבר (דער ווינטער) וכן בארמית:

סתם

סָתַם פ"י וב"ב· הקל ענינו אוטם חלל הכלי שבו
ש"ס ג לו דבר יוצא ובא: והוא סָתַם את מוצא המים (פערשטאפפען, פערשטטען): וכל מעיני מים תִּסְתֹּמוּ מ"ב ג ובמובן המוסרי: סְתֹם הדברים דניאל יב (פערהעהלען)· העלימם מגלות ענינם· כי גלוי כונה הנמצא בדבור כדולה מים ממעמקיו· והעלמתם היא סתימתם: כי שם שם סְתֻמִים וחתומי': וּבְסָתֻם חכמה תהלי' נא תודיעני, הלב שהוא סתום:
כל סָתוּם לא עממוך, יקרא יחזק' כח מאמרי החכמה הנסתרים שלא יבינום הכל סתום: שָׂתַם תפלתי, איכה ג סתם מקום שתעלה בו התפלה, והל' קצרה· ובתל' סָתַם לן תנא, על הסתרת שמו וכן סתום הדבר בלשון קשה וסתום להבין:
הנפעל: החלו הפרצים נחמי' ד לְהִסָּתֵם (אויסגעפיללט ווערדען):
וְנִסְתַּם ג' הרי' לפי נוסח קריאת זכרי' יד מקצת הספרים· כי ע"י קרבת ההרים זה אצל זה יתמלא הגיא שביניהם· ובתל' נִסְתַּמּוּ טענותיו שאינו יכול להביע דבריו:
הפיעל: סִתְּמוּם פלשתים, בר' כו וַיְסַתְּמוּם פלשתים· ובתל' סְתַם שם או סתמה על דבר שאין ענינו מבואר היטיב לאיזה אופן מב' אופנים או לא נזכר שם האומר ושוחא דאינשא מִסְתַּמְּא (פערהעהלטליך) בדבר שלא בורר הכונ' בענין על א' מב' חלקי האיפשר, וסומך על הענין בעצמו שיורה על החלק הנרצה שהוא יותר קרוב להבין מצד שלא גלה הפכו שאינה קרובה כ"כ:

סרח

סָרַח פ"ע בב"ב · הקל ענינו פשוט ומתוח ותליה בכסוי העודף על מדת המכוסה :
יהיה סָרוּחַ עַל צדי המשכן שמות כו
(הערונטער הענגען) : תִּסְרַח על שם שם
אחורי : סְרוּחֵי טבולי בראשיהם, יחזק' כג
מפות ארוכות תלויים מסובבות שבראשיהם · ומ"ש התפשטות
לבד : ויהי לגפן סֹרַחַת , מצד שם יז
פשוט ארכם הם תולי' אשכלותיה'
למטה : וּסְרֻחִים על ערסותם עמוס ו
(אויסגעשטרעקט) או על הבגדים ומצעות הסרוחי' ותלויים למטה:
וסר מרזח סְרוּחִים, אלו הנזכרים : שם שם
הנפעל ענינו באוש והפסד :
נִסְרְחָה חכמתם (פערדערבען), ירמי' מט
עצה"ש ודרך גנאי כדבר סרוח : כמו טפה סְרוּחָה בתל' כן תבאש ריח חכמתם ולא תקובל : סרך בש' שרך : סרט בש' שרט :

סרן

סֶרֶן שת"ז וענינו כמו שר בעברית · וכל מציאותו בשרי הפלשתים · קודים לשר סרן , כמו מן מר מָרָן, ומן רב
רַבָּן בארמוית : חמשת סַרְנֵי יהושע יג
הפלשתים (הערדן, פירסטען, בעפעהלסהאבער) : להמושה
הַסְּרָנִים : לכם וּלְסַרְנֵיכֶם וע"א: ש"א ו
שם שם
וְסַרְנֵי נחשת (טאפען) כמו נסרי, מ"א ז
וכ"ה בתרג' נסרין :

סרס

סָרִיס שת"ז לאיש חשוך בנים, אם מצד הפסד באברי הולדה , או שהוא נטול ביצים : והמין הא' נקרא בתל' סריס חמה והמין הב' סריס אדם : ואל יאמר הַסָּרִיס הן אני עץ יבש (קינדער-לאזער, פערשניטטענר) : ולפי שרוב משרתי מלכי קדם נטולי ביצים היו , לפי שהיו מפקדים על בית הנשים לכן נקראו משרתיהם
סריסים : סְרִיס המלך שומר אסתר ב
הנשים (פערשניטטענער , האפ-
בעדינטער) : איש סָרִיס : ונשים ירמי' לח
שם מא
וטף וְסָרִיסִים : שבעת הַסָּרִיסִים · אסתר א
ויש תאר למשרתים לבד הממוני'
על עבודת בית המלך : והיו מ"ב כ
סָרִיסִים בהיכל מלך בבל · (האפ-בעדינטער) · ועל ב' הענינים בא השם הזה על ב' משקלים פעם על משקל הדגושים ולא ישתנה ברבוי ובכנוי . ובסמיכות כמו :
סָרִיסֵי המלך: רב סָרִיסָיו · ופעם אסתר ב
דניאל א
יבוא ע"מ הרפויים וישתנה
בסמיכות או בכנוי כמו : סְרִים אסתר ב
המלך: סְרִיסֵי פרעה · ובתל' בראש' מ
נמצא הפעל סָרַס את הזכר, סָרוּס המוקרא ודרשהו · וכן נמצא שם תאר סַרְסָר (מעקלער, אונטער-הענדלער) המשתדל בין המוכר והקונה במכירת הסחורה · ועיקר ענינו לקוח מסריס המלך שהמלך קנה סחורה על ידו : סרעף בש' סעף :

סרף

מְסָרֵף שת"ז לדוד אחי האם :
ונשאו דודו וּמְסָרְפוֹ עמוס ו
אוטטער-ברודר) וי"מ זה מענין שריפה :

תהלי' כז יַסְתִּירֵנִי בְּסֵתֶר אָהֳלוֹ: תַּסְתִּירֵנִי
שם סד ד"ה ב כג מסוד מרעי': וַתַּסְתִּירֵהוּ יהושבעת
(פערשטעקקען, פערבארגן הא׳
שמות ג טען): וַיַּסְתֵּר משה פניו · ועמו
ישעי' נ מה שהוא הסרה: פני לא הִסְתַּרְתִּי
מכלמות ורק (אבגעהאלטען, וועג-
איוב ג גווענדען): וַיַּסְתֵּר עמל מעיני,
כאלו אמר הסתיר עיני מראות
משלי כה עמל · ומ"ש העלם: כבוד אלהים
הַסְתֵּר דבר (געהיים האלטען):
ישעי' כט לַסְתִּר עצה, בא במקום תה"פ
ס"א כ כמנהג' ליעץ עצה בסתר: ומדוע
יַסְתִּיר אבי ממני (פערהעהלען,
פערהייאליכען) · וכל הסתרה
שאצל פנים הוא הסרת השגחה
מהמשגח ועזיבתו אל פגעים
דברי' לא רעים: וְהִסְתַּרְתִּי פני מהם והיה
שם לב לאכל: אַסְתִּירָה פני מהם אראה
תהלי' ל מה אחריתם: הִסְתַּרְתָּ פניך
שם קד הייתי נבהל: תַּסְתִּיר פניך יבהלון,
כי קיום הדברים בהתדבקות
השגחה, ובסורה מהם ההעדר
איוב יג כרוך בעקבם: למה פניך תַסְתִּיר
נגד מה שאמר או מפניך לא
ישעי' נט אסתר: הִסְתִּירוּ פנים מכם · ובא
בחסרון שם פנים במכתב ומובן
ישעי' נז בענין: בעון בצעו קצפתי ואכהו
הַסְתֵּר ואקצוף, כלומר קצפתי
והכתיו והסתרתי פני מהם ובקצפי
וה יה נעזב למקרים, ועי"ז וילך
שובב בדרך לבו בסוד השגחתי ·
ואח"כ, דרכיו ראיתי השיבות
פני להם לראות דרכיו השובבי'
ולהשגיח עליהם לבלתי לכת

עוד

עוד שובב, והוא מצד התעוררות
רחמי השם על ברואיו, ולא כפי'
המפרשים האחרונים והמתרגמי',
דרכיו ראיתי על התשובה, כי
מה זה רבותא ? אבל הפסוק
הזה ושלפניו פרט שאחר הכלל
שם פסוק כי לא לעולם אריב
וגו' אשר לפני פניו, כי רוח
מלפני יעטף ע"ש עטף · והפסוק
על ענין הזה, כפול בתהלים עת
בשנוי לשון והוא רחום וגו' ויזכור
כי בשר המה וגו' כי רוח עברה
תהלי' נא בו וגו' ע' ש' שוב: הַסְתֵּר פניך
מחטאי, הוא לטובה לבלתי שום
השגחתו לחוש להם ע"ש פנה:
ש"א כג ההתפעל: הלא דוד מִסְתַּתֵּר
(זיך פערשטעקט האלטען) נעצר
ישעי' מה במקום נסתר: אכן אתה אל
מִסְתַּתֵּר, לאשר אין לך אפיץ
בהם נסתר אתה מהשגיח · וע"ד
אל מחסה אתה בך סתר והצלה
למסתתר וחוסה בך אלהי ישר'
שם כט מושיע · וע"א: ובינת נבוניו
תִּסְתַּתָּר (זיך פערשטעקקען) תירא
לגלות עצת תבונתה · וע"ד הוא
מענין סְתִירָה בארמית (טייטערן)
עצת בינתם נהרסה ולא תקום:
או מענין התנגדות (זיך ווידער-
שפרעכען) כאמרם בתלי' מפני
שדבריו סותרים זה את זה והדעה
האח' הורסת הדעה שלעומתה:
סֵתֶר שמ"ז או תה"ש או הפעל
שופטי' ג אם לדבר צפון: דבר
סֵתֶר לי אליך (געהייאמיס):

מלושני

סתר

סָתַר פע"ו הכ"ב' הקל ענינו טמינה וצפינה לאיזה
משלי כב כוונה שיהיה: ערום ראה רעה וְנִסְתָּר (זיך פערבערגען) לפי הכתיב לפי שהנסתר הוא להנצל מאיזה רעה, אמר על השמירה שישמר נפשו מרע סתרי ואיפשר עוד על הרעה הכוללת רבים בבואה' והחכם רואה אותה טרם בואה וע"כ ימצא תחבולה להסתר ממנה שלא יהי' נתפס עם הכלל;

הנפעל מענין הקל: ערום ראה רעה וְנִסְתַּר לפי הקרי:
ש"א יז וְנִסְתַּרְתָּ (זיך פערבערגען)' הוא
ירמי' כג פעל חוזר: אם יִסָּתֵר איש במסתרים' ויאמר על דבר נעלם מצד עצמו, וקשורו לרוב במ"ם:
ישעי' מ נִסְתְּרָה דרכי מיי (פערהאָלען,
תהלי' לח אונבעוואוסט זיין): ואנחתי ממך לא נִסְתָּרָה' נעלם בלתי ידוע
איוב ג מצד עצמו: לגבר אשר דרכו נִסְתָּרָה, העלם ידיעת דרך אשר
במדב' ה ילך בה; וְנִסְתְּרָה והיא נטמאה' נעלמה המעשה והידיעה אבל
בר' לא היא נטמאה: כי נִסָּתֵר איש מרעהו, כאשר יהיו דרכי איש ומעשהו נעלם מרעהו אחרי
הושע יג ההרחקה אז יצף יי: נחם יִסָּתֵר מעיני' עצה"מ' נעלמה מעיני
דברי' כט הרגשת נחמה ורחמי': הַנִּסְתָּרוֹת ליי אלקינו (געהייאניסע, פערבארגענע דינגע). ענינים שנעלמה

סבתם ותכליתם' ויאמר על
ישעי' כח הגנה ומחסה: ובשקר נִסְתָּרְנוּ (זיך בערגען, שיטצען) נרדף עם
צפני' ב מחסנו: אולי תִּסָּתְרוּ ביום אף יי' תנצלו מרעה' פעול ע"י
בראשי' ד אחר' והפכו: ומפניך אֶסָּתֵר אהיה נעלם ונעזב מהשגחתך ושמירתך' כי פני' כנוי להשגחה, וכל הסתרה שאצל פנים הענין כן כמבואר בהפעיל: אז מפניך
איוב יג לא אֶסָּתֵר' לא יהי' נעלם מהשגחתך דרכי ותשגיח עלי לשמרני, כאלו אמר אז לא תסתיר פניך ממני כאמרו אחריו:

ישעי' יז הפיעל ענינו החביא: סַתְּרִי נדחים (פערבערגען) או העלם מקום מצפון הנדחים כמו נודד
משלי כז אל תגלי: מאהבה מְסֻתָּרֶת פירשתי בשרש יכח' ושעור הכתוב טובה אהבה מגולה ע"י תוכחה, מאהבה שהיא מסותרת מהעדר התוכחת' כי בגלות המוכיח האוהב את תוכחתו תתגלה ג"כ עז אהבתו אליו. כי אוהב נאמן יוכיח לאהובו בהרע דרכו' ע"כ טובה האהבה הזאת, מאהבת האוהב שירא להוכיח את אהובו מדאגה מדבר פן יחרה לבו עליו ויכעס' וע"ז גם אהבתו גם תוכחתו נסתרת' והוא משולח ומוסיף ברעהו;

ישעי' מט ההפעיל; באשפתו הִסְתִּירָנִי (בערגען, שיטצען) למחסה:

עבודה: ששת ימים תַּעֲבֹד באמרו שמות כ
ועשית כל מלאכתך, כולל כל
מיני פעולות ומלאכות ועסקים,
ותעבוד כמו תתעסק בכל מיני
עסק: כרמים תטע וְעָבָדְתָּ (בע- דברי' כח
ארביטען): לַעֲבֹד את האדמה בראש' ג
(אנבויען): לא תַעֲבֹד בבכור דברים טו
שורך: וְעָבַדְתָּ את אויבך (אונ- שם כח
טערוועךפיג זיין) מכנע במס:
עָבְדוּ את כדרלעמר: ויהי למס בראש' יד
עֹבֵד: כאשר עָבְדוּ לכם, ביחס שם מט ש"א ד
שאליו, ועל שרות והתמנות:
למי אני אֶעֱבֹד (דיהנען, אין ש"ב יו
איינעם אמט זיין): כאשר עָבַדְתִּי שם שם
לפני אביך, ג"כ ביחס שאליו,
כי בהתמנות ופקידות איננו נופל
לשון את, כי הפעול הם העסקים
שיעשה לצרכי המדינה, ועל
עבודת השם: וַעֲבַדְתֶּם את יי שמות כג
(דיהנען) יסר למשמעתו והתעסקות
תמיד במצותיו היא עבודה:
וַיַּעֲבֹד ישראל את יי: אחאב יהושע כד מ"ב י
עָבַד את הבעל: לַעֲבֹד לאלהים ירמי' מד
אחרים: והוא יַעַבְדֶנּוּ הרבה: מ"ב י
לכו עִבְדוּ את יי אלהיכם: דע שמות י ד"ה א כח
אלהי אביך וְעָבְדֵהוּ: אם ישמעו איוב לו
וַיַּעַבְדוּ: לַעֲבֹד את אהל מועד, במדבר ח
כולל מיני שירות ושמוש, ועל
שאר מלאכות: עֹבְדֵי פשתים: ישעי' יט
עֹבְדֵי האדמה: לְעֹבְדֵי העיר שם ל יחזק' מח
מתוקה שנת הָעֹבֵד (ארבייטסמא- קהלת ה
נער) ומן הסתם נופל על עובד
האדמה:

הנפעל כלו על עבוד האדמה:
נולך לשדה נֶעֱבָד, ר"ל: מי שיש שם שם
לו

לו שדה נעבד, הוא מלך, זהו
הנראה לפי תכונת הלשון, כי
כל הנפעל לא ימצא כ"א על
עבודת השדה, וע"ש יתר והפי'
שכתבתי שם הוא על פי העתקת
הרמבמ"ן, והענין נאות אך איננו
לפי תכונת הלשון, כי הפעול
נופל רק על הגוף שבו נעשה
רושם פעולה ובעבור זה לא
תמצא פעול בקל לומר האדון
עבוד כי לא נעשה בו רושם
פעולה, ולכן לא יפול הנפעל
ג"כ רק על גוף שבו נעשה רושם
מעשהו והוא השדה: אשר לא דברים כא
יֵעָבֵד בו (אנגעבויעט ווערדן, בע-
ארבייטט) והארץ הנשמה תֵּעָבֵד יחזק' לו
ועצה"ש: וְנֶעֱבַדְתֶּם ונזרעתם, שם שם
כשדה נחרש ונזרע:

הפיעל איננו במקרא כ"א
בתל' הַמְעַבֵּד את העורות (אויס-
ארבייטן) על תקון עור כבורסקי:

הפועל: אשר לא עֻבַּד בה, דברים כא
עבודת שור שהיא חרישה: אשר ישעי' יד
עֻבַּד בך, עבודת אדמה שהיית
כלי העבוד, וכן הא' אשר לא
עבד שדה בו:

ההפעיל יוצא לב': הֶעֱבִיד יחזק' כט
את חילו, סבב שיעבדו לו:
וְהַעֲבַדְתִּיךָ את אויבך (אונטער- ירמי' טז
ווערפיג מאכען) אסבב שתכנע
ותעבוד את האויב: לְהַעֲבִיד את ד"ה ב ב
העם (זור ארבייט אנטרייבען):
אשר מצרים מַעֲבִדִים אותם: שמות ו
וַיַּעֲבִדוּ מצרים את בני ישראל: שם א
לא הֶעֱבַדְתִּיךָ במנחה לא סבותי ישעי' מג
וגו'תי

תהלי' קא מלושני בסתר רעהו (היימליך)
דברים יג תה"פ וכן : אשר כנפשך בסתר :
שם כז מכה רעהו בסתר : אמר אל
ירמי' מ גדליהו בסתר (אין פערטרויען) ·
איוב לא שלא ישמע ולא יגלה : ויפת
משלי ט בסתר לבי : לחם סתרים ינעם ,
כי הדבר הנעשה בסתר אם מצד
שם כא טובו כמו : מתן בסתר יכפה
אף · או מצד רעתו ירא לגלותו ;
איוב כב ומע"ז לחם סתרים · וע"א : עבים
סתר לו ולא יראה (הילע) :
ש"א כה וירדת בסתר ההר , במקום נסתר
תהלי' לב מאין רואה · או למחסה : אתה
סתר לי (בערגע , שוטץ , זופלוכט):
ישעי' יו הוי סתר למו · וסתר מים ישטפו ,
שם כח נרדף עם ניעה בדרך מחסה :
תהלי' קיט סתרי ומגני אתה · ובס"נ לע"ז :
דברים לב יהי עליכם סתרה · וע"א : וסתר
איוב כד פנים ישים (הילע) כמו עבים
סתר לו , ועניינו מכסה פניו בסתר
הנקרא (מאסקע) · וע"ד עניננו
ככל הסתר פנים , שיחשוב , לא
תשורני עין ואין איש משגיח אז
שם יג על מעשי : אם בסתר פנים
תשאון :

תהלי' יג **מסתר** תה"ז : יארב במסתר
(פערבארגענער ארט) :

איכה ג אריה במסתרים : גליתי את
ירמי' מט מסתריו , מקום מחבוא : ומטמני
ישעי' מה מסתרים · ומ"א : למחסה ולמסתור
שם ד (שוטץ , זופלוכטסארט) :

אות ע

עבד

עבד פ"י דב"ב · הקל ענינו שרות ושמוש ופעולה שיעשה המשרת לאדון · והנושא נופל על העבד ועל האדון · והפעול אם האדון או העבד או חנוף שבו רשם הפעולה או מקרה הפעולה · ואם העבד נושא המאמר יבוא הפעול בקשור את יחס הפעול הוא האדון או העבודה :
שמות כא ועבדך שש שנים (דיהנען) עשות כל עסקיך :
דברים כח ועבדת את אויביך , הכנעה במס וסר למשמעתו · וכן חמר הפעול :
בראשית ד כי תעבוד את האדמה (בעארבייטען) · וכן במקרה הפעולה :
שמות יג ועבדת את העבודה הזאת · ואם האדון נושא המאמר והפעול העבד יבוא בקשור בי"ת , לפי שהוא רק כלי העבודה :
ויקרא כה לא תעבוד בו עבודת עבד :
יחזק' לד מיד העובדים בהם :
ירמי' לד לבלתי עבד בם · וכן יבוא בשאר יחוסים לפי מושג העבודה ולפי ההצטרפות :
בראשית כט בעבודה אשר תעבוד עמדי , והוא שמירת הצאן : כי הוא נופל על פעולות הגופות כעבודת האדמה ושמירת המקנה , ועל שרות ושמוש , ועל הכנעת הנכנע תחת יד מושל , ועל כל המנהגים והמעשים והמצוות שיעשה העושה במצות השם וגם התפלה נקראה

שענינו שכר (דער פֿערדינסט) :
פס כט ולעבוד עֲבוֹדָתוֹ נפריה עֲבוֹדָתוֹ ׳
כפל ענין ׳ כי ג׳ שמות האלה
נופלים על הפעולה ועל שכר
ויקרא כג הפעול׳ ע׳ שם מעשה : כל
מלאכת עֲבוֹדָה ׳ כי מלאכה כולל
לרוב מעשה הנעשה לעצמו ׳
וגם מ״ש אומנות אפילו אינו
יגיעת כח ׳ כמו הציור והנגון
וכדומה ׳ אבל עבודה לזולתו ׳
והוא כולל ג׳ ענינים א) מעשה
שהיא יגיעת כח ׳ ב) עבודה
שאינה לעצמו כי אם לזולתו
לעשות צרכיו ׳ בשביל השכר ׳
וגם אם היא קלה ׳ ג) או שהיא
לצרך עצמו אבל אינה צרך השע׳
אבל נמשכת כמו חרישה זריעה
ובנין אשר פעלתם נמשכת וצרכם
לאחר זמן ׃ ועל שלשתן אמר
מלאכת עבודה ׳ וע״ש פעל׳ אכל:
שמות לט מלאכת עֲבוֹדַת הקדש ׳ ענינו
מעשי חרש וחושב הצריכו׳
לעבודה ושרות בקדש :
עֲבָדוֹת שמ״נ לכבדות השעבוד
עזרא ט והכנע ׃ מעט בְּעַבְדֻתֵנוּ
(טקלאפעריא) ומזה בברכה ׳
מֵעַבְדוּת לחירו׳(דינסטבארקייט):
בראשית כו עֲבֻדָּה תה״ש ׳ וַעֲבֻדָּה רבה
איוב א מאד (אקערבויא) שדה
עבודה , כי סתם עבודה היא
עבודת השדה׳ ורש״י פי׳ אותו
שם קבוץ לעסקים רבים (גראסעס
געווערב) ׳ והראב״ע פי׳ עבדים
רבים (דינערשאפט) ׳ ושם עֲבוּד
עוזות בתל׳ ידוע :

עבה

עבה

עָבָה פ״ע בנינו קל ענינו גסות
חומרי הפך רק : קטני מ״א יב
עָבָה ממתני אבי (דיק זיין) שמנת דברי׳ לב
עָבִית , עב מצד שמנונית :
עָב יש תה״ש לקודה עבה : וְעָב מ״א ז
על פניהם (דיקקער באו
קען) בא התאר כמקום המתואר:
ועב עץ , באו שניהם ׳ ויש תאר יחזק׳ מא
לענן : בְּעַב הענן (דיכטע וואלקע): שמות יט
באו בְּעָבִים (דיכטער וואלד , דיק ירמי׳ ד
קעס געביש) תאר ליער עב
מסובך ׳ ומ״א ׃ בְּעָבִי גבי מגניו איוב טו
תאר למגן עב ׃ בַּעֲבִי האדמה , ד״ה ב ד
תאר לגוש אדמה ׳ ומ״א במלכים
במקומו: בְּמַעֲבֵה האדמה,ועניגם מ״א ז
אחד , כי ליציקה צ״ל אדמה
גוש חזק ועב ׳ וי״ל אלה מל׳
תוך וחיק ׳ (דיא העהלונג) כי , אש
בחיקו תרג׳ בעוביה ׳ חיק נכריה
עוביה דאחרייתא ׳ וכאלו אמר
בחיק חלול בתוך האדמה יצקם ׳
ומ״א ׃ וְעָבְיוֹ טפח (דיא דיקקע) שם ז
שמ״ז ; וְעָבְיוֹ ארבעה אצבעות ׳ ירמי׳ נב
ובא מרכב עם שם טיט ׃ ומכביד
עליו עַבְטִיט (דיכטער קאהט) ׳ חבקוק ב
תאר מרכב כמו אכזר ׳ צלמות
וע׳ עבט פי׳ אחד ׳ וע״ש עוב ׳
יתר הבנינים והמשקלים :

עבט

עָבַט פ״י גב״ב ׳ הקל ענינו
נגוד משם עבט שהוא
ערבון ונופל על הלוקח ערבון
ועל הנותן הערבון ׃ לַעֲבֹט עבטו דברי׳ כד
(פפאנד נעהמען) : ואתה לא שם טו

תעבוט

וצויתי שתעבוד אותי במנחה :
שם שם אך העבדתני בחטאתיך (כנע-
טעפטיגען), אך אתה השאת עלי
עבודה שאעבד אותך בכפרת
חטאתך, כי עבודה מורה ג״כ
עסק תמידי, או תקון עניני
זולתו :

עֶבֶד שת״נ לכל משרת מה
שיפול פעל עבוד עליו
בר״א ט בכלל : עֶבֶד עֲבָדִים יהיה לאחיו
שמות יב (קנעכט, סקלאווע) : וכל עֶבֶד
דברים לד איש (בעדיהנטער) : עֶבֶד יי
ש״א כט (דיהנער) : דוד עֶבֶד שאול (אונ-
טערטאהן א. טאטספריהנער) :
ש״ב טו עֶבֶד אביך ואני מאז : תהיה עֶבֶד
איוב כח לעם (פאנגזאם, ווילפעהריג)
ש״א יז כעבד עושה רצון מושלו : ואתם
עֲבָדִים לשאול (אונטרטאהנען .
שמות ט אונטעטאן) : ואתה וַעֲבָדֶיךָ מלבד
עזרא ב עַבְדֵיהֶם . כי השם הזה כולל
מראש המשנים ועד נושא הסבל .
בשם עבד בעברית, אם שקנוי
לאדון קנין גוף עולמית והוא
עבד כנעני, אשר נאמר בו לעולם
בהם תעבודו . או שהוא נמכר
לאדון לזמן ידוע, והוא עבד
עברי, אבל השכיר אין קנוי לזמן
ב״א לפעלה מיוחדת . וכן יבוא
שם עבד עצה״ש . וכאשר ידבר
הקטן עם הנכבד יאמר : הנה
בר״א יח עַבְדְּךָ, כמו : אל נא תעבור מעל
עַבְדֶּךָ, דרך כבוד, והרבה כמוהו
דרך כנוי לכבוד . ויש עבד ש״מ :
משלי יב טוב נקלה וְעֶבֶד לו (געווערב) :
שמות יג מבית עֲבָדִים (ארבייט) :

עֲבָדִים שמ״ז למעשי׳ ופעולות
קהלת ט בכלל : אשר הצדיקים
והחכמים וַעֲבָדֵיהֶם ביד האלהים
(המאנדלונגן, טוהן אונד לאססען) .
כי בל׳ ארמ׳ נקרא מעשה עובדא .
מעשים אשר לא יעשו תר׳ עובדין
דלא כשרין : ובא בתוספת מ״ם
איוב לד לע״ז : לכן יכיר מַעְבָּדֵיהֶם (פער-
דיהנסטע) . ונ״ל כי ש״מ עבדים
או מעבדים נופל על מעשים
ידרש להם גמול, הטובים לשכר
והרעים לענש . כי כל עבודה
כולל מלאכה שנעשה בשכר ,
ויהי׳ עבדיהם מעבדיהם כמו פעול׳
הנופל על השכר :

עֲבוֹדָה שה״נ עקרו, עבודת
שמות א האדמה : ובכל עֲבֹדָה
בשדה (פעלדארבייט, אקקערבויא)
שם שם ורבו על מלאכו׳ כבדות : בַּעֲבוֹדָה
קשה : וע״ז נופל ג״כ על שאר
עסקים על העסקים הנעשים
לזולתו לתקן לו צרכיו בשכר ,
במדבר ד וכל שרות נקרא עבודה : לעבד
עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת משא , הנה
הראשון היה עסק השיר והנגון
שהיא עבוד׳ לעבודה אחרת . וע״ד
זה נקרא׳ שמירת המצות עבודה :
שמות יג ושמרת את הָעֲבֹדָה הזאת (גאט-
שם לו טעס דינסט) : עֲבֹדַת הקדש :
וע״ש פעל גדר הוראת השם הזה
בפרט . והכנוי נופל בו על הפועל
ועל הפעול בכלל שם מפשט :
שמות ו אתכם מֵעֲבֹדָתָם : אין נגרע
שם ה מֵעֲבוֹדַתְכֶם . וע״א : וַעֲבֹדַת
ישעי׳ לב הצדקה, כמו מעשה ופעולה .

גבהן) : ויהי עבר לפניהם · וכן מ"ב ד
יבוא ביחס הפעול לענין זה :
להורות קדימה ומהירות הליכה
מזולתו ולא לפניו : ויעבר את ש"ב יח
הכושי (ציפארקאאמען) · וכשהוא
בא בקשור על, לענינים שונים ·
אם לענין אצל וסמוך : כי על בר' ח
כן עברתם על עבדכם (פארביא
רייזען) כמו אצל ולפני : ותעבור שם לג
המנחה על פניו : כל עבר עליו מ"א ט
ישם : עבר עלינו : ואעבור עליך : מ"ב ד
על שדה איש עצל עברתי · או יחזק' יו משלי כד
על גב הדבר ממש : עובר על מ"ב ו
החומה : שתי ונעבורה : ותער ישעי' כח
לא יעבור על ראשו · או לענין במדבר ו
חול דבר ושריה : על מי לא נחום ג
עברה רעתך (בעטרעפען, פיהלען,
עמפפינדען, צוקאאמען א׳ ד׳ ג׳) :
יעבור עלי מה (ערפאלגען, ווי- איוב יג
דערפאהרען, צוקאאמען) : ולא דברי' כד
יעבור עליו לכל דבר, לא יחול
עליו חוב כל דבר : עלי עברו תהלי' פח
חרוניך : גם עליך תעבור כוס : איכה ד
ועבר עליו רוח קנאה (איבער- במדבר ה
פאללען) · כי כן יאמר על התגברו׳
איזה מדה בגוף : וכגבר עברו יין ירמי' כג
(זיך בעמעכטיגן) שגבר עליו יין
ושכרות : כי עונותי עברו ראשי · תהלי' לח
גברו מעל ראשי · ובא אצל מנין :
כל העובר על הפקדים, לפי במדבר ט
שצריך שיעבור על פני המונה,
כמו : תעברנה הצאן על יד מונה: ירמי' לג
כל אשר יעבור תחת השבט · ויקרא כז
ומזה : כסף עובר, ענינו עובר מ"ב יב
על הפקודים · וע"א : עובר לסוחר בר' כג

(גאנגבאר) הוא העובר מיד ליד
בהוצאה · ובא בלי קשור לענין
ש"א יד התפשטות : והמלחמה עברה :
ישעי' ח שטף ועבר (זיך אויסברייטען)
תהלי' קמ או עברת גבול, כמו : גבול שמת
בל יעבורון (איבערטרעטען) :
איוב יט ארחי גדר ולא אעבור : זמותי
תהלי' יז בל יעבר פי · ומ"ש התפשטות
ש"ח ה ממש : ואצבעתי מר עובר · מפזר
מ"א כב ריח : ויעבר הרנה במחנה ,
התפשטות קול · וכן במלת אל
יהושע טו לע"ז : ועבר אל כתף (זיך ער-
שם יו שטרעקקען , אויסדעהנען) : ועבר
איוב לג אל גבול · וע"א : וחיתו מעבור
בשלח, ענינו ממות בחרב :
שם שם מעבור בשחת · וע"א : מעבור
איכה ג תפלה (דורכדרינגען) · וכמובן
תהלי' קמח המוסרי : חק נתן ולא יעבור
(איבערטרעטען) לא יסור וישנה
איוב יד מגבול המצוה, כמו : חקו עשית
תהלי' יז ולא יעבור : בל יעבר פי, לר"ק :
אסתר ה ולא יעבר אשר לא תבוא :
שם ט ולא יעבר להיות עשים · כלם
ש"א טו הפרת מצוה וחק ודת : כי עברתי
משלי כב את פי יי׳ : ופתיים עברו ונענשו :
ישעי' כד כי עברו תורת : גם עברו דברי
ירמי' ה רע : מדוע אתה עובר את מצות
אסתר ג המלך · וכמ"ם לע"ז : לא עברתי
דברים כו ממצותיך (אבווייכען) · וכל עברת
מצות במזיד · ובתל' סמכוהו על
ש"מ ידי עוברי עברה · ואצל
ברית, אם הוא בקשור בי"ת
ענינו עשית ברית לשמירתו :
דברים כט לעברך בברית אלהיך (אין בינד-
ניס טרעטען) ע"ש ברה · ואם

תַעֲבוֹט (פפאנד געבען) והכוונה
הלואה :
הפיעל ענינו עיוות ועיקום :
יואל ב לא יְעַבְּטוּן ארחותם׳ (קרוּאמע
וועגע גֶעהאן) הפעל נכלל בתה״פ
לא ילכו ארחות עקלקלות וי״מ
כמו ילבטון בארחתם וכ״מ התרג׳
מענין עכבה וטרח :
ההפעיל מע״א נופל על׳
דברי׳ טו המלוה על המשכון : וְהַעֲבֵט
תַּעֲבִיטֶנּוּ די מחסורו (ליהען איהן
כס טז איין פפאנד): וְהַעֲבַטְתָּ גוים רבים :
כס כד עֲבוֹט שת״ז לערבון : יוציא
אליך את העבוט
כס כס (פפאנד) : לא תשכב בעבוטו :
*עֲבִיט שם כלי למי רגלים
נזכר בתל׳ ,׳ עֲבִיט
של מי רגלים (נאכטגעשירר) :
עַבְטִיט חה״ש מבנין פִיעל :
חבקוק ב ומכביד עליו עַבְטִיט
טרח וליבוט ׳ ותהג׳ פי׳ חובין
כמו עבוט ול״פ כפול :

עבר

עָבַר פע״ו הב״ב׳ הקל ענינו
פניה והסרת העצם
ואיננו , או העתק עצם ממקום
למקום כמובן טבעי או פניית
מחשבה וסור ממצוה במובן
מוסרי ׳ וקשורו ביחס את ׳ על,
בתוך , בין , וכדומה על אופני׳
ש״ס ב שונים לפי מושגיו: הסתו עָבַר
(פאראיבער געהען , פארבייא
כלה׳ ג ציין) זמן עבר וכלה : וַיַּעַבְרוּ ימי
במדבר׳ יח בכיתו : עָבַר קציר : וכעב עֲבָרָה
איוב ל (דאהינשווינדן) עבר וחלף ואיננו :

כי רוח עָבְרָה בו ואיננו : ודורי תהלי׳ קג
המק עבר (פארטגעהען) כלם סורה ש״ס כ
ולא נמצא : ומאלהי משפטי ישעי׳ מ
יַעֲבוֹר , יסור ולא ישגיח : יבזיו תהלי׳ קמד
כצל עובד , מוהר ואיננו : והפרד ש״ב יח
אשר תחתיו עָבָר , חלף והלך
לו : ואתן להם יַעַבְרוּם , יכלה ירמי׳ ס
מהם ׳ ומ״ש נסיעה ממקום
למקום : וְעָבַרְתָּ אתי (רייזען) : שם טו
וְעָבַר יי לנגף (פֿאָרהערפֿאָהרען) ׳ שמות יב
וכשבא על מקום ההעתק נקשר
ביחס שבו : וַיַּעֲבוֹר אברם בארץ בראש׳ יב
(בעריזען , דורכרייזען , הין אונד
הער רייזען) : ולא עָבַר זר בתוכם : איוב טו
מאין עובר ושב : אשר עָבַר בין יחזק׳ לג
הגזרים (דורכגעהען) ׳ וכל עבורה בר״א׳ טו
שאצל מים מעבר לעבר בא
ביחס הפעול : עָבַר את הירדן : ש״ב יז
עָבַרְנוּ את נחל זרד : וַיַּעֲבֹר את דברי׳ ב
מעבר יבק׳ וכן יבוא בעברת עיר בר״א׳ ל
או מקום מסומן במלת את ,
להורות שעבר מצד אל צד השני
והרחיק ממנה : כאשר עָבַר את בר״א׳ לב
פנואל (פֿארבייא רייזען) כלומר
יצא וסר ממנה והרחיק : והוא שופטי׳ ג
עָבַר את הפסילים ׳ וַיַּעֲבֹר את שם יא
הגלעד ׳ ומ״ש רחוק קשור במ״ם :
אל נא תַעֲבוֹר מעל עבדך (פֿארט׳ שם יח
געהען , פֿארטרייזען , פֿורֿאיבער׳
געהען) : שטה מעליו וַעֲבוֹר : לא משלי׳ יד
תַעֲבוּרִי מזה : כפיו מדוד רות ב
תַעֲבֹרְנָה , ע״צ הרחבת הלשון ׳ תהלי׳ ד
וכל מה שקשור במלת לפני ענינו
קדימת הליכה : והוא עָבַר בר״א׳ לג
לפניהם (פֿארגעהען , פֿארהער׳

ויחנה למרדכי׃ ומ"ש עברת
ירמי' מו גבול ידוע וקבוע׃ הֶעֱבִיר המועד
(איבערטרייטען) יצא חוץ לגבול
ש"א כ זמן ידוע׃ וכן ירה החצי לְהַעֲבִירוֹ
ר"ל העביר הגבול שקבע לו
למטרה, כדי שיוכל לומר לו החצי
ממך והלאה, שהוא סימן לדוד׃
ומ"ש התפשטות ורובו אצל קול
ד"ה ב ל הכרזה בהודעת דבר׃ לְהַעֲבִיר
קול בכל ישראל (אויסרופען,
בעקאנט מאכען, פערברייטען)׃
שם לו וַיַּעֲבֶר קול בכל מלכותו׃ וַיַּעֲבִירוּ
שמות לו
ויקרא כה קול במחנה׃ תַּעֲבִירוּ שופר
בארצכם, להשמיע קולו׃ וי"מ
ש"א ב מזה׃ מַעֲבִרִים עם יי, מוציאים
קול (גשריכט פערברייטען)׃
תהלי' עח ההתפעל ענינו התקצף׃ שמע
יי וַיִּתְעַבָּר (אויפפאהרען אין צארן,
דברי' ג אויפגעבראכט זיין)׃ וַיִּתְעַבֵּר יי
תהלי' עח בי׃ ובנחלתו הִתְעַבָּר׃ והתעבר
שם פט כמו התבער אש חמה׃ הִתְעַבַּרְתָּ
עם משיחך רגז, ויש פעל מרומ׳׃
משלי' כו מִתְעַבֵּר על ריב לא לו (זיך איני
גען) מתעבר כמו מתערב׃ או
כפשוטו כועס ועוש' כמו הקציפו,
שם כ ובא ע"ד יוצא׃ מִתְעַבְּרוֹ חוטא
נפשו, מי שמסבב שיתעבר המלך
על ידו׳ או הכנוי על הפעול מי
שמתעבר עליו המלך הוא יחטא
נפשו יחסר ויחמוס חייו, כי הוא
קרוב להמית מי שמטיל עליו
עברה, ובא ג"כ מל' העברה׃
שם יד וכסיל מִתְעַבֵּר ובוטח, מתחזק
לעבור׃

עֵבֶר תה"ש לצד הגוף,
בהצטרפות אל הצד שכנגדו׃ אל שמות כה
עֵבֶר פניה (זייטע)׃ אל עֵבֶר פניו יחזק' א
ילכו׃ העבר שפניו פונה שם׃
אתם תהיו לְעֵבֶר אחד׃ איש ש"א יז
לְעֶבְרוֹ תעו׃ וצעקו מֵעֲבָרִים׃ ישעי' מז
ירמי' כב
בְּעֶבְרֵי פי פחת (ראנד)׃ כתובים שם מח
שמות לב
משני עֶבְרֵיהֶם׃ מכל עבריו׳ ירמי' מט
ונקראו צדי הנהר ימין ושמאל
עבר׃ וכשירמז המדבר על הצד
שהוא עומד בו יאמר בעבר, או
מעבר׃ וכשבא בעבר, אם ירמוז
על הצד שהוא עומד בו יבוא
בלי סימן הגבול׃ בְּעֵבֶר הירדן דברי' א
(דיזע זייטע דעס ירדנס) טרם
עברם׃ וכאשר ירצה לרמז על
צד השני׳ יסמן בו מקום הגבול
פאת העולם׃ הלא המה בְּעֵבֶר שם יא
הירדן (יענזייטס) דרך מבוא
השמש, כי המה עומדים אז
במזרחה׃ וכן בהיפך׃ בְּעֵבֶר שם יא
הירדן מזרחה שמש, לפי שהיו
עומדים אז במערבה׳ וכשבא
במ"ם מעבר, אם ירמז על הצד
שהוא עומד בו, בא בלי שמוש׃
ויחנו מֵעֵבֶר ארנון, כמו׃ באה במדב' כא
מֵעֵבֶר המדבר, מאותו צד שבו חיוג א
המדבר, וכשירצה לרמז על הצד
שכנגדו׳ יבוא המתואר שהשם
עבר מצטרף עליו בשמוש למ"ד׃
כי לא ננחל אתם מֵעֵבֶר לירדן במדב' לב
והלאה (יענע זייט), הוא מערבה
צד שכנגדו׃ כי באה נחלתנו שם שם
מֵעֵבֶר הירדן מזרחה (דיזע זייט)׃
ואתנו אחוזת נחלתנו מֵעֵבֶר שם שם
לירדן בבחינת ארץ כנען שהזכירו

הוא בלי קשור או ביחס הפעול
שופטים ח ענינו הפרת ברית: יען עברו
זכרי' ז בריתי (איבערטרעטען): לעבר
יהושע ז בריתו: כי עבר את ברית יי'
ואצל פשע כש"נ במלת על או
ביחס שאליו ענינו סליחת פשע:
מיכה ז ועובר על פשע (פאראיבערגעהן,
משלי יט ד"ה. פערצייהען): עבר על פשע:
עמוס ז לא אוסיף עוד עבור לו' והפועל
בינוני יאמר על כל אופני מהלך
תהלי' ח ונסיעה: עובר ארחות ימים:
ישעי' כג עובר ים (זעעפאהרער): עובר
שם נג שם כט ארח (רייזענדער): כמוץ עובר:
ירמי' יג כקש עובר (פערפליגענדם וועזען):
איוב כא עברי דרך: ושכר כסיל ושוכר
משלי כו עברים (אנדטטרייכער) נקראו
כן בטלנים עוברי' ממקום למקום:
יחזק' לט והסמת היא את העברים, פי'
החח"ר וואלף היידנהיים נ"י, כי
רבוי הפגרים יחדלו העוברים
מלעבור, ותפס על פי' מנחם שלא
מצאנו חסם על החוטם' ע"ש
חסם, וגם שיהי' יוצא לשלישי'
דחוק' ונכון הוא, אף שום
לפירושו לא יפול חסם על הפה:
יחזק' מז הנפעל: אשר לא יעבר (בע-
רייזט ווערדן) כי המקום בבחינת
העובר פעול' ובתל' תעבר
צורתו' תסור זיו פניו:
הפיעל יש ענינו קשור
מ"א ו והבריח: ויעבר ברתקות זהב
(פערבינדען) ל' בריחים' ויברח
בתוך הקרשים תר' לאעברא בגו
דפיא' וממושג זה ישתמש לע"כ
איוב כא חבור הזוג והריון: שורו עבר
ולא

ולא יגעיל (בעטוועגגערן, בעפ-
פרוכטען) ' ובתל' אשה מעברת'
ולא ידעתי אם נוכל לומר הפועל
על האשה עברה:
ההפעיל מ"ש הסדרה:
מעבירים עם יי' (פערטרייבען): ש"א ב
ויעבר הקדשים מן הארץ להעביר מ"א טו
את רעת המן (ווידערוופען, פער- אסתר ח
ניכטען): העבר חרפתי (ווענגנעה- תהלי' קיט
מען, פארטשאפפען, פערניכטען):
והעברתי את אויביך: והעבר ירמי' טו
רעה מבשרך: גם יי' העביר קהלת יא
חטאתך (פערצייהען): העברתי ש"ב יב זכרי' ג
מעליך עונך (וועגנעהמען) ' ומ"ש
פניה למקום אחר: העבר עיני תהלי' קיט
מראות שוא (וועגווענדען) ' או
ממקום למקום: ואת העם העביר בראשי' מז
לערים (פערזעטצען) מעיר לעיר
להעביר הממלכה, מגוף לגוף: ש"ב ג
והעברת את נחלת אביהן (איבער- במדבר כז
טראגען, איבערמאכען): והעברתם שם שם
את נחלתו לבתו' ומ"ש העברה
על מים בא בב' פעולים: למה יהושע ז
העברת העביר וגו' (איבערפיהרען)
את הירדן: ויעבר את אשר לו' בראשי' לב
ומ"ש בתוך דבר: והעביר את מ"ב כא
בנו באש (דורכפיהרען) ' ומ"ש על
פני: אעביר כל טובי על פניך' שמות לג
ויעבר ישי שמה (פרבייא פיהרען)' ש"א יז
ומ"ש על גב דבר: והעבירו תער במדבר ח
על כל בשרם, גלוח' ומ"ש
הגשה: והעברת כל פטר רחם שמות יג
ליי (ווייהען) כי כל דבר נקח
מבעליו ונתן לאחר נופל בו ל'
זה, כמו: אשר העביר מהמן אסתר ח
ויתנה

הנסיעה לבד י"ל מקום שעובר שסי ושותא דאינשי לומר על דבור שבא אגב ענין אחר דרך העברה (מיט פארביי געהען):

בעבור מלת היחס ומלת הענין כי הוא נרדף בענין עם בגלל שהוא מלת היחס, ועם מלת למען שהוא קשור וכולל סבה גורמת כמו בגלל, וסבה תכליתית כמו למען, וזה כשבא מחובר על שם מורה סבה גורמת:
ויק' ח בעבור האדם (וועגען) בסבתו:
שם כו בעבור אברהם עבדי: למען ייטב
שם יב לי בעבורך וכשבא מחובר על
שם כז פעל מורה סבה תכליתי: בעבור
שם מו תברכני נפשך (דמאיט): בעבור
תשכנו בארץ גשן (דמאיט):
שמות ט בעבור זאת העמדתיך בעבור הראותך את כחי הראשון סבה והשני תכלית, ובא בענין בעד:
ש"ב יב בעבור הילד החי: ואביון בעבור
עמוס ב נעלים (פיר) והבי"ת אף שהוא שמוש לא יפרד ממנו כבי"ת בגלל וכלמ"ד למען ובא ג"כ בשמוש למ"ד ועניינו אחד:
שמות כ לבעבור נסות אתכם בא האלהים
ש"ב יד לבעבור סבב את פני הדבר:
שם יז לבעבור הביא ואלה כמו למען ואף שגם הלמ"ד מורה תכלית, תכפל במלות נהוג כבי"ת בתוך בבין. ובאשר הדקדק בעמק מליצת הלשון יבוא בעבור לא לסבת שכלית מחייבת דבר, כי אם לכוונה ורצון, כמו ייטב לי בעבורך (צו געפאללען, צו ליב) וכן: לא

לא אשחית בעבור העשרים (צו געפאללען) בראשית יח

עבש

עבש פ"ע בנינו קל עניינו רקבון ועפוש: עבשו פרודות יואל א תחת מגרפותיהם (טיאנן, פויל... טען) הגרגרים הנפרדות אחת אחת בעפר שגורפו שם ויתעפשו ובתל' בא כפ"א תחת בי"ת, כפת שעפשה כמו שיביאו מפעפע ת' מבעבע והרבה בלשונם:

עבת

עבת פ"י בנינו פיעל עניינו קליעה: הוא ויעבתוה מיכה ז (פערפלעכטען, פערבינדען) ולהעת אפי' הרד"ק עבות מגו' חוטים וכן כאן עצה"מ השר והשופט והגדול שהזכיר אחד מחזיק ידי רעהו ברעה, כעבות מחוט משלש:

עבות יש תאר למין עץ משלש בעליו: וענף עץ עבות ויקרא כג (אירטע) ונקרא ג"כ הדס: ובין יחזק' לא עבותים היה צמרתו, ותה"ש לסבוך עץ בענפים רבים, וכן: כל אלה עבתרה (נוויגערייך) שם כ ויש שת"ג לחבל קלוע: ובעבות ישעי' ה העגלה חטאה (ציילע): בשנים שופטי' טו עבתים חדשים: קצץ עבות תהלי' קכט הרשעים, שאוסרים בו העגלה לחרישה: וע"א: ונתנו עליך יחזק' ג עבתים (פעסטען): ונשליכה תהלי' ב ממנו עבתימו החבלים שקושרים בהם: ומ"א: מעשה עבות (געפלאכטענע ארבייט) ש"מ כלומר כמעשה

דברי׳ ל לפניו : ולא מֵעֵבֶר לים היא׳ ובא:
ש״א כו ויעבר דוד הָעֵבֶר כמו אל העבר
השני ׳ וכל עבר הנהר הנמצא
במקרא יכנה הארצות שהם מצד
השני של נהר פרת ע״ש נהר :
מ״א ד מולפי עבר הנהר : בְּעֵבֶר הנהר יהושע כד
ישבו אבותיכם מעולם׳ והוא ארם
נהרים וארץ כשדים ׳ ומזה שם
בר״א יד היחס עברי ׳ ויגד לאברם הָעִבְרִי׳
שבא מעבר הנהר ׳ וכל יוצאי
חלציו ג״כ נקראו ע״ש היחס
שם לט הזה : איש עִבְרִי לצחק בנו : כי
שמות כא תקנה עבד עִבְרִי ׳ אנשים עִבְרִים
שם ג נצים : אלהי הָעִבְרִיִּים, בתשלום
דבר׳ טו יו״ד היחס והרבוי : העברי או
שמות א הָעִבְרִיָּה : למילדות הָעִבְרִיּוֹת׳
וי״א שנקרא כן על שם עבר
ש״א ד מבני שם׳ וע״א : במחנה הָעִבְרִים׳
נקראו מטה ראובן וגד וחצי שבט
מנשה בשם זה היושבים מעבר
לירדן׳ בבחינת שאר השבטים
היושבים בעבר הירדן בארץ כנען׳
שם יד ועפי״ז תבין הכתוב : וְהָעִבְרִים
היו לפלשתים וגו׳ :

עֲבוּר חה״ש לפרי הארץ :
יהושע ה ויאכלו מֵעֲבוּר הארץ
(געטריידע, ערטראג, פריכטע) ׳
ואולי לפי שפרי לארץ כעבור
לאשה׳ ונקרא האחד ע״ש חברו׳
ותרג׳ של דגן ושבר עִבּוּר ׳ ובתל׳
מזה טיבו של עִבּוּר זה ׳ על ולד
פרי בטן ׳ וכן נקרא חדש הנוסף
על שנה עִבּוּר ׳ והשנה שנת
עִבּוּר ׳ ביום החדש השני תרג׳
עִבּוּר ירחא תנינא ׳ וי״א כי פרי
שנה

שנה ההוה נקראה תבואה׳ ושל
שנה העברה נקראה עִבּוּר :

עֲבָרָה שת״נ לספינה המועברת
האנשים את המים :
ועברה הָעֲבָרָה (פאהרליג) : ש״ב יט

עֶבְרָה שמ״נ או חה״פ לחרון
וכעס : עֶבְרָה וזעם תהלי׳ עח
(צארן, פערדרוס, גרימם) : יום צפני׳ א
עֶבְרָה : מכה עמים בְּעֶבְרָה : תקות ישעי׳ יד
רשעים עֶבְרָה ׳ לו לפי שלא בא משלי יא
מה שמקוה ׳ ויש תאר לאיד
וצרה שתבוא פתאם : לא יועיל שם שם
הון ביום עֶבְרָה (איבערראשטטעס
אונגליק) ׳ ומזה : עושה בְּעֶבְרַת שם כא
זדון (שנעל, אונאיבערלעגט) זדון
בלי בחינה אך במהירות : ושבט שם כב
עֶבְרָתוֹ יכלה׳ פי׳ הרד״ק בשם
אביו שבט שחובטין בו התבואה׳
ושבה כי נמצא : ראה עני בשבט איכה ג
עֶבְרָתוֹ ׳ והנכון שבט יסורין יכלה
עברתו : ליום עֲבָרוֹת יובל : איוב כא
עֶבְרוֹת אפיך : בְּעַבְרוֹת צררי ׳ שם ח תהלי׳ ז
ושם *עֶבְרָה כתל׳ ידוע מן עברו
את בריתי ׳ בזמה יביאנו תרג׳
בעברתא ׳

מַעֲבָר חה״ש ׳ למקום עשוי
לעבור במים ע״י עברה
את מַעֲבַר יבק (דיא פורט) ׳ וכן בר״א לב
נקרא דרך צר בין הרים וגבעות :
אל מַעֲבַר מכמש (פאס) ׳ ובס״נ : ש״א יג
עברו מַעְבָּרָה ׳ ג״כ על אותו דרך ישעי׳ י
צר למכמש ׳ הרבוי : מַעְבָּרוֹת שם יו
לארנון : דרך הירדן על המַעְבָּרוֹת יהושע ב
מקום לעבור המים ׳ ובא : והיה ישעי׳ ל
כל מַעֲבַר מטה מוסדה׳ ש״מ על
הנסיעה

עגם

עָגַם פ"ע בנין קל עניני הצטער וחום על דבר: עָגְמָה נפשי לאביון (איטלייד האבען). איוב ל
ולד"ק שת"ז: אַגְמֵי נפש, באלף כמו בעי"ן, כי כל עגמת נפש הוא צער שמגיע לאדם שנשחת דבר מה שקוה עליו. ע"ש סכר: ישעי' יט

עגן

נֶעֱגַן פ"י בנין נפעל עניני העצר והתעכב במקום, או איחור ועצירה בזמן: הלהן תֵּעָגֵנָה (אויפגעהאלטען זיין, זיך אויפהאלטען, זיך צוריקהאלטען). וסגרו על מסגר תרג' בית עגנא: ומצאנו פעל קשור וצרירה באשה שנעצרת מבעל כמו ותהיינה צרורות: ומזה שם *עֲגוּנָה בתל' לאשה שהלך בעלה ואינה יודעת ההי הוא ואם מת. היא עצורה וקשורה מהדבק אל בעל אחר, וכולל השם הזה עצורת מכל איש, ועודה מקוה לבעלה שישוב והוא ספק. ועד"ז תעגנה, ת' תֵּעָגֵנָה. עצורות מכל בעל זולתי מקוות לאלה שאוליד והוא ספקי. גבן נמצא שם עֹגֶן או עָגוּן בתל': מכה את הגס ואת הָעָגוּן כו' בספינה והם כמו ווי ברזל כבדים באנית משליכי' אותם בים לעצור האניה מלכת (אנקער): והוא שוה לל' ארמית: רות א

עגר

עָגוּר פ"י בנין קל, ועניני המית קול מה לאנחה והתעטף: כסוס עָגוּר כן אצפצף (טאהבטען) וע"ד הוא מן הפעלים המתהפכים ועגור כמו ערוג. ויש שם עוף מה: ותור וסיס וְעָגוּר. וי"א שהוא שם עוף שקורים (פאפאגייא). עדר בשרש עוד: ישעי' לח, ירמי' ח

עדה

עָדָה פ"יבב"ב הקל יש עניני לבישת תכשיט של קשוט: וְעֶדְיָת עדי (צירען, טאיקלען, פוטצען, א. טאוק אנלעגן): יחזק' כג
עֲדֵה נא גאון וגובה, עצה"מו: איוב מ
וְאֶעְדֵּךְ עדי: כי תַעְדִּי עדי זהב יחזק' יו ירמי' ד
וכבלה תַעְדֶּה כליה: וַתַּעַר נזמה ישעי' סא הושע ב
ויש עניני סור ועברה והסרה. ר"ל עומד ויוצא: לא עָדָה עליו שחל (פארבייא געהן, פאראיבער געהען) לא עבר עליו, ע"מ: איוב כח
הן עַד ירח ולא יאהיל, יוצא, ויזיר אור ירח: וחסר הה"א והוא ל' ארמי' עובר ושב תרג' דעדי ותאיב. והענן סר תרג' ועננא עדה ובדניאל, וריח די נור לא עדת בהון פנה ועבר עליהם: שם כה

ההפעיל מע"ב: מַעֲדֶה בגד ביום קרה (ענטקליידען, אבז לעגען) מסיר בגדו. וע"ד מעדה בגד של עדי עיין להלן: משלי כה

עַד יש שם ת"ז נרדף עם שלל, חמוסר מזולתו: בבקר יאכל עַד (רויב): אז חלק עַד שלל: ליום קומי לָעַד ותרג' שלל עדאי ויש עניני כמו על או אל: האזינה עדי בנו צפור, כמו אלי. בראשי' מט, ישעי' לג, צפני' ג, במדבר כג

כמעשה חבל קלוע ולא כשלשלת
של חוליות : שרשרת העבתת — שם שם
ועצה"ש : בעבתת האהבה , — הושע יא
בקשרים וחבלים של האהבה :

עגב

עגב פ"י בנינו קל. ענינו חשק
אהבת המשגל. נקשרו
במלת על אשר עגבה עליהם — יחזק' כג
(העפטיג ליבען , בוהלען) ותעגב — שם שם
על מאהביה (איך פערליבען) נופל
על השאות חשק תאוה לזנות
בזרים , והפרוצה בנובר תאותה ,
משרלת בדברי' לבקש חן ואהבה
אצל רבים : ועל הזכר : מאסו — ירמי' ד
בך עגבים :
עוגב שם כלי זמר : במנים — תהלי' קנ
ועוגב ועגבי לקול בוכים : — איוב ל
ומזה נראה שהוא כלי שמשמיע
קול ע"י שמנפחים בו והאי'
למ"ש דעי' החכם ר' בר"ל ז"ל
בהקדמתו לס' תהלים ע"ש :
עגבים שמ"ז או תה"ש לשירי
חשק : כי עגבים — יחזק' לג
בפיהם : בשיר עגבים ובס"נ : — שם שם
ותשחת עגבתה ממנה (ליבע) : — שם כ
ובתל' נקראו עובות פעמים ב'
נבי' השת , או מקום הגבוה
בערוה ובזכר ע"ש סבל ' עגה
בשרש עוג :

עגל

עגל תה"ש לעגול וסבוב כדורי :
עגול סביב (רונד , צירקעל — מ"א ז
פעראיג) : וראש עגול לכסא — שם י
מרבעות לא עגלות : — שם ז

עגיל שת"ז לתכשיט כטבעת
עגול : עגיל וכומז (אהרי — במדב' לא
רינג) : ועגילים על אזניך : — יחזק' יו
עגל שת"ז לולד בהמה עד שנה
עגל בן בקר (קאלב) : עגל — ויקרא ט
מרבק : בעגלים בני שנה : עגלי — ש"א כח / מיכה ו
זהב ובס"נ : עגלה משלשת — מ"א יב
כלומר ג' עגלות כי אין עגל ביותר — שם כד
מבן שנה , א"ל שנאמר בנקבה
גבול אחר , כי נאמר : כעגלה — ירמי' נ
דשה : ואפרים עגלה מלמדה : — הושע י
לולא חרשתם בעגלתי : עגלת — שופטי' יד
בקר תקח : לעגלות בית און : — ש"א יו / הושע י
עגלה שם מרכבה : עגלה — ש"א ו
חדשה (וואגען) : והמם — ישעי' כח
גלגל עגלתו : וירא את העגלות : — בראש' מה
עגלות צב (בעדעקטע וואגען) : — במדב' ז
מעגל שם נרדף לנתיב שביל
דרך : פרשו רשת ליד — תהלי' קמ
מעגל (וועג , שטראססע) דרך
לעגלות ורובו מוסרי : כל מעגל — משלי ב
טוב , כמו ארח : במעגלי יושר : — שם ד
ומעגליך ירעפון דשן , כלומר — תהלי' סה
מדרך כל צעדך ירעף וי"א שהוא
תאר לשמים העגולים . וכס"נ :
תמוך אשורי במעגלותיך בדרכיך — שם יז
אשר הורית . וע"א : ושאול שוכב — ש"א כו
במעגל (קרייז , צירקעל) נקרא כן
המחנה השוכן סביב למלכם
בעגול : ויבוא המעגלה (ריא — שם יז
פעראנלונג) העגול שעושים
סביב למחנה , אם שלא יצא
איש שלא ברשות , או מנפילת
אויב :

עד עתה ׃ עד ועד בכלל ׳ (נאך
נילט) הם אחרי כן ׃ כמו עדיין ׳
וכן ׃ לא שמעת עד כה ׃ עד כן ׳ שמות ז במתי׳ ג
כמו עד עתה ׃ ולשאלה ותימה ׃
עד אנה ינאצוני ׃ (וויא לאנג נאך במדבר יד
נכלל בו ג״כ מלת עוד ׃ עד מתי שם שם
לעדה ׃ עד אן תמלל אלה ׃ איוב ח
וכל שהוא לשאלה הוא לדעת
שעור גבול הזמן ומתי יפסק ׃
ויש עד להפלגה ׃ ומהרה עד מאד ד״ה׳ כו
(איבראויס ׃ אויסערארדענטליך)
שכור עד מאד ׃ יפה עד מאד ׃ ש״א כה ת״ז ח
אל תעזבני עד מאד ׃ עד מהרה תהלי׳ קיט
ירוץ דברו (עהה) ׃ עד בוש ׳ תהלי׳ קמז שופטי׳ ד
ויש עד כמו קודם ׃ או טרם ׃
עד בואי אליך (עהע ׳ בעפאר) ׃ בר״א מח
עד שיפוח היום ׃ ויש כטעם גם ׃ ש״ה ד
לא נשאר בהם עד אחד ׃ כמו שמות יד
גם אחד ׳ והרבה שיבוא על בלתי
או בלי להורות עד סוף ותכלית
רב ׃ עד בלתי השאיר להם ׃ עד יהושע ח מ״ב י
בלתי השאיר לו ׃ עד בלי ירח ׃ תהלי׳ עב
עד בלי די (אונאויפהערליך) ׳ ומה מלאכי ג
שמורה בללגה ׃ מטוב ועד רע בר״א לא
(וועדער - נאך) ׃ מקטן ועד גדול שם יט
(זא וואהל - אלס) ׃ מגדיש ועד שופטי׳ טו
קמה ועד כרם זית ׃ ועד קשתו ש״א יח
ועד חגורו ׃ עד זכה עד פתחה ׃ במדבר ח
כל אלה והדומה עד ועד בכלל ׳
ויש ענינו המשך זמן ׃ עד כה מ״א יח
ועד כה (וועהרענדר ציט) ׃ עד ד״ה׳ לג
גשתו עד אחיו (אונקעס) ׃ עד שופטי׳ ד
התמוהמהם ׃ עד זה מדבר כמו איוב א
עוד בעוד ׃ הלא זה דברי עד יונה ד
היותי

היותי (אוֹאונג) מרי אז היותי ויש
עד ענינו עולם ׃ שוכן עד (אין ישעי׳ נז
עוויגקייט) עד אין סוף ׳ כי כן
יאמרו עד על דבר שאין לו גבול ׃
עושה גדולות עד אין חקר (בי איוב ט
אונס אונענדליך) ׃ נפלאות עד שם ט
אין מספר ׃ כן שוכן עד ׃ עד תהלי׳ מ
אין עד ׃ עד אעבור ׃ אבי עד ׃ שם קמח
עד עולם ׃ עד עולמי עד ׃ הררי ישעי׳ ט ש״א ג
עד ׃ עד לא שמת אלה לשעבר ישעי׳ מה
(ניא) וכן ׃ מני עד (פאן יעהער) ׃ חבקוק ג ישעי׳ מז
וביותר בשמוש ל׳ ׃ עומדת לעד איוב כ תהלי׳ קיא
(אין עוויגקייט) ׃ ואל לעד תזכור ישעי׳ סד
עון (אימאער פארט) ׃ אזמרה תהלי׳ מא
שמך לעד ׃ ויעמידם לעד לעולם ׃ שם קמח
לעד ועד עולם ׃ כן יורה פעמים ישעי׳ ל
נצחית ופעמים זמן רב ׳ ופעמים
בלטמו משך החיים ׃ עיין עלם ׃
ועם שמוש בי״ת ׳ עיין בעד ׳ ובא
סמוך ביו״ד על ב׳ אופנים האלה ׃
ר״ל אם לשעור גבול מקום וזמן ׃
עדי ערב ׃ עדי ארץ ׃ וע״א עדי תהלי׳ קד
רגע ׃ כמו ועד ארגיעה לשון שקר שם קמז איוב כ
(קיים) ׃ ובהסמך על עד ענינו משלי׳ יב
עולמית ׃ בטחו בה׳ עדי עד ישעי׳ כו
(אין אללער עוויגקייט) ׃ גם בניהם תהלי׳ קלב
עדי עד ׃ זאת מנוחתי עדי עד ׃ שם שם
זמן רב מאד ׃ וחסר הסומך ׃
ואחריתו עדי אובד ׃ כלומר עדי במדבר כד
עד ׃ ובא בחבור וי״ו תאר תמיד
על שם עולם ׃ ה׳ ימלך לעולם שמות טו
ועד (אימאער אונד עוויג ׃ אונ
אויפהערליך) כמו מעולם ועד
עולם ׃ ובעבור שהנגינה בעי״ן בא
וי״ו

 עד

וי״א שהוא תאר לפה או לדבור:
איוב לג ועדיכם אתבונן (וואָרטע) וי״ל
מל׳ תשובה והסרה (ווידערלע־
טס טס גונג) וכן: אזין עד תבונותיכם
(פערנונפטיגע ווידערלעגונג) וכמו״ש
תהלי׳ לג פה: עדיו לבלום: המשביע בטוב
טס קג עדיך פיך וי״ל מל׳ בלי ר״ל הזקנה
שהגוף כמועדה בגד בלה (דאָז
אַלטער) ומחדש כנשר נעוריכי:

עד שת״ז לסמרטוט וקרועי
ישעי׳ סד בגדים: כבגד עדים כל
צדקותינו (נערפּעלט) ר״ל בגד
רקב ובלה שמסיר האד׳ ומפרשי׳
סמרטוטי בגדים שמקנחים בהם
טריה, וכמוהו בתל׳ עד שהוא
נתון תחת הכר, לקנח בה אוזה
התשמיש וכן המשמשת בעדים
ותרג׳ של ספחת עדיא׳ וי״ל
איוב י עד״ז: תחדש עדיך נגדי, נגעים
וע״ד בגד עדים מל׳ בליה וזקנה,
כמו שפרשתי המשביע בטוב
עדיך:

עדי שת״ז לתכשיט וכלי קשוט:
יחזק׳ יז ואעדך עדי: כי תעדי עדי
ירמי׳ ד זהב (פוטץ, טאוק, געשמייד):
ש״ב א המעלה עדי זהב ועמ״א ותבואי
יחזק׳ יו בעדי עדיים: כי כלם כעדי
ישעי׳ מט תלבשי: איש עדיו עליו: בתולה
שמות לג עדיה: עדיך מעליך ובא בס״נ
ירמי׳ ב אחר: את הנזר ואת העדות
שמות לג (קעניגליכער טאוק) וע״ד י״ל מזה:
מ״ב יא
ש״ב א המלבישכם שני עדנים בתוס׳ נו״ן
כמנהג כנחי׳ ל״ה וכן י״ל כי מועדת
בגד ביו׳ קרה תאר נסמך למתואר,
כי בגד עדי הוא קל ולא להחם:

עד מלת היחס או תה״פ
להגביל בפעל גבול מקום
או זמן׳ וכל שהוא מחובר לשם
זולת שם זמן, הוא מלת היחס
להגביל גבול המקום: עד הגבול יהושע׳ ח
שלחך (ביז): עד פה תבא: איוב לח
ונשים עד נפח: עד לשמי׳ הגיע: במדבר כא
עד הם, עד אליהם, כלם עד ד״ה ח כח
במקום, ועניני אל או על כמו מ״ב ט
אשר עד מידבה, על׳ ובכנוי׳: במדבר כא
תגע עדיך ותבהל: עד אליך, איוב ד
או בך, כי הכנויים האלה מתחלפי׳
זת״ז: עדיך כל בשר יבואו, כל תהלי׳ סה
מלות היחס באלה בכנוי יבואו
ע״ד רבים, כמו אליך: ועדיכם איוב לג
אתבונן לה״א: האזינה עדי׳ כלם במדבר כג
כמו אל, אך נכלל בו דבר מיוחס
לעצם (בעטרעפענד): ומה שהוא
מחובר לפעל הוא להגביל שעור
זמן בפעולה ומובן במלת כי, אשר,
אם, בפעל או בכח: עד כי יבוא במדבר מט
שלה (ביז) עד שעור זמן: עד אם
כלו לשתות: עד אם הברתי: עד טס כד
אשר תשוב חמת אחיך: עד אשר טס טס
אם הביאונם: עד שבו הרודפים, טס כח
חסר אשר, או אם, או כי: עד במדבר לג
יבוא: עד יצמח זקנכם. כי בכל יהושע ב
אלה נקשר עמו תנאי בזמן הושע י
הפעולה ד״מ עד יצמח זקנכם ש״ב י
תשבו ואם יצמח תשובו, וזה
עד ועד בכלל לפי שהפעולה
נכללת בזמן המיועד וכן בחבור
לשם מפשט: אזין עד תבונותיכם איוב לג
עד תחקרון מלין לד״ק והבא
מחובר על שם זמן: כי לא באתם דברים יב

ד״ס א יז כעדר צאן הקצובות : ולעדר בלא לב ולב (מרהען , זיך מין ריהען אונד גלידער , שטעלען)
פס פס עדרי מערכה , כמו עורכי מלחמה (געאיבטע קריגער) :
הנפעל יש ענינו חפירה בקרקע סביב הזמורה להסיר העשבים
ישעי׳ ה העיים : לא יזמר ולא יעדר (אוא
פס ה גראבען ווערדען) : אשר במעדר יעדרון : ויש ענינו שלילה והפקד
ש״א ל וחסר : לא נעדר להם מן הקטון (פערמיסט ווערדן) : נאמר על דבר נפקד ממי שהוא שלו : איש לא
ישעי׳ ם נעדר (פערמיסט ווערדן) : ותהי
פס נט האמת נעדרת (פעהלען , אמנגעלן , פערניכטעט , בעראובט ווערדען)
כל אלה העדר שאחר הויה : אחת
פס לד מהנה לא נעדרה (ניכט דא זיין) זה העדר מציאות והויה מעיקרו ושם העדר בכ״א לאין ואפס הפך הויה ומציאות כמ״ש הבדרשי׳ בהעדר הקודם להויתו : כי כל יש ההוה לפני הויתו לא היה והוא העדר מעיקרו :
ת״א ד הפיעל מע״ב : איש חדשו לא יעדרו דבר (פעהלען לאססען , אויסלאססען) יחסרו מן הראוי :

עֵדֶר
שת״ז לקבוץ מספר צאן קצובות ומסודרות
ג״ה׳ לג במערכת : עדר עדר לבדו (העערדע) : בעדר הקצובות : כרעה
פ״ס ד עדרו : וישת לו עדרים לבדו :
ישעי׳ מ נכבו עדרי בקר : וע״א : ועדרים
ב״ה׳ ל לאורות (ריהען קאמערן) חדרי׳
יואל א מסודרים במערכה :
ד״ה ב לב

מַעְדֵר
שם כלי חפירה לעבודת כרם : אשר במעדר ישעי׳ ז יעדרון (יעטהאקען) :

עדש

עֲדָשִׁים
שם מין קטנית : ופול ש״ב יז ועדשים (לינזען) ובתל׳ היחיד עדשה עוב בש׳ עיב :

עוג

עוּג
פ׳ בנינו קל ענינו עשית עוגה : תעגבה לעיניהם יחזק׳ ד (נון קוכען באקען) או אפה עוגה , כי עוגה היא האפויה בגחלים :

עֻגָה
שת״נ לחלה רקיקה אפויה : עשי לי משם עגה קטנה מ״א יז (קליינקוכען) : עגת רצפים : פי׳ ש׳ יט גחלים , כי כל עגה היא חררה על גבי גחלים , וז״ע היה עגה הושע ז בלי הפוכה , כי הנאפה בתנור איננו צריך להתהפך , כי נאפה מב׳ עבריו כאחד : אבל הנאפה ע״ג גחלים אם איננו מתהפך איננו ראוי לאכילה צד אחד שרוף והשני חי : לושי ועשי ב״א יח עגות , למהר אפייתו כי נחוצים לדרכם : ולפי בנין השרש הזה נראה יותר להיות מן הכפולים אלא שהוקל מן הדגש והפעל לעד :

מָעוֹג
שת״נ מזה : אם יש לי ע״א יט מעוג , דבר שהוא מן עוגה לא פרוסה ולא שלמה : וע״א : בחנפי לעגי מעוג (פער תהלי׳ לה נערטעט אונד) מעוג הוא עקימות פה הלועג בל׳ ערב : וי״א שהוא דמיון לחריקת השנים באכילת עוגת רצפים היבשה שמשמיע

ויו׳ קמוצה: ארך ימים עולם ועד: תהלים כא
זה יוצא מזולתו והבן: ואברכה שם קמה
שמך לעולם ועד:
עֲדֶן בתוספת נו״ן ענינו עד
הנה בזמן או במלת עוד:
אשר עֲדֶן לא היה (קהלת ד) אשר לא
הוה עד הנה: ובתוספת ה״א
עלנון: אשר המה חיים עֲדֶנָה שם שם
וי״ל כי הוא מן עדן: אשר לזמן
הזה לא היה. אשר המה לעדן
הזה כי עדן זמן באחמי׳

עדן

התעדן פ׳ה בנינו התפעל נחמי׳ ט
וענינו התענג: וישמינו
ויתעדנו (זיך פערגניגן, פֿערוואהן)
עֵדֶן שת״ז למקום דשן ושמן
מטע אילנות להתענג בו:
אדם שם: ויטע יי׳ אלהים גן בראשית ב
בעדן: כל עצי עדן: מדברה יחזק׳ לא ישעי׳ נא
כעדן. ובפ״נ שם״ב לענין העלומים
ותאוה אחר בלתי הותה לו: בראש׳ יח
עֶדְנָה (פערגניגען, רייטץ) בעי-
גירקע, וואלוסט) או בנוי ללחות:
והרבוי: המלבישכם שני עם ש״ב א
עדנים: ואמרו שחסר, וצ״ל
והמאכילכם עדנים והמליצה
תקצר כי אין עדנים נופל על
לבוש: והרד״ק אמר כל מה
שהתענג הגוף בו נקרא עדן
וע״ד הוא מן עדי והנו״ן נוסף
ואת שאין משקל דומה לו: ונחל
עדניך תשקם, והמליצה על תהלים לו
השגות המושכלות. ומ״א תאר:
עדינה היושבת לבטח (וואלוסטי- ישעי׳ מז
גע) המתנהג בענג ורכות:

ומעדנים

מַעֲדַנִּים תה״ש למאכלי ענג
ודשנים: האוכלים איכה ד
למעדנים (קעסטליכע שפייזע):
והוא יתן מעדני מלך: מלא בראש׳ מט
כרסו מעדני ויתן מעדנים לנפשך ירמי׳ נא משלי כט
ענג רוחני:
מַעֲדַנּוֹת תה״ש או תה״פ וענינו
קשור: וילך אליו אגג
מעדנות (געבונדען, געפעסעלט) ש״א טו
אסור בכבלים ועי״ז הבין כי סר
מר המות: והוא מן השרשים
המתהפכים: ויהיה עדן ענד
לענין אחד כמו ערף העף וכדומה:
התקשר מעדנות כימה: ר״ל איוב לח
קשור מערכות הכוכבי׳ כימה
המחוברות במערכת בקשור
(פֿעראיינדען בונד) והפכו מושכות
כסיל שהוא התפשטות אמר
תפתח ע״ש כסל:

עדף

עָדַף פ״ע ומאמר הכמות:
בב״ב הקל ענינו מותר
המדה בעצם על המשוער בכמות
מה: ואת כל העודף (איבריג שמות יו
זיין) העודפים על הלוים: במדבר ג
הידיעה העדפת ובתל׳ ישמש שמות כו
בו ג״כ על יתרון האיכות ומשובחי׳
חביב עדף (בעססער):
ההפעיל: לא העדיף המרבה שמות יו
(איבריג האבען) הפעל נכלל
בתאר הפעל ומובן ענינו כלומר
לא היה לו עודף המרבה ללקוט:

עדר

עָדַר פע״ו גב״ב: הקל ענינו
סדור מערכת הצבא

וייעוד · כן מצאנו יעד מורה ג"כ
איוב ט עדות: ואם למשפט מי יועידני·
יעיד לי · וכבר הבאתיו בשרשו
לע"א :
שמות כא החפעל : והועד בבעליו (גע-
-ווארנט ווערדען) הבעלים הוזהרו :
שם לו ובתל' שור המועד · ר"ל המותרה
ומוזהר · ודעתם עוד על כוונה
שניה, שהוא מוכן ומיועד ומחזק
במדה זו לנגוח , וג"ז ראי' כי
יעד עוד, משתתפים בהוראה :
ההתפעל מע"כ כפיעל :
תהלי' כ ואנחנו קמנו ונתעודד (או פ-
רעכט שטעהן בלייבן) הפך נפלו ·
או אחד מחזיק וסועד את רעהו ,
כי זרת מהוראת התפעל כמו
נתחכמה :
עד שת"ז או תה"ש או שמ"ז ·
בראשית לא לענין ראי', אות והתראה: הגל
הזה עד (צייגע, צייכען) כי כל דבר
שמוכיח ומודה על דבר שהותנה
שמות כב נקרא עד: יביאהו עד (בעוויז)
סימן לדבר שמוכיח שהוא כן :
יהושע כב כי עד הוא בינינו (צייכען, אערק-
אמהל), כי המזבח לא יעיד אבל
ישעי' יט אות וסימן · ובאו שניהם: והיה
לאות ולעד : ומ"ש אזהרה :
דברי' לא השירה הזאת לפניך לעד (וואר-
שמות כ נונג) · ומ"ש ש"מ עדות : לא
תענה ברעך עד שקר (צייגניס) :
דברי' יט והנה עד שקר העד: עונה ברעהו
משלי כה עד שקר · ומ"ש תאר עד מומש :
שם יז לא יומת על פי עד אחד (צייגע) :
איוב טז הנה בשמים עדי: הן עד לאמים
ישעי' נה נתתיו , י"מ כמו אות ומופת
בעוויז

(בעוויז) ע"ד יביאהו עד וי"א
כמו מזהיר ומתרה, ע"ד השירה
הזאת לעד, וי"מ, שר וגדול וכן
ת"י הא רב לעממיא מניתי', כי
השר והגדול בידו להזהיר
ולהתרות , ולכן נרדף עם נגיד
ומצוה ; וי"מ מזה · עין ראתה
ותעידני ; והרבוי: על פי שנים דברי' יז
עדים : קמו בי עדי שקר : אתם תהלי' כז
עדי · וש"מ יתנו עדיהם ויצדקו ישעי' מג
(בעווייזע) : ועדיהם המה : תחדש שם מד
עדיך נגדי ע"ש עדה · וב"סנ : איוב י
ועדה המצבה הזאת (צייגע) : בראשית לא
בעבור תהי' לי לעדה · והרבוי : שם כא
מה העדות והחקים (צייגניסע, דברי' ו
צייכען, אערקאמהלע) · העדות
הם המצות הנכללות בתורה
שהם כמו עד אות וסימן לרמז
על מעשה מה שהיה ולזכור
הנס והטוב' שנעשה בו לאומה ,
כמו, פסח , מצה , מילה, וחגים,
וכדומה שמעידים על מעשים
שהיו · וחקים הם שאין סבה
ידועה לעשייתם, ומשפטים על
משפטי הדינים שבין שלי ושלך ·
וגם כם מה שאין השכל מחייב
מהת עונשם כך · ועל מדתם
ישאל כי על עקר מציאות משפט
במדינה אין זה מדרך הכם שישאל :
ועדתי זו אלמדם התורה בכלל : תהלי' קלב
עדתיך נאמנו מאד · הסמנים שם צג
הרומזים עליו ית' · או הייעודים
שהבטיח לבית ע"י נביאיו :
עדות תה"ש מזה: ויקם עדות שם עח
ביעקב המצות הרומזים
על

קול באבילתו כחורק בשניו וכן
חרגם הר״מ (מיט דעם אונדע
פערנערענדעם געטפעטטע) :
ואין רחוק שיבוא מ״ם תמורת
ל׳ כמו שיבוא נו״ן ת׳ למ״ד כמו
גועז מן לעז :

עוד

עֽוֹד פ״י דב״ב הפיעל עב״מ ׃
מ״ש ע״ד השלמים ענינו
תהלי׳ קיט חבלי רשעים עודני שלולה ׃
(בעהיבען) ׃ מן בקר יאכל עד ׃
ולפי התרג׳ סיעת רשעיא אתכנשו
עלי ׃ פי׳ עוד כמו ועד ׃ (אואגעט
בען) ׃ ולפי שנאמר חבלי החי״ת
בסג״ל ע״כ חבל ענינו או גורל
או צירים וחבלים , לפי הכלל
המונח בשרש חבל ע״ש (כי
טעות נפל בדפוס שם הכתוב
בפתח) ׃ ע״כ ענינו צירים הראוים
להשעים סבבוני ועדו עלי ׃ ע״ה
חבלי שאול סבבוני ׃ ומ״ש ע״ה
המתועבים ענינו חוק ואמוץ
תהלי׳ קמו סעד וקיפה : מעודד ענוים (אונ
טערשטיטצען, אויפריכטען , בע
פעסטיגען) מעודד היפך משפיל ׃
שם קמו יתום ואלמנה יעודד (דיא וערדע אופט
אאכען) שיהיו קיימים עוד , היפך
זעות :
ההפעיל מ״ש מ״עב בפיעל :
איוב כט עין ראתה ותעידני (בעקרעפ
טיגען , אוטערשטיצען , ביאפאלן
געבען) תסעדני לקיים דברי נרדף
איכה ב עם ותאשרני : מה אעודך מה
אדמה לך , כמו אעודך , מה
אדמה לך שבו אעודך ואחזקך :
כי

כי כשמביאים ללב המצר המיון
מאיש אחר שגם לו עלתה כך
תתחזק לבו ויתנחם מעט ע״ד
צרות רבות ח״נ ׃ והתרג׳ מסייעני
שתרג׳ מה אסעיד ׃ וש ענינו
סהדא לקיים הבר או אזהרה
והתראה ׃ ומ״ש סהדא לקיים ׃
בא בלי קשור ובא מחובר לעדים ׃
וְהָעֵד עדים (צייגען געהאטען) ׃ ירמי׳ לג
וְאָעִידָה לי עדים ׃ וביחם הפעול ׃ ישעי׳ ח
וַיְעִדֻהוּ לאמר ברכת (צייגיס מ״א כא
אויסזאגען אויף יעמאנד) ׃ ויעידהו שם שם
אנשי הבליעל ׃ ומ״ש אזהרה
והתראה בא בקשות בי״ת ׃ הָעֵד העד נלח׳ מג
הֵעִיד בנו האיש (ווארנען) ׃ כי שמות יט
אתה הַעֵדֹתָה בנו ׃ רד הָעֵד בעם , שם שם
פלס אזהר׳ ומניעת דבר ׃ ולפעמי׳
כולל שניהם ׃ הַעִדֹתִי בכם היום דברי׳ ד
את השמים וגו׳ ׃ כי המזהיר
יקח לו עדים לראיה שהזהיר :
הַעִדֹתִי בכם היום כי אבד (בע שם ח
צייגען, פארחויס בעטטיאאטען) ׃
ובא לשון זה לענין אזהרה
והתראה ויעוד , כי המתרה מיעד
מה שיהיה בעתיד אם לא ישמע ,
ויהיה עד עוד לע״א ׃ אך הָעֵד ש״א יח
תָּעִיד בהם , ג״כ התראה ויעוד
משפט המלך ׃ וָאָעִד ביום מכרם נחמי׳ יג
ציד , כתב האב״ע ראוי ואעיד
בם (פערביטען , דראהען) אזהרה
ומניעה , ובעל מ״נ מביא ׃ ומי ירמי׳ מט
כמוני ומי יְעִדֶנִּי בשרש זה , והוא
מנחי פ״י ואולי לפי מה שאמרתי
הנה יעד עוד נרדפים בענין ׃
וכמו ששרש עוד יורה ג״כ זמון
וייעוד

הוא מצטרף על זמן שקדם ; הוא
משלי לח גבול זמן : ועמלו לא יזכר עוד ,
נח' ז ר"ל כל עוד שהיין בו : כי לימים
עוד שבעה ר"ל לימים , עדיין
הם שבעה , (עס זינד נור נאך)
ש"א טז כמו : עוד שאר הקטן , להגביל
הכמות במספר ובזמן ; ורש"י פי'
לימים עוד זמן אחר זמן נוסף על
ק"כ שנה , ואין צורך לזה , כי
הלמ"ד מורה סוף ותכליתי ומ"ש
נח' יט על התוספת בכמות : עד מי לך
פה , ר"ל מי לך פה עוד יותר
דברים ח (נאך אעהר) : ועל הארץ מתחת
נח' כט אין עוד , יותר נוסף על זה ,
שם מס ומ"ש המשך בזמן : הן עד היום
איוב א גדול ; כי עד חמש שנים : עוד
נח' מס זה מדבר , העוד אבי חי (נאך) :
המתמיד במציאות בהוה על
ש"ב א הענין שהי' בעבר : כי כל עוד נפשי
שם יד בי , אף שעודני חי : טוב לי
עוד אני שם . וכן בשלילה עד"ז :
תהלי' פח אשר לא זכרתם עוד , ר"ל פסקה
זכירתך בהם . שולל ההמשך :
שם עד אין עוד נביא (נאטעהר) לא נמשך
עוד מציאותו . ובכנוי עד"ז :
שמות ט עודך מסתולל בעמי ; ועודך מחזיק
בם , דרך תימה על הממשיך
איוב ב בפעולה שהי' לו לחדל : עודך
ש"א כ מחזיק בתמתך : ולא אם עודני
חי ולא תעשה ר"ל ואם לא
אקיים התנאי הזה , בין אם עוד
אני חי . אם אמשיך בחיים , לא
תעשה וגו' ואף לא אם אמות
אסתר ו לא תעשה וגו' : עודם מדברים ,
איכה ד תהיו ממשיכים עוד בדבור : עודינה
תכלינה

תכלינה עינינו , לא פסקה
התוחלת . ובשמוש כ"מ , בבי"ת
מורה כתוך הזמן או המקום :
בעוד שלשת ימים , בזמן שהוא נח' מ
עוד נמשך ג' ימים לא ג' ימים
שלמים אבל במשך ותוך הזמן
הזה , כי כל בעוד בבי"ת מורה
בתוך משך הזמן או המקום (בינ
גען דריא טאגע) קודם שיכלו
וכן נאמר ויהי ביום השלישי ,
ותימה על המתרגם האשכנזי
שתרגם (נאך דריא טאגע) , הרי
לא נאמר לימים עוד שלשה ,
כי הלמ"ד מורה סוף הזמן , ואחרי
שנאמר בעוד הוא בתוך כהוראת
הבי"ת : בעוד הילד חי , כל זמן ש"ב יב
המשך היות הילד : בעוד כברת נח' מח
ארץ , בהמשך מקום , לא היה
יותר מכברת ארץ (עט וואר נור
נאך) כמו : ויהי עוד כברת ארץ , שם לה
אף שאינו תוספת , אבל הוא
המשך על מקום הנסיעה , כבר
נסעו מרחק רב ולא נשאר כ"א
כברת ארץ ובתוך השעור הזה :
באה השמש בעוד יומם (וויין ירמי' טו
נאך) בתוך שהיום עוד נמשך :
ותקם בעוד לילה , על פעולה משלי לא
שקדמה להיות על זמן הרגיל ;
בעוד היום , קודם שפסק היום יה"ג ג
הזה , וכ"ז לעד כי בתוך שלשת
ימים , בתוך יום ג' ולא אחר ג'
ימים ועד"ז בא לענין רבותא
בלי שמוש : עוד היום בנוב לעמוד ישעי' י
(נאך) ר"ל עוד היום הזה שהוא
זמן קודם ע"ד הרגיל , היה רוצה
לעמוד

שם יט על מעשים: עֵדוּת ה׳ נאמנה,
פעולותיו המורים על שלמות
פועלם היא עדות נאמנת׳ ובא
משלי׳ קלב כחולם: וְעֵדֹתִי זו אלמדם׳
האזינו ונקראו הלוחות עדות: ואל
שם ל״א הארון תתן את העדות: שני
שם ל לחות העדות: ואת ארון העדות:
שם נ״ח משכן העדות, ואולי נקרא משכן
עדות מן אשר אועד לך שמה׳
תהלי׳ ס ובא תה״ש לכלי זמר: על שושן
שם פ עדות י״א שהוא מן עדי: עדות
מ״ב יא לאסף מזמור: את הנזר ואת
העדות, וי״מ ספר תורה שנקראה
תהלי׳ קיט עדות ועיין עדה, והרבוי: דבקתי
ירמי׳ מד בעדותיך: בחקותיו ובעדותיו,
בהפוך אותיות כמו עולה עלוה:
ובהל׳ בא הרבוי מזה במשפט
עדיות כמו מן גלות גליות:

תְּעוּדָה הה״ש שהוא נרדף
עם עדות ותורה:
ישעי׳ ח צור תעודה חתום תורה בלמדי,
וי״א שהוא מתאר ההתראות
שם שם והיעודים: לתורה ולתעודה,
לשבועה בתורה ובתעודה. וע״א:
רות ד וזאת התעודה בישראל (בע־
סטעטיגונג, ציגניס, בעווייז)׳
ר״ל אות וראיה לקיום הדבר,
בחלפין ותמורות, כאשר שלף
האיש נעלו ונתן לרעהו היה
הנעל ביד המקבל לראיה, על
מה שנתן לנותן הנעל וע״מ שיש
לו לקבל עוד ממנו׳ ועד״ז וישלף
נעלו הגואל ונתן לבועז לעד כי
מכר לו הגאולה׳ וחכמי התל׳
נחלקו בדבר מי נתן למי ופסק
הלכה בועז שלף נעלו׳ ועפ״ז
תעודה היא עד וראיה׳ וכן נקרא
היום הכתב שיתן המקבל מעות
לנותן לתת לו חליפתו דבר,
להיות בידו לראיה עד שיתן לו
החפץ תמורת הכסף כתב תעודה
(ט״ין):

עוֹד מלת ת״הפ, להגביל בפעל
השנות הפעולה ההיא
בעצמה׳ או המשך הפעולה
ההיא במשך הזמן, או המשך
מציאות העצם על ענינו מה
שהיה בעבר ג״כ בהוה׳ או
שישוב להיות בעתיד על ענין
מה שהיה בעבר ופסק ואיננו
בהוה׳ או להודיע תוספת בכמו׳
או תוספת בזמן: וידע האדם ברא׳ ד
עוד את אשתו (פֿערנער, אבער־
מאהלס): ותרץ עוד אל הבאר: שם כד
ותהר עוד, בלם השנות פעולה, שם כט
ובא על שנית: וישלח עוד שנית׳ ש״ב יד
וכן הוא בא הרבה פעמים מחובר
על פעל יסף מענינו: לא אוסיף ברא׳ ח
עוד לקלל (מעהר, פֿערנער, נאכ־
מאהלס): לא אוסיף עוד ראות שמות י
פניך; ולא יספה שוב אליו עוד, ברא׳ ח
וכל עוד המחובר לשלילה מורה
לרוב לעולם: לא יאמר לך עוד ישעי׳ סב
עזובה (נאמהלס אוהר): עוד ברא׳ ח
כל ימי הארץ וגו׳ לא ישבותו,
עוד נמשך למטה, לא ישבותו
עוד לעולם; ולא יספו עוד גדודי מ״ב ו
ארם לבוא, הענין בגדודים לא
באו עוד, אבל במחנה גדולה
באו, כאשר יורה הספור, ואפ

הלכה הוא

נופל על עוות הדין עם השם,
ועול נופל על המעות מעשיו
לעמיתו, ועושקו בזרוע כח בלא
משלי׳ מא משפט; מוכף מעול וחומץ (אונ-
רעכט טוה, געוואלטטעהטיגקייט
ישעי׳ כו אויסאיבען): בארץ נכחות יעול
(פערדרעהען)׳ מעות הישר:
עול שמ״ז לעוות משפט הישר:
ויקרא יט לא תעשה עול במשפט
(אונרעכט) העול הזה הוא במומן
מזכה את החייב ולהפך, ואפי׳
יזכה את העני שלא כדין בעבור
עניו, הוא עול במשפט׳ ואמר
שם שם שנית; לא תעשו עול במשפט
במדה וגו׳ על תרמית המדות:
איוב לד אם עול פעלתי׳ אם יש עול
תהלי׳ ז בכפי; תשפטו עול: מעול ישיב
שם פב
יחזק׳ יח ידו, נופל על המעשק וולתו
שם שם שלא כדין; בעולו אשר עשה׳
משלי כט ותה״ש: איש עול: אל אמונה
דברי׳ לב ואין (אל) עול׳ לגמול ולענוש
ד״ה ב יט שלא במשפט, וב״סג: עולה
איוב ו ומשא פנים: היש בלשוני עולה,
שם יא דבור מעות שלא כמשפט: ואל
תשכן באהליך עולה הון עשוק,
מלאכי ב ובנחות הוין: שונא גזל בעולה,
איוב לו לד״ק: מקנה אף על עולה לד״ק,
תהלי׳ פט וע״ש עלה פי׳ אחר ות״הש: ובן
עולה לא יענגו. בעלי זרוע
הלוקחים בכח שלא ביושר:
ש״ב ג כנפול לפני בני עולה נפל שעורו,
כנפול ישר לפני בני עול בעלי
זרוע וכח נפלת לפני בני צרויה
שם ז שהם כן: ולא יוסיפו בני עולה
לענותו, נופל תמיד על הנסמכים

על כחם לעשוק וולתם בזרוע׳
ויש עול שיעשה המעול בהעדר
ידיעתו שהוא עול, וע״ז אמר:
תהלי׳ קיט אף לא פעלו עולה, בלא דעת,
איוב לד כמו: אם עול פעלתי: ועולה
מלאכי ב לא נמצא בשפתיו, אפי׳ בחסרון
ידיעה כמה שהוא מרמה אותה
צדק מצד עקום דעתו ובא מהופך
הושע י פ״א: על בני עלוה, כמו עולה,
תהלי׳ לז ובב׳ סימני נקבות: ולא עולתה
שם קכה בו: בעולתה ידיהם׳ ובנות הוי״ו:
איוב ה ועלתה קפצה פיה, בנחות הוי״ו׳
העשק ויד החזקה, כי בעל זרוע
תהלי׳ נח יחשב לו למשפט זרוע ידו: אף
בלב עולת תפעלון, כי כל שנופל
על המחשבה יבוא בחבור
שרש פעל:
ישעי׳ ג עול שת״ז: לא ידע עול בשת׳
(געוואלטטהעטיגער)
הבושת מזרוע כחו ובעשקו לא
איוב יז יבוש׳ ומ״א: יסגירני אל אל
עויל (מייגגנאעכטיגער) כמ״ש
המעשק בזרוע כחו משפטו ולא
ישגיח על המשפט והצדק:
עול שת״ז לרך וצעיר בימים:
ישעי׳ סה עול ימים וזקן אשר לא
ימלא וגו׳ (גארטעם, יונגעם קינד)
ונכלל בו הכוונה שימות בעלומיו:
שם מט התשכח אשה עולה, אשה נפקד
ממנה עול ימים׳ ובא הרבוי
איוב יט בהגעת וי״ו: גם עוילים מאסו
בי (בובען) והוא כגוי דרך גנאי:
שם כא ישלחו כצאן עויליהם׳ והרד״ק
ישעי׳ ג הכנים בזה: נגשיו מעולל (נעהט-
יך, קינדיש) או הוא פעל מן עולה,

לעמוד כנוב אעפ"י שהוא רחוק ,
בר' לה ועד"ז : ויהי עוד כברת ארץ
בהפכו , אעפ"י שלא היה עוד
כי אם כברת ארץ ; וכן באה
השמש בעוד , אעפ"י ; ועד"ז
בא כתל' לאיזה תוס' דבר חדש'
ולא עוד , להראות דבר חדש
תהלי' קד נוסף באזבות ; ובכנוי : אזמרה
לאלהי בעודי , כל ימי משך
ישעי' כח היותי ; בעודה בכפו יבלענה ,
דברי' לא אף שעודה בכפו ; הן בעודני
חי , אעפ"י שאני במשך היותי ;
בר' מח ובשמוש מ"ם : מעדי ועד היום
הזה , מזמן התחלת משך היותי ,
במדב' כב וע"א : מעודך ועד היום הזה ,
מיום שהתחלת לרכב עלי . ויש
ענינו חזוק והתאמצות בפעולה :
בר' מו ויבך על צואריו עוד (זעהר
העפטיג) על רבוי הפעולה ,
איוב לד כמו : כי לא על איש ישים עוד ,
תוספות ורבוי על השעור הראוי :
תהלי' פד עוד יהללוך סלה (מיאמער פארט)
כמו לעולם ועד :

עוה

עוה פ"י רכ"ב חקל ענינו עוות
ועקום טבעי או מוסרי :
אסתר א עותה ושתי המלכה (אונרעכט
האנדעלן) בקשור על ע"ש עות
דניאל ט פי' אחר : חטאנו ועוינו והרשענו
נוטה מדרך הישרה :
תהלי' לח הנפעל : נעויתי שחותי עד
מאד (פערקריממט זיין) טבעי :
ישעי' כא נעויתי משמוע ; ונעוה לב יהיה
משלי יב לבוז (ווידערזיניג , שיפקאפפן)
ש"א כ המעוות בדעותיו : בן נעות
המרדות . ע"ש מרד' ועיין ש'
עות פי' יותר נכון :
הפיעל : נתיבותי עוה (פער־ איכה ג
דרעהען) : ועוה פניה והפיץ ישעי' כד
יושביה (פערדרעהן , פערקריא־
מען , פערלעהרען , פעראונ־
שטאלטען) :
ההפעיל : את אשר העוה ש"ב יט
עבדך (זינדיגען , אונרעכט האנ־
דלען) : כי העוו את דרכם : ירמי' ג
וישר העויתי : העוה נלאו : אשר איוב לג
בהעותו והוכחתיו : ש"ב ז

עוה

עוה שמו"נ להפוך וקלקול :
עוה עוה אשימנו (פער־ יחזק' כא
דערבן) כי מעות מקלקל ומ"א :
נסך בקרבם רוח עועים (פער־ ישעי' יט
דרעהטער זין , טיפע דענקונגס־
ארט , שווינדלגייסט) :

עון שמ"ז נרדף עם חטא אשמה
פשע : נושא עון (פערגעהן , שמות לד
פעהלטריט) : ואם יש בי עון : ש"א כ
דמצאנו עון , ובא על ענש העון : תהלים לו
אותם עון אשמה (טראפע) : ויקרא כב
גדול עוני מנשוא : הנה עון על בר' ד
עונכם , הנה ענש והרבוי : מרוב תהלי' סט
עוניך : אם עונינו ענו בנו וכו' : יחזק' כח
כמה לי עונות וחטאות : והוא ירמי' יד
יפדה את ישראל מכל עונותיו איוב יג
י"ל ענויו : עוונותיו ילכדנו את תהלי' קל
הרשע , שוי דרכיו : ואנחנו משלי ה
עונותיהם סבלנו . ע"ש סבל : איכה ה
וע"ש פשע :

עול

עול פ"י בנינו פיעל , ענינו
קרוב אל עוה , אך עוות

ימיי ע ביתך; ובא: מְעוֹן תנים (בעי
שטיאטער אויפענטהאלטארט):
נחום ב מְעוֹן אריות׳ וי״מ מזה, שארה
כסותה וְעֹנָתָהּ, מעון שלה, כולל
מאכל, לבוש, ודירה, שלשתם
בגבול מיועד׳ ויש בענינו מעוז
תהלי׳ עא ומחסה: היה לי לצור מָעוֹן,
כמו שיבוא במ״א לצור מעוז,
וי״ל מזה, מעון אתה היית:
שם נא עליון שמת מְעוֹנֶךָ, מעוז ומבטחי
ד״ה א ד והרבוי זכרים: ואת הַמְּעוּנִים
לנוים נג הנמצאו שמה׳ ובס״נ: מְעֹנָה
אלהי קדם, השמים שנזכר לפניו
הם מעונה אלהי קדם, כי מעונה
מורה דירה תמידית שיתמיד
היושב בו׳ וי״ל ג״כ מעונה,
מחסה לנו אלהי קדם, כמו מעון
אתה היית לנו. עליון שמת
מְעוֹנֶךָ׳ וע״ז נופל ויגרש מפניך
אויב׳ ואח״כ מצאתי בי כוונתי
אל דברי הראב״ע נ״ע׳ ואמר
כי המעון למעלה למחסה הוא
אלהי קדם, ומתחת זרועות עולם
שיתמכו אותך׳ ואוסיף עוד כי
שם שם מה שאמר אחריו: בדד עין יעקב
ג״כ ל׳ דירה, ר״ל מעון יעקב
יהיה בדד, נרדף עם וישכן ישראל
בטח׳ ובא בלי מ״ם כמו ועונתה
תהלי׳ עו לא יגרע ויו״ד ת׳ וי״ו: וּמְעוֹנָתוֹ
בציון, וזה ממה שיורה על מעון
תמידית ומתמיד הפך סוכתו
שם קד שלפניו: ואל מְעוֹנֹתָם ירבצון:
ש״ה ד מִמְּעֹנוֹת אריות: וּבִמְעוֹנֹתֶיהָ
איוב לז תשכן:

עוף

עוּף פע״ו׳ הב״ב׳ הקל עקר
ענינו פריחת עוף, ומשאל
על כל דבר עובר במהירות:
כדרור לָעוּף (פליגען): כצפרים תהלי׳ כו
עָפוֹת: כנשר יָעוּף: וְעָפוּ בכתף משלי כג / ישעי׳ לא
פלשתים, על מהירות המרוצה: ישעי׳ יא
מהן יָעוּף: ובני רשף יגביהו תהלי׳ נה / איוב ה
עוף: כחלום יָעוּף (פרטווינדען): שם כ
אָעוּפָה ואשכנה (וויפען): כי גז תהלי׳ נה
חיש וַנָּעֻפָה, על מהירות שם צ
ההפסק: בעב תְּעוּפֶינָה מהירות ישעי׳ ס
המרוצה׳ ויש ענינו הברקת זיו:
תָּעֻפָה כבקר תהיה (גלענצען) כמו איוב יא
יפע, ולכן אמר כבקר שהוא זיו
מבהיק פנים ואין אור ממש:
הפיעל: ועוף יְעוֹפֵף: שרף בראשי׳ א
מְעוֹפֵף, והם כלם עומדים׳ ופ״א ישעי׳ ל
יוצא: בְּעוֹפְפִי חרבי על פניהם יחזק׳ לב
(שווינגען)׳ וי״מ אותו מע״ב בקל
הברקת זהר החרב והכוונה אחד:
ההפעיל: הֲתָעִיף עיניך בו משלי כג
(אייגען בליק טוהן) והוא ג״כ
יוצא האדם מעיף העין בהשקפה
מהירית׳ או הוא מענין תנועת
עפעף וע״ז יתכן לבנות פיעל
מזה לומר עַפְעֵף בו:
ההתפעל: כעף יִתְעוֹפֵף הושע ט
כבודם׳ על מהירות עברה:
עוֹף שק״ז לכל בעלי כנף:
ואת כל עוף כנף (געפליגעל): בראשי׳ א
שרץ הָעוֹף, הם בעלי כנף ויקרא יא
ההולכים יותר מעל ב׳ רגלים:
והרבוי בתל׳ עופות על רבוי
המינים:

חוא מועל ועושק: עולל ויונק: איוב ג
להכרית עולל, בקמץ: עוללים ירמי' ט
שאלו לחם: מפי עוללים ויונקים, איכה ד תהלי' ח
וע"ש עלל:

עלות שת"נ לבהמה הרה או
מיניקה: הצאן והבקר בראשית לג
עלות עלי (טרעכטיג) ולר"ק
נקראו ההרות עלות ע"ש העולי'
העתודים ואני א"כ בש' עלה:
שתי פרות עלות (זייגענדע, ש"א ו
אנזוקענדע) וזה י"ל עלות, כמו
עולות רכות (יונגע): עלות ינהל ישעי' מ
(שווענגערע) מצד רכותם או
המעוברו' והמיניקות ע"ד שאמר
עלות עלי, אתנהלה לאטי:
מאחר עלות בא תואר במקום תהלי' עח
המתואר:

עון

עונן פ"י בנינו פיעל ענינו זמון
והגבלה הנופל בעת. כי
כאשר בזמן נכלל העת ויעוד
זמן בגבול ידוע בן עונן: ועונן דברי' יח
ונחש (צייט וועהלען, בעטטיא-
מען) תולה מעשיו בזמני' ידועים
לטוב או לרע. ואף שעונן בכלל
נחש כמו שפרשתי בשרשו. אך
לפי שרוב המנחשים שמו הזמן
עיקר להתחלת מעשיהם, מצד
אמונתם בימים הקדמונים בחבור
מערכות המזלות, והזמן משוער
מצד המערכה, ע"כ פרט אותו
בפני עצמו. כי התולה מעשיו
בזמן ישים העת סבה בהשפעת
המזלות על מעשיו, אבל המנחש
אינו אלא מסמן בלבד. מצד
המקרים האלה מבלי היותם
סבה: מעונן ומנחש: לא תנחשו דברי' יח
ולא תעוננו: ויקרא יט

עונה שת"נ לעת וזמן מוגבל
למעשה מיוחדת מזמן
לזמן ומה שנמצא ממנה במקרא
הוא על בעילה ותשמיש המטה
המיוחדת לאשה לזמן ידוע:
שארה כסותה ועונתה לא יגרע שמות כא
(עהליכע פפליכט: בעטטיאמטע
צייט צום ביישלאף) ואמר בתל'
עונת ת"ח מליל שבת לליל שבת'
כי כן יקרא פקידה. ויפקוד
שמשון את אשתו, והיא עת
פקודתה והרב עונות לה בפעולה
שהיא בזמן מבלתי זמן, כי
כשהיא מתקדשת מטומאתה
עונתה להבעל, וכדומה. והרבה
שישמשו בתל' עונה לזמן מוגבל
לפעול דבר, עד שתגיע לעונת
המעשר. כי גם שם זמן בעברי
כולל העת המזומן. לפי שהגבל'
דבר ויעודו נתלה במקום ובשעור
העת, לכן נכללו תמיד ב' המושגי'
ר"ל העת והזמן והגבלה בשם
אחד שהם זמן, עונה. ע"ש ענה:

מעון שת"ז על מקום מוגבל
לדור, כי כל מה שנופל
בזמן נופל במקום: אשר צוית ש"א ב
מעון (בעשטיממטער אויפענט-
האלטסארט), שוה לשם מועד
מן יעד. המורה ג"כ על זמן
ומקום מוגבל ומזומן: מעון תהלי' צ
אתה היית לנו, מקום מעון:
ממעון קדשך: אהבתי מעון דברי' כו תהלי' כו

תה' נח עיין, רמט) : עורה הנבל וכנור :
שופטי' ה עורי עורי דבורה : עורי עורי
ישעי' נא לבשי עוז : התקומם משפלות
ועצב, כי העגום כמו ישן והיוצא :
תהלי' ז ועורה אלי משפט צוית (ער־
רעגען) או ג"ז עומד נרדף עם
איוב מא קומה, חנשא שלפניו אך : לא
אכזר כי יעירנו, הוא יוצא, אין
אמיץ כח כל כך שיעורר את
כעסו, להרגיזו (צום צארן רייצען)
ואכזר כאן כנוי לגבור · ויש עניני
ישעי' לג גלוי וחשיפה : פשוטה ועורה
(ענטבלעסען) ע"ש ערה :
זכרי' ב הנפעל : כי נעור ממעון קדשו
(אויפוואכען, זיך ערמונטערן)
הקדמה לתנועה שאחרי כן · הנה
גם פה נמצא נע"ו וחפ"נ משותפי'
תה' ד ע"ש נער : אשר יעור משנתו :
ירמי' ו יעור מירכתי ארץ · נכלל בו
הפעל יבא או יעלה שהוא מצטרף
יואל ד עליו, כמו : יעורו ויעלו (זיך
ש"ה ד אויפמאכען) וכן בקל : עורי צפון
ירמי' כה ובואי : וסער גדול יעור, ויבוא ·
חבקוק ג ומ"ש מע"ב : עריה תעור קשתך
(ענטבלעסט ווערדן) ע"ש ערה :
הפיעל עב"מ מ"ש ע"ד שלמים
ת"ג כט ענינו סמוי עין : ואת עיני צדקיהו
שמות כג עור (בלענדען) : כי השחד יעור
עיני (פערבלענדען) מחשיך עיני
השכל מהביט אל האמת והמשפט
ומ"ש ע"ד מרובעים יוצא מענין
ישעי' יד הקל : עורר לך רפאים (אויפרייצען) התעוררות חזק ורגזה :
תהלי' פ עוררה את גבורתך ועוררתי
זכרי' ט בניך ציון · ויאמר על הדגשות

ההפעליות

ההפעליות והתגברות איזה כח
בנפש : תחת התפוח עוררתיך ש"ה ח
(דיא ליבע רעגע מאכען, דיא
עמפפינדונגען רייצען) : אם ש"ה ב
תעירו ואם תעוררו את האהבה ·
וכן יאמר הנגון מעורר על הכוונה
(אויפמערקזאם מאכען) : העתידי' איוב ג
עורר לויתן, לר"ק : שנאה תעורר משלי י
מדנים השנאה מעירה ומזרזה
ההפעליות בשונא לריב · ומ"ש
הרמה דבר בזריזות : והוא עורר ש"ב כג
חניתו, הרמה · חניף על אויב
בכח והתעוררות גבור' בלי מרך ·
כלומר שנקשר עם הרמה הזאת
התעוררות אמץ בלב המורים ·
(איט ערררעגטעם העלדענמוהט)
כי כן נקראו המלאכים גבורי כח
בארמית עיר וקדיש · בגזרת
עירין : ועורר עליו יי צבאות ישעי' י
שוט · ובא : ועוררו את ארמנותי' שם כג
(ענטבלעסען) מע"ב בקל גלוי
וחשיפה · וי"מ אותו מענין :
ערער תתערער שהוא חרבן ירמי' נא
ושממה, כנפל פ"א ולמ"ד ע"ד
טלטל · ומע"ז : העתידים עורר איוב ג
לויתן לר"ק · ע"ש לוה · שענינו
יללה, ונכלל בו התעוררות קול
יללה, כפי מ"ש שבפעל עורר
נכלל בו עוד פעל אחר מה
שהתעוררות מצטרף עליו כמו
עורר גבורתך לנקמה · עוררתיך
לאהבה · עורר את חניתו להכות,
וכן כאן העתידים עורר, קולם
לבכות על לויתן, וגם כאשר
יליל אדם יתעורר בהפעליותיו

תחלה

עָפָה תה"ש ענינו כפילה :
זכרי' ה מגלה עָפָה (וואהאַען
געראָלט) וכפלת תרג' וְתָעִיף ·
אילה עבותה · בוטמא מעפיא ·
ויהי' עפה כמו עבה · וי"ל
כפשוטו פרחה · וי"מ פשוטה כמו
ועפו בכתף פלשתים :
עֵיפָה תה"ש לחברקה וזהירו'
עמוס ד מע"ב בקל ; עשה
שחר עֵיפָה (טייגענד טיאָמערנד)
יפיעת זהר מבריק כתנועת עפעף ·
קרוב לנחי פ"י יפע, כאשר פי'
בש) נהר כי יפע לא נאמר על
אור מאיר כ"א על זיו והברקה :
איוב י ארץ עֵיפָתָה כמו אפל, גם זיו
שלה שחור כמו אפל שהיא
תכלית החשך יכמו שכפל הענין
הזה אחריו ותפע כמו אפל:
עַפְעַף שת"ז לבת עין · על ב'
המושגים בקל · א'
ע"ש עופפות ותנועה הנה והנה ·
והב' ע"ש חברקה וזיו העין
וזהירות שע"י מקבלת האור :
תהלי' קלב לְעַפְעַפַּי תנומה (אויגענלידער) מל'
התעיף עיניך · ובא בריבוי הזוגי
תהלי' יא עַפְעַפִּים ע"ב בבות ; עַפְעַפָּיו
משלי ל יבחנו בני אדם (בליק) ; וְעַפְעַפָּיו
ינשאו, מתנשא בהבטת גאוה :
שם ו ואל תקחך בְּעַפְעַפֶּיהָ (בליטצען)
קריצת עין לרמיות האהבה ·
כמ"ש שהפיעל ממנו עַפְעַף
(שנעלל בליקען) · ועצה"כ נאמר על
איוב ג זהר השחר : בְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר (גלאַנץ,
טיאָמער) זיו זהר ברק חשחר :
שם מא ועיניו כְּעַפְעַפֵּי שחר, ג"כ על זיו
והברקה

והברקה כל זהר שהוא מתנועע
ומעופף נופל עליו ל' זה · כאמרם
בחלי אין מדליקין בצרי מפני
שהוא עף, פורח ומרחף הנה
והנה וכן עַפְעַף פותח וסוגר
עפעפיו, מזהר אור ומהר אפל ·
וכן עצי הקטף מרפרף, פעם
מאיר הרבה ומיד מאפיל, וכן כל
שרפתו כתנועות עפעפים :
מָעוּף שמ"ז ענינו התעופפות :
מְעוּף צוקה, צוקה ישעי' ח
מְעוּף, כמו אפלה מנדח, הצוקה
מרחפת הנה והנה והאפלה
נדחת · או יעופו בצוקה וידחו
באפלה :
מוּעָף שמ"ז ג"כ מזה : כי לא שם ט
מוּעָף לאשר מוצק לה' ·
מל' : מֻעָף ביעף, לא ישוב לעוף דניאל ט
על ירושלם · וע"ש יעף · עוץ בש'
יעץ, עוק בש' עיק :

עור

עוּר פע"ו הכ"ב · הקל עיקר
ענינו התעוררות משינה,
והשי' ג"כ על התעוררו' ממנוחה
והזדרז מעצלות וממרפה רוח :
עוּרָה למה תישן (ערוואכען, אויך תהלי' מד
ערמונטערן) ; עוּרָה לקראתי שם נט
וראה, וג"ז מן הפעלים שיבוא
להכנת והזדמנות וזרוז לפני
פעולה שיבוא אחריו · וכל פעל
שיבוא נוטה מהוראתו העצמית
עצה"ש להזדמנות והכנה וזרוז
יבוא בתוספת ה"א כמו הבה
מן יהב ע"ש משך : עוּרָה כבודי שם נז
(וואך, אויך ערמונטערן, פריש
זיין

והפעל הזה והשם ממני כמה
פעמים בס'זה כמו כערער בערבה
כאיש שומם :
ש"א כה ער שת"ז לאויב מעורר רוחו
להרע לזולתו : ויהי עריך
(עמפפינדליכער פיינד , געגנער ,
ווידערזאכער) , ולפי דעת ת"י
ענינו מן ערו ערו , כלו' והיה עם
ישעי' יד המבקש לעקור אותך : ומלאו
פני תבל ערים , י"מ אויבים : וע"ד
ענינו הרבות ושוממו' מן ערו
את ארמנותיה , ערער התערער ,
וע"ז יורה פסוק יז שלפניו שם
תבל כמדבר ועריו הרס ויהיה
תה"ש והר"מ"א השליך חץ באורו
ותרגומו מן המטרה והלאה ופי'
דניאל ד הרד"ק יותר נכון : ופישריה
לעריך : ואולי נקראו האויבים
כן שהם מערערים ומעוררים על
מיכה ה שנואיהם : והשמדתי עריך :
שם שם והכרתי ערי ארצך : לשוא עריך
תהלי' קלט ואולי בא כן בחלוף ע' בצד"י
כמו צר ע' עיק :
ירמי' טו עיר גכ"מ עיר ובהלו' (פיינדע) ,
וי"מ קול יללה ושבר (יאמ-
מער , קלאגע , מונגליק) :
ער תה"ש : אני ישנה ולבי ער
(וואכען , וואכזאם) : וע"א :
מלאכי ב ער ועונה מאהלי יעקב , כפי פי'
המפרשים אדם חריף המעורר
כוונתו על הבר לשאל ועונה
הוא העונה שאלתו : וי"ת בר
ובר בר : וי"מ שומר העיר בלילה :
עור שע"ז ידוע לקרום המכסה
ויקרא יג הבשר והעצמות : כי יהיה

נדה' ג בעור בשרו (הויט) : כתנת עור
איוב יט (פעל) : בערי ובבשרי דבקה
עצמי ר"ל דבק הצרעת שמעצמו'
אותי ואתמלטה בעור שני , היא
נשארת פני מצורעת בכל הגוף ,
ע"ש מלט פי' אחר : ואת עורת בראשי' כז
גדיי העזים : ואת ערתם ואת ויקרא יו
בשרם :
עור שת"ז לסומא : כאשר דברי' כח
ימשש העור (בלינדער) :
תהלי' קמו י"י פקח עורים :
ויקרא כב עורת שת"נמ : עורת או שבור
והתאר על העין שהיא
נקבה : כלומר עורת עין : וי"א
שהוא ש"מ , מי שבו עורת (בלינדה
ישעי' מג הייט) : לפקח עינים עורות תה"ש :
זכרי' ב עורון שמ"ז : אכה אותם בעורון
דברי' כח (בלינדהייט) : בשגעון
ובעורון :
מעורים תה"ש לגלוי ערוה :
חבקוק ב למען הביט אל
מעוריהם (בלעסע) , ע"ש ערה :
ערער שת"ז לצועק בקול
תהלי' קב התעוררות : פנה אל
תפלת הערער (קלאגענדער) מענין
שבר יעערו : ונכלל בו הקובל
ירמי' יז ומתאונן על הבר : והיה כערער
בערבה , יחיה בודד ומגולה ונעזב
ומילל : והמפרשי' פי' בו עץ ,
ולא ידעתי איך נופל עליו ל' שכני'
ע"ש ערה : והשם ערער בחל"
ידוע , שענינו קול ערעור וקבלה
ותעוממות על עולה : וכן שדה
שיצאו עליה עוררים מ"ע :
*הערה תה"ש נמצא ברב"א

תחלה בת עצב׳ כאשר נהגו עמא
דבר לקרות לקול מעורר רגשת
האד׳ לעצב ובכי, קול התעוררות:
ישעי׳ טו ומע״ז: זעקת שבר יְעֹעֵרו ת׳
יעוררו: זעקתם מעורר יללה
(יאמאערטאהן) ויכתל׳ לא תעורר
על בנה יותר מדאי:
ההפעיל נופל לרוב על
המעורר הפעלין׳ זולתו המכונה
ברוח, לחפץ ולעשות מעשה:
עזרא א הֵעִיר יי׳ את רוח כרש (אויפ-
ישעי׳ מא מונטערן, רעגע מאכען): מי
הֵעִיר ממזרח צדק וגו׳ (אנגעי-
פערן, אנפריטען) עיין ביאורי
יואל ד שם: הנני מְעִירָם מן המקום
רוכו על המעיר לבוא, וכן:
ישעי׳ מא הַעִירֹתִי מצפון ויאת וגו׳. ושני
הפסוקים ר״ל מי העיר ממזרח,
העירתי מצפון, רומזים על מלכי
מדי ופרס שהיא צפונית מזרחית
לא״י, והמתרגם בבאורו שם לא
איוב ח כוון על נכון: כי עתה יָעִיר
עליך, כלומר רוח חנינה כי הוא
נופל על התעוררות מדה לטובה
או לרעה ובפרט בחבור על:
ישעי׳ יג הנני מֵעִיר עליהם את מדי (ריי-
ד״ה ב כא צען): וַיָּעַר יי׳ על יורם: הנני
ירמי׳ נא מֵעִיר על בבל: ולא יָעִיר כל
תהלי׳ עח
ישעי׳ מב חמתו, כל אלה לרעה: כאיש
שם נ מלחמות יָעִיר קנאה, על אוהביו:
יָעִיר בבקר בבקר יָעִיר לי אזן
חגי א (אויפמערקזאם מאכען): וַיָּעַר
יי׳ את רוח, ומ״ש הקיצת משנה:
הושע ז ושבות מֵעִיר (וואכען) עוּמַה:
תהלי׳ לה הָעִירָה והקיצה למשפטי בְּעִיר
שם עג צלמם

צלמם תבזה, תרגם הרב כמו
דברים לב בהעיר׳ והשאר יוצא: כנשר
יָעִיר קנו (בעוואכען) יעיר על קנו
זכרי׳ ד לשמור: וַיְעִירֵנִי כאיש אשר יֵעוֹר,
ואיננו חשוב משנה ממש, אבל
הדמיון, כי הישן אין לו כוונה
והער יש לו כוונה לכן יכנה
המעורר את זולתו לכוין אל דבר
ש״ה ב מעיר משינה: אם תָּעִירוּ: אָעִירָה
תהלי׳ נז השחר, עצה״ש׳ ועב״פ האלה
לא מצאנו העיר על מקיץ משנה
ממש אם לא עצה״ש׳ כי גם
ישבות מעיר׳ י״ל מעורר כוונתו
על לישת הבצק:
ההתפעל: מִתְעוֹרֵר להחזיק ישעי׳ סד
בך (זיך אויפמאכען, ערמונטערן):
הִתְעֹרְרִי קומי (זיך ערמונטערן) שם נא
כי העגומה אין לה אמוץ רוח
וכח חזק והתעוררות רוח שמחה׳
וע״א: וְהִתְעֹרַרְתִּי כי מצאו רע׳ איוב לא
י״מ התעוררות רוח שמחה של
נקמה׳ וע״ד ענינו להפך ושעורו
ואם לא התעוררתי כי מצאו רע,
התעורר רוח. הרגשתי להמול
ולהתאונן על אשר מצאו רע׳
(אויפמערקזאם זיין): ונקי על חנף איוב יז
יִתְעֹרָר, ג״כ ענין המיה ויללה
והתאוננות והשתוממות על ענין
מה שלא ברצון (זיך בעקלאגען,
ענטריסטעט, אויפגעבראכט זיין)
בענין קרא עליה ערער׳ וכן
שהה שיצא עליו עוררין בחל׳
כלם מן עורר לויתן, שענינו
התעוממות והגזה על דבר׳ ומ״ש
חרבן ושממה: ערער הִתְעַרְעֵר, ירמי׳ נא
והפעל

שעשה, או ממצוה, לפי מה
שיסבול ענין המאמר שהפעל
גדה' ל מתיחס עליו: כי עזב בגדו
(פערלאססען, צוריקלאססען) חפץ
או מקום מיוחס אל הנושא והוא
סר נפרד ממנו, ומשאיר אותו
פלח' נ באשר הוא: ובקרם עזבו בארץ
שמות ב גשן (צוריקלאססען): למה זה
עזבתם את האיש, הניחו אותו
ויקרא יט במקומו: לעני ולגר תעזוב אותם
רות ב (איבערלאססען): ועזבתם ולקטה,
יהושע ח מקחת: ויעזבו את העיר פתוחה
(לאססען) הניחו המקום כמו
שמות ט שהוא: ויעזוב את עבדיו ואת
תהלי' מט מקנהו בשדה: ועזבו לאחרים
חילם (הינטערלאססען, צוריק-
ירמי' יב לאססען): עזבתי את ביתי (פער-
פלח' כד לאססען): אשר לא עזב חסדו
(אויפהערען לאססען) הפסק
החסד קנין מיוחד ליי' שעושה
תמיד לאוהביו, ע"כ נופל בו
עזב, הפסק פעולה: ומ"ש סור
ישעי' נח ממצוה: ומשפט אלהיו לא עזב
(פערלאססען) מלעשות וכן:
ד"ה ב יב עזב את תורת יי' וכל עזיבה
באדם אצל השם, הוא סור
מ"א ט ממצותיו: על אשר עזבו את
שופט ד יי, סרו ממצותיו: כי את יי
עזבו לשמר ועזיבה בשם אצל
יצוריו הוא סור השגחתו מהם
מלהיטיבם ולהושיעם ועזיבתם
תהלי' כב למקרה ופגעים: אלי אלי למה
דברי' לא עזבתני: ועזבתים והסתרתי פני
יחזק' ח מהם עזב יי את הארץ, הסיר
ד"ה ב יב השגחתו ועד"ז: עזבתי אתכם

ביד שישק (איבערלאססען) נתינת
כח ורשות להרע לכם ושאר
לשונות של עזיבה: עזבני כחי: תהלי' לח
ולבי עזבני, סוד עצה ודעת שם מ
להושע: ועזב תוכחת מתעה משלי י
מסיר אזנו משמוע: ומודה ועזב, שם כח
מסיר החטא, כי הענין אחד אם
יסיר החטא, או יסור מחטא:
העזבים ארחות יושר, יסורו שם ב
מתחלה ללכת בה: ועזוב חמה: תהלי' לז
אעזבה פני, ועמו מה שאינו איוב ט
מתיחס על העזוב אם לטוב ואם
לרע: על כן יעזב איש את אביו בראשית ב
שאינו עזיבת השגחה כי אם
הרחקה ופרידה לבד, וכן מה
שהוא השארת חלק מכל: לא מלאכי ג
יעזב להם שרש וענף (איבריג
לאססען) ויש מה שהוא ענין
שימת בטחון על הזולת ובפרט
כשבא בקשור על או אל, ובענין
הזה שוה לפעל נטש בחבור על,
שאין עניגו ג"כ עזיבה למקרה
ופגע, כי אם מסירה, מי שישמור
הדבר ע"ש: עליך יעזב חלכה תהלי' י
(פערלאססען, איבערלאססען)
בוטח לעזור לו ולשמור ולעשות
עניגו לטוב וכן: ותעזוב אליו איוב לט
יגיעך (אנפערטרויען) ר"ל תשים
משמרת משא יגיעך עליו לכל
צרכיך ועד"ז פירשתי: ויראת איוב ו
שדי יעזוב ע"ש ממס וכן י"ל עד"ז:
משמרים הבלי שוא (על) חסדם יונה ב
יעזבו, כלומר יעזבו בטחונם על
הסד של הבלי שוא, ע"כ לא
הגיע להם תשועה וחסר על

ע"מ הנחה, לענין מאמר מחובר
על ענין לעורר על הכוונה (אויפ-
ערקונג) ולפרט הענין ביותר
והרבוי הערות ׳ וכן שם
*התעוררות נהוג בלשון מאד ,
כמו הפעל ׳ התעוררות (אויפ-
ערקזאמקייט) :

עוש

עוש פ"ע בנינו קל ענינו נרדף
יואל ד עם חוש: עושו ובאו
כל הגוי׳ (אייל) וי"מ אותו אסיפה:
עש שת"ז לקבוץ כוכבים:
איוב ט עושה עש כסיל וכימה ,
שם לח ובהראות ע"פ: ועיש על בניה
תנחם ׳ וע"ש עשש :

עות

עות פע"והב"ב קל יש ענינו
ישעי׳ נ זמון דבר בעתו: לדעת
לעות את יעף דבר (בעשטימ-
מען) ׳ לזמן דבר בעתו׳ בן דעת
המפרשים׳ וע"ד הוא כמו לעורר
ולהחזיק את היעף בדברים (אויפ-
מונטערן) עיין ביאורי שם ׳ או
לעות כמו לעוף כי התי"ו ופ"א
פתוחה קרובים במכתב וענינו
לעוף את יעף דבר (דעם פאר-
טראג מיינען פאיגענדען ערהאב-
נען טאנוג צו געבען) וגם יעף
שם לעופפות בתוספת יו"ד ואת
כמו עם , כלומר להגביה עוף
בדברי מליצה גבוהים ועופפים ׳
אסתר א ויש ענינו מרידה: עותה ושתי
המלכה (ייך ענפערען) :
ש"א כ הנפעל מע"ב בקל: בן נעות
המרדות (ווידערשפענסטיגע) כי
נעות ומרדות כפולים לענין אחד
לאשה המורדה על בעלי וסרבני
והוא תאר וראוי נעותת ונפלה
תי"ו אחת כמו משרת ׳ וי"ת
כאלו הוא ש"מ בן סרבנו ומרדות׳
ועכ"פ ענינו סרבנות כמו בקל
עותה ושתי משרש עות ׳ ולכן
קשורו במלת על למרד וסרבנות
כמו הקהל המחובר למלת על:
הפיעל ענינו עול ועקו משפט
איכה ג מוסרי: לעות אדם בריבו (אונ-
איוב יט רעכט טוהן) : כי אלוה עותני:
משלי קמו ודרך רשעים יעות (פערדרעהט):
עמוס ח ולעות מאזני מרמה: מעות לא
קהלת א יוכל לתקן (פערקריאמט) : את
שם ז אשר עותו
קהלת יב ההתפעל : והתעותו אנשי
החיל, י"ל מענין הקל לסרבנות
ומרידה מלעשות מלאכתם :
איכה ג עותה שמ"נ : ראה יי את
עותתי (אונרעכט , אונ-
טודיג ,ליידן)׳ איש עתי בשרש עת:

עז

עז שם בהמה דקה ידועה נרדף
ויקרא יז עם שעיר : כשב או עז
בראשי׳ לב (ציגע): עזים מאתים: גדיי עזים:
שם כז שעיר עזים: יריעות עזים , צמר׳ שם לז
שמות לו וכן: טוואת העזים שער: עזאזל שם לה
בשרש עזז:

עזב

עזב פ"י ובב"פ הקל יש ענינו
נרדף עם זנח נטש הניח,
המורה הפסק פעולה או מחשבה
או נרדף עם סור לענין סור מדבר,
מבלי השגיח בו או ממעשה

יבקש מעז ובטחון ע"ש הוה :
משלי' סח עוזה אלהים (בעפעסטיגען) תן
לי עז וקיום וחוזק, ואמר על
הקיום, כי דבר שהוא חזק הוא
גם שם קיום : תעז ידך, תתן עז וכח
קהלת ז לידך : החכמה תעז לחכם, התן
שופטי' ו לו עז כח ויכלת : ותעז יד מדין
עומד, היתה ידו תקיפה ומושלת
(דיא אבערהאנד בעהאלטען) או
שלוה על ישראל בעז ואכזריות
חמה · כי כן תמצא תמיד נסתר
בו איזה פעל · ויש ענינו עזות
תהלי' ט וחוצפה ונאוה : קומה יי אל
יעז אנוש (טראטצען, איבראיהטיג
זיין, פרעך זיין) כי החוק כשידו
על העליונה הוא חציף · וכן י"ל :
משלי' ע יעז בהוהו, אך הבית מורה על
בנחון :
ישעי' לג הנפעל : את עם נועז לא
תראה, ת' נע ז' ורש"י פי' כמו
לועז · ע' לעז :
ההפעיל ענינו רק חוצפה
משלי כא ומחובר לפנים : העז איש רשע
בפניו (טראטציג, אונפערשעאמט,
שם ז פרעך זיין) : העזה פניה כי הבושה
לעמת העזות, ושניהם נכרים
בפנים, והחציף מחזק פניו מצור
ע"ד ומצח אשה זונה, חזקו פניו
מצור · ולפי שהראשון כתוב
בבי"ת לכן פירש"י בפניו של
כעס יעיז ולא יודה אל האמת ·
וע"ד מצד שפניו חזקים ובלתי
משנה צורתו לא מפני בושה או
חמלה ע"ז נסתר כוונתו מה
שחפץ לעשות : אבל החכם יבין
דרכיו

דרכיו אף בהעזת פניו · ובתל'
אין אדם מעז פניו בפני בע"ח :
עָז או עַז תה"ש או תה"פ :
לתקף כח גבורה ונצחון
ורובו לגנאי לענין העזה והוצפה :
בראש' מט יתר שאת ויתר עז (אמכט,
במדבר יג טטערקע) : כי עז העם (טאפפער),
והתאר הזה רובו מצטרף בכמות ;
תהלי' יח כלומר עז ממנו : מאויבי עז ,
עמוס ה עצום ממנו : המבליג שד על עז ;
בראש' מט ממנו : ארור אפם כי עז (העפ
טיג) נכלל בו עזות וחוצפא ;
והענין כי עז אפם, וכן כל שנסמך
דברים כח לפני : גוי עז פנים (קעקדרייסט,
אונפערשעאמט) · ע"ד העזה פניה ;
שפניו חזקים ואינם משתנים
מפני בושה חמלה וחנינה ·
במדבר כא ומ"ש תאר בלי הצטרפות : כי
משלי ל עז גבול בני עמון (פעסט) : הנמלים
עם לא עז, בשלילה מ"ש בחיוב
ישעי' כה חלש : יכבדוך עם עז : ומלך עז
שם יט ימשל בם (טירחן) קשה לב ·
שמות יד ובס"נ : רוח קדים עזה (העפטיג) ;
שה"ש ח כי עזה כמות אהבה, שלא ינוצח
ויכבשנו כל לחסיר פעולתו ·
משלי כא והרבוי : ושחד בחיק (ישכך) חמה
נחמי' ט עזה : במים עזים : והכלבים
ישעי' נו עזי נפש, חזק התגברות תאות
מאכל (פרעסגיריג) :
עֹז שם ז' או תה"ש והפעל'
לתקף ונצחון ורבו לשבת :
ש"א ב ויתן עז למלכו (אמכט, זין) :
ש"ב ו מכרכר בכל עז : עז וחדוה :
ד"ה א יו איוב יב ותושיה : יסחת עז : ועז פניו
משלי' ח קהלת ח ישנא : תדרכי נפשי עז, תוסיף
שופטי' ה ביתר

במכתב כמנהג המליצת לקצר ׃
איוב י וע"א ׃ אֶעֶזְבָה עלי שיחי (איך
איינער זאכע איבערלאסטען) אניח
שיחי עלי ואשיח בלי הפסק ׃
ויש מז"ש עזר וסיוע ממש ׃ וזה
קשור להוב בל׳ או במלת עם ׃
שמות כג וחדלת מעזוב לו (אויפהעלפען) ׃
שם שם עָזֹב תַּעֲזֹב עמו ׃ וראב"ע פי׳ הא׳
מע"א, מעזוב והניח המשא לו
לבדו ׃ והב׳ פריקת משא שתעזוב
המשא את הבהמה, והראשון
יותר נכון ׃ ולפי שמורה דבר
והפכו בא בל׳ הזה בקשור עם
נחמי׳ ג לדרש החל׳ ׃ וַיַּעַזְבוּ ירושלם עם
שם י החומה ג"כ מזה ׃ הַנֶּעֶזְבוּ להם
דברי׳ לב כלם יש לפרש מל׳ עזר ׃ ואפס
עצור וְעָזוּב, ר"ל אין המזיק
והמועיל נעצר ברעתו מיד מושל,
ואין הניזק נעזר ע"י מושל והכוונה
בכלל אזלת יד מושל ׃ וי"ל שניהם
ל׳ חזוק ועזר, עיין באור שם ׃
וי"מ עצור העשר הסגור בבית
ועזוב המזקנה הנעזב בשד׳ והכלל
כל מה שהוא הגות בלשון, אין
לדקדק על פרטי הוראות המלות
לכדן, כי הרבה בלשון שיוהו
בהרכבה ענין זולת ענין מה שיוהו
המלות כנפרד ׃ ואין לחטט אחר
עמק כוונתו להריק סגולתה
במליצת לשון אחר ׃
משלי לז הנפעל ׃ צדיק נֶעֱזָב, מעזר
נחמי׳ יג ותומך (פערלאסטען) ׃ נֶעֱזַב בית
ישעי׳ כז האלהים, מבאים ׃ משלח וְנֶעֱזָב
ויקרא כו כמדבר ׃ והארץ תֵּעָזֵב מהם,
איוב יח שממה ׃ הלמענך תֵּעָזַב הארץ,
מיושביה ותשם ׃ יֵעָזְבוּ יחדיו לעיט הרים (איבערלאסטען ווער־ ישעי׳ יח
דען, פריי געגעבען ווערדען)
כדבר הפקר ׃
הפועל ׃ המון עיר עֻזָּב, מהמון ישעי׳ לב
ושממה היא ׃ איך לא עֻזְּבָה עיר ירמי׳ מט
תהלת ׃ י"ל מ"ב (אך ווית היל־פ
לאז) ׃ ולמפרשי׳ פי׳ אחר עיין שם ׃
עִזָּבוֹן שת"ז לסחורה ומהכלת
שהיא בטחון אדם ׃
נתנו עִזְבוֹנָיִךְ (בעדירפניססע, יחזק׳ כז
היילסמיטטעל) ולדעת האומרים
כי עזב תעזב נופל על טעינת
משא ׃ יהיה עזבניך, טעינת משא
לאניות (שיפסלאדונג) ובא נרדף
עם נתנו מערבך ׃ נתנו הדרך,
כללו יפיך, ובתל׳ נקרא עִזָּבוֹן ׃
הקנינים שיעזוב האדם חילו
לאחר מותו לבניו ׃ (היגטער־
לאססענשאפט) ׃
*מַעֲזִיבָה תה"ש כתל׳ ליסוד
בנין בחומה, צריך
שיהיה תחתיו מַעֲזִיבָה שלשה
טפחי׳ (שוטנאיער) וגזרו זה מפעל
ויעזבו ירושלם עד החומה
שפירש"י חזקו בנין היסוד ׃

עזז

עָזַז פע"ו ׃ גב"ב ׃ הקל ענינו
חזוק וגבורה תקף והסן ׃
בַּעֲזוֹז עינות תהום (בעפעסטיגען) משלי ח
נרדף עם באמצו, ונופל על המים
שהם עזים, ואדירים ׃ לָעוֹז במעוז ישעי׳ ל
פרעה, נכלל הפעל בת"הפ
כמנהגו, לבקש עז וחזוק ׃ יִבְטַח, משלי׳ כא
בעשרו יָעֹז בהותו, נכלל בו

ישעי' מא אלה סיוע בפעולה, וכן איש את
רעהו יַעְזֹרוּ, יסייעו בפעולתו:
משלי' קיט וי"י עֲזָרֵנִי, תשועה מצרה, ובמלת
ד"ה א יב עם: והמה עָזְרוּ עם דוד, סיעוהו
להכות, וזהו ההבדל שבינו ובין
תשועה, ותועלת. כי תשועה
נאמר רק על הצלה מצר ותועלת
יאמר רק על דבר מביאה טובה.
וזה נאמר ג"כ על סיוע לבד ע"כ
ד"ה ב כ נאמר: עָזְרוּ איש ברעהו למשחי'
(בייאטראגען, פערדערבען):
זכרי' א והמה עָזְרוּ לרעה, הוסיפו כח על
ד"ה א יב כח להרע: עֹזְרֵי המלחמה. ובא
מ"א א במלת אחרי: וַיַּעְזְרוּ אחרי
אדניהו, ר"ל הוסיפו אנשים
להטות לבבם אחריו לחזקו
במלוכה והיו עוזרים להשלים
מחשבתו אשר התחיל:
תהלי' כח הנפעל: בו בטח לבי וְנֶעֱזָרְתִּי
(געהאָלפען ווערדען) ועניננו מציאות
דניאל יא עזר לו, ע"ה לא חסרת: וַיֵּעָזְרוּ
ד"ה א ה עזר: וַיֵּעָזְרוּ עליהם, העקר חסר,
ויעזרו מאלהים להתגבר עליהם,
ואין הלשון הקצר כזה זרה בספרי
ד"ה ב כו עזרא וסיעתו: כי הפליא לְהֵעָזֵר
עד כי חזק (זיך הילפסמיטטעל
פערשאַפפען) במקום התפעל,
השתדל בפעולות והכנו' מסיעות
אותו לעשותו ע"י חזק:
שם כט ההפעיל: הם מְעַזְּרִים אותם
ת' מעזירים:
דניאל יא עֵזֶר תה"ש או שמ"ז: יעזרו
עֵזֶר (הילפע, בייאשטאנד):
ישעי' ל לא לְעֵזֶר ולא להועיל: וְעֵזֶר
דברים לג מצריו תהיה (העלפער) תאר וכן:
עֵזֶר כנגדו (געהילפע) חבר מסייע בראשי' ב
לכל פעולה ודבר חפץ: מאין תהלי' קכא
יבוא עֶזְרִי, ש"מ: עֶזְרֵנוּ ומגננו, שם לג
תאר ובתוספת ה"א: עֶזְרָה שם מו
בצרות ובס"נ אחד: עֶזְרַת מצר שם ס
ובב' ס"נ: קומה עֶזְרָתָה לנו: שם מד
והסמוך לְעֶזְרַת ה' נופל על הפועל: שופטי' ה
האם אין עֶזְרָתִי בי, על הפעול, איוב ו
כמנהג ש"מ ותושיה נדחה ממני
(אויסזיכט) כי תושיה כולל ג"כ
איזה תקוה שיקוה על ישות
בעתיד. לכן הוא נרדף עם עזרה
והרד"ק פי' עזרתי החכמ' והצדק,
ויהי' תושיה, עצה. ע"ש ש.
וע"א: וְהָעֲזָרָה ארבעה עשר, יחזק' מג
שת"נ לחצר בית המקדש ששם
נאספים העם להתפלל, וכל
מציאות השם הזה מימי יחזקאל
ואילך, כי הוא ארמית, כמו
חצר, תרג' עזרתי:

עט

עֵט שת"ז לכלי שכותבים בו
השמי אותיו' וכפי משמעו'
הכתובים הוא חרט של ברזל:
כתובה בְּעֵט ברזל (גריפפעל): ירמי' יז
בְּעֵט ברזל ועפרת, כלומר חקיקה איוב יט
בברזל ומלוא החקק בעפרת.
והושאל אח"כ לקולמוס הסופרים:
לשוני עֵט סופר מהיר (שרייב תהלי' מה
פעדער): עֵט שקר סופרים. והוא ירמי' ח
אמר כותב בספר בדיו, א"כ עט
נוצה. ולא הכריעו בו גזרתו.
ותנה המשורר המפאר בדורנו
מוהר"ן הירץ וויזל ז"ל כתב
בשירו קול גהי. אִם מְעֻטָּף על

ביתר עז בשיר של נצחון · וכתוב'
שמות טו יו"ד : עָזִּי וזמרת יה׳ ובכנוי :
תהלי' סב צור עֻזִּי · והשם הזה אצל השם
ב"ה הוא לשבח, מורה כח גבורה
חקף, עצם, ישועה, נצחון,
ומלכות, נוי והדור · ואצל אדם
ויקרא כו הוא לגנאי לפעמים : גאון עֻזְּכֶם ·
והמליץ המפאר מוהר"ן הירץ
וויזל נ"ע, אמר כי עֹז כחולם
מורה כח שלא ינוצח · עיין ביאורו
על פסוק זה שם, וכבוד המתרגם
נ"ע אמר כי עוז נאמר על אמוץ
הלב לנצח כל המונעים הקמים
לנגדו · ואם יעבור גבולו יקרא
גאון · והאמת, כי השמות אשר
מורים על מהות הנפש לא יוגדרו
במושגים פרטים, אך מסתעפים
בהוראתם לפי שמושם במקומם :
שופטי' ט כי : מגדל עֹז לא יורה רק חזק :
ואם נגדור בשמות האלה גדר
ש"ב ו על ההוב נהבר : מכרכר בכל עֹז,
תהלי' סח בכל כחו : תנו עֹז לאלהים,
שם פד ההוד, נוי ותהלה : עֹז לו בך,
מחסהו : וכן הרבה לפי עניניהם
ישעי' נב כמורי : לבשי עֻזֵּךְ ציון · נוי והדור :
תהלי' כד עֱזוּז תה"ש : יי עִזּוּז וגבור חיל
שם כד
ישעי' מג וֶעֱזוּז יחדיו, חיל עז · ומ"א :
תהלי' קמה וֶעֱזוּז נוראותיך יאמרו, ש"מ ·
שם עח וֶעֱזוּזוֹ ונפלאותיו : וֶעֱזוּז מלחמה :
ישעי' מב עַזּוּת שמ"נ ענינו קשוי דברים :
משלי יח ועשיר יענה עַזּוֹת ·
והרא"א העתיקו (דרייסט) וטעמו
ונימוקו עמו, ועקר ענינו דברים
קשים, כמו הֵעֵזָה פניה, ענינו
הקשה :

מָעוֹז שמ"ז או תה"ש לחזוק
תהלי' כז ומחסה : מָעוֹז חיי
שם לא (שוטץ) : היה לי לצור מָעוֹז
שופטי' ו (פעסטע) : על ראש הַמָּעוֹז הזה,
ישעי' ל כמו צור מעוז : לעוז בְּמָעוֹז פרעה :
ירמי' יו יי עזי וּמָעֻזִּי : וצור מָעֻזֵּךְ לא
ישעי' יז זכרת : ערי מָעֻזּוֹ · כלם ל' מבצר
דניאל יא חזק למחסה : ועשה למבצרי
שם שם מָעֻזִּים : לְמָעֻזֵּי ארצו : לשמיד
ישעי' כג מָעֻזְנֶיהָ, הנו"ן ת' אות הכפל :
והענין ערי מבצר :

עֲזָאזֵל שת"ז להר קשה וחזק :
ויקרא יו לַעֲזָאזֵל המדברה · וי"א
ע"ש עזאזל · ועיין באור מוהרנ"הו
על פסוק זה :

דברים יד עָזְנִיָּה שם עוף טמא : והפרס
וְהָעָזְנִיָּה (שווארצער
האדלער) :

עזק

עִזֵּק פ"י בנינו פיעל ענינו חפיר'
ישעי' ה סביב הגפן : וַיְעַזְּקֵהוּ
ויסקלהו (אויסגראבען), כמו עוזק
תחת הזתים כתל' :

עזר

עָזַר פ"י גב"ב · הקל ענינו סיוע
בפעולה, כלומר להוסיף
כח זולתו על כח הנושע להושיעו
אם לפעול פעולה להשלימו או
להצילו מרעה אשר אין בכחו
לעשותו לבדו · ורוב קשורו בלמ"ד :
תהלי' ל היה עוֹזֵר לי (העלפען בייאשטעהען) : יַעֲזָר לי : ואין עוֹזֵר לישראל :
מ"ב יד
ישעי' ל וכשל עוֹזֵר ונפל עָזוּר : וַיַּעֲזָר לו
שם ע
ש"ב כא אבישי · וביחס הפעול : וַעֲזַרְתֶּם
יהושע א אותם, במלחמה : עוֹזֵר אותו
ד"ה כ

והנכון, כי הוא כנוי לגידים
ומיתרי שבהם ליחה זכה ולבנה
ועי"ז כיון עטיניו (אינגעפעסט)
ומושב על ומח עצמותיו וכן
משמעות רש"י בסוף דבריו:

עטף

עטף פע"ד ב' הקל יש ענינו
עטיה וכריכה וכסוי:
תהלי' סה ועמקים יעטפו בר, בבר (זיך הילען): יעטף שית חמס למו׳
תהלי' עג ע"ש שות ויאמר על כסוי
איוב כג והעלמה: יעטף ימין ולא אראה
(פערהיללען · פערבערגען)· ויש
תהלי' קב ענינו התעלפות וחולשה: תפלה
לעני כי יעטף (מהגאמעכטיג זיין):
שם סא אקרא בעטף לבי: כי רוח מלפני
ישעי' נז יעטף יתכסה ויתעלם, ע"ה כי
רוח עברה בו ואיננו׳ כי עקדו
לומר רוח האדם חלש מאד׳ כי
יעטף מלפני ויעבר ואיננו, ונשמו׳
הלא אני עשיתי׳, ע"ש סתר:
איכה ב העטופים ברעב (שמאכטען)
והפעול, כי מצד הרעב הגוף
כפוף כדבר מעוטף׳ ושוה לעלף׳
שם שם הנפעל מע"ב: בעטף עולל
ויונק (שמאכטען, שוואך זיין):
בראשית ל ההפעיל: ובהעטיף הצאן
(שפעטווייסיג זיין) ר"ל החלשים
שלא היה בהם כח לקבל הריון
מהר, היפך המקשרות והחזקות׳
שם שם ומזה השם: והיה העטופים ללבן:
איכה ב ההתפעל: בהתעטפם כחלל
(זיך קריאמען, ווינדען, שמאכטען):
תהלי' קז נפשם בהם תתעטף, מרעב

וצמא

וצמא: בהתעטף עלי נפשי: יונה ב
בהתעטף עלי רוחי: תהלי' קמב
מעטפה שת"נ למלבוש כמו
מעטה: והמעטפות ישעי' ג
(קאפפהילע, שלייער) כי מעטה
הוא המכסה את הגוף מצוארו
ולמטה והמעטפה מכסה הראש
והפנים עד צואר׳ ועד"ז יעטף
שית חמס למו׳, יעטוף ראשו
בקשוט של חמס׳ ואמרו בתל׳
כל עטיפה שאינה כעטיפת
ישמעאל אינה עטיפה והוא
מכסה שפמו זקנו וחוטמו׳ וע"ז
נוסדה הברכה להתעטף בציצית׳
ותבין מזה על איזה אופן עקר
מצותה:

עטר

עטר פ"י גב"ב׳ הקל ענינו
הקיף דבר מכל צדדיו
סביב: עטרים אל דוד (אומרינגען, אומרינגען) הקיפו את הדר ש"א כג
לבוא אל דוד: כצנה רצון תעטרנו׳ תהלי' ה
ויתכן כי העוטר הוא השם שיותנת
סביבו ברצון, ע"כ בא בקל ואין
צורך לדחק הראב"ע:
הפיעל: בעטרה שעטרה לו ש"ב יב
אמו (קרענען)׳ ועצה"מ: עטרת תהלי' סה
שנת טובתך׳ הקפת השנה כלה
בטוב: המעטרכי חסד ורחמים: שם קג
כבוד והדר תעטרהו: שם ח
ההפעיל יבוא הפעל במקום
תה"פ: צר המעטירה היא עטרה ישעי' כג
לכל הערים:
עטרה שת"נ נרדף עם כתר:

בעטרה

כפר הופלו". כנראה שהיא מן
הכפולים, ואין דעתי מסכמת לו.
ונ"ל שהוא מנחי ע"ו ואולי ע"ש
נוצת עוף עיט. וע"ז סמכתי
לכתוב בשירי אשר בהקדמת
תל"ע "מליצת עֲטָם צחה" וגם
הרד"ק אמר שהוא מנע"ו ולא
מטעמי:

עטה

עָטָה פ"י גב"ב׳ הקל ענינו
מיכה ג עטיפה: וְעָטוּ על שפם
כלם (איינהיללען, אוהאיללען, פער-
ויקרא יג יחזק׳ כד היללען): ועל שפם יַעְטֶה: ולא
תַעְטֶה על שפם, לסימן אבילות:
ש"א כח תהלי׳ קד והוא עֹטֶה מעיל: עֹטֶה אור
שם קט כשלמה: כבגד יַעְטֶה: ברכות
שם פד ישעי׳ נט יעטה, עצה"ש: וַיַּעַט כמעיל
תהלי׳ עא קנאה: יַעֲטוּ חרפה וכלמה:
שם קט וַיַּעֲטוּ כמעיל בשתם. פעם לנוי
ירמי׳ מג ופעם לבזיון: כאשר יַעְטֶה הרעה:
ש"ה א שלמה אהיה כְּעֹטְיָה, כרועה
עטופה על שפם ודואג ומתאבל׳
וי"מ אותו מענין שיטה במקום
הנה והנה משוטט למצוא מה
שמבקש (הין אונד הער טוויפען)
אך לפי"ז הוא משרש עיט, ע"ש:
ישעי׳ כב וְעֹטְךָ עָטֹה (הערומטרייבען,
פארטיאגען, הערומשוויפען (?)
סען) ג"ז כולל הוראת נע"ו ונחי
ל"ה: וע"ד נראה כי עטה ישתמש
כמו סבב, ר"ל כאשר נאמר סבב
על הגוף המסבב הנושא ומקיפו,
כמו סבוני, ועל הנושא הסובב
את המקום, כמו סובב הולך
הרוח כן עטה על הבגד המקיף
את

את הגוף, ועל הנושא הסובב
במקום אנה ואנה, וא"כ הכנוי
עוטך אינו כנוי הפועל. ולדעת
המפרשים ענינו סבוב וכריכה
נרדף עם צנף, כמו שכורכין בגד
לעטוף אותו סביב הגוף: והמובן
ממנו טלטול והחוק. וע"א: וַיַּעַט ש"א יד
העם אל השלל (איט בעגירדע
אייגע זאכע האסטען) ענינו תשוקת
עזה להשיג דבר: וַתַּעַט אל שם טו
השלל. ויש גזרו אותו מן שם
עיט עוף הדורס בתשוקה עזה
טרף ושלל, ואף שאין זה מגזרתו,
כי אין זה זרות בלשון שנחי ע"ו
ול"ה משתתפים. ועד"ז תרגם
המתרגם האשכנזי שלמה אהיה
כעוטיה (טאמעלטען):
הפיעל: מְעֻטָּה לטבח (אייג- יחזק׳ כא
געהיללט) ר"ל חפוי׳ לשמור חדוד׳
לטבח. וי"ל מעטה כמו מועדה
(בעשטיממט) והמפרשים כמו
מרוטה לא ידעתי מנין להם
החלוף הזה. וי"ל עוד אח בוערת
עשויה לתת לה ברק, להיות
מעוטה מהירה לטבח כמו ויעט
אל השלל מהירות ותשוקה:
ההפעיל: הֶעֱטִיתָ עליו בושה תהלי׳ פט
והשם: מַעֲטֵה תהלה (הילע) ישעי׳ סא
שת"ז לבגד:

עטלף

עֲטַלֵּף שם עוף טמא: ואת ויקרא יא
הָעֲטַלֵּף (פלעדערמויז):
ישעי׳ ב לחפרפרות וְלָעֲטַלֵּפִים:

עטן

עָטִין שם כלי חלב: עֲטִינָיו איוב כא
מלאו חלב (אייטער):
והנכון

ירמי׳ ד להניס: העיזו אל תעמדו (זייך פֿליכטען)׳ ואין זה זרות בלשון לכלול פעל והה״פ בשרש אחד, כי הרבה מזינהו:

עיט

העיט פ״י בנינו הפעיל מהירות
ש״א יד פריחה וגרוש: ויעט
העם אל השלל (איט בעגירדע ליפֿען, איילען, שטירצען נאך איינר זאכע האסטין) לפי המנקדים
ש״א כה היו״ד בקמץ ע״ש שלל: ויעט
בהם (הארט אנפֿאהרען) כעיט טורף פורח בעופות והן רצין ונסין מלפניו׳ ואולי הוא מקל ועניינו הבריחם מעל פניו (פֿערטייבען, פֿעריאגען) ועד״ז י״ל:
ישעי׳ כו ועוטף עטה הראשון מנע״ו:

עיט שם עוף טורף׳ והכונתו לעוף ולדדת במהירות
בראשית טו על העופות טרם יבינו: ויהד
העיט (רויבפֿאגעל, גייער) והוא
ישעי׳ יח שם קבוץ: יעזבו יחדו לעיט
הרים, ואם עוט ענינו עופפות הוא שם כולל לכל בעלי כנף
יחזק׳ לט כאמור: לעיט צפור כל כנף
איוב כח (געפֿליגל) אך: נתיב לא ידעו
עיט, תדגם הרא״ו (פֿאלק) הרואה
ירמי׳ יב מרחוק: העיט צבוע נחלתי,
צבוע נוצה או בדם, ע״ש צבע׳
ישעי׳ מו ועצה״ש: קורא ממזרח עיט,
כנוי לכורש שבא לשלול מהר שלל׳ ועש״ז נקרא לדעתי עט סופר הבאה מנוצת עיט:

עין

עין פ״י בנינו קל ענינו הבטה
לרעה; ויהי שאול עוין את ש״א יח
דוד (שעעל אנזעהן). והנכון שהיה משקיף ומשגיח על תנועותיו ועסקיו (איין וואכזאמעס, בעאבאכטענדעס אויג האבען) וכמוהו הפיעל בתל׳ עין עליו (נאכזוכען, בעטראכטען, נאכזיננען, נאכדענקען) בית אבנים יחזה תרג׳ יעיין׳ קמעין לי׳ ברישיה, בדיקה וחפוש:

עין שע״ג חנחתו הראשונה
לאבר הראות: ועין ראה משלי כ
(אויג): עין שופתו: לא תשורני איוב כ
עין: כל עין ימין׳ והרבוי: עינים פס כד ש״א יח
להם, ורבו ל׳ נקבה ועל המעט תהלי׳ קיח
בל״ז: יראו עיניו כידו: עיניך איוב כא
לנכח יביטו: שבעה עינים׳ משלי ד זכרי׳ ג
והרבה פעולות ומדות מיוחסות לעין בלשון, ורובם בחירה ורצון בדבר, או מאוס וגנות כדבר׳ וכן שמירה השגחה וכדומה מ״ש
הגות בלשון; לא תחוס עינך על דברים יט
(איטלייד האבען, פֿערשאהנען), חמלה׳ שימת עין הוא השגחה:
ואשימה עיני עליו (אכט אויף בראש׳ מד
איינן האבען, אין אכט נעהמען):
ושמתי עיני עליהם לטובה: ירמי׳ כד
ואשים את עיני עליך, שמירה שם מ
ולתת לו כל צרכיו׳ וסתמו לטובה
אם לא שנזכר בפי׳: ושמתי עיני עמוס ט
עליהם לרעה ולא לטובה׳ ורע
מחובר לעין מורה כילות: ורעה דברים ט
עינך (איפֿגינסטיג זיין): תרע שם כח
עינו באחיו, וזה כשהבית מחובר לשם, אבל כשהוא מחובר לעין

ש"ס ג עֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ (קרוינע)
ש"ה יג והסמיכות: עֲטֶרֶת מַלְכָּם׳ והרבוי:
זכרי׳ ו וְעָשִׂיתָ עֲטָרוֹת, ומשאל על כל
דבר הנותן נוי והדור וגדולה
איוב יט וכבוד: וַיָּסַר עֲטֶרֶת רֹאשִׁי (טאיק,
משלי ד פוּטץ): עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת: אֵשֶׁת
שם יב חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ: עֲטֶרֶת זְקֵנִים
שם יז בְּנֵי בָנִים (צירדע):

עטש

עֲטִישָׁה, שמ"נ לפעולת הזרירה
איוב מא בבעח"י: עֲטִישֹׁתָיו
תָּהֶל אוֹר (ניססען), ותרג׳ זרזרוהי
מן ויזורר הנער בעברית, והפעל
ממנו בתל׳ המתעטש בתפלתו
ע"ב מ עיטוש מלמעלה ומלמטה,
כי הוא נופל על יציאת רוח
מגוף בהתעוררות כח רעדה:

עיב

הֵעִיב פ"י בנינו הפעיל ענינו
הקדרת אור יום בעבים:
איכה ב אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ (פערדונקעלן)
פי׳ האף הקדיר אור בת ציון
ובמליצ׳ יקרא הצלחה אור והצרה
חשך, כלומר האף הסב צרה
שהיא חשך:
עָב שת"ז לענן, והוא עב ממנו,
כי כל עור שאיד הארץ
מפוזר ונוטה לעלות נקרא ענן
דומה לעשן, וכשהגיע בגובה
האויר ויתעבו חלקיו בקבוץ
ישעי׳ יד נקרא עב: עַל בָּמֳתֵי עָב (דיקקע
איוב כ וואלקע): וְרֹאשׁוֹ לָעָב יַגִּיעַ׃ וכ"מ
שירמוז על תכלית גובה הענן
יכנוהו בשם עב. ולכן יבוא ג"כ
שמות יט תאר לענן: בְּעַב הֶעָנָן (דיקקע
וואלקע

וואלקע) ויחי׳ לפי"ז עבה ועיב.
גרפים. והרבוי: הַשָּׁם עָבִים משלי׳ קד
רכובו: עָבֵי שְׁחָקִים: עָבָיו עָבְרוּ שם יח
ובס"נ: בֹּקֶר לֹא עָבוֹת, ש"מ: שמואל ב כג
זרמו מים עבות: תהלי׳ עז

עיה

עִי שת"ז לתל עשוי מבנין חרב
ומפולת ושממה: לְעִי הַשָּׂדֶה מיכה א
(שטהויפע, וויסטער פלאץ):
ירושלם עיים תהיה: הכתים ירמי׳ כו
הנתצים ישובן תילי תילים:
בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים (וויסטע פלעצע) במדב׳ כא
ואין עי לא יישוב שנעשה חורבה,
ובתוספת מ"ם: מְעִי מַפָּלָה (נו- ישעי׳ יז
זאממענגעפאללענע רואין). ויש
עניינו עז וקשה וחזק: תה"ש
בְּעִיֵּם רוּחוֹ (העפטיג) כמו ברוח שם יא
עזה. והמ"ם נוסף כמ"ם מים,
וי"מ מזה: אַךְ לֹא בְעִי יִשְׁלַח איוב ל
יד לא ישלח ידו בחמה עזה.
וי"מ אך בעי בקשה, מן בעה לא
ישלח יד, אם בפידו להם שוע.
אם תועיל בקשה לעת פיד: או
למבקש ומחלה בעד רחמים
לא ישלח ידו אם יערכו שוע לו
בפידם וע"ש בעה. וי"ל עוד אך
(בעי כשוכם לקבר למעי מפלה
לא ישלח ידו להענישם) אם ערכו
שוע לפניו בפידם, לפני מותם:

עיז

הֵעֵז פ"י בנינו הפעיל ענינו
האספו והקבץ והכנס מחוץ
לבית להנים ולהמלט: יושבי ירמי׳ ו
הגבים העיזו (זיך פערזאממעלן
נו פליכטען): הָעֵז מִקְנְךָ, אסוף שמות ט
להנים

פענטליך, אויגענשיינליך, דייטליך)
כלומר בגלוי עיני׳ בפרסום וברור׳
במדב׳ יא ובא על הגון והמראה: ועינו
כעין הבדלה (געשטאלט, פארבע):
שמות י וכסה את עין הארץ (טיין) כי
העין יפול על הרואה ועל המראה
הנראה׳ ר״ל ההארה שבו. נתגלה
יחזק׳ א הדבר לעין: כעין החשמל מראה
או דוגמא׳ ועד״ז בתל׳: כעין
ששנינו. (ארט, דערגלייכען, איין
עהנליכעס)׳ מעין י״ח ברכות,
כענין כגון ר״ל כגון כי עין וגון
לע״א׳ וכן יאמרו אין מוכרים
עין בעין שוה בשוה במדה׳ וכן
יאמרו בעין על דבר נמצא ונראה
לעין (באאר)׳ וכמוהו במקרא:
קהלת ו טוב מראה עינים: האדם יראה
ש״א יו לעינים (איסערער טיין)׳ המראה
הנראה לעינים, ואין מראה
החיצונה מורה תמיד על הלב
ותוך הענין, משל אמרו המראה
ויקרא יג כוזב: והנה הנגע עמד בעיניו,
במראהו הראשונה׳ וי״מ בעיניו
כמו בעניניו (פערהעלטניס) בין
במראה ובין בשעור ע׳ באור שם׳
ש״ב יו ומביאים ראיה מן: אולי יראה
דברי׳ לג ״בעוני׳, כלומר בעניני: בדד עין
יעקב ע״ש עון. והוא דחוק אבל
ויקרא יג עינינו מראה כמו: לא הפך הנגע
משלי כג את עינו׳ וי״מ מר״ז: כי יתן
בכוס עינו׳ היין נותן מראהו,
וג״ז דחוק׳ אבל יש לפרש עין
קהלת ד על החמדה׳ כמו: גם עיניו לא
תשבע עשר, ר״ל עין חמדתו. וכן:
שם ג במדב׳ טו וכל אשר שאלו עיני: אחרי לבבכם
ואחרי עיניכם׳ מן תאוה לעינים:
האת ראתה עיננו׳ שאלתנו׳ תהלי׳ לה
וחבורו בהרכבת שם: אישון עין דברי׳ לב
(אויגענבילד): בת עין (אויגאפפעל): איכה ב
גבה עינים (שטאלץ, האכמיטה- תהלי׳ קא
טיג) וכן: רום עינים: עינים משלי ל
רמות: טוב עין (פרייגעביגער שם ו שם כב
ובתל׳ עין יפה׳ והפכו: רע עין שם כג
(איסגינסטיגער, קארגער, גייצ-
ציגער) ובתל׳ צר עין: כסות בראש׳ כ
עינים (עהרן-ערקלעהרונג, טיין,
פערטיידיגונגסטיין) ע״ש כסה:
כליון עינים (פערגעבליכע האפ- דברי׳ כח
נונג) ע״ש כלה: פתח עינים בראש׳ לח
(עפענטליכע טראססע): קורץ משלי י
עין (טוויער אוגע)׳ ובתל׳ מראית
עין (טיין, פערדאכט, דאז
אנזעהן): שח עינים (דעמיה- איוב כב
טיגער):

עין שם ת״ז למבוע מים: בן בראש׳ מט
פורת עלי עין (קוועללע):
אל עין המים: בדד עין יעקב שם כד דברי׳ לג
וע״ד הוא מן עונה ע״ש עון
וכה״א נוספת: ותרד העינה׳ בראש׳ כד
והרבוי: עינות ותהומות: עינות דברי׳ ח שמות טו
מים:

מעין שת״ז מוזה: וכל מעין מ״ב ג
מים יסתמו: למעינו תהלי׳ קיד
מים: המשלח מעינים: ממעיני שם קד ישעי׳ יב
הישועה, עצה״מ׳ וכר״נ: מעינות משלי ח
נכבדי מים: יפוצו מעינותיך שם ה
חוצה׳ ומז״ש מענין עיון: כל תהלי׳ פז
מעיני בך (נאכדענקען, בעצ-
טראכטען):

עינו קצף על דבר שנעשה שלא
לרצונו : וירע הדבר מאד בעיני בראשי' כא
אברהם (איספאללען) : וירע בעיני שם לח
יי : ובעיני משה רע (פערדריס): במדבר יא
ואם רעה בעיני אדוניה , הטדר שמות כא
מציאות חן ורצון · כי היא
המשקפת כל הדברים והעין רואה
והלב חומד והפכו : תיטב בעיני אסתר א
המלך : וייטב הדבר בעיני המלך שם ב
(געפאללען , גוט אויפגעהאמען ,
בייפאלל געבען) · וכן : אולי יישר במדבר כג
בעיני אלהים (געפעלליג זיין , פיר
רעכט בעפינדען) : ויישר הדבר ש"א יח
בעיניו : מצא חן בעיני יי : נשאה בראשי' ו
חן בעיניו · ונשיאות עין הוא אסתר ב
תקוה : אליך נשאתי עיני (האפ= תהלי' קכג
פען) ובלא נשא : בלתי אל המן במדבר יא
עינינו (האפפען , צופעריכט) :
כי אליך עינינו : עיני כל ישראל ד"ה ב כ
אליך : ליי עין האדם כעיני עבדים מ"א א / זכרי' ט
אל יד אדוניהם · וזה כשהוא תהלי' קכג
מחובר על המושג , ונבא בקשור
אל · אבל כשהוא מחובר לשם
ב"ה יבוא בקשור בי"ת או על ,
ועניינו השגחה : עיני יי אלהיך דברים יא
בה , להשגיח ולהיטיב : עיני משלי' קה
כנאמני הארץ : עיניו על איוב לד
דרכי איש · ופעם לרעה : עיניך איוב ז
בי ואינני · ובקשור אל לטובה :
הנה עין יי אל יראיו · ופקיחת תהלי' לג
עין הוא התבוננות : פקח עיניך מ"ב יט
וראה : ותפקחנה עיני שניהם , בראשי' ג
השיגו ידיעה ובינה · וכליון עינים
הוא תאוה לדבר ולא בא : מכלות דברי' כח
עינים : ועיניך ראות וכלות ע"ש שם שם
כלה

עי

כלה · ויש בא במקום העצם
והגוף ר"ל במקום כנוי גוף הוזר :
נבוה בעיניו : אם קטן אתה תהלי' טו / ש"א טו
בעיניך (ביא זיך זעלבסט) : כי איוב לב
הוא צדיק בעיניו : הוי חכמים ישעי' ה
בעיניהם , נופל תמיד על דבר
מדמה העצם למראה עיניו שהוא
כן : והייתי שפל בעיני : כי אלף ש"ב ו
שנים בעיניך , כלם לשעור וערך תהלי' צ
כי המשער ערך דבר ייוחס
השעור לעינים ע"כ בא לשער
דבר קל חשוב או חשוב קל :
וייקר דמם בעיניו · ובא על הגלוי תהלי' עב
ועל הפרסום : הקדשה היא בראשי' לח
בעינים (עפענטליך) ר"ל דרך
גלוי בעיני כל רואיה · ורובו
בקשור למ"ד עניינו כמו לפני נגד :
לא ירדנו בפרך לעיניך : לעיני ויקרא כה
בני עמי (אין געגענווארט , פרייא , שמות יט
עפפענטליך) : ירד יי לעיני העם : בראשי' כג
לעיני בני עמם : עשה משה לעיני ויקרא כ
כל ישראל : לעיני השמש הזאת , דברים לד / ש"ב יב
בגלוי · וכן בא על הידיעה : ונעלם ויקרא ה
דבר מעיני קהל · מידיעתם :
ונעלמה מעיני כל חי , והיא איוב כח
החכמ' : אם מעיני העד' נעשתה במדבר טו
לשגגה : ויפלא בעיני אמנון : ש"ב יג
כי יפלא בעיני · ובא עצה"ש זכרי' ח
למורה דרך : והיית לנו לעינים במדבר י
(וועגוויזער) : עינים הייתי לעור : איוב כט
ותשב בפתח עינים (עפפענט= בראשי' לח
ליכע הערטשטראסע) ע' באור
שם · והגות הלשון : עין בעין במדבר יד
נראה אתה , כמו פנים בפנים :
כי עין בעין יראו (פרייא , עפ= ישעי' נב
פענני

איוב יא (פיזלען) : וְעַיִר פרא אדם יולד :
פרא' מט ע' פרא : אסרי לגפן עִירֹה :
פס לג וַעְיָרִים עשרה : עיש בש' עוש ועשש :

עכב

עֲכֵב ע"ש עקב :

ויקרא יא עַכְבָּר שם שרץ ארץ : החולד
ש"א ו וְהָעַכְבָּר (אויז): עַכְבְּרֵי זהב :

ישעי' נט עַכָּבִישׁ שם רמש : וקורי עַכָּבִישׁ יארוגו (שפינע
איוב ח נט): ובי' עַכָּבִישׁ מבטחו בארמית עכוביתא, בערבי ענכבות :

עכס

עִכֵּס פ"י בנינו פיעל ענינו נגזר משם עכס שהוא תאר לשלשלאות מושמות ברגלים
ישעי' ג לאסור: ובהגליהם תְּעַכַּסְנָה (בינ-דען איט קעטיין) כי בערבי עכש קשור והשלשלת נקראה עכאש :

עֶכֶס שם ת"ז למאסר
משלי ז שלשלאות : וּכְעֶכֶס אל מוסר אויל : ר"ל כאויל הולך אל מאסר העכס מבלי דעת שהם לו למאסר : ולפי שמהם לנוי
ישעי' ג ג"כ כמו : תפארת הָעֲכָסִים, שלשלאות של נוי, ולזה מתאר זה עכס בשם מוסר, ומוסר כמו מאסר מן מוסר מלכים פתח ע"ש יסר : ועיי' פי' הפסוק במקומו בבאור המתרגם האשכנזי :

עכר

עָכַר פ"י בב"ב הקל ענינו סבב קלקול הפסד והשחתה וצער וקצף וכדומה :

ש"א יד עָכַר אבי את הארץ (פֿריגע גער-ריטונג, איטפערגניגען פערמאור-זאכן) בלבל צהלת נצחונם והקרת להם קלקול. כי עכר בערבי דלוח מים צלולים (טריבען) :
בראשית לד עֲכַרְתֶּם אותי, הייתי שפוי וצלול ביושבי ארץ ועתה אני מקלקל בעיניהם והפסדתם שלותי לגרום
יהושע ז לי שנאה או קטטה : מה עֲכַרְתָּנוּ יַעְכָּרְךָ יי' גרמת לנו קלקול שמחה של נצחון, להיות נגף
מ"א יח לפני האויב : האתה זה עֹכֵר
משלי יא ישראל, גורם צער להם : עֹכֵר ביתו ינחל רוח : מקלקל סדור
שם שם שלום בית והנהגתו : וְעֹכֵר שארו אכזרי : מציק ומצער גופו בלי
שופטי' יא חמלה: ואת היית בְּעֹכְרָי המעכיר ומקלקל שמחתי :

תהלי' לט הנפעל : וכאבי נֶעְכָּר. כאב
משלי טו אכזרי : ובתבואת רשע נֶעְכָּרֶת, הריסת סדור : והרבה שרשים בעבריות אחד מהם יכלול מושגי' שונים לפי המקום והענין, ואם שהכוונה ידועה אין בלשון אחרת מלה אחת מיוחדת להמליץ אותם בה יחד :

עַכְשׁוּב שם מין נחש ארסי
תהלי' קמ מאוד : חמת עַכְשׁוּב (אטטער) : עלב בש' לעב :

עלג

ישעי' לב עִלֵּג שת"ז לכבד פה : ולשון עִלְּגִים תמהר לדבר צחות (שטאמלען) : ע"ש לעג :

עלה

עָלָה פע"ו, הב"ב : הקל עקר

עיף

עָיֵף פ"ע בנינו קל ענינו נרדף
עם יָעֵף ויגעשהוא לאות
נאמר על ב' מיני לאות · הא'
מרוב מרוצה ויגיע והתעסקות:
שופטי' ד והוא נרדם וַיָּעַף (איך גֶעוויפֿטן):
ש"א יד וַיָּעַף העם מאד (ערמידעט זיין):
בר' כה והוא עָיֵף, והב' מרוב צמא:
ישעי' כט והקיץ והנה עָיֵף (אמטט, ענט-
דברי' כה קרעפֿטעט) מצמא · וכן: ואתה
איוב כב עָיֵף ויגע, צמא למים: לא מים
תהלי' סג עָיֵף תשקה: בארץ ציה וְעָיֵף
בלי מים, כי הכח בליחות
שם קמג ובהעדרם הוא חלש: נפשי כארץ
ירמי' ד עֲיֵפָה, ארץ צמאה: כי עָיְפָה
נפשי להרגים, קשה לסבול
הצער ועיפה וחלשה כי העיף
ישעי' מו חלש ע"כ יבוא זה"ז: עמוסו' משא
לַעֲיֵפָה משא עיף או הנושאו עיף:

מְעוּף שמ"ז לעיפות מחמת
ישעי' ח צרה: והנה מְעוּף
צוקה, עיפות מרוב צוקה · ומ"א
שם שם כי לא מוּעָף לאשר מוצק ·
וביארתים ג"כ בש' יעף · עוף:

עיק

הֵעִיק פ"י בנינו הפעיל ענינו
הכבדת משא שיהי'
עמוס ב מציק לנושאה: הנה אנכי מֵעִיק
תחתיכם כאשר תָּעִיק העגלה
המלאה לה עמיר (דריקקען,
מיינדריקקען) והפעול הוא הארץ
שנדחקת מן העגלה הכבדה ·
ושעורו הנה אנכי מעמים עליכם
משא של צרו' אשר תעיק שכמכם
תחתיכם:

עקה

עָקָה שמ"נ לצוקה ולחץ:
מפני עָקַת רשע (בנג תהלי' נה
דריקקונג) · מצור ומצוק תרג'
ועקתא, והחלוף הזה נהוג לבוא
עי"ן ת' צד"י, כמו עד ת' צר
מל' אויב:

מוּעָקָה תה"ש לדבר מציק
ומכביד: שמת מוּעָקָה שם סו
במתנינו (פֿעססעלן, דריקקענדע
לאסט):

עיר

עִיר שת"נ לקבוץ בתים רבים
למושב אדם: ויהי בונה בראשי' ד
עיר (שטאדט) וסתם עיר מוקפת
חומה: בית מושב עיר חומה, ויקרא כה
לכן דרשו בו שהיתה מוקפת
חומה מלפנים · ולא הוקף אח"כ:
לא היתה עיר אשר השלימה, יהושע יא
תפש המקום תחת יושביה: כי דברי' כ
תצור אל עיר: ואם אל עיר ש"ב יז
יאסף, כ"ז ראי' כי עיר מוקפת
חומה: עיר המלוכה (רעזידענץ) שם יב
וכן: עיר ממלכה: עיר ואם ישעי' יט
בישראל, (הויפטשטאדט) כמו ש"ב כ
שיקראו הכפרים בנות: עיר ישעי' כב
הומיה (פֿאלקרייכע שטאדט):
בְּעִיר צלמם תבזה, תרג' הר"מ תהלי' עג
כמו בהעיר וקיצה ע"ש צלם ·
והרבוי: בנו לכם עָרִים · ומ"א במדב' לב
ושלשים עֲיָרִים להם · לד"ק: עָרֵי שופטי' י
מסכנות: עָרֵי השדה · אלו אשר שמות א
אין להם חומה · כמו: עָרֵי הפרזי ש"א כז
עִיר שם שונא ע"ש עור: דברי' ג

עַיִר שת"ז לחמור קטן רך
בשנים: עַיִר בן אתונו, זכרי' ט

העולה מן המכוון בפעול׳ וכאשר
יאמר כלל העולה מדברי, ויאמר
ירד במים אדירים לפנינים ועלה
בידו חספא׳ והכוונה כשכור
הטה ידו ללקט שושנים ועלה
בידו חוח, כן המשל ישאר בפי
כסילים, והנמשל שהוא עקר
יעזב וכן פי׳ החכם מהר״נו ז״ל׃
וקרוב עד״ז בא אצל מספר: ולא
עָלָה המספר (הערויסקאמען, ד״ס א כז
נאטרעפפען), לא היה מכוון
מספר אחד, או לא היה
מספיק: יַעֲלֶה על המנין מ״א י
האחת, לשער המספר והכמות
שנשתמש לדבר שלם (דארויפ
געהן) כאשר יאמר מאה לטרות
יעלו על ככר׳ וי״מ ולא עלה
המספר כמו כלה לא גמר
המספר׳ ובא על המחשבה: לא ירמי׳ ז
עָלְתָה על לב: לא יַעֲלֶה על לב: שם ג
אשר יַעֲלֶה על לב איש: יַעֲלוּ מ״ג יג
דברים על לבבך׳ וכל עלה שאצל יחזק׳ לח
מלך או עם, בקשור מלת על,
אם על איש או על עיר, ארץ,
עם, הוא למלחמה: עָלָה עליו ד״ס ג כד
חיל ארם: עליו עָלָה נבוכדנצר: שם יז
עָלָה עליה גוי מצפון: לַעֲלוֹת ירמי׳ נו
עליהם בצבא: וְעָלוּ עליו: למה שם כ / יהושע כב
עֲלִיתֶם עלינו: מלך אדם עוֹלֶה שופטי׳ ו / שם טו
עליך׳ כי ג׳ פעלים הפכיים, ר״ל מ״א כ
יצא, ירד, עלה, ישמשו הרכה
במלחמה ע״ש יצא׳ ירד׳ וכפי
הנרא׳ יבוא עלה על חצר המסבב
המלחמ׳ וירד על המסובב להלחם
עם אשר התגר בו׳ וכן בל׳
לְפַעֲמִים

לפעמים: לַעֲלוֹת לעם יגודנו וכן חבקוק ג
במלת אל: יאמרו עֲלוּ עלינו: ש״א יד
ויאמרו עֲלוּ אלינו: וכשתדקדק שם שם
תבין למה יונתן אמר בל׳ על
לרעה, והפלשתים בל׳ אל שהיא
לטובה לפעמים׳ כמו עֲלֵה אלינו יהושע י
מהרה שהוא לתשועה: מי יַעֲלֶה שופטי׳ א
לנו בתחלה להלחם: עֲלֵה אתי שם שם
בגורלי׳ ועצה״דמ: לא יַעֲלֶה ישעי׳ יד
הכורת עלינו י״ג״כ לרעה, כמנהג
מלת על, כבוא קשור על פעלי
בוא, יצא, ירד, עלה, להורות
לרעה ושמור זה הכלל׳ ועצ״הנ:
עָלָה מות בחלוננו׳ ובא על ירמי׳ ט
צמיחה וגדול בצמחים או שער
ונוצה בבע״ח או על לבישה:
עָלָה כלו קמשונים (וואכסען): משלי כד
כפרחת עָלְתָה נצה: בתחלת בר״א מ / עמוס ז
עֲלוֹת הלקש׳ וְעָלְתָה ארמנותיה ישעי׳ לד
סירים: וְעָלָה שמיר ושית: עלות שם ה ז
בקנה אחד: לא יַעֲלֶה בה כל בר״א מא / דברים כט
עשב: יַעֲלֶה ברוש וגו׳ יַעֲלֶה הדס: ישעי׳ נה
ובשר עָלָה, על דבר שגדל מן יחזק׳ לז
הגוף או מענין לבישה ועטוף,
כמו: שעטנז לא יַעֲלֶה עליך: ויקרא יט
ולא יַעֲלֶה עליהם צמר: יַעֲלוּ יחזק׳ מד / ישעי׳ מ
אבר כנשרים׳ ובא על הגדול
בכמות: וַתַּעַל אחד מגוריה יחזק׳ יט
(הערא[נ]וואכסען)׳ ובא על
תרפואה בחבור שם ארוכה׳ כי נחמי׳ ד
עָלְתָה ארוכה לחומת (געדייהען):
לא עָלְתָה ארוכת בת עמי: וַתַּעַל ירמי׳ ח / ד״ס ב כד
ארוכה למלאכה׳ ובא על סלוק
והרחקה בקשור מ״ם: וְעָלָה מן שמות א
הארץ (פארטציהען, אבציהען):
וַיַּעֲלֶה

ענינו תנועה ממטה לגבוה היפך
ירד, וכולל עליה טבעי ומוסרי,
ר"ל עליה במקום, או התרוממות
במעלה ובחשיבות, ועמו מ"ש
גידול וצמיחה הטבעי: ומשה שמות יט
עלה אל האלהים (הינויפשטיגען):
לעלות אל ראש ההר, עולים במדב' יד
ויורדים בו: ואיד יעלה מן הארץ: בראשית' כח / שם ב
וכמו השחר עלה, נ"ל הטעם, שם יט
כי אור השחר מחשובת נציצי
השמש העולים ממטה למעלה
והשמש בעצמ' תמיד מעל לארץ,
ע"כ נופל בשמש עצמה יצא:
פריץ חיות בל יעלנה (בעטטי- ישעי' סה
גען) ואף שהוא עומד בא
כנוי ועניינו יעלה בה לרמוס
שם: עלה קיטור הארץ, באש בראש' יט
ורוח ועשן נופל עליה: עלה ש"ב כב
עשן באפו, וגם באף וחימה
תנדמה להם: עד עלות חמת יי ד"ה ב לו
בעמו וי"לז מל' הבערה: אם ש"ב יא
תעלה חמת המלך: ואף יי עלה תהלי' עח
בישראל בא עליה באחר להורות,
שעשה בם רושם ותבערה, ורוב
קישוריו בבי"ת לדעת זולתו וגם
במלת על: מקנה אף על עולה. איוב לו
הבורק מקנא ומעניש על המסבב
להיות אף עולה וי"מ עולה כמו
עולה: אם רוח המושל תעלה קהלת י
עליך, לקצף בך ועל כל מסבב
קצף: שאון קמיך עולה תמיד: תהלי' עד
שאננך עלה באזני, והר"מ השכיל מ"ב יט
לתרגם שאון קמיך עול' ומתגבר
ונאמר עליה על נסיעה ממדינה
למדינה בארצו' מיוחדו' במקרא

על

שאחת גבוה' מחברתה, כמו
ממצרים ובבל לא"י: עזרא עלה עזרא ז
מבבל, לא"י: וגם ערב רב עלה שמות יב
אתם: כי עלינו אל עבדך אבי, בראש' מד
וכן נאמר עליה ממים. וממדבר:
עלו מן הירדן: שעלו מן הרחצה: יהושע ד / ש"ה ד
עלה מן המדבר ועל מטה: שם ג
המטה אשר עלית (בעטטיינגען): מ"ב א
יצועי עלה וכא על הליכת איש בראש' מט
נכבד: איש עלה לקראתנו, והוא מ"ב א
יושב בהר וכן על ההולך אל
מקום נכבד בא עליה דרך כבוד:
ובועז עלה השער: וקמת ועלית רות ד
אל המקום: ועלה האיש ההוא דברי' יז / ש"א א
מעירו: בטרם יעלה הבמתה: שם ט
לכבוד המקום בא עליה וכן
יבוא בקרבן עליה שהיא עולה
באש כליל: לא יעלו לריח ניחח: ויקרא ב
בבקר כעלות המנחה: עד לעלות מ"ב ג / שם יח
המנחה: היא העולה על מוקדה ויקרא ו
שעולה כליל באש, וכן: עלה שופטי' כ
כליל העיר השמימה, כל דבר
הנשרף כליל ועל הליכה לבית
גדולים: ושאול עלה אל ביתו ש"א טו
ומ"ש הגות בלשון: אשר עלה ויקרא יו
עליו הגורל, מתוך הקלפה ועניינו
עלה וחונה עליו וכן: אשר לא במדבר יט
עלה עליה על, עלה על וחונה
עליו: מורה לא עלה על ראשי שופטי' יג
עלה ועבר ובמאזנים: לעלות תהלי' סב
המה מהבל' הכף עולה נגד כף
יורד ובא על התעכב וחניה:
כי לא אעלה בקרבך (בלייבען): שמות לג
חוח עלה ביד שכור והנכון כי משלי כו
עלה במקום זה כמו תכלית,

משאת עשן (איין אויפשטייגענ־
עמוס ד דען רויכדאמפף מאכען): ואעלה
יחזק' כז באש מחניכם: ויעלו עפר על
ש"א ב ראשיהם: כל אשר יעלה המזלג,
מ"א ט מן הקדרה: ויעלם שלמה למס,
ענינו העלה עליהם מס (אויפ־
שם שם ערלעגען): וזה דבר המס אשר
העלה (אויפגעהאבען) כמו הרים
הניף הנופל בהגבהת מכס ונדבה:
משלי טו ודבר עצב יעלה אף, יסבב ויגבר
יחזק' כד לעלות אף: להעלות חמה · וע"א
מ"א י לשער כמות נקח לדבר: שלשת
מנים זהב יעלה על המנה האחת,
לר"ק הוא מהפעיל (פערטוהן,
פערוענדן) והנכון שהוא מהקל·
כי הוא מורה כמות מה שצריך
לחמר הדבר (דארויפגעהן) וע"א:
ד"ה ב ג ויעל עליו כרובים (אנבריינגען)
שם שם עשה עליו מחוץ: ויעל עליו
ע"א כח תמורים ושרשרים: והעלי לי את
אשר אמר, לפי מה שמדמים
תהלי' ל להעלות מה מקבר: העלית מן
שאול נפשי (בעפרייען, עררעט־
יונה ב טען): וכן ותעל משחת חיי סלוק
נלח' ג והסרה: והעלה אתכם מן הארץ,
ג"כ הצלה ופדות · והרב' מה שבא
איוב א לקרבן עולה: והעלה עלות
ישעי' נז (אפפערן): והעלית מנחה·והרבה
במדבר ח מה שבא בהדלקת נר: העלה
נרותיה (אנצינדען) לפי שהלהב
שמות כז עולה: להעלות נר תמיד, שיהי'
אור עולה מנר · ומ"ש למלחמה:
יחזק' כו והעליתי עליך גוים רבים ·
ד"ה ב לו ויעל עליהם את מלך כשדים:
דברים כח יעלם יי עליך ובלבישה: והעליתי
עמוס ד
על

ש"ב א על כל מתנים שק: המעלה עדי
זהב על לבושכן, וי"ל כמו
המעלה (ערהעבען, פערטעטערן)·
יחזק' לז ועל הצמיחה: והעליתי עליכם
יחזק' יט בשר (בעוואכסען לאססען): ותעל
אחד מגוריה (גראס ציהען) לר"ק
יחזק' נג מהפעיל · ועל הרפואה: מעלה
לה ארוכה (פערשאפפען אי גענ־
דיהען לאססען) ועל הלכידה:
חבקוק א כלה בחכה העלה, על דמיון
ויקרא יא השולה דבר ממים · וע"א: מעלה
גרה מחזיר לפה מה שירד בקיבה:
יחזק' יד יעלה את גלוליו על לבו
תהלי' קלז במחשבה: אם לא אעלה את
ירמי' נא ירושלים על · בזכרון: העלו סוס
כילק · רבוי והתפשטות · ומ"ש
תהלי' קב הסרה והעדר: אל תעלני בחצי
ימי (וועגנעהמען) סלק מן העולם ·
כי ענינו כריתה · ולרוב הוא לפני
זמנו, זולתי כעלות גדיש בעתו ·
וגם מלא יאמר ע"ב מושגים הלה ·
וזה כשלא נזכר בו המקום, ענינו
הסרה מן העולם, אבל כשנזכר
בו המקום יתכן שיורה הפכו
כמו ותעל משחת חיי:

שופטי' ו ההפעל: העלה על מזבח
הבנוי (אויפגעבראכט, געאפפערט
ד"ה ב כ ווערדען); העלה על ספר מלכי
ישראל (אנגעפיהרט, איינגעטרי־
בען ווערדען) נאמר על המחשבות
הנזכרות בספר · וכן יתכן שיאמר
בהפעיל העלה בספריו על הכתב:
נחום ב הצב גלתה העלתה, כמו פסקה
ונכרתה:

ההתפעל פעל חוזר ומדומה
בדרש

ש"ב יז וַיַּעֲלֶה מעלי: וַיַּעַל מעליו אלהים:
ברא' לט
הס מט מטרף בני עָלִיתָ, לפירש"י סלקת
ישעי' נז מצמך: כי מאתי גלית וַתַּעֲלִי ·
ת"נ ג ובלי מ"ס: עֲלֵה קרח עֲלֵה קרח ·
וי"מ כל עלות השחר, סלוק
ורחוק, והוא רחוק · ויש בענינו
ירמי' מח סלוק והעדר ואבוד: שודד מואב
ועריו עָלָה (דארויפגעהן, פער-
שווינדען, פערניכטעט ווערדען):
איוב ס בַּעֲלוֹת גדיש בעתו: יַעֲלוּ בתהו
שם ו
שם לו ויאבדו: לַעֲלוֹת עמים תחתם ·
חבקוק ג וי"מ מזה: לַעֲלוֹת לעם יגודנו:
ברא' מט אז חללת יצועי עָלָה, הפסקי'
וכמוהו בתל' מקצר וְעוֹלֶה, פוסקי
יהושע טו ובא לענין פשוט ומתוח: וְעָלָה
הגבול (זיך אויסדעהנען, ער-
שם יח שטרעקען): ההר החלק הָעוֹלֶה
מ"א כב שעירה: וַתַּעֲלֶה המלחמה (זיך
אויסדעהנען, ערווייטרן) · כמו
ותטש המלחמ' והמלחמה עברה
ואיפשר לחלק בלשונות, כי
עברה מורה התפשטות מקצה
המערכה ועד קצהו ועלה מורה
חמימות הלוחמים בחמת אף:
ירמי' מז מים עֹלִים מצפון, ואין מים עולה,
אבל מתפשט ומתגבר · ובא לענין
ברא' ל זווג ותשמיש: העתדים הָעֹלִים
שם יד על הצאן · וימ"מ: כי עָלִיתָ
משכבי אביך · ומ"ש במובן
המוסרי ההרוממות במעלה:
תהלי' מז עָלָה אלהים בתרועה (ערהאבען
דניי' כט זיין) כתרג' יתעלה: יַעֲלֶה עליך
מעלה מעלה, בגדולה וחשיבות:
משלי' לא ואת עָלִית על כלנה (זיך הערפאר
דברי' יד טוהן, דען פארצוג האבען): וְעָלִיתָ
ידו

ידו על יד רעהו, התגבורת בכח
(מעכטיגער זיין) ובתל' ידו על
העליונה (פארדערסט האבען): יחזק' ט
הנפעל: נַעֲלָה מעל הכרוב
(זיך ערהעבן, ענטפערנן) סלוק:
כי אז מהבקר נַעֲלָה העם: הֵעָלוּ ש"ב ב
מסביב משכן · סלוק והרחקה כמו
הבדלו: לפי הֵעָלוֹת הענן (זיך במדבר ט
ערהעבען) הגבהה וסלוק: עם עזרא א
הֵעָלוֹת הגולה, עליה מבבל:
בְּהֵעָלוֹת חיל כשדים מעל ירושלי' ירמי' לז
(אבליהן) · ובא בנפעל לפי שהיה
מכרח מפני חיל פרעה: וַתֵּעָלוּ יחזק' לו
על שפת לשון (געבראכט ווערדן)
תהיו עולים לדבה בכל העמים
והשו"א ת' קמץ · ומ"ש עלוי
ורוממות מעלה: מגני ארץ מאד תהלי' מז
נַעֲלָה (בעריהאט, ערהאבען):
מאד נַעֲלֵיתָ על כל אלהים: שם לז
הפיעל איננו במקרא · כ"א
במיסדי התפלה, וענינו רוממות
ועלוי והלה: לְעַלֵּה ולקלס
(לאבען, ערהעבען איט לאב) ·
ובתל' מְעֻלֶּה שבנכסים (בעסטע,
פארציגליכסטע) כי הטוב והמכחר
הוא נעלה מכל כיוצא בו · וכן
ימצא פיעל ע"ד המרובעים משם
עָלֵה הרוח שֶׁעִלְעֲלָה את הגפנים
(ענטבלעטטערן) · כמנהג פיעל
הבא משם שמורה הסרה ·
והמשקל ע"ד רפרף מן רפה
שעשע מן שעה:
ההפעיל יוצא מקל: והיא יהושע ז
הֶעֱלְתָם הגגה (היגאויפברינגען):
וְהַעַל אותם הר ההר: הַעֲלוֹתָם במדבר כ
שופטי' ב
משאת

דברי' כד תשים עליך מלך : וישיתהו על
בראשי' מא
שם שם ארץ מצרים : ויפקדהו על ביתו ,
ובא כטעם בעבור , ר"ל סבה
שם כא גורמת : אל ירע בעיניך על הנער
שם כב (ווענגן) : על הברכה אשר ברכו :
ירמי' ט על עוזבם את תורתי : המלט על
בראשי' יט
שם לא נפשך , בעבור : על בלי הגיד
לו (וויל) כמו יען · ובא כטעם
שמות ו לפי מספר : על צבאותם (נאך
שם כח דער צאהל) : תפתח את שתי
האבנים על שמות , לפי מספר
איוב לד שמות · וכטעם למען : על
תשובות באנשי און וע"ש נצח ·
כי המלה הזאת ישמש סבה כוונ'
ותכלית אצל הפעולה שמתיחס
על השם · כי מנהג הלשון לקצר
וסומך להוציא המכוון מתוך
ירמי' לג הענין : על אפי ועל חמתי היתה
לי וגו' כלומר היה לסבב לי אף
בראשי' מב וחמה : עלי היו כלנה , לדעתי :
ב"ש טו ועלי יבוא כל איש אשר לו ריב ,
שיהי' ריבו להרשיע אותי ·
ישעי' נט ושמושו באותיות : כעל גמולות
כעל ישלם , ר"ל כענין המנהג
אצל גמולות וכמנהג אצל עסק
שם סב תשלומים כן ישלם : כעל כל
אשר גמלנו : כי אצל גמול יבוא
שופטי' ו עלי כמו וגמול עלי ובשי"ן : שעל
בראשי' ד שפת הים · ובמ"ם : מעל פני
במדב' יז האדמה : מעל אהלי קרח : איש
בראשי' יג מעל אחיו , רחוק וסור מן · ועם
שמוש בי"ת לא נמצא במקרא
כ"א בתל' · בעל פה (אינדיך) ,
בראשי' כט וחבורו לשם או למלה : על
אודות הבאר (ווענגן , אין בעט
טרען)

טרען) : על אשר מריתם , ג"כ במדב' כ
כמו על אודות אשר שעינו כמו
יען : על דברת בני האדם , כמו קהלת ג
על אודות · וכן : על דבר שרי · בראשי' יב
על יד כמו ביד , (דורך) או אצל
(ביים , נעבען) · וע"א : וקובץ משלי יג
על יד ירבה · הכוונה מעט מעט :
תנה אותו על ידי , כמו ברשותי · בראשי' מב
וע"ש יד : על כי אין אלוה כמו דברי' לא
על אשר · ר"ל הסבה כזה · כי
אין אלוה : על כן יעזב כמו לכן , בראשי' ב
ע"ש כון ; כי על כן עברתם כמו שם יח
יען , (וויל , דא דאך) : כי על כן שם לח
לא נתתיה · וי"ל כן במקום הזה
כוונה , כי על כונה הזאת עברתם '
כלומר שהסב בכוון · כי על כוונה
שלא נתתיה : על לא דבר בסבת
לא דבר : על פי , כמו על יד ביד , במדב' ד
כלי ואמצעי · או במצות , על פי
יי יחנו , ע"ש פה : על פי הדברים שמות לד
האלה כמו בעבור ענין : על מה ,
עיין ש' מהי על פני , מורה שטח
העליון (אבערפלעכע) : על פני בראשי' א
תהום (דיא אבערפלעכע) או לפני ,
בעוד : על פני תרח (אין געגענ- בראשי' יא
ווארט , וויל נאך) : על פני רקיע שם א
השמים , עצה"ש בשטח גובה
האויר , ובא בתוספת יו"ד כדרך
חרבוי : בחש עלי דרך : עלי עשור בראשי' מט
ועלי נבל : אודה עלי פשעי : תהלי' לג שם לב
מבליגיתי עלי יגון · וכחבור ירמי' ח
הכנויים יבוא תמיד בליך : עלות בראשי' לג
עלי : כל איש מעלי : עיני כל שם מה
ישראל עליך : והקל מעליך : מ"א א שמות יח
ויצו עליו פרעה , במו בעבורו , בראשי' יב
על

ישעי' נח כדרכו: ואל יתעל בסריונו (זיך
בריסטען, פראהלען, ריהמען,
זיך גוגוט טוהן, גראסטוהן, פער=
מעסטען) פי' לא יתעלה ויקלס
והוא מענין פיעל שהבאתי, כי
כבר אמרתי מה שבפיעל יוצא
בהתפעל חוזר ורש"י פי' ירפא,
נראה שמפרש מענין תועלת
ורפאות תעלה:

עָל יש' ענינו מעלה והתרוממות,
ש"ב כ הגבר הוקם עָל (אבענאן):
הושע יא ואל עָל יקראהו ענינו עזר ותעלה
שם ז (הילפע), וכן: שובו לא עָל והוא
תאר מרכב שולל (אונגוט) וסרס
בר' מט המקרא ובמקום; ברכות שמים
מֵעָל (אבען):

עַל מלת היחס מחובר לשם
תמיד להוביל ענינו במשפט
המאמר ר"ל חשם שבו תחול
הפעולה במקום, אם על גבו או
תוכו או בכוונה וסבה לפי ענין
הפעל ועקר הוראתו שטח
בר' א החיצון שבגוף: על הארץ (אויף):
שם שם להאיר עַל הארץ, מקום שבו
ויקרא א תיוחס הפעולה: עַל העצים אשר
בר' א על האש: יעופף עַל הארץ(איבר)
דברים יא השטח שמעל הגוף: כימי השמי'
עַל הארץ ויש כטעם עִם:
בר' לג והכני אם עַל בנים (מיט, זאמט):
ויקרא ג עַל הכבד עַל הכליות יסירנה,
וי"מ זה כמו לבד מלבד (אויסער)
שם שם וכן: עַל העלה אבל: עַל עולת
במדב' כח התמיד: עַל כרעיו וְעַל קרבו,
שמות יב
שם כט ענינו עם: האנשים עַל הנשים
בר' ו וּבטעם אצל או סמוך; ולא שתם

שם כד עַל צאן לבן (ביא): עַל עין המים;
במדבר ח וְעַל צבאו (בייא, נעבען) והרבה
שתמצא כן שתצדך לפרש אצל
צדו או סמוך לו וכטעם לִפְנֵי:
בר' יח עברתם עַל עבדכם: המנהה
שם לג עַל פניו (פאר); אם לא עַל פניך
איוב א יברכך (גענגענווארט): אלהים
שמות כ אחרים עַל פני: וְעַל פניכם אם
איוב ו אכזב: עַל פני אהרן אביהם,
במדבר ג עַל פעולה הנעשה לפני הרואה
בר' כד וכטעם אל או לצד: ואפנה עַל
ש"א ז ימין או עַל שמאל (נאך): הרמתה
יהושע ח עַל ביתו (נאך): עלתה עֲלֵיהֶם
ויקרא ב וכטעם בתוך: ואם מנחה עַל
שמות כט מחבת (אין): עַל סל אחד ועי"א:
בר' ג עַל גחונך תלך כמו בגחונך וכן:
ויקרא כו עַל משענתו, הכלי: עַל חרבך
בר' כז תחיה (דורך, מיט, פערמיט=
טעלסט) וכל אלה ביחס המקום
ובא עַל הכוונה, ר"ל מחובר
לשם שעליו כוונת הפעולה:
איוב ו ותכרו עַל רעכם: חשב עַל
אסתר ט היהודים ולענין זה הוא סגולה
מיוחדת ללשון בהרבה פעלים
כאשר יבוא הפעול בקשור מלת
על, מורה כוונת הפעולה לרעה
כמו בא, ירד, נטה, הניף, נשא,
הרים, עלה, ועוד הרבה מאוד,
כאשר רמזתי עליהם איש איש
בר' יט במקומו: נסבו עַל הבית, להפילו
ובא ג"כ להורות על עסק וענין:
שמות כב עַל כל דבר פשע עַל שור וגו' אשר
בר' מא יאמר עליו: וְעַל השנות החלום
(אין בעטרעף) וכן בפעל נתן
שׂום שׂות בָּא למנוי ופקידות:

ממנו, לכן יבואו או בהצטרפות
או בה"א הידיעה, אבל עליון על
כל אין לו הצטרפות לכן לא יבוא
לא בהצטרפות ולא בה"א הידיע',
דוק ותשכח והבן. והבא בפיוט
העליון ועינו אל יראיו צ"ל ה"א
הקריאה. ובס"ג: הברכה
ע"ג יח העליונה: והלשכות העליונות:
יחזק' מ **מעל** תה"פ להגבהה והרמה:
נחמי' ח במעל ידיהם (אין דיא
העהע האוטענד):
מעל תה"פ. כל קשורו כמ"ם
השמוש ועניינו על גבי:
שמות כ בשמים ממעל (אבען): פריו
עמ"ס ג ממעל: וכשבא בסמיכות נקשר
הנסמך בלמ"ד, ועניינו מאשר על
דה"א כו גבי: ממעל לעצים: ממעל לחשב
שמות כח (איבער): ממעל לכבבי אל (הע-
ישעי' יד
ירמי' נב הער): ממעל לכסא המלכים
ישעי' ו בחשיבות. אך: שרפים עומדים
ממעל לו, סמוך לו. או ממעל
לשליו:
מעלה תה"ש יש עניינו עלית
נחמי' יב מקום גבוהה: במעלה
לחומה (אויפגאנג, דיא העהע):
ישעי' טו כי מעלה הלחית: במעלה העיר:
ע"א ט
נחמי' ט על מעלה הלוים (טרעפע).
ד"ה ב לב ועי"א: במעלה קברי בני דוד
(פארנעהמער פלאטץ). והרבוי
יחזק' מ מע"א: ומעלות שמונה מעליו
(טרעפען) מדרגות:
מעלה שמ"ג או תה"ש לכל
עזרא ז הפנים הנזכרים: הוא
יסד המעלה (זוג) ש"מ. נועץ
על אופן העליה מבבל, או יסד
נאמר

נאמר על התחלת הפעולה כיסוד
ראשית הבנין. ר"ל בא' לחדש
הוא התחלת העליה ובא על
הפעל במחשבה: ומעלות רוחכם. יחזק' יא
בהחלה לעלו' כלומר בראשיתה.
ויש שם מדרגות: שש מעלות מ"א י
לכסא (טטאפען, טרעפען)
מדרגות: ולא תעלה במעלת. שמות כ
שיר המעלות על המדרגות שהיה תהלי' קכ
ללוים, וי"מ מענין נועם מעלות
הקולות. ועי"א: הבונה בשמים עמוס ט
מעלותו, כמו עליות. ועי"א:
אל גרם המעלות. י"מ המדרגה מ"ב ט
העליונה ורש"י פי' על דרג שעיה
(שטונדענצייגער, זאננענאוהר)
מקום גבוה שבו סמני השעות
רשומים ומזה: את צל המעלות ישעי' לח
(גראד) כי העתקת הצל מרשם
לרשם נקרא מעלה. ועי"א: כתור ד"ה א יז
אדם המעלה, (אייגענשאפטען,
פארציגע) נאמר על מתאר במדות
רמות וחשובות. או ר"ל אדם
גדול וחשוב (האהער ראנג): ונהגו
לקרות קניני מדות ומושכלות
מעלות, כמו שיאמר מעלה על
היתרון בקניני המשכלות. כן
יאמר על היתרון בקניני העשר
והכבוד: יעלה עליך מעלה מעלה דברי' כח
בעשר וחשיבות והוא תא"ה.
וכי יבוא לענין יותר על מספר
הנקוב: ששים שנה ומעלה (ווי- ויקרא כז
טער, דאריבער) כל מה שירבה
במספר על המספר הנקוב נקרא
מעלה, מן מעל והה"א נוסף:
מבן עשרים שנה ומעלה וכמו שמות ל
והלאה

משלי קג על אודותיו ע"ש צוה: גמל עָלָיְכִי ·
נחמ' יג פן אמות עָלֶיהָ · בעבורה · על
ש"א ט אודותיה בסבתה : את השוק
וְהֶעָלֶיהָ, כמו ואשר עליה במקום:
מ"ב ד עובר עָלֵינוּ תמיד, כמו לפני,
ויקרא כו אצל, על פני : והפקדתי עֲלֵיכֶם,
שופטי' ט לבוא עליכם, לרעה: נלחם אבי
משלי' קד עֲלֵיכֶם · לטובה : עֲלֵיהֶם עוף
איוב ו השמים ישכן : עָלֵימוֹ יתעלם
רות א שלג, במקום : ותהום כל העיר
עֲלֵיהֶן, בסבה · והכלל בכל פעלי
עברית ובפרט אותם המורים
תנועה ממקום למקום, כמו בוא,
הנה, נוח, נחה, נטה, נשא,
סור, יצא, ירד, עלה, הניף,
הרים, שות, שום, וכדומה, צריך
שתשקיף בהם מאד על מלת
קשורם, ובפרט על מלת על,
כי סגולתו לרוב להסב הפעל
מכוונתו העצמית לרעה :

עָלֶה
שת"ז לטרפי עץ העולים
ויקרא כו בענפים : עָלֶה נדף
משלי יא (בלאטט) : וְכֶעָלֶה צדיקים יפרחו
ברא' ג (לויב) : עֲלֵה תאנה : עֲלֵה זית :
שם ח עֲלֵי זית : נבלת עָלֶיהָ : מלות עֲלֵי
נחמי' ח שיח : פן יפקד עָלֶיהָ, לד"ק :
ישעי' א
איוב ל

עוֹלָה
ישעי' כו שת"נ אם לקרבן מיוחד
שעולה כלו באש ·
שמות יט כליל : עוֹלָה וזבחים (בראנד,
שם כט גאנץ = אפפער) : עלַת תמיד :
שם י זבחים וְעֹלוֹת · ויש ענינו מדרגה:
מ"א י וְעֹלָתוֹ אשר יעלה (גאנג) לד"ק,
יחזק' מ והעד עליו בד"ה : ומעלות שבעה
עֹלָתוֹ (שטופען) ובא פ"א בל"ז :
שם שם מחוצה לָעֹלָה :

עֲלִי

עֱלִי
שם כלי כתישה : בתוך משלי כז
הריפו בָּעֱלִי (שטאמפפע) ·
וי"א שהוא הכוכנא · ומו"א :
וְהֶעָלוֹת וכפות : ד"ה ג כד

עֲלִיָּה
שת"נ לחדרי' שעל
שטח התחתון שיעלו בו
במדרגות : ויעלהו אל הָעֲלִיָּה מ"א יז
(באדעגליאאטער) : ויסר אל מ"ב ד
הָעֲלִיָּה : עֲלִיַּת קיר קטנה : עֲלִיַּת שם שם
השער : וַעֲלִיּוֹת מרוחים (שטאק ש"ב יט
ווערק) : המקרה במים עֲלִיּוֹתָיו ירמי' כב
(געוועלב, זעללער) : בַּעֲלִיַּת תהלי' קד
המקרה : וַעֲלִיּוֹתָיו בלא משפט · שופטי' ג
וע"א : וַעֲלִיָּתוֹ אשר יעלה (גאנג ירמי' כב
גע) : וְהָעֲלִיּוֹת חפה זהב : ד"ה ב ט
שם ג

עִלִּית
תה"ש למקום גבוה :
את גלות עִלִּית · שופטי' א
(אברע) : את גלות עִלִּיּוֹת · וי"מ יהושע טו
משבחות וכמוה בתל' · ישלם מן
הָעֲלִיָּה (דאז בעטטע) :

עֶלְיוֹן
שת"ז ות"ה"ש למרומם
במעלה וחשיבות על
כל, או על מינו : אל עֶלְיוֹן (דאז ברא' יד
העכסטע וועזען) מיוחס הראוי
חוזה להש"י הנשגב מכל ותה"ש :
ולתתך עֶלְיוֹן על כל הגוים (פאר דברי' כו
צוגליך זיין, דיא העכסטע ווירדע
האבען) : והבית הזה יהיה עֶלְיוֹן, מ"א ט
וי"מ זה מלא כריתה ואבוד :
ובסל הָעֶלְיוֹן (אבערסטער) גבוה ש"א נג
במקום · ולא ימצא שם עליון
בה"א הידיעה על השם המיוחד,
כי אם בשאר דברים שמתארים
בשם זה · לפי שכל עליון זולתו
הוא שם מצטרף על מה שלמטה

נזמנו

עלל

עוֹלֵל פ"יגב"ב' הפיעל א) יש
ענינו סבה לפעול וזה
כשהוא נופל אצל השם ב"ה
שהוא מסבב לכל הפעולות, וכל
מציאותו בעלילות שפטים וגמול
וענש, כי בה נכר דרכי השם כי
איכה א הוא מסבב כל הפעולות: וְעוֹלֵל
למו כאשר עוֹלַלְתָּ לי (פערגעל-
טען, הארט בעשטראפען):
שם ב למי עוֹלַלְתָּ כה, משפטים קשים
כַּעַל: ג) ויש ענינו גועל ולכלוך:
איוב יו וְעֹלַלְתִּי בעפר קרני (בעשמוצען,
איכה ג בעזודען)' וימצא עומר: עיני
עֹלְלָה לנפשי מכל בנות עירי,
מלכלך בבכי וצרות, כי עד הנה
התאונן על צרת הכלל, ומכאן
ועד סוף הפרשה, התעורר על
צרת עצמו שהם גדולים ממוח
שהגיע לכלל העם. צוד צדוני
וגו' צמתו וגו', המבואר בירמי'
וי"מ ג"ז מלי פעולה שתתפעל
הנפש (ווירקונג אמכען) עיין באורי
ג) ויש ענינו נגזר משם עוללות
וענינו לקיטת העוללות אחר
ויקרא יט הבציר: וכרמך לא תְעוֹלֵל (נאכ-
לעזע האלטען) ועיין טעם המפרשי'
וע"ד נקראו העוללות הגרועים
אחר עקר הבציר שיעזבם לפי
ירמי' ו שאינם חשובים: יְעֹלְלוּ כגפן
שופטי' כ עצה"ש: וַיְעֹלְלֻהוּ במסלות,
לקיטה בתר לקיטה אחד אחד
להרוג:
איכה א הפועל מענין א': אשר עוֹלַל
לי תשלום גמול שנגמל לי:

ההתפעל מ"ש זלזול ובזיון: כי במדבר כב
הִתְעַלַּלְתְּ בי (הערהענען, שפאט-
טען, פעראכטען): וְהִתְעַלְּלוּ בי ירמי' לח
(פערהעהנען, פערשפאטטען).
וכן על פועל פעולות בזויות:
שופטי' יט וַיִּתְעַלְּלוּ בה (טענדליך בעהאנ-
תהלי' קמא דלען)' וע"מא: לְהִתְעוֹלֵל עלילות
ברשע' עיין עלילה: ויש ענינו
הפלגת עלילות וסבות למעשים
יקרים ונכבדים לדעת מקצרת
שמות י המפרשים: את אשר הִתְעַלַּלְתִּי
במצרים (וואונדערדינגע = קינסט-
ליכע ווירקונגען אויסאיבען) והנכון
כי הוא מע"א (פערעכטליך בע-
האנדלען) כי הוא נופל רק על עלילו'
ש"א ו פעולות שפטים ועונשים: הלא
כאשר הִתְעַלֵּל בם (זום האהן
אודר שפאט אמכען) וזהו טעם
למה שלא יכבידו את לבם פן
יהיו לבוז ולחרפה, כי המסבב
מבלי דעת ראוי לאזהרה ועונש'
אך הנענש ועוד מקשה לבו ראוי
לבוז והתול:

עֹל שת"ז עקר ענינו על כלי
עץ במוסרות צור שמשימין
על צואר הבהמה המושכת בעגול'
במדבר יט במשא: אשר לא עלה עליה על
(יאך): אשר לא משכה בְּעֹל, דברים כא
ובא על כל מה שהוא משא
מ"א יב ומעמס כבד לנשוא: העמיס
ישעי' ט עליכם על כבד: כי את על סבלו:
שם י וחבל על מפני שמן, מפני שמנות
הצואר לא יעלת עליה העל
וישחת, וכל שעבוד מלכות מכנה
המקרא על, והסרת השעבוד

ש״א ל והלאה: ויהי מיום ההוא וָמַעְלָה
(פֿאָן נון אָן ווייטער, פֿערנער)・
וכן לענין מדרגות המצבים ומנוי׳:
ש״ב ג מכל חוגר חגורה וָמַעְלָה・ וכן
ש״א י בגבהות קומה: משכמו וָמַעְלָה:
שופטי׳ א מהסלע וָמַעְלָה (ווייטער הינויף):
ש״א ז מבית לכתרת וָמַעְלָה (איבער)
ובשמוש למ״ד׳ על הגבו במקום,
או בחשיבות, או בחוק כמות
שמות כה ואיכות: פורשי כנפים לְמַעְלָה
ישעי׳ ח (אָבערהאַלב): ופנה לְמָעְלָה
ד״ה ב לד (הינויף): אשר לְמַעְלָה מעליהם:
דברי׳ כח והיית רק לְמַעְלָה, בחשיבות:
משלי טו ארח חיים לְמַעְלָה למשכיל,
ד״ה א יד להעלותו למעלה: נשאת לְמַעְלָה
מלכותו (איין גראָססעס מאָנע־
שם כט הען ערלאַנגט): לְמַעְלָה מכל
הכינותי (אויסעראָרדענטליך פֿיל,
איבעראויס פֿיל) רב מכל שעור:
שם כג רבו לְמַעְלָה, ממספר הנהוג:
ד״ה ב טז עד לְמַעְלָה חליו, משיסבול:
שם כ בקול גדול לְמַעְלָה, כלם ענינם
מאד מאד (איבער אַללע מאָסס־
שטעללונגען)・ ובשמוש מ״ם על
בר״א ו למ״ד: תכלנה מִלְמַעְלָה (אָבער־
יהושע ג האַלב): היורדים מִלְמַעְלָה:
ירמי׳ ל תְּעָלָה שמ״נ לרפואה: רפאות
תְּעָלָה אין לך (היילונג)・
ויש ת״נ לחפירה שבו מים
ישעי׳ ז מכונסים: תְּעָלַת הברכה (גראַ־
איוב לח בען): מי פלג לשטף תְּעָלָה
יחזק׳ לא (קאַנאַל): תְּעָלֹתֶיהָ שלחה:

עלז

עָלַז פ״ע׳ בניני קל ענינו כמו
עלם עלץ, שמחה וגיל
חזק: לא תוסיפי עוד לַעֲלוֹז (זיך ישעי׳ כג
פֿריַיען, פֿראָהלאָקען) בשמחת
נצחון על זולתו: וְעָלְזוּ לפניו תהלי׳ סח
בשיר נצחון: בקדשו אֶעְלֹזָה, שם ס
שמחה של תענוג ושיר נצחון:
בסוד משחקים וְאֶעְלֹז שמחה ירמי׳ טו
של הוללות: וַיַּעֲלֹז לבי, על תהלי׳ כח
התשועה בשיר: יַעְלְזוּ חסידים שם קמט
בכבוד ירננו וגו׳: והשכרתים למען ירמי׳ נא
יַעֲלֹזוּ כמנהג השכור לשיר מחדו׳
וי״מ זה ענינו חרדה ורעדה (זוק־
קונגען בעקלאַמען), מל׳ ערב:
עד מתי רשעים יַעֲלֹזוּ (טריאומ־ תהלי׳ צד
פֿירען) בשיר נצחון לנקמה, וכן
פן תַּעֲלֹזְנָה בנות הערלים. ג״כ ש״ב א
מזהי ועצ׳ הש: וְתַעֲלֹזְנָה כליותי משלי כג
שמחה לבדה: יַעֲלֹז שדי׳ ולד״א׳ תהלי׳ צו
ענינו ריקוד (היפפֿען פֿאָר
פֿריידע):

עֶלֶז תה״ש למרנן מתוך שמחה
שאונה וְעָלֵז בה, ומ״א ישעי׳ ה
חדל שאון עַלִּיזִים ע״כ נסמך שם כד
על שאון, המורה המית קול רנת
השמחים: עַלִּיזֵי גאותי, מרבים שם יג
שאון רון שמחה, ונצחון היא
גאוה, ובס״נ: קריה עַלִּיזָה, ע׳ שם כב
עלץ:

עלט

עֲלָטָה תה״ש לכהות ועמומו׳
חשך אפלה: וַעֲלָטָה בראשי׳ טו
היה (פֿינסטער)・ וי״ל עלטה כמו
לטטה מכוסה ומע״ז: בַּעֲלָטָה יחזק׳ יב
תוציא פניך, כי מ״ש בחשך הוא
נסתר ומכוסה, ועלטה היה כ״ש
החשך יכסה ארץ:

עלל

וּמַעֲלָלֶיךָ עשו, הדרכים הם
המחשבות ומעללים הם היוצאים
שם יז לפעל לדע' ע"כ בא: כפרי
מַעֲלָלָיו' ואצל השם ע"דש:
תהלי' עז אזכר מַעַלְלֵיה' והשפטי' הגדולי'
תהלי' כ שעשה להצילני. ובא' גם
בְּמַעֲלָלָיו יתנכר נער, על הפעולו'
שיעשה במזמת דעת להוציא בם
מכוון מה' או זה יוצא מגדר
הבריו, ונגזר מן עולל ויונק,
ויאמר גם כמנהג מעשי נערות
שלו נכר אם זך וישר יהי' פעלו
בימי גדלו (טענדענץ, שפיִלען)'
וכן העתיקו החכם ר"א ז"ל ואמר
כי עולל ע"ש מעשי נערות:

תַּעֲלוּלִים
שת"ז לעוללים דרך
ישעי' ג גנאי: וְתַעֲלוּלִים
ימשלו בם (אומויסענדע בובען)'
שם שם וי"מ מזה: עמי נוגשיו מְעוֹלֵל,
ר"ל מעשי הנוגשים ודרכיהם
כעוללים, ואין מעולל במקום זה
שם תאר כ"א תה"ש (קינדיש,
בובענמעסיג) ע"כ בא בל"י' וכן
ישעי' סו יבוא שמו"ז ממשקל הזה: גם
אני אבחר בְּתַעֲלוּלֵיהֶם נרדף עם
שיקוציהם, ר"ל אבחר לענש
אותם ענש געול ותעוב' כמו
עוללת כה:

עֲלִיל
שם כלי שצורפין בו
תהלי' יב מתכת: בַּעֲלִיל לארץ
(סמעלצטיגעל)' והר"מ העתיקו
מן עלל לפי דעת המפרשים
פעולה בכלל (ווערקשטאטט)'
אך כ"א ישמשו בשם עִלָּה במקום
סבה (אורזאכע, אורהעבער) ויכנו

השם עִלַּת כל הָעִלּוֹת וסבת כל
הסבות:

עלם

נֶעֱלָם
פ"ו גב"י הנפעל ענינו
הסתר ידיעת דבר או
ויקרא ד פעולה' וְנֶעְלַם דבר מעיני הקהל
(פערבארגען, פערהאָלען זיין)
העדר ידיעת משפט דבר משגגת
למוד ועושה מעשה שאינו יודע
במדב' ה שאסור לעשות: וְנֶעְלַם מעיני
אישה, שהוא מספק בברור אמת'
איוב כח הדבר: וְנֶעֶלְמָה מעיני כל חי,
מ"א י מקוצר השגת המשיג: לא היה
דבר נֶעְלָם מן המלך קשה להשיג.
קהלת יב כמו יפלא ממך דבר: יבוא
במשפט על כל נֶעְלָם, מעשה
סתר והמתרגם פי' ישפוט מעשה
הנראה לפי הכוונה בסתר' ויש
שת"ז לאנשי מרמה אשר פיהם
דבר טוב ולבם לב שקר, כי
מצפינים הנבלים והרעים בקרבם:
תהלי' כו ועם נַעֲלָמִים לא אבא, נרדף עם
מתי שוא (היפאָקריטע)' וע"א:
נחום ג תשכרי תהי נַעֲלָמָה (בעטייבט)
חסר דעת משכרות, ונעלם
דעת מה לעשות:

ההפעיל: ויי הֶעְלִים ממני מ"ב ד
(פֿערהעהלען), כסה הדבר מגלותו
לידיעתי' ויש מה שהוא הסרת
השגחה ופנית מחשבה מדבר
לבלתי עשותו או לבלתי הושיע,
ויקרא כ ומחובר לעין: ואם הַעְלֵם יַעְלִימוּ
עם הארץ את עיניהם, רואים
ועושים כאלו לא ראו ואינם
ש"א יב מענישים עליה: וְאַעְלִים עיני בו,

פריקת על מעל הצואר, או
איכה ג שבירת על · ובא: כי ישא על
בנעריו, על הפגעים והתמורות:
דברים לב עולל שת״ז לילד רך: עולל
תהלי׳ ח ויונק(קינד): עוללים
ויונקי׳ וראוי בשרש עול׳ ובקמץ:
ירמי׳ ו שפוך על עולל: עוללים שאלו
איכה ד לחם והבאתים ג״כ בשרש עול:
עוללות ב״סרג שת״נ לענבים
הנשארים בגפן אחר
ישעי׳ יז הבציר: ונשאר בו עוללות:
מיכה ז בעוללות בציר · ושם מעולל
בש׳ עול:
עלילה שמ״נ או תה״ש לסבות
הפעולות אם לשבח
או לגנאי · ומ״ש שבח, נופל על
השי״ת שהוא מסבב פעולות
גדולות ונכבדות בעצמן, ויקרות
תהלי׳ סו בתכליתן שממין בהן: נורא
עלילה על בני אדם (האנדלונג,
ש״א ב ווירקונג): ולו נתכנו עלילות
(האנדלונגן, אורזאכע אונד ווירקונג)
השתלשלות הסבות והמסובב
תהלי׳ ט מהם; הגידו בעמים עלילותיו:
גם עח וישכחו עלילותיו: לבני ישראל
גם קג עלילותיו · וכל מ״ש אצל אדם
גם יד לגנאי: השחיתו התעיבו עלילה
גם קמא (בעזע האנדלונג בגעהן): להתעולל
עלילות ברשע, בנבלי מזמות
יחזק׳ לו מפלגות: ובעלילותם שפטתים,
כן דעת הראשונים · וע״ד כל
עלילה איננה לטובה כי אם
לרעה · אך הנסמך לאדם מורה
מעשים רעים · ואשר נסמך אצל
השי״ת נופל על משפטיו ועונשיו
לשלם

לשלם גמול רע בהפלגת עונשין ·
כמו התעללתי במצרים · דוק
ותמצא שכל מציאות השם הזה
נזכר תמיד אצל משפטי השם ·
ולכן בא נרדף עם דרך: יודיע תהלי׳ קג
דרכיו למש׳ לבני ישר׳ עלילותיו,
ע״ש דרך · ובא עמ״א לע״ז:
ורב העליליה (פערגעלטונג, ירמי׳ לב
שטראפגעריכט) באמרו אח״כ
לתת לאיש כדרכיו וגו׳ · אבל
זולת זה לא יפול שם עלילה אצל
הש״י · ומ״ש: ולו נתכנו עלילות ש״א ב
פי׳ למ״ש אל תדברו גבוהה
להתעלל כי לי״י נתכנו עלילות
הרשע לענש עליהם; ונוקם על תהלי׳ צט
עלילותם, הכנוי נופל על הפעול
שהשם נוקם על עלילות רשע
שנעשו להם ע״ש נקם · ובא:
ושם לה עלילות דברים, (פאלשע דברים כב
בעשולדיגונגען) פירשו בו סבות
תואנות ושקר להעליל, כתרג׳
תסקופא · וכמוהו בדניאל הוו
בעין עלא (געלעגענהייט, סי׳
קהוע, פאלשע בעשולדיגונג) ·
וע״ד הכל סובב על ענין אחד
ועלילות דברים שם עליה חוב
התעללות זנות, כמו ויתעללו
בה כל הלילה · ועפי״ז תבין
הטעם שלא שתפתי שם עלילה
בין שמות הנרדפים, מלאכה,
עבודה, מעשה, פעולה, ע״ש פעל:
מעללים תה״ש וכ״מ: ורע ש״א כה
מעללים (נידער-
טרעכטיג דענקען אונד האנדעלן):
מפני רע מעלליך: דרכיך דברים כח
ומעלליך ירמי׳ ד

יקרא לְעוֹלָם, וכל בלמ״ד על
העתיד זמן משוער או בלי הפסק
כמו עולם כאשר כמ״ם על זמן
ברא׳ ו הערב: מֵעוֹלָם אנשי השם: מֵעוֹלָם
תהלי׳ נג אחה: מֵעוֹלָם נסכתי: החשתי
משלי ח
ישעי׳ מב מֵעוֹלָם, פעם בלי הפסק ופעם
זמן רב׳ והוא הדבר מה שאמרתי
כי הוא שם מצטרף, ומושגו לפי
השם שהוא מצטרף עליו אם
נצחי או זמני, בבע״ת ובא בה״א
תהלי׳ מא הידיעה: מֵהָעוֹלָם ועד הָעוֹלָם:
שם כח ונשאם עד הָעוֹלָם: וישבע בחי
דניאל יב הָעוֹלָם החי לעולם ובכנוי:
קהלת יב כי הולך אדם אל בית עוֹלָמוֹ,
מקום שישאר שם לעולם, והוא
הקבר, ומזה נקרא חצר מות
איכה ג בית עולמים: במתי עוֹלָם: יורדי
יחזק׳ כו בור אל עם עוֹלָם, עולם המות׳
ת״א ח והרבוי: לשבתך עוֹלָמִים כי הזמן
מרכב מן חלקים רבים עבר הוה
תהלי׳ קמה עתיד, והוא עתיד: שנות עוֹלָמִים׳
ישעי׳ כו עבר: מלכות כל הָעוֹלָמִים: צור
איוב׳ עוֹלָמִים: תשועות עוֹלָמִים:
שם מה
שם כה הורות עוֹלָמִים׳ כלם לשעבר:
שם מה ולא יכלמו עד עוֹלְמֵי עד לעתיד,
קהלת א כמו לעולם ועד: כבר היה
תהלי׳ עז לְעֹלָמִים, עבר: הַלְעוֹלָמִים יזנח
עתיד׳ והנה הראב״ע גזר אומר
כי אין עולם במקרא מה שיורה
על כלל המציאות, (וועלט) כי
יפרש כלם על הזמן׳ ובכ״ז ימצא
קהלת ג ב״פ לע״ז: גם את הָעוֹלָם נתן
בלבם (וועלט.געשעפטע) תאות
חבקוק א עוֹלָם: הליכות עוֹלָם לו, ובאמת
הענין אחד כי המציאות נקשר
בזמן והזמן הוא ענין בהצטרפות
אל המציאות, ואם אין
מציאות אין זמן׳ ובכלל הרבה
לענין זה ויקראו חיי הזמני׳ עולם
הזה, וחיי הנצחיים עולם הבא׳
וע״ד נקרא הזמן עולם מן העלמה,
כי הזמן דבק לתנועה ואין לך
מציאו׳ קיים כמאמר החכם „הזמן
ענין אלהי לא יושג אמתתו״׳
כי העבר אין והעתיד לא בא
עדיין, ונקודת ההוה אין דבר
אשר יאמר עליו כי הוא זה׳
ובא פ״א ע״מ אחר: אשים את ד״ס ג נג
שמי לְעִילוּם, כמו לעולם:
עֶלֶם שתו״ג׳ לנער בחור בימוי׳
באדם: בן מי זה הָעָלֶם ש״א יז
(יונגער מאן) יאמר על בחור חיל
באבי כחו והעולם שלו אז׳
ולנקבה: והיה הָעַלְמָה אשר ברא׳ כד
אמר (פרויענציאמער): הנה ישעי׳ ז
הָעַלְמָה הרה (יונגע פרויא) גם
הנשואה והיא צעירה בימים
נקרא׳ עלמה: ודרך גבר בְּעַלְמָה משלי ל
לעד: ותלך הָעַלְמָה אצל מעשה שמות ב
זריזות נזכר שם זה, הנצב לעמת
גבר בזכר: וַעֲלָמוֹת אין מספר ש״ה ו
ואולם שם עלם עלמה על האדם
שבין ולדות לימי אישות והוא עוד
כמו דבר נעלם (אונבעטעיאאט):
עֲלֻמִים תה״ש זכר ולא יתפרד
כמו נערים, ונרדף לו
בכוונה: ישוב לימי עֲלֻמָיו (יוגענד- איוב לג
קרעפטע): עצמותיו מלאו שם כ
עֲלוּמָיו, או כמו מלאו ימינו
בעצם יומו ע׳ מלא: וכן הקצרת תהלי׳ פט

בו, הוא הסבה ע"י כפר העלמתי
משלי נח עיני ממנו: ומעלים עיניו, מראות
ישעי' א עניו כדי לתת לו: אעלים עיני
מכם, כמו אסתיר פני מראות
איכה ג תפלתכם: אל תעלם אזנך,
תפנה ותסתיר מהקשיב:

ההתפעל יש ענינו כמו
ההפעיל מסתיר עיניו בכוון מאין
פנות על דבר שמוטל עליו:
דברי' כב והתעלמת מהם (זיך וועגוועגדען,
תהלי' נה זיך ענטציהען): ואל תתעלם
ישעי' כג מתחנתי: ומבשרך לא תתעלם:
לא תמנע מעזור. ויש ענינו נגזר
איוב ו משם עולם: עלימו יתעלם שלג,
ישכון בם לעולם. וי"מ ג"ז מענין
כסוי, והראשון נכון, שמעתי
מידי התירני והרבני החכם
השלם מ' ברוך בן יונה נ"י:

עולם תה"שו מורה זמן רב
מאד או נצחי, ר"ל
מושגו הוא שם מצטרף על הענין
שהוא נופל עליו, אם נצחיות,
או זמן בלתי משוער בעבר, או
זמן בלתי משוער בעתיד, או כל
זמן מציאות האדם, כי משך
זמן חייו הוא עולמו, או כל זמן
משך מציאות הדבר שהשם עולם
מצטרף עליו. כי הזמן והמציאות
קשורים ומצטרפים זע"ז. אבל
הנצחיי, וההעדר והאפס לא יפלו
בראש' נא תחת הזמן: אל עולם (עוויגקייט)
וכל עולם אצל השם בלי תחלה
בראש' מט ותכלית: עד תאות גבעות עולם,
שמות יט הקיימים זמן רב: ולבניך עד
עולם (מיאאטער פארט), כל משך

על

קיומם בסדור הזה מבלי שירמז
בו שלא יפסק, כי הוא מצטרף:
גאלת עולם תהיה ללוים, אין ויקרא כה
בו משך קיום, אבל תמיד בכל
זמן שירצו: והיה לך עבד עולם, דברי' טו
והוא זמן קצוב היובל לפי הקבלה,
ואין כן: לעלם בהם תעבדו, כל ויקרא כה
ימי חייו: וישב שם עד עלם, עד ש"א א
שיגדל: תסור חרב מביתך עד ש"ב יב
עולם, עולם חייו: ושלוי עולם תהלי' עג
תמיד בלי הפסק בחייהם: חרפת שם פח
עולם: עולם חסד יבנה, כמו עד שם כט
עולם, ומ"ש על זמן עבר: זכור דברי' לב
ימות עולם (פארצייט), ימים
מקדם: הארח עולם תשמור: איוב כב
כמותי עולם: אל תסג גבול עולם, תהלי' קמג
ר"ל הזקנים שכבר מתו. וזהו משלי כב
שדרשו במשנה א"ת עולם אלא
עולים, מן כעלות גדיש בעתו:
ובנו ממך חרבות עולם: ויזכר ישעי' נח
ימי עולם: בהם עולם ונושעה שם סג
(פאן יעהער): לנתבות עולם. שם סד
(אוראלטע צייטען): כימי עולם: ירמי' ו
מקדם מימי עולם. ומ"ש על זמן מיכה ז
עתיד: עד עולם אבין זרעך: שם ט
מעולם ועד עולם לפנים ולאחריו: תהלי' פט
מעתה ועד עולם, ובא מחובר שם קג
אל ועד לכפל והחוק: יי ימלוך שם קיג
עולם ועד. בלי ראשית ותכלית: שם י
כל תמוט עולם ועד. אף שיש שם קד
לה תכלית לפי הקבלה: ואברכה שם קמה
שמך לעולם ועד. ואינו נצחיי.
ובשמוש למ"ד והענין אחד:
והארץ לעולם עומדת: ויעמידם קהלת א
לעד לעולם כמו עולם ועד: לא תהלי' קמח
ישעי' יד

עלץ

עָלַץ פ״ע בנינו קל ענינו נרדף
ש״א ב עם עלז: עָלַץ לבי ביי
(זיך פריען) שמחה של נצחון
תהלי׳ ט על ישועה: וְאֶעֶלְצָה בך, רנה של
ישועה ורובו בבי״ת המורה סבה,
כי כל שמחה שהפעל הזה ופעל
עלז מורים עליו, ענינם או שמחה
של נצחון ותשועה, או של נקמה
שם כה באויב׳ וממין הב׳ הזה: אל
יַעַלְצוּ אויבי לי (פראהלאקקען,
טריאומפפירען) בקשור למ״ד׳
ד״ה א׳ יו ועצה״ש: יַעֲלֹץ שדה וכל אשר
בו׳ ובתהלים במקומו יעלז:

עֲלִיצוּת שמ״נ: עֲלִיצֻתָם כמו
חבקוק ג לאכל עני במסתר
שמחת נקמתם היתה זאת:

עלק

עֲלוּקָה שם שרץ המים מוצץ
משלי ל הדם: לַעֲלוּקָה שתי
בנות (בלוטעגעל)׳ וכנו המליצים
בשם הזה המות ושאול ואבדון
בנותיה המכלה הכל, והדמיון
לעלוקה שלא תשבע כי מה
שמוצצת מריקה׳ כדס זלת תרג׳
כעלוקה דמוצצת דמיהון דבני
נשא׳ ובתל׳ מפני סכנת עלוקה:
עם בשרש עמם:

עמד

עָמַד פע״ו גב״ב׳ הקל עקר
ענינו קימת הגוף במצב
הישר, ונקשר בו מושגים שונים
מצד תכונו וקשורו, לענין קיום
והשארה, ועכוב׳ ואיחור והפסק,
ושמוש׳ ועזר׳ והצלה נפשו או
זולתו ויציאת דבר חדש׳ וכדומה
לו מהענינים כי כל הפעלים שהם
ממאמר המצב והאנה, המורים
תנועה או הפסק תנועה, כמו,
בוא׳ הלך, יצא, ישב, עלה,
ירד, קום׳ עמד שכב נפל, כו׳
הם מסתעפים אל מושגים רבים
כאלה, וכן בשאר לשונות בהרכבת
השמושים: והמן עָמַד (אויפ- אסתר ז
שטעהן); עָמַד על רגלך, מישיבה: יחזק׳ ב
והנותרים עָמָדוּ (שטעהן בלייבען) ש״א ל
מהליכה: וירח עָמָד, מתנועה: יהושע י
וְעָמַד פתח האהל (ויך הינשטעל- במדבר יב
ען): במקום גדולים אל תַּעֲמֹד: משלי כה
עצי שטים עֹמְדִים, בקומה זקופה: שמות כו
ומ״ש חניה ושכינה זמן רב׳ אשר שמות ח
עמי עֹמֵד עליה (רוהען, וואהנען):
עֹמֵד על שני עשר בקר׳ ומ״ש ד״ה ב ד
השארה על ענינו במקום או
בזמן או בשאר ענין: קמו עָמָדוּ איוב כט
(שטעהן בלייבען): ואתה פה עֲמֹד דברים ה
(היר בלייבן) אחרי שוכך׳ ובמקום:
ולא עָמַד איש אתו: לא תוסיפון בראש׳ מה
לַעֲמֹד, בזמן, להאריך ולהתעכב: שמות ט
ועמו מ״ש המשך וקיום והתמדה
וחזוק: למען יַעַמְדוּ ימים רבים ירמי׳ לב
(דויערן, האפט האלטען, זיך האל-
טען): והארץ לעלם עֹמָדֶת: בין קהלת א
העֹמְדִים האלה, המלאכי׳ הקיימי׳: זכרי׳ ג
הנגע עָמַד בעיניו, בלי שנוי: ויקרא יג
ואם תחתיה תַּעֲמֹד הבהרת, בלי שם שם
פשוי: על כן עָמַד טעמו בו׳ ירמי׳ מח
ומ״ש המנוחה ואיחור ועכוב
וכדומה: עִמְדוּ ואשמעה (האר- במדבר ט
רען, וואַרטען): רדה אלי אל בראשׁ׳ מה

יכוי עלומיו, כאלו אמר מלאת
ישעי׳ נד ימיו בעלומיו: בשת עלומיך ·
תהלי׳ צ מעשי נעורים: עלומנו למאור
פניך נרדף עם עונותינו לכן פירשו
סתר חטאינו, או תאר לשגגות
החטאת שנעלם ממנו העבירה ·
וכבר אמרתי כי מנהג המליצה
לתפוס מלות כוללות ב׳ כוונות:
תעלומה, שמ״נ נרדף עם סתר
איוב כח מצפון: ותעלומה
יוציא אור (געהייאניססע, פער־
תהלי׳ מד בארגענע דינגע): תעלומות לב:
איוב יא תעלמות חכמה:
עלמות שם כלי שיר לא נודע
תהלי׳ מו צורתה וקולה: על
שם מח עלמות שיר · ומ״א וע״א: ינהגנו
עלמות, פי׳ כשני מלות, על
מות, וי״מ כמו לעולם · וע״ד
יתכן כי שם עלמות במ״ז היה
דק סימן כלי שיר, עד כאן היה
הנגון בשיר על כלי עלמות:

עלס

עלס פע׳ גב״ב: הקל ענינו
איוב כ כמו עלז: כחיל תמורתו
ולא יעלס (זיך פֿרייען), כחיל
כן תמורתו לא יעלוז בה · וע״ד
יעלס כמו ילעס (קייען) · ובטלו
הטחנות תרג׳ ובטלין כבי פומך
דלא יוכלו למלעס · ובתל׳ לא
ילעס אדם חטין · ולעס ועלס
אחד כמו לעב עלב · ועפי״ז הוא
נרדף עם ולא יבלע שלפניו, וכן
בערבי עלש, טחינת המאכל:
איוב לט הנפעל: כנף רננים נעלסה
העוף הנעלס ומשובח ברנניו
(גלאנצט, בעריהמט ווערדען):
ההתפעל: נתעלסה באהבים משלי ז
(פֿרעהנען) גילת דודים · עלע
בשרש לוע:

עלף

עלף פ״י גב״ב: הפיעל ענינו
נרדף בכל מושגיו לפעל
עטף, מה שענינו צפוי וחפוי
וכרוך סביב: מעלפת ספירים ש״ה ה
(בעדעקט, בעלעגט):
הפועל מה שענינו חולשה:
בניך עלפו שכבו בראש כל ישעי׳ נא
חוצות (קראַפֿטלאָז, שמאַכטענד),
וכלי הוה נאמר בעטף יונק
ברחובות קריה דפיון כח מהעדר
מאכל, שקרוב לצאת נפשם:
ההתפעל מ״ש מע״א:
ותתכס בצעיף ותתעלף (זיך גאַנץ בראשי׳ לח
פֿערהיללען, אײַנוויקלען, פֿערראַטען)
כי עיטוף ועילוף נאמר רק בראש·
ברבקה נאמר רק ותתכס, שכסת׳
עיניה מפני הבושה והצניעות,
והיא התעלפה היטיב שלא
יכירוה · ומע״ב: על ראש יונה יונה ד
ויתעלף (פֿערשמאַכטען) מפני
חום השמש: תתעלפנה הבתולו׳ עמוס ח
מחום הצמא· ובתל׳ שמא יתעלף
(פֿאַר טרעקקען אין אָהנמאַכט
פֿאַללען, צוקונג בעקאָממען, ליט־
טערן):
עלפה תה״ש לעיפות וחלשה
מיובש הליחות: וכל יחזקי׳ לא
עצי השדה עליו עלפה (פֿער־
שמאַכטען) עצה״ש מהעדר
הלחלוחית:

איוב לג שתקו מדבר: עמדו לא ענו עוד ·
ומ"ש התחדשות דבר וצאת אל
דניאל יא המציאות: ועמד מנצר שרשיה
: (ענטשטעהן, הערפארקאממען) :
שם ח מזוי יעמדנה: רוח והצלה יעמוד:
אסתר ד / תהלי' לג הוא צוה ויעמד: תעמוד מלחמה
ד"ס א כ (זיך ערהייגנען) · ומ"ש בקשור
שם כא מלת על יש לרעה: ויעמד שטן
דניאל ח על ישראל: ועל שר שרים יעמד:
שם יא יעמדו על מלך הנגב· וזה לפי
מה שיורה מלת על ע"ש קום·
אך בקשור מלת על נפשו, ענינו
אסתר ח להתחזק בעד קיום נפשו: ולעמד
על נפשם (זיך פערטיידיגען),
שם ט נגד האויב: ועמוד על נפשם:
ויקרא יט לא תעמוד על דם רעך, ענינו
לא תעמוד מנגד בסכנת דם ריעך
וכל מזה שבקשור מנגד לע"ז
עובדי' א הרחקה מעזור: ביום עמדך מנגד,
תהלי' לח לבלתי עזר: מנגד נגעי יעמדו:
יחזק' לג וקרבי מרחוק עמדו: עמדתם על
חרבכם (זיך פערלאססען, פערי
טרויען) ענינו בטחון· ומ"ש לענין
פקידות והתמנות ושמוש ושרות:
במדב' ז העומדים על הפקדים (בע
ד"ה א ו שטעללט): ואל העמדים ובניהם,
מ"א א ובפרט בחבור מלת לפני: ועמדה
לפני המלך (בעדיהנען, אויפ
שם ח ווארטען)· לשרתו: אשר עמדתי
יחזק' מד לפני, לעבדו: ועמדו לפני
שופטי' כ להקריב: עמד לפניו בימי ההם·
מ"א י לכהונה: אשר היו עמדים לפני
דניאל א שלמה, לשמוש: יעמדו לפני
עזרא' יט המלך· וגם בלא לפני: והוא
עמד עליהם: ובא כעין הקדמה
והכנה

והכנה וזמון לפעל אחר כמו
חבק' ג קום, הבה, ע"ש משך: עמד
וימדד ארץ (זיך אויפמאכען):
דניאל' כא ועמד ואמר (עיין תוס' יבמות
ישעי' נ קג א): ועמד לדין עמים: עמוד
ב"ב א נא עלי ומתתני· ובתל' עמד
ונשא עמד וקדש, ולע"א · כל
העומד לגבות (אין שטאנד זיין,
פעהיג זיין, בערייט זיין) מוכן
בלי עכוב·כל שעמד עליו באסור,
חול והויה (שטעהען אויפרעכט,
אויפשטעהען, זיך אויפשטעללען,
זיך אויפמאכען, שטעהען בלייבען,
זיך הינשטעללען, (בעטען אדער
פארם געריכט) ביישטעהען,
אבשטעהען, אירע זיין, אנטשטע
הען, נידערן, בעשטעהען, בע
האררען אויף איינער מיינונג,
בעשטאנד האבען, אונטערשטע
הען, וואגען, ווידערשטעהען,
ענטשטעהען, פארשטעהען, אין
איין מאט, בעדיהנען, הארי
רען, ווארטען, דויערן, ווייזען,
זייאען, אויפהערן, איינהאלטען
א' ד' ג'):
משלי' ל ההפעיל עצא: העמדת
נחמי' ם להררי עז (שטעללען): והעמיד
את האשה (הינשטעללען, הי
נחמי' ז טרעטען לאססע): דלתות
לא העמדתי (אויפשטעללען):
אסתר ד אשר העמיד לפניה (צור בעדיה
נונג געבען): ויעמדהו לפני פרעה
נחמי' ז (פרעזענטירען): והעמיד משמרו
וגם חס ו (ערריכטען, אנארדנען):
ד"ה ב יא נביאים העמדת: ויעמד שופטים
אנטשטעללען

תַּעֲמֹד (ציאטן, וויילן, אנטשטאנד
נעהמען) ׃ ומ"ש התחזק על דבר׃
יחזק' כב הֲיַעֲמֹד לבך (אוהט האבען) ועניינו
היתקיים על מחשבתו בלי שנוי ׃
עזרא י עָמְדוּ על זאת (בעהארען) ׃
כאמרם בתלו' עוֹמֵד על דעתו
אסתר ג עוֹמֵד בדבורו ׃ הֲיַעַמְדוּ דברי
מרדכי, היעמוד על דבריו׳ או
יהיו להם קיום (וטעם, כי הגיד
וגו' ע"ד, כי המלך גדל את המן
על כל שריו ועבדיו אשר במלכותו
ותחת ממשלתו, והיהודים בימי
המעשה ההוא, אחר דשיום כרש
לעלות והבנין החל ובטל מכותבי
שטנה, לא היו חושבים עצמם
עוד כעבדים למלכה הזאת אך
כבני חורין נחשבו ולא כוון עליהם
המלך להיות כורעים ומשתחוים,
ואף לא עליהם חל המצוה אשר
תחול על שרים ועבדים במדינות
פרס, וא"כ לא עבר את מצות
המלך, וזה אמרו אשר הוא יהודי
בן ארץ אחרת ולא תחול עליו
המצו׳, כי לא כיון המלך במצותו
על עם אחר, ובעבור זה היתה
שנאת המן על כלל האומה ולכן
אמר ואת דתי המלך אינם עושים
כנ"ל) ׃ ובא אצל משפט ׃
תהלי' קיט לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ היום (הינטערע
ישעי' נ טען) נַעַמְדָה יחד (אויפטרעטען) ׃
שם מז ר"ל נגש למשפט ׃ עִמְדִי נא
בחבריך, כלומר קרבי והשתדל
להראות מה שתוכלי לעשות ׃
ירמי' כג מי עָמַד בסוד יי׳, הויה ומציאות
שם שם לבד ׃ ואם עָמְדוּ בסודי, כי בדבר

דברים ה יקר נופל עמידה ׃ אנכי עוֹמֵד
בין יי׳ וביניכם, (חאט גיטטאנ
פעריאן זיין) נקשר במושג מול
ברא' יט ואמצעי ׃ ואברהם עדנו עֹמֵד
מ"ב כג לתפלה ׃ וַיַּעֲמֹד כל העם בברית
הכנסה לעשית פעולה׳ וע"א ׃
שמות יח ויכלת עֲמֹד (בעשטעהן, אויס
דניאל י פיהרען) ׃ אין כח לַעֲמֹד (אויס
ירמי' מח האלטען) ׃ וע"א ׃ עָמַד טעמו
בו (אבשטעהן, אירע ווערדען)
רפיון׳ ובשמוש למ"ד עניינו עזר ׃
קהלת ב אף חכמתי עָמְדָה לי (ביישטעהן,
תהלי' קט העלפען) ׃ יַעֲמֹד לימין אביון
דניאל יא עָמְדִי למחזיק׳ ובשמוש בי"ת ׃
תהלי' קו עָמַד בפרץ (ווידערשטעהן, איינ
יהושע כג האלט טוהן) ׃ לא עָמַד איש
קהלת ח בפניהם׳ וי"ל מזה ׃ אל תַּעֲמֹד
בדבר רע, אל תתנגד לדבר רע
של מלך כי כל אשר יחפץ יעשה,
וכן בלמ"ד מחובר לפנים לענין
מ"ב י זה ׃ לא עָמְדוּ לפניו ואיך נַעֲמוֹד
קהלת ד אנחנו ׃ השני׳ יַעַמְדוּ נגדו׳ וע"א ׃
ש"ב ב וַתַּעֲמֹד בחל, ענין הויה על אופן
מה׳ ובשמוש מ"ם ענינו הפסק
בראשית כט פעולה ועצירתה ׃ וַתַּעֲמֹד מלדת
(איינהאלטען) לִזְמַן מֻעָט, וזהו
ההבדל שבינו ובין שמוש בי"ת
ושמוש למ"ד בבי"ת מורה עצירת
הפועל בפעולתו והתנגדו לעשות
הפכו כמו עמד בפרץ, ובלמ"ד
לא עמדו לפניו׳ ובמ"ם מורה
מ"ב יג הפסק לבד ׃ ויך שלש פעמים
וַיַּעֲמֹד (אויפהערן)׳ מהכות ׃
יונה א וַיַּעֲמֹד הים מזעפו וַיַּעֲמֹד השמן,
מ"ב ד
נחמיה ח מלצוק ׃ וכפתחו עָמְדוּ כל העם,

עסקי האדם ויגיעותיו לרוץ
יונה ד ולעשות חיל: אשר לא עָמַלְתָּ בו׳
עָמֵל שת״ז לאיש רוע מקרהו,
אשר מזלו לא יאבה
צלוח לו, ולכל אשר יבקש צריך
יגיעות רבות וחייו חיי צער:
איוב ג למה יתן לְעָמֵל אור (אונגליקליכר):
שם כ כל יד עָמֵל תבואנו, כל מין רע
משלי יו שיקרה לעמל תבואנו: נפש עָמֵל
עמלה לו, מי שהוא עמל גבר
לא יצלח במעשיו, לא ישאר בלי
יגיעה ותמיד יש לו להתיגע עד
שישיג רק למלאת נפשו׳ ותה״ש
קהלת ב לכבדות היגיעה: וברעיון לבו
שהוא עָמֵל (זיך פלאגען, קוועלען,
שופטי׳ ה אנשטרענגן)׳ ותאר לעיף: וימינה
להלמות עֲמֵלִים (אידע) או נקרא
סיסרא עמל, להיות נגזר עליו
למות מות מר ע״ש סופו, ובא
לכן בל״ר שהוא כאחד עמלים׳
או לפי שהוא איש עמל ואון
(עלענדער):

עָמָל שמ״ז ע״ב פנים, אם
במדבר כג לענין עול ואון: ולא
ראה עָמָל בישראל (מורעכט):
כי כמו שיבוא הסבה במקום
התכלית, כן יבוא התכלית
במקום הסבה ר״ל כמו שיכנה
הענש בשם עון, כן יכנה העון
בשם הענש, כי העמל הוא ענש
חבקוק א על העון: והבט אל עָמָל לא
תוכל׳ העול שיעשה איש לזולתו,
או העול שנעשי׳ לאדם שלא
במשפט הוא עמל לו, כי ש״מ
נופל על הפועל ועל הפעול, על

הפעול כאלה׳ ועל הפועל כמו:
יוצר עָמָל עלי חק (אונהייל, בעט תהלי׳ צד
טרוג) נראה עמל כמו מעל:
תחת לשונו עָמָל ואון, וכתב תהלי׳ י
הראב״ע כל עמל שאצל און הוא
כמוהו׳ ואין הדברים מכוונים
כי מה יאמר על: והרבם עָמָל תהלי׳ ז
ואון, שהוא ממין ב׳ שאזכור,
ועוד כי בא לבדו ג״כ לע״ז׳ ויש
מ״ש צער ויגון וכעס ומכאוב
וסבל צרה וכדומה: אדם לְעָמָל איוב ה
יולד (ליידען, טריבזאל, זארגע,
קוואאער): ויסתר עָמָל מעיני: איוב ג
ויכנע בְּעָמָל לבם׳ עניי וַעֲמָלִי: תהלי׳ קז
שם כה
את עֲמָלֵנוּ ואת לחצנו: בַּעֲמַל דברי׳ כו
אנוש אינימו, הפגעים הרעים תהלי׳ עג
והתמורות שיחולו באדם בכלל:
נשני אלהים את כל עֲמָלִי׳ ובא בראשית מא
על מעשה ודבור שלא יועיל
ונזיגע רוח האדם חנם ולא ישא
פרי: מנחמי עָמָל כלכם (מער, איוב יז
גענליך): עָמָל היא בעיני (פערי תהלי׳ עג
גענליכעס אנשטרענגען)׳ ויאמר
לת״הש על עבוד ויגיעה הנושאת
פרי ר״ל הקנין שהשיג האדם
ביגיעה רבה: ממלא חפנים עָמָל קהלת ד
ורעות רוח (דורך איהע ערוואר-
בענעס גוט): וַעֲמַל לאמים יירשו: תהלי׳ קה
מֵעֲמַל נפשו יראה ישבע: שכר ישעי׳ נג
טוב בַּעֲמָלָם, ועל היגיעה לבדה קהלת ד
להשיג: עֲמַל הכסילים תיגענו שם י
(דיא איהע, דאז בעשטרעבען):
כל עֲמַל אדם לפיהו: חלקי מכל שם ו
עמלי: שֶׁעֲמָלוֹ בחכמה (ארבייט, שם ב
פלייס):

ד"ה ב א (אונטעלן): לְהַעֲמִידוֹ לעולם (דוי"
נחמי' ג ערהאלפט מאכן): וְהֶעֱמַדְנוּ עלינו
ישעי' כא מצות (אויף זיך נעהמען): הַעֲמֵד
המצפה, שומרים על החומה:
עזרא ט וּלְהַעֲמִיד את חרבותיו (ווידער
שמות ט הערשטעלן): בעבור זאת
משלי כט הֶעֱמַדְתִּיךָ (ערהאלטען): מלך
דניאל יא במשפט יַעֲמִיד ארץ: לְהַעֲמִיד
חזון (ערראהטען), או לחזק:
ש"ב כב ועל במותי יַעֲמִידֵנִי (פעסט
תהלי' קה שטעלן): וַיַּעֲמִידֶהָ ליעקב לחק
ד"ה ב ל (דיערהאפט מאכען): וַיַּעֲמִידוּ
דבר (בעשטיממען, אונטער זיך
אויסמאכען, אייגע פעראבדרעדונג
אויסשטעלן), חזקו חק קבוע
ד"ה ב לג וחזק: אשר הֶעֱמַדְתִּי לאבותיכם,
(בעשטיממען, פעסטזעצען, פעסט
זעטצען, פעסטשטעלן, פעסטאסטן):
איוב לד וַיַּעֲמֵד אחרים תחתם: וַיַּעֲמֵד
תהלי' קז רוח סערה (ענטשטעהן לאססען):
מ"ב ח וַיַּעֲמֵד את פניו (זיך ענטהאלטען
דעם לאכען אייגהאלטען) התעכב
והתאפק לגלות כעסו, כאשר
יאמר על גלוי כעס ויפלו פניו,
כן יאמר על הסתרת הכעס
מ"א כב ועצירה ויעמוד פניו: והמלך היה
מָעֳמָד (זיך אויפרעכט האלטען):
תהלי' סט ואין מָעֳמָד (פעסטער גרונד,
שטעללע ווארויף מאן שטעהן קאן):
ויקרא יו ההפעל: יָעֳמַד חי (היגנעי
שטעללט ווערדען):
עַמּוּד שת"ז לסמוכות בנין
שהוא עומד חזק עליו:
מ"א ז וקמות הָעַמּוּד האחד (זיילע):
ירמי' א וּלְעַמּוּד ברזל: עַמּוּדִים שנים
מ"א ז

שמות כו עַמּוּדֵי שטים: עַמּוּדֵי שש
פ"ה ח ועצה"מ: עַמּוּדֵי שמים ירופפו,
איוב כו ר"ל קיומם וחזקם: חצבה עַמּוּדֶיהָ
שם כו שבעה: עַמּוּד הענן יומם וְעַמּוּד
שמות יג האש לילה, ענן ועשן עולים
מ"ב יא ביושר כמו עמוד: והמלך עומד
על הָעַמּוּד (קאטעדער, קאנצעל),
מקום גבוה באמצע הבית, והיום
ד"ה ב כג בבה"כ: עומד על עַמּוּדוֹ, ובעת
נקרא מעמד ש"ץ בבה"כ עמוד,
ומ"א ועי"א: שבה עָמְדִי (ביי
דניאל ב איר): אשר נתת עָמְדִי להיות
שם ב עומד לפני לשמשני: משמרת
ירמי' ג אתה עָמְדִי עם המעמד שאני בו:
איוב כט בעוד שדי עָמָּדִי (אונטערשטיצען),
עיין עם

עֶמְדָּה שמ"נ ענין עמידת הדבר
מיכה א וקיומו: יקח מכם
עֶמְדָּתוֹ (בעשטאנדהייט, שטיצע,
פעסטיגקייט, וואהלשטאנד מדר
שטיצע), וי"מ כמו חמדתו בחלוף
אהח"ע:

מ"א י מַעֲמָד שמ"ו או תה"ש: וּמַעֲמַד
משרתיו (שטאנד, ארד-
נונג, צושטאנד, פערהעלטניס):
ד"ה א כג כי מַעֲמָדָם ליד בני אהרן (ארט,
ישעי' כב שטעללע, אמט): וּמִמַּעֲמָדְךָ יהרסך
(אמט, האהע שטעללע, פער-
וואלטונג):

עמל

עָמָל פ"י בנינו קל ענינו היגיעה
הכבדה שיתיגע האדם
קהלת א תמיד להשיג צרכו: בכל עמלו
שֶׁיַּעֲמֹל (בעמיהען, בעשטרעבן):
שם ב על כל העמל שֶׁעָמַלְתִּי, כולל

דה״א ג נג ועבדיו המקובצי׳ לענינו : וימליכו
עם הארץ, המון העם · ורוב עם
הארץ הם הפחותים במדרגות
שבמערכות סדרי האנשים
המסודרים בקבוץ המדיני, שהם
המלך, והמשנים ופקידים ונגידים
והושבים וכדומה (פעבעל, נידרי-
געם געזינדל) : וכן יבוא עם סתם
יחזק׳ כו על אנשי החיל למלחמה : בסוס
וברכב ובפרשים וקהל ועם רב
יואל ב (קריגספאלק, זאלדאטען) : אספו
קהלת ד עם : אין קץ לכל העם, ירמוז
ישעי׳ מ על קבוץ מין האנושי בכלל : אכן
חציר העם, נרדף עם כל בשר ·
וכן נאמר על קבוץ רב בבעח״י
משלי ל זולת האדם : הנמלים עם לא עז :
שם שם שפנים עם לא עצום, ובא
איוב יב אמנם כי אתם עם ׳ ולא ידעתי
שמות כא לכוונו אם לא ע״ד : לעם נכרי
לא ימשל, תרג׳ גבר אוחרן ·
בר״א׳ יט ובכנוי בן עמי : אני נאסף אל
שם מט
רות א עמי · בנוי למיתה : עמך עמי ·
ויקרא יז על הדת : והכרתי אותה מקרב
עמה, הוא הפך יאסף אל עמיו,
ואם האחת מורה השארת הנפש
מורה השני הפכו · והרבוי :
בר״א׳ יז מלכי עמים ממנה יהיו : שמעו
מ״א כב עמים כלם, גוזמא׳ כלומר לו
ישמעו כל העמי׳ אומר אני שהוא
נחמי׳ ט כן, ובא בשלמות : ממלכות
שם שם ועממים : עממי הארץ : בנימין
שופטי׳ ה בעממיך :

עם מלת היחס להגביל השם
הדבק ומחובר ונוסף על
בר״א׳ כד הפועל או על הפעול : התלכי
עם האיש הזה (מיט) הוא חולך
התלך גם אתה, כמו את הדגוש
בר״א׳ יח ושניהם פועלים : להמית צדיק
עם רשע, ורשע תמית התמית
יהושע א גם צדיק : יהי יי אלהיך עמך,
בר״א׳ מו לסיוע ולהורות ולהצליח : אנכי
ארד עמך מצרימ׳ דבוק השגחה :
ש״א יח ויהי דוד לכל דרכיו משכיל ויי
עמו, הצליח מעשיו · ובא כטעם
שם ד אצל או סמוך : והעם אשר עמי
בר״א׳ לה (ביא) : אשר עם שכם (ביא) :
שם לא עם אשר תמצא : עם לבן גרתי :
שם לב
יהושע אשר עם בית און · וכטעם בית
דברים ח בחוץ : וידעת עם לבבך (אין)
הושע יב וכטעם אל : וידבר עמנו כמו
בר״א׳ לא אלינו : לעשות עמכם רע, כמו
איוב א לכם · וכטעם בית הענין : אם
הלכתי עם שוא, כמו בשוא ·
שם ג וכטעם כ״ף ההשואה : עם מלכים
ויועצי ארץ, ר״ל כמלכים וגו׳
תהלי׳ עג כאמרו או כנפל : ועם אדם לא
ינגעו, כטעם כמו · וכטעם וי״ו
ש״א יז העטוף : אדמוני עם יפה עינים
נחום ג (אונד, אויך) : תאנים עם בכורים
(זאמאהל — אלס) · ובא על המשך
תהלי׳ עב ייראוך עם שמש (וועהרענד,
זא לאנגע) כל ימי מציאותו ·
מ״א ח בכנוי : יהי יי אלהינו עמנו :
איוב יב ועמכם תמות חכמה · ובשמוש
שמות ח מ״ם ענינו כמו מן : מעם פרעה :
בר״א מח מעם ברכיו : מעם השלחן (פאן) :
ש״א כ
איוב לד המעמך ישלמנה · היקח עצה
מעמך · עמדי בש׳ עמד :

עמם

עמם פ״י בב״ב · הקל ענינו

עמם

עָמֹם פע״ו בב״ב׳ הקל עקר
ענינו כהות אור ומראה,
כי כהה הנגע תרג׳ עָמֵי מכתא:
ומזה השאל על סתימות דבר
יחזק׳ כח והעלמת דעת: כל סתום לא
עֲמָמֻךָ (פערהאלען, פערבארגען
זיין) לא היתה כהה וחשוך ממך,
כי אור השכל כאור העין, ובכהות
האור לא יראה העין, ודבר נעלם
שם לא כהה לאור השכלי ויוצא: ארזים
לא עֲמָמֻהוּ (פערדונקעלן) לא
הכהו זהר חשיבותו, כי דבר
גאה כהה תארו וזהרו בהמצא
דבר אחר גאה ממנו. ובתל׳
גחלי׳ עוממות שכבו וכהה מראה
אורם. ובא ג״כ הפיעל בתל׳ אם
עִמְעֵם עליה (פערהייאליכען,
פערטושען) כסוי והעלמת ווער
וסבה או מעשה׳ ועיניו השע תרג׳
ועינוהי עַמְעֵם. ובירושל׳ עִמְעֵמוּ
עליה והתירו פת׳ של כותים,
העלימו עין מאיסורו:
איכה ד הפועל: איכה יוּעַם הזהב
(פערדונקעלט ווערדען, זיינען
גלאנץ פערליהרען) כהה זהרו:

עָם שק״ז, נרדף עם גוי לאום,
ונופל על, קבוץ המון רב
בני אדם משתפים בשפה ודת
במדב׳ כג ונימוס וסדור: הן עם לבדד ישכון
בראש׳ יא (פאלק): הן עם אחד. והפעל
והתאר יבוא עליו בל״י ורבים
בכל שם הקבוץ. והוא המדרגה
הפחותה שבשמות המשותפים
לע״ז, לפי שלא יתאר כי אם
הקבוץ המון רב להיות איש עם
שם כג איש לענין אחד: לפני עם הארץ,
על הקבוץ שמאותו העיר: רבים שמות ה
עתה עם הארץ (געמיינעס פאלק)
כי לא יאמר תמיד על כלל
האומה כי אם ג״כ על כל מקצת:
ויקרא׳ יט עַם הארץ ירגמהו, כל פרטי
ופרטי זולת מנהיג, וכן כ״מ
שירצה לרמוז על האנשים
ההמונים שאינם מן המנהיגים
והמושלים והממונים יכנה בשם
שם ד עם: ואם נפש וגו׳ תחטא וגו׳
מֵעַם הארץ (דיא געמיינע קלאסע
שם טז דעס פאלקס): ועל כל עם הקהל
יכפר, אחר שהזכיר כהנים יאמר
עם שהם המון העם. וכן קהל
תהלי׳ קז נסמך לעם: וירוממוהו בקהל עָם
במדב׳ כא בקבוץ רב: וימת עם רב. מספר
במדב׳ לא רב: עם הצבא, הם אנשי
המלחמה מתוך האומה. כי הם
עם מיוחד להלחם. והכלל, כי גוי
לאם יכלל כלל האומ׳ בממשלתה
ומלכותה ומושליה (דיא נאציאן,
דאס רייך) אבל עם יאמר גם
על הכל וגם על חלק מן הכל,
ומובן בכל מקום מתוך הענין,
דברי׳ ב כמו: עם גדול ורם. כלל האומה
והרבה זולתו. ומ״ש חלק ממנו
אם על יושבי עיר, או קבוץ
ואסיפת המון, או על אנשי צבא
יהושע ח וכדומה: את כל עם המלחמה,
ולא יאמר גוי המלחמה או לאם
המלחמה, כי השמות האלה
בראש׳ לב נופלי׳ רק על הכלל: ויחץ את
העם אשר אתו, נשיו ילדיו

עמת

עמית שת"ז מצטרף על אדם שהוא ריע ועמית לאדם אחר שהוא עמו ואתו :

ויקרא ה וכחש בעמיתו (נעבענמענש) יהיה

שם יח מי שיהיה : ואל אשת עמיתך :

שם יט בצדק תשפט את עמיתך , כל אלה לעורר שהוא דומה לך :

זכריה יג ובא: על גבר עמיתי עצה"ש מדמה בלבו שהוא רועה כמוני בדומה לי :

עמת תה"פ ענינו כמו נגד נכח או שעור וערך בב' חלקים זה נערך נגד זה : כל עמת

קהלת ה שבא כן ילך (אזו וויא , אין דער ארט) : ואף שנפרד לב' מלות ענינו כמלה אחת כל עמת כאופן וענין , כמ"ש לפניו כשבא , כאשר בא . וז"ל לא יפרד שמוש הלמ"ד ממנו :

שמות כה לעמת המסגרת (געגען ,

ויקרא ג דיא געגענד) : לעמת העצה , לקביל , במקום שכנגד מקום :

נחמיה יב משמר לעמת משמר , נופל על

קהלת ז הערך והזמן : גם את זה לעמת זה (ענטגעגענגעזעטצט) נופל בב' דברים הפכים זה לזה , טוב לעמת רע : כמו נגד בב' דברים מתנגדים

מ"א ז זה לזה : ממעל מלעמת הבטן , המקום שהוא לעמת הבטן :

ש"ב טז לעמתו הלוך וקלל , בב' צלעות

שם שם ההר צלע לעמת צלע : ויסקל

יחזק' מה באבנים לעמתו נגד פניו : לעמות אחד החלקים , כמו לעמת :

ענב

דברים לב ענב שם גרגרי הגפן : ודם ענב תשתה חמר (טרויבע) :

אין

ירמי' ח אין ענבים בגפן : עגבמו ענבי

דברים לב רוש :

ענג

ענג פ"בב"ב הפיעל ענינו הרגל במאכלי תפנוקים

ירמי' ו וחיים מרגועים וערבים : הנוה והמענגה (זארט אונד אין פער-גניגען אונד איבערפלוס לעבען) :

ישעי' נה ההתפעל : והתענג בדשן נפשכם (זיך ערגעצען , פערגניגען) :

דברים כח מהתענג ומרדך : והתענג על יי :

תהלי' לז

ישעי' נז על מי תתענגו (זיך בעלוסטיגן , לוסטיג איבער יעמאנד מאכען) :

איוב כז אם על שדי יתענג (זיך פער-טרויען , זייני צופערזיכט זעטצען) : וכמ"שנע מלת על הוא שמחה

שם כב של בטחון : אז על שדי תתענג :

תהלי' לז והתענג על יי : אז תתענג על יי :

ישעי' נח כל אלה מגוחה ומדגוע מצד בטחון שישיג חפצו . וכן ז"ל על מי תתענגו (פאפען , פערטרויען) , מה הבטחון שעליו בטחתם כי תרחיבו פה וגו' כמו על מי בטחת כי מרדת בי כנ"ל כי כל מה שהוא בקשור על ענינו כמו בטחון על דבר ויעז בו להתגדל ולדבר גבוהות . אבל לשבח או לגנאי . וכמ"ש על יי הוא לבטחון :

דברים כח ענג תה"שז : הרך בך והענג (פערצערטעלט , ווייכליך ערזאגגר) ובפ"נ : הרכה והענגה :

שם שם

ישעי' נח ענג מזה : וקראת לשבת ענג (פערגניגען) שעשוע ותפנוקי או ע"ד בטחון שלא תעשה בו

מלאכת

ברא' מד טעינת משא: ויעמס איש על
חמורו (אויפלאדען) הפעול הוא
נחמי' ד המשא, ע"ש טען: בסבל עמשים
זכרי' יב בשי"ן ות' סמוך: כל עמסיה שרט
ישעי' מו ישרטו: העמוסים מני בטן, במו
תהלי' סח נשואים: ר"ל עמוסים עלי: יום
יום יעמס לנו, כמו הענק לטוב:
מ"א יב ההפעיל: העמיס עליכם על
כבד (בעלאסטען, אויפבירדען):
זכרי' יב מעמסה תה"ש: אבן מעמסה
(שווער): שמנסים
בה הגבורים מי יכול לשאתה:

עמק

עמק פע"ו, הקל ענינו הפך
רום, ובא לענין דבר
נסתר מלהשיגו מעמק המושג:
תהלי' צב מאד עמקו מחשבתיך (טיף,
אונערגרינדליך), המה הידיעה
הנעלמה מהשיג: במים עמוקים
שאין לבוא עד יסוד קרקעיתם:
ההפעיל בא מצטרף על פעל
אחר במקום תה"פ, להגביל
בפעולה הסתרה והעלמה:
ישעי' לא העמיקו סרה, להפלגה: העמיקו
הושע ט שחתו: ומ"ש עמק במקום:
ישעי' ל העמיק הרחיב מדורתה: העמק
שם ז ירמי' מט שאלה: העמיקו לשבת, במקום
ישעי' כט נמוך שהוא נסתר: המעמיקים
מיי, לסתיר עצה מיי:
קהלת ז עמק תה"ש או תה"פ: ועמק
עמק מי ימצאנו (טיף,
תהלי' סד פערבארגען) והכפל לחזק: ולב
ויקרא יג עמק, טמון ומכוסה: ומראה
עמק מן העור (טיפער) לפי
משלי יח הדמיון: מים עמקים: שוחה שם כג

עמוקה: עמקה משאול: מגלה איוב יא
עמקות מני חשך, נסתרות: שם יב
והחשך כנוי לצפון: ומ"א: עמקי
שפה, נסתרת שפתם מהבין: ישעי' לג
בעמקי שאול, ומ"א וארץ לעמק: משלי ט
עמק תה"ש לארץ בקעה שם כה
ועמוקה מסביב לה:
עמק השדים (טאהל, גרובע): ברא' יד
זב עמקך: ועמקים יעטפו בר: ירמי' מט
מעמקים תה"ש למצולה: תה' סה
ממעמקים קראתיך, שם קל
כנוי מליצי לאויבים וצרות
הסובבים: ממעמקי ים: ישעי' נא

עמר

עמר פ"י בב"ב, הפיעל ענינו
אגודת עמרים: וחצנו תהלי' קכט
מעמר (גארבן = בינדער), המעמר
לא ימלא חצנו מהם:
ההתפעל ענינו התחזק בדבר
לשמש בו לפי צרכו: לא תתעמר דברים כא
בה (זיך ווידערהעכטליכטער וייזע
גגן הערן אמבען איבר יעמאנד):
והתעמר בו ומכרו, ב"פ נאמר שם כד
אצל מכירה, שלא יתחזק בנפש
שאין לו משפט עליו למשול בו
למכרו, וי"ל עמר כמו ערם:
עמר יש שת"ז למדה מה:
והעמר עשירית האיפה שמות טז
(איין געוויסטעס מאאס), ויש
ת"ז לאלמה נרדף עם עומר:
ושכחת עמר בשדה (גארבה, דברים כד
בע): גם בין העמרים תלקט: רות ב
עמיר גב"מ: המלאה לה עמיר: עמוס ב
וכעמיר מאחרי הקוצר, ירמי' ט
ששכח: עמש בשרש עמוס:

תהלי' קמז (זינגען) : ענו ליי בתודה : לזה
ש"א כט ירמי' לא יענו במחלות : הידד כדורכים
יענה (פריידענגעשרייא מאכען) :
איוב ג ויען איוב ויאמר (קלאגליך זייטע
ישעי' יג שטיממע ערהעבען) : וענה איים
באלמנותיו , לד"ק (היילען) :
שמות לב אין קול ענות גבורה ואין קול
ענות חלושה , הראשון קול נצחון
ירמי' כה ושמחה והשני קול יללה : וענו
עליך הידד : ג) ויש ענינו עדות
וחות דעת וגלוי רצון ותוכחת
ווכוח (זייגען, אנזייגען, בעלייגען,
איבערלייגען) ורוב קשורו בבי"ת :
דברי' יט שקר ענה באחיו (זייגען, אויס-
ש"ב א זאגען, אנגעבען) : כי פיך ענה
ישעי' ג בך : הכרת פניהם ענתה בם :
איוב טז כחשי בפני יענה : וענתה בי
בראשית ל ירמי' ד צדקתי : עונינו ענו בנו : איש
משלי כה דברי' יט ענה ברעהו : לענות בו סרה :
איוב ט ומ"ש הוכחה ווכוח : אף כי אנכי
אעננו , בווכוח טענה ומענה (אין
מ"א יח ווארטוועכסעל איינלאססען) : אשר
יענה באש (איבערלייגען) מוכיח
איוב טו ומברר האמת . וי"ל , כן : החכם
יענה דעת רוח (איבערלייגען) .
שם כ וי"מ עד"ז : ורוח מבינתי יענני
(איבערלייגען) אם אמרי רוח
יוכיחוני יותר מבינתי . וי"א שהוי'
מהפעיל . ורוב ענה באיוב הוא
ווכוח וטענות וסתירות ובירור
שם לג דברים . ומ"ש קרוב לענינו : אענה
אף אני חלקי (אנזייגען) כמו אחוה
ש"א ט דעתי : וי' ענהו (אנזייגען, אנ-
דייטען) . ד) ויש ענינו מעון
הושע ב ודירה : וענתה שמה כימי נעוריה
וואהנען

(וואהנען) . ויהיה עון ענה לע"א :
וענה איים באלמנותיו . לד"ק : ישעי' יג
ער ועונה . ה) ויש ענינו ענוי מלאכי ב
ודלות והכנעה : וענה גאון ישראל הושע ה
בפניו (פעראראמען, געדעמיהטיי-
גענט זיין) והנכון שזה ענינו עדות
וע"ז יורה הבי"ת , כמו הכרת
פניהם ענתה בם לרעה : ומהמונם ישעי' לא
לא יענה (זיך דעמיהטיגען) :
מחטאתם ישובון כי תענם , יוצא ד"ה ב ו
ואולי הוא מהפעיל : יענו כי אין מ"א ח זכרי' י
רעה , ידלו . וי"מ מזה : אני עניתי תהלי' קיט
מאד , עומד : אודך כי עניתני שם שם
יוצא : ישמע אל ויענם יוצאים שם נה
שלא כמשפט הקל : טרם אענה שם קיט
אני שוגג . ת"י עד לא אסתגף :
וי' ענה בו . אך הבי"ת והבנין קהלת א
מתנגדים לפי' זה . ו) ויש ענינו
עסק והשתדלות במחשבה בעיון
בלמוד ובמעשה : נתן אלהים קהלת א
לבני אדם לענות בו (זיך בעשעפ-
טיגען , נאכדענקען) . וי"ל עד"ז :
תען לשוני אמרתך , בחסרון תהלי' קיט
בי"ת : טרם אענה אני שוגג שם שם
קודם העיון ויהי' ענין וענה ע"א :
והכסף יענה את הכל (בעשעפטי- קהלת י
גונג מאכען, אין טעהטיגקייט
זעטצען) . וי"מ כמו ימציא (פערש-
שאפפען) ואין להכריע אם הוא
מקל או מהפעיל :
הנפעל : אצעק חמס ולא איוב יט
אענה (ערהערט ווערדען) :
יקרא ולא יענה : הרב דברים לא משלי כא
יענה (ווידערלעגט ווערדען , ווי- איוב יא
דערשפראכען ווערדען) . ומ"ש
מוע"ה

שה יג מלאכת חפצך: בהיכלי ענג,
ר"ל היכלים שמתענגים בו:
משלי יט תַּעֲנוּג שמ"ז: לא נאוה לכסיל
תַּעֲנוּג, כי לא ידע
להשתמש בו על אפן נאות וימ"ז
ש"ה ז מל' ממשלה וגדולה: אהבה
בַּתַּעֲנוּגִים, נעמה האהבה מכל
מיכה א התענוגים: בני תַּעֲנוּגָיִךְ תה"ש
קהלת ב מגודלים בענג: וְתַעֲנוּגוֹת בני
אדם, כל מותר שאינו הכרחי
לחיי האדם כי אם לשעשוע ונחת
רוח (ערגעטצליכקייטען, פערגני-
גונגען):

ענד

עָנַד פ"י בנינו קל ענינו קשור
משלי ו חכשיט: עָנְדֵם על
גרגרתיך (קניפפען, בינדען):
איוב לא אֶעֶנְדֶנּוּ עטרות לי: ע"ש ערן:

ענה

עָנָה פ"י וב"ב הקל עומד
ויוצא לענינים שונים,
א) יש ענינו תשובה על דברים
שקדמו, הן או לאו, הסכמה
או הפך והתנגדות, וקשורו ביחס
ש"ה ב הפעול: עָנָה דודי ואמר לי (אנט-
מיכה ו ווארטען): ומה עָנָה אותו בלעם:
ש"ה ה קראתיו ולא עָנָנִי: דרשתי את
תהלי' ד יי וְעָנָנִי (ערהערן) נכלל בו קבלת
שם יח התפלה לעשות חפצו: אל יי
בראשית לה ולא עָנָם: הָעֹנֶה אתי ביום צרתי,
תהלי' כב שומע ומציל: ומקרני ראמים
עֲנִיתָנִי ומ"ש סתירת דברי זולתו:
איוב לב עָנָה אמריו מכם (ווידערלעגען,
שם ט איינוועגדונג אמאכען): אם צדקתי
לא אֶעֱנֶה (ווערטפערטעען):

חכמות

חכמות שרותיה תַּעֲנֶינָה, וכן (שופטים ה
יאמר על השואת קול אל קול:
וכפים מעץ יַעֲנֶה (בייאשטימ- חבקוק ב
מען), ומזה: וַתַּעַן להם מרים, שמות טו
השוותה שירתה לשירת משה
(איינשטימען), או הסכמה לרצון
זולתו, אם לעשות מה שחפץ:
אלהים יַעֲנֶה את שלום פרעה בראשית מא
(ביישטימען), או לעשות
מצותיו: תַּעַן לשוני אמרתך (תהלי' קיט
(בעפאלגען), או הודאה להצדיק
דברי זולתו להסכים עמו בדעתו:
לא תַעֲנֶה על ריב (בייאשטימ- שמות כג
מען): ומוכיח אלוה יַעֲנֶנָּה, איוב מ
יענה ויודה לאמר צדקת, ובא
עצה"ש: אֶעֱנֶה את השמים, הושע ב
והם יַעֲנוּ את הארץ והארץ תַּעֲנֶה
את הדגן, ענין כלם הסכמה
והשואה לעשות כל אחד פעולתו
הראוי לו להשלים חפץ ותכלית
מה שאחריו (ענטשפרעכען), ובא
דבר והפכו, במקום אחד: אל משלי כו
תַּעַן כסיל כאולתו וגו' עֲנֵה כסיל
כאולתו, כי המענה לפי השאלה,
והיא תבדר דברי השואל לאמת
או לסתור, ואמר אל תען באופן
שתשוה לו, אבל ענה באופן
שלא יהיה הכסיל חכם בעיניו,
ויתכן היות אל תען (איינשטימ-
מען) עֲנֵה כסיל (ווידערלעגען),
ב) ויש ענינו התחל' דבור בהרמת
קול אם בשמחה או בשיר או
באבל: וְעָנִית ואמרת (ויט אויס- דברים כו
רופען): וְעָנוּ הלוים ואמרו: אני שם כז
עָנִיתִי מאד: עלי באר עֱנוּ לה תהלי' קטז במדבר כא
(זינ-

עִנִּית סלה (אויסזעצן) פי' ערוי
בל' ערבי · ובהל' נשים מְעַנּוֹת
אבל לא מטפחות, אבל והספד :
הפועל : אשר לא תְעֻנֶּה , ויקרא כג
במניעת המאכל : טוב לי כי תהלי' קיט
עֻנֵּיתִי (גדעמיהטיגט, ליידען אויס-
שטעהן) : את כל עָנוּתוֹ , צער סם קלב
טרח ועמל ויגיע' לדבר (בע-
שטרעבונג) :
ההפעיל מע"ג מורה הסכמה
ורצון : כי האלהים מַעֲנֶה בשמחת קהלת ה
לבו (ביישטיממען, איינשטימ-
מען, ענטשפרעכן) · ומע"א יוצא
לב"פ : ורוח מבינתי יַעֲנֵנִי , איוב כ
יכריחני לענות, לר"ק :
ההתפעל : וכי הִתְעַנִּיתָ בכל מ"א ב
אשר הִתְעַנָּה אבי (זיך מטרמ-
פאלירען) : וְהִתְעַנִּי תחת ידיה בראשית טז
(זיך דעמיהטיגען אונטערען) :
לְהִתְעַנּוֹת לפני אלהינו (פאסטען) עזרא ח
ענות נפש :

עָנִי שת"ז לדל וחסר לחם :
ואם איש עָנִי הוא (ארמ- דברים כד
ער) , או לסובל לחץ : יחלץ איוב לו
עָנִי בעניו (ליידענדער , בעלדיק-
טער) : זה עָנִי קרא (בעדרענג- תהלי' לד
טער) : ואני עָנִי וכואב : יעשה סם סט
יי דין עָנִי · ובא במקום ענו : אל סם קמ / ישעי' סו
עָנִי ונכה רוח : עָנִי ורוכב על זכרי' ט
חמור (בעשיידען, דעמיהטיג ,
הערמבלאססענד) · וס"נ : שמעי ישעי' נא
נא זאת עֲנִיָּה (בעדרענגטע) :
עֲנִיָּה סערה · והרבוי : וצעקת סם נד
עֲנִיִּים ישמע יי (בעדרענגטע) : איוב לד
וַעֲנִיִּים מרודים : עֲנִיֵּי עמי : חית ישעי' נח / סם י / תהלי' עד

עֲנִיֶּיךָ אל תשכח : וַעֲנִיָּו ישעי' מט
ירחם :

עָנָו שת"ז לשפל רוח עונה לכל
שואל כערכו וסובלן ומעביר
על מדותיו : והאיש משה עָנָו במדבר יב
מאד (בעשיידען , דעמיהטיג) :
טוב שפל רוח את עֲנָוִים , לעמות משלי יז
גאים : וְלַעֲנָוִים יתן חן, לעמות לצי' סם ג
והאמת כי הרבה מדות טובות
נכללות במדות הענו · וכן בא על
הנלחץ : תאות עֲנָוִים שמעת יי : תהלי' י
להושיע כל עַנְוֵי הארץ : ישעי' יא

עֲנָוָה שמ"נ לע"ז : ולפני כבוד משלי טו
עֲנָוָה (דעמוהט , בעשיי-
דענהייט) : וְעַנְוַתְךָ תרבני, פי' תהלי' יח
השפלת כבודך להגדיל אותי ·
וע"ד הוא ש"מ לעני וסבל , והכנוי
על הפועל כמנהג בש"מ, ר"ל
העינויים והרדויים שסבלתי מידך
בימי שאול היו סבה לרבות אותי ·
ושוה עם : וַעֲנֹתְךָ תרבני , כי ש"ב כב
העינויים סבה גדולה לחזק רוח
האדם ולצרף אותו · ובא פ"א
עמ"א : וְעַנְוָה צדק תרגם הר"מ תהלי' מה
(דיא געפלאגטע אונשולד) · וי"ל
ג"כ מענין ענוה , (דיא בעשיידענע
טוגענד) · ובא פ"א על מ"א : כי תהלי' כב
לא בזה ולא שקץ עֱנוּת עני ,
י"ל מל' צעקה וקריאה לתשועה
(שרייען, בעטען, אנרופען אום
הילפע) · כמו כי שמע יי אל
ענייך :

עֳנִי או עֳנִי שמ"ז או תה"ש
לסבל צרה ולחץ ודלות
ושפלות ומחסור והדומה לו :

יחזק' יד מע"ה: אני יי' נַעֲנֵיתִי לו בא
(זיך ווילפעהריג לייגן, זיך נאכ־
געבינג לייגן)׳ ר"ל הראיתי כביכול
ההכנעה וענוה והארכתי כעסי
להם, והמלה קשה לפרשו ע"ד
אחרי ו"מ מעני, ענה, הסבותי
עצמי לענות לנביא׳ וע"א:
תהלי' קיט נַעֲנֵיתִי עד מאד (געביגט גע־
שמות י דעמיהטיגעט): מאנת לֵעָנוֹת
מפני (זיך דעמיהטיגען, נאכגע־
ישעי' נג בינג לייגען): נגש והוא נַעֲנֶה
שם נח (אונטערדרקט): ונפש נַעֲנָה
תשביע, הוא הרעב וצמא כמו
בפיעל:

שמות לב הפיעל מ"ש מע"ב: קול עַנּוֹת
אנכי שומע (פריידענגעטריימ),
שאינו נצחון ולא חולשה, אבל
ישעי' כז שמחה בלבד: כרם חמר עַנּוּ
לה (ווטגעזאנג זינגן) קול מקהלו'
תהלי' פח זה פותח וזה עונה: על מחלות
תהלי' קב לְעַנּוֹת׳ ומ"ש מע"ה: עִנָּה בדרך
כחי (שוועכען, דעמיהטיגען,
שם צ פלאגען): שמחנו כימות עִנִּיתָנוּ
שם קה עִנּוּ בכבל רגליו: ועבדום וְעִנּוּ
ברא' טו אותם׳ ועמו מ"ש כבוש בחזקת
שמות כב כח לעול וולתו: אם עַנֵּה תְעַנֶּה
אותו (קוועלען, פלאגען, געוואלט
שופטי' יט אנטוהן, אונטערדריקען): תאסר
שמות א לְעַנֹּתְךָ: למען עַנֹּתוֹ בסבלותם
דברי' ח (דעמיהטיגען, בייגען): למען
עַנֹּתְךָ, ואולי זה מענין עדות
(איבערלייגען) כמו לנסתך, אך
שם שם השאר אינם מסכימים לו: וַיְעַנְּךָ
תהלי' פט וורעיבך, עוני וחסר לחם: וכן
עולה לא יְעַנֶּנּוּ (אונרעכט טוהן,

גוואלט אנטוהן, אונגערעכטיג־
איוב לז קייט אויסאיבען)׳ ומזה: ורב
צדקה לא יְעַנֶּה, (געוואלטטעה־
טיג, אונרעכט פערפאהרען)׳
ובא על מאנס אשה וכובש אותה
דברי' כב לשכיבה: אשר עִנָּה את אשת
רעהו (נאהטצילטיגען, געוואלט־
דברי' כא זאמער ווייזע בעשלאפען): תחת
אשר עִנִּיתָהּ, פירשו בביאת
הראשונה, ומי הבטיח להם כי
היא בתולה? והנכון לפי שהיתה
שלא ברצונה כי הביאה שלא
מאהבה כ"א למלאת נפשו בה
איכה ה נחשב לה עינוי, כמו: נשים
ברא' לד בציון עִנּוּ: וישכב אותה וַיְעַנֶּהָ,
ש"ב יג עיין באור שם: אל אחי אל תְּעַנֵּנִי
ברא' לא כלם על שלא ברצון: אם תְּעַנֶּה
את בנותי, פי' רש"י בהיפך,
וכן אמרו וענתה לא יגרע דבר
שהעדר' עִנּוּי לה, והנכון כמשמעו
שם טז כמו: וַתְּעַנֶּהָ שרה, ע"י עבודות
קשה ודברי נאצות׳ ובא מחבר
לנפש להמנע מזון והכנעת רוח:
ויקרא טז תְּעַנּוּ את נפשתיכם (קאסטייען,
פאסטען) כבישת כח הנפש
המתאוה בהמנע המאכל שבה
ישעי' נח נכנעת׳ עִנִּינוּ נפשנו, והוא נרדף
עם צמנו ולא ראית, ולפי הכלל
המונח, כל כפל ענין במלות
שונות השני חזק מן הראשו'
יהי' ענוי נפש חזק מצום׳ ובת
העמידו על ה' מונים׳ וכן בא
על כל חסרון שמחסר מנפשו
דבר שרגיל בו שמסבב לו צער:
במדב' ל לְעַנֹּת נפש׳ ובא: כל משבריך תהלי' פח

עונה בקל, שומע דברי המבקש
ונכנס לאזניו למלאות חפצו
זה תלוי בהשי"ת · וע' שרש עהך
משלי טז פי' אחר : כל פעל יי לַמַּעֲנֵהוּ
(בעשטיממונג, פֿפֿליכֿט) · יש לו
תכלית מוגבל על מה שהוא
נמצא בעבודו עפ"י המחשבה
הכוללת כפועלו חבב"ת אם לטוב
או לרע , כפי התכלית המכוון
מאתו ית' , אשר כל פרטי לו
כוונה מיוחדת לתכלית הכלל
שהוא טוב , כי הדבר אשר לו
יעוד מכוון ממכוון חכם הוא טוב
כי רק הנעשה במקרה בלי כוונה
לא טוב הוא , וכוונת הכתוב
לומר כי הכל מסודר מאתו ית' על
תכלית טוב וגם רשע ליום רע יש
בו סדור טוב בכלל · ובא בלי מ"ם
ג"כ לענין יעוד ועונה וחוב קצוב ·
כי ענה ועון תמצא משתתפים
שמות כא בענין מה : וְעֹנָתָהּ לא יגרע
(פֿפֿליכֿט) שהיא עת מוגבל לאשה
לעשות לה חובה · וע"ש עת :

מַעֲנָה שת"נ להריץ שבין
ש"א יד התלמי' : כבחצי מַעֲנָה
צמד בקר , (פֿורכֿע) · ועמ"א :
תהלי' קכט האריכו לְמַעֲנִיתָם · ובלי מ"ם :
שופט' לשתי עונותם :

תַּעֲנִית שמ"נ לענוי נפש בצום :
עזרא ט קמתי מִתַּעֲנִיתִי (פֿאסטען) והרבוי בתל' סדר תַּעֲנִיּוֹת :

ענן

עֹנֵן פ"י בנינו פיעל, ענינו נגזר
בראשית ט משם ענן : בְּעַנְנִי ענן על
הארץ (וועלקיכֿט אמכֿען, דיא
וואלקע פֿערבֿרייטען) · ובתל' יום
מְעוֹנֵן · עונן ע"ש עון :

עָנָן שת"ז נרדף לעב ונשיאים :
נתתי בֶּעָנָן (וואלקע) : בראשית ט
כַּעֲנָנִים יעלה · ובס"נ : תשכון ירמי' ד
עליו עֲנָנָה · וגם העשן נקרא ענן : איוב ג
לשרת מפני הֶעָנָן : וכסה עֲנַן מ"א ח
הקטרת (רויך) : עמוד עָנָן , נברא ויקרא טז
לשעתו כעמוד עשן וענן : עָנָן שמות יג
יומם ועשן · כי מה שהוא ביום ישעי' ד
עשן הוא בלילה אש : בעמוד אש שמות יד
וְעָנָן · וע"ש עוב :

ענף

עָנָף שם נקבה לסעיף : לעשות יחזק' יז
עָנָף (צווייגע) : וַעֲנַף עץ ויקרא כג
עבות : עַנְפְּכֶם תתנו : וַעֲנָפֶיהָ יחזק' לו
ארזי אל · ותתאר : פריה וַעֲנֵפָה תהלי' פ
(צווייגיכֿט) : יחזק' יט

ענק

עָנַק פ"י בב"ב הקל נגזר משם
ענק עניננו קשירת ענק :
לכן עֲנָקַתְמוֹ גאוה (אומבינדען) תהלי' עג
יקשור ענק גאוה בצוארו :
ההפעיל : הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לו דברי' טו
מגרנך (אויפֿבינדען, אויפֿלאדען)
והוציאו הכתוב בל' יפה , לרמז
שיהי' תתו לו בחן ופנים מסבירות
כעדי :

עֲנָק שת"ז לעדי שעל הצואר :
באחד עֲנָק מצורניך : ש"ה ד
(האלזבינדע , שמוק) : וַעֲנָקִים משלי א
לגרגרתיך · ובס"נ : לבד מן שופטי' ח
הָעֲנָקוֹת , כדי להבדילו מענק
אדם · כי זה מנהג הלשון לשנות
השם מזכר לנקבה להבדיל כן

איוב ל יאחזוני ימי עני (ליידען, יאמ-
דברים טז מער): לחם עני, שאכלו בימי
משלי לא עניים: כל בני עני (ליידענדער,
שמות ג בעדריקטער): את עני עמי
ש"א א (עלענד, בעדריקקונג, ליידן): בעני
שמות ג אמתך: מעני מצרים · על הפועל:
ברא' טז כי שמע יי אל עניך, צעקה,
תהלי' קז ושמע לעד: וישגב אביון מעוני,
י"ל שהוא תאר למענה ולוחץ ·
איוב לו (בעדריקטער): כי על זה בחרת
מעני, גם מהמענה אותך בקשת
זאת · וי"מ כי זה הדרך בחרת
לך לומר און נעשה לך מאז אתה
ברא' לא מעונה: את עניי ואת יגיע כפי
(קיואטער, פלאגע, איהעזעליגע אר-
תהלי' כה ביט): עניי ועמלי: עניי ומרודי:
איכה ג
ברא' כט ראה יי בעניי, צער ודאגה ובוז:
ד"ה א כב בעניי הכינותי, גם בימי עניי
דברים כו ולהצי משאול: וירא את ענינו
איוב לו (בעדריקקונג): יחלץ עני בעניו,
בקראו אליו בצעקה לתשועה ·
או בהכנעו לפניו · וי"ל עוד יחלץ
כמו יזרז ע"ש חלץ · ר"ל יחזק
אותו ע"י היסורין להיות חזק
ובחון, כי הנבחן בלחץ ודחק
יתאמץ רוחו, כמ"ש למען ענתך
ולמען נסותך ע"ש נסה ·
שהמנוסה ביסורין יתישר רוחו
להיות חזק לכל הפגעים בכל ימותי
בן סירא ב כמו: כי זהב באש יבחן ובן אדם
בכור עני:

ענין שמ"ז כולל עסק האדם
והשתדלותו במחשבה
ובפעולה ותאותו ויגיעתו להשיג
קהלת א חפציו · מפעל לענות בה: הוא

ענין רע (טריב, פערלאנגען, בע-
טרעבען, געטעפט, ארט, וויזע,
גוטטאנד): ולחוטא נתן ענין שם
חפץ ורצון פנימי: וענין רע הוא שם ד
עסק ללא יועיל: ראיתי את שם ג
הענין (בעטעפטיגונג): ולראות שם ח
את הענין (בעשטרעבען) העסקים
והמעשים בעיון ובפעולה: בענין שם ט
רע (ארט) בעסקים שאינם מכוונ'
לתכלית המבוקש: וכעס ענינו שם ב
(גוטטאנד): כי בא החלום ברב שם ה
ענין (אונגעריימטע, פערוואררנע
געדאנקען) הרהורים משונים בלי
סדור וכוונה, כי מושג השם הזה
כולל · לכן הוא משתנה ונופל על
ענינים שונים · ואין לשם הזה
מציאות זולתי בספר הזה המדבר
מהבל עסקי האדם וזה ענינו,
וכן ישתמשו בו ב"א לכל מושג
סתמי להגיד בו מה תוכו ואיכותו
(איגהאלט, בעדייטונג, איזונג,
פארהאבן) וכדומ' לו מהמושגים:

מענה שמ"ז יש מ"ש תשובה:
על אשר לא מצאו מענה איוב לב
(אנטווארט, ווידערלעגונג): מענה משלי טו
רך ישיב חמה · ועל קבלת דברי':
כי יבין ואין מענה (בייפאלל, שם כט
געהער געבען, בייאשטימען)
ר"ל הסכמה והודאה להודות על
מה שמיסרים אותו · או לא יענה
ויכנע בדברים: ומיי מענה לשון שם טז
(בעשטיממונג, א' בייפאלל) תבלי'
המכוון ר"ל הענין שיסבב הלשון
בדבור לפעול הסכמה ורצון
מזולתו לעשות מבוקשו (כמו

נכרת מפיהם (אויסגעדריקטעט
זאפט) · כי המשקה אינו יוצא
מענביו ב"א ע"י דריכה וסחיטה:
עס ד יתפו ההרים עסים, עצת"ש:
ישעי' מט ובעסים דמוס ישכרון: מעסים
ש"ס ח רמוני· ושם עסה הנזכר בתל'·
ע"ש ערס' עסק בש' עשק:

עפא

עפאים שת"ו לענפים ועלים
תהלי' קד נגזר מארמית: מבין
עפאים יתנו קול (אויב, צווייגען,
דניאל ד בלעטטער); ובארמ' עפיה שפיר:

עפה

עפה פ"ע בנינו קל ענינו חבור
ישעי' י ודבוק: ועפו בכתף
פלשתים (זיך פעסט-הייגען, פער-
בינדען) וע"ש עוף · ויותר נראה
כי שרשו עפת ופי' יכפילו כתף
איש על כתף רעהו ויתחברו:
זכרי' ה והשם: כמלה עפה, וי"א כי כתף
פי' בצר, וע"ש שבם:

עפל

העפל פ"ע בנינו הפעיל ענינו
חזוק· ובא תה"פ בדמוי'
פעל מצטרף על הפעל הבא
אחריו במקור עם למ"ד לחוביל
בו איכות הפעול' בחוזק מחשבה
במדב' יד וקשיות ערף: ויעפילו לעלות
ראש ההר] (פעסט אין' אייגער
זאכע בעהאררען) · וי"מ אותו
מל' גבהות עפל· הגביהו לעלות
בגובה ההר · וי"ל אותו מל'
מהירות· (אונגעדולדיג, פאראייל-
ליג) ממהר ואץ לפעולה לפני הזמן
בלי צווי:

עפל

עפל שם ת"ז למגדל חזק או
ישעי' לב מבצר: עפל ובחן היה;
(פעסטער טורם, צוואדעלטע):
מ"ב ה ויבוא אל העפל, ראש ההר ועליו
בית׳ ובא: הנה עפלה לא ישרה חבקוק ב
נפשו בו· ואמרו הרשע יסחר
בעפל· ואני שמעתי כי עפל
בערבי ספק ונבוך. ואמר המסופק
ונבוך במועד הקץ לא תישר נפשו
ותנוח בו והצדיק באמונתו יחיה
שלו, ולא יתמה על החפץ ואם
יאריך יחכה לו· וי"ל עפלה מל'
ויעפילו· המתחר לדבר ולא יוכל
לחכות העת המוגבל (דער פאר-
אייליגע)· ואם לא יגיע מהר מה
שיקוה הוא מסתפק בדבר, וזה
לא ישרה נפשו בו:

עפלים שם מכה בתחתגיות:
בשחין מצרי ובעפלים
(פייגוואררצען) והקרי בטחרים, דברי' כח
ואמרו שהוא בנוי לנוקום מכוסה:

עפר

עפר שק"ז לחמר האדמה ואבק
וחול: עפר מן האדמה בראשי' ב
(ערדע, שטויב) אדמות שם יסוד
הארץ בכללי· ועפר היא חלקי
חומרה: היודך עפר, עצת"מ: תהלי' ל
עד אשר דק לעפר· ונסמך לארץ: דברי' ט
והך את עפר הארץ, בסמיכות שמות ח
החלק על הכל· ובהפך: מישני דניאל יב
אדמת עפר סמיכות עצם על
חמרו, ר"ל אדמה שהיא עפר:
מי מנה עפר יעקב על הרבוי: במדב' כג
ואת כל עפר הבית (שיט) החמר ויקרא יד
וחול מנתיצת חומה: ואת עפרה תהלי' קב

יחוננו

שם משאל לשם העצם, כמו ידים, ידות. ויש שת"ז לאנשים גובה הקומה נרדף עם נפילים:
במדב' יג ילידי הענק (ריזע): בני ענק לפי
שם הם שגבהם מעל צוארם ומעלה מכל האנשי'. או הוא שם פרטי ששמו ענק והיה גבה קומה ועל שמו נקראו כל בעלי קומה גבוה':
יהו' יד האדם הגדול בענקים: וגדול
דברי' ב בענקים:

ענש

ענש פ"י בב"ב. הקל ענינו שימת ערך קנס בכסף על איש מזיק שלא בכונה, להיות
דברי' כב לו אזהרה: ונענשו אותו מאה כסף (היינע טראפע אן געלד
שמות כא אויפלעגען): ענש יענש, בממון, בדבר שאין לשער מדת הנזק, יקרא הכסף שמשלם המזיק ענש, ר"ל קנס, על המזיק בדבר שכיון להזיק אך לא בכמות גדול כ"כ כאשר נעשה אח"כ, כמו בזה שהכו את האשה שכוונו רק להכאה אבל לא להמית ילדיה:
משלי יז גם ענש לצדיק לא טוב. אין לצדיק ראוי שיעשה מעשה שיהי' חייב עליו קנס. ר"ל שהי' תחלתו
משלי כא פשיעה וסופו שגגה: בענש לץ יחכם פתי, אם הוא כפל ענין של ליץ תכה ופתי יערים, נופל
עמוס ב ענש על הכאה: ויין ענושים ישתו, ההושם על איש קנס בלא פשע, והוא עולי' כי אין ראוי להחליף ענש עם גמול, כי גמול הוא תשלום מדת פ"מ וענש הוא קנס יותר על שורת הדין לאזהרה'
עזרא ז ובעזרא: הן לענש נכסין, כי מתם ענש ממון:
משלי כב הנפעל: ופתיים עברו ונענשו. נקנסו לא על זדונם, כ"א על העדר השגחתם על דבר, ומנזק קטן יצא אח"כ נזק גדול מה שלא כוונו' וזה מחשב על דלת המאמר הכן:

ענש שמ"ז לע"ז קנס ממון:
מ"ב כג ויתן ענש על הארץ (שטראפע, געלדבוסע) ערך ממון לפי מה שיעלה על רוח המעניש
משלי יט בלי שעור משפט: גדל חמה נשא ענש, כי בעל חימה ממהר להרע אף שלא במתכוין. ע"כ צריך הוא שיקנס הרבה' כי אם תצילהו מענש ותחוס עליו, הלא עוד יוסיף להרע' כי חוק חמתו לא יתנהו להשמר' ואם הוא מתכוין בתחלתו לנזק קטן, בשטף חמתו יבוא אח"כ להזיק היזק יותר גדול ממה שכיון' ועל פעולות כאלה נופל תמיד שם ענש:

עסס

עסס פ"י בנינו פיעל ענינו דריסה ורמיסה דחיקה
מלאכי ג וכתישה ופחיטה: ועסותם הרשעים כי יהיו אפר. רעטען, נערטרעטען, נערדריקען) וקרוב לש' עשה:

עסים שת"ז למשקה הזב מענביהם ע"י דריכה
יואל א ורמיסה נכחש וזב: על עסיס כי נכרת

עפ"י ל' ערבי: ג) ענין יצירת
איוב י דמות: ידיך עִצְּבוּנִי ויעשוני (בילדען, פֿארמען) והוא נתינת צורה החיצונה:

ההפעיל פו"ש מע"א:
תהלי' עח יַעֲצִיבוּהוּ בישימון (קרענקען, פֿערדרוס מאכען) · ומ"ש מע"ג:
ירמי' מד עשינו לה כונים לְהַעֲצִבָהּ (פֿארמען, בילדען, איינע פֿיגור מאכען):

ההתפעל מע"א כמו בנפעל:
בראשית ו וַיִּתְעַצֵּב אל לבו, כאדם אשר לו געגועים על בנו, והוא מקלקל מעשיו, לא יכעס אבל יצר לו
שם נו כי יצטרך להלקותו: וַיִּתְעַצְּבוּ האנשי', המר הזאת מהתפעליות הנפש איננה עושה רושם בזולתו כ"א בגוף חנושא ואיננה מרה פהותה ואינה דומה אל כעס ואף לא אל חרון וקצף שהוא גדול משניהם · וגם השלם במדותיו לא יחשב לו למורה מגונה כשיתעצב, כאשר יחשב לו לגנאי כשיכעס, כי כעס בחיק כסילים ינוח והנעצב אינו אלא הרגשת צער על המעשה הנעשה שלא ביושר, ע"כ תמצא פעל עצב אצל השי"ת ולא פעל כעס · וכל כעס הנמצא אצל השי"ת מיוחס אל ב"א המסבבים הכעס:

עֶצֶב שמ"ז · יש ענינו עמל ויגיעה ודאגה הנותן
משלי י עצבות רוח וצער לאדם: ולא יסיף עֶצֶב עמה (בעטרויהרליכקייט, קוואטער, טאטרן, איהצוויגקייט, פֿלאגע. מי ד׳ ג׳):
בכל

משלי יד בכל עֶצֶב יהיה מותר (אנשטרענגונג, איהע, ארבייט, בעטטרעבען): בְּעֶצֶב תלדי בנים (טאטר׳ בראשית ג נען) צער חבלי לידה, וגם אח"כ
תהלי' קכז בגדולם עצב רב: אכלי לחם הָעֲצָבִים (קיאמערליך) תה"ש · ר"ל שנקנה בעצב: וַעֲצָבֶיךָ בבית
משלי ה נכרי, ההון שהשגת אותו ביגיעה ועצב · ולמטה עוד לו פי' אחר:
ישעי' נח וכל עַצְּבֵיכֶם תנגשו, תאר ללוה העצב על החוב שחייב ואין לו לשלם · והנכון כי הוא נרדף עם מצא חפץ, שענינו רדיפת חשגת חיל · וזה חוק ממנו כמשפט בכפל ענין כמ"ש, ואמר כל מעשי עצבון ידיכם תאיצו להשלים ביום צום הזה וע"ש צום · ועמ"ש החכם רו"ה כבאור ההפטרה ליום הכפורים במחזור שלו · ואין לשם ולא לפעל דוגמא על ההוראה הזאת · ויש ענינו ציור צלם
ירמי' כב ודמות: הָעֶצֶב נבזה נפוץ (בילד, פֿארם, פֿיגור) פסל · והרבוי:
סוטע ד חבור עֲצַבִּים אפרים (בילדער, געטצענבילדער) · ועי"ד ענינו כנוי למיתרי הגוף (נערפֿען) שהם חוזק הגוף ומעמדו · ואמר כי כפרה סוררה וגו' מרוב טוב ודשן, וגם חבור וחזק הוא בעצביו ומיתריו (נערפֿיגט), כי הנח לו ולא התיגע עוד כצרה · ומע"ז
משלי ה רפי: וַעֲצָבֶיךָ בבית נכרי, כי המשגל מרפה העצבים ועי"ז
תהלי' קלה יחלש הגוף: עֲצַבֵּי הגוים כסף וזהב (געטצען) כולו יאמר על פסלי
אליל

יחוננו. עפר חבית · ובא במקום
במדב׳ יט אפר : מעפר שרפת חטאת ,
(אשע) לפי שהאפר הוא חלק
העפר הנשאר מבעה"י המורכב
ברא׳ יח מיסודות רבים: ואנכי עפר ואפר,
עפר ע"ד כי עפר אתה : ואפר
אחרי המות כשיתפרדו חלקיו :
משלי ח והרכוי: וראש עפרות תבל :
איוב כח ועפרת זהב לו · ובא פעל ממנו :
ש"ב טז ועפר בעפר (שטויב ווערפען)
היה מעלה עפר ברגלו לבזיון :
עֹפֶר שת"ז לצבי רך או בן איל :
ש"ה ב לעפר אילי׳ (יונגער הירש) :
שם ד כשני עפרים (יונגעם תאוה) :
עֹפֶרֶת שק"נ לאחד משש מיני
איוב יט המתכת: ברזל ועפרת
שמות טו (בלייא) : צללו כעפרת לרוב
זכרי׳ ה כובדה במשא : אבן העפרת ,
מעפרת · עפש בשרש עבש :

עץ

עֵץ שק"ז אם על חומר עץ
בכלל או על אילן :
שמות לא בחרשת עץ (האלץ) : מכל כלי
ויקרא יח דברי׳ ד עץ : עץ ואבן : וערכו עצים על
ויקרא א יואל ב האש : כי עץ נשא פריו (בוים) ·
אסתר ה וע"א: יעשו עץ (גאלגן) · ועצה"ש :
יחזק׳ לז והיו לך לעץ אחד (שטאאבים) :
ש"ב כא שמות ז ועץ חניתו תאר לקחא : ובעצים
הושע ד ובאבנים, כלי עץ : עמי בעצו
ישאל , בנוי לפסל עץ · ובא
ירמי׳ ו מ"א י בס"נ: כרתו עצה: עצי אלמגים :
דברי׳ כט מחטב עציה :

עצב

עָצַב פ"י גב"ב · הקל ענינו
דאגה וכהות רוח וצער
ולא

ולא עצבו אביו מימיו (פערוויס מ"א א
געבען) · ר"ל לא כהה רוחו לגער
בו , כמו לא כהה דעלי : כי
הנמנע מעשות חפצו נכאה רוחו
ודואג : לבלתי עצבי (זיך גריאמען, ד"ה א ד
פעררדרוס , קוואמער האבען)
נראה שהוא עומד · וגם עצבו
י"ל התעצב בו (מיינע טרויריגע
איינע אמכען) : ועצובת רוח (בעטריבטע ישעי׳ נד
טריבטעס געמיהט) :
הנפעל : כי נעצב המלך על ש"ב יט
בנו (זיך גריאמען) דואג ומתחרט
על מה שנעשה לו : והנעצב עוד
למטה ממדרגת כעס, כי הכועס
יחם רוחו בקרבו ויתקצף , אבל
הנעצב כהה רוחו מהאבל
ומתאונן : כי נעצב אל דוד , ש"א כ
(טרויריג, בעטריבט זיין) בשבילו
דאג ומתחרט וירע לו : אל תעצבו בראש׳ מה
(זיך בעטריבען, גריאמען) צער
אדם התוהה ומתחרט על
הראשונות : מסיע אבנים יעצב קהלת י
בם , איפשר שיארע לו צער ,
ע"ש סכן :
הפיעל ג׳ הוראות לו א) מענין
קל יוצא : מרו ועצבו את רוח ישעי׳ סג
קדשו (בעטריבען) הכאיבו רוחו ,
כי אם ירע אויב לאדם יכעיס
רוחו וכאשר ירע לו אוהבו יעציב
רוחו , לפי שיכאב לבו שיהי׳
צריך ליסרו · ב) ויש מה שמורה
חקירה ותור ואריבה : כל היום תהלי׳ נו
דברי יעצבו (אויפוויגען) ידרשו
ויתורו על עניני ועסקי לצוד
אותי בהם , כן תרגמו הר"מ ז"ל
עפ"י

עצם

עָצֵם פע"ו מומאמר האיכות
וחכמות׳ גב"ב׳ הקל
א) יש עומד ענינו רב בכח או
דניאל ח במספר: וְעָצַם כחו (שטארק,
תה' כו אעבטיג זיין): כי עָצְמַת ממנו
תהלי' מ (מעכטיגר) בעשר: עָצְמוּ מספר׳
ירמי' ה ברבוי: כי עָצְמוּ משובותיהם,
יתגברו לרב ופורצים המנהג (פ"ו,
שמות א נאהרייך): וירבו וַיַּעַצְמוּ מהירות
הרבוי הוא עצום׳ ב) ויש יוצא
ישעי' לג ענינו כבישות עין: וְעֹצֵם עֵינָיו
מראות ברע (נודריקקען), כי העין
רואה והלב חומד, ור"ל ראי׳
שמביאה לידי רע׳ ע"ד ברית
כרתי לעיני וגו׳ וכן לשמע ברמו׳,
דברי מלשינות המביאה לידי
דמים׳ או מראות ברעה לבחור׳
כמו ראה אני את דברי אדמון
בתל׳ ע"ש ראה׳ וכן לשמע
בדמים׳ ולוח מסכים שמוש בי"ת:
ישעיה כט הפיעל מע"ב: וַיְעַצֵּם את
עיניכם (פערשלוסען) עיני השכל׳
ירמי' נ ג) ויש ענינו שבירת עצם: וזה
האחרון עִצְּמוֹ (צערנאגען):
ההפעיל מע"א בקל יוצא:
תהלי' קה וַיַּעֲצִימֵהוּ מצריו (מעכטיגער
נאהרייכער זיין לאססען):

עָצוּם תה"ש יש לענין חזק
שמות א ותקף: רב וְעָצוּם ממנו
תהלי' קלה (מעכטיג): מלכים עֲצוּמִים:
משלי ז וַעֲצֻמִים כל הרוגי׳ הרבה במספר
תהלי' י (מעכטיג, פ"ו): ונפל בַּעֲצוּמָיו
חלכאים, בגבורתו שנתעצם
עליהם׳ ויש ש"ת לבעלי ריב
ומענות

ומענות באמור׳ בתל׳ שניהם
שֶׁנִּתְעַצְּמוּ כדין שכל אחד מבעלי
הריב יבקש להיות גובר על בעל
דינו: ובין עֲצוּמִים יפריד (שטריי׳ משלי יח
טענדע פארטייען) נרדף עם מדני׳,
או הוא שם מפשט (העפטיגער
טטרייט): הגישו עֲצֻמוֹתֵיכֶם ישעי' מא
(קרעפטיגע בעווייזע, אנשפריכע)
נרדף עם ריב׳ והמבאר ומת"א שם
חסר הכוונה, והראי׳ שהביא
מהאב"ע מתנגד לו, ומוכיח כן:

עֶצֶם שם נרדף לגרם לפי
שהעצמות חוזק הגוף
ותקפו: וְעֶצֶם לא תשברו בו (כיין׳ שמות יב
קנאכן): תדשן עָצֶם: ובבשרי משלי טו איוב יט
דבק עַצְמִי (געביין)׳ כי הוא שק"נ:
דור הָעֲצָמִים: עצם מֵעֲצָמַי: כי יחזק' כד
נבהלו עֲצָמָי: נפזרו עֲצָמֵינוּ תהלי' ו
ובס"נ: וּבַעֲצָמוֹת וגידים: תה' קמא איוב י
וְעַצְמֹתֵיהֶם יגרם׳ ובא עצם במדבר כד
עצה"ש לעיקר כל דבר: בְּעֶצֶם בראשית ז
היום הזה (אן דעמזעלבן) בגופו
ותקפו של יום: עד עֶצֶם היום ויקרא כג
הזה, עד גופו ועקרו של יום מערב
עד ערב׳ עיין באור שם: זה ימות איוב כא
בְּעֶצֶם תומו, בשלמות כחו וחזקו׳
בעת גובר הכחות׳ ובא על מראה
ונון: וּכְעֶצֶם השמים לטהר שמות כד
(פארבע, שיין, געשטאלט): אדמו איכה ד
עֶצֶם מפנינים׳ ובא במקום כלל
הגוף: ונגע אל עַצְמוֹ ובשרו איוב ב
(זעלבסט) ר"ל גופו׳ וכן: עַצְמִי בראשית כט
ובשרי אתה, הכוונה קרוב לגופי:
מות מֵעַצְמוֹתָי ר"ל מגופי ומאליי איוב ז
אמית עצמי׳ וכמוהו כרב"א הוא
בכבודו

איכה א אליל: וכל עֲצַבֶּיהָ אשים
שממה:

משלי קלט **עֹצֶב** ג"כ מזה: אם דרך עֹצֶב
בי (בעריהענטווירדיג)
כמ"ש כי בש' עצב נכלל הנחמה
ד"ה א ד והחרטה: כי ילדתי בְּעֹצֶב
ישעי' יד (שמערצען): מֵעָצְבְּךָ ומרגזך ומן
העבודה הקשה:

בראש' ג **עִצָּבוֹן** שמו"ז מזה: בְּעִצָּבוֹן
תאכלנה (שווערע ארב
שם ס בייט) עד"ש וכל עצביכ: וּמֵעִצְּבוֹן
שם ג ידינו, עמל: ארכה עִצְּבֹנֵךְ, צער
חבלי לידה:

משלי י **עַצֶּבֶת** שמ"נ מזה: קורץ עין
יתן עַצָּבֶת (פערדרוס):
שם טו וּבְעַצְּבַת לב רוח נכאה (בעטריבט), נופל על עצב מצד
חכונת הלב (נידרגעשלאגענהייט,
איוב ט אעלענקאלייח): יגרתי כל עַצְּבֹתָי
תהלי' קמז (ליידן) עי"ש יגר: ומחבש לְעַצְּבוֹתָם.
ישעי' נ עצה"ש ומ"א: לְמַעֲצֵבָה תשכבון
(טרויריגער צוסטאנד) הכלל
העולה עצב יכלל דאגה צער
תוגה ונכה רוח אם על דבר
שעבר, שסבב לו הצער הזה
ע"כ רוחו תוהה בו, בדרך נחמה
וחרטה, או צער עמל ומכאוב
מצד יגיעה ועבודה או מצד
היסורים הנוגעים בו:

עצד

מַעֲצָד שם כלי אומנות לנגרים
ישעי' מד או לנפחים: חרש ברזל
מַעֲצָד ואומרים שהוא כלי שקורי'
(המבעו), ובל' ערבי הוא כלי
שגוזרים בו (ביל, מקסט):

עצה

עֹצֶה פ"י בנינו קל ענינו קריצת
עין: עֹצֶה עיניו לחשב משלי טז
תהפוכות (ווינקען, בלינקען, בלינ
צען) כי ברמיזות עינים נכר ערמות
הלב. והתמים עיניו לנכח יביטו
ועפעפיו יישירו ומי שעצה בעיניו
סימן לחושב תהפוכות, וי"מ עצה
כמו עוצם, כי בעצימת עין תכון
המחשבה יותר:

עָצֶה שם חלק ידוע משדרה:
לעמת הֶעָצֶה (ריקגראד) ויקרא ג
שהוא כעץ וענפים יוצאים ממנו:

עצל

עָצֵל שת"ז לכבד התנוע' ומאריך
ומתרפה במלאכתו היפך
חרוץ: לך אל נמלה עָצֵל (פויל, משלי ו
טרעג, נאכלעסיג, זוימזעליג).
וסמניו אוהב שינה ותנומה ומדב'
לשכב על מטתו: דרך עָצֵל שם טו
כמשוכת חדק, מפני כבדות
תנועתו: מתאוה ואין נפשו עָצֵל: שם יג
בן הֶעָצֵל לשלוויו (טווערפעלליגע) שם י
שכל תנועותיו ועסקיו בכבדות.
והפעל ממנו: אל תֵּעָצְלוּ ללכת, שופטי' יח
אל תאחרו כאלו אתם עצלים:

עַצְלָה שמ"נ: עַצְלָה תפיל משלי יט
תרדמה, (פוילהייט,
טרעגהייט) ומ"א תה"ש: ולחם שם לא
עַצְלוּת לא תאכל, לחם חנם
בלי עשית פעולה ושב על
משרתי חבית ועמ"ז: בַּעֲצַלְתַּיִם קהלת י
ימך המקרה (נאכלעסיגקייט)
והזוגי על הידים, או מורה על
השנות והמשך והתמידות כמו
חמותים:

משלי ל עֹצֶר שמ"ז או תק"ש: שאֹל
וְעֹצֶר רחם (פערשלאָססע
תהלי' קז טען) · ומע"ב: מֵעֹצֶר רעה (פער
שופטי' יח זאמלונג, רעגירונג) · ומ"א: יורש
עֶצֶר (ערבליכע רעגירונג) :

עֲצָרָה תה"ש לאסיפת עם בחג
קבוע להקרבה · או
ביום צום לתשובה וכדומה :
מ"ב י קדשו עֲצָרָה (פייערליכע פער
זאמלונג) והוא הגות בלשון
העברית מיוחדת, לכנות אוסף
האסף העם לבית האלהים לקרבן
ישעי' א יום עצרה · כמו: לא אוכל און
וַעֲצָרָה, ר"ל האון אשר עם העצרה,
יואל א והוא בחדש ושבת: קדשו צום
קראו עֲצָרָה רומז ג"כ לקרבן
לבקש רצון על הצרה · ובס"נא :
ויקרא כג אשה ליי עֲצֶרֶת היא · ר"ל מקרא
קדש הנזכר היא אסיפת קרבן
שמחה · לא היה לו תאר אחר
זולת מקרא קדש של עצרת קרבן,
במדב' כט כמו בחדש ושבת לשמחה: ביום
השמיני עֲצֶרֶת תהיה לכם (פיי
ערליכע אפפער = פערזאמלונג) ,
ולפי שהיה מין קרבן זה ידוע
בעם לא בארו הכתוב · ולפי
שכולל ב' מושגים, אסיפה וקרבן,
יבוא לפעמים משאל על אסיפה
ירמי' ט לבדה: עֲצֶרֶת בוגדים (פערזאמ
עמוס ה לונג) ופעמים על הקרבן לבד: ולא
אריח בְּעַצְּרֹתֵיכֶם, קרבן עצרת ·
כמו אסרו חג, קרבן חג · וי"ל עוד
כי נקרא יום שמיני של סוכות
וז' של פסח עצרת ל' סוגר וסיום
החג (בעשלוסספעסט) · ועפי"ז
יתכן

יתכן לומר בנוסח התפלה, את
יום השמיני עצרת החג הזה :

מַעְצָר שמ"ז ענינו מניעה
ועכוב : אין מַעְצָר משלי כה
לרוחו (איינהאלט, ענטהאלטען)·
כי עצר יאמר על עכוב באמצע
הפעולה ועל סגירה ומניעת
התחלת הפעולה, וכאן ענינו
סגור מחשבה בלבו או לדבר
במקום שאין לו לדבר · ע"ד ועצר
ש"א יד במלים · ומ"א: כי אין ליי מַעְצוֹר
(אויפהאלטען, פערזאגען, היני
דערן) למנוע ולהשבית חפצו ·
ובארמ' נקרא עצר סחיטה,
ובית הבד של שמן נקרא מַעֲצָר
(פרעססע) :

עקב

עָקֵב פ"י בב"ב · הקל יש ענינו
הושע יב אחיזה בעקב: בבטן עָקַב
את אחיו (פאססטע דיזע פערזע) ·
ירמי' ט ויש מ"ש בהרחה: עָקוֹב יַעְקֹב (בעט
בראש' כז טריגען, הינטערגעהען) וַיַּעְקְבֵנִי
זה פעמים, פעולה שראשו טוב
ועקב ואחריתו מרמה :

הפיעל כמו עכב בכ"ף בחל' :
איוב לז ולא יְעַקְּבֵם כי ישמע קולו (נו
ריקהאלטען, העמען) · וכן תרג'
יעכבינון · והרד"ק פי' לא יאחר
הרעם לבוא אחר הברק · כי
בהשמע קולו מיד אחר הברק הו'
סימן שלא ירחק החץ · או לא
יודע עקבו מהלך חצי הברק גם
כי ישמע קולו · ועפ"ז עקב כמו
עכב · והחלוף הזה נמצא כמה
פעמים כמו קובע כובע וכדומה ·
וכן

בכבודו ובעצמו, כמו בנפשו,
בגופו, במקום כנוי גוף החוזר
כשאר לשונות. וכן יקרא בע"ז
שם עצם (וועזענטליכר, אד. בעז
טענונג. דער זעלבסטשטענדיגען
קהלת יא דינגע). ובא: כעצמים בבטן
המלאה, כנוי לעובר במעי אמו:
דברי' ח עצם שמו"ז לתקף וכח: כחי
ועצם ידי (מאכט, שטערק
תהלי' קלט קע). וע"א: לא נכחד עצמי
ממך (אינרס וועזען). כתוספת
ישעי' מ ה"א: עצמה ירבה (מאכט,
שם מז שטערקע): בעצמת חבריך
תהלי' סח (אענגע). ומ"א: עז ותעצומות
(מאכט, קרעפטע):

עצר

עצר פ"י בכ"ב. הקל עניינו
מניעה ועכוב מפעולה,
או סגירה מצאת דבר מתוך דבר.
וקשורו ביחס הפעול את או
במלת בעד או במ"פ או בלמ"ד.
דברים יא לפי מה שיורה הענין: ועצר את
השמים (פערהאלטען, פערשלי
סען), מונע מעצם מה שבטבעו
ומנהגו לעשות להוציא או לתת:
ברא' טז הנה נא עצרני יי מלדת (פער
זאגען, פערהאלטען, פערוויגערן,
פערשליסען). אמרה הל' הוה
כאלו היה בטבעה ללדת, אך ה'
שם כ מעכב בידה: כי עצר עצר יי
בעד כל רחם, כי בטבעם ללדת
שופטי' יג ומנע בענש: אם תעצרני לא אכל
(אויפהאלטען) מאחר ומעכב בזמן
שם שם מלכת, וכן: נעצרה נא אותך,
מ"ב ד מלכת: אל תעצר לי לרכב מלרכב
(מוב=

(מבהאלטען) מניעת פעולה, וי"מ
זה כמו הפסק בתוך הפעולה
(אנהאלטען): ואל יעצרכה הגשם מ"א יח
אבהאלטען): שרים עצרו במלים איוב כט
(זיך ענטהאלטען) מהתחיל לדבר:
ועצר במלים מי יוכל, שלא לדבר: שם ד
הן יעצר במים (איינהאלט טוהן) שם יב
הפסק מרוצתם: ולא עצרתי כח דניאל י
(אויסהאלטען) פי' לא הספקתי די
כח: ולא עצרו ללכת. ג"כ לא ד"ס ב ב
עצרו כח: ומי יעצר כח לבנות שם שם
וכל עצירת כח הוא יכלת: כי ש"א כא
אם אשה עצרה לנו (ענטפערנט,
אבגעהאלטען) רחוקה ונמנערת
ממנו: עצור בעצמתי (פערשלא= ירמי' כ
סען). כמו אצור אסור: עצור שם לג
בחצר המטרה (איינגעשפעררט):
ואפס עצור ועזוב (איינגעהאל= דברים לב
טען) פי' אין נעצר במעשיו, כי
אין מונע, אך איש הישר בעיניו
יעשה. וי"מ עצור, כמו אצור
וסגור. וע"ש עזוב, ועפ"י הפי'
הראשון: זה יעצור בעמי (רעי= ש"א ט
גירען) המושל נקרא עוצר, והעם
נקרא עצור: אל יעצר עמך אנש ד"ס ב יד
למשל אתך, או זה מע"א אל
יעצר אנש כח להשוות לך:
הנפעל: והמגפה נעצרה, כי במדבר יז
המגפה היא כמו שטף מים
במרוצה. ע"כ נופל בה עצרה
הפסק ומניעה באמצע פעולתה:
בהעצר השמים (פערשלאססען מ"א ח
ווערדען): נעצר לפני יי (פער= ש"א כא
האלטען ווערדען) נתעכב להקריב
קרבן, והל' הזה נופל בו כמו עצרה
עצרת לחלן; עצר

קרא בית קבוץ ספרים רבים בית
עקד הספרים (ביבליאטעק) :

עקה

מַעֲקֶה שת"ז ליציע שעושים
סביב הגג לשמור
דברי' כב מנפילה : ועשית מַעֲקֶה לגגך
(אלטאנע) כי גגי בתי בני קדם
אינם משופעי' כשלנו אבל שטוח
להלוך עליהם :

עקל

עָקַל פ"י בנינו פעל ענינו עוות
חבקוק א ועקום: על כן יצא משפט
מְעֻקָּל (פערדרעהען, אונרעכט
טוה) ומעקש דרכיו תרג' וְרַמְעַקֵּל
ארחוהי :
ישעי' כז עֲקַלָּתוֹן תה"ש : נחש עֲקַלָּתוֹן
(קריאוונג) כתאר
נחש מלא עקולים :
שופטי' ה עֲקַלְקַלּוֹת שמ"נ מזה ארחות
עֲקַלְקַלּוֹת (קרום,
טיף) היפך דרך ישר ובמוסדי:
תהלי' קכה והמטי' עֲקַלְקַלּוֹתָם ועקל בעברית
נקרא עקם בארמית ובתל' דופן
עֲקוּמָה, עֲקִימוּת שפתים עקף
בש' עקב :

עקץ

*עָקַץ פ"י בנינו קל ענינו דקירה
ותחיב קוץ מחט ודבורה
ונחש וכדומה, מציאותו בתל':
מאן דְּעָקַץ עֲקַצְתֵּיה (שטעכען) .
והשם שֶׁעֲקִיצָתָן עֲקִיצַת עקרב
(סטיך): לא מְעֻקְצָץ ולא מרובשך:
מחט שנטל עָקְצָהּ (ספיצע) :
עָקְצֵי תאנים (שטענגל) וכלל הוא
אצלי שם או פעל נמצא בתל'

דומה לעברית ואיננו בארמית.
אין זה כי אם לי עברית ע"כ
העליתיהו בשרשים :

עקר

עָקַר פ"י בב"כ הקל ענינו
תלישת דבר משרשו :
קהלת ג ועת לַעֲקוֹר נטוע (אויסרייסען)
כי עקר הוא השרש והפעל מורה
הסרת העיקר ובתל' עוֹקֵר נדר
מעיקרו , בטל אותו שלא ישאר
בו שרש , עוֹקֵר חפץ ממקומו :
צפני' ב הנפעל : ועקרון תֵּעָקֵר (ענט-
וואורצעלט ווערדען) עצה"ש נעקר
ממקומו לשון נע"ל :
יהושע יא הפיעל : את סוסיהם עִקֵּר
(לעהמען) עקירת עקב שהוא
בראש' מט שרש הרגל ויסודו: עִקְּרוּ שור :
עָקָר שת"זונ לנעדר כח הלידה,
כי נצר משרשיו יפרה ,
דברי' יז ונשאר העקר בלי פרי: עָקָר וַעֲקָרָה
תהלי' קיג (אונפרוכטבארע) : עֲקֶרֶת הבית
ועקר כמו עצר ועוררתיך על
החלוף הזה במקום אחר אך
עקר נעדר כח לדת בטבע ונעצר
שבטבעו להוליד אך נעצר בסבה:
עֵקֶר שת"ז לאיש עוקר ממקומו
ושרשו אשר גודל בו . וגם
בארץ אחרת איננו חושב כין אם
ויקרא כה כגר למסחר : או לְעֵקֶר משפחת
גר (אויסלענדער) :
*עִקָּר שת"ז נרדף לשרש בל'
ארמית והושאל לכל
הנכבד בכלל הענין בשרש הנכבד
בכלל העץ ושרש דבר נמצא
תרג' וְעִקַּר דבר (הויפטזאכע) :

וכן י"ל בבטן עקב את אחיו עכבו
מלצאתו באחיזתו :

עָקֵב שת"ז לאחורי הרגל
בר' ג בסופו : ואתה תשופנו
תהלי' מא עָקֵב (פערזע) : הגדיל עלי עָקֵב ,
בועט בו לבזיון · ויאמר על הסוף
בר' מט בזמן עצה"ש : והוא יגד עָקֵב (תאָגעדן) · ועל החלק הקצה במקום :
יהושע ח ואת עֲקֵבוֹ מים לעיר (נאָכטרעב) ·
ר"ל סוף המחנה כמו שיקרא
בר' כה ג"כ זנב · והסמיכות : וידו אחזת
בעקב עשו · והרבוי : הנשך עִקְּבֵי
בס מט
ב"ס ח סוס · ועל דריסת עקב : צאי לך
תהלי' נו בְּעִקְּבֵי הצאן (טריטטע) : עֲקֵבַי
שם מט ישמרו·עון עֲקֵבַי יסבני. ג"כ ישמרו
ויארבו על עקבי בשביל עוני ,
ורד"ק פי' מענין ענש אחרית :
ירמי' יג נחמסו עֲקֵבָיִךְ , נחשפו רגליך ,
תהלי' עז דרך בזיון · ובס"נ : וְעִקְּבוֹתֶיךָ לא
נודעו (טריטטע , פוטשטאפפען ,
שם פט טפור) : אשר חרפו עִקְּבוֹת
משיחך , מהלכו ודרכו · וי"ל ל'
עכוב :

עָקֹב תה"ש לעיוות ועקום
ישעי' מ טבעי או מוסרי : והיה
הֶעָקֹב למישור (קריאוונג) · וי"ל
במו בקעה ועמק · והמוסרי :
ירמי' יז עָקֹב הלב מכל , ערמה ומרמה
מ"ב י בלבו · ומ"א תה"פ : ויהוא עשה
בְּעָקְבָה , בסתר מרמה (הינטערליסט) · וכתל' עוֹקֵב אחר המנאף
(נאכשטעללען) הלכה עוֹקֶבֶת
המקרא (היטאנ·טעטען) · ובן בא
בפ"א ת' הבי"ת·בא עלי בַּעֲקֵפִין ,
בעקמומיות תואנות מרמה לצוד·

ומ"א: עֲקֻבָּה מדם , ר"ל דם עקובה הושע ו
ומרמות :

עֵקֶב שמ"ז ענינו סוף ותכלית
המעשה שהוא הגמול ·
ובא על הסבה ועל התכלית :
בר' כב עֵקֶב אשר שמעת בקולי (וויל) ·
במדב' יד כמו יען או בעבור : עֵקֶב היתה
ישעי' ס רוח אחרת : עֵקֶב שחד (וועגען) :
עֵקֶב כי בזיתני , כפול : והיה ש"ב יב
דברי' ז עֵקֶב תשמעון (דער ערפאָלג ,
תהלי' קיט בעאָהנונג) : עֵקֶב לא תשמעון
שם שם על אשר לא שמעתם : בשמרם
שם מ עֵקֶב רב , שכר רב : ישמו על
עֵקֶב בשתם , בשביל , על אודות
שם קיט בשתם : ואצרנה עֵקֶב לעולם
שם שם בכל צעד עקב · והפכו : לעולם
משלי כב עֵקֶב (לייט , פאָלגע) : עֵקֶב ענוה
יראת (פאָלגע) כי ענינו תמיד
(פאָלגע , ערפאָלג) :

עקד

עָקַד פ"י בנינו קל ענינו קשור
בר' כב יד ורגל : וַיַּעֲקֹד את
יצחק בנו (בינדען) :

עָקֹד תה"ש לצאן מנומר
שם ל ברגליו מן העקוד : פני
הצאן אל עָקֹד (פוסגעזייכנעטע) :
שם שם עֲקֻדִּים נקודים :

עֵקֶד תה"ש לאגד אסיפת
מ"ב י חברים : בית עֵקֶד הרועי'
(פערזאמלונגסהויז) תרג' בית
כנשתא · וי"מ ע"ש עקידת הצאן
שם · וכתב בעל מאור עינים כי
שם (אקאדעמיא) ברומי נגזר
משם זה עֵקֶד חכמיא' ובל' עברית
עֵקֶד החכמות · ואחד האחרונים

הרואה, אשר לא ידע סבתה וכוונתה, ודרך המרגנים והרוגני' לעקם שפתיהם, דרך לעג ובזיון, ואמר הסר אם נכשלת בה לבוא לידי חשד חשוב תחבולו' להסירם ממך: הולך עקשות פה, מנהג הלשון לשמש בפעל הלך אצל רבילות:

מעקשים הה"שז לעקוב דרך: ומעקשים למישור (קרוּאמע וועגע):

ערב

ערב פע"ו גב"ב הקל א) יש ענינו ענג ונעימות נפש וקשורו בל' או במלת על: ושנתי ערבה לי (אנגענעהם זיין): ורבחיכם לא ערבו לי, לעשות נחת רוח: וערבה ליי מנחת יהודה (ליבליך זיין, וואהל מויפ־ געהאטען): יערב עליו שיחי (אנ־ גענעהם זיין), ונכון השו[...]ראב"ע על האומרים בתפלה ותערב לפניך עתירתנו, כי איננו מנהג הלשון וגם לא בא בנפעל במקרא ואנו אין לנו כ"א ל' מקרא ע"כ ראוי ותערב עליך עתירתנו: תאו' נהיה תערב לנפש, ומי שפירש נהיה מל' שבירה פי' ע"ד מוסר: ב) ויש ענינו התחזק אצל לב: מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי (טרויען, וואגען, זיך מוט־ ערטעטעהען) כמו מלאו לבו, ותרג' יתרעי יתרצה, מי הוא בטח את לבו, וער"ז ג) הוא ערבון ובטחון לקיים דבר: כי עבדך ערב את הנער (בירגשאפט ליסטען) פי' חבטיח לקיים דבר להשיבו: אם ערבת לרעך, ומזה פירש"י: ערב עבדך לטוב (גאר־ ראנטירע, גוטטעהן, פערזי־ כערן) הבטח לי קיום טוב, ואל יעשקוני זדים, וער"ז י"ל: עשקה לי ערבני הבטח לי קיום מעשק הנעשה לי וע' תרגום ובאור שם פי' אחר: ערב ערבה לפני רעהו (גוטטעהן, בירגשאפט ליסטן): ובתינו אנחנו ערבים (פערפפענ־ דען) נותנים לבטחון לקיים הדבר: בערבים משאות מבטיחים לקיים התשלומים: לערב מערבך כי הסוחרים נותני' ולוקחים בערבון: שימה נא ערבני עמך, הערבון שאני רוצה לתת לקיים דברי ולאמת מה שאמרתי כלומר התערב עמי לבקש ממני ערבון: אנכי אערבנו אהיה ערב ומבטיח בעדו להשיבו, כי אנכי נכנס תחתיו כשלא אשיבנו: ד) ויש ענינו ערב יום וחשך ותערובת והשבתה ובטול: רפה היו' לערוב (אבענד ווערדען) נוטה להיורת ערב: ערבה כל שמחה (פערדונקעלן, פערטעהרט ווערדען), כמו חשכה כי מנהג הלשון לקרוא לשמח' אור ולצרה חשך: הפיעל איננו במקרא כ"א בהת' מערבים זה בזה (פערמי־ שען) ויוצא מהתפעל והשם הנמצא ממנו: ההפעיל מע"ד עומד: השכם

עבדך והערב

דניאל ד פרס עקר שרשוהי · ובתל' כל שהוא עקר ועמו טפל (הויפט-זאכע, ווענענטליכעס, וויכטיגעס) כי בהצטרפות אל הטפל יקרא הנכבד ממנו עקר ויסוד · ושם עקירה והנחה ידוע:

דברים ח **עקרב** שם מין נחש : שרף ועקרב (סקארפיאן) ·

מ"א יב ויש מין קוץ עוקץ כעקרב: ואני איסר אתכם בעקרבים (ברענ-נעססעלן) וי"א שהו' נקרא (סקאר-פיאן = דארן):

עקש

עקש פי' גב"ב· הקל עוות ועקול הישר: איוב ט תם אני ויעקשני, מוסב על פי שלפניו פי יחליט אותי לעקש (אוורעכט, טיקקעפאלל זיין):

משלי כח הנפעל: ונעקש דרכים יפול באחת, הזוגי יורה כי העקש יבקש דרכים הפכים ומתנגדים היפך הולך תמים הולך דרך ישר אחד:

ישעי' נט הפיעל: נתיבותיהם עקשו להם: משלי י ומעקש דרכיו יודע (קרומ-מע וועגע געהן): מיכה ג ואת כל הישרה יעקשו, מהפך יושר לעול:

עקש תה"ש למהופך בדעותיו: דברים לב דור עקש ופתלתל (טיק-קיש, פערקעהרטער ארט, טיפע אורטהייל (קראפט): תהלי' קא לבב עקש יסוד ממני: משלי יז עקש לב לא ימצא טוב, כי הוא שופט הכל במשפט מעקל: שם ח אין בהם נפתל ועקש, נוטה משבל הישר: שם כח מעקש דרכי' והוא עשיר, מרכבה הנו בערמה: שם יט מעקש שפתיו והוא כסיל, כי עקש דרך עקש פה, מהפך דבריו בלשונו לפי הענין שירצה, וכסיל במקום הזה עשיר בוטח בעשרו, ע"ד אם שמתי זהב כסלי, עיין באור· ולזה השכיל המתרגם האשכנזי לתרגם כסיל (דער ייך פיין אייכבילדעט)· וזה מחכמת המעתיק המשכיל לבקש בלשונו מליצה דומה ומתישב על גוף הענין שמעתיק שע"י ההעתקה יובן ג"כ עקר המלות העבריות ובאורן, ולא תשחת כוונת מלת העברית בעבור מליצה נאותה בהעתקה, וכן נהגו כל מעתיקים הראשנים אשר הלכו בעקבות מוריהם ראש המעתיקי' הרמב"מן ז"ל, וזולתי קצתם כל אשא שמותם על שפתי מתקו להם מליצת הלשון האשכנזית, ויחפאו דברי' בהעתקתם רחוקי' מלשון העברי', והעתקות האלה מסירה שפת לנאמנים עם שפת לשון עברית וגם שריד כמעט הנשאר ממנה נשכח ע"י העתקות האלה: תועבת יי עקשי לב ורובו נצב לעמת תם· ובא פ"א: ותבטחו ישעי' ל בעשק ונלוז. ת' עקש, ע"ש לוז:

משלי ד **עקשות** שמ"נ מזה: הסר ממך עקשות פה (טיפע ויספען, ד' ה' איבלעס נאכרעדן, טיפעס אורטהייל)· הכוונה בזה שלא יעשה מעשה שתוכל להביא אותו לידי חשד בעיני

הראב"ע על פסוק זה, ופירושו
נלת' א עד"א ובא במקום לילה : ויהי
שם כט ערב ויהי בקר יום אחד : ויהי
ויקרא' כג בערב ויקח את לאה : מערב עד
ערב תשבתו כלומר מתחלת
ערב שהוא שקיעת החמה עד
סוף ערב של יום שני שהוא צאת
הכוכבים, כי עדוער בכלל, ומזה
דרשו חכמי התלמוד תוספת
מ"ת י מחל על הקדש : ובא : ואת כל
מלכי הערב, ארץ ערב (אראביען) :
ירמי' כה ואת כל מלכי הערב השוכנים
חבקוק א במדבר : וחדו מואבי ערב,
השוכנים בערבה, וי"מ ע"ש
ירמי' ג שיוצאים בערב : ואת כל הערב,
תערובות בני אדם, ורש"י פי'
סומכוותהא (גמראנטיא) :

ערב שם מדינה : וכל מלכי
ירמי' כה ערב (אראביא) : לפי
שם ג ששוכני' באהלים במדבר : כערבי
ישעי' יג במדבר : ולא יהל שם ערבי :

עורב שם עוף טמא מראהו
ויקרא' יא שחור : ואת כל ערב
ש"ש ה למינו (ראבע) : שחרות כעורב :
מ"א יז והערבים מביאים לו לחם, י"א
שהם העקביים, שהם שחורים
משלי ל כערב, וי"א סוחרים : יקרוה
ערבי נחל :

ערבה שת"נ למקום חרבה
ירמי' נא ושממון : ארץ ציה
וערבה (וויסטע, חיינעדע) מל'
איוב לט וערבה כל שמחה : שמתי ערבה
דני' ה ביתו : במדבר בערבה : ישרו
ישעי' מ בערבה : וכן הוא תאר לארץ
דברי' ג מישור : מדרך הערבה (עבנע,
גע-

פילדע) והכנוי : וערבתה כגן ישעי' נא
יי' והרבוי : זאב ערבות ישדדם : ירמי' ה
אל ערבות מואב : ערבות יריחו / במדב' לה
כתרג' מישר : כי כל מגרשי העיר יהוש' ד
הסמוכות סביב לעיר נקראו
ערבות : וכן נקרא כל המרחב
הגדול אשר בדורי השמים נכללי'
בו ערבות : סלו לרוכב בערבות תהלי' סח
(דער אונגעהייערע רויס, עהטר)
שהם כלם ערבות סמוכות למקום
כבודו לאין חקר : כמישור גדול
הולך ומתפשט לארך ולרחב
סביב העיר : או ע"ש פנוי וריק
המרחב כערבה, ואיפשר שהוא
כולל ערבות וענג (עוויצאיטען
פעודער) בדברי המליצים :

ערבה שמ"נ לענין ערבון :
ערב ערבה לפני רעהו משלי יז
(בירגשאפט) : ואת ערבתם תקח ש"א יז
פי' המפרשי' דחוק, והנכון כת"י
וית טיבהון : כלומר ערבות קיומם
ומעמדם (דאזייואהלבעפינדען) :
כי מעמד האיש ועניננו אם הם
מסודרים לו לפי חפצו יערב עליו
וינעם לו, זה מתישב על תפקד
לשלום :

ערבון שת"ז לחפץ שנותן
המבטיח דבר לזולתו
לעבוט שיקיים דברו : אם תתן בראש' לח
ערבון (פפאנד, בירגשאפט) והבדל
שבינו ובין עבוט, כי העבוט הוא
על דבר חוב שמחויב הלוה לשל'
הלואה, וערבון הוא בטחון על
מתנת חנם שאינו חוב, או
המתנדב להיות ערב בדבר על

וְהָעֶרֶב תה"פ וכהמות פעל והפעל
נכלל בו בכלו' עמד לעת ערב
ובמיסדי התפלה יוצא מַעֲרִיב
ערבים · ומע"א יוצא · וְהַעֲרֶב נא
ה' אלהינו (ליבליך, אנגענעהם
זיין (מאססען) וע"ד מענין בטחת
וקיום פי' יהיו מקוימים בפינו
ובפי צאצאינו:

ת"ג יח ההתפעל · מ"ש מע"ג ; ועתה
הִתְעָרֶב נא (מייגע וועטטע וואַ
גען) וערבות כזה הוא נתינת ידו
ליד רעהו לבטחון לקיים דבר
ונכלל בו ג"כ מן ערב את לבו , כי
התערב כזה בוטח בלבו לקיים
משלי כ הדבר · והקרוב לענינו : ולפותה
שפתיו לא תִתְעָרָב (זיך מיינלאססי
סען) לא תבטח בו להתעסק עמו,
כד וכן : עם שונים אל תִּתְעָרָב (זיך
פערלאססען, מייגלאססען) לא
תבטח נפשך בערבון על מעשיהם
כי אין קיום ואמונה בדבריהם ,
ע"כ לא תתן נפשך ערבון להם
ולא תתעסק עמהם · ומ"ש קרוב
תהלי' קו לענינו : וַיִּתְעָרְבוּ בגוים וילמדו
מעשיהם (זיך פערמישטן, מוא
גמנג דמבען) , כי התערבות הזה
משלי יד התעסקות במעשים: ובשמחתו
לא יִתְעָרַב זר (מנטהייל נעהמען) :
עזרא ט וְהִתְעָרְבוּ זרע הקדש (זיך פער
מענגען) תערובות במשמעו, וכזה
הוצאתי הפיעל לטעם שאמרתי
כבר כמה פעמים:

ה"ש ג עָרֵב תה"ש לנעימות: כי קולך
עָרֵב (אנגענעהם):

ערב

עָרֹב תה"ש לערבוב החיות
שונות ; ויבא עָרֹב כבד שמות ח
(פערשיעדענע גמטטונגען טיהרע)·
וי"מ ע"ש שוכני בערבה (געווילד):

עֵרֶב שתה"ש לתערובות אנשי
מעמים שונים : וגם עֵרֶב שמות יב
רב עלה אתם (מיינע מענגע פער
שידענער נאטיאָנען)· ונקרא' מדעת
התרג' ערברב מלה אחת עֲרַבְרַב
ע"מ סחרחר , כי והאספסוף תר'
וַעֲרַבְרְבִין · ובתל' עִרְבּוּבְיָא (אוי
לעם דורכאיינאנדער) : ויבדילו כל נחמי' יג
עֵרֶב מישראל , ע"ד והתערבו
בגוים · וע"א : את השתי או את ויקרא יג
הָעֵרֶב (איינשלאג) הוא החוט
העובר ברוחב האריג' ומתערב
בין כל החוטים אשר כארך :

עֶרֶב שת"ז לנשף יום ,
והתחלתו מזמן שקיע'
חמה : עֶרֶב ובקר וצהרים (אבענד) תהלי' נה
ונקרא כן ע"ש ערבוב המראות
בו , וצורות המוחשים, היפך בקר
שיבוקרו בו המראים והצורות ·
וסמוך לשקיעת חמה נקרא: לעת ברא' כד
עֶרֶב (געגען אבענד) : לפנות עֶרֶב דברים כג
ומעת נטות החמה צלת ועד
לילה נקרא : בין הָעַרְבָּיִם · וכל שמות יב
בין הערבים זמנו מחצות היום
והלאה מן נקודת נטות השמש
לצד מערב ועד נקוד' זמן שקיעתה
בלילה · ושם הזוגי כי מחצי
היום ואילך הוא ערב יום ·
ומשקיעתה עד חשך הוא ערב
לילה שהיא ראית הכוכבים · ועיין

הראב"ע

נויסטען, פערהערן) ונופל רק על
עקירת דבר מיסודו ושרשו :
חבקוק ג ערות יסוד עד צואר ׳ וי״מ מזה
פתחן יערה ׳ בלנול קליעורת
שערותיהן ופתהן כמו פאותיהן ׳
ירמי׳ נא ועמ״א ׳ חמות בבל הרחבה
ערער תתערער (גערשטערט זיין)
הריסת הסדור ׳ ובתל׳ מערערין
את האשה ׳ טרוף ׳ ויש מיחסים
לו עוד הוראה ד׳ענין דבוק וחבור :
ישעי׳ כג וקיר ערה מגן (אנטויסטען ׳ אנ
טגאלען) ׳ ובתל׳ ביצה מערה
בגידין (פערבונדען). וכן ת״י ידבקו
ישעי׳ יט חריסין ׳ ומזה יתכן ׳ ערות על
יאור דבק ומחובר בגדול :

ההפעיל מ״ש מענין חרקה :
נג אשר הערה למות נפשו (דער
טאדעסגעפאהר זיך בלאס שטעל
לען, זיין לעבען אויפאפפערן, פרייז
געבען) כאלו הריק נפשו ׳ וכבר
בארתי כי ר׳ הלשונות אלו, חרף
נפשו למות, השליך נפשו מנגד,
שם נפשו בכפו, והערה למות
נפשו, מורים הסתכנות הנפש,
אך זה הקשה מכולם, יודע
בודאי כי בנפשו הוא ויפקיר נפשו
וימסור חייו על הדבר, והשאר
מורים רק סכנה (איט לעבענס
געפאהר איינע זאכע וואגען) :
ויקרא כ את מקורה הערה פירש״י גלוי,
וכבר פירשו בו ג״כ ענין העראת
זרע כמו המערה מכלי אל כלי :

ההפעל מ״ש מענין הרקה
איכה ד והקאה : תשכרי ותתערי (זיך
ערברעכען) וי״מ ע״ד וישכר

ויתגל (זיך ענטבלעסען) ׳ ומ״ש
דבק וחזק בצמיחות ושרש :
תהלי׳ לז ומתערה כאזרח רענן (איינגעווור
צעלט) דבק וחזק בשרשיו, כי כבר
מצאנו פעלים מורים בפיעל היפך
הפעולה, ובהתפעל חזוק הפעול
כמו תבואתי תשרש עקירת
השרש וכן ערות עד היסוד :
ובהתפע׳ חזוק ומשתרש היטיב :
ירמי׳ נא וע״א : ערער תתערער הריסה
ושביתה ׳ וי״א שהוא הברת קול
חומה נופל׳ משמעת קול (ערער)
כמו קרקר קיר :

ערוה שת״נ למקום המכוסה
אשר גלויה חרפה בין
בזכר ובין בנקבה ׳ כי אין שם
מיוחד לאברי המשגל בלשון, כי
אם דרך כנוי ותארי ׳ ולא יקרא
ערוה כי אם בהיותה מגולה ׳
וכ״ז שהיא מכוסה איננה ערוה :
ויקרא יח לגלות ערוה (בלעסע, שאאם,
נח׳ ט גלידער) ׳ את ערות אביהם,
שמות כ שהית׳ מגולה : לא תגלה ערותך
עליו ׳ וכל משכב הקרובי׳ האסורי׳
מצד הדת הגלוי הזאת הקרא
ערוה, גלוי של חרפה ׳ ועצה״ש :
מב ערות הארץ באתם לראות, גלויה
של חרפה, כי המקום שהיא נוחה
משם לכבוש צריך לכסות מפני
האויב, והמגלים את המקום הוא
גלוי ערוה לארץ וחרפה ׳ וכל
ערוה נקרא כן ע״ש סופה כשהוא
מגולה ׳ ולא תעשה המעשה
בלתי אם בגלוי, ע״כ נאמר
בביאות האסורות לא תגלה :

חוב זולתו ומזה בתל' שם עָרֵב
(בירגשאַפט) שאם לא ישלם הלוה
ישלם הוא שאינו חוב עליו ׃ כל
ישראל עֲרֵבִים זה בזה להכנס
איש תחת חבירו לענש אם לא
ישוב בעצמו ׃

עֲרָבִים שת"ז לענף עץ רטוב
גדל אצל נחל ׃
ישעי' סד כַּעֲרָבִים על יבלי מים (ווידען
ויקרא כג בוים) ׃ וְעַרְבֵי נחל ׃ והפכו על
ישעי' טו נַחַל הָעֲרָבִים ישאום ׃

מַעֲרָב שת"ז לפאת עֲרוֹב
תהלי' קג השמש ׃ מזרח מִמַּעֲרָב
(אבענדזייטע, וועסט) ובה"א
ד"ה ? כו נוספת ׃ מעבר לירדן מַעֲרָבָה ׃
ובתל' ש"נ מַעֲרָבִית ׃ וש"ז שת"ז
יחזק' כז לסחורה ׃ נתנו מַעֲרָבֵךְ (האנ
דעלשאַפט, וואַארע) נרדף עם
שם שם עזבון הון, ז"פ שם ׃ ברב הוניך
וּמַעֲרָבֵיךְ ׃

תַּעֲרוּבוֹת תה"ש נקבה כמו
ערבון לבני שרים
ומלכים שנתנו למושליה לערבון
על בטחון שמירת אמונתם להם ׃
מ"ב יד ואת בני הַתַּעֲרוּבוֹת (גייזעל) ׃

ערג

עָרַג פ"ע בנינו קל ׃ ענינו
תשוקה והמיה לדבר ׃
תהלי' מב כאיל תַּעֲרֹג על אפיקי מים כן
נפשי תַּעֲרֹג אליך (שמאַכטען,
לעכצען, ווינזען, סערלאַנגען) ׃

עֲרוּגָה שת"נ לתלם השדה
ש"ה ו ושור' הגבו׳ כַּעֲרוּגַת
יחזק' יז הבשם (דמז בעעט) ׃ מֵעֲרֻגוֹת
מטעה ׃

ערד

עָרוֹד שם חמור הפרא ומוסרת איוב לט
עָרוֹד מי פתח (ווילדער
עזעל, וואַלדעזעל) ובתל' כדי
שיכיר בין חמור לערוד, וכל
פרא תרג' עֲרוֹדָא ׃

ערה

עָרָה פע"ו הכ"כ ׃ הקל ענינו
גלוי וחשיפה והרקה ׃
ישעי' נג פשטה וְעֹרָה (נאַקט, בלאָס זיין)
גלוי ערוה ׃
הנפעל ענינו התגלות דבר
ע"י יציקה ושפיכה ממקום שהוא
שם שם כנוס בו ׃ עד יֵעָרֶה עלינו רוח
ממרום (אויסגעשיטעט ווערדען)
כמו ישפך עליהם רוח חן ׃ ובא
חבקוק ג ג"כ לענין גלוי עמ"א ׃ עֶרְיָה
תֵּעוֹר קשתך (ענטבלאָסט ווערדן) ׃
בראשי' ? הפיעל מ"ש מענין הקל ׃ כי נפני
ישעי' ג ארזה עֵרָה (ענטבלאָסטען) ׃ פתהן
בראשי' כד יְעָרֶה ׃ ומ"ש מענין נפעל ׃ וַתְּעַר
כדה (אויסלעערען) ובתל' מְעָרֶה
ישעי' כב בבלי שני מקדרות ׃ וקיר עֵרָה
מגן (ענטבלעסטען) כי גלוי חשיפה
ד"ה ב כד ושפיכה קרובים במושגם ׃ וַיְעָרוּ
תהלי' קמא את הארון (אויסלעערען) ׃ אל תְּעַר
נפשי, ר"ל אל תשפוך נפשי ׃
כי הנפש בתוך הגוף ונופל
בה הרקה ׃ והכלל כאשר דבק
הפעל על הכלי המחזיק והמכסה
נופל בו לשון הרקה מה שבתוכו,
וכאשר דבק על הדבר הממולא
והמכוסה נופל בו ל' גלוי והוצאה
מתוכו ויש ענין ג' לו והוא הריסה
תהלי' קלז (הרבן) ׃ עָרוּ עָרוּ עד היסוד בה

ישעי' מד ויגידה וַיַּעַרְכֶהָ לִי, יוכיח הדברים
תהלי' ה ביושר סדורים: בקר אֶעֱרָךְ לְךָ,
תפלתי (פארטראגען), כי תפלה
צריכה כוונה וסדור דברים. ומ"ש
סדור חלקים ונתחים במערכת
ויקרא א ישר ושוה: וְעָרַךְ הכהן אותם
משלי ט (אין ארדנונג לעגען): אף עָרְכָה
שלחנה (ארדנען, בערייטען), כי
תהלי' כג הוא צריך הכנה וסדור: תַּעֲרֹךְ
לפני שלחן: עָרַכְתִּי נֵר למשיחי
(צובערייטען, בעסטיממען), כי
ישעי' ל היעוד בכלל הזמנה וסדור: עָרוּךְ
מאתמול תפתה, מוכן ומזומן:
ש"ב כג עֲרוּכָה בכל ושמורה (בעשטיממט):
איוב ו בעותי אוה יַעַרְכוּנִי לד"ק מערכות
שלחני, שוה למ"ש חמתם שותה
רוחי' וי"מ עריכת מלחמה:
יהושע ב הָעֲרוּכוֹת לה על הגג (אויסגע-
בריישעט) נאמר על דבר שטוח
בסדור והרוב שיאמר על מלחמ',
כי העיקר במלחמה משטר סדרים
וההכנות הצריכו' לה הכל בזמנה:
שופטי' כ ויסיפו לַעֲרֹךְ מלחמה (זיך רישטן):
ש"ב י וַיַּעֲרֹךְ לקראת ארם: וַיַּעַרְכוּ אתם
בר"א יד דה"א יב מלחמה: עֹרְכֵי מלחמה: עָרוּךְ
יואל ב מלחמה' ובאמת ב' הענינים
משותפים במושג ההשואה אך
הענין הא' מורה השואה דבר
לדבר באיכות, והענין הב' מורה
סדור חלקי העצם במצב שוה
במקום:
ויקרא כז ההפעיל מע"א: וְהֶעֱרִיךְ אתו
הכהן (שעטצען, בעשטיממען)'
כי הוא משוה ערך הכסף על
שווי הדבר הניתן, או הוא משער

השגת יד הנודר כפי כחו ויכלתו:
אך הֶעֱרִיךְ את הארץ, שם מ"ב כג
שעור לתת המרבה והממעיט
לפי השגת ידו:
עֵרֶךְ שמו"ז או תה"ש לסדור
ושעור והזמנה: וַיַּעֲרֹךְ שמות מ
עליו עֵרֶךְ לחם (ארדנונג): וערכת שם שם
את עֶרְכּוֹ: וְעֵרֶךְ בגדי' כפי שעור שופטי' יז
צרכו לשנה' ומ"ש שווי ודמיון:
ואתה אנוש כְּעֶרְכִּי' חשוב בערך תהלי' נה
המעלה ודומה שוה בשוה: איש מ"ב יב
כְּעֶרְכּוֹ (שעטצונג) לפי שעור עשרו
והונו אשר משוער ונערך: נפשות שם יב
עֶרְכּוֹ, שוויו: לא ידע אנוש עֶרְכָּהּ איוב כח
(ווערט) מגדל חשיבותו ויקרו:
וחין עֶרְכּוֹ (האהער ווערט, שם מא
טהיירעס, שעטצבארעס)' ובא:
בְּעֶרְכְּךָ כסף שקלים, הכ"ף הנוסף ויקרא ה
לדעתי' להורות הקרוב בלי שעור
מצמצם, כב"ף כמשלש הרשים
(איין ווערט פאן איינינען שקל)'
מַעֲרָכָה תה"שנ לדבר מסודר:
נרות הַמַּעֲרָכָה (ארד- שמות לט
נונג)' ובתייו: שש הַמַּעֲרֶכֶת ויקרא כד
(שיכטע): שתים מַעֲרָכוֹת' ורבו שם שם
יאמר במלחמות' כי אנשי חיל
עומדים במערכה וסדור: מַעֲרָכָה ש"א יז
לקראת מַעֲרָכָה (רייהע, ארדנונג,
אראמע): את מַעַרְכוֹת ישראל' שם כט
ובמז"ר: לאדם מַעַרְכֵי לב: סדרי משלי טז
הרעיונים, ומה' המענה והרצוי
במתק לשונו' כן העתיק הרא"א
ז"ל ונ"ל כי לב ולשון במקו' זה הם
רק כפל ענין במלו' שונות, וזה כי
ההבדל בין מערכה מענה' מערכ'

ש"א כ ולבשת ערות אמך , כי ע"ז יחיה
שכיבתי באמך חרפה וגלוי
דברים כד לבשת : כי מצא בה ערות דבר ,
גלוי דבר של נאף כשתגלה תהיה
שם כג נגאף : ולא יראה בך ערות דבר ,
אבל שהוא מגונה וחרפה בשהוא
מגולה , ונכלל בשם ערוה ג'
המושגים גלוי חבור והרקה :
ערוה , שת"נ או שמ"נ לגלוי של
ערוה שהיא חרפה :
יחזק' יו ואת ערום ועריה (ענטבלעסט) ,
ערום בכל הגוף שאין גלוי חרפה
כי דרכו פעמים לגלות , ועריה
מיכה א באברי הבשת , עריה בשת , גלוי
חבקוק ג איברי הבושה : עריה תעור כמו
הריק תורק כמ"ש בנפעל :
מער , שמ"ז ועניינו הדבוק והחבור :
מ"א ז כמער איש ולויות (פערר-
בינדונג) ע"ש לוה' , וכולל ג"כ
ענין חבור איש ואיש במקום חבורם
ושם האבר שמשם הדבוק :
נחום ג והבאיתי גוים מערך (בלעסע ,
שאמס , גלידער) למען הביט
חבקוק ב אל מעוריהם ע"ש עור , וע"א :
שופטי' כ וממערה גבע שם מקום דשנא
מתערה בו :

ערך

ערך , פע"ו בב"ב' הקל(א) ויש
עומד מנואמר האיכות
והכמות , להורות השואה והמין
הנושא אל דבר אחר באיכות
ובמעלה ובא הפעל במקו' תח"פ'
תהלי' מ וקשורו ביחס שאליו : אין ערוך
שם פט אליך (גלייך זיין) : כי בשחק יערך
ליי' , ישוה וידמה לו בערך על כ"פ
שיהיה

איוב לו שיהיה : היערך שועך לא בצר
הישוה יקרך ליקרו לא בהונך
ולא בכל כחך תשוה לו , או
היחשב כבודך ויקרך (אכטען ,
שם כח ריקיכט נעהמען) : לא יערכנה
זהב (גלייך זיין) אין ערך וחשיבות
ישעי' מ זהב שוה מערכה : ומה דמות
תערכו לו , שעור (בייאמעססען)
או איזה תמונה תביאו שתהיה
שוה לו (פארטשטעללען , פערגליי-
כען) , כי הוא כולל דמיון דבר
לדבר , ויקר והשיבות , וגם פעל
שוה כולל ב' מושגים האלה ,
שעור מדה ויקר וחשיבו' (ווערטה
זיין , גלייך זיין , געאכטעט גע-
שעטצט זיין) ע' שוה : ויש יוצא ,
איוב לב ענינו סדור והכנה : ולא ערך
אלי מלין (ריכטען , אנהעבען) לכון
דבריו לנגד מי שמתוכח אתו ,
או לפי שהמוכח צריך לסדר
טענותיו כי נמצא הל' הזה תמיד
בסדור דברים לנוכח או לתפלה :
שם לג ערכה לפני סדר דברי וכוח לפני :
שם יג הנה נא ערכתי משפט (איינע
רעכטס - זאכע נאך דער ארדנונג
פארטראגען) : וכמות בתל' אל
תהיו בעורכי הדינים (אדוואקאטע)
הם המליצים המעמידים לסדר
תהלי' מ הטענות לצדקם : וי"מ מזה : אין
ערך אליך , לערוך אותם ולספר
איוב לג שבחך לפי מה שהוא : אערכה
לפני משפט : ובא בלא משפט
שם ו לענינו : בעותי אלוה יערכוני ,
תהלי' נ ישפטוני ויוכיחוני : אוכיחך
ואערכה לעיניך , אסדר וכוחי :
ויגידה

ש"א כג נסתרות מזולתו : כי ערם יערם
הוא (ליסטיג זיין) היודע תחבולות
להסתיר כוונת מחשבתו ופעולתו
מזולתו :

הנפעל ענינו צבירה ואסיפת
שמות טו דבר כמו ערמת דגן : נערמו מים
(זיך הייפען) :

ש"א כג ההפעיל שוה לקל : ערם יערם
משלי טו הוא : ושומר תוכחת יערים : ופתי
שם יט יערים, יתעורר ע"י זה להשמר
תהלי' פג מרעה : על עמך יערימו סוד,
נוסדים עצה בסתר הערמה שלא
ידע להזהר ממנו והפעל במקום
תה"פ :

ערום שה"ז לאיש יודע להעלים
תחבולותיו שלא יבינם
זולתו טרם צאתם לפועל,
ברא' ג ומשתמש לרע ולטוב : והנחש
איוב ה היה ערום (ליסטיג, שלויא) : מפר
מחשבות ערומים, המתנכלים
שם טו על זולתם להרע להם : ותבחר
לשון ערומים כל אלה לרעה :
משלי יג כל ערום יעשה בדעת (פֿארזיכ-
טיגער) יודע להעלים תחבולותיו
שלא יגיע לו בהם הפסד, ולעמתו
כסיל יפרש אול' ולא ידע להעלי' :
שם יד חכמת ערום הבין דרכו, הערום
החכם ערמתו להעלים דבר רק
לצורך טובתו שלא יגיע בדרכו
הטוב הפסד ולא לרע זולתו,
ואויל ערום הוא העלמה למרמה
שם יב לרמות זולתו : אדם ערום כוסה
דעת, וכן תמצאנו לרוב אצל
שם יד כסוי : וערומים יכתירו דעת
יעכבוה מן כתר לי זער :

ערם תה"ש למשולל לבוש :
ערם יצאתי (נאקט) : פן איוב א
אפשיטנה ערמה ועצה"מ : ערום הושע ב
שאול נגדו גלוי וידוע : שניהם ש"א יט / ברא' ג
ערומים :

ערם תה"ש מזה : ואת עירם יחזק' יו
ועריה (נאקט) : כי עירם
אנכי : ובצמא ובעירם (בלאַסע) : ברא' ג
ש"מ : כי עירמים הם : ובתוס' שם שם
מ"ם : וכל מערמיהם הלבישו, דה"ב כח
וכל ערומי לבוש דרושים :

ערמה שמ"נ להתחכמות :
לתת לפתיים ערמה משלי א
(פֿארזיכט) תחבולות להכין בהן
מעשיהם שלא יבטלו : הבינו שם ח
פתאים ערמה תחבולות מחשבת
להכנת המעשים באופן נאות :
אני חכמה שכנתי ערמה, כי שם שם
חכמה מושג כולל ידיעות ולמודי'
באמת ושקר אבל ערמה מתיחס
רק על הכנת המעשי' בתחבולות
נבונות בטוב ורע' ולז"א עם
החכמה תשכון ג"כ הערמה,
להשיג בה לדעת גם זה, כי יש
בערמה השיג דבר מצד עצמה
איסור וע"י תחבולה תשוב היתר
כאמרם מערים אדם ואוכל והכן
זה' ויש לגנאי : ויעשו גם המה יהושע ט
בערמה (היכטערליסט) : להרגו שמות כא
בערמה, בהעלמת מעשה שלא
יודע כי בכיון עשה זאת ומ"א :
לוכד חכמים בערמם בלי ה"א : איוב ה
ערמה שת"נ כמו עמר : בקצה רות ג
הערמה (הויפֿן) צבור
כרי : ערמת חטים כמו ערמים : שה"ש ז / ירמי' נ

הוא על המסדר ומכון ההצעות
והאמצעים שע"י יגיע לתכלית
מה, והמענה הוא התכלית
המוגבל היוצא, וזה שעור הכתוב,
לאדם מערכי לב, הסדור בדברים
והצעות · אבל לא ידע אם
האריכות הזה יביאנו לתכליתו,
כחיל העורכים למלחמ' ולא ידעו
אם יצליחו · אבל המענה נגמר
הפעול המיועד והמוגבל לתכלית
אמתי יבוא מה' (דיא גובעריי
טונג, מיט דעם אנגעטן פאליכט,
דער ערפאלג, אבער קאאט פאן
גאטט) אם יסכי' רצון ה' למערכיו:
ע"ד כי " מענה בשמחת לבו:
וג' פסוקים הבאים הרחבת באור
המאמר הזה, דוק ותמצא:

ערל

עָרַל פ"ע בב"ב׳ הקל נגזר
הפעל משם ערל וענינו
ההלט פעול הנשוא בבחינת דבר
ערל, והכוונה בעץ ישאירוהו בלי
ויקרא יט קציצה וקטיפת פירות: וַעֲרַלְתֶּם
ערלתו את פריו (אונבעשניטטען
זיין, אלס אונבעשניטטען בע-
טראכטן), יהיה אטום וסתום לך:
חבקוק ב הנפעל: שתה גם אתה וְהֵעָרֵל
(זייך ענטבלעסען) ענינו הסרת
הכסוי וגלוי ערלה שהוא גנאי
ובעור לאדם· וי"ל שיהי' בוזה
ונמאס ויהי' לחרפה כמ"ש בשם
ערל, ועי' דעל:
עָרֵל שת"ז הוראתו הראשונה
כסוי הגיד בעור שעליה
שמות יב פורם יחתך: וכל עָרֵל לא יאכל
בו (אונבעשניטטענער) ; ועצה"ש:
ויקרא כו לבבם הֶעָרֵל (פערשטאקט) אטום
ומכוסה בטפשות ונ"ל כי נכלל
בתאר הזה שם בזוין ובעור ועד"ז:
ש"א יז מי הפלשתי הֶעָרֵל (פעראכטעטע,
טענדליכע) לפי שערלה גנאי
וחרפה לאומה, כמ"ש אחרי מול
יהושע את ישראל, היום גלותי
חרפת מצרים, כי הערלה חרפה
למצרים כנודע מתוך ספורי דברי
הימים · רק הפלשתים לא נהגו
מנהג מילה, וע"כ היו בזוים,
וגם בני יעקב אמרו לאיש אשר
לו ערלה כי חרפה היא לנו ר"ל
הערלה: ע"כ ישנשו בו על מגונה
יחזק' כח ומתועב: מותי עֲרֵלִים תמות,
מחורפים ומתועבים (טענדליכע):
שם לא בתוך עֲרֵלִים תשכב וכל ערלים
דיחזקאל ודפלשתים עד"ז וכס"נ:
ירמי' ו הנה עֲרֵלָה אזנם, אטום וקשה
והחכם הרו"ה נ"י פי' חרפת
מצרים, שהיו המצריים מקנטרים
לישראל לאמר הלא לא הבטיח
הקב"ה לאביכ' הזקן ירושת הארץ
כי אם בקיום ברית המילה ואתם
ערלים וא"כ אין אמת בדבריכם
שתירשו את הארץ · וה"ז נכון:
עָרְלָה שת"נ לבשר החופה
ברא' לד את הגיד: אשר לו
ש"א יח עָרְלָה (פארהויט): עָרְלוֹת
יחזק' מד פלשתים · ומ"א: עֶרֶל לב וְעֶרֶל
בשר, תה"ש:

ערם

עָרַם פע"ו גב"ב׳ הקל ענינו
התחכמות בהתבונות
נסתרות

לשברי רוח יושבי הארץ מנורא.
והוא מן השרשים המתהפכים
כמו תרעץ אויב ע"ש · כי הוא
כולל תמיד שבירה בחזק ותקף ·
ישעי' מז ויש מ"ש פרוץ בגבורה : אולי
תערוצי (ווידערשטאנד ליסטען)
להתחזק בגבורה · אבל הנכון
הוא כי תערוצי יוצא על הרעה
(אונטערדריקקען) להשפילה
ולהכניעה, כמו עלה נדף תערץ
ו"מ עו"ז: כי אערוץ המון רבה
יוצא, מלפנים :
הנפעל נופל על הירוא, וכמו
שנאמר נורא מן ירא, כן נאמר
תהלי' פט נערץ מן ערץ: אל נערץ בסוד
קדושים (געפירכט ווערדען) נורא
עם נורא: ו"מ ל' תוקף וחזק
(מעכטיג) :
ההפעיל ענינו החלטת כח
ישעי' ח לדבר לירא מפניו: לא תיראו
ולא תעריצו החזיקו תקפו להיות
שם שם ירא מפניו: והוא מוראכם והוא
מעריצכם החקיף מכם שתיראו
שם כט מפניו: ואת אלהי ישראל יעריצו
יחלטו תקפו, ויכירו כי ראוי
לירא מפניו · ועו"ז : נעריצך
ונקדישך בתפלה · ורש"י פי'
ההפעיל ג"כ מל' תקף וחזק,
לומר שהוא חזק ומחזיק :
ערוץ תהש"ז כמו חרוץ :
איוב ל בערוץ נחלים לשכון
(האהלע וועגע) :
עריץ שת"ז לתקיף ופריץ :
ירמי' כ ויי' אותי כגבור עריץ
משלי יא (העלד, טאפפערער) : ועריצים
יתמכו עשר, לשבח ע' כאור שם ·
תהלי' לז ומ"ש גבר אלם ואכזר: רשע עריץ
שם נד' (שטארק, מעכטיג) : ועריצים
בקשו נפשו (געוואלטטהעטיגע
אונטערדריקקער :
מערצה חה"פ ל' תקף וחזק :
ישעי' י מסעף פארה במערצה
(געוואלטזאם, מיט מאכט) :

ערק

ערק פ"ע בנינו קל ענינו מהירת
איוב ל מרוצה תמידית: הערקים
ציה (הערום רעננען, זיך הערום
טרייבען) והוא ל' ארמית · והשם
שם שם ממנו · ועורקי לא ישכבון (פֿער
פֿאַנגער) וי"מ שהוא תאר לגידים
הדופקים באדם ומריצים הדם
בסבוב (פולסאדערן) · וי"מ עורקי
מל' נקור ומציצה כמו ערב (נאגן) :

ערר

ערער פ"ע בכ"ב · הפיעל
והתפעל ענינם חרבן
ירמי' נ ושממה : ערער תתערער (וויסט
זיין, גערשטעהרט ווערדען) ·
וכתבתיה ג"כ בש' עור, ערה :
ערער שת"ז לעץ בודד במדבר :
ירמי' יז כערער בערבה (איי
שם מח מאטער) · ומ"א: כערעו במדבר ·
והנכון שהוא תאר לאיש נעזב
תהלי' קב בודד : פנה אל תפלת הערער
(פערלאססענער מאנן) נעזב בלי עוזר ·
וי"מ מל' צעקה על חמס הנעשה
לו (קלאגען, וויינען) : מן העתידים
עורר לויתן: ובתל' שדה שיצא
עליו עוררין · או ל' טרוף הדעת
כמו מערערין אותה :

ד"ס ג לא החלו הֶעֱרֵמוֹת ליסד : מֵעֲרֵמוֹת
נחמי' ג העפר :
ברא' ל עַרְמוֹן שם עץ פרי : ולוז וְעַרְמוֹן
(קאסטאניען - בוים) :
יחזק' לא וְעַרְמֹנִים לא היו כפארתיו :

ערס

במדב' טו עֲרִיסָה שת"נ לבצק : ראשית
עֲרִסֹתֵיכֶם (טייג)
ע"ש עסס :

ערף

עָרַף פע"ו בנינו קל · א) יש
דברי' לב ענינו נזילה : יַעֲרֹף כמטר
שם לב לקחי (טריפען) : אף שמיו יַעַרְפוּ
טל, ירידת טיפות בנחת ושמיו
יערפו, כמו הרים תלכנה מים :
וע"ש רעף כי הוא מהשרשים
המתהפכים לע"א · ב) ויש ענינו
שמות יג כריתת ערף : ואם לא תפדה
דברי' כא וַעֲרַפְתּוֹ : וְעָרְפוּ שם את העגלה :
(דען נאקען אבשלאגען) · ועצה"ש :
הושע י יַעֲרֹף מזבחותם (צערשטעהרען) :
ירמי' יח עֹרֶף שם אחורי הצואר : פנו
אלי עֹרֶף ולא פנים (נא-
שמות לב קען, גניק) : קשה עֹרֶף (האַרט-
נעקיג, האַלסשטאַררִיג) הגורת
בלשון לתאר בו לעומד במרד,
ואינו משיב פנים למוכיחו אך
יהושע ז יפנה לו ערף : עֹרֶף יפנו לפני
אויביהם, סימן לניסה מנלחמה :
ברא' מט ידך בְּעֹרֶף אויביך, סימן לרדיפה
איוב יו אחרי אויב : ואחז בְּעָרְפִּי
ישעי' מח ויפצפצני : וגיד ברזל עָרְפֶּךָ :
דברי' לא ואת עָרְפְּךָ הקשה, לב קשה מאן
לסור מרעתו :
עֲרִיפִים שת"ז לכפת השמים
ששם

ששם שמש וירח · צר ואור חשך ישעי' ה
בַּעֲרִיפֶיהָ (פירמאמענט, געטריטע
געוועלבער) · והשם מן העיפים
לדעתי ע"ש רעף וי"מ מל' הריסה
מן יערף מזבחותם :
עֲרָפֶל שת"ז לאיד העולה מן
הארץ המכהה זהר יום
ענן וַעֲרָפֶל (נעבעל, דיסטער) · דברי' ד
וערפל ישוב לענן וענן לעב : יי
אמר לשכן בָּעֲרָפֶל אחר שנתמלא מ"א ח
הבית עשן, כי נאמר כי בענן
אראה · ונאמר : וַעֲרָפֶל תחת תהלי' יח
רגליו : ענן וַעֲרָפֶל סביביו : האש שם צז
דברי' ה
הענן וְהָעֲרָפֶל · ומזה בא הרבוי
כתפלה : ונגלית עליהם בְּעַרְפִלֵּי
טהר · ואולי שם זה מרכב מן אור
ואפל · והמנהג הזה ידוע לתאר
מוראות ההוחניים בערפל וזהר :

ערץ

עָרַץ פע"ו גב"כ · הקל עומד
ויוצא, ומורה שבירה
ותחת · וכשהוא עומד ענינו
שבירת הלב ממורך ופחד : כי איוב לא
אֶעֱרוֹץ המון רבה (זיך פירכטען,
שרעקען) פי' ערץ לבי מפחד המון :
לא תַעֲרוֹץ מפניהם, פי' לבך : דברי' ז
לא תַעַרְצוּן ולא תיראון, כי שם א
תחלת המורא שבירת הלב ע"כ
יקדם למורא : אל תַּעֲרֹץ ואל יהושע א
תחת · וכאשר הוא יוצא על
הזולת ענינו שבירת דבר או הפח'
לב זולתו : העלה נדף תַּעֲרוֹץ איוב יג
(צערברעכן, צערקניקקען) : לַעֲרוֹץ תהלי' י
אנש מן הארץ · לפרוץ באכזריות
תקפו (טירמגירען) : לַעֲרֹץ הארץ ישעי' ב
לשבר

שמות יד ויר אשר עשה יי במצרים (פעראיבען)
יואל ב ירצה כמעשים גדולים: עשה עמכם
ישעי׳ יב להפליא: גאות עשה: וכולל
מיכה ו מעשה רע ואשמה: מה עשיתי
לך (פערשולדען, ווידעס טוהן) :
שמות לב מה עשה לך העם הזה: ואלה
ש״א ב כג
ש״ב יג הצאן מה עשו: ועשה רע, בגופו:
איוב לה ורבו פשעיך מה תעשה לו (טאהן):
קהלת ב לשמחה מה זו עשה (נוטצען)
תועיל על תכלית המגיע בפעול,
כי בא על התכלית היוצא מן
ש״ב יח הפעולה אם טוב ואם רע: או
עשיתי בנפשי שקר (טריי=
לאז האנדלען, ווידער געוויססען
האנדלען) : ובא על הסבה :
יחזק׳ ד מעלליך עשו אלה לך (פעראור=
זאכען) ובא על תקון וקביעות
תהלי׳ קד והפקידות: עשה ירח למועדים
(בעשטיממען, פעסטזעטצען) :
ש״א יב אשר עשה את משה, פקדם
מ״א ב לנביאים: אשר עשה לי בית :
ש״ב ז ועשיתי לך שם גדול (פערשאפ=
יחזק׳ כ פען) ובא אצל ענש: ועשיתי
תהלי׳ קמ בך שפטים על הנענש: עשה
משפט לעשוקים, בשביל העשוק
שם קיט (פערשאפפען), וכן: מתי תעשה
ירמי׳ יח ברודפי משפט, גמול: ועשה
משפטי, בשבילי, נתינת נקמה:
מיכה ה בעת אפך עשה בהם, כי בא אצל
תהלי׳ קג גמול וענש: לא כחטאינו עשה
לנו, כהדף עם גמול: ובא על קיום
דבר מצוה, מעשה לפי צווי
במ׳ ח ואזהרה: כאשר צוה כן עשה
(האלטען, בעפאלגען, אויספיה=
נחמי׳ ט רען) : לא עשו תורתך : לא
אסתר א

עשתה את מאמר המלך: ועד״ו
גם כמניעת פעולה נקרא מעשה :
לעשות את השבת (האלטען) שמות לא
בין בעשיית כבוד ובין במניעת
פעולה ומלאכה ; וי״מ זה ליקרו :
מדוע עשיתן הדבר הזה, לבלתי שמות א
המית: ואת דתי המלך אינם אסתר ג
עשים : ורוח סערה עשה דברו תהלי׳ קמח
(בעפאלגען) או קיום וגמר פעולה
שהתחיל או מה שחשב או שדבר:
מי פעל ועשה (אויספיהרן) : אך ישעי׳ מא
בימיך לא אעשנה: עשה יי אשר מ״א יא איכה ב
זמם (פאללציהען) : למען עשה בר׳ נ
כיום הזה: עד עשותו ועד הקימו: ירמי׳ כג
לא תוכל עשהו לבדך (בעשטרייטען) שמות יח
טען) : ברא אלהים לעשות להשלי׳ בר׳ ב
חפצו בבריאה, כי כל היצורים
עשים רצון קונם: עשה נעשה ירמי׳ מד
נדרינו (פאללציהען, ערפיללען) :
ולא עשית חרון אפו ובא על ש״א כח
השואת דבר לדבר בפעולה
ולנהוג בו כמשפט דבר אחר:
כמשפט הבנות יעשה לה (בעהאנ= שמות כא
דלען, פערפאהרען) : הכזונה בר׳ לד
יעשה את אחותינו: ועשה את ויקרא טז
דמו כאשר עשה וגו׳ : ועשהו שם שם
חטאתי ובא על הצרך והשמוש :
ועשה למלאכתו (פערווענדען, ש״א ח
געברויכען) : ובא על ההפוך
והשתנות למעלה או לגריעות:
כתהו עשה (ווערדען, מאכען): ישעי׳ מ
לדם אעשך: ואעשך לגוי גדול : יחזק׳ לה
לא עשיתם כלה : ועשו לכם לב בר׳ יב נחמי׳ ט
חדש (אויסמאכען), וכן מועיליו יחזק׳ יח
רבים משיפרטו כלם כי הוא

עֲרִירִי תה"ש או תה"פ לאיש בודד ומת בלא בנים :
בר"א טו ואנכי הולך עֲרִירִי (קינדערלאז) ·
ומ"ש הולך, הכוונה הולך למות,
כי רק המות בלא בנים נקרא
עריריר, כי נעדר כח לידה נקרא
עקר, אבל המות בלא בנים, אף
שהיו לו בחייו ומתו נקרא ערירי,
ויקרא כ וכן : עֲרִירִים ימותו· נופל רק על
שעת מיתה למות בלא יורש,
וכן אמרו בתל' היו לו בנים
קוברם : והוא טעם אחד עם ערער
שהוא נעזב מאין עוזר ומשגיח
עליו :

ערש

דברי' ג עֶרֶשׂ שת"נ נרדף למטה : הנה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ ברזל (בעטט, גֶעשטעלל) : על עֶרֶשׂ דוי : עֶרֶשׂ
תהלי' מא
שם קלב
ש"ה א יצועי : אף עַרְשֵׂנוּ רעננה : וסרחי'
עמוס ו על עַרְשׂוֹתָם· ראש המטה, תרג'
ריש עַרְסָא· ובתל' תינוק המוטל
בַּעֲרִיסָה (וויגע) :

עשב

עֵשֶׂב שק"ז נרדף לירק· והוא הירק שמצמיח זרע
בר"א א למאכל בהמה ואדם : עֵשֶׂב מזריע
שם שם זרע (קרייט) : את כל ירק עֵשֶׂב,
ובעי' תג ירק שהוא עשב לאכלה : וכל
תהלי' כז עֶשְׂבָּם אוביש : ונאספו עִשְּׂבוֹת
הרים :

עשה

עָשָׂה פ"י דב"ג קל ב' הוראות (בנין א) ענינו פועל כל
פעולה בריאה התחדשות ושנוי
דבר לדבר· ואומנות והכנות·

וכל

וכל מנהג מה שיתנהג האדם בו
במדות כטוב או ברע· ועמו רצוי
פעול לגמרה בפעל כפי המחשבה
או כפי המצוה והאזהרה או
בגמול· ועמו קנין רכוש· ואסיפה
וצמיחה וגדול, וכל מה שנכלל
תחת מאמר השנוי והתנועה·
(ערשאפפען, טוהן, מאכען, צו-
ריכטען, ווירקען, פערמאנסטאל-
טען, פערמאנסטען, פאלויהען,
פאנגען, בעפאנגען, אויספיהרען,
האנדלען, בעהאנדלען, פערפאה-
רען, איבען, פעראיבען, אויס-
איבען, ערלייגען, אנשאפפען,
שמות כ ערוועלבען, מ' ז' וו') : עָשָׂה
יי את השמים (מאכען, ערשאפ-
בר"א א פען) : וַיַּעַשׂ אלהים את הרקיע
(פערפערטיגען, צובערייטן) תקנו
דברי' לב על מכונו : הוא עָשְׂךָ ויכוננך :
דברי' ה וְעָשִׂיתָ כל מלאכתך (פערריכ-
טען, בעזארגען) כל עסק וענין
איוב י מאיזה מין שיהיה : כי כחמר
מ"ב כא עֲשִׂיתָנִי (פארמען בילדען) : וַיַּעַשׂ
הרע בעיני יי (טוהן, האנדלען,
אויסאיבען) כולל כל מנהגים בין
שם יד בפועל בין במחשב' : וַיַּעַשׂ הישר
שמות לד וְעֹשֶׂה חסד לאלפים (ערצייגען)
ד"ה ב לב וכבוד עָשׂוּ לו במותו (אנטוהן) :
שם כא ולא עָשׂוּ לו עמו שריפה · ובא
על הסבה והמקרה : מה זאת
בר"א מב עָשָׂה אלהים (צושיקקען) : ואם
במדב' יא ככה אתה עֹשֶׂה לי (בעשטיממען)
יחזק' כב גזרת : לימים אשר אני עֹשֶׂה
אותך, גזרתי רעה, או חסר
מלת כלה ובא על ענין גדול :

אשר

ש"א יז מה יעשה לו לענש: מה יעשה
ש"ב יז לאיש אשר יכה, שכר: כי לא
אסתר ס נעשתה עצתו: עד חצי המלכות
ותעש (בעפאָלגט װערדען):
שם ט להעשות כן: אדבר דבר ויעשה
יחזק' יב (אויסגעפיהרט װערדען): נזכרים
אסתר ג ונעשים (אין אויסאיבונג געבראכט
שמות ט װערדען) או נעשו לדורות: ואשר
היה נעשה ליום אחד (צובערייט
טעט װערדען) ע"י בשול ואפיה:
שם ו נעשתה המלאכה הזאת (פאָלל
יחזק' ט ענדעט) נתועבה: הנעשות בתוכה
נדה' כט (פעראיבט װערדען): לא יעשה
כן במקומנו (איבליך, טיקליך):
שמות לא ששת ימים יעשה מלאכה
שם כ (ערלויבט): מעשים אשר לא יעשו
שמות כ (אונערלויבט): מה יעשה לו (ערי
שם כא געהען, װידערפאהרען): כמשפט
הזה יעשה לו (בעהאנדעלט װער
במדבר ו דען): אשר יעשה מגפן היין
שופטי' יג (ענטשטעהען, ערװאכסען): לא
נעשה בהם מלאכה (געבריכט
קהלת א װערדען): מה שנעשה הוא
שיעשה (געשעהען, פאָרגעהן)
כולל הויית כל הדברים וסבובם
והשתלשלותם:
הפיעל מע"ב בקל ענינו מעוך
יחזק' כג וכתישה וסחיטה: עשו דדי
בתוליהן (דריקקען, אויסדריק
קען, רייבען) פירשנו בו מענין
סחיטה וכתישה:
תהלי' קלט הפועל: אשר עשיתי בסתר,
פי' הרד"ק פעול כמו עשו לדיהן,
והוא דוחק ולא ידעתי מה דחקו
לזה, והוא פשוט מענין מעשה:
מעשה שמ"ז או תה"ש.

כולל עסק ועניין בפעולה או
בדבור או במנהג ונאמר בפרט
ובכלל: בפרט: מה המעשה הזה נדה' מד
(טהאט, האנדלונג) ובכלל בדרך
ש"ק: לכל מעשה אשר נעשה קהלת ח
(בעגעבענהייטען, װעלטלויף): כי שם ב
רע עלי המעשה: ואת כל כשרון שם ב
המעשה: ועל המנהג בצווי
ואזהרה: ואת המעשה אשר שמות יח
יעשון: ועל כל מעשה ישם קהלת ג
(האנדלונג, אויפפיהרונג) בטוב
ורע: ונופל על הפועל ועל
הפעול: כמשפט ש"מ ר"ל אם
שהוא מתיחס על פועל המעשה
כאלה, או שיכוין על הצורה
הנעשית: כמעשה היה היה ת"א ז
(ארבייט): האומר מעשה לעשהו ישעי' כט
(האט װערק) החומר הפעול:
וכן במנוים: זה ינחמנו ממעשינו בראשית ה
עבודת האדם ויגיעתו (ארבייט):
באו מן מעשהו, עבודת האדמה: שופטי' יט
ומעשהו בכרמל, עבודת מרעה ש"א כה
וגזית צאן: ויצלח יחזקיהו בכל ד"ה ב לב
מעשהו (אונטערנעהמען): תשלם תהלי' סב
לאיש כמעשהו (פערדינסט)
בטוב וברע והכנוי בכל אלה
על הפועל: משפט הנער שופטי' יג
ומעשהו (בעהאנדלונג) הכנוי
על הפעול מה שיעשה בו:
במעשהו ממנו, כאשר נעשה שמות כח
(מאכט אוס װייט) והרבה שיבוא
מעשה להורות על אופן ועניין
ודמיון: מעשה חושב: מעשה שמות כז
רשת (נעץ ארט) מעשה מורד שם שם / מ"א ז
או להורות כשרון מעש' מרקחת ד"ה ב טז

מתיחס על כל הענינים והעסקים
וההשתדלות מו׳ שיפלו על האד׳
פלא׳ יד ובא על מלחמה : עשו מלחמה׳
אסתר א ועל הכנת משתה : עשה משתה :
מ"א כא אוזה עתה תעשה מלוכ׳ תתחיל
קהלת ג לעשות : מה יתרון העשה (טעה־
טיגער, פלייסיגר) זהיר במלאכתו
ה"ב יז והרוץ : על ידי עשי המלאכה
שמות ג ע"ש לאך : ואת העשוי לכם
(געטעהן, ווידערפאהרען, בע־
האנדעלט, געהאלטען ווערדען) :
שם לח כל הזהב העשוי (פערוועגדעט,
פערפערטיגט, געברויכט ווער־
ש"א כה דען) : וחמש צאן עשויות (צו־
בערייטעט) תקון בישול . וכן בא
פלא׳ יג על אסיפה וקנין רכוש : הנפש
אשר עשו בחרן (ערווערבען,
דברים ח שאפפען) : עשה לי את החיל הזה
פלא׳ לא (פערשאפפען) : עשה את כל הכבוד
יחזק׳ לח הזה : עשה מקנה וקנין (האנדעל
שם כח טרייבען) , ותעש זהב וכסף (זאמ־
ירמי׳ יז לען) : עשה עשר ולא במשפט :
רות ב אנה עשית : האיש אשר עשיתי
שם שם עמו . וכן יבוא על נשיאות פרי
נ"ב יט וגדול וצמיחה : ועשה פרי למעל׳
פלא׳ א (טראגען, וואכסען) : עץ עשה
ישעי׳ ס פרי : לעשות ענבים . ועצה"ש :
שם ז מרב עשות חלב (הערפארברינ־
חבקוק ג גען) : לא עשה אכל : ותעש
פלא׳ מא הארץ וגו׳ לקמצים : ועשת את
ויקרא כה התבואה כלם ל׳ הוצאה וגדול
דברים כא וי"מ : ועשתה את צפרניה ,
ש"ב יט תגדלם . ומ"ש תקון : ולא עשה
רגליו ולא עשה שפמו (נורעכט
אכן, פוטצען) ברחיצה וגלוח :

וי"מ מזה : כי אינם יודעי׳ לעשות קהלת ד
רע (פערבעסטערן) לתקן הרע .
וי"מ ועשתה צפרניה , כמזה .
ושאר הנות בלשון : עברך עשה מ"א ג
הנה והנה (בעטעפטיגט המבען,
הין אונד ווידר בעטעפטיגט זיין) .
ובא מחובר לשם לתאר מתמיד
תהלי׳ נב בענין ההוא : עשה רמיה : עשה
ירמי׳ ו שקר : עשה משפט : עשה שם ה
מ"א יא מלאכה הוא (איין אהן דער זיין
געטעפט גוט פערשטעהט א.
שם יב פלייסיגע, טעהטיגער) : עשה
מלחמה (גאטיבטער קריגער) :
תהלי׳ לא עשה גאוה , ר"ל איש גאוה : ועם
תהלי׳ קט המקור : עשות חסד : עשות
משלי י זמה : עשות ספרים : כה יעשה
קהלת יב י"י לי וכה יוסיף ל׳ שבועה מורה
רות א ענש׳ כהרבה פעל עשה לרע :
ב) ויש ענינו מעיכה וסחיטה :
צפני׳ ג הנני עשה את מעניך (ערדריק־
קען) ואין צורך לזה . אך ענינו
עושה כלה , בהרבה אשר הבאתי
יחזק׳ כג שחסר בהם השם הזה : בעשות
ממצרים דדיך (דריקקען לאסטען)
משמוש ומעוך שעשוע . וקרוב
דברים א לע"ז : כאשר תעשינה הדבורים ,
עקיצת עוקץ :
אסתר ד הנפעל : ידע את כל אשר
נעשה (געטעהן, פארגעפאללען)
שם ו ולא נעשה עמו דבר , נמול :
ישעי׳ כו ישועות בל נעשה ארץ (ער־
קהלת ח פאנגען) : אשר אין נעשה פתגם
על ענש והשכ׳ גמול מעש׳ שקדם:
דברי׳ כה בכה יעשה לאיש (ווערפאהרען,
במדבר טו פערגאלטען ווערדען) : כי לא פרש

עשן : אבל לא יצאת עשן מן ההר
כי אם מן האש אשר ירד עליו ׳
וכן יאמר הבית עָשֵׁן הכוונה
ימצא בו עשן מן התנור ׳ ולפי
שהעשן הבר כלה מהר אמר :
תהלי' קד יגע בהרים וְיֶעֱשָׁנוּ (פעררויכען)
יכלו מהר כעשן ׳ ע״ד השמים
דברי' כט כעשן נמלחו ׳ וע״א : אז יֶעְשַׁן
אף יי וקנאתו באיש ההוא כמו
יחרה , כי באף הבוער מתחמם
הגוף ומעלה הבל אש ועשן ,
והמליצה שהאף יהיה גדול כ״כ
שיעשה רושם מוחש כעשן ׳
תהלי' עד ודבוק הב׳ תמורה לרעה : יֶעְשַׁן
שם פ אפך בצאן מרעיתך : עָשַׁנְתָּ
בתפלת עמך ה״ל יעשן אפך :
עָשָׁן שר״ז לענן יוצא מאש :
ישעי' ו והבית ימלא עָשָׁן (רויך)
איוב מא ועל כל הכל ; מנחיריו יצא עָשָׁן
יהושע ח (דמאמפף) : עלה עֲשַׁן העיר : עֲשָׁנוֹ
שמות יט כעשן הכבשן ועל חמימות האף :
ש״ב כב עלה עָשָׁן באפו : כלו בֶעָשָׁן כלו ,
תהלי' לז על יקר כרים שלפניו כחלב הנמס
שם קב באש ועשן : כלו בְעָשָׁן ימי , כדבר
נשרף ועולה בעשן , כי העשן
באש הוא מכלין גוף הנשרף
ומפזר חלקיו :
שמות יט עָשֵׁן תה״ש : ואת ההר עָשֵׁן
ישעי' ז (רויכענד) ; האודים
הָעֲשֵׁנִים ׳ בעלות מהם עשן :
עָשָׁן שמ״ז מורה פעולת
שמות יט העשון : כְּעֶשֶׁן הכבשן
(דאמ רויכען) :

עשק

עָשַׁק פ״י בב״ב הקל עניינו
אנס

אנס החזק את החלש בעל
ומנע ממנו מה שראוי לו , כי
עניינו קרוב לפעל עתק ע״ש
שענינו חזק , אשר מצד גובר
ידו וכחו , אנס את זולתו לעשות
לו דבר או מנע ממנו מה שמגיע
לו משכר זולתו מה שנתן בידו
או שעלים ויחזיק בידו ממה
ויקרא ה שנתן לו בלתי ידיעתו : או
עָשַׁק את עמיתו (פארענטהאל-
טען, אונטערדריקקען) : לא תַעֲשֹׁק שם יט
את רעך (אונרעכט טוהן) לא
תחזיק בידך ממה שמגיע לו , לא
תפחות משכרו או תעכבנו יותר
מזמנו , כי בכלל עשק עול ואנס ,
יעבוד ברעהו חנם , או גורע לו
משכר הקצוב , או מעכבו מלתתו
לו בעתו , או יושב בבית רעהו
ואינו מעלה לו שכר או חבירו
הפקיד בידו כסף ושכח המספר
והוא משיב לו פחות ממה שנתן
לו : ואולי כיון הראב״ע במה
שאמר עשק בסתר , ובמקום
שנאמר עשק את סתם , כולל כל
מיני עשק , ולפעמים הוא מוסב
דברי' כד רק על אחד מהדרכים : לא
תַעֲשֹׁק שכיר עני ואביון , פי' לא
ויקרא ה תעכב יותר מזמנו : את העשק
אשר עָשָׁק הפעול הוא העשק :
ש״א יב את מי עָשַׁקְתִּי בגוף או בממון :
משלי כב עֹשֵׁק דל להרבות לו : לא הניח
תהלי' קה אדם לְעָשְׁקָם , בגופם : הטוב לך
איוב י כי תַעֲשֹׁק , לעוות משפטי לכבוש
דיני לבלתי הוציא לאור צדקי :
ישעי' לח יי עָשְׁקָה לי ערבני ע״ש ערב ׳
הנכון

שמות ל מַעֲשֵׂה (קונסט): מַעֲשֵׂה רוקח:
פס נט מַעֲשֵׂה הקס: מַעֲשֵׂה ידי אמן:
ע״ש ומ״ש תה״ש: כלי כל מַעֲשֶׂה
במדב׳ לא (ווערקצייג) שנעשה בו מלאכה:
יח״מ ב בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה (ווערקטאג) נקרא
יום חול, יום מעשה נגד שבת
והקדש ומועד שנמנע ממלאכה:
יחזק׳ מו שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה: כשרון
קהלת ב הַמַּעֲשֶׂה (קונסט-גשיקליכקייט):
דברי׳ יד מַעֲשֵׂה ידיך תאוה לרוב לכל
משלח יד אדם (געווערב) ופעמי׳
פס ד לגנאי כשנזכר אצל ע״ז: מַעֲשֵׂה
איכה ד ידי אדם עץ ואבן: מַעֲשֵׂה ידי
ירמי׳ כה וצרף לגנאי: בְּמַעֲשֵׂה ידיכם
פעולות טוב ורע׳ ושאר ענינו׳:
ויקרא יח בְּמַעֲשֵׂה ארץ מצרים (תהט, תויד
בראשי׳ כ ווייזע) והרבו׳: מַעֲשִׂים אשר
לא יֵעָשׂוּ (דינגע, האנדלונגען,
קהלת ב פערפאהרען): הגדלתי מַעֲשַׂי
כלל כל מעשה תענוג והרוחה:
תהלי׳ עז הגו׳ אל יי מַעֲשֶׂיךָ (געשעפטע),
ברא׳ מו חפצים ועסקים וצרכים: ואמר
בזה מַעֲשֵׂיכֶם (טוהן, בעשעפטו
גונג, מאט, געווערב, האנדוועדק)
וכן יבואו על חלק ומגורל
ישעי׳ כו ושכר המעשה: גם כל מַעֲשֵׂינוּ
פעלת לנו, גמול הפעולות הרעו׳
(פערדינסט): כי ג׳ שמות מעשה,
עבודה, פעולה, ישמשו על
הפעולה ועל שכר פעולה אם
פס לג טוב ואם רע: והי׳ מַעֲשֵׂה הצדקה
קהלת ח שלום (תהן, פערדינסט), אשר
מגיע להם כְּמַעֲשֵׂה הרשעים
פס שם (שיקזאל, פערדינסט): כְּמַעֲשֵׂה
הצדיקים, פי׳ מקרה הראוי לפי
פס ט מַעֲשֵׂה: כי אין מַעֲשֶׂה וחשבון
בשאול, ר״ל גמול: כי אם אין
חשבון אין גמול ואם תאמר
מעשה ממש צ״ל חשבון ומחשבות
והבן: וכן נקרא ספור דברים
תהלי׳ מה מעשה: אמר אני מַעֲשַׂי למלך
(געדיכט, געשיכטע) והוא חשיר
שחבר וע״ש בא השם הזה
בתל׳ על ספור מעשה: מַעֲשֵׂה
ברפי אליעזר (געשיכטע, ערל
געהלונג) כי בכל ספור יבואו
מעשים ע״כ יבוא על הספור
המעשה כמו שיבוא על גמול
תהלים קמה מעשה וכל מַעֲשֵׂה תקפו וגבורתו
(געשיכטע, בעגעבנהייטען):
ובאופן זה יבוא היחיד במקום
רבים ע״ד ש״ק וכן יבוא על דבר
יקר: המה ראו מַעֲשֵׂי יי, נרדף תהלי׳ קז
עם ונפלאותיו (וואונדערטהאטען):
מה גדלו מַעֲשֶׂיךָ יי ובא בתל׳, פס נג
חסידים ואנשי מַעֲשֶׂה כלומר
זריזים בענינם מל׳ כי עשה
מלאכה הוא: והכלל כל מה
שיפול עליו פעל עשה נופל בו
שם מעשה אם על המלאכות
הטבעיות והאומניות מן המועיל
והמזיק, או המוסריות מטוב
ורע והנאה והמגונה, והצדק
והעול: נוסף עליו השם שמורה
ג״כ ספור דברים: וע״ש פעל
ההבדל שבין ד׳ שמות מלאכה,
עבודה, מעשה, פעולה:

עשן

עָשָׁן פ״ע נגזר משם עשן, בנינו
קל׳ עקר ענינו עלית עשן
או מציאות העשן במקום: והר שמות יט
סיני עָשַׁן כלו (רויכען) ענינו כסהו

יסדו בברכה : לעסוק בדברי
תורה, כי אין דברי תורה נקנים
לא בטענה ומענה וקושי' ותירוץ
וזהו עסק תורה כ"ז שהוא לברר
בו האמת . ולא הלומדי' לקנטור .
ויהפכו עסק לעשק :

עשר

עָשַׁר פע"ו ממאמר האיכות
והכמות . וב"ב הקל
הושע יב ענינו קנין הון רב : אך עָשַׁרְתִּי
איוב טו (רייך זיין) : לא יֶעְשַׁר ולא יקום
חילו (רייך בלייבען) נעדר עשרו :
משלי כג ההפעיל : אל תיגע להַעֲשִׁיר ,
תהלי' מט להשיג עשר : כי יַעֲשִׁיר איש
בר"א יד והיוצא : אני הֶעֱשַׁרְתִּי את אברם
ש"א יז (רייך מאכען) : יַעְשְׁרֶנּוּ המלך
תהלי' סה עשר גדול : רבת תַּעְשְׁרֶנָּה (רייכ
ליך זעגנען) על רבוי המון מים :
ההתפעל פעל חוזר ונדונה :
משלי יג יש מִתְעַשֵּׁר ואין כל (זיך רייך
שטעללען) : או יש מתעשר באמת
ואף אם אין כל ע"ד איזה עשיר
השמח בחלקו :
עָשִׁיר שת"ז למשפע בהון :
רות ג אם דל ואם עָשִׁיר
איוב כז (רייכער) : עָשִׁיר ישכב ולא
יאסף כעשיר ומשתמש עצה"ש
ישעי' נג לתאר הרשע . ואת עָשִׁיר במותיו ,
במו רשע , כי הוא אותיותיו ,
וגם בלי ערבי נקרא עשיר פושע :
וכן יבוא להפך בכל אשר יפנה
ירשיע . במקום יעשיר ויצליח :
קהלת י וע"א : ועֲשִׁירִים בשפל ישבו :
תאר לאנשים חכמים ראוים
תהלי' מה לגדולה : עֲשִׁירֵי העם קצינים :

עֹשֶׁר שמ"ז גם עֹשֶׁר גם כבוד מ"א ג
(רייכטוהם) : נבחר שם משלי כב
מעשר רב : עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ : ירמי' ט
עטרת חכמים עָשְׁרָם : משלי יד

עשר

עָשַׂר פ"ו וב"ב הקל ענינו
לקיחת מעשר : וכדמכם ש"א ח
יַעְשֹׂר (צעהנדן נעהמען) :
הפיעל ענינו הפרשת מעשר :
עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לך (פערצעהנדן) : בראשית כח
עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר את כל תבואת : דברים יד
התפעיל : כי תכלה לְעַשֵּׂר , שם כו
ענינו בעוד המעשר (אבטראגען) :
עָשָׂר שם מספרי יסודי מקומר
למספר האחרים שהם
יותר מעשר בזכרים : אחד עָשָׂר
שנים עָשָׂר , שלשה עָשָׂר , ארבעה
עָשָׂר וגו' עד עשרים :
עֶשֶׂר שם מספר יסודי לכמותו
בנקבות : עֶשֶׂר נשים
עֶשֶׂר שנים : עֶשֶׂר פעמים :
עֲשָׂרָה שמ"ז לכמותו בזכרי :
עֲשָׂרָה אנשי' עֲשָׂרָה
ימים ; ונבוא למנות האחרים
שיותר מעשרה הוא מספר נקבה
עשתי עֶשְׂרֵה שתים עֶשְׂרֵה שלש
עֶשְׂרֵה ארבע עֶשְׂרֵה וגו' עד
עשרי' ועשרה בסמיכות : עֲשֶׂרֶת
אלפים : עֲשֶׂרֶת ימים : עֲשֶׂרֶת
הדברים , וסדר המנין עיין תל"ע
§ קלא :
עֶשְׂרִים שמ"ז למנינו , משותף
לזו"נ : עֶשְׂרִים אנשים
ועֶשְׂרִים נשים :
עָשׂוֹר ושש"מ יסודי כמו

והרד"ק פי׳ זה מל׳ הנזכר בתל׳
עֲשֹׂק לגביך ושוי לכרסך, שפי׳
וותר ממונך על בגדיך, ומה
שצריך למאכל לא תתן יותר
מכדי שוויו ופי׳ ותרת לו שנות
חיים יותר משעור הקצוב לו ווה
ערב לו, והוא רחוק׳ והנכון כי
תהלי׳ קיט הוא אחד עם: ערב עבדך לטוב
שם שם ואל יַעַשְׁקֻנִי זדים׳ וכאמרו: בל
תנחני לַעֹשְׁקָי, כי המציק חנם
שם טו נקרא עשק, ואמר חזקי׳ או
המות מציק לי חנם היה אתה
ערב ומבטיח בעדי שלא אמות:
איוב מ הֵן יַעֲשֹׁק נהר ולא יחפז, רבים
פירשו הנהר הוא הפועל כי
ישטוף ויחטוף הכל בשטיפתו,
והוא לא יחפז לנוס, ורש"י פי׳
הבהמות הוא העשק את הנהר
וישתה אותו ולא יתקשה בטנו
בו, כי עוד יבטח להגיח ירדן
אל פיו: ועי"ד סתם נהר הוא נהר
פרת ע"ש נהר: ואמר יעשק
יעכב את מרוצת הנהר ולא יחפז
מענין פחז כמים, שלא יכול
הנהר לחפז בהליכתו, וישכן
בטחונם אם נמשך הירדן אל פיו,
וי"ל עוד כי עשק בערבי נזילה
ושטיפה ואמר הן יזל הנהר
וישטף עליו ולא יחפז יחרד
תהלי׳ כח מפניו: גבה רש וְעשֵׁק דל: גביר
רש, ומעיק עמו בחזקה ברבוי
קהלת ד מסים: ומיד עֹשְׁקֵיהֶם כח:
שם שם דמעות הָעֲשֻׁקִים, כי נדחקים חנם,
משלי כח אך: אדם עָשֻׁק בדם נפש הוא
חאר לעושק, והכוונה שרוחו

עש

עשקו על הרע שעשה: ישעי׳ כג
הפיעל: הַמְעֻשָּׁקָה בתולת
בת צידון:
עָשׁוֹק שת"ז: גזול מיד עָשׁוֹק ירמי׳ כב
(אונטרדריקטע) כי כל גזול
עשוק ואף שאין כל עשוק גזול:
עֹשֶׁק שמ"ז: אם עֹשֶׁק רש קהלת ה
(בעדריקונג) נסמך על
הפעול; מֵעֹשֶׁק אדם על הפועל: תהלי׳ קיט
כי הָעֹשֶׁק יהולל חכם, אך: קהלת ז
בְּעֹשֶׁק ונלוז, ענינו כמו בעקש, ישעי׳ ל
ע"ש עקש׳ ומ"א ורב מַעֲשַׁקּוֹת משלי כח
(בעדריקונגען): בבצע מַעֲשַׁקּוֹת: ישעי׳ לג

עשק

הִתְעַשֵּׂק פ"ח בנינו התפעל
ועניינו ערעור וריב
לטעון על מה שביד זולתו לאמר
שהוא שלו: כי הִתְעַשְּׂקוּ עמו בראשית כו
(העטרען האבען, אבשטריטען)
טענו עמו בווכוח לאמר לנו המים
מצד הדין: והתאר מזה בתל׳
שרה שיצא עלי עֲשִׂיקִין, בעברית
עֲשִׂיקִים, הם העוררים על השדה
שמוחזק זולתם בו לאמר לנו הוא:
עֵשֶׂק תה"ש מע"ז: חקרא לו שם שם
עֵשֶׂק (זאנק) כלומר
באר של ווכוח (דיספוט) ובארמי׳
עֵסֶק בסמ"ך ענינו טרדות
והשתדלות עת לכל חפץ ת׳
עִסְקָא (געשעפטע) ובתל׳ אין
לי עֵסֶק עמך (וואס נו טוהן האבן):
ואין לך עֵסֶק בנסתרות, (זיך בן סירא ג
איינלאססען): ובתל׳ הוי ממעט
בְּעֵסֶק (וועלטגעשעפטע) ועסוק
בתורה (זיך בעשעפטיגען) ומזה

עֶשְׁתֹּנוֹת שם"נ למחשבה
ותחבולה : אבדו תהלי' קמו
עֶשְׁתֹּנֹתָיו (געדאנקען, ענטווירפֿע,
אנשלעגע) כל המחשבות עצות
ותחבולות שיתהפך בהם האדם
כל ימי חייו להגיע אל חפצו ·
כי לא יפלו כ"א על מחשבות
שיקוה החושב המזומות להוציא
בהם כל חפצו לפועל :

עַשְׁתֵּי שם מספר בא רק
מחובר אל שם עשר
או עשרה לסמן מספר אחד
ועשר : עַשְׁתֵּי עשר יום : עַשְׁתֵּי במדב' ז
עשרה יריעות (איילף) · ומזה שמות כו
שחשבו הקדמונים כטעם עשתי
אבדו עשתנתם :

עַשְׁתְּרוֹת שם מחובר תמיד
לצאן ומורה
עשירות הצאן : וְעַשְׁתְּרֹת צאנך דברי' ז
(רייכע העערדען) והיו לצידונים
אלילים בדמות צאן · ועש"ז :
הבעלי' ואת הָעַשְׁתָּרוֹת והארמי' שופטי' י
קורים לו"ל (פענוס) עסתרותא :

עת

עֵת שע"נ נרדף עם זמן עונה,
מועד · וארבעתם להורות
גבול שעור ויעוד והזמנה לפעולי'
או למקרה מה שיתהוה , כי
אין לזמן מציאות בבחינת עצמו
כי אם מצד השנויים, המשוערי'
בגבול וייעוד · ד"מ אם לא היה
סביב הגלגל משתנה וגולל מאור
לחשך ומחשך לאור לא היה
אפשר לשער מדת הזמן · רק
ע"י השנוי' מהפך אל הפך ישוער
מדות הזמן · וכן ישוער ע"י פעולה
מוכנת ומגבלת לעשות בשעור
זמן הזה. לכן נופל עת וזמן על
המשך הויה ומציאות התמידית
בלי שעור זמן מיוחד , ועל שעור
זמן מגבל ומיוחד בכמורה מזמן ·
ומ"ש מע"א : את העם בכל עֵת שמות יח
(צייט) בלי הבדל : בכל עֵת אשר אסתר ה
אני רואה , אין בו הגבלה וייעוד,
וע"ז יורה התאר בכל, אבל : לא נכתי' כט
עֵת האסף המקנה (בעשטיאמטע
צייט) מורה יחוד זמן מן הזמנים
מה שמוגבל וקבוע בו לאסוף
מקנה : מהבקר ועד עֵת מוֹעֵד ש"ב כד
פירוש גבול זמן ידוע · ועד"ז :
אני יי בְּעִתָּהּ אחישנה , בעת ישעי' ס
הראוי לו מצד השכל והמשפט
הראוי , ואין בזה שום התנגדות ,
בעת פקודת הגאולה, כי הוא
מצטרף על זמן נזכר לפנים או
ראוי מצד עצמה : כי עֵת לחננה, תהלי' קב
ופירושו בצדו כי בא מועד · וכן
הם הי"ז עתים בקהלת ג' · זמן
מצד ענינו הגזור ביצורים בסבת
יוצר כל : בלא עֵת נדתה, זמן ויקרא טו
הקבוע ורגיל : לא עֵת בא עֵת חגי א
בית יי להבנות, לא עתה זמן
בא עת הראוי לבוא : וְעֵת ומשפט קהלת ח
ידע לב חכם, כי דבר נעשה
בזמנו הוא משפט חכם · כי יש
דבר רק בעבור שהוא נעשה בעת קהלת ט
הראוי לו, הוא טוב : כי עֵת
ופגע יקרה את כלם (בעשטימ-
מונג) ע' בא דבר והפכו במקום
אחד ושניהם נכונים , כי יש דבר

ברא' כד עשורה לזכרים: ימים או עשור
ר"ל עשרה חדשים שהוא פחות
כומים; ויש שת"ז לחלק העשירי
שמות יב במספר סדורי: בעשור לחדש
(דער צעהנטע): ויש שת"ז לכלי
תהלי' לג זמר, בעל עשר נימין: בנבל
עשור:

עשרון שת"ז למדה שהיא
חלק עשירי מן איפה:
שמות כט ועשרון סלת (איין צעהנטל):
ויקרא יד והרבנו ושלשה עשרנים סלת

עשירי שם מספר סדורי
בכמות המתפרד לזכר
ומקדם העצם המתואר למספר
ברא' ח שהוא תאר: עד החדש העשירי
במדבר כז (דער צעהנטע): העשירי יהיה
ירמי' לב קדש. ולנקבה: בשנה העשירית
ובכמות המתדבק הוא מספר
מדותי ר"ל חלק עשירי מכל
ומקדם המספר שהוא תאר להעצם
שהוא מתואר בו ונסמך עליו:
שמות יז עשירית האיפה (איין צעהנטל)
ישעי' ו ומ"א: ועוד בה עשיריה:

מעשר תה"ש לנקבה ניתנה
ברא' יד עשר מכל: ויתן לו
ויקרא כז מעשר (דאז צעהנטע): איש
מלאכי ג ממעשרותיו: לראשית ולמעשרות
במדבר יח מכל מעשרתיכם

עשש

עשש פ"ע כמנו קל עניננו
תהלי' ו בלוי ורקבון: עששה
מכעס עיני (פערפאללען, טונקען),
פערדערבען, פערלעהרען) הולך
שם לא וחסר מצרה וכעס: ועצמי עששו
(גערנאגט) ברקב מעש:

עש שת"ז לתולעת הבגד
הרוחש בו ברקבון ומכלה
אותו: כבגד אכלו עש (מאטטען): איוב יג
עש יאכלם, נרדף עם סס: ישעי' נ
ידכאום לפני עש, כי הוא כולל איוב ד
כל מיני תולעים הרוחשים מגוף
רקב אם מבשר ואם מבגד:
ותמוס כעש חמודו כרקב ונאכל תהלי' לט
מעש: בנה כעש ביתו כולל איוב כז
הרפיון והבליה כאחד, ויתר
הוראתו בשרש עוש:

עשת

עשת פע"ו בב"ב הקל עניננו
זיו וזהר פנים מרוב
שומן: שמנו עשתו (גלענצען): ירמי' ה
ההתפעל עניננו השתנות
מחשבתו מרעה לרצון: אולי יונה א
יתעשת אלהים לנו (זיך בעדענקען,
קענן, זיך איינר זאכע אננעהמען)
ישוב מחשבתו בעבורך גם הרעה
אשר דמה לנו; חרשתם רשע
תרג' אתעשתתון ובדניאל ומלכא
עשית (זיך איבערלעגען):

עשות תה"ש מענין הקל:
ברזל עשות (גלענצענד) יחזק' כז
ומ"א: מעיו עשת שן: ש"ה ה

עשתות שמ"ר מע"ז: לעשתות איוב יב
שאנן וכבר פירשתיו
בשרש לפיד והמליצה נגד לפיד
בא עשתות ונגד בוז בא שאנן,
ר"ל מה שהיה לפיד בכבדות
ונבזה, יזהר ויברק ותחת היותו
נבזה שב ויהי שאנן ושלו בכבוד
והידור, וכשם עשת נבלל ג"כ
פירוש חוזק:

חראב"ע זמן רב לפניו (לאנג פֿאר
דניאל י הער)׳ וכן: בָּעֵת ההיא הבדיל
יי את שבט הלוי׳ ויש גם"ש
ירמיה ד לעתיד: בָּעֵת ההיא יאמר (דער
שמות ט איינסט)׳ וככף: כָּעֵת מחר,
(אום דיזער צייט) ד"ל כשיהי׳ מחר
כעת הזאת והוא יום שלם מע"ל:
שופטים יג וְכָעֵת לא השמיענו זאת׳ ד"ל
אתמול בעת הזאת, כי זה היה
ביום שני, והמלאך השמיעה
אתמול, כמבואר שם ישה
בפסוק אשר בא ביום אלי ע"ש:
ברא׳ יח כָּעֵת חיה כולל סבוב שנה שלמה
מעת לעת (איבער דאז יאהר
אום דיזע צייט)׳ כי כל סבוב
שלם נקרא מעת לעת, תקופת
יום או תקופת שנה׳ וחיים של
שנה נקרא בסתם חיה או חָי,
ברא׳ ח כמו כה לחי: לְעֵת ערב, קרוב
זמן (אונגעפֿעהר געגען אבענד):

עַתָּה תה"פ אם לזמן הוה:
שם כב עַתָּה ידעתי (איצט):
שם לב ואחר עד עָתָּה (יעצט): כי עַתָּה
ש"א ב תתן (זאגלייך)׳ ויש להורות
המשך זמן בעתיד היפך עבר:
ברא׳ ל כי עַתָּה יאהבני אישי (נון אעהר,
ישעי׳ כט אין דיא פֿאלגע): לא עַתָּה יבוש
שמות ו יעקב׳ לעתיד: עַתָּה תראה אשר
שם ס אעשה: כי לא באתם עד עָתָּה
(נאך) ע"ש עד׳ ורובו בא לשמש
במקום מלת הטעם והענין, בשני
משפטים המתיחסים זע"ז כאשר
המשפט השני נמשך מהקודם
ברא׳ ג אם לחיוב או לשלילה: הן האדם
ברא׳ יא היה וגו׳ וְעַתָּה פן ישלח: וזה
החלם לעשות וְעַתָּה לא יבצר שם ט
מהם (נון מעהר, פֿאלגליך)׳ כמו
אלא מעתה לפי זה כתל׳ (דעא
נאך)׳ מה יהיה הנמשך מזה:
שם לא וְעַתָּה כל אשר אמר אלהים (אלזא,
ש"א כז טולגליך): עַתָּה אספה יום אחד
ביד שאול, שעורו, איפשר
אספה׳ עתה אין לי טוב (איט
שם ד הין), כטעם על כן: וְעַתָּה ארור
אתה (דאהער) כבחינת טעם
על הקודם, וכן לשלול הקודם:
ויקר׳ לא וְעַתָּה הלך הלכת (אינדעססען)׳
וכן להורות איזה תנאי בדבר:
רות ג וְעַתָּה כי אמנם גואל אנכי (דעם נאך
אונגעאכטעט)׳ ובחבורו אל מלת
כי יבוא בשני משפטי המצטרפי׳
זע"ז בבחינת סבה ומסובב,
בחיוב או בשלילה, אם במשפט
המתאחר שהיה היפך מה שהוא
בחיוב או בשלילה בחיות משפט
ברא׳ לא הקודם: לולא אלהי אבי — כִּי
עַתָּה ריקם שלחתני (זא העטטעסט):
שם מג לולא התמהמהנו — כי עַתָּה שבנו
במדבר כב (ווערע ניכט — זא ווערען): לו יש
חרב בידי כִּי עַתָּה הרגתיך
והרבה כדומה וכמשפט הקודם:
שמות ט כי עַתָּה שלחתי את ידי (העטטע
איך װאללען, װען איך װאללטע)׳
ש"א יג והנמשך ואולם בעבור זאת: כי
עַתָּה הכין יי ממלכתך (זאנסט
העטטע)׳ והנמשך: וְעַתָּה
ממלכתך לא תקום (זא אבער)
וכבר בארתיו די באר בחלק
תל"ע § שנט):

עִתִּי תה"ש לאיש מזומן לדבר

קיומו נתלה בזמן ידוע וכאשר
לא ידע אדם עתו הנכון לא יועילנו
השתדלותו · כי לא ידע מה
שמזומן עליו בעתיד במעשיו ·
ומה שיקרה אח"כ אם טוב ואם
רעה הוא רק פגע בעיניו כאשר
לא ידע סבותיו מדוע קרהו כך ,
ומקרה הוא בעיניו · וכן בא על
עת קץ ויום המות , כמו שבא
שם שם יום סתם לע"ז : גם לא ידע האדם
עתו (זיין ענדע, שטערבעטאג)
וזהו בחבורו אל הכנוי המורה
על עת ידוע המיוחדת לו בלי
שנוי , וכן או יומו יבוא · ע"ש
ירמי' כז יום · וכן בסמיכות : עד בוא עת
ארצו גם הוא (ענדע, אונטער־
יחזק' ז גאנג) : בא העת קרוב היום :
ישעי' יד וקרוב לבוא עתה וימיה : כאשר
יאמר הלועז (זיינע צייט איזט גע־
איוב כב קאממען) ד"ל קצו וסופו : אשר
קמטו ולא עת , לפני הגיע עתם
קהלת ז למות בטבע ומנהג : למה תמות
בלא עתך , עת קץ שהם ע' שנה ,
שם ט כמו לא ידע האדם את עתו ,
למות · וכן יאמר עת לא על זמן
מיוחד ומוגבל מלפנים , כ"א
בהצטרפות על הענין לפי זמן
הנכון וראוי לדבר מצד החכמה :
משלי טו ודבר בעתו מה טוב (דאס טיק־
טיגע צייט) , כי הדבר הנעשה
בעת שמחייבו השכל הוא זמנו
קהלת ג הקבוע לו : הכל עשה יפה בעתו :
ד"ה א ט מעת אל עת , מזמן משוער עד
נקודת שוב הזמן ההוא ושם הוא
סבוב מז' ימים לז"י · ופתס מע"ל

כ"ד שעות , שהוא זמן מיועד
לסבוב שלם מן השמש : מעת יחזק' ד
עד עת תאכלנו , פעם אחת בכ"ד
שעות · וכן בא עת על מקרה
העת אם במקרה טוב או ברע :
ויהי עתם לעולם (וואהלשטאנד) : תהלי' פא
והעתים אשר עברו עליו (טיק־ ד"ה א כט
זאל, אוועראנד נעטעללע, בעגעג־
בענהייטען, גוטע אדער שלעכ־
טע) : משגב לעתות בצרה : בידך תהלי' ט
עתתי (שיקזאל) תפס הזמן במקום שם לא
הקורות, כי הם נקשרות בה ,
כמ"ש הכדרש "ובהפשי אמתחו'
עתותי · כי רובו על קורות רעות :
מדוע משדי (אשר) לא נצפנו איוב כד
עתים (לו) · קורות ופגעים , כי
הוא אחד פשוט , וגם יודעיו לא
חזו ימיו מדת ימיו וסופו , כי הוא
בכ"ת , והוא מאמר מוסגר, ומדוע
מוסב על גבולות ישיגו · ובא :
לעתים מזומנים : ובעתים ההם , עזרא י
בתאר זכר : יודעי בינה לעתים , נחמי' י ד"ה ב טו
תאר לחושבי העתים לקבוע בהם
סדור הזמנים והמועדים : לחכמים אסתר א
יודעי העתים , פירשו בו קורות
העתים ודברי הימים , או אנשים
מנוסים וידועים (ערפאהרנע) :
ובחבור אות שמוש : בעת ההיא , שם ט
יש לשעבר : ואצוה אתכם בעת דברי' א
ההיא (דאמאלס) ויש בהוה בקבב
הימים : ויהי בעת ההיא (אום בראשי' כא
דיזע צייט) · לפי שהוא מצטרף
על מעשה שקדם : ויהי בעת שם לח
ההיא וירד יהודה , לפי דעת ס"ע
בעת הזאת ממש , אבל לדעת

עַתִּיק תה"פ מ"ש חזק ועצום: ישעי' כג ולמכסה עתיק (שטארקע אנצוגען) ובדבר ספרים כתוב עתיק וענינו רב וחשוב וכבוד הצורך ... ובן הון עתיק (מיטעהנ ליך הייליך) ומ"ש ישן: ד"ס א ד והדברים עתיקים (אלט, אנטיקען) וכן בארמית ועתיק יומין יתיב רב ועצום בימים, ישן נושן תרג' עתיקא. כי נושן אינו מורה זקנה ושיבה, כ"א דבר חזק קיים ימים רבים, לכן אמר עתיק יומין כי לא יפול זקנה אצל השם אבל נושן כי קיומו לאין תכלית: ומ"ש הפרדה ישעי' כח וסורו מדבר: עתיקי משדים (ענטוואהנטען) שנעתקו ונפרדו משדי אמם ... ומ"ש והדברים עתיקים נעתקו מגוף ספר אחר, ומזה שם העתקה (קאפיע, אבשריפט, איבערזעצונג) המעתיק דברים מגוף הכתב לכתב אחר בלשון אחת, או מלשון ללשון אחרת:

עתר

עָתַר פ"ז נב"ב הקל ענינו ... בקשה ורבוי הפצרה בדברים להפוך רצון זולתו מרעה לטובה: איוב כב יעתר אל אלוה וירצהו (איינברינגען, הנה אנטגעגען פלע...) בראשית כה ויעתר יצחק לה' כפירש"י הרבה הפציר בתפלה: והנפעל נופל על המתרצה על ידי התפלה: ישעי' יט ונעתר להם ורפאם (זיך ערביטען לאססען): ש"ב כא ויעתר לו ה': ויעתר אלהים לארץ נתרצה לה' ... ולפי שכולל ג"כ הפצרה לפן בא לע"ז גם שלא במקום תפלה, ונעתרות נשיקות משלי כז שונא (איבערטריבען, ענטגעגען) ... במה שנמשא ש"פצר ג"כ לענין המרבה בבקשה ופגיעה ויפצר בו ולענין מופלג בקבורים יותר מדאי בגלל שהם לטורח ולמשא וקשה לסבול ע"ש פצר: וי"ל גם פצעי אוהב, נאמנים ורצוים, לכן הטובים, ונשיקות שונא הם כבדים במשא וקשה לסבול, בשפתיו יפציר לנשק ולבו בל עמו: וי"ל ונעתרות מנשיקות שונא, בהעלמות מ"ם השמוש ובא בס"נ בעבור נשיקות, כמו שתוכחת מגולה טובה מאהבה מסותרת כן נאמנים פצעי אוהב ונעתרות ורצוים מנשיקות שונא:

ההפעיל שמות ח והעתרתי אל (פלעהען) ... במקום שאין סבה למתפלל לבקש תחנה בעד מי שיתפלל בעדו כי ואין לו זכות נופל לשון העתרה: איוב כב תעתיר אליו וישמעך: ומ"ש הפצרה ורבוי דברים של טרח ומשא: יחזק' לה העתרתם עלי דבריכם (בעלעסטיגען, איבערהיפען) ... דרינגען, ... וזה הוראת מלת על לרעה:

עָתָר תה"ש זולהבו עשן וכבוד: סס ח ועתר ענן הקטרת (דיקער, טוטער רויך): ... ג"כ ענינו רצוי ופיוס: ירמי' לג וגליתי להם עתרת שלום ואמת (ווינזגען גשויעטט) או רבוי (היפונג, איבערפלוס) ובתב

איוב יז ידוע, בזמן ידוע: ביד איש עִתִּי (מיין בעטטעלטר) ונחלקו בשרש השם לדעת הרד"ק הוא מנע"ו פות · ולדעת הראב"ע משׁ ענת ע"מ כף בת, ואנכי הצגתיו במקו' שיהיה נוח למצוא בלי ספק:

עתד

עָתַד פ"י בכ"ב הפיעל ענינו הכנה וזמון לעתיד:
משלי כד וְעַתְּדָהּ בשדה לך (בערייטען, אורדנען, בעטטיאאנען):
איוב טו ההתפעל: אשר הִתְעַתְּדוּ לגלים, עומדים לנפול ולהיות גל:
שם שם **עָתִיד** חה"ש: כמלך עָתִיד לכידור, ע"ש כדר:
אסתר ו עֲתִידִים ליום הזה (בערייט זיין):
איוב ג הָעֲתִידִים עורר לויתן: ואין בעתיד הוראת הכנה בידים, כ"א העומדי'
דברי' לב מצד עצמם מצד המקרה: וחש עֲתִידוֹת למו (צוקינפטיגע דינגע):
ישעי' י וַעֲתִידוֹתֵיהֶם שוסתי · הויותם בעתיד, וי"מ האוצרות אשר אצרו לעתיד:

עַתּוּדִים שה"ז לתישי' הגדולי' מנהיגי הצאן: והנה
ברא' לא הָעַתֻּדִים העולים על הצאן (בעקקע).
ירמי' נ כְּעַתּוּדִים לפני צאן · ועש"ז נקראו האצילים והגדולים מנהיגי העם עתודים כמו שנקראו ג"כ
זכרי' י כרים ואילים: ועל הָעַתּוּדִים
ישעי' יד אפקוד: כל עַתּוּדֵי ארץ (גרחסע, רייכע קעניגע) וי"מ גזוה ועתודותיהם שושתי:

עתם

נֶעְתַּם פ"ע בנינו נפעל ענינו עלטה

עלטה עכה מעשן וענן: בְּעַתָּם ישעי' ט ארץ (דאמפפטען):

עתק

עָתַק פע"ו בכ"ב · הקל יש עומד: ענינו זקנה רבה:
תהלי' ו עָתְקָה בכל צוררי (אלטערן):
איוב כא עָתְקוּ וגם גברו חיל, אף כי זקנו עוד גברו כח · ויש ענינו עקירה ונסות תתיקה: וצור יֶעְתַּק
שם יח ממקומו (פערריקט ווערדען):
הִפְעִיל ג"כ יש עומד בקל:
שם לב הֶעְתִּיקוּ מהם מלין (פערלאססען) הדבור נסתלק מהם · ויש
איוב ט יוצא: הַמַּעְתִּיק הרים ולא ידעו:
ברא' יב וַיַּעְתֵּק משם ההרה, (פארטריקקען) העתיק אהלו ממקומו, או שהוא עומד כמו העתיקו מ"מי ולפי שפעל העתק מורה על עקירת דבר מיסודו והנחתו במקו' אחר, לכן נשתמש על המעתיק דברים מגוף הספר של הכותבם
משלי כה אל ספר אחר: אשר הֶעְתִּיקוּ אנשי חזקיה, (אבשרייבען) שהוציאו אותם מגוף הכתבים שכתב ש"ה, ופירוש הנה כי לפניהם היו עוד חסר מהספר:

עָתָק חה"ש עקר ענינו נושן חזק, ונוסתעף לכמה מושגים לפי הענין שהוא מתאר:
ש"א ב יצא עָתָק מפיכם (טראטציגע, שטאלצע, איבראיהטיגע רעדען):
תהלי' לא הדברות על צדיק עָתָק, נסמך לגאוה ובוז דברים קשים: תדברו
שם עה בצואר עָתָק, בקשה ערף ומ"א:
משלי ח הון עָתֵק וצדקה, רב וחזק:

עתיק

אות פ

פאה

הַפֵּאָה פ"י בנינו הפעיל נגזר
משם פאה, ועניינו
בענין פעל הנגזר מן השם שמורה
דברים לב הפך הפעולה והסרתו: אמרתי
אַפְאֵיהֶם (פאנדם פערניכטען,
געגלויך פערניכטען), כמו שיאמר
מן דשן ודשנו שהוא הסרת הדשן
כן מן פאה הפאה, ר"ל גם
יתר הפאה המעט הנשאר מכל
אבריהם:

פֵּאָה שת"ז לקצה הגוף:
במדבר ט ותחלקם לְפֵאָה (דאז
ענדע) כלומר לקצוי הארץ:
שמות כו לַפֵּאָה האחת (ענדע) לקרן הצד
שהוא בעבר אחד בגוף שבו כלה:
ויקרא יט לא תְכַלֶּה פְּאַת שדך (דאז ענדע)
התבואה העומדת בקצה השדה
שם שם בסופו: לא תקיפו פְּאַת ראשכם,
השערות הגדולות בצדדי הראש,
שהם כמו סוף לגוף ולדעת קצת
יבא ג"כ על כל הצד ועבר מה'
במדבר לה הרוחות: את פְּאַת קדמה אלפים
באמה (זייטע) ולדעת הרמב"ן
הענין כמשמעו קרן החיצון
(עקקע) שימדדו את פאת המזרח
מקרן מזרחית דרומית עד קרן
מזרחית צפוני' אלפים אמה וכן
הנשאר וא"כ אינו סותר למה
שאמר אלף אמה סביב, וכן כל
פאת הוא רק הסוף והקרן בגוף:
שמות כו לִפְאַת ים לִפְאַת צפון, ר"ל
במקום שיכלה המשכן ברוח ים
וברוח צפון, ופאת בבחינת סוף
מרחב המשכן, והמבאר שם
מפרש כל רוח נקרא פאה, ולא
ידעתי מה דחקו לזה, כי לא
תמצא שם פאה כי אם בגבול
סוף שיכלה שם וצ"ע ועמ"ש
המבאר לויקרא על פאת שדך
והרבוי: על ארבע הַפְּאוֹת, הם שם כה
הפנות והמקצועות, כי בדבר
המרובע נקרא רק הפנה והמקצוע
פאה, ולא השטח באורך וברוחב,
ומזה תבין פאת ראשכם, כי
הראש איננו עגול בתמונתו,
לכן נקראו הפאות אשר בשני
צדדי האזנים אבל השער שלפניו
ושלאחריו אינם בכלל: ומחץ במדבר כד
פַּאֲתֵי מואב, תאה לראשי העם,
כמו שנקראים פנות, ע"ש פנה
ומ"מ: ויי פְּתָהֵן יערה, ר"ל פאת ישעי' ג
ראשן, ע"ש ערה, וע"ש פות:

פאר

פֵּאֵר פ"י בב"כ הפיעל (א) יש
עניינו נגזר משם פארה,
המורה קציצת הפארה והענף:
לא תְפָאֵר אחריך (נאכפאויק, דברים כד
קען) לחפש הפירות מה שנשאר
בהן ולא נפלו בנהנוד (ב) ויש
עניינו הדור וגוי: לְפָאֵר מקום ישעי' ס
מקדשי (צירען, פערהערליכען,
שמיקקען): יְפָאֵר ענוים בישועה תהלי' קמט
(קרענען, רוהם פערשאפפען):
ולקדוש ישראל כי פֵאֲרָךְ: ישעי' נה
ההתפעל מע"ז: מעשה ידי שם ס
לְהִתְפָּאֵר (זיך ריהמען, פנעם

מהר"ק ז"ל, וזה דבריו: ואני
תמה על מה שנהגו בנתינת
שלום במוצאי יוה"כ איש לרעהו
לאמר תענה ותעתר וכן אמר
הפייט תזכו לשנים רבות תענו
ותעתרו, ואין זה על הלשון,
כי המקבל התפלה הוא הנעתר;
ואין לדמותו לפעל נענה שבא
על הנשמע בתפלתו ועל השומע
התפלה, אמנם זה לפי שפעל
ענה נופל על המשיב לקורא ועל
התחלת הדבור, ע"ש ענה ואבל
בזה לא יתכן כו' ולא נמצא במקר'
והלשון קצרה אצלינו
ומרובה היא להרחיבה
במיון הנמצא, אף שלא
נמצא כן הדבר בלשון המקרא.
משמע שקצת בני עמינו
חנקה איסף בשם פיוטים
פקהו בוהת אשר חברו,
והוא חטא גדול עליהם,
והמתפללים בהם מזכיר
עונם ומחדש עון לעצמו,
המקום יצילנו ממכשול
הלשון ולב לתת כשלנו
שוגגים עפ"ה ואין דבריו כי
אם דברי אמת וצדק; וגם החכם
הראב"ע בפי' קהלת פסוק כי
אלהים בשמים וגו' קורא תגר
על הפיוטים האלה והאשימם
בג' דברים, הא' שהם רובם
חידות ומשלים; ועל כל מלה
ומלה עמוס תלי תלין וקופות
של אגרות ודרשות, ואיה שוקל
ואיה סופר למצוא חידותיו

ורמיזותיו, וגם הדרשות הם
כפטיש יפוצץ סלע ופעם יתפוס
המו זה ופעם אחר, ע"כ כל
פיוטיו חידה ולא מליצה לו;
והב' שהפיוטים יוצאים בלולים
מערוב לשונות, ואם תהיה
תפלתנו לשון הקדש, תהי נקיה
ולא בלולה בלשונות הנכריות;
והג' שהלשון ביד הפיוט עיר
פרוצה אין חומה, שיעשה זכרי
לנקבות והיפך הדבר, ויכנה
בנינים ויעשה משקלים שלא על
הענין כאשר הם נמצאים בכתוב;
ותחת להקל הענין בלשון הוא
מכביד עלינו במלות רחוקות
וזרות, ולא די שהענין בעצמו
שמכוין עליו זר ורחוק, וצריך
עיון לעמוד עליו, הוא מכביד
אותו יותר במה שתפס מלות
קשות וזרות, במקום שהיו מצוי
לו מלות קלות ומבוארות,
ומוסיף עוד הלחץ והדחק כאשר
בשמו ייסר הבית ובחרו וציב
דלתותיו. וסיום דברי הראב"ע,
ולא אוכל לברר אחד מני אלף
מטעיות הפיוטים, והטוב בעיני
שלא נתפלל בהם, וגם דבי דעמא
בימינו חוסמים פיהם בפתח שלא
לאמרם והניחום לעמא דבר
שיספיק להם מלות בלי כוונה;
ולא תעלה ארוכה למליצותנו
עד יערה רוח ממרום עלינו
ויהפוך לנו שפה ברורה ולשון
עלגים תמהר לדבר צחות:

פג

פַּגִּים שת"ז לתאנים בתחלת
גדולם ואחר החניטה :
ש"ה ב החאנה חנטה פַגֶּיהָ (אונרייפע
פייגען) :

פגל

פִּגּוּל שת"ז לדבר הנתעב, מצד
ששנה העושה מחשבת
הנושא אשר בקש לעשות לו
ויקרא ז הדבר ההוא לרצונו : פִּגּוּל יהיה
לא ירצה (פערווארפען) לפי
ישעי' סה ששנה רצון השם בו : ומרק
פִּגּוּלִים כליהם, כל הבר שהוא
נגד הרצון הוא פגול :

פגע

פָּגַע פע"ו בב"ב׳ הקל א) יש
ענינו פגישת מקו׳ במקרה
בראשית כח וקשורו בבי"ת : וַיִּפְגַּע במקום
(אנלאנגען) נגיעה ודבוק, שקרב
אל מקום מן המקומות במקרה :
יהושע יט וּפָגַע ביריחו, כמו נגע (אנשטאס-
סען, רייכן, בעריהרען) וכקשור
שם שם אל לע"ז : וּפָגַע אל הנחל (אנ-
שטאססען, אנגען) : ובא ג"כ על
פגישת ב׳ גופים מתנועעים זה
שמואל ב לעומת זה : וּפָגְעוּ הדב (בעגעג-
ש"א י נען, ענטגעגען קאמען) : וּפָגַעְתָּ
חבל נביאי׳ (בעגעגנען, אנטרעפ-
שמות כג פען) : כי תִפְגַּע את שור איבך
(פאן אונגעפעהר אנטרעפפען,
אויפשטאססען) ; ובא ביחס הפעול :
שם ה וַיִּפְגְּעוּ את משה ; וכן בבי"ת :
בראשית לב וַיִּפְגְּעוּ בו מלאכי האלהים. ב) ויש
ענינו כמו נגע לרעת בהבאה או
מ"א ב בדבור : אשר פָּגַע בשני אנשים
צדיקים (אנפאללען, ליידעס טוהן,
בעליידיגען) : פן יִפְגָּעֵנוּ בדבר, שמות ה
כמו ינגענו ויענישנו, כי נכלל
בענינו קיום משפט ענש בפעל
(איינע בעשטראפונג פאללציהען) :
ש"א כב נגשו פְּגַע בו : וּפְגַע בכהנים, לקיים
ש"ב א בהם משפט ענש מות על
שופטי׳ ח הכעיסם אותי : קום אתה וּפְגַע
בנו, קיי׳ בנו משפט מות שהרצח :
ויש מ"ש פגיעה בדברים קשים :
רות ב ולא יִפְגְּעוּ בך בשדה אחר (שלעכט
בעגעגנען, אנפאהרען, אונאנ-
שטענדיג בעהאנדלען) . ג) ויש
ענינו הפצרת בקשה ותפלה :
שם א אל תִּפְגְּעִי בי (דרינגענד, אנהאל-
טענד ביטטען) הפצרה לסור לקולו :
איוב כא ומה נועיל כי נִפְגַּע בו : וּפִגְעוּ
בראשית כג לי בעפרון (אנהאלטען, איינע פיר-
ביטטע טוהן) : ואל תִּפְגַּע בי כי ירמי׳ ז
אינני שומע : ומ"ש קרוב לזה
ענינו נשיאות פנים ע"י הפלה :
ישעי׳ מז ולא אֶפְגַּע אדם (שאהנען, ריק-
זיכט נעהמען) ופי׳ לא ארצה
שם כד בפגיעת אדם : ועד"ז : פָּגַעְתָּ את
שש ועושה צדק : רצית פגיעת
איש עושה צדק, בדרכיך יזכרוך,
כאשר הזכיר שמך להתפלל אליך
בעת דרכיך ר"ל משפטיך כי
משפטי השם נקראו דרכים, ע"ש
דרך ; ויזכרוך הוא זכירה ליקר
ע"ש שבח ; וש׳ קצף :
שם נג הרפעיל מ"ש מע"ב : הִפְגִּיעַ
בו את עון כלנו (פאללציהען)
קיים בו ענש עוננו, כאשר אמרתי
כי הוא נופל על קיום הריצת
משפט

שם סא הערליכען) : מטע ה' להתפאר (רוהם) : ויש שהוא התנהגות והתגדלות על זולתו ביתרון :

שפוט ס התפאר עלי (טטאלירען, טרייאומפיהרען, זיך איינען פארצוג געבען) : וזה הוראת מלת על, השתבח שתגדל ממני : וגם הוא להתגאה בדבר מדומה שאין

שופטי' ז בו : פן יתפאר עלי ישראל (זיך איין רוהם אדר פארצוג צואייגנען וועלכער ניכט וואהר איזט) :

ישעי' י היתפאר הגרזן על החוצב בו, נרדף עם יתגדל, היחשוב שהוא גדול, משא"כ בקשה כי"ת הוא

שם מט תפארת כבוד : אשר בך אתפאר :

פְּאֵר

שת"ז לעדי : כמו נזר המפאר את הראש :

שם סא להת להם פאר (קראנן) : כחתן

שם שם יכהן פאר ג"כ פאר לראש : ואמר יכהן לפי שהכהנים היו נושאים

שמות לט הכובעים לכבוד ולתפארת : ואת פארי המגבעות שש, הבאור שם באר עפ"י רש"י שהוא מקרה,

יחזק' כד ולא זכר : פארך חבוש עליך :

שם מד כי היה כהן : פארי פשתים

שם כד ופארכם על ראשכם : הפארים

ישעי' ג והצעדות : והם כלם תארים לעדי הראש : ונ"ל כי הוא מן השמות המתחלפים כמו שמלה שלמה ופאר ואפר אחד הם, והאפר הוא הצעיף ומטפחת שכורכים הירושלמים סביב המגבעות, ואז ישוב אפר לפארי ומ"ש ויתחפש באפר ר"ל בצעיף שעל המגבעה כסה פניו :

פֹּארָה

שת"ז נרדף עם סעיף : מסעף פארה במערצה ישעי' י

(צווייגע) : ותשלח פארות : יחזק' יז

ותארכנה פארתיו : שם לא

פָּארוּר

שמ"ז מענין פאר בכפילת הרי"ש : כל יואל ב

פנים קבצו פארור (טעגהייט) נחום ב

ע"ד אספו נגהם וזה"ק דחה חפי' הזה, כי אין קבוץ מענין אסיפה, כי רק אסיפה יאמר על העדר החלקים להכנס אותם ולהסירם ולא קבוץ דפרוו נכוני, ואולי קבצו כמו כוצו בחלוף אותיות המוצא' ופי' נכווץ ונקמט מפאר שלהם ועי"ש פרה :

תִּפְאָרָה

תה"ש להדור ונוי וקשוט : ולצפירת ישעי' כח

תפארה (פראכט, הערליכקייט, רוהם) וכם"נא : לכבוד ולתפארת שמות כח

(צירליכקייט) : והגדלה והתפארת ד"ה א כט

(רוהם, ווירדע) : כי הוא תאר מצטרף על הענין שהוא מתאר, או מלבוש או תכשיט שיתן תפארת ללובשו כמו : עטרת משלי ד

תפארת : תפארת העכסים : בגדי ישעי' ג

שם נב

תפארתך : כלי תפארתך, או יחזק' יז

מעשה שהיא תפארת לעשיה :

כי תפארת עזמו אתה (רוהם, תהלי' פט

גלאריא) : תפארת בחורים כחם : משלי כ

שם תפארת : ותפארתו עבור על ישעי' סג

משלי יט

פשע : כי לא תהיה תפארתך שופטי' ד

(עהרע) : ועל מקום נבחר : ובית ישעי' ס

תפארתי אפאר, וכל שהוא יתרון במעלה על זולתו התפארת לו ע"ד התפאר עלי :

פגש

פָּגַשׁ פ"י גב"ב׳ הקל ענינו נרדף עם פגע מה שיורה קרבת גוף אל גוף הבא לקראתו וגם הוא קשור בבי"ת וביחס
בראשית לג הפעול: המחנה הזה אשר פָּגָשְׁתִּי
ישעיה לד (בעגעגנען, אנטרעפפען): וּפָגְשׁוּ
ירמיה לא ציים את איים: ויהי כִּפְגֹשׁ אותם:
בראשית לג כי יִפְגָּשְׁךָ עשו: וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בהר
שמות ד האלהים ׳ ומ"ש בקשור בי"ת
משלי יז לרעה כמו פגע: פָּגוֹשׁ דב שכול
הושע יג באיש (אנפאללען): אֶפְגְּשֵׁם כדב
שמות ד שכול: וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יי, פגע בו בענש וייסורין:

משלי כב הנפעל: עשיר ורש נִפְגָּשׁוּ (צוזאממען טרעפפען)׳ כי פעל פגש נופל בב׳ מתנועעים זה פוגש ונפגש וזה פוגש ונפגש, כמו נדבדו׳ כלומר כל אחד נפגש מחבירו בעוד, כמשפט פעל משתף שלא יבוא ביחיד, והענין שיסכימו זע"ז לענין אחד:
תהלים פה חסד ואמת נִפְגָּשׁוּ עצה"מ:

איוב ה הפיעל: יומם יְפַגְּשׁוּ חשך ר"ל כמו בחשך יגששו׳ כי בדבר אשר האדם נוגע בו הוא פוגש בוי והכוונה, שיהיו נדחפים בדברים כאדם הנדחף בחבירו בפגשו בחשך (אנשטאססען)׳ וזה הורא׳ הפיעל חוזק הפגישה ודחיפה:

פדה

פָּדָה פ"י דב"ב׳ הקל ענינו פטור דבר מחוב שעליו, אם עשוהו חפשי משעבוד, או נקוהו מתשלומין או מרעה או מענש: אשר פָּדָה את נפשי ש"ב ד
מ"א כט (בעפריען, ערדעטטען) הצלה
ישעיה נג מרעה: פָּדָה נפשי מעבור בשחת
(פריא אמכען) הצלה ממות:
פָּדְךָ ממות: פָּדָם מני צר: ומבית תהלים ס
תהלים עח עבדים פְּדִיתִיךָ (ערלעזען, בעפרייען) משעבוד: וְהַפֹּדְךָ מבית
מיכה ו
דברים יג עבדים: וּפְדוּיֵי יי: פְּדֵה אלהים
ישעיה לה
תהלים כה את ישראל, נקייה מעון: וַיִּפְדּוּ
ש"א יד העם את יונתן (אויספרעכען) מענש מיתה: פְּדֵנִי מעשק אדם: תהלים ס
ויש ענינו תת מחיר כסף בעד דבר כפר נפשו מחוב המוטל
במדבר יח עליו: אך פָּדֹה תִפְדֶּה (אויזקויפען): אח לא פָּדֹה יִפְדֶּה, כפר
תהלים מט ממון (אויסלעזען) וזהו ההבדל שבינו ובין גאולה, כי גאל נופל רק על דבר הפודה לעצמו (איינלעזען)׳ ונופל על קרוב גואל אחוזת אחיו וקרובו לעצמו׳ אבל פדה נופל על הפוטר הנפדה מחוב מה להיות נקי וחפשי, הנותן כסף מתיר שדהו שמכר או של קרובו להיות שלו הוא גואל (איינלעזען, אן זיך קויפען)׳ והנותן כסף מחיר עבד שנמכר לצאת לחירות הוא פודהו (אויסלעזען, פריי אמכען)׳ ומ"ש:
ויקרא כז וּפָדָה בערכך׳ בערך אל הכהן להיות נפטר מחוב הכהן, ואמר אחריו ואם לא יגאל, כי אחרי הפדיון יש לבעלים יד בו, ובערכם נופל עליו גאולה להיות שלו:

ויקרא יט הנפעל: והפדה לא נִפְדָּתָה (אוז־

משפט ענש יסורין או מות , ובא בהפעיל לפי שהשם היה
שם שם מסבב שיפגעו בו : ולפשעים יפגיע , בו בעבור חטא הפשעים .
שם נט ומע"ג : כי אין מפגיע , מעתיר :
איוב לו ויצו עליה במפגיע :

פֶּגַע שמו"ז לקורות רעות מזדמנות לאדם : אין שטן
מ״א ה ואין פגע רע (אנשטאס , אונגליקספאלל) : עת ופגע יקרה את
קהלת ט כלם (צופאלל) . וכל מה שיקרה לאדם מבלי הכינו סבותיו הוא פגע ע"ש עת . והוא שוה ונרדף לשם מקרה , אך בזה נכלל עוד מושג ענין מורה שהמקרה הוא לרעה , כאמרם פגיעתן רעה :

מִפְגָּע שמ"ז מזה , לדבר שהוא פגע רע ומכשל לאדם :
איוב ז למה שמתני למפגע לך (גענגענשטאנד דעס אנשטאסעס) כאדם הכועס ובעת כעסו ופגע בו איש לדבר אתו , או לדבר חפץ זולתו , ובשטף אף ישפוך עליו רגזו לשכך בו חמתו , והוא ישוב העצם שבו נעשה ונגמר הענש שהיה רוצה לקיים במכעים אותו כאשר בארתי כי פגע בקל הוא קיום הענש בפעל בחוטא המכעים , ויתרגם (נור פאללן יהוה דעס צארנס טראפען) . או למה שמתני כאלו הייתי פוגע בכבודך והזקתי לך בחטאי , והלמ"ד במקום כ"ף , והוא ע"ד ולא יפגעו בך בשדה אחר . והוא מתיישב למ"ש חטאתי מה אפעל לך :

פגר

פִּגֵּר פ"ע בנינו פיעל ענינו עייפות ורפיון כח מרוב יגיע ולבוט וטרח הדרך : אשר ש״א ל
פגרו מלכת אחרי דוד (אבגעמאטטעט , ערמידעט , ענטקרעפטעט , אמראדע זיין) . ואם נפרשהו עפ"י לשון ארמית שמתרגם הרם פגר , והרס נאמר על ההורס מקום מצבו ללכת או לפניו או לשוב לאחוריו , כמו . אל יהרסו לעלות , וכן כאן הרסו מערכת הצבא ושבו לאחור (צוריק וויכען) ועל ב' הפנים מורה אות חשמוש , הרסו לעלות בלמ"ד הקרוב פגרו מלכת במ"ם הרחוק :

פֶּגֶר שת"ז לגוית מת בלי רוח חיים והוא ש"ק ורובו על מתים בהריגה בדבר באדם , ובחתוך ועריפה בבהמה : ונתתי ש״א יז
פגר (לייכען) באדם : כפגר מובס , ישעי׳ יד
וכן : וירד העיט על הפגרים ; ברא׳ טו
והנה כלם פגרים מתים . בדבר : מ״ב יט
את פגריכם על פגרי גלוליכם , ויקרא כו
עצה"ד : וכמ"ש בשם נבלה מה שלא נקבר במותו כראוי נקרא נבלה פגר , וכן : וראו בפגרי ישעי׳ סג
האנשים הפשעים בי , לפי שאינם נקברים : יפלו פגריכם , בלי במדב׳ יד
קבורה . והשם ע"ש סופו ע"ד כי ימות מת . ונמצא שם פגר כולל המת שלא כדרכו וטבעו והוא איננו נקבר כראוי לו , ע"ש נבל :

החפץ והרצון והצווי: על פי יי יחנו במדבר ט
(נאך בעפעהל, פערארדנונג): על דה׳ מה
פי פרעה כמו על יד: כל אשר יהושע ט
ימרה את פיך: אני פי מלך קהלת ח
שמור, מצותו: מפי עוללים תהלי׳ ח
ויונקים, על ידי: איפא פיך אשר שופטי׳ ט
תאמר: חלקו מחמאות פיו, תהלי׳ נה
אמרי פיו: כי פיהו מריתי: ועל איכה א
פיהם יהיה: וכל עולת קפצה דברים כא
פיה, והרבוי: ולה שני פיות תה׳ קז
(טניד) חודה של חרב: כחרב שופטי׳ ג
פיות, ומ״א: בעל פיפיות (פיפ׳ משלי ה
טניידיג): חרב פיפיות, ומ״א: ישעי׳ מא
והיה הפצירה פים (פייל) בעל תהלי׳ קמט
ש״א יג
פיפיות רבות, כי בארמית נקרא
פה פום. וי״א כי פים ת׳ פיים
בנפילת יו״ד כמו צים ע׳ ציה:
פי שם משמש במקום מלה
להורות שעור וערך וסבה
ואמצעית ותתיחסות: לתת לו דברים כא
פי שנים (צווייפאך) כלומר שעור
שני חלקים מכלל המספר: יהי מ״ב ב
נא פי שנים ברוחך אלי, ר״ל
ההבדל שבינו ובין משנה. כי
משנה הוא כפל דבר שלם, אבל
פי שנים הם ב׳ חלקים מהשעור
הנמצא. לתת לו פי שנים, אם
יש ב׳ מאות כסף והם ג׳ אחין
יחלק הכסף לד׳ חלקים, ויטול
הבכור מאה כסף פי שנים ממה
שיקחו הב׳ אחין כל אחד. ועד״ז
פי שנים ברוחך אלי, ב׳ חלקים
בערך מה שאצלת על שאר
נביאים, ולא כפל כל שעור
מעלתו. והכ׳ וע׳ רלב״ג שם:

אל

על פי הדברים (נאך איננהאלט, דה׳ מג
נאך פערהעלטניס דער דינגע):
על פי אשר תשיג, לפי ערך: ויקרא כז
חנוך לנער על פי דרכו, לפי מדת משלי כב
שכלו ומדת ימיו: איש כפי אכלו שמות יב
לפי שעור אכילתו: כפי שניו, ויקרא כה
במספר: כפי אשר אינכם שומרי׳ מלאכי ב
(וויל) סבה: הן אני כפיך לאל. איוב לג
כחפצך שידבר אל עמך כן אדבר
עמך בעד האל: לחם לפי הטף ברא׳ מז
(נאך חנגאהל): איש לפי אכלו שמות יב
(נאך פערהעלטניס): לפי שכלו משלי יב
יהלל איש, שעור איכות: ולפי במדבר ט
העלות הענן (יע נאך דעם) לפי
מדת הזמן: לפי מלאת לבבל, ירמי׳ כט
לפי שעור הזמן: לפיהן ישיב ויקרא כה
גאלתו. שעור בשעור:
פה מלת תה״פ להורות הוה
במקום: שבו לכם פה ברא׳ כב
(היר). ובאל״ף ת׳ ה״א: ופא איוב לח
ישית בגאון גליך: האין פה נביא מ״א כב
(אין דיזער געגענד). כי יש פה
איננו מצמצם במקום מסומן כ״א
בגבול סביב מקרוב: שלשה יחזק׳ מ
מפה ושלשה מפה, ר״ל צד
בהצטרפות המקום (איינע אונד
דיא אנדרע זייטע): אחר מפו שם יט
ואחד מפו בוי״ו ת׳ ה״א: ובחבור
מלת אי לפניו עיי׳ ש׳ אי.
וש׳ איפ:

פוג

פוג. פ״ע בב״ב. הקל ענינו
בטול תנועה ושוממות
והפיון כח הדבר: ויפג לבו (וואנ׳ ברא׳ מה
קען), וג״ל כי ויפג כמו ויפק מן

פוק

שם כז (אנגעקוספטווערדען) : לא יִפָּדֶה:
ישעי' א ציון במשפט תִּפָּדֶה :
שמות כא ההפעיל : אשר לא יעדה
וְהֶפְדָּהּ (נור אנזקויפונג פערהעלּ־
פען) האדון יסבב שתפדה נפשה:
ויקרא יט הָהפעל : וְהָפְדֵּה לא נפדתה :
תהלי' קיא פְּדוּת שמ"נ : פְּדוּת שלח לעמו
(רעטטונג, בעפריאונג):
שמות ח ושמתי פְדֻת (אונטערשיד) ל'
הפרש והבדלה:

פִּדְיוֹן תה"ש לכפר נפש
שם כא לפדותו : ונתן פִּדְיוֹן
נפשו (לעזעגעלד) : ובמ"ם ת' נו"ן:
במדבר ג הַפְּדְיוֹם מאת הערפים :

פדן

פַּדָּן שת"ז לדבר זוגי במספר
בעל ב' חלקים דומים :
בראשי' כח פַּדַּן ארם (פאמר) כי צמד בל' ארמי
פדן, ולפי שיש ב' ארם ארם
נהרים וארם צובה : וע"ש נהרים
שמונה בין ב' נהרות נקרא פדן
וי"מ פדן כמו שדה בל' ערב :
דניאל יא אַפֶּדֶן שת"ז לארמון : אהלי
אַפַּדְנוֹ (פאלאסט) :

פדע

פָּדַע פ"יבנינו קל ענינו בערבית
איוב לג פניה והסרה : פְּדָעֵהוּ
מרדת שחת (וועגוועגדען) : ר"ל
הצילהו :

פדר

פֶּדֶר שת"ז למין חלב דק
המפריד בין הקרבים :
ויקרא א את הראש ואת הַפָּדֶר (פעטט) :

פה

פֶּה שע"ז הנחתו הראשונה
למפתח

למפתח השפה בבעח"י : מי שם שמות ד
פֶּה לאדם (מונד) : כבד פֶּה וכבד שם שם
לשון, תאר לקשה דבור, והגות
הלשון בו : פֶּה אל פֶּה אדבר בו : במדבר יב
כמו פנים אל פנים : פֶּה אחד ת"א כב
(איינשטימיג) הסכמת רצון דבי'
לענין אחד : ושימו יד על פֶּה : איוב כא
יד לְפֶה (שווייגען, פערשווייגען) : מיכה ז משלי ל
עקשות פֶּה (אינבלעסגעברעדען) : שם ד
פֶּה חלק (היכלער, שמייכלער), שם כו
וכן : פֶּה חנף : פתחון פֶּה (איינ־ שם יא
ווענדונג) וע"א : ולך אתן פתחון יחזק' יז שם כט
פֶּה (פרייאוהט צו שפרעכען) :
ובתל' נמצא כדי שלא לתן פתחון
פֶּה (געלעגענהייט, אנלאס צו רעד־
דען) : ומשאל על כל מפתח
דבר בכלי ובגד ובית : וימלא מ"ב י
בית הבעל פֶּה לָפֶה, מפתח מבוא
ועד פתח צאתו : וי"א שהיו
עומדים לחוצים פה אל פה, והוא
הגות הלשון : ויותר נוהג השמוש
בסמיכו' ואז יבוא יו"ד תחת ה"א:
פִּי שם הנסמך מן פה בעצם
וראשונה : כי פִּי יי דבר, ישעי' א
פה ממש : פִּי צדיק יהגה' ועצ"ה : תהלי' לז
על פִּי הבאר (עפנונג, איינדונג) : בראש' כט
על פִּי יאור, שפה : וּפִי המעיל ישעי' יט
(ראנד, זוים), כל מפתח לענינו
הוא פה : לְפִי חרב, על חודה בראשי' לד
של חרב : לְפִי קרת, מבוא הקריה משלי ח
שהכל נכנסים ויוצאים בו : וגם
בבנוי מר"ב יבוא ביו"ד אחת :
כי פִּי המדבר אליכם ת' פִּיִי : בראשי' מה
אם תוציא יקר מזולל כְּפִי תהיה, ירמי' טו
ברצוני וחפצי, כי כן יבוא על'
החפץ

פול

ש"ב יז פול שם מין ממיני זרעוני גנה : ופול ועדשים (ערבזען, באהנען) :

פון

פון פ"ע בנינו קל ענינו נגזר מן פן המורה חשש דבר וספק שתגיע אל המציאות מה שאיננו טוב לו ואין חפץ בו : תהלי' פח נשאתי אימיך אפונה (וויפֿעלן, בעזארגען) פי' נשאתי אימה מדאגה פן תגיע לי רעה :

פן מלה תה"פ ענינו אם חשש ודאגה שהנושא מסופק בדבר שאין בידו להכריעו על ב' חלקי האיפשר בעתיד, וחושש שמא תגיע אל המציאות הדבר אשר איננו חפץ, כי הוא לרעתו, או שהוא אזהרה שמזהיר הנושא את זולתו על דבר שלא יעשנה ואם יעבור הגיע לו רעה ע"כ לא יתחבר כי אם על פעל עתיד, כי מה שעבר ויצא אל המציאות אין ספק בו, ולא יפול עליו אזהרה ומניעה וכן לא יתחבר על מלת לא כי הוא בעצמו שלילה, ומ"ש מע"א דאגה ברא' ג וחשש : פן ישלח ידו (פֿיללייכט שם יא עס קענטע, דאמיט ניכט) : פן שם מב נפוץ : פן יקרנו אסון : פן ינחם שמות יג העם : ברא' מה פן נחית לבו : פן אראה שם מד ברעה, כלם על חשש ודאגה שמא תהיה בעתיד מה שחפץ ברא' ג שלא יהיה ומ"ש אזהרה : פן תמותון (דאמיט ניכט) ואין זה ספק אבל אזהרה למען לא תמותון, כי אם תעברו וודאי תמותון : שם כד פן תשיב את בני, שלא תשיב : שמות יט ופן יפרץ בהם יי', שלא יפרוץ : במדב' כ פן בחרב אצא, שלא אצא, אזהרה : משלי ה ארח חיים פן תפלס, השמר שלא תפלס, כי נעו מעגלתיה : ישעי' כז פן יפקד עליה למען לא יפקד עליה ויפלו' ואין להחליפו במלת אולי המורה לפעמים ספק לבד, אולי לא תאבה, אף שהוא חפץ שתאבה, ע"כ בא במלת לא' אולי יחנן' והלואי שיחנן' ואלו אמר פן יחנן היה משמעו שדואג על הדבר וחפץ שלא יחונן :

פוץ

פוץ פע"ו הב"כ הקל ענינו פשוט ושטוח בכמות מתדבק, ופיזור ונפיצה בכמות המתפרד : ברא' יא פן נפוץ על פני כל הארץ (זיך אויסברייטען, צערשטרייען) : תהלי' סח קומה יי' יפוצו אויביו, ע"י ניסה זה ככה וזה ככה : ש"א יד פצו בעם, התפזרו זה בכה וזה בכה : יחזק' מו לא יפצו עמי איש מאחזתו (זיך ענטפֿערנען, טרענגען) : ש"ב כ ויפצו מעל העיר : ומ"ש פשוט : משלי ה יפצו מעינתיך חוצה (זיך אויסדעהנען, אויסברייטען) : זכרי' א תפוצנה ערי מטוב שיתרחבו מרוב יישוב :

ירמי' י הנפעל : וכל מרעיתם נפוצה (צערשטרייעט ווערדען) נתפזרה לרעה : שם נב וכל חילו נפוצו מעליו : ברא' י נפצו משפחות הכנעני (אב-

פוק המורה נדנוד מחשב׳ להסתפ׳
בדבר · וככך מצאנו ב׳ שרשים
מאותיו׳ דומות במוצא משותפים
לע״א בכלל ונפרדים במובנם
במקצת ההבדל בין טבע׳ ומוסרי׳
כמ״ש הרבה פעמים · בשרשים
בחסרי פ״נ ונע״ו ע״ש גטש נתש׃
חבקוק א על כן תפוג תורה (ווינקען) תמעד
ונוטה בלי קיום משפט · והנמשך
תהלי׳ עז ממנו בטול והשבתה׃ נגרה ולא
תפוג (אויפהערן) הפסק תנועה
לבדי׃ וריחו לא נמר תרג׳ לא
פג לא רפה כח מהתפשט הריח׃
תהלי׳ לח הנפעל׃ נפוגותי ונדכאתי
נפוגותי כמו נדכאתי נוררתי ופקו
כחותי מרפיון׃

פוגה שמ״נ נרדף עם דומיה
והפסק תנועה ונזילה׃
איכה ב אל תתני פוגת לך (אויפהערן)
שם ג ובה״א נוספת בראש׃ מאין
הפוגות (אונטערלאס, אויפהע׳
רען, איינהאלטען), כולם על
הפסק נגוד׃

פוח

פוח פע״ובב״ב׃ הקל עומד
ענינו נשיבת האויר
ושאיפת הרוח ועמו נכלל ענין
ש״ה ב נפוח, ועברה׃ עד שיפוח היום
(פערוועהען, פארטטייכן, פער׳
הויכען, פערפליגען) ועקר ענינו
מקול הברת הנפיחה שמשמיע
קול (פוך, פאך)׃
ההפעיל׃ א) יש יוצא מקל׃
שם ד הפיחי גני יזלו בשמיו (אנפאכן,
דורכוועהען)· ונכלל בו הפצת
הריח ע״י נשיבה׃ ומזה נופל
ג״כ על דבור הכל וכזב׃ יפיח משלי ו
כזבים עד שקר (פערבלייטען,
אויסשטרייען) כולל הפחת הרוח
ובדבור מפיץ הכזב בהבל פיו
כרוח מפיץ ריח הבשם׃ אנשי שם כט
לצון יפיחו קריה ר״ל יפיחו אף,
האמור בסוגר מוסב גם על הדלת,
והאף כאש הנבער ומתפוצץ׃
צרריו יפיח בהם (פארטבלאזען) תהלי׳ י
והמושגים קרובים (בלאזען, אנ׳
בלאזען, אנפאכען, פארטבלאזען,
פערפליכען, פערבריימען) ע״ש
יפח׃ ותמצא כי ג׳ הגזרות יפח,
נפח, פוח קרובים׃ ב) ויש ענינו
נגזר מן פח המורה שטיחת פח
ללכוד׃ הפח בחורים כלם (נעצע) ישעי׳ מב
לגן (נגען)׃

פח א) יש שת״ז לרשת׃ כמהר משלי ז
צפור אל פח (נעטצע,
שלינגע)׃ ובפחת׃ טמנו פח לי׃ שם כב
צנים פחים׃ סביבותיך פחים תהלי׳ קמ
אך׃ ימטר על רשעים פחים איוב כב תהלי׳ יא
פירש״י פחמים ועד״ז אמר בתל׳
צני פחי׃ ב) ויש שת״ז לטס רקוע
ומרודד דק׃ רקועי פחים (בלעך)׃ במדבר יז

פיח שת״ז לאפר השחור
הנשאר מן הגחלים ואש׃
פיח כבשן (רוס) שהוא קל לפוח׃ שמות ט

פוך

פוך יש שם אבן יקרה׃ אבני ל״ס כט
פוך ורקמה׃ מרביץ ישעי׳ נד
בפוך אבניך, ר״ל עם נפך׃ ויש
שם מין כחל עין׃ ותשם בפוך מ״ב ט
עיניה (שמינק)׃

זהו עקר הוראת הפיק מציאה
והשגה, ולא הוצאה כמ"ש בעל
ש"א ושלא כדין נקד המבאר
למחזור ביום ב' ש"פ אֲפִיק רנן
ושירים ת' אַפִּיק, כ"ש נפק, ואם
הוא ארמית, כי אפיק השגה
ואַפֵּיק הוצאה:

פוּקָה שמ"נ ענינו כמו נדנוד
ש"א כה וספק: ולא תהיה לך
זאת לְפוּקָה ולמכשל (פאר-
גאורן, בעאונרוהיגונג דעס גע-
וויססען), כי כאשר יעשה אדם
מעשה והוא מסופק בו שמא עול
הוא, אין רוחו נח בו, ונפשו
עגומה עליו, וקרוב לענין מכשל
כי יעבור במחשבתו על מעשיו
שעברו ומצא דע שעשה הוא
נכשל בו, אך פוקה נופל על
בטול מנוחת הנפש, ומכשל
שתהיה לו כשלון מלמשול ולמלך
בעתיד:

פִּיק תה"ש לנדנוד הברכים
נחום ב מחלשת ופחד: לב נמס
ופק ברכים (וואנקענד) אֲפִיק
ע"ש אפק:

פור

פוּר פ"י הכ"ב הקל ענינו שבירה
ישעי' כד ורציצה: פור התפוררה
ארץ (צערמאלמט זיין), ולא
ימצא מקל ז"ו. ולפי שקשה על
בעל הלשון לכפול המקור על
העבר מהתפעל שמש בקל:
תהלי' עד הפיעל: אתה פוֹרַרְתָּ בעזך
ים (צערשמעטטערן) כמו פרורים,
ומורבע

ומרובע אחר: שלו הייתי איוב טז
וַיְפַרְפְּרֵנִי:
ההפעיל נופל על השבתת
דבור והריסות מחשבה ובטול
מקיום מעשה: הֵפֵר ברית (צער- ישעי' לג
שטעהרן, ברעכען): ואת מצותו במדבר טו
הֵפַר, אחרי שקיים אותם חדל
ולא עשה: הֵפִיר עצת גוים: תהלי' לג
ואם הָפֵר יָפֵר אותם ע"ש נוא: במדבר ל
מֵפֵר מחשבות ערומים (פער- איוב ה
איטלן): הָפֵר מחשבות באין משלי טו
סוד' כ"א הריסת דבר מגעת אל
קיומו טרם החלם: לְהָפֵר את יחזק' יז
האחוה (ברעכען) לבטל דבר
שהיה, כי במחשבה נופל הפר
משבית שלא תצא אל המציאות.
ובדבר שהיה כבר נופל הפר,
כשחדל מעשות הפעולה הזאת.
ובן מורה על הפסק תמידית:
לְהָפֵר בריתי אתם (גאנץ פער- ויקרא כו
ניכטען), כי אם יופר במקצת
ע"י היסורים בעבור ענשם ישוב
לקיומו: וחסדי לא אָפִיר מעמו, תהלי' פט
מכל וכל: וְהָפֵר כעסך: אף אתה שם פה איוב טו
תָּפֵר יראה (פערניכטען): וְתָפֵר קהלת יב
האביונה, הברית אשר כרתה.
וכבר עוררתי ע"ז כי הרבה פעלים
בעברית מורים פעם בטול לשעתו
ופעם בטול עולמית. ע"ש
נקה, סור:
הפועל: עצו עצה וְתֻפָר: ישעי' ח
ההתפעל: פור הִתְפּוֹרְרָה: שם כד
ארץ:

פּוּר שם פרסי נרדף עם גורל
בעברית

טשאאטען, אויסברייטען) ושרש
ה"ג יח נפץ, פוץ ענין אחד: ותהי שם
המלחמה נפצת נופל התפשטות
יחזק' כ במלחמה, כמו ותעלה: אשר
נפוצותם בם:
ירמי' כג הפיעל: וכפטיש יפוצץ סלע
(צערשמעטערן). כמו ינפץ, כי
ע"י הנפוץ והרצוץ יתפזרו
איוב יו החלקים ומרובע אחר: אחז
בערפי ויפצפצני, ע"ש בצץ:
ישעי' יח ההפעיל: והפיץ קצה (אויס-
איוב לז שטרייען): יפיץ ענן אורו (פער-
פס לח ברייטען, אויסברייטען): יפיץ
דברי' ד קדים עלי ארץ: והפיץ יי אתכם
ירמי' ל בעמים (צערשטרייען): אשר
יחז' מו הפצותיך שם: ואפצם בישראל:
חבקוק ג יסערו להפיצני (צערשמעטערן)
איוב יח כמו לפצפץ: והפצהו לרגליו:
ש"ב כב וישלח חציו ויפיצם (אויהערי-
תהלי קמד שליידערן): ברק ברק ותפיצם
משלי כה (צערשמעטטערן): מפיץ וחרב
וחץ שנון (טרייטהאאמער) כלי
תותח המפוצץ ומשבר, והיה
לקדמונים כן בכלי מלחמה:
איוב מ הפץ עברות אפך, הרק ופזר:
חבקוק ג ההתפעל: ויתפצצו הררי
עד (צערטריאמערט ווערדען):

ירמי' כה **תפוצות** שמ"נ: ותפוצותיכם
ונפלתם (צערשטריי-
אונג) וראוי תפוצות ע"מ תבונו'
ובא כן לזווג התנועות ולד"ק
יש בו עוד זרות כי הם קוראים
ותפוצותיכם, בחירק התי"ו אך
במקראות כתוב בצירה:

פוק

פוק

פוק פעל גב"ב הקל ענינו
נטה ונדנוד, אם ברגלים
כאדם כושל ונדנד ונוטה לפול,
ואם בדעת מסתפק ונוטה
במחשבתו כה וכה: פקו פליליה ישעי' כח
(וואנקען, טוואנקען):
*הפיעל איננו במקרא כ"א
בתל' מפקפק ונוטל אחת (שיט-
טען, ריטטען) תנועה ונדנוד
מחשבה: שפקפק בנט"ו (וויי-
פען, וואנקענד זיין אין זיינער
איינונג):
ההפעיל א) יש מ"ש מענין
הקל: יחזקוהו ולא יפיק (וואנקען) ירמי' י
ואולי הוא מנחי ע"י וגם זה מהקל.
ב) ויש יוצא, מציאה והמצאה.
והשלמה מכח לפעל: מפיקים תהלי' קמד
מזן אל זן (פערשאפפען, הערוי-
בענגען) ממציאים ומספיקים
משנה לשנה: ותפק לרעב נפשך ישעי' נח
(פערשאפפען, הילפרייך פער-
עהעגן, בעפרידיגען). ונפש כמו
רצון, ולפי שהכנוי לנכח ענינו
תוראה לו הסברת פנים ורצון.
טוב: זממו אל תפיק (אין ער- תהלי' קמ
פיללונג ברינגען, בעפרידיגען),
אל תתן שיפיק זממו וישלים
בפעל' וכן נופל על המוצא
ומשיו דבר: ואדם יפיק תבונה משלי ג
(ערלאנגען) יפיק נרדף עם מצא
כמה פעמים: טוב יפיק רצון מיי, משלי יב
ימצא: ויפק רצון מיי, יבטח כי משלי יח
יי רצה את מעשיו, וכל הפקת
רצון יורת הרצאת פנים והסכמה:

זהו

ההפעיל נגזר מושכם פז
שמתאר זהב טוב וחשוב מאד:
מ"א י זהב מופז (פיינסטע גאלד):
ש"ש ה פז שת"ז לזהב המשבח: כתם
ישעי' יג פז (פיין): אוקיר אנוש
תהלי' יט מפז: מזהב ומפז: וכתום'
דניאל י אל"ף: בכתם אופז, שם מקום:
ירמי' י וזהב מאופז:

פזר

פזר פ"י גב"ב. הקל ענינו
נפיצות ופרוד חלקי
ירמי' נ המקובץ והמכונס במקום: שה
פזורה ישראל (צערשטרייעט):
תהלי' קמא הנפעל: נפזרו עצמינו לפי
שאול (אויסאייןאנדער פאללען,
צערשטרייעט ווערדען):
תהלי' כג הפיעל: פזר עצמות חנך:
שם פט פרוד קבוץ: פזרת אויביך במנום
שם קמז זה בכה וזה בכה: כאפר יפזר:
אסתר ג מפזר ומפרד, מפוזר מחברתם
וקבוצם, ומפרד, כל אחד נפרד
מחברת שאר עמים במנהג:
נגד הא' אמר בין העמים ונגד
הב' אמר ודתיהם שונות: ובא
על המזרחים ופוזר דבר מהשעור
ירמי' ג במדות המוסר: ותפזרי את
דרכיך (פערשווענדען, אויסשווי-
פען) פזור הכחות וכלוים. והדרך
תהלי' קיב כנוי לשטף זמה ע"ש דרך: פזר
נתן לאביונים (אין איבערמאס
שפענדען): כי פזר תאר פעל
משלי יא נתן כמו תרבו תדברו: יש מפזר
ונוסף עוד, מפזר לתת יותר
מהאי. והבדל שבין פוץ ופזר:
פוץ יאמר רק בבחינת התפשטות
המצומצם בשטח המקום, וכולל
פעם פזור ופעם הרחבה ורבוי
שפע. ופזור הוא רק ההפשטות
המכונס מקבוצו. ונופל רק
בכמות המקובץ בפרטים, ולא
על דבר אחר, ובזה הוא נבדל
מפעל פרד הנופל ג"כ על דבר
אחד ע' פרש:

פחד

פחד פע"ו גב"ב. הקל ענינו
מורא יראה חזקה ודואג
מפני רעה שתבוא עליו או נזק:
ישעי' יט וחרד ופחד (פירכטען, בעפירכ-
שם ס טען, ענגסטיגען): ופחד ורחב
לבך, כי גם בשמחה יפחד הלב
וירגז. מחרדת תנועות הדם
בהפעליות פתאמית. ועד"ז:
ירמי' לג ופחדו ורגזו על כל הטובה:
דברים כח ופחדת לילה ויומם (זארגען,
פירכטען, טרעקקען, ערשרעק-
קען, ציטטערן, אין טטעטער
באנגיגקייט, אין בעקלעמונג
דעם הערצעם זיין א. ד. ג.) והכלל
כל פעולת המורה תכונה בנפש
מושגיה רבות ומשלבות וכן זה:
כולל דאגה, רגזה, חרדה,
בהלה, מגור ובדומה: כי אין
לשער איכות הפעליות הנפש
אשר תסובבנ' אחת מחברתה כ"א
לפי ענין המסבב התכונה ההיא.
ופעול הפעולה הוא שם המקרה:
איוב ג כי פחד פחדתי ויאתיני: שם
תהלי' יד פחדו פחד. או שבא על דבר
שם כז שהפחד ממנו בקשור מ"ם: ממי
אפחד. ובא לענין מהירות

אסתר ג בעברית: הפיל פור (לוז): לימים
ט׳ כ״ו האלה פורים:

פּוּרָה שת״נ לגת שפודרים
בה ענבים בדריכה:

ישעי׳ סג פּוּרָה דרכתי לבדי (קעלטער):

פוש

פּוּשׁ פע״ו בב״ב הקל ענינו
רבוי והתפשטות, ר״ל
דבר המתרבה מעצמו ונתוסף
חבקוק א בכמותו: וּפָשׁוּ פרשיו (פיל זיין),
פרה ורבה תרג׳ פּוּשׁוּ׳ כי הפרני
ארץ אפשני, וכן נפיש בארמית
ל׳ הרבה, וכן בתל׳ נפישי גמלא
סבא כו׳ מפיש או מפיש חייא
ומסגי׳. והאב״ע פירשו התפשט
(זיך אויסברייטען) שוה לשרש
פשה׳ וב״כ שם אם לא פשה
כענין נפיש, השוה השמאל
לימין, והיפכו פירש״י מודעי
מלאכי ג מחשך: וּפִשְׁתֶּם כעגלי מרבק
ירמי׳ נ (גונעהאטן מן פעטטע): תָּפוּשׁוּ
כעגלה דשה (בעלייבט ווערדען)׳
כמו פשה דבר העומד ומתגדל
ומתרבה בכמותו ע״ש פשה:
נחום ג הנפעל: נָפֹשׁוּ עמך על
ההרים (צערשטרייעט זיין)׳ כמו
נפוצו השי״ן ת׳ צד״י כמו נטש,
נתץ:

פַּשׁ תה״ש ענינו שיור הנשאר
איוב לה מן הכל: ולא ידע בַּפַּשׁ
מאד׳ (רעסט) דש״י פיר׳ אשר
פקד עליו באפו כאין נגד מה
שנשאר עוד הרבה יותר׳ וע״ד
ועתה אך אדם אין אשר ימנה
ויגבול דרך אפו בעבר, וכן לא
ידע איש לחגביל דרך אפו בפש
ר״ל בנשאר במה שיבוא׳ וכן
בתל׳ פש להו חד (איברינ בלייבן)׳
ואחרים אומרים, פש הוא אולת
ורפיון רוח בערבי׳ (טוהמהייט)
(געטהיהטע) וע״ד י״ל עוד בפש ל׳
חפוש וחקירה׳ כמו שימצא
הפיעל עד״מ בארמי׳ חקרתני
ותדע תרג׳ פַּשְׁפַּשְׁתַּנִי׳ ויחפש
תרג׳ וּפַשְׁפֵּשׁ, ופי׳ כי יחפש
ויחקור מעשי האדם והבן:

פות

פּוֹתָה שת״נ י״מ שם צירי
מ״א ז הדלת: וְהַפֹּתוֹת
לדלתות (אנגעלן)׳ אך למה שנה
שמן, ויותר היה נ״ל לפתרו לפי
ענינו שהן בית יד העשוין בדלת
לאחוז בהן לפתוח ולסגור (דעל
גריף)׳ פתחן יערה ע״ש פאה:

פזז

פָּזַז פע״ו גב״ב׳ הקל ענינו
מהירות וקלות בתנועת
בראשית מט איברים לכל חפץ: וַיָּפֹזּוּ זרעי
ידיו (געלענקיג, רענגומן, בעי
הענד) כל דבר הנעשה במהירות
תנועה ובקלות נופל בו פזז:
שמ״ב ו הפיעל: ודוד מְפַזֵּז ומכרכר
(היפפען) ג״כ קלות תנועה כי
ריקוד נעשה במהירות, וי״מ
מפזז ביד לנגן׳ ומכרכר ברגל
לרקוד׳ כי הנגון נעשה במהירות
תנועת היד׳ והשם בתל׳ אמר
האי מינא אתון עמא פְּזִיזָא
(איילפערטיג, פארייליג) דקדמיתו
פומייכו לאודנייכו:

אופטי׳ ט בלי דעת והתבוננות : אנשים ריקי׳ ופוחזים (איבראייליג, ראט, לייכטזיניג) · והוא תאר בכלל לאנשי׳ פחותי׳ המעלות והמדות המפקירים נפשם על נקלה :

צפני׳ ג נביאיה פוחזים (לייכטזיניג, טאוטלאזיג) :

פַּחַז שמ"ז נרדף עם חפז מורה מהירות פעולה

פרא׳ מט בלי ישוב הדעת : פַּחַז כמים (איבעראייליג, ראט, טנעלל, לייכטזין) והפעל אכה השם פחות בתאותך · ובתל׳ פָּחֲזוּ עלי יצרי, קופץ עליו ומבוהל אל הפעולה בלי השקפה שכלית אל התכלית

ירמי׳ כג ושמ"נ : בשקריהם ובפחזותם (לייכטזין, לייכטגלייביגקייט) :

פחם

משלי כו **פֶּחָם** שת"ז לגחלים : פֶּחָם לגחלים (קאהלען) · וז"ל כי פחם הם העוממות, וגחלים הבוערות · ונקראו פחם ע"ש שחרותם · וכאמר׳ בתל׳ מכותלי ביתך ניכר שֶׁפֶּחָמִי את, בְּהִתְפַּחֲמָהּ פני הנשים מהשמש (שווארץ ויין) : ובערבי נקרא עוד פֶּחָרָה :

פחת

פָּחַת פע"ו הפעל איננו במקרא כ"א בתל׳ וענינו כמו המעט : פוחת והולך (אבנעהמן, פעראינדערן) הפוחת לא יפחות, והשם :

ויקרא יג **פְּחֶתֶת** היא בקרחתו (לעה׳ רונג) שמ"נ לחסרון ומאורה :

פחת

פַּחַת שת"ז לחפירה עמוקה או מערה : אל הַפַּחַת ש"ב יז הגדול (טיפער גראבען) : אל אחת שם יז הַפְּחָתִים (העהלע) · וכן : בעברי ירמי׳ מח פי פָחַת :

פטד

פִּטְדָה שם אבן יקרה : אדם שמות כח פִּטְדָה וברקת : פִּטְדַת איוב כח כוש (טאפאז) :

פטר

פָּטַר פע"ו בכ"בי הקל ענינו פתיחה לצאת הבה ממקום שהוא עצור · וכן החרה ונתינת רשות לסור · או סוה ופניה מעצמו : כי לא פָטַר יהוידע ד"ה ב כג הכהן (ערלאססען, ערלויבניס געבען, פארטגעהן, פעראבשידן) :

פוֹטֵר מים ראשית מדון (איינע משלי יז עפנונג מאכען) עושה פתח צר לצאת משם מים מכונסים במקום א׳ · וי"א שהוא שם לבקע המים:

בלשכת פְּטוּרִים · ממלאכה · ד"ה א ט ומזה פוטר בתל׳ (בעפרייען, פאן איינער שולד) : פָּטוּר (פריא זיין פאן שולד) · וכל לי שלוח לחפשי מתרג׳ פטור, פִּטֵּר וכדומה : ובא על נטיה וסור לא׳ הצדדין להמלט מכוכה : וַיִּפָּטֵר ש"א יט מפני שאול (איינען שטריך אויסווייכען) ובתל׳ אל יִפָּטֵר אדם מחבירו · ובא לי זה כי הנפרד מחבירו יטול ממנו רשות (זיך בעאורלויבען) :

ההפעיל : יַפְטִירוּ בשפה, תהלי׳ כב הכוונה בזה פתיחה קלה בשפתים

השתדלות לעשות פעולה כמו
הושע ג שכת' בשרש חוד : ופחדו אל
יי ואל טובו (אײלען , אין באנגער
ערווארטונג זיין) כי דבר שמתאוה
אדם יקוה מהירותו ומפחד שלא
תבוא , ועד שהשיגה לא נח לבו :
ישעי' נא הפיעל : ותפחד תמיד וגו'
משלי כח מפני חמת . וע"א : אשרי אדם
מפחד תמיד (פארזיכטיג , בע-
דענקליך זיין) . חושב מלפנים
לראות את הנולד לבלתי בוא
עליו פחד פתאם . והפעל נכלל
בתה"פ , אשרי העושה מעשיו
בהתבוננות להשמר מנזק ופחד :
איוב ד ההפעיל : ורוב עצמותי
הפחיד (אין טרעקען זעטצען ,
ערשיטטערן) :
ישעי' כד **פחד** שמ"ז : פחד ופחת ופח
(אנגסט , פורכט , טרעק-
איוב כב קען) : פחד פתאם . ורבו מצטרף
ש"א יא על מי שמסבב הפחד : ויפל פחד
אסתר ט יי על העם : כי נפל פחד מרדכי
בראש' לא עליהם . וע"א : ופחד יצחק . תאר
להשי"ת . או הוא ש"מ וירמז
על מסירתו לעקידה שהוה לו
איוב כה פחד . או ע"ד : המשל ופחד
דברים כח עמו . ועל הפועל : מפחד לבבך :
שם יא פחדכם ומוראכם על המסבב :
משלי א בבוא פחדכם על המפחד והרבוי :
איוב טו קול פחדים באזניו (פירכטערליך ,
ונחמי' ו טרעקהאפט) . ובס"נ : ולא
פחדתי אליך . ויש שת"ז לביצי
איוב מ אשך : גידי פחדיו ישרגו (האדען)
גידיו הם עבים כשריגי זמורה
מרוח אשך תרג' מרים פחדין :
והוא

והוא חבר למ"ש כש' חפץ
כי בבעת"י שאין להם זנב
מאחוריהם יכנוהו במקומו ויש
מנקדים פחדו :

פחה

פחה שת"ז לשר ומנהיג ממונה
על מדינה או על חיל
צבא בל' ארמית וערבית , ומשאל
בעברית : ובימי נחמיה הפחה נחמי' יב
(פאטא , פאכא , שטאטהאלטר)
וראוי פחה אך מפני קמץ באות
גרונית נשתנה הפת"ח לסגל ,
ואין זה ממנהג ל' עברית לבוא
בקמץ וה"א אחריו לזכר . לולא
שאול הוא : לחם הפחה לא שם ה
אכלתי , מס הראוי לנציב פלך
לתת לו במזון בלחם ויין עי' פרש"י
שכוון אל נכון . ואולי דעת בן
עזרא כן . וכן אמר אחריו : לחם שם שם
הפחה לא בקשתי : את פני פחת מ"ב יח
אחד עבדי אדני , שר צבא :
הקריבהו נא לפחתך (סטאטט- מלאכי א
האלטר) שנוהגים לתת לו מתנות
ומס : להיות פחם בארץ יהודה , נחמי' ה
המ"ם כמו אמנם אמנה , ריקם
ריקם . וי"א שהוא כנוי , אף שראוי
פחתם אך השם שאול ואינו
נוטה על משקל עברית : ושים מ"א כ
פחות תחתיהם : ופחות הארץ שם י
כלם נציבים : והפחות הראשונים ד"ה ב ט נחמי' ה
אשר לפני : על פחוות עבר שם ב
הנהר : פחותיה וסגניה : ירמי' נא

פחז

פחז שת"ז לקל דעת נמהר
ומבהל שיעשה מעשיו
בלי

והעדר היכלת · כי על שניהם
ש"ב יג בא הנפעל: ויפלא בעיני אמנון,
כי גם העדר היכלת מב' פנים
אם מצד קושי הדבר בעצמו
להפליא יותר מכדי יכלתו, או
מצד העדר ידיעה מצוא עלה
וסבה לעשות, וע"ז יורה השמוש
בעיניו, ר"ל בעיניו היה רק
שמו' י הדבר קשה· וי"מ: ויפלו מאד
בעיניה' ת' ויפלא קשה בעיניהם
לעשות להם דבר, וכבר הבאתי
בש' נפל:

הפיעל יבוא מחובר על
ויקרא כז נדר: לפלא נדר או לנדבה·
המפרשים פירשו יפלא ויפרש
בדבור, ועיין מ"ש המבאר לספר
ויקרא שם ובספר' כו' וע"ד כוונת
הפעל, לפי מה שבארתי ההבדל
שבין נדר ונדבה בב' ענינים·
הא' הנדר הוא אם לתשלום גמול
טובה שקדם או שנודר בעת צרה
למען ימלט ממנה, ונדבה הוא
מרצון טוב. והב' נדר הוא סתם,
שאינו מפרט השעור מה יתן,
כי אם בכלל · והנדבה הוא מפרט
זה הדבר אשר ינדב· ועל ענין
הב' הזה אמר לפלא נדר, להורות
בו שהפריש וייחד מורה שיתן
לנדר· ועב"ז הוא נדר, לפי שאינו
מנדיבת לב, כי אם לתקוה מה
שיקוה בה· לכן הוא מחובר
לרוב אצל נדבה' שניהם מפורטים
מה יהיה הקרבן שיביא· אך זה
מנדר וזה מנדבה· והכלל בכ"מ
שידבר הכתוב בנודר בעת שמיחד
מזה

ממה שיתן יאמר לפלא נדר, כי
בתחלת נדרו לא ייחד:

התפעיל בא מצטרף על
פעל אחד, הבא אחריו במקור,
במקום תאר הפעל כמשפט
הלשון להגביל בו הפלגת הפעולה
דרך פלא· או על שם במקום
שופטי' יג תה"ש, והפעל נסתר בו: ומפליא
לעשות, עשה פלא בהוצאת
יואל ב האש: עשה עמכם להפליא:
ישעי' כט יוסיף להפליא את העם הזה
הפלא ופלא (ערשטוינענדע דינגע
אמאכען). וזה לרעה מעשים מביאי'
דברי' כח לידי השתוממות· וכן: והפלא
יי את מכותיך, ג"כ לרעה,
השתוממות: ובא באל"ף וע"ד
ישעי' כח נחי ל"ה: ע"ש פלה: הפליא
תהלי' לא עצה, לעשות עצה: כי הפליא
חסדו לי, חסדי פלא· וע"א:
במדב' ו כי יפליא לנדור נדר, פירשו
ישגיב עצמו להתרומם משאר
אנשים, וע"ד הכוונה יפרש מה
ויקרא כז הוא הנדר· וכן: איש כי יפלא
בערכך נפשות, ייחד נדרו לתת
ערך נפשות וזה יהול רק בנדר,
כי אין זה משפט נדיבות להתנדב
בזה, שהיא מהרחבת הלב:

איוב י ההתפעל: ותשוב תתפלא בי
(זיך בעריהמט מאכען) פי' יגאה
באלו תצוד שחל, והשוב תחדש
רעות לי להיות נראה עשרך
פלאות ליסד אותי כאלו הייתי
דבר חזק וצריך אמץ רב לרדותו:

פלא שמ"ז או תה"ש למעשה
מפלא, מעורר תמהון
והשתוממות

בשפתים למשכם הנה והנה
כדרך המלעיזים (פערליהען,
פערלערען) :

פָּטַר תה"ש לפתיחה] קטנה
שמות יג במקום צר ; פֶּטֶר כל
רחם (ערסטע עפנונג) כי ביציאת
הנולד הראשון בית הרחם עוד
במדב׳ ח צר ׳ ובס"נ : פִּטְרַת כל רחם ׳
מ"א ו ובמל"ז : וּפְטוּרֵי צצים , כי פטר
פתח ע"א ׳ לכן יבוא פטורי כמו
שיבוא פתוחי חותם (גראווירט,
איינגעגראבען) ׳ או פְטֻרֵי כמו
פקעים שניהם שם פרי ממיני
הכמהים , ובנמצא בחל׳ כמהין
ופטריות ׳ ע"ש פקע :

פטש

פַּטִּישׁ שת"ז לכלי המרדד
ישעי׳ מא ומכה בקורנס : מחליק
ירמי׳ כג פטיש (האאמער) : וּבְפַטִּישׁ
יפוצץ סלע :

פיד

פִּיד שנ"ז לאיד ואסון הבא
לאדם פתאם במקרה
משלי כד לענש : וּפִיד שניהם מי יודע ,
ענש (אונגליק , שטראפע) :
איוב לא אם אשמח בְּפִיד משנאי (אונ־
שם ל גליק פאלל) נסמך על הפעול : אם
בְּפִידוֹ להן שוע. אם בעת שישלח
פיד ענשו להם ישועו אליו , לא
ישלח ידו בחזוק רוחו ע"ש בעה
שם יב ושרש עיה׳ ׳ ומ"ז מזה : לַפִּיד
בוז , הלמ"ד שמוש לשם פיד ,
למי שיבוא עליו איד ענש וצרה
אותו יבוזוהו גם האנשים ׳ שהם
בעשתנות שאננות ׳ ולמועדי רגל

יבוזוהו

יכוהו לפול , וע"ש כון וש׳ לפיד ,
פירושי בזה , כי דברי הספר
מליצותיו חידות , ע"כ פותריו
רבים ׳ והרבה שיהיו חלום ת׳
פתרון :

פים

פִּים שת"נ לקמטים הנעשה
בבשר שמן כשרו׳ מתקפ׳
מחמת עביו : ויעש פִּימָה עלי שם טו
כסל (רונצען , פאלטען) ועקר ענינו
עובי הבטן (וואנסט, ראנצען) ׳
כי בערבי , שם פים שומן ׳ ומזה :
חלבנו סגרו פימו ׳ וע"א : תהלי׳ יז
הפצירה פים ע"ש פצר ׳ והוא ש"א יג
מן פום בארמית :

פכה

פִּכָּה פ"ע בנינו פיעל ענינו
נביעה ונזילה: והנה מים יחזק׳ מז
מְפַכִּים (הערויסגעהען , פליססען)
תרג׳ נפקין :

פַּךְ שת"ז לכלי שמן : את פַּךְ ש"א י
השמן (פלאשע, קרוג) :

פלא

נִפְלָא פע"ו דב"ב ׳ הנפעל
ענינו לתאר הפלגת
איכות הפעולה או התאר לשבח
או לגנאי או לחוזק , ועמו מ"ש
העלמה מידיעת ורחוק מיכלת
לעשות : נִפְלָאת בעינינו (וואונ־ תהלי׳ קיח
דערבאר) : נִפְלְאַתָה אהבתך לי ש"ב א
(אויסערארדענטליך) : לא נִפְלֵאת דברי׳ ל
היא ממך , רחוקה ונעלמה : כי שם יז
יִפָּלֵא ממך דבר , נבדל ומכוסה
ונעלם מידיעה : הֲיִפָּלֵא מי׳ דבר , ברא׳ יח
כולל ב׳ כוונות העלמות ידיעה ,

והעזר

(אויספֿאָט, טטרייט הערפֿאָר-
בריגנען) : ג"כ יורה על קטטה
ודעות מתנגדות זה לזה, כשמושו
בתלמוד פליג עליה (ווידער-
שפרעכען, פֿערקעהרטע, ענט-
געגענגעזעטצטע איינונג זיין)
פליגו בה רב ושמואל (גע-
איוב לח טהיילטע איינונג זיין) : מי פלג
לשטף תעלה פי' לשטוף מים
היוצאים בפלגים רבים מי הגדיל
לכל אחד תעלה שלו :
פֶּלֶג שת"ו לשבולת קטן מים
הנפרד ויוצא מנהר גדול :
תהלי' סה פֶּלֶג אלהים מלא מים (ארם,
ישעי' ל בעכֿלין, קאנאל) : פלגים יבלי
איוב כט מים; פלגי שמן: פלגי מים תרד
איכה ג
תהלי' מו עיני, על הדמעות: נהר פלגיו:
פְּלַגּוֹת שמ"נ לפרישה והפרדה
שופטי' ה בדעות: לפלגות ראובן
גדולים חקרי לב (אבזאנדערונג),
שהיו שונים בדעתם לבלתי בוא
אתנו במלחמה ובתלי' יפרשו
מענין הפלגה ושבח גדולי חקרי
לבם והפלגם בחכמה ומ"ש
איוב כ מענין פלג: בפלגות נהרי נחלי
ד"ה ב לה דבש ומ"א: לפלגות בית האבות:
כמו מחלקות (אבטהיילונגען) :
שם שם ומ"א: לחתם למפלגות, וכ"מ:
פִּלֶגֶשׁ שמ"נ לאשה מיוחדת
לאיש למשכב בלא
ב' לה נשואים וחופה וקידושים: פילגש
אביו (קעבסוויב, קאנקובינע,
שם כה ביישלעפֿערין) : ולבני הפלגשים
נתן: ואמרו בתלי' פלגש פלג
אשה : ומנהג הלשון לעשות שם
מורכב

מורכב מזה כמו פלגוס בארמי'
פלג שה שה שיצא מכלל כבש:
ותעגבה על פלגשיהם המפרשי' יחזק' כג
הפכי בכאן הנקבות לזכרים, ר"ל
העבדים אשר בשר חמורים
בשרם ובדבר זמה אין לרחק
מה שהשכל מרחק, כי זמה
היא, ומהפכים הסדר :

פלד

פְּלָדָה שת"נ מן חשמורת
המתהפכי' והוא אחד
עם לפיד : באש פלדת הרכב נחום ב
(פֿלאמע) :

פלה

נִפְלָה פ"יבב"ב הנפעל ענינו
הבדלה והפרשה בין
דבר לדבר באיזה קנין או מעשה
שיהיה הדבר הנבדל מזולתו
מרומם לעלוי : ונפלינו אני ועמך שמות לג
(אויסגעצייכנט ווערדען, פֿארגע-
צאגען ווערדען, זיך אונטערשייד'
דורך איין פֿארצינגליכעס רעכט) :
ההפעיל יש ענינו הפרשת
והבדל אם על מי שנפרש ונבדל
לעלוי : כי הפלה יי חסיד לו תהלי' ד
(אבזאנדערן, פֿארצוזהען) לעלוי :
הפלה חסדיך (אויסצייכנען) : שם יז
והפלה יי בין מקנה ישראל שמות ט
והפליתי ביום ההוא, אלה לעלוי: שם ח
אשר יפלה יי בין מצרים (מיינען שם יא
אונטערשייד מאכען) הבדלה
בחשיבות ובתלמ' לא יפלה אדם
את כליו (אויסוועלען, איינן אונ-
טערשייד מאכען) פי' יחפש
הטובים מן הרעים וי"מ על בעור
הקנים

 פל

והשתוממות מצד גדל ערכה
שמות טו והעדר ידיעתה : עשה פֶלֶא
ישעי' כט (וואונדער) : הפלא וָפֶלֶא (ערך
תהלי' פח שטויגענד) : לרעה : היודע בחשך
שם עז פִּלְאֶךָ, וכן : אזכרה מקדם פִּלְאֶךָ,
איכה א נסים ונפלאות : ותרד פְּלָאִים,
לרעה (וואונדערבאר) יוצא מחוק
תהלי' קיט המציאו' הרגיל : פְּלָאוֹת עדותיך,
דניאל יב נשגבות ורוממות מידיעה : קץ
הַפְּלָאוֹת, על ב' הכוונות, נעלם
שופטי' יג ונפלא' ומ"א : והוא פֶלְאִי (אונ-
בעקאננט) נעלם מידיעה, כי השם
מגדיר העצם לפי משיגי מקרי
הגופים, ע"כ אין למלאך שם כי
אם לפי השליחות למה שיצווה
תהלי' קלט שיעשה כן שמו' ומ"א : פְּלִיאָה
דעת ממני (צו וואונדערבאר, צו
ערהאבען) :

פְּלֹנִי שת"ז לתאר עצם שאין
רוציב להזכיר שמו
רות ד הפרטי : סורה שבה פה פְּלֹנִי
אלמני (אונגענאננטער) ואף שידע
שמו היה מכנהו כן דרך בזיון,
איש אין שם לו (נאמענלאזער),
על אשר לא רצה להקים שם
המת' ותמיד מכיהו בשם גואל
ולא בשמו הפרטי וי"ל עוד,
כי כנראה, מספור לא שלח אחריו
ביחוד כ"א הוא עובר במקרה,
ויצו לשליח לקרוא אותו מהרה
לעלות השער, והשליח לא ידע
שמו כי יצא דחוף ע"כ קראו
בסתם, כמרגל לקרוא איש שלא
יקרא שמו' והשליח אמר כורה
ש"א כא שבה פה וגו' כי לא ידע : אל

מקום פְּלֹנִי אלמני, שלא רצה
לגלות כי היה סוד לפי דבריו :
כאמרי בתל' פְּלֹנִי מהו לעה"ב,
ר"ל שלמה' ובא מרכב : לַפַּלְמוֹנִי דניאל ח
המדבר מרכב מן פלני ע"ש פלי
אלמוני ע"ש עלם :

נִפְלָאִים תה"ש למעשי' גדולי'
שהם בעיני רואיהם
נפלא ע"כ יבואו בנפעל : נִפְלָאִים תהלי' קלט
מעשיך (בעוואונדערנסווערט).
ובס"נ : נִפְלָאוֹת עד אין מספר : איוב ה
נִפְלָאוֹת ממני, נעלם : ועל אל שם לז
אליהם ידבר נִפְלָאוֹת, דברים דניאל יא
מפליאים מתנגדים לשכל, ועיין
הראב"ע שם ותמצא נפלאות :
וְנִפְלָאוֹת ישחיתו : בגדולות שם ח
וּבְנִפְלָאוֹת ממני (פערהאלגע תהלי' קלא
דינגע) ע"ד : בְּמֻפְלָא ממך בל בן סירא ג
תדרוש במכוסה ממך בל תחקר :
והרבוי : מִפְלְאוֹת תמים דעים : איוב לז
נִפְלָאוֹת : ואשיחה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ שם שם
פעם יורה דברי מופתים, ופעם תהלי' קיט
דברים נעלמים ונשגבים :

פלג

נִפְלָג פ"י בב"ב הנפעל ענינו
פרוד ורחוק הלקי
המוקבין להשתנות בענין מזה זה
מזה : כי בימיו נִפְלְגָה הארץ : בראשי' י
נפרדו יושבי הארץ ע"י בלבול
לשונות, ושנוי לשון יסבב שנוי
דעות, כי הלשון ציור הרעיון
וזהו ההבדל שבין נחלק ובין
נפלג, הא' מורה רק חלוק בכמות
והב' יורה הבדל ושנוי דעות :
הפיעל : בלע יי' פַּלַּג לשונם תהלי' נה

פלט

פָּלַט פע"ו גב"פ: הקל עומד ענינו היציאה מצרה
יחזק' ז והחלץ ממנה ע"י ניסה: ופלטו פליטיהם (זיך פליכטען):
תהלי' יז הפיעל יוצא: פַּלְּטָה נפשי מרשע (עררעטטען, בעפרייען):
איוב כג ואפלטה לנצח משפטי. אציל נפשי לנצח ע"י זכות משפטי. וע"ד אגיד ואפליט דברי משפטי.
שם כא ע"ר: תְּפַלֵּט פרתו ולא תשכל. הנופל על הלידה כמו המליט:
מיכה ו ואשר תְּפַלֵּט לחרב אתן. ויקא את יונה ת"י ופליטי ובתל' כבולעו כך פולטו:
ישעי' ה ההפעיל מע"א: ויאחז טרף ויַפְלִיט (ענטריננען) ינוס ויסבב שינוס הטרף מיד בעליו ולא
מיכה ו ישוב אליו. ומע"ב: ותסג ולא תַפְלִיט, י"ל על האיש הפולט וי"ל סבב שתפלט האשה ולד:

פָּלִיט שת"ז לנס ונמלט מצרה:
ברא' יד ויבא הַפָּלִיט (פליכטלינג), דבר הכתוב בהוה, כי לא ימלט שלא ינצל אחד מן המערכה.
במדבר כא וע"ז נופל ה"א הידיעה: נתן בניו פְּלֵטִים. ויש ענינו דבר נבזה
שופטי' יב ונפלט ממקומו: כי אמרו פליטי אפרים אתם (פערכטעטע, אויסגעשטאססענע, אויס דעם געביהט). אנשים נבזים שהקיא אפרים אותם מגבולם לפחיתותם. וקרוב לענין בולט היוצא מחוץ לגבולו:

פְּלֵיטָה שת"נ לחלק הנשאר
שמות י משאר האבד: את יתר הַפְּלֵיטָה (געררעטטעטע פערטהיילע): ולהחיות לכם ברא' מה
לפליטה (עררהאלטונג). שארית להשאר ממתים ברעב:

מְפַלֵּט שמ"ז: אחישה מפלט לי תהלי' נה (רעטטונג) או תה"ש (נו פלוכטאָרט):

פלך

פֶּלֶךְ יש שת"ז למשענת:
ומחזיק בפלך (שטאב, ש"ב ג קריקקע). הנשען על מקלו מחולי
רגלים: ויש ש"ת למטוה: וכפיה משלי לא תמכו פלך (שפינדל) ואולי ג"כ פלך החלש. ויש שת"ז למחוז:
חצי פלך ירושלים (קרייז, בעצ נחמי' ג ציהק): קעילה לפלכו: הכלאו שם שם נוף, תרג' פלכא:

פלל

פָּלַל פ"י בב"ב: הפיעל ענינו משפט. ענש ונקמה:
ויעמד פינחס ויפלל (שטראפגעריכט איבען): ופללו אלהים ש"א ב
(שטראפען) או הכנוי על מי שנעשה לו עול (רעכט פערשאפפען): אשר פללת לאחותך יחזק' טז
(זירגעקען, פעראורטהיילען) פי' שפטת חריצת הענש הזה לאחותך. ומזה יבוא על שפיטת השכל בדבר לפי המסבות אם
יהיה או לא יהיה: ראה פניך ברא' מח
לא פללתי (דענקען, זיך פארשטעללען, אורטהיילען) בשחשבתי הדברי' לפי ענינם שפטתי שלא אוכל לראות עוד את פניך. אחרי אשר טרף בעיניו. וי"ג נפעל

הכנוס מן הבגדים להפרישם ·
אבל אין זה לפי ל' עברית · כי
אם לפי הארמית בערתי הקדש
תרג' ופליתי · כי בעברית יורה
הפעל הזה רק הבדל במעלה ·
ובא: והפלא יי' את מכותך , דברי' כח
הפרשה לרעה, ואל"ף ת' ה"א
כאשר יורה הנקוד :

פְּלֵתִי שם דבק תמיד ל כרתי ·
כי שני שמות האלה
הו תאר לאנשי צבא אשר לדוד
והם שומרים לראשו · ועיין מ"ש
בשם כרתי · והיותר נכון · כי שם
פלתי תאר לרצי' · כי פלת בערבי
מהיר ברגליו · וגם כרתי תאר
לקל המרוץ כמו שנקראו הגמלי'
קלי המרוץ כרכרות , ע"ש כרר ·
והתי"ו נוסף בשם כרתי ואולי
בדי לזווג המלות עם פלתי לכן
ש"ב ו תמצא: על הכרתי ועל הפלתי,
לפי הכתיב · וזה השם כרתי
ופלתי לא נזכר כי אם בימי דוד
כי אז הוסד צבא המשמר הזה ·
אך אחרי כן הוסב שמם לעברית:
מ"ב יא כרי ורצים · ושניהם הוראים
למהירי מרוצה, אך הכרים הם
ברגלים והרצים הם בסוסים :
ומין פקודת הצבא הזה ר"ל
הכרתי והפלתי בימי דוד ,
ובמוסבות שם כרים ורצים, היו
ממוני' לשמור ראש המלך (ווייב־
וואכע, טראבאנטען) להיות עמו
בצאתו ובבואו, והראש עליהם,
היה רב הטבחים כמנהג במלכי
קדם להמית חייב מיתה למלך

ע"ש טבח, וממעשה בניהו בן
יהוידע במלכים א ב, שהוא היה
ראש הכרתי והפלתי, תמצא
אמתת הענין כי כן הוא · וכי
הכרתי והפלתי הם הכרי והרצי'
שנזכר בימים שאחרי דוד :

פלח

פָּלַח פ"י כב"ב · הקל ענינו
חתוך ובקוע וחטיטה :
כמו פולח ובוקע בארץ (מיינ= תהל' קמא
דריגגען, ווייהלען) ונופל ג"כ ל'
פלח על עבודת השדה , כי
בערבי' ובארמית נופל פלח על
עבודת השדה :
הפיעל: יְפַלַּח כליותי (דורכ= איוב יז
בוהרען) · וע"א : וַיְפַלַּח אל סיר מ"ב ד
הנזיד , כמו בתור (אייבראקקען)
החתוך לפלחים: ילדיהן תְּפַלַּחְנָה , איוב לט
נופל על המלטת הולד בפטר
בית הרחם , פטר וחם ת"י פלחי
ולדי · כמ"ש גם פעל פקע לע"ז
ובקעה והורה בצלה ע"ש בקע :

פֶּלַח שת"ז לחלק ומחצה מדבר
שלם, או חלק אחד מדבר
זוגי: פֶּלַח רֶכֶב (אוברע איהל= שופטי' ט
שטיין) האבן העליונה, ונקראה ש"ב יא
פלח שהוא חצי הזוג, ועל האבן
חצי השני נאמר: ויצוק כְּפֶלַח איוב מא
תחתית, כי הוא עומד חזק ,
והעליונה סובב: כְּפֶלַח הרמון ש"ה ד
רקתך, הרקה דומה לחצי רמון ,
צד אחד בולט והשני ישר, וי"מ
כמו חריץ הרמון ואין צורך לזה :
וי"מ כי הוא כנוי לבקיעת פרח
ברמון :

תהלי' עח יפלס נתיב לאפו: במשקל צדק
שם נח ישלח גזרותיו: חמס ידיכם
תפלסון. ע' פירוש המפרשים.
וע"ד ענין זה ל' פשוט והרחבה
(פערברייטען), כמ"ש עוד:
משלי יו פלס שת"ז לכלי משקל: פלס
ומאזני משפט (וואגע).
י"א שהוא הלשון שבמאזנים
שבו נודע יושר משקל הכפות
זה לע"ז: כי פלס ענינו ישר:
וי"א שהוא הכלי שקורים (שנעלל
ישעי' מ וואגע): ושקל בפלס הרים:
מפלש שמ"ז בשי"ן כמו בסמך:
איוב לז התדע על מפלשי עב
(אויסטהיבלה, געוויכט), ר"ל
ההפרש במשקליהם הכבדים
והקלים, כי בעלי גשם כבדים
והיבשים קלים: וי"מ התפשטות
ומפרשיהם (פערברייטונג, אויס-
דעהנונג), ועד"ז בארתי חמס
ידיכם תפלסון: ורש"י פי' ל' גלוי
כמו מבוי מפלש בתל':

פלץ

התפלץ פ"ת בנינו התפעל
ענינו חיל ורעדה:
איוב ט ועמודיה יתפלצון (ערשיטטערן,
ציטטערן):
פלצות שמ"נ לחיל ורעדה:
שם כא ואחז בשרי פלצות:
תהלי' נה ותכסני פלצות: פלצות בעתתני:
ישעי' כא
מפלצת שת"נ לתמונה ידוע:
מ"א טו עשתה מפלצת
לאשרה (איין שענדליכעס בילד):
וכפי דעת חכמי התלמוד זמה
היא לא תגלה ערותה: ובתו"כ

בראש

בראש: תפלצתך השיא אתך, ירמי' מט
ע"ד שיקראו הפסילים אימים:

פלש

התפלש פ"ת בנינו התפעל
ענינו התגולל באפ'
והתפלשי באפר (זיך וועלצען): ירמי' ו
באפר יתפלשו: ע"ד שק ואפר יחזק' כז
יציע: מפלש ע' פלס:

פנג

פנג שם מקום: בחטי מנית יחזק' כז
ופנג (פענילען). ולדעת
יוסיפוס פלאוויוס הוא שמן
אפרסמון (באלזאם) הגדל בירחו
ואותו מכרו לצור:

פנה

פנה פע"ו דב"ב הקל יש עומד
ועניני נטית פני העצם
ממה שממנו או למה שאליו,
ועמו סור הדבר והעברה אם
טבעי או מוסרי: הטבעי כשהוא
בלי קשור מורה סור ועברה: כי ירמי' ו
פנה היום (זיך וועגדען, פארט-
געהען, פערשטרייכען), כי מן
חצות היום ואילך נוטה חמה
למערב למקום בואה ורחקה
מיושבי הארץ: אנה פנה דודך: ש"ה ו
כל ימינו פנו בעברתך (דאהינ- תהלי' צ
שווינדען) אונטית פנים לראות
הנה והנה: ויפן כה וכה ובקשור שמות ב
מקום או מלת היחס מורה
הפניה למה שממנו או למה
שאליו: ויפן אחריו (זיך אוא- ש"ב ב
שעהען, הינטער זיך זעהען):
ואפנה על ימין: ופנה למעלה: בראשי' כד
איש לדרכו פנינו: ופנית לך ישעי' נג
שם נג

קדמה

יחזק' כח מזה: ונפלל חלל בתוכה, אשר
בתוכה יהיה נשפט משפט חלל:
הה' הפעל ענינו בקשה ותחנה:
ש"א א אל הנער הזה התפללתי (בעטען,
תהלי' ה פלעהען): כי אליך אתפלל:
ש"א יב להתפלל בעדכם: ואיוב עבדי
איוב מב יתפלל עליכם (איינע פירבעטטע
ש"א ב איינלעגן) וע"א: מי יתפלל־לו,
להיות דיין פליל לשפוט משפט
אחר:

פלילה שמ"נ ענינו עצה
ומחשבה בשפיטת
הדברים לגזור עליהם כפי כח
ישעי' טז משפט השכל: עשו פלילה (איברלעגונג, אורטהייל) גמר מחשבה
היוצאת ע"י משפט השכל: ובא
איוב לא בינ"ד ת' ה"א: וגם הוא עון פלילי;
תה"ש עון הראוי להענש בפלילי';
ישעי' כח ובשתיהם: פקו פליליה, מע"א
כשלו בגזרת שפיטת שכלם
להחליט משפט מעוקל: ובה"ז:
איוב לא עון פלילים, להענש בשופטים,
ר"ל שופטי המדינה הממונים
על כל עול בין איש לרעהו: וכן:
שמות כא ונתן בפלילים, פי' הרמב"ן הקנס
שיושת יתן כפי ראות עיני הדינים
בכח משפט שלא ירבה עליו
דברים לב מחק הראוי: ואויבינו פלילים,
ה' מכרם וגוזר עליהם הרעה
והאויב רק משלי' ומקיים חריצות
המשפט בפעל (האנדהאבער,
פאללציהער דעס אורטהיילס)
כנ"ל: וכן י"ל ונתן בפלילים,
מקיימי הדין בכפיה כשאין רוצה
לתת: והר"ו פי' האויב בעצמו
ישפט ויגזור בשכלו וידה שהוא
כן: ומזה נמצא שם פלפל בחלל'
אהדר לי' בפלפליה בדברי' וכוונת
טענות וחריצות השכל (שארפזין, איינגעס אורטהייל), ואיש
נבוב ילבב ת' ובר אינש מפלפל
ודייק: ועכשו פקו פליליה ועשו
הפלפל חוב אל הלמוד, אף
במקום שאין לפלל בו, ושב
הפלפול בלבול. כמ"ש ע"ז
בש' עשק:

תפלה שת"נ נרדף לתחנה
מ"א ח ובקשה: כל תפלה
מ"ב יט כל תחנה (געבעט): ונשאת
דניאל ט ישעי' נו תפלה: לבקש תפלה: בית תפלה:

פלס

פלס פי' בנינו פיעל ענינו
משקל אם בכלי או
משלי ה בשכל: וכל מעגלותיו מפלס
(אבוויגען) מדה כנגד מדה: זכות
שם ד נגד זכות וענש נגד עון: פלס
מעגל רגליך, ישקל בשכל אם
הוא לכף טוב או לכף רעה:
משלי ה ארח חיים פן תפלס תירגמו
הרו"א ע"ד תסלף: ע"ש: ועיין
מ"ש בשרש נוע: וי"ל עוד כי
במעגלי אדם יש משקל לשער
איזה טוב ואיזה רע, אבל ארח
חיים הידוע אין לשכל האדם
הכרעה בו, ע"כ אם יפלס בו
לבחור בו דבר מדבר בהשערת
שכלו נקל לו לטעות, כי נסתרות
ישעי' כו המה, והכן: מעגל צדיק תפלס,
מפרשים כמו יישר, והענין א"כי
ישקול במשקלו להיות דרכו ישר:

הפעול על הבית : ופנה דרך מלאכי ג
לפני : פנו דרך יי חסיר המכשלי׳ ישעי׳ מ
מדרך ; ובא ג״כ על דבר הנפנה :
פנית לפניה (ווענדיגען, פארטש תהלי׳ פ
טאפפען) ר״ל האויבים, וכן :
פנה אויבך מלך ישראל (פארטש צפניה ג
טאפפען) כתרג׳ ופלי׳ ובתל׳ אין
מפנין תבואה: וכן ישמש בארמו׳
על הערה וחוקה : ותער כדה
תרג׳ ופניאת קולתה, מריקים
שקיהם, ופנין ומזה בתל׳ הנפנה
בדרך פעל חוזר מריק גופו
מצואה : ולע״א אל תאמר
לכשאפנה אשנ׳ שמא לא תפנה
(זיך זיינער געטעפטע ענטלעדי
דיגען) לפרוק מעליו עסקיו :
ההפעיל יוצא מענין הקל :
הפנה ערף מואב (ווענדן) כשינוס יהוש׳ מט
הנם יפנה ערפו אל הרודף : לא שם מז
הפנו אבות אל בנים, פניהם
(אוווענדען) : בהפנותו שכמו ש״א י
(ווענגווענדען, אומדרעהען) : ויפן שופטי׳ טו
זנב אל זנב (ווענדען) : אשר מפנה יחזק׳ ט
צפונה (דיא אויסזייטע האבען,
איט דעם געזיכט געריכטעט זיין
נאך איינער זייטע) :
ההפעל : נסו הפנו, ולעיל ירמי׳ מט
מיניה : הפנו נסו, ורש״י פי׳ שם מו
כדי שתתבערו מן המקום והוא
נכון לפירושו, כי הפנו נסו הוא
כמו ויפן וינס שיפנ׳ אדם כשרוצה
לנוס, אבל הפנה בא אחר נסו
כי ע״י ניסה נבער המקום מהם
והם מהמקום :
פנה שת״נ לזוית : לפי שבו

פונה הסובב מצד לצד אחד :
מזבחות בכל פנה (עקקע, ווינ ד״ה ב כח
קעל) , כי המקומות האלה
מיוחדות לעורר לב העוברים
עליהם, כי כל עוד שהדרך בקו
ישר לא ישום לב אבל כשצריך
לפנות לצד יעיר לבו עליו : עובר משלי ז
בשוק אצל פנה, שיש עוברים
מב׳ צדדים והה״א כמפיק, לפי
שדרך הזונות לשבת בבית בפנת
השוק, מפני רבוי עוברים ושבים
כמו בפתח העינים , במקום
שיתקבצו עוברים ושבים מצדדים
רבים ; ואצל כל פנה תארוב : שם שם
והרבוי : בארבע פנות הבית : איוב א
על ארבע פנותיו, כי רק המקום שמות כז
שבו פונה המקום מצד לצד נקרא
פנה, והראשונים מסופקים בשם
הזה בשרשו ולא פנו לבם, כי
שם פנה מן פנה ; וע״א : היתה תהלי׳ קיח
לראש פנה (עקשטיין) ידוע
הוא כי כפה הולך ומשפע למעל׳
עד אמצעיתו ומשם הוא פונה
והולך למט׳ מצד האחר והשורה
האמצעית בין שתי הנטיות ,
סוגרת כל הכיפה ומחזקת אותה
וזה נקרא ראש פנה, כי הוא
בראש ומשם הולך הכפה ומשפע
ופונה לשני צדדין מכאן ומכאן ,
כמו פנה בבית : טוב לשבת על משלי כא
פנת גג (דיא שפיטצע, טערסע),
כי חוד הגג המשופע לכאן ולכאן
הוא כמו אבן פנה, ופנת הבית
ועצה״ש והמליצה נקראו ראשי
העם פנות : ויתיצבו פנות כל שופטי׳ כ

קדמה · ויש שבא בהכנה והזמנה
לפעולה תנועית הבא אחריו ,
כמו, הכה, בוא, קום, נשא, ע"ש
דניאל י משך : ופנית בבקר והלכת :
שמות י ויפן ויצא : ויפנו ויעלו ההרה :
דברים א שם ע ואפן וארד : פנו וסעו לכם : ויפן
במדבר יד פרעה ויבוא : נפנה ונעבור : ויפנו
שמות ז דברים ב וינוסו , כי בכל תנועה יש בו
שופטים כ פניה מהמקום שהוא בו לצד
אחר, לימין לשמאל או לאחור ·
וכן יאמר על התפשטות לצד
יהושע טו מקום : פנה אל הגלגל (זיך
ערשטרעקקען , ווענדען) , מצד
יחזק' מג נטיתו מקו הישר : פנה דרך
קדים, פניו מוסב לאותו צד :
מ"א ז שלשה פונים צפונה, כי לא יפול
הבינוני בפעל הזה המורה תנועה
וסור, אבל הכוונה, פניהם עומד
לצד צפון · וכן יבוא על הזמן
שמות יד לבד : לפנות בקר (געגען) · ר"ל
בזמן שהבוקר פנה לבוא , כי
מה שנופל במקום נופל בזמן :
ירמ' כד לפנות ערב · ובמובן המושאל
ענינו נטיית המחשבה והרצון,
לבקש דבר להשגיח עליו, לקבל
אותו בפנים של רצון או מאון
דברי' לא בדבר וסור מטוב וכדומה : כי
פנה אל אלהים אחרים (זיך
קעהרען, ווענדען, צוגעטהאן זיין,
גינייגט האבען, ליבען אין ז' וו') :
תהלים מ ולא פנה אל רהבים : אשר לבבו
דברים כט פונה היום מעם יי' , לסור ממצותיו ·
כי נטה, סור, פנה, שעה יבואו
מלאכי ב לענין זה : פנות אל המנחה (אכ-
במדבר טז טען, בעאכטען, אנזעהען) :

אל

אל תפן אל מנחתם : ופנית אל מ"א ח
תפלת, השגחה וקבלתה ברצון :
ופניתי אליכם ונעבדתם : אל תפן יחזק' לו
אל קשי העם הזה · לחשוב אותה דברי' ט
לענש עליה (אין ערוועגונג ציהען) :
אל תפן אל און · במחשבה :
ופניתי אני בכל מעשי (אוי- קהלת ב
זעהען, נאכדענקען) : ופניתי אני שם שם
לראות חכמה, פי' סור ממחשבה
לראות : כי פנית אל הכלב המת ש"ב ט
(אויפמערקזאמקייט געווענדעט,
בעקיממערט) · לטובה : ופניתי ויקרא כו
אליכם , אתן פני השגחתי בכם
לטובה : כי פניית הנכבד לקטון
ממנו אם להטיב לו או לענש
אותו, ופנית הקטן אל הנכבד
אם לשמוע בקולו, בקשור מה
שאליו או סור ממצותיו בקשור
מה שממנו : פנה אלי וחנני : תהלים כה
פנה אל תפלת הערער, הנכבד שם קב
לשפל : פנו אלי והושעו, השפל ישעי' מה
לנכבד : הואילו פנו בי , שום איוב ו
השגחה על דבריו, ולא אמר
אלי כמדבר גדול לשפל לשמוע
דבריו, אבל אמר בי בעבורי ובדברי
אבל : פנו אלי והשמו, התבוננו שם כא
על ענינו, וכן יבוא על ל' תקוה,
פנה אל הרבה (האפפען, ווארד חגי א
טען) יפצה להרבה :
הפיעל יוצא ענינו מסבב
שיפנו הדברים ממקום למקום :
פניתי את הבית (אויסרייאומען) ברא' כד
הסירותי הדברים שבבית, ומנהג
הלשון לתפוס המקום, ת'
המתקומם בו לכן נופל יחס

הפעול

ברא' יח ומזה הרבה הגות ל' בפנים: הנה
נשאתי פָנֶיךָ (דא: אנגעזעהן האבע
מלאכי א טען): הישא מכם פָּנִים: לא
דברי' יו תכיר פָנִים (אכטען דאז אנזעהן):
מ"ב ט נשוא פָנִים (אנגעזעהנליך, אכטונגס-
ד"ס ב יט ווערט): ומשא פָּנִים: ע"ש
איוב כד נשא: סתר פָנִים ישים: הכרת
ישעי' ג
קהלת , פָּנִים, מראה החיצונה: והוא לא
פָנִים קלקל, שלא חדד פניה
למורה, וזהר' והוראותו בקשור
פעל תמצא כל מקום בפעל שלו
ד"ס ב לג כמו: חלה את פְּנֵי יי: מבקשים
סס ט את פְּנֵי שלמה, הוא למצוא רצון:
משלי יז קדמוה פָּנָיו, ר"ל לבוא לפני מלא'
סס לט רצונו' והפכו: נקדמה פָנָיו בתוד',
סס קלב נבקש רצונו: לא תשב פְּנֵי משיחך'
הסרת רצונו' כי נשא פנים הוא
מלוא רצון, והשב פנים הוא
מניעת רצון' והרב' מספור בקשור
פעל, ר"ל שיתהפך ענינו לפי
פעל המחובר עליו: וכן יאמ' על
הכעס בעל הרצון, כי הפנים הם
האות שבה נכר רצון וכעס, לכן
בא על ב' ענינים הפכים האלה,
לפי ענין חבורו בפעל' ועמו מזה
שהו' השגחה ושימת העין לטוב
או לרע ר"ל להראו' פנים מסבירו'
תהלי' לד לטוב ופנים רעים לענש: פְּנֵי יי
שמות לג בעשי רע (צארן): פָּנַי ילכו (צארן,
ש"א א אונווילט): ופָנֶיהָ לא היה לה
ירמי' ג עוד: לא אפיל פָּנַי בכם: אעזבה
איוב ט
ברא' לב פָנַי: אכפרה פָנָיו: ונתתי פָּנַי
ויקרא יז באיש ההוא, שימתו השגחה
תהלי' פ לענש: מגערת פָּנֶיךָ וכל נתינת
ירמי' מד פָּנִים לרעה, וכן שימה: הנני

שם פְּנֵי בכס ואצל הסתרה מורה
פני השגחה: הסתרת פָנֶיךָ הייתי תהלי' ל
נבהל: והסתרתי פָּנַי מהם, פני יחזק' ז
השגחה, כמו בהפכו: יאר יי במדב' ו
פָּנָיו אליך: ישא יי פָּנָיו אליך: סס סס
ובחבור אותיות בכ"לם: בִּפְנֵי יחזק' מב
הגדרות (פאר): בְּפָנַי יענה איוב יו
ממש: לא יתיצב איש בְּפָנֶיךָ דברי' ז
אחד עם לפניך, מפניך: ונקטתם יחזק' כ
בִּפְנֵיכֶם: גאון ישראל בְּפָנָיו, י"מ הושע ה
ל' עדות, פניו מעיד על גאונו,
וי"ל ענה עניות, בפניו בכעס
הקב"ה ובכל"מוד הוא מלת היחס:
לִפְנֵי האלהים (פאר, אין געגענווא ברא' ד
ווארט): לִפְנֵי אדני, כאשר אדני סס מג
רואה: ובל' לפני אצל פעולה סס ג
מורה שהפעול' נעשה לעיניו:
בא לְפָנַי: התהלך לְפָנַי: סס יז
ונפלו לִפְנֵיכֶם לחרב: וישבו סס כד
ויקרא כו
לְפָנָיו: נתן יי אלהינו לְפָנֵינוּ: ברא' מג
ויתן לִפְנֵיהֶם, ומז"ש קדימה, דברי' ב
בזמן או במקום, כשם לפנים ברא' יט
ובשמוש מ"ם, ענינו סבה: מִפְּנֵי ברא' ג
יי אלהים (פאר, וועגען, אוים
אורזאכע): מִפְּנֵי מי המבול, סס ז
ולכן יבוא לרוב בפעל רחוק מקום
בסבת איזה דבר: ויברח משה שמות ב
מִפְּנֵי פרעה: ויקצו מִפְּנֵי בני סס א
ישרא' בסבת: מִפְּנֵי רוע מעלליך, דברי' כח
בשביל: לענות מִפָּנַי: נטתה שמות י
מִפָּנַי, וההבדל שבינו ובין לפני במדב' כב
הקודם ע"ש נטה: ומִפָּנֶיךָ אסתר ברא' ד
וכן יבוא בטעם יען בעבור: מִפְּנֵי שמות יט
אשר ירד עליו (וויל): ובב' אותיות
השמוש: ויצא קין מִלִּפְנֵי יי (פאן ברא' ד

העם (אבֿרען. פאהנעהאלטער) כי
הם בקהל כראש פנה בבנין
ישעי' יט המחזק אסיפת האבנים: פנת
לפני' ג שפטיה: נשמו פנותם, וכן נקרא
ביסוד הבנין אבן הזוית פנה:
ישעי' כח פנת יקרת מוסד (עקשטיין) ידוע
בחכמת הבנין כי הוא מחזק
זכרי' י היסוד: ממנו פנה, עצה"מ: מי
איוב לח ירה אבן פנתה: ולא יקחו ממך
ירמי' נא אבן לפנה, כי גם בזוית ישימו
אבנים גדולות, לכן שורת האבני'
בראש הכפה נקרא ראש פנה:
פָּנִים שע"נ עקר ענינו לשטח
החיצון הנראה כגוף
והחשוב כו' הפך צד האחור
א) הוא נרדף עם אפים המורה
פרצוף הפנים הנגלים בראשונה
תהלי' קד בבעה"י והנותן לו הדור: להצהיל
ירמי' ה פנים (אנגעזיכט): ערף ולא
פנים וכן על שאר דברים בבעה"י
יחזק' מא ובלתי בעה"ח: ושנים פנים לכרוב:
משלי כז כמים הפנים לפנים: פנים ואחור
ד"ס א יט (פארנע): מפנים ומאחור: להם
שמות כה הפנים (אנגעזיכט, דורכזיכטיג,
ברא' לג טויגליך) ע' ביאור שם: פנים
אל פנים כמו עין בעין, וכן:
שמות לג פנים בפנים (אונטערבאר),
ואמר הרד"ק פנים בעבור שהוא
פונה לכל צד ואין צורך, כי
כל דבר גלוי ונראה והדרת העצם
נקרא פנים: ולכן יבוא על שטח
ברא' א החיצון שבכל גוף: על פני
שם שם תהום (דיא אבערפלעכע): על פני
כל הארץ: וכן יבוא במקום
בבחינת הצד שהוא כמו פניבם
לגוף

לגוף: על פני סדום (פאר, ריח) שם יט
זייטע): על פני ממרא: על פני שם כג
מצרים: את פני העיר: אל מול שם כה
פני המצנפת וכן יבוא על העצם שמות כח
בפניו ובחייו, ר"ל אם במקום
או בזמן מציאותו: משרת את ש"א ב
פני יי (פאר, אין געגענווארט):
ועל פני כל העם אכבד, בפרהסיא ויקרא י
על פני תרח אביו (וו' הרגונג' ברא' יא
דעם (עבען) בימי חייו: על פני במדבר ג
אהרן אביהם, מוסב על ויכהן:
לפני השמש ינון שמו, כל עוד תהלים עב
שהוא קים: ולפני ירח דור דורים שם שם
אלהים אחרים על פני, בקיומי שמות כ
והנכון שהוא נופל על דבר מתנגד
לרצון הרואה, כהוראת מלת על
לרעה: אם לא על פניך יברכך: איוב א
המכעיסים אותי על פני תמיד ישעי' סה
(פאן ווידערוויללען, צום טראָטץ)
כי פנים מורה ג"כ הרצון ועל
הוא התנגדות לרצון: על פניכם איוב
אם אכזב וכן יבוא במקום העצם
כמו, עין, יד, נפש, לב, רוח:
ויוציאך בפניו (זעלבסט) בעצמו: דברים ד
אל פניו ישלם לו, כמו אליו שם ז
בעצמו: סבב פני הדבר, עקר ש"ב יד
הענין שהוא הפני': פני המלחמה, ד"ה א יט
עקר המלחמה: ידוע תדע פני משלי כז
צאנך (דען צושטאנד) פרץ על איוב טז
פני פרץ, בעוד שפני פרץ אחד
קיים, להורות תכיפות הענין.
ויאמר פנים על המראה וההדור:
את לחם הפנים (אנגעזיכט) וכן, שמות כה
יאמרו בתל' הם לא עשו אלא
לפנים (צום שיין, צום אנשיין):
ומזה

מְפְּנִינִים (פערלן, רובין, קוראל-
[ען]: יש זהב ורב פְּנִינִים : משלי כ

פנק

פִּנֵּק פ"י בנינו פעל ענינו עדון
ותענוג: מְפַנֵּק מנער עבדו משלי כט
(פערצערטעלן, ווייכליך ערציהען)׳
מעדני מלך תרג׳ תפנוקי מלכא:

פסג

פַּסֵּג פ"י בנינו פיעל ענינו
ההעלאה והרמה: פַּסְּגוּ תהלים מח
ארמנותיה (ערהעבען, הָאך מא-
כען), שיגביהו הארמנות בבנין
כן פי׳ רש"י והר"מ מעתיקו
(בעסטייגען) והוא עומד מענין
עלה הפסגה, ובא מיוה ועקבית
ענינו חלוק, ויבתר תרג׳ ופסיג
תנחת תרג׳ תפסג, כמו פסק
בקו"ף: ומפרשים קצת שיחלקו
שלל הארמונות, או שיחלקו
איש איש להשגיח על עסקי
ארמון:

פִּסְגָּה שת"נ לגבעה: ראש במדבר כא
הַפִּסְגָּה (הֿוהע,
היגעל):

פסח

פָּסַח פע׳ וגב"ב׳ הקל יש ענינו
דלוג וקפיצה מדבר על
דבר לקפוץ מעל הדבר שבינ יהם:
וּפָסַח על הפתח (איבערהיפפען, שמות יב
איבערשרייטען), וקשורו במלת
על: אתם פוסחים על שתי מ"א יח
הסעפים (וואנקען), מענין פיסח
שהוא קופץ פעם על רגל זה
ופעם על השניה ע"ש סעף׳ ויש
ענינו חוס והגנה: פָּסוֹחַ והמליט ישעי׳ לא
שמה

(שאהנען)׳ והמליצה בעבור
שאמור כצפרים עפות, שהוא
מרחף על גוזליו ומנתר עליהם
להצילם, ומזה לדעתי: וּפָסַחְתִּי שמות יב
וּפָסַחְתִּי עליכם, האמור במצרים
(פערשאהנען) ל׳ חנינה והצלה
כתרג׳ ואיחוס: וכאמרו ואת
בתינו הציל:

הנפעל ענינו חיגרות: ויפל ש"ב ד
וַיִּפָּסֵחַ (היקענד ווערדען) לבלתי
יכול לכת ישר כי אם צולע:

הפיעל: וַיְפַסְּחוּ על המזבח מ"א יח
חפש על הדלוג פסח בל׳ גנאי:

פֶּסַח שת"ז לקרבן הנעשה
בחג שנקרא בן: ושחטו שמות יב
הַפָּסַח (פערשאהנונגסאפפער):
זבח חג הַפָּסַח (פערשאהנונגס- שמות לד
פעסט), ולא נראה בעיני מה
שת׳ הר"מ ז"ל (איבערשריטונגס-
פעסט) כי אין שם פסח אלא
מל׳ חנינה והצלה: על שחיטת ד"ה ב ל
הַפְּסָחִים:

פִּסֵּחַ שת"ז לצולע ונכה רגלי׳:
עור או פִסֵּחַ (היקענד) ויקרא כא
אפי׳ באחת מרגליו: והוא פִּסֵּחַ ש"ב ט
שתי רגליו: העורים וְהַפִּסְחִים: ש"ב ה

פסל

פָּסַל פ"י בנינו קל ענינו גזירה
והתוך וחציבה בעץ
ובאבן לתת לו צורת דבר מה:
כי פְּסָלוֹ יצרו (אויסהויען, אויס- חבקוק ב
שניידען): פְּסָל לך, גזירה לעשותה שמות לד
האבן חלק וישר: וַיִּפְסְלוּ בוני מ"א ה
שלמה, קרוב לל׳ פצל, לחשוף
הקליפה ולהחליק השטח:

פסל

דער גגענוואַרט) הם"ם מורה
הרחוק, והלמ"ד מורה התכלית
במקום ר"ל המקום שהוא לפני
משלי יז העצם: מלפניך משפטי יצא;
יונה א מלפני יי הוא בורח, כמו מפני
לבד והרבה כמוהו:

לפנים
א) יש תה"פ מורה
קדימה בזמן או במקו':
דברי' יג האימים לפנים ישבו בה (פֿאָרֿ
רות ד היין)· בזמן: לפנים בישרא' (פֿאָר
תהלי' קב אַלטערס, פֿאָר צייטען): לפנים
הארץ יסדת, והוא בראש זמן
בראשי' יג הבריאה: לפני שחת יי (פֿאָרֿ
נחמי' יג הער,עהע):ולפני מזה (עהדעם):
קהלת א על כל אשר היו לפני, לפי שהוא
נופל על קודם בזמן כמו אחרי
כן מן אחור מה שמאוחר בזמן:
בראשי' כט הצעירה לפני הבכירה (פֿריהער):
שם כז לפני מותי (עהע)· ומ"ש קדימה
שם לג במקו'; יעבר נא אדני לפני עבדו
שמות יג (פֿאָראָויס): לפני העם: לפני
שם יד בראשי' לג מחנה ישראל (פֿאָרן אָן): במנחה
שמות לג ההולכת לפני: אשר ילכו לפנינו
בראשי' מו ואת יהודה שלח לפניו: הארץ
ויקרא יח דברי' א אשר לפניכם. בזמן: ההלך
לפניכם, במקום· וכן יבוא לענין
ש"א א הערך: אל תתן את אמתך לפני
בת בליעל (פֿיר עטוואַס האַלטען):
בראשי' י כנמרד גבור ציד לפני יי, שהיה
חושב אותו במעלה שהוא גבור
כציד לפני יי· ומה שהוא חשיבו'
ירמי' ז ממש: ויהיו לאחור ולא לפנים
(געאַכטעט זיין), כמו הפעל אל
תפן אל מנחתם· התבונן הישיב
שליבות המושגים וכונן כל מושג

אל מכונו· ב) ויש תה"ש או הפעל
מ"א ו לתאר התוך היפך חיצון: ופטורי
צצים מלפנים ולחיצון (איננער־
האַלב, פֿאָן איננען, איננוועגדיג)·
ויקרא ו וכה"א הנקבה; ג) הקדש פנימה.
מ"א ו והמ"ם בו כמ"ם מים; לפנימה
שם שם ולחיצון· וביו"ד היחס: בתוך
דה"ב ד כב חבי' הפנימית· וחדריו הפנימים:
אסתר ד את החצר הפנימית: דלתותיו
דה"ב ד הפנימיות, וכל אלה תה"ש
תהלי' מה אבל: כבודה בת מלך פנימה
(איננערליך) ש"מ והה"א נוספת:
*פני שמ"ז נמצא בתל' ובדב"א
לענין זמן ריק נפנה
מעסקים· כשיש לו פני לעשות
(איסיגע צייט, געלעגענהייט)·
ויתכן משקל שם זה בעברית ע"מ
דוי' וי"מו· לכשאפנה אשנה
וכבר בארתיו· נקי יהיה לביתו
תרג' פני (בעפֿרייעט פֿאָן גע־
שעפֿטען)· ומזה שם אחר בתל'
פנוי הבא על הפנויה, תאר לנקי
מאשה· וכן ימצא שם אחר
*פניה (נעבענאַבזיכט)· כשעושה
העושה מעשה שיתן לו פנים
בשביל דכר זה הוא עושה, ובלבו
כוונה אחרת שאליו פונה בקרבו,
והכל סובב על ענין פנים שהוא
משתמש לפנים רבים· כאמרם
בתל' מ"ט פנים לתורה (אויס־
לעגונג, בעדייטונג)· וכן יאמרו
על כל פנים (אָרט אונד וייזע):

פנן

פנינים, שם אבן יקרה ממראה
איכה ד אדום: אדמו עצם

תהלי' כח עוזה אלהים זו פָּעַלְתָּ לנו (שטיפֿ טען) : אם עול פָּעַלְתִּי, בין במעשה ובין בדבור ובין במחשב' :
איוב לד
תהלי' קיט אף לא פָעֲלוּ עולה. נ"ב ער"ז :
משלי' כ אשה משפטו פָּעֳלוֹ (חוסחיבען) :
ישעי' מג אֶפְעַל ומי ישיבנה (בעטויסען) :
איוב לג הן כל אלה יִפְעַל אל (פערוכען, פראבירען. פֿערפאהרען) : חטאתי
מ"ס ז מה אֶפְעַל לך (נוטצען א. סאדען, ווירקונג, אפעקט הערפֿאר ברינ־ גען), איזה תכלית תועלת או
מ"ס יא נזק יגיע לך מזה : גבהי שמים מה תִּפְעַל (מייכֿום האבען) :
מ"ס כב ומה יִפְעַל שדי למו (ווירקונג אאכֿען, מייכֿוס האבען, גוטס
מ"ס לה אדער בעזעס טוהן) : וכן : אם חטאת מה תִּפְעַל בו ורובו לרע' :
משלי' יא צדיק מה פֹּעַל (פֿערטוודן) לפרש"י ע"כ הוא מחובר לרוב עם און,
תהלי' ה והרבה בתהלים ובאיוב: כל פּוֹעֲלֵי און (איבעלטהעטער, שטיפֿטער) : כי מושגו כולל כל אופן און בין במעש' ובין בדבור ובין במחשבה, בין בעצם ובין בגורם או בסבה, והכן ע"כ הוא שב שם תאר מרכב פעל און, על איש רע באיזה אופן שיהי' שתצא בסבתו
תהלי' קיט דעה לזולתו וז"ע : אף לא פָעֲלוּ עולה, באיזה אופן שיהיה ולפי שמושגו כולל יותר מפעל עבה, עשה, לכן שמשו בו המדקדקים לכנות בו כל מלה ממלות הדבור המורה שנוי ותנועה בשם פֹּעַל (צייטוואָרט) : וכן הוא בא על תשלום גמול מעשה ורובו עונש :

ישעי' כו כל מעשינו פָּעַלְתָּ לנו (פֿערגעלט טען) : ועל גמול הטוב : פְּעֻלַּת
תהלי' נא לחוסים בך (האהן בטטיאמען), כמו מכון לשבתך פָּעַלְתָּ המורה הזמנה והנגלה, וכן : צדיק מה
תהלי' יד פָּעַל (האָמז, האהן) לדעת הר"מ : והוא הדבר שאמרתי כי פעל יאמר על הכוונה והתכלית המגיע מן המעשים :
פֹּעַל שמ"ז נאמר על גמור מעשים גדולים ועל שכר המעשה : כי פֹּעַל פעלת בימיהם (טאהטען, גראסע פֿערריכֿטונגן) :
ישעי' ה ואת פֹּעַל יי' לא יביטו : אם זך
משלי' כ ואם ישר פָּעֳלוֹ, מן המעשים שהוא עושה נכר כוונתו ותכליתו ומחשבתו, ר"ל גם הנער יתנכר ע"י מעשיו בפעל, אם זך או ישר מחשבתו וכוונתו ותכליתו כמעלל ההוא, אעפ"י שנדמה שבלא כוונ' הוא עשהו וא"צ לגדול שנכר ממעשיו פעלו ר"ל הכוונה והתכלי' והתועל' מה שיכוין ע"ש
תהלי' קד נכר פי' אחר : יצא אדם לְפָעֳלוֹ (געטעפֿט, פֿערריכֿטונג, געשע־
משלי' כא ווערב) : פֹּעַל אוצרות בלשון שקר (ערוערבען) יאמר על הקנין ורכוש : וכן בא על הגמול והשכר
איוב לד והענש : כי פֹּעַל אדם ישלם לו (פֿערדינסט) : כי פעל מורה השווי מה ששוה פעולתו כמוהו
רות ב שכרו : ישלם יי' פָּעֳלֵךְ : וכשכיר
איוב ז יקוה פָּעֳלוֹ : מתהפך בתחבולתו
מ"ס לז לְפָעֳלָם (ענטצוועק) : תכלית
רב ס"ג כג הנרצה בפעולה, והרבוי : פעלים

פֶּסֶל שת"ז לכל חומר עשוי על
שמות כ׳ צורה מה׳ : לא תעשה
לך פֶּסֶל (בילד, געטצינטעט,
געהויענעס, געגאסטענעס בילד):
ישעי׳ מד ופֶסֶל נסך (געלענביל): כי ארץ
ירמי׳ נ פְּסִילִים היא (געלענדינער):
דברי׳ ז פְּסִילֵי אלהיהם, וע"א: והיא
שופטי׳ ג שב מן הַפְּסִילִים (שטיינבריך),
מקום שפוסלים האבנים, וע"ש
סמל ההבדל שבינו ובין השמות
הנרדפים עליו:

פסס

פָּסַס פ"ע בנינו קל ענינו כמו
אפס, המורה כלה
תהלי׳ יב והעדר: כי פַּסּוּ אמונים מבני
אדם (אויפהערן, פעהלען, דא-
הין זיין) נרדף עם גמר:
פַּס תה"ש לרוחב מקום כמלא
בראשי׳ לז רחב יד: כתנת פַּסִּים
(בונטע שטרייפען) כלל התאר
במתואר שכל פס יד מצבע אחר׳
ובדניאל פַּס ידא׳ והוא המקום
החלול שבכף, כף איש ת"י
בפיסת ידא׳ ובתל׳ עושין פסין
לבירואות (אטטען) שהן רחבים
כפס יד:
תהלי׳ עב פִּסָּה שמ"נ: יהי פִסַּת בר
בארץ (הענדפאלל) ע"ד
ותעש הארץ וגו׳ לקמצים׳ וי"מ
אותו כמו פשה בשין (איבער-
פלוס)׳ פסע בש׳ פשע׳ פסק׳
בש׳ פשק:

פעה

פָּעָה פ"ע בנינו קל ענינו זעקת
ישעי׳ מב קול׳ חזק כיולדה:

כיולדה אֶפְעֶה (טריען, עכזען,
ווינזען) הזועקת מחבליה׳ והוא
מתדמה לקול אנחת היולדה
קולה כחולה (אפעה) שמוציאה
נשימתה מחולשה וכאב׳ ובא
על המילדת ושם השנית פּוּעָה
אולי הוא שם תואר׳ ופעל פעפע
הנמצא בתל׳ ע"ש בעה:
אֶפְעֶה שת"ז למין נחש שרף:
לשון אֶפְעֶה (אטטער, איוב כ׳
גיפטיגע שלאנגע) והזורה תבקע ישעי׳ נט
אֶפְעֶה והראב"ע מפ׳ עד"ז כיולד׳
אפעה:

פעל

פָּעַל פ"י בנינו קל ענינו כולל
כל מעשה ועבודה ומלאכה
להביאה לגמר תכליתו׳ ולא
נאמר כ"א על מעשה שהגיעה
לתכליתה: מה פָּעַל אל (אויס- במדב׳ כג
ווירקען, פעררילטען, טוהן,
צו שטאנדע ברינגען, אויספיהרען,
פערראורזאכען) ולא יי פָּעַל כל דברי׳ לב
זאת (פעראורזאכען) כי גם הסבה
הגורם והמסבב לדבר נקרא פועלי
כי משונו כולל ונופל על כל ענין
שיצא לתכלית מה: כל פָּעַל יי משלי׳ טז
למענהו (מיינהכטען, בעשטימ-
מען) ע"ש ענה: מי פָעַל ועשה, ישעי׳ מא
פעל על הסבה וההתחלה ועשה
על גמר הפעולה והשלמתה
לתכלית הפעולה: ופָעַל בפחם ישעי׳ מד
(ווירקען) ע"י אמצעים המסבבים
לעשות: אף יִפְעַל אל, מעשה ישעי׳ מג
ממש: מכון לשבתך פָּעַלְתָּ (מייג- שמות טו
ריכטען) ר"ל הסבות ותקנות, וכן

מתאר עבודה שהיא להוצאת
תועלת וצורך בחפץ ׃ שם מעשה
הוא שם כולל כל ענין מסודר
מעבודה ומלאכה, וכל עסק וענין
בשנוי ובתנועה בחומר, במנהג
בדבור ובמחשב׳, במועיל ובמזיק׳
בנאה ובמגונה, בצדק ועול, בטוב
וברע נקרא מעשה ׃ ושם פעולה
שוה לו בכל הענינים האלה,
זולתי ששם מעשה יאמר ג״כ
על ספור הדברים, כפי מה שהיו
והם ויהיו, מבלי השקיף על
התכלית המגיע מהם ׃ ושם
פעולה יורה רק על תכלית היוצא
מן המעשה לתועלת או לנזק׳
ומעתה עמוד והתבונן, כאשר
אמר, כי בו שבת מכל מלאכתו
אשר עשה ׃ ירצה בו שמי
והתחדשות הנמצאים ורושמי
המוחשים בחומרים ׃ וכאשר
יאמר את מעשי יי, ירצה בו
ספור הדברים ההוים ונעשים זה
עם זה, וזה אחר זה׳ וכאשר יאמר
את פעל יי לא יביטו, ירצה,
הכונה הנפלאה ותכלית הטוב
והחכמה הנכללים במעשי ה׳
וביצוריו ׳ אבל עבודת ה׳ בבחינת
פעולה נסמך לפועל לא יתכן, כי
אין במעשה ה׳ יגיעה ולא עבודה
לזולתו ותמצא לא תעשה כל
מלאכה, כל מלאכת עבודה לא
תעשה, לפי שהן מודות אומניות
לחפצי האדם ולתועלתו אבל לא
יתכן לומר לא תעשה כל מעשה
או כל פעולה לא תפעל, שלא יהי׳
משמע

משמע כל דבור ומחשבה מדברי׳
הענינים מטוב ורע, שגם עליהם
נופל מעשה ופעלה וזה לא יתכן׳
ובמקום שיאמר מעשים אשר לא
יעשו עשית עמדי׳ יתכן לומר
ג״כ פעלות לא יעשו אבל לא
יתכן לומר מלאכות לא יעשו או
עבודות לא יעבדו׳ ויתכן׳ ומר״ן
הירץ וויזל נ״ע רומז קצת על
חבדלים האלה בויקרא כ״ג פ״ג׳
ע״ש ואנכי באתי אחריו ומלאתי
דבריו ואולי כוונתי לדבריו ׃

מִפְעָל שם ז׳ ׃ קדם מִפְעָלָיו משלי ח
מאז (טהאטען, האנד-
לונגען, ווירקונגען) כולל הבריאות׳
ובפנ״ר ׃ חזו מִפְעֲלוֹת יי (פֿער- תהלי׳ מו
ריכטונגען) מעשי׳ לתכלית נפלא׃
וראו מִפְעֲלוֹת אלהים, התכוננות שם סו
על תכלי׳ טוב נורא ונפלא היוצא
ממעשיו, כי כל פעל פעלה מפעל
רומז על תכלית הנשגב היוצא
ממעשה לטוב או לרע ע״כ צריך
התבוננות ׃

פעם

נִפְעַם פע״ו גב״ב׳ הנפעל ענינו
נדנוד הרוח וטרדורת
המחשבה ותמהון לב ממחשבת
מעוררת דאגה ׃ נִפְעַמְתִּי ולא תהלי׳ עז
אדבר (העפטיגע בעוועגונג, דעם
געמיהטס, מוהרוהע דעס גע-
וויסטענס) ׃ וַתִּפָּעֶם רוחו ׃ רוחו בראשי׳ מא
מטורפת מבקשת לדעת מה
החלום, ובא בנפעל שהרוח
נטרף מהחלום אשר הציקתהו
לדעת ענינו ׃

הפיעל

פְּעָלִים : גדול בהכשר ובהכנה
למעשה ולמחשבה לעשות הכל
כראוי לתכליתו (גראָסע פֿער־
דינסטע, טהאַטען) :

משלי י' פְּעֻלָּה שמו"נ מזה : פְּעֻלַּת
צדיק לחיים (טוהן
אונד לאַססען, האַנדל אונד וואַנדל),
ר"ל כל עניניו ועסקיו התכלית
היוצא מהם לחיים : וי"מ שכר
ויקרא יט פעלתו רק לכדי חייו : לא תלין
פְּעֻלַּת שכיר (פֿערדיהנטער לאָהן) :
כי עבודתו ויגיע כפו בעבו' השכר :
ישעי' מ סס סא ופְעֻלָּתוֹ לפניו : ונתתי פְעֻלָּתָם :
תהלי' קט זאת פְּעֻלַּת שטני מאת יי', נסמך
על הפועל , זאת דברי שוטני
ומחשבתם ותכלי' חפצם ותקותם
שיעשה לי מאת יי', עיין תרגום
הר"מ ז"ל שם והביאור : וגם לפי
דבריו יתכן שהשם נסמך על
מקבל השכר , והכוונה במה
שיסיים זאת ראוי שתהיה שכר
סס יז שטני : לִפְעֻלּוֹת אדם בדבר
שפתיך , לשכר אשר לא' בשמרו
דבר שפתיך : ואבאר הגדר והבדל
שיש בין ד' שמות הנרדפים , ר"ל,
מלאכה, עבודה, מעשה, פעולה :
מלאכ' שם מורה פעולות שיעשה
רושם ושנוי בגוף הפעול , ונכלל
בו כל אומניות שמשנה הפועל
חומר פשוט לתקנו לאיזה צורך
ותועלת : כמו הבנין , והציור ,
והכתיבה , והתפירה וכדומה : בין
שהיא מלאכת יגיעה ובין בלי
יגיעה, כי השם יצייר רק החומר
הנעשה בתקון אומנות מסודר

לצרך תועלת מה : ע"כ נאמר
בבריאה מכל מלאכתו אשר ברא
אלהים : כי הבריאה היתה רק
רושם מוחש ושנוי בחומרים ,
מבלי יגיעת פועלם : העבודה שם
מורה בעצם ע"ב פנים : א) פעולת
יגיעות וכבדות : כחרישה וזריעה
ובנין : אף שאין בו מלאכת
אומנות ויגיעת תחבולה , ולא
שנוי ורושם מוחש בחומרים ,
כנשיאות משאות ממקום למקום,
וכריצה : לכן אמר, תכבד העבוד'
על האנשים : הם ילכו וקוששו
להם קש : היא יגיעה בלי אומנות
ותחבולה ובלי שנוי רושם מוחש :
ב) או נקרא עבוד' שירות, שיעשה
הפועל איזה עסק וענין ואם היא
קלה לא לצרך עצמו כי אם
לזולתו, ובמצותו : ועד"ז נקרא
ג"כ תפלה וכל המצות שיעשה
האדם לכבוד השם ובמצותו
עבודת ה' : וכל הסר למשמעות
זולתו נקרא עובד עבודתו , ע"כ
ימצא מלאכה שאינה עבודה,
ועבודה שאינה מלאכה : לכן
יבואו לפעמים מחוברים לתאר
אחד את חבירו : כל מלאכת
עבודה לא תעשה, עבודה מתאר
שם מלאכה, להורות בו מלאכה
שהיא עבוד' כבדה, ויגיעת הגוף ,
או שאינו לצורך עצמו : כי אם
לזולתו : ומלאכה מתאר ג"כ
שם עבודה , כי אלו אמר כל
עבודה לא תעשה ; היה מובן בו
ג"כ עבודת המצות, אבל מלאכה

שמות ט לשעבר: כי בפעם הזאת, להבא,
בנדב' כד אם לא חשמע לעתיד: כפעם
בפעם (ווית זמנסט), כמנהג לפני:
ש"א ג ויקרא כפעם בפעם (ווית פאהרין)
שם כ כפעם בפעם אל מושב הקי'
(ווית געוועהנליך), כי כשאינו בא
על כפילת מעשה מורה על מנהג
גרח' כי הרגיל וידוע: והזוגי: ויעקבני
קהלת ו זה פעמים (נוייאמאהל): אלף
שנים פעמים, ולא אמר אלפים,
לומר בו שמקץ אלף שנים ישוב
לימי עלומיו, ויחיה שנית אלף,
כי פעמים שני בראשון כנ"ל,
ודעת בן עזרא לא ידעתי לכוין
שמות כג ע"ש: והרבוי: שלש פעמים
בשנה, זמנים ידועים נרדף עם
רגלים, כי פעמים בארמית זמני':
ויקרא ד שבע פעמים, על השנות הפעולה
מ"ב כי כטביל': כהם וכהם מאה פעמים,
על השעור והמספר' כמו מונים:
מ"ב יח עד כמה פעמים אני משביעך:
קהלת ז כי גם פעמים רבות (ווית אפט):

פענח שת"ז למגלה דבר נסתר:
גרח' מת צפנת פענח (ענטדעק-
קער) וראיתי בספר אחד מחכמי
הנוצרים, כי טצאפנאת, מציל
פענח, דור הזמן בל' מצרי
(רעטטער דעס וועלטאלטערס,
דער וועלט), והוא נכון כי לדע'
המפרשי ראוי להיו מפענ' צפנ':

פער

פער פי' בנינו קל. ענינו פתיחת
פה פתיחה רחבה בתאוה
ישעי' ה לשאף ולבלע דבר: ופערה פיה
לבלי חק (גירג דען אונד אויפ-
ספערדען): פערו עלי בפיהם: איוב יו
ופיהם פערו למלקש: כפותח שם כט
פיו ומקוה לבלע דבר: פי פערתי תהלי' קיט
ואשאפה והשם: ויצמד ישראל
לבעל פער, לפי דעת חכמי התל'
יבוא פער בל' פתיח' לדבר והפכו
ר"ל לקבלה והוצאה, כי פי
שלמטה היפך שלמעלה:

פצה

פצה פי' בנינו קל ענינו
התחלת פתיחת פה
לדבור או לקבל', ועמו כמ"ש
פתיחה להצלה: אשר פצתה גרח' ד
את פיה (עפנען, אויפטהון):
פציתה את פיך אל יי', לנדר, שופטי' יא
בלי כוונה: אשר פצו שפתי, תהלי' סו
ג"כ לנדר, לרצות בו: פצה פיך יחזק' ב
ואכל: הבל יפצה פיהו: ופצה איוב לה
פה ומצפצף: ובקשור מלת על ישעי' י
לרעה: פצו עליך פיהם, לבזות איכה ב
ולהרף: פצו עלי פיהם, לבלוע: תהלי' כב
ומ"ש הצלה ופתיחה מרע נקשר
ביחס הפעול: הפוצה את דוד שם קמד
עבדו מחרב (בעפרייען, רעט-
טען): פצני והצילני, והוא ל' שם סמ
ארמית: חלצה נפשי תר' פצה
נפשי, ומזה בתל', דמפצי ליה
מיניה רצוי וחליצה והצלה: ומזה
שטר פצוי (זיכערהייט, שטעל-
לונגסטריפט) המוכ' שדהו לאחר
וירא לוקח פן יביא ב"ח לגבותו
ממנו, יתן לו כתב רצוי שירצה
ב"ח או אותו שלא יפסיד:

שופטי' יג הפיעל: ותחל רוח יי לפעמו,
שם הקדוש במקום זה לעורר
על חוזק ההתפעליות כמו
תרדמת אלהים. הורי אל (מיינע
העפטיגע ליידנשאפט פינג איהן אן
צו בעאונרוהיגן), ומה הוא הרוח ?
מפורש מיד בפרשה שאחריו,
זיל קרי ביה ורש"י פי' כי הפעל
נכלל בת"פ החל לבוא בקרבו
לפעמים. ואנכי לא ידעתי איזה
דרך עבר רוח יי בו. ורד"ק עפ"י
תרגום פי' רוח גבורה החל לחזקו,
וזה אפשר לסבל:
דניאל ב ההתפעל: וַתִּתְפָּעֶם רוחו, ע"ד
הנפעל, ומ"ש ע"ד פעל חוזר
אי אפשר לפי ששכח גם החלום
ע"כ היה ההתעוררות לטריפת
רוח מצד עצמו משא"כ בפרעה
שהיה נטרף מחחלום שהיה זוכר,
וזה מתישב לדעת חכמי התלמוד
עיין רש"י ומ"ש אחריו ותפעם
רוחו, לפי שידע שהחלום מטרפו'
ואין מקום לתפיסת ב"ע ויל"ע
כי מצד טריפות רוחו בלילה חלם
חלומות ושנתו נהייתה עליו, כי
הישן במנוחת רוח אין לו חלומו'
מבהילות והוי"ו כטעם לפי
והרבה כמוהו:
פַּעַם שם בן ד' הוראות: א) יש
שת"ז לכלי אומנות כמו
ישעי' מא קורנס: את הולם פָּעַם (האמ-
מער) או הוא ש"מ לקול הכאת
המכה (האמערשלאג) ומזה
בתוספת נו"ן הוא שם תאר לכלי
צלצול משמיע בקשקוש (פאא-
אמן)

אמן): פַּעֲמֹן זהב ורמון (גלאקקע, שמות כח
סעללע): ואת פַּעֲמֹנִים: ב) ויש שם לט
ענינו צעד: רגלי עני פַּעֲמֵי דלים ישעי' כו
(טריטטע) קול פסיעת רגל
כהולם פעם: בכף פְּעָמַי: ויש שם לז
לדרך פְּעָמָיו: ג) ויש ענינו זוית: תהלי' פה
על ארבע פַּעֲמֹתָיו (עקקע ווינ- שמות כה
קעל) ועמ"ש הבאור שם בשם
הרמב"ן: ד) ויש ענינו תה"פ
להגביל הכמות בפעולה במספר
ובזמן: פַּעַם ושתים (איינמאהל): נחמי' יג
פַּעַם אחת, ר"ל הקפה אחת ולא יהושע ו
יותר: פַּעַם חמישית: לבד יהושע נחמי' ו
פַּעַם אחת (אויף איינמאהל, היינ- יהושע י
טערעיינאנדער) אינו להגביל
המספר, כי עם הזמן, בזמן אחד
בלי הפסק בינתים, כמו בבת
אחת: פַּעַם בחוץ וּפַעַם ברחובו', משלי ז
ג"כ אינו להגביל המספר כ"א
שנוי המקומות בשנו הזמן (באלד
היר באלד דארט) וכן יבוא על
כוונת עתה: זאת הַפַּעַם עצם בראשי' ב
מעצמי, או שיאמר ע"ד הולם
פעם (דיזעס שלאג) ר"ל הלימות
פעמוה וצורתה מורה כי היא עצם
וגו': כי לולי זה לא ידעתי לכוין
מלת פעם לכאן: אמותה הַפָּעַם בראשי' מו
(נון מעהר, יעצט) כמו עתה:
חטאתי הַפָּעַם, עתה אני מודה: שמות ט
ובאו שניהם: עתה הַפַּעַם ילוה בראשי' כט
אישי אלי, ע"ד עתה הפעם
האחרונה שנלוה אישי אלי לפי
שיש לי ג' בנים: ובכן הד':
הַפַּעַם אודה יי, לא אבקש יותר: שם שם
גם בַּפַּעַם ההיא (דאמאהלס) דברים ט
לשעבר

פְּצִירָה־פִּים שם כלי חרוץ בעל פיפיות :
ש"א יג והיתה הַפְּצִירָה פִּים (האספעל, כייל) :

פקד

פָּקַד פ"י וב"כ הקל עניניו רבים · א) יש ענינו זכירה ושימת השגחה על דבר להשקיף על ענינו לטוב או לרע לו, ר"ל לסדר ענינו כפי מה שיתחייבהו אחרי שיבקר מעשיו, ע"כ נכלל בו ג"כ גמול ועונש · כפקיד ממונה על איש לשלם לו כפי מפעליו, וכל שהוא בקשור את יחס הפעול
בראשי' כא הוא לטוב: ויי פָּקַד את שרה (בעדענקען), כי רובו נופל על השב וניחם על מה שנעשה לנפקד, ומבקש להיטיב עניני :
שמות ד וישמעו כי פָקַד יי (ווידער בעזוכען) : כי פָקַד יי את עמו :
רות א
שמות ג פקד פָּקַדְתִּי אתכם, בקרתי וחשבתי בעיון על דרכיכם ועל העשוי לכם אם ראוי אתם לענש או להגאל (אונטערזוכען) :
איוב ה ופָקַדְתָּ נוך ולא תחטא (בעזוכען, אונטערזוכען) תבקר ותעיין על
ש"א יד עניניו ולא תחסר : פִּקְדוּ וראו
ישעי' כו (אונטערזוכען) : יי בצר פְּקָדוּךָ
תהלי' ח (זוכען, פארשטען) : ובן אדם כי תִפְקְדֶנּוּ · תשגיח על מעשיו
איוב ז (אויפזוכט האבען) : וַתִּפְקְדֶנּוּ
שם לא לבקרים (אונטערזוכען) : וכי יִפְקֹד מה אשיבנו · כי הכל אחד על איזה פנים שתהי' ההשגחה והבקור במעשי' לשפוט על פיהם :

ואת אחיך תִּפְקֹד לשלום · תדרש ש"א יז
ותבקר אחרי שלומם (זיך ערקונ־
דיגען) : וַיִּפְקֹד שמשון את אשתו שופטי' טו
(ווידר בעזוכן, בעדענקען, הייא־
זוכען) אחרי ששכח בה, והרכה כמוהו' ויתכן שנופל באשה על פקידת בעיל' שהיא עת פקודתה'
ועיא : פִּקְדוּ נא את הארורה מ"ב ט
הזאת (בעדענקען), כלומר הנחמו ושימו לבבכם עליה לטובה כי
בת מלך היא : אם פָּקֹד יִפְקְדֵנִי ש"א כ
אביך · ידרש אחרי מציאותי לשאל איפה אני · ויש פקידה שהיא לרעה אם לשלום ענש כשהוא מחובר אצל עון שיהיה העון נזכר ומבוקר לענש עליו, או על החוטא בקשור מלת על
המורה לרעה : פֹּקֵד עון אבות שמות כ
על בנים (אהנדען, גדענקען, בעאבאכטען) כמו פקיד שומר
הדבר : לִפְקֹד עון יושבי הארץ ישעי' כו
(אהנדען, שטראפען) : פָּקַד עונך איכה ד
בת אדום; ופָקַדְתִּי בשבט פשעם : תהלי' פט
ופָקַדְתִּי את דמי יזרעאל : ביום הושע א
פָּקְדִי פשעי ישראל · ובקשור על : עמוס ג
ופָקַדְתִּי על תבל רעה (פערארד־ ישעי' יג
נען) : ופָקַדְתִּי עליכם : הנני פֹּקֵד ירמי' כג
עליהם : ולִפְקֹד על יעקב כדרכיו : שם יא
הושע יב
אֶפְקֹד על פרי גדל : לא אֶפְקֹד ישעי' י
על בנתיכם · על כן אֶפְקֹד עליכם : הושע ד
עמוס ג
וַתִּפְקֹד עלי עון אשה (בעשולדיגן) : ש"ב ג
יִפְקֹד יי על צבא מרום, כלם לרעה ישעי' כד
לענש :

ב) ויש מ"ש מנין ומספר וענו
סדור מערכת הצבא : אשר פָּקַד במדבר א
משה

פצח

פָּצַח פ"י בכ"ב׳ הקל ענינו
פתיחת פה בקול רנה
ישעי׳ יד וצוחה: פִּצְחוּ רנה (איט פריידעני
תהלי׳ נח געשריא אויסברעכען) : פִּצְחוּ
ורננו וזמרו (אויס פאללעם האלזע
טרייען) ׳ כי בערבית ענינו הוצאת
דבר ממקום חלול ומוח ::
הפיעל ענינו חלול המוח
מיכה ג שבעצמות ׃ ואת עצמתיהם פִּצֵּחוּ
(אויסהעהלן, דאז מארק הערויס-
נעהמען) , ובארמית פצח כמו
פיתוח, פרזות תשב תרג׳ פציחן ׳
הבמחנים אם במבצרים תרג׳
הכפציחן אם בכרכין , פצח
הפך כרך :

פצל

פִּצֵּל פ"י בנינו פיעל ועניינו
הסרת קליפה החיצונה
בעץ, כמו פסל בסמ"ך הסרת
בראשית ל קליפה באבן להחליקה : וַיְפַצֵּל
בהן (גייטשטטע אחכן, שנהלען)
פס פט והפעל נגזר משם ; פְּצָלוֹת לבנות
(שטרייפען, שטיטשע, קערבע) כי
פצל בארמי׳ קליפה והסר׳ וחתוך:

פצם

פָּצַם פ"י בנינו פיעל עניינו
בקיעה וסדיקה בדבר
שלם לא להבדיל חלקיו , כ"א
לעשות בו קרע וחריץ ושבירות :
תהלי׳ ס הרעשת ארץ פְּצַמְתָּהּ (שפאלטן,
ריססע אחכען) ׳ כי ברעש תבקע
הארץ׳ ובתרג׳ וקרע לו חלני פצים
לי חרכין (דורכברעכען) ׳ ובתל׳
בין פְּצִים לחבירו׳ (שפאלט , רים):

פצע

פָּצַע בנינו קל ענינו כמו בצע
בקוע וחתוך ע"י הכאה
שנפתח מקום בבשר : הכוני פִּצָעוּנִי (פערוואונדן) מכה פתוחה שה"ש ה
בבשר ׳ ויבקע ת׳ ופצע׳ ובתל׳
לִפְצֹעַ אגוזים : פְּצוּעַ דכא , בקוע דברי׳ כג
בצים או מרוח בצים :
פֶּצַע תה"ש למכה : פֶּצַע תחת שמות כא
פצע (אפפונג וואונדע) ׳
שנפצע בשר ויוצא דם וליחה :
למי פְּצָעִים חנם ; פִּצְעֵי אוהב : משלי כג פס כז

פצר

פָּצַר פ"י בכ"ב׳ הקל ענינו
שוה לשרש פרץ , אך
פרץ משתמש בטבעי פורץ והורס
גדר מבדיל ולוחץ בו מביח לחוץ
או מחוץ לפנימי, ופצר במוסרי
פורץ בדברים ולוחץ בדעת זולתו
לעשות לו חפצו , וכל קשורו
בבי"ת : וַיִּפְצַר בם מאד (דריני בראשית יט
גענד אנהאלטן) , לוחץ בם בפגיעת
בקשה ורבוי דבוקים עד שירצה
לחפצו : וַיִּפְצְרוּ באיש בלוט , פס פס
זה י"ל לחיצה והיק׳ בגוף ,
שהיו דוחקים אותו מן הדלת ,
לפי שלא רצ׳ להתרחק מן הדלת:
וַיִּפְצְרוּ בו עד בש , בדכרים : מ"ב ב
ההפעיל : ואון ותרפים הַפְצַר ש"א טו
(איבערטריבענע פרעזיגקייט) ,
כמו שהמרי כחטאת קסם , כן
לעמתו המפציר ומרבה מדתו
לעשות יותר ממה שיצוה, הוא
כאון תרפים :

ופקדו שרי צבאות בראשי העם
(אנפיהרען) :
במות נס הפועל מע"ב : אשר פקד על
פי משה (געצעהלט ווערדן) ׃ מע"ה׃
ישעי' לח פקדתי יתר שנותי (פעראיסט
ווערדען) וי"מ מע"א , נפקדתי
לטוב ונגזר עלי מותר שנים :
ויקרא כו ההפעיל מע"א : והפקדתי
עליכם בהלה אפקד על עונותיכם
בבהלה , וי"א שהוא מע"ג , וכן :
גלח' לט מאז הפקיד אותו על ביתו (זום
ב"א כט פערוואלטער איינזעטצען) : אשר
הפקדתו שם , להיות פקיד על
גלח' מא המקום : ויפקד פקידים על הארץ :
מ"א יא ויפקד אותו לכל סבל : הפקד תהלי' קט
עליו רשע, מנה עליו שופט רשע:
מ"ב יב המופקדים בבית יי (פערוואלטער)׃
ד"ה ב יג ומ"ש מע"ד : והפקיד על יד שרי
הרצים (צו פערוואהרונג געבען) :
תהלי' לא בידך אפקיד רוחי (בעפעהלען ,
ירמי' לו אנפערטרויען) : ויפקדו את ירמיה
(בעוואהרען , אויפבעוואהרען) :
שם ההפעל מע"א : היא העיר
הפקד כלה : באה פקדת עונה ׃
ויקרא ה ומע"ד : אשר הפקד אתו (צור
פערוואהרונג געגעבען ווערדן) :
שופטי' כ ההתפעל מע"ב : ואיש ישראל
התפקדו (זיך אוסטערן, נעהמן):
במדבר א ויתפקד העם , וי"מ מע"א ׃ (מוס
טערזלען) בקרו וחפשו בקרבם ׳
מ"ב כ ובא ע"ד התפעל : לא התפקדו
בתוכם (זיך געהלען (מסטען) ׳ ע׳
תל"ע (פ רמז) :
ירמי' נב פקיד שת"ז מע"א : פקיד על
אנשי המלחמה (אויפ-

זעהער) המשגיח על צרכיהם :
וזבול פקידו (פערוואלטער, שטאדט שופטי' ט
הויפטמאן) ראש ממונה : ויפקד בראשית מא
פקדים על הארץ (אויפזעהער),
ממונה על אוצרות :
פקדה שמ"נ יש תה"ש מע"א
לזמן פקידת עון לענש :
ומה תעשו ליום הפקדה (אהנד ישעי' י
דונגסצייט, שטראפצייט) : ופקדת במדבר ג
כל האדם , כי יום המות נקרא
יום פקודה , שבו נפקד מעשיו
או שהוא יום גזרתו הקבועה לו
למות או שבו יפקד מן העולם
וכל עת קץ לדבר נקרא כן : בעת ירמי' י
פקדתם יאבדו : שנת פקדתם : שם
קרבו פקדות העיר : וע"א: פקדתו יחזק' ט
יקח אחר (אמט) , הנכסים תהלי' קט
שיעזוב ביום פקדתו , או מה
שיפקיד ויצוה עליו ביום מותו
להטמין לבניו , כי המושגים
משולבים וכוללים יחד , וכן יתכן
שיקרא אשתו פקודתו כמבואר
בקל׳ ויש מ"ש מע"ג ש"מ :
ופקדת אלעזר (אמט , אויפזיכט , במדבר ד
פערוואלטונג) : אל פקדת המלך׳ ד"ה כד
ע"ד שם קבוץ, לפקידים: לפקדה ד"ה ב כג
אחת (פערוואלטער , אמט) :
פקודות ׳ שערי הבית : ופקדתך יחזק' מד
שמרה רוחי , תאר לטבע, שהיא איוב י
שומרת קיום רוחי , כי הטבע
הקבוע הוא פקיד היוצר להשגיח
על יצוריו : ושמתי פקדתך שלום ישעי' ס
(בעפעהלסהאבערין, אויפזעהע-
רין) ומע"ד : ופקדתם על נחל ישעי' טו
ערבים (אויפבעוואהרטע שעטצע)

ט"ב כד משה (זעהלען, אומטערן): לפקד
במדב' ד את העם: ובשמות תפקדו את
שמות ל כלו: כל העבר על הפקודים;
שם לח אלה פקודי המשכן (בערעכנונג)
סכום מנין ׃

ג) ויש מ"ש, צווי ומנוי לשרות
ושררות וגזברות להיות מצוה
עזרא א ושומר דבר: והוא פקד עלי לבנות
בית (אנבעפעהלען, 'מיינעם אויפ=
טראגן)׃ והוא כולל כאחד מצוה
על העשיה והשגחה על המעשה,
וכל שהוא בקשור על הפקוד הוא
איוב לד המצוה: מי פקד עליו ארצה ׃
שם לו מי צוהו על בריאות ארץ: מי
פקד עליו דרכו, וי"ל זה מע"א:
מי בקר על דרכו ולאמר פעלת
דברי' כ עולה: ופקדו שרי צבאות (בע=
פעהלען), צווי במערכה ׃ ובקשור
מולת את הפוקד ממנה את הפעו'
להיות הוא מצוה ומשגיח ושומר
בראש' מ על דבר: ויפקד שרי הטבחים
את יוסף (זיך פערוואלטער, אויפ=
זעהער, בעפעהלסהאבר זעטצען):
במדב' כז יפקד יי וגו' איש על העדה,
שם לא יפקד להיות פקיד על פקדי החיל
הממונים ׃

ד) ויש מ"ש גניזה והטמנה:
מ"ב ה ויפקד בבית (פערוואהרען, אויפ=
בעוואהרען) ׃

ש"א כה ה) ויש מ"ש חסרון והעדר: לא
פקדנו מאומה (פעהלען, פער=
מיסען) לא פקדנו כמו לא
חסרנו׃ שענינו חסר לנו, כן
פקד לנו אך חסר נופל על חסרון
הצרכים ממאכל ומלבוש, ופקד

נופל

נופל על שיש לו ממספר הדברי'
שישנם נמצאים ושמורים בידו:

הנפעל מ"ש מע"א: מחר שם כ
חדש ונפקדת (ערוועהנט ווערדן),
תזכר בשמך ויפקדו אותך: כי שם שם
יפקד מושבך, יהי' נזכר מי ישב
עליו: ולא יפקדו (געאהנדעט ירמי' כג
ווערדען): ומרב ימים יפקדו, ישעי' כד
יבקרו מעשיהם שמרוב ימים
להענש עליהם, וי"מ פקידה
לטובה: מימים רבים תפקד, ג"כ יחזק' לח
מפרשיה חלוקים: מעם יי צבאות ישעי' כט
תפקד, ג"כ לרעה׃ ומ"ש מע"ג:
ופקודת כל אדם יפקד עליהם במדב' טז
(פערהענגט ווערדען), גזירה
הכוללת יגזר עליהם: ויפקדו נחמי' ז
חשוערים (אין איינען אמט איינגע=
זעצט ווערדען)׃ ומ"ש מע"ה חסר
דבר מהמספר: ולא נפקד ממנו במדב' לא
איש (פערמיסט ווערדען, פעהלען
פאן דער צאהל, וועגקאממען):
להפקד היום מישראל, חסר שופטי' כא
ממספר: איש אל יפקד (וועג= מ"ב י
בלייבען): ויפקד מקום דוד, לפי ש"א כ
שאחר ישב במקומו ולא נשאר
מקום לדוד: כל יפקד רע, לפי משלי יט
דעת המתרג' האשכנזי, ע"ש לוי'
אבל לא נמצא נפקד לע"ז כי אם
על דבר יש שהיה ונחסר, לכן
נכון כמשמעו, נפשו בטוב תלין
ולא נפקד מרעה מע"א:

הפיעל מע"ג: מפקד צבא ישעי' יג
מלחמה (א סטערן, בעשטיאמען,
אנאורדנען, בעפעהלען), או הוא
בעצמו יהיה פקיד עליהם, ע"ד

ונפקד

מרט ווילדע טווּאַטען) ולד"א
(קוואקוטען) והוא שם מושלשל
מאד · ואם תחזור על הוראות ב'
שרשים האלה בפעל ר"ל פטר,
פקע, ענינים ג"כ שוה ליפתיחה,
ומזה בתל' בן פקוע, כמו בקוע
אלא שזה לאחר מיתה כבקיעת
הכרם, ופטר רחם בלידה מחיים :

פרא

בראש' יו פֶּרֶא תה"ש לשובב רוח וחזק:
פרא אדם (ווילד, אויסגע-
לאססען), כי בפרא נכלל בעח"י
חסר דעת בלי מדות ומוסר ·
איוב יא ומזה: ועיר פֶּרֶא אדם (כי יולד,
ר"ל פרא אדם (ראהער אענט),
אשר הוא חסר דעת כעיר הך
כיום הולדו · או אדם שהוא חסר
דעת כעיר פרא בהולדו גם הוא
ילבב ויבין זאת · וגם נופל בו
החזוק כחית הבר · ומזה והוא
יהיה פרא אדם יושב מדבר :
והוא תאר ג"כ לחמור הבר ·
ירמי' ב פֶּרֶא למד מדבר (וואלדעזעל) ·
וע"ש נקראו אנשי יושבי מדברו':
איוב כד הן פְּרָאִים במדבר (ווילדע אעז-
הושע יג טען) · ומזה הפעל: כי הוא בין
אחים יַפְרִיא (ווילד זיין) · וי"מ
כמו יפריד הוא ירבעם הפריד בין
השבטים במלכו ותמצא שם פרד
נרדף לשם פרא · לפי שהפרא
בורד מחברה וע"ש אחה וש' פרה
פַּרְבָּר ע' פרור :

פרד

פָּרַד פעלו ה"בכ' הקל ענינו
הבדל והתרחק דבר

יחזק' א מודבר במקום : וכנפיהם פְּרֻודוֹת
(געטרענגט פאן איינאנדער) · כי
בהתפשטות הכנפים נפרדים
יואל א זה מזה במקום : עבשו פְּרֻדוֹת
תחת מגרפותיהם, והוא שם
ת"נ, לגרגרי הזרע בזריעה נפרד
גרגר מחברו :
בראש' יג הנפעל : הִפָּרֶד נא מעלי (זייך
טרעננען) התרחק במקום, עכ"פ
אם שתלך ואני אעמוד או
שם ב שתעמוד ואני אלך: ומשם יִפָּרֵד :
שם י ומאלה נִפְרְדוּ הגוים, להיות
שונים זה מזה במנהג ולשון, כי
כן ימצא על המרוחק ושונה
במחשבה מכלל חברת בני אדם :
משלי יח לתאוה יבקש נִפְרָד (זאנדערלינג),
הוא הנפרד ושונה מדעת הישרה,
ר"ל מי שיתאוה וירצה, יבקש
נפרד איזה שיהיה, ומצאנו כי
בכל תושיה יתגלע · ויתכן עוד
כי שובבות ופראות, נקרא בל'
ארמי' פרידתא · סוררת היא ת'
פרידתא היא ואמ' השובב והסורר
יבקש תמיד תאוה לכן בכל תושי'
שם יט יתגלע : ודל מרעהו יִפָּרֵד · מרוחק
בראש' כה מאהבתו וכזר יחשבנו : ממעיך
ש"ב א יִפָּרֵדוּ, ויהיו כזרים : ובמותם
לא נִפְרָדוּ, הלבבות מהאהבה'
במליצה :
אסתר ג הפיעל : מפזר וּמְפֹרָד, ע'
פזר · או זולת מה שהם פזורים
במקום הם נפרדים זמ"ז בדעה ·
הושע ד וע"א : עם הזונות יְפָרֵדוּ, עושים
מעשים שונים (טווענגען) כמ"ש
בנפעל · או ירמז על מעשה פרד,

ירמי' נב ועד"ז ופקדתו יקח אחר: ויתנהו
בבית הפקדות, בית משמר:
שם לז ומ"א: ושם בעל פקדת (אויפ-
פאססטער) ממונה לשמור שלא
יצא איש:

משלי' יט **פקודים** שת"ז למצות: פקודי
יי ישרים (בעפעהלע,
שם קיט פעראָרדנונגען): נאמנים כל פקודיו
כי פקודי יי נקראו כל מערכות
שסדר, בין בטבעי היצורים ובין
בעניני המעשים והמצוה, ובין
בעניני מנהגו בגמול וענש. כ"א
פעמים במזמור אשרי ת"ד:

פקדון שת"ז לחפץ הנתן
למשמר ביד זולתו
ויקרא ה להשיבו בעת שידרש מעמו: או
את הפקדון (פערוואהרטעס
בראשית מא גוט): והיה האכל לפקדון (פער-
וואהרונג):

מפקד שם מ"ז אם למנין:
ש"ב כד את מספר מפקד העם
(צעהלונג, אוסטרונג) או למצוה:
ד"ה ב לא במפקד יחזקיהו (בעפעהל):
יחזק' מג ושרפו במפקד הבי' (פעראָרדנונג)

פקח

פקח פ"י כב"ב. הקל ענינו
פתיחת העין או האזן
לראות או לשמוע. ורובו ראי'
ושמיעה בהשתכלות והבנה
והשגחה על מה שיראה או
איוב כז שישמע: עיניו פקח ואיננו (עפ-
נען) לעת יפתח עיניו משיגה:
שם יד על זה פקחת עיניך (אויפמערק-
זאם זיין), השגחה ושימת עין
משלי' כג על דרכיו: אשר עיניך פקוחות,
(ומזה)

ומזה: ויפקח אלהים את עיניה בראשית כא
(אויפמערקזאם מאכען) ולא היו
עיניה סתומות, אבל נופל על
גלוי דבר מכוסה. ומזה בתל'
לפקח עליו את הגל: פקח נא את מ"ב ו
עיני הנער ויראה, דבר שלא
יראה זולתו: פקח עיניך ושבע משלי כ
לחם (אפפען האלטען). והוא נצב
לעמת שנה: פקח יי עיניך וראה: מ"ב יט
פקח אזני ולא ישמע. ובא פ"א על ישעי' מב
פתיחת מאסר: ולאסורים פקח- שם סא
קוח (ענטלאססונג). וי"א שהוא
מלה אחת בכפילת ע"ל ולמ"ד
ע"מ סחרחר. ונ"ל שלפי שבא
אצל קריאה בקול גדול. והברה
האחרונה הוא מתשובת בת קול
החוזר מקול קריאה של שמחה:
הנפעל: ונפקחו עיניכם, על בראשית ג
הרגשה יתירה מלפני: ותפקחנה שם שם
עיני שניהם:

פקח שת"ז לחד הראות ומבין:
או פקח או עור (זעהענ- שמות ד
דער): יעור עיני פקחים, לחרגיש שם כג
בדבר שראוי להרגיש (שארפ-
זיכטיג, געטייד, פארזיכטיג):

פקע

פקעים שם מין פרי אדמה:
פקעים ופטרי צצים מ"א ו
(קנאָפקווינטען) ר"ל צורות במיני
פקעים, וכן פטרי, י"ל ג"כ מין
פרי ממין פקעים שהם ממיני
כמהין, כנזכר בתל' כמהין
ופטריות. ורקיק מצה ת' וספוגא
פטירתא (שוואמארטיג). ובס"נ:
וילקט ממנו פקעת שדה (איינע מ"ב ד
מרע

אַפִּרְיוֹן שת"ז מיוחד למטה המיוחד לחתן וכלה ביום חתונתם לקיים בו מצות פרה ורבה: ש"ה ג אַפִּרְיוֹן עשה לו (ברויט ׳ בעטט) ׳ ושם פריון מן פרה כמו דמיון והאל"ף נוסף ור"ל מטת אפריון ׳ ועש"ז נקרא יום הנשואים יום אַפִּרְיוֹן (האכ-נייטס ׳ טאג) ׳ כי הלשונות יתארו הענינים לפי מושגיהם:

פַּרְוָר שת"ז למגרשי העיר: ד"ה ב כג הסרים אשר בַּפַּרְוָרִים (פארשטעדטע) ׳ ושדה מגרש עריהם תרג׳ פַּרְוָרֵי קרויהן ׳ ובד"ה ד"ה א כו כתוב בבי"ת ת׳ וי"ו: לַפַּרְבָּר למערב ארבעה ׳ ואמרו שהוא מרכב מן פר צד חלק בל׳ ארמית ובר חוץ:

פרז

פְּרָזוֹן תה"ש לעיר פתוחה בלי שופטי׳ ה חומה סביב: חדלו פְּרָזוֹן בישראל (פריית ׳ אפפען ׳ עבנע) ׳ תאר לבתי חצרים וכפרי׳ העומדים במישור בלי חומה ובלי הרים סביב׳ כי בערבי נקרא מישור פרז׳ והטעם חדלו יושבי פרזון ׳ ובי"ד היחס: דברים ג לבד מערי הַפְּרָזִי ׳ בלי חומה ׳ ובסר"ז: אסתר ט היהודים הַפְּרָזִים תה"ש ׳ ופירושו שם שם בצדו: היושבים בערי הַפְּרָזוֹת׳ חבקוק ג וע"א: נקבת במטיו ראש פְּרָזָו, כמו פריציו ר"ל רוזנים הפריצים וחפשים במעשיהם (אונאיינגע-שופטי׳ ה שרענקטע בעהעררשער) ; צדקת פִּרְזוֹנוֹ בישראל (פרייאוטה) ׳ ובא מזה פעל בתל׳ שֶׁהִפְרִיז על מדותיו (אויסדעהנען) פי׳ הרחיק והרחיב הזמן כעיר פרזות׳ וסיג שעשו לפניו׳ ומזה שם פְּרֹזְבֻּל שטר הרחבת זמן גבול שמיטה ויותר נכון כי מל׳ יון הוא מרכב׳ פרוז לפני בול (פאר דער פער-פאללנייט) ׳ כמו פרוז דור׳ ע׳ ערוך:

פרח

פָּרַח פע"ו בב"ב׳ הקל יש ענינו ציץ תחלת הצמיחה׳ אך ציץ יאמר על צאת הנצה׳ ופרח בהתגלות הציץ בתחלתו: ש"ה ז אם פָּרְחָה הגפן (בליהען) ; הושע יד יִפְרַח כשושנה: והיא בראשית מ כְּפֹרַחַת עלתה נצה, כאשר פרחה ואח"כ עלתה נצה׳ ונ"ל כי פרח פעל נופל על עין המוציא׳ ונצה פעל נופל על הציץ בצאתו׳ ע"כ: ישעי׳ כז ציץ וּפָרַח ישראל׳ וע"ב נופל בשחין: שמות ט פֹּרֵחַ אבעבעות (הער-פארברעכען) ׳ חום השחין יוציא אבעבעות׳ כמ"ש ג"כ והצרעת זרחה במצחו על התגלות: ויקרא יג הנגע וּפָרַח בבית׳ ועצה"ש: יחזק׳ ז פָּרַח הזדון (געדייהען) ׳ כי מה שיפרח יגדל: הושע י וּפָרַח כראש משפט׳ וכן הו׳ כנוי להצלחה: תהלי׳ צב בִּפְרֹחַ רשעים כמו עשב: ישעי׳ לה פָּרֹחַ תִּפְרַח ותגל׳ תהלי׳ עב יִפְרַח בימיו צדיק׳ ויש ענינו עופפות מל׳ ארמית: יחזק׳ יג את הנפשו׳ לְפֹרְחוֹת (פליגען) ׳ יעופף ת׳ יפרח׳ ובתל׳ עורבא פָּרַח׳ כפי מ"ש ברח בבעלי רגלים, כן פרח בבעלי כנף:

ההפעיל

שבא משלא במין, כן הם שלא
בדרך ארץ בענין שלא יולידו:
ההפעיל: והכשבים הִפְרִיד בר' ל
יעקב (טרענגען)· הרחיק משאר·
ומזה שהשכיל הרא"ם בש"א שלו
להבדיל בין פזור ופרד ע"ש איננו
שפת אמת, כי אם פזור יאמר
רק בשם הקבוץ· שנפזרו חלקיו,
כמו עם, עדה, צאן, מים וכו' אבל
פרוד יאמר ג"כ על שם עצם,
ולא יתכן לומר והכשבים פזר
יעקב, כי זה הוא פזור פרטיו·
אבל הפריד מצטרף על השאר
שנתרחקו מהם: ע"כ הוא נופל
ג"כ על עצם פרטי אחד· משא"כ
פזור· ע"ש פרש· וכן נופל הפריד
על הרחקה בדעת לשנוא: ונרגן משלי יז
מַפְרִיד אלוף· אהבתם· והפכו:
ובין עצומים יַפְרִיד (ענטשיידען)· שם יח
כי הכסוף מעדב זה בזה,
והגורל כמו גדר מפריד ביניהם,
שלא יהיה לזה על זה דבר, וזה
הוראת בין. כמו: וַיִּפָּרְדוּ בין מ"ג ג
שניהם· ולפי הקרבות תהיה
הוראת פעל הפריד: כי המות רות א
יפריד ביני וכו' ואלו אמרה בל'
אחר היה נראה כפורשת מי
ימות קודם: בְּהַפְרִידוֹ בני אדם, דברי' לב
בהעדר הסכמה בלשון ובמנהג
ברור הפלגה:
ההתפעל: וְהִתְפָּרְדוּ כל תהלי' כב
עצמותי (אויסגעלענט), כי החזוק
בקבוץ חלקיו, ועצ"הם כאלו
נפרד אחד מחבירו· וכן: יִתְפָּרְדוּ שם צב
כל פעלי און, יתבטלו:

פֶּרֶד שת"וג למין הנולד מסוס
והחמור: סוס וָפֶרֶד (מויל- מ"א יח
עזעל, מוילטיהר)· וכמ"נ: על מ"א א
הַפִּרְדָּה אשר לי· והרבוי: סוסים שם י
וּפְרָדִים, ואולי נקרא כן, לפי שהו'
נפרד במין ולא יוליד בדומה:

פַּרְדֵּס שת"ז לגן נחמד לטיול·
פַּרְדֵּס רמונים (לוסטגארט- ש"ש ד
טען)· והוא שם פרסי (פארק):

פרה

פָּרָה פ"י בב"ב· הקל ענינו
עשות פרי בצמח או
בבח"י; ובני ישראל פָּרוּ (פרוכט- שמות א
באר זיין): וּפָרִינוּ בארץ: שרש בר' כו
פֹּרֶה ראש: כגפן פֹּרִיָּה: בן פֹּרָת דברי' כט תהלי' קכח
יוסף, ענף נושא פרי· ונ"ש בר' מט
פאר: ונצר משרשיו יִפְרֶה: וְיִפְרוּ ישעי' יא שם מה
ישע· עצה"ש:
ההפעיל יוצא לשני· כי בר' מא
הִפְרַנִי אלהים (פרוכטבאר מאכען):
וַיֶּפֶר את עמו מאד· וי"מ: והוא תהלי' קה
בין אחים יַפְרִיא באל"ף ת' ה"א: הושע יג

פְּרִי שת"ז ושם קבוץ לכל
מה שגדל ונולד מצמח
ובעח"י, ומשאל על כל שכר
ומעשה ידי אדם המביאה לו
תועלת והוספת כפרי: ועשה יחזק' יז
פְרִי (פרוכט): פְּרִי עץ: וּפְרִי בר' א
אדמתך: וּפְרִי בטן· ועצה"ש: דברי' ז ישעי' יג
כִּפְרִי מעלליו: וּפְרִי צדקה: מִפְּרִי ירמי' ח עמוס ו
דרכם: מִפְּרִי ידיה: מִפְּרִי פי משלי א
איש: טוב פִּרְיִי מחרוץ: וּפֶרְיְכֶם שם לא שם יג
תשאו: פִּרְיָמוֹ מארץ תאבד: שם ח
ואכלו את פִּרְיָהֶן: ואכלו את יחזק' לו תהלי' כא
פִּרְיָן: עמוס ט ירמי' כט

קטנות: וכן יש להם שם *פרטרט (דייטויק, אוסטענדויך) · תה"פ להגביל דבור בכל פרטי ענייני המשיגים אותו והכל סומך על ל' עברית:

פרך

פֶּרֶךְ תה"פ ענינו קושי העבוד':
שמות א אשר עבדו בהם בפרך (הערטע, טטרענגע, טוועהרע ארבייט), בעבודה קשה שמפרכת הגוף · ובתל' מפרכים את האגוזי' (אויפטאגען) שבור ופצוע · ומזה פריך בתלי' כמו תברא, שבירה וסתירה:

פָּרֹכֶת שת"נ לווילון עשויה להיו' מחיצה מבדלת:
שמות כו ועשית פרכת (פארהאנג, טייל
שם שם דעוואנד): והבדילה הפרכת לכם בין הקדש וגו' ומה שלצד הקדש נקרא מחוץ לפרכת · ומה שלצד ק"ק נקרא מבית לפרכת · והוא שם מתהפך עם כפרת, אך כפרת מעל הדבר לכסוי. ופרכת בין ב' דברים:

פרם

פָּרַם פ"י בנינו קל ענינו קריעת
ויקרא כא בגד: ובגדיו לא יפרם (צעררייסען) כדרך הקורע על מתו ומה שמחלק הרד"ק בין קריעה לפרימה, שהפרימה היא רק במקום התפר, אין כן משמעות הכתוב, אבל פרימה היא רק חתיכה קטנה לסימן צער, משא"כ קריעה שהי' מקצה לקצה להבדיל ע"ש קרע:

פרס

פָּרַס פ"י נב"ב: חקל ענינו חלוק ע"י שבירה או חתוך לשבור מקצת מדבר שלם:
ועמו כמ"ש כמו פרש בשי"ן: הלא ישעי' נח
פרס לרעב לחמך (אבברעכען, איטטהיילען): ולא יפרסו להם, ירמי' טז
פירשו פורסין לחם לאבל בסעודת הבראה כמנהג: שאלו לחם פרש איכה ד
אין להם · בשי"ן כמו בסמ"ך: ולפי שלא מצאנוה כ"א אצל אכילה היה דעתי נוטה לומר, שענינו הזנה כמו פרנס בארמית ובתל', ואין תימה מתוספת אות כי תמצא דומהו פרשו מן פרש, סנפירין באר' מן ספיר · אך בתלי' ובאר' תמצא ענינו הרבה על שבירה וחלוקה לחצאין, פריס מלכותך בדניאל: בפרס הפסח, בפלג הפסח: אין פורסין על שמע, לחלק אותו ולומר חציו: לא יפרוס אדם פרוסה · ויתכן מליצת פרס לרעב לחמך (איט-טהיילען) · אף אם אין לך כ"א מזון סעודה אחת פלגהו ובקעהו חציו לרעב:

ההפעיל עומד ובא פעלך במקו' תאה"פ לענין סדיק הפרס:
ופרסה לא הפריסה (געטהיילטע ויקרא יא
קלויען האבן) · כן פי' כל המפרשי' והנכון לדעתי כי שרש פרס אין ענינו בקוע בל' עברי כ"א בארמי' אך בקל ענינו פרנס כמ"ש: ובהפעי' הפיעל נגזר משם פרסה, ופרסה הוא שם טלפים שיש

ישעי' יז ההפעיל מ"ש ומע"א: זרעך
משלי יד תַפְרִיחִי (בליהען): ואהל ישרים
יַפְרִיחַ, בהצלחה׳ והיוצא:
יחזק' יז וְהִפְרַחְתִּי עץ יבש (בליהענד מא־
כען)׳ וכתל׳ מַפְרִיחִי יונים. מע"ב:
במדבר יז פֶּרַח שת"ז: ויצא פֶּרַח (בלוה־
ישעי' ס טע, בלומע): וּפִרְחָם
שמות כה כאבק יעלה: כפתר וָפֶרַח, ציור
שם שם מעשה פרח: כפתריה וּפְרָחֶיהָ:

פִּרְחָה. שת"ז לצעירי הימים בילדים שהם בימי
איוב ל פריחתם לגדול: על ימין פִּרְחָח יקומו (יונגר ברוט)׳ ומזה בתל׳ פִּרְחֵי כהונה (יונגע אנגעהענדע פריסטער)׳ קטן פורח מזמנין עליו, בין י"ב לי"ג דומה לעץ פורח שלא נגמר בשולו לבוא לימי האנשים׳ ור"ח פי׳ תחלת צמיחת שערותיו במקום שנכר האישות בו׳ וע"א בתל׳ אדחי פִּרְחֵי דלים שפלים פורחי׳ ממקום למקום (שנורר):

אֶפְרֹחַ שת"ז לצפרים רכים,
דברים כב בהולדם: אֶפְרֹחִים או
איוב לט ביצים (קיכלכען): וְאֶפְרֹחָיו
יעלעו דם:

פרט

פָּרַט פ"י בנינו קל ענינו שוה אל פרד, אך פרד מורה פרידה בגבול ומקום, או שנוי בדעת׳ ופרט בטית מורה להפריד בדבור להפריש בין חלקי האחדי׳ אשר בכלל שלם להכיר כל אחד
עמוס ו לבדו: הַפֹּרְטִים על פי נבל (מו־
זיקאלישע טענע נאך געהעריגער
ארדנונג הערבהער אאלכען)׳ פי׳ השמעת קולות הנגון בערכים שונים במדות משערות, להוציא נגון מסודר על מיתרי הנבל שהם שוני׳ במדרגות קולם׳ ומזה בתל׳: עד שֶׁיִּפְרֹט לך הכתוב כדרך שֶׁפֵּרֵט (אינדיווידועל בעטטיאאטען) לְפָרְטָם אי אפשר (יעדעס אינס בעזאנדרע אויסטפרעכען) להוציא דבר אחד מכלל שלם בדבור׳ או כל אחד ואחד בפני עצמו מן הכלל׳ וכן י"ל הפורטים בדבור מלות השיה, על פי מערכת הנגון בנבל, בחבור והבדל:

פֶּרֶט תה"ש לגרגיר אחד בדבר המקובץ, ר"ל בשם הקבוץ שפרטיו אינם עצמים חשובים לעמוד כל אחד בפ"ע:
וּפֶרֶט כרמך לא תלקט (איינ־ ויקרא יט
צעלנע בערן)׳ כי הכלל הוא האשכל והגרגיר היחיד הוא ענב, וכשנפרד אחד או שנים ענבים מכל האשכל נקרא פרט׳ ושערו שנים הם פרט ג׳ אינם פרט, כי הוא מספר׳ ומזה שם כלל ופרט בתל׳, דבר אחר שנבדל בדבור מן הכלל, ומזה שם עצם פְּרָטִי מתאר עצם אחד מיוחד מכלל המין: ומזה שם פְּרוּטָה הנמצא בתל׳ (שיידע׳ מינצע): שהמטבע הקטנה היא פרט וחלק נבדל מכלל הנכלל במטבע גדול׳ ומזה הפורט מעות אצל החנוני, שמחליף כלל כסף אחד לקחת פרטיו הנכללים בו במטבעות

פרעו מוסר וסרו ממנו , והרב
תרגם (פערריטטונג) ; וי"א שהוא
מל' פרענות ותשלומים גמול
רע ונקמה' ואשלמה להם תרג'
ואפרע להון (פֿערגעלטען), והרבה
מזה בתל' שטר פרוע הוא' אין
אדם פורע חובו תוך זמנו ' ויש
ענינו נסיגה מאחור לפנים :
משלי ח שמעו חכמים מוסר ואל תפרעו
(פֿערקערען דיא אָרדנונג) ' ע"ר
כל שירא' חטאו קודמת לחכמתו
חכמתו מתקיימת ' כמו הקורא
יחזק' כד למפרע בתל' : לא אפרע ולא
אחוס (ריקווערטס געהען) לא
אסוג אחור ' וי"מ אל תפרעו
הנופל על מוסר, לא תסורו '
לא אפרע , לא אסוד ממחשבתי
(אָבשטעהען, נאַכלאַססען, אָב
משלי א לאַססען) : ותפרעו כל עצתי
(ריקגענגיג מאַכען , הינדערניס
אין וועג לעגען) :
משלי כט הנפעל מע"א : באין חזון
יפרע עם (פֿערווילדערט, פֿער
ריטטעט, אויסגעלאַססען), הריסת
סדור מדיני :
שמות ה ההפעיל : למה תפריעו את
העם ממעשיו (שטעהרען , היג
דערן , אונטערברעכען) תבטלום
ד"ה ב כט מסדור הנהוג במלאכתם : כי
הפריע ביהוד' (פֿערריטטונג פֿער
אנלאַססען אונאָרדנונג שטיפֿטען) :
פרע תה"ש לשער סתורות
במדב' ו מסדרם : גדל פרע שער
יחזק' מד ראשו (ווילד) : ופרע לא ישלחו
שער הגדל בערבוביא ' ובמוסרי :
פרעות

שופטי' ה פרעות בישראל (פֿערריטטונג
ווילדהייט , אויסגעלאַססענהייט) '
וי"מ פורענות גמול ונקמה' וכן
דברי' לב תרג' : מראש פרעות אויב .
מראש פרוע ופרא ' אך בתל'
נמצא פרע על גלוי וחשיפה :
ופרע להם בית השחיטה (אויפֿ
דעקקען , ענטבלעססען) ' ומזה
פריעה במילה גלוי ראש העטרה,
וי"א כי מראש פרעות מושל
ושליט בל' מצרי ומזה נקרא כל
מלך מצרים פרעה (קעניג דער
קעניגע) :
פרעש שם מין רחש ידוע :
ש"א כד אחרי פרעש אחד
(איין פלאָה), ואמר כלב מת שלא
יוכל להזיק לך ' ואחרי פרעש
אחר המנתר מהר ולא תוכל
שם כו להשיגו : כי יצא מלך ישראל
לבקש פרעש אחד ' ואיפא
ימצא המבקש פרעש אחד והוא
קטן ומנתר מהר ולא תתיגע חנם :

פרץ

פרץ פע"ו דב"ב ' הקל אחד
בענינו ומסתעף כמובנו :
עקר ענינו הריסה וסתירה כלומר
סתירת דבר הגודר בפניו ולוחץ
אם מפנימי לחיצון ולהיפך ,
טבעי או מוסרי , לטוב או לרע '
נחמי' ד הטבעי : ופרץ חומת אבניהם
(איינברעכען , נידעררייסען) :
קהלת ג שם י עת לפרוץ : ופרץ גדר : פרץ
ישעי' ס גדרו : פרץ יי' את מעשיך (גער
ד"ה ב כ שטעהרען) , ויאמר על מכה רבה
ש"ב ה בנפול עם רב פתאם : פרץ יי'
את

כרגלי הבעה"י החופה את כל כף
הרגל כמנעל והוא נקרא פרסה,
אבל בעלי אצבעות וצפורן לא
נקרא פרסה. ואשר פרסת רגלו
סדוקה לב' חלקים נקראת שוסעת
שם שם הפרסות, ושעור הכתוב: כל
מפרסת פרסה (וואס הופגאנגעל
האט) ושסעת שסע פרסות
(דעססען קוינן געשפאלטען, זא
שם שם דה: אוייא הופגאנג זינד): ופרסה
לא הפרים, שלא יהי' לו טלפים
כמנעלים כ"א צפרנים באצבעות
וזהו דעת הרשב"ם והוא הנכון'
ושם פרסה רבו נקבה ופ"א ר"ז:
זכרי' יא ופרסיהן יפרק:

ויקרא יא **פרס** שם עוף מה טמא: ואת
הפרס ואת העזניה
(ביינברעכער) שובר עצמות מן
פרש בשין. ושם ע"מ לקבל *פרס
הנמצא במשנה הוא מל' ארמית,
מנחה: נשאי מנחה ת"י נטלין
פרס: ושם פרסה בתל' עיין ח"ג
שם (איזט):

* **פרסם** פעל מרבע נמצא
בתל' ענינו גלוי דבר
בפומבי לרבים: צריך לפרסם
הדבר (עפפענטליך בעקאנט מא-
כען) משום פרסמי ניסא. המפרסם
אין צריך ראיה (אלגעמיין בע-
קאנט, פערנאנט) והקרוב
אצלי שהוא ל' עברית מן פרש
בסי"ן שענינו התפשטות. והמ"ם
בו נוסף כמ"ם כרסם מן כרס,
וכלמ"ד בכרבל: ווי"ן בפרשז
וכבית בחרצב, וכנו"ן בפרנס: כי
בתשרשים שע"פ רי"ש שאינה
עלולה לקבל דגש בפיעל, יבוא
אות נוסף בשרש תחתיו והמחזיק
אצלי דבר זה, כי פעל ושם
הנמצא בתל' דומה לבניני ל'
עברי ואינו בארמית, והאי עברי
הוא. אלא שיותר נכון היה
בעברית פרשם בשי"ן ת' סמוך:

פרע

פרע פ"י בב"ב. הקל ענינו
שביתה והריסת סדור
הדבר, טבעי או מוסרי וקרוב
לענין ורא באל"ף: ראשיכם אל ויקרא י
תפרעו (ווילד וואכסען לאססען).
כי שער בלתי מגולח מעורבב
בלי סדור: וראשו יהיה פרוע; שם יג
ופרע את ראש האשה (די במדבר ה
האארע איין אונארדנונג ברינגען)
סתירת קליעת השער. וי"א שכל
אלה פרע ראש ענינו גלוי (ענטב-
לעססען) ואיפשר להביא ראיה
כי אבל הלך בגלוי ראש ממ"ש
פארך חבוש עליך' והו' מחלוקת
חכמי התלמוד וזה האחרון דעת
ר' עקיבא. ובמוסרי סתירת סדור
מנהג ישר: כי פרוע הוא כי פרעה שמות לב
אהרן (פערווילדערט זיין, פער-
ווילדערן, געריטטען) כמו פרא:
ריש וקלון פורע מוסר (לזנן): כי משלי יג
המוסר כמו מאסר מחזיק אדם
ברסן חמידות, והבוזה סותר
המוסר ופורע: פורע מוסר מואס שם טו
נפשו. כמו מסיר או סר: פרעהו שם ד
אל תעבר בו (אויסווייכען), ג"כ
כמו סור: בפרע פרעות בישראל, שופטי' ה

כמו חף, שהוא פרץ רחב לגור
בו אניות; והוא גבול הארץ שבו
פותה הים גדר היבשה :

פרקן

פָּרַק פ"י גב"ב קל ענינו נצילה
ומובן ע"ב ענינים כמוהו,
ר"ל כמו שרש נצל שיבוא על
הורדה והסר' משא מגופו כטבעי,
ועל הסרת עול והצלה במוסרי'
וזה כשהוא נופל על הנישא
זכא' כו ענינו הורדה : ופָרַקְתָּ עלו מעל
צואריך (אבווארפען, ענטלעדיגען)
ופריקה איננה בבת אחת כי אם
בזה אח"ז · וגם מורה פריקה
בחוזקה ואונס אף שלא ברצון
תסלי' ז הזולת השם העול : פֹּרֵק ואין
מציל · פורק עצמותי מגוף
בחזקה : וכאשר הוא נופל על
איכס ה נושא המשא ענינו הצלה: פֹּרֵק
אין מידם (בעפרייען, רעטטען)
פורק הממשלה מנכנע ויהיה
תהלי' קלו חפשי : וַיִּפְרְקֵנוּ מצרינו · ונ"ז
בחוזקה: אך בארמית בא על
פדות · וחטייך בצדקה פְּרוּק :
ת"נ יט הפיעל מע"א : מְפָרֵק הרים,
בכח חוזק, כי ההר נדמה למשא
נטען על הארץ, והרוח מפרק
זכרי' יא אותם מעליה : ופרסיהן יְפָרֵק,
שמות לג יסיר מרגל : פָּרְקוּ נזמי הזהב :
הסירו · יורידו אותו הלוים תרג'
יתפרקון וע' פֶּרֶק :
שם לט ההתפעל : וַיִּתְפָּרְקוּ כל העם
ע"ד ויתנצלו שהפועל פועל פעול'
בעצמו :
פֶּרֶק יש שמיז לגזלה ולקיחה
כחוזק
בחוק שהגזלן פורק כל אשר על
נחום ג הנגזל : כלה כחש פֶּרֶק מלאה
(פלינדערן, ענטרייסען) · כי פרק
מורה הסרת החפץ מהנושא
בחוזקה אעפ"י שאיננו חפץ ועד"ז
ופרקת עלו · פרקו נזמי והם
באונס אעפ"י שהנשים לא יאבו
לתת נזמיהם אשר באזניהם ועפ"ז
תבין פירש"י שם · וכן פרק ואין
מציל · ויש ענינו גבול ב' חלקים :
עובדי' א ואל תעמוד על הַפֶּרֶק (שיידע-
וועג) · גבול שבו דרך אחד
מתחלק לכמה חוליות ואברים :
וכן נקרא בתל' גבול קשרי האברי'
פִּרְקֵי הידי' וכן נקרא פסוק גבול
שחולק ענין אחד לשנים פֶּרֶק
(אבזאטץ) · וכן בזמן בארבעה
פְּרָקים בשנה, כי גבול שבין זמן
לזמן הוא פרק · וכן אמר קטן
שהגיע לְפִרְקוֹ גבול זמן שבין
ילדות לבחרות · כי פרק מסמן
ב' קצוי הגבול שבין ב' ענינים
דבוקים במקום שמשם יתחילו
להפרד, קצה אצל קצה :
מַפְרֶקֶת שת"נ לעצם שאחורי
הצואר העשוי חוליות
חוליות : ותשבר מַפְרַקְתּוֹ (גניק, ש"א ד
האלזביין) · ובתל' בא פַּרְקָן
בחלוף הי"ולדל"ת והנו"ן נוסף,
כמנהג בע"פ רי"ש :

פרר

פָּרַר פע"ו גב"ב הקל עומד
ענינו רציצה והתפוצצו'
חלקי עצם מדובק לחלקים
קטנים : פר התפוררה הארץ ישעי' כד
מזין

את אויבי (הינטערקקען, אייגע
גראססע נידערלאגע אנריכטען) :
שמות יט פן יפרץ בהם יי (זיך פערגרייפען)
נופל על הריגת גדולים וחשובי
העם, והטעם מדה כ"מ אם הם
יהרסו לעלות, יפרץ בהם ה׳.
ש"ב ו ועד"ז: פרץ יי פרץ בעזא, לפי
שהרס לאחז בקדש פרץ הקדוש
איוב יו בו: יפרצני פרץ וגו׳: ונחתנו
תהלי׳ ס פרצתנו: פרץ נחל מעם גר,
איוב כח
בר"ה לח סותר גבולו לצאת: מה פרצת
(הערפארדרינגען) לוחץ לצאת
הושע ד מפנימי לפני זולתו: וגנוב ונאף
פרצו עזות וחוצפה בכל מעשה.
שם שם או הוא כמו: הזנו ולא יפרצו
(זיך פערמעהרען) כי כן נמצא
על הרבוי וההתפשטות אם בבני
ד"ה א יג או בעשר וכדומה: נפרצה נשלחה
אנשים, פי׳ נתרבה במספר ויהי׳
הכוונה אחת עם ויוסף דוד בש"ב
עיין עליו (דיא אמכט, מנמהל
פערטטערקען, פערמעהרן, אויס-
ברייטען, אויסדעהנן) וכן נמצא
איוב א לרוב על רבוי וולדות: ומקנהו
שמות א פרץ בארץ: כן ירבה וכן יפרץ:
בר"ה ל ויפרץ לרב, כלם על רבוי הולדה:
שם כח ופרצת ימה וגו׳ על והיה זרעך:
משלי ג ותירש יקבך יפרצו, רבוי פרי:
ד"ה ב לא וכפרץ הדבר, הרבו לחביאם
מ"ב ה ויש מ"ש פצר: ויפרץ בו (דריג-
ש"א כח גענד אנהאלטען): ויפרצו בו
עבדיו, כמו יפצרו:
ש"א ג הנפעל: אין חזון נפרץ (אויס-
געברייטעט, אלגעמיין זיין):
נחמי׳ א הפיעל: חומ׳ ירושלם מפרצת:
ההתפעל

ההתפעל: רבים עבדים ש"א כה
המתפרצים (זיך אמריסען) ע"ד
פרץ נחל:
פריץ תה"ש לאיש סורר ושובב
במעשיו פורץ גדר מוסר:
והוליד בן פריץ בן שהוא פרץ יחזק׳ יח
(ווילד, אויסגעלאססען): ארחות תהלי׳ יז
פריץ, שמרתי דרכי מארחות
פריץ. ע׳ פעל: ופריץ חיות ישעי׳ לה
(פערוועגען, פערוועגטען) ובאו יחזק׳ ז
בה פריצים העזות נמשך אחר
הגבורה: המערת פריצים היה ירמי׳ ז
אנשי המום המסכנים נפשם בגזל
ורצוח וכן נקראו שלשת גבורים
בימי בית שני יוחנן שמעון
ואלעזר פריצים ע"ש גבורתם
והתאכזרותם מאד, ועשו מעשי
גבורות בסכנות נפשות כמ"ש
בחבור דברי הימים לבית ישראל
שאני עוסק בו:
פרץ שמ"ז לשבירה בחומה
וגדר: ולא נותר בה פרץ נחמי׳ ו
(ברוך, ריס, ליקקע): פרץ על איוב יו
פני פרץ: כי עשה יי פרץ (נידר- שופטי׳ כא
לאגע): פרץ בעזא, מיתה חטופ׳: ש"ב ו
ועומד בפרץ עצה"מ, שלא יחזק׳ כב
ירבה חפרץ: כפרץ מים, הרץ ש"ב ה
מהר: כפרץ נופל, כפרץ בחומה ישעי׳ ל
וע"ז נופל: ופרצים תצאנה, עמוס ד
חסר בי"ת: וגדרות את פרציהן שם ט
ובר"נ: לא עליתן בפרצות: יחזק׳ יג
מפרצים תה"ש לערים
פתוחו׳ כמו פרזים:
ועל מפרציו ישכן (אהפענגע שופטי׳ ה
פעטעלע) והר"מ מפרש אותו
כמו

למועבד עשה פלא, עבד פרישין:
וכן אשר הורם תרג' די אפרש.
ועש"ז נקרא שם הויה המיוחד
שם המפרש (ערהאבנע נאמען),
לפי שהוא מבדל ומורם להפלאה
והפלגת הקדושה משאר שמות:
או לפי שהוא מורה על הנצחיות,
הלנצח תאכל חרב, תרג'
הלאפרש תאכל חרבא. וי"מ
פרשת הכסף מענין נקיבת סך
מסוים (בעשטיאמטע). ורגילים
לקרא פרק במקרא פרשה, כמו
פרשת בראשית. שעור ענין
מוגבל ונפרד מענין שאחריו.
וכן נזכר בתל' פרשת דרכים.
במקום שהדרכים נבדלות ונפרדו'
זו מזו. ג"כ מל' ארמי שנתרגם,
בדל, הפלה, פרד, פרק, גזר,
כלם בל' הפרשה. ושמות אחרי'
בתל' ובדב"א משרש זה, פרוש
(אויסלעגונג, ערקלעהרונג, קאָ-
מענטאר) כמו באור. והמבאר
נקרא מפרש. ושם אחד פורש
או פרוש, תאר לנבדל מדרכי
עולם ותאותי' כאמרם פורש מן
האשה. וקרוב לחורבן בית שני
היה כת אחד נקראי' בשם פרושים
(פהאריזעער): והם בעלי המשנה
והקבלה, כי נחלקו האומה בימי'
ההם לג' כתות צדוקים, פרושי',
ונזירים. הצדוקים היו חכמי
העולם, והחזיקו רק בפשטי
המקרא לפי משמעות הלשון.
ע"ש קרא' הפרושים, הם אשר
סמכו דיני הדת, על הקבלה
והדרש

והדרש, ועפי"ז היו מפרשי המקר'
(טריפטאויסלעגער) והנזירים היו
מתפודדים מחברת האנשים. וע'
סוטה כ"ב ע"ב. כמה מיני
פרושים. ובחבור ד"ה לבית
ישראל הארכתי לבאר ג' כתות
האלה:

פרשז פ"י ענינו מתיחה ופשוט
דבר אחד: פרשז עליו ענגו איוב כו
(אויסדעהנען, אויסברייטען)
והוא זרה מב"פ. א' פי אין פרש
בשין, נופל על פשוט ומתיחה,
גם בארמית כ"א בשין. והב'
הזי"ן הנוספת. וכבר אמרתי כי
דוגמתו הרבה בעברי להוסיף
אות בשרש שע"פ רו"ש ע' פרס,
וי"א כי פרש, בעברית מתיחה,
פרז בערבי הבהלה, ומשניהם
מרכב המלה:

פרשגן שם כמו פרוש באור
או תרגום: וזה פרשגן עזרא ז
הנשתון (ערקלעהרונג, בעדייטונג,
אויסלעגונג, איבערזעטצונג) ובעברי'
בא: פתשגן הכתב והוא אחד, אסתר ג
לפי שהיה כתוב בל' פרס והכותב
מספר בלה"ק אמר העתקת
הכתוב ותרגומו הוא:

ונמצא ז' שרשים נרדפים
לע"א, בדל, פלה, פוץ, פזר,
פרד, פרט, פרש. ואבאר גדרם.
הבדל הפלה משותפים, אך
שניהם יאמרו רק על הרחקת
גבול במעלה ובמדרגה, ולא
במקום. ויתכן שיהיו מקובצים
ויש הבדל והפלאה ביניהם, כי
הבדל

(אין שטיקקען צערפאללען) ושאר
הבנינים עיין בשרש פור כי הספק
בהם אם הם מנע"ו או מכפולים
אך מהתל' נראה שהוא מהכפולי'
באמרם פיעל מפרה וזורה לרוח :

פר

פר שע"זונ נרדף עם בקר · אך
בקר הוא שם הקבוץ , וזה
ש"ע : לקח פר אחד (אכס , שמות כט
שטיר) ואף שהוא דומה לשור ,
אך שור יאמר על הזקן , ופר
נאמר על הרך בן ג' שנים , מאז
נפלו לו שני החלב · ע"כ נאמר
בו : פר בן בקר , וכן שיערו חכמים במדב' כג
שהוא בן ג' : פר ואיל · והרבוי : שם ז
שנים עשר פרים . ולנקבה : פרה ויקרא כג
אדומה (קוה) : פרות ארבעים : במדב' יט
פרות הבשן , עצה"ש : בראש' לב
עמוס ד

פרור

פרור שת"ז לקדרה שדופה
ושחורה : ובשלו בפרור במדב' יא
(טאפף) · וי"מ מוה : כל פנים יואל ב
קבצו פארור (טוואַרץ) שחרות
וקדרות כקדרה · ע"ש פאר' כי
דעתי קבצו כמו קווצו , או כוצו
פתל' שענינו צמיתה וקמוט ,
וחלוף וי"ו ובי"ת כמו פרור פרבר'
ופרור' כמו פרורים ופרפור , כי
הקמטים מדמים כמו פורר הפני'
לשברי' ושם פרורים ופרפראות
במשנה ידועים :

פרש

פרש פ"י גב"ב · חקל ענינו
באור פרטי איזה ענין
בדבור איכה יעשה עד שלא
ישאר ספק בו : לפרש להם על ויקרא כד
פי יי (בעשיידען , ערקלעהרען ·
בעשטיאמען) :

הנפעל : בתוך צאנו נפרשות יחזק' לד
(בעשטיאמט ווערדען) יפורש להם
מה יעשה איזה לשחיטה ואיזה
למרעה · והמפרש נפרשות נפוצו'
ונפרדות, מפרש אחרי ל' ארמית :

הפיעל : בתורת אלהים מפרש נחמי' ח
(בעשטיאמען , ערקלעהרען) ·
והפעל הזה הרבה בתל' פרש
לבריך :

הפועל : כי לא פרש מה במדב' טו
יעשה לו :

ההפעיל ענינו נשיכ' ועקיצה :
וכצפעני יפריש (שטעכען) : משלי כג

פרש שת"ז לסוס ורוכבו : פרש ירמי' ד
ורמה קשת (רייטער) ·
ונקרא כן שהוא דוקר הסוס
בדרבן : גם רכב גם פרשים : פרעה בראש' נ
ופרשיו , במלמד הבקר . ותרג' שמות טו
בפרש תוריא (שטאכל) · ומזה :
ופרשיו לא ידוקנו , השנים אשר ישעי' כח
במורג הרוץ (שפיטץ , שטאכלען) :

פרש שת"ז לגללי צואה כמו
דפש : וזרתי פרש על מלאכי ב
פניכם (קאָהט) : ואת עורו ואת שמות כט
פרשו : ויצא הפרשדנה רעי שופטי' ג
המעים , וטעם הוספת דנה לא
פרש עדיין :

פרשה שמ"נ ענינו הפלאה
והפלגה : ואת פרשת אסתר ד
הכסף (אונגעהייערע זוממע) : ואת שם י
פרשת גדלת מרדכי (אויסער
אָרדענטליכע גרעסע) , בא על כל
דבר נפלא ונפלג בענינו שוה
לארמית · הפלה יי תסיר הרג'
פרש יי ומפליא לעשות ומפרש

למעבד

ומוליך אותם אילך ואילך פעם
חובק אותם ופעם פורש אותם,
איכה א ומזה: פרשה ציון בידיה, וזה
הוראת הפי"ת שאינה שטיחה
אל דבר או על דבר, כי אם תנועת
ובעזרא ט הידים בעצמה מצרה, וכן: ופרש
ידיו בקרבו, כאשר יפרש השוחה
מעביר ידיו אילך ואילך פעם
שוטחם ופעם מחזירם, כן פרש
ידיו מצרה: ומ"ש מענין נפעל
זכרי' ב בד' רוחות השמים פרשתי אתכם
(צערשטרייען):

מפרש שמ"ז לשטיחה
יחזק' כז ומתיחה: היה
איוב לו מפרשך (אויסדעהנונג): אם יבין
מפרשי עב, וכמ"א מפלשי והוא
אחד:

פרת

פרת שם נהר מיוחד בכל
המקרא ההולך במדינת
בבל ע"ש נהר:

פרתם שת"ז לשר וחשוב,
וכל' פרס פרדומים.
ודומה לו בל' יון: פש בש' פוש:

פשה

פשה פ"ע בנינו קל ענינו גדול
דבר קטן ורבויו ועי"ז
ויקרא יג הוא מתרחב במקומו: לא פשה
הנגע בעור (זיך פערגרעסערן,
זיך אויסברייטן), וכל דבר מתרחב
מאמצעו על צדדיו סביב נקרא
פשה: והוא קרוב לענין פוש
המורה על דבר מתרבה מעצמו
ומתרחב בבמותו במקומו: וכל
מציאותו בנגע וצרעת:

פישה

פשח

פשח פ"י בנינו פיעל, ענינו
בקוע ותתוך: דרכי איכה ג
סורר ויפשחני (צערפֿייסטן):
וכתל' אילן שנפשח האי מאן
דפשח דיקלא. ל' פצול והבדלה:

פשט

פשט פע"ו גב"ב' הקל יש
ענינו חליצת בגד:
ופשט את בגדיו (אויסציהען) על ויקרא ו
בגד נופל פשט, על כובע הסיר,
ועל נעל חלץ, שלף, נשל:
פשטתי את כתנתי: פשטה ש"ה ה
ועורה: בגדי רקמתם ופשטו: ישעי' לב יחזק' כו
אין אנחנו פשטים: ויפשט גם נחמי' ד
הוא את בגדיו. ויש ענינו התרחב ש"א יט
קבוץ גדוד או חיל, לא לענין
פזור ונפיצה, כי אם לשלל שלל.
כי החיל ההולך ממקום למקום,
כששלל מקום זה הוא פושט את
המקום ובא במקום אחר: ואף
בקבוץ החיל ולא יתפרדו איש
מאיש נופל הפשוט על לכתם
ממקום למקום: פשט גדוד בחוץ הושע ז
(אויהערטטרייפען): ילק פשט נחום ג
ויעף: ופשטת על העיר אף שבאו שופטי' ט
ביחיד נופל על הקבוץ, כי החיל
בלכתם ילכו באסיפה ולערך
הצורך יתרחבו שורותיהם: אל ש"א כז
פשטתם היום (פֿלינדערן) כי בפשוט
נכלל השלילה:
הפיעל מע"א: לפשט את ש"א לא
החללים, כולל פשיטת הבגדים
לבוז אותם: ישבו אחריו אך ש"ב כג
לפשט לחלוץ בגדי החללים:

ההפעיל

הבדל יאמר בין על הנכבד הנבדל
משפל ובין הפכו, כמו להבדיל
בין הקדש ובין החל ובין הטמא
והטהור. אך הפלה יאמר רק
על הנכבד המפלא ומופלג במעל'
וערך מזולתו. פרץ פזור פרד
משותפים שהוא פרוד והרחקה
במקום, אך פרוד נופל גם בשם
עצם אחד שהוא מרחק נפשו
מזולתו או שהו' בעצמו מתחלק
ומתפשט בחלקיו במקום. פוץ
נופל רק בעצם המקובץ במלאכו',
כמו עם, מחנה, עדה שאיננו
מקובץ בטבע כאשר יתפשטו
פרטיו. פזור נופל רק על שם
הקבוץ בטבע, כמו הכחות בגוף
אחד ועצמותיו וכל דבר המקובץ
בקמח דגן. פרט פרש משותפים,
אך פרט נופל להוציא דבר פרטי
בפעל הדבור ליחדו בענינו מכלל,
ופרש נופל ג"כ על דבר מדובר
לבאר אותו בהבנה היטיב:

פרש

פָּרַשׂ פ"י גב"ב. הקל עקר
ענינו פשיטה ומתיחת
דבר אחד במקומו להציעו, או
איוב לו פשיטת חלק מהגוף: הן פָּרַשׂ
איכה א עליו אורו (פערברייטען): פָּרַשׂ
ישעי' לג רשת לרגלי (אויסברייטען). בל־
במדבר ד פָּרְשׂוּ נס: וַיִּפְרֹשׂ את האהל:
שם שם וּפָרְשׂוּ עליהם בגד: וַיִּפְרְשׂוּ את
שופטי' ח השמלה: ידו פָּרַשׂ צר על (אויס־
איכה א טרעקקען), נטה ידו לחמס
מ"א ח בהוראת על: וּפָרַשׂ כפיו אל
הבית, פשוט ידים לתפלה
בהוראת אל: וכפיו פְּרֻשׂוֹת שם שם
השמים: כשחר פָּרֻשׂ על ההרי' יואל ב
עצה"מ לפי. שנא' כנפי שחר:
כפה פָּרְשָׂה לעני: פֹּרְשֵׂי כנפים: משלי לא
וּפָרַשְׂתָּ כנפיך על אמתיך, להגן: שמות כה
יִפְרֹשׂ כנפיו יקחהו, ג"כ להגן: רות ג
וּפָרַשׂ כנפיו אל מואב, לרעה. דברים לב
וכן: וְיִפְרֹשׂ כנפיו על בצרה. ירמי' מח
ועצה"ש: וכסיל יִפְרֹשׂ אולת, שם מט
יגלה ויפרסם. (הוא הדבר משלי יג
שדברתי בש' פרס כי פעל פִּרְסֵם
ראוי להיות, כשי"ן ולא בסמ"ך
אם הוא עברית): והדמיון לפי
ששטיחת דבר מגלה מה שבו,
כן בעשות האויל מעשים נגלה
כוונתם לכל, והוא פורש בגלוי
דעת בפרהסיא. ויש ענינו
שבירה: וּפָרְשׂוּ כאשר בסיר מיכה ג
(ברעכען) כמו בסכוך לדעת קצת:
פֹּרֵשׂ אין להם, או ע"ר כפה איכה ד
פרשה לעני, ע"ש פרס, כי אין
פרש פעל מיוחד פרטי, אך הוא
סמן והקדמה לאיזה פעולה כמו
נטה, משך, שלח, קם, ע"כ
יפרש בכל מקו' לפי הענין שיזדמן
עליו:
הנפעל: לבל יִפָּרְשׂוּ (צער־ יחזק' יז
טרייעט ווערדען) כמו נפזרו.
ואין דומה לו בקל:
הפיעל מע"א בקל: פֵּרַשְׂתִּי תהלי' קמג
ידי אליך, לתפלה: וּבְפָרֶשְׂכֶם ישעי' א
כפיכם, ועו"א: פֵּרַשְׂתִּי ידי היום שם סה
אל גוי, לקבל אותם להגן עליהם.
ועו"א: תְּפָרֵשׂ כפיה (רינגען). ירמי' ד
הוא פרישת ידי המצר על צרה

עקר ענינו, מקל בדברי מי שראוי
משלי ילחוש לדברו: ברב דברים לא
יחדל פשע כי המרבה דברי' מורה
שאינו מתבונן על ענינו וקל דעת.
ספ יו בפשע שפתים (אונפארזיכטיג-
ספ כח קייט): בפשע ארץ (פערוואהר-
לאזונג, נאכלעססיגקייט), במושל
מורפה שריו רבים. ו"מ מרד,
ספ י מן ויפשע אדום, והרבוי: ועל
כל פשעים תכסה אהבה (פער-
געהונגען). כי הוא כולל כל
אופני חטא ומעילה ובגידה.
אבל עקרו על פריקת על המושל
מעליו, וסור מהבין על מצותיו
לדעת לעשות את אשר מצוה,
ולזה יקדם לרב לפני החטא:
ויקרא יו ומפשעיהם לכל חטאתם, כי
שגגת תלמוד עולה זדון, ע"י
שפשעו בתורת ה' ולא למדו
מה שצוה ומה שהזהיר, ע"ז
יבוא לעשות חטא ואף שהחטא
מדי עשותו לא ידע שחטא אבל
מצד פשיעתו בלמוד ושמיעה
ספ ספ שגרם לו החטא הוא זדון: לכל
פשעיהם לכל חטאתם:

פשע

פשע פ"י בנינו קל ענינו
ישעי' כז רמיסה: אפשעה בה
(נגערטעטען) הוא רמיסת רגל
בבזיון ובארמי' בסמ"ך ובתל'
אל יפסע אדם פסיעה גסה.
פסעים בראשי עם קדש, הי'ל
דרך בזיון:
ש"א כ פשע שמ"ז: כפשע ביני ובין
המות (איין טריטט
(ווייט)

(ווייט) ועי' עמ"א: עד המפשעה דה"א יט
וישלחם (היפטביין) נרדף עם שת
הבא בשמואל במקומו. וכאן
מזכיר מקום התחלת פרק הירך
שמתנועע בפסיעה. ושם מזכיר
מקום הערוה. ושניהם במקום
אחד. כי מעל לשת מתחיל
פרק עצם הירך ושם נכר תנועתו
בפסיעה:

פשק

פשק פ"י בב"ב. הקל ענינו
פשוט ב' חלקי זוגי
להפרידם זה מזה פתיחה רחבה
משלי יג עד גבול קשורם: פשק שפתיו
מחתה לו (אויפרייסען) ב' חלקי
השפה דבוקים. ובדבור יפרדו
מעט, ופושק מורה רבוי הדבור
הוא פותח תמיד שפתיו לדבר:
יחזק' יו התפעל: ותפשקי רגליך לכל
עובר. נ"פ מורה פרוד ב' חלקי
זוגי הרגל פתיחה תמידית. יהי'
למי שיהיה מבלי הבחנה, כי
הוא כולל ב' ענינים, פשוט
ומתיחה עד גבול חבורם, וכולל
תמידות הפשוק לכל. אבל פסק
בסמך בתל' ענינו חדל בארמית,
כי חדל להיות תרג' פסק. וישבת
המן, ופסק מנא. וכן בא בו
לענין חריצה וגזרה וייעוד דבר.
אתה חרצת תרג' דיבך פסקת.
גזרו את הילד ת' פסקו. ומזה
שם פסק דין. בתל' הפוסק מעות
לחתנו. וכן השמות הגזורים
מהם. ואף שהוא קרוב אל פשק
בעברית אינו מענינו. כי פשק
לא

החפעיל מורה פשיטות בגד
זולתו שלא ישוב ללבשו עוד או
שלקחו ממנו בחזקה , ועמו
יחזק' יו הפשטת עור : והפשיטו אותך
בגדיך (אבציהן) פשיטה ושלילה :
הושע ב פן אפשיטנה ערומה : ובגדי
איוב כב ערומים תפשיט (אויסציהען , וועג
שם יט נעהמען, בערויבען) : כבודי מעלי
במדבר כ הפשיט מאני מכבודתא והפשט
את אהרן, שלא ילבשם עוד :
ויקרא א והפשיט את העלה (רמז פעלל
מיכה ג אבציהען) : ועורם מעליהם
הפשיטו :
ש"א יח ההתפעל : ויתפשט יהונתן
(זיך ענטקליידען) · בא כהתפעל
להבדילו מקל המורה רק פשוט
לשעתו , אבל ההתפעל כמו פיעל
מורה שלא לבש אותם עוד כי
נתנם לדוד לחלוטין והבן :

פשע

פשע פ"י בב"ב , הקל ענינו
בגידה באמונת זולתו
לעשו היפך רצונו ממה שהבטיח
לו באמונה לעשות · או בוגד
בדבר שמסר בידו לשמרו
באמונתו · ורוב קשורו בבי"ת כמו
מ"ב ג בגד , מרד : מלך מואב פשע בי
(טרייאלאז זיין , אונגעהארזאם
ווערדן, אבפאללען) · הסיר הכנעה
ירמי' ג מעליו : כי בה' אלהיך פשעת
(פערברעכען , אבפאללען), סור
ממצותיו במזיד אשר קבלו
ישעי' א לשמרם : והם פשעו בי, כי הבן
מחויב לשמוע ולשמר מצות אב :
שם מג ומליציך פשעו בי : אלמדה
תהלי' כח פשעים דרכיך : ופשעים יכשלו
הושע יד בם : פשע וכחש בה' . ובא :
ישעי' נט ויפשע אדום מתחת יד יהודה ,
מ"ב ח סור ממשמעות ממשלתו : ויפשעו
מ"א יב ישראל בבית דוד , כלם סור
משלי כח במזיד ובא : ועל פת לחם יפשע
גבר (טרייאלאז האנדלען) · יעשה
דבר פשע ולא באמונה על כל
פנים שיהיה בוגד בדת ומעות
הושע ח משפט בזדון : ועל תורתי פשעו
(איבערטרעטען) · י"ל כמו פסעו
כפוסע ובועט בדבר בבזיון , קרוב
לעברו בריתי :
משלי יט הנפעל : אח נפשע מקרית עז
(בעליידיגט ווערדן) · כמו שתגדל
אהבה בב' אחים מטבע , יותר
תגדל השנאה כשימצא אח בוגד
בו אחיו , וקשה לרצותו מכבוש
קרית עז :
פשע שמ"ז לכל בגידה שיבגור
לאשר ראוי לשמור לו
אמונה אם מטבע או מבטחון :
בראשי' נ שא נא פשע אחיך (טרייאלאזיג
קייט) · כי אין בגידה גדולה מזה
שמות כב אחים מכרו אחיהם : על כל דבר
פשע (פעראונטרייטע זאכע) חברו
מוסר לו דבר באמונתו והו' שולח
בו יד בזדון ומאבדו · או שמקל
במצות המצוה ולא יחוש לדבריו
ועי"ז אבד הדבר שמסר לו ואפי'
שלא ברצונו נקרא ג"כ פושע ,
כי מצד הקלו במצות שומרו ארע
לו דבר זה , כי הפשיעה היה כמוה
תהלי' לו שלא חש למצות המפקיד : נאם
פשע לרשע (לייכטזין) · כי זה

כן הם מצרים קראו אשור הלכו :

הושע ז הנפעל שוה לקל : אם נִפְתָּה לבי על אשה (געריית ווערדען, פערפיהרט ווערדן) נפתה מיצר
ירמי׳ כ תאותו: פתיתני יי׳ וָאֶפָּת (זיך איבררעדען לאססען):

הפיעל נופל על המוסרת
שם שם ברבוי דברי׳ : פִּתִּיתַנִי יי׳ , בהפצרת
משלי כד דברים : וַהֲפִתִּיתָ בשפתיך (טיי=
ש״ב ג שען , הייכלען) : כי לְפַתּוֹתְךָ בא
משלי א (אירעדע אנכבען) : אם יְפַתּוּךָ
שמות כב חטאים (פערלייטען) : וכי יְפַתֶּה איש בתולה (פערפיהרען), כלם להטעות לרעה ׳ ויש פתוי רצוי
הושע ב ופיוס לטוב : אנכי מְפַתֶּיהָ (נו=רעדען) משדל בדברים להעבירה ממחשבה רעה לטובה ׳ כי הנטיות נטועו׳ בלב לטוב ולרעה׳ והרבוי בדברים מכריע אחרת מהנטיות להתרחב בו ולהתגבר
תהלי׳ עח על חברתה : וַיְפַתּוּהוּ בפיהם (טענע ווארטע געבן) כפי דמיונם׳
משלי כג ולא כפי האמת : פִּתְּךָ אכלת (טאייכען) פתה אותך בדברים
שם יו ואכלת אצלו : איש חמס יְפַתֶּה רעהו (טעהן טוהן) :

שם כה הפועל בארך אפים יְפֻתֶּה קצין (בעזענפטיגן) ׳ כי אריכת אפים כמו שדול דברים מפתה
ירמי׳ כ אותו ומרצה כעסו : אולי יְפֻתֶּה ונוכלה לו (לייכטזיניג זיין , זיך איבערערעדען לאססען) :

ההפעיל ענינו הרחבת גבול :
בראשי׳ ט יַפְתְּ אלהים ליפת (אויסבריינגען) כי ירחיב יי׳ את גבולך ת׳ א״י יפתיו וכחל׳ ופותָיָה כמוה הוי׳ :

פֶּתִי שת״ז לחסר דעת ונמהר במעשיו בלי בחינה , על
משלי ט כל המושגים שזכרתי : מי פֶתִי יסור הנה , נרדף עם חסר לב :
שם יד פֶּתִי יאמין לכל דבר (אונבעזאנ=נענר, לייכטזינניגער, איינפעלטיגר):
שם יט לץ תכה ופתי יערם , יעור מקלות דעתו לחשוב ולהתבונן על
שם א מעשיו ׳ וש״מ : פְּתָיִם תאהבו פֶתִי הא׳ תואר והב׳ שם (לייכט=
תהלי׳ קיו זין, אונבערנהייט): שומר פְּתָאִים יי׳ (איינפעלטיגע), כי הפתי איננו רע בטבעו׳ אבל בקלות דעתו מבלי שים השקפה על מעשיו יכול להתפתות ע״כ אמר כי השם שומר אותם נעדרי הערמימות
משלי ח שלא יבואו לידי רע : הבינו פְּתָאִים ערמה׳ הבינו פשוטי לב וקלי הדעת על בחינה והתבוננות:
תהלי׳ קיט מבין פְּתָיִים (איינפעלטיגע) פעם באל״ף ת״ה ופעם ביו״ד ת״ה׳
שם ט וש״מ : עזבו פְתָאִים וחיו (איבר=איילונג, אונבעזאננענהייט) : כי משובת פְּתָיִם תהרגם , שובבותו ומהירותו בקלות דעת , וע״ש שוב פ״א ׳ וכן תפרש השם הזה בכ״מ
שם ט לפי מקומו ׳ ובס״נ : פְּתַיּוּת ובל ידעה מה (איבערלרעדענד) אף שבל ידעה מה :

פִּתְאֹם תה״פ לפעלה בא על האדם טרם יבין אותה
במדבר יב לפניה ומבלי הכינו ליה : פִּתְאֹם אל משה (פלעטצליך , אונפערי=

לא יפול רק בחלקי זוגי המחוברי'
בעקרם ואם לא יפרדו לא יבדלו
להיות כ"א לבדו. משא"כ פסק:

פשר

פֵּשֶׁר שמ"ז ענינו קרוב אל
פתר: ומי יודע פֵּשֶׁר קהלת ח
דבר (אויסלעגונג, בעדייטונג), כי
טוב פתר תר' יאית פשר, וכדניאל
ופִשְׁרֵה לערך' ויהיה פשר פרש
אחד כמו כבש כשב. וכן כתב
הראב"ע ויתכן היות פשר הפוך
סופו בתוכו מן לא פרש"י ועיין
באור קהלת. ובתל' ישתמש
לענין מצוע והשואה בין ב'
מתנגדים. פֶּשֶׁר או פְּשָׁרָה (פער-
גלייך, פערמיטטלונג) לעשות
השואה בין ב' מדינים, לאחוז
דרך ממוצע קרוב לזה כמו לזה:

פשת

פִּשְׁתָּה שת"נ שם צמח ידוע:
וְהַפִּשְׁתָּה גבעל שמות ט
(פלאקס): בצמר או בְפִשְׁתִּים ויקרא יג
הוא הבגד העשוי ממנו (לייגען):
בְּפִשְׁתֵּי העץ והוא נקרא בארמי' יהושע ב
כתן כתנא, ועש"ז נקרא החלוק
התחתון בעברי כְּתֹנֶת על שעשוי
מכתנא. ובא: ופתיל פִּשְׁתִּים יחזק' מ
בידו (מעסשנור) ג"כ על שחקו
חמדה ממנו:

פִּתְגָם תאר למאמר גמר דין
צווי דת גזרה או
אזהרה שיצא מפי השליט לקיום
דבר: ונשמע פִּתְגָם המלך (אויס- אסתר א
ספרוך, פאהרשונג, דעקרעט)
כי הפתגם הוא הכתב הכולל
פסק

פסק דין ענש אשר נעשה לעובר
על הדת והמשפט ועל אופן הזה
תמצאנו בדניאל ובעזרא: אשר קהלת ח
אין נעשה פִּתְגָם מעשה הרעה
ר"ל אין נגמר ומקויים הענש
החרוץ ועומד על מעשה הרע
מהרה' כי ענשי האדם על
מעשיהם הרעים קצובים ועומדי'
בגזרת השופט כל הארץ:

פתה

פָּתָה פע"והב"ב הקל עקר
ענינו בארמי' פתיחה
והרחבה, ומשתמש בעברית
פתיחת הלב בלי הכהנה לקבל
דעת או מחשבה מן המסירת
אותו ברבוי דברים לעשות, מבלי
הבחין על הרע המגיע ממנו,
ולכן הוא מחובר לרוב על
לב: פן יִפְתֶּה לבבכם וסרתם דברים יא
(לייכטזיניג זיין, אונבעזאננען זיין)
וע"י פתוי הלב וקלו' דעת לבלתי
הבחין בדבר באו לידי וסרתם:
וַיִּפְתְּ בסתר לבי ומ"ש בלא לב איוב לא
ענינו מהירות לבד, כי זה תכונת
חסר דעת נמהר במחשבתו
ובמעשיו ובפחזותו יעשה אולת:
ופֹתָה תמית קנאה (אונבעזאננע- איוב ה
נער), כי קנאת נמהר ופחז מות
היא לו: ולפֹתֶה שפתיו, נמהר משלי כ
בשפתיו, מבלי הבנה הידבר או
לא (שוועטצער) ומכנה מרבה
דברים ברחב שפתים: כיונה פותה הושע ז
פוֹתָה אין לב (אייפעלטיג):
וי"מ על המות היונה (גירען)
הומיה לכה וגה כה וכה,
כן

במדב' כב לדבר : וַיִּפְתַּח יי' פי האתון
תהלי' נא (טפראכע געבן) : יי שפתי תִּפְתָּח
(אויסדריק פֿערלייהען) או תעשה
לי דבר שיהי' לי בו פתחון פה
וסבה לְהגיד צדקתך · והכלל כל
שאינו יכול לדבר בטבע, או שאינו
רשאי לדבר, יאמר פתח פי על
ב' אלה ; כאלו הוא אסור ועתה
נפתח · ובא על הוצאת חרב :
תהלי' לז חרב פָּתְחוּ רשעים (ציהען, ציק
יחזק' כא קען) : פְּתוּחָה לטבח (געציקט)
איוב כט גלויה · וכן : שרשי פָּתוּחַ אלי מים ·
ישעי' יד ועל פתיחת מאסר : אסיריו לא
פָּתַח ביתה (בעפֿרייען) · ועל
נחמי' ח ספר : וַיִּפְתַּח עזרא הספר ; וברחם :
בראש' כט וַיִּפְתַּח יי את רחמה, הגות הלשון
על נתינת כח הריון ולידה באשה :
נחום ג הנפעל : נִפְתְּחוּ שערי ארצך ·
ועל התרת מאסר וקשר ואזור :
ישעי' ה לא נִפְתַּח אזור חלציו : מהר
שם נא צעה לְהִפָּתֵחַ, הנאסר יותר
איוב יב לחפשי : יסגר על איש ולא
יחזק' לג יִפָּתֵחַ : וַיִּפָּתַח פי, רשות לדבר
ישעי' לה שלא היה יכול מלפנים : ואזני
חרשים תִּפָּתַחְנָה · ובא על
ירמי' א ההתחלה : מצפון תִּפָּתַח הרעה
(ענטשפרינגן, דען אנפֿאנג נעהמן,
בעגיננען) :
ישעי' ס הפיעל : וּפִתְּחוּ שעריך תמיד
(אפֿפֿען בלייבען) , עומד היפך
מנהג הפיעל נגד הקל, וי"א
שם מח שהוא כמו פָּתְחוּ, וכן : פִּתְּחָה
ש"ה ז אזנך, וכן : פִּתַּח הסמדר נפתח
הפרח לצאת הענב · והשאר
ישעי' נח יוצא : פַּתֵּחַ חרצבות רשע (אוי

לעזען) : מוסר מלכים פִּתֵּחַ : הנה איוב יב
ירמי' מ פִּתַּחְתִּיךָ היום (בעפֿרייען, לאז
ישעי' מה אבלאסען) ; ומתני מלכים אֲפַתֵּחַ,
אזירת מתנים כנוי לגבורה,
והתרתה מורה רפיון וחולשה :
תהלי' קב לְפַתֵּחַ בני תמותה, ממות : חוגר
מ"א כ כִּמְפַתֵּחַ, חוגרת מלחמה ממנו :
בראש' כד וַיְפַתַּח הגמלים (אבזאטטעלן),
מן האוכף והחוסם שבפיהם · ובא
על חפירה בקרקע, ועל חקיקה
ישעי' כח ושריטה באבן : יְפַתַּח ישדד
אדמתו (אויגראבען, לאקקער
שמות כח אבלען) ; וּפִתַּחְתָּ עליהם שמות
(איינגראבען, גראווירען) פתוח
זכרי' ג חקיקה שקועית : מְפַתֵּחַ פתוחה :
ההתפעל מענין התרת אסור :
ישעי' נב הִתְפַּתְּחִי מוסרי צוארך (זיך לאז
אבלסען, פֿאן זיך ווערפֿען) :
פֶּתַח שת"ז לחלל המבוא
בבירה ובבלי לבוא
ולצאת · או המבוא עצמו וכל
ההקיף שסביב הדלת מחוץ :
בראש' יח פֶּתַח האהל (איינגאנג) · ובא
משלי' ח על הדלת : מבוא פְּתָחִים (טיהרע,
שם יז פֿפֿארטע) : מגביהַ פִּתְחוֹ ·
הושע ב ; בראש' לח ועצה"מ : לְפֶתַח תקוה : בְּפֶתַח
העינים, הגות הלשון לדבר גלוי
לכל מי שעיניו פתוחות (פֿרייא,
עפֿפֿענטליך) · וי"מ שהוא כנוי
להתחלת פרשת הדרך לדרכים
מיכה ז שונים : שמור פִּתְחֵי פיך, כנוי
תהלי' קיט לשפתים : פֵּתַח דברך יאיר (אוי
פֿאנג, איינגאנג) התחלת הדבור ·
ועש"ז נקרא הקדמה והתחלה
כמבוא לחבור בשם פְּתִיחָה :

משלי ז אוטהעט) : הולך אחריה פתאם
(אויבעזאגגען, אונאיבערלעגט) · כי
אין פתאם מורה תמיד מהירות
אבל מורה על בלי דעת הפועל
בעשותו הפעולה או הפעול
בבואה עליו · וי"מ מזה : שומר
פתאים יי, אותם שלא דמו ולא
עלתה על לבם שהוא שומרם :
איוב ה ואקב נוהו פתאם, בלי צורך
עיון רב וחקיר' אמר מה אחריתו :
שם ט אם שוט ימית פתאם, לא על
המהירות, כי אם בלי הבחנה ·
קהלת ט ופתאם על הפועל : כשתפול
עליהם פתאם, על הפועלי ובא
משלי ז נרדף עם פתע : פתאם יבוא
אידו פתע ישבר, פתאם על בלי
הבנה ודעת מוקדם · ופתע על
במדבר ו מהירות השבירה : מת עליו
בפתע פתאם, פתע על מהירות
מיתה השופה · ופתאם על
העלמת ידיעתו לנזיר לפניו · וכל
מלאכי ג פתאם לרעה, זולתי : ופתאם
יבוא) היכלו (אונפערואוטהעט) :
ירמי' מח פתאם עשיתי ותבאנה : כי
ד"ה ב כט בפתאם היה הדבר (איבעררא=
שענד, איבער אללע ערוארטונג)
שמחה הבאה לאדם בשפעת רב
טוב יותר ממה שדמה · או לפי
שבשנשלם דבר טוב בזמן יותר
מהיר ממה שידמה תרב השמח :

פתח

פתח פ"י דב"ב הקל ענינו
פתיחת דבר סתום
וסגור או פקיחה או התרת מאסרי
או הוצאת דבר מנרתיקו, או
התחלה

התחלה : פתח את דלתות בית ד"ה ב כט
יי (עפנען) : ופתחת הדלת : מ"ב ט
סגרו ואין פותח : וכל כלי פתוח : ירמי' יג
ואגרת פתוחה : אפתח לכם במדבר יט נחמי' ו
ארבות : כי יפתח איש בור : מלאכי ג שמות כא
כי פתח תפתח את ידך, לתת : דברים טו
פותח את ידך ומשביע : תפתח תהלי' קמה
ידך ישבעון · וכל פתיחת יד שם קד
להשפעת טוב, ועצה"מ : פתח שם קה
צור ויזובו מים : תפתח ארץ ישעי' מה
ויפרו · ודלתי שמי' פתח · ופתיחה תהלי' עח
באזן, הוא פקיחה : יי פתח לי ישעי' נ
אזן · ואצל העין ענינו השגחה :
להיות עיניך פתוחות ת' פקחות · מ"א ח
ואצל פה ענינו הקדמה והתחלה
לדבור כהרבה פעלים שיבואו
כעין הכנה והקדמה, ע"ש משך :
פתח איוב את פיהו ויקלל, כמו איוב ג
וישא עיניו וירא, ויקם וילך ·
וישא קולו ויבך, וכל פתיחה פה
לדבור יקר : פיה פתחה בחכמה : משלי לא
הנה נא פתחתי פי (בעגיננען, איוב לג
אנפאנגן) : ויפתח שפתיו (לדבר) שם יא
עמך (ויך אין געשפרעך איינ=
לאססען) : ופי מרמה עלי פתחו : תהלי' קט
אפתחה במשל פי, אחל לדבר שם עח
דברים יקרים : פתח פיך לאלם משלי לא
להיות לעזר ולמליץ לו, ומזה
שם פתחון פה : אפתח בכנור תהלי' מט
חדתי, עצה"מ, יאמר על פתיחת
התחלת קול זולת פה, וכן :
וכפתחו עמדו כל העם, פתח נחמי' ח
לדבר, וכן בתל' פתח בבדוסיים
(אנפאנגען) אבל הפותח פה
אחר, עניגו נתינת כח והכנה
לדבר

אליו בהנהגתו עמו עפ"י מרותיו
להשתוות על ערמומותו: ובא
ש"ב כב בחסרון תיו ע"פ: עם עקש תתפל
ואין לתמוה על דבור נתקן
בלשון מבלתי לשון:

פְּתַלְתֹּל תהש"ז ענינו
תהפוכות מזמורת
דברים לב עקשות: דור עקש ופתלתל (ווי-
דערזיניג), פערדרעהט, טיקקע-
פאוו):

פְּתִיל שת"ז לחוט שזור
במדבר טו ועבות: על ציצית הכנף
שמות לט פתיל תכלת (שנור) וקצץ
יחזק' מ פתילים: ופתיל פשתים בידו
שופטי' טז (אנפסגור) קו המדה: כאשר
ינתק פתיל הנערת (טאכט), וכמו
בתל' שתי פתילות בנר אחד:
במדבר יט וע"א: אין צמיד פתיל עליו
(טוך, לאפן) כסוי עור או חתיכת
בראש' לח בגד: חותמך ופתילך (טוך,
בינדע) אמרו שהוא המטפחת
שכורכים הישמעאלים סביב
התכריך: ואם הוא כן י"ל עד"ז
מפשילים כליו לאחריו בתל' בשין
ת' תי"ו (כמו פתר בעברית פשר
בארמית) שענינו קפול וכריכת
שם שם הבגדים לשימם מאחוריו: למי
החתמת והפתילים, ולא ידעתי
מה ענין הרבוי בזה: ועפ"י טעם
מצות ציצית בבאור הרמבמ"ן בפ'
במדבר, נ"ל לבאר פתילך אצל
יהודה, כי היו הפתילים שלא
במקום מצוה לזכור בו עניניו,
ולכן בקשה ג' החפצים האלה מה
שיזכר האדם בהם תמיד:

פתן

פתן

פֶּתֶן שם מין נחש קטן ארסי
תהלי' נח מאד: כמו פתן חרש:
ישעי' יא על חר פתן: וראש פתנים:
דברים לב
מִפְתָּן שת"ז גדרף עם סף:
יחזק' ט א מפתן הבי' (שוועללע):

פתע

פֶּתַע חה"פ מתאר פעולה
נעשה במהירות מאד:
משלי ו פתע ישבר (פלעטצליך, שנעלל)
ע"ש פתה:

פתר

פָּתַר פ"י בנינו קל ענינו פרוש
ובאור חלום או הידה
בראש' מ כמו פשר בארמית: כחלמו פתר
(בעדייטען, ערקלעהרען, אויסל-
שם מ לעגען): ופתר אין אותו: חלם
שם מא לפתור אותו: ויפתר לנו את
שם שם חלמותינו:
שם מ **פִּתְרוֹן** שמו"ז: איש כפתרון
חלומו (בעדייטונג,
שם מ ערקלעהרונג, אויסלעגונג): לאלהי'
פתרונים: ובמ"א בא שבקו:
פתשגן ע' פרשגן:

פתת

פָּתַת פ"י בנינו קל ענינו
שבירה ופריסת לחם
ויקרא ב לפרוסות גסות: פתות אותה
פתים (אין שטיקקען צערברעק-
קען), אך החתוך הוא בכלי
ופתות שבירה בלי כלי כ"א ביד:

פַּת שת"ז לפרוסת לחם:
בראש' יח ואקחה פת לחם (אין ביס-
איוב לא גען ברעכלען שטיקן): ואכל פתי
ש"ב יב לבדי: מפתו תאכל: פתות אותה
ויקרא ב
פתים

פת

פְּתוּחַ תה"ש להקיקות משוקעות וציורים
ד"ה ג ג העשוים בכתים ובכלים: ולפתח
כל פִּתּוּחַ (גראווערארבייט):
שם שם לפתח פִּתּוּחִים: פִּתּוּחֵי חותם:
שמות כח
תהלי' עד ועתה פִּתּוּחֶיהָ יחד (שניטצווערק)׳
זכרי' ג ויש מ"ש מאסד: הנני מפתח
פִּתֻּחָהּ (באנדען, פעסטעלן), ע"ד
טחני קמח כי ימות מת׳ וי"מ
ג"ז מענין פתוחי חותם:

פְּתִיחוֹת תה"ש לחרב פתוחה:
תהלי' נה והמה פְתִיחוֹת (געצ=
מיכה ה ציקטע שווערט)׳ ומ"א: ואת
ארץ נמרד בִּפְתָחֶיהָ:

פִּתְחוֹן שמ"ז מחובר לפה מורה התחלת דבור
וסבה לדבר׳ ומורה פעם תרעמות
על זולת ובקשת התנצלות
עצמו, וזה כשהוא מחובר לפעל
יחזק' יו היה: ולא יהיה לך עוד פִּתְחוֹן
פה (געריכט האבען, זיך איבר
עטוואס בעשווערען, זיך פער=
טהיידיגען, רעכטפערטיגען):
עד עתה היה לך פתחון פה
להתרעם על הרעה הנעשה לך,
והוא ע"ד פתח פיך לאלם וכשהוא
מחובר על פעל נתן שמורה אחר
נותן פתחון פה ענינו נתינת כח
שם כט לזולתו לדבר בחפשית רוח: ולך
אתן פִּתְחוֹן פה בתוכם (פריימ=
מוטה שפרעכן)׳ ועד"ז בתפלה
ופתחון פה למיחלים לך׳ ע"ד
יי שפתי תפתח׳ וכן יתכן שיאמר
לגנאי כדי שלא יתן פִּתְחוֹן
פה לשונאיו (געלעגענהייט צו

טפאטטען, טיאדעלן) סבה
וענין לדבר בגנות:

מַפְתֵּחַ שת"ז לכלי שפותחים
שופטי' ג המסגרת: ויקחו את
המַפְתֵּחַ (שליססעל)׳ וע"א: והם ד"ה א ט
על הַמַּפְתֵּחַ, לדעת רד"ק ש"מ
על פתיחת השערים׳ ומ"א:
משלי ח ומִפְתַּח שפתי מישרים (עפפנונג, אנפאנג דעס רעדענס, איינגאנג):

פְּתִיגִיל, שם תכשיט מלבוש מעיל דק שבו
ישעי' ג מתעטפות הנשי׳ ותחת פְּתִיגִיל
מחגרת שק (פייגע הילע) והנכון
שהוא חגורה (גירטעל) מרכב מן
פתיל גיל:

פתל

נִפְתַּל פע"ו בכ"ב׳ הנפעל ענינו התאמץ הנושא
בכל יכלתו אם בכח או בתחבולה
וערמה נגד זולתו, להשוות לו
במה שהיה לזולתו יתרון עליו,
או להתנהג עמו עפ"י מדתו, אם
נרא' ל בטוב או ברע: נַפְתּוּלֵי אלהים
נִפְתַּלְתִּי עם אחותי (וועטאייפערן), השם המפשט כפעולה
במקו' תה"פ, כאלו אמרה נפתלתי
בנפתולי אלהי׳ ר"ל בסבות גדולות
וחזקות, להשוות עם אחותי:
משלי ח אין בהם נִפְתָּל ועקש (פער=
דרעהטע, היגטערליסטיגע קונסט=
איוב ה גריפפע) והתאר: ועצת נִפְתָּלִים
(קניפפיג, היגטערליסטיג)׳ נמהרה
כעצה נמהרה:
תהלי' יח ההתפעל: ועם עקש תִּתְפַּתָּל
(קונסטגריפפע ברויכען)׳ תדמה

ריכטונג, קריגסדיענסט) ויוצא
מורה צבא עבודת מלחמה:
הבא לצבא צָבָא (פערריכטונג, פס ד
גטעטעפטע) הבא מורה שורות
קבוע במקדש: אנשי צבא ד"ה ח יג
למלחמה (רעגולערע טרופפען):
חיל צָבָא: עם הַצָּבָא, חלוצי ד"ס ג כג / במד ר לח
הַצָּבָא והתאר: ויואב וכל הַצָּבָא יהושע ד
(העער, גאוסטערטעס פאלק): ב"ג ג
שר צָבָא שר ממונה על הערוכי' מ"א יו
למלחמה (פעלדהערר): המבשרו' תהלי' סח
צָבָא רב ע' באור: וחניתי לבית זכרי' ט
מִצָּבָה בהיא ת' אל"ף והסמיכו':
ועל צְבָא מטה סדור מערכתם: במדבר כ
ועל צְבָאוֹ נחשון: רבת צְבָאֵךְ פס פס / שופטי' ט
וצאה: כי נתן לִצְבָאֲךָ לחם, פס ח
והרבוי: כל צְבָאָיו ורבו בל"נ: תהלי' קג
לכל שרי הַצְּבָאוֹת: הוצאתי את ד"ה א כז
צִבְאֹתֵיכֶם ועצה"ש כל צאצאי שמות יב
ארץ ושמים היוצאים בטבע
בסדור הקבוע להם לעשות
מלאכת' מלאכת הטבע במערכת
סדרים ולא ישנו תפקידם נקראו
צבא או צבאות: השמים והארץ בראשית ב
וכל צְבָאָם (ארדנונג, העערע)
ויתכן כי צבאם מוסב על מערכת
המזלות בשמים כי בצאצאי
הארץ לבדה לא מצאנו צבאה,
כמו בשמים, לפי שסדור מערכות
השמים אינם נופלים תחת השנוי
בהויה והפסד כמו צאצאי הארץ:
כל צְבָא השמים: וברוח פיו כל דניאל ד / תהלי' לג
צְבָאָם: המוציא במספר צְבָאָם: ישעי' מ
ברכו יי כל צְבָאָיו כי רק על תהלי' קג
חיל קבוע ומסודר במערכת
לפעול על ענין מסודר נופל צבא,
ואין כח צאצאי הארץ ההוים
ונפסדים ונפעלים מצבא השמים
הצבאים עליהם כי בצבא נכלל
ענין ממשלה כמו שתמצ' בש'
צבא' והכן' וגם המלאכים
הרוחנים נכלל בכלל צבא, כי
משמרתם קבוע' וע"ז מתאר
הש"י: יי צְבָאוֹת (גאטט דער ש"א א
העערשארען, דער געטטירינג
אונד דער גייסטער) כי הוא
המצביא לכל מערכות הכוכבים
ומונה להם מספר:

צָבָא שמ"ז לזמן קצוב ומוגבל
הנתן לעצם אם לחיות
או לסבל: הלא צָבָא לאנוש איוב ז
(איינע פעסטגעזעטצטע צייט פאן
ליידען) וי"ל עוד הלא צבא של
עבודה (איינע בעשטיאוונג): כל איוב יד
ימי צְבָאִי איחל עד בא חלפתי
זמן הקבוע לחיים, עד בא זמן
חלף והלף לו: חליפות וְצָבָא פס ג
עמי, מהם מן הנגעים מתחלפים
ומהם צבא זמן להם לעמוד,
ע"ש חלף: כי מלאה צְבָאָהּ ישעי' מ
(פעסטגעזעטצטע צייט נאך ליידען),
ונכלל המתואר בתאר ר"ל צבא
ענשת: וְצָבָא תנתן על התמיד, דניאל ח
צבא זמן ענש כהורא' על כפעל
נתן אבל: וְצָבָא מרמס י"ל פס פס
מענין צבי תפארת: וְצָבָא גדול פס י

צבה

צָבֹה פע"ו בב"י הקל ענינו
נפוח: וְצָבְתָה בטנה במדבר ה
(אויפשוועללען) ויתכן שהוא מענין

יחזק׳ יג פְּתִים ׳ ובס״נ: וּבְפַתּוֹתֵי לֶחֶם ׳
משלי׳ קמז ועצה״ש: משליך קרחו כְפִתִּים׳
דניאל א ובהרכבת: מִפַּת בַּג המלך
ע״ש בג:

אות צ

צאל

איוב מ צֶאֱלִים שם מין עץ: תחת צֶאֱלִים ישכב׳ בערבי׳ ציאל (סטיינ׳ועע א׳ נירגלבויס):

צאן

בר׳ יב צֹאן שת״ו לכלל מין בהמה דקה: ויהי לו צאן ובקר (קויינפיה, שאפע) ובערבי צאן (וואללטראגענדע טיהרע) שם ל ויחמו הַצֹּאן: שם שם ותלדנה הַצֹּאן: תהלי׳ ח צֹנֶה ואלפים כלם: בחס׳ אלוף וה״א ברא׳ לא נוספת: וְהַצֹּאן צֹאנִי: שמות י צֹאנְכֶם ובקרכם יצג: במדבר לב וגדרות לְצֹנַאֲכֶם בהפוך אותיות:

צב

ויקרא יא צָב יש שם מין שרץ האדמה: וְהַצָּב למינהו (אייבעקסע א׳ שילדקרעטע) ויש שת״ו לעגלה במדבר ז מקורה מלמעלה: שש עגלות צב ישעי׳ סו (בעדעקטע): וּבַצַּבִּים ובפרדות (זענפטע) שידות אחוזות בכרים לנשא בהם בני אדם: וי״ל עגלות צב (פרעכטיג געצירט) מן צבי היא לכל הארצות ע״כ בא בקמץ, וּבַצַּבִּים הם מיני חיות מהיר המרוצה:

צבא

צָבָא פע״ו כב״ב הקל עקר

ענינו תה״פ להורות סדור וקביעות בכל פעולה שנעשה במערכת הסדור, ובא בתמונ׳ פעל, כהרבה תה״פ שבאו כן וגוף הפעל נכלל שמות לח בו: במראות הַצֹּבְאֹת אשר צָבְאוּ פתח אהל מועד (אויפוואַרטענ׳ בעדינהן), מן הנשים אשר צבאו ש״א ב בעבודתן בקביעות: את הנשים הַצֹּבְאוֹת פתח אהל מועד׳ והמפ׳, פי׳ מל׳ אסיפת צבא, וע״ש צבא במדבר לא פ״א: מן האנשים הַצֹּבְאִים, ג״כ נכלל הפעל בתה״פ׳ ההולכים במערכת מסודר למלחמה: שם לא וַיִּצְבְּאוּ על מדין, ג״כ מזה: ישעי׳ לא לִצְבֹּא על הר ציון: שם כט הַצֹּבְאִים על אריאל: שם שם וכל צֹבֶיהָ, הכל בענין מצורת במדבר ד העיר בסדור מלחמה: כל הבא לִצְבֹא צבא ׳ לעבוד שורת שם ח קביעות: יבוא לִצְבֹא צבא׳ וזהו ההבדל שבין צבא המשתמש אצל מלחמה, ובין צבא עבודה׳ במלחמה אם שיבוא בקשור מלת על, או כשבא השם צבא לבד יתחבר על פעל יוצא, ובצבא עבודה יבוא שם הפעולה אחריו לצבא צבא והפעל המתחבר עליו הוא בא:

מ״ב כה ההפעיל: ואת סופר שר הצבא הַמַּצְבִּא את הארץ, שהיה סופר מספר האנשים להרימם לצאת בצבא המלחמה:

צָבָא שמ״: או תה״ש יעקר ענינו לעבוד׳ המלחמה העשויה במדבר א בקביעות מערכת וסדור: כל יוצא צָבָא בישראל (דינסטפער-

הוא, פירשו בו כמו יד אלהים
מכה הבאה בסבה מאת השם
לענש ולא במקרה, וא"א כי
ישעי' כח ירמז בו ע"ד: שלח אֶצְבַּע ודבר
און (דראהלייכען) כאשר ירצה
לאיים זולתו מורה בפדק זרת
שמות לא הנקרא אצבע: כתובים בְּאֶצְבַּע
אלהים, ר"ל בחפצו ולא במקרה'
ובתל' הַצְבִּיעוּ הרמת אצבע
למנין:

צבר

צָבַר פ"י כנינו קל ענינו קבוץ
וכניסה, נופל רק בשם
הקבוץ כמו עפר, בר, אשר
פרטיהם בלתי מגבלים במספר
ב"א במדה ובמשקל, ומורה ג"כ
רק צבירה דבר על דבר במקום
אחד עד שנעשה תל גבוה · ונרדף
עם כנס · אבל אסף, קבץ, קהל,
נאמר ג"כ על שם עצם ועל אסיפת
דברים מפוזרים במקום רחב אל
איוב כז מקום אחד: אם יִצְבֹּר כעפר כסף
(הייפען, אויפשיטטען) · אף
שהוא דבר שבמנין יבוא הפעל
הזה להורות הרבוי עד כי חדל
בראשית מא לספר · וכן: וַיִּצְבֹּר יוסף בר
שמות ח מורה רבוי ולא קבוץ: וַיִּצְבְּרוּ
חבקוק א אותם חמרים; וַיִּצְבֹּר עפר,
תהלים לט לעשות נד וגל: יִצְבֹּר ולא ידע
מי אספם, הוא צובר חמרים
חבורים, כמו המטמין דבר לעת
הצרך · ולא ידע מי אספם יכנים
אותו לביתו להשתמש בו לצרכו,
ע"ש אסף:

צִבֻּר שת"ז נרדף עם חמר גל:
מ"ב י שני צִבֻּרִים פתח השער
(הויפען):

צבת

צֶבֶת שת"ז לאגודת עמרים:
רות ב של תשלו לה מן הַצְּבָתִים
(גארבענהויפען) ע"ש צבט ובתל'
מצאן צְבוּתִין (נוזאמאען געבונדען)·
אמא כברתא מְצַטַּבְּתָא · אורחן
רחיקא וצַבְתָּן בסימא, חברותא'
ובתל' עוד שם כלי צְבַת בִּצְבַת
עשויה (צאנגע) ל' ארמי' מלקחיים
ת' צַבְתָּהָא, שני חלקים מחוברי':

צדד

צַד תה"ש לעבר הגוף ימין
ושמאל, כי ב' העברים
ישעי' סו השניים נקראו פנים ואחור: על
ש"ב, ג צַד תנשאו (זייטע): והרבו בְּצַד
דניאל לא רעהו: מִצַּד ארון ברית יי', כמו
ש"א כ אצל צד: ותשב מִצַּד הקוצרים,
נח' ו סמוך להם: וישב אבנר מִצַּד
שאול· וכל מצד סמוך, אבל
בבי"ת מורה בגוף הצד עצמו:
ש"א כ ופתח התבה בְּצִדָּהּ תשים;
שמות כו החצים צִדָּה אורה: על צַדֵּי
במדבר לג המשכן: ולצנינים בְּצִדֵּיכֶם, כקוץ
תחוב בצד· כי כן מנהג הלשון
לשמש בדקירה בצד, כמו חרב
שופט' ב בצד רעהו: והיו לכם לְצִדִּים
נכלל המתואר בתאר, כמו לצניני
צדים וכן הרבה:

צדה

צָדָה פ"י בב"ב· הקל ענינו
כוונת ערמה בסתר
והעלמה להרע לזולתו· והוא

צב, שבטן הצפרדע כאלו נפוח:
וממרת החלי הזה(וואססערזוכט)
שמדלדלת הבשר לכן אמ' ונפלה
ירכה:
שם שם ההפעיל יוצא: לַצְבּוֹת בטן
(אויפשוועללען לאססען), והשם·
שם שם ואת בטנך צָבָה:
צְבִי א) יש שם מין חית טהור':
דברים יד איל צְבִי ויחמור (הירש)·
ש"ה ד ובס"נ: תאמי צְבִיָּה (הירשקוה,
ש"ב ג רעה)· והרבוי: כאחד הַצְּבָיִם:
ד"ה א יב וְכִצְבָאִים על ההרים· ובס"נ:
ש"ה ב בִּצְבָאוֹת או באילות· ב) ויש
עניינו הדור ויקר ותפארת וקשוט
ישעי' כו והוא תח"ש או ש"מ: גאון כל
צְבִי (פראכט, הערליכקייט,
זירדע), מן צבה בארמי' שעניינו
רצון וחמדה, לכן נקרא כל דבר
יקר וחמודה שהאדם נכסף לו צבי:
שם יג צְבִי תפארתו: לִצְבִי ולכבוד:
שם ד / שם יד צְבִי ממלכו' (זירדע, פראנגעהאט)
דבר חשוב ונשגב מכל שבמינו:
יחזק' ז וּצְבִי עדיו: צְבִי היא לכל הארצו'
שם כ / דניאל יא כנוי לארץ ישראל, וכמוהו: ובא
ירמי' ג אל הארץ הַצְּבִי· ארץ צְבִי צִבְאוֹת
גוים, על ב' טעמים, חמדה והבוי
צבאות· או שניהם. מע"א כלם
יחזק' כו חומדים לה: ונתתי צְבִי בארץ
ירמי' ג חיים: הַצְּבִי ישראל (א הערר-
ליכקייט):

צבט

צְבַט פ"י בנינו קל' עניינו
רות ב הושטה: וַיִּצְבָּט לה קלי
(רייכען)· ונ"ל כי ויצבט כמו
ויצבת, שהיה אוגד לה אגודות
קטנות

קטנות, ובתוך כך ותאכל היא
ותשבע מן הפת שטבלה בחמץ'
ועפי"ז יתישב מ"ש אח"כ וגם
של תשלו לה מן הצבתים בה"א
הידיעה· וע"ש צבת:

צבע

צָבַע פ"י בנינו קל עניינו בארמי'
ובערבית טבילה וטביעה,
וממנו בעברית טבילת מראות:
העיט צָבוּעַ נחלתי לי (געפערבט)·
ר"ל הנחלתי לי כעיט טבול בדם
חללים· ובתל' צִבְעוֹ תכלת(פארבען)· וטבלתם בדם ת' ותצבעון
בדמא:
צֶבַע שת"ז או תח"ש לדבר
צבוע גוונים שוני': צֶבַע שופטי' ה
רקמתים (געשטיקטער ליינ פאן
בונטען פארבען): שלל צְבָעִים שם שם
לסיסרא· ולולי דבריהם היה
נ"ל· כי צבע תאר לחלל טבוע
בדם· ר"ל שלל של חללים צבועי'
בדם· ועד"ז העיט צבוע· הכעיט
על חלל צבוע בדם· ויש שם
חית: גי הַצְּבֹעִים (היענע): ש"א יג
אֶצְבַּע שת"ז נאמר בכלל'
וביחוד, ר"ל על כל
ה' אצבעות היד בכלל· ועל אחד
בפרט: ארבע אֶצְבָּעוֹת (פינגער): ירמי' נב
וְאֶצְבְּעוֹת ידיו וְאֶצְבְּעוֹת רגליו: ש"ב כא
מורה בְּאֶצְבְּעֹתָיו· ובפרט קבלו משלי ו
בתל' ה' שמות לה' פרקי היד·
א) גֹּדֶל (דויאמען)· ב) אֶצְבַּע(ציינגע-
פינגער)· ג) אַמָּה (מיטטעלפינגער)·
ד) קְמִיצָה (גאלדפינגער)· ה) זֶרֶת
(קליינע פינגער): אֶצְבַּע אלהים שמות ח
הוא

(אונגעהאער, פערטהיידיגער) :
סס ט מַצְדִּיקֵי רשע עקב שחד (רעכט
דניאל יב געבען): וּמַצְדִּיקֵי הרבים, מורים
אותם להיות צדיקים :
ברא' מד ההתפעל: ומה נִּצְטַדָּק (זיך
רעכטפערטיגן) כי הנאשם בדבר
הוא רשע, וכאשר יתן אמתלא
לדבריו, יצדיק נפשו :

צַדִּיק שת"ז לאיש עושה
מעשיו על פי משפט
הדת והמצוה אשר נצטוה עליו
או שומר המצות כפי משפט
סדור המדיני המפורסם באומה :
בר"א ו נח איש צַדִּיק תמים (גערעכט)
צדיק במעשים ותמים במחשבה ,
וכן כשנרצה לתאר איש שאינו
חייב בדבר שמאשימים אותו בו
סס יט להענישו עליו : הגוי גם צַדִּיק
תַהֲרֹג (אונשולדיג) צדיק באותו
סס יח דבר: להמית צַדִּיק עם רשע :
ש"א כד צַדִּיק אתה ממני, בדבר הזה,
כי הוא בכ"מ תאר מצטרף על
הענין שהוא מדבר בו, ומזה
תבין הדרש צדיק תמים וגו'
בדורותיו, ר"ל בהצטרפות מעשי
דורו הוא צדיק, ע"ד בצדקתך
שמות כג את אחיותיך: ונקי וְצַדִּיק אל
תהרג' הנקי הוא בבחינת עצמו
זכאי · והצדיק הוא שגזר המשפט
שהוא צדיק, עיין באור שם :
קהלת ז אל תהי צַדִּיק הרבה, ולא נאמר
סס סס ישר הרבה' והבן: כי אדם אין
נחמי' ט צַדִּיק בארץ וגו' ; ואתה צַדִּיק
על כל הבא עלינו' המעניש
ישעי' מא לפי הגמול הראוי : ומלפנים
ונאמר צַדִּיק, אמת דבר, דבר
הבא מסכים למה שדבר מלפנים:
סס מט ואם שבי צַדִּיק ימלט פי' הרד"ק
שבי אשר לקח בצדק וי"ל שבי
צדיק (פערטהיידיגער) · חזק
המתאמץ להתחזק על נפשו
שלא לקחת ממנו דבר בחוזקה
ע"ד צדיק הראשון בריבו, כמו
שישתמש במוסרי להיות גובר
בישרו על זולתו כן בטבעי גובר
בכחו: והמאמר כלה משל נודע
דברים לב היה בפי המון' צַדִּיק וישר הוא'
נופל בהשם שני התארים כי כל
דרכי מנהגו צדיקים וישרים
בעצמם ולא בהצטרפו' והרבוי:
בר"א יח חמשים צַדִּיקִים (אונשולדיגע) ·
דברי' ד והה"ש: חקים ומשפטים צַדִּיקִים
שהם מכוונים לאמת ויושר:

צֶדֶק שמ"ז או תה"ש למעשה
הנעשה על צד האמת
והיושר המכוון בה אל ענין מה :
דברים יו צֶדֶק צֶדֶק תרדף(גערעכטיגקייט):
סס א ושפטתם צֶדֶק, לפי הדת הכתוב:
ויקרא יט מאזני צֶדֶק, מדה ישרה מכוון
תהלי' יז לשעור המסכם: שמעה יי צֶדֶק,
טענתי שהיא צדק, כי עקרו
סס נג נופל על המשפט: שקר מדבר
צֶדֶק · אמת · וכן תמצאהו לרב,
על המשפט, ועל הגמול הראוי,
ישעי' ועל האמת: מי העיר ממזרח
צֶדֶק יקראהו י"מ ישוע' והצלחה
נקראים לרגליו · ע"ד בי' יצדקו ,
וי"ל צדק לעשות משפט וגמול
סס מב הוא לרגלו יקראהו וכן: קראתיך
סס מה בְּצֶדֶק; העירתיהו בְצֶדֶק · בשביל
עשות

תאר הפעל אשר הפעל נכלל בו:
ואשר לא צָדָה (אוין איינע פֿער־ שמות כא
בארגענע ארט אי היגטערליסטיג
געהר וויזע איינען אומבריגגען)
כלומר צדה להמיתו. או לא
המיתו בצדיה: ואתה צוֹדֶה את ש"א כד
נפשי, ר"ל צודה בכוונה וערמה
להמי' וכו': צָדוּ צעדינו, אורבים איכה ד
בסתר:
הנפעל ענינו שממון: נִצְדוּ צפני' ג
עריהם (פֿערוויסטט ווערדן) שממה
ת' צדיא. תוהו ובהו ת' צדיא:

צְדִיָּה תה"פ להורות פעולה
נעשה בכוונה נעלמה
וערמה: כל כלי בלא צְדִיָּה (אב־ במדבר לה
זיכטליכע נאכשטעללונג): או סס סס
השליך עליו בִּצְדִיָּה:

צדק

צָדַק פע"ו הב"ב הקל עומד
עקר ענינו אמת, ר"ל
דבר דברי אמת או עשות מעשה
מסכים אל האמת ואל הישר
והראוי: צָדְקָה ממני (גערעכט, בר' לח
וואהר) את אשר דברה הוא אמת
מסכים למעשה, וגם היה לה
סבה נכונה לעשות כן: כי אמר איוב לג
איוב צָדַקְתִּי, יש לו סבה להתרעם
על יסוריו: משפטי יי אמת צָדְקוּ תהלי' יט
יחדו. אמת נופל במושכלות אשר
הפכו שקר. צדק נופל במוסכמות
או גם במקבלות והפכו עול,
ד"מ ב"פ ב' הם ד' הוא אמת
המוכר באמת כפי המוסכם להיו'
ארך מדת האמה הוא צדק. וכן
המעניש את הרשע מדה במדה,
לפי

לפי החק הכתוב מפרש נדת על
הענין הזה הוא צדק. והנה דרכי
יי ומדות משפטו לבני אדם
בגמול וענש נעלמים מדעתנו
ע"כ בראותנו ב' אנשים הולכים
בדרך אחד ועשו עבירה אחת
ופגעם אריה זה נטרף וזה נצל.
הנה נראה התנגדות במשפט,
לז"א אמת צדקו יחדו. כי באמת
אין התנגדו: למען תִּצְדַּק בדברך תהלי' נא
יען ידעתי כי מנהגך צדק לכן
פשעי אני אודה: יתנו עדיהם ישעי' מג
וְיִצְדָּקוּ. ויוכיחו שהוא אמת:
ויש ענינו הצלחה: בִּיי יִצְדְּקוּ סס סס
ויתהללו, יצלחו. ובא: תִּצְדְּקְנָה יחזק' יו
ממך (איגדר טערמאסבאר). בערך
רשע ממנו:
הנפעל: וְנִצְדַּק קדש (ווידער דניאל ח
הערגעשטעללט ווערדן) ישוב צדק
אל הקדש:
הפיעל: צִדְּקָה נפשה (זיך ירמי' ג
פֿיר גערעכט, אונשולדיג האלטן):
בְּצַדֶּקְתֵּךְ אחיותך, בהצטרפות יחזק' יו
אליך, רשעתה צדק:
התפעיל נכלל הפעל בתה"פ:
ריב ומשפט וְהִצְדַּקְתִּיו (גערעכט ש"ב טו
ריכטען) אשפטו בצדק: והרד"ק
פי' על הצועק חמס כילו הריב
והמשפט ואותו ראוי להצדיק:
וְהִצְדִּיקוּ את הצדיק (גערעכט דברים כה
ערקלעהרן): לא אַצְדִּיק את שמות כג
הרשע (אלס גערעכט בעהאנדלן,
ד. ה. אונגעשטראפט לאססען):
עני ורש הַצְדִּיקוּ (פֿערטהיידיגען, תהלי' פב
רעכט פֿערשאפֿן): קרוב מַצְדִּיקִי ישעי' נ
(זוג:)

יִצְהָר שת"ז לשמן הבא מכ"ת
דברים כח הבד: דגן תירוש וִיצְהָר
מ"ב יח / דברים יח (עהל): זית יִצְהָר ודבש: ותירשך
זכרי' ד וְיִצְהָרֶךָ: שני בני יִצְהָר, זרובבל
ויהושע שנמשחו, זה לכהנה,
וזה למלכות:

צוא

צוא תה"ש לטינוף ולכלוך:
זכרי' ג לבוש בגדים צוֹאִים (שמוטציג, מורריין, בעפלעקט) ובס"נ:
ישעי' כח כולאו קיא צֹאָה (מונפלאט): את
שם ד צֹאַת בנות ציון: מֹצָאָתוֹ לא
משלי ל רחץ, עצה"ש למעשים מגונים,
והשאר ע' שרש יצא:

צוד

צוּד פ"י גב"ב הקל ענינו
בראשי' כז דדיפת ציד: הַצָּד ציד
שם שם (יאגען, פאנגען): וְצוּדָה לי ציד:
איכה ג צוֹד צָדוּנִי כצפור: אשר יָצוּד
ויקרא יז ציד חיה רובו מקרה הפעולה
מיכה ז הוא הפעול: יָצוּדוּ חרם,
משלי ו ובמוסרי: נפש יקרה תָּצוּד (פעסטעלן) לפי תרג' הרא"א ז"ל אשת
איש אחד תאגר נפש בעלה בה
באהבה האמתית באמונה לא
בעד אתנן כאשה זונה, ע"ש:
יחזק' יג הפיעל: לְצוֹדֵד נפשות (פאנגען) והוא קרוב לענין צדה, כי
כל ציד צודה ואוהב איכה יצוד
צידה בערמה:
ההתפעל מענין מזון וצדה
יהושע ט לדרך: חם הִצְטַיַּדְנוּ אותו (זיך מיט מונד-פאררמטה מויף איינער רייזע פערזעהן):

צַיִד שת"ז או תה"ש: שת"ז לצודה: לרבים צַיָּדִים וצדום (יעגער, פישפענגער), ותה"ש ירמי' טז
או לדבר הניצד: גבור צַיִד (יאגד): בראשי' י
כי צַיִד בפיו (געיאגטעס וויל-פרעט): שם כה
לצוד צַיִד: אשר יצוד שם כז
ציד חיה: ואכלה מִצֵּידִי: לא ויקרא יז / בראשי' כז
יחרך רמיה צֵידוֹ, או למזון מוכן משלי יב
לדרך: וכל לחם צֵידָם יבש (מונד-פאררמטה), ועל כל מזון בכלל: יהושע ט

צֵידָהּ ברך אברך (שפייזע) ובס"נ: תהלי' קלב
ולתת להם צֵדָה לדרך (נאהרונג): בראשי' מב
וגם צֵדָה לא עשו להם, וכל צדה שמות יב
הוא לא ליומו כ"א לימים הבאים
לעת שיצטרך במקום ובזמן שלא
ימצאנו מוכן: ביום מכרם צַיִד, נחמי' יג
כי בני הכפרים מספיקים מזון
לבני כרכים לכמה ימים, ממה
שלא ימצא בכרכים:

מָצוֹד שת"ז לרשת: וּמְצוּדוֹ איוב יט
עלי הקיף (נעטץ, פאללע):
מְצוֹדִים וחרמי' ובס"נ: שנאחזים קהלת ט
בִּמְצוֹדָה: ונתפש בִּמְצוּדָתִי שם ט / יחזק' יב
בחולם או בשורק והענין א'
וע"ש מצד:

צוה

צִוָּה פ"י בב"ב הפיעל ענינו
אמירה לזולתו לעשות
דבר או אזהרה ומניעה שלא
לעשות, ואשר הוא בקום ועשה
בא נקשר לרוב ביחס הפעול
את: כאשר צִוָּה אלהים את נח בראשי' ז
(געביהטען, בעפעהלען, פער-
היימען): וְצִוִּיתִי את הברכה ויקרא כה
(פעראורדנען) עצה"ש, נתינה
ושליחה כי כן יאמר על סדור

דבר

עשות משפט, וג' על כרש, וכן:
שם מא אף תמכתיך בימין צדקי ובס"נ:
בר"א' טו ויחשבה לו צדקה, השם חשב
לו לגמול במה שאמור לו שכרך
תהלי' קו הרבה מאד, וכן: ותחשב לו
משלי טז לצדקה (פערדינסט): טוב מעט
בצדקה. ויש מחלקים בין צדק
לצדקה, כי הצדק הוא מדה
שמחייב שורת הדין, והצדקה
הוא מצד החנינה והנדבות;
דברי' כד ולך תהיה צדקה (איינע וואהל
שם ו טאהט): וצדקה תהיה לנו.
ומזה שם צדקה לעניים בתל'
(אלמאזען) סלע זו לצדקה: אבל
משלי יא אין ענינו כן תמיד: וצדקה תציל
ממות (אונשולד, ריינס געוויסטען):
ישעי' כח קו למשפט וצדקה למשקלת,
לשקל ענש במדת מעשיהם
תהלי' קיט מכוונים מכ"מ: צדקתך צדק
לעולם, הראשון חסדים טובים
ש"ב יט והשני אמת: ומה יש לי עוד
צדקה, איזה טענה צדקה לזעוק
תהלי' יא בעבורה: צדקות אהב: צדקות
שופטי' ה
ישעי' סד יי: כל צדקותינו:

צהב

צָהֹב פ"ע בב"ב' הקל ענינו
מראה זהב ונוטה
ויקרא יג לאדמימו': שער צהב (גאלדגעלב):
עזרא ח ההפעיל: כל נחשת מצהב
(געלענצענד ווי גאלד):

צהל

צָהַל פע"ו בב"ב' הקל יש
ענינו המית קול עליזות
אסתר ח ושמחה: והעיר שושן צהלה
ישעי' יב (יובלען): צהלי ורני יושבת ציון:

צהלי קולך, הרמתי קול לבד: שם י
ותצהלו כאבירים (טריאומפפירן): ירמי' נ
איש אל אשת רעהו יצהלו, פעל שם ה
נעירת הסוס בערבי (וויהרען),
וכ"כ הלוצאטי, צהלת סוס אחד
(לישרים תהלה:
ההפעיל ענינו קרוב להצהיר:
להצהיל פנים משמן (מאפהייטערן): תהלי' קד

מִצְהָלוֹת שמ"נ מע"א: מקול ירמי' ח
מצהלות אבירין,
ג"כ על הסוס: נאפיך ירמי' יג
ומצהלותיך: ובלוצאטי כתוב
ובמצהלות חפה אתה שמה (שם):

צהר

הִצְהִיר פ"י בבנינו הפעיל ענינו
נגזר משם יצהר ומור'
סחיטת השמן מזיה: בין שורותם איוב כד
יצהירו (עהל פרעססען):

צֹהַר תהש"ז למקום חלול
בבנין בו יכנס זהר אור
היום: צהר תעשה לתבה (בר"א' ו
לייכטונג). וי"מ אותו כמו צהרה
בערבי שענינו שפוע ועולה בהר,
ועד"ז יעשה שפוע למטה בתבה
בעין שפוע אניה (איינע רונדונג).
וע"ז מתישב מאד ואל אמה
תכלינה מלמעלה:

צָהֳרָיִם תה"שז לזמן חצי
היום: ערב ובקר תהלי' נה
וצהרים (מיטטאג). ובא עמ"ז כי
הוא נקודת אמצעית שבין חלקי
היום סוף הלק תגברת האור
וראש חלק התמעט האור:
מחבקר ועד הצהרים: מ"א יח

המושל לעשות באופן זה ובזמן זה כמו הליכת אברם מהרן לארץ כנען במצות השם, ועולת בנו וגרישת האמה׳ ובבחינה הזאת כל מה שבא בדת משה מחיוב בקום ועשה או מאזהרה בשב ואל תעשה נקראו מצות בכלל ובבחינת פרטי מיניהם מתחלקים לעדות, חקים משפטי׳ ותורות, כמבואר בש׳ עוד׳ וזה ההבדל שבין מצוה לחק, כי מצוה נופל ג״כ על דבר א׳ מצוה רק לשעתו בין נגלה הכוונה בה כמו לך לך מארצך ואעשך שם וגו׳, ובין בלתי נגלה הכוונה בהי אבל חק נופל על ענין קבוע, נמשך בזמן׳ ומסדר על סדר אחד, בלי השקיף על כוונת מכוון בה כמ״ש בש׳ חקק׳ וע״ע ש׳ שפט:

צוח

צָוֹחַ פ״י בנינו קַל ענינו קריאת קול גדול לשמחה או לצער: מראש הרי׳ יִצְוָחוּ (טריען) ישעי׳ מג
קריאת קול רנה, ותרגו׳ ירימון קלהון, ובשם התרגום שורש לעברית:

צְוָחָה שמ״נ מזה: ואין צְוָחָה ברחובותינו (קלאגע תהלי׳ קמד
געטרייא): וְצִוְחַת ירושלם: ירמי׳ יד
וְצִוְחָתֵךְ מלאה הארץ׳ ורוב שם מד
לשון צעקה מתורגם צוחה: צְוָחָה ישעי׳ כד
על היין בחוצות׳ ובעל שפת אמת דאה בקנחי׳ שמבאר כל שם צוחה צעקת שבר על רעה הבאה לאדם׳ ע״כ הוא מתרגם הפעל צוח צעקה מהשגת מקרה רעה, ולא חש לקמחיה׳ כי הפסוק מראש הרים יצוחו׳ צוח על פתרונו:

צול

צוּלָה שמ״נ או תה״ש, ענינו עומק מים: האומר לַצּוּלָה חרבי (טיפע), והכוונה ישעי׳ מד
שם על מצולת נהר פרת, ההולך דרך עיר בבל, וכשהצד כורש על העיר הסיע המים לדרך אחר ועי״ז נכנסו חיילותיו לעיר דרך התעלה בלילה עיין באורי שם׳ ותא״ש שם הלך בדרך למרחוק:

מְצוּלָה תה״ש למעמקי מים או לעמק בארץ:
ירדתיה כסיר מְצוּלָה (טיפע, איוב מא
פוטען): טבעתי ביון מְצוּלָה תהלי׳ סט
(גרונדלאזע טיפע): ואל תבלעני שם שם
מְצֻלָה: ההדסים אשר בַּמְּצֻלָה׳ זכרי׳ א
כנוי לבבל שהיא בעמק: ותשליך מיכה ז
בִּמְצֻלוֹת ים: כל מְצֻלוֹת יאר׳ זכרי׳ י
ומ״א: ירדו בִמְצוֹלֹת׳ וע״ש צלל שמות טו
כי ב׳ גזרות האלה משותפים בענין אחד:

צום

צוֹם פ״י בנינו קל ענינו ענוי נפשו במניעת מאכל ומשתה יום שלם, ושם הפעולה הוא הפעול כמנהג בפעלים כא״ה:
וַיָּצָם דוד צם (פאסטען)׳ למה ש״ב יב
צַמְנוּ לא ראית: הילד החי צַמְתִּי ישעי׳ נח / ש״ב יב
וְצוּמוּ עלי׳ אָצוּם כן: הֲצוֹם אסתר ד
צַמְתֻּנִי אני, הבעבורי צמתם׳ שם שם / זכרי׳ ז
ואם

דבר בגזרה להיות נמצא כן :
שמות יח וְצִוְּךָ אלהים (גוטהייסען) · ובא
ביחס למ״ד או אל למי שהצווי
ישעי׳ כג למענו ולתכליתו : יי צִוָּה אל
כנען (פערהענגען , בעפֿויסען) :
איכה א צִוָּה יי ליעקב סביביו צריו : צִוָּה
דברים לג לנו משה · אך : אני צִוֵּיתִי
ישעי׳ יג למקדשי , קריאה לבוא , המצווים
ש״ב ו בעצמם · וע״א לְצַוּוֹת אתי נגיד :
ישעי׳ נה נגיד וּמְצַוֵּה לאמים · וע״א : צַו
מ״ב כ לביתך (טעסטאמענט מאכען) ·
וכל שהוא בקשור על הוא אזהרה
ירמי׳ לה ומניעת פעולה : אבינו צִוָּה עלינו
ישעי׳ ה (פערביטען) : ועל העבים אֲצַוֶּה
בלא׳ ג מהמטיר : וַיְצַו יי אלהים על
אסתר ג האדם : כי מרדכי צִוָּה עליה ·
בלא׳ יב ויש על בשבילו : וַיְצַו עליו פרעה
מ״ב יד אנשים : ואני אֲצַוֶּה עליך : על
ישעי׳ מה בני ועל פעל ידי תְּצַוֻּנִי , בשבילם ·
דברי׳ כח ובחבור את כמו עם : יְצַו יי אתך
שם כו את הברכה · ובא : כאשר צִוַּנִי
יי אלהי׳ ע״י אמצעי׳ כמ״ש :
ויקרא כז אשר צִוָּה יי את משה אל בני
ישראל :
במדבר לו הפועל : ואדני צֻוָּה ביי׳ (דען
בלא׳ מה אויפֿטראג ערהאלטען) : ואתה
שמות לד צֻוֵּיתָה : את כל אשר יְצֻוֶּה · כי
בפעל צוה יש ב׳ פעולים · ענין
המצוה וגוף שיעשה דבר המצוה׳
והפועל נופל על הגוף המצוה :
הושע ה צָו שמ״ז : הואיל הלך אחרי
צָו (פֿערארדע , אונגערוויבטע
געזעטצע) נכלל בו מצוה זרה :
ישעי׳ כח כי צַו לָצָו קו לקו , וצו כמו חבור
כמו שנ״ז הרבה בתלי לצות לזה ·
כלומר

כלומר חבור אל חבור וקו אל קו
כבתחלת למוד הילדים , בקריאה
ובכתיבה · ושם *צַוָּאָה , ידוע :
מִצְוָה שת״נ מתאר הדבור
ופתגם הגדול המושל
אשר יתן על הסר למשמעתו
לעשות לו דבר או להזהיר מעשו׳
דבר · וזה על ב׳ פנים , אם מצד
שהוא מועיל או מזיק למצוה ,
או שהוא מועיל או מזיק למצוה ·
ומע״א מצות המלך על עמו ,
ומצות האדון על עבדו · ומע״ב
מצות האב על הבן ומצות השם
על יצוריו : כי מִצְוַת המלך היא א״ב יח
(בעפֿעהל , געבאהט , פערבאהט ,
פֿעראָרדנונג) : את מִצְוַת המלך : אסתר ג
כי מִצְוַת המלך עליהם , בשבילם נחמי׳ יא
לתת להם ארוחה : נצר בני מִצְוַת משלי ו
אביך : שמר מִצְוָה שמר נפשו , שם יט
העושה כתוב מצות המצוה יצא
ידי חובתו , כי אין למצווה
להשגיח על טעם המצוה , ועל
תכליתה · וע״ז : שמר מִצְוָה לא קהלת ח
ידע דבר רע · ועת ומשפט ידע
לב חכם , באופן שלא יצא ממנו
דבר רע , אך למבאר שם דרך
אחר לו : כי נר מִצְוָה ותורה משלי ו
אור , למוד התורה מאירה טעם
המצוה וטובה כאור מאיר הנר :
את כל הַמִּצְוָה וְהחקים : מכל דברים ח
מִצְוֹת יי : משמרתי מִצְוֹתַי חקותי ויקרא ד
ותורתי · כי יש בכלל מצות מה
שאין בהם התלות , בטוב ורע ,
באמת או שקר , ביושר או בעול ,
כ״א שיעשה הנכנע מה שיצוה
המושל

דניאל ט **צוק** שמ"ז: ובצוק העתים
משלי א (דרמנגזאל) · ובס"נ: צרה
ישעי' ח וצוקה: מעוף צוקה:
ש"א כב **מָצוק** ת"השומזה: כל איש
מָצוק (געדריקט, געא
תהלי' קיט פאנגט): וש"מ: צר ומָצוק: במצור
דברי' כח
איוב טו ובמָצוק· וכס"נ: צר וּמְצוּקָה:
צפני' א יום צרה וּמְצוּקָה: מִמְּצוּקוֹתַי
תהלי' כה
שם קז הוציאני: וּמִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יושיעם,
ש"א יד וע"א ומ"א: מָצוּק מצפון, ע"ש
ש"א ב שהוא מצד ועולה בשפוע: ליי'
מְצֻקֵי ארץ · שני קטבי הצפון
והדרום (פאלע) ·

צור

צוּר פ"ידב"כ·הקל ג' הוראות
לו · א) יש ענינו נרדף
תהלי' קלט עם ש' יצר: אחור וקדם צַרְתָּנִי
מ"א ז (בילדען, פארמען): וַיָּצַר את שני'
שמות לב העמודים: וַיָּצַר אותו בחרט:
מ"ב יב וַיָּצֻרוּ וימנו, לד"ק· חוקקים
הכסף בחרט לתת לו צורת מטבע
(איגלען)· ב) ויש ענינו נרדף עם
שרש צרר, מ"ש כריכה וקשירה:
דברי' יד וְצַרְתָּ הכסף בידך (איינבינדען,
צוזאמענבינדן) נופל בשם הקבוץ
מ"ב ה אסיפת חלקיו בכריכה: וַיָּצַר
שם יב בכרים כסף· וי"מ מזה: וַיָּצֻרוּ
ישעי' ח וימנו אחרי שמנו· צר תעודה ·
ג) ויש מ"ש ג"כ מענין צרר
המורה איבה וסגירת אויב במצור
ותורת מלחמה ועמו לחץ וצרה:
שמות כג וְצַרְתִּי את צורריך (פיינד זיין,
דברי' ב פיינדזעליג בעהאנדלען): אל תָּצַר
את מואב, ומ"ש חניה על מצור
ללכדה· נקשר לרב במלת על:
וְצַרְתָּ עליה (בעלאגערן, ענג איינ- שם כ
שליסען): וכל ישראל צָרִים על מ"א טו
גבתון: לָצוּר אל דוד: כי תָצוּר ש"א כג
אל עיר: וַיָּצוּרוּ על רבה: נָצוּר דברי' כ
עליה לוח ארז· ומ"ש לחץ ודחק ש"ב יא
שה"ש ח
והעדר מקום להתפשט: צָרָה ישעי' כח
כהתכנס (ענג זיין): לא יֵצַר צעדך: משלי ד
עתה תֵּצְרִי מיושב · ובמוסרי ישעי' מט
קצירת רוח מפחד וצער ומורא:
כי צַר לי (לייד, באנגע זיין): איכה א
וַיֵּצֶר לו, וקצת הביאו זה בשרש בראשי' לב
יצר, אך הגזרות האלה נחי פ"י
ע"ו וכפולים משתתפים לע"א,
ובאו פעמים בגזרה זו ופעמים
בגזרה זו:
הנפעל מע"ג: וְהַנָּצוּר ברעב יחזק' ו
ימות:
ההפעיל מע"ז: וְהֵצַר לך דברי' כח
(ענגסטיגען): וַהֲצֵרֹתִי להם: כלב ירמי' י
אשה מְצֵרָה: וַיָּצֵרוּ להם· מהם שם מח
נחמי' ט
עומדים ומהם יוצאים:
צָר או צַר שת"ז או תה"ש ·
א) יש ענינו אויב: ומלטוני איוב ו
מיד צָר, (פיינד, בעדריקער):
יחרף צָר (פערפאלגער): כי אין תהלי' עד
הַצָּר שוה: איש צַר ואויב· ויש אסתר ז
שם שם
תה"ש ענינו לחץ ודוחק: ויעמד במדב' כב
במקום צָר (ענגע): חשכתי לעת איוב לח
צָר (נאהט, בעדרענגטע צייט):
צַר לי המקום (ענגע): צַר כחכה: ישעי' מט
משלי כד
וְצַר וסביב הארץ, כתרג' עקא: עמוס ג
צָרִי ילטוש עיניו לי (געגנער, איוב יו
פערפאלגער): ראוה צָרִים: צָרַי איכה א
עזרא ד
יהודה: מה רבו צָרָי: מגן צָרֶיךָ: תהלי' ג
פן ינכרו צָרֵימוֹ· וש"מ: צַר לי בראשי' יד
דברי' לב
ש"ב א

שופטי' כ ואם יש לי הנאה מזה: וַיָּצוּמוּ
ש"א לא ביום ההוא עד הערב: וַיָּצֻמוּ
שבעת ימים:

ש"ב יב **צוֹם** שמ"ז או תה"ש: ויצם
דוד צם, ר"ל יום צם:
ישעי' נח הכוה יהיה צום (פאסטען): וְצוֹם
אסתר ד ובכי ומספד: הלא ביום צֹמְכֶם
ישעי' נח תמצאו חפץ, כי יום צום יום
מ"א כא מקודש לעם ע"כ נאמר בו: קראו
יואל א צום: קדשו צום, בו נאספים
קריאי העדה לפקח על קלקול
המדות, ולתקון עוות המעשים
בתשובה, והיו נעצרים מעשיית
מלאכה, וע"ז תוכיחם הנביא
ביום צום הזה תמצאו ר"ל תבקשו
חפציכם ועסקיכם, ולא עוד
עצביכם תנגשו מן עצבון ידינו
כל מלאכות הכבדות המיגעים
עובדיהם תאיצו ותלחצו, ע"ש
עצב, ואח"כ מפרש עקר כוונת
הצום: פתח הרצבות רשע וגו'.
ועד"ז פי' מורנו הר"מ ז"ל בספרו
זכרי' ח ירושלי': כה אמר יי צום הרביעי
וְצוֹם החמישי וגו' יהיה לבית
לששון וגו' כלומר טוב לי, יהיה
לבית יהודה לששון ולשמחה
הצומות האלה, רק, האמת
והשלום אהבו. והרד"ק אמר כי
יש צום ענינו קבוץ ואסיפה,
מענין צומת הגדין בתל' ומזה
ירמי' לו קראו צום דנבות' וכן: בית יי
ביום צום, יום קבוץ' והרבוי:
אסתר ט דברי הצומות וזעקתם ע' צמם:

צוּף

צוּף פע"ו בב"ב' הקל עומד
ענינו שפיכה ושטיפת דבר נגד:
איכה ג צָפוּ מים על ראשי (שטרעאמען,
פֿליסען), המים שטפו ועברו על
ראשי' וכתל' גלגלת אחת צָפָה
על פני המים (שוויממען). כי
מים צופה על גוף או גוף צופה
יחזק' לג עליו: צָפְתָּךְ מדמך, רבוי הדם
יסבב שתהיה צפה בדם על הרים,
דרך גוזמא:
דברים יא ההפעיל יוצא: אשר הֵצִיף
את מי ים סוף עליהם (שטרעה-
מ"ב ו מען לאססען): וַיָּצֶף הברזל (אין
דיא הייע שוויממען) עומד. או
הנביא הציפו:

צוּף תה"ש להלך דבש הנגר
משלי טז ושוטף: צוף דבש (האָניג
תהלי' יט זייס): ונפת צופים:

יחזק' כז **צַפְצָפָה** תה"ש: צַפְצָפָה שמו
(וואססערווייד), ועיין
ש' צפף:

צוק

הֵצִיק פי' בנינו הפעיל ענינו
נרדף עם העיק. ובערבי
ובארמית ענינו צרה ולחץ ודוחק
במקום צר ובעברית הצר ורוב
שופטי' טז קשורו בלמ"ד: ויהי כי הֵצִיקָה
שם יד לו (קוועלען): כי הֱצִיקַתְהוּ,
איוב לב ברבוי דברים: הֱצִיקַתְנִי רוח
בטני (דרענגען). צרה ודוחק מרב
ישעי' כט מלים: וַהֲצִיקוֹתִי לאריאל (ענגע
שטיגען, אין דיא ענגע טרייבען,
שם שם דריקקען, בעקלעממען): וְהַמְּצִיקִים
דברים כח לה: אשר יָצִיק לך אויבך: רחב
איוב לו לא מוצק תחתיה, רחב היפך
ישעי' ח מוצק וע"ש יצק פי' א' לאשר מוצק
לה:

יח״א ד נהפך למשחית: ויתכן מזה: כי
נהפכו עלי' ציריה' אך המפרשי'
פירשו ציריה חבלי לידה מע״ב
ורש״י פירש ע״פ התלמוד צירי
דלתי בית הוחם כי יש צירי'
לאשה כצירי' לדלת שהם נפתחי'
ונסגרים׳ ד) ויש ענינו שליח כמו
משלי כה מלאך לדבר נכבד: ציר נאמן
לשלחיו (באהטע, אבגעארדנע-
ולמי' מט עובדי' א טער): וציר בגוי' שלוח (הערָאלד,
ישעי' יח אבגעזאנדטר, לעגאטוס): השולח
שם נז בים צירים: ותשלחי ציריך׳
יהושע ט ומזה התפעל: וילכו ויצטירו
(זיך פיר אבגעזאנדטע אויסגעבן)
בדרך התפעל להורו' פעל נדומה:

מָצוֹר שת״ז נופל על עיר
בצורה ומבצר, ועל
הדיק שעושים הצרים עליה:
תהלי' ס מי יובילני עיר מצור (פעסטע
דברים כ שטאדט): ובנית מצור על העיר
ד״ה ב ח (באללווערק): ערי מצור חומות
יחזק' ס ודלתים, מבצר: כמלאת ימי
המצור (בעלאגערונג)׳ שימ:
דברי' כח במצור ובמצוק: ואל מצור
יחזק' ד שם שם ירושלם: ימי מצורך׳ ובס״נ:
ד״ס ב יד ערי מצודה ביהוד׳: נצור מצורה:
נחום ג ד״ס ב יא ערי מצורות: והקמתי עליך
ישעי' כט מצרות, ג״כ פעם על המבצר,
ופעם על המצורה:

תהלי' קיח **מֵצַר** שמ״ז לעת צרה: מן
המצר קראתי יה (אנגסט,
נאהט, ענגע, בעדרענגניס):
שם קיו איכה א ומצרי שאול מצאוני: בין
המצרים, ר״ל במקום צר גדר
מזה וגדר מזה ואין דרך לנטות
אנה ואנה (ענגער, איינגעשלאס-
סענער וועג)׳ אך בתל' ישתמש
לגבול ותחום המפסיק בין ב'
גבולי מדינות עיירות ושרות׳
דינא דבר מיצרא׳ ויתכן מזה:
ד״ס ב יא ויחזק את המצורות (גרענץ-
פעסטונגען)׳ כי רוב המבצרים
בגבולי המדינה׳ וכן יתכן לפרש
בין המצרים, טרם יוכלו להמלט
במבצרים:

צחה

צָחֶה שמ״ז ענינו נרדף עם
ישעי' ה צמא: והמונם צחה
צמא (לעכזען) שוה לארמית
וימצא שם העם ת' וצחא תמן׳
כי צמאתי ארי צחי אנא, מאן
דנפח בכבי לא צחי בתל' מבן
סירא:

צחח

צָחַח פ״ע בנייני קל ענינו זכוך
איכה ד והבדקה ובהירות: צחו
מחלב (גלענצען, ווייסער, ריין,
קלאהר זיין) נרדף עם זכו:
צַח תה״ש לבריקה ובהירות:
שה״ש ה דודי צח ואדום (קלאהר,
וייס), והוא הקלוס האמתי
שמקלסין הדרת פני' חיור ואדם,
צח כחלב ואדום כדם, כאשר
יאמר הלועז (בלוט אונד מילך):
ישעי' יח כחם צח עלי אור׳ בהיר (ווייטער,
הייטער, קלאהר, ריין) כי אחר
הגשם האויר זך ובהיר: רוח ירמי' ד
צח שפים, כי בהר נושב אויר
בהיר מבעמק, וע״א: יבין לדבר ישעי' לב
צחות (ריין, פערטיג) זהיר ובהיר

איוב כ׳ עליך: יבעתוהו צר ומצוקה,
(דראנגזאל)׳ ב) ויש ענינו סלע:
ישעי׳ ה בצר נחשבו (פעלז)׳ ג) ויש כנוי
שם שם לאור שמש: צר ואור חשך
בעריפיה, וי״ל ג״ז כחביריו, מענין
איוב ז צרה ולחץ: בצר רוחי (נאהט,
תהלי׳ ד אנגסט): בצר הרחבת לי; בצר
ישעי׳ כו פקדוך׳ ובס״נ: ויצילני מכל צרה
ש״א כו (נאהט, אנגסט, דראנגזאל, אונגליקספאלל): יום צרה ותוכחה:
מ״ב יט
תהלי׳ ט לעתות בצרה: צרת נפשו: ביום
ברא׳ מב צרתי: בשש צרות יצילך: ומכל
שם לה
איוב ה צרותם הצילם:
תהלי׳ לד

צור או צר שת״ז לסלע קשה:

תהלי׳ עח הכה צור ויזובו מים
שמות יז (פעלז): על הצור בחורב: ולצור
ישעי׳ ח מכשל׳ ורובו משתמש בל׳
למחסה ומעוז כמו מצור שהוא
דברי׳ לב מחסה ליושבים בו: צור ילדך
שם שם תשי (טוטגאטט): צור חסיו בו׳
שם שם הצור תמים פעלו, והתאר הזה
על כמה מושגים, א׳ שהוא חזק
ותקיף, ב׳ שהוא קיים לעולם,
והג׳ שהוא מחסה לחוסים בו׳
ויש לכלל בו עוד מל׳ יצירה׳
ש״א ב יוצר וצר כל צורה: ואין צור
ש״ב כב כאלהינו: צור ישעי: צור ישראל:
שם כג
תהלי׳ סב צור עזי: צור לבבי, מחסה
שם עג ובטחון: צור עולמים :. צורי
ישעי׳ כו
ש״ב כב אחסה בו: כצורנו צורם: מראש
דברי׳ לג צורים אראנו׳ ובחולם ענינו
במדב׳ כג
שמות ד חדוד: ותקח צפרה צר (איין
טארפעס מעססער) דבר חד:
יהושע ה עשה לך חרבות צורים, חריפים:
תהלי׳ פט תשיב צור חרבו׳ אבל׳ כשמיר
יחזק׳ ג

חזק מצר, סלע חזק׳ ובס״נ:
איוב כח בצורות יארים בקע (פעלזען):

צורה שמ״ז ענינו תבנית:

יחזק׳ מג צורת הבית ותכונתו
שם שם (דאז אהדעלל); ומובאיו וכל
צורתו׳ וכמו בתל׳ עד שיפסד
צורתו, מראיתו החיצונה׳ אבל:
תהלי׳ מט וצורם לבלות שאול, הוא עצמות
אדם וגדרו ר״ל הנפש׳ כפי מה
שנשתמש בבעלי הגיון חומר
וצורה, עיין באור שם:

צואר שם אבר בעח״י ידוע:

ישעי׳ ח עד צואר יגיע (האלז):
איכה ה עלו על צוארי: על צוארנו
שם ה נרדפנו: עלו מעל צוארך; לא
ברא׳ כז
נחמי׳ ג הביאו צורם: על צוארי בנימין;
ברא׳ מה
שופטי׳ ח בצוארי גמליהם: את צואריכם:
ירמי׳ כז ועל חלקת צואריו: על צואריהם:
ברא׳ כז
הושע י משם צוראתיכם: באחד ענק
מיכה ב
ה״ש ד מצורניך:

ציר א) יש שת״ז ליתד הקבוע

כפתח שבתי הברזל
הקבועים בדלת סובבים עליו:
משלי כו הדלת תסוב על צירה (אנגעל);
ישעי׳ כא ב) ויש ענינו כאב וחבלים; צירים
אחזוני כצירי יולדה (שמערץ)׳
כי צירים וצרה מע״א׳ ג) ויש
שם מה שת״ז לציר חוקק צורות: חרשי
צירים (בילדהויער)׳ כמו שנמצא
שם יחיד ציר (מאהלער, בילד-
הויער) ובתל׳ הפעל אדם צר
צורה׳ וכן מצייר הדבר׳ והשם
דניאל י ציור׳ ובא ש״מ מזה: נהפכו
צירי עליו (געשטאלט, פארבע)
כי נשתנה צורתו,׳ ועי״ז והודי

טערן, שפאטט, טיאפן, טפיהן):

בר' כא צחק עשה לי אלהים, השם הזה יפתר בב"מ לפי מה שנופל בו הענין, כמו בפעל:

צחר

צָחֹר שמ"ז ענינו היות היפך

יחזק' כז שחר: וצמר צָחַר (ווייס,

שופטי' ה וועגנגרויא): רוכבי אתונות צְחֹורות, הוא הגוון היקר בסוסי':

ציה

צִיָּה תה"ש לארץ צמאון ויבשה: כי צחה ציי

איוב ל בערבי יובש וצמאון: הערקים

תהלי' סג צִיָּה (דירדע וויסטע): בארץ צִיָּה

שם קה ועיף: בַּצִּיּוֹת נהר, ומ"א: כחרב

ישעי' כה בְּצָיוֹן: כפלגי מים בְּצָיוֹן, ויש

שם לב

ישעי' לג שהוא תאר לשוכני ציה ומדבר, אם בני אדם פראים או חיות:

תהלי' עד מאכל לעם לְצִיִּים (בעוואהנער דער וויסטען, ווילדע פעלקער),

שם עב והלמ"ד בל' לאדני לעשו: לפניו

ישעי' יג יכרעו צִיִּים (באַרבארען): ורבצו שם צִיִּים, חיות ציה פרא שנופל

שם לד על חיה ואדם הדומה לו: ופגשו צִיִּים את איים:

שם לג צִי שת"ז לאניה גדולה: וְצִי אדיר לא יעברנו (גראסעס

במדב' כד שיף): וְצִים מיד כתים, ראוי וְצִיִּים ונחסר יו"ד הרבוי כמו פים ת' פיים, וי"א כי הנז"ם שרש, וענינו חזקים ונוצחים כמו צמים וצים בערבי כובש:

ציון

צִיּוּן תה"ש לבנין עשוי לאות

יחזק' לט סימן ולזכרון: ובנה אצלו צִיּוּן (דענקמאהל, אמונומענט):

מה הַצִּיּוּן הלז הוא בנין שבונים מ"ב כג

על קבר: הציבי לך צִיֻּנִים (ווענ ירמי' לא

ווייזער) סימן להולכי דרך, ובתל' הפעל ממנו, מְצַיֵּן מוערתא, פי' בנה סימן על הקברים, שערים הַמְּצֻיָּנִים בהלכה (אויסגעצייכנט), מלמד שהיו ישראל מְצֻיָּנִים שם נכרים בהבדל וסימן לאומה בפ"ע:

ציץ

צִיץ פ"ע בב"ב, הקל ענינו

צמיחת פרח: צָץ המטה יחזק' ז

(בליהען, אויסשלאגען) נרדף עם

פרח: בבקר יָצִיץ וחלף (אויף, תהלי' צ

בליהען): יָצִיץ ופרח ישראל: ישעי' כז

וַיָּצֵץ ציץ: וַיָּצִיצוּ מעיר כעשב: במדבר יז

וַיָּצִיצוּ כל פעלי און: ועליו יָצִיץ תהלי' צב שם נג

נזרו (בליהען) ולד"א מענין נוצץ, שם קלב

וי"א כי בחר בפעל הזה משם ציץ הזהב:

ההפעיל ענינו השקפה:

מֵצִיץ מן החרכים (הערפארש ש"ה ב

בליקקען) המגלה מקצתו ממקום נסתר נופל בו הפעל הזה כציץ מפרחיו, וימ"מ ועליו יציץ נזרו:

צִיץ שם ת"ו יש ענינו נרדף

עם פרח: ויצץ צִיץ במדבר יז

(בליהטע): ופטרי צִצִּים, ציורים מ"א ו

בדמות ציצים, ובמ"נ: צִיצַת ישעי' כח

נובל, ויש ענינו פח זהב: ועשית שמות כח

ציץ זהב (שטירן בלעך) ונקרא כן שנתון במקום גלוי על המצח והכל מציצים בו, ויש ענינו פתיל וכנף בבגד או כל פאה בזוית:

היפך עלג, ועניני לשון זכה ונקי׳ וע״ז סמכתי לחבר בשירי על תל״ע ביחיד׳ מליצת עטם צָחָה בהפוך הפת״ח לסגול לפני אות גרונית קמוצה כמשפט:

צְחִיחַ שם למקום קרח וגלוי וריק כמוצח או שעיע׳:
יחזק׳ כו על צְחִיחַ סלע (קאהל, גלאטט) והוא שן הסלע בגובהו שהוא
שם כו קרח: וסחי תיעפרה ממנה ונתתי אותה לִצְחִיחַ סלע׳כתר׳לשעיע׳, חלק וקרח׳ ותדע ותבין כי פנים
תהלי׳ סח שמנים ג״כ חלק ושיעע: אך סוררים שכנו צְחִיחָה (קאהלע פעלזען) ׳וכלל המתואר בתאר:
נחמי׳ ד מאחרי לחומה בַּצְחִיחִים׳ סלעי צחיחים׳ ורש״י פי׳ משפחות ולא ידעתי כוונתו:

צַחְצָחוֹת תה״פ עניננו זיו וזוהר ובהירות: ותשביע
ישעי׳ כח בְּצַחְצָחוֹת נפשך (הייטערקייט, גלאנץ) בדברים המעדנים ומפנקי׳ והוא מל׳ ארמי׳ מרקו הרמחים ת׳ צַחְצָחוּ מורנייתא׳ וברק חנית ת׳ צִחְצוּחַ מורנין׳ והוא קרוב לדודי צח ואדום׳ צחו מחלב׳ כי חדשן והשמן מבריק ומאיר וזהיר הפנים, כן דעתי׳ וכל מה שאמרו כזה המפרשי׳ והמתרגמי׳ והמבארים, הוא רחוק ורחוק׳ הרכיבו שני השרשי׳ צחה וצחה, והם שנים׳ כמו בארמית׳ ובתל׳ שמן דק וּמְצַחְצָחוּ (זארט, ווייס מאכען):

צחן

צַחֲנָה שמ״נ ועניננו סרחון:
יואל ב ותעל׳ צַחֲנָתוֹ (גשטאנק, פֿוֹלאנק) כתרג׳ סורחיה:

צחק

צָחַק פ״ע בכ״בי׳ קל ענינו איחוכא ושחוק לשמחה או ללעג, והפעל מקול חברת
בראשית יח השוחק: צָחֲקָה שרה (לאכען, פֿערלאכען): כי צָחָקְתְּ: לא
שם שם צָחַקְתִּי: וַתִּצְחַק שרה בקרבה,
שם שם כי השחוק שבלב ובקרב הוא לעג׳ ושחוק שבפה הוא לשמחה, ושלא נזכר אחד משניהם יתבאר
שם כא לפי הענין: יִצְחַק לי (לאכען), מתמהון:
שם יט הפיעל: בִּמְצַחֵק בעיני חתניו (טענדלען, שפאס מאכען): אשר
שם כא ילדה לאברהם מְצַחֵק (שפאטטען) לגלג, עיין המפרשים׳ אך מאי ותרא? וע״ד מצחק הזה
שם כו כמו: הנה יצחק מְצַחֵק את רבקה, כנוי דרך הצנעו לתשמיש: איש
שם לט עברי לְצַחֶק בנו: ויקמו לְצַחֵק,
שמות לב כי אחרי ראותה אותו החל לפרוץ בזנות, אז אמרה לא יירש וגו׳ והר״מ ז״ל העתיק ויקמו לצחק. (מוטהווילען צו טרייבען):
שופטי׳ יו וַיְצַחֵק לפניהם (כעלוסטיגן, קורצווייל מאכען, פאססען מאכען), כי כל פעולה אשר אין תכליתה רק לבלות הזמן או לשמחה, או ללעג נופל בו צחק:

צְחֹק שמ״ז: לִצְחֹק וללעג
יחזק׳ כג (געלעכטער, פריידע,

וזה מכוה שיורה כי אין שרש
צלח מה שנקרא בל"א (גליק) ׳
כי אם הוראתו על גמר פעולה
כפי מה שיכוין העושה ,
ישעי׳ נה ההפעיל : וְהִצְלִיחַ אשר
שלחתיו (פאללינהע, אויספיהרען,
תהלי׳ לז דורכזעטצען) : בְּמַצְלִיחַ דרכו
בראש׳ כד משלים כונתו : ויי הִצְלִיחַ דרכי׳
תהלי׳ א גמר והשלים כוונת דרכי ; וכל
אשר יעשה יַצְלִיחַ (אויספיהרען) :
ד״ה ב יד ויבנו וַיַּצְלִיחוּ , כי אין הצלחה
מושג עומד בפ״ע כ״א בהצטרפו׳
על איזה מעשה ופעל אם נשלמה
תהלי׳ קיח זו היא הצלחה ; אנא יי הַצְלִיחָה
נא , גמור הישועה בשלמות :
דברי׳ כח ולא תַצְלִיחַ את דרכיך , תשלים
יהושע א ותגמור : כי אז תַּצְלִיחַ את
משלי כח דרכיך , תגמור : מכסה פשעיו
לא יַצְלִיחַ , לא יקיים ויגמור
מחשבתו להנצל מענש , כי סוף
סוף יתגלה ויענש ; אבל מודה
ועוזב טפס הודע חטאו ירוחם :
ירמי׳ ב לא תַצְלִיחִי להם (געדייהען) ; יי
בראש׳ לט מַצְלִיחַ בידו , משלים לפי הכוונה ׳
כן נ״ל באור הוראת הפעל הזה
בכ״מ יוצא ׳ ואין צורך לדחק
המפרשים כי תמיד הוא יוצא ,
כי אין מעשה נעשה במקרה בלתי
הכנות וסבות ׳ והחכם אשר לו
כשרון ודעת לתכין סבות כל
מעשיו הוא מצליח דרכו ׳ ואשר
לא ידע הסבות הנצרכות וה׳
מזמין לו הסבות הנכונות ה׳
מצליח דרכו :

צַלַּחַת שת״נ לכלי זכוכית :
קחו לי צְלֹחִית חדשה מ״ב ב
(פלאשע) והוא תרגומו של צנצנת׳
ובערבי׳ הוא קערה גדולה וְלָחִית׳
ומ״א : כאשר ימחה את הַצַּלַּחַת ש״ס כא
(שיסעל) ׳ וקרוב אל קלחת , כי
כבר מצאנו קוף וצד״י בשם לע״א׳
ומ״א : בסירות ובדודי׳ וּבַצֵּלָחוֹת ׳ ד״ה ב לה
ומ״א וע״א : טמן עצל ידו בַּצַּלַּחַת משלי יט
(שיסל) הוא חיק בקוע הבגד שבו
טומן העצל ידו , כן פי׳ המפרשי׳
אך אין הציור שלם ומסכים אל
גלאה להשיבו אל פיו ׳ לכן נ״ל׳
כי צלחת דומה בהוראתו
לחביריו הנזכרים במקרא , ר״ל
בקערה ׳ כלומר הוחב ידו לתוך
הקערה לאכול הוא עצל ונלאה
לחשיבה אל פיו ׳ וזה תכלית
מדת העצל אשר גם לאכל עצל :

צלל

צָלַל פע׳ו גב״כי הקל׳ א) יש
ענינו שקיעת מלמעלה
למטה : כאשר צָלְלוּ שערי נחמי׳ יג
ירושלים (הערונטער געלאססען
ווערדען , זיך היגאונטער זענקען)
כמונהג בשערי המבצר שהם עולי׳
ויורדים כו׳ : צָלְלוּ כעפרת במים שמות טו
אדירים , נופל רק ע״ד שוקע
בארץ מחמת כבדו ׳ ב) ויש ענינו
השמעת קול תנועה הערית :
לקול צָלְלוּ שפתי (ציטטערן , בעב־ חבקוק ג
בען) ׳ השקת שפתים מתרדת
משמיעות קול צלצל ורעדה :
תְּצִלֶּינָה שתי אזניו (גלען) והחירק ש״א ג
ת׳ שורק׳ וי״א שהוא מהפעל :

ירמי' מח תנו ציץ למואב (פֿליגעל) פי' כנף
נוצה לעוף בו · כי הכנף בעוף כמו
יחזק' ח קווצות ותלאי' והרבוי: ויקחני
בציצת ראשי (הערונטערהענ-
גענדען לאקען) · כי הפאורת
התלויות בראש כציצת בבגד ,
במדב' טו ומזה השם: ועשו להם ציצת
על כנפי בגדיהם (קוואסטען) ·
כמו פתילים תלוים בשפת הבגד ·
ובמ"א אמר גדילים · , כי הצוצה
בנוי לחוטים האחדים כשהם
מקובצי' בענף כמו ציצת הראש ,
ואח"כ כשהם קשורים בראש
הכנף בפתיל תכלת הם גדילים
מעשה שרשרת · וע' ביאור · ציר
בש' צור:

צית

הַצִּית פי' בנינו הפעיל ענינו
כמו יצת · ר"ל שריפה:
ישעי' כז אֲצִיתֶנָּה יחד (פערברענגען) · וע"ד
י"ל זה מל' כליון וגמידה וסוף ·
כי בארמית צית שמיא · סוף:

צלה

צָלֹה פי' בנינו קל ענינו טוית
ש"א ב בשר באש: בשר לִצְלוֹת
ישעי' מד לכהן (בראטען): אֶצְלֶה בשר:
שם שם צְלִי חת"ש לבשר טווי: יצלה
שמות יב צָלִי (בראטען): כי אם
צְלִי אש · ובא בהכפל העי"ן:
שופטי' ז צְלִיל לחם שעורים (געראָסטעט):
ובא חלמ"ד על למ"ד לחם ע"מ
הגיג · ע' צלל:

צלח

צָלֵחַ פע"ו בב"ב: הקל על
מובנים שוני' ועקר ענינו
בקיעה ופליחה: וְצָלְחוּ הירדן ש"ב יט
לפני המלך (טרעננען, שפאלטען)
ויבקע עצי עולה תרג' וצלח ·
והכוונה מרבוי האנשים שעברו
במעברות נדמה כאלו נבקע
הירדן: פן יִצְלַח כאש בית יוסף עמוס ה
(איינדרינגען) · ומזה יאמר על
כל מעשה שילהוץ העושה בתוך
כל הדברים הקשים המשטינים
במעשהו ויבקע אותם וישליכם
חפצו צלח: והיא לא תִצְלָח במדבר יד
(דורכזעטצען, אויספיהרען ד"ה,
געלינגען, צו שטאנדע קאָמען):
דרך רשעים צָלֵחָה (גליקליך, אוג- ירמי' יב
געהינדערט, דורכזעטצענד): צְלַח תהלי' מה
רכב , רכב בלי שטנה · וכן יאמר
על המצא הכנה וכשרון לדבר:
לא יִצְלַח לכל מלאכה (טויכטיג , ירמי' יג
געשיקט , טויגליך , פעהיג זיין):
כל כלי יוצר עליך לא יִצְלָח: ישעי' נד
היִצְלַח למלאכה , כל מה שנגמר יחזק' טו
בכוונה ובתכלית מה שמכוון בו
יצלח · ומ"ש הגות בלשון · לומר
על התעוררות איזה כח חזק
באדם לדבר מן הדברים שאין
בטבעו הפשוט להיות לו הכנה
וכשרון לדבר ההוא לומר , צלה
רוח יי או רוח אלהים עליו:
וְצָלְחָה עליך רוח יי (בעגייס- ש"א י
טערט ווערדען , אוהט פאסטען):
כי בכל מ"ש הגות בלשון אין
להעתיק המלות כ"א הכוונה:
וַתִּצְלַח עליו רוח אלהים: וַתִּצְלַח שם שם
רוח יי אל דוד: וַתִּצְלַח רוח אלהים שם טז
רעה · אף כי אין הצלחה בו , שם יח

צַלְמֵיכֶם׳ כמו פסיליכם ההבלי׳
וכן בא חשם הזה לרמז על הבל
תהלי׳ לט לבר׃ אך בְּצֶלֶם יתהלך איש
(שאטטענריס, טיאערע), כמו
שהצל הוא צלם הגוף ונאצל
ממנו והוא דבר ריק ואין בו
שם עג ממש׃ בעיר צַלְמָם תבזה תרג׳
הרב ז״ל בעיר מל׳ הקיץ (דאס
וואכענד צו אעהר אונד טפאטט
ווירד)׳ ופי׳ צלמם חזיונות ליל
וצלמים שיראה חולם חלום,
וכשיקיץ הם אין ואפס, ובמחילת
כבודו המבאר שלא באר שם
דברי המתרגם לפי כוונתו׃
שם סח ובתוספ׳ נו״ן׃ תשלג בְּצַלְמוֹן
(דיסטער, פינסטערניס)׳ כי ג׳
תכונות לצלם, ר״ל לצל הגוף׃
הא׳ שהו דמות צורת גוף העושה
הצל, הב׳ שהוא תמונה נראה,
ואין בו ממש׃ הג׳ שהוא נראה
שחור, ושחור מתאר חשך׃
ועל א׳ מג׳ הכונות האלה משתמש
במליצה׃

צַלְמָוֶת מלה מליצי׳ מרכב מן
צלמות ונרדפעם חשך׃
איוב ג יגאלהו חשך וְצַלְמָוֶת (טאדעס־
שאטטן, פינסטרניס) כי צלם בערבי
שם לי חשך׃ אין חשך ואין צַלְמָוֶת׃
תהלי׳ קז יושבי חשך וְצַלְמָוֶת׃ והפך לבקר
עמוס ה צַלְמָוֶת׃
תהלי׳ כג כי אלך בגיא צַלְמָוֶת׃
שם מד ותכס עלינו בְצַלְמָוֶת, כלם ענינם
חשך ואפילה, והם משאלים על
צרה המכונה בהם׳ ושם *צֶלֶם
השגור בפי ההמון לכנות בו עץ
שתי וערב טעות הוא בפיהם,
ובשיטפא

ובשיטפא דלישנא החליפו שם
צֶלֶב בְּצֶלֶם, ואותו תלה תרג׳
ויתיה צליב, ותלה אותו על עץ
ת׳ צליבא, והעץ שתלו עליו
בימי הבית היה עשוי כדמות
שתי וערב (קריץ), אך מפני איזה
מנהג הבל לא היו כותבים השם
צלב בשלמות וכתבו צ״ל, ונפל
הטעות בפי ההמון לדמות ששמו
בשלמות צלם׳ ונכון הוא להעביר
את העם מב״ע מדמיונות כוזבות׳
ולבורר להם אמתת כל דבר כפי
מה שהוא, והמלה והשם מה
שיורה עליו, וקשט כדמות כזב
המה כל ימירו ע״ש שלב׃

צלע

צָלַע פ״ע בנינו קל ענינו נגזר
משם צלע צד ומורה
פיסח והולך על א׳ מב׳ צדדיו׃
בראשית לב והוא צֹלֵעַ על ירכו (הינקען)׃
מיכה ד אספה הַצֹּלֵעָה׃
צֵלָע ה׳) שת״ז לצד ועבר
שבגוף (זייטע)׃ ויבן ה׳ אלה׳
את הַצֵּלָע (ריפפע) הצלעות
מסודרות בצד הגוף, ולד״ק, כל
הצד הוא הצלע, כי דו פרצופין
שמות כו נברא, וכן׃ ולְצֶלַע המשכן (זייטענוואנד) בסמיכות, כי לכל גוף
בעל צלם וצורה יש לו ו׳ מרחקים
מעלה ומטה פנים ואחור ימין
ושמאל והלשון יכנה כל הצורות
לדמות אדם׳ המעלה בכל גוף
נקרא ראש והמטה רגל, ומה
שלפנים הרחב פנים, ושכנגדו
אחור׃ וב׳ צדדיו הקצרים ימין
ושמאל

מ"ג כא תְּצַלְנָה שתי אזניו: וי"א שהוא
מהנפעל ולא ידעתי איך יבוא
ג' פעלים שונים לע"א :
ההפעיל יוצא; ענינו עשית
יחזק' לא צל : וחרש מֵצַל (שאטטענאח-
כענד) :
איוב מ צֵל שד"ז: כי צֵל ימינו (שאט-
טען), לענין מהירו' עברה:
ישעי' לח את צֵל המעלות (זאננענוהר)
ובא הרבה לענין הגנה ומחסה
צדק' יט כצל מחוקב: כע"כ באו בְּצֵל
קורתי (שוטץ), ר"ל קורתי צל
מחסה להם, כי הכנסת אורחים
בארצות ההם היה דבר יקר ונכבד
מאד בעיניהם, והארח הבא
בבית האכסנאי היה גוף קדוש
תהלי' יז לשמור אותו מכל נזק : בְּצֵל
קהלת ז כנפיך תסתירני: כי בְּצֵל החכמה
בְּצֵל הכסף, חכמה מגינה וכסף
מגין, ויתרון חכמה שתחיה
את בעלה, בכל אופן אבל
תהלי' קכא עשר יש שמור לרעתו: יי
במד' יד צִלְּךָ על יד ימינך: סר צִלָּם
מעליהם, הגות בלשון לכנות
המחסה בשם צל :
איוב מו צָלַל ג"ב מזה: יסכהו צאלים
ש"ה ב צִלְלוֹ: ונסו הַצְּלָלִים :
ירמי' ו כי ינטו צִלְלֵי ערב :
צְלִיל שמ"ז לקול רעש וצלצול :
שופטי' ז צְלִיל לחם שערים (גע-
ריט) לר"ק ועי' צלה :
ישעי' יח צִלְצַל שמ"ז מזה: ארץ צִלְצַל
כנפים (גערייט) לר"ק
כי בארץ כוש מתרגשת חום
השמש ביותר ולה"א מענין צל
ועי"א

ועי"א : במנענעים וּבְצֶלְצְלִים ש"ב ו
(קאסטאגנעט-טען) יב' דלו סקמות
מקישות זו בזו כב' ידים והוא
כלי זמר משמיע קול רעש
ורעדית : בְּצִלְצְלֵי שמע' ועי"א : תהלי' קנ
וּבְצִלְצַל דגים ראשו, וי"א שהוא איוב מ
אגמון לצוד בו הדג (וואורפשפיי-
זען) וי"א שהוא כמו רשת ועי"א
ומ"א : יירש הַצְּלָצַל (הייגנשרעקען דברי' כח
היישרעקען, רויפע) :
מְצִלָּה תה"ש לפעמונים
מקשקשים שתולים
בצוארי הסוס : יהיה מְצִלּוֹת זכרי' יד
הסוס קדש (גלעקליין, שעללען) .
ומ"א : כסיר מְצֻלָּה (טיפע) גם איוב מא
צללו כעפרת, ועי' צולי ומ"א :
מְצִלְתַּיִם שם כלי זמר כמו צלצל :
וכנורת וּמְצִלְתַּיִם, וי"א שהוא ד"ה טו
כלי שתלוי' בו זגים רבים ומשמיע
קול רעש :

צלם

צֶלֶם תה"ש לדבר פרטי נעשה
דוגמת עצם נמצא לעורר
עליו : בְּצֶלֶם אלהי' (עבנביוד) ולפי' בראשית א
רש"י דפוס עשוי לחקק בו הצור'
על תבני' מיוחד (פארם) .
והסמיכו' מורה על הפעולה ר"ל
צלם מיוחד שעשה לו אלהי' לאדם:
ואת כל צַלְמֵי מסכתם : צַלְמֵי במדב' לג
זכר : בדמותו כְּצַלְמוֹ (עבענביוד) יחזק' יו
בראשית ה
ש"מ כצל דומה לגופו : את מ"ב יא
מזבחתיו ואת צְלָמָיו, כמו פסל
ואליל . כמו שיקרא פסל ע"ז
אליל מלי אל ואין, כן יקרא
צלם מלי צל הבל: ואת כיון עמוס ה
צלמיכם

צֶמֶד יש תה"ש לזו"נ בקר
לחרישה או שאר זוג
שופטי' יט למלאכה אחת: צֶמֶד חמורים
ש"א יא (געשפאן, פאאר): צֶמֶד בקר
מ"ב ט (איין יאך אָכסען): צֶמֶד פרדים:
ישעי' כא צֶמֶד פרשים: אכר וְצִמְדוֹ:
ירמי' נא
מ"א יט שנים עשר צְמָדִים ות"פ: רוכבים
מ"ב ט צְמָדִים (ביימאאטען, צוואאטען)
וכן יקרא שעור חרישת צמד
ש"א יד בקר ביום אחד: כבחצי מענה
צֶמֶד שדה (זא פיעל איין יאך
אָכסען איינעם טאגע אקקערט):
ישעי' ה כי עשרת צִמְדֵי כרם, זוגי הכרם או
כדי שעור עבוד' צמד בקר ביום:

צמח

צָמַח פע"ו גב"ב הקל ענינו
גדול וגלוי דבר והבונו
ויקרא יג כירק ושער שחר צָמַח
בו (וואכסען, הערפארקייאען
ספראססען) כי ג' פעלים אלה
זרח, פרח, צמח, יבואו על
שמות י התגלות דבר בגדול: כל עץ
בר' מח הַצֹּמֵחַ לכם: צָמְחוּ אחריהן:
שם ג עשב השדה טרם יִצְמָח ועצה"ש:
איוב ה וּמֵאֲדָמָה לא יִצְמַח עמל: אמת
תהלי' פה מארץ תִּצְמָח: וארכתך מהרה
ישעי' נח תִצְמָח: בטרם תִּצְמַחְנָה (ער
שם מג טייגען):
יחזק' יז הפיעל שוה לקל: ושערך
ש"ב י צִמֵּחַ: עד יְצַמַּח זקנכם:
ישעי' נה ההפעיל יוצא: והולידה
בר' ב וְהִצְמִיחָהּ (וואכסען אאכען): וַיַּצְמַח
יי אלהים מן האדמה (הערפארוואכ
תהלי' קלב טען לאססען): ועצה"ש: שם
ישעי' סא אַצְמִיחַ קרן לדוד: יַצְמִיחַ צדקה
ותהלה:

צֶמַח תה"ש: כְּצֶמַח השדה יחזק' טז
נתתיך (געוועקס) צֶמַח הושע ח
בלי יעשה ועצה"מ: צֶמַח צדיק ירמי' כג
צֶמַח צדקה: שם לג

צמם

*צִמְצֵם פ"י בנינו פיעל איננו
במקרא כ"א בארמי
ובתל' וענינו על מובנים שונים
יש ענינו כסוי והעלמה כי כסתה
פניה תר' ארי צַמְצְמָה אפהא
(פערהיללען, פערשלאססען) ובתל'
כשעמדו ישראל בדורו סיני
מְצַמְצְמִים עצמם ככלה והמובן
הב' על התקמוץ עצם ומתפשט
להתוות גופו במרחק קטן, צִמְצֵם
שכינתו (איינטרענקען) וכן יאמר
על האדם המקמץ בהוצאה
מסתפק בְּצִמְצוּם (קערגליך, גענ
נויא, איינגעצאגען לעבען) ועד"ז
אי אפשר לְצַמְצֵם (גענוי בע
שטיממען) להגביל ולהגדיר
הדבר בשעור מכוון כחוט השער
והשם ממנו במקרא על המובן
הראשון:
צַמָּה תה"ש למקומות המכוסים
בגוף: גלי צַמָּתֵךְ (בעי ישעי' מז
רנקטע שטעללען), ופירש"י
הזרועים והשוקים שהם קשורים
ומכוסים: מבעד לְצַמָּתֵךְ הוא ש"ה ד
הצעיף המעלים ומכסה השער,
וכן פירש"י השבכה המצמצם
את השער אך הר"מ עפ"י
הרד"ק פי' והעתיק צמתך (האאר
לאקקען) ועפ"ז העתיק עצמו
מצמיתו: שוא שקר (פעטטער

ושמאל צלע׳ וזה ההבדל שבין
ג׳ שמות האלה עבר, צד, צלע׳
עבר יאמר רק על ב׳ מרחקי
פנים ואחור אם על שטח הגוף
עצמו כמו משני עבריהם, או
על הגבול שלעמתם כמו אל עבר
פניו׳ צד יאמר על ב׳ מרחקי
ימין ושמאל לרוב על המקום
שלעמתם ע״ש צדד׳ וצלע יאמר
על החלק הגוף בעצמו שבב׳
שם כו צדדיו׳ לקרשי צלע המשכן:
ש״ב יו בצלע ההר׳ פעם זכר ופעם נקבה
והצרוי מלרע ובסגל מלעיל׳
מ״א ו וכן הרבוי: שני צלעים הדלת
(טיהר פֿלינעל) ובפ״ב נאמר
קלעים, או שיבוא ק׳ ת׳ צ׳ או
שם שם הפכו ע״ש צלח׳ ועי׳ רש״י: ויעש
צלעות סביב (זייטענגעבײדע)
קורא כן היציע׳ וי״א שהיציע
הוא בנוי לשטח התחתון (גאלע
ריע) והדפנות נקראו צלעות
(גאַנגענדער) לפי שבו פרקים׳
שם שם וחוליות כמו צלעות: וכן בצלעות
יחזק׳ מא אחוזים (טאפעלווערק): והצלעות
שם שם צלע אל צלע׳ והוחב הצלע
ארבע אמות׳ כלם שם קורות׳
כי הקורות לבית כצלעות לגוף:
תהלי׳ לח ויש ענינו צרה ושבר: כי אני
לצלע נכון (גליטען, ומכאן הוא
קטן) כמנהג הלשון שיכנה
השלוה בעמוד הרגל במישור׳
כן יכנה התחלת האיד ושבר
איוב יח בצליעה ובמוט הרגל׳ ואיד נכון
לצלעו׳ לעת נתקל הגלו׳ וי״א
צלעו אשתו ורחוק הוא בעיני:

אנשי שלומי שומרי צלעי (טטורץ) ירמי׳ כ
פאלל):

צמא

צָמֵא פ״ע בנינו קל ענינו
שוקק לשתות: כי שופטי׳ ד
צמאתי (דורסט המבען): ויצמא שמות יז
שם העם: וצמת והלכת ע״ד רות ב
נל״ה׳ ועצה״ש: צמאה נפשי תהלי׳ מב
לאלהים, תאב:
צָמָא שמ״ז: ולא צמא למים עמוס ח
(דורסט) ברעב ובצמא: דברי׳ כח
ולצמאי ישקוני חמץ: ובס״נ תהלי׳ סט
וגרונך מצמאה (מ״א): וצמאון ירמי׳ ב
אשר אין מים (דירדע): ושת״ז: דברי׳ ח
כל צמא לכו למים: ובס״נ: ישעי׳ נה
ספות הרוה את הצמאה׳ והרבוי: דברי׳ כט
רעבים וגם צמאים תהלי׳ קז

צמד

נִצְמַד פ׳ גב״ב הנפעל ענינו
דבוק וחבור והרכבה
וזווג: הנצמדים לבעל פער (פעור במדב׳ כה
בינדען, מנהענגען) נדבקו בו ע״י
הזנות: ויצמדו לבעל פעור: תהלי׳ קו
הפיעל: חגור חרב מצמדת ש״ב כ
על (אנבינדען, אנהעפטען):
ההפעיל: ולשונך תצמיד תהלי׳ נ
מרמה׳ תרכב מזמות רמיה
בהתחבלות שונות ומרכיב לדבק
אותם להיות אחד:
צָמִיד יש תה״ש לכסוי מדובק
לכלי בפתיל׳ אשר אין במדב׳ יט
צמיד פתיל עליו (אנגעבונדענער
דעקעל) ויש שם תכשיט:
אצעדה וצמיד (ארם בענדער) במדב׳ לא
ושני צמידים על ידיה: בראשית כד

צנח

צָנַח פ"ע בנינו קל ענינו השמטת דבר ממקומו במקרה: וַתִּצְנַח מעל החמור (זיך העראבזענקען, אויסגליטען) עשתה עצמה כאלו נשמטה במקרה ממושבה מעל החמור כדי שתמצא סבה לדבר עם אביה: (יהושע טו, שופטים א) וַתִּצְנַח בארץ (אויספאהרען), שהיתד נשמט במקרה מרקתו בארץ, נופל בדבר שעיע וחלק שהוא זהה ממקומו וקרוב לל' זנח, עזיבת מקום. וי"ת ונעיצת, והראשון ואתרכינת: (שם ד)

צנם

צָנַם פ"ע בנינו קל ענינו יובש מרטיבות: צְנֻמוֹת דקות (בר' מא) (דירדע, טראקקען). ובתל' פת הַצְּנוּמָה בקערה (געראסטעט). וי"א שהוא מן צונמא, סלע קשה:

צנן

צִנֵּן פ"י בנינו פיעל [אינו במקרא כ"א בתל' ענינו קירור: צִנֵּן לו הגיהנם (קאלט אמאכען) והשם במקרא:

צִנָּה א) שמ"ז לקרירות איזה גוף: כְּצִנַּת השלג בקציר (משלי כה) (קעלטע). קר מתאר זמן הצנה וצנה מתאר גוף צונן. ב) ויש ענינו מגן לאנשי מלחמה: החזק (תהלים לה) מגן וְצִנָּה (הארניש): צִנּוֹרת (ד"ה ב יא) ורמחים. ג) ויש תאר לדוגות קטנות עשויות כמל נצרים: ונשא אתכם בְּצִנּוֹת (קארב) (עמוס ד) ובתל' צִנָּה (צנא) מלא ספרא:

ואולי מזה השם: קח צִנְצֶנֶת (שמות טז) אחת (איין קארב) סל קלוע מנצרים. והפ"א כפול. ותרגומו צלחית. ויהיה כלי חרס:

צְנִינִים שם מין קוצים חותבי' וְלִצְנִינִם בצדיכם (במדבר לג) (שטאכלען): וְלִצְנִנִים בעיניכם (יהושע כג) ובא בדגש ת' נון הכפל: צִנִּים (משלי כב) פחים בדרך עקש. וי"מ שהם עשויים מעץ כדמות חוחים והם טמונים בארץ לשמור מפני הגנבים (פוסאנגל): ואל מְצִנִּים (איוב ה) יקחהו, הגנבים אשר נשמרו מְצִנִּים. וי"מ אל נושאי צנה ורומח. והנכון כי אל מצנים מלה ערבית, שבל' ערב אל כמו ה"א הידיעה בעברית, ומ' מצנים תאר לשודדים מזוינים כתרג' פולמסין במאני זיינא:

צנע

צָנַע פע"ו בב"ב. הקל ענינו סתר וחשאי וענוה: ואת צְנוּעִים חכמה (משלי יא) (בעשיידען, גע- ביטלאז) הוא אשר דבריו ומעשיו בנחת ובלאט מבלי לשון מדברת גדולות מנפשו, ומבלי התפאר במעשיו. ובתל', הוי צָנוּעַ ושפל רוח (בעשיידען). כי הצניעות הוא ממדת הענוה. והפכו עזות חוצפא והתפאר:

ההפעיל: וְהַצְנֵעַ לכת עם (מיכה ו) אלהיך, הפעל במקום תה"פ כמנהגו. שיעשה מה שיעשה מן הטוב לכבוד השם ולא להתפאר

מ׳ם גנוואונדענע (מקקען) כאלו
כתוב מצמתי, והפי׳ נעים אבל
דחוק ואינו מכוון אל האמת ׳
ע״ש צמת:

צַמִּים שת״ז לשודדי׳ המכוסי׳
איוב ה ונעלמי׳: ושאף צַמִּים
חילם (פערוואטע קערל, רויב׳
שם יח גירינגע אטנטען): יחזק עליו
צַמִּים׳ וי״א לפי שהשודדים היו
מגדלים שערות ראשם להיותם
ארוכו׳ ומקולעות ובהם מתעלמי׳
ומטילין אימה על האנשים:

צמק

צָמֹק פ״ע׳ בנינו קל ענינו כווץ
ויבש הגוף מחם האש
הושע ט ומהעדר הלחות: ושדים צֹמְקִים
(פערדאררן, צוזאמענשרומפפען)
ובתל׳ ׳ המצניע לאכילה וְצָמְקָה
(איינקאכען, פערטראקנען) ומזה
ש״א ל יב השם: דבלים וְצִמּוּקִים (ראזינען)
ענבים יבשים:

צמר

צֶמֶר שע״ז לשער הרחלים:
ויקרא יג בבגד צֶמֶר (וואללע):
הושע ב צַמְרִי ופשתי׳ ומ״א וע״א: צַמֶּרֶת
יחזק׳ יז הארץ (האהע, נארטע, הערר
פארראגענדע צווייגע) ׳ תאר
שם לא לענפים דקים גבוהים: לא יתנו
את צַמַּרְתָּם:

צמת

צָמַת פ״יגב״ב׳ הקל לפיה״ש׳
ענינו קשירה ואסור
ודבוק׳ קרוב אל צמד בדלי״ת:
איכה ג צָמְתוּ בבור חיי (בינדען, פעס
טען)׳ וי״מ מל׳ כריתה פי׳ רצו
להכרית׳ וע״ד הוא תה״פ כא
כדמות פעל׳ והפעל נכלל בו׳
וענינו תמיד עולמית׳ והפי׳ כלו
חיי בבור להיות הולך וכלה שם
לעולם (פערפאללען אמאכען):

הנפעל: כי לא נִצְמַתִּי מפני איוב כג
חשך׳ רש״י פי׳ לשון כווץ ורד״ק
פי׳ ל׳ כריתה (פערניכטעט ווער
שם ו דען): בעת יזרבו נִצְמָתוּ׳ נפסקו
וכלים לעולם׳ ולד״א יזרבו
יתקפאו תצמתו׳ נכווצו ונתקשרו
ונצמדו׳ ועד״ז בתל׳ צָמְתָה ידו
(שטארר ווערדען) נתקשה כאלו
אסורה: צומת הגידין:

תהלים קיט הפיעל: צִמְּתַתְנִי קנאתי
(אויפרייבען) כמעט כליתי חיי
לעולם׳ מפני קנאתי׳ ומנהג הל׳
לתפוש פעל על פעולה שהי׳
קרוב להיות׳ וכן צמתו בקל׳
שם פח והתי״ו נוסף׳ בעותיך צִמְּתוּתֻנִי׳
כלוני׳ וי״ל ג״ז מל׳ קשוי (שטארר
אמאכען)׳ כי הנבעת תסמר בשרו:

שם עג ההפעיל: הִצְמַתָּה כל זונה
שם סט ממך׳ הכרת: עצמו מַצְמִיתַי׳
מבקשים לכלורת אותי׳ כלין
שם קא עולמית ע״ש צמם: אותו אַצְמִית:
שם נד ובדעתם יַצְמִיתֵם:

צְמִיתֻת תה״פ ענינו הפסק
ויקרא כה עולמית: והארץ לא
תמכר לִצְמִיתֻת (אויף עווינ פער
פאללען בלייבען) לחלוטין:

צַמָּת תה״ש לד״ק וענינו קווצת
השער הקשורים וארוכים
שה״ש ד יחד: מבעד לְצַמָּתֵךְ (האאר
זאקקען, צאפף) ע צמם:

צעה

צָעָה פ"י בב"כ י הקל ענינו
ישעי' סג חגירת בלי זיין : צֹעֶה
כרב כחו (געג'רטט,געריסטעט) :
שם כא מהר צֹעֶה להפתח י הקשור
והעצ'ר י ואולי הוא הבינוני מן
ירמי' ב הפועל : את צֹעָה זונה (אוגגע-
בען) י וי"מ אותו מענין יצע ומצע
(אויסבייטטען, בערייטען) י וע"א :
שם מח ושלחתי לו צֹעִים (פֿינדערער)
בוזזים מריקים :
שם שם הפיעל ג"כ מזה : ושלחתי
לו צֹעִים וְצֵעֻהוּ וכליו יריקו (אויס-
פינדערן) י וי"ל ג"כ חגורי כלי
מלחמה ויסירו מהם כלי
מלחמתם י או ע"ד צעי הנזכר
בתל' י שתין צעי י ס' מיני קדרה
קערות מלאות מיני מאכל י ועד"ז
צעים וצעהו ופי' יבואו אוכלי
ארוחות ויבוזו ארוחתם י (טיש-
טעללעקער) פי' רעבתני' האוכלי'
הרבה ומלחכים פינבא (פרעס-
סער) י והרד"ק פי' הכל מענין
גלות וטלטול ופזור י ואמר את
צעה צנה (הערומשוייפען) צעים
וצעהו י גולי המגלים ומטלטלי',
והבוחר יבחר :

צַעֲצֻעִים תה"ש לציורים
נאים ומהודרים
ד"ה ב ג במלאכת חרש : מעשה צַעֲצֻעִים
(קינסטליכע פיגורען) י וי"מ צורות
נערות :

צען

צָעַן פ"ע בבנינו קל ענינו נסיחה
ישעי' לג והעתקה : בל יִצְעָן (פֿער-
ריקט , פֿאן דער שטעללע ריקקען ,
וואנדערן , רייזען) :

צעף

צָעִיף שם עטוף נשים על
הפנים : ותקח הַצָּעִיף בראש' כד
(שלייער , פֿאר) :

צעק

צָעַק פ"י דב"ב י הקל ענינו כמו
זעק י והוא הרמת קול
קריאה ויללה ותפלה : צָעַק אל מ"א כ
המלך (טרייען , קלאגען , רופֿען
לוט) ; צָעַק לבם אל יי (בעטען) : איכה ב
אשר לא צָעֲקָה (אום הילפֿע דברי' כב
רופֿען) : צָעֹק יִצְעַק אלי : וְצַעֲקִי שמות כב
מעברי' (צוזאמען רופֿען) לקבוץ : ירמי' כב
וַיִּצְעַק צעקה גדולה : בראש' כז
, הנפעל ענינו קריאה לקבוץ :
וַיִּצָּעֵק איש ישראל (זיך פֿער- שופטי' ז
זאמאען) :
הפיעל : והוא מְצַעֵק אבי מ"ב ב
אבי (לויט טרייען) :
ההפעיל , אסיפה : וַיַּצְעֵק ש"א י
שמואל את העם (צוזאמאען רופֿען
לאססען) :

צְעָקָה שמו"נ : צְעָקָה גדולה בראש' כז
ומרה (געשריי) :
צַעֲקַת בני ישראל : ואת צַעֲקָתָם שמות ג
שמעתי : שם שם

צער

צָעַר פ"ע בנינו קל ענינו כמו
זער ר"ל מעט בכמות :
והכבדתים ולא יִצְעָרוּ (ווענג זיין, ירמי' ל
קליין זיין, געריגג געאכטעט זיין) :
וְיִצְעָרוּ ולא יבין למו : שם
צָעִיר תאר לפחות ונבזה :
והשבתי

לחתפאר׳ ובתל׳ בא במובן טבעי
המצניע לזרע (פערוואהרען)
והשם *צניעות, דברים שבצנעה
(קייטהייט, אנשטאנד) על תשמיש,
שבמעשה הזה צריך להיות צנוע,
ידועים:

צנף

צָנַף פ״י בנינו קל ענינו נגזר
משם מצנפת והו׳ עטיפה
וכריכת מטפחת המצנפת סביב
ויקרא יו הראש: ובמצנפת בד יִצְנֹף (אוא-
ווינדען)׳ והמבאר פי׳ יצנף יניח
וישים כדעת רש״י ע״ש׳ אבל:
ישעי׳ כב צָנוֹף יִצְנָפְךָ צנפה (ראללען, אוא-
ווינדען, טוייערן) הוא גלגול
ועטיפה וסבוב כמטפחת
המצנפת׳ וצניפה הוא שם
הפעולה:

צָנִיף שם מלבוש וכובע שעל
זכרי׳ ג הראש: צָנִיף טהור על
איוב כט ראשו (בונד, טורבאן): כמעיל
ישעי׳ סב וְצָנִיף משפטי: וּצְנִיף מלוכה:
שם ג וְהַצְּנִיפוֹת והרדידים׳ ובתוספת
שמות כח מ״ם עמ״א: מִצְנֶפֶת ואבנט (בונד,
טורבאן):

צִנְצֶנֶת בש׳ צנן:

צנק

צִינֹק תה״שז למאסר וכבלים:
ירמי׳ כט המהפכת וְהַצִּינֹק (פוס-
אייזען, פעססעלן):

צנר

צִנּוֹר תה״ש למרוב וקילוח
ש״ב ה מים: ויגע בַּצִּנּוֹר (ריננע,
קאנאל, רעהרע, וואססערליטונג):
תהלי׳ מב לקול צִנּוֹרֶיךָ (וואססערפאלל)׳
ובתוס׳

וכתוספת ת״ו כמנהגו בשרש שבן
רי״ש: שְׁנֵי צַנְתְּרוֹת זהב (רעהרע)׳ זכרי׳ ד
וי״א שהוא מרכב מן צנור נתר
שהוא קלוח וזחילה בארמית:

צעד

צָעַד פע״ו כב״ב׳ הקל ענינו
דריכה והליכה: בנורת גלח׳ מט
צָעֲדָה עלי שור (טרעטען, טריי-
טען): צָעֲדוּ נשאי ארון יי: ש״ב ו
בְּצַעְדְּךָ משדה אדום: בזעם שופטי׳ ה
תִּצְעַד ארץ (אויפטרעטען): ודרך חבקוק ג׳
ביתה יִצְעָר: כי לא יִצְעָדוּ: משלי ז
ירמי׳ י
ההפעיל: וְתַצְעִידֵהוּ למלך איוב יח
בלהות (הינטרעטען לאססען) יוצא:

צַעַד שמ״ז למדת פסיעה:
מטיב צַעַד (שריטט): משלי ל
ששה צְעָדִים: את קול צְעָדָה: ש״ב ו
שם ט
ויי יכין צַעֲדוֹ, משאלת לכל פרטי משלי יו
מעשי אדם שהם סדורים ומגבלי׳:
וכל צְעָדָיו יראה׳ בנוי להשגחה איוב לד
פרטית׳ וכן כשיאמר: לא יצר משלי ד
צַעֲדֶךָ: תרחיב צַעֲדִי, הכוונה משלי׳ יח
רחבת ידים וקיום וחזוק במעשיו,
נהפכו: יצרו צַעֲדֵי אונו׳ וכתוס׳ איוב יח
מ״ם: מיי מִצְעֲדֵי גבר׳ ג״כ מנהגי משלי׳ לז
מעשיו, כי הוא התכלית מה משלי׳ כ
שיכלול הכל, כל פסיעה ופסיעה
ספור בהשגחה:

צְעָדָה שם מין תכשיט:
הפארים וְהַצְּעָדוֹת ישעי׳ ג
(קניא-בענדער)׳ ואחר עשוי על
דמותו קשור בזרוע בא בתוספת
אל״ף: וְאֶצְעָדָה אשר על זרועו ש״ב א
(ארמבאנד):

ישעי' כו צָפוּ עורים ובא׳ · צָפֹה הַצָּפִית ·
שם כא תרג' ואקימו סכוין · ולר"ק ענינו
כמו כסוי בפיעל · נופל על הכנת
המאכל הסוככים השלחן ולדעת
רש"י נקרא מנורה צפית · וכן
בערבית ענינו האיר והזהיר (הע...
גלענצענד מאכען) :
הושע ט הפיעל מ"ש מענין הקל : צֹפֶה
דרך (סויען, מכט המבן, מויס-
חבקוק ב פאססען) : וַאֲצַפֶּה לראות : יד
ישעי' כא דרך מְצַפֶּה : העמד הַמְצַפֶּה ,
איכה ד ועמו מה שהוא תקוה : בצפיתנו
צפינו (האפפען, האררען, ווארט
מיכה ז תהלי' ה טען) : ואני ביי׳ אֲצַפֶּה : אערוך
לך וַאֲצַפֶּה · ויש מ"ש חפוי וכסוי
שמות לז ואחיזה : צִפָּה זהב (איבערציהען,
שם כה בעלעגען) : מבית ומחוץ תְּצַפֶּנּוּ :
שם כו מְצֻפִּים זהב · וַיְצַף אתם זהב :
שם לו משלי כו מְצֻפֶּה על חרש : כי הזהב פעול
מהחרש, לכן בא גם החופה על
ד"א בפעול :

צִפּוּי תה"ש למכסה על דבר :
במדבר יז צִפּוּי למזבח (בעדעקי
קונג, בעלעגונג) :

צְפִיָּה שמ"נ ענינו השקפה
לתקוה ובטחון :
איכה ד בְּצִפִּיָּתֵנוּ צפינו (האפפנונג) :

צָפִית תה"ש למצפה וצופה :
ישעי' כא צָפֹה הַצָּפִית (וואכט
אי ווארטע) ולדע' רש"י שם
מנורה׳ ולד"א מכסה :

צֶפֶת תה"ש לכותרת המכסה
ד"ה ב ג ראש עמוד : וְהַצֶּפֶת
אשר על ראשו (קראנע) · אך
יחזק' לג צְפִתָהּ מדמך ע"ש צוף :

מִצְפֶּה תה"ש למקום גבוה
שעליו הצופה עומד :
ישעי' כא אריה על מִצְפֶּה (ווארטע) יובס"נ :
ד"ה ב כ ויהודה בא על הַמִּצְפֶּה , והשאר
ש"פ לעיר :

צפח

צַפַּחַת שם כלי שתיה : ואת ש"א כו
צַפַּחַת המים (קרוג,
טרינקגעשירר, פיר רייזענדען) :
מ"א יז וְצַפַּחַת השמן · ומ"א וע"א :
שמות טז כְּצַפִּיחִית בדבש (קוכען, פלאדען)
שם רקיק :

צפן

צָפַן פ' גב"ב · הקל ענינו
נרדף עם גנז , טמן , ספן :
תהלי' לא אשר צָפַנְתָּ ליראיך (אויפבע-
וואהרען) · גנוזה לשמור לזמן
ש"ה ז מועד : דודי צָפַנְתִּי לך : וְצָפוּן
איוב כז לצדיק חיל חוטא , שמור וגנוז ·
וזה כוונת הפעל הזה בקשור
למ"ד, שמירת הדבר והעלמתו
ממולתו ולגלות רק לאשר שמור
משלי ב בשבילו , ועד"ז : יִצְפֹּן לישרים
תושיה , יגלה להם עצות גדולות ·
ע"ד אליך כסיתי , עיין ש' כסה ·
איוב כא ולרעה : יִצְפֹּן לבניו אונו : בלבי
תהלי' קיט צָפַנְתִּי אמרתיך , לזכור ולקיים :
משלי ב ומצותי תִּצְפֹּן אתך , ומ"ש גנון
תהלי' כז והסתר ביחס הפעול : כי יִצְפְּנֵנִי
שמות ב בסכה , להגן : וַתִּצְפְּנֵהוּ שלשה
יהושע ב ירחים (געהיים האלטען) : את
שני האנשי וַתִּצְפְּנוֹ (פערשטעק-
משלי כז קען) : צֹפְנֶיהָ צָפַן רוח (מיני: ...
טפערען , פערטושען) · ומ"ש
תהלי' י הטמנה לארוב : עיניו לחלכה

זכרי' יג וְהֲשִׁבֹתִי יָדִי עַל הַצֹּעֲרִים (חוגֵ
טערדריקטער, (יידענדער) ת'
בעצב תלדי בצער' כי המועט
נבזה :

צָעִיר
שת"ז מצטרף למעט
בשנים בערך רב ממנו
בר"ח' כה בשנים: ורב יעבד צָעִיר (ייגנער) :
יהוש' ו וּבִצְעִירוֹ יַצִּיב דלתיה (ייגנסטער):
איוב ל צְעִירִים ממנו לימים: צְעִירֵי הצאן
ירמי' מט (קליין, טועכט, גערינג. געאכ־
בר"ח' כט טעט) : לתת הַצְּעִירָה לפני
ירמי' יד הבכירה: ושלחו צְעִירֵיהֶם ילדי'
בר"ח' מג וש"מ: וְהַצָּעִיר כִּצְעִרָתוֹ (אינ־
דעריעהריגקייט) :

מִצְעָר
תה"ש למעט וקטן,
ושפל ופחות הערך :
שם יט הלא מִצְעָר הוא (קליינווינציג):
איוב ח והיה ראשיתך מִצְעָר (אונבעדייֵ
שם מ טענד) : לְמִצְעָר ירשו עם קדשך,
לזמן מועט ׳ וי"ל מל' צער ועצב
ריש וקלון, תר' צערא׳ ומ"א :
דניאל ח קרן אחת מִצְּעִירָה, ר"ל מצער
ומחרף :

צפד

צָפַד
פ"ע בנינו קל ענינו כווץ
איכה ד והצטמק: צָפַד עורם על
עצמם (איינטרואפפען, רונצלן) ׳
ויש רוצים להשוות צפד עם צבט,
ויצבט לה קלי חרך לה כרמל
(רעסטען) ונתיבש ונעשה קלי
וכן צפד, חרך ונתיבש מחום
הרעב׳ ובתל' שהחומין צוֹפְדָן
(נוזאמאמען ציהען) :

צפה

צָפָה
פ"י בנ"ב׳ הקל ענינו
ראי' והשקפה טבעית או מוסרי׳
הטבעי הוא בעין ראיה והשגחה
ורובו למקום רחוק, והמוסרי
עיון שכלי והתבוננות והשקפה
לזמן רחוק: יִצֶף יי ביני ובינך בר"ח' לא
(זעהען, בעאבאכטען, בעמערקן,
אכט האבען) : צוֹפֶה פני דמשק ש"ה ז
(הין זעהען, דיא אויסזיכט האבן) :
עיניו בגוים תִּצְפֶּינָה, השגחה תהלי' סו
והשקפה על מעשיהם לגמול
ולענש : צוֹפִיָּה הליכות ביתה משלי לא
(בעמערקען, דורכזעהען) תשים
לבה על מעשי אנשי ביתה :
וְצָפוּ הוא אלי חרב (זיך פיר איוב טו
בעסטיאמט האלטען, ערווארטען)
כענינו בל"ע שמור ׳ ובמשנה
הכל צָפוּי (בעסטיאמט ׳ פאר־
הערגעזעהן) הכל מסודר ומשגח
מאתו ית' ויודע סדור הענינים
כפי מה שיבואו בעתיד כי זה
נכלל בפעל זה צפיה בעתיד :
צוֹפֶה רשע לצדיק (לוירען, אויפ־ תהלי' לז
פאססען) ׳ כי כן בלי ארמית
אורב עלי עקב ע"ש צפן : וילך ש"ב יג
הַצֹּפֶה אל גג השער (טהורמוועכ־
טער) ׳ הוא העומד על המגדל
ורואה למרחוק: ויראו הַצֹּפִים ש"א יד
לשאול (פארפאסטען) המשמר
העמד בראש המחנה ורואים
מרחוק ׳ ועד"ז נקרא הנביא
צופה, כמו רואה, חוזה, לפי
שהוא רואה בנבואה דברים
למרחוק, וכן הוא כצופה עומד
ומזהיר לעם: צֹפֶה נתתיך לבית יחזק' ג
ישראל: והקמותי עליכם צֹפִים: ירמי' ו

צפור שם ע"ז לכלל מין עוף
טהור : כל צפור בל' ... דברי' יד
כנף (ריינער פאגל) : שתי צפרים ויקרא יד
חיות :
צפיר שת"ז לשעיר : והצפיר דניאל ח
השעיר (באק) : והנה שם שם
צפיר העזים : צפירי חטאת : עזרא ח
צפירה שנ"ז לאור הבקר :
באה הצפירה עליך יחזק' ז
(מארגענרעטהע) בארמית בקר
צפרא , ע"ש מראה צהוב ; ואמר
אחד מחכמי הנוצרים , כי עש"ז
כרכם (זאפראן) : יצאה הצפירה ; שם שם
וי"א שענינו סבוב והשלמת זמן
(בעשטימטער צייטפונקט) ; וע"א :
ולצפירת תפארה (בונד) הוא ישעי' כח
המטפח' שסביב המצנפת וכובע
הישמעאלים והוא צהוב :
צפרן שם טופרא בארמית :
בצפרן שמיר (נאגעל , ירמי' יז
קלויא) ; והרבוי צפרנים : ועשתה דברי' כא
צפרניה (נעגעל) ; ואמר צפרן
שמיר , הוא עט עשוי מברזל
עשה כרפות צפרן לחקק ולחטט
(גריפפעל) :
צפרדע שם מין שרץ : ותעל שמות ח
הצפרדע (פראש) ;
וי"א שהוא מין תנין נמצא סביב
נילוס (קראקאדילע) ; והרבוי
צפרדעים , וי"א שהוא רחש
מתרבה בגוף האדם ובמיעים
ומכל' כלי זרע והוא נקרא צפרדע
והשם יודע :

צקל

צקלון שם כלי בית קבול ,
כמו עקל בארמית ובתל' שהוא
כפיפה שמשימין בו פירות ;
וכהמול בצקלונו (קערבכען) : ת"ג ל

צרב

נצרב פ"ע בנינו נפעל ענינו
קמיטת העור ממכות
חום אש : ונצרבו בה כל פנים יחזק' כ
(פערזענגט ; אבגעבראנט ווער-
דען) ; ולדעת רש"י מזה : בעת איוב ו
יזרבו נצמתו ; ז"ית' צ' ; ימוטו
מחום השמש :
צרבת תה"ש לחום שרפה :
ועל שפתיו כאש צרבת משלי יז
(ברעננענד , גלהענד) : צרבת ויקרא יג
השחין הוא (היטצע , בראנד
ענטצינדונג) ; והר"מ ז"ל העתיקו
עפ"י פירש"י (נארבע) כווץ קלום
העור מן הצרעת :

צרה

צרי שם מין שרף עץ מריח
ולרפואה : ושמן וצרי יחזק' כז
(באלזאם) ; ובק"ח : הצרי אין ירמי' ח
בגלעד ; ובשוא : נכאת וצרי , בראש' לז
והוא הבאלסאמ"ו המפאר הגדל
ביריחו , ונוטף מקליפת העץ
ומפאר במלאכת הרפואה :

צרח

צרח פ"י בב"ב קל ענינו גניחת
קול שבר : יום יי מר צפני' א
צורח (שרייען) :
ההפעיל : ידיע אף יצריח : ישעי' מב
צריח שת"ז לבנין גבוהה :
צריח בית (טהורם) ; שופטי' ט
וע"א : ובצריחים ובבורות (העהלן) ש"א יג
וי"מ (בערגשלאס) :

משלי א יצפנו (אױפֿלױערן) : יצפנו
לנפשותם, כי בעל הלשון יתפוש
פעולה שקדמה לפעולה אחרת
להבין אותה ממנו. והאורב יטמן
עצמו בסתר וכן צפה׳ כי הנטמן
רואה ואינו נראה׳ ומ״ש העלמה:
איוב יז כי לבם צפנת משכל (פֿערשליסען ,
ענטציהען) ר״ל צפנת שכל מלבם׳
וזהו ההבדל שבין שמוש למ״ד
למ״ם. ולפי שפעל צפן סתמי
בלתי מוגבל הכוונה צריך שיוכן
הושע יג מענין על איזה כוונה: צפונה
תהלי׳ יז חטאתו, שמורה לענש: וצפונך
תמלא בטנם, טוב העולם :
תה פג ויתיעצו על צפוניך (געשיצטע)
איוב כ גנוזי: כל חשך טמון לצפוניו,
גנוזיו ומסתריו:
ירמי׳ יו הנפעל: ולא נצפן עונם ,
איוב כד נעלם מידיעה: משדי לא נצפנו
שם טו עתים׳ אבל: נצפנו לעריץ ,
מזומנים ומובלים:
שמות ב ההפעיל: ולא יכלה עוד
הצפינו:

צפון שם פאת השמאלית מד׳
קהלת א רוחות התבל: וסובב אל
צפון (נארד, אונטערגעגענדע
זייטע) ואולי נקרא כן, כי החלק
הזה היותר צפון ונעלם מב״א
למעוט היישוב בו מרוב קור
בראש׳ יג ומעוט אור היום בו: צפונה
יחזק׳ ז ונגבה: וחללו את צפוני׳ וי״א
צפוני, כמו מטמון ודבר טוב
הנגנז ושמור, כנוי לבהמ״ק, או
יואל ב קדש פנימי: ואת הצפוני ארחיק׳
הוא הארבה הבא מצפון: צפנת
עיין פענח :

מצפון חה״ש כמו מטמון :
עובדיה א נבעו מצפניו (פֿער־
בארגענע שעטצע):

צפע

צפע שם מין נחש שרף :
ישעי׳ יד משרש נחש יצא צפע
(אָטטער , באזיליסק) : וכן
משלי כג בתוספת נו״ן: וכצפעני יפרש:
ירמי׳ ח נחשים צפענים :
צפיעים תאר לולי צואה :
יחזק׳ ד את צפיעי הבקר
ישעי׳ כב (עקסקרעמענטע) וע״א: הצאצאי׳
והצפעות (פרעכטיגע טורבאנע),
והתרגום אמר בניא ובני בניא׳
תאר ליוצאי חלצים:

צפף

צפצף פ׳ פיעל ענינו קול
הברות העופות (גאק
גאקען): כסוס עגור כן
ישעי׳ לח אצפצף (ווימערן) : אמרתך
שם כט תצפצף: המצפצפים והמהגים:
שם ח ופצה פה ומצפצף:
שם י **צפצפה** שם מין ערבה :
יחזק׳ יז צפצפה שמו (איינע
ארט ווידע) וי״א בארץ לחלוחי׳
מים מן צוף הציף (וואסער־
רייכען באדען)

צפר

צפר פ״ע בנינו קל ענינו
תה״פ בא במקום פעל,
מורה בריחה במהירות כצפור :
שופטי׳ ז ויצפר מהר הגלעד (עילינג זיך
וועגבעגעבן) וי״א ישוב בצפרא,
(זיך פריה וועגבעגעבן) כדי שלא
יראו העם ויפול מורך בלבם:
צפור

הַצֹּרֵר אתכם, על המתחיל איבה
מריבה ורודף מאין מנוח : צָרֹר, שם לג
את המדינים (בעליידיגען) · יתנו
מקום לאיבה כדי שילחמו בם :
ואשה אל אחותה לא תקח לִצְרֹר, ויקרא יח
את הראשונה, כי לפי המנהג
כשיקח הצעירה אחר הבכירה
לפי שהיא נערה ויפה ממנה
הנה זה מעורר איב׳ אצל הבכירה׳
כי כל סתם ב׳ נשים לאיש אחד
צרות זו לזו, אך אין לקיחתן
מעשה מוכיח לִצְרֹר רק בב׳
אחיות : שהאחת עכ״פ צעירה
מהשנית · וכפי שיראה מהלשון
צרר הוא שנאה תתעורר מקנאה׳
ועד״ז : כי צֹרְרִים הם לכם, מוצד במדבר כה
קנאתם בהם נכלו להתעותם
בזנות · ג) ויש ענינו כריכה : צָרַר איוב כו
מים בעביו (איינבינדען), עצ״ה :
צָרַר רוח אותה בכנפיה : צָרוּר הושע ד
עון אפרים : נפש אדני צרורה שם יג / ש״א כה
בצרר החיים : צְרֹרוֹת בשמלתם · שמות יב
ועל ב׳ ענינים האלה תמצא ג״כ
שרש צור : ותהיינה צְרֻרוֹת, ש״ב כ
קשורות וכרכות במשמר :
הפיעל מע״ב : מבקעים יהושע ט
וּמְצֹרָרִים (פערבונדען, צוגעבונדען,
איינגעוויקעלט) · ורש״י פי׳ מל׳
בקוע :
ההפעיל : וַהֲצֵרֹתִי לאדם, צפני׳ א
והשאר עיין בשרש צור :
צַר שת״ז לאויב המתקנא
בזולתו, ר״ל שמצד הקנאה
שונא אותו : והבטת צַר מעון ש״א ב
(נעבענבוהלער) כשרואה כהן
אחר בא על מקומך תתקנא בו,
ועד״ז יותר באשה את רעותה
נשי איש אחד : וכעסתה צָרָתָהּ ש״א א
גם כעס, (נעבענבוהלערין) · כי
אשה מתקנא בירך חברתה ·
והאשה שבעלה מסביר לה פנים
יותר · חברתה צרה לה, וכן
היתה פנינה צרת חנה, מקנאתה
בה כי את חנה אהב · ואמר גם
כעס, לא די שהיתה עקרה
ומצטערת היתה צרתה מכעיסה
ג״כ · והשאר תמצא בש׳ צור ·
אך כל מ״ש צַר צָרָה צָרִים אויבים
מצד קנאה מש׳ צרר : וכן צר
המ[illegible]בה לעין הוא קנאה (נייד,
איטגונסט) :

צְרֹר תה״ש לתכריך שקושרין
בו דבר : צְרוֹר הכסף משלי ז
(בינדעל, בייטעל) : צְרוֹר נקוב : חגי א
צְרֹר המר דודי לי : חתום בִּצְרוֹר איוב יד
פשעי : בִּצְרוֹר החיים : צְרֹרוֹת ש״א כה / בראשית מב
כספיהם, וכן נקרא דבר מהובק
מחלקים פרדים : לא נמצא שם ש״ב יז
גם צְרוֹר (שטיין) : לא יפול צְרוֹר עמוס ט
לארץ, והוא פסולת חוט בקמת
(קליאפסטען) :

אות ק

קאת

קָאה בש׳ קוא :

קָאַת שם עוף טמא : את ויקרא יא
הקָאַת ואת הרחם
(קראפפגאנז, פעליקאן) : דמיתי תהלי׳ קב
לִקְאַת מדבר :

צרך

צָרַךְ פ"י הפעל איננו במקרא
בנה"א כחלמ"ן ענינו חפץ
לדבר שהכרת לו: צָרַךְ לו (בעדירפֿען) : והשם במקרא: כְּכָל
צָרְכְּךָ מהנפרד צֹרֶךְ (בעדירפֿניס) ;
ובמלכים בא במקומו חפצו :
ובתל' שמושו הרב' בְּצָרְכֵי לבריו ;
צָרִיךְ לו : הַמִּצְטָרֵךְ לנקביו , עשה
צְרָכָה וראוהו דם שעשו צָרְכֵיהֶם
בספל א' ; כל חפצי אדם ומעשיו
שסדורים לו לעשות בטבע , או
שמכרחת אליהם לקיומו נקרא
צרכי' ומזה השני בתפלה שעשה
לי כל צרכי :

צרם

נ"צָרַם פ"י בנינו קל נמצא
בתל' ענינו שריטה
צָרַם אזן הפרה (ריטצען) ; ולפי
שאינו בארמית , ע"כ נראה להיו'
עברית :

צרע

צָרוּעַ התה"ז למרובק שהיו :
ויקרא יג איש צָרוּעַ הוא (אויסזעטציג) ; והשם : נגע צָרַעַת
סס סס
(אויסזאטץ) : כי שאת ספחת
בהרת ממיני נגעים הם , והקשה
מכלם כשיולד מהם מין החולי
הנקרא צרעת והיא קשה ומטמאו ,
כי היא מתפשטת ועוברת מגוף
ויקרא יד לגוף ; ותאר אחר : זאת תהיה
במות ד תורת הַמְּצֹרָע : והנה ידו מְצֹרַעַת :
ס"ב ז ויבואו הַמְּצֹרָעִים :
צִרְעָה שם מין דבורה ארסיי :
שמות כג ושלחתי את הַצִּרְעָה

(וועספע , הארניסטע) ; והחכם
ראב"ע פי' מענין צרעת :

צרף

צָרַף פ"י גב"ב ; חקל ענינו
כולל התכה וזקוק לשוא ירמי' ו
צָרַף צָרוֹף (שמעלצען , לייטערן)
נחמי' ג הַצֹּרְפִים והרכלים : (גאלדשמיד)
תאר לאמן שהוא מצרף המתכת
כשיעשה ממנו כלי : כסף צָרוּף תהלי' יב
(געלייטערטעס) : וְאֶצְרֹף כבר ישעי' א
סיגיך ; יאמר על הסרת הסיגים
מכסף : וְאֶצְרְפֶנּוּ לך שם להסיר שופטי' ז
הבלתי ראוים מהראוים ועצ"הש ;
יאמר במובן מוסרי , על ברור
דבר ובחינתו להיות נקי וטהר
ואמת : אִמְרַת ה' צְרוּפָה (בעי תהלי' קח
ווערט אמכטן) ; ע"י פתרון
החלומות נתבררו דבריו לאמת :
צְרַפְתַּנִי בל תמצא , בחינה כבקור סס יז
ונסיון : אמרות ה' צְרוּפָה , ברורה סס יח
ואמת ונקי מכל שוא :
הנפעל : יתלבנו וְיִצָּרְפוּ : דניאל יב
הפיעל : מְצָרֵף ומטהר כסף מלאכי ג
והשם : מַצְרֵף לכסף (שמעלצטיגעל) : ומה שנמצא בתל' צָרַף משלי יז
מצטרף לענין חבור ודבוק
והתיחסות חלק על חלק להחשב
יחד , הוא מל' ארמית :

צרר

צָרַר פ"י גב"ב ; הקל ב' הוראו'
לו : א) יש ענינו גרוי
והסתת איבה ולחיצה ורחיקה
והרע לזולתו : דבת צָרְרוֹנִי (בעדרענגען) : וְצָרַרְתֶּם אתכם : צֹרֵר תהלי' קכט
במדב' לג
היהודים (פערפֿאלגען) : על הצד אסתר ג
במדב' י

אחמיות נגד ההר תרג׳ קבל טוראי
לנכה אשתו ת׳ לקבל אתתיה׳
וכן בדניאל כל קבל ד״א כמו כל
יחזק׳ כו עמות כעברית: ומחי קבלו יתן
בחמותיך (שטורם = אמטין)׳ כלי
מהאה שמשימין נגד החומה
להפילה׳ ולדעת התל׳ הוא אבן
יד (שליידערער)׳ ובא עוד ל׳
קובל אנו עליכם פרושים (אנ=
קלאגען, פראטעסטירען)׳ כמו
צועק ומתרעם, כי שמע אשמע
צעקתי תרג׳ קביל אקבל קבילתי׳:

*קבלה שם בתל׳ ובדב״א לג׳
ענינ׳ א) שם הפעול׳
קבלה ולקיחה׳ ב) שם לכל המצו׳
והדינין והמנהגים המסורי׳ עפ״י
הבאים במשנה ובתלמוד, שאינם
כתובים בפירוש בתורה׳ ג) שם
ידיעה ולמוד סודות ותעלומות
במה שלמעלה מטבע, במציאות
האל ית׳ ובשלמותו׳ ותאריו׳
והנהגתו, לפי דעת הראשנים
מה שקראו ז״ל מעשה בראשית
ומעשה מרכבה, אך האחרונים
הרכיבו בחכמת הקבלה ענינים
לא שערום אבותיהם, והמה
מתארים האלהות כחצר בית
המלך, היושב על כסא מלכותו׳
והמלאכים לאלפים ולרבבות
משמשים לפניו׳ וידיעת סדורי
מדרגותם וכחותם ופעולתם ושמו׳
הקדש הרומזים עליהם וצרופם׳
כי בהם נתלי׳ עולמות אין מספר,
אשר היודע לכוין בהם בונה
עולמות, והפוגם בהם מחריב
שלמות
עולמות העליונים׳ והרבה עוד
מסודות הנעלמו׳ והנשגבות הא״ה
אשר למעלה משכל האנושי
מהשיג הוא מה שיכנו בשם
חכמת הקבלה:

קבע

קָבַע פ״י בנינו קל ענינו שלילה
והסרה מזולתו לתת מה
שראוי לה כמו עשק׳ וענו מה
שהוא דמיה כמו עקב: וְקָבַע את משלי כג
קֹבְעֵיהֶם נפש (בעריבען, ענט=
ריסען): כי אתם קֹבְעִים אתי מלאכי ג
(בעטריגן, הינטערגעהען, פֿאר=
ענטהאלטן)׳ והראב״ע מעכבי׳
ומושכנים וכמו יחבל: ואמרתם שם שם
במה קְבַעֲנוּךָ:

קוֹבַע שת״ז נרדף עם כובע
וע״ש מגבעה׳ והוא
כעין גביע של נחשת על ראש
הלוחמים למגן: ונתן קוֹבַע נחשת ש״א יז
על ראשו (העלם, הוט)׳ צנה יחזק׳ כג
מגן וקובע:

קֻבַּעַת תה״ש לשמרים אשר
ביסוד הכלי: את ישעי׳ נא
קֻבַּעַת כוס התרעלה (מדענזאץ)׳
וי״א כמו כוס קובע (קעלך, בעכר)׳
ובתל׳ ישתמש ש׳ קבע עוד לענין
יחוד והזמנה׳ הקובע מקום
לתפלתו (בעסטיאמען, פעסט=
זעטצען) העושה תפלתו קבע׳
כל קבוע כמחצ׳ על מחצה נאמר
על מגבל במקום׳ ואולי הוא מן
קבעת כוס׳ שהשמרים קבועים
ביסוד הכלי, ויתקיעה בבטנו
תרג׳ וקבעתו:

קָבַב פ״י בנינו קל ענינו קרוב
במדב׳ כג לשרש נקב: לא קַבֹּו אל
שם שם (פֿלוכֿען): וְקָבְתוֹ לי משם: גם
שם שם קב לא תִקֳּבֶנּוּ: מה אֶקֹּב:
מ״ב ו קַב שם מדת היבש; ורבע הַקַּב
דביונים: והיא ששית
הסאה, ולפי שהיא הפחותה
שבמדו׳ אמרו בתל׳ מש׳ ראב״י קב
ונקי ר״ל מדה קטנה (מיין מעס
כען) והרבוי קַבִּים:

קֵבָה תה״ש לחלל הבטן ובני
במדב׳ כה מעים: ואת האשה אל
קֳבָתָהּ (בויך): וי״א שהוא שם
בית הרחם (שאס, גליד): וכבר
אמרתי כי חפ״נ וכפולים מכוונה
חוזאת משותפים:

דברי׳ יח קֵבָה שם האסטומכא: הלחיים
וְהַקֵּבָה (מאגען): וי״א
כי זה ושלפניו מנע״ו:

קֻבָּה שם ת״נ לאהל זונות או
במדב׳ כה לחדר משכב: איש
ישראל אל הַקֻּבָּה (הורען,
שלאפֿגעמאך): ובערבי׳ נקרא
החדר הפנימי שבו המטות אל
קבה: וממנו בל״א (אלקאווע):

קבל

קִבֵּל פ״י בב״ב׳ הפיעל ענינו
קבלה בלב שהוא רצון
והסכמה לעשות דבר או הסברת
אסתר ד פנים: ולא קִבֵּל (אנגענאמען):
שם ט פ׳ לא אבה לדבריה: וְקִבֵּל
היהודים (איינווילליגען, אויף זיך
משלי יט נעהמען): וְקַבֵּל מוסר, כמו שמע,
ד״ה א יב ועשה לפיהו: וַיְקַבְּלֵם דויד (וואהל
אויפֿנעהמען) וכמוהו בתל׳, חוי
מְקַבֵּל את כל אדם בסבר (אויפֿ
נעהמען, עמפפאנגען): חייב
לְקַבֵּל פני רבו ברגל: לבוא
להראות לעמוד קִבֵּל פניו: גם
איוב ב את הטוב נְקַבֵּל ואת הרעה לא
נְקַבֵּל, רצון והסכמה, הטל טוב
שהשגנו נרצה ונסכים והרעה
נמאן: וכן לרוב פעל קבל הק
על הסכמה ורצון לדבר ולא
לקיחה ממש: וכן המתרגם תרג׳
לרוב שמוע בל׳ קבלה, כי שמעת
לקול אשתך ארי קבלתא לקל:
אם שמוע תשמע, אם קבלא
תקבלון שהוא רצון לעשו׳ לפיה:
ואמרו, משה קִבֵּל תורה מסיני,
קבלת׳ דברים ומצוה לבד, כי
הכתיבה היה ע״י משה, כמ״ש
ויכתוב משה את דברי התורה:
ועל המעט שנמצא במקרא קבלה
ד״ה ב כט בידים: וַיְקַבְּלוּ הכהנים את הדם
(עמפפאנגען): ועכ״ז לא שוה אל
לקח, כי לקח נאמר ג״כ על
הלוקח דבר מעצמו מבלתי שיתן
לו אחר, אבל קבל עד״ז רק מה
שיתן לו אחר:

ההפעיל ענינו נגזר משם
קבל שענינו נכח נגד, לעומת:
והוא תה״פ בא בדמו׳ פעל והפעל
שמות כו נכלל בו כמנהג: מַקְבִּילוֹת
הלולאות (געראדע געגענאיבער
זיין) שיהיה עשויות מכוון זו קבל
זו, זו נכח זו:

קֳבֵל תה״פ נרדף עם נכח נגד,
מ״ב טו לעיני: ויכהו קֳבָל עם
(אין געגענווארט) והוא מלה
ארמית

מקבל

תמונים שאספתם לך ע"ד ל' ערבי
נקרא התמון קב קבוץ : וי"ל
קבוציך אוצרות שקבץ · וכן יקרא
האסיפה נדבת מתות שאוספים
אחת אחת קבוץ (קאלעקטע) ..
והמחזיד על הפתחים לאסוף
אגורת כסף אחת אחת קבצן :

קבר

קָבַר פ"י דב"כ · הקל ענינו
הטמנת גוף המת בארץ :
כי קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ (בעגראבען) : דברי' כא
הנפעל : תִּקָּבֵר בשיבה טובה בר"א טו
(בעגראבען ווערדען) :
הפיעל : לְקַבֵּר את החללים : מ"א יא
הפועל שמו קֻבַּר אברהם ושרה : בר"א כה
קֶבֶר תה"ש : מקום שם קָבֶר יחזק' לט
(גראב) : המבלי אין שמות יד
קְבָרִים · ובס"נ : והוא לִקְבָרוֹת איוב כא
יובל : בית קברות אבותי : נחמי' ב
קְבוּרָה שמ"נ : וגם קבורה לא קהלת ו
היתה לו (בעגרעבניס) :
קְבוּרַת רחל : וקברתני בִּקְבֻרָתָם בר"א לה
תאר : שם מז

קדד

קָדַד פ"י בנינו קל ענינו כפיפת
קדקד להכנעה : וַיִּקֹּד בר"א כד
האיש וישתחו (זיך נייגען, איינע
פערביינונג מאכן) · וכל מציאותו
תמיד לפני השתחויה, ואמרו כי
קידה הוא רק כפיפת קדקד לארץ,
והשתחויה הוא שטיחת כל גופו
בארץ · וכן הוא נסמך אל הפנים :
וַיִּקֹּד אפים ארצה וישתחו : ש"א כח
קָדְקֹד שם גלגלת הראש :
וּלְקָדְקֹד נזיר אחיו בר"א מט
(שייטעל) · והוא הנקודה שממנו
יתחלקו השער לפנים ולאחור
לימין ולשמאל · ועד קָדְקֹד : דברים כח
קִדָּה שם מין בשם מר : וְקִדָּה שמות ל
חמש מאות (קאסיא) ·
ובל' ארמית וכתל' קציעה קרוב
לל' רומי ואשכנזי :

קדח

קָדַח פע"ו בנינו קל · ענינו
חום שריפת אש : כי אש דברים לב
קָדְחָה באפי (בערענגען, גלאהען) :
כי אש קְדַחְתֶּם באפי · יוצא ירמי' יז
כֻּלְּכֶם קֹדְחֵי אש · כִּקְדֹחַ אש ישעי' נ
המסים · ענינו קדוח המסים באש · שם סד
ועקר ענין קדח בערבית חפיפת
ב' עצים זה בזה עד שיצא מהם
אש · וההפעיל בתל' אפי'
הִקְדִיחָה תבשילו (אנברעננען
לאססען) :
קַדַּחַת שם חולי החום :
השחפת וְהַקַּדַּחַת דברים כח
(היטציגעס פיבער) :
אֶקְדָּח שם אבן יקרה : ושעריך ישעי' נד
לאבני אֶקְדָּח (קאר-
פונקעל) · וכתל' נקרא אבן
שמוציאין ממנו אש , אקדח ·
ומה שנקרא בדב"א כלי שנוקבין
בו מַקְדֵּחַ (באהרער) הוא מל'
ארמית · ובחבל תשקיע לשונו
תרג' ובאשלא תקדח לשניה :

קדם

קָדַם פע"ו בב"ב · הפיעל הוא
תה"פ הבא בדמות פעל
להורות קדימות זמן הפעולה ·
כשיבוא הפעל אחריו במקור , אף
שהפעל

קָבַץ פ"י דב"ב הקל ענינו
נרדף עם אסף קהל ונופל
בין בכמות המתדבק ובין בכמות
מ"א כ המתפרד: קָבַץ את כל חילו
(פערזאמעלן, זאמלען געהאן):
יחזק' כב / נחמי' ס הנני קובץ אתכם:, וכל נערי
מ"א יח קבוצים שם: שלח קְבֹץ אלי:
נחמי' ז / ברא' מא וָאֶקְבְּצָה את החורים: וַיִּקְבֹּץ את
כל אכל· הוא האוסף אחת
משלי יג אחת להיות הרבה· וכן: וְקֹבֵץ
על יד, אין זה קהלת מפוזרים
אבל מוסיף דבר על דבר מעט
תהלי' מא מעט (זאמלען), וכן: לבו יִקְבָּץ
און לו: וזהו ההבדל שבינו ובין
לקט, כי לקט יאמר לרוב על
דבר הנגבה מארץ אחת אחרת
ונלקח מהנמצא, אבל קבץ נופל
ג"כ על דבר בלתי נמצא בעין אך
הוא מתאמץ להשיג בהשתדלות
מה שאין לו: וההפרש שבינו
ובין צבר, כי בתחלת אסיפה
יאמר ויקבץ אכל, אחת אחת·
עד שהיה הרבה ביחד, ואז יצבר
אותם חמרים ע"ש צבר: ומ"ש
הפרש בינו ובין קהל, כי קהל
איננו נופל רק בעם ובעדה, אבל
קבץ נופל על כל דבר אף בלתי
בעח"י:
יהושע י הנפעל: כי נִקְבְּצוּ אלינו (ציך
פערזאמעלן) כמו עלינו לרעה·
תהלי' קב ע"ש קהל: בְּהִקָּבֵץ עמים יחדו
יחזק' כט אלה פעל חוזר: לא תאסף ולא
ישעי' ס תִקָּבֵץ נפעל ממש: כל צאן קדר
יִקָּבְצוּ לך, כלומר יובאו לך
ברא' מט להשינם: הִקָּבְצוּ ושמעו בני

יעקב: אף שהיו אסופים הגות
הלשון לפתוח הבור יקר לרבים
כמו קרבו קבוצים ושמעו:
הפיעל: וְקִבַּצְתִּי מכל העמים, דברים ל
המפוזרים: וְקִבַּצְתִּי אתם עליך, יחזק' יו
לרעה: מְקַבֵּץ נדחי ישראל: עוד ישעי' נו
אֲקַבֵּץ עליו לנקבציו (מטערבען), קבוץ
זה הוא קנין ותוספת, שילכו
אליו מעמים אחרים ולא קבוץ
מפוזר· וכן: כי מאתנן זונה מיכה א
קִבָּצָה (ערווערבען) השוה אחת
הנה ואחת הנה· כמו קובץ על
יד· וע"א: וַתְּקַבְּצוּ את מי ישעי' כב
הבריכה (נוריקהאלטען)· עצר
שלא יזוב לחוץ, ועי"ז היה מוסיף
והולך· כי בכמות המתדבק לא
יפול קבוץ כ"א עד"ז: וע"א: כל יואל ב / נחום ב
פנים קִבְּצוּ פארור, קבצו כמו
קוצו או כוצו שענינו קמיטה
משחרות: ע"ש פאר פרר, ומה
שפירש הראב"ע קבצו פארור
כמו אספו נגהם, יפה תפש עליו
הרד"ק כי רק אסף יאמר על סור
והפסק, ולא קבץ· אך בעיקר
הוראת קבץ לא כיון אל נכון,
במ"ש כי קבוץ נופל רק על
המפוזר:
ההתפעל: הִתְקַבְּצוּ ובאו ירמי' מט
עליה כמו הנפעל: וַיִּתְקַבְּצוּ אליו ש"א כב
כל איש מצוק:
קְבֻצָה תה"ש לערוב דברים
שונים: קְבֻצַת כסף יחזק' כב
ונחשת (געמענגסל):
קִבּוּץ תה"ש לקהל רב: בזעקך ישעי' נז
יצילוך קבוציך (מענגע):

כן למה שנה לשונו ולא כתב
עזה? ווס זה היפך הטבע, כי
ברוח חזק אין תגברת חצי השמש
כ"כ מרגשת׳ ע"כ נ"ל כי חרישית
כמו חרש וכתרגומו שתיקתא׳
וע"ז שהיה רוח חרישית היה
חום השמש גובר, והיה זה חדוש
ממעשי השם ממה שצריך
להודיעו, וכן תרגמתיו בשם
איוב לח חרישית: יפיץ קָדִים עלי ארץ
(אמרגענרעטהע) תאר לעמוד
השחר: וכ"כ הלוצאטי ז"ל
"כצאת אדום מקדים שמש":
שופטי׳ ה ומ"א: נחל קְדוּמִים, מימי קדם:
קַדְמֹנִי תה"ש ע"ב פנים הלה:
יואל ב הים הַקַּדְמֹנִי (אסט
יחזק׳ י זעע): שער בית יי הַקַּדְמֹנִי,
ש"א כד במקום קדם: משל הַקַּדְמֹנִי (אלט,
יחזק׳ לח פארצייטיג): כימים קַדְמֹנִים:
מלאכי ג וְקַדְמֹנִים אחזו שער, זקנים:
וכס"נ: וכשנים קַדְמֹנִיּוֹת (אלטען
ישעי׳ מג צייטען): וְקַדְמֹנִיּוֹת אל תתבוננו
(אלטע, פֿריהערע טהאטען)׳
יחזק׳ מז ומ"א: אל הגלילה הַקַּדְמוֹנָה׳
ובדב"א נקרא הש"בה קַדְמוֹן׳
שהוא מעולם מאין ראשית׳ וכן
בא שם *קְדִימָה (פֿארצוג) במעלה׳
כי ג׳ קדימות הן בזמן, במקום,
במעלה׳ ונקרא הפתיחה שלפני
חבור *הַקְדָּמָה (פֿאררעדע)׳

קדר

קָדַר פע"ו גב"ב: הקל עקר
ענינו שחרות והשכה,
מיכה ג ומכונה בו צרה ואבל: וְקָדַר
יואל ג עליהם היום (פֿינסטר זיין): שמש

וירה

וירח קָדָרוּ (פֿערדונקעלן): השכרתי ירמי׳ ח
קָדַרְתִּי (טרויערן, טאוטיג זיין)׳
ועמו מ"ש שחיחה והשפלה
לארץ: קֹדֵר לארץ פי׳ שוחחו תה׳ לח
ונמוכו: (ניעדערגעבייגט זיין). וי"מ
כן קדרתי: קֹדֵר שחתי: וְקֹדְרִים תהלי׳ לה
איוב ל
שגבו ישע נרדף עם שפלים:
הַקֹּדְרִים מני קרח (טריב אוס
זעהען): למה קֹדֵר אלך (געבייגט): תהלי׳ מב
ההפעיל: וְהִקְדַּרְתִּי את יחזק׳ לב
כוכביהם (פֿערדונקלען):
ההתפעל: והשמים הִתְקַדְּרוּ מ"א יח
(זיך פֿערדונקלען) התעטפו קדרות
עבים:
קֵדָר תה"ש לאנשים שחורים
והם באים מקדר בן
ישמעאל: עם אהלי קֵדָר (קאַ תהלי׳ קכ
דעראַנער, נאַמאַדען, טוואַרצע
מענשען)׳ ומ"א: אלבש שמים ישעי׳ נ
קַדְרוּת (דונקעלהייט) ש"מ׳ ומ"א:
וכי הלכנו קְדֹרַנִּית (בעטריבט, מלאכי ג
דיסטערעם געאיהט, געבייגט)
בנמיכת רוח:

קדש

קָדַשׁ פ"י הכ"ב׳ הקל עקר
ענינו לתאר תכונת הבה
שהוא נבדל ונפרש מזולתו אם
מצד מעלתו להיותו נשגב
ומרומם מכל או מצד פחיתותו
הוא נבדל ונפרש מכל: וְקָדַשׁ שמות כט
הוא ובגדיו (הייליג זיין): קרב אליך ישעי׳ סה
אל תגש בי כי קְדַשְׁתִּיךָ (הייליג
האלטען)׳ פי׳ אתה בעיני קדוש
ולא אחפוץ בקדושך, או נבדל
ומרוחק אתה בעיני ע׳ התפעל,

ורח

תהלי׳ קיט שהפעל נכלל בו : קִדַּמְתִּי בנשף
ואשועה (זיך-פריה אויפמאכטן)
יונה ד ר"ל קדמתי לקום : על כן קִדַּמְתִּי
לברוח (צופארקאממען) הקדימה
היא בהצטרפות על פעולה
אחרת הקדים מעשה הבריחה
כדי להמלט משליחות נבואה :
תהלי׳ יז קַדְּמָה פניו הכריעהו, קדם שיבוא
שם לה להרע : נְקַדְּמָה פניו בתודה, נבוא
לקראת פניו, כי לקראת נגד,
שם פח לפני, הד׳, קדם : תפלתי תְּקַדְּמֶךָּ,
מיכה ו תקדם לבוא : במה אֲקַדֵּם יי
דברים כג אבוא לפניו : אשר לא קִדְּמוּ
אתכם במלת אתכם קשה, אך
כאשר יקצר בעל הלשון לא
ישמור היחס והכנוי, ואולי חסר
ישעי׳ כא לסמוך : בלחמו קִדְּמוּ נודד הביאו
איוב ג לקראת : קִדְּמוּנִי ברכים, קבלוני :
שם ל קִדְּמוּנִי ימי עני (אונגעכען) סבוב
תהלי׳ יח ונפילה פתאם בטרם יבין : קִדְּמוּנִי
שם כח מוקשי מות : תְּקַדְּמֶנּוּ ברכת טוב,
קודם שישאל :
עמוס ט ההפעיל : לא תגיש וְתַקְדִּים
בעדנו הרעה, לבוא מהר בשביל
איוב מא מעשנו : מי הִקְדִּימַנִי ואשלם,
הפך במה אקדם, פי׳ מי הקדים
להיטיב לי כדי שאשלם לו :

קֶדֶם תה"ש לפאת הפנים
בגוף או לפאת מזרח
שהוא קודם במקום או לימים
תהלי׳ קלט שעברו שהם קודם בזמן : אחור
ישעי׳ ט וָקֶדֶם (פארן) : אדם מִקֶּדֶם,
מלפנים והתאר לפאת מזרח
בר׳ כה העולם ביישוב : ארץ קֶדֶם (אמר-
שם ב געגענד) : גן בעדן מִקֶּדֶם : כיהחי
איוב כט

קֶדֶם (פארצייט) לפנים בזמן :
איכה ה חדש ימינו כְּקֶדֶם (פאראוס, פאר אַלטערס) : אלהי קֶדֶם, דברים לג
לפני כל זמן : וישב קֶדֶם (עוויג) תהלי׳ נה
מעולם : שמי קֶדֶם (אוראלט), שם סח
מהתחלת הזמן ועד"ז : קֶדֶם משלי ח
מפעליו, ע׳ ראב"ע ובתוספת
ה"א־ימה וקדמה : קֵדְמָה מזרחה, במד׳ לד
לתוספת באור : קִדְמַת אשור, שמות כז בר׳ ב
במקום : שֶׁקַּדְמַת שלף (בעפאר) תהלי׳ קכט
טרם, בודד בענין זה : מימי קדם ישעי׳ כג
קַדְמָתָהּ (אוראלטע צייט) : תשבנה יחזק׳ טז
לְקַדְמָתָן, על ענין שהיו בזמן
קדם, והלשון קצרה מה שאין
בל׳ אחרת להגו כן : בְּקַדְמוֹתֵיכֶם שם לו
ובר"ז : מראש מִקַּדְמֵי ארץ, כמו משלי ח
ראשית, כי אין קדם לפני ראשית
הזמן :

קָדִים תה"ש לפאת מזרח :
יחזק׳ מז מפאת קָדִים (אסט,
חבק׳ א אָרגענייטע) : מגמת פניהם
קָדִימָה, וכן הוא תה"ש לרוב
שמות י לרוח מזרחית : רוח קָדִים ובלא
נחמי׳ מח רוח : שדופות קָדִים (אסט-ווינד)
הרוח הזה נשתמש לרע תמיד
ירמי׳ יח ולפרענות : כרוח קָדִים אפיצם :
ישעי׳ כז ברוחו הקשה ביום קָדִים, ביום
שמנשב בו רוח קדים עזה כי
יחזק׳ יט עזה הוא והוא מיבש : ורוח
הַקָּדִים הוביש פריה ומה שבא :
יונה ד רוח קדים חֲרִישִׁית עניינו שהיה
חזק כ"כ עד שתתחרש אזני
האנשים מנשיבתו (העפטיג, בעט-
טייבענדער ווינד) כן פירשו כל
המפרשים ואני לא ידעתי אם

וְהִתְקַדִּשְׁתִּי (זיך הייליג צייגען) : ג
ובאדם יבוא ההתפעל כמה
שיעשה פעולו להיות ע"י קדוש :
ויקרא יא וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם והייתם קדושים ·
ש"ב יא ויש מ"ש שהפרש והיא מִתְקַדֶּשֶׁת
מטמאתה ג"כ שהיתה מתפרשת
מטמאת משכב שלא כדת , כי
כן נמצא ונסתרה והיא נטמאה
על בעילה אסורה , לפי שלא
מצאנו קדש נצב לעומת טמא
כ"א במשכב אשה , ונמצא
התקדש על הפרש והבדל מדבר :
שמות יט גם הכהנים הנגשים יתקדשו :
יפרישו עצמם ויתרחקו מקרב כי
לקדושת הגוף א"צ אזהרה , וכי
בשביל שהם נגשים בקדוב יותר
לא יהיו קדשים ומאי גם ? ועד"ז
ישעי' סה בקל, כי קדשתיך , נבדל והרחק
אתה ממני ומ"ש המזמנה והגבל :
במדבר יא הִתְקַדְּשׁוּ למחר (זיך בערייט
ש"א יז האלטען) : התקדשו ובאתם אתי :
הבדלו והפנו מעסקיכם להיות
מזומן · ובא ג"כ דרך מרומה :
ישעי' סו המתקדשים והמטהרים (זיך
עגטהייליגען) :

שמות יט קָדוֹשׁ שת"ז או תה"ש : וגוי
שם כט קדוש (הייליג) : במקום
ש"א ב קָדוֹשׁ : אין קדוש כיי , נשגב
ומרומם מכל היצורים , כי אין
ישעי' ד בלתך : קדוש יאמר לו , טהור :
שם א את קדוש ישראל : לקדש יי :
שם כח ויקרא יז והייתם קדשים : הן בקדשיו לא
איוב טו יאמין :

קֹדֶשׁ שת"ז למזומן ומובדל
דברי' כג לדבר מיוחד לגנאי : ולא
יהיה

יהיה קדש מבני ישראל : איש
מוכן לזמה ; וכת' הראב"ע בפי'
הג' : כי המצרים חלשים בתולדה
מפני לחות האויר ובשיגיעו
לארבעים או קרוב לא יוכלו
לבעול עוד בתולה , עד שיביאו
נער וישכב עמה מעט עד שיפתח
הפתח והוא נקרא קדש ולנקבה :
בראשית לח איה הקדשה (בעשטיאַטע ביי-
טועפערין) אשה מיוחדת לזנות :
ואם נשפט מנקבה על זכת יהי'
קדש ג"כ הנשכב , הנהוג בארץ
איוב לו קדם בנערים זכרים : תמות בנער
נפשם וחיתם בקדשים , נצב היה
לעומת נפש וקדשים לעמת נער :
ויהיה נועד כמו נער : ; ור"ש
ואב"ע מענין הכפל תתכרך ואת
הושע ד המילה : ועם הקדשות יזבחו ,
והבדל בינה ובין זונה , הזונה
מעשיה בסתר וזאת בגלוי :

שמות ג קֹדֶשׁ תה"ש : אדמת קדש :
שם יב (הייליג) : מקרא קדש :
שם יו שבת קדש : ואנשי קדש , בבואו
שם כט אל הקדש (הייליגטוהם) : נאדר
שם כח בקדש : לא יאכל קדש , כל דבר
שם טו ויקרא כב המקודש ממקום וכלי וקרבן נקרא
ויקרא ו קדש : קדש קדשים (אללערהיי-
ליגסטעס) , לפי שיש מדרגות
שם כג בקדושה : מקדשי הקדשים ומן
דברי' יב הקדשים : רק קדשיך דבר
ויקרא כב שהקדיש : באכלם את קדשיהם :
יחזק' כ בכל קדשיכם :

מִקְדָּשׁ שת"ז למקום קדוש
ומזומן לקרבן ולכל
שמות כה קדשי נדבות : ועשו לי מקדש
היי'

במדב׳ יח והמלאה כי קדש, נעשה לדבר
שמות כט קדש: כל הנוגע במזבח יקדש׳
צריך שיהיה קדוש בתחלה:
כן פי׳ רשב״ם, והמפרשים פי׳
חגי ב יהיה קדש: ואל כל מאכל היקדש,
פירוש בו היטמא, יהיה מרוחק
מקדשתו. וי״ל כמשמעו היקדש
אחד מן הדברים האלה שנוגע
בבשר קדש, וע״ז הפוך השאלה.
דברי׳ כב ונון דעת הראב״ע: פן תקדש
המלאה, יהיה נבדל ונאסר לך
כקדש, כי כל קדושת דבר ושמי
בקרבנות ומיני מאכל ענינו הבדל
ורחוק מאכילת זר מש״א קדוש
רוחני:
ישעי׳ ה הנפעל: נקדש בצדקה,
מתעלה ומתרומם (אויסגעצייכ-
ויקרא י נעט זיין) נרדף עם ויגבה: בקרבי
אקדש חפץ אני להיות מרומם
ומפרש שלא יקרבו קרובי אלי
בקלות כי קדושת הרוחני הוא
ערכו ורוממותו, ע״כ אמר כי
המקורבים יותר אל הש״י כהשג׳
ראוי להם לשמור יותר קדושתו
ועל מעט קט שפגעו בקדושתו
במדב׳ כ ראוי להם להענש: ויקדש בם
גלה בענשו אותם במי מריבה
כי קדוש הוא, והיה להם לשמור
קדושתו:
הפיעל יש מ״ש יוצא מקל:
מ״א ח ביום ההוא קדש המלך (הייליגען,
איינווייהען צום הייליגטוהם):
ויקרא יו וטהרו וקדשו, הטהרה מטומאה
וקדוש לשמוש עבודת קדש:
יחזק׳ לו וקדשתי את שמי (הייליגען)
אגלה

אגלה בו קדושת שמי: אשר לא דברי׳ לב
קדשתם אותי: וקדשתם את ויקרא כה
שנת החמשים (הייליג האלטען,
עהרקלעהרען): אני ה׳ מקדשכם, שם כ
מבדיל ומרומם אותם מזולתם
ע״י הבדלות והפרישות מענייני
פחותי הערך, ע״כ בא במאכלות
האסורות ובפחותי המדות, כי
ע״י הבדל מהם האדם הוא קדוש:
את יום השביעי ויקדש אותו בר״א ב
הבדילו והפרישו ממלאכת חול,
ויש ענינו זמון והכנה בדבור או
בפעולה: וקדשו עליו מלחמה מיכה ג
(פעסטקינדיגען, פעראנשטאלטען,
בעשטיממען): קדשו עליה ירמי׳ ו
מלחמה: קדשו צום, כל פעולה יואל א
נכבדת שנעשה בהתעוררות
כוונה נופל עליה פעל זה (פייער-
ערליך פערקינדיגען): ויקדש את שמות יט
העם, לפרוש מאשה, כי כן
מצאנוהו על הפרשה מדבר, או
אל דבר מיוחד; ובתל׳ ישתמש
הפעל הזה עוד על נשואי אשה,
המקדש את האשה, והוא
שמפריש ומיחד אותה לו לבדו
ומפרישה ואוסר׳ על זולתו היפך
קדשה בקל:
ההפעיל מע״א: ה׳ צבאות ישעי׳ ח
אותו תקדישו: לא האמנתם בי במדב׳ כ
להקדישני: גם אתם הקדיש, ש״ב ח
הזמנה לקדושה: כי יקדיש את ויקרא כז
ביתו: ומע״ב: הקדיש קרואיו: צפני׳ א
והקדישם ליום הרגה, הפרישם ירמי׳ יב
אל דבר מיוחד:
ההתפעל: והתגדלתי והתקדשתי יחזק׳ לח
והתקדשתי

שמות יז (זאמלונג) : את כל הקהל : כי
לפעמים נקרא כל האומה בשם
קהל, ולפעמים נקרא קבוץ רב
מכלל העם בהסכמה מחשבה
לענין אחד גם בהיותם בלתי
ויקרא ד מקובצים יחד נקראו כן : ונעלם
דבר מעיני הקהל (געמיינדע) ·
כלל האנשים אשר משותפים
במדב׳ יט בחברה : הנפש מתוך הקהל
הנה קהל כמו עם · וזהו ההבדל
שבינו ובין עדה, כי עדה יאמר
רק על חלק מהקהל המקובץ
למכוון ענין אחד · ויאמר על
בראש׳ לה הרבוי : גוי וקהל גוים (מענגע) :
ירמי׳ לא קהל גדול ישובו הנה : והיית
בראש׳ כח לקהל עמים · ועד״ז יאמר על
משלי ה הרבוי והגלוי והפרסום : בתוך
קהל ועדה (פריא, פאר דער
שם כו וועלט) : תגלה רעתו בקהל (עפ־
איוב ל פענטליך) : קמתי בקהל אשוע,
י״ל מל׳ ערבי ענינו (אונדאנק־
בארע, אוגהעפאלכע) : וכן יאמר
קהל כאשר ירצה לכנות המוני
ויקרא טז עם : ובעד כל קהל ישראל · וכן
משלי כט יאמר קהל לענין מיוחד : בקהל
תהלי׳ כח קדשים : בקהל רפאים ינוח :
יחזק׳ לח קהלך הנקהלים עליך (רמטטע,
בראש׳ מט הויפע) להנאי : ובקהלם אל תחד
כבודי : נצב לעומת בסודם. ועניינו
בהקהלם למרידה :

נחמי׳ ה קהלה יש שמ״נ : ואתן
עליהם קהלה גדולה
(ראטהסטפערזאמלונג, זאמאונ־
דברים לג קונפט) ויש תה״ש : קהלת יעקב
(געמיינע) :

מקהלים תה״ש רבוי עם
ובגלוי ובפרסום :
במקהלים אברך יי׳ (עפפענט־ תהלי׳ כו
ליכע פערזאמלונגען) ובס״נ :
במקהלות ברכו אלהים כולל שם סח
שניהם רבוי קבוצי עם והוא
במקום גלוי שדרכם להקבץ שם
עם רב :

קוא

קוא פ״י בב״ב · הקלו ענינו
פליטת דבר הבלוע (אנא־
אמטאפעט), לפי הכרת
המפליט כאשר קאה (ספייען, ויקרא יח
אויסווערפען), כי הקאה נופל
בדבר מגעל : ושכרו וקיאו ת׳ ירמי׳ כה
וקואו (ערברעכן) · וי״א כי שהש
המלה קאה מנל״ה :
ההפעיל : פן תשבענו משלי כה
והקאתו : פתך אכלת תקיאנה : שם כג
ויקא את יונה (אויסשפייען) : יונה ב
חיל בלע ויקאנו : ולא תקיא איוב כ
ויקרא יח
הארץ אתכם ; עצה״ש :

קיא תה״ש לדבר הנפלט :
מלאו קיא צואה (גע־ ישעי׳ כח
שפייא) מעלה ומטה : כהתעות שם יט
שכור בקיאו, בהקיא : ככלב משלי כו
שבאל קאו : וספק מואב בקיאו׳ ירמי׳ מח
והמהכם : וקיקלון על כבודך חבקוק ב
(טענדליכער אונפלאט) · מן קיא,
קלון · כמו עב טיט · וי״מ משרש
זה : דברי אגור בן יקה, הפך משלי ל
קוהלת · והדק הבית יורה שהוא
תאר כמו בן הכות רשע, בן
לילה · ובא : גוי קוקו י״א שהוא ישעי׳ יח
מן קאה : קיבה בש׳ קבב :

(הייגר ארט, גענוייהטער טעג
פטע) : קרוב לענין אהל מועד :
ויקרא יב ואל המקדש לא תבוא : ויש תאר
במדבר יח לקדש : את מקדשו ממנו (דער
גענוייהטע טהייל) : הנבדל ונפרש
ויקרא כא לקדושה : ולא יחלל את מקדשי ,
יחזק' כח דרך כלל הקודש והמקדש : והטף
תהלי' עד אל מקדשים : שלחו באש
מקדשיך : וכן נקרא ארמון המלך
עמוס ז מקדש : מקדש מלך הוא , שהוא
מובדל ומופרש שלא יכנסו בו
ישעי' יו כי אם הקרואים ומזומנים : ובא
אל מקדשו להתפלל , קדש כל
שם ח איש לפי דרכו : וע"א : והיה
למקדש ולאבן נגף : י"מ מזומן
לאבן נגף , וי"מ כמו משגב :
וע"ד נקרא האבן שמשימין בפנות
הבתים אבן מקדש : שהוא מרחק
ומפריש העוברים והשבים ברחוב
בעגלה וקרון לדחוף בפנת הבית :
וכל העובר עליו נדחף בו לאחור
והבית לא ינזק : והוא שוה לאבן
נגף ולצור מכשל : ושם *קדושים
ידוע : והוא על המנהג הנהוג
באומה בקבלה שעל ידו יקנה
איש אשה להיות מיוחדת לו
לבדו ומפרשת ואסורה על כל
אדם : ואם אין שם זה מפורש
בתורה תעמוד הקבלה לנו
במקומה , וגם הנוצרים יחשבו
עוד היום הנשואים אחד מן
דברי קדש :

קהה

קהה פע"ו בב"ב : הקל ענינו
כיהות שנים מחדודם ,

או

או בברזל : ושני בנים תקהינה ירמי' לא
(שטומפף זיין) : יחזק' יח
הפיעל : אם קהה הברזל , ג"כ קהלת י
עומד : וההפעיל בטל : אף אתה
הקהה את שניו (שטומפף מאכן) :
והשם נקיון שנים ע"ש נקה ,
בהרבה כפולים : וחפ"נ שהם
נרדפים :

קהל

קהל פע"ו וב"ב : הקל ענינו
אסוף וקבץ : ולא נמצא
מזמנו כי אם בינוני תאר : דברי קהלת א
קהלת בן דוד (זאממלער , פרע-
דיגער) : אמר הקוהלת : שם יב
הנפעל פעל משותף , נופל
רק ברבוי או בקבוץ עם ועדה :
נקהלו לעמק ברכה (זיך פערז- ד"ה ב כ
זאממלען) : ותקהל העדה כאיש שופטי' כ
אחד : ויקהלו אל המלך , וכל מ"א ח
שהוא בקשור על , הוא למרידה :
ויקהל העם על אהרן (זיך גע- שמות לב
זאממלען ראטטען) : ויקהלו על במדבר יו
משה , למרוד :
ההפעיל : והקהלת את כל שם ח
עדת (זאממלען רופען) : אז יקהיל מ"א ח
שלמה , במצוה : ויקהלו משה במדבר כ
ואהרן : ויקהל עליהם קרח , שם יו
למרידה : ויקהיל ומי ישיבנו , איוב יא
כתב הראב"ע הוא היפך , ר"ל
היפך ויחלף , ולא מצאנו קהל
כ"א באנשים : ע"ש קבץ , וי"ל
זה ע"ד אחר תאסף מרים , שהיא
קבלה לחברה ג"כ אחר סגירה :
קהל תה"ש לקבוץ המון עם
רב : קהל גדול (פער- מ"א ח

זאמ-

אשר למלך שלמה, לקחו מקוה שלם במהיר, ועל ידם היו הסוסי' נמכרים לשאר מלכים, כי לשלמה לבד נתן רשות להוציא סוסים ממצרים. וי"א מקוה הוא ממקו' ששמו קוי (קא מ' קאווא) אשר בארץ אפריקא; כלומר מוצא הסוסים היו ממצרים ומקוא. כי בד"ה כתוב באל"ף:

תִּקְוָה יש שמ"נ לתוחלת וצפוי: יש לי תִקְוָה רות א (האפפנונג, אויסזיכט): וְתִקְוַת איוב ח חנף תאבד (וואונש): וְתִקְוָתִי יתן שם ו אלוה, ויש ענינו חוט קו: את יהושע ב תִּקְוַת חוט השני. ר"ל קו שזור מחוט שני, וימ"מ: ויכלו באפס איוב ז תִקְוָה, חוט הערב אשר בארג, ועיין באור תהלי' צ' פסוק כי גז חיש ונעופה:

קוה

קוֹה פ"י בנינו קל ענינו כמו לקח: קַח על מים רבים. יחזק' יז ע' לקח. וע"א: ולאסירים פקח ישעי' סא קוֹחַ (קערקער). ע' פקח:

קוט

קוּט פע"ו גב"ב. הקל ענינו מאס ותעב בדבר כמו קוץ. אָקוּט בדור (עקעל, ווידער- תהלי' צה וויללען האבען, פערווערפען, איבר- דריסיג זיין) קצתי בהם, לכן קשורו בבי"ת. וע"א: אשר יָקוֹט איוב ח כסלו, שהוא ל' קציצה כמו יקץ, יברת ויפסק. ול"נ כי יקט במקום הזה הוא מן: כמעט קָט. ר"ל יחזקי' טז מעט וקטן תקותו, ויהי' נרדף עם ובית עכביש מבטחו:

הנפעל: וְנָקֹטוּ בפניהם (פי"ר יחזקי' ו זיך זעלבסט עקעלן) והוא בדגש: וּנְקֹטֹתֶם בפניהם לד"ק בלי דגש: שם כ נָקְטָה נפשי בחיי. ראוי נקוטה איוב י (עקעלן, ווידערוויללען האבן). כמו נקוצה ובארמית תוגיון נפשי ת' תנקטון, ובן קנט מע"ז. וע"ש קניץ. כי ט' וצ' מתחלפים בארמי' ובערבי':

ההתפעל: ובתקוממיך (תהלי' קלט אֶתְקוֹטָט ע"ש קטט:

קול

קוֹל שע"ז לרוח הנשמע אם בדבור או בזעקה ולעש וכדומה: הַקֹּל קול יעקב (שטימ- בראשי' כז אע, שאלל): קול דמי אחיך. שם ד עצה"מ: קול הנער, בביתו: שם כא קול אחד (איינשטימיג) הסכמה: שמות לד קול במחנה, השמעת כרוז: שם לג ושמעו לְקֹלֶךָ, ר"ל קול מצותך. שם ג וכל שמיעת קול בבי"ת או כל"מד ענינו הקשבה, עיין שמעי ונתינת קול או נשיאות קול הוא צעקה ע' נתן, נשא. והרבוי נקבה: וי' נתן קלת וברד (דאננערשאלל): שמות ט ויהי קלות וברקים: מִקֹּלוֹת מים שם יט רבים (געטעזע, ברויזען). ובתל' תהלי' צג מוציאין בְּקוֹלֵי קולות, הסמיכות הזה להורות הפלגת שאגה. וכן ישמשו בתאר, אשה קוֹלָנִית (טרייערין). וי"א משמעת קול נחירה בשעת מעשה:

קום

קוּם פע"ו הב"ב. הקל עומד עקר ענינו עמידה מישיב' ושכיבה. ועמו מ"ש קיום והמושך והתמדה

קוה

קָוָה פע"ו גב"ב הקל ענינו
נרדף עם דום יחל צפה
כי המושגים נקשרים שתקוה
וארוכת רוח ואמונה ובטחון
ישעי' מ וקוי יי יחליפו כח (המהרען ,
המפפנן, פעטרויען, עמו ומהטען)
שם נט לא יבושו קוי: קוה לא יבושו
איכה ג טוב יי לקוי
הנפעל ענינו אסופה
ירמי' ג והתחברות אל הכל ונקוו אליה
כל הגוים (זיך פערזאממלען ,
זאממענפאססען, פערזיינען, זיך
פערבינדען) אמר ונקוו ולא
נאספו נקבצו נקהלו כי הם
מורים ג"כ לרעה והתנגדות אבל
נקוו, הוא התאחדות והתחברו'
בראשית א עם הדבר שנקוו אליו: יקוו
שם המים אל מקום אחד, יתחברו:
(הפועל) מ"ש מענין הקל:
תהלים קל קויתי קותה נפשי (האפפען,
שם כי הארען ערווארטען) כאשר
קוה נפשי (אויפוירען, נאכטטע
שם קיטען): ליקוו רשעים כי האורב
ממתין ומצפה ומאריך להשיג
ישעיה ה מה שמובקש עד שישיג, קויתי
לעשות ענבים (מיין ערווארטונג
איכה ב זיין): זה היום שקויבהו (ווארטען):
איוב ו הליכות שבא קוו למו (טאאכ
שם ז טעטען): וכשכיר יקוה פעלו והוא
ישעי' סד לא נקוה (ערווארטען פערוואה
טען זיך מייבילדן, פארשטעלן)
כי התקוה קשורה בדמיון ומה
שחפץ האדם ואהב מרמה להיות
שם ס כן והבן ומ"ש מע"ב כי לי

איים יקוו, יקבצו בני ... ואין
למוחלתו אל: כי אלי איים יקוו, שם כה
שהוא נרדף עם ייחלון וע"א :
אם אקוה שאול ביתי (מוס איוב יז
בריטען) כמו נטה קו ונרדף עם
בשאול רפדתי יצועי אבל
תרגו' ספר:
קַו שת"ז לחוט חבל מדה: מי איוב לח
נטה עליה קו (אויסטנור) :
וקו שלשים באמה מדת קו: מ"א ז
משפט לקו (ריכטשנור) את קו ישעי' כח
שמרון: קו תהו ואבני בהו: שם לד
קו קו שהוא כפל מן קאה גוי שם יח
והוא מלה אחת (אונפעטיג)
וי"א שם אומה בארץ אפריקא
קו לקו קו לקו, ע"ש צוה: בכל שם כח
הארץ יצא קום (זאוטע) קוי תהלים יט
המיתה, ול"נ כי קום כמו חוט
הקודם, ועד"ז נקו לקו:
מִקְוֶה תה"ש לעצם שאליו
הבטחון והיחול: מקוה ירמי' יד
ישראל, דיא האפפנונג, צופערזיכט,
טוטנגמטט) ומקוה אבותיהם שם נ
וש"מ: יש מקוה לישראל על עזרא י
זאת (האפפנונג) ובס"נ תה"ש
לאסיפת מים: ומקוה עשיתם ישעי' כב
בין החומותים (מיין וואססער
בעהעלטער קאנאל) והסמיכות
בלוז ועל כל מקוה מימיהם, שמות ז
המכונס בידי אדם, לעת צרך
מעין ובור מקוה מים, בור שבו ויקרא יא
מתכנסין המים, וכל מקוה הוא
מכונס ממקום אחר וע"א :
ומקוה סחרי המלך (המנדלונגס מ"א י
קאמפאגניא) ר"ל אסיפת סוחרי ד"ה ב א

ש"ב כב דער ווידרזאכר): ומקמי תרוממני:
שמות לב לשמצה בקמיהם: אם תקום עלי
תהלי' כז מלחמה: בקום עלינו אדם ·
תה' קכד
ש"א כב ובמולת אל: לקום אלי לארב:
שם כד לקום אל שאול · ומ"ש מרידה:
מיכה ז בת קמה באמה (זיך עמפערען,
ווידערשפענסטיג זיין) · וכן יבוא
תהלי' כז בעדות לרעה בבי"ת: כי קמו בי
איוב יו עדי שקר: ויקם בי כחשי: לא
דברים יט יקום וגו' באיש לכל עון · וכל':
צפני' ג ליום קומי לעד · ובא עצה"ש
משלי כח לענין הרמה והתנשאות: בקום
רשעים יסתר אדם (עמפאר־
קאמען) יעלו לגדולה ושררה:
ישעי' כד ולא תוסיף קום · עצה"ש לשוב
איכה א למעלתה: בידי לא אוכל קום:
ישעי' יד בל יקמו וירשו: ומשנאי מן
דברים לג יקומון · ובא על תחיה ממות:
ישעי' כו נבלתי יקומון (אויפערשטעהן):
הפיעל מ"ש ע"ב השלמים
ענינו חזוק דבור ע"י המעשה:
רות ד לקים כל דבר (בעשטעטיגען,
תהלי' קיט פעסטזעטצן, פאלציהען): נשבעתי
ואקימה, כשנעשה המעשה,
הדבור מקוים ומאומת, ועמו
מ"ש לתת לדבר העמדה והמשך
אסתר ט לזמן רב: לקים את ימי הפורים
שם שם (האלטען) לדורות: כאשר קימו
עליהם · החזיקו ועשו מה שדברו:
שם שם קימו וקבלו · ודאוי קבלו וקימו,
לכן דרשו בתל' קימו מה שקבלו
כבר, ולפי פשוטו קימו להיות
קיים לדורות וקבלו עליהם מיד ·
ועד"ז בא בתל' מקים השטר
בחותמיו (בעקרעפטיגען, בע־
ריכ־

ר כטיגען, בעשטעטיגען): ויחלו יחזק' יג
לקים דבר, מבטיחים בתוחלת
לקים בפעל מה שדברו (וואָרט
האלטען) וכמוהו בתל' מקיים
תהלי' קיט תנאי מקים פסק' וע"א: קימני
כדבריך (ערהאלטען) · ומ"ש ע"ד
המרובעים, ענינו הקמת דבר
חרב ונופל על קיומו הראשון:
ישעי' מד ותרבותיה אקומם (אויפריכטען,
מיכה ב ווידער הערשטעללען) · וע"א: ואתמול
עמי לאויב יקומם (אלס
פיינד אנזעהן) יחשבהו לקם ואויב
ע"ש מול · והרד"ק אמר שהוא
עומד:
ההפעיל מ"ש תעמד' והצבה:
יהושע ד הקים יהושע (אויפשטעללען, ער־
קהלת ד ריכטען): האחד יקים את חברו:
ישעי' יד הקים מכסאותם (ערהעבען) סבב
במדבר כד להיות עומדים: מי יקימנו (בע־
וועגען אויפצושטעהן) · כי יאמר
שמות מ על העמדה ביד או בסבה: ויקם
משה את המשכן (אויפשטעללען,
עמוס ט צוזאמען שטעללען): אקים את
סכת דוד (ווידער הערשטעללען):
דברים כב הקם תקים עמו · ועצה"ש: כושל
איוב ד יקימון מליך (אויפריכטען, אוטה
ש"א ב אכטען): מקים מעפר דל, הרמה
מ"א יד והתנשאות: והקים יי לו מלך
(עררייכטען) · כי הרבה ישתמש
ירמי' כט הפעל הזה להרמת גדולה: הקים
ש"א ב לנו יי נביאים: והקימותי לי כהן
דברים כח נאמן (בעשטעללען): יקימך יי לו
משלי ל לעם קדוש: מי הקים כל אפסי
ארץ (ענטשטעהן לאססען) וי"ל
קיום · ויבוא לענין עשיית ברית
או

והתמדה במציאו׳ במקום ובזמן
ועמו מ״ש מרידה׳ ועמו מ״ש
מציאות דבר חדש׳ או הפסק
דבר ובטולו, וכדומה לו מהעניני׳:
מ״ב ה ויהי הוא קם לילה (אויפשטעהן):
משלי כד יפל צדיק וקם: והמלך קם
אסתר ז בחמתו: מפני שיבה תקום:
ויקרא יט
שמות יב ויקם פרעה לילה: כי נפלתי
מיכה ז
ויקרא יא קמתי: ויקם העם כל היום׳ ומ״ש
קיום והחזוק והמשך והשארה
נחום א והתמדה במקום או בזמן: ומי
יקום בחרון אפו (בעשטעהן):
ירמי׳ מד דבר מי יקום, יתקיים: ולא קמה
יהושע ב עוד רוח, השאר בקיומו: וקמה
ש״א כד
בידך ממלכת (דויערן, בלייבען,
איוב יט בעשטאנד האבען): ואחרון על
ש״א יג עפר יקום: ממלכתך לא תקום:
ויקרא כה וקם הבית אשר בעיר (פיר בעש
ברא׳ כג טטענדיג בלייבען): ויקם השדה
במדב׳ ל והמערה: וקמו כל נדריה (גילטען) יתקיים המעשה לפי הדבור:
איוב כב ותגזר אמר ויקם לך (ערפיללעט
ירמי׳ כא ווערדען): קמה על בבל מחשבו׳
שם מד יי: כי קום יקומו דברי: ועצת
משלי יט
דברי׳ יט יי היא תקום: לא יקום עד אחד
באיש (גילטיג זיין) לא יהיו דבריו
נחשבים, לקיים אותם׳ ומנהג
איוב יו הלשון לבוא קם בעדות: ויקם
בי כחשי׳ ומ״ש ענין מציאות
במדב׳ כד דבר חדש: וקם שבט מישראל
הושע י (ענטשטעהן): וקאם שאון בעמיך,
ברא׳ מא באליף ת׳ אות הנעלם: וקמו
שבע שני רעב, קימה בזמן הבא:
דברי׳ לד ולא קם עוד נביא: לא תקום
נחום א פעמים צרה׳ ויש שבא לפני

פעל אחד לענין הכנה וזרוז
והתחלת פעולה, כמו הבה, לכה,
דברי׳ יז ע״ש משך: וקמת ועלית (זיך
ברא׳ יג אויפמאכען): קום התהלך בארץ
שם יט (אויף): קום קח את אשתך:
שמות לב קום עשה לנו אלהים (וואהל אויף):
שופטי׳ ה קומו ונקומה עליה: קומה
ש״א ט
אסתר ח ואשלחך: ותקם אסתר ותעמוד:
תהלי׳ קלב קומה יי למנוחתיך, ר״ל קומה
ושובה ובאה, כי בפעלים כאלה
נסתר הפעל לפעמים ומובן בעניני׳
ברא׳ יט כמו: ויקם לקראתם: ויקמו
מ״א יח ממזרין: קומה עזרתה: קמנה
ישעי׳ מד
ישעי׳ לב שנועה׳ קולי׳ וכן ישמש על בוא
במדב׳ לב דבר תחת דבר: והנה קמתם
תחת אבותיכם (דיא שטעללע
מ״א ח פערטרעטען): ואקם תחת דוד
דברי׳ ז אבי: יקום על שם אחיו: ויקם
שמות א מלך חדש, תחת המת׳ או לפי
שבענין גדולה ומנוי ופקידות
נופל ל׳ קם, כמו בנביא ובמלך׳
כמו, וקם שבט, כי יקום בקרבך
נביא, ומ״ש עמידה והפסק דבר:
מ״א ד ועיניו קמה ולא יכול לראות
(שטארר ווערדען, אויפהערען צו
מ״א יד זעהען): כי קמו עיניו משיבו׳
ומ״ש התקוממות לרעה לצרר
באיבה ולרדוף או לענש׳ וקשורו
דברי׳ יט במלת על או בבית: וארב לו וקם
עליו (איבער איינען הערפאללען):
ישעי׳ לא וקם על בית מרעים: וקמתי
שם יד עליהם: וכל אשר קמו עליך
ש״ב יח
(נאכשטעללען, פיינדזעליגקייט
תהלי׳ ג אויסאיבען): רבים קמים עליו:
מ״ב יז הקומים עליו: תכריע קמי (פיינ
תהלי׳ יח

יקום (פֿעסטע, בעשטעהענדע)·
וי"מ אותו כמו קום קומם אויב ,
ובנוי גו כמו נו ע' רש"י · ובס"ג
הוא ש"מ שבתם וְקִימָתָם (אויפֿ- איכה ג
שטעהן) : ומ"א *חי וְקַיָּם (איא-
אורדירענדער) בתפלה · חיים
וְקַיָּמִים (פֿעסטע, זיכער) · וש"מ ;
קִיּוּם בתל' ידוע · ומ"א : ומחיתי נדה׳ ז
את כל הַיְקוּם (לעבענדיגעס וועזען) · תאר לכל בעל חי שיש לו
קימה : ואת כל הַיְקוּם אשר דברים יא
ברגליהם · ומ"א : ומלך אַלְקוּם משלי ל
עמו.פי' הרא"א ז"ל ומלך שאיש
אל יקום כנגדו · ע"ש אל · וי"מ ,
כי קום עם בערבי, ואל כמו
ה"א הידיעה בעברית , וד"ל מלך
אשר עמו אתו · וכן יתכן, כי כל
היקום ג"כ עם · והיו"ד נוסף :

מָקוֹם שת"ז למרחב מיוחד
שהגוף שוכן בו : אל ערב׳ א
מָקוֹם אחד (ארט) : מָקוֹם לנו שם כ
ללין (פלאטץ, רוים) · וכל מרחב
שהעצם שממנו הדבור נמצא בו
נקרא מקום : אל מָקוֹם אחר במדב׳ כג
(ארט, שטעללען) ויתן להם מָקוֹם ש"א ט
(זיטץ) : ושמתי מָקוֹם לעמי (רוּ- ש"ב ז
היגע בלייבענדע שטעללע) קיום
ומנוחה : ויתנו איש ישראל מָקוֹם שופטי׳ כ
(רוים, געלעגענהייט) : ואל יהי איוב טז
מָקוֹם לזעקתי · מיוחד לא יתפשט
בכל.למען יהי נשמע : הכל הולך קהלת ג
אל מָקוֹם אחד · אין זה מקום
מיוחד · אבל מקום בכלל : ותצא רות א
מן הַמָּקוֹם , עיר : רב הַמָּקוֹם ש"א כ
ביניהם (רוים) : והניף ידו על מ"ב ה

המקום

הַמָּקוֹם , חלק מיוחד בגוף :
מִמָּקוֹם אחר , אופן וסבה : עד אסתר ד
מְקוֹם שכם : ויפקד מְקוֹם דוד , בראשית יב / ש"א כ
כי המתקומם ממלא מקומו ,
ובהעדרו כאלו נעדר המקום :
וזה מְקוֹם לא ידע אל · אחריתו איוב יח
ומשכנו , וחסר אשר . כי דרך מקום
לבוא בכמיכות על אשר : מְקוֹמְךָ קהלת י
אל תנח (פאסטען) נקרא הפקודה
והתמנות שאדם מפקד עליו מקו'
על מְקוֹמוֹ יבוא בשלום , מנוחתו שמות יח
ומזה מנהג לומ' מלא את מְקוֹמוֹ,
כמו : הסר מלכים איש מִמְּקוֹמוֹ, מ"א כ
ממעלתו במערכת : ברוך כבוד יחזק׳ ג
יי מִמְּקוֹמוֹ , ממעלתו הנשגבה ·
וחרבוי : בכל מְקֹמוֹת ממשלתו : תהלי׳ קג
בכל מְקוֹמֹתֵיכֶם : עמוס ד

תְּקוּמָה שמ"נ ענינו קיום
מנפילה : ולא תהיה ויקרא כו
לכם תְּקוּמָה (אויפקאממען) :

קין

קוֹנֵן פ"י בנינו פיעל, ענינו
נגון של אבל והספד
בדברי מליצה ושיר : וְקוֹנְנוּ עליך יחזק׳ כז
(קלאגלידער אנשטיאמען) וכל קונה
בקוראי' ועוניי' וקראו לַמְקוֹנְנוֹת ירמי׳ ט
כי הדמעה אצל נשים מצויות
וקולם יותר מעורר עצב · ע"כ
היו הנשים נהוגות לקונן : וַיְקוֹנֵן ש"ב א
דוד את הקינה הזאת :

קִינָה תה"ש לשיר קינה : שא יחזק׳ יט
קִינָה אל נשיאי ישראל
(קלאגליד) : וכל שיריכם לְקִינָה : עמוס ח
קִינִים והגה והי : כתובים על יחזק׳ ב
הַקִּינוֹת בְּכָךְ נוֹתֵיהֶם על יאשיהו: שם לה / ד"ה ב לה

קין

בר״א׳ ו או קיומו: והקימתי את בריתי
(עררינכטען) · או קיום ושמירה
ש״א טו הבטחה או מצוה: הקימותי את
דבר יי (האלטען, פאללציהען):
במדב׳ כד ודבר ולא יקימנה (האלטען,
מ״א ט אויספיהרען): והקימותי את כסא
ממלכתך (בעטעטיגען, דויער=
במדבר ל האפט מאכען): הקים אותם (בע=
טטעטיגען, בעקרעפטיגען) · חזוק
ותוקף לאמת דבר, כי כן יאמר
על קיום דברי זולת לאמת אותם ·
או למלאת במעשה דבור בטחון
ירמי׳ מד ומצוה: הקים תקימנה את
שם כג נדריכם: ועד הקימו: אך יקם
ש״א א יי את דברו, כלם כמו קים בפיעל:
נחמי׳ ט ותקם את דבריך · וע״א: להקים
דברי׳ כה לאחיו שם (פארטפפלאנצען, ער=
האלטען, דויערהאפט מאכען):
דברי׳ לח והקם זרע לאחיך · וע״א: ולא
תהלי׳ פט הקמתו במלחמה (אויפקאממען
לאססען, ביישטעהן, העלפען) ·
וכן יבוא בהפעיל הקמת אויב
ש״ב יב לרעה בקשור מלת על: הנני
זכרי׳ יא מקים עליך רעה: אנכי מקים
רעה בארץ · והרבה שיאמר לרע׳
ש״א כב למלחמה ולאויב ל׳ הזה: כי
הקים בני את עבדי (אויפרייטצען,
עמפערען העלפען, אויפוויגלען):
חבקוק א הנני מקים את הכשדים, מעירם
מ״א יא לקמים: ויקם אלהי׳ לו לשטן,
כולם קימה לרעה · ומ״ש הפסיק:
תהלי׳ קז יקם סערה לדממה (חיינשטעללען,
אויפהערן לאססען) · כמו שאמר
עיניו קמו בקל · ואין צרך לדחק
הראב״ע ע״ש:

ההפעל: הוקם המשכן (אויפ= שמות מ
געשטעללט ווערדען): הוקם את ירמי׳ לה
דברי יהונדב (בעשטעטיגט ווער=
דען, געהאלטען, פאללצאגן, ער=
פיללט ווערדען): הגבר הקם על ש״ב כג
הורם לגדולה:
ההתפעל ענינו אויב:
ומתקוממי כעול (געגנער, ווידר= איוב כז
זאכר, נאכשטעללר): ממתקוממים תהלי׳ יז
בינוני וחסר המ״ם: ובתקוממיך שם קלט
אתקוטט ·

קמה שת״נ לתבואת בשלה
בקנים ועומדת לקצור:
מגרש ועד קמה (שטעהענדס שופטי׳ טו
געטריידע): בקמת רעך: בקמות דברים כג / שופטי׳ טו
פלשתים:

קומה יש שמו״נ או תה״ש
לגובה הגוף: וקמה שמות כז
חמש אמות (דיא העהע): קומת מ״א ז
הכרוב אחד: קומתך דמתה ש״ס ז
לתמר · ותה״ש: ורמי הקומה ישעי׳ י
גדועים: שפלת קומה (שטאטור); יחזק׳ יז
וגבה קומה: גבהת בקומה: שם לא / שם שם
ויפל מלא קומתו ארצה, שהיה ש״א כח
גבה קומה · ויש שת״נ לכל הולך
בקומה זקופה: על ראש כל יחזק׳ יג
קומה (אויפרעכטגעהענדס ווע=
זען) · ומזה בתפלה, וכל קומה
לפניך תשתחוה · ובא עמ״א
לענין תה״פ: ואוליך אתכם ויקרא כו
קוממיות (אויפרעכט) ר״ל חפשי
בקומה זקופה, והוא מ״ש יצאו
ביד רמה:

קים תה״שו: אם לא נכחד איוב כב
קימנו, י״מ אותו כמו

ישעי' נט וקורי עכביש (גוועבע): קוריהם
שם פס לא יהיה לבגד:

מקור

מקור שת"ז למוצא כל דבר
זכרי' יג נגר: מקור נפתח לבית
ירמי' ב דוד (קוועללע, אורטשפרונג): מקור
ויקרא כ מים חיים: מקור דמיה: מקור
משלי יח חכמה: מקור דמעה: מקור חיים
ירמי' ח
תהלי' לו עצ"ה: מקורה הערה: קוש בש'
ויקרא כ קשש:

קטב

קטב שם חולי ארסי ממיתה:
דברי' לב וקטב מרירי (פעסט,
תהלי' צא גיפטיגע זייכע): מקטב ישוד
ישעי' כח צהרים: שער קטב ומ"א: קטבך
הושע יג שאול, מהנפרד קטב (טויידען,
אונטערגאנג): ל' כריתה, כמו
חטב, לחטב עצים ת' למקטב
קסמין, ודש"יפי' קטב כמו קצב
אשר שוה ג"כ לחצב, כי ח' ק'
וט' צ', מתחלפים ושרשם שוים
במובנם, ומזה נהגו בעלי השעור
לכנות השעור המודד את הגוף
בעוביו בשם קטב (דורכמעססער):

קטט

קטט. פע"ו הקל חבאתי בשרש
קוט והנפעל מה
יחזק' ו שנמצא בדגש: ונקטו בפניהם
י"מ כמו קטטה בתל' וכמוהו
ההפעיל בתל על מנת למקט
(נעקקען, ערגערן) והתפעל:
תהלי' קלט ובתקוממיך אתקוטט (נעקקען,
האדערן, נעקקען): והשם כמעט
קט בש' קטן:

קטל

קטל פ"י בנינו קל ענינו הריגה
וכריתה

וכריתה: אם תקטל אלוה רשע תהלי' קלט
(טערטען, אומבריגגען): יקטל- איוב כד
עני ואביון, והשם:
קטל שמ"ז: מהר עשו מקטל עובדי' א
(טאדט) הריגת מלחמ':

קטן

קטן פ"ע בב"ב הקל ענינו
לתאר איכות הנושא
שהוא קל באיכות או מעט בכמו':
קטנתי מכל החסדים (גערינג זיין) ברא' לב
בערך החסדים אני קל ואיני
כראי: ותקטן עוד זאת (וועניג ש"ב ז
זיין, גערינג געאכטעט זיין):
ההפעיל בא תה"פ במקום
הפעל שהוא נכלל בו: להקטין עמוס ח
איפה (פערקליינערן, ד"ה קליינעס
מאס געבען) שענינו למדד באיפה
קטנה:
קטן שת"ז ונ למעט השנים או
הכמות או הערך: בנו ברא' ט
הקטן (קליינער, יינגערער): שאר ש"א יז
הקטן פחות בשנים ובגידול:
ועד קטן, במעלה וערך: למקטנם אסתר א
ירמי' לח
ועד גדולם, עכ"פ: עבדי אדני מ"ב יח
הקטנים, בערך (גערינג): המה משלי ל
קטני ארץ: מקטני שבטי ישראל: ש"א ט
פחותים: נערה קטנה (קליין) מ"ב ה
ושם הקטנה רחל (יינגערע) ברא' כט
וש"מ: לעשות קטנה או גדולה במדב' כב
(נעטוואס גערינגעס, אונבעדייטענדעס):
חיות קטנות: כז תהלי' קד
ליום קטנות, תה"ש: זכרי' ד
קטן גב"מ תה"ש: ומעיל קטן ש"א ב
(קליין): אם קטן אתה שם טו
בעיניך (גערינג, געאכטעט):

המאור

מ"ב כא קִין או קַיִן שת"ז לבית יד
הרומח או חנית : ומשקל
קֵינוֹ (שפעער), ואם נלמד הסתום
מן המפורש, יהי קין להבת החני',
כמ"ש ולהבת חניתו שש מאות
שקל ברזל בגלית :

קוף

קוֹף שם חיה דומה לצורת
מ"א י אדם : שנהבים וקופים
(אפפע) • תקופת ע' שרש יקף :

קוץ

קוּץ פע"ו בב"ב • הקל יש ענינו
געול ותעוב ומאום בדבר,
במדב' כא וקשורו בבי"ת : ונפשנו קָצָה
בלחם (עקעל, ווידערוויללען האבען,
בר"א כז איבערדריסינג זיין) : קַצְתִּי בחיי :
ישעי' ז האדמה אשר אתה קָץ (בה)
ויקרא כ משלי ג מפני : וָאָקֻץ בם : ואל תָּקֹץ
שמות א בתוכחתו : וַיָּקֻצוּ מפני בני, חסר
בחייהם : ויש רוצים לחלק, כי
כל שקשור בבי"ת ענינו מואס
בדבר מפני גיעולו, כאדם קץ
במאכל ואינו יכול לסבול שיעמוד
לפניו, והקשור במ"ם, ענינו
שהיו מציקים לו ממורא, כמו
במדב' כב ויקצו מפני בני ישראל : וַיָּקָץ
מואב מפני העם, מורא ומצוק,
עיין אב"ע • ויש ענינו נגזר משם
קיץ : ומורה חנייה זמן קיץ :
ישעי' יח וְקָץ עליו העיט (דען זאממער
בלייבען) :
ההפעיל יש ענינו סבב געול
שם ז ומצוק : נעלה ביהודה ונְקִיצֶנָּה,
כמו הפוך ונציקנה (צווענגען,
בעאונרוהיגען) עד שיקוצו מפנינו :
ויש

קו

ויש מ"ש התעוררות משנה כמו
יקץ : לא הֵקִיץ הנער (ערוואכען) : מ"ב ד
והֲקִיצוֹתָ היא תשיחך : בְּהָקִיץ משלי ו
תמונתך : הָקִיצָה עורי לאבן : תהלי' יז חבקוק ב
מתי אָקִיץ : באה הקץ הֵקִיץ משלי כג
אליך, ע"ש קצץ :

קוֹץ שם מין אילן סרק : וְקוֹץ בר"א ג
ודרדר (דארן) : ומצאת שמות כב
קוֹצִים : קוצי המדבר : שופטי' ח
קֵץ שמ"ז ענינו גבול : לכל תהלי' קיט
תכלה ראיתי קץ (איבער-
דרוס) ע"ש כלה :
קְוֻצָּה שת"נ לפאות השער
הקלועים : קְוֻצּוֹתַי ש"ה ה
רסיסי לילה (האאר לאקקען) :
קְוֻצּוֹתָיו תלתלים, ונמצא כי קוץ שם שם
וקצץ אחד : ואולי הוא הפוך
קצוות : ע"ש קצה :
קַיִץ שת"ז לימי החום : וְקַיִץ בר"א ח
וחרף (זאממער) : על בית עמוס ג
הקיץ : ויש שת"ז לתאנים בשולים
שנתיבשו בחרבוני קיץ : כלוב שם ח
קיץ (דירקע פייגען) : כי על קֵיצֵךְ ישעי'
ועל קצירך פרי הקיץ ופרי הבציר :
ובארמית נקרא קִיט כמו עיטא
מן עצה : וע"ש קוט :

קור

קוּר פ"י בב"ב • הקל ענינו
חפירה למצוא מקור המים :
אני קַרְתִּי ושתיתי מים זרים (גראב- מ"ב יט ישעי' לז
בען מיינע קוועללע) :
ההפעיל ענינו הזלת מים מן
המקור : כְּהָקִיר ביר מימיה (קוועלל ירמי' ו
טען לאססען) : כן הֵקִירָה רעתה : שם שם
קוֹרָה תה"ש לארג שממית :
וקורי

קל

לבי הומה לי׳ ובא פיעל משם :
במדב׳ כד וְקַרְקַר כל בני שת (נערטריא=
ישעי׳ כב אערן) : מְקַרְקַר קר , הריסת
קיר ׳ והוא קול חומה נופלת ׳
ובהל׳ ובתרג׳ משמש פעל קרקר
לכל קול בעח״י משמיע קול הבר׳
מה , כמו בר אווזא מְקַרְקַר וכן
לעורב ׳ ולתרנגל , ולצפרדעים :

קלה

קָלָה פ״י גב״ב ׳ הקל ענינו
כמו צלה , ובארמית
ירמי׳ כט שרפה : אשר קָלָם מלך בבל באש
(ברעננען, ברֹאטען, רעסטען) :
ויקרא ב יהושע ה קָלוּי באש : מצות וְקָלוּי (גע=
רעסטעט) :
תהלי׳ לח הנפעל מ״ש מענין הקל : כי
כסלי מלאו נִקְלֶה ׳ ויש ענינו קלון
ישעי׳ טז מענין קלל , וְנִקְלָה כבוד מואב
(גערינג געאכטעט זיין, פעראכ=
דברי׳ כה טעט זיין) : וְנִקְלָה אחיך לעיניך :
משלי יב טוב נִקְלֶה ועבד לו ׳ כי קל הוא
ישעי׳ ג הפך כבד טבעי ומוסרי : וְהַנִּקְלֶה
בנכבד :
דברי׳ כז ההפעיל : ארור מַקְלֶה אביו
ואמו (פעראכטען, גערינגשעטצען) :
חבקוק ב קָלוֹן שמ״ז כמו בזיון : שבעת
קָלוֹן מכבוד (שאנדע,
הושע ד גערינגשעטצונג , פעראכטונג) :
ירמי׳ יג כבודם בְּקָלוֹן אמיר : ונראה
ישעי׳ כב קְלוֹנֵךְ : קְלוֹן בית אדניך : וְקִיקָלוֹן
חבקוק ב על כבודך , ע״ש קוא :
קָלִי תה״ש לגרגרים צלוים :
ויקרא כג ולחם וְקָלִי וכרמל (גע=
ש״א יז רעסטעטע אעהרן) : איפת
הַקָּלִיא ׳ ובתל׳ קְלָיוֹת ואגוזים :

קלח

קַלַּחַת שם כלי יורה או קדרה :
בַּקַּלַּחַת או בפארור ש״א ב
(קעסטעל) : וכבשר בתוך קַלָּחַת , מיכה ג
והוא שוה אל צלחת , כמו , קלי צלי :

קלט

קָלַט פ״י , הפעל איננו במקרא
כ״א בתלמ׳ ׳ וענינו
תפיסת דבר בדבר והדבק בו ,
כמו הצבע בבגד ובדומה : אמרו
עד שֶׁיִּקָּלֵט את הצבע (אננעהמען) ׳
כל שאינה קֹלֶטֶת הזרע לג׳ ימים
שוב אינו קוֹלֵט (פאנגען , פאססען ,
האלטען) , יִקָּלֵט הזרע (וואורצעל
פאססען) , קוֹלֵט אדם מים מן
הקלוח (אויפפאנגען) , ומזה קְלוּטָה
כמי שהונחה , חוטף כלי מאויר
בזריקתו ׳ וג״ל כי וימהרו וַיַּחְלְטוּ
הממנו מזה בחלוף קו״ף לחי״ת
בנמצא הרבה , קלטו דבריו לקיים
אותו בהם (אויפפאנגען) ׳ והשם
ממנו במקרא : ערי מִקְלָט (אויפ= במדב׳ לה
נאהמע , פריישטעדטע) תה״ש
לעיר שהיתה קולטת הרוצח
להיות אחוז ונדבק בה לבלתי
צאת ממנה , ולפי שהיה נס שמזה
נופל עליו לשון זה שהיתה
חוטפת אותו במרוצתו כמו קולט
מים מן הקלוח ׳ וע״א : ושרוע ויקרא כב
וְקָלוּט (איינגעשרומפפען) כמו קלוט
בערבי שענינו כווץ וצמיקה ׳
שנכווץ רגלו וקצר מחברו :

קלל

קָלַל פע״ו וב״בי הקל יש ענינו
קל היפך כבד בטבעי ר״ל

גה״א א המאור הַקָּטֹן, בערך הגדול
ד״ס ג כא (קלייגער): קְטַן בניו (יינגסטער):

קֹטֶן תה״ש לאבר הקטן שבגוף:
ע״א יב קָטָנִּי עבה ממתני אבי:
(דמי׳ קליינסטע גליד) והכוחר
יבחר׳ ובא פ״א בחסרון נו״ן:
יחזק׳ יו כמעט קָט (קליינווינלינג)׳ קטע
בש׳ קצע:

קטף

קָטַף פ״י בב״ב הקל ענינו
נתיקה ותלישה נופל
רק בצמחים בשבלים מגבעולי
יחזק׳ יז ופרי מענף: ראש יניקותיו קָטָף
דברי׳ כג (אבפליקקען): וְקָטַפְתָּ מלילות
איוב ל (אברופפען): הַקֹּטְפִים מלוח:
יחזק׳ יז רך אֶקְטֹף, ואיננו דחוק משרש
חטף, ביד:
איוב ח הנפעל: עודנו באבו לא
יִקָּטֵף, טרם יקטף:

קטר

קִטֵּר פ״י נב״ב׳ הפיעל ענינו
עישון הנופל בקרבן:
מ״ב כג אשר קִטְּרוּ שמה (רייכערן, אויס-
געגנטליך אפפערן)׳ כי עקר הקרבה
שרפת הקרבן והעלות ריחו
שם כג ועשנו: מזבחים וּמְקַטְּרִים: וכל
ד״ס כ ל הַמְקַטְּרוֹת הסירו׳ וכל מה
שנמצא מפעל זה בפיעל יבוא
בקיטור לע״ז׳ זולתי המקור:
ש״א ב קַטֵּר יקטירון׳ ופ״א: מְקֻטֶּרֶת
ש״ס ג מר ולבונה (דאמפפען, דופטען)
וג״ז אינו לשמים:
ויקרא ט ההפעיל: הִקְטִיר המזבחה:
ש״א ב לְהַקְטִיר קטרת: מֻקְטָר ומגש
מלאכי א לשמי, לשם שמורה אלוה ואם
הציור זולתו, הכונ׳ טובה: ע׳ שם:
ההפעיל: כליל תָּקְטָר: ויקרא ו

קִיטֵר שמ״ז או תה״ש: הלא ירמי׳ מד
את הַקִּטֵּר׳ ומ״א: עלה גה״א יט
קיטור הארץ (רויך, דאמפף,
נעבעל): שלג וְקִיטוֹר: כנאד תהלי׳ קמח
בְּקִיטוֹר׳ בשלפחיות נעשן ליבש: שם קיט
ובתל׳ היתא דְּקִיטְרָא סבירת
וקבלית:

קְטֹרֶת תה״ש לסמים נעשנים:
ישימו קְטוֹרָה באפיך דברי׳ לג
(רייכערווערק): ובסנ״א: קְטֹרֶת שמות ל
הסמים: ושמני וּקְטָרְתִּי׳ ומ״א: יחזק׳ יג
מזבח מִקְטַר קטרת ומ״א תאר שמות ל
לכלי שמקטירין בו: ובידו יחזק׳ ח
מִקְטַרְתּוֹ (רויכפפאנע): מִקְטַרְתּוֹ,
וע״א: חצרות קְטֻרוֹת (אהנע שם מו
אבדאך) כאמרם אין קטורות לא
שאינן מקורות׳ וכן בארמית בתא
קְטִירָא (הויז אהנע אבדאך)׳ אך
בכשדי קטר כמו קשר׳ קיא בשרש
קוא׳ קים בש׳ קום, קין ש׳ יקון:

קיק

קִיקָיוֹן שם מין דלעת: וימן יונה ד
אלהים קִיקָיוֹן (קירבים-
געוועכס, עפעהום): קיקלון
בש׳ קיא:

קיר

קִיר שם ות״ז לכותל: על קִיר ויקרא א
המזבח (וואנד): אל ש״א כ
מושב הַקִּיר: ביתה בְּקִיר החומה, יהוש׳ ב
בצד׳ ובא במקום תקרה או
קורה: מן הקרקע עד הַקִּירוֹת מ״א ו
(געבעלק): עלית קיר קטנה, חדר מ״ב ד
על הקורה, ועצה״ש: קִירוֹת ירמי׳ ד

הראש או גלויו קלורת תלוי
במנהג המדינה ואין זה לא דין
ודת:

קלל

קָלָל תה"ש לזכוך ומרוטת
המוחכת שהוא מבהיק
ומבריק: נחשת קָלָל (פאוירט יחזק' א דניאל י
גלעגצענד):

קְלָלָה שמ"נ ענינו חסרון
ומגערת היפך ברכה:
ברכה וקְלָלָה (פלוך) וקללת דברים יא
אדם בדבריו וקללת השם בפעל:
כל הַקְּלָלוֹת האלה: כי קִלְלַת דברי' כח סס כא
אלהים תלוי, י"מ מי שקלל השם
וי"מ מל' בזיון כי האדם בצלם
האלהים, ע"כ הוא גנאי למקום
שיהי' תלוי (גערינגשעטצונג):

קְלֹקֵל תה"ש לענין קלות דבר
ובזוי: לחם הַקְּלֹקֵל במדב' כא
(פערעכטליך, עקעלהאפט) וי"מ
ע"ש קלותו לאכל ולהתעכל,
והם רגילי' במאכלים גסים שומים
ובצלים:

קלס

קִלֵּס פע"ו בב"ב הפיעל עניני
דבור תהלה והתפארות
וגם הוללות, כשרש הלל ג"כ
לדבר והפכו: כזונה לְקַלֵּס אתנן יחזק' יו
(זיך ריהמען, פראהלען) וגם בל'
ארמית קלס הלול ויהללוה ת'
ויקלסון ומזה לעלה ולְקַלֵּס
בתפלה:
ההתפעל ענינו רק לעג ובזיון:
וַיִּתְקַלְּסוּ בו (שפאטטען, פער מ"ב ב
העהנען):

קֶלֶס שמ"ז נרדף עם לעג:
לעג

לעג וָקֶלֶס לסביבותינו (שפאטט, תהלי' מד
האהן): ומ"א: וְקַלָּסָה לכל יחזק' כב
הארצות:

קלע

קָלַע פ"י בב"ב: הקל (א) יש
ענינו זריקה או ידיית
חץ או אבן אל מטרה: קֹלֵעַ שופטי' כ
באבן (שליידערן): הנני קוֹלֵעַ את ירמי' י
יושבי הארץ: (ב) ויש ענינו חקיקה
וחציבת ציורים בעץ ע"ד פתוח
באבן: וְקָלַע עליהם מקלעות מ"א ו
(שניטצען) קלע ציורים בולטים:
הפיעל מע"א: ויקח משם ש"א יז
אבן וַיְקַלַּע (שליידערן): יְקַלְּעֶנָּה סס כה
בתוך כף הקלע:

קֶלַע שת"ז אם לכלי שמשליכי'
בו: אבני קֶלַע (שליידער): איוב מא
כף הַקָּלַע: וַיְקַלַּע בידו: ולאבני ש"א כה סס יז
קְלָעִים והתאר עמ"א: ויסבו ד"ה ב כו
הַקְּלָעִים (שליידערער) ויש שם מ"ב ג
למעשי פקעים המחוטבים: מסב מ"א ו
קֶלַע (שניטצווערק) ויש שת"ז
ליריעות מסך: קְלָעִים לחצר שמות כז
(פארהאנג): את קַלְעֵי החצר: סס לה
ויש שם נרדף עם צלע: ושני מ"א ו
קְלָעִים חדלת (טיהרפליגל) והצד"י
וקו"ף מתחלפים:

מִקְלַעַת תה"שנ לפטורי ציצ'
מִקְלְעוֹת כרובים מ"א ו
(שניטצווערק):

קלש

קִלְּשׁוֹן שם כלי מוזלג בעל
שנים שמסלקין בו
הזבל: ולשלש קִלְּשׁוֹן (אימט ש"א יג
גאבעל):

בכמות · או שפלות ובזיון היפך
כבוד במוסרי ר"ל באיכות ,
ברא' ז הטבעי : כי קלו המים (געריגג זיין,
וועניג זיין, לייכט זיין) נאמר על
הרבה שנתמעט · כי הרב כבד
ת"ג א והמעט קל : מנשרים קלו נכלל
הפעל בתה"פ קלים לעוף , וכן :
איוב ז קלו מני ארג , והמוסרי : הן
איוב מ קלותי מה אשיבך (זיך געריגג,
אונווערט , אונווירדיג וויסען) :
נחום א אשים קברך כי קלות , נקלה
ונבזה · וי"לז יוצא :
משלי יד הנפעל : ודעת לנבון נקל
ש"ב ז (לייכט) : ונקל זאת בעיני (ווע-
ישעי' ל ניג זיין) : יקלו רדפיכם (שנעלל,
לייכטפיסיג זיין) קל בפעולה ,
ש"ב ו או מהירות · ובע"ב : ונקלתי עוד
מזאת (זיך געריגג שעטצען) ·
ברא' טז בעצמו : ואקל בעיניה (געריגג
געאכטעט זיין) בזיון מאחרים :
ש"א ב ובזי יקלו · כי דרך הנפעל להורות
נ"עם פעל חוזר ופעם נפעל
מזולתו :

הפיעל יוצא ע"במ · ע"ה
השלמים ענינו או הבזות דבר או
ויקרא כ גדוף וקללה : אביו ואמו קלל
(פעראכטען, בעשימפפען, פלוכן) :
ירמי' טו כלה מקללוני : ומקללך אאר :
ברא' יב
ש"א ג כי מקללים להם בניו , שהיו
ברא' ח מקילים בכבוד המקום : לא אסיף
לקלל עוד את האדמה , כי בכלל
איוב ג קללה מארה ומגערת : ויקלל
את יומו (פערוינשען) · ומ"ש ע"ד
מרובעים ענינו זכוך ולטוש מענין
יחזק' כא נחשת קלל : קלקל בחצים (שויי-
פען , פאליערען) · כי ע"י מריטת
החץ היה הקוסם רואה בו : והוא קהלת י
לא פנים קלקל · וי"מ מענין
השחתה , וכמוהו בתל · מקלקל
הדרכים (פעהדערבען) :

הפועל מע"א בפיעל : הנער ישעי' סה
בן מאה שנה יקלל (געשטראפט
ווערדען) : תקלל חלקתם בארץ , איוב כד
מענין קלות ע"ש כרם :

ההפעיל כ"ש בקשור מ"ם
ענינו פריקת משא : להקל יונה א
מעליהם (לייכטער מאכען) : הקל מ"א יב
מן העל : והקל מעליך וכ"שנע שמות יח
בי"ת ענינו בזיון : אב ואם הקלו יחזק' כב
בך (פעראכטען , געריגג שעטצען ,
בעשימפפען) : ומדוע הקלותני ש"ב יט
ובתל' · לא יקל אדם את ראשו
(זיך לייכטזיניג בעטראגען) :

ההתפעל ענינו השחתה :
הגבעות התקלקלו (פערדערבען , ירמי' ד
צו שאנדען ווערדען) · וי"מ לקלות
שרעשו כדבר קל ועד"ז יאמר
קלקל בחצים , משליך כדבר קל
(שליידערן) :

קל תאר למהיר התנועה : קל ש"ב ב
ברגליו (לייכט , שנעלל אים
לויפען) : אל ינוס הקל : לכו ירמי' מו
מלאכים קלים : לקלים המרוץ : ישעי' יח
קהלת ט
בכרה קלה · ובתל הוי קל לראש ירמי' ב
באיכות · והשם קלות ראש
(לייכטזיניגעס בעטראגען) מן לא
יקל את ראשו , כי הוא נהוג
מנהג בזיון בעצמו או בזולתו ·
והמון טעו והחליפו גלות ראש
בקלות ראש , ואם יחשב כסוי

מועט בין יחס הפעול ובין הבא
בבי"ת, כי ביחס הפעול יעשה
הקנאה רושם פעולה רעה בזולתו
כמו זה, וכמו: וְקִנֵּא את אשתו, במדבר ה
קצף על מעילתה באהבתו לתתו
לאחר מבלעדי אישה· ובי"ת
הוא צרת עין בלבד· וכן יבוא
בבי"ת לענין חמדה שבאה מקנא:
אל תְּקַנֵּא בעשי עולה, בראותו משלי גז
הצלחת עושי עול, והוא צדיק
ירע לו זאת ויתעורר כעסו, וזה
ממה שיביאהו לאחז דרכו: כי פס עג
קִנֵּאתִי בהוללים, צרת עין וכעס
על שלותם· וכן כל שהוא בבי"ת
רק כעס המקנא ולא יפול פעול
במקונא· וכל שקשורו בלמ"ד,
ענינו התעוררו רוח גבורה בנפש
לנקם נקמת דבר בעד המעול
ולהציל כבודו: אשר קִנֵּא לאלהיו במדב' כה
(זיך ערייפערן, איינע בעלייד=
גונג רעכען): הַמְקַנֵּא אתה לי, פס יא
הנותן לב לנקו' עבור כבוד זולתו:
קַנֹּא קִנֵּאתִי ליי, נוקם נקמת יי מ"א יט
בעובדי פסל והציל כבוד הש"י·
וכן בא נרדף עם נקמה: והמה זכרי' ח
גדולה קִנֵּאתִי לה: וַיְקַנֵּא יי לארצו
ינקום בשביל חרפת ארצו ובא
פ"א בל' כמו בבי"ת: וַיְקַנְאוּ תהלי' קו
למשה במחנה, שענינו קנאו בו
על גדולתו במחלוקת קרח· ובא
לענין פעל סבה: הם קִנְאוּנִי בלא דברים לב
אל (רייצען, איפערזיכטיג מא=
כען): וַיְקַנְאוּ אותו מכל· ובא מ"א יד
פ"א לטוב: וַיְקַנְאֻהוּ כל עצי עדן יחזק' לא
(בענידען):

ההפעיל

הִהפעיל ג"כ: יַקְנִיאֻהוּ בזרי' דברים לב
(רייצען): ואני אַקְנִיאֵם בלא שם שם
עם (פערדרוס מאכען) אסבב להם
קנאה וכעס כי ענינו ג"כ הקנטה:
ובפסיליה יַקְנִיאוּהוּ: סמל הקנא' תהלי' עח
הַמַּקְנֶה בה"א ת"א· המקניט: יחזק' ח
קַנָּא תה"ש: אל קַנָּא (איי= שמות כ ז
פערער), בהש"י ראוי
המדה הזאת לפי שכשהוא מודיע
כבודו לעם, והם ימירו כבודו
בע"ז, לכן ראוי לו לקנא על כבודו
אשר יתן אותו לפסילים ע"כ
תמצאנו רק בע"א· ורק בן אנוש
קנוא בדמיון אבל השם קנא באמת
אשר לו הכבוד באמת· ע"כ אמר:
אנכי יי אלהיך אל קַנָּא· והבן: דברים ה
ובנ"א: קַנּוֹא ונוקם יי· קנוא נחום א
במחשבה חס על כבודו ונוקם
בפועל· ובתל' קַנָּאִים פונעין בו
(רעליגיאנס = איפערער):
קִנְאָה שמ"נ: ועבר עליו רוח במדבר ה
קִנְאָה (איפערזוכט)
קנאת איש באשתו, שתתן כבודו
לאחר: כי קִנְאָה חמת גבר, משלי ו
כי יש קנאה בסבה, ויש רק
חשד: קשה כשאל קִנְאָה, בי ש"ש ח
כאשר האהבה עזה אז הקנאה
קשה, וכל עופת עין מעוררת
קנאה וזה בקנאת נשים· ומין
הב' קנאת איש מרעהו: כי היא קהלת ד
קִנְאַת איש מרעהו (נייד, נאכ=
איפער) כשרואה אדם יתרון
ומעלה בזולתו חומד להדמות
אליו כי יהי' ממנו לטוב, כאמרם
קִנְאַת סופרים תרבה חכמה

(נוזה

קמח

ש"א כח קֶמַח שק' זלדגן הנטחן: ותקח קמח וחלש (מעהל):

קמט

קָמַט פ"י בב"ב' הקל ענינו קפול עור הבשר וכווץ
איוב טז עד שנעשו בו סדקים: וַתִּקְמְטֵנִי לעד היה (רונצען, פאלטען מאכען). ר"ל קמטי עורו עד על רזון שלו: אף בערבי קמט עקידת הרגלים:
שם כב הפועל: אשר קֻמְּטוּ ולא עת: עשו קמטי זקנה לפני עת. ובתל' בית הקמטים, כמו בית השחי, ובין וחחת דדי האשה שהעור מתקפל שם:

קמל

קָמַל פ"ע בנינו קל ענינו
ישעי' לג כמישה: לבנון קָמֵל
שם יט (וועלקען) קנה וסוף קָמֵלוּ:

קמץ

קָמַץ פ"ע בנינו קל ענינו לקיחת
ויקרא ב מלא קמץ: וְקָמַץ משם מלא קמצו (האנדפאלל נעהמען) ע"ש חפן:

קֹמֶץ תה"ש למלא פיסת יד:
שם שם מלא קֻמְצוֹ (האנדפאלל): ובתל' אין הַקֹּמֶץ משביע את
בר' מא הארי, מזה: כשבע שני השבע לִקְמָצִים פי' מלא קמץ לכל גרגיר. והרמב"ן פי' קמצים תאר לחפירו' שבקרקע שאוצרים שם התבואה כמו גומץ בגימ"ל, והחילוף הזה מצוי: הפחת הגדול תר' קמצא רבא: ושם *קַמְצָן בתל' תאר לכילי הקומץ ומאמץ וקופץ ידו

מלחת

מלחת היפך נדיב שידו פתוחה. כי יש בכלל קמץ ל' סגירה ועצירה ויתכן לקמצים לצבור ולאסוף ולא להוציא:

קמש

קִמּוֹשׂ שם מין עשב זר: קִמּוֹשׂ ישעי' לד
וחוח (אונקרויט, ווילדעס גראז): עלה כלה קִמְּשֹׂנִים. משלי כד
וע"א קִמּוֹשׂ יירשם חוח באהליה' הושע ט
(טוהרע דיא מעלס נעססעלן ראספען) כי קמש בערבי קבוץ וגריפה (נעססעלן סאמלען) וכן ת"י קרסלין וחוח, חחולין. מיני חיה:

קנא

קִנֵּא פ"י בכ"ב' הפעל עיקר ענינו הפעליות תכונת הנפש ומתחרה בסבת זולתו לעשות מעשה לטוב או לרע על ענינים שונים לפי מה שהוא בא בקשור. וכשנ"ע מלת את או בבי"ת הוא לרעה, התעוררות רוח קצף ורעה עינו בטוב זולתו:
וַיְקַנְאוּ אותו פלשתים (בעניידן, בר' כו
אייפערזיכטיג זיין). וכל שהוא ממין הזה הוא שהמקנא חושב בלבו שהטובה והיתרון שיש לזולתו ראוי לו יותר וכאלו נשללה ממנו. או שעכ"פ גם הוא ראוי אליה, ע"כ נופל לרוב בשני עצמים דומים בערך ומעלה:
וַתְּקַנֵּא רחל באחותה על היתרון בר' ל
שלה: וַיְקַנְאוּ בו אחיו, למה שם לז
שאהב אביהם אותו יותר מהם:
יְקַנֵּא את יהודה. וימצא היפרש ישעי' יא

מעט

שם שם הַקָּנִים׃ שלשת קְנֵי המנורה׃
שם שם ירכה וְקָנָהּ׃ וכס"נ׃ כפתריהם
שם שם / ישעי׳ מו וקנֹתָם׃ ויש קנה שם מדה׃ וכסף
בַּקָּנֶה ישקלו (טנעללוואגע)׃ וי"א
יחזק׳ מ שהוא זרוע המאזני׃ קְנֵה המדה
שם מח (רוהטע, אמאסטטאב)׃ מלו
הַקָּנֶה׃ ג) ויש מין בשם כדמות
ירמי׳ ו קנה׃ וְקָנֶה הטוב מארץ מרחק
שמות ל (געווירץ-ראהר, קאסיא)׃ וּקְנֵה
יחזק׳ כז בשם׃ קדה וְקָנֶה׃

מִקְנֶה
שת"ז לקנין בקר וצאן׃
במדב׳ לב וּמִקְנֶה רב היה (פיה-
ברא׳ יג נוכט)׃ רעי מִקְנֵה אברם׃ מִקְנֵה
שם כו / שם לא צאן וּמִקְנֵה בקר׃ מִקְנֵה קנינו׃
שמות יז / שמות י ואת מִקְנַי בצמא׃ וגם מִקְנֵנוּ ילך
ישעי׳ ל עמנו׃ ירעה מִקְנֶיךָ׃ לְמִקְנֵיהֶם
יהושע יד / איוב לו ולקנינם׃ וע"א׃ מִקְנֶה אף על
עולה, ת׳ מקנא ע"ש קנא, וי"א
כי המקנה ידעו מתי יעלה רעם׃

מִקְנָה
שמ"נ או ת"הש כמו
ברא׳ כג קנין׃ לאברהם לְמִקְנָה
(אנקויף, בעזיטץ, אייגענטוהם)׃
ירמי׳ לב בספר הַמִּקְנָה (קויפבריף)׃
ברא׳ יז וּמִקְנַת כסף (געקויפטעס גוט)׃
ויקרא כה תרבה מִקְנָתוֹ, ר"ל כסף מקנתו׃
שם שם / ברא׳ מט מכסף מִקְנָתוֹ׃ ופ"א בל"ז׃ מִקְנֵה
השדה והמערה׃

קנם

שה"ש ד קִנָּמוֹן שם עץ בשם׃ וקנה
וְקִנָּמוֹן (געווירץ-ראהר,
שמות ל ציננאמאו"ם, ניאאט)׃ וְקִנְּמָן
בשם׃

קנן

קִנֵּן פ"י בנינו פיעל ענינו נגזר
משם קן, הוא חדר העופו׃

קננו

קִנְנוּ כל עוף השמים (ניסטען)׃ יחזק׳ לא
כיונה תְּקַנֵּן׃ צפרי יְקַנֵּנוּ׃ מְקֻנַּנְתִּי ירמי׳ מח / תהלי׳ קד
בארזים׃ ירמי׳ כב

קֵן שת"ז למדור עוף׃ ודרור תהלי׳ פד
קֵן לה (נעסט)׃ ועצה"ש
למדור אדם׃ עם קִנִּי אגוע׃ קִנִּים איוב כט / ברא׳ ו
תעשה את התבה (צעללען), חדרי׳
מחולקים כקנים ליונים׃ וכא על
האפרוחים שבקן׃ ותמצא כַקֵּן ישעי׳ י
ידי (פאנגעוועסט)׃ כי יקרא קַן דברי׳ כב
צפור׃ כנשר יעיר קִנּוֹ׃ שם לב

קנץ

קִנְצֵי שמ"ז׳ ענינו לדעת
המפרשים כמו קץ׃
עד אנה תשימון קִנְצֵי למלין איוב יח
(ענדע) ועד אנה במקום מתי,
והוא רחוק׃ והנכון כי ענינו לבוט
דברי הבל׃ ואמר אל איוב עד
אנה תשים למלינו לבוט שפתים
ללא יועיל לאמר שהם בלי דעת
ותאמר אלינו תבינו ואחר נדבר,
ובכ׳ הפסוקים בא הרבים ליחיד
והתרג׳ נרא׳ קרוב לע"ז שתרגם
הרפתקי׃ וי"ל עוד מל׳ קנט,
שהוא כעס וקצף׃ כי ט׳ וצ׳
מצאנו בחלוף, וכבר אמרתי כי
נקט וקנט קרובים, בל׳ כעס
והקצפה וקוץ בדבר׃ עד אנה
תקניט ותקוץ בדברינו׃

קסם

קָסַם פ"י בנינו קל ענינו הגדת
העתידות בלהט
החרטמים׃ קֹסֵם קסמים (וואהר- דברי׳ יח
זאגען)׃ הפעל והשם ממנו לא
יפול רק על מגידי העתידות
בהשבעת

איוב ס (נאכאייפער): ופותה תמית קנאה,
משלי יד של כעס: ורקב עצמות קנאה,
החומד ואין לו הכשרון להשיג
המעלה שהוא מתקנא בה׳ ע״כ
אמרו הקנאה והתאוה והכבוד
ישעי׳ מג וכו׳: ויעט כמעיל קנאה (איי־
פער): הוא התלהבות רוח
גבורה לנקום על דבר יושר
משלי טע להציל עשוק מעושקו: קנאת
ביתך אכלתני, הכעס על העול
קהלת ט ופחיתות הכבוד והמחולל: גם
שנאתם גם קנאתם, כי השם הזה
יתפרש בכ״מ לפי ענינו פעם
לטוב ופעם לרע, פעם במחשבה
ופעם בפעל נקמה, ובפרט בש״מ
ענינו אם על המקנא זולתו לרעה
או על המקנא בעבור כבוד
הזולת לטוב, וכולל התעוררות
רוח חמה ונקמה וכעס והרבוי:
במדבר ה מנחת קנאות (איפערזוכט):
איוב לו מקנה שמו״ז כמו מקנא: מקנה
אף על עולה, כמו סמל
הקנאה המקנה, ר״ל האף מוסף
ומתגרה בעבור העולה וע״ש עול:

קנה

קנה פ׳ גב״ב הקל ענינו
השגת חפץ היות שלו
ברא׳ כה או במחיר או בפעולה: אשר
קנה אברהם (קויפען, ערווערבען,
אנשאפפען, זיך איינען אאכען,
אין בעזיטץ נעהמען, הערפאר־
משלי עח ברינגען): הר זה קנתה ימינו: יי
משלי ח קנני ראשית דרכו: כי אתה
תהלי׳ קלט קנית כליותי, בריאה: עם זו
שמות טו קנית:
ברא׳ יד קנית: קנה שמים וארץ: קנה
משלי יז

חכמה מה טוב: ויקן את חלקת ברא׳ לג
השדה: תחבולות יקנה: קונה משלי א
לב אוהב נפשו (געווינגען) יודע שם יט
לקנות לב זולתו לאהבה:
הנפעל: ונקנה השדה: עוד ירמי׳ לב
יקנו בתים: שם שם
ההפעיל ענינו מנוי לרעות
מקנה: אדם הקנני מנעורי (נוס זכרי׳ יג
פיההירט זעטלען א׳ נוס האוי־
דעלסאאן אאכען):

קנין שם או תאר לכל אשר
ברשות העצם ומיוהס לו
אם במחיר או בהשגה: עשה יחזק׳ לח
מקנה וקנין (גוט, איינענטהום,
האב, פערמעגען, ערווערב):
קנין כספו (קויף): ואת כל שמות כא
קנינו: מקנהם וקנינם: ובכל ברא׳ לו / שם לד
קנינך קנה בינה, בכל הון שלך: משלי ד
מלאה הארץ קנינך, כי היצורים תהלי׳ קד
קנה השם: ובדב״א נקראו כל
מעלות ותארים שישיג האדם
בהכנות ולמוד, קנינים (איינענ־
טשאפטען):

קנה, א) יש שם לשבלי קש,
והגדלים בסוף, ומטה,
וכל העשוים בדמות קנה: קנה ישעי׳ יט
וסוף קמלו (ראהר, שילף): קנה שם מג
רצוץ לא ישבר: משענת הקנה מ״ג יח
הרצוץ (שטאב): עלות בקנה ברא׳ מא
אחד (ראהר, האלם) ג) ויש שם
לעצם בד הזרוע העגול: ואזרעי איוב לא
מקנה תשבר (ארמביין) ומזה
עצ״ה: משקדים בקנה אחד שמות לז
(ארמע), בד עגול היוצא מצד
המנורה בקנה בזרוע: לששת שם שם

איוב י ההפעיל: כגבינה תַּקְפִּיאֵנִי
זכרי' יד (גערינגען לאססען)· והשם: אור
יקרות וְקִפָּאוֹן (פערדיכטונג) וי"מ
גליד (אייז)· ות"י ערי וגליד·
והכוונה אור עבות וכבד ונראה
כקפאון, כי העב נראה כגליד,
ויקרות כבדות:

קפד

קִפֵּד פ"י בנינו פיעל· ענינו
קצר ומהירו' הזמן· והוא
תה"פ הבא בדמות פעל והפעולי
ישעי' לח נכללת בו: קִפַּדְתִּי כאורג חיי
(שנעלל, יעהלינגס ענדען) קצרתי
חיי במהירות, וי"מ ל' קציצה
וכריתת חוט החיים, ככריתת
חוט הארג, והמשל ידוע, כמו
קלו מני ארג, גז חיש ונעופה,
והענין א', ר"ל כאשר יקצר חוט
הארג לאורג· הקצר קצרה ידי,
ת' האתקפדא אִתְקַפְּדִית· ומזה
השם בתל'· לא הַקַּפְּדָן מלמד,
קצר רוח ומהיר לכעוס (יעהצארני
ניג)· וכן בא ההפעיל בתל' כל
הַמַּקְפִּיד עליו חוצץ, שכועס על
הדבר בהיותו עליו ואינו יכל
לסבלו, וכן כל המודקדק על כל
דבר קטן לקצוף עליו נקרא
מקפיד, ואמרו כל דקפיד קפדינן
יחזק' ז בהדיה· והשם: קְפָדָה בא, יום
כריתה, והאב"ע פי' קפדתי כאורג
כפלתי (צוזאממען וויקלען)· כי
הוא הולך לרוב אחר ל' קדר
שהוא ל' ערבי, ובן ת' איתקפל·
ויהי' קפדה בא צרה כפולה·
כמו הוה על הוה שאחריו:

קִפּוֹד שם שרץ עוף הכר:
ישעי' לד קאת וְקִפּוֹד (איגעל)·
שם שם ובזיי"ן לע"ז: קננה קִפּוֹז ותמלט
וי"מ (קיץ, איילע, שוודקרעטע,
שטאכעלשווין)· ואין בשמו האלה
הכרע:

קפץ

קָפַץ פ"י גב"ב· הקל ענינו
כמו קבץ שהוא אטימה
תהלי' עז וסגירה: אם קָפַץ באף רחמיו
(פערשליסען, צוריקהאלטען):
איוב ה ועלתה קָפְצָה פיה (צושליסען):
דברים טו ולא תִקְפֹּץ את ידך: יִקְפְּצוּ
ישעי' נב מלכים פיהם:
הנפעל ענינו דלוג במהירות:
איוב כד והמכו ככל יִקָּפֵצוּן (שנעלל פער
פליגען):
ש"ה ב הפיעל מזה: מְקַפֵּץ על
הגבעות (היפפען, שפרינגען),
לנתר בהם ת' לקפצא· ירקדו,
ת' יקפצון· ובתל' קפץ עליו
רוגזו של יוסף, קפיצת הדרך:

קצב

קָצַב פ"י בנינו קל ענינו כמו
חצב חטב, חתוך דבר
מ"ב ו על מדה משוערת: וַיִּקְצָב עץ
(שניידען, שניטצען) כולל חתוך
בשעור וגבול למדת דבר אחד:
ש"ה ד בעדר הַקְּצוּבוֹת (געאָרדנעט אין
רייהען)· ואמרו בתל' לִקְצֹב עליו
בשר כי הבשר מחותך במשקל
ושעור:

קֶצֶב תה"ש ז' לגבול וסדור
מ"א ז ושעור: מדה אחת קֶצֶב
אחד (בעשטיאוונג, פראפארצ

בהשבעת המתים, כי קשם בערבי חתוך גזר, והשבעה׳ ובזה תבין דברי האב״ע: בקסם־לך כזב : יחזק׳ כא
לקסם־קסם: קסמי נא לי באוב : פס פס
ונביאיה בכסף יקסומו : וקסם ש״א כח, מיכה ג
וזקן : וחפרו הקוסמים : אל ישעי׳ ג, מיכה ג
נביאיכם ואל קסמיכם, כולם על ירמי׳ כז
מגידי עתידות :

קסם

קסם שמ״ז: ולא קסם בישרא׳ במדב׳ כג
(ווארהערזאגען, וואהר־זאגעריית דורך ווארצייכען) :
קסם על שפתי מלך, ע״ש מעל׳ משלי יו
ויקסם כזב : קסם קסמים : וקסמים יחזק׳ יג, במדב׳ כב
בידם, כלי קסם : ומ״א : ומקסם יחזק׳ יג
כזב :

קסס

קוסס פ״י בניני פיעל ענינו קטיפה : את פריה יחזק׳ יז
יקוסס (אבפפליקקען) : כמו יקוצץ לדעת רד״ק : ולד״א כמו יקושש (אבלעזען, זאמלען) : כי כן בערבי ענינו לקיטה ואכילה : ובתל ע״א לו׳ יין שקוסס (קאויק ווערדן) :

קסת

קסת שת״נ לכלי הכתיבה : וקסת הסופר במתניו יחזק׳ ט
(טרייבצייג) : וי״א שהוא כלי הדיו : כי מנהג הקדמונים לתלות כלי הכתיבה בחגורה אשר במתניהם :

קעע

נקע פ״י בכ״בי הנפעל ענינו נסיחה ועקירה והעתקה ממקומו : פן תקע נפשי ממך ירמי׳ ו
(אבגעטרעננט, פערריקקען) :
תעקר ותסור מהם : ותקע כף בראש׳ לב
ירך יעקב נפרדה וסרה ממקומה (ציך אבזאנדערן, אבלעזען) : כאשר יחזק׳ כג
נקעה נפשי מעל אחותה :

הפיעל בתל׳ ענינו חטיטת ועקירת דבר ממקום שקבוע בו : מקעקע כל חבירה (נידעררייסען) עוקר המריש מן הבירה : לקעקע את ביצתן (אויסרייסען) :

קעקע תה״ש ענינו חריתה וחקיקה בתוך הגוף :
כתבת קעקע (איינגעגראבענע ויקרא יט
טריפט, איינגעטעטע מאהל) : דמות אותיו׳ חרותים בעור הבשר ומשוח בצבע שיהיו רשומם נכר וקיים :

קער

קערה שת״נ לכלי משרת שנותנין בו המאכל הנשפך מן הקדרה לפני האוכלי׳ :
הקערה האחת (שיססעל) : קערת במדב׳ ז
כסף : את הקערות: את קערותיו: פס פס, במדב׳ ד
שקערורות ע׳ שקע : שמות לז

קפא

קפא פע״ו בכ״ב : הקל ענינו קרישת דבר הנגר, או כמו צפה : קפאו תהומות בלב ים שמות טו
(געפרירען, געריננען, שוואמען אויפען, דיכט ווערדען) :
הקפאים על שמריהם (אבגעהאפט צפני׳ א
טווייסען), כיין השוקט ועומד כדבר קפוא וגליד החוק וקבוע על פני המים או כמו צופה, ויצף הברזל ת׳ וקפא, כן גם הגליד צף מעל המים :

שם שם על ארבע קְצוֹתָיו: ותקופתו על
תהלי' יט קְצוֹתָם, ע"צ השאלה קרא
הרוחות הנוטות ימין ושמאל
איוב כו קְצוֹת׳ ובא על החלק: הן אלה
קְצוֹת דרכו (איין טהייל, איין גע=
רינגר טהייל, עטוואס) כמו קצה
מ"א יב חלק מועט מכל: ויעש כהנים
מִקְצוֹת העם, הפחותים׳ הקוצי׳
ומפרשים ומוסרים:

מִקְצָת
תה"ש לחלק קטן מכל:
נחמי' ז וּמִקְצָת ראשי (איין
דניאל א קליינער טהייל): וּלְמִקְצָת הימי׳
שם שם (נאך איינגע טאגע): וּמִקְצָתָם
שופטי' יח יעמדו לפני המלך: מִקְצוֹתָם
בר"א מז אנשים בני חיל׳ ובס"ז: וּמִקְצֵה
יחזק' לג אחיו לקח: איש אחד מִקְצֵיהֶם,
משפטו ממקציהם:

שמות לו **קִיצוֹנָה** תה"שני: שפת היריעה
הַקִיצוֹנָה (איסערע
שם כו ענדע): הַקִיצוֹנָה במחברת:

קָצִין
שת"ז לנגיד וראש ומנהיג:
שופטי' יא לראש וּלְקָצִין (פערוואל=
טער, הערר, אנפיהרער, בע=
פעהלסהאבער) ובפרט למנהיג
עם צבא׳ כי ראש וסוף אחד
בעברית בשם קצה, כמ"ש ונקרא
הראש קצין, כמו נזיר אצילים
מל' הפרשה׳ שהוא מופרש
ומורם מהמון, או ע"ש פנות
ישעי' ג העם פאתי מואב: שמלה לכה
יס שם י קָצִין תהיה לנו: קְצִינֵי אנשי
ישעי' א המלחמה: קְצִין עם: כל קְצִינַיִךְ:
שם כב

קצה

קֶצַח
שם מין זרעוני גנה:
שם כח וחפיץ קֶצַח (פענכעל,

טווארצער קיאמען)׳ קצין כש׳
קצה:

קצע

הַקְצַע
פ"י בנינו הפעילו ענינו
ויקרא יד קליפה: יַקְצִיעַ מבית
סביב (אבשעלען, אבקראטצען,
אבהאבען)׳ יסיר הקליפה ובא
נרדף עם הקצות׳ וי"א שהוא
נרדף עם קטע בארמית ובערבית
שענינו החתוך׳ ובתל' הַקְטֵעַ הוא
קצוץ רגל, ויש ענינו עשות זוית:
יחזק' מו לארבעת מְהֻקְצָעוֹת (ווינקעל=
פערמיג):

מַקְצֻעָה
שם כלי חרש לקלף
הנסרי' להיות חלק:
ישעי' מד יעשהו בַּמַקְצֻעוֹת (האבעל,
שניידאמעסער) וי"א שהוא כלי
מדת הבנאים לישר הזויות (ווינ=
קעלמאס)׳ ומ"א:

מִקְצוֹעַ
תאר לזוית: בְּמִקְצֹעַ יחזק' מו
החצר (ווינקעל): מִקְצֹעֵי שם שם
החצר: לשני הַמִּקְצֹעֹת: שמות כו
וּמִקְצֹעֹתָיו לו׳ ומ"א: לְמִקְצֹעוֹת יחזק' מו
המשכן: שמות כו

קְצִיעוֹת
שם בשם מה: מור תהלי' מה
ואהלות קְצִיעוֹת
(קאסיא, רינדע)׳ ולפי שחסר
הוי"ו פי' האב"ע, קציעות כל
בגדותיך (דיא פאלטען) מן
מקצעות:

קצף

קָצַף
פ"י גב"ב יהקל ענינו רגז
ורתיחות כעס גדול,
וקשוהו לרוב במלת על: פרעה בר"א מא
קָצַף על עבדיו (צירנען, אויפגע=

זמן, טערמין, פֿאַרם) החתוך
והחטיבה על אופן אחד: לְקִצְבֵי יונה ב
הרים יסדתי, מקום סוף וגבול
הגוף, ושוה לקצוי: הקצה
התחתון שבו כלה הגוף, גבתל',
דבר שיש לו קִצְבָּה (בעשטימ-
טעס מאס אודר געוויכט). כל
דבר משוער בכמות מדה ומשקל
כמו דבר פסוק שכולל ג"כ חתוך
ושעור:

קצה

קָצָה פ"י גב"ב׳ הקל ענינו
שוה במעט אל קצץ,
מורה לעשות קץ וסוף וכליון
לדבר: קְצוֹת עמים רבים (ענדע חבקוק ב
מאכען, גאר אויסמאכען, אב-
שניידען:
הפיעל: מְקַצֶּה רגלים חמס משלי כו
שותה, ל' השחתת חנם, ויש
ענינו כמו קוץ: החל יי לְקַצּוֹת מ"ב י
בישראל (איבערדריסיג זיין):
ההפעיל ענינו ל' הפרשה
והבדלה: את העפר אשר הִקְצוּ ויקרא יד
(אבזאנדערן, וועגגעהאָט) ובתל'
וגם הקל מזה קוֹצֶה ומפריש עליו
תרומה ומעשר: ואחרי הִקְצוֹת שם מג
את הבית, הסירו עפר מן הבית
בקצה אחד וי"ת כמו הקציע.
ושם מְקֻצָּה בתלמ' ידוע, לדבר
מפרש ומבדל לטלטלו בשבת:
קָצֶה שת"ז לפאה גבול ראש
או סוף דבר במקום או
בזמן: מן הַקָּצֶה אל הַקָּצֶה: שמות כו
כל העם מִקָּצֶה (דאַז ענדע): עיר בראשית יט
קְצֵה גבולך, העיר האחרונה במדבר כ
שבגבולו

שבגבולו: אל קְצֵה ארץ כנען שמות יו
(אנפאנג), כי פאת כל דבר הוא
ראש וסוף בהצטרפות החלק
המקבילו, כי העומד לימין המקו'
יהיה השמאל קצהו והעומד לשמאל
יהיה ימין קצהו: וּלְמִקְצֵה השמים דברים ד
ועד קְצֵה השמים (פאן איינעם
ענדע ביז צום אנדערן, או פאן
אנפאנג ביז צו ענדע) מראש ועד
סוף, ועל הזמן: מִקְצֵה חמשים בראשית ח
ומאת יום, ביום שכלים בו ק"נ
יום והיום ק"נ בכלל ע"ש קצץ:
מִקְצֵה שבעת חדשים: מִקְצֵה יחזק' לט
שלש שני' בסוף שנה השלישית. דברים יד
וכן יאמר על חלק מכל: וירא במדבר כב
משם קְצֵה העם (איין טהייל)
ראש המחנה או סופו. וכל אחד
הוא קצה: אפס קָצֵהוּ תראה: שם כג
ומִקְצֵה אחיו לקח חמשה, ואין בראשית מז
המ"ם שמוש כ"א סימן המשקל,
כי אין הקוף דגושה, ואמרו מן
החלשים שבהם עיין באור: איש ישעי' נו
לבצעו מִקָּצֵהוּ (פאן אללען זייטען).
ומ"א: ואין קֵצֶה לאוצרותיו שם ב
(ציעל) שעור גבול וסוף. לא ישבעו
לומר די. ובס"נ: מִקָּצָה מזה שמות כה
וכרוב אחד מִקָּצָה מזה:
קְצָוֹת שת"ז לפאות, וגבולי
הגוף: על קַצְוֵי ארץ תהלי' מח
(דיא אייסערסטע ענדען): רחקת ישעי' כו
כל קַצְוֵי ארץ. ובס"נ: וייראו תהלי' סה
יושבי קְצָוֹת: בארבע הַקְּצוֹת שמות לח
והסמיכות: משני קְצוֹת הכפרת: שם כה
מִקְצוֹת כנפיו ועד קְצוֹת כנפיו: מ"א ו
בורא קְצוֹת ארץ: על שני קְצוֹתָיו: ישעי' מ שמות כח
שם כז
על

פס יא קוצץ מעות : כי עוד קץ למועד :
פס יג עד מתי קץ הפלאות : ויפח לקץ
חבקוק ב ולא יכזב, ע"ש יפח . ומזה נקרא
בדב"א, זמן הגאולה עת קץ :
איוב ו ומה קצי כי אאריך נפשי (בעֵ-
שטיממונג) ר"ל מה יגיע לי לעת
קץ הפסק היסורים בזמן מיועד .
תהלי' לט שאליה אקוה : הודיענו יי קצי
(דאָז ציעל) , כי גם קץ והפסק
נאמר על זמן הקצוב לפסוק .
כמו קץ כל בשר זמן מיועד
ישעי' לז לפסוק : מרום קצו חבלית גבוה
מקומות . ובחנת ותדע, כי ב"מ
שהקץ מתאר הזמן או גוף . או
שיבוא פעל בא הגיע עליו .
ענינו הפסק הזמן או כליון הדבר .
עמוס ח כמו : בא הקץ על עמי . וכל
שהזמן מתאר הקץ ענינו זמן
מיועד ומגבל . קנצי ע"ש קנץ :

קצר

קָצַר פע"ו גב"י הקל העומד
הוא ממאמר האיכות
והכמות היפך ארך . וענינו לתאר
פחות משעור הראוי בגוף או
ישעי' כח בזמן : כי קצר המצע מהשתרע
משלי י (קורץ זיין) : ושנות רשעים
תקצרנה (אבגעקירצט ווערדען)
ישעי' נ ומ"ש הנות בלשון : הקצר קצרה
ידי מפדות (אונמעכטיג זיין) כמ"ש
בדי היכלת הגיע ידו השיגה ידו ,
כן יאמר בהעדר היכלת קצר ידו :
במדב' יא היד יי תקצר . וע"א : ותקצר נפש
שם כא העם בדרך (איבעררדריסיג ווער-
דען) קצה נפשם בטרח הדרך ,
ולכן קשורו בבי"ת . וכל קצור
נפש הוא נשימה קצרה מדבר
שופטי' י קשה לסבל : ותקצר נפשו בעמל
ישראל . לא היה יכל לסבל עוד
זכרי' יא ולהתאפק על עמלם : ותקצר
נפשי בהם , קצה נפשו בהם
לסבל אותם עוד , ע"ש כחל :
שופטי' יו ותקצר נפשו למות . הוא קצירת
נשימה מלחץ עד שהיה קרוב
למות מקצף . או ותקצר נפשו
איוב כא (בחייו ובקש) למות : ואם מדוע
לא תקצר רוחי (טוועהראיטהיג
זיין) קצירת רוח נשימה מעצב
מיכה ב וכעס : הקצר רוח יי , המפרשים
פירשו על הנבואה , ואני אפרש
כענין קצר רוח (יעהצארניג) היפך
ארך רוח . או כפי' רשי אין רוחו
רחבה עליו . והיוצא , נופל רק
בקצירת תבואה מן השדה . כי
מנהג הל' לשמש בפעלים נרדפים
לענין אחד . וכ"א ואחד לדבר
מיוחד , כמו נודע , נופל רק כדבר
קשה כמו קרן , זרוע , עץ . קצץ ,
בפתיל , בבשר , ובשערי וקצר
ויקרא כג בתבואה . עיין ח"ג : וקצרתם
ש"א י את קצירה (ערנדטען) : קצרים
ישעי' יז קציר חטים : וזרעו שבלי יקצור
בחולם . כי פעלי ק"ל שהם עומדי'
ויוצאים יבאו העומדים בפתח
והיוצאים בחולם , ע"כ שנורת
תקצרנה צ"ל יוצא ע"ש שכח .
הושע י ועצה"ש : עולתה קצרתם (איינ
ערנדטען) : זורע עולה יקצור־און :
משלי כב
איוב ד וזורעי עמל יקצרהו :
משלי' קב הפיעל מע"א יוצא : קצר ימי
(אבקירצען) : וכתל' מ"ש להאריך
אין רשאי לקצר! :

התפעיל

זכרי' א בראכט זיין) : וְקֶצֶף גדול אני
קוֹצֵף · ובכל קצף עשית רושם
רעה בנקצף על הרעה שעשה :
מ"ב ס וַיִּקְצֹף נעמן וילך :
דברי' ט ההפעיל : הִקְצַפְתָּ את יי (ער
תהלי' קו צירנט) : וַיַּקְצִיפוּ על מי מריבה
(צום צארן רייטצען) :
ישעי' ח ההתפעל : וְהִתְקַצֵּף וקלל
במלכו (טייאען פאר-וואוטה) :

קֶצֶף שמ"ז נרדף לכעס ורגז
במדב' א ואף וחמה וזעם : ולא
יהיה קֶצֶף (צארן, פערדרוס) כי
ישעי' ס הקצף עושה רשם ענש : בְּקֶצֶף
תהלי' לח הביתיך : אל בְּקֶצְפְּךָ תוכיחני ·
הושע י וע"א : כְּקֶצֶף על פני המים (טויא-
בלאזען) הם האבעבעות שעל פני
המים מחוזק השטף ומרתיחה ·
יואל א וע"א · ותאנתי לִקְצָפָה , פירשו
בו מארה ורש"י פ"ע למפח נפש ·
וי"לע ל' שבירה · כי קצף בערבי
שבירה (ברוכשטיקע) :

קצץ

קָצַץ פ"י כב"ב · הקל ענינו
נרדף עם קצב קצר ,
דברי' כה שענינו כריתה והתוך : וְקַצֹּתָה
ירמי' ט את כפה (אבהויען) : על כל קְצוּצֵי
פאה , מן קץ , השוכנים בסוף
הישוב אך ת"י מקפי פאתא :
מ"ב יח הפיעל : בעת ההיא קִצֵּץ
תהלי' קכט חזקיה , ת"י קלף כמו הקצו : קִצֵּץ
עבות רשעים (ענטצוייא שנידען) :
שמות לט קִצֵּץ פתילים : וַיְקַצְּצוּ את בהונו'
שופט' א (אבהויען) · ובתל פועל : הקוצץ
מעו' לחתנו (בעטטיאאן , פעסט-
זעטצען) רבית קְצוּצָה שקוצב לו
כמת יתן :

קץ

קֵץ שמ"ז ענינו סוף וכליון
והפסק · כי רובו לתאר
ברא' ו הפסק זמן : קֵץ כל בשר (ענדע ,
אונטערגאנג) גזיר' קְצוּבָה שיכלה ·
ואין לדמותו אל קצה · כי קצה
הוא תואר לחלק הסוף והגבול ,
שהוא חלק האחרון מהשלם ·
וזה שמ"ז לגמר הדבר · ר"ל הפסק
איוב כב זמן הויה : ואין קֵץ לעונותיך
תהלי' קיט (אויפהערן) : לכל תכלה ראיתי קֵץ ,
איוב טז קֵץ · ע' קוין · הֲקֵץ לדברי רוח :
ישעי' ט ולשלום אין קֵץ (אהנע ענדע
שס ס אויפהערן) : אין קֵץ לכל עמלו
ברא' ד כלם ל' הפסק : ויהי מִקֵּץ ימים
ברא' מא (נאך אייניגער צייט) : מִקֵּץ שנתים
ימים (נאך) לאחר שנגמרו וכלו
שנתים , כתרגומו מסוף , והעד
ימים · וזהו ההבדל שבין מקצה
ובין מקץ , כי מקצה נופל בגוף ,
והקצה , הוא החלק והגבול בדבר ,
אבל מקץ נופל רק בזמן כשכלה
ועבר הזמן , ולכן מִקְצֵה שלש
דברי' טו שנים בסוף שנה השלשית : מִקֵּץ
שבע שנים תעשה שמטה , אחר
כלות ז' שנים שלמות ולא כדברי
האב"ע שאמר שהוא מראש , כי
אין קץ חלק מהשלם כמו קצה ·
כי לא תוכל לומר מקץ הבית ,
כ"א מקצה הבית · אבל תאמר
איכה ד מקץ ימיכם : קרב קִצֵּנוּ מלאו
ירמי' נא ימינו : בא קִצֵּךְ אמת בצעך ·
ויש בענינו ל' קצבה ויעוד לדבר ,
איוב כח שיהיה אחרי כלות דבר : קֵץ שם
דניאל ח לחשך : כי לעת קֵץ (אייגע געזעצטע
וויססע בעטטיאאטע צייט) , מן

אל בניו (וואהאן בערופֿען) :
סס כ ויקרא לכל עבדיו (וואה-
אנן קאממען לאססען) · ומ"ש
שמות לג יעוד ובחירה : ראה קראתי
בשם (ערנענגען, בעשטיממען ,
ישעי' מג ערוועהלען) : קראתי בשמך
ישעי' מ לי אתה (בענענגען) : לכלם בשמות
יקרא, מגביל ומיחד כ"א בשמו
לעניננו · וכל קרא בשם הוא
התיחדות · אך כל קרא בשם יי
ישעי' מט הוא להתפלה : מבטן קראני :
סס מא קרא הדורות מראש · ומ"ש
תהלי' לו תפלה : זה עני קרא ויי שמע
סס יז (אנרופֿען, אנבעטען) : אני קראתיך
יונה א כי תענני : קום קרא אל אלהיך ·
ישעי' מ ומ"ש הרמות קול : קול קרא
במדבר (וויט רופֿען, שרייען) :
סס נח קרא בגרון אל תחשך : ותקרא
מ"ב יח
משלי יב קשר קשר , או לכרוז : ולב
כסילים יקרא אולת (וויט אויס-
סס כ רופֿען) : רב אדם יקרא איש חסדו,
אסתר ו יפרסם ברבים להתפאר : ויקרא
לפניו ככה · ובקשור מלת על הוא
קבלה וזעקת חמס על איש או
איזה קריאת בשורה לרעה :
דברים טו וקרא עליך אל יי (שרייען, קלאגען,
סס כד אנקלאגען) : ולא יקרא עליך ·
ישעי' נט אין קורא בצדק, ר"ל קורא על
יחזק' לח איש : וקראתי עליו לכל הרי ·
איכה א קבוץ לרעה : קרא עלי מועד :
סס ב תקרא כיום מועד , ל' אסיפה
יונה א וקבוץ ע"י הכרזה , לרעה : לך
אל נינוה וקרא עליה , פורענות ·
דברים יז ומ"ש קריאה בספר : וקרא בו כל
ירמי' לו ימי חייו (לעזען) : המגלה אשר
קראת

קראת : בקרא ברוך בספר פֿאר- סס סס
לעזען) : ויקראהו שפן · ומ"ש מ"ב כב
במקום צווי : ויקרא הוציאו כל בר"א מה
איש (בעפֿעהלען) יועצ"ה : ויקרא תהלי' קה
רעב (הערבייא רופֿען, ענט-
שטעהען לאססען) : כי קרא יי מ"ב ח
לרעב · וע"א : ויקרא שם (בנ- רות ד
ריהאט זיין, פֿערנאננט ווערדן) :
קראו בשמותם עלי אדמות · תהלי' מט
וי"מ יקראו הבנינים בשמם
לזכר עולם , ע"ש שם :
קראו בשמו , ר"ל הללו וגדלו · תה' קה
ויש בא באל"ף כמו בה"א : מדוע ירמי' יג
קראני אלה (צוקאממען) : וקראהו בר"א מב
אסון : פן יקראנו אסון : שתים סס סס
ישעי' נא
הנה קוראותיך : את אשר יקרא בר"א מט
אתכם · והרא"א מפ' מזה , רב
אדם יקרא איש חסדו ע' ביאורו :
כי תקראנה מלחמה (זיך עראייג- שמות א
נען) · ומ"ש כמו לקראת : צדק ישעי' מא
יקראהו לרגליו (ענטגעגען קאמ-
מען) :
הנפעל : כי שם יי נקרא דברים כח
עליך (גענענט ווערדען) : כל ישעי' מג
הנקרא בשמי (זיך נעננען) ונקראה אסתר ב
בשם (גערופֿען ווערדן) : אשר לא סס ד
יקרא : ואני לא נקראתי : נקרא סס סס
בספר משה (פֿארגעלעזען ווער- נחמי' יג
דען) : ויהיו נקראים לפני המלך · אסתר ד
ומ"ש מענין קרה ופגיעה : שבר ירמי' ד
על שבר נקרא · כמו נקרה (זיך
ערא‍ייגנען , ערפֿאלגן א· בעגעגנן) :
ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד · ש"ב יח
ושם נקרא איש בליעל : נקרא סס כ
סס א
נקראתי בהרי הגלבוע · אשר ישעי' לא
יקרא

שם פט ההפעיל מות: הִקְצַרְתָּ יְמֵי
עלמיו (פערקירצען):
איוב יד **קָצַר** תה"ש: קְצַר יָמִים וּשְׂבַע
משלי יד רגז (קורצער דויער): קְצַר
אפים יעשה אולת (יעהצארניגע)
הוא ממהר לכעס על דבר קטן
ואינו יכל לעצר ברוחו, אנשים
האלה הם חלשי הרוח ואינם
שם שם רעים בטבע, ודומה לו: וּקְצַר
רוח מרים אולת (שוואכער,
מ"ב יט עמפפינדזאמער מענש): וישביהן
קצרי יד (אונמעכטיג, אונפער-
שמות ו מעגענד); ומ"א: מִקֹּצֶר רוח
ומעבודה קשה (בעטרעהרניג-
קייט) תאר למי שנשימתו קצרה
מרוב יגיעה:

קָצִיר יש תה"ש לתבואה
הנקצרת או לזמן קצירה
יואל ד או לקוצר: כי בשל קציר (ערנד-
דב' מז טע): אין חריש וקציר: ולקט
ויקרא יט קצירך: בימי קציר (ערנדטע-
ש"ב כא ירמי' ח צייט): עבר קציר כלה קיץ:
משלי י אגרה בקציר: כאסוף קציר קמה
ישעי' יז (שניטטער): נד קציר ביום נחלה
שם שם ע"ש נוד נדד, ויש ענינו סעיף:
איוב יד ועשה קציר כמו נטע (צווייג):
תהלי' פ תשלח קצירה עד ים (שפרעט-
צונג), כי לא יגדל זמורה בלתי
אם קצר הישנה ע"ש כסח:
הושע ו ועצה"ש: גם יהודה שת קציר
לך, י"מ כמו נטע זר, וי"מ קץ
וסוף כמו קציר תבואה בבשולה:

קרא

קָרָא פ"י הב"ב, הקל ענינו
קריאת קול ודבור על
אופנים

אופנים שונים, אם קריאת שם
או קריאת קרבות וקבוץ, או
בשורה, הודעה, זמון והכנה,
או תפלה וזעקה, או למוד, או
קריאה בספר, ומ"ש קריאת שם:
ולחשך קרא לילה (נעננען): הכי ברא' א
קרא שמו יעקב: ויקרא לו אהל שם כז שמות לג
מועד, וקשורו או בשם שם או
בלמ"ד או במלת את, כמו:
ויקרא את שמו שת, ומ"ש ברא' ה
קריאת קרבות לבוא, כשנ"ע מלת
אל הוא קריאה לסמוך לו פנים
אל פנים לקרבו אליו בל' חבה:
ויקרא אל משה (רופען, צו-פע): ויקרא א
וקראת אליה לשלום (אנביטען): דברי' כ
וכשנ"ע למ"ד או במלת את,
הוא קריאה לרחוק וע"י אמצעי
לבוא: ויקרא למשה ולאהרן שמות יב
לילה (רופען לאסטען): ויקרא ברא' כז
את עשו בנו, ומ"ש זמון והכנה
ג"כ בל"מד: ויקרא לאחיו לאכל שם לא
(איינלאדען): אני קרוא לה: אסתר ה
קראים והולכים לתמם: הקדיש ש"א ט צפני' א
קראיו: ולשלמה עבדך לא קרא: מ"א א
ומ"ש למוד והודעה ובשורה
וקבוץ: ויקרא בשם יי (עהרען, ברא' יב
בעקאנט מאכען): וקראת באזני ירמי' ב
ירושלים (פראקלאמירען, פערקינ-
דען): וקראתם דרור (אויסרופען) ויקרא כה
הודעת דבר בפרסום וגלוי: קראו ירמי' לו
צום, ל' אסיפ' או בשור' והודעה:
אשר תקראו אתם מקראי קדש ויקרא כג
(פערקינדען) ע"באור: חדש ושבת ישעי' א
קרא מקרא: אשר קרא בדבר יי ברא' מט
ועמו מ"ש אסיפה: ויקרא יעקב מ"ט א
אל

כי מורה קרוב והתנגדות ׳ ובא׳
בר״א טו ויתן איש בתרו לקראת רעהו
(געגענאיבר) שלא במקום תגועה׳
כמו נכח לעמת ׳ ועצה״ש :
במדבר כג לקראת נחשים , כי עקר המלה
משרש קרה , לאשר יקרה ויפגע׳
מן ואנכי אקרה כה , ואומר ויצא
לקראת למקום שיקרהו ויפגשהו :
וכמוהו שבר על שבר נקרא נפגש׳

קרב

קרב פע״ו דב״כ׳ הקל עניני
נגישה ודבוק במקום או
בזמן , וקרבות מקום בא בקשור
שמות יד אל : ולא קרב זה אל זה (נאהע
קאמען , זיך נעהערן , נאהע
במדבר א טרעטען) : והזר הקרב : וקרבת
דברים ב מול בני עמון , למלחמה : בקרבכם
שם כ אל המלחמה : תקרב אל העיר
שם שם להלחם ׳ ובמלת על לרעה : בקרב
תהלי׳ כז עלי מרעים מל׳ מלחמה׳ והרבה
שיאמר בהקרבת קרבן ושרות :
שמות מ בקרבתם אל המזבח : הקרבים
יחזק׳ מה לשרת את יי : קרב אל המזבח :
ויקרא ט
שם י׳ בקרבתם לפני יי : לקרבה אל
שמות לו המלאכה (זיך אן מיינער ארבייט
תהלי׳ לב וואגען , אונטערנעהמען) : כל
קרב אליך (צו נאהע קאממען)
שם לא להזיק , וכן : לא יקרב באהליך ׳
מ״א ב וע״א : כי כן קרבו אלי (זיך
פריינדליך , געפעלליג ציינן) והפכו :
תהלי׳ קיט קרבו רודפי זמה ׳ מל׳ קרב ׳
והרבה שישמש לקרבת אשה
בר״א כ למשכב : ואבימלך לא קרב
דברים כב אליה , למשכב : ואקרב אליה :
ויקרא יח אל אשתו לא תקרב , קרוב בשר :
לא

לא תקרב לגלות ערותה ׳ וקרבות שם שם
אצל הש״י הוא להושיע : קרבת איכה ג
ביום אקראך , קרוב לשמוע
ולהושיע : תקרב רנתי לפניך , תהלי׳ קיט
כמו תבוא ותשמע ותקבל ׳ ומ״ש
בזמן : קרב קצנו : קרבה שנת שם ד
השבע : ויקרבו ימי ישראל למות : דברים טו
בר״א מז
הן קרבו ימיך למות : קרבו דברים לא
יחזק׳ ט
פקודות העיר : קרבו הימים ׳ שם יב
ומ״ש הגות בלשון לזרוז והזמנה
לפעולה שאחריה ע״ש משך :
קרבו לפני יי : קרבו ויאתיון : שמות טז
ישעי׳ מא
קרב אתה ושמע : קרבו שאו דברים ה
את אחיכם : קרבו שימו רגליכם : ויקרא י
יהושע י
קרבו גוים לשמוע : לא יקרב ישעי׳ לד
להקריב : ותקרב ותבואה ׳ ומ״ש ויקרא כא
ישעי׳ ח
עוד הגות בלשון : יקרב לגברים יהושע ז
וגו׳ יקרב למשפחות בחלוק גורל :
ותקרב המלחמה , על התחלת מ״א כ
המלחמה ׳ והיוצא : ויקרב המלך מ״ב טז
על המזבח , וי״ל כמו אלי ובא :
קרב אליך אל תגש בי , במקום ישעי׳ סה
הרחק ממני :
הנפעל : ונקרב בעל הבית שמות כב
אל האלהים (היניטרעטען , זיך
דארשטעללען) : ונקרבתם בבקר , יהושע ז
והוציאו בל׳ נפעל בקריבה שהיא
להפעל לקבל דין ומשפט ׳ וקריבה
בקל הוא בעצמו הפועל :
הפיעל יוצא : וקרב אותם יחזק׳ לז
אחד אל אחד (נעהרן) : קרבו ישעי׳ מא
ריבכם (פארברינגען) : קרבתי שם מו
צדקתי , בזמן : כמו נגיד אקרבנו איוב לא
(אויפנעהמען) , כאשר יקרב אליו
אכבדהו ואקבלהו , כמוהו בתל׳
שמואל

יִקָּרֵא עליו מלא רעים, וי"ל זה ·
דברים כב יִתְּאַסְפוּ ע"י קריאה: כִּי יִקָּרֵא
קַן צִפּוֹר:
פיעל מח הפיעל: יִשְׂרָאֵל מְקֹרָאִי, ר"ל
נקראים על שם יי', או נבחרי
מן קראתי בשם:
שם מח הפועל: וּפֹשֵׁעַ מִבֶּטֶן קֹרָא
שם סה לך: לֹא קֹרָא בִשְׁמִי:
ירמי' לב ההפעיל: וַתַּקְרֵא אותם את
כל הרעה הזאת, כמו בה"א
(געקוואמען לאססען):

ירמי' יז **קוֹרֵא** שם עוף מה: קֹרֵא דָגַר
ולא ילד, וי"א שהוא
ש"א כו התרנגל: כאשר ירדף הַקֹּרֵא
בהרים:

קָרִיא שת"ז לנכבד מיוחד
בעדה נקרא לכל דבר
במדבר יו יקר שבעדה: קְרִיאֵי מועד, או:
שם א קְרִיאֵי עדה (פערזאמנעטע, פֿאר-
נעהאמע פערזאהנען)· ובס"נ הוא
יונה ג ש"מ · לענין מה שיכלול: וקרא
אליה את הַקְּרִיאָה (פערקינדיגונג,
פֿערמאהנונג):

מִקְרָא תה"ש אם לכתבי
נחמי' ח הקדש: וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא
(דיא הייליגע שריפט) · ובתל'
מקרא אני דורש · או ש"מ
ויקרא כג לקריאת מועדים: שבת שבתון
מִקְרָא קדש (בענעננונג), יום נבחר
ומיוחד לקדושה · וי"מ ע"ש
הודעת בפרסום (פערקינדיגונג):
שם פס אשר תקראו אותם מִקְרָאֵי קדש:
ישעי' א חדש ושבת קרא מִקְרָא (פייער-
שם ד ליכע פערזאממלונג) · וע"א: ועל
מכון הר ציון ועל מִקְרָאֶהָ, תאר'
לקרואים בה · וי"מ למקום מיועד
שנאספו בקריאת העדה · וע"א:
במדבר י לְמִקְרָא העדה (פֿערזאממלונג)
בא השם במקום המקור:

***קָרָאִים** שם כת אחת שהחל'
מציאותה בימי בית
שני וראש הכת ההיא צדוק
וביתו, שנבדלו מחכמי הפירושי'
והחזיקו בתורה לפי משמעות
המקרא כפשוטו, ולא לפי דרש
הפירושים, וע"ש נקראו קראים
כמו שנקראו הפירושים ע"ש
פירוש ע"ש פרש; והיה להם יד
באומה זמן רב, אך בימי הגאונים
הורדו מאד, ומעט מזעיר נשאר
מהם בארצות תוגרמה, ומתי
מספר בארץ פולוניא ורוסיא:

לִקְרַאת תה"פ משתמש לרוב
בפעלים המורים
תנועה; כמו הלך, יצא, ירד
עלה, קרב, בשני מתנועעים,
שהאחד מתנועע לקרב אל
המתנועע כנגדו להקרה אליו
בראש' מו ולפגוש אותו: לִקְרַאת ישראל
שמות יח אביו (ענטגעגען): ויצא משה
שופטי' ז לִקְרַאת חותנו: רדו לִקְרַאת מדין:
ש"א יז ויקרב לִקְרַאת דוד: ללכת לִקְרַאת
ש"ב יט המלך: כי אתה נצב לִקְרָאתִי
במדבר כב (געגענאיבער): וגם הולך לִקְרָאתֶךָ:
בראש' לב
שמות ד ונצבת לִקְרָאתוֹ: והנה אשה
משלי ז לִקְרָאתוֹ, נסתר בו הפעל והרבה
כמוהו · והרבה שישתמש
יהושע ח במלחמה: לִקְרַאת ישראל
במדבר כ למלחמה: פן בחרב אצא
דברים א לִקְרָאתֶךָ: בהר ההוא לִקְרַאתְכֶם,

שם א וְקִרְבּוֹ וכרעיו : ותבאנה אל
דה״א מח קִרְבֶּנָה (בויך, לייב) : וכל קְרָבַי
תהלי׳ קג את שם קדשו (איננערעס) : וְקֶרֶב
שם סד איש ולב עמוק (איננערעס) :
ובשמוש בי״ת מ״ם על כל תוך
דה״א מח בין : בְּקֶרֶב הארץ (אין) : בְּקֶרֶב
במדב׳ ס עמה׳ כמו בין , בתוך : בְּקֶרֶב
תהלי׳ לו לבי : בְּקֶרֶב היכלך : בְּקֶרֶב ביתי :
שם מח בְּקֶרֶב צרה : בְּקֶרֶב שנים חייהו ,
שם קא
שם קלח
חבקוק ג בזמן קרוב : אין אלוה בְּקִרְבִּי
דברי׳ לב (נוישען , אין) : כמו בין : היש
שמות יז יי׳ בְּקִרְבֵּנוּ : כי יקום בְּקִרְבְּךָ :
דברי׳ יג אשר בְּקִרְבָּם אנכי יושב בְּקִרְבּוֹ :
במדב׳ יא ותצחק שרה בְּקִרְבָּהּ , בלבה :
דה״א כד
שם יח כי ג״ז יבוא במקום כנוי גוף חוזר :
תהלי׳ סב כמו עצם׳ עין , נפש , לב : וּבְקִרְבָּם
ויקרא יז יקללו סלה : מִקֶּרֶב עמו : גוי
דברי׳ ד מִקֶּרֶב גוי : אלהי הנכר מִקִּרְבְּכֶם :
שופטי׳ י
איוב לח קְרָב שמ״ז כמו מלחמה : ליום
קְרָב ומלחמה (קאמפף) :
קהלת ט מכלי קְרָב : וּקְרָב לבו : קְרָבוֹת
תהלי׳ נה יחפצו : ומ״א׳ קְרָבָה : קִרְבַת
שם סח אלהים לי טוב (פריינדשאפט ,
שם עג
ישעי׳ נח ליבען) : קִרְבַת אלהים יחפצון
ודעתי בזה מענין קרב ר״ל יחפצון
להתווכח עם יי׳ על דרכיו :
ע״ש דרך :

קָרְבָּן תה״שו לכל נדבה אשר
ויקרא א יובא לגבוה : כי יקריב
במדב׳ כח מכם קָרְבָּן (אפפער) : את קָרְבָּנִי
ויקרא ז להקריב את קָרְבְּנֵיהֶם , פעם על
המקבל ופעם על הנותן : ובא :
נחמי׳ י וּלְקֻרְבַּן העצים , נדבה שאינו
קרב למזבח (שטייער) והשם
*תִּקְרֹבֶת על מנחא ומתנה הוא
מל׳

מל׳ ארמית והשם *קְרֹבוֹת , על
הפיוט המחובר לומר בין ברכות
התפלה , ע׳ הקדמות המחזור
להחכם ר״והה נ׳ :

קַרְדֹּם שם כלי חוצב כגרזן :
ואת קַרְדֻּמּוֹ (אקסט , ש״א יג
בייל) : וּלְהַקַּרְדֻּמִּים , ובס״נ : שם שם
וּבְקַרְדֻּמּוֹת באו לה : ירמי׳ מו

קרה

קָרָה פ״ דב״ב הקל ענינו
פגיעה לרעה : אשר דברי׳ כה
קָרְךָ בדרך (אנפאללען , פיינדליך
בעגעגנען , פלוטצליך איבערפאללען)
כי לא היו ישראל נכונים עליו
והר״מ פי׳ מל׳ הילך לקראתך :
את כל אשר קָרָהוּ : כי עת ופגע אסתר ד
יִקְרֶה את כלם (טרעפפען) : וַיִּקֶר קהלת ט
מקרה (זיך פאן אונגעפעהר ער- רות ב
איגנען) : הַיִקְרָךְ דברי (איינ׳ במדב׳ יא
טרעפפען) : אם יִקְרֶךְ עון בדבר ש״א כח
הזה (ווידערפאהרען) : את אשר ישעי׳ נא
תִּקְרֶינָה (בעגעבענהייטען די
זיך ערא*יגנען ווערדען) : את כל דה״א מג
הַקּוֹרוֹת אותם : ומ״ש באל״ף
לע״ז בשרש קרא :

הנפעל : אלהי העברים נִקְרָה שמות ג
עלינו (ערשיינען , זיך זייגען , אפ-
פענבארען) בלי הודע מלפנים :
ואנכי אִקָּרֶה כה , אצא לקראת במדב׳ כג
מחזה : וַיִּקָּר אלחים אל בלעם : שם שם

הפיעל ענינו שימת קורות
חמה קֵרוּהוּ (באלקען דעקען) : נחמי׳ ג
הַמְקָרֶה במים עליותיו : תהלי׳ קד
ההפעיל מענין הקל : הַקְרֵה דה״א כד
נא לפני היום (נופיגען , גוטיק-
קען

תהלי' סה שמאל דוחה וימין מקרבת: אשרי
תבחר ותקרב · וי"מ הא' עומד׳
יחזק' לו כמו: כי קרבו לבוא, וי"ל אקרבנו
אקריב לו מתנות (בעטענקען) ·
או ע"ד קרבו ריבכם, אקרב לפניו.
הושע ז כל עסקי ועניני: כי קרבו כתנור
לבם בארבם נ"ל זה מל' קרב איש,
ארבו הטמינו בקרב לבם כתנור
חום מתוכו:
ברא' יב ההפעיל: ויהי כאשר הקריב
שמות יד לבוא: ופרעה הקריב י"א שהם
עומדים, וי"ל שהם יוצאים ופי'
שופטי' ה הקריב דרכו או מחנהו: בספל
אדירים הקריבה חמאה (דאר-
רייכען) ל' נאה לענין תקרובת
מלאכי א מתנה דרך כבוד: הקריבהו נא
תהלי' עב לפחתיך: אשכר יקריבו: והקריבו
במדבר טו אותו המוצאים (הינפיהרען) ·
שמות כח למשפט: ואתה הקרב אליך
שם כט (קאמען לאססען): ואת בניו
תקריב (הינטרעטען לאססען):
יהושע ז ויקרב את ישראל לשבטיו (אויפ-
יהושע ח טרעטען לאססען): ויקרבו אתו
במדבר כז אל יהושע: ויקרב משה את
דברים א משפטן (פארטראגען): תקריבון
ישעי' ה אלי (פארברינגען): שדה בשדה
יקריבו יגישו ויגיעו בהשגת גבול:
ויקרא א והרבה מ"ש לענין קרבן: והקריב
הכהן (דארברינגען, אפפערן):
ורובו על הכהן כי הוא המקריב
בלי אמצעי ועצה"ש על הבעלי'
שם שם אדם כי יקריב מכם קרבן, פי'
מפריש בהמה להקריב ע"י הכהן:
יחזק' כב ומ"ש בזמן ותקריבי ימיך (הער-
ביי פיהרען, בעשלייניגען, דען
אונ-

אונטערגאנג בעפערדערן) · ע"ש
יום: כמו הרה תקריב ללדת, ישעי' כו
תקריב ימיה:

קרוב תה"ש לקרוב מקום או
זמן או שאר בשר:
והיית קרוב אלי (נאהע) במקום: בראש' מה
כי קרוב הוא · ובם נ"ה העיר הזאת שמות יג
קרובה: הקרובים והרחוקים: בראש' יט אסתר ט
הקרובות והרחוקות: כי קרוב יחזק' ל
יום אידם, בזמן: אשורנו ולא דברים לב במדבר כד
קרוב: כי קרוב יום יי: קרוב איד ישעי' יג ירמי' מח
מואב: חדשים מקרוב באו: דברים לב
רננת רשעים מקרוב, זמן קצר: איוב כ
האלהי מקרב אני: מקרוב אשפך ירמי' כג יחזק' ז
חמתי (באלד): כי צרה קרובה: תהלי' כב
כי קרבה ישועתי: קרוב לנו ישעי' נו רות ב
האיש (נאהער אנפערוואנדטער)
שאר בשר: כי קרוב המלך אלי: ש"ב יט
יש גואל קרוב ממני: חדלו רות ג איוב יט
קרבי: וקרבי מרחוק עמדו: תהלי' לח
בקרבי אקדש: קרוב יי לנשברי ויקרא י תהלי' לד
לב: ר"ל קרוב וקל להושיע:
קרוב יי לכל קוראיו: וע"א: שם קמה
אור קרוב מפני חשך: כמו קצר איוב יז
בזמן: כמו וקרוב לבוא: עתה
וקרוב לשמוע מתת (בייטעה, קהלת ד
אנגנעהמער) · כמו קרוב אל
השכל ע"ד שהוא קל להבין וכן
על דבר שהוא יותר מקובל על
הדעת, ר"ל הקב"ה מקבל יותר
דברי החכמים ממנחת הכסילים:

קרב תה"ש לתוך ופנימי כל
גוף, בבעה"ח הם הבני
מעים וכל איברים הפנימים:
המכסה את הקרב (איינגעווידע): ויקרא ג
וקרבו

ויקרא כא המקרא: לא יקרחה קרחה
בראשם (קאהלע פלאטע מאכען)
לא אמר לא יגלחו קרחה ולא
לא יקרחו שער ראשם, מורה
מיכה א ע"כ שאמרתי: קרחי וגזי. לאבל:
ירמי' טז הנפעל: לא יקרח להם,
במנהג למת:
יחזק' כז ההפעיל: והקריחו אליך
שם כט קרחא: כל ראש מקרח:
קרח תאר למומרט שער ראשו:
מ"ב ב עלה קרח (קאהלקאפף):
ויקרא יג קרחת הוא בטבע ויש"מ או תה"ש
ישעי' טו במ"נ: בכל ראשיו קרחה (קאהל),
שם כב לתאר בו אבילות: ולקרחה,
מיכה א ולחגור שק: הרחיבי קרחתך:
ויקרא יג ומ"א: וכי יהיה בקרחת:
שם שם בקרחתו או בגבחתו, מ"ש קרחת
מגובה הקדקד, ומשפע כלפי
אחוריו נקרא קרחת:
קרח שמ"ז לקור החזק
בראשית לא ולקפאון: וקרח בלילה
יחזק' א (קעלט, פראסט): כעין הקרח
תהלי' קמז הנורא (אייז): משליך קרחו
כפתים:

קרם

קרם פ"י בנינו קל עניינו נגזר
משם קרום שהוא עור
דק וקרוב לל' רקם, כי העור
יחזק' לז כמעשה רקמה: וקרמתי עליכם
עור (מיט הויט איבערציהען):
שם שם ויקרם עליה עור, ופעל זה
משתמש על עור הנעשה על גוף
כמו בתל', ובפת עד שיקרמו
פניה (אייגע רינד בעקאממען).
והשם קרום שעלה מחמת מכה:

קרן

קרן

קרן פ"ע בב"ב' הקל עניינו
נגזר משם קרן המורה
שמות לד קוי זהר: כי קרן עור פניו
(שטראהלען, גלענצען):
ההפעיל עניינו הוית קרן:
תהלי' סט משור מקרין מפרי' (געהערנט):
קרן ש"ע זו"נ עקר עניינו קרן
דניאל ח בעח"י: קרן חזות בין
שם שם עיניו (האהרן): בעל הקרנים: וקרני
דברים לג ראם קרניו: את שתי קרניו דניאל ח
ש"א טז ומשאל לעניינים שונים: את קרן
שמות יט השמן, שהיה נתון בקרן: במשך
ישעי' ה בקרן היובל: בקרן בן שמן (בערג-
שפיטצע) משאל על גובה ראש
שמות כז כל גוף כקרן: ועשית קרנתיו
(עקקען, שפיטצען) כל זויות בגוף
נקרא קרן, וגם שהיו עשויות
חלול כקרן. וכבר אמרתי בשרש
יד כי שם המשאל מושם עצם
משתנה מסי' זכר לנקבה כמו
ידים ידות. וכן הוא משאל על
ש"א ב תקף גדולה וממשלה: וירם קרן
משיחו (הערשאפט, מאכט,
תהלי' עה שטערקע, גרעסע, שטאלץ): אל
שם שם תרימו קרן: אל תרימו למרום
שם קיב קרנכם: קרנו תרום בכבוד: והנה
זכרי' ב ארבע קרנות, רומז לארבע
תהלי' עה מלכיות: קרני רשעים אגדע
תרוממנה קרנות צדיק. ועל זיו
איוב טז וזהר. ועוללתי בעפר קרני (גלאנץ,
חבקוק ג ווירדע, אנזעהן): קרנים מידו לו
(ליכטשטראהלען). כי קוי האור
היוצאים מגוף המאיר בקרן.
והכוונה ונגה הוא הירח שהיה

יגד

קטן) יזדמן שישלח לקראתו אשר
פס כו יבקש: כי הִקְרָה יי אלהיך׳ ויש
פעל נגזר מושם קריה מורה בנין
במדב׳ לה קריה: וְהִקְרִיתֶם לכם ערים
(שטעדטע בויען)׳ וי״מ ג״ז מענין
קרה, תזמינו ותבחרו לכם:

קוֹרָה תה״ש לקרשי עץ
מכסין בהן תקרת הבית:
ע״ג י / צל׳ יו מפיל הַקוֹרָה (באלקען): בצל
ש״ט א קוֹרֹתֵי: קורות בתינו ארזים׳
תהלה י ומ״א: ימך הַמְּקָרֶה (דאס געָ־
בעלק):

קִרְיָה שת״נ מזה לעיר בתיה
זכרי׳ ב מקורה בקורות: לא
מ״א א היתה קִרְיָה (שטאדט): ותהם
ישעי׳ כט הַקִּרְיָה: קִרְיַת חנה דוד: ארמנות
עמוס ב / משלי יא הַקְּרִיּוֹת׳ ומ״א: בברכת ישרי׳
תרום קֶרֶת, מציאותו במשלי
ואיוב:

קֶרִי תה״פ ענינו לפי כוונת
ויקרא כו התרגום קושי: ואם תלכו
עמי קֶרִי (האַרטנעקקיג)׳ ר״ל בכל
העונשים והרעות שיעברו עליהם
יקשו ערפם לאמר לא מפאת
השגחה הם באים ולא יד יי נגע
בהם על רעתם, אך מקרה הוא שם
פס פס להם ולא יסורו מחטאתם: עמכם
בחמת קֶרִי, כאיש המושלח ונעזב
לפגעים ולמקרים הרעים׳ וכן
פס פס נאמר: אף אני עמכם בְּקֶרִי אצל
השם ר״ל בסבת קרי, שיהיו
הענשים לא במקרה ושעור, כ״א
בפגע והזדמנות כאמדו שבע על
חטאתיכם: ועיין באור שם כי
דרך אחר לו:

מִקְרֶה שמ״ז אם על פגע אחד
שיזדמן לו לאדם בלי
סבה ידוע׳ או על כל עניניו בכלל
מה שיקרה לו מבלי שידע כמה
ש״א ו ואיך ומתי ומדוע: מִקְרֶה הוא
היה לנו (צופאלל)׳ רעה שהגיע
מצד חיוב התולדה בלי סבה
מכוונת למי שיקרה ולא ענין
רות ב שקדם: ויקר מִקְרֶהָ, לפי שלא
ש״א כ כוונת אליה: כי אמר מִקְרֶה
הוא, מה שלא בא לא בכוונה
היא אך מקרה קרהו ולא חייב
קהלת ג בדבר: כי מִקְרֵה בני האדם (שיק־
זאל)׳ כלל לכל מה שיפגע
בני אדם מטוב ועד רע:
שם ב שֶׁמִּקְרֶה אחד יקרה את כלם,
כל סבותיו לא יועילנו כי בכ״ז
יפגענו דברים כנגד סבותיו ולא
יוכל להסירם מעליו, כי במקום
שיפעל הטבע הקבוע לא יועיל
דברי׳ כג השתדלות עמו׳ וע״א: לא יהיה
טהור מִקְרֵה לילה׳ יציאת ש״ז
בלא כוונ׳ והראב״ע אמ׳ כי משקלו
קָרֶה ע״מ שדה והמ״ם שמוש:

קרח

קָרַח פ״י גב״ב׳ הקל ענינו
מריטת השער: באופן
שבמקום אחד חלק וסביביו שער
זהו קרח׳ וכן כוונת קרחת השחתת
השער שישאר חלק ולא יצמח
עוד ולא ראיתי אחד שמעיר על
ב׳ הכוונות האלה׳ והכוונה הא׳
הוצאתי מל׳ המשנה׳ קרחת
הכרם, שלא נכר הקרח כ״א
מצד הדוליו סביב׳ והב׳ מל׳

מקרה המקרא

קרש

קֶרֶשׁ תאר ז׳ ללוחות, עץ שמות כו
מתוקנים לבנין: ארך
הַקֶּרֶשׁ (ברעט): ששה קְרָשִׁים: שם שם

קשא

קִשֻּׁא שם פרי זרעני גנה: את במדבר יא
הַקִּשֻּׁאִים (קירביס)
ולר״א (גורקען, אוגורקען)· ומ״א:
כמלונה בְּמִקְשָׁה: ישעי׳ א

קשב

קָשַׁב פ״י בב״ב· הקל ענינו
נרדף עם הסכת ושמע:
ואזני שמעים תִּקְשַׁבְנָה (פער־ ישעי׳ לב
נעהמען, אויפמערקזאם זיין):
ההפעיל ענינו קבלת דברים
והאזנה: הִקְשִׁיב בקול תפלתי: תהלי׳ סו
וְהִקְשִׁיב קשב רב קשב: לוא ישעי׳ כא
הִקְשַׁבְתָּ למצותי: מַקְשִׁיב על שם מח; משלי כט
דבר שקר: הַקְשִׁיבוּ ושמעו ישעי׳ כח
אמרתי: וַיַּקְשֵׁב יי׳ וישמע: מלאכי ג
קֶשֶׁב שמ״ז: ואין עונה ואין מ״א יח
קָשֶׁב: והקשיב קֶשֶׁב רב ישעי׳ כא
קָשֶׁב· ומ״א תה״ש: תהי נא נחמי׳ א
אזנך קַשֶּׁבֶת (אויפמערקזאם):
ואזניך קַשֻּׁבוֹת לתפלת: ד״ה ב ו

קשה

קָשָׁה פע״ו דב״ב: הקל עומד
ענינו לתאר כבדות
הדבר: כי קָשְׁתָה ידו עלינו ש״א ה
(הארט, שווער) והוא תה״פ
והפעל נכלל בו, ר״ל מכה גדולה
וכבדה: ועברתם כי קָשָׁתָה: ברא׳ מט
והדבר אשר יִקְשֶׁה מכם, מהבין: דברים א
לא יִקְשֶׁה בעיניך: וַיִּקֶשׁ דבר שם טו; ש״ב יט
איש יהודה:

הנפעל: ועבר בה נִקְשֶׁה (בנ׳ ישעי׳ ח
דרעננגים)· או כל העובר יהיה
נקשה קשה יום:
הפיעל: וַתְּקַשׁ בלדתה, ברא׳ לה
הלידה היתה קשה לה׳ ובתל׳
בהמה המקשה לילד:
ההפעיל בא רובו הפעל במקום
תה״פ, ומורה החזק לב או רוח
לסרב: ויהי כי הִקְשָׁה פרעה שמות יג
לשלחנו: הקשה לבו לבלתי
שלח: הִקְשָׁה את עלנו: מי מ״א כב
הִקְשָׁה אליו (את רוחו): הִקְשִׁיתָ איוב ט; מ״ב ב
לשאל: כי הִקְשׁוּ את ערפם: ירמי׳ יט
וּמַקְשֶׁה לבו אף: ויהי בְּהַקְשֹׁתָהּ משלי כט; ברא׳ לה
בלדתה, פעולי קשה שלא ברצון,
שהיתה לידתה בקשוי גדול ושוה
לפיעל:
קָשֶׁה שמ״ז או תה״ש, מבואר
בב״מ לפי ענינו: והאיש ש״א כה
קָשֶׁה (הארטהערציג) בלי חמלה
כי קָשֶׁה אתה (שטאררזיננג): ישעי׳ מח
קָשִׁים ממני: עם קְשֵׁה ערף: ש״ב ג; שמות לג
והבנים קְשֵׁי פנים, כמו עז פנים: יחזק׳ ב
חזקי מצח וּקְשֵׁי לב· וע״א: שם ג
אם לא בכיתי לִקְשֵׁה יום (אונ־ איוב ל
גליקליכער) מי שיומו ומזלו רע׳
וע״א: הדבר הַקָּשֶׁה, ככבד מהבין שמות יח
ובמ״נ: בעבודה קָשָׁה (שווערע, שמות א
הארט, שטרענג): ותהי המלחמ׳ ש״ב ג
קָשָׁה: הראית עמך קָשָׁה, עמל תהלי׳ ס
ויגיעת יסורי׳: וידבר אתם קָשׁוֹת· ברא׳ מב
וע״א: אשה קְשַׁת רוח (בנ׳ ש״א א
טריבטעס געמיהט)· ומ״א: אל דברים ט
תפן אל קְשִׁי העם הזה, ר״ל
קשה ערפם:

עד הנה נגה, ולא אור, לפי
שאין אורו מעצמו כי אם שאול
משמש, ע"ש נגה, תהיה עתה
כאור ממש, כי קרני זהרו מידו
לו, מעצמו, ולא מתשובות נצוצי
השמש:

קרס

קָרַס פ"ע בנינו קל ענינו
ישעי' מו לפיפה: קָרְסוּ כרעו יחדו
שם שם (זיך קריאווען): קֹרֵס גבו:
קֶרֶס שם כלי עשוי כפוף כמו
ו לחבר שפת הבגדים:
שמות כו והבאת את הַקְּרָסִים (ספאנגען):
שם שם אשה אל אחותה בַּקְּרָסִים:
קַרְסֻלַּיִם תאר לפרקי הרגל
בכרעים כאשר יכרע
הוא בקרס, והל"מד נוספ כהרבה
ש"ב כב שמות שע"פ שלו רי"ש: ולא
מעדו קַרְסֻלָּי (געלענק):

קרע

קָרַע פ"י בב"ב. הקל ענינו
מ"ב ה בקע וחתוך: למה קָרַעְתָּ
ויקרא יג בגדיך (צערייסען): וְקָרַע אותו
ש"א טו מן הבגד (אויסרייסען): קָרַע
יואל ב כתנתו: וְקִרְעוּ לבבכם: קָרֹעַ
מ"א יא אֶקְרַע את הממלכה (טרעננען):
מ"ב יז כי קָרַע ישראל מעל בית דוד
(זיך אבזאנדערן, אזרייסען):
ירמי' כב וְקָרַע לו חלוני (אויסשניידען, הויען):
ישעי' סג לוא קָרַעְתָּ שמים (עפנען, שפאל
ירמי' ד טען) ועצה"מ: כי תִקְרְעִי בפוך
עיניך מרוב כחל:
מ"א יג הנפעל: והמזבח נִקְרָע:
ש"א טו בכנף מעילו וַיִּקָּרַע:
מ"א יא קְרָעִים תה"ש: שנים עשר

קרעים

משלי כג קְרָעִים (ריססע, שטיקקע): וּקְרָעִים
תלביש נומה (לומפען, פעטצען):

קרץ

קָרַץ פ"י בב"ב. הקל ענינו
דמיזת עין או עקימת
משלי ו השפה ללעג ומרמה: קֹרֵץ בעינו
(בלינקען). כי קרץ כמו חרץ לי
חתוך כאשר יאמר הלועז (גע
שם יו שניטטער טניידען): קֹרֵץ שפתיו
כלה רעה (ליפפען פערנערן):
תהלי' לה יִקְרְצוּ עין: לא תלך רכיל ת'
לא תיכול קוּרְצָא. וקרצא בערבי
(פערלייאומדער):
הפיעל בתל' הביאו לו התמיד
קֹרְצוּ (שלאכטען), כי ענינו חתוך:
איוב לג הפועל: מחמר קֹרַצְתִּי גם
אני (הערויסגעשניטטען, געפ
פארמט ווערדען):
קֶרֶץ תה"ש לגזור וחותך
ירמי' מו ומשחית: קֶרֶץ מצפון
בא (שלאכטער, פערטילגער):
קַרְקַע תה"ש לפני האדמה:
מ"א ו את קַרְקַע הבית (גרונד,
עמוס ט באדען): בְּקַרְקַע הים: ובתל'
קַרְקָעוֹת ומטלטלים (פעלדער,
גרונדשטיקקע, אונבעוועגליכע גי
טער). והרבוע כמנהג בע"פ
רי"ש: קרקר בש' קיר:

קרר

בר' ח קֹר תה"ש לזמן קר: קר וחם
(קעלטע, פראסט). ומ"א:
משלי כה מים קָרִים. ובס"נ: וּמִמְּזָרִים קָרָה:
איוב לז תהלי' קמז לפני קָרָתוֹ מי יעמוד. ובתוספ'
שופטי' ג מ"ם: בעלית הַמְּקֵרָה: בחדר
מְקֵרָה, העשוי לקרר בימות החם:

קרש

ה"ב ב כד ההתפעל: הִתְקַשְּׁרוּ עָלָיו
עבדיו (זיך פערשווערען):
ה"ב ט וַיִּתְקַשֵּׁר עליו יהוא:
קֶשֶׁר שמ"ז לחבור מורדים
מ"ב יא בהסכמה אחת: ותאמר
קֶשֶׁר קָשֶׁר (אויפרוהר, פער-
ש"ב טו שווערונג): ויהי הַקֶּשֶׁר אמיץ:
קִשּׁוּר שם תכשיט שתקשר
ירמי' ב הכלה לעדי: וכלה
קִשֻּׁרֶיהָ (בינדבאנד, האלזשמוק) ג
ישעי' ג הצעדות וְהַקִּשֻּׁרִים. וע"א: והיה
בר' ל הַקְּשֻׁרִים ללבן. הממהר
בר' ל להתקשר בצאן זכר או בעבור.
ומ"א: הצאן הַמְקֻשָּׁרוֹת. ממהרי'
להוליד, כמו פרי בכור, כי הולד
לאם כפרי' בעץ, וע"ש, כמוה,
עדן, עטף:

קשש

קָשַׁשׁ פ"י גב"ב. הקל עניני
חפוש בדיקה ועיון:
צפני' ב התקוששו וָקוֹשׁוּ (אונטערזוכען):
ישעי' כט ולמוכיח בשער יְקֹשׁוּן (פעהלער
אויפזוכען). והנח ת' הרגש:
הפיעל ענינו לקיטת קש:
שמות ה וְקֹשְׁשׁוּ להם תבן (שטרוה אויפ-
במדב' טו זוכען): מְקֹשֵׁשׁ עצים. בא שלא
על קש:
ההתפעל מענין הקל:
צפני' ב הִתְקוֹשְׁשׁוּ וקושו (זיך זעלבסט אונ-
טערזוכען, אייגנע פעהלער אויס-
זוכען). כאמור קשט עצמך ואח"כ
קשט אחרים:
קַשׁ שת"ז לתבן דק מן הגבעול
הדק הנשאר בארץ אחר
תהלי' פג קצירה: כְּקַשׁ לפני רוח (שטרוה,
שטופ-

שטאפפעלן) ובאר' נקרא ישיש
קשיש. וע' אב"ע על פסוק
התקוששו וקושו:

קשת

קֶשֶׁת שת"זונ לכלי מורה
חצים: קח קֶשֶׁת וחצים מ"ב יג
(באגען). כמטחוי קֶשֶׁת: לא ברא' כא
יבריחנו בן קֶשֶׁת. הוא החץ: איוב מא
וְקַשְׁתִּי בידי תחליף: המוגנים שם כט
וְהַקְּשָׁתוֹת: וכל קַשְּׁתֹתָיו דרכות: נחמי' ד ישעי' ה
רמחיהם וְקַשְּׁתֹתֵיהֶם. וע"א: נחמי' ד
את קַשְׁתִּי נתתי בענן (רעגענ- ברא' ט
באגען). ומ"א: ויהי רבה קַשָּׁת: שם כא

אות ר

ראה

רָאָה פי' הב"ב. הקל עקר
ענינו הבטת חוש עין,
ומשאל על כל הרגשת החושים
ועל הידיעה והבחנה והשתכלות
ועיון והשגחה ופקידה ובקור
ובחירה וכדומה להם: או רָאָה ויקרא ה
או ידע (זעהען, מערקען, גע-
זעהען, טוין): עינים להם ולא תהלי' קטו
יִרְאוּ: אל אֶרְאֶה במות הילד ברא' כא
(אנזעהען, נזעהען): פן אֶרְאֶה שם מד
ברע: ואל אֶרְאֶה ברעתי: אֶרְאֶה במדב' יא
מה אחריתם: אם אביט אליך דברי' לב
ואם אֶרְאֶךָּ (אכטען), כי יאמר מ"ב ג
ראי' לענין חשיבות ולענין בזיון:
וּרְאִיתַנִי כתור אדם (בעטראכטען, ד"ה א יז.
אנזעהען): כי על כן רָאִיתִי פניך ברא' לג
כִּרְאֹת פני אלהים. לחשיבות
הרואה או לנראה: אֶרְאֶה פני ש"ב יד
המלך

מִקְשָׁה תה"פ. ענינו שורה לשרש נקש שמורה
שמות כט הכא'ורדוד: מִקְשָׁה תעש' אות' (געטריבנע ארבייט) שלא יחבר הפרקים בהתוך, כ"א ברידוד.
ירמי' י ולדעת האב"ע והרד"ק ענינו שוה וישר (גלייכגעראַיג): כתמר
ישעי' ג מִקְשָׁה. שוה וישר. ובא בס"ז לע"ז: ותחת מעשה מִקְשֶׁה תקון השער בסדור ישר ושוה להרוד:

קשה

קְשׂוֹת שת"נ לקנים חלולין
שמות לז כמרזב: ואת הַקְּשׂוֹת (האָהלראָהרען) המונחים בין לחם ללחם, שתכנס ביניהם האויר
במדבר ד שלא יתעפשו: ואת קְשׂוֹת הנסך:
שמות כה וכפתיו וּקְשׂוֹתָיו. ובערבי קש"ו ענינו קלוף. ומזה השם:

קַשְׂקֶשֶׂת שע"נ לקליפות
ויקרא יא דגים: סנפיר וְקַשְׂקֶשֶׂת (שופפען). ועצה"ש:
ש"א יז שריון קַשְׂקַשִּׂים (שופפען פאנצער). כי גם הם כדמות קשות:

קשח

הִקְשִׁיחַ פ"י בנינו הפעיל ענינו קשוי לב
איוב לט ואכזריות בלי הרגשה: הִקְשִׁיחַ בניה ללא לה (אונעמפפינדליך זיין [?]) פי' הש"י הקשיח לבה מבני'. לעזוב אותם ללא לה:
ישעי' סג תַּקְשִׁיחַ לבנו מיראתך. ופי' תעזוב אותו להקשיח:

קשט

קשט שמ"ז נרדף אמת יושר וצדק: מפני קֹשֶׁט סלה (וואהרהייט, געראַכטיקייט). ומ"א: תהלי' ס
משלי כב קֹשֶׁט אמרי אמת (געוויסהייט). וענין קשט בארמית ערי. תערה כליה ת' דמתקשטא, ומזה שם תַּכְשִׁיט כתל' בחלוף קו"ף בכ"ף:

קשט

קְשִׂיטָה שם מטבע ישנה:
איוב מב איש קְשִׂיטָה אחת:
בראשי' לג במאה קְשִׂיטָה. כמו שקל כי קשט בערבי שקילה. קשקש ע' קשה:

קשר

קָשַׁר פ"י דב"ב הקל כשנ"ע יחס הפעול ובא הפעול אחריו ענינו קשירה טבעית כמו
דברי' יא חשר: וּקְשַׁרְתֶּם אתם לאות (אנבינדען, אנקניפפען, אנהעפטען):
איוב לט הֲתִקְשָׁר רים בתלם: וַתִּקְשֹׁר על
בראש' לח ידו שני: וַיִּקְשְׁרוּ כלם יחדו.
נחמי' ד
בראש' מד ועצ"ה: ונפשו קְשׁוּרָה בנפשו:
משלי כב אולת קְשׁוּרָה בלב נער. קָשְׁרֵם
שם ו על לבך. וכש"נ במלת על בלי פעול אחריו או ששם הפעולה הוא הפעול ענינו התחברות
מ"ב טו למרידה: וקשרו אשר קָשָׁר (זיך פערשווערן, רעבעלירען):
עמוס ז קָשַׁר עליך עמוס: כי קְשַׁרְתֶּם
ש"א כב כלכם עלי: אחיתפל בַּקֹּשְׁרִים:
ש"ב טו
מ"ב יב וַיִּקְשְׁרוּ קשר:
ש"א יח הנפעל: נִקְשְׁרָה בנפש דוד,
נחמי' ד לאהבה: וַתִּקָּשֵׁר כל החומה, ע"י סתימות הפרצים:
ישעי' מט הפיעל: וּתְקַשְּׁרִים ככלה:
איוב לח הַתְקַשֵּׁר מעדני כימה. ע"ש כמה:

ההתפעל

לו השה (אויסערזעהן, וועהלען):
ש"א יו ראיתי בבניו לי מלך: ירא פרעה
בר"א מא איש נבון: הראה אתה שבה,
ש"ב טו הבוחר ורוצה אתה בעצתי, כמו
ש"ב יח רואה אני את דברי אלמון: אני
ראה את מרוצת הראשון (טייג-
גען, פארקאממען) · ועל חזיון
ישעי' ל ומראה נבואי: האמורים לראים
ש"א ט אל תראו: אנכי הראה · ובא
במקום מלת הקריאה כמו הנה
ברא' כז לעורר על הכוונה: ראה ריח
דברים יא בני (זיהע!): ראה אנכי נותן
ברא' לא לפניכם: ראה אלהים עד: ראה
שמות לא
ש"ב טו קראתי בשם: ראה דברך טובים:
מ"א יב ראה ביתך דוד לאיום:
ברא' ח הנפעל: נראו ראשי ההרים
ויקרא יג (זיכטבאר ווערדען): וביום הראות
בו (געזעהן ווערדען, זיך זייגען),
ורוב מ"ש קבלת פנים דרך בקור
ש"א א וכבוד לפני הגדולים: ונראה את
שמות לד פני יי (ערשיינען): לראות את
דברים יו פני יי: מתי אבוא ואראה: יראה
תהלי' מב כל זכורך · ומ"ש גלוי כבוד השם
ברא' מח לנביא: אל שדי נראה אלי (זיך
שם יב אפפענבארען): וירא יי אל אברם ·
ובדב"א נראה לי (עס שיינט איר)
ע"ד הראות אתה בקל, דמיון
וסברה:
איוב לג הפועל: ושפו עצמותיו לא
ראו (געשטאלט האבען):
ההפעיל יוצא לב' פעולים:
ברא' מא הראה את פרעה (זייגען, זעהן
ש"ב ח לאססען): הראני יי אתך מלך:
דברים ד הראה את אשו, הרגשה: והראה
קהלת ב את נפשו טוב (זיך גיטליך טוהן):

הראית עמך קשה (עאפפינדען תהלי' ס
לאססען): הראיתני צרות רבות תהלי' עא
מי יראנו טוב: שם ד
ההפעל: והראה את הכהן ויקרא יג
(געצייגט ווערדען): אתה הראית דברים ד
לדעת (איבערצייגט ווערדען) כמו
הראה לך:
ההתפעל: למה תתראו (זיך ברא' מב
איין אנזעהן געבען וועלכעס ניכט
איזט) · למה תראו איש באחיו
מראה שבע שאיננו וע' כאור ·
וע"א: לכה נתראה פנים, מ"ב יד
במלחמה:
ראוי תה"ש לדבר מוכחר
ומבורר לענין אם מצד
המשפט או מצד הקביעות:
הראויות לתת לה (בעשטיאמט, אסתר ב
געביהרליך) · וי"ל הטובות
והמובחרות שבהן, והשם הזה
הרבה בתל' ראוי למלכות (פעאַ-
היג, געביהרענד) · לדבר העומד
ומוכן ומ' שמשפט השכל והיושר
מחייב לו · בדראוי כמחוק, דבר
העומד להשיג ולא השיגי חתיכה
הראויה להתכבד (אנזעהנליך):
ראה שם עוף טמא שחוש
הראות שלו חזק:
והראה ואת האיה (האביכט) דברים יד
י"מ (קרעהע):
ראה שמו"ז: שגו בראה (האז ישעי' כח
זעהען, ווייזאגען) וי"מ
בדברי הראה · וי"ל ג"כ מל'
ושמתיך כראי:
ראי תה"ש למראה: טוב ש"א יו
ראי (פאסב, געשטאלט,

המלך (אויגען האבע) ילכבוד :
שם יג ובא אביך לראותך (בעזוכען) :
שם יג ויבוא המלך לראותו. ראית פני'
לבקור ולדרש בשלומו · ומז"ש
תהלי' כב בזיון רבו בקשור בי"ת : המה
יביטו יראו בי (פערעכטליך אנ-
עובדי' א שויען) : אל תרא ביום אחיך
(גלייכגילטיג אנשויען) · רואה בבזיון
ש"א ו אחיו ואינו חושש : כי ראו בארון
שופטי' יו יי, דרך קלות : הראים בשחק
תהלי' קיב שמשון : עד אשר יראה בצריו ·
שם כב ראית נקמה : באבי ראתה עיני :
שם קיח ואני אראה בשנאי, נקמה ואבזה :
יחזק' כח לראוה בך : את כל גבוה יראה ·
איוב מא ש"ס א לד"ק : אל תראני שאני שחרחרת'
שמות כ ומז"ש הרגשה וידיעה : וכל העם
ראים את הקולות (עמפפינדען) :
ירמי' טו שמות לג לא יראה כי יבוא חם : וראה
כל העם (ערפאהרען, געוואהר
בראשי' לא ווערדען) : וירא יעקב את פני
לבן (וואהרנעהמען, בעמערקען) :
שם מח וירא ישראל את בני יוסף ·
בהרגשה · כי כבדו עיניו מזקן :
שם מב וירא יעקב כי יש שבר, בשמיעה :
שם לב וירא כי לא יכל לו · בנסיון :
שופטי' יו ויראו במה כחו גדול · בבריקה :
בראשי' ח לראות הקלו המים : וראה את
שם לז שלום אחיך, בדרישה : כי אתך
ראיתי צדיק, מצאתי · ומז"ש הנאה :
ירמי' כט ולא יראה בטוב (גניסטען) :
קהלת ו וטובה לא ראה : אל ירא בפלגו :
איוב כ תהלי' צ שנות ראינו רעה : שנה בעיניו
קהלת ח איננו ראה : חסידך לראות שחת'
תהלי' יז ומז"ש השגחה ושימת לב על
ישעי' מז דבר : אין מי ראני (בעמערקען,

אכטן) : איננו ראה ארח בראש' לט
כל מאומה (נאכזעהן · אויפזעהן,
זיך בעקיממערן) · וכן יאמר ראי'
אצל השם רבו להשגחה ולשנות
ענין המשגח מרע לטוב · או
לענש : ראה ראיתי את עני עמי : שמות ג
כי ראה יי בעניי : למה צמנו לא בראש' כט ישעי' נח
ראית (אכטען) : דרכיו ראיתי, שם שם
להיטיב אותם : ירא יי עליכם שמות ה
וישפט : טהר עינים מראות רע, חבקוק א
לסבל : אדני כמה תראה, תסבל תהלי' לה
ולא תשפט האון (צו זעהן) · ומז"ש
כוונה : בלא ראות (אונפערזעהענס במדב' לה
העננס) · בלי כוונה : מה ראית בראש' כ
כי עשית זאת (בעוועגגרונד זיין,
אביכט האבען) : מה ראו על אסתר ט
ככה · ומז"ש השתכלות ועיון :
ולבי ראה הרבה חכמה : ראיתי קהלת א
את כל המעשים (בעטראכטען, שם שם
בעדענקען, נאכדענקען) : ראה ד"ס א כא
מה אשיב : דעו וראה : דעו וראו, ש"א כד שם כג
כל ראי' שאחר ידיעה הוא
התבוננות (ערוועגען, איבערלעגען,
וואהל נאכפארשען) : ואבי ראה ש"א כד
גם ראה, הב' התבוננות לשפט
בשכלו : הביטו וראו (אורטהיי- איכה א
לען) : לראות את הערים (בעז- יה"א ט
זיכטיגען, אונטערזוכען) : וראה קהלת יא
בעבים (בעאבאכטען) : ערום ראה משלי כב
רעה (פארויס זעהען) ע"ד איזהו
חכם הרואה את הנולד · ומ"ש
חפץ ורצון בחירה וברירה : אל שם כג
תרא יין כי יתאדם (געפאללען
פינדען) · כי הראי' מביאה לחמוד
וחמוד ללקיחה : האלהים יראה בראש' כב
לו

שהוא ראש ותחלה במקום בזמן
או במעלה : ראש הגבעה שמות יז
(שפיטצע) : ראש ההר : ראש פס יט פס יב
חדשים (אנפאנג) , התחלת בזמן :
מראש ועד סוף : האבן הראשה קהלת ג זכרי' ד
הנכבד : בראש הקרואים (אבענ ש"א ט
אן) קדימה במקום : בראש המיר : משלי א
בראש מרומים : בראש כל דרך פס ח יחזק' יו
וכענין תחלה : ראש דברך אמת תהלי' קיט
(אנפאנג) ומ"ש לענין חשיבות
במעלה : ראש לבית אבותיו במדבר א
(הויפטמאן , פארגעזעטצטער , בעי
פעהלסהאבער) : ראש אמות : פס כה
ראש שבטי ישראל : וחיית לנו ש"א טו שופטי' יא
לראש : ונתנך יי לראש (אבער דברי' כח
הויפט , געביהטער) : בשמים שמות ל
ראש (עדעל , פארנעהם) : את במדב' לא
ראש המלקוח , עצה"ש על היקר
והמובחר והרבוי : והיו לארבעה בראשי' ב
ראשים (הויפט , פארנעהמע ,
וויכטיגע) : שלשת הראשים שופטי' ז
(הויפטלייטע) : ויחצם לשלשה פס ט
ראשים (הויפטטהייל) כל דבר
המחולק כ"א ראש לעצמו :
ובראשי חדשיכם , התחלת זמן במדבר י
מוגבל : נשא את ראש (הויפטי פס ד
זומא) ומ"ש הגות בלשון : ויי מיכה ב
בראשם (פארן , אן דער שפיטצע
געהען) : ואשב ראש : נשא ראש איוב כט זכרי' ב
ע"ש נשא : הורידו לארץ ראשן , איכה ב
סימן אבלות ; ובא במקום כנוי
גוף החזור , כמו עצם , נפש ,
לב : דמו בראשו (זעלבסטשולד) : יהושע ב
דמיך על ראשך : דמו בראשנו : ש"ב א יהושע ב
דמך יהיה בראשך : את רעתך מ"א ב פס פס

בראשך : גמולך ישוב בראשך : עובדי' א
אשיב גמולכם בראשכם : והשיב יואל ד
יי את דמו על ראשו : לתת דרכו מ"א ב פס ח
בראשו : השיב יי בראשו : דרכם ש"א כה יחזק' כב
בראשם נתתי : ישוב עמלו בראשו תהלי' ז
(דיא שולד אויף איהן זעלבסט צוריק
קאממען לאססען) כלם תשובות
גמול לגוף העצם החייב בדבר ,
ושלם אותו בראשו (דיא הויפטי ויקרא ה
זומא) הוא הקרן וכן : את במדבר ה
אשמו בראשו וכן נוכל לומר
במי שחייב עצמו באיזה הפסד
ממון אשמו בראשו (דיא שולד
פעללט אויף איהן זעלבסט צוריק :
ער האט זעלבסט שולד אן זיינעם
שאדען) , כי דמו בראשו נמצא רק
בענש מיתה :

ראשון שת"ו אם מספר סדורי :
ויצא הראשון (דער ערסי בראשי' כה
טער) : ראשון הוא לכם : אני שמות יב ישעי' מא
ראשון , ג"כ בלא ה"א לטעם
שאמרתי בשם עליון , כי ראשון
ג"כ תאר מצטרף על שני לו ,
והש"י ראשון שאין ראשית לו
אין שני לו : ראשון לכל בית יוסף ש"ב יט
(דער פארנעהמסטע) כמו ראש ;
וכן יבוא על זמן רב קדם : שאל איוב ח
נא לדר רישון (פארצייט , פארי
פאהרן) : שאל נא לימים ראשנים : דברים ד
ברי' ראשנים : אין זכרון לראשנים : ויקרא כו קהלת א
כל אלה על הקדם בזמן ולא
בהתחלה ; ובס"נ : הראשנה (דיא ד"ה ב כט
ערסטע) תאר : זה יצא ראשנה בראשי' לח
תה"פ (צוערסט) : ראשנה יסעו במדבר ב
(פאראן) במקום ובזמן : היושבי' אסתר א

איוב לג (אויסזעהען): יכל בשרו מראי·לא
איוב ז תשורני עין ראי׳· כמו רואה
הרואה אותי, והוא תאר משם
שופט׳ יו רואה: אחרי ראי, ג״כ מזה,
המלאך הראה אותי · אבל:
שם שם אתה אל ראי תה״ש (זיכטבא-
רער) ר״ל אל שנוכל לראות ·
נחום ג וע״א: ושמתיך כראי (אנפאהט)
געול וטנוף הוא הנקרא רעי כתל׳
גרף של רעי, מטיל רעי · היו
לדמון תרג׳ היך רעיא ומזה:
יחזק׳ כח לראוה בך:

ראי שת״ז למראה מלוטש
איוב לז מנחשת קלל: חזקים
כראי מוצק (שפיגעל):

ראות שמ״ז למראה נבואה:
ד״ה ב כו המבין בראות אלהים
קהלת ה (ערשיינונג) · ומ״א: כ״א ראות
עיניו (דאז אנזעהען):

מראה תה״ש אם למחזה
שופט׳ יג וגון: יפת מראה (אנ-
דניאל א זעהען, פארבע): וטובי מראה:
ש״ב כג איש מראה · גדול למראה: נחמד
בראש׳ ג למראה לראות אותו: גדול
יהושע כב למראה (דאז אנזעהען): אל תביט
ויקרא יג אל מראהו: ומראיהן רע: ויאמר
ש״א טז על גון ועין: ומראה הנגע (טיין,
בראש׳ מא פארבע) · כי פעמים בא על
הדמיון והתכונה · ופעמים על עין
יחזק׳ נג וגון: כמראה שלשים · כדמיון:
דניאל ט כמראה אדם · וש״מ · ממראה
דברים כח עיניך (דאז זעהען): למראה
ישעי׳ יא עיניו ישפט: הראני את מראיך
ה״ש ב הדרת פנים: הגם אל מראיו יטל,
איוב מא הרואה אותו: במראה אשר
במדבר ח

הראה

רא

הראה · תבנית (מאדעל, מוסטער):
וארא את המראה (ערשיינונג) שמות ג
נופל במראה נבואי וביותר בסי״נ:
את המראה (דיא ערשיינונג): ש״א ג
במראה אליו אתודע · ובמשנה במדבר יב
נאמר: ומראה ולא בחידות, כי שם שם
ל״ז מורה על גון דבר מציור וירצה
להורות בו באור המראה בברור
מש״כ מראה בל״נ, שהיא מחזה
סתומה: מראות אלהים · וע״א: יחזק׳ א
במראות הצבאות (שפיגל) · תאר שמות לח
לכלי הבטה שרואין בו צורת
הראה:

מראה תה״שנ למלכלך
בטינוף: הוי מוראה צפני׳ ג
ונגאלה (בעזודעלטע, אונפלאט-
טהיגע) · ומזה: והסיר מראתו ויקרא א
בנוצתה (קראפף) הזפק שבו
לכלוך וטינוף ורעי:

ראם

ראם שם חיה בעל קרנים
גדולות: וקרני ראם דברים לג
קרניו (וואלדשטיר) · והוא חזק
מאד כי ראם בערבי׳ חזק וקים,
וי״מ מזה הפעל: וראמה וישבה זכרי׳ יד
תחתיה (פעסט שטעהן) ע״ש רום:
היאבה רים עבדך, ביו״ד ת״א · איוב לט
ומקרני ראמים עניתני · בנוה אף: תהלי׳ כב
כמו בן ראמים ראמות בש׳ רום: שם כט

ראש

ראש שע״ז עקר ענינו אבר
העליון והנכבד שבגובה
הגויה בבעח״י: הוא ישופך ראש בראש׳ ג
(קאפף, הויפט) · ועצה״ש בשאר
גופים שאינם בעח״י, ולכל דבר

שהוא

שם לט סרן, בצור, מרן בכשדי: וכל
רבי המלך (גראסע, פארנעהמע):
ירמי׳ כ ומ״ש מענין רבה קשת: השמיעו
אל כבל רבים (באגשיטצען):
איוב יו יסבו עלי רביו:

רב שמ״ז ענינו לתאר העצם
ויקרא כה ברבוי וסך גדול: לפי רב
ישעי׳ א השנים (אינגע, זואאס): לרב
זבחיכם (דיא אינגע) ואינו תאר
מצטרף כמו רב, שהוא רב בערך
המעט ממנו, כי רב יאמר על
אסתר ה סך גדול בשעורו: ורב בניו, סך
קהלת א כל בניו: כי ברב חכמה רב כעס
תהלי׳ ה (יע אעהר): ואני ברב חסדך
קהלת יא כמו כגדל: ברב ימים תמצאנו
תהלי׳ נא (אית דער ליט): כרב רחמיך:
אסתר י כמו כגדל: לרוב אחיו, לסך כל
תהלי׳ לג אחיו שהם רבים מאד: וברוב
חילו לא ימלט׳ בכל חילו הגדול
ורב׳ ועד״ז, ברב התשתבחות,
בראש׳ ל כמו בהמון: ויפרץ לרב (אין
יהושע ט גראסער אינגע): מרב הדרך,
מ״א ח מרחק: מרב עשת חלב: ולא
סוטע ג ימנו מרב: לא מרבבם מכל
דניאל ז
הושע ד העמים: כרבם כן חטאו לי:
הושע ח והרבוי: אכתב לו רבי תורתי:

רבוא שמ״סנ לסך עשרת
עזרא ב אלפים: ארבע רבוא
יונה ד (נעהנטויזענד): משתים עשרה
עזרא ב רבו: ששרבאות: שתי רבות:
נחמי׳ ז
תהלי׳ סח רכב אלהים רבותים:

ויקרא כו **רבבה** שמס״נ מזה: ומאה
מכם רבבה ירדפו
תהלי׳ לא (נעהנטויזענד): ורבבה מימינך:
בראש׳ כד ובא לגוזמא: את היי לאלפי
רבבה (אענגע): רבבה כצמח יחזקאל טז
השדה נתתיך (מאהרייך): רבבות שמואל ב יח
אלפי ישראל: ודוד ברבבותיו: ש״א יח
ובא ע״ד פעול מכבד: מרבבות תהלי׳ קמד
בחוצותינו:

רביבים שת״ז למטר היורד
בזעף כחץ: יתנו ירמי׳ יד
רביבים (פלאטצרעגען):

רבד

רבד פ״י בנינו קל ענינו הצעת
רצפה או מטה: מרבדים משלי ז
רבדתי ערשי (דעקקען, טאפעצי־
רען) והשם מרבדים כנוי לכסוי
(דעקקע, טעפפיכע) והפעל כמו
רפד׳ ובתל׳ שבין רובד לרובד
(טיכטע, לאגע) סדור אבני׳ כשהם
מסודרים ברצפה: רובד שבהיכל
(פפלאסטער):

רביד שת״ז לענק בצואר:
ורביד על גרונך (האלז־ יחזק׳ טז
קעטטע) וי״מ אותו מעיל (אגנטל):

רבה

רבה פע״ו גב״בי הקל העומד
ענינו הוספה בכמות:
וחיית ורבית (זיך פערמעהרען, דברי׳ ל
לנעהמען): ופרו ורבו: למען בראש׳ ח
רבות מופתי (פערמעהרען): פן שמות יא
ירבה: וירב העם: ותרבה הדעת: שמות א
ותרב חכמת שלמה, הוית רב שם כם
במות׳ ובא ע״ד רב: כי ירבה דניאל יב
אנוש מאנוש, גדול ורם: וכי ירבה מ״א ד
ממך הדרך, הרחק׳ ומ״ש יוצא איוב לג
ענינו ירית חצים: ויהי רבה דברי׳ יד
קשת (טיטען, ווערפען): בראש׳ כא
הפיעל הוא תאר הפעל הבא

ישעי׳ מג ראשנה, במקום (אבענאן): אל
תזכרו ראשנות (דאז פארגאנגנע):
ס״ג כ דבר ידברו בראשנה (פארלייטען):
משלי כ נהלה מבחלת בראשנה (אנ
ישעי׳ א פאנגס): שפטיך בבראשנה
ד״ס א טו (פארנאהלס, עהעדעס): כי
ירמי׳ כה למבראשנה ומ״א: השנה
הראשנית:

ראשית תה״ש או תה״פ
לתחלה בזמן במקום
ירמי׳ כט או במעלה: ראשית בכורי
שמות כג אדמתך (ערשטלינגע): וראשית
ברא׳ מט אוני: מגיד מראשית אחרית
ישעי׳ מו בראשית ברא, כמו
ברא׳ א (אנפאנג): בראשית ברא, כמו
דברים יא בתחלה: מרשית השנה, חסר
עמוס ו הנח: וראשית שמנים ימשחו
איוב ח (דאז בעסטע) מובחר: והית
ראשיתך מצער (דאס פֿער־
קהלת ז גאנגנע): אחרית דבר מראשיתו:
במדבר יח תירש ודגן ראשיתם (ערשטלינגע)׃
יחזק׳ לו ובו״א: והטיבתי מראשתיכם:

ראשתים תה״ש לצד הראש
ש״א כו בגוף: מראשתי
שאול (קאפף׳ זייטע) ובתוספת
ברא׳ כח מ״ם מושקל: וישם מראשתיו
ירמי׳ יג ומ״א וע״א: כי ירד מראשתיכם
(דיא ווירדע, רעגירונג):

רבב

רב פע״ו בנינו קל, א) מ״ש עומד
הוא תה״פ הבא בדמות
פעל והפעל נכלל בו ועניננו לתאר
ש״א כה הוית רבוי במות: היום רבו
תהלי׳ ג (צבדים (זעהר פיל זיין): מה רבו
תה׳ קד צרי: מה רבו מעשיך יי (גראס)
כולל במות ואיכות: כן החל

האדם לרב (פיל זיין) ב) ומ״ש
יוצא ענינו זריית חצי׳: וברקים רב משלי׳ יח
ויהם (שיסען, שליידערן): ויכמררהו
ורבו: ברא׳ מט

רב תה״ש או תה״פ לתאר רבוי
הכמות או במקום או בזמן׳
או לתאר גדול האיכות והמעלה׳
גם נוספא רב (פיל, אענגע): תה׳ כד
בין רב למעט: רב ועצום ממנו: במדבר כו
רב לכם שבת בהר, בזמן: רב שמות א / דברים א
ממך הדרך, רחוק: רב המקום מ״א יט
ביניהם (ווייטע שטרעקקע)׳ ובא ש״א כו
במקום די או יותר מדי: רב עתה ש״ס כד
הרף ידך: רב לכם מעלות ירושלם מ״א יב
(אנג גענוג) וכולל שיפסקו
מהפעולה: ורב מהיות קלות: שמות ט
רב לכם בני לוי, יותר מדי גדולה במדבר טז
שבקשתם לכם׳ ויש בקמץ: יש ברא׳ לג
לי רב: ויין מלכות רב: ובס״נ: אסתר א
רבה רעת האדם: ומלאכה רבה ברא׳ ו
(גראס, שוועהר, פיל): ורבה ד״ס ג יז / קהלת ג
היא על האדם: רבת אוצרות: ירמי׳ נא
ורבת בנים: רבת שבעה לה, ש״א ב
חס׳ הסמיכות׳ וביו״ד היח״ס: תהלי׳ קכג
רבתי עם רבתי בגוים, הא׳ איכה א
בכמות, והב׳ באיכות׳ ור״ז:
ימים רבים זמן ארוך: אחרי ברא׳ כא
רבים להטת: צאן רבות: רבות שמות כג / ברא׳ ל
בנות׳ ומ״ש תאר איכות: ורב משלי לא
להושיע (גראסמעכטיג): מושיע ישעי׳ סג / תה׳ יט
ורב: קרית מלך רב: ורב יעבד תהלי׳ מח
צעיר: על כל רב ביתו (איים־ ברא׳ כה
טער, פערוואלטער): רב מחולל אסתר א
כל: רב החובל: רב הטבחים, משלי כו
והוא ארמית במקום שר בעברית, יונה א / ירמי׳ לט

כמו רבץ שמורה רביצת הבהמה
על רגליה לשכב · וזה משתמש
לבעילת בעה"י במקו' שכב באדם:
ויקרא כ אל כל בהמה לרבעה אותה
שם יח (טעגדען): לרבעה תבל הוא ·
ובתל' הרובע והנרבע :
שם יט ההפעיל יוצא לב': לא תרביע
כלאים :

רָבַע שמ"ז נרדף עם רבץ :
תהלי' קלט ארחי ורבעי זרית (ליגען,
רוהען)· ויש תאר לחלק רביעי
שמות כט מדבר שלם: ורבע ההין יין (איין
ש"א ט פירטעל): רבע שקל כסף · אל
יחזק' מג ארבעת רבעיו (פירעק):
במדב' כג **רֹבַע** גכ"מ: ומספר רבע ישרא'
(דער פירטע טהייל):
מ"ב ו ורבע הקב דביונים · ומ"א: על
שמות כ שלשים ועל רבעים תאר לדור
הרביע (פירטעס גליד):
שמות כז **רָבוּעַ** תה"פ: רבוע יהיה (פיר·
יחזק' מח עקיג): מזוות רבעה :
מ"א ז והמזוזות רבעים :
בראש' א **רְבִיעִי** ש"מ סדורי: יום רביעי
שם טו (דער פירטע): ודור
מ"ב י רביעי: בני רביעים ישבו לך ·
ג"כ ארבעה דורות· ובס"נ הוא
שמ"ם בבוא עם ה"א הידיע' אחרי
ויקרא יט המתואר כמו ובשנה הרביעית ·
ובשבא בלי ה"א לפני המתואר
שמות כט הוא ש"מ חלקיי: רביעית ההין:
נחמי' ט רביעית היום , כמ"ש בתל"ע
(פ' קלו):

אַרְבַּע ש"מ יסודי לנקבה :
ירמי' מט ארבע רוחות (פיער)·
בראש' יד ולזכר: ארבעה מלכים: ארבעת
שופטי' יא
ימים

ימים בשנה : הילדים האלה דניאל א
ארבעתם : ארבעים יום (פירציג) בראש' ז
שמו"נ לד' עשיריות : בשנת במדב' לג
הארבעים (דאס פירציגסטע)·
סדורי׳ ישלם ארבעתים (פירפאך) ש"ב יב
ד' פעמים כפל :

מְרֻבָּע תה"ש לגוף בעל ד'
צלעות שוות: מרבע יחזק' מח
סביב (פירעק) : מאה אמה שם מ
מרבעת (קוואדראט) · ויתר
משפטי שמות המספר וחמרה
תמצא בחלק תל"ע :

רבץ

רָבַץ פע"ו בב"ב · הקל ענינו
שכיבת בהמה וחית
חבורעי' על ד' רגליהם ותחת גופם
לשכוב עליהן בטח וממנו השאל
לאדם כשנרצה לתאר אותו שוכב
במנוחה בטח: כרע רבץ כארי בראש' מט
(זיך לעגען, קוירען): ורבצת ואין איוב יא
מחריד : ורבצה בו כל האלה דברי' כט
עצ"ה, להורות שכינת בטח זמן
רב : לפתח חטאת רובץ: ותרבץ בראש' ד
תחת בלעם: ואביונים לבטח במדב' כב ישעי' יד
ירבצו :
ההפעיל יוצא: איכה תרביץ ש"ה א
בצהרים (לאגערען): בנאות דשא תהלי' כג
ירביצני: הנני מרביץ בפוך אבניך ישעי' נד
(פפלאסטערן, אויסלעגען)· ובתל'
המכבד והמרביץ, זורק מים בארץ
להשכיב האבק :

רֵבֶץ תה"ש למקום משכב
מנוחה : לרבץ בקר ישעי' סה
(לאגערשטאדט) ; אל תשדד משלי כד
רבצו :

מרבץ

תהלי' מד בדמות פעל הנכלל בו : ולא
רבירת במחיריהם (פי' מאר-
מופטי' ע דערן) : רבבה צבאיך (פער-
אעהרען, פערטטערקען) . ויש
איכה ב ענינו גדול בנים : אשר טפחתי
יחזק' יח ורביתי (ערציהען) : רבתה גורית ,
(פפלעגען, וואַרטען) שוה לארמי' .
אומן את הרסה ת' מרביה '
והילד האמון נקר' רביא(זעגלינג) :
דברי' א ההפעיל יוצא : אלהיכם
הרבה אתכם (פערמעהרן , זעהר
ג פי' זיין (מסטען) : הרבה ארבה
משלי כג עצבנך : להרבות לו , ורבו יבוא
במקום תה"פ מצטרף על פעל
מ"ב כא הבא אחריו במקור: הרבה לעשו'
תהלי' עח רע : הרבה להשיב אפו : הרבתה
להתפלל : הרב כבסני, כמו לכבס:
שמות יז ונכלל בו פעל נסתר : ולא
העדיף המרבה, ללקט · ובא
משלי יח לענין גדול באיכות : וענותך
תרבני (גראם מאכען) :

הרבה תה"ש או הפעל; נופל
על יחיד ורבי' : שכרך
הרבה מאד (גראם, פיל) : ולבי
ראה הרבה חכמה : והרבה עמו
פדות : אל תהי צדיק הרבה :
כי יש דברים הרבה , אמר אל
תהי צדיק בדברים רבים כי זהו
הבדל בין הרבה ובין יותר , כי
יותר הוא תוספת משעור בענין
אחד , והרבה בענינים רבים :
מעט מהרבה , בקמץ :
ויקרא יא מרבה שמ"ז אותה"ש: מרבה
רגלים (פיל) : למרבה

המשרה , גדול : שלל מרבה
יחזק' כג ומ"א : מרבה להכיל :

מרבית תה"ש או שמ"ז : חצי
מרבית חכמתך
(אענגע) · וע"א : ובמרבית לא
ויקרא כה תתן אכלך (איבערטוס, ציזען) '
שילוה לו סאה חטין לזרוע ,
ומה שירבה בצמיחה יתן לו סך
מסוים יותר על סאה · וע' באור
שם ובשרש נשך · וע"א : וכל
מרבית ביתך ימותו (זעגלינגע)
הבנים הגדלים בביתו :

תרבית שמ"נ או תה"ש מזה :
ויקרא כה נשך ותרבית , ובתל'
נקרא *רבית · ועד"ז תרגם הר"מ
תהלי' מד ז"ל : ולא רבית במחירהם ע"ש
במדב' לב ומ"ש מענין גדול · עמ"א : תרבות
אנשים חטאים. (זוכט) ובתל' ·
בני תרבות (געזיטטעט , וואהל
געצאגען) · ובהפכו תרבות רעה
(זוכטלאז , אונגעצאגענהייט) · וכן
יקראו חיות הביתות הגדלים עם
בני אדם בני תרבות · וכן נכון
לקרא ידיעות גדול הילדים (פע-
דאגאגיק) · תרבות ילדים (קינ-
דערערציהונג) :

רבך

הרבך פ"י בנינו הפע"ל ענינו
החלטרת עוסה
ויקרא ו ברותחין : סלת מרבכת (אבגע-
זאטטען) ורבך בערבי , פתיתי
לחם נזיד ברותחין :

רבע

רבע פע"ו כב"כ הקל ענינו
כמו

(נאך ארט, געוואהנהייט, פערי
שם ל הערטים): ויברך יי אותך לְרַגְלִי ·
כמו בגללי · או בבוא רגלי בביתך׳
לפי שהתנועה ברגל, והתנועה
סבת כל מעשה ישמש ברגל על
ישעי׳ נח כל עסק תנועה · אם תשיב
משבת רַגְלֶךָ · תנועות ועסקים
והרבה פעמים שיבוא השם במקו׳
פעל הליכה או על׳ ההולכים
שופטי׳ ח אחרי זולתו: לעם אשר בְּרַגְלָי
ש״ב טו (געפאלגע) ההולכים אתי: אשר
ש״א כה באו בְּרַגְלוֹ: ההולכים לְרַגְלָהּ,
בכל אשר תלך ילכו אחריה:
שמות יא וכל העם אשר בְּרַגְלֶיךָ, הרוצים
להמשך אחריך · ומה שבא ביו״ד
ד״ה א יט היחס תאר להולכי רגל: איש
רַגְלִי (איין גוטער פוסגעהנגער): את
ירמי׳ יב רַגְלִים רצת וילאוך · ומ״ש הגות
לשון עוד: להסך את רַגְלָיו (פיססען,
וואססער אבשלאגן) יכנוי להשתנה
ונקרא שתן בתל׳ מי רגלים:

רְגָלִים

רְגָלִים תה״ש או הפעל כמו
שמות כג פעמים: שלש רְגָלִים
במדבר כב תחוג לי (אהאל): זה שלש
רְגָלִים, כי פעם ורגל משתמשים
לע״א · ושם *רְגִילוּת או *הֶרְגֵל
(געוואהנהייט) בתל׳ ידוע, על
מנהג נהוג פעמים רבות על אופן
אחד · הֶרְגֵל נעשה טבע · וכן על
מהיר בדבר · זקן ורגיל סופר
מהיר, ת׳ רגיל:

מַרְגְּלֹתַיִם

מַרְגְּלֹתַיִם חד״ש היפך
רות ג מראשתים: ותגל
דניאל י מַרְגְּלֹתָיו (פוססייטע): וּמַרְגְּלֹתָיו
כעין נחשת (פוסגעשטעלל):

רגם

רגם

רָגַם פ״י בנינו קל ענינו זריקת
ויקרא כד אבן: רָגֹם יִרְגְּמוּ בו כל
שם כ העדה (שטייגע ווערפען): באבן
יִרְגְּמוּ אותם:

רִגְמָה שמ״נ ענינו קהל וקבוץ:
תהלי׳ סח שרי יהודה רִגְמָתָם
(זאמאלן) · וי״מ מל׳ רקמה
עיין תא״ש ובאור שם · ומ״א:
משלי כו כצרור אבן בְּמַרְגֵּמָה (שטיינהויפע)
ת״ז י״מ במרקמה, כאבן חול
צרור ברקמות משי · והפעל תִּרְגֵּם
הנמצא בדב״א הוא מל׳ ארמי
וכשדי׳ וערבי׳ לי׳ העתקה מל׳
אל לשון:

רגן

רָגַן פ״ע בנינו קל ענינו ריב
ישעי׳ כט וסכסוך או תלונה: וְרוֹגְנִים
ילמדו לקח (נאנקיכטיגע):
דברים א הנפעל: וַתֵּרָגְנוּ באהליכם
תהלי׳ קו (אוררען, זיך עמפערען): וַיֵּרָגְנוּ
משלי יז באהליהם: וְנִרְגָּן מפריד אלוף
(אהרענבלעזער) בל׳ ערבי הוא
שם יח המתחרחר ריב: ובאין נִרְגָּן ישתק
מדון (נעקער):

רגע

רָגַע פע״ו גב״ב · הקל ענינו
שוב דבר למנוחה והשקט
אחרי הזעף ורבו יאמר בהשקט
ישעי׳ נא גלי הים: רֹגַע הים ויהמו גליו
ירמי׳ לא (בערוהיגען, דיא פלוטהען דעם
מעהרס בוריקקעהרן לאססען נור
רוהע) ופי׳ ויהמו אחרי שהמו
איוב ז ועצ״ה: עורי רָגַע וימאס, ישקט
מהמית התלאות במות וימאס ·

הנפעל

צפני' ג מַרְבֵּץ גב"מ : מַרְבֵּץ לחיה,
יחזק' כה ומ"א : לְמִרְבַּץ צאן :

רבק

רָבַק פ"י בארמי' ובערבי' המורא ופיטום עגלים
ש"א כח ומזה השם בעברי : עגל מַרְבֵּק
עמוס ו (געמעסטעטעס) : ועגלים מתוך מַרְבֵּק (מאסטשטאלל) :

רגב

איוב לח רֶגֶב שם צרורות עפר : וּרְגָבִים ידבקו (ערדענקלאס ,
שם כא טראללען) : מתקו לו רִגְבֵי נחל :

רגז

רָגַז פע"ו גב"ב הקל ענינו חרדה ורעידה כמו רגש אם מפחד ובהלה או מקצף :
ישעי' יד רָגְזָה לקראת בואך (אויפבעבען) :
חבקוק ג ותחתי אֶרְגָּז : ומוסרי הרים יִרְגָּזוּ :
תהלי' יח
משלי כט וְרָגַז ושחק (צירנען) : וַיִּרְגַּז המלך
ש"ב יט (אויפגעבראכט זיין) : אל תִּרְגְּזוּ
בראשית מה
יחזק' יו בדרך , ובא יוצא : וַתִּרְגְּזִי לי בכל אלה (פערדרוס מאכען) :
ישעי' כג ההפעיל יוצא : הִרְגִּיז ממלכו' (אויסשטרעקקען , אין העפטיגער
שם יד בעוועגונג זעטצען) : מַרְגִּיז הארץ הטיל אימתו עד שרגזה ממנו :
איוב יב ובטחות לְמַרְגִּיזֵי אל (ערצירנען) :
ש"א כח למה הִרְגַּזְתַּנִי לעלות , כולל שניהם תנועה שמביא חרדה :
מ"ב יט ההתפעל : ואת הִתְרַגֶּזְךָ אלי
ישעי' לז (העפטיגעט בעוועגען , טאבען , ערצען) :

רֹגֶז שמ"ו ענינו כעס וקצף או
איוב יד מורך ופחד : קצר ימים שבע
איוב ג רֹגֶז (אונרוהע , פערדרוס) : ויבא

רֹגֶז : בְּרֹגֶז רחם תזכור , בקצף ' חבקוק ג
ועל המסבב : רשעים חדלו רֹגֶז , שם שם
מעשות רגז : מעצבך ומֵרָגְזֶךָ ישעי' יד
בְּרָגְזָה ובדאגה תשתה (טרעקען , יחזק' יב
ציטטערן פאר פורכט) : והתאר
ענו"א : לב רַגָּז (אונרוהיגעס , דברי' כח
טרעקהאפטעס הערץ) לב חרד מורך ופחד :

רגל

רָגַל פ"י גב"ב הקל ענינו כמו רכל שהוא דבה ולשון
הרע : לא רָגַל על לשונו (פער- תהלי' טו
לייאדען) כמו שהחר מרגל ברגליו לחפש מומי הארץ כן מרגל בלשונו לבקש דופי חברו :
הפיעל : לְרַגֵּל את הארץ יהושע יד
(אויסשפעהען , אויסקונדשאפטען) לחפש ערותה ממקומה שנוח
לכבוש : מְרַגְּלִים אתם (שפיאָנען , בראשית מב
קונדשאפטער) ' ומזה : וַיְרַגֵּל ש"ב יט
בעבדיך (פערלייאדען , פאלש בעש- שולדיגונגען אויפבירדען) :
ההפעיל : ואנכי תִרְגַּלְתִּי הושע יא
לאפרים (געוועננען , געהן לעהרען) כמו הרגלתי לבדתיו ללכת ברגליו ' וי"מ ל' חנוך ורגילות הנהגתי עמו עד"ז כמה פעמים עד שהיה למוד בו ובתל' מַרְגִּילִים את האדם (געוועהנען , פערליטן) :

רֶגֶל שע"נ לאבר התחתון שבגוף בעת"י היפך ראש :
רֶגֶל תחת רָגֶל (פוס) : אשר לו שמות כא
ויקרא יא
ארבע רַגְלַיִם : וְרַגְלֶיךָ לא ש"ב ג
לנחשתים ' ועצ"ה והוות הלשון :
לְרֶגֶל המלאכה , לפי הלוך ומנהג בראשית לג

זה ׳ כמו שטח לגוי׳ וינחם · אדקם
ארקעם · וירקעו פחי ת׳ ורדד :
ישעי׳ מה לְרַד לפניו גוים ע״ש רדה :
רְדִיד שם חכשיט מה כמו
ש״ה ס צעיף : נשאו את רְדִידִי
ישעי׳ ג מעלי (דינטוך , שלייער) ; והצניפו׳
וְהָרְדִידִים, ותקח הצעיף ת׳ונסיב׳
מ״א ז רדידה ׳ ומ״א : מעשה מוֹרָד (געטריבנע ארביט) ׳ ל׳ רדוד ורקוע:

רדה

רָדֹה פ׳ ׳ גב״ב ׳ הקל כ׳ הוראו׳
לו. א) ענינו ממשלה
ונגישה ולחיצה בחוקה וקשורו
ויקרא כו בבי״ת כשאר פעלים מע״ז; וְרָדוּ
בכם שנאיכם (סטרענג בעהערשן , געוואלט אויסאיבן) : ובחוקה
יחזק׳ לד
ישעי׳ יד רְדִיתֶם: רֹדֶה באף גוים: רֹדֶה
מ״א ה בכל עבר הנהר ׳ נאמר בעמים
מ״א ה שלא מב״י ל׳ זה: הָרֹדִים בעם
העשים (אנטרייבן זיר ארביט) :
ויקרא כה וְרָדוּ בדגת הים , ללכדם : לא
תִרְדֶּה בו בפרך , לכבש אותו
למלאכה כבדה בחזק במכות ׳
וכל רדיה במלאכה הוא במקל
והכאה, ומזה מכות מַרְדּוּת הנזכ׳
בתל׳ שהיו כובשים אותו במכות
לסור ממריו , ולהיות נכנע וסר
במדב׳ כד למשמעת השופט : וְיֵרְדְּ מיעקב :
תהלי׳ עב וַיֵּרְדְּ מים ועד ים : שלח אש
איכה א בעצמתי וַיִּרְדֶּנָּה , פי׳ האש רדה
תהלי׳ סח בעצמות : בנימין צעיר רֹדֵם פי׳
רדה בם ׳ וכתב הרד״ק ׳ והוצרכנו
לתקון הזה בעבור כי רוב הענין
קשור עם בי״ת וטוב לתקן המעט
אחר הרוב , וטוב הוא ללכת

אחר

אחר הרוב כשמוש הלשון ׳ ומה
נכונים ונכבדים דבריו . אך
בכנוי א״צ תיקון ׳ כי כל כנוי
מורה תמיד יחס הענין שהפעל
נקשר בו , ואיננו תמיד יחס
הפעול כאשר עוררתי ע״ז הרבה
פעמים ע״פ הספר כלו , ואין
זר זולתי ובחזקה רדיתם אותם ׳
ב) ענינו לקיחת דבר מתוך חלל
הכנוס בו : מגוית הארי רָדָה דבש שופטי׳ יד
(הערויס האלען) : וַיִּרְדֵּהוּ אל שם שם
כפיו ׳ ובתל׳ · הָרוֹדֶה פת מן
התנור וי״ל עד״ז וירדנה ׳ הוציא
המוח שבחלל העצם ׳ והשם
רְדִיַּת הפת בשבת:

הפיעל : אז יְרַד שריד לאדירי׳ , שופטי׳ ה
כבוש ׳ והלמ״ד כמו לכל כליו
העשה נחשת : ובבחינה תמצא
כי ירד , רדד , רדה משתתפים
בענין מה ׳ ולכן :

ההפעיל : ומלכים יַרְדְּ (אונטערווערפיג מאכען) , ג״ז קרוב ישעי׳ מה
לרד לפניו , הרדד עמים ׳ או
מוריד עמים :

רדם

נִרְדַּם פ״ע בנינו נפעל ענינו
תמהון וטרוף דעת כמו
שנה חזקה , לכן בא בנפעל
שהוא מתפעל מאיזה סבה
מפחד וכדומה שנופל עליו
פתאם והוא כמו ישן : והוא שופטי׳ ד
נִרְדָּם ויעף (בעטיבט זיין) :
נִרְדַּמְתִּי על פני ארצה , תמהון דניאל ח
מצד פחד : וישכב וַיֵּרָדַם (בעטיבט יונה א
זיין) גם זה התמהון

מפחד

ירמי' מז הנפעל : הַרָגְעִי ודמי (זיך
רוהיג פערהאלטען) פי' תשקט
אחר ההמיה :

ההפעיל יש עומד ועניני מצא
דברי' כח השקט ומנוחה : ובגוים ההם לא
תַּרְגִּיעַ (רוהיג בלייבן, רוהע גע-
ניסען, אויך איינן ארט בלייבן) :
ישעי' לד שם הִרְגִּיעָה לילית (בלייבענדע
ישעי' נא שטעטע פינדען) · והיוצא לְאוֹר
עמים אַרְגִּיעַ (רוהען לאססען,
ירמי' נ רוהע פערשאפפען) : למען הִרְגִּיעַ
את הארץ, השיב לה השקט
שם לא מרגע בבבל : הלוך לְהַרְגִּיעוֹ :

רֶגַע תאר לתכלית חלק הדק
שמות לג שבזמן : רֶגַע אחד אעלה
תהלי' ל (איין אויגענבליק): ישובו יבושו
ישעי' כו רָגַע : חבי כמעט רֶגַע : רֶגַע ימות,
איוב לד
ישעי' מז כמו מהר : רֶגַע ביום אחד :
איכה ד תהפוכה כמו רָגַע · ונ"ל כי רגע
נקרא ע"ש רָגַע הפעל שמורה
דבר כלה וימס מהר · ועד"ז עדי
רגע וימאס (טווינדען) · ומזה :
במדבר יז ואכלה אותם כְּרָגַע כדבר נמס
תהלי' ל וכלה מהר בהרף עין : כי רֶגַע
באפו (שנעללעס שווינדען) וברצונו
איוב ז חיים ארוכים : לִרְגָעִים תבחננו ,
כל רגע ורגע בזמן · ומ"ש שם
תהלי' לה תאר : ועל רִגְעֵי ארץ (שטיללער ,
רוהיגער), השקטים ולא יזיקו
משלי יב לאיש · ומ"א : ועד אַרְגִּיעָה לשון
שקר (קוים איין אויגענווינק) · כי
שעור רגע הרף עין · ואמר עד
שאניע עפעף ולשון שקר אין :

מַרְגּוֹעַ תה"ש למקום השקט
ירמי' ו ומרגוע : ומצאו מַרְגּוֹעַ

לנפשכם (רוהע, ערהאלונג) ·
ומ"א : וזאת הַמַּרְגֵּעָה ל'עִיבוּת ישעי' כח
וענג (ערקוויקקונג, פערגניגען) ,
כי בעל הלשון יכלל ב' המושגים
המנוחה והערבות בשם אחד כמו
נחת וסימנך וקראת לשבת ענג :

רגש

רָגַשׁ פ"ע בנינו קל ענינו קול
רעש מקבוץ המון רב :
למה רָגְשׁוּ גוים (טאבען, לערמ- תהלי' ב
אען) וקרוב לענין רגזו :

רֶגֶשׁ תה"פ או שמ"ז : בית תהלי' נה
אלהים נהלך בְּרָגֶשׁ (געֿ-
טעז, לערמען פיר פאלקסמענגע)
רעש של קבוץ המון רב : מִרְגֶּשֶׁת שם סד
פעלי און (אונגעשטיאם) · וי"ל
ברגש מענין הַרְגָּשָׁה הנזכ בחל'
(געפיהל, עמפפינדונג) · יאמר
כמה לא חלי ולא מַרְגִּישׁ (פיה-
לען, עמפפינדען) · וכל קבוץ
שהוא במהירות אם לקבל פני
גדול או להביא איש לאחר
הגדולים יבוא בעברית החריד ,
ע"ש הרד · ובארמי' הרגיש ע'
דניאל :

רדד

רָדַד פ"י בב"ב קל ענינו רקוע
ושטיחה : וַיָּרֶד על מ"א ו
הכרובים (דינגע פלאטטען טלאגען)
והוא מההפעיל · והקל : הָרוֹדֵד תהלי' קמד
עמי תחתי (אונטערווערפינג ומא-
כען) משאל מפעל רדד באלו
ירקע אותם לפניו לכבש אותם
ובמ"א אמר מוריד עמים תחתיו
ע"ש ירד והל' הוה נהוג לענין

(קיהן אמכען, איבערמיטהיג מא=
כען) והר"מ העתיק (איבערוואל=
טיגען) שהם יתחזקו ממני עד
שלא יהי' בי כח לסבל אותם
תהלי' קלח מלהט החשק : תַּרְהִבֵנִי בנפשי
עז (קיהנען אוהט בעקאאאען)
ותתחזק בנפשי רוח עז ונצחון ·
וכבר אמרתי כי הפעלים המורים
על מדת מתכונת הנפש כל אחת
אין להחיק מושגם מלשון ללשון
בכוונה אחת :

רַהַב שמ"ז לרחבת נפש וגדל
לבב וגאוה ואמוץ רוח :
ישעי' ל רַהַב הם שבת (איבערמיטהיגע,
פראהלער) המתגאה בפיו בדבר
שאינו יכול לקיים · כ"ש ומצרים
הבל וריק יעזורו, ועש"ז מתוארי'
תה נח כמוה פעמי' בתאה הזה : המתצבת
תהלי' פז רַהַב : אזכיר רַהַב ובבל : דכאת
תהלי' סח כחלל רַהַב : ולא פנה אל רְהָבִים
איוב מח (האפפארטם = פראכט, פראה=
עם ז לעריטעם וועזען) · ומ"א : וְרָהְבָּם
עמל ואון (שטאלץ, גרעסע) עצמם
ותקפם של רבוי השנים :

רהה

רָהֹה פ"ע בנינו קל ענינו ירא :
ישעי' מד ואל תִּרְהוּ (וואנקען, צוויי=
פעלהאפט זיין) בערבי ל' ספק
רהיא · ומזה יחול ורהורא
בדבב"א :

רהט

רָהִיט שת"ז להתהלוכות עשויי'
כמעקה סביב הבית ע"ש
מרוץ כי רהט בארמית רוץ :
ש"ה א רְהִיטֵנוּ ברותי' (גענגע, גאללעריא) ·
ולד"ק

ולד"ק הם בדי העץ שהרעפים
מונחים עליו (לאטטען) · ומ"א :
שם ז מלך אסור בָּרְהָטִים, עי' פירושו
שם · ועי"ד כמלך מסובב ברצים ·
שמות ב וע"א : ותמלאנה את הָרְהָטִים
(טרענקריננען, קאנעלע, וואס=
סעררעהרן) שהמים רצים בהם :
בראשי' ל אשר פצל בָּרְהָטִים :

רוב

רוֹב פע"ו בב"ב · הקל והפיעל
ענינם ווכוח דברים על
דבר וקטטה ונאצה, וקשור'
שופטי' יא בבי"ת או במלת עם : הֲרוֹב רָב
עם ישראל (זאנקען, האדערן,
איוב מ טרייטען, אבטרייטען) : הֲרֹב
עם שדי יסור, ענין תרעומות :
משלי ג רִיבוּ באמכם : אל תָּרִיב עם אדם
בראשי' לא חנם : וַיָּרֶב בלבן : וַיָּרֶב העם עם ·
שמות יז ובמלה את כמו עם : וְאָרִיבָה
נחמי' ה את החרים : על מה תְּרִיבֵנִי ·
איוב י ובא בקשור אל ועניננו תלונה :
איוב לג מדוע אליו רִיבוֹתָ (אוררען, קלא=
ירמי' יב גען) : כי אָרִיב אליך · וכאשר
שם הפעולה פעול הנשוא ענינו
עזר וסיוע להושיע את אשר
עותה לו, לעשות משפטו ולנקום
ש"א כה נקמתו ממתנגדו : אשר רָב את
ריב חרפתי (זיך אננעהאען) :
משלי כה ריבך רִיב את רעך (פערטהיידיגן) :
איכה ג רַבְתָּ יי ריבי נפשי (ריכטען, זיך
משלי כב אננעהאטען) : כי יי יָרִיב ריבם :
ישעי' א אשר יָרִיב ריבי : רִיבוּ אלמנה,
מיכה ו ריב אלמנה : אשר יָרִיב לו, ריב
שופטי' ו שלו : יָרֶב לו · ולא מצאנו ריב
תה סה על מלחמה · ומ"ש : וַיָּרֶב בנחל
ש"א טו ראוי

נפחד, כי לא יתן שכל הישר
שישן יונה בזעף הים. אבל הוא
תהלי' עו תמהון וטרוף דעת כישן: נִרְדָּם
ורכב וסוס כאלו כתוב נִרְדָּמוּ
משלי י רכב וסוס (בעטייבט): נִרְדָּם
בקציר בן מביש, עצ"ה כמו
טרף דעת ושעמום ובטלה:

בר' ב **תַּרְדֵּמָה** שמ"נ מזה: ויפל יי
אלהים תַּרְדֵּמָה וישן
(בעטייבונג) ועי"ז הניעו השנה
והחכם מהרנה"ו ז"ל אמר
שתרדמה היא שנה חזקה, וא"כ
איך יאמר אח"כ וישן הקל
מתרדמה, ולדעתי נכון הוא:
ישעי' כט משלי יט רוח תַּרְדֵּמָה: עצל' תפיל תַּרְדֵּמָה
שעמום וכטול מחשבה כתמהון:

רדף

רָדַף פ"י הב"ב הקל ענינו
ריצה אחרי דבר להשיגו
טבעי או מוסרי. הטבעי הוא
רדיפת אויב לרעה וקשורו
שופטי' ד ביה"הפ או במלת אחרי: רָדַף
אחרי הרכב (נאכזעטצען, פער-
ויקרא כו פאלגען): וְרָדַף אתם קול עלה
נדף, אין העלה רודף אחרי איש,
אך מסבב שיהיו נסים כמפני
שם שם רודף: וּרְדַפְתֶּם את אויביכם
(פערפאלגען) כי במלת את נופל
כמבקש רעת שונאו בכל עת
ואופן שיוכל להרע לו, וז"ע
באשר תרצו לבקש רעת אויביכם
אפילו בלי בואם למולכם למלחמ'
תהלי' קיט ונפלו לפניכם לחרב, כמו: שרים
רְדָפוּנִי חנם, מבקשים רעתי
משלי כא תמיד, ובמוסרי הוא לטוב: רֹדֵף
צדקה וחסד (נאכפאלגען, אויפ-
זוכען, זיך בעשטרעבען צו ערלאנ-
דברים טז תהלי' לד גען): צדק צדק תִּרְדֹּף: בקש
שם כג שלו' וְרָדְפֵהוּ: טוב וחסד יִרְדְּפוּנִי
הושע ו נִרְדְּפָה לדעת את יי, השתדלות
ישעי' א חזקה להשיג: שכר יִרְדָּפוּ:

איכה ה הנפעל: על צוארנו נִרְדָּפְנוּ
עיין באור המתרגם, וע"ד המליצ'
כי כשהרודף רחוק עוד מהנרדף
יש לו לנרדף שחות לנוח מעט,
ולכן אמר על צוארנו נרדפנו
הרודף קרוב על צוארינו ולכן
קהלת ג יגענו וגו': והאלהים יבקש את
נִרְדָּף (דיא פאלגונג) ר"ל
השתלשלות הסבות והמסובבים
כמו רודף זא"ו יום רודף יום
ואדם ההוא כמו נרדף מהבא:

משלי יג הפיעל: חטאים תְּרַדֵּף רעה
(פערפאלגען) ומ"ש להשיג:
הושע ב וְרִדְּפָה את מאהביה (נאכלויפען,
משלי טו פאלגען): וּמְרַדֵּף צדקה יאהב:
תהלי' ז יְרַדֵּף אויב נפשי, מרכב מקל
ופיעל:

ישעי' יז הפועל: יֻרְדַּף כמץ הרים:
שופטי' כ ההפעיל: ארת בנימין
ישעי' יד הִרְדִּיפֻהוּ: מֻרְדָּף בלי חשך:

רהב

רָהַב פ"י בב"ב הקל הרחבת
ישעי' ג נפש וגדל לבב: יִרְהֲבוּ
הנער בזקן (שטאלצירען, דיא אבה-
אכטנג האבען, בעהערשען).
וזה מורה שמוש בי"ת כמו במשל
משלי ו וכמ"ש כן: וּרְהַב רעיך, פי'
שירהב רעך בך:
ש"ה ו ההפעיל: שהם הִרְהִיבֻנִי
(קיהן)

רוח

רָוַח פע"ו בב"ב· הקל ענינו
הרחבת נפש, כי כמו
שיקרא הרעה והעצבות בשם
צרה, כן יקרא הטוב והשמחה
ש"א יו והצלה רוח: וְרָוַח לשאול (הייטר
ווערדן, ווהל בעקאמען, לייכ־
איוב לב טער אטעם האלן): אדברה
וְיִרְוַח לי (איך ווהל אמכן):
ירמי׳ כב הפיעל: עליות מְרֻוָּחִים (וויט,
געריימיג):

רֶוַח שמ"ז כמו הרחבה במקום
בר"א לב או בזמן: וְרֶוַח תשימו
אסתר ד (רוים): רֶוַח והצלה יעמוד (בע־
פרייאונג), רוחת רוח מן הצרה:
איכה ג לִרְוָחָתִי לשועתי: כי היתה
שמות ח הָרְוָחָה הצלה ורחבת רוח מצרה:

רוּחַ שע"וג, כולל עניני שוני׳
הנחתו הראשונה על אויר
הנושב המצוי ושאינו מצוי׳ ועמו
כל דבר רוחני שאינו גוף נראה,
ונשימת הבעה"ח, וחפץ ורצון
ותכונה וכדומה לו מהעניני׳:
בר"א ח ויעבר אלהים רוח (ווינד, ווהט):
תהלי׳ קמח רוח סערה עשה דברו (שטורם־
איוב מא ווינד): וְרוּחַ לא יבוא ביניהם
בר"א ו (ווהט): רוח חיים (לעבענסהויך):
איוב יט רוחי זרה לאשתי (אטעם): ותחי
בר"א מה רוח יעקב (גייסט, געמיטה):
במדבר כז איש אשר רוח בו (גייסט, אוטה):
יהושע ה ולא קמה עוד רוח (אוטה): הנני
מ"ב יט נותן בו רוח (ווילע): ומושל
משלי יו ברוחו (לידענשאפט): העיר יי
ד"ה ב לו את רוח כרש (געמיטה, ווילע,
משלי כט גייסט): כל רוחו יוציא כסיל
(געוויננונגען): הקץ לדברי רוח איוב טז
(ניכטיגעס, פערפליגענדעס, אייט־
לעס, אוננוטצליכעס): שיעמל קהלת ב
לרוחי להבל: רוח איש יכלכל משלי יח
מחלהו (אוטה, שטאנדהאפטיג־
קייט): רוח אלהים (געטטליכע בר"א א
גייסט)· וכל רוח המחובר לאחד
משמות הקדש הוא משתמש
לכוונו׳ מיוחדות, אם לרוח נבואי׳
או מלאך, או אומץ וגבורה· או
הבנה ושכל וכדומה: ותצלח שופטי׳ יד
עליו רוח יי (אוטה בעקאמען)·
רוח אומץ וגבורה: איש אשר בר"א מא
רוח אלהים בו (גייסטעס פע־
היגקייטען בעזיטצען): ואמלא שמות לא
אותו רוח אלהים: ותחל רוח שופטי׳ יג
יי לפעמו, רוח גבורה: רוח מ"ב ב
אליהו על אלישע (געטטליכער
גייסט, פראפעטישער גייסט)·
וכן תפרשהו בכ"מ לפי ענין
המתישב: אם רוח המושל תעלה קהלת י
עליך (צארן) רוח כעס: אל תבהל קהלת ז
ברוחך לכעס: אז רפתה רוחם, שופטי׳ ח
(צארן): כי תשיב אל אל רוחך: איוב טו
ורוח יי סרה מעם שאול (טאפפער־ ש"א יו
קייט, מוטער גייסט): כל אשר היה ד"ה א כח
ברוח (ווילע), וכן: אביעה לכם משלי א
רוחי: הולכים אחר רוחם (אייגען יחזק׳ יג
געזינונג)· וכן הוא משתמש
בהרכבה לתכונות שונות: מרת בר"א כו
רוח (ווידערווערטיגקייט, הערצ־
ליד): קצר רוח (שנעללאוטה): שמות ו
רוח קנאה (אייפערזוכט): רוח במדבר ה
רעה (אונאייניגקייט, א. איפ־ שופטי׳ ט
אוטה): קשה־רוח (שווערה־ ש"א א

ראוי ויארב, ותללתי הקל
וההפעיל כאחד, כי בכל גזרות
כאלה הספק בהם אם הם מנ"ע
או מנחי ע"ו יו"ד, כי אז העתיד
בקל שלהם בעתי' בהפעיל בנע"ו:

רִיב שמ"ז ענינו וכוח וטענה בר׳ יג
דין והדברים על דבר: ויהי
רִיב (שטרייטיגקייטן, צענקרייען):
שמות יז על רִיב בני ישראל (האדרען,
שם כג האדער): ולא תענה על רִב
(שטרייטזאכע, געריכטסזאכע):
משלי טו ישקיט רִיב (האדער, צוויסטיגקייט
שם כו טען): להתחר רִיב: קרבו רִיבְכֶם:
ישעי׳ מח משאכם וְרִיבְכֶם: רִיבֵי נַפְשִׁי:
דברי׳ א
איכה ג וכם"נ: דברי רִיבֹת בשעריך:
דברי׳ יז
איוב יג וְרִבוֹת שפתי׳ ובתוספת מ"ם:
בר׳ יג אל נא תהי מְרִיבָה: בִּמְרִיבַת
במדב׳ כז העדה: מי מְרִיבוֹת קדש:
יחזק׳ מז
תהלי׳ לה יָרִיב שת"ז למתנגד: רִיבָה יי
את יְרִיבַי (געגנער, ווידערזאכער): ואת יְרִיבֵךְ אנכי
ישעי׳ מט
אריב:

רוד

רוּד פע"ו בב"ב הקל ענינו
הושע יב ממשלה: ויהודה עוד רָד
עם אל (הערשטען) היה לו ניר
בהיותו עם אל וקדושיו נאמן:
ירמי׳ ב רַדְנוּ לא נבוא עוד אליך (זיך
זעלבסט בעהערשטען) כן פי׳
המפרשים, ויותר נראה כי ענינו
נדידה ופרכנות או תלונה
והתאוננות ומזה העתיד ע"ר
בר׳ כז הפעיל: והיה כאשר תָּרִיד (זיך
תהלי׳ נה בעשוועהרען, בעקלאגען): אָרִיד
בשיחי ואהימה ובא נחי פ"ו

שופטי׳ יא מזה: וְיָרַדְתִּי על ההרים: יֹרֵד
ישעי׳ טו בבכי כהרבה נפ"ינע"ו משותפי׳
איכה א והשם: ימי עניה וּמְרוּדֶיהָ (ווייי
דען, קלאגען, יאממערן) ותה"ש:
ישעי׳ נח ועניים מְרוּדִים תביא בית (בעי
דרענגטע, בעקלאגענסווערטהע):

רוה

רָוֹה פע"ו גב"ב: הקל ענינו
רויה משתיה כמו שבע
ירמי׳ לא באכילה: וְרָוְתָה מדמם (גע
טרענקט, זאטט זיין): עצה"ש
משלי ז לרטיבות הארץ: לכה נִרְוֶה
דודים עצה"ש, כי חום אהבת
כחום צמאון והדודים משקה
תהלי׳ לו האהבה כמים לצמא: יִרְוְיֻן
מדשן ביתך:

ישעי׳ לד הפיעל: כי רִוְּתָה בשמים
תהלי׳ סה חרבי (זיך זאטט טרינקען): תלמי׳
רַוֵּה נחת (טרענקען): יוצא:
ישעי׳ לד וְרִוְּתָה ארצם מדם, עצה"ש:
משלי ה דדיה יְרַוֻּךָ בכל עת (לאבען):
ישעי׳ טז אֲרַיָּוֶךְ דמעתי:

שם נה ההפעיל: כי אם הִרְוָה את
איכה ג הארץ: הִרְוַנִי לענה: וּמַרְוֶה גם הוא
משלי יא גם הוא יורא, ראוי יְרֻוֶּה,
משקה אחרים ירוה גם הוא:

ישעי׳ נח **רָוֶה** תהש"ז: והיית כגן רָוֶה
(געטרענקט, געוועס
דברי׳ כט סערט) ובם"נ ש"מ: למען
ספות הָרָוָה (פעללעריי, טרונ
תהלי׳ כג קענהייט) ומ"א: כוסי רְוָיָה
(געפיללט) עצה"מ כאלו הכום רוה:
שם סו תוציאנו לָרְוָיָה ומ"א: אף בְּרִי
איוב לז יטריח עב, יכביד עב ברוית מים
וריתרוי כמו ני מן נוה ע"ש ברה:

פס ל׳ בתהלה: ארוממך יי כי דליתני:
פס קז וירוממוהו בקהל עם: ומרומם
נחמי׳ ט / פס כג על כל ברכה ׳ וע״א: ומקמי
תהלי׳ יח תרוממני (בעפרייען, ערדעט
פס ט טע): מרוממי משערי מות,
כלם לי הצלה:
תהלי׳ סו הפועל: ורומם תחת לשוני
פס עה (אבגעסעדהעבונג): תרוממנה
קרנות צדיק:
ההפעיל נרדף עם נשא עניינו
הגבהה ונשיאו והפרש׳: הרימותי
ב״ח׳ לט קולי ואקרא (ערהעבען, אויט טריען):
ישעי׳ ה כשופר הרם קולך: להרים בקול
ד״ה א׳ טו / שמות יד לשמחה: הרם את מטך (אויפ-
העבען, אין דיא העהע העבען):
ישעי׳ סג הרימו נס: והרימו לכם איש:
יהושע ד / תהלי׳ פט הרימותי בחור מעם (ערהעבען
הם עם ל׳ גדולה: ולא ממדבר הרים:
מ״א יד / ב״ח׳ יד הרימותיך מעפר: הרימתי ידי
אל יי, סימן לשבועה, ע״ש נשא:
פס מא לא ירים איש את ידו ואת רגלו
(עטוואס אונטערנעהמען) הגות
הלשון, לכל תנועה ועסק:
מ״א יא הרים יד במלך (איך עמפערען)
בקשור בי״ת מורה מרידה,
תהלי׳ ג והרמות ראש פעם לגדולה: כברי
ומרים ראשי׳ ופעם דרך גאוה,
פס קי על כן ירים ראש: להרים אלהי
עזרא ט פני אליך, מפני בושה, כמו איך
ב״ח׳ לא אשא פני: ותרימה מצבה (ער-
תהלי׳ פט ריכטען): הרימות ימין צריו,
פס לג בכח: ותרם כראים קרני, בכבוד:
מ״ב ב וירם את אדרת אליהו (אויפ-
העבען) הגבהה ממש׳ ויש מ״ש
ויקרא ו הגדלה והסרה: והרים את הדשן

(אבזאנדערן, וועגרייאן): הרימו ישעי׳ נז
מכשול מדרך: והרים העטרה, יחזק׳ כא
נרדף עם הסר: הרימו גרושתיכם: פס מה
חלבו ירים ממנו׳ ומ״ש הגבהה ויקרא ד
והפרשה לנדבה או לקדושה:
והרמות מכם ליי (אויפהעבען, במדב׳ לא
אויפנעהמען) גביית נדבה: כל שמות לה
מרים תרומת כסף (ווידאען)׳
מפריש בפה: תרימו תרומה במדב׳ טו
ליי: הקדשים אשר ירימו׳ וקרוב פס יח
לזה: וכסילים מרים קלון: מרים משלי ג / פס יד
אולת, מגביה ומפריש לחלקו,
כמו: וירם הטבח את השוק: ש״א ט
ההפעל: ואשר הורם, הפרש שמות כט
לגבוה: כאשר יורם משור, הוסר ויקרא ד
וכן: הורם התמיד: דניאל ח
ההתפעל: ויתרומם ויתגדל׳ דניאל יא
לתהלה כמו רומם בפיעל: עתה ישעי׳ לג
ארומם: ירומו הכרובים׳ וע״א: יחזק׳ י
הרמו מתוך העדה, כמו הבדלו במדב׳ יז
והתפרשו׳ כלם בחסרון תי״ו
ההתפעל ויתכן שהם מהנפעל:
רם תה״ש או הפעל: קול רם דברי׳ כז
(לויט): כסא רם (האך ער- ישעי׳ ו
האבען): בנית רמתך (אנהעהען): יחזק׳ יז
ראמות לאויל חכמות׳ וע׳ תרג׳ משלי כד
וביאור שם: ראמות וגביש (בעג איוב כח
נאאר שטיין) מין אבן יקרה:
רום תה״ש לגאוה: רום עיני׳ משלי כא
(האכפארט): ושח רום ישעי׳ ג
אנשים: ורם לבו: שמים לרום, ירמי׳ מט
במקום׳ ומ״א: רום ידהו נשא׳ משלי כה / חבקוק ג
פי׳ החכם רו״ה נ״י רום הוא תכלי׳
הגובה היפך תהום תכלי׳ העומק,
וידהו מענין תודה ושוה אל נחן

אוטה , בעגריבטעס געאיטה ,
איוב יז אונגליקליך) : דִּבְרֵי רוּחַ (גרונד=
תהלי' לד לאזע, אונגיטלע ווארטע) : הַבֵּא
רוּחַ (בעטריבטעס געאיטה) ,
שם כ וכן : רוּחַ נִשְׁבָּרָה : רוּחַ נְכֵאָה :
משלי טו
ישעי' סו נְכֵה רוּחַ : רוּחַ כֵּהָה : שְׁפַל רוּחַ
שם סא (דעאיטהיגער) : נֶאֱמַן רוּחַ (עהר=
משלי יז
שם יח ליכער אחן, טרייגעזינטר) : קְצַר
שם יד
קהלת ז רוּחַ (יעהזארניגר) , והפכו : אֶרֶךְ
שם שם רוּחַ : גְּבַהּ רוּחַ (שטאלצער, האכ=
משלי יז איטהיגער) : יְקַר רוּחַ (גוריקהאל=
קהלת א טענדע) : רְעוּת רוּחַ : רַעְיוֹן רוּחַ
שם כם (אייטלעס, ווינדיגעס, ניכטיגעס
וועזען) , וכן הוא משתתף על
אחת מהשמות נפש , נשמה :
קהלת יב וְהָרוּחַ תשוב אל האלהים (גייסט ,
איוב לד זעעלע) : רוחו ונשמתו אליו יאסף :
במדבר יז אלהי הָרוּחוֹת לכל בשר , ויאמר
ירמי' מט על ארבע פנות העולם : וזריתי
יחזק' מג לכל רוּחַ (זייטע, געגענד) : מדד
שם שם רוּחַ הקדים (אסטזייטע) : רוּחַ
שם שם הצפון (נארדזייטע) : רוּחַ הדרום
שם שם (זידזייטע) : רוּחַ הים (וועסט=
בראש' ג זייטע) : לְרוּחַ היום , רוח מזרחי :
ירמי' כז תשעים וששה רוּחָה : ארבע
זכרי' ז
משלי יז רוחות השמים : ותכן רוחות יי ,
על הכוונה והתכלית :

רְוָחָה שם כלי שורשם בו
ישעי' ל התבואה ברוח : אשר
זורה בְּרַחַת (וואורפשויפעל ,
שווינגע) וע"ש ריח פי' אחר :

רום

רוּם פע"ו וכ"ב , הקל עומד
ענינו גבהות במקום או
עלוי וכבוד ונשיאות והדומה

לעניים

לעניים : ראש הכבכים כי רָמּוּ איוב כב
(האך זיין) : וַתָּרָם מעל הארץ בראש' ז
(זיך ערהעבען) : ההרים הָרָמִים : דברים יב
וְרָמֵי הקומה : וְרָם הוא על כל ישעי' י
העמים (האך ערהאבען) : קרנו תהלי' צט
שם קיב
תָּרוּם בכבוד : רוּמָה יי בעזך שם כא
(זיך ערהאבען זייגען) : אָרוּם תהלי' מו
בגוים : וְיָרֹם מאגג מלכו : וְרָם במדבר כד
לבבך (זיך איבערהעהען, איבר= דברים ח
איטהיג זיין) , גאוה : שבעו וַיָּרָם הושע יג
לבם : ולא רָמוּ עיני , ג"כ גאוה : תהלי' קלא
ועינים רָמוֹת תשפיל : וזרוע רָמָה שם יח
איוב לח
תשבר (גוואלטהעטיג) : פן דברים לב
יאמרו ידינו רָמָה (מעכטיג, איי=
גענמעכטיג) כמו ידו על עליונה :
ומזה : יוצאים ביד רָמָה (זיג= שמות יד
האפט) אך המפרשים פי' ל'
גלוי ופרסום , כמו : אשר תעשה במדבר טו
ביד רָמָה (פרייא, עפפענטליך ,
פארזעצליך) , והמושגי' קרובי'
כמראה כאלו ידו גברה : תָּרוּם תהלי' פט
ימינך : תָּרֹם ידך על צריך , אצל מיכה ה
השם לענש אוים להראות בו
רוממות כחו כהוראת מלת על
שמורה התגברות ונצוח : יָרוּם תהלי' יג
אויב עלי (אבזיגען) : ועתה שם כז
יָרוּם ראשי על אויבי : רָמָה ידך ישעי' כו
(האך ערהעבען) :

הפיעל יוצא : וַתְּרֹמֵם גליו , תהלי' קז
והמוסרי : גדלתי וְרוֹמַמְתִּי (ער= ישעי' א
העבען , גליקליך אמכען) : משפיל ש"א ב
אף מְרוֹמֵם : סלסלה וּתְרוֹמְמֶךָּ , משלי ד
בן סירא ו
בכבוד : צדקה תְּרוֹמֵם גוי : משלי יד
לְרוֹמֵם בית אלהינו , כמו לפאר עזרא ט
רוֹמְמוּ יי אלהינו (לאבען, ריהמען) , תהלי' צט

בתחלה

שהוא ענוי לעצמו, כי הרע מושג
מצטרף או שהוא מצטרף על
פעל עשה להוביל המעשה:
מ"א יד ותרע לעשות מכל: וירע מכל
אשר לפניו נכלל בו לעשות:
ברא' יט אל נא אחי תרעו: ואם הרע
ש"א יב שמות ה תרעו. והיוצא ממש: הרע לעם
הזה (בעזעס טוהן, שלעכט פער-
ברא' מג פאהרען): למה הרעתם לי: כי
ש"א כו לא ארע לך עוד, רובו בלמ"ד:
ברא' יט במדב' כ נרע לך מהם: וירעו לנו המצרי',
דברי' כו וכן: וירעו אותנו המצרים: לא
במדב' יו הרעתי את אחד מהם (ליידעס
ברא' לא טוהן, בעליידיגען): להרע עמדי
תהלי' מד וע"א: תרע לאמים, תרצץ
ה"א יו ומ"ש מענין פיעל: והרעו
במלחמה (געשריא מאכען,
במדב' י לערם בלאזען): והרעתם בחצצרות
תהלי' לס (בלאזען): נריעה לצור ישענו
שם שם (יויבלען): בזמירות נריעה לו:
איוב ל יריעו עלימו כגנב (נאכשרייען):
ש"א י ויריעו כל העם ויאמרו (פריידענ-
געשריא מאכען), וקריאה של
שמחה או נצחון, בשופר או
מיכה ד בכפה בקול חזק והמון: למה
תריעי רע: וי"מ אותו מענין
אהבה ורעות ההפעל בתל' הרע
כחו (שלעכט, אינדער, געשוועכט
זיין, אינדערגיוטין):
ישעי' כד התפעל מ"ש מע"ב: רעה
התרעעה הא"ץ. ומ"ש מע"נ:
משלי יח איש רעים להתרועע: ומ"ש
תהלי' סה מענין תרוע: יתרועעו אף ישירו:
שם ס על פלשת התרועעי:
רע או רעושמ"ונ: או תה"ש
לכל

לכל מין רע טבעי או מוסרי:
מטוב ועד רע (בעזעס): הגואל ברא' לח
אותי מכל רע (איבעל, אונגליק, שם מח
נאטה): בין טוב ובין רע (שלעכט, ויקרא' כז
אארגר): כי הוציא שם רע (איבלער דברי' כב
רוף): ונשמרת מכל דבר רע שם כג
(אונאנשטענדיגעס, שעדליך): ולא ש"א כט
תעשה רע בעיני (איספערגניגען
פערמורזאכען): ולא היה דבר רע מ"ב ד
בסיר (שעדליכעס): ויען כל איש ש"א ל
רע (בעזע, רוכלאז, פרעפלער):
לעשות רע: ורע מעלליהם נחמי' ט
ועשיתם הרע בעיני יי: וירא ש"א כס דברי' ד
אותם ברע (איבעלער לוסטאנד): שמות ה
כי ברע הוא (רוכלאז): פן אראה שם לב
ברע (אונגליק, עלענד): רע עלי ברא' מד קהלת ב
המעשה (נוווידער): רגליהם לרע ישעי' נט
ירוצו, רשע: רע יאמר הקונה משלי כ
רק רע כל היום: ומראיהן רע ברא' ו
(אאגער): ולא הייתי רע לפניו שם מא נחמי' ב
(שלעכט אויסזעהען, מיסמוטהיג
זיין): איש רע עין (מיסגינ- משלי כח
סטיג). ובמ"נ: אם תעשה עמנו ברא' כו
רעה: חיה רעה (ווילדעס): אם שם לז
רעה בעיני אדניה (איספעלליג): שמות כא
רוח רעה (איטהעלליגקייט, אונ- שופטי' ט
איינינקייט, פיינדשאפט): ובעתתו ש"א יו
רוח רעה (איבלע לוינע, שווערה-
מוטה, אנלאנכאליא): הנני מקי' מ"ב יא
עליך רעה (אונרוהע): ברעה ברא' מד
שאלה (קוממער, זארגע): ברעה שמות לב
הוציאם (בעזע אבזיכט): איש ירמי' כו
מדרכו הרעה, העון: וינחם יי שמות לב
על הרעה, העונש: רבה רעת ברא' ו
האדם, מפני רעתו דעתכם: הושע ט
חשבו

תהום קולו ורום ישא קולו בתורה:
מיכה ו ולא תלכו רוּמָה (האָפּפּארטיג):
תהלי׳ קיח **רוֹמֵמָה** שמ״נ: ימין יי רוֹמֵמָה
(ערהאָבען, זיגענד)
שם קמט גוברת בכה: רוֹמְמוֹת אֵל בגרונם
(לאָבּעטערהעבונגען) תהלה
ישעי׳ לג ושבח: מֵרוֹמְמֻתֶךָ נפוצו גוים,
רום יד וכח:

מָרוֹם תה״ש לגובה המקום:
במדב׳ יט ותשא מָרוֹם עיניך
ישעי׳ כד (העהע): על צבא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם
איוב ה (היאאעו): לשום שפלים לְמָרוֹם,
מ״ב יט גבה לבד: מְרוֹם הרים: בראש
משלי ח מְרוֹמִים עלי דרך (אנהעהען):
שופטי׳ ה על מְרוֹמֵי שדה (ערהאָבנע, וויכ־
תהלי׳ נו טיגע): כי רבים לוחמים לי מָרוֹם
(אָ גאָטט) מלת הקריאה, ותפס
המזקום במקום המתקוממים׳ כי כן
יבוא השם חזה אם למקום גבוה
או לשמים או לשוכני׳ בם:

תְּרוּמָה שת״נ לנדבה מפרשת
שמות כה לגבוה: ויקחו לי
תְּרוּמָה (שטייער, העבע): כי כל
נדבה יבוא כל׳ נשיאות והגבהה:
דניאל יג וַהֲרֵמֹתֶם ידכם: כל תְּרוּמַת
במדב׳ יח הקדשים וע״א: המסכן תְּרוּמָה,
ישעי׳ מ
ש״ב א לי׳ חשיבות ע״ש סכן: ושדי
תְּרוּמוֹת, כמו מרומי שדה,
משלי כט שהקמה רמה בו וע״א: ואיש
תְּרוּמוֹת (שטאָלץ, אויפגעבלעהטער,
יחזק׳ מח האָכמיטהיגער) ומ״א: תְּרוּמִיָּה
מתרומת הארץ:

רוע

רוֹעַ פע״ו הכ״ב הקל א) יש
עומד ועניינו הוית׳ דבר
גלתי

בלתי־נאות ומכוון לנושאו ומתנגד
להפצו היפך טוב: ובעיני משה במדב׳ יא
רָע (בעזע, אויספעלליג, פער־
דריסליך): וְרַע בעיניו (איבעל משלי כד
געהאטען): ואם רַע בעיניך: אם במדב׳ כב
רָעָה בעיני אדניה (אויספאללען), שמות כא
כל המחובר לעין בבי״ת בעבר
הוא העדר הסכמה לדבר
והתנגדות ומאוס בו, ובלא בי״ת
הוא צרות עין: וְרָעָה עינך (אימ־ דברי׳ טו
גינסטיג זיין): וְרָעָה לך זאת ש״ב יט
(איבעל פאָלגען האָבן) ושאר חלקי
הבנין בשרש ירע: ב) ויש עניינו
שבר ורציצה, והוא יוצא: וְרָעוּ ירמי׳ יא
דליותיו (צערברעכען): וְרָעוּ את מיכה ה
ארץ אשור (פערוויסטען): תְּרֹעֵם תהלי׳ ב
בשבט ברזל (צערשמעטטערן):
יָרֹעַ כבירים לא חקר: ג) ויש איוב לד
עניינו התחברות ורעות: רֹעוּ ישעי׳ ח
עמים וחתו (זיך צוזאמען ראָט־
טען, פערבינדען, פעראייניגען)
וי״מ ג״ז מל׳ שבר:

הנפעל: ורעה כסילים יֵרוֹעַ משלי יג
(פעראונגליקט ווערדען): רע יֵרוֹעַ שם יא
כי ערב זר:

הפיעל עניינו תרועות קול
שמחה: לא ירנן ולא יְרוֹעַ ישעי׳ טז
(יויכצען):

ההפעיל מ״ש מע״א בקל יש
עומד: הֵרֵעוּ מאבותיהם (בעזע ירמי׳ ז
זיין, שלימם האנדלען): הֲרֵעֹתֶם בראשי׳ מד
אשר עשיתם: מֵרַע מקשיב על משלי יז
שפת און: בקרב עלי מְרֵעִים: תהלי׳ כז
לְהָרַע או להיטיב, (אונאנגענעה־ ויקרא ה
מעם) לא רע מחלט כ״א דבר
שהוא

ש״א יז לרוץ: וְהָרֵץ המתנה אל אחיך
בר׳ מא (איילענדעס איבערבריגנגן): וַיְרִצֻהוּ
תהלי׳ סח מן הבור (געשווינד האָלען): תְּרַצֵּץ
ידיו (שנעל אויסשטרעקקען):
ד״ה ב לה וַיָּרִיצוּ לכל בני העם (רייכען),
ובתל׳ הַמֵּרִיץ מעות מידו ליד
אשה (צו צעהלען) בדרך המונים
ירמי׳ מט במהירות: ארגיעה אֲרִיצֶנּוּ
(פֿאָרטיאַגען):

קהלת ט מֵרוֹץ שמ״ז: לא לקלים הַמֵּרוֹץ
ש״ב יח (לויפֿען) ובס״נ: את
מְרוּצַת הראשון:

רוש

רוּשׁ פע״ו ופ״ב הקל ענינו
תהלי׳ לד עני ומסכנות: כפירים
רָשׁוּ (אָרם זיין, דאַרבן) ע״ש ירש:
ירמי׳ ס הפיעל: יְרֹשֵׁשׁ ערי מבצריך
(צערטריאַמערן, פֿערוויסטען)
ע״ש רשש:
משלי יג ההתפעל: מִתְרוֹשֵׁשׁ והון רב
(זיך אָרם שטעללען):
שם כב רָשׁ שת״ז לעני: עשיר וָרָשׁ
נפגשו (אָרמער, דירפֿטיגער)
ש״ב יב ואחד רָאשׁ באל״ף נחה:
משלי כח עשיר בְּרָשִׁים ימשל: גֶּבֶר רָאשׁ
שם יג
שם שם רֵישׁ שמ״ז: רֵישׁ וקלון פורע
מוסר (אָרמוהט, דירפֿטיגקייט): רֵאשׁ ועשר אל תתן
שם ל
שם כד לי: ובא מתהלך רֵישֶׁךָ: וישבח
שם לא רִישׁוֹ ומ״א; ומרדף רקים ישבע
שם כח רִישׁ:

רוֹשׁ שם למרה ומרירות:
דברים לב ענבי רוֹשׁ (גאַללע): ראשׁ
שם כט
ירמי׳ ח ולענה: וישקנו מי רֹאשׁ (גיפֿט,
גיפֿטיגער קרויט, אויך ביטטערלינג):

רזה

רזה

רָזָה פ״ע בב״ב הקל ענינו
חלשת כח וכחישות:
צפני׳ ב רָזָה את כל אלהי הארץ (ענטקרעפֿטען):
ישעי׳ יז הנפעל: ומשמן בשרו יֵרָזֶה
(אבגעמאַגערט, אבגעצעהרט ווערדען):

במדבר יג רָזֶה תאר לדבר כחוש: השמנה
היא אם רָזָה (מאַגער):

רָזִי שמ״ז ענינו צרה ולחץ בלי
ישעי׳ כד ערב: ואמר רָזִי לי רָזִי לי
(דראַנגזאַל). אך בארמי׳ רָז כל
דבר סתר (געהיימניס) וכל רָז לא
אָנֵיס ליה, בדניאל:

רָזוֹן שמ״ז מענין כחשות:
ישעי׳ יז בְּמִשְׁמַנָּיו רָזוֹן (אבנאַהמע, רונג, אויסמערגלונג):
תהלי׳ קו וישלח
רָזוֹן בנפשם, חסרון ומעוט
בתאותם. וע׳ תרגום אשכנזי
מיכה ו ובאורו: ואיפת רָזוֹן זעומה,
עצה״מ מדה כחושה וחסרה:
משלי יד ובאפס לאם מחתת רָזוֹן, הרנ׳
הרא״א כמו רוזן: ונכון הוא לענין:

רזח

ירמי׳ טז מַרְזֵחַ תה״ש לאבל: אל תבוא
בית מַרְזֵחַ (קלאַגענדער):
עמוס ו ומ״א המפני: וסר מִרְזַח סרוחים
(פֿריידענגעטריינק). כי בערבי
רזה מרזית בעל קול חזק ובעל
קול חלש:

רזם

רָזַם פ״י בבנינו קל ענינו קריצת
איוב טו עין: ומה יִרְזְמוּן עיניך
(ווינקען, בלינצלען) והוא אחד עם

רמז

תהלי' לה חשבו רָעָתִי חכנוי על הפעול :
ש"א יז כי רָעָתְכֶם רבה, על הפועל :
ירמי' יא כי רָעָתֵכִי כי אז תעלזי׳ ור"ו :
בר"א' יג רָעִים וחטאים, רע לב"א וחטאים
בר"א' מז ליי': מעט וְרָעִים (מונגליקליך) :
תהלי' יד שחו רָעִים לפני טובים : מדוע
נחמי' ב פניך רָעִים (בעטריבט) : והבאתי
יחזק' ז
בר"א כח רָעֵי גוים ור"נ : כי רָעוֹת בנות
שם מח
דנלי' לא כנען : רָעוֹת מראה : רָעוֹת רבות :
שם שם מצאוני הָרָעוֹת האלה (אונגליקס-
ש"א י פֿעללע) : מכל רָעוֹתֵיכֶם : ותפלתי
תהלי' קמא בְּרָעוֹתֵיהֶם, צרה ואסון :

דברי' כח רוֹעַ ש"מ או תה"ש מזה : מפני
נחמי' ב רֹעַ מעלליך : כי אם רֹעַ
קהלת ז לב : כי בְּרֹעַ פנים ייטב לב :
בר"א מא בכל ארץ מצרים לָרֹעַ : לא
ירמי' כד תאכלנה מֵרֹעַ :

רֵעַ שמ"ו ענינו קול תרועה :
מיכה ד למה תריעי רֵעַ (שרייען,
איוב לו שלייא) : יגיד עליו רֵעוֹ, קול
הרעם הבא לפני הברק׳ ויתר
הוראת השם הזה בשרש רעה :

מֵרַע שת"ז לאיש רע מעללים :
משלי יז מֵרַע מקשיב על שפת
תהלי' כו און (בעזער אנגש) : בקרב עלי
מְרֵעִים, חושים רע לאהרים :
תהלי' לז אל תתחר בִּמְרֵעִים :

תהלי' כד תְּרוּעָה שמ"נ עקר ענינו העבר
קול שופר או חצצרות
ומשתמש על כל קול המון שמחה
ונצחון שמשמיע קול חזק מהמון
במדב' י רב : ותקעתם תְּרוּעָה (לערם
שם נא בלאזען) : והחצצרות התרועה :
ויקרא כט שופר תְּרוּעָה, בבלי : הריעו
עזרא ג תְּרוּעָה גדולה (פריידענגעשריי)

איוב ח כפה : ושפתיך תְּרוּעָה : וירא
שם לג פניו בִּתְרוּעָה, של שמחה ור"שי
פי' תפלה, ואולי הוא ל' רצון
תהלי' פט מרעיון וריע, ואולי עד"ז : אשרי
העם יודעי תְּרוּעָה, יודעים לרצו'
איוב לט ה' בתפלה וקול רצוי : רעם שרי'
ותְרוּעָה, תרועת מלחמה :
במדב' כג ותְרוּעַת מלך בו (פריינדשאפט,
געזעללשאפטליכער אויגאנג)׳ ל'
איוב לג רעות וחבור ואולי עד"ז : וירא
פניו בִּתְרוּעָה, ברעות וחברה :

רוף

תְּרוּפָה שמ"נ או תה"ש וענינו
יחזק' מז כמו רפואה : ועלהו
לִתְרוּפָה (היילונג)׳ רופף בש'
רפה : ריפות ש' רפת :

רוץ

רוּץ פע"ו וב"ב׳ הקל ענינו
ש"א ח הליכה מהירית : וְרָצוּ
בר"א יח לפני מרכבתו (לויפען) : רָץ
איוב ט אברהם : וימי קלו מני רָץ (לויפ-
ירמי' נא פער): רָץ לקראת רָץ(איינבאטע) :
אסתר ג הָרָצִים יצאו דחופים : לכרי
מ"ב יא וְלָרָצִים ׳והם נקראי׳ כרתי ופלתי
יחזק' א בימי דוד ע"ש פלה : והחיות
ש"א כ רָצוֹא ושוב׳ אל"ף נוסף : רָץ
תהלי' קיט מצא נא : דרך מצותיך אָרוּץ,
שם קמז אמהר : עד מהרה יָרוּץ דברו :
חבקוק ב למען יָרוּץ קורא בו :
נחום ב הפיעל : כברקים יְרוֹצֵצוּ
(שנעלל היןאונד הער לויפען)׳
ריצה חנה והנה לפנים ואחור
בא בפיעל ואולי מזה רצוא ושוב
כמראה בזק ת' רוצץ :
ההפעיל יוצא מסבב לאחר

מֶרְחָב שמ"ז לאויר המרחק הפנוי והחפשי: ככבש
הושע ד בְּמֶרְחָב (פרייער פלאטץ, וויטעס
תהלי' לא פעלד, געררייאונג ווייטע): העמדת
בַּמֶּרְחָב רגלי (ווייטער רוים) •
שיהי' להם מקו' להתפשט ולעמוד
תה' קיח חזק: ענני בַמֶּרְחָב יה, להוציאני
חבקוק א מן המצר אל המרחב: לְמֶרְחֲבֵי
ארץ, למרחקי:

רחל

ישעי' נג **רָחֵל** שם מין צאן: וּכְרָחֵל
לפני גוזזיה (שאף):
בראש' לב רְחֵלִים מאתים:

רחם

רָחַם פ"י גב"ב' הקל ענינו
תהלי' יח אהבה: אֶרְחָמְךָ יי חזקי
(ליבען) ויאהב יצחק ת' ורחים:
הפיעל ענינו חמלה וחנינה
ירמי' מב וקשורו לרוב במלת את: וְרִחַם
שמות לג אתכם (ערבארמען): וְרִחַמְתִּי
תהלי' קג את אשר אֲרַחֵם: כְּרַחֵם אב על
בנים רִחַם יי על יראיו' ונ"ל, כי
במלת על ענינו הגנה ושמירה
שלא יגעו בהם כל נזק (שאהנען)
ובמלת את, חמלה להושיעו
ישעי' נה מצרה (בעמיטליידען): וישב אל
מיכה ז יי וִירַחֲמֵהוּ: ישב יְרַחֲמֵנוּ: תְּרַחֵם
תהלי' קב ציון (זיך אננעהמען) רחם להושיע
הדבר להשיבו על מעלתו:
הושע יד הפועל: אשר בך יְרֻחַם יתום:
משלי כח ומודה ועוזב יְרֻחָם:
ויקרא יא **רָחָם** שם עוף טמא: ואת
הקאת ואת הָרָחָם
דברים יד (גריינשפעכט): ואת הָרָחָמָה:
רַחַם שם ת"נ לנקבה דרך
גנאי: רַחַם רַחֲמָתַיִם לראש שופטי' ה
גבר (מעדכען)' ויש שת"נ לאבר
ההולדה באשה: הנשאים מני ישעי' מו
רָחַם (מוטטערלייב, געבעהר-
מוטטער): שאול ועצר רָחַם: משלי ל
ברכת שדים וָרָחַם: בראש' מט
רֶחֶם גנ"מ: בעצר כל רֶחֶם בראש' כ
(געבעהרמוטטער):
ויפתח את רַחְמָהּ' ועצה"ש: שם ל
בגיחו מֵרֶחֶם יצא: מֵרֶחֶם משחר איוב לח
לך תאר לבקיעת השחר ע' באור: תהלי' קי
רַחוּם שת"ז: אל רַחוּם וחנון שמות לד
(מיטליידיג, בארמהערר-
ציג) ולא יתואר בו זולתי השי"ת:
רַחֲמִים שמ"ז: חסד וְרַחֲמִים זכרי' ז
עשו (בארמהערציג-
קייט): וְרַחֲמֵי רשעים אכזרי: משלי יב
זכר רַחֲמֶיךָ יי' וי"מ כי היחיד: תהלי' כה
ברגז רַחֵם תזכר' וי"א כי הוא חבקוק ג
המקור:
רַחֲמָן שת"ז לבעל מדת
הרחמים והזכר איננו
במקרא, כ"א שת"נ: ידי נשים איכה ד
רַחֲמָנִיּוֹת (וויך, צערטליך, בארמ-
הערציג, מיטליידסאם):

רחף

רָחַף פ"ע בכ"ב' הקל ענינו
נדנוד ורעדה: רָחֲפוּ כל ירמי' כג
עצמותי (צוטטערן, ציטטערן):
הפיעל: על גוזליו יְרַחֵף (נעט- דברים לב
טערנדע בעוועגונג מיט דען פלי-
געלן מאכען, שוועבען): ורוח בראש' א
אלהים מְרַחֶפֶת, כי הרחיפה
הוא עופפות קלה מעל לדבר
בתנועה רעדית נוגע ואיננו נוגע:

רֶמֶז' קורץ עין תר' רָמְזוּ עינוהי:
שלח אצבע מְרַמֵּז באצבע, ובתל'
רוֹמֵז וְנִרְמָז (דייטען, צייגען, וויג-
קען, צייכען געבען)· והשם ממנו
רֶמֶז (דייטונג, ווינק)· כל דבר
שאיננו מבורר היטיב כ"א בראשי
סמנים נקרא רֶמֶז:

רזן

שופטי' ה רָזַן שת"ז לשר ומושל: האזינו
תהלי' ב רֹזְנִים (פירסטען)· ורוֹזְנִים
נוסדו יחד' ובא היחיד ממנו'
משלי יד עמ"א: באפס לאם מחתת רָזוֹן,
לדעת המתר' האשכנזי ע"ש:

רחב

רָחַב פע"וגכ"ב' הקל עומד
ענינו הרוחת שעור היפך
ש"א ב צר: רָחַב פי על אויבי (ווייט
אפפען זיין)' כי המצר ודואג
נאלם דומיה מבשרת אויב,
ישעי' ס וְהוּשעו ירחב פיו לדבר: ופחד
וְרָחַב לבבך, כי השמחה מרחיבה
יחזק' מא הלב כאשר יצר ברעה: וְרָחֲבָה
ונסבה (זיך אויסדעהנן, וויטען
רוים האבען):
ישעי' ל הנפעל שוה לקל: כר נִרְחָב
(ווייט, אויסגעדעהנט):
שם נז ההפעיל יוצא: הִרְחַבְתְּ
שם מ לו משכבך: וְהִרְחַבְתִּי את גבולך
ישעי' נד (ווייט, ברייט מאכען): הַרְחִיבִי
מקום אהלך (אויסברייטען, אויס'
דברים יב דעהנען): כי יַרְחִיב יי' אלהיך
ישעי' ה (ערווייטערן)' ועצה"מ: הִרְחִיבָה
שאול נפשה (ווייט אויפספערן):
תהלי' פא הַרְחֶב פיך ואמלאהו: אבל
שם לה וַיַּרְחִיבוּ עלי פיהם (בדברי נאוה,

וכן: תַּרְחִיבוּ פה, כמו הרחב פי, ישעי' נז
ע"א: בצר הִרְחַבְתָּ לי (רוים תהלי' ד
פערשאפפען, ד"ה בעפרייען
פון נאטה) ישועה מצרה:
הִרְחִיב יי' לנו: תַּרְחִיב צעדי ברא' כו / תהלי' יח
תחתי, לעמוד חזק בל ימוט: מתן משלי יח
אדם יַרְחִיב לו (פלאטץ מאכען),
יפנה לו מקום לבוא לפני כל מי
שירצה: כי תַרְחִיב לבי, להשיג: תהלי' קיט
רָחָב תה"ש: כפרץ רָחָב (ווייט, איוב ל
ברייט): רְחַב ידים (ווייט, תהלי' קד
ברייט) ויד כמו מקום, או יד
הירדן: יארים רַחֲבֵי ידים: רְחַב ישעי' לג / משלי כח
נפש יגרה מדון (אונרזעטליך,
האבזיכטיג) להשיג כל תאותו:
גבה עינים וּרְחַב לבב (האבזיכ- תהלי' קא
טיג) בעל תאוה: וכן נוכל לומר משלי כח
רְחַב פה (פראהלער, גראסספרע-
כער) כי כל מה שבא בפעל נוכל
לשמוש בו בשם בהרכבה' ובס"נ:
ארץ טובה וּרְחָבָה (גערייאיג): שמות ג
והארץ רַחֲבַת ידים, מקום מוכנת ברא' לד
לכל עסק ומ"א: רַחַב לא מוצק איוב לו
(ווייטער רוים): עד רַחֲבֵי ארץ שם לח
(רוים) כל רחב הארץ' ומ"א:
רֹחַב הקרש האחד (דיא ברייטע) שם כו
שמ"ז: ואמה וחצי רָחְבּוֹ: כן שמות כו / יחזק' מג
רָחְבָּן' כי ג' מרחקים לגוף ארך
ורחב וגובה:
רְחוֹב שת"ז לשוק העיר: אל אסתר ד
רחוב העיר (שטראסע,
גאססע): כי בָרְחוֹב נלין, במורחב ברא' יט
ולא בבית (אין פרייען רוים):
בשוקים וּבָרְחֹבוֹת: ואין צוחה ש"ה ג / תהלי' קמד
בִּרְחֹבֹתֵינוּ:

תהלים ע ור"ז: חקרבי' וְהָרְחוֹקִים: הָרְחֹקוֹת
ירמי' מח והקרבות: ולעתים רְחֹקוֹת הוא
יחזקי' יב
תהלי' עג נבא: כי הנה רְחֵקֶיךָ יאבדו'
במחשבה, הסרים מעל יי:

מֶרְחָק תה"ש: ושמועה טובה
משלי כה מארץ מֶרְחָק: (וייט,
ירמי' ח ענטפֿערנט): מארץ מֶרְחַקִּים:
ישעי' ח כל מֶרְחַקֵּי ארץ, היושבים:

רחש

רָחַשׁ פ"י בנינו קל, ענינו תנועת מחשבה להוציא
תהלי' מה דבור: רָחַשׁ לבי דבר טוב (ער=לייגען, הערפֿארבריגגן) ותרג' של ישרצו יִרְחֲשׁוּן, וכמו שיאמר שרץ בטבעי על תנועות דבר ועל יציאתו ע"ש שרץ, כן רחש במוסרי תנועת הלב ויציאת מחשבה: ולפי שהיה השיר הזה התנדבות רוח המשורר למנחה ויקר לכבוד המלך ביום חתונתו, לכן נהגו האחרונים לכנות כל מכתב נעשה לכבוד איש יקר ומתנדב לו לכבודו רָחוּשׁ או רַחַשׁ לב (געווידמעטע שריפט). ואולי מזה מתת יד החתן הנודב מלבו לתת לדיינים וסופרים ושמשים ביום חתונתו נקרא רחש, והרבה שמות עתיקים מורגלים בפומא דאינשי לא ידעו להם שרש וסמכום ארמזים:

ויקרא ב מַרְחֶשֶׁת שם כלי מנון: ואם מנחת מַרְחֶשֶׁת קרבנך (בראטפֿפֿאננע): רחת ש' רוח:

רטב

רָטַב פ"ע בנינו קל ענינו
איוב כד לחות: רָטֹב הוא לפני שמש (נאס, פֿייכט, פֿריש, זאפֿ=
איוב כד טיג): מזרם הרים יִרְטָבוּ (דורכ=נעסט ווערדען), נהפך לשדי תרג' רוטבי ומזה שם רוֹטֶב בתל':

רטה

רָטָה פ"י בנינו קל ענינו בערבי הפלה והטיה
איוב טז לארץ: ועל ידי רשעים יִרְטֵנִי (ניעדערווערפֿען, צו באדען דריק=קען), ורש"י פי' בחלוף ט"ת בצ"די, כמו ירצני וג"ז איננו רחוק, והמפרשים מל' רטיה רחוק:

רטט

רֶטֶט שמ"ז ענינו רתת: וְרֶטֶט ירמי' מט
החזיקה (ציטערן, שרעקקען):

רֻטְפַשׁ פ"י בנינו פיעל ענינו עדון בשר מרטיבות
איוב לג הלחות: רֻטְפַשׁ בשרו מנער (פֿעטט, זאפֿטיג ווערדען) מרכב מן רטב ומן טפש כהלב, ר"ל לח, ושמן:

רטש

רָטַשׁ פ"י בב"י הפיעל ענינו
דחיפה ורציצה: ועלליה' נ"ב ח
תְּרַטֵּשְׁנָה (ניעדערשטאססען): וקשתות ישעי' יג
נערים תְּרַטֵּשְׁנָה (דורכבאהרען):
הפיעל: אם על בנים רֻטָּשָׁה הושע י
(אויפֿגעשפיסט ווערדען): עולליהם הושע יד
יְרֻטָּשׁוּ (צערשמעטטערט ווערדן):

ריה

הֵרִיהַ פע"י בנינו הפיעל ענינו

רחץ

רָחַץ פ"י גב"ב׳ הקל ענינו
נקוי. נופל בבשר מדת
ויקרא כג שכבות נופל בבגדים: כי אם רָחַץ
בשרו (באדן, אבוואשען) והרחיצה
שם ח או מטמאה או מלכלוך: ואת
ש"ס ח הכרעים רָחַץ במים: רָחַצְתִּי את
ש"ה כג רגלי: והזונות רָחָצוּ, ע"ש כבס:
ש"ב יא אשה רֹחֶצֶת: רֹחֲצוֹת בחלב: ש"ה ה
איוב כט בִּרְחֹץ הליכי בחמה׳ ועצה"מ:
ישעי׳ ד כי אם רָחַץ יי את צאת בנ"צ:
תהלי׳ כו אֶרְחַץ בנקיון כפי: רַחֲצוּ הזכו: ישעי׳ א
משלי ל הפועל: ומצאתו לא רֻחָץ:
איוב ט ההתפעל: אם הִתְרָחַצְתִּי
במו שלג:

תהלי׳ ס רַחַץ תה"ש: מואב סיר רַחְצִי
(דאס וואשען)׳ ובס"נ:
ש"ה ד שעלו מן הָרַחְצָה׳ ובתל׳ שם
מֶרְחָץ ידוע:

רחק

רָחַק פע"ו ממאמר האנה׳
גב"ב׳ הקל ענינו היפך
קרוב במקום בזמן ובמחשבה:
איכה א כי רָחַק ממני מנחם (פערן זיין)׳
איוב כא כי סר: ועצת רשעים רָחֲקָה
שם ל ממני, לא אחפץ בה: תעבוני
רָחֲקוּ ממני (זיך ענטפערנן) כמו
ירמי׳ ב סרו: כי רָחֲקוּ מעלי, במחשבה:
תהלי׳ קיט מתורתך רָחָקוּ: מדבר שקר
שמות כג תִּרְחָק, תשמר: אל תִּרְחַק ממני,
תהלי׳ כב
איוב ה מהושיע: יִרְחֲקוּ בניו מישע,
אחר עם ירחק ישע מבניו, נמנע:
דניאל יג כי יִרְחַק ממך המקום (וויט זיין):
ישעי׳ מו קרבתי צדקתי לא תִרְחָק, בזמן:
שם כט הפיעל יוצא: ולבו רִחַק

ממני, במחשבה: וְרִחַק יי את שם ו
האדם (ענטפערנן) במקום:
רַחֲקַת כל קצוי ארץ, ממך: שם כו
יְרַחֲקוּ את זנותם, יסירו מהם: יחזק׳ מג
ההפעיל: הִרְחִיק ממנו את תהלי׳ קג
פשעינו: הִרְחִיק אתכם מעל ירמי׳ כז
אדמתכם, גרוש: הִרְחַקְתִּים יחזק׳ יא
בגוים: ולזות שפתים הַרְחֵק משלי ד
ממך: אם און בידך הַרְחִיקֵהוּ׳ איוב יא
ודומה לעומד כשהוא מצטרף
על פעל יצא הלך, להגביל בו
כמות ההליכה במקום תה"פ:
רק הַרְחֵק לא תַרְחִיקוּ, ללכת: שמות ח
אל תַּרְחִיקוּ מן העיר, כמו אל יהושע ח
תלכו רחוק הרבה: הם יצאו בראשית מד
את העיר לא הִרְחִיקוּ, ללכת:

רָחוֹק תה"ש או תה"פ: רָחוֹק יהושע ג
יהיה ביניכם וביניו
(רויס, ענטפערנונג): שלום ישעי׳ נז
לָרָחוֹק: רָחוֹק מה שהיה, בזמן, קהלת ז
וכן: אנוש יביט מֵרָחוֹק: בנתה איוב לו
לרעי מֵרָחוֹק: אל בית עבדך תהלי׳ קלט ש"ב ז
לְמֵרָחוֹק (ריא צוקונפט) זמן רחוק
בעתיד: הלא שמעת לְמֵרָחוֹק מ"ב יט
(שאהן לענגסט פערגאנגען) זמן
רחוק בעבר׳ ונופל שם על דבר
והפכו, כי ביום הייעוד היה עוד
לזמן עתיד ורחוק: אשא דעי איוב לו
לְמֵרָחוֹק ג"כ מדברים קדמונים,
או דברים מפלגים ויקרים׳ כמו:
וְרָחוֹק מפנינים מכרה (טהייער, משלי לא
זעלטזאם, ווערטה, קאסטבאר)
כי הדבר היקר רחוק בהזדמנות׳
ולא רְחוֹקָה היא: והיא רְחוֹקָה דברים ל
ממני (אונבעגרייפליך) מחשיג׳ קהלת ז

שלחתני (לעער) כמו חנם :
מסלי׳ ז ואחלצה צוררי ריקם, י״מ ריקם
חנם בלא עול (אונפערטהײדעט) :
שם כס ישובו הבוגדים ריקם (נוועקלאז,
אונפערריכטעטער זאכע) :

ריר

רר פ״ע בנינו קל ענינו משיכת
לחה עבה כריר ממקום
ויקרא טו נזילתו : רר בשרו את זובו
(פליסען) :

ריר שם רוק העב הנמשך :
איוב ו אם יש טעם בריר חלמות
ש״א כא (גייפער, שפייכעל) : ויורד רירו
על זקנו :

רכב

רכב פע״ו בכ״ב הקל ענינו
אסתר ו רכיבת בהמה : אשר
רכב עליו המלך (רייטען) :
נחמי׳ ב הבהמה אשר אני רכב בה ׳
דברים לג ועצה״מ : רכב שמים בעזרך
(דירענגירען) מטה השפעתם
לעזרך ׳ כרוכב מטה סוסו ימין
תהלי׳ סח ושמאל : סלו לרכב בערבות :
שם שם לרכב בשמי שמי קדם ׳ בבי״ת
שאינו רכיבת ממש כ״א ממשלה
חבקוק ג כי תרכב על סוסיך : וירכב על
ש״ב כב כרוב :

ההפעיל יוצא לב׳ פעולים :
מ״א א והרכבתם את שלמה בני (ריי־
ש״ב יג טען לאססען, פיהרען) : הרכב
ידך על הקשת (אנגעטצען, פעטס
ש״ב ו אויפדריקקען) : וירכיבו את ארון
וגו׳ אל העגלה (אויפזעטצען,
מ״ב ט פיהרען) : וירכבו אתו ברכבו ׳
דברים לב ועצה״מ : ירכבהו על במותי ארץ
ל׳

ל׳ הגבהה : הרכבת אנוש לראשנו תהלי׳ סו
ל׳ ממשלה : ארכיב אפרים : הושע י
תשאני אל רוח תרכיבני ע״ש איוב ל
מוג ׳ ענין הרכב׳ גוף ונפש :

רכב שת״ז לעגלה אסורה
בסוסים : רכב ופרשים מ״א א
(וואגען) : רכב צמד פרשים, תאר ישעי׳ כא
לרוכב סוס (ריטטער) : ונפצתי ירמי׳ נא
בך רכב ורוכבו ׳ וע״א : פלח שופטי׳ ט
רכב (איהלשטיין) תאר לאבן
העליונה מב׳ אבני הרחים ׳
והתחתונה נקרא שכב׳ והרבוי :
לסוסתי ברכבי פרעה (געשפאן) ׳ ה״ש א
ומ״א : קח רכב ושלח לקראתם מ״ב ט
(רייטער, איינבאטע) ׳ ויאמר מ״א כב
לרכבו הפוך ידך (פוהרמאן,
קוטשער) ׳ ומ״א : השם עבים תהלי׳ קד
רכובו (וואגען, רייטפפערד) ׳
העבים המושב וכנפי הרוח
מוליכים את העגלה :

מרכב תאר לכלי הרכיבה
שהרוכב יושב עליו :
וכל המרכב אשר ירכב עליו : ויקרא טו
מרכבו ארגמן (פאלסטער) : ה״ש ג

מרכבה שת״נ לרכב יאו
לסוסים : ומרכבה נחום ג
מרקדה (קריגסוואגען) : ויאסור בראשית מו
יוסף את מרכבתו (שטאאטס־
וואגען) : ארבעים אלף ארות מ״א ה
סוסי למרכבו בלי ה״א : במרכבת בראשית מא
המשנה בחירק ׳ והרבוי בפתחי
מרכבות פרעה ׳ ואמרו כי סתם שמות טו
מרכבה ד׳ סוסים : ותצא מרכבה מ״א י
ממצרים בשש מאות כסף וסוס
בחמשים ומאה הרי ד׳ למרכבה :

ולתבנית

חוש הריח: לַהֲרִיחַ בה (ריכֿען): שמות ל
אף להם ולא יְרִיחוּן׳ ולא אָרִיחַ תהלי׳ קטו
בריח ניחוחכם: ומרחוק יָרִיחַ ויקרא כו
מלחמה (טפיהרען, פֿיהלען. איוב לט
עמפֿינדען)׳ ועצה"ש: פתיל שופטי׳ יו
הנערת בַּהֲרִיחוֹ אש׳ והיוצא:
וַהֲרִיחוֹ ביראת יי׳ וכוונת ישעי׳ יא
המליצה׳ כי חוש הראו׳ והשמע
כוזבים, כי יראה הרואה לפעמי׳
דבר שאינו כן, וישמע דבר שאינו
אמת, אבל הריח לא יריח כי
אם מהות הדבריוז"א לא למראה
עיניו ישפוט וגו׳:

רֵיחַ
שמ"ז: את רֵיחַ הניחוח בראשי׳ ח
(גערוך)׳ ועצ"ה: וְרֵיחַ דניאל ג
נור: מֵרֵיחַ מים יפרח: הבאשתם איוב יד
את רֵיחֵנוּ (פֿערהאסט אמכֿען)׳ שמות ס
הגות לשון לעורר שנאה׳ ע"כ
בעיני פרעה׳ כי ריח ניחוח מורה
קבלה ורצוי ואהבה׳ והבאשת
ריח הוא שנאה:

רֵחַיִם
שם כלי שטוחנין בו:
לא יחבל רֵחַיִם ורכב דברי׳ כד
(האנדמיהלע)׳ והזוגי ע"ש ב׳
אבנים זוגים] לע"א׳ והעליונה
נקרא רכב, והתחתונה לבדה
שכב, במשנה, והצמדתם רחים׳
ולד"א שרשו רחה׳ רחי בערבי׳
נחש סובב בעגול׳ ומזה שם
רַחַת (ווארפֿשויפֿעל, גאבעל מיט
פֿינף צעהנען)׳ ריפות ע רפת:

ריק

הֵרִיק
פ"י בב"ב׳ ההפעיל
א) יש ענינו יציקה
והערת דבר ממקום שהוא כנוס
בו: וַהֲרִיקֹתִי לכם ברכה (אויס= מלאכי ג
שיטטען, לעערען): וַהֲרִיקֹתִי ויקרא כו
אחריכ׳ חרב (אויסציהען) שליפה:
הם מְרִיקִים שקיהם (אויסלעערן)׳ בראשי׳ מג
כי הפעל נופל על הכלי ועל
הכנוס בו׳ וכליו יָרִיקוּ׳ על הארץ ירמי׳ מח
יָרִיקוּ, יציקו׳ לְהָרִיק נפש רעב קהלת יא
(דארבען לאססען) להשאיר רעב ישעי׳ לב
בנפש ריקה׳ וכא: בטיט חוצות תהלי׳ יח
אֲרִיקֵם (אויסשיטטען)׳ ר"ל אשפכ׳
ואשליכם כמריק טיט ואשפה
מביתו החוצה, ע"ש רקק: ב) ויש
ענינו זיון: וַיָּרֶק את חניכיו (בע= בראשי׳ יד
וואפֿפֿנען)׳ כמ"ש שרש חלץ
לענין שליפה וזיון:

ההפעל מע"א: ולא הוּרַק ירמי׳ מח
מכלי אל כלי:

רֵיק
או רִיק שמ"ז או תה"ש
או ת"הפ: והבור רֵק בראשי׳ לז
(לעער): וככה יהיה נעור וָרֵיק נחמי׳ ה
וכדים רֵיקִים: והקיץ וְרֵיקָה נפשו: שופטי׳ ז
השבלים הָרֵקוֹת, ע"ש רקק׳ בראשי׳ מא
ורבו משתמש לענין הבל ושוא ישעי׳ כט
ללא יועיל: ותם לָרִיק כחכם ויקרא כו
(פֿערגעבענס, אומזונסט): אך רִיק תהלי׳ עג
זכיתי לבבי: תאהבון רִיק (טאנד): תה׳ ד
כי לא דבר רֵק הוא מכם (אונ= דברי׳ לב
בעדייטענד, אונניטצעס וועזען):
ויגעו עמים בדי רִיק: הכל וָרִיק ירמי׳ נא
יעזרו: ומרדף רֵיקִים חסר לב ישעי׳ ל
דברים ריקים׳ ויש תאר לאנשי׳ משלי יב
מנוערים ממזון ופחותי המדות:
אנשים רֵיקִים ופחזים: נגלות שופטי׳ ט
אחד הָרֵקִים׳ ש"ב ו

רֵיקָם
תה"פ: כי עתה רֵיקָם בראשי׳ לא
שלחתני

וידכסו את החשן ׃ ומ״א ׃
ישעי׳ מ יְהָרְכָסִים לבקע׳ (שטייליע בערגע)
הרים גבוהים וקשורים יחד ׃

רכש

רָכַשׁ פ״י בנינו קל ענינו קנות
בראשי׳ לא הון ׃ אשר רָכַשׁ בפדן
שם יג אדם ע״י (ערווארבען) ׃ את כל רכושם
אשר רָכָשׁוּ נופל במקנ׳ וכסף וזהב׃
רְכוּשׁ שת״ז למקנה וקנין
שם יד ונכסים׃ וְהָרְכֻשׁ קח לך
שם טו (פערמעגען) ׃ יצאו בִּרְכֻשׁ גדול ׃
שם יג ואת כל רְכוּשָׁם (רייכטהום) ׃
שם מו מקנהם ואת רכושם ׃
רֶכֶשׁ שת״ז למין סוס או גמל
אסתר ח מהיר המרוצה׃ רכבי
הָרֶכֶשׁ (שנעללויפענדע ראססע) ׃
מ״א ד לסוסים וְלָרֶכֶשׁ וי״א שהם (אויל-
טיהרע) ׃

רמה

רָמָה פ״י בנ״ב ׃ הקל ענינו
זריקה מהירה וירייה ׃
שמות טו סוס ורוכבו רָמָה בים (ניידערן)
ירמי׳ ד כמורה חץ בקלות׃ פרש וְרֹמֵה
תהלי׳ עח קשת (ניידערער)׃ נשקי רומי
קשת ׃
הפיעל ענינו ערמה והונות
משלי כו את זולתו בדברי כחש ׃ כן איש
רִמָּה את רעהו (בעטריגן)׃ והפעל
הזה נופל לרוב במאנה את זולתו
ש״ב יט בדברי שקר ועי״ז יזיק לו ׃ עברי
בראשי׳ כט רִמָּנִי ׃ ולמה רִמִּיתָנִי ׃
שופטי׳ טו רָמָה שמ״נ מענין הקל׃ רָמַת
לחי (ווארף) ׃ והתאר ׃
יחזק׳ לג ומלאתי הגאיות רָמוּתֶךָ (היגע-
ווארפענע עזער) חוללם מושלכים ׃

רמיה

רְמִיָּה שמ״נ מ״ש מענין הקל׃
תהלי׳ עח נהפכו כקשת רְמִיָּה
הושע ז (מקקערדער באגען , ועטטיג) ׃
ויותר מ״ש מענין פיעל׃ עשה
תהלי׳ כג רְמִיָּה (בעטרוג) ׃ ולו תדברו
איוב יג רְמִיָּה׃ אין ברוחו רְמִיָּה (פאלש-
תהלי׳ לב הייט)׃ לשון רְמִיָּה ׃ לא יחרך
שם קך רְמִיָּה צדו , כל רמיה במשלי
משלי יג העתיק החכם רא״א ז״ל מל׳
עצל (ועססיגע , נאכלעססיג) ׃
וטעמו ונמוקו עמו מן כקשת
רמיה׃ ונצב תמיד לעמת החץ ׃
אך שאר רמי׳ הוא טעות ופסלו׳ ׃
וההפרש שבין אונאה ורמיה
ומרמה ׃ האונאה אין בו שפת
שקר , רק מוכר לחברו דבר שוה
זהב בשתים , אבל רמיה , משקר
בגוף הדבר , מוכר בדיל בכסף
ונחשת בזהב׃ ובתל׳ שת״ז ׃
רַמַּי (בעטריגער) רַמָּאִים ׃
מִרְמָה שמ״נ מזה או תה״פ ׃
מ״ב ט מִרְמָה אחזיהו (בע-
בראשי׳ כז טרוג , ארגליסט) ׃ בא אחיך
בְּמִרְמָה (היגטערליסט) ׃ שרמזה
אותו לומר עליו שהוא עשו וכל
מרמה יש בה גניבות דעת ודברי
תהלי׳ י שקר׃ וּמִרְמוֹת ותוך ׃
תַּרְמִית גנ׳ מ׃ החזיק בְּתַרְמִית ירמי׳ ח
תהלי׳ קיט (בעטרוג) ׃ כי שקר
שופטי׳ ט תַּרְמִיתָם ׃ ומ״א ׃ אל אבימלך
בְּתָרְמָה (הינטערליסט) ׃
רמז בשרש רזם ׃

רמח

רֹמַח שם כלי דקירה כמו דקר
במדבר כה ושפוד ׃ ויקח רמח בידו
(שפיס

רכ

ד״ה א׳ כח ולתבנית המרכבה הכרבים זהב, הם תבנית ארבע החיות:

רכך

רָכַךְ פע״ו דב״ב· הקל ענינו רך היפך קשה וחזק:
מ״ב כב יען רך לבבך (זיך דעמיטהיגען) רכות הלב מפני הכנעה היפך קשה לב (ערווייכען, זאַנפטען):
תהלי׳ נה רכו דבריו משמן (ווייך, זאַנפט):
דברים כ הנפעל: אל ירך לבבכם (פערצאַגט זיין, קליינמיטהיג) רכות לב ממורא ופחד:
ישעי׳ א הפועל: ולא רֻכְּכָה בשמן (ווייך, געלינדע מאַכען):
איוב כג ההפעיל: ואל הֵרַךְ לבי (פערצאַגט מאַכען):
דברים כח רֹךְ שמ״ז: מהתענג ומרך (ווייכליכקייט) שגודלו ברכות ועונג:
בראשית יח רַךְ תה״ש: בן בקר רך וטוב
משלי ד (צאַרט, יונג): רך ויחיד
משלי טו לפני אמי מעודן בענג: מענה
דברי׳ כח רך (זאַנפט) נעימות וענוה: הָרַכָּה
שם שם בך והענג בגדול וכן: הָרַכָּה בך:
בראשית לג והילדים רַכִּים בטבע מפני ילדותם
דברים כ וע״א: ורך הלבב (זאַגהאַפט, קליינמיטהיג) כי הגבור יקרא
משלי כה אמיץ לב: ולשון רַכָּה תשבר
איוב מ גרם, במו מענה רך: אם ידבר אליך רַכּוֹת, דברים תחנונים מרכבים
בראשית כט הלביו״א: ועיני לאה רַכּוֹת (טריבע) כהות מכהות רוח:
מֹרֶךְ שמ״ז ענינו רך לבב מפחד: והבאתי מֹרֶךְ
ויקרא כו בלבבם (פייגהייט):

רכל

רכל

רָכִיל תה״פ מדובק לפעל הלך תמיד· וענינו הולך מאיש לאיש ומביא מלשינות
ויקרא יט ולשון הרע מזה לזה: לא תלך רָכִיל בעמך (אָנבריגען) שמספר לזה מה ששמע מזה· ורכיל כמו
משלי יא רגיל, החוקר ותר: הולך רָכִיל מגלה סוד, והוא כרוכל עושה סחורה בלשונו מספר לרעהו סדר בית שכנו ומעשהו ועסקיו· וע״י הרגלו כאלה מגלה סוד:
רוֹכֵל שת״ז למוכר בשם שמנהגו לעבור בו
שה״ש ג ממקום למקום: מכל אבקת רוכל (געווירצקרעמער)· ובתל׳ אמו תנא כי רוכלא ליחשב וליזיל:
נחמי׳ יג הָרֹכְלִים ומכרי כל ממכר ומשאל
מ״א י לשאר מיני סוחרים: ובוסחר
יחזק׳ כז הָרֹכְלִים (קרעמער): רֹכְלֵי שבא
שם שם המה רֹכְלָיִךְ: רֹכֶלֶת העמים:
שם שם דדן רֹכַלְתֵּךְ· ומ״א שמ״נ: ברב
שם כח רְכֻלָּתְךָ· ומ״א: ובארזים
שם כז בְּמַרְכֻלְתֵּךְ (האנדעל):

רכס

רָכַס פ״ו בנינו קל ענינו חבור
שמות כח וקשור ועניבה: וַיִּרְכְּסוּ את החשן (צוזאמען בינדען, אנציהען)· ורד״ק פי׳ ל׳ הגבהה:
רֹכֶס שמ״ז וענינו חבור וקשור
תהלי׳ לא אגודה: מֵרֻכְסֵי איש (פערבינדונג, צוזאמענראָטטונג) ורד״ק פי׳ מגאות וגבהות· ונכון שענינו פחים וקשורים (שלינגען, פאַללשטריקקע) שהם קשורים ע״ד

וירכסו

רַּנִּי בלילה (וויט קלאגען) כי
הניגון מעורר לשמחה או לאבל :
תהלי' לג הפיעל לשמחה: רַנְּנוּ צדיקים
ביי (זינגען, לאבען, פרייזען) :
ישעי' כו הקיצו וְרַנְּנוּ שכני עפר : וְרַנְּנוּ
ירמי' נא על בבל שמים וארץ (יויבלען,
טריומפירען, פראהלאקקען) ·
תהלי' לה לנקמה · לכו נְרַנְּנָה ליי (לאבזינ־
שם פד גען) : יְרַנְּנוּ אל אל חי : אז יְרַנְּנוּ
שם כו כל עצי היער , מיוחס לכל קול גם
לבלתי מנגני' רק עצ"הם לשמחה:
ישע' יו הפועל: לא יְרֻנָּן ולא ירעע:
תהלי' פא ההפעיל: הַרְנִינוּ לאלהים:
איוב פט ולב אלמנה אַרְנִין , אשמח עד
תהלי' סה שתרנן: בקר וערב תַּרְנִין, ע"צ
המליצה :
תהלי' עח ההתפעל : כגבור מִתְרוֹנֵן
מיין, הסרת סאון רננת שכרות
היין · כי היין בוגד יקח עצה מחכם
וגבורה מגבור ובסורו ישוב הגבור
לאיתנו והחכם לחכמתו · לכ"א
כגבור מתעורר מרננת יין :
תהלי' ל רִנָּה שמ"נ או ת"הש : ולבקר
רִנָּה (געזאנג, פריידענ־
שם קיח געשריי) : קול רִנָּה וישועה :
ירמי' ז ואל תשא בעדם רִנָּה ותפלה ·
מ"א ח כמו תחנה : אל הָרִנָּה ואל
תהלי' יז התפלה : הקשיבה רִנָּתִי , רובו
שם נו ל' תפלה · ובא בלי ה"א : רָנֵּי
פלט מנפרד רֹן , רֹנים :
איוב ג רְנָנָה גב"מ : אל תבא רְנָנָה
בו. (פריידענגעזאנג) :
תהלי' ק באו לפניו בִּרְנָנָה : כי רִנְנַת
איוב כ רשעים מקרוב : גילו שמחתם לא
תהלי' סג יאריך: ושפתי רְנָנוֹת יהלל , ובלא

ה"א: כנף רְנָנִים נעלסה (שטרויס) איוב לט
והוא מרנן בקול יללה :

רסן

רֶסֶן שם נרדף למתג : במתג תהלי' לב
וָרֶסֶן (ציגעל, צוים, געב־
ביס) : וְרֶסֶן מתעה על לחיי , ישעי' ל
כי הרסן מטה להנהיג לפי הפץ
ועצה"מ : וְרֶסֶן מפני שלחו , איוב ל
לבלתי נטות עוד אחרי מצותי :
בכפל רִסְנוֹ , מקום שמשימין בו שם מא
הרסן :

רסס

רָסַס פ"י בנינו קל ענינו הרטבה
וזילוף · לָרֹס את הסלת יחזק' מו
(בעטפרענגען, אנפייכטען) :
רְסִיסִים שת"ז לנטפי טל :
קוצתי רְסִיסֵי לילה ש"ה ה
(פייכטיגקייט, טראפפען, איינ־
געטפרענגט) · וע"א כמו רציצי' :
הבית הגדול רְסִיסִים (ברוכ־ עמוס ו
שטיקקע, בריכע, רואינען) :

רעב

רָעֵב פ"ע בב"ב הקל ענינו כפן
וחסר מזון : כפירים רשו תהלי' לד
וְרָעֵבוּ (דארבען, הונגערן) : אם שם נ
אֶרְעַב (הונגער האבען) : ונפש משלי יט
רמיה תִּרְעַב (דארבען) :
ההפעיל: לא יַרְעִיב יי' נפש שם י
צדיק (הונגערליידען לאססען) :
רָעֵב תה"ש ז"נ : רָעֵב ועיף ש"ב יז
וצמא (הונגריג) : כאשר ישעי' כט
יחלום הָרָעֵב : ונפש רְעֵבָה מלא תהלי' קז
טוב : רְעֵבִים גם צמאים : שם שם
רָעָב שמ"ז : ויהי רָעָב בארץ ברא' יב
(הונגערסנאטה) : נתתה נחמי' ט

ירמי' מו (טפיט, דאָך, זאנגע) ; מרקו
נחמי' ד הרמחים: רמחיהם וקשתותם:

רמך

רמכים שם מין סוס נקבה:
אסתר ח האחשתרנים בני
הרמכים (דראָמעדאָר):

רמם

רמם פע"ו כב"כ: הקל ב'
הוראות בו א) יש ענינו
איוב כב כמו רום: ראש כוכבים כי רמו
שם כד (האָך, ערהאָבען): רמו מעט
ואיננו: ב) ויש ענינו רחישת
שמות טז תולעים: וירם תולעים ויבאש
(דאס קריכען דער ווירמער,
תהלי' יב וואורמיג ווערדען): כרם זלות
לבני אדם, לפי העתקת
הרמב"ן ז"ל:
במדבר יז הנפעל מע"א: הרמו מתוך
העדה, ל' הבדלה והפרשה, וע'
שרש רום יתר בנינו:
רמה שם ת"נ לתולעים:
שמות טז ורמה לא היתה בו
(געווירמער, מאדען) היוצאין מן
איוב כה הקבון בשר: כי אנש רמה:

רמן

דברים ח רמון שם פרי: תאנה ורמון
במדבר יג (גראַנאַטאַפפעל): תאני'
ורמנים:

רמס רמש

רמס פ"י כב"כ הקל ענינו
מיכה ה דריכה ובעיטה: אם עבר
ישעי' טז ורמס (צערטרעטן): תמו רמס
מן הארץ (זו באָדען טרעטען):
שם סג ואַרמסם בחמתי: וירמס לארץ
תהלי' ז
ישעי' מא חיי: וכמו יוצר ירמס טיט: רמס
שם א

חצרי (בעטרעטן) דרך גנאי ויותר
בשי"ן קרוב לזה אך הוא תנועה
בראשי' א קלה והליכה: הרמש על הארץ
(טרעטען, קריכען, רעגען, זיך
שם שם בעוועגען): ובכל חיה הרמשת:
תהלי' קד בו תרמש כל חיתו יער, נופל
לרב על בעל מרבה רגלים:
ישעי' כו הנפעל: ברגלים תרמסנה
(צערטרעטען ווערדען):
רמש שם ק"ז לכל בעח"י
בראשי' א השורצים בארץ: ואת
כל רמש האדמה (קריכענדס):
תהלי' קד שם רמש ואין מספר (געווירמע):
מרמס שמ"ז לדריכה ותבוסה:
ישעי' ה והיה למרמס (צער-
טרעטונג):

רנב

ויקרא יא ארנבת שם חיה: ואת
הארנבת (האזע):

רנה

רנה פ"ע בנינו קל. ענינו
השמעת קול החץ
איוב לט כפריחתו: עליו תרנה אשפה
(זיטען, קליררען) והוא הברה
טבעית ליתר (כאנ"ן):

רנן

רן פע"ו הב"ב: הקל ענינו
הרמת קול בנגון ושיר
שם לח לשמחה או לאבל: ברן יחד
כוכבי בקר (זינגען, ערטענען).
זכרי' ב עצה"ש: רני ושמחי: צהלי
ישעי' יב ורני: וצדיק ירון ושמחה ע"ד נע"ו:
משלי כט
ישעי' לה ותרן לשון אלם: וירנו על פניהם
ויקרא ט (שרייען פאר פריידע): חכמות
משלי א בחוץ תרנה (לויט רופען): קומי
איכה ב

רֵעַ (א) יש שת"ז לחבר ואוהב :
ולאמנון רֵעַ (פריינד, גע־ ש"ב יג
זעללשאפטער) : אוהב הָרֵעַ : אל משלי יז / מיכה ז
תאמינו בְּרֵעַ · ובתוספת ה"א :
ויבוא חושי רֵעֵה דוד : זה דודי ש"ב טו
וזה רֵעִי (געליבטער) · וכמו : ש"ס ה
אהובת רֵעַ ומנאפת : בוגדת אשה הושע ג
מֵרֵעָהּ : למה תכה רֵעֶךָ (נעבענ־ ירמי' ג / שמות ב
מענ־טער) : בקמת רֵעֶךָ , כי נופל דברים כג
על אוהב מיוחד · ועל חבר עמית
ושכן וכדומה : ותכרו על רֵיעֲכֶם : איוב ו
שכן וְרֵעוֹ · ורובו בכנוי יחיד נסתר ירמי' ו
בה"א : איש אל רֵעֵהוּ : כי נסתר בראשית יא / שם לח
איש מֵרֵעֵהוּ , ולנקבה : ואשה שמות יא
מאת רְעוּתָהּ (נאכבארין, פריינ־
דין) : לִרְעוּתָהּ הטובה ממנה : אסתר א
איש רֵעִים להתרועע : אכלו רֵעִים ; משלי יח / ש"ס ה
ואת זנית רֵעִים רבים · כ"א לנפי ירמי' ג
ענינו : כל רֵעֶיהָ בגדו בה : דוברי איכה א
שלום עם רֵעֵיהֶם , ולר"נ : אנכי תהלי' כח
וְרֵעוֹתַי : אחריה רֵעוֹתֶיהָ (גע־ שופטי' יא / תהלי' מה
שפילן) · ב) ויש ענינו רעיון
ומחשבה : בנת לְרֵעִי מרחוק (גע־ תהלי' קלט
דאנקע, ווילע) : ולי מה יקרו שם שם
רֵעֶיךָ · וע"ד מזה : מליצי רֵעַי , איוב טז
רעיוני, כי אל אלוה דלפה עיני ·
ויש רוצים לבאר על הכוונה
הזאת : כי אינם יודעים לעשות קהלת ד
רָע , כוונה ורצון · רצית יי את
ארצך תרג' רְעִיתָ :

רְעִי תאר לבהמה רועה באחו :
ועשרים בקר רְעִי (ווידע מ"א ה
פיה) :

רַעְיָה שת"נ לאשה אהובה :
אחותי רַעְיָתִי (געליבטע) : ש"ס ה

רַעְיוֹן שמ"ז למחשבה והרהור :
הוא רַעְיוֹן רוח (גע־ קהלת א
דאנקע) : וּבְרַעְיוֹן לבי , שורש שם ב
לארמית · ומתי נתקו ת' רַעְיוֹנַי ,
ומ"א בס"נ : הבל וּרְעוּת רוח : קהלת א

מֵרֵעַ שת"ז לאוהב חבר :
ואתונה לְמֵרֵעֵהוּ (פריינד, שופטי' טו
געזעללשאפטער) : ואחזת מֵרֵעֵהוּ בראשית כו
(פערטרויטע פריינדע) : ויקחו שופטי' יד
שלשים מֵרֵעִים (האכצייטס־
פריינדע) :

מִרְעֶה תה"שז למקום שרועי'
שם : כי אין מִרְעֶה בראשית מז
לצאן (ווידע) : מִרְעֵה עדרים : ישעי' לב
יתור הרי' מִרְעֵהוּ : ויתר מִרְעֵיכֶם : איוב לט / יחזק' לד

מַרְעִית שמ"נ או תה"ש : את ירמי' כג
צאן מַרְעִיתִי : וכל שם י
מַרְעִיתָם : כְּמַרְעִיתָם וישבעו : הושע יג

רעל

רָעַל פ"ע ענינו בארמית מוט
ונדנוד · וברכים כושלות
ת' ורכובין רָעֲלוּ (וואנקען, טוי־
מעלן) · ועד"ז ההפעל בעברית :
והברשים הָרְעָלוּ (ערשיטטערן , נחום ב
ניטטערן, בעבען) :

רַעַל תה"שז ענינו טרוד וטרוף
ודעדה מחמת שכרות :
סף רַעַל (בעטייבענד, טויאע־ זכרי' יב
קעלך) · ובתוספת תי"ו : השקיתנו תהלי' ס
יין תַּרְעֵלָה : את כוס הַתַּרְעֵלָה ישעי' נא
(טויאעלקעלך) , כשכור סובב
ומתנודד , וי"מ עד"ז : שתה גם חבקוק ב
אתה וְהֵעָרֵל , בחלוף אותיות
והרעל · ומ"א וע"א : והשרות ישעי' ג
וְהָרְעָלוֹת (שלייער, פאר) · צעיף

תהלי' לז להם לִרְעָבוֹ׳ ומ"א: ובימי רְעָבוֹן
בר' מב ישבעו: שבר רַעֲבוֹן בתיכם:

רעד

רָעַד פ"ע בב"ב׳ הקל עניננו
תהלי' קד חלחלה מפחד: המביט
לארץ וַתִּרְעָד (ציטטערן):
דניאל י ההפעיל: עמדתי מַרְעִיד
במקום. תח"פ (ציטטערנד):
עזרא י מַרְעִידים על הדבר, כמו חרדים:
תהלי' נה רַעַד שמו"ז יראה וָרַעַד יבוא בי
שמות טו (ציטטערן, בעבן): יאחזמו
תהלי' מח רָעַד׳ ובס"נ: רְעָדָה אחזתם:
שם ב וגילו בִּרְעָדָה׳ בחרדת אלהים
ומורא כבודו:

רעה

רָעָה פ"י דב"ב׳ הקל ב׳הוראו׳
לו א) מרעה בקר וצאן
ונופל על המקנה האוכל את
העשב, ועל׳ חשומר המנהיג
ישעי' ס אותן: וְרָעוּ כבשים כדברם (ווי׳
בר' מא דען): וַתִּרְעֶינָה באחו: והאתונות
איוב א רֹעוֹת על ידיהם: יִרְעֶה עגל:
ישעי' כז
ירמי' נ וְרָעָה הכרמל והבשן: רֹעֶה את
בר' ל צאן לבן (ווידען, היטען): לִרְעוֹת
שם לז את צאן אביהם: אֶרְעֶה צאנך׳
שם ל
תהלי' מט ועצה"מ: מות יִרְעֵם ירעה אותם׳
בר' מח ועצה"ש באדם: האלהים הָרֹעֶה
תהלי' כג אותי (שפייזען, ערנעהרען): יי
רֹעִי לא אחסר׳ ועצ"הד עוד:
במדב' יד ובניכם יהיו רֹעִים במדבר׳ יהיו
נדים ונעי׳ כרעה ממרעה למרעה:
ה"ס ב הָרֹעֶה בששני׳ (ווידען, וואנדערן),
ומזה השאל על מושל ומנהיג
ש"ב ה עם כרועה צאן: לִרְעוֹת את עמי
תהלי' עח ישראל (רעגירען): לִרְעוֹת ביעקב

עמו

ירמי' ג עמו: וְרָעוּ אתכם דעה, כמו
ש"ב ה ברעה: אתה תִּרְעֶה את עמי:
ירמי' יז לא אצתי מֵרֹעֶה, על הנביא׳
ג) ויש עניננו חברה ורעות ואהבה:
משלי יג וְרֹעֶה כסילים ירוע (זיך צוגעזעללען)׳
שם כח עומד: וְרֹעֶה זוללים יכלים אביו:
שם כט וְרֹעֶה זונות יאבד הון (אומגעהן,
תהלי' לז ליבען, זיך געפעללען לאססען): שכן
ארץ וּרְעֵה אמונה, כמו רצה או
ל׳ מחשבת ורעיון׳ ג) ולד"ק ע"ג
מיכה ה בו ל׳ שבירה ורצוץ: וְרָעוּ את
ארץ אשור בחרב (פערוויסטען):
איוב כד רֹעֶה עקרה לא תלד׳ כל רעיך
ירמי' כב תִּרְעֶה רוח: יְרֹעוּךְ קדקד׳ וכבר
שם ב
הבאתי מהם בשרש רוע. ואין
זה זרות כי נע"ו ונל"ה משתתפי׳:
שופטי' יד הפיעל מע"ב: למרעהו אשר
רֵעָה לו (צוגעזעללען, צום פריינדע
געבען):
ההפעיל מע"א מ"ש ממשלה:
תהלי' עח וַיַּרְעֵם בתם לבכו (רעגירען, כב
הערדעטע) ואולי ג"ז מקל ופתח
בעבור רי"ש:
משלי כב ההתפעל: אל תִּתְרַע את
בעל אף (אומגאנג האבען, מין
געזעללשאפט לעבען)׳ וע"ש רוע:
ירמי' כג רֹעֶה שת"ו ע"ב העניינים: רֹעֶה
ועדרו (הירט, היטער,
בר' כט טעפער): כי רֹעָה היא, לנקבה:
שם יג בין רֹעַי ובין רֹעֶיךָ: רֹעֵיהֶם
ירמי' ג התעים, המושלים ומנהיגים וגם
ישעי' מד הנביאים: האומר לכרש רֹעִי,
שמותי למנהיג׳ וכ"ש מעגין
קהלת יב רעיון: כלם נתנו מֵרֹעֶה אחד
(דענקער):

רע

תהלי׳ ס ההפעיל: הִרְעַשְׁתָּה ארץ:
יחזק׳ לא הִרְעַשְׁתִּי גוים: מַרְעִישׁ ממלכו׳:
ישעי׳ יד הֲתַרְעִישֶׁנּוּ כארבה (היפפען,
איוב לט שפרינגען מאכען):

רַעַשׁ שת״ז לכל קול תנועה
מ״א יט רעדית: ואחר הרוח
פס ט רַעַשׁ (געטעז, לערם): סאן בְּרַעַשׁ
(אונגעטיאם, לערם, געטיאזע):
יחזק׳ יב לחמך בְּרַעַשׁ תאכל (אונרוהע,
איוב מא ציטערן): וישחק לְרַעַשׁ כידון
עמוס א (געקליררר): לפני הָרַעַשׁ (ערד־
בעבען) · כי מלות כאלה געש
רעש רעם הם מלות מתרמזות
לקולות הטבעיות:

רפא

רָפָא פע״ו רכ״ב · הקל ענינו
חבישה ורפואה ועזר
טבעי או מוסרי, וקשורו בלמ״ד
ישעי׳ ו או ביחס הפעול׳ העומד: ושב
וְרָפָא לו (גענעזען) והוא רפואת
מ״ב ב הנפש · והשאר יוצא: הנני רוֹפֵא
הושע ס לך (היילען): והוא לא יוכל לִרְפֹּא
במדבר יב לכם: רְפָא נא לה: וַיִּרְפָּא אלהים
בראש׳ כ את אבימלך: רְפָאָה נפשי כי
תהלי׳ מא חטאתי, סליחת עון: ימחץ
איוב ה וידיו תִּרְפֶּינָה ע״ד נחל״ה: רְפָה
תהלי׳ ס שבריה כי מטה, עצה״ש: אֶרְפָּא
ירמי׳ ג משובתם: דרכיו ראיתי וְאֶרְפָּאֵהוּ
ישעי׳ נז רפואת הנפש: הָרֹפֵא לשבורי
תהלי׳ קמז לב, עזר מצרה: אם רוֹפֵא אין
ירמי׳ ח שם (ארצט): כי אני רֹפְאֶךָ:
שמות טו וַיִּתְחַנְּטוּ הָרֹפְאִים: רֹפְאֵי אל כלכם:
בראש׳ נ הנפעל: נִרְפָּא הנגע: וְנִרְפְּאוּ
איוב ג / ויקרא יד / יחזק׳ מז המים: מואנה הֵרָפֵא: וַיֵּרָפוּ
ירמי׳ טו / מ״ב ב המים,

המים, ע״ד גליה, וכן: ולא ירמי׳ נא
נִרְפָּתָה:
הפיעל: ואת החולה לא יחזק׳ לד
רִפֵּאתֶם: רִפְּאנוּ את בבל: וְרַפֵּא ירמי׳ נא
יְרַפֵּא (הייזען לאססען): וַיְרַפֵּא שמות כא
את מזבח יי ההרוס, עצה״ש: מ״א יח
וַיְרַפְּאוּ את שבר בת עמי: ירמי׳ ח
ההתפעל: וישב לְהִתְרַפֵּא ד״ה ב כב
(זיך היילען לאססען):

רְפֻאָה שמ״נ: רְפֻאוֹת תעלה ירמי׳ ל
אין לך (הייזונג, גענעזונג) · ומ״א: לתת רְפֻאוֹת יחזקי׳ ל
רִפְאוּת תהי לשרך (היילמיטטעל משלי ג
איטטעל):

מַרְפֵּא תה״ש: ולכל בשרו ס״ס ד׳
מַרְפֵּא (הייזונג, ארצניי): ואין מַרְפֵּא (בעססערונג): ס״ס ו
לעת מַרְפֵּה והנה בעתה, כה״א ירמי׳ ח
ת׳ אל״ף · ובאל״ף במקום ה״א:
כי מַרְפֵּא יניח חטאים, ע״ש קהלת י
רפה · תרופה בשרש רוף:

רָפָא שת״ז לדבר (והפכו א) יש
תאר לענקים: מילידי ד״ה א כ
הָרָפָא (ריזען, געטעטט): אשר ש״ב כא
בילידי הָרָפָה: ויכו את רְפָאִים בראש׳ יד
ג) ויש תאר למתים: אם רְפָאִים תהלי׳ פח
יקומו (פערשטארבענע, אבגעשיידענע): ואל רְפָאִים מעגלותיה: משלי ג

רפד

רָפַד פ״י כב״ב · הקל ענינו
כמו דבר הצעה ושטיחה
ורציפה: יִרְפַּד חרוץ עלי טיט איוב מא
(אויסברייטען, בעטטען), כאלו
יציע חרוץ על הטיט, וי״א כמו

שהנשים מכסות בו פניהם, בלשון
משנה מדיות רְעוּלוֹת:

רעם

רָעַם פע"ו בכ"ב׳ הקל יש
יחזק׳ כז ענינו זעף וזעם: רָעֲמוּ
פנים (צירנען וויטהען); ויש מ"ש
תהלי׳ צו געש ורעש: יִרְעַם הים ומלואה
(ברויזען, שטירמען):
ש"א א ההפעיל יוצא: גם כעס
בעבור הַרְעִימָהּ (אין וואוטה ברינ־
גען, ערגערן, צום צארן רייצען).
תהלי׳ כט ומ"ש מע"ב: אל הכבוד הִרְעִים,
ר"ל הרעים קול המים. ומ"ש
ש"ב כב בקול רעמים: יַרְעֵם מן השמים
איוב לז יי (דאננערן לאסטען): יַרְעֵם בקול
גאונו:
שם כו רַעַם שת"ז לקול הברק: וְרַעַם
גבורתו מי יתבונן (דאנ־
תהלי׳ עז נער): קול רַעַמְךָ בגלגל:
איוב לט ועצה"ש: רַעַם שרים ותרועה
שם שם (דאננערנדע שטיממע): ותלביש
צוארו רַעְמָה (וויהערן) הוא
צהילת הסוס כרעם, כי השם
דמיון קול הבר׳ הנשמע (רמ"מ):

רען

רַעֲנָן תה"ש לעץ לח ורטוב
דברים יב ומכוסה בעלים: כל עץ
רַעֲנָן (פריש, גרין, בעלויבט):
ירמי׳ יז והיה עלהו רַעֲנָן: וכפתו לא
איוב טו
תהלי׳ צב רַעֲנָנָה: דשנים וְרַעֲנַנִּים יהיו׳
דנ׳ אד ועצה"ש: וְרַעֲנַן בהיכלי: בלתי
תהלי׳ צב
בשמן רַעֲנָן; ר"ל בשמן זית רענן:

רעע

רָעַע פ"י ענינו בארמית רציצ׳
ושבירה ותרץ גלגלתו
תר׳

תר׳ ורעיעת׳ ויתכן היות מגזרה
הזאת הקל: רֹעוּ עמים וחתו: ישעי׳ ח
תְּרֹעֵם בשבט ברזל: יְרֹעוּךְ קדקד: תהלי׳ ב
ירמי׳ ב
והנפעל רע יֵרֹעַ׳ וההתפעל: רעה משלי יח
הִתְרֹעֲעָה הארץ׳ וכבר הבאתי ישעי׳ כד
הוראה הזאת בנע"ו ובנחל"ה
כפי מה שסדרום הרד"ק:

רעף

רָעַף פע"ו בכב"י הקל ענינו
נזילה כמו ערף: יִרְעֲפוּ משלי ג
טל (טריפען, טרייפלען): יִרְעֲפוּ איוב לו
עלי אדם רב: ומעגליך יִרְעֲפוּן דשן תהלי׳ סה
ההפעיל: הַרְעִיפוּ שמים ישעי׳ מה
ממעל (טריפען לאססען) השמים
פועל ומטר פעול: ושם *רְעָפִים
הנזכר בתל׳ יכנו כן הלבנים
המשופעים שמכסים בהם תקרת
הגג, כי מהם ירעף הגשם (דאכ־
ציגעל):

רעץ

רָעַץ פ"י בנינו קל׳ ענינו
רציצה ושבירה, קרוב
אל ערץ: ימינך יי תִּרְעַץ אויב שמות טו
(צערשמעטטערן): וַיִּרְעֲצוּ וירצצו שופטי׳ י
(פלאגען, בעדרענגען):

רעש

רָעַשׁ פע"ו גב"ב׳ הקל ענינו
קול הומיה ורעדה: ארץ שופטי׳ ה
רָעָשָׁה (ציטטערן, בעבען): רָעֲשׁוּ יואל ב
שמים (ערציטטערן): הרים רָעֲשׁוּ: נחום א
וְתִרְעַשׁ הארץ ממקומה: וַיִּרְעֲשׁוּ ישעי׳ יג
שם כד
מוסדי הארץ: תִּרְעַשְׁנָה חמותיך׳ יחזק׳ כו
ובא: יִרְעַשׁ כלבנון פריו (רויטען): תהלי׳ עב
הנפעל יוצא: נִרְעֲשָׁה הארץ ירמי׳ ח
(ערשיטטערט ווערדען):
ההפעיל

במדבר יג רָפֶה תה"ש: החזק הוא הֲרָפֶה
ש"ב יז (שוואך): יגע וּרְפֵה ידים
ישעי' לה (קראַפטלאָז): חזק ידים רָפות
ירמי' מז (אונמאַכט). ומ"א: מֵרִפְיוֹן ידים
(אונמאַכטיגקייט, שוועכע):

מַרְפֵּא שמ"ז או תה"ש באל"ף
קהלת י ת'ה"א: מַרְפֵּא יַנִּיחַ
חטאים (זאַנפטמוטה, נאַכגעביג-
קייט) כי רפה המחובר לרוח או
ללב ענינו אריכות רוח וענוה
כמו אז רפתה רוחם׳ הנחת
משלי יד הימוה: חיי בשרים לב מַרְפֵּא,
לפי תרג' הרא"א ז"ל (געניגזאַם):
שם טו מַרְפֵּא לשון עץ חיים (זאַנפט):

רפס רפש

רָפַס פע"ו גב"ב הקל ענינו דריכ'
יחזק' לב ורמיסה: וַתִּרְפֹּשׂ נהרתם
(פערטרעטען, צערטראַמפּפען,
שם לד צערטרעטען): ברגליכם תִּרְפֹּשׂוּן,
ורקע ברגליך ת' וּרְפַס׳ ובדניאל
ושארא ברגלא רָפְסָא:
משלי כה הנפעל: מעין נִרְפָּשׂ (צער-
טראַמפּפט, טרייבע מאַכען)
עכור ברמיסת רגל:
ההתפעל: הִתְרַפֵּס ורהב
רעיך (זיך טרעטען לאַסען):
תהלי' סח מִתְרַפֵּס ברצי כסף, ל' שטוח
ורקוע׳ ורש"י פי' ל' רצוי ופיוס:
רֶפֶשׁ בשי"ן כמו בסי"ן וענינו
דלוח מים עבים עכורים:
ישעי' נז ויגרשו מימיו רֶפֶשׁ וטיט (שלאַם)׳
ויהי' רפש פֶּרֶשׁ קרובים, ובתל'
בסמ"ך׳ דין רֶפֶס מרבית אבא
(טריט, טראַמפּפען)׳ ומ"א:

יחזק' לד וּמִרְפַּשׂ רגליכם תשתינ' (שלאַם,
טרעטען, ווסטער):
רַפְסֹדוֹת שת"נ נרדף עם
דוברות, והוא עצי'
קשורים יחד לשוט בהן בנהרות
ד"ה ב ב במקום אניה: ונביאם לך רַפְסֹדוֹת
(פלעטען):

רפק

הִתְרַפֵּק פ"ח בנינו התפעל
ענינו אחיזה ודבוק
וחבוק איש את רעהו בזרוע דרך
ש"ה ח חבה: מִתְרַפֶּקֶת על דודה (זיך
לעהנען, שטיצען, אויסלעגען)׳
כדרך אוהבים חובק איש חברו
בזרועו כי בערבי נקרא תוך
הזרוע מרפק׳ וכן במשנה
ובמרפקו:

רפת

חבקוק ג **רֶפֶת** שת"ז לבית הבקר: ואין
בקר בָּרְפָתִים (רינדער
שטאַלל)׳ וי"מ כי רפת בערבי
שבירה וכתישה׳ ויהיה רפתים
קש השבור והכתוש (צערבראָ-
כענעס שטראָה) אשר הבהמות
עומדות עליו׳ ומזה:
רְפוּת שם ת"ז לגרש והם גרגרי
חטה או שעור' כתושי'
ש"ב יז ותשטח עליו הָרִפוֹת (געבראָכע-
משלי כז נעס קאָרן, גרויפען): בתוך
הָרִיפוֹת בעלי, ע' ת"א ובאור שם:

רצד

רָצַד פ"ע בנינו פיעל ענינו
תהלי' סח כמו רקד: למה תְּרַצְּדוּן
הרים גבנונים (היפפען, שפרינגען),
וי"מ מל' ערבי ענינו אריבה (בע-

מורג חרוץ, ובמו מרבדים ורבדתי ערשי :

הפיעל ענינו סמיכה והשענ' :

ש"ה ב רפדוני בתפוחים (לאבען, אונטערשטיטצען) :

רפידה תהש"נ למצע המטה :

קס ג רפידתו זהב (פאלסטער, אונטערדעקקע) :

רפה

רפה פע"ו חב"ב' הקל ענינו
שופטי' יט רפיון כח וחולשה : הנה
נא רפה היום (אמט זיין, וואנ
קען, זינקען) פי' רפה אור היום :
שם ח אז רפתה רוחם (נאכלאססען) :
ירמי' ו רפה ידינו (אמט זיין, ד' ה'
ד"ה ב טו דען אוטה פערלירען : ואל
ירפו ידיכם (אוטהלאז זיין, טרעג
ש"ב ד זיין) : וירפו ידיו' רפתה רוחו
ישעי' יג וחלשה : כל ידים תרפינה (ער
שווח ד שלאפפען) : וירף ממנו (נאכלאס
יחזקי' ס סען) ל' סור : וחשש לחבה ירפה
(שווינדען) ג"כ ל' סור והעדר :

הנפעל ענינו עצלות ובטלה
שמות ה מנועשה : כי נרפים הם (נאכ
לעסיג, פויל, טרעגע, איססינ
גענגער) :

איוב יב הפיעל יוצא : ומזיח אפיקים
רפה (טוואך, שלאף, לאקקער
עזרא ד אמכן) החר קשר ויחלש : מרפים
יד עם יהודה (דען אוטה בענ
ירמי' לח נעהאען, אוטהלאז אמכען) : על
בן הוא מרפא (פערלאנגט אמכען)'
באל"ף ת' ה"א, וחלוף הזה
יחזק' א נהוג הרבה בו : תרפינה כנפיהם
(זינקען לאססען) ' ומ"א ע"ד
מרובעים בתל' ' לפי שרפרפה
בלבה (וואנקלמיטהיג זיין)' רפיון
מחשבה להאמין ושלא להאמין :

הפועל ע"ד מרבעים : ועמודי איוב כו
שמים ירופפו (וואנקען, טוואך
ווערדען) ויתכן לבנורת ממנו
הפיעל עד"ז :

ההפעיל יוצא וענינו הסרה
ועזיבה והנחה והרחבת זמן ותת
מורך ורפיון וכדומה : אחותיו ה"ס ג
ולא ארפנו (לאזלאססען) : מעשי תהלי' קלח
ידך אל תרף (פערלאססען) : החזק משלי ד
במוסר אל תרף (אבלאססען) :
הרף ממני ואשמידם (לאססען) ' דברים ט
ר"ל הסר וחדל תפלה ממני :
הרפה לה (לאזלאססען, געהן מ"ב ד
לאססען, איט רוהע לאססען, לו
לאססען) : הרפה ממני (לייט שופטי' יא
לאססען) : הרף לנו שבעת ימים : ש"א יא
לא תרפני עד בלעי רוקי' כולם איוב ז
מנוחה' ותת הרחבת זמן : הרף ש"א טו
ואגידה לך (געדולד) הרחב לי
זמן להגיד לך : רב עתה הרף ש"ב כד
ידך' הסר ועזוב הענש : לא דברים לא
ירפך ולא יעזבך (טוואך זיין
לאססען) לא יניח לך להיות
רפה' או הוא כפל ענין עם יעזבך'
כי הכוונה לפי הענין שהוא
מצטרף עליו לטוב או לרע :

ההתפעל : התרפית ביום משלי כד
צרה (זיך אוטהלאז ציגען, דען
אוטה זינקען לאססען) רפיון רוח
ומורך : גם מתרפה במלאכתו שם יח
(נאכלעססיג, טרעג, פויל) ' עצל
ונרפה :

ויקרא יט י״ח: לרצנכם תובחהו: שוחר טוב
משלי יא יבקש רצון, כי כמו שיבוא מצא
במקום בקש ע״ש מצא, כן יבוא
בקש במקום מצא· וכאלו אמר
ימצא רצון· והרא״א ז״ל פי׳ רצון
תהלי׳ ל הסכמה (ביאפאלל): חיים ברצונו
(וואהלגעפאללען)·· והכלל כי רצון
אדם במחשבה, ורצון ה׳ בפעל
השפעת חסד וטוב· ושמור זה
ש״ה ו הכלל· וי״מ משרש זה: יפה את
רעיתי כתרצה (גראזיע) רצויה
ואהובה· וי״מ תרצה שם עיר
מלוכה, למלכי ישראל· ותימה
איך יזכיר הכותב בימי שלמה
עיר מלוכה אשר בימי אחאב:

רצח

רָצַח פ״ידב״ב הקל ענינו מכת
דברי׳ כב מות בזדון: ורצחו נפש
שמות כ (מארדען): לא תרצח: וגם שמה
במדבר לה רצח:
שופטי׳ כ הנפעל: האשה הנרצחה:
משלי כב בתוך רחבות ארצח:
מ״ב ו הפיעל: בן המרצח הזה:
הושע ו דרך ירצחו:
תהלי׳ סב הפועל: תרצחו כלכם, ק״ח
ת׳ קבוץ:
שם מב **רֶצַח** שמ״ז: ברצח בעצמותי
(מארד):

רצע

רָצַע פ״י בנינו קל ענינו תחיב׳
נקב באף או באזן בכלי,
שמות כא הפעל והשם: ורצע אדוניו את
אזנו (דורכבאהרען, עבערן)·
במרצע (פפריעם):

רצף

רָצַף פ״י בנינו קל ענינו הצעה
ורבידה: תוכו רצוף ש״ה ג
אהבה, (פפלאסטערן, פפלאסטערן):
רִצְפָּה שת״נ, על ב׳ הוראות
א׳ על קרקעית הבית
המרצופה באבנים: רצפה אשר יחזק׳ מ
לחצר (פפלאסטער, עסטריך):
על רצפת בהט· ומ״א; ויתן אסתר א
מ״ב יו אותו על מרצפת אבנים· ג) שת״נ
לגחל כמו רשפה: ובידו רצפה ישעי׳ ו
(גליהענדע קאהלע)· ומ״א: עוגת מ״א יט
רצפים, אפויה עליהם· וימ״מ
רצופ אהב, חמום רשפי אהבה:
ובתל׳ ג׳ ימים רצופים (מונאט
טערבראכען, היטערראי יגאנדער)
אכלן רצופים, כאבנים מסודרות
זה אצל זה:

רצץ

רָצַץ פ״י הב״ב· הקל ענינו
שבירה ורעיצה, או עשק
ש״א יב גזל וכדומה: ואת מי רצותי
(אונטערדריקקען, בעדרענגען):
עמוס ד הרצצות אביונים: עשוק ורצוץ:
דברי׳ כח לא יכהה ולא ירוץ: ותרץ גלת
קהלת יב הזהב, עומד, וקבוץ ת׳ הולם: ישעי׳ מב
ישעי׳ לו קנה רצוץ לא ישבר (אמרש):
קהלת יב הנפעל: ונרוץ הגלגל: בכפך
יחזק׳ כט תרוץ:
איוב כ הפיעל: כי רצץ עזב דלים:
שם שם בניו ירצו דלים, לד״ק· וע״דמ;
שופטי׳ י ויראצו את ישראל: כברקים
נחום ב ירוצצו, לד״ק:

טבאכטען, נאכטטעללען, אויפלויערן)
וקרוב לע"ז מתוקנ' בל"א עיין
באור :

רצה

רָצָה : פ"י הב"ב הקל יש ענינו
השלמת חפץ ואהבה
והסכמה ומנוחת מחשבה בדבר :
קהלת ט כי כבר רָצָה האלהים (וואהל
ירמי' יד געפעללינ אויפגענאממען) : ויי לא
רָצָם (וואללען, מעגען, געפאללען
משלי' פס אין מיינער זאכע פינדען) : רָצִיתָ
פס קמז יי ארצך : רוֹצֶה יי את יראיו :
פס קמט רוֹצֶה יי בעמו : בִּרְצוֹת יי דרכי משלי יו
תהלי' מ איש : רְצֵה יי להצילני (וויללינען,
פס קיט גנעדיג זיין) : נִדְבוֹת פי רְצֵה נא
איוב לד יי : בִּרְצֹתוֹ עם אלהים (וואנדלען)
ישוה מעשיו להיות רצוים לפני
אסתר י האלהים : וְרָצוּי לרב אחיו (בע-
ליבט, געפעללינ, אנגענעהם) :
תהלי' נ אם ראית גנב וַתִּרֶץ עמו (מיינ-
וויללינען) רצית במעשיו לעשותם
איוב יד ג"כ : עד יִרְצֶה כשכיר יומו, יקוה
משלי ג ויחפץ : וכאב את בן יִרְצֶה,
יפייסהו וינוח רוחו אחר הכעס :
וכן בענינו שכוך כעס ע"י ענש
ויקרא כו שישוב לרצות פניו באהבה : אז
תִּרְצֶה הארץ את שבתתיה (ער-
פס פס שטאטטען, ערזעטצען) : ואז יִרְצוּ
את עונם מימח העון כאלו כועס
וע"י הענש יתרצה העון : וכן,
וכאב את בן ירצה, כועס עליו
וע"י מוסרו ירצהו : ויש ענינו ל'
תהלי' מט ספור דברים : ואחריהם בפיהם
ירצו (ערצעהלען) כן פי' רש"י
הרצאת דברים :

הנפעל

הנפעל : כי נִרְצָה עונה (ער... ישעי' מ
זעלט, בעפריעדיגעט זיין) : כמו
ירצו את עונם, ע"י ענש : וְנִרְצָה ויקרא א
לו לכפר עליו, העון : לא יֵרָצֶה פס ז
(גנעדיג אויפגענאממען ווערדען) :
כי יש רצון מעיקרא, ויש רצון
אחרי הכעס :
הפיעל : בניו יְרַצּוּ דלים, איוב כ
יבקשו רצון כדלים או ייטיבו
רצון דלים כעול שעשו להם,
ובתל' אל תְּרַצֶּה את הברך בשעת
כעסו (בעפריעדיגען, בעזענפטיגען) :
ההפעיל : וְהִרְצָת את ויקרא כו
שבתותיה (ערשטאטטען, בע-
פרידיגען) הענש המרצה את
העון : ובתל' בא לע"ב אסור
להַרְצוֹת מעות לאור נר חנוכה
(צו צעהלען) וכן לענין ספור והרצא'
דברים :
ההתפעל : ובמה יִתְרַצֶּה זה ש"א כט
אל אדוניו (זיך אויסזעהנען, בע-
ליבט מאכען) : ר"ל ישכך כעסו
מעליו ויפייס אותו למצא רצונו :
רָצוֹן שמו"ז, ונופל על הרוצה
ועל המסבב הרצון :
נפתלי שבע רָצוֹן (גנאדע) רצון דברי' לג
יי וחסדו : ומשביע לכל חי רָצוֹן : תהלי' קמה
יהיו לְרָצוֹן אמרי פי (וואהלגע- פס יט
פעללינ) לסבב רצון ביי' : רְצוֹן פס קמה
יראיו יעשה (ווילע, בעפריעדיגונג) :
ויפיק רָצוֹן מיי' (גונסט, גנאדע) : משלי ח
כי רצון השם להשפיע טוב, ורצון
אדם מיי' לקבל הטוב, ועד"ז :
לִרְצֹנוֹ לפני יי', להפיק לו רצון ויקרא א
כמ"ש במ"א : לְרָצוֹן להם לפני שמות כח

נחומי׳ ג הבשול ומעש׳ אופה: בן הָרַקָּחִים
ש״א ח (קאך, אדר אפאטעהקר): לְרַקָּחוֹת
ש״ה ח ולטבחות׳ ומ״א: אשקך מיין
הָרֶקַח (געווירצט) תה״ש ליין
ישעי׳ נז מתוקן בבשמים׳ ומ״א: ותרבי
רִקֻּחַיִךְ (ווירצע, זאלבונג)׳ ומ״א:
שמות ל רֹקַח מעשה רקח (זובערייטונג)
שמ״ז למעשה הרקוח:
ש״ה ה מֶרְקָח תה״ש: מגדלות
מֶרְקָחִים (געווירץ) כי
כלי הבשם עשוי כמגדל׳ ובס״נ:
יחזק׳ כד והרקח הַמֶּרְקָחָה (אישונג פאן
איוב מא שפעצעריען): ים ישים כַּמֶּרְקָחָה׳
שמות ל ובסנ״א: מִרְקַחַת מעשה רקח
(פעראיטונג):

רקם

רָקַם פ״י בב״ב׳ הקל עניני
קליעות ציורים באריגת
שמות לח בגד ובצבעים שונים: וְרֹקֵם
בתכלת ובארגמן (שטיקקען):
שם כו מעשה רֹקֵם (שטיקקער):
תהלי׳ קלט הפועל עצ״מ: רֻקַּמְתִּי
בתחתיות הארץ כי הרכבת הגוף
מבשר גידים ועורקים דקים דומות
למעשה רוקם:
רִקְמָה שת״נ לבגדים מרקמי׳
שופטי׳ ה שלל צבעים רִקְמָה
יחזק׳ טז בונדגעשטיקטעס ליין): ואלבשך
שופטי׳ ה רִקְמָה: צבע רִקְמָתַיִם: לִרְקָמוֹת
תהלי׳ מה תובל למלך:

רקע

רָקַע פ״י גב״ב׳ הקל יש עניני
דריכה ורמיסה ברגל:
יחזק׳ ו וּרְקַע ברגליך (שטאמפפען):
ש״ב כב אדיקם אֶרְקָעֵם (צערשטאמפפען)׳
ועקר

ועקר ענינו מתיחה ושטוח ורדוד:
תהלי׳ קלו לְרֹקַע הארץ על המים (אויס-
דעהנען, אויסברייטען):
שמות לט הפיעל: וַיְרַקְּעוּ את פחי
הזהב (טרייבען, דיננע פלאטטען
ישעי׳ מ שלאגען): וצרף בזהב יְרַקְּעֶנּוּ (איט
ירמי׳ י דיננע פלאטטען בעלעגען): כסף
מְרֻקָּע:
איוב לז ההפעיל: תַּרְקִיעַ עמו
לשחקים, ל׳ הליבה ורקוע ברגל:
רָקִיעַ שת״ז לגובה אויר מקום
יעלו שם העננים
בראשי׳ א ויתפשטו כמו רקוע פח: יהי רָקִיעַ
(אויסדעהנונג, פעסטע):
רִקֻּעַ תה״ש לפח מרודד:
במדבר יז רִקֻּעֵי פחים (דין)׳ ומ״א:
יחזק׳ כה וַתִּרְקַע ברגל (שטאמפפען):

רקק

רָקַק פ״י בנינו קל ענינו הרקת
ויקרא טו הליחה מפה: וכי יָרֹק
הזב (שפייען): אחד עם ירק
והנה ירק או רקק נופל רק בלחות
הגוף עצמו. הקיא נופל בהוציא
דבר מאכל אשר בלע דרך הפה.
פלט נופל בהריק דבר בלוע דרך
שאר נקבי הגוף:
רֹק שם הכיחה והליחות
איוב ל היוצא: ומפני לא חשכו
שם ז רֹק (שפייכעל): עד בלעי רֻקִּי
רַקָּה יש תה״ש לרזון ודלות
בראשי׳ מא בשר כמו דקה: וְרַקּוֹת
בשר (מאגער, דין, אבגעצעהרט)׳
ויש תה״ש למקום הבולט בלחי:
ש״ה ד כפלח הרמון רַקָּתֵךְ (שלאף):
רָקִיק שת״ז לעוגה דקה:
ורקיק

שופטי' ט ההפעיל: ותרץ גלגלתו (זער־
שמעטערן) חירק ת' סגל :
בר"א כה ההתפעל: ויתרצצו הבנים
בקרבה (זיך העפטיג בעוועגען):
תהלי' סח רצים הה"ש: מתרפס ברצי
כסף (קוואפען) חתיכות
גדולות כמו דהבא פריכא :

רק

רק מלת הטעם, ומסתעף
למובנים שונים כהרבה
מלות הענין לפי חבורם בין
המשפטים. יש למעוט כמו אך:
בר"א כד רק את בני לא תשיב (נור) :
שם יט רק לאנשים האל אל תעשו :
שם כ רק אין יראת אלהים, ר"ל אין
מחסור דבר זולתי אין יראת
אלהים. כי רובו להוציא דבר
לשלילה אם הכלל בחיוב כאלה,
או לחיוב אם הכלל בשלילה :
שם יד בלעדי רק אשר אכלו הנערים,
דברי' ג בחיוב: כי רק עוג מלך הבשן
נשאר. או שהוא לחזק הענין
שם ד על הכללות ועל התמידות: רק
עם חכם ונבון הגוי (ניכטס אלס).
וי"א רק הגוי הזה עם חכם. ויש
בר"א ו כטעם לא זולת בלתי אם: רק
שם כו רע כל היום (ניכטס אלס): עשינו
עמך רק טוב, ולא שום רע .
דברי' כח והיית רק למעלה. תמיד. וכטעם
שם יב אכן, אמנם, אפס: רק בכל אות
נפשך תזבח (יעדאך). וכן בא
מחובר על מלה אחר ומורה
במדב' יב בענינו: הרק אך במשה. בכפול
שופטי' ג לע"א: רק למען דעת כטעם
סבה. ומלת רק מיוחד הסבה :

רק אם שמוע תשמעו, מיוחד דברי' יא
התנאי: רק אם ישמרו בניך (נור מ"א ח
איט דעם בעדינג) :

רקב

רקב פ"ע בנינו קל ענינו כליה
והשחתה: עץ לא ירקב ישעי' מ
(פויל'ען). ועצה"מ: שם רשעים משלי י
ירקב (פערוועזען) :
רקב שמ"ז: יבוא רקב בעצמי חבקוק ג
(פוילניס): כרקב יבלה: איוב יג
ורקב עצמות קנאה. ומנ"א: משלי יד
לעץ רקבון נחושה : איוב מא

רקד

רקד פע"ו גב"ב. הקל ענינו
דלוג: ההרים רקדו כאי' תהלי' קיד
(היפפען, שפרינגען): עת רקוד קהלת ג
(טאנצען): תרקדו כאלים: תהלי' קיד
הפיעל: מרקד ומשחק: ד"ה א טו
ומרכבה מרקדה: ושעירים נחום ג
ירקדו שם : ישעי' יג
ההפעיל יוצא: וירקידם כמו תהלי' כט
עגל :

רקח

רקח פ"י גב"ב. הקל ענינו
ערוב סמנים ותקון
מעשה אמן: איש אשר ירקח שמות ל
כמוהו (אישטען, זובערייטן): מעשה שם שם
רקח (אפאטהעקער): רקחי ד"ה א ט
המרקחת :
הפיעל: מרקחים במרקחת: ד"ה ב טז
ההפעיל: הרקח המרקחה. יחזק' כד
בשר מעורב בבשמים ומצטמק
בהם (איינקאכען (אפטען) :
רקח שת"ז לאמן בערוב
הסמנים או במלאכת
הבשול

שחם עופות הדורסים׳ וע״א :

תהלי׳ עו שמה שבר רשפי קשת (פפייןט) חיצי קשת מל׳ חץ יעוף יומם :

רשש

רשש פ״י בכ״ב׳ הפיעל עד״מ ענינו הריסה : ירשש עדי מפצריך (צער־טטעהרן, נער־טריאאערן)׳ ע״ש רוש : — ירמי׳ ה

הפועל עד״ש : כי תאמר אדום רששנו (צערריטעט, נער־טטעהרט ווערדען) : — מלאכי א

תרשיש יש שם אבן יקרה : תרשיש שהם (קרי־זאליט) ויש שם מדינה : עשה אניות תרשיש (טארטעזים) שם עיר בארץ ספרד : וי״א שהיא מדינת צור שיש בה עיר ששמה כן׳ וי״א שהיא מדינת (ציליען) : — שמות כח; מ״א כב

רשת

רשת שם כלי עשוי מעשה שבכה לצוד דגים ועופות : כי חנם מזורה הרשת (דאס נעטץ) : ויפרשו עליו רשתם : — משלי א; יחזק׳ יט

רתח

רתח פ״י גב״ב׳ הפיעל ענינו בשול חזק : רתח רתחי׳ (קאכענד מאכען) : — יחזק׳ כד

הפועל : מעי רתחו ולא דמו׳ עבודה, חמה תרג׳ ריתחא : — איוב ל

ההפעיל : ירתיח כסיר מצולה : והשם : — איוב מא

רתח תה״ש לנתחים ותוחים בבשול : רתח רתחיה (צערקאכטע שטיקקע) : — יחזק׳ כד

רתם

רתם פ״י בנינו קל ענינו קשיר׳ ואסירה אצל מרכבה : רתם המרכבה לרכש (אנבינדען, אנשפאננען) : — מיכה א

רתם שם מין עץ : וישב תחת רתם (שפריעהאלן) : ושרש רתמים לחמם : — מ״א יט; איוב ל

רתק

רתק פ״י גב״ב׳ הקל ענינו עניבה ואסיר׳ : ורתוקות כסף צרף (אנבינדען, אנלעטען, פעראיטטעלסט קעטטליין פער־בינדען) : — ישעי׳ מ

הנפעל : לא ירתק חבל הכסף (געפעסטעט ווערדען, פערוויקקעלט ווערדען) — קהלת יב

הפועל : רתקו בזקים, כמו בנפעל : — נחום ג

רתוק שת״ז לשלשלאות : עשה הרתוק (קעטטען, פעססטען)׳ וברבוי : ויעבר ברתוקות זהב (קעטטליין) : — יחזק׳ ז; מ״א ו

רתת

רתת שמ״ז ענינו ירא׳ וחרדה : כדבר אפרים רתת (טרעקקען, פורכט, ציטטערן, יאחזמו רעד תרג׳ רתיתא : ובתל׳ עד שירתית משום דמירתת, ר״ל כאשר דבר היה רתת לשומעיו : — הושע יג

שמות כט וְרָקִיק אֶחָד (דיננער קוכען):
שם שם וּרְקִיקֵי מצות:

רשה

רָשָׁה פע"ו וב"ב, ואינם במקר' כ"ד כתבי הקדש, ב"א באר' ובתל' ובקדב"א: הקל ענינו יכֹלת מצד המצוה ואזהרה · לא יוכל לבכר תר' לית ליה רְשׁוּ (ערלויבניס) · ההפעיל בתלמ' הַמַּרְשֶׁה את חבירו (ערלויבען, דיא פאללמאכט געבען) · ההפעל:
בן סירא ג בְּמה שֶׁהֻרְשֵׁיתָ התבונן ומזה *שם מֻרְשֶׁה (בעפאללמעכטיגטער):

רִשְׁיוֹן שמ"ז מזה ד"ל הסכמות חפץ ורצון עם דעת זולתו שיוכל לעשות הדבר
עזרא ג שחפץ: כְּרִשְׁיוֹן כרש מלך פרס (ערלויבניס, פאללמאכט) · כמו רְשׁוּת הנזכר בתל' · וכן נקרא אצלם כ"מ שתחת יד אדם וביכלתו רְשׁוּת (געביטה) ד' רְשׁוּיוֹת:

רשם

רָשַׁם פ"י בנינו קל ענינו העלאת פרטי דברים
דניאל י לזכרון בכתב: את הָרָשׁוּם בכתב (פערצייכנעט, אויפגצייכנעט) · ומזה שם רְשִׁימָה דרשי רמוזים ראשי תבות:

רשע

רָשַׁע פע"ו והקל ענינו אשמת
ש"ב כב עון ורע: ולא רָשַׁעְתִּי
דניאל ט מאלהי (פרעפעלהאפט זיין) · חטאנו
איוב י רָשָׁעְנוּ (רוכלאז האנדעלן): כי לא
קהלת ז אֶרְשָׁע (שולדיג זיין): אל תִּרְשַׁע הרבה: ההפעיל

ההפעיל יוצא: הִרְשִׁיעַ ד"ה ב כ
לעשות, בא תה"פ בדמות פעל
להגביל איכות הפעולה: וְהִרְשִׁיעוּ דברים כה
את הרשע (שולדיג ערקלעהרן, בעהאנדעלן) יחליטו במשפט
שהוא רשע: אשר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים שמות כב
(פיר שולדיג ערקלעהרן): תַּרְשִׁיעֵנִי איוב מ
למען תצדק (בעשולדיגען) · ויאמר
ג"כ על בלבול והשחתה: והוא איוב לד
ישקט ומי יַרְשִׁיעַ (בעאונרוהיגן,
אין טרעקקען זעצען): בכל אשר ש"א יד
יפנה יַרְשִׁיעַ, יפחיד או יצליח, כמו יעשיר, כי עשיר ורשע
נפגשים ויבואו זה"ז: ואיש מזמות משלי יב
יַרְשִׁיעַ, יצלח ויעשיר:

רָשָׁע שת"ז: צדיק עם רָשָׁע בראשית יח
(רוכלאזער, בעזעוויכטער):
ושם רְשָׁעִים יִרְקָב: וּלְרִשְׁעֵי משלי י
הארץ · ובם"נ: מדרכו הָרְשָׁעָה: יחזקאל ז / שם ג

רֶשַׁע שמ"ז: מרשעים יצא ש"א כד
רֶשַׁע (בעזעס): ידענו ה' ירמיה יד
רִשְׁעֵנוּ (זינדען, פערברעכען)
ובם"נ: וְרִשְׁעָה תסלף חטאת: משלי יג
וְרִשְׁעַת רשע עליו תהיה: כדי יחזקאל יח
רִשְׁעָתוֹ (פערשולדען) ומ"א שת"נ: דברים כה
כי עתליהו הַמִּרְשַׁעַת (רוכלאזע): ד"ה ב כד

רשף

רֶשֶׁף שת"ו לדבר קל העופפו'
כחיצי אש: ולחמי רֶשֶׁף דברים לב
(פייערגלוטה, ברענד, פיבער־היטצע): ויצא רֶשֶׁף לרגליו חבקוק ג
(בליטזשטראהל): ומקניהם תהלים עח
לָרְשָׁפִים (ברענד): רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי ש"ה ח
אש · קרוב לרצפה ועי"א: ובני איוב ה
רֶשֶׁף יגביהו עוף (רויבפעגעל) אמנם
שהם

נרדף עם בקש דרש חפץ · וקשורו
בלמ"ד או ביחס הפעול או בבי"ת
והנשאל במ"ם · והבא בלי קשור
ברא' מג נעלם הוא בענין כמו: שָׁאוֹל שָׁאַל
האיש לנו (פראגען, זיך ערקונ-
שופטי' ט דיגען): מים שָׁאַל (פאָדערן,
תהלי' כא פערלאנגען): חיים שָׁאַל ממך
ש"א כה (אויסבעטען): שְׁאַל את נעריך
(פראגען) ביחס הפעול שאלה
ברא' כד לדעת הבלתי נודע לו: וְנִשְׁאֲלָה
ברא' לב את פיה: וּשְׁאֵלְךָ לאמר · וכאשר
הוא בקשה להשגה · המבוקש
ביחס הפעול וקשור הנשאל
תהלי' כז במ"ם: אחת שָׁאַלְתִּי מאת יי
(ביטטען) · ודרישת שלום בלמ"ד ·
ש"א י וְשָׁאֲלוּ לך לשלום (גריסען) ·
ודרישת נבוא' קשור לרוב בבי"ת:
שם כג וְשָׁאוֹל לו באלהים (בעפראגען):
דברי' יח וְשֹׁאֵל אוב וידעני · ושאל המיוחס
לעין ונפש הוא החפץ ותאוה:
קהלת ב וכל אשר שָׁאֲלוּ עיני (ווינשען):
דברי' יד אשר תִּשְׁאָלְךָ נפשך (געלוסטען) ·
יונה ד וע"א: וַיִּשְׁאַל את נפשו למות ·
התאוה למות, הגות ל' · ויש
שמות יא שהוא הלואה: וְשָׁאֲלָה אשה
שם כב משכנתה (באָרגען): וכי יִשְׁאַל
מ"ב ו איש מאת רעהו · אהה אדני
והוא שָׁאוּל · והשאלה נופל
בחפצים שישיב בעין לבעליו
והלואה בכסף שניתן להוצאה:
ש"א כ הנפעל: נִשְׁאֹל נִשְׁאַל ממני
דוד (זיך ערלויבט אויסביטטען):
נחמי' יג נִשְׁאַלְתִּי מן המלך, ג"כ שואל
נפשו מאת המלך, ללכת ולשוב,
כשואל חפץ מזולתו להשיבו
אח"כ:		הפיעל

הפיעל: שאל יְשָׁאֲלוּ באבל ש"ב כ
(אנפראגען ואסטען): ינועו בניו תהלי' קט
וְשִׁאֵלוּ (בעטטעלן):
ההפעיל: וגם אנכי הִשְׁאִלְתִּהוּ ש"א א
ליי (לייהען): בעיני מצרים שמות יב
וַיַּשְׁאִלוּם · כי הדורש הוא השואל
והחפץ הוא הנשאל ונותן החפץ
הוא המשאיל ·

שְׁאֵלָה שמ"נ: שְׁאֵלָה אחת מ"א ב
קטנה (ביטטע):
שְׁאֵלָתִי ובקשתי: תבוא שְׁאֵלָתִי אסתר ה איוב ו
(וואונש): ויתן להם שְׁאֵלָתָם תהלי' קו
(פאָדערונג) · ובתוס' מ"ם:
מִשְׁאֲלֹת לבך: ימלא יי כל תהלי' לז שם כ
מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ:

שְׁאוֹל שת"ו לקבר נרדף עם
שחת, ועצ"ה למיתה
ולארץ רפאים: בִּשְׁאוֹל מי יודה תהלי' ו
לך (גראב, גרופט, העללע, אונ-
טערוועלט, רייך דער טאדטען):
אל בני אבל שְׁאֹלָה: עמוקה ברא' לז איוב יא
מִשְּׁאוֹל מה תדע:

שאן

שַׁאֲנַן פ"ע בנינו פיעל ענינו
השקט ושלוה: וְשַׁאֲנַן משלי א
מפחד רעה (רוהיג, זיכער): יחד איוב ג
אסירים שַׁאֲנָנוּ: שַׁאֲנַן מואב ירמי' מח
מנעוריו · והשם: נוה שַׁאֲנָן (רו- ישעי' לג
היג, זיכער) · תה"ש: לעשתות איוב יב
שַׁאֲנָן, ע"ש עשת ובתוספ' למ"ד:
כלה שַׁלְאֲנָן ושלו: הלעג שם כא
הַשַּׁאֲנַנִּים (איבערמיטהיגער): תהלי' קכג
נשים שַׁאֲנַנּוֹת · וע"ש שאה: ישעי' לב

שאף

שָׁאַף פ"י בינוני קל ענינו תאוה
לדבר

אות ש

שאב

שָׁאַב פ׳ בנינו קל ענינו נרדף עם דלה, אך דלה ממקום עמוק, ושאב מעל המעין:
ישעי׳ יב וּשְׁאַבְתֶּם מים בששון (שעפפען):
בר׳ כד לִשְׁאֹב מים: וַתִּשְׁאַב לכל גמליו ·
סס סס שופטי׳ ה והשם: בין מַשְׁאַבִּים (וואססער-טרעגר):

שאג

שָׁאַג פ״ע בנינו קל ענינו צעקה בקול נופל לרוב בארי׳:
עמוס ג אריה שָׁאָג (ברילען, טרייען):
ירמי׳ כה שָׁאֹג יִשְׁאַג על נוהו: שָׁאַגְתִּי
תהלי׳ לח מנהמות לבי:
ישעי׳ ה שְׁאָגָה שמ״נ מזה: שְׁאָגָה לו
תהלי׳ כב כלביא: דברי שַׁאֲגָתִי:
איוב ג ויתכו כמים שַׁאֲגֹתָי:

שאה

שָׁאָה פע״ו דב״ב׳ הקל ענינו
ישעי׳ ו חרבן ושממה: אם שָׁאוּ ערים (וויסט זיין):
הנפעל, מ״ש מענין קל׳:
סס סס והארמה תִּשָּׁאֶה שממה (פער-עדעט ווערדען) · ויש ענינו המיה
סס יז ורעש: כשאון מים כבירים יִשָּׁאוּן (טאבן, ערויסן, געטעזע מאכען):
ההפעיל יוצא מע״א:
ישעי׳ לז לְהַשְׁאוֹת גלים נצים (פערוויסטן):
ההתפעל ענינו תמיהה
בר׳ כד והשתוממות: והאיש מִשְׁתָּאֵה לה (ערשטוינען) · כי ש׳ שאה שמם נרדפים בענינם:

שאון

שָׁאוֹן שמ״ז להמיה ורעש:
קול שָׁאוֹן מעיר (געט- ישעי׳ סו
טעזע, טואולט, געריש, אונגע-
שטים): שְׁאוֹן ימים שְׁאוֹן גליהם · תהלי׳ סה
והמונה וּשְׁאוֹנָהּ · ומ״א בתוספ׳ ישעי׳ ה
נו״ן: וְשַׁאֲנַנְךָ עלה באזני: סס לז
שֹׁאָה שמ״נ לחרבן שממה
וצרה: אמש שֹׁאָה איוב ל
ומשואה (וויסט, איינעדע): שֹׁאָה תהלי׳ לה
לא ידע (ברוך, פאלל, אונגליק):
וּמִשֹּׁאַת רשעים כי תבוא · או משלי ג
הוא מענין המיה ורעש · וכן:
בבוא כְּשׁוֹאָה פחדכם (אונגעוויט- סס א
טער) · ע״ש שוא ·
שְׁאִיָּה שמ״נ לשממה: וּשְׁאִיָּה ישעי׳ כד
יֻכַּת שער (צערשטערונג, פערוויסטונג):
תְּשׁוּאָה שמ״נ ענינו רעש והמיה, אם לטוב
או לרע: תְּשֻׁאוֹת סכתו (געריש): איוב לו
תְּשֻׁאוֹת נוגש (לערם): תְּשֻׁאוֹת סס לט
מלאה (געטוימעל) רוב המון
עם: תְּשֻׁאוֹת חן חן לה (פאלער זכרי׳ ד
פערוואנדערונג) מענין האיש
משתאה · ויתר המשקלים בש׳
נשא וש׳ שוא:

שאט

שָׁאַט פ׳ בנינו קל ענינו בוז
וקלון: הַשָּׁאטִים אותם יחזק׳ כח
(פעראכטען) ויתכן שרשו שוט ·
ויבז עשו תרג׳ ושט · והמקור:
בִּשְׁאָט בנפש · או הוא שם · סס כה
ומ״א: בכל שָׁאטְךָ בנפש: סס סס

שאל

שָׁאַל פ״ו דב״ב׳ הקל ענינו
נרדף

לנו (אוליידען, ענטברעננען) פי'
תלהט אפף בנו, וע"ש שוב:
ישעי' סו ההפעיל; לְהָשִׁיב בחמה
אפו, ובא ע"ד נע"י והשם:
איוב יח ולא יגה שְׁבִיב אשו (פלאממע)
ובדניאל ז' שְׁבִיבִין דינור:
שָׁבָב תה"ש לשברי עץ כמו בקע
הושע ח ונפים: כי שְׁבָבִים יהיה עגלי
שמרון (גערבראכנע שטיקקע):

שבה

שָׁבָה פ"י בכ"ב הקל ענינו
דברים כא לכידה וגלות: וְשָׁבִיתָ
ברא' לד שביו (פאנגען): ואת נשיהם שָׁבוּ
ישעי' יד (געפאנגען פארטפיהרען): והיו
שם סא שֹׁבִים לְשֹׁבֵיהֶם: לקרא לַשְּׁבוּיִם
עובדי' א דרור: ביום שְׁבוֹת זרים חילו:
שופטי' ה וּשְׁבֵה שביך: וַיִּשְׁבְּ ממנו שֶׁבִי:
במדב' כא
שם כד אשור תִּשְׁבֶּךָּ:
ברא' יד הנפעל: כי נִשְׁבָּה אחיו:
איכה א שְׁבִי תה"שז: הלכו שְׁבִי לפני
שמות יב צר (געפאנגען): עד בכור
הַשְּׁבִי (געפאנגנשאפט) ובהפסק:
תהלי' סח שבית שֶׁבִי: ושבית שִׁבְיוֹ: שמלת
דברים כא שִׁבְיָהּ: אתם ושְׁבִיכֶם; שֶׁבְיְךָ בן
שם
במדבר לא אבינעם. ובס"נ: שְׁבִיָּה בת ציון
שופטי' ה
ישעי' נב (געפאנגנע) תאר. ובס"נא: את
תהלי' פה שְׁבִית יעקב: ובנותיו בַשְּׁבִית
במדב' כא
יחזק' טז ש"מ: את שְׁבִיתְהֶן ומ"א:
דברי' כא וראית בַּשִּׁבְיָה: ומ"א: בשוב יי
תהלי' יד את שְׁבוּת עמו: ושב יי אלהיך
דברים ל את שְׁבוּתְךָ: בשובי את שְׁבוּתֵכֶם:
צפני' ג
תהלי' קכו ובא: את שִׁיבַת ציון: ת' שְׁבִית:
שמות כח שְׁבוֹ שם מין אבן יקרה: לשם
שְׁבוֹ ואחלמה (אגאט,
א' טירקיס):

שבח

שָׁבַח פ"י גב"ב הפיעל א) יש
ענינו פאר תהלה
ובחירה בדבר: וְשִׁבַּחְתִּי אני את קהלת ח
השמחה (ריהמען, לאבען, פאר־
ניהען): שַׁבְּחִי ירושלים את יי תהלי' קמז
(לאבען, פרייזען): דר לדור יְשַׁבַּח שם קמה
מעשיך: שפתי יְשַׁבְּחוּנְךָ: ב)ויש שם סג
ענינו השקט: בשוא גליו אתה שם פט
תְּשַׁבְּחֵם (בערוהיגען, איינהאלט
טוהן, שטיללען): וחכם באחור משלי כט
יְשַׁבְּחֶנָּה (איינהאלטען, צוריק־
האלטען):
ההפעיל מוע"ב: מַשְׁבִּיחַ שְׁאוֹן תהלי' סה
ימים (דעמפפען, שטיללען):
ההתפעל: לְהִשְׁתַּבֵּחַ תהלי' קו
בתהלתך (זיך לאבען, ריהמען)
ע"י תהלת השם:
שֶׁבַח שת"ז: וְשַׁבֵּחַ אני את קהלת ד
המתים ובתפלה. שמ"ז
שֶׁבַח והודיה (לאב, רוהם) ובתל'
מוקצת שְׁבָחוֹ שיר וּשְׁבָחָה
וְשִׁבְחָךְ אלהינו. ומ"א: שירות
וְתִשְׁבָּחוֹת:

שבט

שֵׁבֶט שם ת"ז נרדף למקל
ומטה ומשתמש עצ"ה
לענינים שונים: אתה בַּשֵּׁבֶט משלי כג
תכנו (רוטהע): וְשֵׁבֶט לגו חסר שם י
לב (צוכטשטאק): ופקדתי בְשֵׁבֶט תהלי' פט
פשעם. תפס הכלי ת' הפעולה
שענינו יסורים: יסר מעלי שִׁבְטוֹ: איוב ט
שִׁבְטְךָ ומשענתך. תאר למטה: תהלי' כג
אשר יעבור תחת הַשָּׁבֶט: שלשה ויקרא כז
שְׁבָטִים, כנוי לחץ: בְּשֵׁבֶט ברזל: ש"ב יח תהלי' ב

לדבר להשיגו, כבולע דבר
איוב ה בתשוק רבה: ושאף צמים חילם
ירמי׳ ב (גיריג פערשלוקקען): שאפה רוח
(שנויבען, שנאפפען נאך עטוואס):
תהלי׳ נו שאפני אנוש: שואף זורח שם
קהלת א (שטרעבען): פי פערתי ואשאפה
תהלי׳ קיט כפותח פיו ומושך רוחו אליו
איוב ז לשאוב אותו ולבלוע: כעבד
ישעי׳ מב ישאף צל: אשם ואשאף יחד,
ל׳ חרבן, או אשאף כעין תה״פ
יחזק׳ לו לאשם, וכן: שמות ושאף:

שאר

שאר פע״ו גב״ב׳ הקל עומד
ענינו נותר חלק מכל:
ש״א טז עוד שאר הקטן (איבריג זיין):
בר׳ מז הנפעל שוה לקל: לא נשאר
ישעי׳ כד לפני אדני: ונשאר אנוש מזעיר:
בר׳ ז וישאר אך נח: ולא נשאר בי כח
דניאל י (בלייבען): ולא נשארו בם שנים
ש״א יא יחד, בענין הוית הדבר על ענינו
איוב כא שמלפנים: ותשובתכם נשאר
מעל, אין בו ג״כ חלק מכל, כ״א
השאר על ענינו, כי נותר יאמר
על החלק הנוסף על הכל במציאו׳
בשעור בכמות במקום ובזמן, אבל
נשאר נאמר על המעט הנשאר
במציאות מן הרוב הנעדר, או
על השאר הדבר על ענינו:
שמות י ההפעיל: כל אשר השאיר
יואל ב הכבד (איבריג לאססען): והשאיר
אחריו ברכה (הינטערלאססען,
במדב׳ ט צוריק לאססען): לא ישאירו ממנו
יהושע י עד בקר: לא השאיר שריד:
עמוס ה תשאיר מאה:
ש״א יז **שאר** תה״ש לחלק: את שאר
העיר

העיר (דער רעשט, איבריגע
טהייל): בשאר מדינות המלך, אסתר ט
פי הוא תאר מצטרף כהצטרפות
החלק אל הכל: ובא: שם ושאר ישעי׳ יד
נין ונכד (נאכקומען)׳ הכבוד
הנשאר לאדם אחר מותו:
שאר תה״ש׳ עקר ענינו בשר
ומזון והושאל על קרובי׳
אם יבין שאר לעמו (פלייש): תהלי׳ עח
ושארם מעל עצמותם: ועוכר מיכה ג
שארו אכזרי, גופו: שארה משלי יא
כסותה, מזון ׳ ומ״ש קרבת בשר: שמות כא
אל כל שאר בשרו לא תקרב ויקרא יח
(פערוואנדטער, בלוטספריינד)
ועי׳ מ״ש שם הראב״ע בשם ר״מ
כהן: כי אם לשארו הקרוב אליו׳ שם כא
ובתוספת ה״א: שארה הנה שם יח
(בלוטספערוואנדטשאפט):
שארית שמ״נ או תהש״נ,
ענין קיום והותרה:
לשום שארית (בלייבען): וכל בר׳ מה
שארית בית ישראל (רעשט): ישעי׳ מו
ושאריתך יהרג׳ וי״מ מזה: אם שם יד
לא שריתיך לטוב, ע״ש שרה: ירמי׳ טו
משארת שת״נ לכלי
שמוציאין בו בצק:
טנאך ומשארתך (באקטראג): דברי׳ כח
משארתם צררות בשמלותם שמות יב
והרד״ק אמר שזה הוא על הבצק:
שאר בסי״ן שת״ז למחמצת
הבצק: שאור לא ימצא שם שם
בבתיכם (געזייערטס, זויערטייג):

שבב

שבב פ״י בב״כ׳ פיעל עד״מ,
ענינו התלהב: תשבב תהלי׳ ס
לני

משלי ו שבע פעמים: ישלם שבעתים,
כי מנהג הלשון לתפוס מספר
הזה דרך דוגמא כלומר פעמים
ויקרא כו רבות · כמו: שבע כחטאתיכם:
משלי כד כי שבע יפול צדיק: והחזיקו
ישעי' ד
משלי כו שבע נשים באיש אחד: כי שבע
ש"ב כא תועבות בלבו · ובא בכנוי: ויפלו
איוב מב שבעתם: שבענה בנים, ונו"ן
נוסף:

שביעי שם מספר סדורי לזכר:
בר"א ב ביום השביעי (דער זיי-
מ"ב יח בענטע): בשנה השביעית, לנקב'
וכשבא לפני הנמנה בלי ה"א
הוא מספר חלקיי לזו"נ, כי ד"מ
שביעית השנה, הוא חלק שביעי
משנה ע"ש רבע:

שבוע שת"ז אם להקיף מספר
זמן ז' ימים או ז' שנים:
דניאל ט שבוע אחד (יאהר זיבענד): מלא
בר"א כט
ויקרא יג שבוע זאת (וואכע) והזוני' וטמא'
שבעים · והרבוי' מ"ש שבתות
דברי' יז בס"נ: שבעה שבעות תספר לך:
במדב' כח ליי בשבעתיכם · ובא כשו"א:
ירמי' ה שבעות חקות קציר: שבעות
יחזק' מה
דניאל ט ימים ומ"ש שמטו בס"ז: שבעים
שבעים:

שבע

שבע פע"ו גב"ב הקל עומד
ענינו די מלוא מזון או
דברי' לא תאוה: ואכל ושבע ודשן (זאטט
משלי יב זיין): עובד אדמתו ישבע לחם ·
תהלי' פח ועצ"הר: שבעה ברעות נפשי:
חבקוק ב שבעת קלון: ושבעתי נדדים:
איוב ז
תהלי' קכג כי רב שבענו בוז: פן אשבע,
משלי ל בעשר: אשבעה בהקיץ תמונתך:
תהלי' יז

לא ישבע כסף, ימלא תאותו: קהלת ה
פן ישבעך (איבערזאטט, איבערי משלי כה
דריסיג ווערדען): וישבע ימים ד"ה ב כד
וימת: ועיני האדם לא תשבענה: משלי כז
הפיעל יוצא: שבענו בבקר תהלי' צ
חסדך (זעטטיגען): נפשם לא יחזק' ז
ישבעו:
ההפעיל: השביע נפש תהלי' קז
שוקקה: השביעני במרורים: איכה ג
להשביע שאה: ארך ימים איוב לח
אשביעהו: תהלי' צא
שבע תה"ש: זקן ושבע: זקן בר"א' כה
שם לה
ושבע ימים: נפש משלי כז
שבעה: שבעים בלחם נשכרו: ש"א ב
שבע שמ"ז: שבע גדול בכל בר"א' מא
ארץ (איבערפלוס, פרוכט-
בארקייט): והשבע לעשיר · קהלת ה
ומ"א בס"נ: שבעת לחם: יחזק' יז
שבע שמ"ז: שבע שמחות: תהלי' יז
לחם לשבע: לנפשך שמות יז
דברי' כג
שבעה · ובס"נ: לא ידעו שבעה: ישעי' נו
מבלתי שבעתך: יחזק' יז

שבץ

שבץ פ"י בנינו פיעל ענינו
קליעה שתי וערב:
ושבצת הכתנת שש (פלעכטען, שמות כח
געווירפעלטע ארבייט): משבצים פס פס
זהב יהיו:

שבץ שמ"ז ענינו ערבוב
והבלבול ותמהון: כי ש"ב א
אחזני השבץ (פערווירדונג דעס
גייסטעס):

משבצות תה"ש: משבצות שמות כח
זהב תעשה (איינ-
פאססונג): משבצות זהב לבושהי תהלי' מה

מושכים בשבט סופר, כנוי לעט : שופטי' ה
ושבט מישר שבט מלכותך (צעפ- תהלי' מה
טער) כנוי לשבט המלך : שבט ישעי' יד
משלים : לא יסור שבט מיהודה, ברא' מט
כנוי לממשלה : ובא נרדף לשם
מטה במשפחות : את שבט הלוי דברים י
(שטאם) : ששם עלו שבטים תהלי' קכב
שבטי יה : את ראשי שבטיכם דברים א
ובא בתוס' רי"ש : את שרביט אסתר ד
הזהב (צעפטער) :

שבט שם חדש האחד עשר :
הוא חדש שבט, לי זכרי' א
ארמית וערבי :

שבך

שבכה שם ת"נ למעשה רשת
עשויה לפני ארובה
או לפני הפתח : בעד השבכה מ"ב א
(גיטטערווערק) : שבכים מעשה מ"א ז
שבכה (ויכווערק) מן שובך
האלה ע"ש סבך :

שבל

שבל שם שוק הרגל : חשפי ישעי' מז
שבל (שענקל) ולפי לי
ערבי (אנגעט, פֿינגעגֿדס האאר)
נרדף עם גלי צמתך :

שביל שת"ז לדרך ונתיב :
ושביליך במים רבים תהלי' עז
(פפאד, טריטט, וועג) ובמובן
מוסרי : שבילי עולם (גאנג, לויף ירמי' יח
דער וועלט, ארט, וויזע) דרכי
העולם ומנהגו :

שבלת שת"נ לקנים העולים
בצמח תבואה :
ובראש שבלת ימלו (אעהרען, איוב כד
אֶהרען) והרבוי בל"ז : שבע ברא' מא
שבלים

שבלים : ועצה"ש : שבלי זתים, זכרי' ד
דמה ענפי הזתים לשבלים ויש
ענינו זרם מים : אל תשטפני תהלי' סט
שבלת מים : משבלת הנהר : ישעי' כז

שבלול שם שרץ מה : כמו תהלי' נח
שבלול תמס יהלך
(שנעקקע) וי"מ כמו מפח (וואס-
סערבלאזע) :

שבס

שבים שם תכשיט מה' :
והשביסים והשהרנים : ישעי' ג
(שלייער, נעטצפֿערמיגע הויבע) :

שבע

נשבע פ"י בב"ב הנפעל ענינו
שבועה ומקרה הפעולה
הוא הפעול : השבעה אשר ברא' כו
נשבעתי (שווערן) : או השבע במדבר ל
שבעה : אנכי אשבע : וישבע ברא' כא / שם כד
לו על הדבר :
ההפעיל : השבע השביע (בע- שמות יג
שווערען, שווערן (מסטן) :
וישביעני אדני : ברא' כד

שבועה שמ"נ מזה : והקמתי שם כו
את השבועה
(שוואהר, איד) : שבעת יי תהיה שמות כב
בין שניהם : שבעי שבעות להם יחזק' כא
בסז"ר : שבעות מטות : חבקוק ג

שבע שם מספר יסודי לנקבה :
שבע שנים (זיבען) : ברא' ח
ולזכר : שבעה פרים : שבעת ימי' : במדבר כג / ברא' ח
שבעה עשר (זיבענצעהן) : שבע ד"ה א ז
עשרה שנה, לנקבות והרבוי ברא' לז
מספר העשירית : בשבעים נפש דברים י
(זיבענציג) והזוגי : שבעתים יקם ברא' ד
קין (זיבענפֿעלטיג) ענינו על אחד
שבע

שֵׂבֶר בחומה (בעטראכטען) כמו
סבר בארמ' ובתל' ויסבר להשנא
עדניא (איינ' דענקען) סָבַר
למימר :

הפיעל ענינו תקוה ותוחלת :

תהלי' קיט שִׂבַּרְתִּי לישועתך (האפפען ,
שם קמה האררען) : עיני כל אליך יְשַׂבֵּרוּ :
אסתר ט אשר שִׂבְּרוּ אויבי היהודים ,
תקוה מדומה :

תהלי' קמו שֵׂבֶר שמ"ז : שִׂבְרוֹ על יי
אלהיו (האפפען , פער-
שם קיט טרויען) : אל תבישני משִׂבְרִי :
ומ"ש בתל' בְּסֵבֶר פנים יפות
הוא מל' ארמית כי בארמי'
כאשר ירצה לתאר פנים של רצון
יאמר סבר אפוהי :

שבת

שָׁבַת פע"ו גב"ב הקל ענינו
בטול ממעשה או הפסק
בראשית ב הויה : כי בו שָׁבַת מכל מלאכתו
(פייערן , אויפהערן צו ארבייטען) :
ויקרא כו וְשָׁבְתָה הארץ , תהיה בטלה
ישעי' יד מעבודה : שָׁבַת נוגש (אויפהערן ,
איכה ה פערשטעהרט ווערדען) : זקנים
דניא' ח משער שָׁבָתוּ : יום ולילה לא
יהושע ה יִשְׁבֹּתוּ : וַיִּשְׁבֹּת המן : וְשָׁבְתוּ
ירמי' לא איוב לב מהיות גוי : וַיִּשְׁבְּתוּ שלשת
האנשים , פסקו מלענות וכו :
ויקרא כו אז תִּשְׁבַּת הארץ תפסיק מזרעה :
ישעי' יז הנפעל : וְנִשְׁבַּת מבצר
מאפרים , שוה לקל :

ההפעיל יוצא להריסה

תהלי' פט ושממון , והשחתה : הִשְׁבַּתָּ
מטהרו (צערשטעהרען , פערוויסט
דברי' לב מען) : אַשְׁבִּיתָה מאנוש זכרם :

והשבתי

וְהִשְׁבַּתִּי חיה רעה (פארטשאפ- ויקרא כו
פען) אפסיק . או יביא על מניעת
דבר שלא יבוא כלל כמו : אשר רות ד
לא הִשְׁבִּית לך גואל (פעהלען
לאססען) או כמו הסיר וכן :
תַּשְׁבִּיתוּ שאר מבתיכם : ולא שמות יב
תַשְׁבִּית ברית מלח : וְהִשְׁבַּתֶּם ויקרא ב שמות ה
אותם מסבלותם (שטעהרען , הינ-
דערן) , השטנה ובטול , וכן :
וְהִשְׁבִּיתוּ בניכם , (אבהאלטען , יהוש' כב
ניכט צולאססען) :

שֶׁבֶת שמ"ז : כבוד לאדם שֶׁבֶת משלי כ
מריב (אונטערלאססען) :
רק שִׁבְתּוֹ יתן (פעריזאמן) וכבר שמות כא
הבאתי המשקל הזה בשרש ישב
כי הוא מתישב שם יותר לפי
מ"ש , כי אין ש' שבת מורה
מנוחה כ"א בטול והפסק מדבר :

שַׁבָּת שת"מ ליום המנוחה :
ומדי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ ישעי' סו
(רוהע פייערטאג) : תשבתו ויקרא כג
שַׁבַּתְּכֶם ומשאל על כל השבוע :
באי הַשַּׁבָּת עם יוצאי הַשַּׁבָּת : מ"ב יא
ממחרת הַשַּׁבָּת , ר"ל השבוע או ויקרא כג
תאר החג שנקרא ג"כ שבת ,
והשאל ג"כ על שנת השמטה :
וְהַשַּׁבָּת ונפתחה בר (ברחך , עמוס ח
יאהר) והרבוי : השבתות נחמי' י
והחדשים : מלבד שַׁבְּתוֹת יי : ויקרא כג
את שַׁבְּתוֹתַי תשמרו : שבתה שמות לא
בשבתתיכם ומ"א : שבת שַׁבָּתוֹן ויקרא כג שמות לא
קדש ליתרון שבות (גרויסע רוהע ,
פייער) . ומ"א ש"מ : שחקו על איכה א
מִשְׁבַּתֶּהָ (פערוויסטונג , צער-
שטעהרונג) :

שנא

שמות כט (געשטיקט)·ומ"א· וכתנת תשבץ
(געווירפעלט, איינוועבונג איינעס
אנדערן שטאפפעס):

שבר

שבר פ"י הב"ב' חקל א) יש
ענינו רציצה ונפוץ:
ירמי' כט מוטות עץ שברת (צערברעכען):
ישעי' ל ושברה כשבר נבל: ולא שבר את
ת"א יג החמור (צערראאאטען), ועצ"ה:
שם שם וישברהו וימיתהו: כל מטה
תהלי' קב לחם שבר: חרפה שברה לבי:
שם סט הרופא לשבורי לב, כנוי לנכה
שם קמז רוח: ושברתי את גאון עזכם
ויקרא כו (דעמיטהיגען): שבור זרוע רשע
תהלי' י הלישת כח: ואשבר מטות
ויקרא כו עלכם, כנוי לפריקה משעבוד:
איוב לח ואשבר עליו חקי (בעשטיאאטען,
פעסט זעטצען) כא ל' שבירה כמו
תהלי' קד ל' גזירה וכריתה: ישברו פראים
צמאם (שטיללען). ב) ויש ענינו
קנית מזון לאכול לשבר רעבון:
דברי' ב אבל תשברו מאתם (קויפען):
בראש' מז אשר הם שברים: לשבר אל
שם מא יוסף. ובא פ"א על המוכר:
שם שם וישבר למצרים (פערקויפען):
ישעי' יד הנפעל מע"א: נשבר שבט
שם כד מוכך (צערבראכען ווערדן): נשברה
ירמי' כג קרית תהו: נשבר לבי בקרבי:
תהלי' לד אחת מהנה לא נשברה (פער·
דניאל ח לעצט ווערדען): ובאפס יד ישבר:
ד"ה ב כ וישברו אניות (שייטערן):
שמות ט הפיעל: וכל עץ השדה שבר:
ישעי' לח כן ישבר כל עצמתי:
ההפעיל מע"ב על המוכר:
בראש' מב המשביר לכל עם (פערקויפען):

אבל בכסף תשבירני: ויש ענינו דברי' ב
סבב חיל וחבלים בלידה: האני ישעי' סו
אשביר ולא אוליד (צו געבורטס·
וועהען ברינגען):
ההפעל מע"א: על שבר בת ירמי' ח
עמי השברתי (בעטריבטעס גע·
איטה זיין):

שבר יש שמ"ז מע"א: שבר ויקרא כא
רגל (ברוך): לפני שבר משלי יז
גאון (פאלל, שטורץ, אונגליק):
אין כהה לשברך (פלאגע, דראנג· נחמי' ג
זאל, טרעקקען, פערוויסטונג·
א' ד' ג') ומהם בצידה: על שבר עמוס ו
יוסף: ושברה כשבר נבל: ומשבר ישעי' ל
רוח תילילו: רפה שבריה כי שם סה
מטה ועצ"ה: משברים יתחטאו תהלי' ס
(וועללע), כנוי לגלי הים שהם איוב מא
משתברים ועצה"ק עוד: החלום שופטי' ז
ואת שברו (דיא דייטונג) כי
הפתרון שובר סתימת החלום,
ויש שת"ז לבר ותבואה: כי יש בראש' מב
שבר במצרים (געטריידע) ומ"א
מע"א: משנה שברון (אונגליק, ירמי' יז
פערוויסטונג): ובשברון מתנים, יחזק' כא
עצה"ש:

משבר שמ"ז לחבלי לידה:
כי באו בנים עד משבר ישעי' לז
(געבורטס·וועהען) מעני אני
אשביר ומ"א: לא יעמד במשבר הושע יג
בנים וקרוב לו: אפפוני משברי ש"ב כב
מות ועא: אדירים משברי ים תהלי' צג
(וועללע): כל משבריך וגליך שם מב
יונה ב

שבר

שבר פ"י בב"ב' הקל ענינו
מחשב' והשקפה: ואחי נחמי' ב

עדת ישראל יִשְׁגּוּ והבא בקשור
מ"ם ענינו כמו סור : כל שֹׁגִים תהלי' קיט
מחקיך (וויכען) : הַשֹּׁגִים שם שם
ממצותיך : לִשְׁגּוֹת מאמרי דעת משלי יט
פי' חדל לשמוע מוסר הבל'
המפתה אותך לסור מדעת,
באמרם כי החכמה מזקת וצרה
לדת ולמוסר · וכל מה שבא
בקשור בי"ת ענינו עסק תמידי
והשתדלות בדבר : באהבתה משלי ה
תִּשְׁגֶּה תמיד (זיך בעשעפטיגען)
כי רוב החכה לדבר וזהירתו בו
תמיד נעשה כמשולל מחשבה
ולכן בא ג"כ לגנאי : ולמה תִשְׁגֶּה שם שם
בני בזרה (פערגאַרדרט זיין) : וברב שם ה
אולתו יִשְׁגֶּה : וכל שֹׁגֶה בו לא
יחכם, כלכל' עסק הרבה : וגם ישעי' כח
אלה ביין שָׁגוּ :
ההפעיל : ארור מַשְׁגֶּה עור דברים כז
(אירדע פיהרען) בפועל מסיר
אותו מדרך טוב : אל תַּשְׁגֵּנִי תהלי' קיט
ממצותיך, אל תניחני להיות
שוגה ממצותיך, כהרבה פעלים
על כוונה זאת :
שְׁגִיאָה שמ"נ לטעות מחשבה :
שְׁגִיאוֹת מי יבין · ומ"א שם יט
וע"א : שִׁגָּיוֹן לדוד, שם מיוחד שם ז
למין ממיני השיר אשר אין בידנו
לעמוד על כוונתו : על שִׁגְיֹנוֹת : חבקוק ג
מִשְׁגֶּה שמ"ז : אולי מִשְׁגֶּה בראשית מג
הוא (אירטהום) ·
ומ"א : אתי תלין מְשׁוּגָתִי, שגה איוב יט
בש' שגא :

שגח

הִשְׁגִּיחַ פ"י, בנינו הפעיל
ענינו השקפה וצפיה בעניני
זולתו לטוב או לרע : ממכון תהלי' לג
שבתו הִשְׁגִּיחַ על כל יושבי ארץ
(הערנבשויען, בעאבאכטען, אויפ-
מערקזאם זיין) הוא לפקח על
עסקי היצורים ומעשיהם : ראיך ישעי' יד
אליך יַשְׁגִּיחוּ (בעטראכטען, מיט
פערוואונדערונג אנזעהן) : מַשְׁגִּיחַ מן שה"ש ב
החלונות (הערויסזעהן) · וקוראי'
ממונה לפקח על עסקים מַשְׁגִּיחַ
(אויפזעהער) :

שגל

שָׁגַל פ"י גב"ב, הקל ענינו
שכיבת איש ואשה
בשכיבה שלא כדת : ואיש אחר דברים כח
יִשְׁגָּלֶנָּה לפי הכתיב (בייאשלאפען,
בעשלאפען) והל' הזה ישתמש
תמיד לבזיון וגנאי :
הנפעל : ונשיהם תִּשָּׁגַלְנָה : ישעי' יג
הפועל : איפה לא שֻׁגַּלְתְּ, ירמי' ג
וכלם תקנו הסופרים להוציאם
בל' שכיבה, כי אין מדרך המוסר
לכנות המעשה ההוא בעצם כ"א
דרך כנוי :
שֵׁגָל תה"ש לאשה מוכנת
למשכב במלכי קדם אשר
בית נשים להם : וְהַשֵּׁגָל יושבת נחמי' ב
אצלו (בייאשלעפערין) :

שגע

שָׁגַע פע"ו בב"ב, הפיעל ענינו
טרוף דעת : מְשֻׁגָּע דברים כח
ממראה עיניך (טאלל, וואהנזיניג
זיין) :
ההתפעל : לְהִשְׁתַּגֵּעַ אלי : ש"א כא
שִׁגָּעוֹן שמ"ז : בְּשִׁגָּעוֹן דברים כח
ובעורון

שגא שגה

שָׂגָא באל"ף או בה"א פע"ו גב"ב · קל עומד ענינו כמו רב, המורה איכות הנושא גדול בכמות או באיכות , ועמו
איוב ח צמיחה וגדול : ואחריתם ישגא
סס סס מאד (גראס זיין) : ישגה אחו
תהלי' לג בלי מים (וואקסען) : כארז בלבנון
ישגה (גראס וואקסען) כה"א ת"א :
ישעי' יז הפיעל עד"מ : ביום נטעך
תשגשגי (אויפשיסען) ע"כ עומד
ע' הש"י פ"א :
תהלי' עג ההפעיל : השגו חיל · כמו
איוב יב הרבו , אספו חיל רב : משגיא
לגוים ויאבדם (גראס מאכען) :
סס לו כי תשגיא פעלו (האך פרייזען
ריהמען) :
סס סס **שַׂגִּיא** תה"ש : הן אל שגיא
(גראס , מעכטיג , ערה
האבען) : שדי לא מצאנוהו שגיא
כח , כפירש"י לא יהלך עם האדם
באמוץ כחו הגדול כ"א במשפט
ורב צדקה , ולא יענה :

שגב

שָׂגַב פע"ו הב"ב · הקל עומד ענינו חוזק תקף ורוממות :
זכרי' ב אשר שגבה ממנו (שטארק, מעכ-
איוב ה טיג זיין) : שגבו ישע :
משלי יח הנפעל : ירוץ צדיק ונשגב
(שטארק זיין ד' ה' געשיטצט) :
סס סס וכחומה נשגבה : בשגבה לא
תהלי' קלט אוכל לה , ורוממו מעלה , כי
סס קמח נשגב שמו לבדו (האך ערהאבן) :
סס קז הפיעל : וישגב אביון מעני
(שטערקען , אונטערשטיטצען

שיט-

טיטצען) : וישגב יי את שרי רצין ישעי' ט
ממתקוממי תשגבני , כלם חזוק תהלי' נט
או ישועה מצרה :
הפועל : ובוטח ביי ישגב : משלי כט
ההפעיל : הן אל ישגיב בכחו : איוב לו
מִשְׂגָּב שמ"ז או תה"ש משגב תהלי' ט
לדך (שטערקע, שטיטצע,
פעסטע) : משגב חומותיך ישעי' כה
הבישה המשגב : משגבי ומנוסי ירמי' מח ש"ב כב

שגג

שָׁגַג פ"י בנינו קל ענינו טעות מחשבה ר"ל עשות דבר בהעלם ידיעה האיסור או העול
בו : על שגגתו אשר שגג (פעה- ויקרא ה
לען , אויס אירטהום וואס בגע-
געהען) : לו שוגג ומשגה : אני איוב יב תהלי' קיט
שגג (אירגענדער, פעהלענדער) :
הנפש השוגגת (אויס אירטהום במדב' טו
זינדע בעגעהען) :
שְׁגָגָה שמ"נ כן שגגה (אירר קהלת ה
טהום, פעהלער, פער-
געהען) : על שגגתו אשר שגג , ויקרא ה
ומ"א : אתי תלין משוגתי נח איוב יט
ת' דגש :

שגה

שָׁגָה פע"ו בב"ב · הקל מ"ש בלי קשור ענינו שוה
לשגג : ומה שגיתי הבינו לי איוב ו
(אירען , פעהלען) : וכי תשגו במדב' טו
ולא תעשו , נופל בטעות מחשבה מחסרון ידיעה תלמוד , ובכפולים טעות במעשה : אוכל חלב בדמיון שומן הוא שוגג · אכל חלב בהעלם ידיעת איסור הוא שוגה :
ואשגה הרבה מאד : ואם כל ש"א כו ויקרא ד

עדת

ישעי׳ יז פערהעהרונג) : כלה שד וחמס :
פס פח ויש עניינו לחות ודשנות : ושד
מרבי׳ תינקי (דיא בעסטען זעפטע)
פס סו עצ״ה כמו שד : ושבעתם משד
תנחומיה :
קהלת ב שִׁדָּה : שם כלי נגון : שִׁדָּה
וְשִׁדּוֹת ׳ והנכון כפירש״י
כלי שדה תבה ומגדל בתל׳
(פראכטוואגען) :

שדד

שִׁדֵּד פ״י בנינו פיעל עניינו
כתישת צרורי עפר
אחר החרישה לעשותה תחוח :
ישעי׳ כח יפתח וישדד אדמתו (עגגען) :
איוב לט הושע י ישדד עמקים אחריך : ישדד לו
יעקב :

שדה

שָׂדֶה שת״ז לחלקה זרוע
שמות כב תבואה : שדה או כרם
(פעלד , זאאטפעלד) יובא על ארץ
מ״א יא מישור וחוצות בכלל : היו עשב
ישעי׳ כט שדה (געפילדע, פולד): עצי השדה
מ״א יד ימחאו כף : והמות בשדה : את
ברא׳ יד שופטי׳ ה כל שדה העמלקי : משדה אדום :
רות א בשדי מואב (לאנדשאפט) : שדי
ירמי׳ לב ויקרא יט אשר בענתות : פאת שדך : בקצה
ברא׳ כג שדהו : ואל שדה : על שדי חמר :
מ״ב ח ישעי׳ לב ושדי תרומות : תנובות שדי :
ש״ב א דברים לב לו על שדך ׳ ובש״נר : שדות
ומ״א ג ש״א יז וכרמים : ומשדות גבע : שדותינו
נחמי׳ ה וכרמינו : ואת שדותיהם החצרי׳
ש״פ ס ש״א ח בשדתם : שדותיהם וכרמיהם :
נחמי׳ יא

שדם

ש״פ ס שְׁדֵמָה שת״נ לכל מיני שדי
זרע וגפנים ומישור

פה שיצמח בהן : ושדמות לא חבקוק ג
עשה אכל (זאאט, געפילדע,
פלורען) : כי שדמות חשבון ישעי׳ טז
בשדמות קדרון (געפילדע) : מ״ב כג
ומשדמות עמורה (רעבען) וע״א : דברים לב
ושדמה לפני קמה (פערבראננ ישעי׳ לז
טער אקקער) ׳ כי במלכ״ם בא
במקומו שדפה :

שדף

שָׁדַף פ״ע בנינו קל עניינו יובש
התבואה מחם או מרוח
כמו שדופה ושחוקה : שדופות ברא׳ מא
קדים (געזענגט טראקקען) מכה
בלתי ידועה בארצות האלה :
שִׁדָּפוֹן שמ״ז : שדפון וירקון דברים כח מ״א ח
(בראנד, געזענגטע
זאאט) ׳ וי״א חולי (שווינדזוכט) :
ומ״א : ושדפה לפני קמה : מ״ב יט

שדר

שְׂדֵרָה תה״ש עניינו מין סדור
בסמ״ך : השדרות מ״א ו
בארזים (געטעפעלט) ארזים
מסודרים בלוחותיהם : וע״א :
והבא אל השדרות יומת (ריהע) מ״ב יא
י״מ סדור משמר המערכה ואולי
הוא אולם הבית (פארזאאל) כמו
המסדרונה ׳ לפי שמסודרים בו
עמודים בסידור ומרצפת אבנים
או עץ :

שה

שֶׂה שם תאר למין צאן זו״נ :
שה תמים מן הצאן (לאמם) : שמות יב
שה כבשים ושה עזים : את שיו דברי׳ יד
נדחים : ואת שיהו : שה פזורה ׳ ש״א יד
נקבה : ושה אחת מן הצאן : יחזק׳ מה

מ״ב ט ובעורון (וואהנזין): כי בשגעון
ינהג:

שגר

שָׁגַר פ״י בנינו קל ענינו שלוח
והשלכה הנופל בולד
דברים ז היוצא בבהמה: שְׁגַר אלפיך
(ווערפען) ובתל׳ משמש על
מרוצה והרגל אם תפלתו שגורה
בפי (געלייפיג זיין) ועל שלוח
שגר אחריו (שיקקען), שגרה כוס
של ברכה לאשתו׳ והשם
שֶׁגֶר שמ״ז או תה״ש לענין
נפילת הולד מבטן
שמות יג הבהמה: וכל פטר שגר בהמה
(געוואָרפענעס):

שד

איכה ד שַׁד שע״נ נרדף עם דד: גם
תנין חלצו שד (ברוסט):
איוב ג ומה שדים כי אינק: ושדי
ש״ה ח כמגדלות, קשות ונצבות והן
תהל׳ כב סמני בתולה: על שדי אמי: שני
ש״ה ד שדיך:
שַׁדַּי שת״ז, אחד מתארי האל
בראש׳ יז יתעלה: אני אל שדי
(אללמעכטיג) והראתו לאל שהוא
ראש כח לכל הכחות, ומשפיע
הראשון לכל השפעות, ולכן בא
מחובר על שם אל, שהוא כח
ויכלת, או נרדף לו׳ ול׳ שדי
מן שד כח משפיע כשד ליונק,
ורוב מציאות השם הזה באיוב:
שֵׁד שת״ז לרוחנים-רעים
דברים לב ומזיקים: יזבחו לשדים
לא אלוה (וואלדטייפעל, געשפענס־
טער)׳ ואמרו כי הוא מן קטב
ישוד: המורה כליון והשחתה,
וע״ד שדי כנוי לכחות המשפיעי׳
לפי דעת הקדמונים שהיו מכנים
לכל כח טבעי משפיע בשם
אלהות׳ ובאמת כל כחות
המשפיעות באות משם אל שדי
שהוא הראש, וז״א יזבחו לשדים
למשפיעים רבים לא אלוה שדי:

שדד

שָׁדַד פ״י הב״ב: הקל ענינו
שלילה וחמס וחרבן
יחזק׳ לב והריסה ושממה: ושדדו את גאון
מצרים (בעראויבען, צערשטעהרן,
תהלי׳ יז פערוויסטען): זו שדוני: והשדד
ישעי׳ כא שדד: שדד ואתה לא שדוד
שם לג שם נפל שדוד (ענטזעצט) כמשולל
שופט׳ ה חיים׳ ובא ע״ד נע״ו: מקטב
תהלי׳ צא ישוד צהרים (וויטהען, וועגראַפ־
משלי יא פען): וסלף בגדים ישדם, הריסה
ושמום פתאם:
מיכה ב הנפעל שדה: נשדדנו (בער־
ויבט ווערדען):
משלי יט הפיעל: משדד אב (צעררית־
שם כד טען) הריסת סדור מנוחה: אל
הושע י תשדד רבצו: וע״מ: ישדד
מצבותם:
ישעי׳ כג הפועל: שדד מבית מבוא
ירמי׳ ד כי שדדה כל הארץ:
הושע י ההפעל: יושד כשד שלמן:
ישעי׳ לג כהתמך שודד תושד:
שֹׁד שמ״ז יש כולל רעה אסון
משלי כד חכלה והשחתה: כי שד
יהגה לבם (אונהייל, אונגליק,
ירמי׳ מח צעררייטטונג): שד ושבר גדול:
ישעי׳ יג יואל א בשד משדי יבוא (פערוויסטונג,
פער־

אחר הבא אחריו במקור לרוב׳
ועל המעט בדרך ההלטה, להורו׳
השנות הפעולה ההיא על אופן
בר׳ כו הראשון: וַיָּשָׁב יצחק ויחפר (ווי
דערגראבען)׳ כי הבאר שחפר סתמום
הפלשתים, לכן נופל בו ל׳ שוב
למעשה הראשון: ויש הבדל בין
פעל יסף ובין שוב, כשיבואר
במקומו תח״פ, כי בהשנות פעולה
אחת בפעול אחר, באופן שלא
היה בין פעולה הראשונה לשניה
דבר סותר הפעולה והיפכה,
נופל בה ל׳ יסף, כמו: ויוסף
אברהם ויקח אשה, אחרת נוסף
על הלקיחה הראשונה, ולא היה
בין ב׳ הלקיחות היפך הפעולה
וסותרה׳ אבל בהשנות פעולה
אחת בפעול אחד, באופן שהיה
בין פעולה הראשנה לשניה דבר
סותר הפעולה הראשונה, נופל
דברי׳ כד בה ל׳ שוב, כמו: לא יוכל
בעלה הראשון לָשׁוּב לקחתה,
אותה האשה בעצמה, אחר
שהיה בין הלקיחה הראשונה
לשניה היפך הפעולה וסותר׳
הושע יא והוא הגירושין: לא אָשׁוּב לשחת
מלאכי ג אחרי התשועה: וְשַׁבְתֶּם וראיתם
מיכה ז בין צדיק לרשע: יָשׁוּב ירחמנו:
ירמי׳ יב אָשׁוּב ורוממתים: וַיָּשָׁב וימודד
ת״ב כד בו: וְנָשׁוּב ונבנה חרבות: שַׁבְתִּי
מלאכי א
קהלת ד וראה תחת השמש: שַׁבְתִּי אני
שם ט וראה, לפי שהיו חקירותיו
מהפך אל הפך נופל בהן ל׳ שוב,
פעם השב כי הוא טוב, ופעם
שב מן המחשבה הזאת וחשב
חפכו

חפכו׳ וע״ז: אחרי שׁוּבִי נחמתי ירמי׳ לא
(איבערלעגען): שׁוּבוּ נא אל תהי איוב ו
עולה וְשֻׁבוּ עוד וגו׳ ובא על
שנוי מחשבה אם מרע לטוב או
מטוב לרע׳ או מאף לנחמה׳
וכל שהוא מרע לטוב בא בקשור
אל: וְשָׁבוּ אליך בכל לבבם (זיך מ״א ח
בעקעהרען, בוסע טהון): שׁוּבָה ישעי׳ מד
אלי כי גאלתיך: וְשַׁבְתָּ עד יי דברי׳ ל
אלהיך׳ ובמ״ם היפכו: כי שָׁב ע״א טו
מאחרי (אבווייכען): כי על בן במדב׳ יד
שַׁבְתֶּם מאחרי אך כשהוא מחובר
להשע או לדרך עניני ג״כ תשובה:
ולא שָׁב מרשעו: ולא שב מדרכו: יחזק׳ ג
שם לג
וְשָׁב מחטאתו׳ והבא אצל אף: שם שם
לא שָׁב יי מחרון אפו׳ ורבו, מ״ב כג
יבוא השיבה על האף: שָׁב ממנו ד״ה ג׳
אף יי: לא יָשׁוּב אף יי׳ ואולי ירמי׳ כג
הוא ל׳ שכוך: וַיָּשָׁב הרון אף יי במדב׳ כה
(זיך שטיללען, לעגען): עד שׁוּב ברא׳ כז
אף אחיך: עד שוב אפך׳ כי כן איוב יד
בא לענין השקט ומנוחה: שׁוּבָה במדב׳ י
יי הבבות (רוהען): שׁוּבֵינוּ אלהי תהלי׳ פה
ישענו: שַׁבְתִּי בבית יי: ואתה שם כג
הושע יב
באלהיך תָּשׁוּב: יָשׁוּבוּ ישבי שם יד
בצלו, כלם ל׳ מנוחה׳ ובא לענין
נסיגה לאחור בניסה: וְשַׁבְתֶּם ש״ב יא
מאחריו (וויכען, צוריקטרעטען):
בְּשׁוּב אויבי אחור, כמו שיבוא תהלי׳ ט
במוסרי לסור מדרך הטוב:
וַיָּשׁוּבוּ המים מעל הארץ: וַתָּשָׁב ברא׳ ח
איכה א אחור׳ ובא לענין השבת גמול:
יָשׁוּב עמלו בראשו: ועל שנוי תהלי׳ ז
מחשבה: יצא מפני דבר ולא ישעי׳ מה
יָשׁוּב (ועער אויסגעהען) ר״ל
יבוטל

שהד

איוב יז שָׂהֵד שמו"ז נרדף עם עדות :
וְשָׂהֲדִי במרומים (צייגֶ־
נים) ובאר' בסמ"ך :

שהם

שמות כה שֹׁהַם שם אבן יקרה : אבני
שֹׁהַם (דיאמאַנט) :

שהר

שַׂהַר שם תכשיט מה עשוי
בדמות חצי לבנה
כמנהג הישמעאלים וחר' ירח
ישעי' ג סהרא : השביסים וְהַשַּׂהֲרֹנִים :

שוא

שָׁוְא שמו"ז או תה"ש או הפעל
נרדף עם שקר או חנם
שמות כג לא תשא שמע שָׁוְא (פאַלש) דבר
שאיננו אמת בעצמו · כי שוא
נופל להוב בדבר שהוא בעצמו
הבל ואין בו קיום ובטחון :
איוב ז הנחלתי לי ירחי שָׁוְא (וואַהן,
מונִטְן, טריגליכע האפפנונג) :
איוב טו בַּשָּׁוְא נתעה כי שָׁוְא תהיה
תהלי' ס תמורתו : וְשָׁוְא תשועת אדם
(ניטעל) כמו הבל, חנם, לא
איוב לא יועיל : אם הלכתי עם שָׁוְא נרדף
שם יא עם מרמה : כי הוא ידע מתי
ירמי' ו שָׁוְא (הייכלער) : לַשָּׁוְא צרף צורף
(פערגעבענס) · כל פעול' שנעשה
לתכלית מה ולא תגיע התכלית
המקווה בה ה"ז פעולת שוא :
ירמי' ב לַשָּׁוְא הכיתי את בניכם : על מה
תהלי' פט שָׁוְא בראת · וכזה שבקש הרא"ם
בש"א ד"א להבדיל בין ד' לשוני
שוא שקר כחש כזב, הוא שוא
ובין כחש וכזב, הנה כבר הבדלתי
ע"ש

ע"ש כחש : וההבדל שבין שוא
ושקר, שזא רבו מצד עצמו שוא,
ושקר מצד המדבר · ויתכן שידבר
איש שוא ולא ידבר שקר · האומר
לרע היטיבה דרכך, והוא איננו
שומע לו, לשוא דבר ולא שקר :
שׁוֹאָה שמ"נ מזה : והמה תהלי' סג
לְשׁוֹאָה יבקשו נפשי
(פערגעבענס) : השיבה נפשי שם לה
מִשֹּׁאֵיהֶם · והשאה ע' בש' שאה :

שוב

שׁוּב פע"ו הכ"פ · הקל יש
ענינו התהפכות תנועות
הנושא ממה שמזמנו למה שאליו,
או שנוי מחשב' מרע לטוב והפכו,
וכשהוא מחובר למה שאליו בא
בקשור אל או למ"ד · וכשהוא
מחובר על מקום שמזמנו בא
בקשור מ"ם : שָׁב למקומו (צוריק־ ברא' יח
קעהרן) : והכל שָׁב אל עפר : קהלת ג
וְשַׁבְתִּי בשלום אל בית אבי : ברא' כח
הַשָּׁבָה משדה מואב : הַשָּׁבִים רות א עזרא ו
מהגולה : עבר וָשָׁב · הגות כל' יחזק' לה
אע"פ שאין שב נופל על העובר ·
רק א' הולך ממזרח למערב וב'
ממערב למזרח יקרא א' עובר
וב' שב : שוב אל ארץ אבותיך ברא' לא
ובא על שנוי גוף במראה למראהו
הראשונה : והנה שָׁבָה כבשרו, שמות ד
שבה להיות : כי יָשׁוּב הבשר ויקרא יג
החי : ואם יָשׁוּב הנגע : וְשָׁב שם יד
לבנון לכרמל, כלומר ישוב להיות : ישעי' כט
ועריך לא תָשֹׁבְנָה : ובנותיך יחזק' טז
תְּשֹׁבֶינָה לקדמתכן ועד"ז הרבה שם שם
בלשון שיבוא מצטרף על פעל
אחר

תהלי' קלג אָשִׁיב אֶת פניך : אל תָּשֵׁב פני
מ"ב יח ישעי' לו משיחך ׳ אך : ואיך תָּשִׁיב את
פני (ווידערשטאנד לייסטען) הוא
התנגדות׳ ומ"ש בחבור אל נפש ,
איכה א ענינו נחת ומרגע והשקט: לְהָשִׁיב
שם שם נפש (ערקוויקען, לאבען) : מֵשִׁיב
תהלי' יט נפשי : מְשִׁיבַת נפש ׳ ובא על
תחלת נתינה , במתנה והגעת
תהלי' עב מנחה : מנחה יָשִׁיבוּ (ברינגען) :
מ"ב ג וְהֵשִׁיב למלך ישראל (ענטריכ-
במדב' יח טען) : אשר יָשִׁיבוּ לי, ואולי
ע"ש שמשקיט רוח המקבל ׳ ובא
על השנות פעולה נפסק׳ כבקל :
דניאל ט לְהָשִׁיב ולבנות (ווידערום) :
שמות י ההפעל : וַיּוּשַׁב את משה:

שׁוּבָה שמ"נ או תה"פ ענין
ישעי' ל השקט ומנוח׳: בְּשׁוּבָה
ונחת תושעון (שטילל , רוהיג , געז-
לאססען) :

שִׁיבָה שמ"נ לתשובה במקו׳ :
תהלי' קכו את שִׁיבַת ציון (ריק-
קעהר) :

שׁוֹבָב תה"פ וענין מרד ופראו׳:
ישעי' ח וילך שׁוֹבָב בדרך לבו
(ווילד , אויסגעלאססען, פערקעהר-
טער ארט) ׳ והרו"ה פי' שובב
מל' תשובה, ואינו נכון , כי אחר
שאמר בעון בצעו קצפתי הרי
דרך לבו היה לרעה , ואיך יתכן
לומר וילך שובב בדרך לבו , ומה
שהביא ראיה מן ואשר בדרך
לבך , איננו ראיה כי שם אמר
כן אחר שמע בני וחכם וכאן
אחר בעון בצעו , ועוד א"כ הל"ל
וילך בדרך לבו ׳ אך הנכון
כמ"ש בש' סתך׳ שובו בנים ירמי' ג
שׁוֹבָבִים :

מְשׁוּבָה שמ"נ או תה"ש
שם שם לענין זה׳ : עשתה
מְשׁוּבָה ישראל (אונבעזאננענהייטען):
משלי א כי מְשׁוּבַת פתיים : עצמו
ירמי' ה מְשׁוּבוֹתֵיהֶם׳ וי"מ מְשׁוּבַת
פתיים, ע"ד בשובה ונחת ר"ל
מנוחתם ושקט ונחת׳ נרדף עם
שלוה׳ וע"ש שלה :

תְּשׁוּבָה שמ"נ או תה"ש :
מ"א כ לִתְשׁוּבַת השנה (דאס
פאלגענדע יאהר) כמו לתקופת
השנה׳ מרמה שנה הבאה כאן
ש"א ז שבה שנה העברה : וּתְשׁוּבָתוֹ
איוב לד הרמתה (ריקרייזע): על תְּשׁוּבוֹת
באנשי און (אנטווארט, ווידער-
שם כא רעדע) ע"ש נצה : וּתְשׁוּבוֹתֵיכֶם
נשאר מעל׳ ובתל׳ ובדב"א עוד
שם תְּשׁוּבָה (רייזע, בוסע) לשב
מחטא :

שוב

שׂוֹב פ"ע בנינו קל ענינו זקנה :
ש"א יב הנה נא זקנתי וְשַׂבְתִּי
(גרויא זיין) :

איוב טו שָׂב שת"ז : גם שָׂב גם ישיש
בנו (גרייזע) :

הושע ז שֵׂיבָה שמו"נ : גם שֵׂיבָה זרקה
בו (גרויעס האטער) :
תהלי' צב עוד ינובון בְּשֵׂיבָה : יונק עם איש
דברים לב
ויקרא יט שֵׂיבָה: מפני שֵׂיבָה תקום, כמו
מ"א יד איש שיבה ׳ ובא פ"א בל"ז : קמו
בראש' מד עיניו מִשֵּׂיבוֹ : את שֵׂיבַת עבדך:
רות ד את שֵׂיבָתֵךְ, משוגה ש' שנג ׳
שוג ש' סוג :

שוף

אסתר ט יבוטל, וכן : ישוב מחשבתו
הרעה, על השבתה ובטול (פערני
כטעט, ווערדען, ווידעררופען) :
ישעי' כה משלי' עד לא ישוב אלי ריקם : אל ישב
דך נכלם, הנות חלשון על דבור
או פעולה לא הועיל לומר שוב
ישעי' כה ריקם, ועד"ז ושמה לא ישוב,
הושע ז תהלי' ו כלומר ריקם ישובו לא על. ישבו
יבושו רגע (בעטעטט צוריק טרע-
איוב מב טען) ויש פועל יוצא : ויי ושב
את שבות (צוריק ברינגן, געבען
אין פאריגען שטאנד פערזעטצען) :
דברי' ל ושב יי' אלהיך את שבותך, אמרו
שהוא יוצא מענין השקט ומנוחה :
עמוס ט תהלי' יד ושבתי את שבות עמי : בשוב
יי' את שבות עמו (צורוהע ברינגן) :
ישעי' מט הפיעל יוצא מע"א : לשובב
יעקב אליו (צוריק ברינגען, בע-
ירמי' ג קעהרען) : ושובבתי ישראל אל
ישעי' נח נוהו : משובב נתיבות לשבת :
תהלי' כג ומ"ש ענין השקט : נפשי ישובב
שם פ (בערוהיגען) : אנפת תשובב לנו
ובש' שבב כתבתי פי' אחר :
ויש עניני סור מדרך טוב ופראות :
ירמי' ח מדוע שובבה העם הזה (ווילד,
אויסגעלאססען, ווידערשפענסטיג
ישעי' מז זיין, אונבענדיג זיין) : ורעתך היא
שובבתך, שוב להיו היפך משאר
(ווידעריג) ולד"ק הוראה הזאת
משרש שבב :
בראשי' יד ההפעיל : אחיו ורכשו השיב
שם מא (צוריק ברינגען) : אתי השיב על
ויקרא כה בני : והשיב את העדף (ווידער
ש"א כה געבען, צוריק געבען) : השיב יי
דברי' לב בראשו (פערגעלטען) : אשיב

נקם לצרי : מה אשיב ליי : משיב תהלי' קטז
רעה תחת טובה : כלם לו משלי' יז
גמול : השיב מענן (בעקעהרען) : מלאכי ג
השיב את חמתי (אבוועגדען) : במדב' כה
מענה רך משיב חמה : או הוא משלי' טו
שכוך ומנוחה ומה שהוא בטול
והשבתה : להשיב את הספרים אסתר ח
(ווידעררופען) אין להשיב : וע"א : שם שם
תשיבנו אחור מני צר : (וייכען תהלי' מד
לאססען) : מה אשיב שלחי דבר ש"ב כד
(אנטוואָרטען) : וישיבו אותנו דברי' א
דבר : וישיבו את המלך דבר ד"ה ב לד
משיב דבר טרם ישמע : משיב משלי' יח
חכמים אחור (ריקגענגיג מאכען) : ישעי' מד
הן יחתף ומי ישיבנו (ווידערה- איוב ט
טטעהען, זיך ווידערזעטצען) :
אפעל ומי ישיבנה : והוא באחד ישעי' מג איוב כג
ומי ישיבנו להתנגדות : אף שופטי' ה
היא תשיב אמרה (ווידערהאלען,
איינווענדען) : מעול ישיב ידו (צו- יחזק' יח
ריק ניהען) : מעני השיב ידו (ענטצ- שם שם
ניהען) וכל השבת יד סור ומניעה
מעשות : למה תשיב ידך, וכן תהלי' עד
אם תשיב משבת רגליך, אף ישעי' נח
להשיב ידו בנהר פרת כוונה ש"ב ח
אחרת לוי והשיב מחובר אל לב
הוא מחשבה : והשבות אל לבבך דברי' ל
(נאכדענקען, איברלעגען) : השיבו ישעי' מו
פשעים אל לב : ולא ישיב אל שם מד
לבו (איינזעהען) ומ"ש מחובר
לפנים ענינו מניעת הפנים וזולתו
כמ"ש נשא פנים למלאת חפצו
כניבוא השיב פנים למנוע מעשות
חפצו : אל תשיב את פני (אביוויזען מ"א ב
ביטטע פערווייגערן) : כי לא שם שם

משחיתותם ועי' ישח · שחה ·
שחח · שחת :

שוח

ברא' כד שוח פ' ג"כ · הקל ענינו
הבטה והשקפה · ויצא
יצחק לשוח בשדה (זיך אומ-
זעהען) · לראות מהצד שמשם
האוים לבוא · אול' טיול (שפאצי-
רען, זיך אונטערהאלטען) כמו
תשיחך בהפעיל :
הפיעל ענינו עיון ומחשבה
והשתכלות ודבור בדבר אחרי
תהלי' קמג העיון : במעשה ידיך אשוחח
(נאכזיננען, דענקען, בעטראכ-
טען או שפרעכען) · כי מנהג הל'
לכלל בשרש אחד דבור ומחשבה,
ישעי' נג כמו דבר, אמר, הגה : ואת
דורו מי ישוחח (ערצעהלען) :
ההפעיל ג"כ עיון או ספור ·
וכולל פעם ספור ענין מחקרי
בעיון, ופעם ספור הגדו' ודברי'
קלים · ופעם לשמחה, ופעם
תהלי' קה לתוגה : שיחו בכל נפלאותיו
(דענקען, שפרעכען, ערצעהלען,
זיך אונטערהאלטען) · כמנהג חברת
מספרים עניני' נעימים ישתעשעו
שופטי' ה בהם : והולכי על דרך שיחו :
תהלי' עז ובעלילותיך אשיחה (נאכדענקען):
שם סט ישיחו בי יושבי שער (שוואצען):
משלי ו והקיצות היא תשיחך (אונטער-
איוב ז האלטען): אשיחה במר נפשי
תהלי' נה (קלאגען): אשיחה ואהמה ·
איוב יב ועצה"ש : שיח לארץ ותורך (זיך
אונטעררעדען) כי כל שיח הרבות
דבור בדבר אם בספור ענינו דבר
נודע

נודע, או דרך חקירה ועיון לחקור
דבר ובתל' סח לזקן אחד (ער-
צעהלען) :
שיח תה"ש או שמ"ז : א) יש
מ"ש מענין דבור כולל
ג"כ כל מיני דבור וספור והגיון
ומחשבה, ועיון והשתכלות :
כי שיח וכי שיג לו (אונטעררע- מ"א יח
דונגען, אדער נאכדענקען) : את מ"ב ט
האיש ואת שיחו (בעגעהאגען,
בעטראגען, געזיננונגען), וי"א
(געשוועטץ) · וכן : למי שיח, רבוי משלי כג
דברים · או הוא קול יללה, כמו :
אריד בשיחי ואהימה (קלאגען) : תהלי' נה
כי מרב שיחי וכעסי · אשכחה ש"א א איוב ט
שיחי : גם היום מרי שיחי (אונ- שם כג
טעררעדונג) · ולשיג תפל' : יערב שם כא תהלי' קד
עליו שיחי (געבעט) והר"מ
העתיקו (געדיכט, ליד) : אשפך שם קמב
לפניו שיחי, ובה"א הנקבה :
והגרע שיחה לפני אל : כל היום איוב טו
היא שיחתי · ובתל' שיחה בטלה תהלי' קיט
(געשוועטץ) · ומ"א : ומגיד לאדם עמוס ד
מה שחו, עסקו וענינו (בעשעפ-
טיגונג) · ב) ויש מ"ש שת"ז לצמחי'
אילנות : וכל שיח השדה (גע- בראשי' ב
וועכס) : הקטפים מלוח עלי שיח : איוב ל
בין שיחים ינהקו (געשטרייכע) : שם שם
תחת אחד השיחים : בראשי' כא

שוט

שוט פ"ע בב"ב · קל ענינו
מרוצה מהירית אנה
ואנה לבקש : שטו העם ולקטו במדבר יא
(אומהערשווייפען) : משוט בארץ : איוב א
שוטו נא בכל שבטי (הערומ- ש"ב כד
שטריי-

שור

שׁוּר פ"י בנינו קל ענינו טיחה
בסיד · הפעל והשם :
וְשַׂדְתָּ אותם בַּשִּׂיד (בעסטרייכען דברים כז
מיט קאלק) :

שוה

שָׁוָה פע"ורב"בי הקל ממאמר
האיכות והכמות יש
ענינו דמיון בכמות או באיכות
וערך : תדמיוני וְאֶשְׁוֶה (גלייך ישעי' מ
זיין) : פן תִּשְׁוֶה לו : כל חפציך משלי כו שם ג
לא יִשְׁווּ בה (גלייך געשעטצט זיין) ·
ויש בענינו תועלת והנאה וצורך :
ולא שָׁוָה לי (נוטצען ברינגען, נוז- איוב לג
טרעגליך זיין) · ר"ל עשיתי מעשי'
שלא היו לתועלתי : אין שֹׁוֶה אסתר ג
להניחם, אין הדבר שוה למלך :
אינני שֹׁוֶה לי · חשוב אין נערך שם ה
בעיני לדבר חשוב · כי פעל שוה
ערך , שניהם כוללים ב' מושגים
אלו שומת דבר בדמיון דבר אחר ,
ויקר וחשיבות : כי אין הצר שֹׁוֶה שם ז
בנזק המלך · לפירש"י יוצא ואיננו
נמצא על הענין הזה בקל · אבל
לפי פי' צר ש"מ , יתכן כי אין
הצרה הבאה שוה למאומרה ,
בערך נזק המלך · ויהיה א"ב
מע"א · או אין הצורר שוה
(ווערט זיין) בנזק המלך , כמו
שוה כסף בתלי , שוה מאה מנה ·
וז"ע בנזק אם נדמה הצר בכל
אשר לו בנזק המלך איננו
שוה כ"כ :
הפיעל יוצא יש ענינו הישרה
טבעית : הלא אם שִׁוָּה פניה ישעי' כח
(גלייך, טויגליך מאכען) · ומ"ש
דמיון : אם לא שִׁוִּיתִי ודוממתי תהלי' קלא
(פערגלייכען) : מְשַׁוֶּה רגלי כאילות שם יח
ויש ענינו שימה והערכה : שִׁוִּיתִי שם יו
יי לנגדי תמיד (מאכען, זעטצען,
פארשטעלען, מיך גנאויטה פער-
געגנווערטיגען) : שִׁוִּיתִי עזר על שם פט
גבור (טהון, זעטצען, מאכען,
פערשאפפען) : הוד והדר תְּשַׁוֶּה שם כא
עליו : פרי יְשַׁוֶּה לו, כמו שום הושע י
שׁוּת, שם על שכמוה ת' שוי ·
ולא שת לבו ת' שוי לביה :
ההפעיל ל' דמיון : מה אַשְׁוֶה איכה ב
לך (פערגלייכען, עהגליך פינדען) :
למי תדמיוני וְתַשְׁווּ : ישעי' מו
ההתפעל · ואשת מדנים משלי כז
נִשְׁתָּוָה :

שוח

שׁוּחָה שת"נ לבור או קבר :
שׁוּחָה עמוקה פי זרות שם כג
(גרובע) : כרו שׁוּחָה לנפשי : ירמי' יח
בארץ ערבה וְשׁוּחָה · ומ"א : שם ב
כרו לפני שִׁיחָה : כרו לי זדים תהלי' נז
שִׁיחוֹת · ובתל' בור שִׁיחַ ומערה תהלי' קיט
ולד"ק פעל מוזה : כי שָׁחָה אל משלי ב
מות ביתה (זיך בייגען) · ובתל'
בן תשעים לָשׁוּחַ (געבייגטעט
אלטער) :
שַׁחַת שת"נ לבור וקבר, או
שמ"נ לכליון ומות : יפל תהלי' ז
בַּשַּׁחַת יפעל (גרובע) : יכרה שם צד
לרשע שָׁחַת : לבאר שַׁחַת (אוג שם נה
טערגאנג , פערדערבן , פערווע-
זונג) : פדעהו מרדת שַׁחַת (גראב) : איוב לג
ותעל מִשַּׁחַת חיי : וימלט יונה ב
משחיתותם תהלי' קז

שם ט שָׂם פה לאל׳: שָׂם לו חק ומשפט׃
דברי׳ כט אשר שָׂם לו בדרך: וְשָׂם לה עלילֹ׳
שם כב / בלה׳ מט דְּבָרִים: שָׂמַנִי אלהים לאדון:
איכה ג שָׂמַנִי שומם (ווערדען לאססען)
והרבה שיבוא להתהפכות ושנוי:
ישעי׳ ה שָׂמִים חשך לאור: וְשַׂמְתָּ עליהם
שמות יח / דברי׳ יז שרי אלפים׳ מנוי ופקידות: שום
בלה׳ מס תָּשִׂים עליך מלך: לָשׂוּם לכם
שארית בארץ (פערשאפפען):
ש״ב י / במדב׳ כד וְלָשׂוּם לו שם: מְשׂוּמוֹ אל:
בלה׳ לא שִׂים כה נגד אחי: שִׂים לחם
מ״ב ו / בלה׳ מג ומים (פארזעטצען): שִׂימוּ לחם
יחזק׳ כח (אויפטראגען): הֲשִׂימִי השמילי
יהו׳ ג (נאכזעטצען): וַיָּשֶׂם שם ארח
רות ג / עזרא י האדם: וְשַׂמְתְּ שמלותיך: וַיָּשִׂימוּ
בנים׳ ושימת עין הוא השגחה:
ירמי׳ לט ועיניך שִׂים עליו (אין אכט נעה-
מען, איט אויגען בעווירפגיססען
פערזארגען) שמירה מנזק והנעת
בלה׳ מד צרכיו: וְאָשִׂימָה עיני עליו׳
ירמי׳ כד וכשהוא לרעה מפורש: וְשַׂמְתִּי
עמוס ט עיני עליו לרעה׳ ושימת פנים
ג״כ פניית השגחה לרעה:
ירמי׳ כא שַׂמְתִּי פני בעיר: וְשַׂמְתִּי אני
ויקרא כ את פני, ע״ש נתן׳ ושימת לב,
הוא עיון והתבוננות׳ אך פעמי׳
יבוא בלי׳ שימת דבר על הלב,
ופעמים שימת לב על הדבר:
ישעי׳ נז ואין איש שָׂם על לב (אכטען,
איבערלעגען, נאכדענקען, ריק-
דברי׳ יא זיכט נעהאמען, ערוועגען) וְשַׂמְתֶּם
איוב א את דברי אלה על לבבכם: הֲשַׂמְתָּ
לבך על עבדי איוב (זיך בעקימ-
מערן, אנגעלעגען זיין לאססען,
אויפ-

מערקזאם זיין): אל תָּשֶׂם ש״א ט
לבך להם (בעזארגט זיין): ואשר שמות ט
לא שָׂם לבו (אכטען): אם יָשִׂים איוב לד
אליו לבו (אום זיך צעובסט בע-
קיממערט זיין): לא יָשִׂימוּ אינו ש״ב יח
לב, להיות חשוב נצהון׳ ולפעמי׳
חסר לב ומובן על עניני: וְשָׂם תהלי׳ נ
דרך, כי שחושב ומשגיח על דרכו:
וְשׂוּם שכל (וומהל איבערלעגט, נחמי׳ ח
איט איינזיכט): מבלי מֵשִׂים איוב ד
לנצח יאבדו, ר״ל לב׳ ושימת
נפש בכף׳ הוא הגות הלשון
למסתכן בנפשו לעשות דבר:
וָאָשִׂימָה נפשי בכפי (דאז לעבען שופטי׳ יב
וואגען): ונפשי אָשִׂים בכפי, ע״ש איוב יג
כפף, וש׳ נפש:
ההפעל: וַיּוּשַׂם לפניו לאכל: בלה׳ כד
וַיּוּשַׂם בארון: שם נ
שׂוּמָה שמ״נ: ע״פ אבשלום ש״ב יג
היתה שׂוּמָה (פער-
אנטשאלטונג):
תְּשׂוּמֶה שמ״נ ענינו מו״מ:
תְּשׂוּמֶת יד (גע- ויקרא ה
טעפטע, פערקעהר, אנפער-
טרויטעס גוט): ושם שׂוּמָא,
ופעל שָׂמִין לו בעדית (שאטצען)׳
בתל׳ יתכן להיות משרש זה:

שוע

שִׁוַּע פ״י בנינו פיעל׳ ענינו
זעקת תפלה לתשועה:
שִׁוַּעְתִּי אליך (טרייען, בעטטען, תהלי׳ ל
פלעהען): כי אזעק וַאֲשַׁוֵּעַ, ע״ש איכה ג
שעה: ונפש חללים תְּשַׁוֵּעַ (יאמ- איוב כד
מערן, ווימערן, רעכצען) הוא יללה
בלבד

שם שם טטרייפען) : וַיָּשֻׁטוּ בכל'
הארץ :
נחמי' ח הפיעל : שׁוֹטְטוּ בחוצות
ירושלם · וימ״ש חפוש וחקירה
עמוס ח במחשבה לבד : יְשׁוֹטְטוּ רבים
לבקש את דבר יי (שטרעבען ,
זכרי' ד זוכען , פארשען) : מְשׁוֹטְטִים בכל
ד״ה ב יו הארץ (דורכשוויען) : יי עיניו
מְשֹׁטְטוֹת :
ירמי' מט ההתפעל : וְהִתְשׁוֹטַטְנָה
בגדרות (הערומשווייפען) :
נחום ג שׁוֹט יש שמ״ז לע״ז : קול שׁוֹט
וקול רעש (שטרייפריא)
קול שוט לוחמים הנה והנה :
איוב ט אם שוט ימית פתאם (שטרייפ·
שם ה נוג) שוט דבר עובר : בְּשׁוֹט לשון
תחבא , כנה למלשינות כן כי
הלשון מרגל ומשוטט בארץ ·
משלי כו ויש ענינו כמו שבט : שוט לסוס
ישעי' כח (רוטהע גייסעל , פייטשע) : שׁוֹט
שׁוֹטֵף כי יעבר · יתכן שיכלל ב'
מ״א יב הפנים : אבי יסר אתכם בַּשׁוֹטִים :
יהושע כג ובהכפל הלמ״ד : וּלְשֹׁטֵט
בצדיכם :
שַׁיִט שת״ז לשוטט הספינה
יחזק' כז במים : היו שָׁטַיִם לך
ישעי' לג (שוואמען) · ומ״א : בל תלך בו
אני שַׁיִט · כאשר יפרש השוחה
לשחות תרג' שַׁיָּטָא למישט :
מָשׁוֹט שת״ז לכלי שמשיט
יחזק' כז האניה : כל תופשי
שם שם מָשׁוֹט (רודער) : עשו מְשׁוֹטַיִךְ :
ישעי' מא שִׁטָּה שם מין עץ : שִׁטָּה
והדס (אקאציענבוים) :
שמות כה עֲצֵי שִׁטִּים : שוט בשי' שטה :
שוך

שוך
שׂוּךְ פ״י בנינו קל ענינו גדירה
הושע ב והקפה וסגירה : הנני
שָׂךְ את דרכך (מואיינען) · גדור
איוב א בקוצים : את שַׂכְתָּ בעדו (שיצען)
כגדר הסוגר ומגין , קרוב לסכך :
ע״ש סכך :
שׂוֹכָה שת״נ לסעיף : שׂוֹכַת שופטי' ט
עצים (אסט) · ובלי ס״נ :
שם שם איש שׂוֹכה · ומ״א בדגש ת' הנה
במדבר לג וענינו קוצים : והיו לְשִׂכִּים
בעיניכם :
מְשׂוּכָה שת״נ נרדף עם קוץ
מיכה ז וחדק : חדק ישר
משלי טו ממְשׂוּכָה : כִּמְשֻׂכַת חדק · ומ״ש
ישעי' ה גדר קוצים : הסר מְשׂוּכָּתוֹ (צוין) :

שול
שׁוּלַיִם שת״ז לשפת בגד או
שמות כח כלי : על שׁוּלֵי המעיל
ירמי' יג (ראנד , זוים) : נגלו שׁוּלַיִךְ :
איכה א טמאתה בְּשׁוּלֶיהָ , וכתל' כְּשׁוּלֵי
הקדירה :

שום
במדבר יא שׁוּמִים שם מין זרע : את
השומים (קנאבלויך)
והיחיד שׁוּם בתל' :

שום
שׂוּם פ״י גב״ב · הקל וההפעיל
פעל כולל כל עניני פעולה
ומעשה והנחה ושכיבה ופקידות
ומצוה ומנוי וכדומה להן בעניני' ,
כמו נתן · אך עקר ענינו הנחת
בראשי' כא חפץ במקום מגוף אחר : שָׂם על
שכמה (טהון , זעטצען , לעגען ,
שמות ד אחכען , ריכטען , געבען) : מי
שם

איוב לח ועיון: וְשׁוּר שׁחקי׳ גָבְהוּ מִמְּךָ
הושע יג (טויען, בעטראַכטען): כנמר על
דרך אָשׁוּר (לויערן, פאַסטען):
ירמי׳ ה יָשׁוּר כשך יקושים: אֲשׁוּרֶנּוּ
במד׳ כד ולא קרוב: כי תאמר לא תְשׁוּרֶנּוּ
איוב לה
ג) ויש ענינו תשורה מתנה:
ישעי׳ נז וַתָּשֻׁרִי למלך בשמן (בעשענקען)׳
וי״מ ג״ז מל׳ הבטה לנשיאות חן
(ליבאייגלן, שוינע בליקקע ווערפֿן)
ובשמן ע״י בשם שמן והענינים
קרובים, והכוונה הבטה והקרבת
הושע יד מנה בהלוך לקבל פנים: אני
עניתי וַאֲשׁוּרֶנּוּ (פֿריינדליך אנזע־
הען)׳ ד) ויש ענינו סבוב כחומה:
איוב לג יָשֹׁר על אנשים (איינע רייהע
אַמכען, אויסער געהן)׳ וי״מ
ירמי׳ ה עד״ז: יָשׁוּר כשך יקושים (אוש־
רינגען, איינשליסען)׳ ועד״ז י״ל׳
ש״ש ד תָּשׁוּרִי מראש אמנה:
ד״ה ב כח הפיעל מ״ש מע״א: והשיר
נחמי׳ ז מְשׁוֹרֵר (זינגער): מְשֹׁרְרִים
איוב לו וּמְשֹׁרְרוֹת׳ ומ״ש מע״ב: אשר
שֹׁרְרוּ אנשים (טויען, בעטראַכ־
טען)׳ וי״מ ג״ז מע״א (בעזינגען)׳
וי״ל אשר שררו מן שָׂרִיר וקיים
בכפולים (בעשטעטיגען, בע־
תהלי׳ ה קרעפֿטיגען פיר וואהר): לְמַעַן
שׁוֹרְרָי׳ המסתכלים תמיד בו
שם כז למצוא מקום להרע לו: ישוב
שם נד הרע לְשֹׁרְרָי׳ ותבט עֵינִי בְּשֹׁרְרַי (פֿיינד,
טאדענפֿראהער) וג״ז יתכן להיות
מכפולים׳ כי שרר בערבי איש
רע ומרשיע (בעזע זיין, לאסטער־
האַפֿט זיין) ע׳ שרר:

ההפעיל מע״א: אָשִׁירָה לַיי׳ שמות טו
(זינגען): בְּשִׁיר שִׁיר יי׳: תהלי׳ קלז
ההפעל: יוּשַׁר השיר הזה: ישעי׳ כו
שׁוֹר שת״ז לזכר בבקר: שׁוֹר דבר׳ לג
וחמור (אָכס): שׁוֹר אוֹ ויקרא יז
כשב: פטר שׁוֹר ושה, מנחה שמות לד
הלשון לכלול ג״כ הנקבה בשם
שׁוֹר: וְשׁוֹרוֹ וחמורו׳ והרבוי: שם כ
בגלגל שְׁוָרִים זבחו: הושע יב
שׁוּר יש שמ״ז לאויב שמח
לאיד ואורב להרע׳ והבט תהלי׳ נג
עיני בְּשׁוּרָי (פֿיינד)׳ ויש ענינו
חומה המקפת כמו שורה מע״ד:
א״ר דלג שׁוּר (מויער) והרבוי נקבה: שם יח
בין שׁוּרֹתָם יצהירו׳ ומ״א: יעלו איוב כד
בְּשָׁרוֹתֶיהָ׳ ע״מ קמה׳ ובדב״א, ירמי׳ ה
שם שׁוּרָה (רייהע, ליניע)׳ ועא:
שָׁרוֹתַיִךְ ומערבך, מע״ג (געזענק׳ יחזק׳ כז
טענקן):
שִׁיר שד״ז: דברי שִׁיר (געזאַנג, שופטי׳ ה
געדיכט, ליד): שִׁיר ש״ש א
הַשִּׁירִים: וכל שִׁירֵיכֶם לקינה׳ עמוס ח
ובס״נ: את הַשִּׁירָה הזאת: שִׁירַת שופטי׳ טו
דודי׳ ובתפלה׳ ובדברי שִׁירוֹת ישעי׳ ה
ותשבחות:
שְׁרִירוּת תה״פ מחובר תמיד
ללב וענינו, הולך
אחר תאות לבו מבלי הבחנה:
כי בִּשְׁרִירוּת לבי אלך (איינגע־ דברים כט
דינקן), אי איבערמוטה):
תְּשׁוּרָה תה״שנ מענין ג׳:
ותְשׁוּרָה אין להביא ש״א ט
(געשענק, וואהרך און פֿריינדליך
איינגענאמען ווירד):

בלבד · ולד"ק יהיה גם קל ממנו :
השתעשע וְשֹׁעוּ (טרייבען, בעטען) ישעי' כט
וע"ש שעה :
שׁוֹעַ יש שמ"ז לענין זעקה :
וְשׁוֹעַ אל ההר (געשריי) ישעי' כב
וע"ש שעה · ויש תאר לְנדיב :
לא נכר שׁוֹעַ לפני דל (עדלער) : איוב לד
ולכילי לא יאמר שׁוֹעַ (פרייגעבי- ישעי' לב
ביגע) · ובשורק תה"ש לע"ז :
היערך שׁוּעֲךָ לא בצר (הערר- איוב לו
ליכקייט , פערמעגען, רייכטהום)
וי"מ ל' שועה כמו : אם בפידו איוב ל
להן שׁוּעַ · וי"מ כי שם ישועה ,
ותשועה מע"ז · וכ"כ בש' ישע :
שַׁוְעַ ת' שם זכר לתפלה :
הקשיבה לקול שַׁוְעִי תהלי' ה
(געבעט, שרייען) · ובס"נ : שַׁוְעַת ש"א ה
העיר : ותעל שַׁוְעָתָם : שמות ב

שוף

שׁוּף פ"י בנינו קל יש ענינו
כסוי והקפה : ואמר אך תהלי' קלט
השך יְשׁוּפֵנִי (איינגעבען, בעדעקען) · וי"מ מגזרת נשף ,
והם ב' גזרות לע"א · ויש ענינו
רמיסה וכתיתה : הוא יְשׁוּפְךָ בר' ג
ראש (טרעטען) ואתה תְּשׁוּפֶנּוּ
עקב (פערוואונדען) ואכת אותו
ת' ושפית : אך בשערה יְשׁוּפֵנִי איוב ט
(צערוואלען) :
הנפעל בתל' · כדי שיהא
נִשׁוֹף ברגלי אדם (געטרעטען
ווערדען) · ובתל' וארמית ענינו
עוד שחיקה וחיכוך · ומזה הפיעל
עד"מ · בתל' מְשַׁפְשֵׁף את ידיו
(רייבען , אויסרייבען, פא רען) :

שוק

שׁוֹקֵק פ"י בב"ב פיעל ענינו
השקאה : פקדת ארץ תהלי' סה
וַתְּשֹׁקְקֶהָ (טרענקען, וועססערן)
שוה לשרש שקה, כהרב' נע"ו
ונל"ה שמשתתפים · וממנו השם
על המתאו' לדבר כצמא למשקה :
השביע נפש שׁוֹקֵקָה (לעכזען , תה קז
פערלאנגען) : ונפשו שׁוֹקֵקָה ישעי' כט
(דורסטען) :
ההפעיל : וְהֵשִׁיקוּ היקבים יואל ב
(איבערשוועממען , איבערפליי-
סען) · ובדב"א נמצא עוד
ההתפעל. נפש האדם מִשְׁתּוֹקֵק :
שׁוֹק שם אבר בעח"י : ואת שמות כט
שׁוֹק הימין (שולטער-
שטיק) : גלי שׁוֹק (שענקעל) : דליו ישעי' מז
שֹׁקַיִם מפסח : שׁוֹקָיו עמודי שש משלי כו ה"ש ה
וי"מ ההתפעל מזה : יִשְׁתַּקְשְׁקוּן נחום ב
ברחובות (היפפען , שפרינגען)
דלוג שוקים וע"ש שקק :
שׁוּק שת"ז נרדף עם רחוב :
עבר בַּשּׁוּק (מארקט) משלי ז
בַּשְּׁוָקִים וברחבות : ה"ש ג
תְּשׁוּקָה שמ"נ נרדף לחמדה :
ואל אישך תְּשׁוּקָתֵךְ (בעגירדע, פערלאנגען) : ועלי בר' ג ה"ש ז
תְּשׁוּקָתוֹ :

שור

שׁוּר פ"דב"ב הקל ד' הוראו'
בו · א) יש ענינו נגון
בפה : אשר שָׁר לוי (זינגען , תהלי' ז
דיכטען) : וַתָּשַׁר דבורה : וְשָׁרִים שופטי' ה
כחוללים : בקול שָׁרִים וְשָׁרוֹת : תהלי' פז ש"ב יט
ב) ויש ענינו הבטה והשקפה
ועיון

עם רשע (האלטען, געמיינשאפט
(מיט ימאנד מאכען) · ויש כשמחובר
בראש' מו אל יד ענינו השגחה : ויוסף
ישית ידו על עיניך (בעזארגען,
פערזארגען), מיט אויגען פער-
תהלי' קלט שליסען): ותשת עלי כפכה ·
איוב ט השגחה ושמירה : ישת ידו על
שנינו, שיהיה כחו ותקפו שוה
על שנינו, והמחובר ללב ענינו
שמות ז עיון והשקפה : ולא שת לבו גם
לזאת (אכטען, ריכטיג נעהמען):
משלי כז שית לבך לעדרים : וכי תשית
איוב ז אליו לבך · ויש מיחסים לו עוד
הוראות · ימ"ש תקון וקשוט :
שמות לג ולא שתו איש עדיו (אנלעגען,
תהלי' ג פוטצען) · וימ"ש לכידה : סביב
שתו עלי (איינלעגען, נעטצען) :
שם קמ מוקשים שתו לי, וימ"ש רפיון :
איוב י ושית ממני ואבליגה (נאכלאס-
סען, אבלאססען) ואין צריך
להפרידם כי הכל שב לענין אחד:
שמות כא ההפעל : אם כפר יושת עליו
(אויפערלעגט ווערדען) :

שית תה"ש להקון וקשוט :
משלי ז שית זונה ונצורת לב
(געפוטצט) מענין שתו עדיו :
תהלי' עג יעטף שית חמס למו, עוטפים
חמס כמו עדי :

שת שת"ז ליסוד : וקדקד כל
במדב' כד בני שת (גרונדפעסטע
אויער) והרבוי : כי השתות
תהלי' יא יהרסון · ויש ענינו רשת : והיו
ישעי' יט שתותיה מדכאים, מענין סביב
שתו, ועיין שרש שכר פי' אחר ·
שם כ ויש ענינו ערוה : וחשופי שת
(בוט-
טע, הינטרע, ארש) והרבוי :
ש"ב י עד שתותיהם :

שזף

שזף פ"י בנינו קל ענינו ראיה
איוב כ והבטה : עין שזפתו
שם כח (שויען, בליקקען) : ולא שזפתו
שה"ש א עין איה : ששזפתני השמש, כנוי
להכטת השמש בה ושחרותה :

שזר

השזר פ"י בנינו הפעיל ענינו
בערבי ובארמ' קליעה :
שמות כו שש משזר (דרעהען, מיין טווירן) ·
פתיל תכלת תרג' שזיר :

שחד

שחד פ"י בנינו קל ענינו
איוב ו נתינת שחד : ומכחכם
שחדו בעדי (בעשטעכען, בע-
יחזק' טז שטעכען) · ותשחדי אותם :
דברים טז שחד תה"ש מזה : לא תקח
שחד (בעשטעכונג) :
מ"א טו שלחתי לך שחד :

שחה

שחה פע"ו גב"ב הקל ענינו
הטית הגוף בכפיפה
ישעי' נא ושפלות : שחי ונעבורה (זיך
הערונטער ביקקען, נור ערדע
ווערפען) :
משלי יב ההפעיל : דאגה בלב איש
ישחנה (נידערדריקקען, נידער-
מיכה ו בייגען) · וימ"מ : וישחך בקרבך
(בייגען, העראבווירדיגען) · וי"מ
שהוא טריה, שיתהפך המאכל
בקרבך לטריה (מייטריגער מוג-
פאטה) מל' ערבי ושת :
ההתפעל רובו בכפיפת הקומה
לתפלה

שור

שור פ"י בב"ב׳ הקל ענינו משלי ח
מומשלה: כי שרים ישורו
(הערשען, רעגירען): וישר שופטי׳ ט
אבימלך: יסר בנושא בסמ׳ ת׳ ד"ה א טו
שי"ן:
ההפעיל יוצא לג׳: השירו הושע ח
ולא ידעתי (איינען בעהערשער
איינזעטצען):
שר שת"ז למושל: אין מלך שם ג
ואין שר (פירסט, בע׳
הערשער, אבערשטער): שר ברא׳ כא
צבאו: שר הטבחים: שר האפים שם לז שם לט
שר המשקים, כמו רב בארמית.
ראש ממונה על דבר: שר העיר שופטי׳ ט
(שטאדטהויפטמאן): שר הבירה נחמי׳ ז
(שלאססהויפטמאן): שר שלום ישעי׳ ט
(פרידענספירסט): מיכאל שרכם: דניאל י
כי אין לך שרים ועבדים: שרי ש"ב יט ברא׳ יב
פרעה: מלכינו שרינו׳ ובס"נ: נחמי׳ ט
שרתי במדינות: ויהי לו נשים איכה א מ"א יא
שרות: חכמות שרותיה: שופטי׳ ה

שורה שמ"נ וענינו סימן וגבול
משוער: ושם חטה ישעי׳ כח
שורה (אבגעמעססען, געמעססען)׳
ויש מדמים אותו כמו שורה בשין:

משורה שם מדה משוערת:
ומים במשורה יחזק׳ ד
תשתה (קליינעס מאאס, אע׳
טיג) ר"ל במדה מצומצמת:
במשקל ובמשורה: ויקרא יט

שוש

שוש פע"ו בב"ב׳ הקל
והפעיל שניהם עומדי׳
ענינם שמחה וגיל: ושש לבכם ישעי׳ סו
(זייך פריען): וששתי בעמי: שוש שם סה
אשיש ביי: לשוש עליך לטוב: שם סא דברים כח
ישושום מדבר וציה: ששוי ישעי׳ לה
ושמחי: וישישו בשמחה: או איכה ד תהלי׳ סח
בשיש שבט בני מואסת כל עץ יחזק׳ כא
י"מ זה משרש נשש בערבי
השלכה, ואמר נשליך שבט בני
כי החרב הזאת מאסת כל עץ:

ששון שמ"ז: קול ששון וקול ירמי׳ ז
שמחה (פריידע, וואננע):
ששון ישעך: תהלי׳ נא

משוש שמ"ז: כל בתי משוש: ישעי׳ לב
הן הוא משוש דרכו: איוב ח
משוש לבנו: קרית משושי: איכה ה ירמי׳ מט
והשבתי כל משושה: הושע ב

שות

שות פ"י גב"ב׳ הקל והפעיל
ענינם שוה אל שום,
המורה נתינה והויה: כי שת לי ברא׳ ד
אלהים זרע (געבען, בעשטערען):
מי שת בטוחות חכמה: שתני איוב לח תהלי׳ פח
בבור: ושתי את גבולך (אגלען, שמות כג
בעשטיממען, זעטצען): ושתיה הושע ב
כארץ ציה (ווערדען לאססען):
שת שתו השערה: ושית על עפר ישעי׳ כב
בצר: למען שתי אתתי: ואיבה איוב כב שמות י
אשית: תשית לי חק (פעסט׳ ברא׳ ג איוב יד
זעטצען): וישת אל המדבר פניו במדבר כד
(ווענדען): כי תשיתמו לשרים תהלי׳ מה
(איינזעטצען): וישיתהו על ארץ ברא׳ מח
מצרים: כאשר ישית עליו (אויפ׳ שמות כא
ערלעגען): וישת עליה (אויפפאכ׳ רות ג
קען): ישת חשך סתרו: אל ש"ב כב
נא תשת עלינו חטאת (אויפלע׳ במדבר יב
גען, זורעכנען): אל תשת ידך שמות כג

פרח (ענטזינדונג, ארט געשוויהר
דעס רייזיגען אויסזאטצעס און
טענקעל אונד ביינען). יחם לו ת״
שחין, ומזה בתל׳ שנה שחונה:

שחס

שחיס שם ספיח הספיח: ישעי׳ לז
וכשנה השנית שחיס׳
ובמלכים כתיב סחיש:

שחף

ויקרא יא שחף שם עוף טמא: ואת
השחף (מעערהון,
ג׳ א׳ עגיפטישע אטוועו):

ויקרא כו שחפת שם חולי: השחפת
ואת הקדחת (אבג
נעהרונג, שווינדזוכט):

שחף

יחזק׳ מא שחיף תאר לעץ דק: שחיף
עץ (דינגעס האלץ).
וי״א שהוא הפוי וצפוי (איבער
ציהונג) וכן ת״י דחפי נסרין:

שחץ

שחץ תה״ש ענינו גבהות
איוב כח רוח; הדריכוהו בני
שחץ (פאהנעהם, ערהאבען);
שם מא מלך על כל בני שחץ, וי״מ
הראשון בעלי גויה גדולה. והוא
יותר מתישב לענין, והב׳ מענין
רוממות כאמורו בתל׳ על אנשי
ירושלים אנשי שחץ היו:

שחק

שחק פ״י בנין קל ענינו
שמות ל מלילה: ושחקת ממנה
איוב יד הדק (צערריבען): אבנים שחקו
תהלי׳ יח מים (אבריבען). ואשחקם כעפר:
שחק שה״י יש לאבק דק:
ובשחק

ובשחק מאזני (שטויב) ויש תאר ישעי׳ מ
לעבים: מי בשחק יערך לה׳ תהלי׳ פט
(הימעל, וואלקען): עבי שחקים: שם יח
ושחקים יערפו טל. ונקראו עבים משלי ג
שחקים ע״ש דקותם והם שחקי׳
זה בזה:

שחק

שחק פ״ע גב״כ: קל ענינו
נרדף עם צחוק המורה
שמחה או לעג ובזיון: ושחק משלי כט
ואין נחת (לאכען, זיך פרייען)
ובקשור למ״ד ואל: ותשחק שם לא
ליום אחרון: אשחק אליהם איוב כט
(טענדעלן, טערצען, שפיעלען):
ובקשור על ענינו לעג: שחקו איוב ל
עלי צעירי (שפאטטען, הענהנען):
ועליו ישחקו (אוים = פער תהלי׳ נב
שפאטטען). ובבי״ת: גם אני משלי א
באידכם אשחק: הראים בשחוק, שופטי׳ טז
שמשון (קורצווייל):
הפיעל: ושחקתי לפני ה׳ ש״ב ו
(זיך פרייען): הלא משחק אני משלי כו
(שערצען, שפאס אאכען): בסוד ירמי׳ טו
משחקים (שפאטטען): הנשים ש״א יח
המשחקות (שפיעלען, אויף אינ
סטרומענטע): מרקד ומשחק: ד״ה א טו
וישחק לנו (בעלוסטיגען): שופטי׳ טז
ההפעיל: ויהיו משחיקים ד״ה ב ל
עליהם (פערשפאטטען):
שחוק שמ״ז: אז ימלא שחוק תהלי׳ קכו
פינו (פריידע, לאכען,
געלאכע, שפיל): טוב כעס משחוק קהלת ז
(שערץ, לייכטזין): הייתי שחוק איכה ג
לכל עמי (שפאטט, געלעכטער,
פעראכטונג):

משחק

יחזק׳ מו לְתַפִלָּה ולהכנעה: וְהִשְׁתַּחֲוָה
על המפתן (הינקיינן, זיך נור אוי
דניאל ד בעטונג, נידרווערפען): וְהִשְׁתַּחֲוִית
שמות יח להם, לעבודה: וְהִשְׁתַּחֲווּ לי
לאמר (זיך ביקקען, זיך פער=
אסתר ג ביינגען): כרע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לו:
מ״ב ה בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בית רמון: ולא
בראשית כג יִשְׁתַּחֲוֶה׳ ובלי ה״א: וַיִּשְׁתַּחוּ
אברהם לפני עם הארץ:
שם לז וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לאלמתי:

שחה

שָׂחָה פע״ו בב״ב׳ קל ענינו
שיטה על המים:
ישעי׳ כה כאשר יפרש הַשּׂוֹחֶה לִשְׂחוֹת
(שוויאמען):
תהלי׳ ו ההפעיל: אַשְׂחֶה בכל לילה
מטתי (איבערשוועמען)׳ ועי״ש
סחה כי הוא כולל ג״כ רחיצה
יחזק׳ מז ושטיפה׳ והתאר ממנו: מי
שָׂחוּ, מצד עמקם צריך לשחו׳ בו:

שחח

שָׁחַח פע״ו דב״ב׳ הקל ענינו
הכנעה ושפלות:
איוב ט תחתיו שָׁחֲחוּ עוזרי רהב (זיך
ביינגען, ערנידריגן, דעמיטהיגן):
ישעי׳ ב וְשַׁח רום אנשים: כי שָׁחָה לעפר
תהלי׳ מד נפשנו: שַׁחוֹתִי עד מאד: והלכו
שם לח
ישעי׳ ס אליך שְׁחוֹחַ: וְתָשׁוֹחַ עלי נפשי:
איכה ג
תהלי׳ י ידכה יָשֹׁחַ: וימעטו וַיָּשֹׁחוּ
שם קז והתאר: וְשַׁח עינים יושיע:
איוב כב
ישעי׳ ב הנפעל: וַיִּשַּׁח אדם וישפל
קהלת יב איש (געביינגט ווערדען): וְיִשַּׁחוּ
ישעי׳ כט כל בנות השיר: ומעפר תִּשַּׁח
אמרתך:
ישעי׳ כו ההפעיל יוצא: כי הֵשַׁח
יושבי מרום: משגב חומותיך שם כה
הֵשַׁח:
ההתפעל: מה תִּשְׁתּוֹחֲחִי תהלי׳ מג
נפשי (זיך בעטריבען, נידערגע=
שלאגען זיין):

שחט

שָׁחֹט פ״י בב״ב׳ הקל ענינו
טביחה: שָׁחֵט מלך ירמי׳ לט
בבל (שלאכטען): וְשָׁחֲטוּ אתו כל שמות יב
קהל עדת: שֹׁחֲטֵי הילדים: ישעי׳ נז
יִשְׁחֲטוּ את העולה׳ ויש מ״ש ויקרא ו
משיכה: וְשַׁחֲטָה סטים העמיקו הושע ה
(פארטפאהרען): זהב שָׁחוּט ד״ה ב ט
(מיט דעם האמער געטריבן):
חץ שָׁחוּט לשונם, י״א שהוא ירמי׳ ט
שם עץ שמענפיו יעשה קשתות:
וי״מ לפי הכתיב חץ שוחט
(דורכבארענד):
הנפעל: הצאן והבקר יִשָּׁחֵט במדבר יא
להם:

שְׁחִיטָה שמ״נ ממנו: על ד״ה ב ל
שְׁחִיטַת הפסחים:

שחט

שָׁחֹט פ״י בנינו קל ענינו
סחיטה ידוע: וָאֶשְׂחַט בראשית מ
אותם (אויסדריקקען):

שחל

שַׁחַל שת״ז נרדף לארי:
שאגת אריה וקול שַׁחַל איוב ד
(לעווע):

שְׁחֵלֶת שם מין בשם: נטף שמות ל
וּשְׁחֵלֶת (נעגעלגען):

שחן

שְׁחִין שם מין צרעת הבא
מחום העוד: לִשְׁחִין שמות ט
פרח

ויקרא יט ההפעיל: לא תשחית פאת
בראשית ו זקנך: כי השחית כל בשר את
ירמי' נא דרכו: והשחתי בך ממלכות
משלי יח (צו גרונד ריכטען): את הוא
שם כח לבעל משחית: לאיש משחית:
ירמי' נא רוח משחית: ומשחית גוים
שם ד נסע: למלאך המשחית: הציבו
ש"ב כד
ירמי' ה משחית: המצב והמשחית. הם
מ"א יד החגורי חרב לפול בשונ' להשחי':
ש"ב כ משחיתים להפיל החומה,
דברי' לא שוברים שברי' בחומה: כי השחת
תשחיתון (אויך פערדארבנע אכ־
ירמי' יא ווענע געהען) במדות: נשחיתה
עץ בלחמו, בעץ לחמו:
דברי' לב שחת שמ"ז: שחת לו לא
בניו מומם (שאנדפלעק,
שופט יג פערדערבען): שחתך ישראל
לד"ק:
משלי כה משחת תה"שז מקור משחת:
מלאכי א וזובח משחת' ומ"ש
ויקרא כב כי משחתם בהם' ומ"א: כן
ישעי' נב משחת מאיש מראהו, ומ"א:
יחזק' ט תהרגו למשחית: חרשי משחית:
שם כא
דניאל י והודי נחפך עלי למשחית' ומ"א:
יחזק' ט וכלי משחתו בידו' ושאר שמות
שחת, שיחות, שחיתות, ע"ש
שוח: שטה שי שוט:

שטה

שטה פ"ע בנינו קל ענינו
משלי ד נטייה והסרה: שטה
מעליו ועבור (אויסווייכען, אבב־
שם ז וועקען): אל ישט אל דרכיה,
לבך, י"ל אל ימוה לבך מדרך
הטוב ללכת אליה' כי שטה,
במדב' ה מורה פניה מדרך, ואתו כי
שטית: כי תשטה אשתו, תסור שם שם
מאמונתה לבעלה:

שטים שמ"ז: ושחטה שטים הושע ה
העמיקו' ובס"מך:
ועשה סטים שנאתי (טרייאלאזיג־ תהלי' קא
קייט) ומ"א: ושטי כזב, ואולי שם מ
הם מנע"ו:

שטח

שטח פ"י בב"כ' קל ענינו
פשוט ומתיחה:
ושטחום לשמש (אויסברייטען): ירמי' ח
וישטחו להם שטוח: ותשטח במדב' יא
עליו הריפות' ועצ"ה: שטח לגוי' ש"ב יז
וינחם (אויסברייטען, רויס פער־ איוב יב
שאפפען):
הפיעל: שטחתי אליך כפי תהלי' פח
(אויסטרעקקען):
משטח שמ"ז: משטח חרמי' יחזק' כו
(אויסברייטונג):
משטוח לחרמים' ובדב"א שם שם מז
שטח (פלעכע איינעס קערפערס),

שטם

שטם פ"י בנינו קל ענינו איבה
ונטירה לנקום: וישטם בראשי' כז
עשו את יעקב (האססען, גראלל
הענגען): אפו טרף וישטמני איוב טז
(פערפאלגען): וישטמהו בעלי בראשי' מט
חצים:
משטמה שמ"נ: ורבה הושע ט
משטמה (האסס,
גראלל, פערפאלגונג):

שטן

שטן פ"י בנינו קל ענינו
איבה והתנגדות: על זכרי' ג
ימינו לשטנו (אנקלאגען, פער־
זייא

מנקוק א מִשְׂחָק ג"ב מזח : ורוזנים מְשַׂחֵק לו. גמגע-
שטאנד דעס שפאטטעס) :

שחר

שָׁחַר פע"ו בב"ב · הקל ב' הוראות לו א) יש עומד
איוב ל ענינו קדרות : עורי שָׁחַר מעלי (שווארץ זיין) · ויש יוצא וענינו
משלי יא דרישה וחקידה וחפוש : שׁוֹחֵר טוב יבקש רצון (פארטען, זוכען, בעפערדערן, פערלאנגן) המשתדל לפעול טוב, יבקש רצון :
משלי ז הפיעל מע"ב : לְשַׁחֵר פניך (בעזוכן, זיך ערקונדיגן, עמפפאנ-
משלי יג גען, פערלאנגען) : ואוהבו שִׁחֲרוֹ מוסר, פירשו בו ל' שחר :
איוב כד מְשַׁחֲרֵי לטרף (פארטען, זוכען) :
תהלים עח ושבו וְשִׁחֲרוּ אל (אנבעטען,
שם סג אנרופען) : אלי אתה אֲשַׁחֲרֶךָּ ·
איוב ח אתה תְּשַׁחֵר אל אל : יְשַׁחֲרֻנְנִי
משלי א ולא ימצאוני :

ויקרא יג **שָׁחֹר** שת"ז לצבע : ושער שָׁחוֹר צמח בו (שווארץ) :
ש"ה א שְׁחוֹרָה אני ונאוה : סוסים
זכרי' ו שְׁחֹרִים : שְׁחוֹרוֹת כערב, ומ"א :
פ"ה ס
איכה ד חשך מִשְּׁחוֹר תארם (שווערצע),
ש"ה א וי"מ פחם , ומ"א : שאני שְׁחַרְחֹרֶת (שווערצליך) · וי"מ חזק שהרות כמו ירקרק :

שַׁחַר יש תה"ש לזמן התחלת אור בקר בהאיר פני
תהלי' נז המזרח : אעירה שָׁחַר (מארגענ-
ש"ה ו רעטהע) : הנשקפה כמו שָׁחַר :
ישעי' יד הילל בן שָׁחַר · וי"א כי הוא כוכב ששמו שחר , ואם הוא דבור בפי המליצים אמנם עקר ענינו כמו בקר · מענין בקור וחפוש :
כמו השחר עלה : כְּשַׁחַר פרש נדח' יט
יואל ב על הרים · ויש ענינו חקירה ובקור : כדבר הזה אשר אין לו
ישעי' ח שָׁחַר (זין, פערשטאנד) כי בדבר שכל יכל לבקר ולדרש בו סבותיו :
שם מז לא תדעי שַׁחְרָהּ (אורשפרונג) לדעת סבת הרעה ובמה תרפא ·
ומ"א : מרחם מִשְׁחָר לך (אנפאנג תהלי' קי
גענדעמארונג) · ומ"א : כי הילדות קהלת יא וְהַשַּׁחֲרוּת הבל (יוגענדיאהרע) נקרא ימי הנעורים שחרות שהם כשחר ליום , ובתל' מ"א : ונוח לְתַשְׁחֹרֶת (יוגענד) · ע"מ תלבשת :

שחת

נִשְׁחַת פ"י גב"ב · הנפעל ענינו קלקול וחבלה
ירמי' יג טבעי או מוסרי : נִשְׁחַת האזור (פערדערבען) : תִּשָּׁחֵת הארץ שמות ח מפני הערב (צו גרונד געהען) :
נדח' ו והנה נִשְׁחָתָה (אויסארטען) במדו' :
שם שם וַתִּשָּׁחֵת הארץ לפני האלהים :
שם שם הפיעל : לְשַׁחֵת כל בשר (פערטילגן) : וְשִׁחַתָּ דרכיך (פער-
משלי כג דערבען, אונייטץ פערשווענדען) :
שמות כא עין אמתו וְשִׁחֲתָהּ (אונניטץ מאכען, פערשטיאמען) : שִׁחֶתְךָ הושע יג
נדח' לח ישראל : וְשִׁחֵת ארצה, הגות הלשון והמוסרי : שִׁחֵת עמך שמות לב (זיך פערזינדיגען) שחתו דרכם ומנהגם הטוב : וְשִׁחַתֶּם לכל במדב' לב העם הזה (פערדערבען נזיהען) יוצא לג' :

שיר

שִׁירָה שם תכשיט מ"ה :
ישעי' ג וְהַשֵּׁרוֹת והרעלות
(קעטטען, רינגען) וחחים ת'
שירין ובתל' יוצאה אשה בשיר :

שש

ד"ה א כט שַׁיִשׁ שם מין אבן : ואבני
שַׁיִשׁ (אמראר) ובלי,
אסתר א יו"ד : ועמודי שֵׁשׁ :

שית

ישעי' ט שַׁיִת שם מין קוץ : שמיר
שם י וָשַׁיִת : שיתו ושמירו :

שכב

שָׁכַב פע"ו הב"ב הקל עומד
ענינו הנחת גוף
למנוחה, לשינה ועמוכנוי
בראש' מט לתשמיש, או מיתה : כרע שָׁכַב
ש"ב יג (ניך הינלעגען) : וַיִּשְׁכַּב ארצה :
תהלי' ג שָׁכַבְתִּי ואישנה : וּשְׁכַבְתֶּם ואין
ויקרא כו
איוב ל מחריד (רוהען) : ועֹרקי לא
קהלת ב יִשְׁכָּבוּן : גם בלילה לא שָׁכַב לבו :
בראש' מז וְשָׁכַבְתִּי עם אבותי (שטערבען) :
תהלי' פח הללים שֹׁכְבֵי קבר : כִּשְׁכַב אדני
מ"א א המלך : וַיִּשְׁכַּב דוד עם אבותיו :
שם ב
במדבר ה וְשָׁכַב איש אותה (בעשלאפען) :
דברים כב יוצא : וְשָׁכַב עמה : לִשְׁכַּב אצלה :
בראש' לט וַיִּשְׁכַּב אות' : ואיש אחר יִשְׁכָּבֶנָּה
שם לו
דברים כח הנפעל והפועל, לפי הכתיב :
זכרי' יד והנשי' תִּשָּׁכַבְנָה, הקרי תשגלנה :
ירמי' ג איפה לא שֻׁכַּבְתְּ והקרי שגלת :
שכיבת זנות :
מ"א יז ההפעיל : וַיַּשְׁכִּבֵהוּ על מטתו
הושע ב (הינלעגען) : וְהִשְׁכַּבְתִּים לבטח
(רוהע פערשאפפען, רוהיג וואהנן
איוב לח (לאססען) : ונבלי שמים מי יַשְׁכִּיב,
יוצא לב"פ ד"ל מי מסבב לעננים
שיורידו הגשם · וי"מ ל' שפיכה ,
ואין צ"ל :
יחזק' לב התפעל : וְהָשְׁכַּב בתוך ערלי' ,
שם שם בפועל : וְהָשְׁכְּבָה את ערלים :
שמות טז שְׁכָבָה התש"נ : שִׁכְבַת הטל
ויקרא טו (לאגע) : שִׁכְבַת זרע ·
רומז ליוצא באנס מצד השכיבה
והשנה, או שיתאר שהשכיבה
בזריעה :
שם יח שְׁכֹבֶת שמ"נ : לא תתן
שם כ שְׁכָבְתְּךָ לזרע : אשר
יתן שְׁכָבְתּוֹ :
יחזק' לב מִשְׁכָּב שמ"ז או תה"ש : נתנו
מִשְׁכָּב לה (בייזאלף) :
ויקרא יח מִשְׁכְּבֵי אשה : את מִשְׁכַּב חצהרי'
ש"ב ד
שם יז (שלאף, רוהע) : מִשְׁכָּב וספות
משלי כב (בעטטען) : למה יקח מִשְׁכָּבְךָ ·
בראש' מט עלית מִשְׁכְּבֵי אביך : חדר מִשְׁכָּבוֹ : ש"ב ד
תהלי' קמט ירננו על מִשְׁכְּבוֹתָם (לאגער
טעטטע) בסר"נ :

שכה

שָׂכָה פ"י הפעל איננו במקרא
כ"א בארמית · וענינו
הבטה והשקפה והשתכלות ·
ויבט ת' וְאִסְתְּכֵי אשר יצף יי
ת' יסתכי מימרא דה' : ובתל' סָכָה
ברוח הקדש (זעהען, שויען, בעט
טראכטען) · ומזה השכיות :
שֶׂכְוִי תאר לכח המעיין
איוב לח והמשקיף מי נתן לַשֶּׂכְוִי
בינה (דיא פארשטעללונגסקראפט)
וי"מ על השכיות והמראות
הנראי' באויר הרקיע (מעטעארע,
ופערשיינונגען) :

תהלי' לח (ייארן, ווידערשפרעכן): ישטנוני
שם עא תחת רדפי טוב (אנפיינדען) : יכלו
שם קט שטני נפשי : ואת פעלת שטני
מאת יי (פיינד, געגנער, אנקלע־
גער, פערלייאדער, פערווינטער):

מ"א ה שָׂטָן שת"ז למתנגד : אין שָׂטָן
ואין פגע רע (רוהע־
שם יא שטעהרער) : ויקם שָׂטָן לשלמה
(געגנער, ווידערזאכער) מעורר
תהלי' קט ומשבית שלום : וְשָׂטָן יעמד על
ימינו (אנקלעגער) קטיגור מעורר
איוב א חובה; ויבוא גם השָׂטָן, לפי דוגמא
שהזכיר שם שבאו בני האלהים
לשבת בדין ע"כ תפס בדבר ידוע
זכרי' ג כי בדין יש שטן ומזה : וְהַשָּׂטָן
יעמד על ימינו לשטנו, ללמד
חוב במקום שיש ללמד עליו
במדב' כב זכות : ובא לתה"פ ; יצאתי לְשָׂטָן
ש"א כט (הינדערן) : ולא יהיה לנו לְשָׂטָן ·
עזרא ד ובס"נ : כתבו שִׂטְנָה (קלאגען) :
או כתבו דברים לשטן להם בבנין
(הינדערניס) :

שטף

שָׁטַף פ"י גב"ב · הקל ענינו
רחיצה ועמו מ"ש נגור
ויקרא טו זרם מים בחזק : וידיו לא שָׁטַף
יחזק' טז במי' (וואשען, אבשפילען): וָאֶשְׁטֹף
תהלי' עח דמיך : ונחלים יִשְׁטֹפוּ (איבער־
ש"ה ח שוועמען) : ונהרות לא יִשְׁטְפוּהָ
ישעי' ל (ווענגשווענמען) : ורוחו כנחל
שם כח שוטף · ועצ"ה : שוט שׁוֹטֵף כי
יעבר, על מהירות העברה לכלות
כל אשר יעבר עליו מטוב ועד רע
ירמי' ח כנחל : כסוס שׁוֹטֵף במלחמה
(אונגעשטיאם, אויפרייסענד) :

להוט

להוט בחמימות המהירות
והמרוצה :

הנפעל : וכל כלי עץ יִשָּׁטֵף ויקרא טו
(אבגעוואשען ווערדען) : יִשָּׁטְפוּ דניאל ע
מלפניו :

הפועל : ומרק וְשֻׁטַּף במים : ויקרא ו

שֶׁטֶף הה"ש : מי פלג לַשֶּׁטֶף איוב לח
תעל' (שטראם) ; לְשֵׁטֶף משלי' לג
מים רבים : וְשֶׁטֶף אף (אונגע־ משלי כז
שטיאם) · ומ"א ש"מ : וקצו דניאל ט
בַשֶּׁטֶף, במהירות :

שטר

שֹׁטֵר שת"ז לפקיד ממונה
לשמור סדור בעיר :
שֹׁטֵר ומשל (פאגט, פאליצייא) : משלי ו
שופטים וְשֹׁטְרִים ; וְשֹׁטְרֵיהֶם דברי' יז
המשרתים : ד"ה א כז

מִשְׁטָר שמ"ז כמו מסדר :
תשים מִשְׁטָרוֹ בארץ איוב לח
(ארדנונג, פערפאססונג, איטטע־
רונג, פערוואלטונגסמאכט), ר"ל
פקודתם על הארץ איך המה
ימשלו בה :

שי

שַׁי שת"ז ענינו מנחה : יובילו תהלי' עו
שַׁי למורא (געשענק) שיא ·
ש' נשא · שיב ש' ישב · שיג ש'
נשג · שיד, ש' שוד · שיה ש'
שוח · שיט ש' שוט :

שין

שַׁיִן או שֵׁין תאר למימי רגלים :
ולשתות את שֵׁינֵיהֶם מ"ב יח
(פיס, אורין) שכן בארמי' נקרא ישעי' לו
תין. ובערבי' מתן · ומזה פעל
משתין ; ע"ש שתן :

שיר

איוב ט בטן כפרי שדה : פרחו ולא
ברא׳ לא תשכל: ועזיך לא שכלו :
הושע ט ההפעיל: תן להם רחם
משכיל׳ משליך עבורה קודם
ירמי׳ נ זמנו: חציו כגבור משכיל:
ישעי׳ מז **שכול** שמ"ז: שכול ואלמן
(קינדערבערויבונג) :
תהלי׳ לה שכול לנפשי׳ כי המעשה הטוב
פרי הנפש׳ והם ישלמוני רעה
תחת הטוב:
שכול תה"ש למשולל בניו :
משלי יז פגוש דב שכול באיש׳
כי נפשו מרה מכל חית השדה
שה"ש ד בשלילת בניו ממנו: ושכלה אין
ירמי׳ יח בהם מום: שכלות ואלמנות׳
ישעי׳ מט ומ"א: בני שכליך, שנדחו
ונשללו מארצם שהיא האם:
אשכל שת"ז לשריג שבו
במדבר יג קבוץ ענבים: ואשכל
שה"ש א ענבים אחד (טרויבע) : אשכל
שם ז הכפר (בינדע) עצה"ד: אשכלות
דברים לב הגפן: אשכלות מררת :
ברא׳ מ אשכלתיה:

שכל

שכל פע"ו גב"ב׳ הקל עקר
ענינו השכלה והתבוננו׳
בפעולה והוא תה"פ הבא ברמות
פעל, ומורה ג"כ הצלחה, כי
הפעול נעשה בהשכל מצלחת:
ש"א יח שכל דוד מכל עבדי שאול
(גליקליך זיין) :
ברא׳ מח הפיעל: שכל את ידיו, ג"כ
במקום תה"פ, והפעל נסתר בו,
וענינו שכל להניח את ידיו (אוס
בעדאכט, איבערלעגונג, אהנדעון)
והרבה שהפעל נסתר ומובן מתוך
תה"פ הבא במקומו :
ההפעיל עומד ויוצא ג"כ,
וענינו התבוננות או הצלחה :
תהלי׳ קיט מכל מלמדי השכלתי (פערשטעג
איוב לד דיג, אהנדעון) : וכל דרכיו לא
השכילו (נאכדענקען, בעטראכ
טען, איבערלעגען)׳ כי השכיל
יאמר אף על הדבר אחר שיעיין
דברי׳ לב המעיין עליו: לו חכמו ישכילו
ישעי׳ מא (איינזעהען) : וישימו וישכילו
משלי׳ כד (ערקענגען) : וכסילים מתי
תשכילו, הכרת דבר לבד: ועתה שם ב
משלי י מלכים השכילו׳ ועד"ז: אוגר
בקיץ בן משכיל׳ משגיח והושב
משלי יו על צרכיו מלפניו: משכיל על
דבר׳ וימ"ש הוראה ולמוד :
שם כא ובהשכיל לחכם (אונטערריכטען), שם כא
שם שם ע"י למוד: משכיל צדיק לבית
ד"ה כח רשע: מיד יי עלי השכיל, ג"כ
תהלי׳ לב למוד והוראה׳ ומזה: לדוד
שם מב משכיל (אונטערוויזונג): למנצח
שם לב משכיל: אשכילך ואורך בדרך
זו תלך׳ ובא על השגחה ובקור :
שם מא אשרי משכיל אל דל (זארגען, שם מא
בעזארגען, בעזאכען) מפקח על
צרכיו לתת לו, ועד"ז העתיק
משלי כא הרא"א ז"ל: משכיל צדיק לבית
ירמי׳ כג רשע, מבקרו : ומלך מלך
ש"א יח והשכיל (גליקליך זיין): דוד לכל
דניאל א דרכיו משכיל: ומשכילים בכל
חכמה (גליקליכע פארטשריטטע
יהושע א אמאכען) : למען תשכיל בכל אשר
משלי יו תלך׳ והיוצא לג׳: לב חכם ישכיל
פיהו (פארטראג, פערשטאפפען)

שְׂכִיָּה תה"ש נ' לציורים מחמדי
עין להשקיף ולהשתכל
ישעי' ב בהם: כל שְׂכִיּוֹת חמדה (אאהה-
לעריען, בילדהויער ארבייט, ציר-
ליכקייטען):
ויקרא כו מַשְׂכִּית תה"ש מזה: ואבן
מַשְׂכִּית (אבגאטיק,
שטיין מיט איינגעהויענע בילדער,
במדבר לג היראגליפען): את כל מַשְׂכִּיֹּתָם,
וא"ק שהוא מ"ש (אמזאמיק):
משלי כה תפוחי זהב בְּמַשְׂכִּיּוֹת כסף (פער-
ציהרונג, פילאגראן, אין דראט-
ארבייט) ויש מ"ש דמיון ומחשב':
שם יח וכחומה נשגבה בְּמַשְׂכִּיתוֹ (בע-
טראכטונג, איינבילדונג) בדמיונו
תהלי' עג הוא כחומה נשגבה: עברו
מַשְׂכִּיּוֹת לבב (פערשטעללונגען,
פערלאנגען)

שכח

שָׁכַח פ"י נב"ב הקל ענינו
נשיה היפך זכירה:
דברי' כד וְשָׁכַחְתָּ עמר (פערגעססען):
תהלי' קו מהרו שָׁכְחוּ מעשיו· הכלתי
חושב דבר נופל בו ל' שכחה,
כמו שנופל זכירה על חשוב בדבר
ויקר אותו, כמו זכור את יום
בר"א מ השבת, וז"א: ולא זכר שר
המשקים את יוסף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ, לא
היה חושב בו ליקר אותו ולכבדו
על הטובה ועי"ז בא לידי שכחה·
כי דבר יקר בעיני הנושא לא
איוב ח ישכח בו: כן ארחות שֹׁכְחֵי אל
ישעי' מט (פערגאסעמיגען): ויי' שְׁכֵחָנִי,
שם סה נרדף עם עזבני: הַשְּׁכֵחִים את
תהלי' ט הר קדשי: כל שְׁכֵחֵי אלהים
הנפעל

הנפעל: כי נִשְׁכַּח זכרם: קהלת ט
לא תִשָּׁכַח: דברים לא
הפיעל: שִׁכַּח יי בציון (פערג- איכה ב
געססען מאכען):
ההפעיל: לְהַשְׁכִּיחַ את עמי ירמי' כג
שמי:
ההתפעל: וְיִשְׁתַּכְּחוּ בעיר קהלת ח
אשר כן עשו· והשם בהפלה,
שִׁכְחָה לפני כסא כבודך:

שכך

שָׁכַךְ פע"ו נב"ב הקל ענינו
השקט והנחה מזעף
ורעש: וחמת המלך שָׁכָכָה (זיך אסתר ז
לעגען, שטיללען): כְּשֹׁךְ חמת שם ב
המלך: וַיָּשֹׁכּוּ המים: בראשית ח
ההפעיל יוצא: וַהֲשִׁכֹּתִי מעלי במדבר יז
תלונת:

שכל

שָׁכֹל פע"ו נב"ב הקל עומד
ענינו העדר בנים לאבו'
אחרי המצאם: כאשר שָׁכֹלְתִּי בראשית מג
שָׁכָלְתִּי (קינדערלאז - ווערדען):
לָמָּה אֶשְׁכַּל גם שניכם: שְׁכוּלָה שם כז
וגלמודה, כי היושבים לעירי ישעי' מט
כבנים לאם:
הפיעל יוצא: כאשר שִׁכְּלָה ש"א טו
נשים חרבך (קינדערלאז מאכען):
וְשִׁכְּלָה אתכם: אתי שִׁכַּלְתֶּם ויקרא כו בראשית מב
ויאמר על המפלת נפלים ולא
יהיה לה ולד קיימא: לא תהיה שמות כג
מְשַׁכֵּלָה ועקרה (פריהצייטיגע,
א. אונרייפע געבורט צור וועלט
ברינגען): והארץ מְשַׁכֶּלֶת, מ"ב ב
יושביה שהם לה כבנים ועצה"ד:
ולא תְשַׁכֵּל לכם הגפן, כי פרי מלאכי ג
בטן

חיוב יד תבל וְשֹׁכְנֵי ארץ : שֹׁכְנֵי בתי
ישעי' כו חמר : שֹׁכְנֵי עפר · וכן יאמר על
שם נז הקיום והויה תמידית : שֹׁכֵן עד
תהלי' לז וקדוש (עווינ דויערנדער) ; וּשְׁכֹן
לעולם · ויאמר על המנוחה לבד :
שם יו אף בשרי יִשְׁכֹּן לבטח (רוהען) :
שם קי בני עבדך יִשְׁכֹּנוּ : יִשְׁכֹּן הענן על
במדב' ט המשכן · ובא על מקום שישכון
ירמי' כ בו : ולא תִשְׁכֹּן עד דר ודר (בע=
חיוב טו וואהנט זיין) : וַיִּשְׁכֹּן ערים נכחדו ·
י"א שהוא יוצא ואצ"ל :
תה ל' עח הפיעל יוצא : אהל שִׁכֵּן באדם
במדב' יד (אויפשלאגען נור וואהנונג) : לְשַׁכֵּן
אתכם בה (נור וואהנונג געבען) :
ירמי' ו וַאֲשַׁכְּנָה אתכם (בלייבען לאססען)
בהרכבת פעלים שיבוא אם על
התחלת הפעול' או על השאר
והעזיבה על עניני :
יחזק' לג ההפעיל : וְהִשְׁכַּנְתִּי עליך ·
חיוב יא לשכן : ואל תַּשְׁכֵּן כאהליך עולה
תהלי' יז (בלייבען לאססען) : לעפר יַשְׁכֵּן :
ברא' ג וַיַּשְׁכֵּן מקדם לג"ע :
שָׁכֵן שת"ז לדר בבית · או
ישעי' לג לקרוב לביתו : ובלי
יאמר שָׁכֵן חליתי (איינוואהנער,
הושע י בירגער) : שְׁכַן שמרון : טוב שָׁכֵן
משלי כז קרוב (נאכבאר) : הוא וּשְׁכֵנוֹ :
שמות יב שְׁכֵנַי הרעים : מאת כל שְׁכֵנֶיכֵי
ירמי' יב
מ"ב ד
שמות ג ובס"נ : אשה מִשְּׁכֶנְתָּהּ ותקראן
רות ד לו הַשְּׁכֵנוֹת :
מִשְׁכָּן שת"ז למקום מנוחה
ישעי' כב ומדור : חקקי בסלע
שמות כה מִשְׁכָּן לו (וואהנונג) : את תבנית
ויקרא כו הַמִּשְׁכָּן : ונתתי מִשְׁכָּנִי בתוככם,
תהלי' מו ש"מ : קדש מִשְׁכְּנֵי עליון : ונתנו
יחזק' כה

כך מִשְׁכְּנֵיהֶם · ובס"נ : מִשְׁכָּנוֹת תהלי' קלב
לאביר יעקב : מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ ישראל · במדב' כד
ושם *שְׁכִינָה (היילינער גייסט)
בחל' · אור כבוד נברא לשעתה
חלה באומה להורות על דבוק
השגחה בה · והוא דעת הס"ג
בס' האמונות :

שכן

שַׂכִּין שם כלי החותך : ושמת משלי כג
שַׂכִּין בלועיך (מיין מעם=
טער) · את המאכלת ת' סַכִּין ·
וי"ג פעל מזה ; בוקע עצים יִסָּכֶן קהלת י
בם (זיך שניידען) ·

שכר

שָׁכָר פ"י דב"ב · הקל עניני
שכרות : שָׁכְרוּ ולא יין ישעי' כט
(בערויסט זיין) : שתו וְשִׁכְרוּ : ת"ה ס
וַיִּשְׁכְּרוּ עמו : ברא' מג
הפיעל : ואף שַׁכֵּר (בערוי= חבקוק ב
שען) : וַאֲשַׁכְּרֵם בחמתי : ישעי' סג
ההפעיל : וְהִשְׁכַּרְתִּי שריה · ירמי' נא
ועצה"מ : אַשְׁכִּיר חצי מדם : דברי' לב
ההתפעל : עד מתי תִּשְׁתַּכָּרִין ש"א א
(זיך אלס בעטרונקען בעטראגען) :
שֵׁכָר שת"ז למשקים חזקים :
יין וְשֵׁכָר (שטארקע בע= ויקרא י
רויטענדע געטרענקע) :
שִׁכֹּר שת"ז לסובא : והוא ש"א כה
שִׁכֹּר עד מאד (בע=
טרונקען, בערויסט) : ויחשבה שם א
עלי לְשִׁכֹּרָה : הקיצו שִׁכּוֹרִים : שִׁכֹּרֵי יואל א
אפרים · ומ"א ש"מ : שִׁכָּרוֹן ויגון : ישעי' כח
יחזק' כג
אֶשְׁכָּר שת"ז למנחה : אֶשְׁכָּר תהלי' עב
יקריבו (פרעזענט ·
געשענק) : השיבו אֶשְׁכָּרֵךְ : יחזק' כז

יכנה דברי מליצה כן, וכן :
תהלי' מה משכיל שיר ידידת' ויש עניינו
בר"א ג מראה: ונחמד העץ להשכיל
(אנזעהען), (בעטראכטען) :

שֵׂכֶל או שֶׂכֶל שמ"ז או תה"ש:
ד"ה כב יתן לך שכל ובינה (איינ-
משלי יט זיכט): שכל אדם האריך אפו :
איוב ז כי לבם צפנת משכל (איינזיכט) :
משלי יג שכל טוב יתן חן' יתכן לפרש
דברי חן ומליצה בדבריו (פאר-
שם כג טראג), וכן: פן יבוז לשכל מליך:
שם יב לפי שכלו יהלל איש (פער-
שם ג שטאנד): ומצא חן ושכל טוב
(גונסט, אנזעהן) פי' בו המראה,
ש"א כה וכן: והאשה טובת שכל (גוט
אויסזעהען) מן הסתכלות כאמרם
אל תשתכל בקנקן' ובא המקור
משלי א מן הפיעל במקום תה"ש: לקחת
מוסר השכל (לעהררייך):

שכם

הִשְׁכִּים פ"ע בניינו הפעיל,
והוא תאר הפעל
הבא בדמות פעל להגביל בפעל
הנכלל בו קדימה בזמן וזריזות :
איוב א והשכים בבקר (זיך פריה אויפ-
מאכן) עניינו השכים לקום, כמו :
תהלי' קכז שוא לכם משכימי קום: השכם
ש"א יז והערב' ובא על השנות פעולה
ירמי' ז בשקידה ובתמידות: ואדבר אליכם
השכם ודבר (היינטעראיינאנדער,
אימערפארט) תכיפות דבור על
שם-שם דבור: יום השכם ושלוח: השכם
שם יא שם לב והעד (ווידרהאלטע אהן): השכם
שם כה ולמדי' ובא: אשכים ודבר' ובא
הושע ו במקו' תה"פ או תה"ש לבד וכטל
משכים

משכים הולך: בבקר השכים. משלי כז
ובא: אכן השכימו השחיתו כל צפני' ג
עלילותם, ע"ד מענין הסכמה
(איבראיינשטימען) השוו בעצה
להשחית עלילותם:

שְׁכֶם שת"ז נרדף עם כתף צד:
וישימו על שכם שניהם בר"א ט
(שולטער): על שכמי אשאנו: איוב לא
על שכמם: כתפי משכמה תפול' שמות יב איוב לא
ויש עניינו חלק או צד: שכם בר"א מח
אחד על אחיך (טהייל): לעבדו צפני' ג
שכם אחד' וע"ד ג"ז בהסכמת
עצה אחת (איינשטימיג), כמו
שהשחיתו בהסכמה כן ישובו
בהסכמה' ומזה שם *הסכמה
הנמצא בתל' ובדב"א, בחלוף
שי"ן בסמ"ך, כמנהג בהרבה'
ומ"א: כי תשיתמו שכם, לצד תהלי' כא
לירות שם חיציו, כמו צדה אורה,
וז"ש הר"מ(זייטע) ובתוספת ה"א:
דרך ירצחו שכמה (דאס זייטע) הושע ו
ישימו גבול צד ידוע לרצח שם'
או הוא ג"כ מל' הסכמה' וכמו
פה אחד, יד אחד, כן שם אחד
על הסכמת חברה לעצה אחת:

שכן

שָׁכֵן פע"ו וב"ב' הקל עומד
ענינו חנייה ושריה ודירה
ועכבה במקום אחד במנוחה
זמן רב: וישכן תחתיו (רוהיג, ש"ב ז
וואהנען): ובין כתפיו שכן (פער- דברים לג
ווילען)' ובא על ישיבת עראי :
והוא שכן באלני ממרא (פער- בר"א יד
ווילען, זיך אויפהאלטען): השכוני שופטי' ח
באהלים, כמו שוכן: כל יושבי ישעי' יח
תבל

מ"ב ד אל תַּשְׁלֶה אותי (טייטען, פֿאַלטש
האָפֿפֿנונג מאַכען) · ועד"זי"ל ישל
אלוה נפשו יתעה אותו בתקות
שוא· כמו שהחונף מתעה אלוה
בחניפיו· ותרג' שגגה שלותה:

שַׁל שמ"ז ענינו שוגג וטעות:
ש"ב ו ויכהו שם האלהים על
הַשַּׁל (אירטהום, פֿעהלער,
איסגריף, פֿערגעסענהייט) וקרוב
שם ג לו: לדבר אתו בַּשֶּׁלִי (שׂווא,
פֿערשטעקט, טייטער):

איוב טז **שָׁלֵו** תח"ש או הפעל: שָׁלֵו
הייתי (רוהיג, גליקליך):
שם כ לא ידע שָׁלֵו בבטנו (רוהע) שמ"ז·
ירמי' מט ומ"א: אל גוי שְׁלֵיו יושב לבטח
איוב כא (פֿרידפֿערטיג)· שלאנן וְשָׁלֵיו:
תהלי' עג וְשַׁלְוֵי עולם· ובס"נ: יושבת
זכרי' ז וּשְׁלֵוָה:

משלי יז **שַׁלְוָה** שמ"נ: טוב פת חרבה
וְשַׁלְוָה בה (רוהע,
ירמי' כב פֿרידע): דברתי אליך בְּשַׁלְוֹתַיִךְ·
משלי א ויש ענינו שגגה: וְשַׁלְוַת כסילים
תאבדם (אירטהום, רואהייט,
אונווּיססענהייט)· וי"מ אותו
כפשוטו, ומשובה מענין שובה
תהלי' ל ונחת· ובא בליה"א: אמרתי
בְשַׁלְוִי:

שִׁלְיָה שת"נ לכיס שבו הילד
דברי' כח במעי אמו: וּבְשִׁלְיָתָהּ
היוצאת מבין רגליה (נאַכגעבורט):
שלהבת ע"ש להב:

שלו

תהלי' קה **שְׂלָו** שם עוף: ויבא שְׂלָו
שמות טז (וואַכטעלן): ותעל הַשְּׂלָו:
במדבר יא ויגז שַׂלְוִים:

שלח

שָׁלַח פ"יהכ"ב הקל ענינו
שליחות והושטה: אשר במדבר יג
שָׁלַח משה לתור (שיקקען): צדה תהלי' עח
שָׁלַח להם לשבע: הנה שָׁלַחְתִּי בראש' לח
את הגדי (זענדען, שטעקען) כי
כל שליחות בקל שליחות דברים
או מתנה או לעשות דבר, ולשוב
אל שולחו: אני שֹׁלֵחַ את כל שמות ט
מגפותי, הרחבה בלשון: פיך תהלי' נ
שָׁלַחְתָּ ברע. שָׁלַח אש בעצמותי: איכה א
שָׁלַח אותות: וְשֹׁלֵחַ מים ע"פ תהלי' קלה איוב ה
חוצות: יִשְׁלַח דברו וימסם: תהלי' קמז
יִשְׁלַח דברו וירפאם, כלם מליצה שם קז
והגזמת הלשון: את אשר תִּשְׁלַח שמות לג
עמי: אתה שָׁלוּחַ אל בית ישרא': יחזק' ג
מנחה היא שְׁלוּחָה· ושליחות בראש' לב
יד ענינו פשוט: שְׁלַח ידך (אויס- שמות ד
שטרעקקען): וַיִּשְׁלַח ידו ויקחה: בראש' ח
והבא בקשור ב' או אל ענינו
פשיעה ובגידה ופגיעה לרעה:
אם לא שָׁלַח ידו במלאכת רעהו שמות כב
(זיך פֿערגרייפֿען): אם תשנו יד נחמי' יג
אֶשְׁלַח בכם (בעשטראַפֿען): לא ש"א כד
אֶשְׁלַח ידי בארני: ויבקשו לִשְׁלֹחַ אסתר ב
יד במלך: רק אליו אל תִּשְׁלַח איוב א
ידך: לא יִשְׁלְחוּ הצדיקי' בעולתה תהלי' קכה
ידיהם:

הנפעל: וְנִשְׁלַח ספרים: אסתר ג

הפיעל ענינו שלוח איש אל
נפשו לצאת חפשי וגרוש ופטורי',
ולויה, והפשטה, וגדול, וכדומה:
שִׁלַּח איש לאהלו (פֿאָרטלאַססען ש"א יג
לאַססען, פֿרייא לאַססען, ענט-
לאַססען): ולא שִׁלַּח את העם: שמות ט

שכר

שָׂכַר פ"י גב"ב׳ הקל ענינו שכירות : כי שָׂכֹר — בר"א ל
נחמי׳ ו שְׂכָרְתִּיךָ (איהטען) : וסנבלט
יהס ז שְׂכָרוֹ : שָׂכוּר הוא : וַיִּשְׂכֹּר עליו
יםס יג את בלעם : וַיִּשְׂכְּרוּ צרף : וְשֹׂכֵר — ישעי׳ מו
משלי כו כסיל וְשֹׂכֵר עברים ׳ ובסמ"ך :
עזרא ד וְסֹכְרִים עליהם יועצים (בעזאהלן):
ש"א ב הנפעל: שבעי׳ בלחם נִשְׂכָּרוּ :
ההפעיל בתל׳: הַמַּשְׂכִּיר בית לחבירו (פעראיהטען) :
חגי א ההתפעל: וְהַמִּשְׂתַּכֵּר מִשְׂתַּכֵּר אל צרור נקוב (זיך למהן פער-דיהנגן) נופל על מקבל השכר:
שָׂכָר חה"ש לתשלום המלאכ׳:
במדב׳ יח כי שָׂכָר הוא לכם (לאהן,
דברי׳ טו בעזאהלדנג):כי משנה שְׂכַר שכיר:
בר"א טו שְׂכָרְךָ הרבה :
משלי יא שֶׂכֶר גב"מ: וזורע צדקה שֶׂכֶר אמת (בעלאהנונג) ׳ וע"א:
ישעי׳ יט ועשי שֶׂכֶר אגמי נפש ע"ש סכר פי׳ אחד :
שמות כב שָׂכִיר שת"ז : אם שָׂכִיר הוא
ויקרא כה (געמיטהעט) : כימי
איוב ז שָׂכִיר יהיה (טאגלעהנר): וּכְשָׂכִיר
ויקרא כה יקוה פעלו : כִּשְׂכִיר שנה בשנה ׳
ישעי׳ ז ובס"נ : בתער הַשְּׂכִירָה (געמיט-העט , בעזאלדעט) כי הוא כנוי לחיל אשור :
בר"א כט מַשְׂכֹּרֶת חה"ש לשכר : מה מַשְׂכֻּרְתֶּךָ (פער-
רות ב דינסט, לאהן) : ותהי מַשְׂכֻּרְתֵּךְ שלמה:

שלב

שִׁלֵּב פ"י בבנין פיעל׳ ענינו חבר ב׳ חתיכות אחד שתי ואחד ערב׳ , כענין דפי הארגז ׳ שמכוונים יתדות הדפין שתי בערב: מְשֻׁלָּבֹת אשה ׳) אחותה שמות כו (פוגען) ׳ ונ"ל כי זה קרוב לשרש צלב בארמית, נקרא כן העץ שעשוי עץ אחד בארך ועץ אחד ברוחב משלב בתוכו ועליו היו תולים הנתלים ע"ש צלם :
שְׁלַבִּים שת"ז לחווקי׳ ההולכי׳ בערב ונכנסים בעמודי השתי : בין הַשְׁלַבִּים (פוגען) : מ"א ז

שלג

שֶׁלֶג שע"ז ידוע: הנותן שֶׁלֶג תהלי׳ קמז כצמר (שנעע) והפעל ממנו : תַּשְׁלֵג בצלמון (ווייס שם סח זיין, גלענלען וויא שנעע) :

שלה

שָׁלָה פע"ו גב"ב׳ הקל ענינו מנוחה ושקט : אויביה איכה א
שָׁלוּ (רוהיג זיין, פרידע האבען) :
שָׁלוּ כל בוגדי בגד (גליקליך לעבען) ; ירמי׳ יב
לא שָׁלַוְתִּי ולא שקטתי : יִשְׁלָיוּ איוב ג
אהלים לשדדים : יִשְׁלָיוּ אהביך ׳ יםס יב תהלי׳ קכב
ופ"א יוצא : כי יֵשֶׁל אלוה נפשו איוב כז
(רוהיג לעבען לאססען) לד"ק וע"ש נשל פ"א :
הנפעל : עתה אל תִּשָּׁלוּ ד"ה ב כט
(רוהיג זיין) פי׳ לא תנוחו ׳ וי"מ אותו מל׳ שגגה ושכחה ועצלות (נאכלעסיג זיין) וי"מ ער"ו הקל כי יֵשֶׁל אלוה נפשו , ישכחהו ויעזבהו ׳ וי"מ אל תשלו לעשות שגגה (איינען פעהלער בעגעהען):
ההפעיל : ג"כ מענין טעות :
אל

ד"ה ב לג חרב אודקר: ויעש שֶׁלַח לרב
סם כג (טווערד, דאלך): ואיש שִׁלְחוֹ
נחמי' ד בידו: אִישׁ שִׁלְחוֹ המים, וי"א
כי הוא תאר לבגדים המפשטים
מגופו. ובארמ' ובתל' נקרא עור
הבהמה הנפשטה שַׁלְחָא.
ומפשיט עורות שַׁלָּח. ויש שם
ש"ה ד נרדף לנטישות הסעיפים: שְׁלָחַיִךְ
ישעי' יו פרדס רמני' (צווייגען): שְׁלֻחוֹתֶיהָ
נטשו (ראנקען). ובתל' נקרא
שדה ההר בית הַשְּׁלָחִין, שצריך
להשקותה כשלוה מים:

שִׁלּוּחַ שמ"ז לפעולה שליחות
שמות יח ופטור: אחר שִׁלּוּחֶיהָ
(פארטשיקקען). וע"א ברבוי
מ"א ט ענינו מתנת נשואים: ויתנה
שִׁלּוּחִים לבתו (איטגיפט, אויס-
טטייער) מן פעל ושלשים, בנות
מיכה א שלח חוצה: לכן תתני שִׁלּוּחִים,
תקרבת מתנ' וי"מ אחר שלוחיה,
אחר נשואיה:

מִשְׁלָח תה"ש כשהוא מחובר
ליד ענינו, כל עסק
והשתדלות האד' להגיע פרנסתו:
דברים טו בכל מִשְׁלַח ידך (געווערב) ומ"א:
ישעי' יא אדום ומואב מִשְׁלוֹחַ ידם (איי-
גענטהום, געווערב) כקנין אדם
שמשלח בו ידו לפי חפצו. ובלי
סם ז יד: לְמִשְׁלַח שור, מן ושלח את
בעירו, להתפשט שם למרעה,
כי כן בש"ל יאמר (אויסטרייבן).
אסתר ט וע"א: וּמִשְׁלוֹחַ מנות (פער-
תהלי' עח טהיילען). ובס"נ ע"א: מִשְׁלַחַת
קהלת ח מלאכי רעים (טיקקונג): ואין

מִשְׁלַחַת במלחמה (ענטלאססען)
פטורים והצלה להיות חפשי,
וי"ל עוד, כי משלחת הוא בכוון,
ובמלחמות החרב הורגת בלי
הבחנה. וי"מ חרב:

שֻׁלְחָן שת"ז לכלי: ועשית שמות כה
שֻׁלְחָן (טיש). ובא
במקום המאכל הערוך עליו:
תערך לפני שֻׁלְחָן (טאפעל, תהלי' כג
אמאהלצייט): יהי שלחנם לפניהם תהלי' סט
לפח: ואדבעה שֻׁלְחָנוֹת לעולה: יחזק' מ

שלט

שָׁלַט פ"יבב"ב. הקל ענינו
ממשלה וכח, וקשירו
בבי"ת: אשר שָׁלַט האדם באדם קהלת ח
(שאלטען, וואלטען, הערדשען):
וְיִשְׁלַט בכל עמלי: יִשְׁלְטוּ סם ב
אסתר ט היהודים:
ההפעיל: וְהִשְׁלִיטוֹ לאכל קהלת ה'
ממנו (דיא מאכט געבען): ואל תהלי' קיט
תַּשְׁלֶט בי כל און, התגברות כח
היצר לחטא:

שְׁלָטִים שת"ז למגן: את מ"ב יא
החני' ואת הַשְּׁלָטִים
(טילד): כל שִׁלְטֵי הגבורים: ש"ה ד
שִׁלְטֵיהֶם תלו: יחזק' כז

שַׁלִּיט שת"ז: אין אדם שַׁלִּיט קהלת ח
ברוח (הערדשער,
אונטערהאבער): הוא הַשַּׁלִּיט בראש' מב
(פערוואלטער): מעשרה שַׁלִּיטִים: קהלת ז
אשה זונה שַׁלֶּטֶת, לפירש"י יחזק' יו
שיצרה שליט בה (אויסגעלאס-
סענעסטע). ולפרד"ק שליטה בכל
הלבבו' ביפי' (אייגענהערדטיגע):

איוב לט מִי שִׁלַּח פרא חפשי : וְשִׁלְּחוֹ
ש"א כד בדרך טובה : וְשִׁלְּחָהּ מביתה
דברים כד (פארטשאפפען) , בגט ' ובא פ"א
מדעטי' יג על הנשיאון : ושלשים בנות שִׁלַּח
החוצה (אויסהייראטען) לפי
שהאשה משולחת מבית אביה
והשאר בבית בעלה ולא תשוב
איוב כב עוד : אלמנות שִׁלַּחְתָּ ריקם :
שופטי' כד אשר שִׁלַּחְתִּי מן המקום (פער-
בראשי' כו טרייבען) : וַתְּשַׁלְּחוּנִי מאתכם :
שמואל ב ס וַיְשַׁלְּחוּ מן המחנה : למה זה
ש"ב ג שִׁלַּחְתּוֹ (ענטקאמען לאססען) :
כס יט שִׁלַּחְתָּנִי למה זה. אמיתך (לאז
לאססען) ' ומה שהוא עזיבה
שופטים כד ברשות עצמו : וְשִׁלַּחְתָּהּ לנפשה
(זיך זעלבסט איבערלאססען) :
תהלי' פא וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בשרירות לבם : מְשֻׁלָּח
ישעי' כז ונעזב : ונער מְשֻׁלָּח מביש , נעזב
משלי כט מהשגחת אבותיו ללכת באות
נפשו ' וכן יאמר על המגיע איזה
ויקרא יו דבר למקום שלא ישוב : וְהַמְשַׁלֵּחַ
את השעיר , המביא בידים ' ובא
שמות טו על החרה איזה כח : תְּשַׁלַּח
יחזק' ז חרונך (אויסלאססען) : וְשִׁלַּחְתִּי
ויקרא כו אפי בכם : וְשִׁלַּחְתִּי דבר : את
שמות כג אימתי אֲשַׁלַּח לפניך , והרבה
תהלי' קו שליחות בפיעל לרעה : וַיְשַׁלַּח
ישעי' י רזון בנפשם , פגיעה : בגוי חנף
איוב ח אֲשַׁלְּחֶנּוּ : וַיְשַׁלְּחֵם ביד פשעם ,
כס יד מיתה : משנה פניו וַתְּשַׁלְּחֵהוּ
בראשי' כד ובא על לויה : וַיְשַׁלְּחוּ את רבקה
כס יח (בעגלייטען) : הלך עמם לְשַׁלְּחָם '
איוב ל ומ"ש הפשט וחליצה : ורסן מפני
שִׁלֵּחוּ (אבציהען , אבגעוואהנען) '
והפשיט חרג' ואשלה ' ופ"ט
את בגדיו וישלח ית לבושיה '
ומ"ש דחיפה : רגלי שִׁלֵּחוּ (פער- כס כס
דרענגען , פערשטאססען) ' ומ"ש
גרוי ושסוי : איש תהפוכות משלי יו
יְשַׁלַּח מדון (רייטצען) : הנני ירמי' ח
מְשַׁלֵּחַ בכם נחשים ' ויש מ"ש
התפשטות וגדול בצמיחה : ועל כס יז
יובל יְשַׁלַּח שרשיו (ערשטרעק-
קען) : תְּשַׁלַּח קציריה עד ים : תהלי' פ
וַתְּשַׁלַּח פארות : ודליותיו שִׁלְּחָה יחזק' יז
לו : ממים רבים בְּשַׁלְּחוֹ (טרי- כס כס
בען , אויסברייטען) : ופרע לא כס כס מד
יְשַׁלֵּחוּ (לאנג וואכסען לאססען) '
ושאר הגות הלשון : לְשַׁלַּח ש"א כ
למטרה : הַמְשַׁלֵּחַ מעינים בנחלים : תהלי' קד
ואת העיר שִׁלְּחוּ באש : שִׁלְּחוּ שופטי' כ
באש מקדשך : וְשִׁלַּח את בעירה תהלי' עד
(אנ לאססען) : מְשַׁלְּחֵי רגל השור שמות כב
והחמור כלם ל' התרה להתפשט' ישעי' לב
וְשִׁלַּח לכם את אחיכם : פי' יוסף בראש' מג
יפטירהו ויתירהו ללכת :
הפועל : בעמק שֻׁלַּח ברגליו , שופטי' ה
התפשטו' בכל העמק : כי שֻׁלַּח איוב יח
ברשת ברגליו : וציר בגוים שֻׁלָּח עובדי' א
בבי"ת לרעה , וכן : ומלאך אכזרי משלי יז
יְשֻׁלַּח בו : בפשעכם שֻׁלְּחָה אמכם ירמי' ג
(פערטריבען ווערדען) : והאנשי' בראש' מד
שֻׁלְּחוּ (ענטלאססען ווערדען) :
ההפעיל ג"כ התרה ונתינת
רשות להתפשט ' או גרוי ושסוי :
וְהִשְׁלַחְתִּי בכם חיה (לאז לאס- ויקרא כו
סען) : וְהִשְׁלַחְתִּי רעב בארץ : עמוס ח
וְהִשְׁלַחְתִּי ביהודה רצין (רייטצען) מ"ב טו
בבי"ת לרעה :
שֶׁלַח יש שת"ז לכלי זין כמו
חרב

שלם

שָׁלֵם פע"ו הב"י הקל א) יש
ענינו גמר דבר ומלאו
בר"א טו בכמותו: כי לא שָׁלֵם עון האמרי
ישעי' ס (גאנץ, פאלל זיין): וְשָׁלְמוּ ימי
אבלך (אויפהערען, צו ענדע זיין)
כי הבא עד קץ כמותו הוא שלם
מ"א ז ונפסק: וַתִּשְׁלַם כל המלאכה
(פאללענדעט זיין, פערטיג זיין)
איוב ט ב) ויש ענינו תמימות: מי הקשה
אליו וַיִּשְׁלָם (גאנץ בלייבען) והוא
קרוב למה שלפניו, כי ע"א בל"ע
על נעשה שלם אחר שלא היה
שם כב ועל השאר שלם: הסכן נא עמו
תהלי' ז וּשְׁלָם, ל' שלוה: אם גמלתי
שׁוֹלְמִי רע (פרידפערטיג):
מ"א ז הפיעל מ"ש מע"א: וְשִׁלַּם
את הבית (פאללענדען) ומ"ש
איוב ח מע"ב: וְשִׁלַּם נות צדקך (פאלל-
קאממען מאכען, פרידליך רו-
ישעי' מב הען לאססען): מי עור כִּמְשֻׁלָּם,
י"מ כשלם בחושיו, וי"מ כשלם
במדות וביושר: ג) ויש ענינו
ויקרא ה גמול ופרעון חוב: וְשִׁלַּם אתו
בר"א מד בראשו (בעצאהלען): למה שִׁלַּמְתֶּם
שמות כא רעה (פערגעלטען): שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם
איוב לד שור: כי פעל אדם יְשַׁלֶּם לו:
משלי יא הפועל: הן צדיק בארץ יְשֻׁלָּם
(בעצאהלט, בעלאהנט ווערדען):
תהלי' סה ולך יְשֻׁלַּם נדר: הַיְשֻׁלַּם תחת
ירמי' יח טובה רעה:
איוב כג ההפעיל מ"ש מע"א: כי
יַשְׁלִים חקי (פאללענדען, פאלל-
ישעי' מד ציהען, גאנץ מאכען): ועצרת
שם שם מלאכיו יַשְׁלִים (אויספיהרען): וכל
חפצי

חפצי יַשְׁלִים, ומ"ש מע"ב: מיום שם לח
ועד לילה תַּשְׁלִימֵנִי (געזונד מא-
כען): גם אויביו יַשְׁלִים אתו משלי טז
(פרידע מאכען): וַיַּשְׁלִמוּ את ש"ב י
ישראל: לא תַשְׁלִים עמך: דברי' כ
ההפעל מע"ב: וחית השדה איוב ה
השְׁלְמָה לך:
שָׁלֵם תה"ש או הפעל: ויבוא בר"א לג
יעקב שָׁלֵם (גאנץ, גע-
זונד): והיה לבבכם שָׁלֵם (אויפ- מ"א ח
ריכטיג) כמו תמים: שְׁלֵמִים הם בר"א לד
אתנו: אם שְׁלֵמִים וכן רבים נחום א
ובס"נ: אבן שְׁלֵמָה וצדק (וואל- דברי' כה
טיג, ריכטיג): אבן שְׁלֵמָה מסע מ"א ו
(גאנץ): גלות שְׁלֵמָה (פאלל- עמוס א
שטענדיג): אבנים שְׁלֵמוֹת: דברי' כז
שָׁלוֹם יש שמ"ז: שָׁלוֹם לכם בר"א מג
אל תיראו (פרידע,
וואהלזיין): כי שָׁלוֹם בין יבין: שופטי' ד
וישם לך שָׁלוֹם (וואהלשטאנד, במדב' ו
גליק): הֲשָׁלוֹם אביכם (וואהל- בר"א מג
בעפינדען): שָׁלוֹם את רעהו ידבר ירמי' ט
(פריינדליך): דברו לְשָׁלוֹם: ודובר בר"א לז
שָׁלוֹם (וואהל): לא תדרש שְׁלֹמָם: אסתר י דברי' כג
השיבה אתהן בְּשָׁלוֹם (מיט גו- שופטי' יא
טען ווילען): ואיש שְׁלוֹמִי (טרוי- תהלי' מא
טער, אויפריכטיגער פריינד):
ומ"א: הגלת שְׁלוֹמִים, שמ"ז: ירמי' יג
אנכי שְׁלֻמֵי אמוני ישראל: והתאר: ש"ב כ
שלח ידו בִּשְׁלֹמָיו: וְלִשְׁלוֹמִים תהלי' נה
למוקש: מוסר שְׁלוֹמֵנוּ עליו: שם סט ישעי' נג
שִׁלֵּם שמ"ז לתשלום גמול:
לי נקם וְשִׁלֵּם (פערגעל- דברי' לב
טונג) ומ"א: באו ימי הַשִּׁלֻּם: הושע ט
והשופט בַּשִּׁלּוּם: שְׁנַת שִׁלּוּמִים מיכה ז ישעי' לד
ובס"נ

קהלת ח שִׁלְטוֹן שמ"ז : דבר מלך שִׁלְטוֹן (מאַכטשפרוך) :
שם שם ואין שִׁלְטוֹן ביום המות :

שלך

הִשְׁלִיךְ פ"י בב"ב ההפעיל
במדב' לה ענינו זריקה : הִשְׁלִיךְ עליו כלי (ווערפען) ר"ל להזיקו :
ירמי' ז וְהִשְׁלַכְתִּי אתכם מעל פני (וועג-
איכה ב ווערפען) בבזיון : הִשְׁלִיךְ משמים
מ"א יד ארץ : ואותי הִשְׁלַכְתָּ אחרי גויך :
ירמי' יד ותהי נבלתו מֻשְׁלֶכֶת, כי רוב ענין הפעל הזה השלכת דבר מצד מאס ואין חפץ בו · ובפרט כשבא בקשור מ"ם, ולא נזכר המקום שאליו השליך · זולתי בקשור על או אל הוא לכוונה מיוחדת :
תהלי' נה הַשְׁלֵךְ על יי יהבך (איבערלאס-
שם ס סען) : על אדום אַשְׁלִיךְ נעלי ·
תהלי' ב ומ"ש פריקה : וְנַשְׁלִיכָה ממנו
איוב עו עבתימו (אבווערפען) : וַיַּשְׁלֵךְ
שופטים יח בזות נצחו : וַיַּשְׁלֵךְ להם יהוש'
שופטי' ט גורל · ומ"ש הגות בלשון : וַיַּשְׁלֵךְ את נפשו מנגד (זיך דער לע-בענסגעפאהר אויסזעטצען) ע"ש נפש :
דניאל ח ההפעיל : וְהֻשְׁלַךְ מכון קדשו ·
ישעי' יד הֻשְׁלַכְתָּ מקברך · ובחבור על
תהלי' כב לבטחון : עליך הָשְׁלַכְתִּי מרחם · לטוב :

שַׁלֶּכֶת שמ"נ ענינו נפולת
ישעי' ו הפרח : אשר בְּשַׁלֶּכֶת מצבת בם (אבווערפען דער בלוטהע) · וי"א שהוא שם השער
ד"ה א כו בבה"מ מן : שער שַׁלֶּכֶת :
ויקרא יא שָׁלָךְ שם עוף טמא : ואת הַשָּׁלָךְ ואת הינשוף (פיש-רייגער) :

שלל

שָׁלַל פ"י בב"ב הקל ענינו גזל ולקיחה ביד חזקה :
יחזק' כט וְשָׁלַל שללה (רויבען) : אתה
חבקוק ב שַׁלּוֹתָ גוים רבים : וְשָׁלְלוּ ארת
יחזק' לט שֹׁלְלֵיהֶם : יְשָׁלּוּךָ כל יתר עמים :
רות ב וגם של תָּשֹׁלּוּ לה · מן הצבתים (הערויסרייסען) פי' יתלשו בחזקה מן העמרים כשולל דבר בחזקה · וע"ד נ"ל כי כבר מצאנו גזרת הכפולים, כשבאים ע"ד השלמים מובנו טבעי וע"ד הכפולים מובנו מוסרי, כמו סָבַבְתִּי סַבּוֹתִי · כן שלל בשלמות הוא לקיחה ביד חזקה, וע"ד הכפולים הוא שיעשו עצמם משוללי הזכרון בשבילה · ועד"ז :
ישעי' נט ההתפעל : וסר מרע מִשְׁתּוֹלֵל (זיננלאז) , משולל הדעת והשכל :
תהלי' עו אֶשְׁתּוֹלְלוּ אבירי לב :
בראש' מט שָׁלָל יש ת"ז לבזה : ולערב יחלק שָׁלָל (בייטע, רויב) : את שְׁלַל אויבך : ואסף
דברי' כ
ישעי' לג שְׁלַלְכֶם · ובא גם על ריוח ומותר לאדם ביגיעי כפו : וְשָׁלָל לא
משלי לא יחסר (געווין) : כמוצא שָׁלָל רב :
תהלי' קיט
ירמי' כא והיתה לו נפשו לְשָׁלָל :

שׁוֹלָל תה"ש למחוסר דעת :
מיכה א אילכה שׁוֹלָל (זיננלאז) :
איוב יב מוליך יועצים שׁוֹלָל, וגם אשר היה להם דעת הם כמשוללים ממנה :

יחזק׳ ס שְׁלִשְׁתֶּיךָ מדבר ימותו ׳ ושמוש
שמות המספר ע׳ תל״ע (⁹ קלו) :

שם

שֵׁם שע״מ, וענינו כנוי דבר
בסמניו או בשם מיוחד :
ברא׳ ב / משלי ל שֵׁם האחד (דער נאמע) : מה
שְׁמוֹ ומה שֶּׁם בנו ׳ ובא במקום
דברים יח העצם: ידבר בְּשֵׁם אלהים אחרי׳:
ירמי׳ כט אשר שלחת בִּשְׁמְכָה ספרים ;
מלאכי א מוקטר ומגש לִשְׁמִי ׳ פי׳ הכוונה
תמיד לעצם שהוא אל בורא
כל, ידמהו איך שידמהו הכוונה
ברא׳ כו / שם כח טובה: ויקרא להן שֵׁמוֹת : ואלה
שְׁמוֹתָם ׳ ובא לענין תהלה ופאר:
שם יא ונעשה לנו שֵׁם (בעריהמט מאַ-
כען) ׳ כי דבר מפאר ומפורסם
יש לו קול והכל יודעים שמו :
קהלת ז טוב שֵׁם משמן טוב, עיין באור
ברא׳ ו שם: אנשי הַשֵּׁם (בעריהמט) :
כי אתן אתכם לְשֵׁם ולתהלה
צפני׳ ג (רוהם, רוהמן) : ועשיתי לך שֵׁם :
ש״ב ז וקרא שֵׁם בבית לחם: ולשום
רות ד / ש״ב ז לו שֵׁם: ויצא שֵׁם דויד בכל
ד״ה א יד הארצות: ייטב אלהים את שֵׁם
מ״א א / איוב יח שלמה משמך: ולא שֵׁם לו על
שם ל פני חוץ ׳ והפכו: בני בלי שֵׁם
דברים כב (עהרלאז) ; והוציא עליה שֵׁם רע :
יחזק׳ כב טמאת הַשֵּׁם, ובא על הזכרון ;
ישעי׳ נו שֵׁם עולם אתן לו (אנדענקען) :
שם שם / משלי י יד וָשֵׁם טוב: וְשֵׁם רשעים ירקב
תהלי׳ ט לעמת זכר: שְׁמָם מחית; ברור
שם קט אחר ימח שְׁמָם, כי אין זכר
לאדם אחרי העדרו כ״א בשמו :
ש״ב יד וכן נקראו הבנים שם ; שֵׁם
ישעי׳ יד ושארית על פני האדמה ; שֵׁם

ושאר ׳ ובא שֵׁם סתם להורות
שם המיוחד: את הַשֵּׁם ויקלל, ויקרא כד
הוא שם בן ד׳ ע״ש נקב: את דברים כח
הַשֵּׁם הנכבד, והרבוי: ויקרא ברא׳ ב
האדם שֵׁמוֹת: שְׁמוֹת בני ישרא׳ : שמות א
שָׁם תה״פ להגביל בפעולה
המקום הפך פה: וישם ברא׳ ב
שָׁם את האדם (דאזעלבסט, דאָ-
היין, דארט) ׳ כי הוא מרמז על
מקום נזכר מלפנים ׳ לגור שָׁם שם יט
ר״ל כשנזכר השם וישוב לזכרו
בעבור הפעל שמוסיף עליו, ולכן
יבוא לרוב בהצטרפו׳ מלת אשר ,
והוראת מלת שם כמובנו : ואין שמות יב
בית אשר אין שָׁם מת (דארין) :
אשר אתם שָׁם: אשר הוא חונה שם שם / שם יח
שָׁם; ושמת שָׁם את הארון : שם מג
באשר הוא שָׁם, במקום אשר ברא׳ כא
הוא שם, ולד״ק הוא על הזמן
אשר הוא כן ׳ ובתוספ׳ ה״א :
יפלו שָׁמָּה; ובא שָׁמָּה: שָׁמָּה ברא׳ יט / שם כ
תביאו, וכמ״ם השמוש: אשר דברים כג
לקח מִשָּׁם (פאן ווּעלכער) : וקמץ ברא׳ ג / ויקרא ב
מִשָּׁם, על החומר: מִשָּׁם רועה ברא׳ מט
אבן ישראל, על זמן כמו מאז :
וי״מ על המקום כהרכו, ר״ל
מבית האסורים ׳ ולה״א משם על
יעקב ׳ ובא ג״כ לרמוז על מקום
שלא נזכר מלפנים, אך ידוע
מעצמו: שָׁם רשעים חדלו רגז : איוב ג
קטן וגדול שָׁם הוא : וערום שם שם / שם א
אשוב שָׁמָּה: ועל כל המעשה קהלת ג
שָׁם, רומז למקום מוגבל לשכר
ועונש ׳ ובא שלא על מקום ידוע :
שָׁם יצעקו ולא יענה: איוב לה

ושאר שמים

וְשַׁלְמַת רשעים תראה: תהלי' נח ובס"נ
ורודף שַׁלְמֹנִים (בעלאה- ישעי' א ומ"א:
נונג) · ומ"א: שובי השולמית ש"ע ז
(יערוזאלאיטרין):

שֶׁלֶם תאר לקרבן הבא לשלם נדר נדבה, או לשמח'
ושלום ואהבה: וְשֶׁלֶם מריאכם עמוס ה
(פריידענאפפער): זבחים שְׁלָמִים: שמות כד
זבחי שְׁלָמִים עלי: משלי ז

שלם

שַׂלְמָה שם מלבוש עליון כמו
שמלה: שה וְשַׂלְמָה שמות כב
(קלייד,אמנטעל): ושַׂלְמוֹת בלות: יהושע ט
שַׂלְמֹתֵיהֶם לא בלו: נחמי' ט

שלף

שָׁלַף פ"י בנינו קל ענינו הוצאת
דבר מתוך דבר שהוא
תקוע בו: שְׁלַף החרב (הערויס- שופטי' ג
ציהען): שְׁלַף ויצא מנוה: איש רות ג
שֹׁלֵף חרב: והרבו שְׁלוּפָה בידו: שופטי' ח במדבר כב
וַיִּשְׁלְפָה מתערה: שלף איש ב"א יז רות ד
נעלו, הוא כסוי מעל · ופ"א
עומד שקדמת שלף יבש, צאתו תהלי' קכט
בגדולו, ע"ש חלץ:

שלש

שָׁלשׁ שם מספר יסודי לנקב'
(דרייא) ולזכר שְׁלשָׁה:
והדבק לשם שְׁלשֶׁת שוה לזו"נ:
שְׁלשֶׁת נשי בניו: שְׁלשׁ מאות נח' ז שם ה
שנה: שְׁלשׁ אלה: לִשְׁלשֶׁת שמות כא
ההולכים: לִשְׁלשֶׁת ימים, לאחר מ"ב ג שמות יט
ג' ימים: צאו שְׁלָשְׁתְּכֶם ויצאו במדבר יב
שְׁלָשְׁתָּם · והעשיריות: שְׁלשִׁים ב"ב ג
שנה (דרייסיג) · ומ"א: בְּמִשְׁלשׁ נח' נח
חדשים (בייא נאהע דרייא) · והפעל
מוזה

מוזה: וְשִׁלַּשְׁתָּ גבול ארצך (מין דנלי' יט
דרייא טהייליג טהיילען): שַׁלֵּשׁוּ מ"א יח
וַיְשַׁלֵּשׁוּ (נאך דריטטען מאהל
ווידערהאלען): וְשִׁלַּשְׁתָּ תרד ש"א כ
מאד (דען דריטטען טאג עטוואס
טוהן): ואיל מְשֻׁלָּשׁ (דרייא- נח' טו
יעהרין): והחוט הַמְשֻׁלָּשׁ (דרייא- קהלת ד
דאפפעלט): כי מְשֻׁלָּשׁוֹת הנה יחזק' מב
(דרייא טטאקווערק) · ומ"א: בני נח' נ
שִׁלֵּשִׁים (אורעינקעל) · ומ"א: תמול שמות ה
שִׁלְשֹׁם (פארגעסטערן) יום שלישי
בעבר:

שָׁלִישׁ יש שת"ז לשר נגיד
שהוא במעלה הג'
אחד המלך, שהוא הראש,
ואחריו המשנה, ואחריו השליש:
ויען הַשָּׁלִישׁ (אבערסט, הויפט- מ"ב ז
אמן, פאנדהערר) · וביו"ד היחס:
ראש הַשָּׁלִישִׁי · או חסר מ"ם ש"ב כג
הרבוי: וְשָׁלִישִׁים על כלו: ומבחר שמות יד
שָׁלִשָׁיו וע"א: הלא כתבתי לך שם טו משלי כב
שָׁלִישִׁים (וויכטיגע דינגע, הויפט-
רעגלען) · ויש שם מדת לח ויבש:
וכל בַּשָּׁלִשׁ עפר הארץ: בדמעות ישעי' מ
שָׁלִישׁ · ויש שם כלי זמר על תהלי' פ
תמונת משלש: בשמחה, ש"א יח
וּבְשָׁלִשִׁים (טריאנגאן):

שְׁלִישִׁי שמ"ס סדורי לזכר:
יום הַשְּׁלִישִׁי (דריטטע) נח' ח
ולנקבה: בשנה השלישית: שמוא' מ"א יח
בַּשְּׁלִשִׁית, כפעם ג': שְׁלִישִׁיָּה ש"א ג
למצרים: עגלה שְׁלִשִׁיָּה, שְׁלִישִׁי ישעי' יט שם טו
לבטן: שניים ושְׁלִישִׁים (דריט- נח' ו
טעס טטאקווערק) · והחלקיי:
שְׁלִישִׁיַּת השקל (מיין דריטטעל): נחמי' י
שלשתיך

במדבר ג ימין: ימין ושמאל (לינקס):
איוב כג שמאל בעשותו: ואת שמאלו
נלח׳ מח על ראש (דיא לינקע האנד) · ובא
מ״א ז ביו״ד היחס: את העמוד השמאלי:
ויקרא יד על כף הכהן השמאלית: על
יחזק׳ ד צדך השמאלי · ובא פעל ממנו:
ש״ב יד להימין ולהשמיל (נור לינקן זייטע
זיך וועגדען) והוא הגות הלשון
שאינו נוטה מדברים שאמר מן
יחזק׳ כא האמת: השימי השמילי: ואם
נלח׳ יג הימין ואשמאילה:

שמלה שם מלבוש מעטה
וכסוי כמו שלמה:
ישעי׳ ג שמלה לך (געוואנד, אאנטעל,
היללע-דעקקע), (אקקען, בעטט-
דברים כב טוך): ופרשו את השמלה:
שמות כב שמלתו לעורו: צרורו בשמלותם:
סס יב

שמם

שמם פע״ו וב״ב הקל ענינו
חרבן ושביתה ועמו
הפלאה והשתאה ותמהון וכל
שהוא בקשור על ענינו הפלגת
הפלאה ותמהון על גודל החורבן:
ויקרא כו ושממו עליה (זיך ענטזעטצען):
ירמי׳ ב שמו שמים: כל עבר עליך ישם:
מ״א ט
איוב יז ישמו ישרים על זאת (שטוינען) ·
ובלי קשור על ענינו חרבן:
יחזק׳ לג ושממו הרי ישראל (פערוויסטעט
איכה ה זיין): על הר ציון ששמם (פער-
עדעט) ויתאר לפעמים יתומים
סס א ואלמנות: היו בני שוממים (פער-
ישעי׳ כד וואייזט): כי רבים בני שוממה
ש״ב יג (קינדערלאזע): ושוממה בירת
יחזק׳ לו אבשלום והיוצא: שמות ושאה
אתכם

אתכם (פערהעערן, פערוויסטען):
ישעי׳ מב אשם ואשף יחד ע״ש ישם:
איוב יח הנפעל שוה לקל: על יומו
נשמו אחרונים (ערשטוינען, זיך
ויקרא כו ענטזעטצען): ונשמו דרכיכם
תהי׳ סט משוללים מעובר ושב: תהי
ישעי׳ נד טירתם נשמה: וערים הנשמות
יושיבו · כי עיר בלי יושבים
כאלמנה בלי בנים:
עזרא ט הפיעל: ואני יושב משומם
(בעטייבט, בעטריבט):
איוב טז ההפעיל: השמות כל עדתי
(צערשטערהען) · ר״ל אותי הלאני
הרחיק, מן זרה הלאה, ומקום
תהלי׳ מו עדתי שם שמם מקבוץ: זאת
נוהו השמו (וויסט אאכען) מעולי
ויקרא כו רגל: והשמותי את מקדשיכם
(אונטעלעער אאכען) · כי רוב ענין
השרש הזה שמום אשה מובנים ·
עיר מיושבים, בית מבוא בו:
ש״א ה במדבר כא על האשדודים וישמם: ונשים
יחזק׳ ג עד נפח: משממים בתוכה, כמו
מיכה ו בפיעל: השמם על חטאתיך:
ויקרא כו ההפעל: כל ימי השמה
סס סס איוב כא בהשמה מהם: פנו אלי והשמו
(שטוינן) · וי״א כי משפטו והשמו:
קהלת ז ההתפעל: למה תשומם
מע״ב וי״א שהוא מן נפעל:
דניאל ח ואשתומם על המראה (שטוינען):
תהלי׳ קמג ישתומם לבי · והזרות בנקוד
הרבה כזה:

שממה שמ״נ: והיתה הארץ
ויקרא כו שממה (וויסט, עדע):
ירמי׳ נא סס נא שממה היא מאין אדם: שממות
עולם

שָׁמַיִם שם עכ"ו לגובה רום
הנראה כאויר׳ נרדף
בר"א ח עם מרום, שחקים: את השָׁמַיִם
(היממעל)׳ ובא על הרחוק לבד:
דברים ל אם יהיו נדחך בקצה השָׁמָיִם:
בר"א יא וראשו בַשָּׁמַיִם, כמו: וְהַשָּׁמַיִם
מ"א יח התקדרו: עוף הַשָּׁמָיִם: שְׁמֵי
תהלי׳ קז
נחמי׳ ט הַשָּׁמַיִם וכל צבאם: בִּשְׁמֵי שְׁמֵי
תהלי׳ סח
שם ח קדם: כי אראה שָׁמֶיךָ: את
ויקרא כו שְׁמֵיכֶם כברזל, כי ישמש על העבי׳
ג"כ כמו שחקים ומרום:

שמד

נִשְׁמַד פ"י בב"ב׳ הנפעל
ענינו כליון והשחת׳:
בר"א לד וְנִשְׁמַדְתִּי אני וביתי (פערטילגט
דברים ד ווערדען): כי הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן:
ויקרא כו ההפעיל: וְהִשְׁמַדְתִּי את
במותיכם (פערטילגען, אויסראטט-
ישעי׳ יד טען): במטאטא השְׁמֵד:

שמח

שָׂמַח פע"ו הקל ענינו גיל
תהלי׳ יו ומשוש: שָׂמַח לבי (זיך
נחמי׳ יב פריידען): והילדים שָׂמֵחוּ: לב
משלי טו שָׂמֵחַ ייטיב פנים (פראה, פער-
אסתר ח גניגט, לוסטיג): צהלה וְשִׂמְחָה:
תהלי׳ לה וּשְׂמֵחִים שמחה גדולה: שְׂמֵחֵי
ישעי׳ כד רעתי: נאנחו כל שִׂמְחֵי לב:
קהלת ח
ש"א יט ולשתות ולִשְׂמוֹחַ: ראית ותִּשְׂמָח
משלי יג אור צדיקים יִשְׂמָח, י"מ כמו
ירבה ויגדל:
דברים כד הפיעל: וְשִׂמַּח את אשתו
תהלי׳ קד (ערפרייען), יוצא: ויין יְשַׂמַּח
שם ל לבב אנוש: ולא שִׂמַּחְתָּ אויבי
איכה ב לי, יוצא לג׳: וַיְשַׂמַּח עליך
אויב:
ההפעיל

ההפעיל: הִשְׂמַחְתָּ כל אויביו׳ תהלי׳ פט
בסבה:
שִׂמְחָה שמ"נ: ותאזרני שִׂמְחָה שם ל
(פריידע): ולעשות נחמי׳ ח
שִׂמְחָה גדולה: שובע שְׂמָחוֹת: תהלי׳ יו
ושבחתי אני את השִׂמְחָה, י"מ קהלת ח
ל׳ הסתפקות:

שמט

שָׁמַט פע"ו נב"ב׳ הקל יש
עומד ענינו נסיחת
דבר ממקומו: כי שָׁמְטוּ הבקר׳ ש"ב ו
(זיך אויסריסען) והיוצא הוא
עזיבה ונטישה והנחה: שָׁמוֹט כל דברים טו
בעל משה ידו (אב לאסטען) יטש
ידו מלגוש אותו: והשביעית שמות כג
תִּשְׁמְטֶנָּה ונטשתה (פערלאססען,
ברוך ליגען לאססען): ויאמר מ"ב ט
שִׁמְטוּהוּ וַיִּשְׁמְטוּהוּ (הערונטער
ווערפען):
הנפעל: נִשְׁמְטוּ בידי סלע תהלי׳ קמא
(צערשמעטטערט ווערדען) והר"מ
העתיקו (ענטשליפפען):
ההפעיל: את אחיך תַּשְׁמֵט דברים טו
ידך (ענטציהען) תניח את ידך
מלתבוע:
שְׁמִטָּה שת"נ לשנה השביעי׳:
שנת השְׁמִטָּה (ער- שם שם
לאסס יאהר) שתעזוב השדה
מעבודה, והלוה מנגישה:

שמך

שְׂמִיכָה שת"נ לאדרת עבה:
ותכסהו בַּשְּׂמִיכָה שופטי׳ ד
(דעקקע, קאטצען):

שמל

שְׂמֹאל שת"ז לצד שכנגד
ימין

בר׳ מב קשור הוא הבנה : כי שׁוֹמֵעַ יוסף
סס מז (פערשטעהען) : תִּשְׁמַע חלום
דברי׳ כח לפתור : גוי אשר לא תִשְׁמַע
ישעי׳ לו לשונו: ארמית כי שֹׁמְעִים אנחנו :
דברי׳ ו שְׁמַע ישראל יי אלהינו (בעד
מ״א ג טראַכטען) : לב שֹׁמֵעַ (פער־
טטענדיג, אויפמערקזאם זיין) :
איוב ה שְׁמָעֶנָּה ואתה דע לך׳ וכבא בקשור
ירמי׳ לה על : אשר שְׁמַעְתֶּם על מצות
סס כג יהונדב : אל תִּשְׁמְעוּ על דברי
הנביאים (ריקזיכט נעהמען) :
בר״א מה הנפעל : והקול נִשְׁמַע :
אסתר ג בְּהִשָּׁמַע דבר המלך (בעקאננט
נחמי׳ ו ווערדען) : כאשר נִשְׁמַע לסנבלט :
ש״א יז וַיִּשָּׁמְעוּ הדברים : שמוץ דבר
איוב כו / קהלת יב נִשְׁמַע בו : סוף דבר הכל נִשְׁמָע
סס ט (ענטהאלטען) : ודבריו אינ׳ נִשְׁמָעִים
סס סס (בעפאלגט ווערדען) : דברי חכמים
משלי׳ יח / ש״ב כב בנחת נִשְׁמָעִים, מקובלי׳ : לשמוע
אזן יִשָּׁמְעוּ לי (געהארכען, פאל־
גען, אונטערווערפיג זיין) :
ש״א טו הפיעל : וַיְשַׁמַּע שאול את
העם (צוזאממען רופען) קבוץ ע״י
הכרוזה וקריאה :
מ״א טו ההפעיל : הִשְׁמִיעַ את כל
יהודה (אויפביטען, צוזאממען
מ״ב ז רופען) : הִשְׁמִיעַ את מחנה ארם
ישעי׳ מח (פערנעהמען לאססען) : מי הִשְׁמִיעַ
זאת מוקדם (פערקינדען, בעק־
סס מד קאננט מאכען) : הלא מאז
נחום ב הִשְׁמַעְתִּיךָ : מַשְׁמִיעַ שלום, ל׳
ד״ה א טו בשורה : מַשְׁמִיעִים בנבלים, הוא
שופטי׳ יח הרמת קול : אל תַּשְׁמַע קולך
ירמי׳ מו אתנו (הערען לאססען) : וְהַשְׁמִיעוּ
דניאל ל במגדל (אויסרופען) : וַיַּשְׁמִיעֻנּוּ
אותה

אותה (בעקאננט מאכען, פאר־
טראגען) : יַשְׁמִיעַ כל תהלתו : תהלי׳ קו
שֵׁמַע שמ״ז ועניננו מעמד איזה
דבר ואודותיו, או שם
דבר ותהלתו : את שֵׁמַע יעקב בר״א כט
(געריכט, נאכריכט) : את שֵׁמַע מ״א י
שלמה (רוף, רוהם) : לְשֵׁמַע איוב מב
אזן שמעתיך (הערען זאגען) :
שָׁמַעְנוּ שִׁמְעָהּ ומ״א : וְשָׁמְעוֹ סס כח / אסתר ט
הולך בכל הארץ (רוף) :
שְׁמוּעָה שמ״נ מזה : שְׁמוּעָה משלי׳ טו
טובה תדשן עצם
(נאכריכט) : הוספת אל הַשְּׁמוּעָה מ״א י
(ערצעהלונג) : מי האמין ישעי׳ נג
לִשְׁמֻעָתֵנוּ : וּשְׁמֻעוֹת יבהלוהו, דניאל יא
ומ״א : לְהַשְׁמָעוּת אזנים : יחזק׳ כד
מִשְׁמָע שמ״ז לשמיעה :
לְמִשְׁמַע אזניו יוכיח ישעי׳ יא
(דאז הערען) ובמ״נ וסר אל ש״א כב
מִשְׁמַעְתֶּךָ (בעפעהלע, אויפ־
טרעגע) : וישימהו דוד על ש״ב כג
מִשְׁמַעְתּוֹ (בעפעהלע) להשלים
כל מצותיו או להשמיעם : ובני ישעי׳ יא
עמון מִשְׁמַעְתָּם (אונטערווערפיג)
סרים למצותם :

שמץ

שֶׁמֶץ שד״ז לדבר מועט :
ותקח אזני שֵׁמֶץ מנהו איוב ד
(געוואס, וועניגעס) ויש״מ עניננו
לחישית קול נמוך (געזיזעט
זיספעלן) : ומה שֵּׁמֶץ דבר נשמע סס כו
בו׳ ר״ל הנשמע הוא דק שמץ
קול נמוך נגד דעם וגו׳ ויהי׳
קרוב לזה : לְשִׁמְצָה בקמיהם, שמות לב
להשית דברי דופי שמלחשים
איש

יחזק' לה עול' תהי' ובא: לִשְׁמָמָה וּשְׁמָמָה,
הא' תמהון והב' חרבה:
ישעי' כד שַׁמָּה שמ"נ מזה: שַׁמָּה ושאיה,
ירמי' נא חרבה: שַׁמָּה ושרקה,
תהלי' מו תמהון: אשר שם שַׁמּוֹת בארץ
יחזק' ס (ערשטוינענדע) ומ"א: מוסר
ישעי' טו ומְשַׁמָּה: מְשַׁמּוֹת יהיו, ומ"א:
יחזק' יג ומימיהם בְּשִׁמָּמוֹן ישתו (בעט
טטירלונג):
משלי ל שְׂמָמִית שם שרץ: שְׂמָמִית
בידים תתפש
(טפיננע):

שמן

דברים לב שָׁמַן פ"ע בב"ב. הקל עניני
בריאות וחוזק: שָׁמַנְתָּ
שם שם עבית (פעטט זיין): וַיִּשְׁמַן ישרון
ויבעט, עצה"ש לשפעת רב טוב:
נחמי' ט ההפעיל: ויאכלו וישבעו
ישעי' ו וַיַּשְׁמִינוּ וע"א: הַשְׁמֵן לב העם
הזה, ע"ד טפש בחלב לבם:
ישעי' ל שָׁמֵן תה"שז: והיה דשן וְשָׁמֵן
(פעטט, וואהל בעלייבט):
במדבר יג הַשְּׁמֵנָה היא אם רזה:
שמות כז שֶׁמֶן שע"ז: שֶׁמֶן זית זך (בוים
תהלי' קט עהל): וּכְשֶׁמֶן בעצמותיו
משלי כז (אהרק): וְשֶׁמֶן ימינו יקרא:
תהלי' קמא שֶׁמֶן ראשי אל יניא, ע"ש נוא:
תהלי' קט ובשרי כחש מִשָּׁמֶן (פעטטע):
יואל ב עמוס ג שְׁמָנֵי ושקוי (זאלבע): וְראשית
ש"ה א שְׁמָנִים ימשחו: לריח שְׁמָנֶיךָ:
מִשְׁמָן שמ"ז או תה"ש:
ישעי' יז וּמִשְׁמַן בשרו ירזה
נחמי' ח (דיא פעטטיגקייט): אכלו
בר' כז מַשְׁמַנִּים: וּמִשְׁמַנֵּי הארץ:
ישעי' י תהלי' עח בְּמִשְׁמַנָּיו רזון: ויהרג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם

פעם מאכלים שמנים ופעם אנשי'
ישעי' נט שמנים ומ"א: בָּאַשְׁמַנִּים כמתים
י"ל בין אנשי' שמנים או במשמנים
אנו כחשים כמותים וע"ש אשם:
שְׁמֹנָה שם מספר יסודי
במדבר כט לזכר: פרים שְׁמֹנָה
בר' ה (אכט), ולנקבה: שְׁמֹנֶה מאות
שם יז שנה, והדבק: שְׁמֹנַת ימים:
שם יד שְׁמֹנָה עשר, לזכר: שְׁמֹנֶה
מ"ג לט עֶשְׂרֵה, לנקבה והעשיריות:
בר' יו שְׁמֹנִים שנה, שוה' והסדורי:
שמות כב וביום הַשְּׁמִינִי (דער אכטע):
ויקרא כה השנה הַשְּׁמִינִית והחלקי':
ד"ה א שְׁמִינִית השנה: בנגינות על
הַשְּׁמִינִית, שם כלי זמר מן ח'
נימין:

שמע

שָׁמַע פ"י דב"ב הקל עניני
שמיעת אזן והאזנה
והבנה וקבלה וכל שנ"ע מלת
את הוא שמיעת קול או קבלת
בר' ג תפלה: את קולך שָׁמַעְתִּי (הער-
שם יד רען, פערנעהמען): וַיִּשְׁמַע אברם
מ"א ט כי נשבה (ערפאהרען): שָׁמַעְתִּי
את תפלתך (ערהערען) והבא
בקשור אל או למ"ד או בבי"ת,
עניני קבלת תפלה או שמירה
בר' יז לעשות: כי שָׁמַע יי' אל עניך
תהלי' לד (ערהערען): צעקו ויי' שָׁמֵעַ:
בר' לט ולא שָׁמַע אליה (געהער גע-
שם ג בען, בעפאלגען, איינווילליגען): כי
שמות ג שָׁמַעְתָּ לקול אשתך: וְשָׁמְעוּ
דברים ד בר' כא לקולך: וְשָׁמַעְתָּ בקולו: שְׁמַע
שמות ה בקולה: אשר אֶשְׁמַע בקולו:
ישעי' מב ולא שָׁמְעוּ בתורתו: והבא בלי

ש״ב כב ההתפעל: וָאֶשְׁתַּמְּרָה מעוני
מיכה ו (זיך פֿין אכֿט גענאָמען): וְיִשְׁתַּמֵּר
חקות עמרי (איך ערהאלטען)
שהוא נשמר ונעשה:

ישעי׳ לג שָׁמִיר שם מין קוץ: קוץ
שָׁמִיר תערה (אונקרויט)
ירמי׳ יז ויש ענינו ברזל חזק: בצפרן
יחזק׳ ג שָׁמִיר: כְּשָׁמִיר חזק מצר׳ וי״א
שהוא אבן חזק מאד מצור
החלמיש תי״ש שמרו טינרא
ואולי הוא כמו סמר:

שְׁמָרִים שת״ז לקובעת הכלי
הנשאר בשוליו
ישעי׳ כה במשקים: משתה שְׁמָרִים (הע־
ירמי׳ מח פֿען): ושקט הוא על שְׁמָרָיו:
צפני׳ א הקפאים על שִׁמְרֵיהֶם, ואולי
לפי שהוא שומר היין שלא
יתקלקל:

תהלי׳ קמא שָׁמְרָה שמ״נ: שיתה יי
שָׁמְרָה לפי (וואכֿע)
שם עז ומ״א: אחזת שְׁמֻרוֹת עיני,
תאר לעפעפי העינים השומרים
אותם (אויגענלידער) כי בארמי׳
נקראו תמרא:

שמות יב שִׁמֻּרִים תה״ש: ליל שִׁמֻּרִים
הוא (בעאבאכטונג)
זכרון:

אַשְׁמוּרָה תהש״נ לזמן
עמידת המשמר
תהלי׳ י בלילה: וְאַשְׁמוּרָה בלילה (נאכֿט
איכה ב וואכֿע): לראש אַשְׁמֻרוֹת, כי ג׳
משמרות מתחלפים בלילה.
שופטי׳ ז ומ״א: ראש הָאַשְׁמֹרֶת התיכונה:
שמות יד ויהי בְּאַשְׁמֹרֶת הבקר, עת
אשמרת כי בכלל השמירה נכלל

הקיצה משנה ושומר העתים,
ולכן נקרא שומר לילה שמר
תהלי׳ קכז סתם: שוא שקד שׁוֹמֵר (נאכֿט־
ישעי׳ כא וועכטער): שֹׁמֵר מַה מִלַּיְלָה:
שם סב הפקדתי שֹׁמְרִים: שֹׁמְרֵי הסף
מ״ב יב כלם שומרים יום ולילה:

מִשְׁמָר יש תה״ש לדבר
משלי ד הנשמר: מכל מִשְׁמָר
נצר לבך (בעוואהרטעס גוט).
ויש תאר לבית אסור שהנשמר
ברא׳ מג שמור בו: אל מִשְׁמַר שלשת
ימים (פֿערהאפֿט, געפֿענגניס)
איוב ז ויש תאר לשומרים: כי תָשִׂים
ד״ה א ו עלי מִשְׁמָר (וואכֿע): מִשְׁמָר
נחמי׳ יג לעמת מִשְׁמָר: בבית אלהי
שם יג ובְמִשְׁמָרָיו׳ ובסר״נ: ואעמידה
ויקרא ח מִשְׁמָרוֹת׳ ובסנ״: ושמרתם את
מִשְׁמֶרֶת יי (פֿארטריפֿט) אשר
במדבר א צוה לשמור: את מִשְׁמֶרֶת
משכן (הוט, וואכֿע, בעאבאכֿ־
מ״ב יא טונג): מִשְׁמֶרֶת בית המלך (דיא
ש״א כב וואכֿע) השמירה לבית: כי
מִשְׁמֶרֶת אתה עמדי (זיכֿער,
שמות טז בוואהרט): הניחו לכם לְמִשְׁמֶרֶת
ש״ב כ (אנדענקען): בית מִשְׁמֶרֶת (געֿ־
ד״ה ב ז פֿענגניס, אייטספֿעררונג): והכהנים
שם לה על מִשְׁמְרוֹתָם: בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם
(וואכֿע, פאסטען, אמט)׳ כולל
כל הדברים שהאדם ממונה
עליהם לשמור ולעשות בהשגחה
כפי המצוה בתקונו ובזמנו:

שמש

שֶׁמֶשׁ שתז״נ לכבב חמה
המאיר כדור הארץ:
תהלי׳ קד שֶׁמֶשׁ ידע מבואו (דיא זאננע):

איש אל רעהו' באזניו (נאכרערען)
ונכון לפי האנקלום בקמיהם ,
לדידהון ' ר"ל הבנים הקמים אחר
האבות :

שמר

שָׁמַר פ"י דב"בי הקל ענינו
נצירה ונטירה השגחה
וקיום דבר מצוה או הבטחה :
משלי ג וְשָׁמַר רגליך מלכד (היטען ,
בר"א כח בעוואהרען) : וּשְׁמָרַנִי בדרך הזה :
ירמי' לא וְשָׁמְרוֹ כרעה עדרו : או כלים
שמות כב לִשְׁמֹר (פערוואהרען) מנזק
שם כא ואבידה : ולא יִשְׁמְרֶנּוּ בעליו :
ש"א יט לְשָׁמְרוֹ ולהמיתו (בעוואכען)
בר"א ג שלא ימלט : לִשְׁמֹר את דרך
ש"ב יא עץ החיים , לבלתי בא בו : ויהי
בִּשְׁמוֹר יואב אל העיר (בעלאגערן,
פאססען) כי יש בעניני אריבה :
תהלי' נו עקבי יִשְׁמֹרוּ (בעלויערן , אויפ-
איוב י פאססען) : אם חטאתי וּשְׁמַרְתָּנִי ,
שם יד לענש אותי עליה : לא תִשְׁמֹר
על חטאתי , לא תארב עליה
לענוש , ומלת לא עומד במקום
קהלת יא שנים : שֹׁמֵר רוח לא יזרע (אויפ-
ש"א א מערקזאם זיין) : ועלי שֹׁמֵר את
פיה (בעאבאכטען) , ועמו מ"ש
בר"א לז זכירה , המתנה ותקוה : ואביו
שָׁמַר את הדבר (זיך מערקען ,
איוב כד ווארטען , האפפען) : ועין נואף
ירמי' כ שָׁמְרָה נשף : שֹׁמְרֵי צלעי ' וכן
בתל' שָׁמְרָה לי על פתח ביתי '
ומ"ש גניזה והטמנה ופקדון :
יחזק' מג וְיִשְׁמְרוּ את כל צורתו (אויפבע-
וואהרען) שיהיה קיים לזמן רב :
עמוס א ועברתו שְׁמָרָה נצח : כי למועד
ש"א ט
שמור

שָׁמוּר לך : יש עשר שָׁמוּר לבעליו : קהלת ה
ומ"ש שמירת נפשו והתרחק
מדבר : שִׁמְרוּ מן החרם (זיך יהושע ו
אין אכט נעהמען) : שֹׁמֵר מצרות משלי כא
נפשו : וּשְׁמֹר נפשך : שְׁמֹר דברי' ד
פתחי פיך : ומ"ש שמירת דברים מיכה ז
ר"ל מצוה וקיום אותה או קיום
הבטחה : אשר שָׁמַר מצותי מ"א יא
(בעאבאכטען , האלטען , בעפאל-
גען , אויסאיבען) : וְשָׁמַרְתָּ את שמות יג
החקה : כי שָׁמְרוּ אמרתיך , דברי' לג
והרבה שיבוא מצטרף על פעל
עשה הבא אחריו : לא שָׁמְרוּ יחזק' כ
לעשות : תִּשְׁמְרוּ לעשות דברי' יג
וּשְׁמַרְתֶּם ועשיתם ' ומ"ש קיום שם ד
הבטחה : וְשָׁמַר יי אלהיך לך שם ז
(האלטען) : שֹׁמֵר הברית והחסד : שם שם
הַשֹּׁמֵר אמת לעולם : מוצא תהלי' קמו
שפתיך תִּשְׁמֹר ' והמושגים דברי' כג
קרובים כי השמירה היא או שלא
יזיק , או שלא יוזק ולא יאבד ,
או לזכר בו וכדומה לו מהענינים :
הנפעל : ובנביא נִשְׁמָר (גע- הושע יב
היטעט ווערדען) ' ומ"ש שמירת
נפשו : לא נִשְׁמַר בחרב (זיך אין ש"ב כ
אכט נעהמען) : וְנִשְׁמַרְתֶּם מאד דברי' ב
(זארגפעלטיג זיין) : הִשָּׁמֶר לך בר"א כד
פן תשיב , אזהרה והרחק וסור
מדבר : הִשָּׁמֶר לך אל תוסף : שמות י
איש מרעהו הִשָּׁמֵרוּ : הִשָּׁמֵר ירמי' ט
והשקט (רוהיג זיין) שלא יעשה ישעי' ז
מלחמה . י"מ מענין שמרים
ואצ"ל :
הפיעל : מְשַׁמְּרִים הבלי שוא יונה ב
לעשות אותם , ע"ש עזב :
ההתפעל

קהלת ח הפועל: ועז פניו ישנא· פי'
יוסר, עז וכעס של פניו ע"י
החכמה ע' אב"ע:
מ"א יד התפעל: קומי נא והשתנית
(זיך פערשטעללען) שנות קול
ומראה:
שָׁנָה שת"נ לתקופת החמה
סבוב שלם שהם שס"ה
בר"א ה ימים: מאה שנה (יאהר): שנת
שם מא הרעב: כן שנתו· והזוגי: שנתים
ויקרא יג
בר"א מא ימים· והרבוי: שש שנים:
שמות כא
מלאכי ג ובשנים קדמוניות, זמן לבד: שני
בר"א כג חיי שרה: ושניהם בנעימים· ובס"נ
איוב לו
דברים לב שנות דור ודור: ימי שנותינו
תהלי' צ
שם עח ושנותם בבהלה· נ"ל כי השנים
הספירות במספר יבוא תמיד
בסו"ר וכ"ש רומז רק על זמן
בלתי קצבה יבוא בסר"נ:
שְׁנַיִם שם מספר יסודי זכר
בר"א ז לזוג: שנים שנים
ש"א א (צווייא) ולנקבה: שתים נשים·
ש"ה ד והרבק: שני שדיך: שתי בנות
בר"א יט
שם מב שנים עשר אחים (צוועלף): שתים
שם יד עשרה שנה: בין שנינו (ביידען):
בר"א לא
שם כז גם שניכם: שניהם מלאים:
במדבר ז משתי עיני: ותלכנה שתיהם:
שופטי' יו
רות א גם שתיהן לוי והסדורי: בחדש
ש"א כט השני (דער צווייטע): בשנה
בר"א ז
במדבר א השנית· ותה"פ: ויחלם שנית
בר"א מא
(צום צווייטענמאהל, אבערמאהל):
ויקרא יג ונראה שנית אל הכהן: ואען
זכרי' ד
ש"ב טז שנית: והשנית למי אני אעבוד·
בר"א י ,ומ"א תה"ש: שנים ושלשים·
עמוס ג במקום: ושנים יכעו:
שני

שָׁנִי שת"ו לצבע אדום:
המלבשכם שני (שארלאך ש"ב א
ראטה): כחוט השני· לבוש ש' ד
שנים: משלי לא
שִׁנְאָן תאר למלאכי מעלה:
אלפי שנאן האלף תהלי' סח
תמורת ה"א, ר"ל שונים אלפים,
או הוא מן שאנן, ובא הא"לף
בין הדומות:
מִשְׁנֶה תה"ש אם לדבר שהוא
שני במעלה או כפול
במספר: וכסף משנה (דאפ· בר"א מג
פעלט, צוויפאך): משנה על שמות טז
אשר ילקטו: מרכבת המשנה בר"א מא
(צווייטער) במעלה: ומשנהו ש"א יז
אבינדב: משנה למלך (פיצע· אסתר י
קעניג) כי המלך הראש: ואת מ"ב כג
כהני המשנה (צווייטער ראנג):
שני לכה"ג: אחיהם המשנים ד"ה א טו
וע"א: והבקר והמשנים (פאר· ש"א טו
לינגליכעס) וי"מ כמו שמנים·
כפורי כסף משנים, לכפורי זהב: עזרא א
יושבת בירושלם במשנה (פאר· מ"ב כב
שטאדט) המגרש או פרור שהיא
שנית במעלה לגוף העיר· וע"א:
משנה התורה (אבשריפט) דברים יז
הכתוב מגוף הספר· וי"מ
משנה תורה מן שנו חכמים
(לעהרע) וכן בירושלם במשנה
(לעהרשולע):
שֶׁנְהַבִּים שם חיה ידוע: שנהבים מ"א י
וקפים (עלעפאנט) וי"א
שהוא מרכב מן שן· ומן אק'
הבאן בערבי (עלעפאנטענצאהן)
שנן

שם שם תורה השמש ונקרא זריחת
השמש יציאה על הארץ,
והעלמתו ביאה. וכל מעשה
שירצה לאמר שנעשה בגלוי
ש"ב יג או בפרסום יאמר: לעיני השמש
שם שם הזאת או; נגד השמש. וכן: אם
שמות כב זרחה השמש עליו. ובא על חיי
קהלת א הזמניי: שיעמל תחת השמש,
ר"ל בעולם הזמני, וכן בא שם
שמש על הצלחה כמו אור:
ישעי' ס לא יבוא עוד שמשך: השמש
יואל ג יהפך לחשך: ובא תאר לחלונות:
ישעי' נד ושמתי כדכד שמשתיך (פענס־
טער טייבען):

שנא

שנא פ"י גב"ב הקל ענינו
ש"ב יג איבה: כי שנא אבשלום
משלי כח את אמנון (האססען): שנא
בצע יאריך ימים, נופל על
שם יג מונע דבר: חשך שבטו שונא
שם טו בנו: ושונא מתנות יחיה (מב־
בראשי' כט גענייגט זיין): כי שנואה אנכי,
רק בבינת רחל, שאהב אותה
דברי' כא יותר מכן: האחת אהובה והאחת
קהלת ג שנואה: ועת לשנא: לא תשנא
ויקרא יט את אחיך, עיין באור שם:
משלי יד הנפעל: ואיש מזמות ישנא:
איוב לא הפיעל: אם אשמח בפיד
במדבר י משנאי: וינוסו משנאיך מפניך:
משלי י **שנאה** שמ"נ; שנאה תעורר
מדנים (האס, פיינד־
יחזק' לה שאפט): משנאתיך כס' ומ"א
דברי' כא שת"נ: הבן הבכור לשניאה:

שנב

אשנב שת"ז לשבכה מעשה
רשת אשר בעד החלון: שופטי' ה
בעד האשנב (גיטטערווערק): משלי ז
בעד אשנבי נשקפתי:

שנה

שנה פע"ו הב"ב י הקל א) יש
עומד ועניננו שנוי גוף
מלאכי ג הנושא ממה שהיה: אני יי לא
שניתי (זיך ענדערן, פערענדר־
משלי יז ליך זיין): ושנה בדבר מפריד
שם כד אלוף: ועם שונים אל תתערב
אסתר א (אונבעשטענדיג): ודתיהם
שנות, ירצה שהן בעצמן משונות
איכה ד זה מזה: ישנא הכתם (פערא־
אונשטאלטעט) שנה הוד מראהו,
ואלף ת' ה"א י ב) ויש יוצא וענינו
ש"ב כ כפילת פעולה אחת: ולא שנה
משלי כו לו (ווידערהאלען): כסיל שונה
מ"א יח באולתו: ויאמר שנו וישנו:
נחמי' יג אם תשנו יד אשלח בכם:
בראש' מא הנפעל מע"ב: ועל השנות
החלום (ווידערהאלט ווערדען):
הפעל מע"א יוצא שנוי מרע
מ"ב כה לטוב או להפך: ושנה את בגדי
ירמי' נב כלאו (פעראענדערן, אבוועגזלן)
ר"ל הסיר, ולא נזכר החלוף:
אסתר ב וישנה ואת נערתיה לטוב, שנה
מנהגו עמה שנוי לטוב כי הוא
קשה כי רוב שנה בפיעל הסרת
דבר הקדם מבלי שיזכיר החלוף:
איוב יד משנה פניו, מסיר הוד פניו:
ירמי' ב לשנות את דרכך: בשנותו
תהלי' לד את טעמו, הסיר טעמו,
והמשתתה נקרא בארמי משנה
תהלי' פט טעם: ומוצא שפתי לא אשנה,
משלי לא אפיר: וישנה דין כל בני עני:

שָׁעָה

שָׁעָה פע"ו הב"ב · הקל א)
יש ענינו פנית הגוף
או המחשבה , והוראתו לפי
קשורו · כל שהוא נקשר עם אֶל ,
עַל , ענינו נטות חלב והרצון
לקבל הדבר , או לבקש ממנו
בראשי' ד דבר ולבטוח בו : וַיִּשַׁע יי אל
הבל ואל מנחתו ואל קין ואל
מנחתו לא שָׁעָה (זיך קעהרען,
וועגדען, גנעדיג אויפנעהמען) :
ישעי' יז לא יִשְׁעֶה אל המזבחות (זיך
קעהרען, אכטען) · וכמ"ש בשרש
פנה , כי מ"ש פנות הנכבד אל
השפל הוא לקבל אותו ברצון
בסבר פנים יפות · ובקשוה על
הוא פניית השפל אל הנכבד
ישעי' לא לבטוח בו לקבל ממנו רצון : ולא
שָׁעוּ על קדוש ישראל (האפפען,
פערטרויען , זייגע צופערזיכט
שם יז זעטצען) : יִשְׁעֶה האדם על עשהו :
ש"ב כב יִשְׁעוּ ואין מושיע , ישעו על מי
שישעו ואין מושיע · ובקשור מ"ם
ענינו הסתלקות והרחקה ומור
איוב יד מדבר : שְׁעֵה מעלי וחדל (זיך
וועגוועגדען , אבלאססען) פנה
ישעי' כב השקפתך ממני : אמרתי שְׁעוּ
איוב ז ממני : כמה לא תִשְׁעֶה ממני
נרדף עם תרפ' יומה שהוא נקשר
בבית , ענינו עסק והשתדלות
תהלי' קיט בו במחשבה ובדבור : וְאֶשְׁעָה
בחקיך תמיד (זיך בעשעפטיגען ,
אונטערדען, אונטערהאלטען) :
שמות ה ואל יִשְׁעוּ בדברי שקר · כתרג'
יתעסקון · וכן הוא בארמי' ובתל'

על שיחה ודבור · אשר ספרו לנו
הרג' דאשתעי לנא · ואת שיחו ,
ואת שיעותיה · ובתל' אשתעי
בהדיה לרינא · ג) ויש ענינו טיחה
וסתימה : ולא תִשְׁעֶינָה עיני ישעי' לג
הראים (פערקלעבט זיין) וטח
הבית תרג' ושע ביתא :

הפיעל עד"מ וענינו התענג
בדבר על ידי שחוק והתעסקות
בו : וְשִׁעֲשַׁע יונק על חור פתן ישעי' יא
(טענדלען , שפילען , טענדען) :
אני תורתך שִׁעֲשָׁעְתִּי , כמו תהלי' קיט
בתורתך (זיך ערגעטצען ,אונטערה
האלטען , פערגניגען , זיך פערה
גניגען) והיוצא : תנחומיך הלא שם צד
יְשַׁעַשְׁעוּ נפשי (ערגעטצען) :

הפועל : ועל ברכים תְּשָׁעֳשָׁעוּ ישעי' סו
(זאנפט געוויגט ווערדען) כולל
כל מיני שעשועי ילדים :

ההפעיל מ"ש מע"א : הָשַׁע תהלי' לט
ממני ואבליגה (זיך וועגוועגדן, אבה
לאססען) ר"ל הסר עינך ממני ,
ואף שבא ע"ד נחי ע"ו , אולי
הם ב' גזרות לע"א · כי גם ושוע
אלההר לד"ק מענין פניה · ומ"ש
מע"ב : ועיניו הָשַׁע , כמו טח ישעי' ו
מראות עיניהם :

ההתפעל מ"ש מע"א :
וְנִשְׁתָּעָה ונראה יחדו (זיך אונה שם מא
טערדעדען , רייפליך איבערלעה
גען) נתעסק בו בעיון והתבוננות ·
כמו במאי מִשְׁתְּעֵי קרא בתל'
ר"ל במה עסקו וענינו · ומ"ש
מע"ב : אל תִּשְׁתָּע כי אני אלהיך שם שם
(פערגאגגען) פי' אל תטות

שנן

דברים לב שָׁנַן פ"י דב"ב · הקל ענינו
חדוד: אם שַׁנּוֹתִי ברק
חרבי (וועטצען, טערפֿען, גוספיטצ־
תהלי' סד
שם מה גען): שָׁנְנוּ כחרב לשונם: חציך
שְׁנוּנִים:
דברים ו הפיעל: וְשִׁנַּנְתָּם לבניך
(איינשערפֿען) כי הלמוד לשכל
כלטוש לחרב:
תהלי' עג ההתפעל: וכליותי אֶשְׁתּוֹנָן
(זיך ערביטערן) ג"כ מענין שנון ·
שֵׁן שם אבר הפה הטוחן
שמות כא המאכל: שֵׁן תחת שֵׁן
דברים לב (צאהן): וְשֵׁן בהמות אשלח:
שמות כא
איוב יט תחת שִׁנּוֹ · ועצה"ש: שֵׁן סלע
ש"א יד (פעלזען. קוּפּט): שֵׁן הסלע
מ"א כב (שפיטצע): ובית הַשֵּׁן אשר בנה
שם י (עלעפֿאנטענצאהן): כסא שֵׁן
יחזק' כז גדול: קרנות שֵׁן והבנים (עבּ־
פענביין) ואולי הקריאה ושנהבנים
כי אקהבאן (עלעפֿאנט) בערבי:
בראש' מט והרבוי: ולכן שִׁנַּיִם · ועצה"ש:
ש"א ב קלשון שלש הַשִּׁנַּיִם (צאקען):
במדבר יא עודנו בין שִׁנֵּיהֶם:
שְׁנִינָה שמ"נ לדברי הדורים:
דברים כח למשל וְלִשְׁנִינָה
(שטאכעלרעדען):

שנס

שִׁנֵּס פ"י בנינו פיעל ענינו
מ"א יח חגירה: וַיְשַׁנֵּס מתניו
(גירטען):

שסה שסס

שָׁסָה או שָׁסַס פ"י גב"ב ·
הקל ענינו גזל וחמס:
תהלי' מד שָׁסוּ למו (רויבען, פּלינדערן):

מיד

מיד שֹׁסֵהוּ: והיו שֹׁאסַיִךְ למשסה ש"א יד
ירמי' ל
עם בזוי וְשָׁסוּי: הוא יְשַׁסֶּה ישעי' מב
אוצר כל חמדה · ומכפולים: הושע יג
שַׁסֻּהוּ כל עברי דרך: וַיָּשֹׁסּוּ תהלי' פט
ש"א יז
את מחניהם: שֹׁאסַיִךְ למשסה, ישעי' סא
לר"ק ת' שוססיך:
הנפעל מכפולים: וְנָשַׁסּוּ זכרי' יד
הבתים (בערויבעט ווערדען):
יִשַּׁסּוּ בתיהם: ישעי' יג
הפיעל: ועתידותיהם שם י
שׁוֹשֵׁתִי כמו שוסתי:
מְשִׁסָּה תה"ש: והיו לבז מ"ב כא
וְלִמְשִׁסָּה (רויב):
והיית לִמְשִׁסּוֹת למו: חבקוק ב

שסע

שָׁסַע פע"ו בב"ב · הקל עומד
ענינו הוית דבר בבקע
וסדק: וְשֹׁסַע שסע פרסה (געּ־ ויקרא יא
שפאלטען, געטהיילטע קלויען
האבען): וְשֹׁסַעַת שסע פרסה: שם שם
ומפריסי הפרסה הַשְּׁסוּעָה: דברים יד
הפיעל יוצא: וְשִׁסַּע אותו ויקרא א
בכנפיו (שפאלטען, אויפרייסען):
ביד: וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הגדי, שופטי' יד
ג"כ ביד: וַיְשַׁסַּע דוד את אנשיו ש"א כד
בדברים, הפריד בין חברתם
וקשרם אשר הסכימו להרוג
את שאול:
שֶׁסַע שמ"ז: וְשֶׁסַע איננה ויקרא יא
שסעת:

שסף

שִׁסֵּף פ"י בנינו פיעל ענינו
בקוע בחרב: וַיְשַׁסֵּף ש"א טו
שמואל את אגג (שפאלטען,
ענטצוויא הויען):

שעה

משלי ג ובמלת' אל: ואל בינתך אל
ישעי' ג תִּשָּׁעֵן' ובבי"ת: וְיִשָּׁעֵן באלהיו:
ש"ב כב מִשְׁעָן תה"ש: ויהי יי' מִשְׁעָן לי (שטיטצע, העלפער):
ישעי' ג כל מִשְׁעַן לחם ובפתח המ"ם:
שם שם מַשְׁעֵן וּמַשְׁעֵנָה וכמ"נ: על
שם לו מִשְׁעֶנֶת הקנה, וכן נקרא המטה
אשר האדם ישען עליו בלכתו:
שופטי' ו את קצה הַמִּשְׁעֶנֶת (שטאב):
שמות כא והתהלך בחוץ על מִשְׁעַנְתּוֹ
תהלי' כג (קריקקע): שבטך וּמִשְׁעַנְתֶּךָ
במדבר כא זה מול זה: במחוקק בְּמִשְׁעֲנֹתָם:

שעף

שְׂעִיף שת"ז למחשבה:
איוב ד בִּשְׂעִפִּים מחזיונות
לילה (גריבעלייען, נאכדענקען):
דבוי מחשבות ועינים כה וכה:
שם כ לכן שְׂעִפַּי ישיבוני ובתוספת
רי"ש כמנהג בהרבה שמות, אם
שיבוא אות נוסף בעבור הרי"ש
כמ"ש בשם פרנס או שיבוא
הרי"ש נוסף בשם כמ"ש בש'
תהלי' צד שבט: ברוב שַׂרְעַפַּי בקרבי
(גריבעלייען, בעדענקליכקייטען):
שם קלט ודע שַׂרְעַפָּי וע"ש סעף:

שער

שָׁעַר פ"י בנינו קל ענינו אומד
משלי כג דעת להעריך דבר: כי כמו
שָׁעַר בנפשו (בערעכנען, קאל-קולירען) ובתל' הרבה כזה, כך
שָׁעֲרוּ חכמים (בערעכנען, אויס-אונטעסטען, אין זיהן בעשטיאמען):
שַׁעַר א) יש שמ"ז לאומד וערך
בראשית כו ומדה: וימצא מאה
שְׁעָרִים (מאאס, ציעל, פרייז, בע-שטיאאונג) ר"ל על ששער המדה
אשר יצא לו מן הזרע היה מאה
פעמים ומזה נקרא הערך,
הקצוב למכירת התבואה וכל
מסחר שַׁעַר (פרייז) ובתל' נמצא
עוד משקל אחד א"ד שאין לחם
שָׁעוּר (בעשטיאמטעס מאס,
פערהעלטניס, פרייז) ב) ויש
שם פתח מבוא עיר או חצר:
יהושע ח אל פתח שַׁעַר העיר (טהאר):
בראשית יט בְּשַׁעַר סדום: וּשְׁעָרִים לא יסגרו
ישעי' מה את שַׁעֲרֵי הבירה, ובא השער נחמי' ג
במקום העיר או המדינה: כי רות ג
יודע כל שַׁעַר עמי: ויירש זרעך בראשית כב
את שַׁעַר אויביו, כי בהלכד
השער כל העיר בבושה: שופטים דברים יז
ושטרים תתן לך בכל שְׁעָרֶיךָ,
ובא כן לכוונה שניה ג"כ,
כי מנהג השופטים והזקנים
לשבת בשער העיר למשפט,
כמו: ובעז עלה הַשַּׁעַר, וכל רות ד
אסיפתם שם היה: ויבוא חמור בראשית לד
ושכם אל שַׁעַר עירם וידברו:
ואביונים בַּשַּׁעַר הטו: והציגו עמוס ה
בַשַּׁעַר משפט: הַשַּׁעְרָה אל שם שם / דברים כב
הזקנים והנות הלשון עוד: לכל בראשית כג
באי שַׁעַר עירו, לבנות בו כל
יושבי העיר וכן: לכל יוצאי שם לד
שַׁעַר עירו ומ"א: שׁוֹעֵר העיר מ"ב ז
(פפערטנער, טהארהיטער):
ושטרים וְשֹׁעֲרִים: ד"ה ב לד
שֹׁעֵר תהש"ז ענינו קלקל
והפסד: כתאנים ירמי' כט
הַשֹּׁעָרִים (פערדארבען):

לבך ותאטום מדאגה, שלא
תעשה נפשך כאלו טח לבך·
וחבא ע"ד מרובעים: השתעשעו (ישעי' כט)
ושעו (שטוינען, נאגען, פער־
ט פט זיין אין גדאנקען) מרוב,
התמהון טח לבם, וי"מ השתעשעו
ל' צעקה כמו ושעו· והוא מנע"ו
ע"ש שוע· וע"ד כמ"ש התמהמהו
ותמהו, כשיעכבו לחשוב על זה
יתמהו עליו. כן כשישתעשעו
ויחשבו על הדבר ע"ז יהיו
שעים וטחים: בחקתיך אשתעשע (תהלי' קיט)
(גאכדענקען, זיך אונטערהאלטען,
ערגעצען, אונטערהאלטען) ויהי'
הכל שב לע"א השתכלות בדבר
במתינות:

שַׁעֲשֻׁעִים שמ"ז לענין מרגוע
שחוק ושעשועים:
ואהי שעשעים יום יום (פער־ (משלי ח)
גניגען, אונטערהאלט, צייטפער־
טרייב): עדתיך שעשעי: אם ילד (תהלי' קיט, ירמי' לא)
שעשעים (ליבלינג): נטע שעשועיו (ישעי' ה)
לדבר שאדם אוהבו ומתעסק בו
הרבה לשחק בו להרגיע עתו בו:

מִשְׁעִי תה"פ וענינו נקוי (יחזק' יו)
וזכות וחלק: לא רחצת
למשעי (גלאט זיין, זויבער, ריין
זיין) כי טיחה וחלק קרובים·
וי"א שהוא מן הכפולים· ואנכי
איש חלק ת' שעיר:

שעט

שַׁעֲטָה שמ"נ ענינו דריסת
רגל הסוס: שעטת (ירמי' מז)
פרסות אבידיו (טראבען):

שַׁעַטְנֵז שת"ז לבגד מעורב
באריגה ממינים רבים

מצמר ופשתים: לא תלבש (דברי' כב)
שעטנז (איין קלייד פערמישטער
שטאף): ובגד כלאים שעטנז (ויקרא יט)
והוא מלה מצרית (שאטנעס)
ובספר יוסיפוס פלאוויוס נתן
טעם לזה לפי שהשעטנז היה
לבוש כהנים ע"כ אסור לזרים:

שעל

שֹׁעַל שת"ז לפיסת יד: מי (ישעי' מ)
מדד בשעלו מים (דיא
האהלע האנד)· וי"מ שהוא שם
מדה כמ"ש כן ע"מ אחר: בשעלי (יחזק' יג)
שעורים, אך ג"ז י"ל מלא חפנים·
ויש שם לדריסת רגל: לשעלים (מ"א כ)
לכל העם (פוס טריטטע)· ומזה
שם: משעול הכרמים (ענגער (במדב' כב)
פוסטשטייג) שביל צר כמלא רחב
הליכת הרגל:

שׁוּעָל שם חיה ידוע: אם (נחמי' ג)
יעלה שועל ופרץ
(פוקס): שעלים שעלים קטנים: (ש"ה ב)

שען

נִשְׁעַן פ"ע בנינו נפעל ענינו
הסמך והסעד על דבר,
טבעי או מוסרי: נשען על חניתו (ש"ב א)
(זיך שטיצען, אנלעהנען): ואשען (שופטי' יז)
עליהם: והשענו תחת העץ: (בראש' יח)
ישען על ביתו ולא יעמד· ובא (איוב ח)
על סמיכות גבול אל גבול כאלו
נשען עליו בקשור למ"ד: ונשען (במדב' כא)
לגבול מואב (אנטאססען, בעג־
ריהרען)· והמוסרי הוא סמיכות
מחשבה ובטחון: ונשען על יי (ישעי' י)
(פערטרויען, זיך פערלאססען):
כי עליך נשענו: ועל יי ישענו (ד"ה ב יד, מיכה ג)
ובמלת

יתיה, (שלוגען, אבקראטצען, צעפ־
אהאטען)·ואכת ת' ושפית׳ ובתל׳
ששפין בו הצפרן :

שפי

שפי חה"ש לראש גבעה :
במדבר כג וילך שפי (בערגשפיצע) :
ישעי׳ מח על שפיים נהרות (העהען) :

שפות

ש"ב יז שפות שת"ז לגבינה : ושפות
בקר (קעזע) :

שפה

שפה שע"נ הנחתו הראשנה
על מפתח שפתי הפה :
תהלי׳ כב יפטירו בשפה (ליפפע) · ועצ"ה
לכל מפתח גוף וכלי קצהו :
שמות כח שפה יהיה לפיו (בארט, ראנד,
בר"א כב זוים) : על שפת הים (אופער,
שמות כו האפען) : שפת היריעה : משפתו
מ"א ו ועד שפתו (ענדע) · ועצה"ש לדבור
בר"א יא ולשון : כל הארץ שפה אחת
שם שם (שפראכע) : שפת רעהו : על
יחזק׳ לו
בר"א יא שפת לשון : ונבלה שם שפתם ·
ת"ג יח והרמוי זוגי : דבר שפתים : ואם
איוב יא איש שפתים (שוועטצער) : ערל
שמות ו שפתים (שטאמער) : שפתי
משלי׳ יב חלקות : ומוצא שפתי : שפתיך
שם פט
דברים כג וכר"נ : ושפתות כסיל תבלענו :
קהלת י
תהלי׳ מה הוצק חן בשפתותיך : הרבות
שם נט בשפתותיהם, ומ"א בנו"ס ת"ה
ויקרא יג כמו פי פים : ועל שפם יעטה
(ליפפען בארט) לשער שעל
שם יט השפה העליונה : לא עשה
את שפמו :

שפח

שפחה שת"נ למשרתת קנויה
בר"א יו קנין גוף : ולה שפחה
שם יו (מאגד, טקלאווין) : שפחת שרי :
דברי׳ כח לעבדים ולשפחות :

משפחה שת"נ לבני יחס
אחד בקורבה :
משפחה ומשפחה (פאמיליע) : אסתר ט
המשפחה אשר העליתי (פעל־ עמוס ג
קערשאפט) תאר לכלל האומה :
ובו משפחות : מכל משפחות איוב לא
האדמה (נאטיאנען) : לכם צאן עמוס ג
למשפחתיכם, ועצ"ה : ופקדתי שמות יב
עליהם ארבע משפחות (ארטען, ירמי׳ טו
גאטטונגען) :

שפח

שפח פ"י ע"ש ספחי והשם :
למשפט והנה משפח ישעי׳ ה
י"מ צעקת חמס, וי"ל ל׳ כסוי
והעלמ׳ ע"ד עשו מספחו! שהחייב
יסתפח בשופטו ומכסה רשעו :

שפט

שפט פ"י גב"ב · הקל ענינו
דין וגזירה וענש ונקמה
ושפט בצדק דלים (ריכטען) : ישעי׳ יא
ושפטו את העם : השפט כל שמות יח
הארץ : וישפט שפט : שפט בר"א יח
צדק : בצדק תשפט עמיתך : שם יט
ושפט ביני וביניך (ענטשיידען · משלי לא
אורטהיילן, שליכטען) : ומ"ש נקמה ויקרא יט
וענש יש שהוא נופל על מי ש"א כד
שנעשה הנקמה בעבורו : כי ש"ב יח
שפטך יי היום (רעכטען, רעכט
פערשאפפען) : כי שפטו ימכל שם שם
אויביו : ויש שהוא נופל על
הנענש : כי שופט אני את ביתו ש"א ג
(שטראפען, בעשטראפען) :
ושפטתיך כדרכיך (בעהאנדלען) יחזק׳ ז
כתר׳ ואתפרע מנך : וכמשפטיהם שם שם
אשפטם ועל ענין זה בא : וישפט שופטי׳ יב

יפתח

שם ס שְׂעָרוּרָה שמ"נ מזה: שמה
וְשַׂעֲרוּרָה (ר'מוריית)
כל דבר יוצא מסדורו הנהוג
שם כג והוא קלקול: ראיתי שַׂעֲרוּרָה
הושע ו (אבגעשמאקטעס) ומ"א: ראיתי
ירמי' יח שַׂעֲרֻרִיָּה ומ"א: שַׂעֲרֻרִית
עשתה מאד:

שער

שָׂעַר פ"י דב"ב חקל עקד
ענינו קצף ורגזה ורגשת
יחזק' כז כעס ואימה: ומלכיהם שָׂעֲרוּ
שער (אויפברויזען, טאבען, וער-
ירמי' ב אטן): וְשַׂעֲרוּ חרבו: ומלכים
יחזק' לב יִשְׂעֲרוּ עליך שער, בא אחר שמם
ג"פ כי ענינו השתוממות ג"כ
(שטוינען) אשר תסמר שערות
דברים לב ראש מיראה והשתוממות: לא
שְׂעָרוּם אבתיכם, הכנוי במקום
מהם, גם אבותיהם שהיו עע"ז
לא הראו להם יראה התרוממות,
כי הוא מן הפעלים אשר הפעל
נכלל בתה"פ ר"ל יראה אשר
ישער הירא מהם וקרוב לזה:
תהלי' נח כמו חי כמו חרון יִשְׂעָרֶנּוּ, יכלהו
במהירות כסער ע"ש סער:
שם נ הנפעל: וסביביו נִשְׂעֲרָה
מאד (שטיראיש זיין) כל סביביו
יחילו ממנו:
איוב כז הפיעל: וִישָׂעֲרֵהוּ ממקומו,
יהדפהו במהירות כסער:
דניאל יא ההתפעל: וַיִּשְׂתָּעֵר עליו
מלך הצפון (ויא מיין אומגעווים-
טער איבערפאללען):
ישעי' כח שַׂעַר שמ"ז כמו סער: שַׂעַר
קטב (שטורם) ומ"א:
וקדמונים

וקדמונים אחזו שָׂעַר (שוידער, איוב יח
ענטזעטצען) רעדה, נרדף ג"כ עם
נחום א נשמו ובס"נ: וּבִשְׂעָרָה דרכו:
איוב ט בִשְׂעָרָה ישופני (אויבערוואגעדעס
גגאייטה) דמה קצף לזעף רוח:
ויקרא יג שֵׂעָר שע"נ: וְשֵׂעָר בנגע (דאז
במדבר ו האאר): שְׂעַר ראשו:
יחזק' יו וּשְׂעָרָךְ צמח ובס"נ: באבן אל
שופטי' כ השערה: תסמר שַׂעֲרַת בשרי:
איוב ד
תהלי' מ מִשַּׂעֲרוֹת ראשי ומ"א תה"ש:
בראשי' כז אחי איש שָׂעִיר (האריג): אחיו
שם שם שְׂעָרוֹת:
שָׂעִיר שע"ז ג' הוראות לו: א)
ויקרא ד שם עז: על ראש
בראשי' לז השעיר (במק): שְׂעִיר עזים: שני
ויקרא יו שְׂעִירִים ובס"נ: שְׂעִירַת עזים: ב)
שם ד
ישעי' לד ויש שת"ז לשדים: וְשָׂעִיר על
רעהו יקרא (וואלדטייפעל) שהיו
נדמים אותם ברגלי שעיר
ויקרא יז ובקרנים: וזבחיהם לַשְּׂעִירִים:
דברים לב ג) ויש שת"ז לגשם דק: כִּשְׂעִירִם
עלי דשא (שפרייא) והר"מ ז"ל
העתיקו (שטורמוויסטע) מן סער:
שְׂעֹרָה שקו"נ למין דגן:
דברים ח חטה ושערה (גערשטע,
ש"ב יז טען): חטים ושערים:

שפה

נִשְׂפָּה פ"ע בב"ב: הנפעל
ענינו גבוה: על הר
ישעי' יג נִשְׂפֶּה (האך, שפיטציג):
איוב לג הפועל: וְשֻׁפּוּ עצמותיו לא
ראו (הערפארראגען, שפיציג זיין)
מכחשות הבשר ירומו העצמות
כגבעות ונ"מ אותו מל' גרידה
וכתות עד אשר דק ת' ושף
יתות

שהנושא צדיק, ומשפטים יורצה
ווכוח לברר לו הדבר שמסופק בו:
שמות כא ואלה הַמִּשְׁפָּטִים (געזעצע, רעכ-
טע, רעכטען) ועי"ש עוד, ההבדל
בין עדות חקים ומשפטים:

שפך

שָׁפַךְ פ"י דב"ב קל ענינו יציקה
ויקרא יז והרקה: וְשָׁפַךְ את דמו
(אויסשיטטען, אויסגיסען [אוס-
סען) וכל שפיכות דם הוא מיתת
בע"חי, באדם בהריגה, ובבעח"י
בראשית לז בטביחה: אל תִּשְׁפְּכוּ דם: שֹׁפֵךְ
שם ט
ויקרא יד דם אדם; וְשָׁפְכוּ את העפר (ווענ-
איוב יב טיטטען): שׁוֹפֵךְ בוז על נדיבים:
יחזק' יז בִּשְׁפֹּךְ סוללה (אויפשיטטן, אויפ-
תהלי' עט ווערפען): שְׁפֹךְ חמתך על הגוים,
בא כן להורות הרבוי בשטף זעם:
יחזק' כ ובחמה שְׁפוּכָה ועצה"מ: שִׁפְכִי
איכה ב כמים לבך (ערגיסען) הוא תפלה;
תהלי' קמב אֶשְׁפּוֹךְ לפניו שיחי: ולפני יי
שם קב
ש"א א יִשְׁפֹּךְ שיחו: וָאֶשְׁפֹּךְ את נפשי:
תהלי' מב וְאֶשְׁפְּכָה עלי נפשי, הריק
מחשבתו ורצונו בשיחו· ועצה"ש
ש"ב כ עוד: וַיִּשְׁפֹּךְ מעיו ארצה, עומד·
מ"א יח וכן: עד שְׁפֹךְ דם עליהם (רינ-
יחזק' יז נען, פליסטען): וַתִּשְׁפְּכִי את
תזנותיך, להורות רבוי הזנות
(פערשווענדען):

איכה ב הנפעל: נִשְׁפַּךְ לארץ כבדי
מ"א יג וְנִשְׁפַּךְ הדשן (פערשיטט ווער-
יחזק' יז דען): יען הִשָּׁפֵךְ נחשתך (פער-
דבר' ט שווענדעט ווערדען): דמו יִשָּׁפֵךְ
בהריגה על כל דבר נזרק והורק
ללא תועלת וצורך:

הפועל

הפועל: לדם אשר שֻׁפַּךְ בה: במדבר לה
כאין שֻׁפְּכָה אשרי, כדבר נמס תהלי' עג
אין כח לעמוד:

ההתפעל: בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נפשם איכה ב
(דען גייסט אויפגעבען) מתים
כדבר הנשפך מעט מעט ברעב:
תִּשְׁתַּפֵּכְנָה אבני קדש, בבזיון; שם ד
עלי תִּשְׁתַּפֵּךְ נפשי, התעלפות איוב ל
וחולשה:

שֶׁפֶךְ תה"ש למקום ששופכים
שם: אל שֶׁפֶךְ הדשן ויקרא ד
(גוס, שוט) ומ"א: וכרות שָׁפְכָה דברי' כג
(האדע) תהש"נ לכלי זרע ובתל'
שם * מַשְׁפֵּךְ (טרעכטער) כלי
ששופכין בו משקים:

שפל

שָׁפֵל פע"ו בכ"ב הקל ענינו
נמיכות בטבעי או בניעה
במוסרי: תִּשְׁפַּל העיר (נידריג זיין): ישעי' לב
וכל הר וגבעה יִשְׁפָּלוּ (נידריג שם מ
ווערדען): וַיִּשְׁפַּל איש (גדעה- שם ב
איטהיגט פעראכטט זיין): ועיני שם ה
גבוהים תִּשְׁפַּלְנָה: וְשָׁפֵל רום שם ב
אנשים: וְשָׁפַלְתְּ מארץ תדברי
(לייזע שפרעכען) שפלת קול:

ההפעיל יוצא: הִשְׁפַּלְתִּי עץ יחזק' יז
גבוה (ערנידריגן): וְהִשְׁפִּיל גאותו: ישעי' כה
מַשְׁפִּיל אף מרומם: גאות אדם ש"א ב
תַּשְׁפִּילֶנּוּ: מֵהַשְׁפִּילְךָ לפני נדיב משלי כט
שם כה
ובא במקום תאר הפעל: הַשְׁפִּילוּ ירמי' יג
שבו, כמו היטיבו לראות כלומר
שבו בשפל: הַמַּשְׁפִּילִי לראות, תהלי' קיג
הרואה בשפלים: וַתַּשְׁפִּילִי עד ישעי' נז
שאול, לשלוח בשפלי שאול:

שפל

יפתח את ישראל, המושל שהיה
נוקם נקמת העם מאויביהם:
שופטי׳ ב ויקם יי שֹׁפְטִים ויושיעום מיד
ש״א ח שסיהם (רעכטער): תנה עלינו
מלך לְשָׁפְטֵנוּ ככל הגוים. וכן
כל איש רוח גבורה לבשתו
ונלחם מלחמות העם נקרא שופט׳
יחזק׳ כ וכן בא לענין ווכוח: בן אדם
הֲתִשְׁפּוֹט אותם (רעכטען) להודיע
להם תועבותם:
ישעי׳ נט הנפעל: ואין איש נִשְׁפָּט
באמונה (געריכטעט ווערדען):
משלי כט איש חכם נִשְׁפָּט את איש (אין
שטרייט גערעטהען) ווכוח:
ישעי׳ מג נִשְׁפְּטָה יחד (רעכטען), נתווכח
ש״א יב מי יצדק: וְאִשָּׁפְטָה אתכם:
ישעי׳ סו כי באש יי נִשְׁפָּט (איך רעכטען,
רעכט פערשאפפען, שטראפען)
יחזק׳ לח ענש שע״י הוא נוקם: וְנִשְׁפַּטְתִּי
תהלי׳ ט אתו בדבר: יִשָּׁפְטוּ גוים על
פניך (געשטראפט ווערדען):
איוב ט הפיעל: לִמְשֹׁפְטִי אתחנן:
שְׁפוֹט תה״שו ועניינו ענש:
ד״ה ב כ חרב שְׁפוֹט (שטראף
יחזק׳ כג פע): וּשְׁפוֹטִים עשו בה (שטראפ
שמות יב געריכט) ומ״א: אעשה שְׁפָטִים:
משלי יט נכונו ללצים שְׁפָטִים: ארבעת
יחזק׳ יד שְׁפָטַי הרעים:
מִשְׁפָּט שמ׳ עקר עניינו לדין
צדק וחריצות גזירה
נח׳ יח בכוונת יושר: לא יעשה מִשְׁפָּט
(רעכט, גערעכטיגקייט) והוא
בכלל על ד׳ ענינים: א) שפיטת
דברים לג דין ויושר וצדק: כי כל דרכיו
מִשְׁפָּט, יושר ושורת הדין והצדק
והאמת

והאמת: עשה מִשְׁפָּט וצדקה ש״ב ח
עשה עשר ולא בְמִשְׁפָּט. ב) ש״ב טו
דין וריב: אשר יהי׳ לו ריב וּמִשְׁפָּט ירמי׳ ?
(שטרייט, רעכטס זאכע) ג)
פסק דין, וגמול וענש: חשן שמות כח
מִשְׁפָּט (אויסשפרוך) גוזר דברים
מסופקים בהן ולאו: לא תטה שם כג
מִשְׁפָּט (אורטהייל שפרוך): וברוח ישעי׳ ד
מִשְׁפָּט (שטראפגעריכט): לעשות תהלי׳ קמט
בהם מִשְׁפָּט, ענש (געביהרענדע
שטראפע): עשה מִשְׁפָּט לעשוקים שם קמו
(רעכט) בעבור מי שנעשה לו
העול׳ ד) כולל סדור כל דבר
ומנהגו׳ ר״ל אם בסדור משפט
השכלי או סדור הכתוב והמצוה
או כפי הנהוג כבר: יכלכל שם קיב
דבריו בְּמִשְׁפָּט (מאאס, ציעל,
ארדנונג, רעכט, ביליגקייט):
מה יהיה מִשְׁפַּט הנער (ארט, שופטי׳ יג
ווייזע, בעהאנדלונג): כַּמִּשְׁפָּט נחמ׳ ח
הראשון, מנהג הקודם׳ ויסבו יהושע ו
את העיר כַּמִּשְׁפָּט הזה, אך
פעמים על הפועל ופעמים על
הפעול כמנהג ש׳מ: והגדת ש״א ח
להם מִשְׁפַּט המלך, על הפועל׳
וכן: מה מִשְׁפַּט האיש (בענעה- מ״ב א
מען, בעטראגען, געוואהנהייט,
ארט) כולל מנהגו ודרכו ומראהו
וכדומה: כְּמִשְׁפַּט הבנות יעשה שמות כא
לה על הפעול: כְּמִשְׁפָּטוֹ אשר שם שם
הראות (פארשריפט): ונסכיהם במדבר כט
כְּמִשְׁפָּטָם (פעסטגעזעצטען רע-
גען): וארמון על מִשְׁפָּטוֹ ישב ירמי׳ ל
מנהגו מאז והרגלו׳: אך מִשְׁפָּטִים שם יב
אדבר אותך, כי הריב יורה
שהנושא

ז'לע פארלאן רינדבראטען) מרכב
מן אש, פר :

שפת

שְׁפַת פ"י בנינו קל ענינו
קרוב וסמיכה ושימת
ע"ג י קדרה סמוך לאש : שְׁפוֹת הַסִּיר
הגדולה (אנס פייער זעצען) והוא
פעל נגזר משם שְׁפַתַּיִם שהוא
הכירה ובא על הקדירה לבד
ישעי' כו במקום אחר : יי תִּשְׁפֹּת שלום
לנו (נעהרען, הערבייאפיהרען)
תהלי' כב תקרב לנו : ולעפר מות תִּשְׁפְּתֵנִי
קרוב ודבוק :

שְׁפַתַּיִם יש רת"ז לכירה
מקום מושב קדירות:
יחזק' מ וְהַשְׁפַתַּיִם טפח (הערד) ויותר
נכון פירש"י שהוא תאר למחברו'
ולמסגרת אשר לשלחן (ליסטען)
ויש שת"ז למקום מחברות
תהלי' סח העדרים: אם תשכבון בין שְׁפַתָּיִם
(הערדען טטעללע) ובתוספת
שופטי' ה מ"ם: למה ישבת בין הַמִּשְׁפְּתַיִם
בראשית מט (טרענקרינגן): רובץ בין הַמִּשְׁפְּתָיִם
והכונה בהם אהבת המנוחה :

שצף

ישעי' נד שֶׁצֶף שמ"ז וענינו מעט: בְּשֶׁצֶף
קצף הסתרתי (וועניג,
קורצע ווילע) והיותר נכון כי
שצף כמו שטף ל' מהירות,
בדרך הקצף לבוא במהירות
פתאם ובאשר בא כן ילך (אין אוים
בליק דעם צארנט) והלוף ט' בצ'
נהוג כמו נצר, נטר :

שק

שַׂק שם כל בית קבול עשוי
ויקרא יא מצמר עב : או עור או שַׂק
(זאק) ויש שם מלבוש לובשי' אותו
בצער ואבל : וישם שַׂק במתניו : בראשית לז
וילבש שַׂק ואפר: ויכם שָׂק: חגרי אסתר ד יונה ג
שָׂק: פתחת שַׂקִּי וע"א: איש אל ירמי' ו תהלי' ל
שַׂקּוֹ (פוטערזאק): מריקי שַׂקֵּיהֶם: בראשית מב שם שם

שקד

שָׁקַד פע"ו בנינו קל ענינו
מהירות וזריזות : שוא
שָׁקַד שומר (פלייסיג זיין, בעוואכען) תהלי' קכז
כי הוא בערבי העדר שינה :
שָׁקַדְתִּי ואהיה כצפור (וואכען) : שם קב
כי שֹׁקֵד אני על דברי (פלייסיג זיין, ירמי' א
בעפערדערן, אייטען, בעטרייניגען):
לִשְׁקֹד על דלתתי יום יום (פליי משלי ח
סיג בעווכען) : כן אֶשְׁקֹד : ועל ירמי' לא
גדיש יִשְׁקֹד, בא בדל"ת כמו איוב כא
בטי"ת, ישקט :

שְׁקֵדִים פרי עץ ידוע : ויגמול במדב' יז
שְׁקֵדִים (אמנדען)
ומזמנו הפעל : גביעות מְשֻׁקָּדִים שמות כה
(אמנדעלפערמיגע פערציהרונגען)
והיחיד : מקל שָׁקֵד אני רואה ירמי' א
(אמנדעלבוים) וע"א: וינאץ הַשָּׁקֵד קהלת יב
ע"ש סבל :

שקד

נִשְׂקַד פ"ע בנינו נפעל ענינו
חבור ושריגה : נִשְׂקַד איכה א
על פשעי בידו (פעסט געבונדען) :

שקה

הִשְׁקָה פ"י בנינו הפעיל ענינו
נתינת שתיה לבעה"ח
ורויה לארץ : וְהִשְׁקָה את האשה במדב' ה
(טרינקען לאססען) : וְהִשְׁקִיתָ את שם כ
העדה : וְהִשְׁקוּ את הצאן בראשית כט
(טרענקען) : וַתַּשְׁקֵמוֹ בדמעות תהלי' פ

שליש

שָׁפָל שם ת"ז או תח"ש
לנמוך בטבעי או לנכנע
יחזק' יז במוסרי: הגבהת עץ שָׁפָל (ניי
ויקרא יג דריג): מראה שָׁפָל מן העור,
קהלת יב עמוק: בִּשְׁפַל קול הטחנה (ליי
ש"ב ו זע, דואפף): והייתי שָׁפָל בעיני
(גנאיין, הערא בגעזעטצט, דעי
משלי טז איטהיג) ענו: טוב שְׁפַל רוח.
יחזק' יז ובס"נ: שִׁפְלַת קומה: ממלכה
איוב ה שְׁפָלָה, בזויה' ור"ז: לשום שְׁפָלִים
ישעי' נז למרום: להחיות רוח שְׁפָלִים.
קהלת י ומ"א שמ"ז: בַּשֵּׁפֶל ישבו:
תהלי' קלו שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זכר לנו' ומ"א שמ"נ:
ישעי' לב וּבַשִּׁפְלָה תשפל העיר: וּבְשִׁפְלוּת
קהלת י ידים (פֿאהרלעססיגקייט) תאר
לעצלות' ומ"א שת"נ למקום נמוך
מ"א י כשקמים אשר בַּשְּׁפֵלָה (גרינ-
יהושע יא דע): בְּעָרֵי הַשְּׁפֵלָה' עמקים:
הר ישראל וּשְׁפֵלָתוֹ' שפס בשר' שפ'

שפן

ויקרא יא שָׁפָן שם חיה קטנה: ואת
משלי ל הַשָּׁפָן (קאנינכען): שְׁפַנִּים
עם לא עצום:

שפע

דברי' לג שֶׁפַע שת"ז לרבוי והמון: כי
שֶׁפַע ימים יינקו (לו-
מ"ב ט פֿוס, איבערפֿלוס, אנגע): את
שִׁפְעַת יהוא (אנגע, געפֿאלגע):
איוב כב וְשִׁפְעַת מים (פֿלוטהען): וְשִׁפְעַת
שם לח מים תכסך. הוא השפעת המון
רב. והפעל הַשְׁפִּיעַ מַשְׁפִּיעַ בתל'
ובדב"א ידוע. הנותן בעין טוב
המון רב:
בראש' מט שְׁפִיפוֹן שם מין נחש: שְׁפִיפוֹן
עלי ארח (אטטער,
אנראטט):

שפק

שָׁפַק פע"ו בב"ב הקל התבאר
בשרש ספק:
וההפעיל מענין די' וספוק:
ובילדי נכרים יַשְׂפִּיקוּ (זיך אבגעבע- ישעי' ב
בען, טענדען, איבערהייפֿען
א' פֿערבינדען) כי נמצא בתל'
לענין קשור' ספק ומורה בהכל
או בגמי והשאר בש' ספק:

שפר

שָׁפַר פע"ו בב"ב הקל עומד
ענינו יופי ונעימות: אף תהלי' טז
נחלת שָׁפְרָה עלי (שעהן, ליבליך,
אנגענעהם, פֿארטרעפֿליך) כי
טוב בעיני יי תרג' ארי שפיר
קדם (וואהלגעפֿעלליג זיין, רעכט
בילליג) ובארמית: מלכי יִשְׁפַּר עלך: דניאל ד
הפיעל יוצא: ברוחו שמים איוב כו
שִׁפְרָה (שען, ריין, הייטער מא-
כען) ע' שפריר:
שׁוֹפָר שם ת"ז לקרן איל
לתקוע בו: וקול שׁוֹפָר שמות יט
חזק (טראמפעטע, באזונע[illegible],
פאזוינע): תעבירו שופר: תקעו ויקרא כה
שׁוֹפָר: שׁוֹפָרוֹת ביד כלם: ירמי' ו / שופטי' ז
שׁוֹפְרוֹת היובלים: יהושע ו
שֶׁפֶר שמ"ז או תח"ש לנעים:
הנותן אמרי שָׁפֶר (אמר- בראש' מט
טרעפֿליך, ליבליך, אנגענעהם):
שַׁפְרִיר שת"ז לאהל: ונטה ירמי' מג
שַׁפְרִירוֹ (געלט, טע-
פיך) תאר לאהל יפה המיוחד
למולכים' ויל"מ הפעל: שמים
שִׁפְרָה (וועלבען) נטוי כאהל:
אֶשְׁפָּר שת"ז למנה יפה בשר:
וְאֶשְׁפָּר אחד (מנעה[illegible] ש"ב ו

חס ט הנפעל גכ"מ: וְנִשְׁקְעָה כאור
מצרים:

יחזק' לג ההפעיל: אַשְׁקִיַע מימיהם
(זעטצען לאססען פאן טאָם)
הטיט ישקע והמים יהיו צלולים ·
איוב מ ובחבל תַּשְׁקִיַע לשנו. חבל בלשונו
ובתלמ' ההתפעל, שלא ירד
לְהִשְׁתַּקֵּעַ (זיך פעסט צו זעטצען)
יחזק' לד ישיבת קבע, והשם: וּמִשְׁקַע
מים תשתו (קלארעס, אבגע·
שטאנדענס וואססער):

שְׁקַעֲרוּרוֹת שמו"נ או תה"ש

מורכב מן שקוע
ויקרא יד וכמו קערה: שְׁקַעֲרוּרוֹת ירקרקות
(האהלע, טיפונגען) ושם שקוע
ידוע משתמש הרבה בתל'·
וי"א כי הרי"ש כפולה כמו סגריר,
והשי"ן נוסף כבלשון ארמית
שעבוד ועיין ביאור ויקרא שם:

שקף

נִשְׁקַף פ"י בב"כ הנפעל ענינו

הבטה חושית ושכלי'·
ועקר הוראתו על גוף היוצא
ונגלה במקצתו מתוך דבר בלוע
תהלי' פה והוא רואה ונראה: וצדק משמים
נִשְׁקָף (בליקקען, שויען, הער·
במדבר כג פארראגען): הַנִּשְׁקָף על פני
הישימון · כי רוב שמושו הבטה
שופטי' ה ממקום גבוה ולמרחוק: בעד
משלי ז אשנבי נִשְׁקָפְתִּי:
תהלי' יד ההפעיל קרוב לנפעל: יי
משמים הִשְׁקִיף (שויען, בעטראכ·
דברים כו טען): הַשְׁקִיפָה ממעון קדשיך:
בראשי' יח וַיַּשְׁקִיפוּ על פני סדום, פירש"י
כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ
מהשקיפה ממעון קדשך, ותימה
הוא, כי אין המקראות מוכיחות
כן· וענין וישקיפו שמו מגמת
פניהם על המקום ההוא· כי יש
שבא כמו פני' הכנה וזמון והקדמ'
לראיה: עד יַשְׁקִיף וירא יי· איכה ג
וַיַּשְׁקֵף יי אל מחנה מצרים·
פניה לרעה: וַיַּשְׁקִיפוּ אליו שנים, מ"ב ט
פנו אליו לסור לדבריו:

שֶׁקֶף שמ"ז לענין השקפה:

והמזוזות רבעים שֶׁקֶף מ"א ז
(דורכזיכטיג)· ומ"א: שְׁקֻפִים שם ו
אטומים: וּשְׁקֻפִים שלשה טורים, שם ז
פירשו בו משקופי' שעל החלונו':

מַשְׁקוֹף שת"ז לקורה שעל

שתי מזוזות הפתח:
על שתי המזוזת ועל הַמַּשְׁקוֹף שמות יב
(אבערשוועללע)· ובארמ' נקרא
המפתן סקופה או אסקופא· וי"א
כי משקוף הוא קורה בולט מעל
הפתח (הערפארראגען):

שקץ

שַׁקֵּץ פ"י בנינו פיעל ענינו

נגוד משם שקץ: שַׁקֵּץ דברים ז
תְּשַׁקְּצֶנּוּ (פעראבשייען) ענינו
חשוב אותו כשקץ: לא בזה ולא תהלי' כב
שִׁקַּץ: אל תְּשַׁקְּצוּ את נפשתיכם ויקרא יא
(אבשייגעשווערטה אמאכען):

שֶׁקֶץ תה"ש לכל דבר מתועב:

בכל שֶׁקֶץ טמא (אב· ויקרא ז
שייא, גרייל) דבר נמאס מצד
האיסור· ומ"א: שִׁקֻּץ עמנים מ"א יא
(שייזאל): ויהיו שִׁקֻּצִים כאהבם: הושע ט
ואם תסיר שִׁקּוּצֶיךָ: וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם ירמי' ד
נפשם חפצה, רבו ע"ז: ישעי' סו

פס מא שליש : יִשְׁקוּנִי חמץ : וְהִשְׁקָה
ברא' ב את כל האדמה (וועססערן , בעׂ
קהלת ב פייכטען) : לְהַשְׁקוֹת מהם יער :

שִׁקּוּי שת"ז למשקי' או ליחות :
הושע ב שמני וְשִׁקּוּיָי (געטרענ=
תהלי' קב קע) : וְשִׁקּוּיַי בבכי מסכתי ·
משלי ג ומ"ש לחות : וְשִׁקּוּי לעצמותיך
איוב כא (זעפטע) ומזה הפועל : ומוח
עצמותיו יְשֻׁקֶּה (זאפטיג זיין) :

שֹׁקֶת שם כלי להשקות בו
ברא' כד הצאן : אל הַשֹּׁקֶת
פס ל (טרענקרינגע) : ·ׂ שִׁקְתוֹת המים :

מַשְׁקֶה שת"ז למשקים או
ויקרא יא למזונה עליהם : וכל
מַשְׁקֶה אשר ישתה (געטרענקע):
נחמי' א ואני הייתי מַשְׁקֶה (אונדטענק) :
ברא' מ שר הַמַּשְׁקִים ראש לכלם · וע"א :
פס יג כי כלה מַשְׁקֶה (וועסריכט , וואס=
סערדייך) :

שקט

שָׁקַט פע"ו בב"ב · הקל עומד
ענינו מנוחה ושלוה
ירמי' ל או שב ולא יעשה : וְשָׁקַט ושאנן
(רוהיג זיין , רוהע האבען) :
מ"ב יא והעיר שָׁקָטָה : וְשָׁקַטְתִּי ולא
יחזק' יז אכעס (שטיל זיין , זיך בעפרי=
איוב ג דיגט פינדען) : שכבתי וְאֶשְׁקוֹט :
רות ג כי לא יִשְׁקֹט האיש , לעזוב הדבר
שההל :
ישעי' נז ההפעיל יש עומד : כי הַשְׁקֵט
פס ז לא יוכל : השמר וְהַשְׁקֵט : הַשְׁקֵט
פס לג
איוב לד ובטח והיוצא : והוא יַשְׁקִיט ומי
ירשיע (רוהע פערשאפפען) :
משלי טו ואדך אפים יַשְׁקִיט ריב (שטיללען) :

שֶׁקֶט שמ"ז : וְשֶׁקֶט אתן על ד"ה א כב
ישראל (רוהע , פרידע) :

שקל

שָׁקַל פ"י בב"ב · הקל ענינו
משקל : וְשָׁקַל בפלס ישעי' מ
הרים (וועגען , אבוועגען) : אֶשְׁקוֹל אסתר ג
על ידי עשי המלאכה (צו וועגען
ד' ה' נאהלען) , שלום · וכן : כסף שמות כב
יִשְׁקֹל כמהר : או ככר כסף מ"א ב
תִּשְׁקֹל : ולו אנכי שֹׁקֵל , יתנו ש"ב יח
לו שקולים אל כפו :
הנפעל : נִשְׁקַל הכסף : לו עזרא ח
איוב ו
שקל יִשָּׁקֵל כעסי :

שֶׁקֶל שם מטבע משקל עשרי'
גרה , וש"מ : בְּמִשְׁקוֹל יחזק' ד
עשרי' שֶׁקֶל ליום (געוויכט) ומ"א :
מאזני מִשְׁקָל : בְּמִשְׁקָל ובמשורה פס מ
מִשְׁקַל נזמי הזהב · ומ"א : ואת ויקרא יט
מ"ב כא
מִשְׁקֹלֶת בית אחאב : וצדקה ישעי' כח
לְמִשְׁקָלֶת :

שקם

שִׁקְמִים שם מין עץ גדל בו
מין תאנים : ועל ד"ה א כז
הזתים וְהַשִּׁקְמִים (זיקאמער=
פייגען) : וְשִׁקְמוֹתָם בחנמל : תהלי' עח

שקע

שָׁקַע פע"ו גב"ב · הקל ענינו
טביעה : ככה תִּשְׁקַע ירמי' נא
בבל (איינזינקען , צו באדען זינקען ,
אונטערגעהען) : וַתִּשְׁקַע האש · במדב' יא
צללו כעפרת תרג' אשתקעו
כאברא · ובתל' , שָׁקְעָה חמה :
וְשָׁקְעָה כיאר מצרים (טאלא= עמוס ט
איכט זיין) :

לאגם מים (דירדע), כי במקו׳ חום
חרב ויבש׳ שדביט בשרש שבט :

שרג

ברא׳ מ שָׂרִיג שת"ז לענף או זמורה :
ובגפן שלשה שָׂרִיגִם
יואל א (רעבען) : הלבינו שָׂרִיגֶיהָ · ונבנו
איוב מ ממנו ב׳ בנינים בנין פועל : גדי
פחדו יְשֹׂרָגוּ (זין איינאנדער פער־
פֿאכטען זיין) : ולד"ק יתעבו כמו
שריגים (אויפשוועללען) · ובנין
איכה א התפעל : יִשְׂתָּרְגוּ עלו על צוארי
(זיך אין איינאנדער ווינדען) :

שרד

שָׂרַד פ"ע בנינו קל, ענינו
שיר מעט מהרבה :
יהושע י והשרידים אשר שָׂרְדוּ מהם
(איבריג בלייבען) :
שָׂרִיד שת"ז למעט הנשאר
במדבר לא או פליט : בלתי השאיר
לו שָׂרִיד (רעסט, איבערבלייבזעל) :
איכה ב פליט וְשָׂרִיד : אז ירד שָׂרִיד
שופטי׳ ה כדמות שם קבוץ : ואין שָׂרִיד
איוב כ לאכלו, מרוב תאוה : וּבַשְּׂרִידִים
יואל ג אשר יי קרא : שְׂרִידֵי חרב : שְׂרִידָיו
ירמי׳ א במות יקברו :
שֶׂרֶד שם קו הבנאים לישר
ישעי׳ מד המדה : וחרשי יתארהו
בַּשֶּׂרֶד (אעסטמור, ריכטשנור) ·
ואולי הוא אחד עם שרט (ויניע),
וממנו הפעל בתל׳ שרטט
וכתב לו :
שְׂרָד תה"ש למכסה עשוי
לבלע בה כלים ובגדים :
שמות לט עשו בגדי שְׂרָד (קאפפען, הילזען,
געוואנדר נום איינפאקקען) · וי"מ

שרד שדות לפי׳ שנא׳ לשׂות
בקדש, ואינו מתישב על הענין ·
והנכון כי שרד ענין קליעה ואריגה
בארמית, ושמושם לכסות :

שרה

שָׁרָה פע"ו בנינו קל . הפעל
הזה יש לו ד׳ הוראות
בארמית · א) לשון חנייה, אשר
שכן עליו חר׳ די שְׁרָא (רוהען,
בלייבען, וויילען) · וכן בדניאל :
ונהורה עמה שְׁרֵה : ב) ענינו
התחלה, הוא החל להיות ת׳
שָׁרֵי למיהוא (אנפאנגען) הואיל
משה שָׁרֵה משה · ג) ענינו התר
קשר כמו שָׁרַיִן מהלכין, בדניאל
וּמִשְׁרָא קטרין (אויפלעזען) ובתל׳
שָׁרֵי ואסיר · והבא ממנו במקרא:
ירמי׳ טו אם לא שֵׁרִיתִךָ לטוב (בעפרייען)
לד"ק התר מאסרו וע"ש שאר ·
איוב לז ומפרשי׳ מזה: תחת כל השמים
יִשְׁרֵהוּ יתיר קשור העבי׳ וימטיר,
וי"ל ישרהו יחנה או, מע"א,
מעניין שיירות ומחנה, כל מחנה
תרג׳ משריתא · ד) ויש הוראותו
רטיבות מאכל במשקין · בתל׳,
נזיר שֶׁשָּׁרָה פתו ביין (ווייכען)
אין שורין דיו וסממנין · ומזה
השם :
מִשְׁרָה תה"ש לכל מאכל
במדבר ו שרוי במשקין : וכל
מִשְׁרַת ענבים (איינגעווייכט) ·
וקרוב להיות מע"ג כי המונח
בלחות המשקין הוא נמחה ונמס
(זיך אויפלעזען) :

שקק

שקק פ"י בב"ב הקל ענינו המית קול מיוחד לדוב
משלי כח ולארבה: ארי נוהם ודב שקק (גרינצען), כי שקיקה נופל בדוב בנהימה לארי ונעיה לשור וצהל'
ישעי' לג לסוס: כמשק גבים שקק בו המית החגבים, וגבים כמו גובי:
יואל ב בעיר ישקו, ג"כ על הארבה יו"מ כמשק גבים שוקק מנע"ו מל' תשוקה (גיריג זיין):

ההתפעל הוא המית קול
נחום ב רבוי כלי זיין: ישתקשקון ברחובות (קלירען) ואחרים מפרשים כל השרש על מהירות הליכה ותמידות והבוחר יבחר:

ישעי' לג משק שמ"ז לקול המיה: במשק גבים (שווררען): ממשק חרול (וואסען, רויטען), ואף שנראה מ"ם יסוד בו:

ברא' טו משק תה"ש למוציא ומכניס בצרכי הבית: ובן משק ביתי (פערפפלעגער, פערוואל-
שם מא טער) וי"מ הנפעל מזה ועל פיך ישק כל עמי ועי"ש נשק:

שקר

שקר פ"ע בב"ב הקל ענינו הפר דבריו במה שהבטיח
שם כא ואינו מקיים: אם תשקר לי (פאלש זיין, אונטריי זיין):
תהלי' מד הפיעל ג"כ מזה: לא שקרנו
שם פט בבריתך: לא אשקר באמונתי:
ויקרא יט ולא תשקרו איש בעמיתו (פעלשליך האנדעלן) אם הבטיח לו
ישעי' סג דבר יקיים: בנים לא ישקרו:

שקר שמ"ז או תה"ש או
שמות כג הפעלי: מדבר שקר תרחק (ליגע פֿאלשהייט) והשקר הוא מדבר דבר שאין כן במציאו', או שאינו עושה מה שדבר
דברים יט לעשות: עד שקר העד מה שלא
מ"ב ט עשה: ויאמר שקר, הגד נא לנו:
ש"ב יח או עשיתי בנפשי שקר, שקר באמונתו ונגד קיומו ויותר נראה, לו ארצה לעשות שקר ברצוני ובזדון נפשי, ולאמר לא ידעתי כי המלך הזהיר מהרגו, וגם לו ארצה לעשות כן, הלא כל דבר לא יכחד מן המלך. ויודע כי ידעתי באזהרתו ובא ע"ד הנם וללא סבה, או ללא
תהלי' לג תועלת: שקר הסוס לתשועה
משלי לא (אומזאנסט) לא יועיל: שקר
ש"א כה החן: אך לשקר שמרתי (פער-
תהלי' קיט געבענס, אומזונסט): כי שקר עותוני.
משלי' יג בלא סבה והרבוי: דבר שקרים:
ירמי' כג את עמי בשקריהם, ועי"ש שוא ההבדל שבין הנרדפים:

שקר

שקר פ"י בנינו פיעל ענינו לר"ק קריצות עין:
ישעי' ג ומשקרות עיני' (ווינקען, בלינצלען, ליבאייגעלן): עין שזפתו חז' סקרתיה, ובתל' נסקרי"ם בסקירה אחת יו"מ צביעה בכחל וסיקרא (שמינקען):

שרב

שם מט שרב שמ"ז לחום וחרב: ולא יכם שרב ושמש (דריקענדע היטצע):
שם לה והיה השרב לאגם

שרפה שמ"נ או תה"ש ·
ד"ס ב יו וישרפו לו שרפה
גדולה (פערברעננונג) : מצל
ישעי' סד משרפה(ברּאנד)׃הי'לשרפת אש:
יהושע יא משרפה תה"ש:ועד משרפות
מים (זאלצזידעריא)
ישעי' לג שמבשלים מים למלח ; משרפות
ירמי' לד סיד (קאלקברעננריא)׃ומשרפות
אבותיך , הוא העשן והקטור
בבשמים על המת ליבש הבשר
שלא יסריח · ויש רוצים לפרש
כן כל שריפה הנזכר אצל המלכים
הוא עשון בבשמים , או החניטה
שהיה בבשמים חדים כאלו שורף
הבשר והעצמות קיים :

שרץ

שרץ פע"ו בנינו קל ענינו
רחישה ותנועה ויציאה
והוצאה ורבוי לידה , העומד :
ויקרא יא השרץ השרץ על הארץ (זיך
רעגן, קריכען, וויאקסען)· והיוצא :
שמות ז ושרץ היאר צפרדעים (הערפאר
ברינגען אין גראססער אענגע) :
בר"א א ישרצו המים : ובני ישראל פרו
שמות א וישרצו , רבוי הולדה בפ"א :
שרץ שק"ז כולל בעח"י קטני'
בעלי מרבה רגלים
ומתנועעים ורוחשים תמיד :
בר"א א ישרצו המים שרץ (קריכענדעס) ·
ויש שרץ המים כנמלים וצפרדעי'
ודגים ונחשים וחומט · ושרץ
הארץ בחיות , החלד , העכבר
ותנשמת · ויש שרץ בעוף, אשר
לו ארבע רגלים :

שרק

שרק פ"י בנינו קל ענינו הנעת
שפתים להשמיע קול ,
אם לרמז קול קריאה או דרך
שחוק ובזיון' או דרך השתוממו' :
ישעי' ה ושרק לו מקצה הארץ (וויקען,
ישעי' ז צורופען , הערבייאלאקקען)׃ ישרק
זכרי' י יי לזבוב׃ אשרקה להם ואקבצם׃
מ"א ט כל עבר עליו ישם וישרק (שטוי
איכה ב נען) הוא השתוממות ; שרקו
איכה ב וינעו ראשם: שרקו ויחרקו שן
(האהען, ציטען) ללעג ונקמה :
איוב כז וישרק עליו ממקומו :
ירמי' נא שורקה שמ"נ׃ שמה ושרקה
(געציט) · ומ"א :
שס יח שריקות עולם (פערוואונדערונג,
שופטי' ה ענטזעטצען) · וע"א : שריקות
עדרים (געבלעק) :

שרק

שורק שת"זוג לזמור'משובח':
ישעי' ה ויטעהו שורק (עדלע
בר"א מט רעבע) ; ולשורקה בני אתונו ·
ישעי' יז ומ"א: הלמו שרוקיה ;
שריקה תה"ש לפשתן מבחר ,
שס יט שרוק במסרק׃פשתי'
שריקות (וואהל געקעמאט) ונכון
לבנות ממנו פעל שרק , והשם
משרק כמו מסרק בתל' · ומ"א
זכרי' א וע"א : שרקים ולבנים (בונט,
פיופערביג) והנכון שהוא קרוב
לצבע אדום (ראטהברוין)· וכמוהו
בתל' לא שרק ולא כחל ולא
פרכס ויעלת חן :

איוב מא שִׁרְיָה שת"ז למגן : חנית מסע
וְשִׁרְיָה (פאנצר) · ועמ"א:
ש"א יז וילבש אותו שִׁרְיוֹן : וְשִׁרְיוֹן
שם שם קשקשים: והקשתות וְהַשִּׁרְיוֹנִים ·
נחמי' ד
ד"ה ב כו ובס"ג : וְשִׁרְיוֹנוֹת וקשתות ·
ירמי' מו ובסמ"ך לבשו הַסִּרְיֹנוֹת · ונ"א :
ד"ה כו ובין הַשִּׁרְיָן : צדקה כַּשִּׁרְיָן :
ישעי' נט

שָׁרוֹן שת"ז למקום מישר :
ש"ה ב חבצלת הַשָּׁרוֹן (טהאל ,
עבנע, פייכטער באדן) מן מושרה :
ישעי' לג היה הַשָּׁרוֹן כערבה :

שרה

שָׂרָה פ"ע בנינו קל עניננ
בראשית לב התגברו' ושררה : שָׂרָה
את הא'הים (מיט פארנונג שטריי
טען, זיינע ווירדע בעהויפטען) :
בראשית לב כי שָׂרִיתָ עם האלהים :
ישעי' ט מִשְׂרָה שמ"נ מזה : ותהי
הַמִּשְׂרָה על שכמו
(הערשאפט , פערוואלטונג ,
שלכטען דער שטרייטיגקייטען) :

שרט

שָׂרַט פ"י בכ"ב הקל עניננו
החתוך ובקוע ועשית
קוים וחריצין בדבר לסימן :
ויקרא כא ובבשרם לא יִשְׂרְטוּ שרטרת
(שניטטע , ריטצע מאכען) :
זכרי' יב הנפעל : כל עמסיה שָׂרוֹט
יִשָּׂרֵטוּ , כי המשא כבד יעשה
חריץ בבשר :

שֶׂרֶט תה"ש לחתוך וחריץ :
ויקרא יט וְשֶׂרֶט לנפש (שניטט ,
שם כא ריטץ) · ובס"נ : לא ישרטו שָׂרָטֶת,
ובתל' שַׂרְטָט וכתב לי (ליניירען)
מזה, שהמסרגל עושה רחצין
ורשמי', בלא שרטוט. וע"ש שרר:

שר

שרך

שָׂרַךְ פ"י בנינו פיעל עניננו
תפישה קשירה וסבוך
ומשיכה אחר דבר : בכרה קלה ירמי' ב
מְשָׂרֶכֶת דרכיה (אבוועגע געהן ,
פערווירטע וועגע געהן) דרכי
סורר תרג' סריך · ובתל' עניננו
כריכה וגרירה אחר דבר , מסריך
סָרִיךְ , אגב סרכא · ואולי סַרְכָיא
באר' כמו נגיד :

שְׂרוֹךְ שם ת"ז לרצועה
שכורכים סביב הסנדל:
מחוט ועד שְׂרוֹךְ נעל (ריהמען , בראשית יד
שוהבאנד) :

שרע

שָׂרַע פע"ו בב"ב הקל עניננו
אריכות והתפשטות יותר
ממדה : שָׂרוּעַ וקלוט (אנגבייניג) ויקרא כב
אבר אחד ארוך ממדת חברו :
ההתפעל : כי קצר המצע ישעי' כח
מֵהִשְׂתָּרֵעַ (זיך אויסשטרעקקען) :
שַׂרְעַף ע"ש שעף :

שרף

שָׂרַף פ"י גב"ב הקל עניננו
בעירה ודלקה ונופל
רק על גוף הנבער : וְשָׂרַפְתָּ באש דברים יג
את העיר (פערברענגען) : וַיִּשְׂרֹף שמות לב
באש , עיין באור שם :
הנפעל : ובגדיו לא תִשָּׂרַפְנָה : משלי ו
הפועל : והנה שֹׂרָף : ויקרא י

שָׂרָף יש שת"ז למין נחש
ארסי : נחש שָׂרָף ועקרב דברים ח
(נערחסט) · ויש תאר למלאכי
אש : שְׂרָפִים עומדים ממעל לו ישעי' ו
וי"ם (רייכער פריסטער) :

שש

שמות כח מספר יסודי לנקבה: שֵׁשׁ שנים
משלי ו (זעקס): שֶׁשׁ־הנה שנא ייולזכר:
ירמ' ל שִׁשָּׁה בנים והדבק: שֵׁשֶׁת ימים ·
שמות יו נחמ' כט והעשירית: בן שִׁשִּׁים שנה
שם ל (זעכציג)· והסדורי: בן שִׁשִּׁי (דער
שמות כו זעכסטע)· ולנקבה: הידיעה
יחזק' ד הַשִּׁשִּׁית · והחלקי: שִׁשִּׁית ההין
(איין זעכסטל)· ובא פעל ממנו
להלק דבר לששה חלקים:
שם מה וְשִׁשִּׁיתֶם האיפה (דען זעכסטען
שם לט טהיל נעהמען): ושובבתיך
וְשִׁשֵּׁאתִיךָ י״מ מזה (זעכספאך
שטראפען) אענשנו בו׳ שפטים
כאמור אחריו · והנכון שהוא ענין
פתוי והסתה, מן נשא:

ששן

ת״א ז שׁוֹשָׁן שם הורד: פרח שׁוֹשָׁן
(איינע רחזע)· ובס״נ:
ש״ה ב כְּשׁוֹשַׁנָּה בין החוחים: שׁוֹשַׁנַּת
שם שם העמקים: שפתותיו שׁוֹשַׁנִּים ·
שם ה
תהלי׳ מה ושם כלי זמר: למנצח על שׁוֹשַׁנִּים
(העקטאכמרדא):

ששר

שָׁשַׁר שם מין צבע אדום:
ירמי׳ כב ומשות בַּשָּׁשַׁר (ציננא
יחזק׳ כג בער, מאיניום): חקוקי׳ בַּשָּׁשַׁר:

שתה

שָׁתָה פ״י בב״ב קל ענינו
שמות לד רוות צמאון: ומים לא
איוב טו שָׁתָה (טרינקען): שֹׁתֶה כמים
משלי כו עולה: חמס שֹׁתֶה: חמתם שֹׁתֶה
איוב ו
משלי ל רוזני: למלכים שְׁתוֹ יין: וְשָׁתוֹת
ישעי׳ כב יין: ואחרי שְׁתוֹתוֹ: וְאֵשֶׁת וגם
ת״ח יג
נחמ׳ כד הגמלים: למטר שמים תִּשְׁתֶּה
דברים יא מים, על השדות: כוס אחותיך יחזק׳ כג
תִּשְׁתִּי, על הפורענות· וכן:
ומלך ששך יִשְׁתֶּה אחריהם: ירמי׳ כה
שָׁתִית מיד יי שָׁתִית ומצית: ישעי׳ נא
ונוזליהם בל יִשְׁתָּיוּן: יִשְׁתֶּה לעג תהלי׳ עה
כמים, על קלות הפעולה ורבוי: איוב לד
הנפעל; משקה אשר יִשָּׁתֶה: ויקרא יא
שְׁתִי יש שמ״ז לרבוי שתיה:
בגבורה ולא בַשְּׁתִי קהלת י
(טרינקגעלאגע)· ובס״נ: וְהַשְּׁתִיָּה אסתר א
כדת (דאז טרינקען)· ויש שת״ז
לחוט ההולך באורך הארג: את ויקרא יד
הַשְּׁתִי או את הערב (דיא קעטטע,
דער אויפצוג, ווערפטע):
מִשְׁתֶּה שת״ז לסעוד׳ גדולה:
מִשְׁתֶּה גדול (גאסטע נחמ׳ כח
אהל) לפי שהשתיה עקר בזמון
שמחה: ימי מִשְׁתֶּה ושמחה: אסתר ט
מלכת אל בית מִשְׁתֶּה: שבע׳ ימי קהלת ז
הַמִּשְׁתֶּה (האכלייט)· ותה״ש: שופטי׳ יד
מִשְׁתֶּה שמנים מִשְׁתֵּה שמרים: ישעי׳ כה
ואת מִשְׁתֵּיהֶם (געטרענקע): ויין דניאל א
מִשְׁתֵּיהֶם: ישעי׳ ה

שתל

שָׁתַל פ״י בנינו קל׳ ענינו
נטיעה: וְשָׁתַלְתִּי אני יחזק׳ יז
על הר גבוה (פפלאנצען): שָׁתוּל תהלי׳ א
על פלגי מים: לצד שְׁתוּלָה הושע ט
בנוה: ישראל אֶשְׁתְּלֵנוּ · והשם: יחזק׳ יז
כִּשְׁתִילֵי זתים (פפלאנצען): תהלי׳ קכח

שתם

שָׁתַם פ״ע בנינו קל ענינו
פתיחה ופקיחת עין
היפך סתם: שְׁתֻם עין (אפפענע במדבר כד

שרך

שָׂרָךְ שת"ז לטבור אדם :
ש"ש ז שָׁרְרֵךְ אגן הסהר (נאַ=
יחזק' יז כעל) : לא כרת שָׁרֵּךְ : רפאות
משלי ג
פיוב יו תהי לְשָׁרֶּךָ · וע"א ומ"א · ואונו
בִּשְׂרִירֵי בטנו (אוסקעלן) המיתרים
שהם חוקי הגוף · וי"א שהם
חלקי ההולדה בחוקם וקשויים ·
דברי' כט וע"א : כי בִּשְׁרִירוּת לבי אלך
(הערטע) ג"כ ל' חזק וקשוי ,
וכתבתי בש' שור :

שרר

שָׂרַר פ"י בב"ב · הקל ענינו
אסתר א ממשלה ואדנות : להיות
כל איש שֹׂרֵר בביתו (הערר זיין,
הערשטען) :
במדב' טו ההתפעל : כי תִשְׂתָּרֵר עלינו
גם הִשְׂתָּרֵר (הערשטען , זיך
הערשאפט איבער איינען אנ=
מאסען) :

שרש

שֵׁרֵשׁ פע"וג"ב · הפיעל נגזר
משם שרש · ויש ענינו
קליטת שרש , וזה כשבא ע"ד
ישעי' מ מדבעים : אף בל שֹׁרֵשׁ בארץ
ירמי' יב גזעם (וואורצעל פאססען) : נטעתם
גם שֹׁרָשׁוּ · והקמץ בעבו' הז"ק ·
ויש ענינו עקירת שרש כשבא
איוב לא ע"ד ש"ו : וכל תבואתי תְשָׁרֵשׁ (ענט=
תהלי' נב וואורצלען) : וְשֵׁרֶשְׁךָ מארץ החיים ,
עצה"מ :
איוב לא הפועל גב"מ : וכל צאצאי
יְשֹׁרָשׁוּ :
איוב ה ההפעיל מע"א : אני ראיתי
אויל מַשְׁרִישׁ · וַתַּשְׁרֵשׁ שרשיה : תהלי' פ
הבאים יַשְׁרֵשׁ יעקב : ישעי' כז
שֹׁרֶשׁ שת"ז לעקרי העץ :
וְכַשֹּׁרֶשׁ מארץ ציה : שם נג
(וואורצעל) : שֹׁרֶשׁ וענף , ועצ"ה · מלאכי ג
לכל דבר שהוא ראש ועקר לדבר :
שֹׁרֶשׁ ישי (שטאם) : וְשֹׁרֶשׁ ישעי' יא
צדיקים : הפך מִשֹּׁרֶשׁ הרים : משלי יב
איוב כח
מִשֹּׁרֶשׁ נחש : פן יש בכם שֹׁרֶשׁ · ישעי' יד
מחשבה עלה : על שָׁרְשֵׁי רגלי דברי' כט
איוב יג
תתחקה : וְשָׁרְשֵׁי הים כסה : שם לו
ועמוד מנצר שָׁרָשֶׁיהָ : על גל דניאל יא
שָׁרָשָׁיו יסבכו : איוב ח
שַׁרְשֶׁרֶת ת"נ כמו שלשלת :
ושתי שַׁרְשְׁרֹת זהב שמות כח
(קעטטע) ובלי כפילת הרי"ש :
שַׁרְשֹׁת גבלות : שם כח

שרת

שֵׁרֵת פ"י בנינו פיעל ענינו
שמוש כהונה והתמנו' :
וְשֵׁרֵת את אחיו (בעדיהנען) : במדב' ח
מְשָׁרֵת משה : מְשָׁרֵת המלך , ת' שם יח
מ"א א
משרתת : הַמְשָׁרְתִים את המלך : אסתר א
שָׁרֵת תה"ש : כל כלי הַשָּׁרֵת במדב' ד
(דיהנסטגערעטהע) :

שרת

מַשְׁרֵת שם כל מאכל : ותקח ש"ב יג
את הַמַּשְׁרֵת (ראסט,
פפאננע) מחבת ת' משריתא :

שש ששה

שֵׁשׁ יש שת"ז לבגדי פשתן
חור : בגדי שֵׁשׁ (פיינע בראשי' מא
ליינוואנד) , כלי מצרי (שעג"ש) · אף
עמודי שש שרשו שישי · ויש שם
מספר

יהושע יו וצורתו ותמונתו: וְתָאַר הגבול (בעצייכנען, בעשטיאמען, בעשרייבען, בעגרענצען):

ישעי׳ מד הפיעל: יְתָאֲרֵהוּ בשרד (בעצייכנען): ובמחוגה יְתָאֲרֵהוּ:

יהושע יח הַמְּתֹאָר הנעה:

תֹּאַר תה״שז לתכונות דבר

בראשׁ׳ כט והדרו: יפת תֹאַר (געשטאלט) בתוך האברים: ואיש

ש״א יז תֹאַר, כי השם לבדו מורה ג״כ יופי (גוט געוואכסען, שען פאן

ש״א ח / ישעי׳ כג בילדונג): טוב תֹּאַר מאד: לא

שופטי׳ ח תֹאַר ולא הדר: כְּתֹאַר בני מלך:

ש״א כח / ישעי׳ מד מה תָּאֳרוֹ (פיגור): וְתָאֳרוֹ מבני

איכה ד אדם: חשך משחור תָּאֳרָם: שהיה להם:

תבה

תֵּבָה שת״נ כמו ארגז או

בראשׁ׳ ו ספינה: תעשה את הַתֵּבָה (קאסטען, ארכע, שיף):

שמות ב תֵּבַת גמא (קעסטכען):

תבל

תֵּבֵל שת״נ לארץ מקום

ישעי׳ יח הישוב: כל יושבי תֵבֵל

תהלי׳ פט (בעוואהנטע וועלט): תֵּבֵל ומלאה:

שם צ ותחולל ארץ וְתֵבֵל, והשם הזה י״ג מן יבול, וי״א מן בלל ע״ש:

תבן

תֶּבֶן שם ע״ז נרדף עם קש;

שמות ה תֶּבֶן אין נתן לעבדיך (שטרוה): אך התבן הוא הנשאר בשבלים, והקש הנשאר בארץ,

ישעי׳ כה וכתוס׳ מ״ם: כהדוש מַתְבֵּן (פוטערשטרוה):

תהה

תהה

תֹּהוּ תה״ש או תה״פ לריקות

בראשׁ׳ א ושממות: היתה תהו (אונפערוויסט, אוֹדינג, אהנע

ש״א יב פארם): כי תהו המה (לער,

ישעי׳ מה אודינג): לא תהו בראה (עדע):

שם מט תהו בקשוני (פערגעבענס): על

שם כט תהו ודבר שוא: יעלו בתהו

איוב ו ויאבדו (לעערער רוים): ובתהו

דברי׳ לב ילל ישימון (איינעדע):

תהם

תְּהוֹם יש שת״ז לרבוי מים

בראשׁ׳ א ויומים: על פני תְהוֹם

שם ז (וואססערוואגען): כל מעינות תְּהוֹם רבה (טיפע): תְּהוֹמֹת

שמות טו יכסימו: תְּהוֹם אל תְּהוֹם קורא:

תהלי׳ מב עינות וּתְהוֹמֹת יוצאים: ופעם

דברי׳ ח ענינו עמק הארץ: משפטיך

תהלי׳ לו תְּהוֹם רבה (אבגרונד, דיא מיטעלסטע טיפע דעס ערדבאללס):

תהלי׳ עא וּמִתְּהוֹמוֹת הארץ תשוב תעלני: ופעם ענינו קרקע הים: ויוליכם

שם קו / ישעי׳ סג בַּתְּהוֹמוֹת:

תוה

תָּוָה פ״י בכ״ב הפיעל ענינו ציור רשימה וסימנים:

ש״א כא וַיְתָו על דלתות השער (שרייבען, צייכנען אומכען): וימ״מ: תִּתְאוּ

במדב׳ לד לכם (גרענצען בעצייכנען) רשימות תחומין, והאל״ף ת׳ ו״ו:

יחזק׳ ט ההפעיל: וְהִתְוִית תו (צייכנען):

תהלי׳ עח ויש ענינו הגדרה והגבלה: וקדש ישראל הִתְווּ (איינשרענקען, פארצייכנען, אייסטערן) שרשמו לו הפעולות

מוּנִין), וּבתל' כדי שֶׁיִּשְׁתֹּם ויסתם
ויגוף, אבל: שָׁתַם תפלתי, כמו איכה ג
סתם. וסימנך ימנית פתוחה
שמאלית סתומה:

שתן

הַשְׁתִּין פ"י בנינו הפעיל ענינו
הטלת מי רגלים:
מַשְׁתִּין בקיר (פיססען) והרבה ש"א כה
בתל' ע"ש שין והתי"ו נוסף:

שתק

שָׁתַק פ"ע בנינו קל ענינו משלי כו
דממת קול: ובאין נרגן
יִשְׁתֹּק מדון (שטילל זיין, שווייגען):
וַיִּשְׁתֹּק הים מעלינו (זיך בערו- יונה א
היגען, רוהיג ווערדען): וישמחו תהלי' קז
כי ישתקו, ובתל' ההפעיל
הַמַּשְׁתִּיק, וכלם משתמשים על
השקט זעף אם כים או זעף חמה.
ובתל' שתיקה כהודאה הוא
ההרישה מדבור, שלא על ענין
הנמצא:

אות ת

תא

תָּא שת"ז לחדר או לשכה:
אל תא הרצים (ניאשער, מ"א יד
געמאך): ובין התאים: ותאי יחזק' מ / שם שם
השער: תָּאָיו אליו: לפני התאות שם שם / שם שם
(וואכטשטובען):

תאב

תָּאַב פ"י בב"כ הקל ענינו
כמו אבה ואוה: תָּאַבְתִּי תהלי' קיט
לפקודיך (ווסט האבען, אייפריג
בע

בעגעהרען) ל' תשוקה תרג'
תאיבותא:
הפיעל הוא היפך: מְתָאֵב עמוס ו
אנכי את גאון יעקב. בא אל"ף
תמורת עי"ן (פעראבשייען):
תַּאֲבָה שמו"מ: גרסה נפשה תהלי' קיט
לְתַאֲבָה:

תאה

תָּאָה פ"י בנינו פיעל ענינו
הגבלת גבול: תְּתָאוּ במדבר לד
גבול (גרענצען ציהען, בעשטימ-
מען) ע"ש תוה:
תְּאוֹ שם שור הבר: וּתְאוֹ דברים יד
וזמר (אויעראכס): כְּתוֹא ישעי' נא
מכמר, בהפוך:

תאם

תְּאוֹמִים תה"ש לזוג וולדות:
והנה תְאוֹמִים בבטנה ברא' לח
(צווילינגע): תָּאֳמֵי צביה (פאהר): ש"ה ד
תָּאֳמֵי צביה, ג"כ מזה אף מנפרד: שם ז
ויהיו תֹאֲמִים מלמטה (איין פאאר, שמות כו
גלייכפערמיג זיין). פי' מצד
השתוותם בחבור כתאמי' בדמיון'
והפעל מזה: שכלם מַתְאִימוֹת ש"ה ד
(צווילינגע געבעהרען):

תאן

תְּאֵנָה שם פרי עץ: וּתְאֵנָה במדבר כ
וגפן ורמון (פייגען):
הַתְּאֵנָה חנטה פגיה: וגפנך ש"ה ב
וּתְאֵנָתֶךָ: קחו דבלת תְּאֵנִים: ירמי' ה / מ"ב כ
כִּתְאֵנֵי הבכורות: וּתְאֵנֵיכֶם ירמי' כד / עמוס ד
וזיתיכם:

תאר

תָּאַר פ"י בב"כ הקל ענינו
הגדיר דבר בגבוליו
וצורתו

תז

ישעי' יח התז פ"י בנינו הפעיל ענינו
כריתה: הסיר התז (אב־
היוען) ובתל' התיז את ראשו
ע"ש נתז:

תחר

תחר פ"ע בב"ב הקל ענינו
דמיון וערוב, ר"ל
התערב לב אדם להדמות לזולתו
תהלי' לז מקנאתו בו: אל תתחר במרעים
(גלייך טהון וואללען) ע"ש חרה
כי שם כתבתיו בבנין התפעל
מפני הספק שבו:
ירמי' יב חפיעל: ואיך תתחרה את
הסוסים (גלייך טהון וואללען) ויש
סם כב ענינו סמך והגנה: אתה מתחרה
בארז (זיך דעקקען, זיך שיטצען)
וזה משם:

שמות כח תחרא שת"ז למגן ושריון:
כפי תחרא (פאנצער,
העאד, האורניש):

תחש

במדב' ד תחש שם חיה: כסוי עור
יחזק' טז תחש (דאכס): ואנעלך
שמות כה תחש: ערות תחשים:

תחת

תחת מלת היחס או תה"פ
יש מה שהוא מורה
בר"א יח במקום: תחת העץ (אונטער):
שמות כג תחת משאו: ותחת כנפיו: תחת
תהלי' לח רגלי: ושרשיו מתחת (אונטען)
סם יח
עמוס ב היפך מעל ובכנוי תמיד בל"ר:
תהלי' ח תכריע קמי תחתי: והכסף
יהושע ז תחתיה: ויש במקום ברשות:
בר"א יו ותתעני תחת ידיה: מה יש תחת
ש"א כא ידך

ידך ובא כמו במקומו: וישבו יהושע ה
תחתם (אן איינער שטעללע):
שבו איש תחתיו ועמדנו תחתינו שמות טז
ר"ל במקום אחד שהוא עתה ש"א יד
תחת רגליו: תחת רשעים ספקם איוב לד
ויש ענינו כמו אחרי בזמן: והוא מ"א א
ישב על כסאי תחתי (נאך):
תמשח לנביא תחתיך: וכן ענינו סם יט
חלף, מחיר, במקום: תחת בראשי' ד
הבל (פיר, אנשטאטט): התחת סם ל
אלהים אנכי: ויסגר בשר תחתנה: סם ב
משלמי רעה תחת טובה: עין תהלי' לח
תחת עין, וכן בא במקום מלת שמות כא
הקשור יען עקב: תחת אשר דברי' כח
לא עבדת (ווייל) וכמו, בעבור,
על מה: תחת מה עשה יי ירמי' ה
אלהינו (פיר, וועסווענען): התחת ש"ב יט
זאת לא יומת יואב:

תחתון תה"ש: לבית חורון יהושע יח
תחתון (אונטערסטע):
השער התחתונה: מהתחתונות יחזק' מ
סם מב
ומהתיכונות ומ"א: משאול תהלי' פו
תחתיה: עד שאל תחתית: דברי' לב
בתחתיות ארץ: בבור תחתיות: תהלי' סג
סם פח
וע"א בס"ז: תחתים שניים, תאר נחמ' ו
לשטח התחתון בהצטרפות
השניים שהוא למעלה הימנו,
בנפילת יו"ד הרבוי:

תיש

תיש שת"ז לאיל זכר: או תיש תהלי' ל
(באק): ותישים עשרים: בר"א לב

תכה

תכה פ"ע בב"ב הפיעל ענינו
בערבי סמיכה וסעד (זיך
שטיטצען) ומזה הפועל בעבדות:
והם

הפעולות שיעשה כה וכה, וי"ל
שהגדירו יכלתו זה יכול לעשות
ולא זה · וי"מ שבקשו אותות
וסימנים, כי אות, תו, סימן,
אחד · ושלשת הביאורים קרובים
בענין לאמרו וינסו אל · וימ"מ:
במדב' לד וְהִתְאַוִּיתֶם לכם, בתוספת אל"ף·
וע"ש אוה:

יחזק' ט תָּו תה"ש לאות סימן: והתוית
תָּו (צייכען, אנרקאמהן):
כט חס אשר עליו הַתָּו · וימ"מ: עד
בראש' מט תַּאֲוַת גבעות עולם (גרענצען):
איוב לא הן תָּוִי שדי יענני (דמז פֿער·
צייכניס, טריפֿט) ר"ל השם יעיד
על רשימות דבריו או יענה
עליהם:

תוך

תָּוֶךְ יש תה"פ לאמצעית
ופנימית במקום ובזמן:
בראש' טו ויבתר אותם בַּתָּוֶךְ (דיא איטטע):
במדב' לה והעיר בַּתָּוֶךְ · והסמיכות: אל
שמות יד תוך הים · בתוך הלילה: מתוך
מ"א ג עמי (אויס): כל אשר בתוכו
שמות יב ויקרא יח
חס סס (דארינען): אל תוכו: בתוכבי
תהלי' קיו ירושלם: שביתך בתוככנה:
ויקרא כו והתהלכתי בתוככם, כמו בקרב·
ויש ענינו ערמה שנסתר בפנימית
תהל' נה המחשבה בתוך: תך ומרמה
חס עב (ארגליסט, אינטריגוען): מתוך
ומחמס יגאל · ע"ש תכך:
תִּיכוֹן תה"ש לאמצעי במקום
במות נו ובזמן: הבריח התיכון
שופטי' ז (איטטעלסטער): האשמורת
התיכונה · בזמן:

תור

תּוּר פ"י בב"ב · הקל ענינו
חקירה ודגול: תַּרְתִּי בלבי קהלת ג
(פֿארשען, נאכדענקען, אונטער·
זוכען): לדרש ולתור בחכמה: סס א
לָתוּר את ארץ כנען (אויסקונד· במדב' יג
שאפֿטען): וַיָּתוּרוּ את ארץ: ולא סס סס
תָתוּרוּ אחרי לבבכם (נאכוואנ· סס עו
דעלן) לתור אחרי תאות הלב
לדרש ולבקש אותם: מן התָּרִים סס יד
את הארץ: לבד מאנשי התָּרִים מ"א י
(קרעאטער) סוחרים תרים בארץ
מקו' למקו' משוק לשוק · וי"מ הותרי
הרי' (בורגלייטע): דרך הָאֲתָרִים, במדב' כא
אליף נוסף: יְתוּר הרים מרעהו, איוב לט
ע"מ יבול:
ההפעיל: וַיָּתִירוּ בית יוסף שופטי' א
(אויסקונדשאפֿטען לאססען):
תּוֹר שם בן ד' הוראות · א) יש
שם נרדף ליונה: וְתוֹר בראש' טו
וגוזל (טורטלטויבע) · והוא ע"ש
קול המיתם (טו"רר): שתי תֹרִים ויקרא ה
ועצ"ה: לחית נפש תֹּרֶךָ · ב) זמן תהלי' עד
מוגבל לדבר קבוע: ובהגיע תר אסתר ב
נערה ונערה (בעשטיאמטע צייט),
והוא קרוב לענין · ג) שורה וטור:
נאוו לחייך בַּתֹּרִים (צייע, רייע, ש"ה א
הע) שורות שלפנינים והרוזים:
תוֹרֵי זהב נעשה לך · ד) ענין סס סס
מדרגה וחשיבות: כְּתוֹר אדם ד"ה א יז
המעלה (ארט, אנזעהען, פֿאר·
שטעללונג) וי"מ כמו תאר · ובש"ב
כתוב במקומו: וזאת תּוֹרַת האד', ש"ב ז
ר"ל תבונה:

תְּלִי שת"ז לאשפה שמשימין בו החצים: שא נא כליך תליך (קעכער): ברא׳ כז

תַּלְפִּיּוֹת שת"ז לבירת נשק שתולים בו כלי זין, ופיות מן חרב פיפיות: בנוי לתלפיות (לייגהויז, וואפפענבורג): ש"ה ד

תַּלְתַּלִּים תה"ש לקווצות השער התלויים ומדלדלים: קווצותיו תלתלים (הערלאבוואללענד): ש"ה ה

תלל

תהלי׳ קלז **תּוֹלָל** שת"ז כמו שולל: שובינו דברי שיר ותוללינו שמחה (רייבער): ד"ל השוללים אותנו, וחלוף שי"ן בתי"ו כמו פשר, פתר: וי"מ משם יללה, ע"מ הושב, ד"ל בילולתנו מבקשים ממנו לשמחה; ויש מחלפי׳ התי"ו בה"א כמו הוללנו:

תֵּל שת"ז לגל צבור ומכונס עפר: וישימה תל עולם (שוטהויפען): עיר על תלה (אנהעהע): העומדות על תלם, ד"ל העומדת בתל גבוה; ומו"א הר גבוה ותלול; ויש מטין מגזרה זה תלפיות, תלתלים, ואנכי הבאתים בש׳ תלה: יהושע ח, ירמי׳ ל, יהושע יא, יחזק׳ יז

תלם

תֶּלֶם שת"ז לערוגת השדה: התקשור רים בתלם (פורכע): כגלים על תלמי שדי: תלמיה רוה נחת׳. התלם הוא התל הגבוה בשורת המחרישה, והגדודים הם החריצים שבין שורה לשורה: איוב לט, הושע י, תהלי׳ סה

תלע

תּוֹלֵעָה שם נרדף עם רמה: ומכסיך תולעה (וואורם): כי תאכלנו התולעת: כי תולעתם לא תמות׳ ועצ"ה: ואנכי תולעת ולא איש, להשפיל נפשו: ובן אדם תולעה והרבוי: וירם תולעים, ובתל׳ הפעל ממנו תבואה שהתליע (וואורמשטיכיג ווערדען): ישעי׳ יד, דברים כח, ישעי׳ סו, תהלי׳ כב, איוב כה, שמות טז

תּוֹלָע תה"ש לצבע אדום עשוי מדם תולעה ידוע: יאדימו כתולע (שארלאכראטה): האמני׳ עלי תולע נכלל המתואר בתואר: שני התולעת: תולעת השני: וממנו הפעל: אנשי חיל מתלעים, מלובשים בבגדי שני תולעת: ישעי׳ א, איכה ד, ויקרא יד, שמות כה, נחום ב

מְתַלְּעָה שת"נ לשני׳ הטוחנו׳: ואשברה מתלעות עול (באקצאהן): ומאכלות מתלעותיו, ע"ש לתע כי הוא מן השמות המתהפכים: איוב כט, משלי ל

תמד

תָּמִיד תה"פ או השם להורות משך הויה או הפעול׳ בזמן בלי הפסק או לעתים ידועי׳: עובר עלינו תמיד (בעשטענדיג): וארחתו ארחת תמיד (געוועהנליך, אדר בעשטיממטען צייט): ד"ל בזמן הנהוג: אש תמיד תוקד, בלי הפסק: שויתי יי לנגדי תמיד מ"ב ד, מ"ב כה, ויקרא ו, תהלי׳ טז

תמיד

דברי' לג והם תֻּכּוּ לרגליך (פֿאָלגן) נמשכים
ונדבקים אחרי מהלך רגליו או
נופלים ואולי ע"ש פער ומשיכה ·
שם תַּכָּא בהל' לשלחן, מקשטא
ליה תַּכָּא ומהדרא לי' גבא :
מ"א י תֻּכִּי שם עוף · וקופים וְתֻכִּיִּים
(פֿפֿויען, פֿאפֿאגייען) :

תכך

תְּכָכִים תה"ש יש מפרשים
מענין תוך ומרמה :
משלי כט רש ואיש תְּכָכִים (ארגליסטיגע),
וי"מ מל' ערב, פסים עשוי' לקשט
בגדי עשירים, והכוונה שהרש
והעשיר נפגשו ומתהפכים
במצבם :

תכל

תְּכֵלֶת שת"נ לצמר צבוע גוון
שמות כח רקיע : תְּכֵלֶת וארגמן
(דונקעלבלויא) :

תכן

תָּכַן פ"י גב"ב · הקל ענינו
הגבל מדה מספר וקצב
משלי יז לדבר בשעור הראוי : וְתֹכֵן רוחות
שם כא יי (בעשטיאמט, ריכטעט) : וְתֹכֵן
לבות יי (דיא וואהרע ריכטונג
געבען) :
ש"א ב הנפעל : ולו נִתְכְּנוּ עלילות
(בעשטיאמט, צוגעמעססען) ע"ש
יחזק' יח עלל : לא יִתָּכֵן דרך אדני כלומר
שאינו מכוון לתכלית הנאות,
כי זה מהוראתו לכלל הכוונה
והתכלית הנאות לענין מלפני
צאתו לפעל :
איוב כח הפיעל : ומים תִּכֵּן במדה
(געהעריגעס מאס געבען) בשעור
הראוי

הראוי : ושמים בזרת תִּכֵּן : מי ישעי' מ
תִכֵּן את רוח יי, לתת לו שעור שם שם
הראוי לפי חכמה במעשיו : אנכי תהלי' עה
תִכַּנְתִּי עמודיה, כמו תקנתי :
הכסף הַמְתֻכָּן, המוגבל במספר מ"ב יב
תֹּכֶן תה"שז ענינו שעור מוגבל
וידוע : וְתֹכֶן לבנים תתנו שמות ה
(בעשטיאמטע אנצאהל) ר"ל שעור
המוגבל להם מלפנים · ומ"א :
ומדדו את תָּכְנִית (אונהאלט) מדה יחזק' מג
וקצב עפ"י שעור ידוע : אתה שם כח
חותם תָּכְנִית (איינבעגריף דער
פֿאללקאממענהייטען) · ויהיה קרוב
לשם : אבוא עד תְּכוּנָתוֹ · צורת איוב כג
הבית וּתְכוּנָתוֹ, ויהיה תכן כון יחזק' מג
לע"א :

מַתְכֹּנֶת שמ"נ ג"כ למספר
מוגבל : מַתְכֹּנֶת שמות ה
הלבנים (בעשטיאמטע אנצאהל) :
וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לא תעשו, שוה שעור שם ל
בשעור :

תלה

תָּלָה פ"י גב"ב · הקל ענינו
תליה בעץ או באויר :
וְתָלָה אותך על עץ (הענגען) : בראשי' מ
וַיִּתְלוּ את המן · תָּלוּי עליו : אסתר ז
תֹּלֶה ארץ על בלימה · ועצ"ה : ת"ס ט איוב כו
והיו חייך תְּלֻאִים לך מנגד (אין דברי' כח
אונגעוויסהייט שוועבן) דבר שאינו
קיים בענינו והוא ספק, כמו
תולה באויר : ועמי תְּלוּאִים הושע יא
למשבתי (געוויסערמאסען זיין) :
הנפעל : שרים בידם נִתְלוּ : איכה ה
וַיִּתָּלוּ שניהם : אסתר ב
הפיעל : מגן וכבע תִּלּוּ בך : יחזק' כז
תלי

תהלי' קד בחירק מנפעל: יִתַּמּוּ חטאים:
במדבר לג עד תֹּם כל הדר, תם למות: עד
מ"א ז תֹּם כל הבית, להבנות · ויש שבא
הפעל אחריו אשר הוא מצטרף
יהושע ד עליו: כאשר תַּם כל העם לעבור:
במדבר יז האם תַּמְנוּ לגוע, במקום תַּמְנוּ:
איכה ג חסדי יי כי לא תָמְנוּ ראוי תַמּוּ:
תהלי' סד תַמְנוּ חפש מחפש, י"מ כמו
שמות כו טמנו: ויחדו יהיו תַמִּים, ענינו
כמו דבר תמים וי"מ כמו תאמים:
ישעי' מז כְּתֻמָּם באו עליך (פאללשטענדיג,
ירמיי כז פעללינג) · ויש יוצא: עד תֻּמִּי אותם:
תהלי' יט הנפעל: אז אֵיתָם (גאנץ זיין)
הנח ת' הדגש · ולד"ק כל איתן
חירק ובב' דגש הוא מנפעל:
יחזק' כב ההפעיל: וַהֲתִמֹּתִי טמאתך
ממך (גענצליך אויסראטטען) ג"כ
ישעי' לג נכלל הפעל בתה"פ: כַּהֲתִמְּךָ
מ"ב כב שודד (פאללענדעט האבען): וְיַתֵּם
את הכסף (גאנץ געהען) ·
איוב כב ובמוסרי: ואם בצע כי תַתֵּם
דרכיך (פראממען וואנדל פיהרן):
ש"ב כב ההתפעל: עם גבר תמים
תהלי' יח תִּתַּמָּם (אויפריכטיג זיך צייגען):
תָּם תה"ש לשלם במחשבה
בראשית כה ובמעשה: ויעקב איש תָּם
(פראממ · אויפריכטיג), נצב
לעמת איש ציד יודע אחד על
ש"ה היפכו: יונתי תַמָּתִי:
תהלי' כט תֹם שמ"ז או תה"ש: תֹם וישר
יצרני (אויפריכטיגקייט,
משלי י רעדליכקייט): הולך בַּתֹּם ·
שם יג ובסמיכות: תָּם דרך: בְּתָם לבבי:
בר"א כ
מ"א כב בְּתֻמֵּי הלבבתי: משך קשת לְתֻמּוֹ
ש"ב טו (אבזיכטלאז): קראים והולכים
לתמם

לְתֻמָּם, בלא כוונה רעה · ובא
איוב כא על שלמות הבריאות: זה ימות
בעצם תֻמּוֹ · ובס"נ: תֻּמַּת ישרים משלי יא
תנחם (פראממער וואנדל): וידע איוב לא
אלוה תֻּמָּתִי (אונשולד): לא אסיר שם כז
תֻּמָּתִי ממני · והדבוי: את האורי שמות כח
ואת התֻּמִּים, שהגידו בחום
מה שנשאל בהם: תֻּמֶּיךָ ואוריך: דברים לג
תָּמִים תהש"ז טבעי או מוסרי:
שה תָמִים (גאנץ, אהנע שמות יב
פעהלער): כיום תָּמִים: האליה יהושע י
משלי א
תְמִימָה (גאנץ, פעללינג): וּתְמִימִים ויקרא ג
כיורדי בור: תְּמִימֹת תהיינה, שם כג
מלא בלי חסרון דבר מזמן ·
והמוסרי: צדיק תָּמִים היה (גאנץ, בראש' ו
אויפריכטיג): תָּמִים תהיה עם דברים יח
יי · ותה"פ: הולך תָּמִים: הבה תהלי' טו
ש"א יד
תָמִים, ר"ל גלה תמימות הדברי:
באמת וּבְתָמִים: וּתְמִימִים ינחלו שופטי' ט
משלי ח
טוב: אשרי תְמִימֵי דרך: תהלי' קיט
מְתֹם תה"פ ענינו מקום בלי
חסרון ומום: אין בו ישעי' א
מְתֹם (געזונדע שטעללע): אין תהלי' לח
מְתֹם בבשרי · וע"ש מתה:

תמר

תָּמָר שם עץ פרי: גם תָּמָר יואל א
נתפוח (פאלם): ושבעי' שמות טו
תְמָרִים · ומ"א: יושבת תחת תֹּמֶר שופטי' ד
ובא על ציור עשוי כדמותו:
וְהַתִּמֹרִים עשוים · ומ"א וְתִמֹּרִים יחזק' מא
שם שם
וְתִמֹּרָה: וְתִמֹּרֹת ופטורי צצים: מ"א ז
תִּימָרָה שת"נ לעמוד עשן
העולה בישר כמו
תמר: וְתִימְרֹת עשן (רויכזייללע): יואל ג
כְּתִימְרוֹת עשן: ש"ה ג
תנה

ישעי' כא תָּמִיד: תָּמִיד כל היום (אוהאו=
יחזק' מו טענד): חקות עולם תָּמִיד, כפול:
פס לט ואנשי תָּמִיד יבדילו: הוסר
דניאל יב הַתָּמִיד נכלל המתואר בתאר:

תמה

תָּמַהּ פ"ע בב"כ׳ הקל ענינו
השתוממות על דבר:
תהלי' מח ראו כן תָּמָהוּ (ערשטוינען):
חבקוק א והתמהו תְּמָהוּ: אל תִּתְמַהּ על
קהלת ה החפץ, כי התמיהה על דבר זר
ברא' מג לרואה ורחוק מהבנתו: וַיִּתְמְהוּ
האנשים וגו׳ כי דרך התמה
להביט בפני חבירו מה יאמר
איוב כו הוא על זה׳ ועצ"ה: וַיִּתְמָהוּ
מגערתו (דיא געשטאלט פער=
ענדערן) בל׳ ערבי:
חבקוק א ההתפעל: וְהִתַּמְּהוּ תמוהו,
נבלעה תי"ו התפעל בדגש:
תִּמָּהוֹן שמ"ז מזה וענינו
שעמום ושוממות:
זכרי' יב כל סוס בַּתִּמָּהוֹן (בעטייבונג):
דברי' כח וּבְתִמְהוֹן לבב:

תמז

תַּמּוּז שם פסל מה ידוע:
יחזק' ח מבכות את הַתַּמּוּז
(אדאני"ס. ויש שם חדש הרביעי
מקובל לאומה מבבל:

תמך

תָּמַךְ פ"י בב"כ׳ הקל ענינו
אחיזה ותפישה וסמיכה
תהלי' סג והשענה וקיום: בִּי תָּמְכָה ימינך
ישעי' מא (פאססען, אונטערשטיטצען): אף
שמות יז תְּמַכְתִּיךָ בימין צדקי: תָּמְכוּ
תהלי' טז בידיו, תפשום לסמוך: אתה
תּוֹמִיךְ גורלי (פאססען), ד"ה
וועה=
לען)׳ וי"א שהוא ההפעיל
מן ימך, השפלה: וְתוֹמֵךְ שבט עמוס א
(האלטען): תָּמוֹךְ אשורי תהלי' יז
במעגלותיך: יִתְמָךְ דברי לבך משלי ד
(פאססען, האלטען, פעסטהאל=
טען): שאול צעדיה יִתְמֹכוּ: ושפל פס ה
רוח יִתְמֹךְ כבוד (ערהאלטען): פס כט
מִתְמוֹךְ בשחד: ישעי' לג
הנפעל: ובחבלי חטאתו משלי ה
יִתָּמֵךְ (ערגריפפען ווערדען):

תמל

תְּמוֹל תה"ש ליום העבר:
גם תְּמוֹל גם היום שמות ה
(געסטערן)׳ ויאמר על זמן קודם
בלתי מצמצם: איננו עמו כִּתְמוֹל ברא' לא
שלשם (פארהין): אשר לא ידעת רות ב
תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם: כי תְמוֹל אנחנו איוב ח
ר"ל מזמן קצר (נייאליגנג)׳ ובתוס׳
אלף: גם אֶתְמוֹל גם שלשם (פארר= ש"ב ה
הער): כל יודעו מֵאֶתְמוֹל: כי ש"א י
ערוך מֵאֶתְמוֹל תפתה (לענגסט): ישעי' ל

תמם

תָּמַם פע"ו דב"כ׳ הקל ענינו
או שלמות דבר, או
שלימות פעולה וגמר וכליון
והפסק והעדר: כי אם תַּם הכסף ברא' מז
(גאנץ צו ענדע זיין), כי הוא תה"פ
אשר הפעל נכלל בו. ר"ל כלה
כל הכסף: וְתַם לריק כחכם ויקרא כו
(גאנץ פערטווענדעט זיין): תַּמּוּ יהושע ג
נכרתו: הֲתַמּוּ הנערים, ר"ל ש"א טז
מספר הנערים: וַתִּתֹּם השנה, ברא' מז
עבודה כלה: וַתִּתֹּם מלאכת מ"א ז
העמודים, נגמרה: תִּתֹּם חלאתה יחזק' כד
הכלה׳ ולר"ק: אותם שאיתן
בחירק

משלי' קיט על תעות הדרך: תָּעִיתִי כשה
שם קז אובד (אירדען): תָּעוּ במדבר ·
שם לה ומ"ש בדעה: עם תֹּעֵי לבב הם
שם כט (אירריג, אונוויסטענד): תועי
רוח בינה · ובא על נטיה וסור:
משלי כא אדם תועה מדרך השכל (אב־
תהלי' קיט (ענקען, ווייכען): מפקודיך לא
ישעי' יד תָּעִיתִי · וע"א: תָּעָה לבבי (טוי־
משלי ז מעלן) ענינו בלבול ושממון: אל
בר' כא תֵּתַע בנתיבתיה: וַתֵּתַע במדבר:
איוב טו הנפעל: בַּשּׁו נִתְעָה (פערַ־
ישעי' יט ריקט, אירריג): כְּהִתָּעוֹת שכור
(טויאטן):
בר' כז הפיעל עד"מ: והייתי בעיניו
כִּמְתַעְתֵּעַ (בעטריגען, אירריג
פיהרען, היינטערגעהען):
הושע ד ההפעיל: רוח זנונים הִתְעָה
ירמי' מב (אירריג פיהרען): כי הִתְעֵיתֶם
בנפשתיכם (זיך זעלבסט הינטער־
מ"ב כא געהען): וַיַּתְעֵם מנשה (פערלייַ־
תהלי' קז טען): וַיַּתְעֵם בתהו לא דרך:
ישעי' סג למה תַתְעֵנוּ יי מדרכך (אירריג
געהען לאססען) כמנהג הלשון
לשמש בפעל לענין שלא מנע
מהיות מה שהוא, ע"ש סלף:
בר' כ כאשר הִתְעוּ אותי אלהים, ע'
באור שם:
ד"ה ב לו ההתפעל: וּמִתַּעְתְּעִים
בִּנְבִיאָיו:
ישעי' לב תּוֹעָה שמ"נ: ולדבר אל יי
תּוֹעָה (אירדונגען),
נחמי' ד מחשבות: ולעשות לו תועה
(טיקאנען) קלקול והשחתה:
ירמי' י תַּעְתֻּעִים תה"ש: מעשה
תַּעְתֻּעִים (בעטרוג,
בלענדוועקק)

תער

תַּעַר יש שת"ז למספרים:
במדב' ו והעבירו תַעַר (טעער־
ירמי' לו אעססער): בְּתַעַר הספר (פעַ־
פירטעטשע) · ויש ענינו נרתיק:
ש"א יז וישלפה מִתַּעְרָהּ (שיידע) וי"א
כי זה שרשו ערה:

תפח

יואל א תַּפּוּחַ שם פרי עץ: גם תמר
וְתַפּוּחַ (אפפעלבוים):
שה"ש ב רפדוני בַּתַּפּוּחִים: תַּפּוּחֵי זהב,
משלי כה מצויירים:

תפל

תָּפֵל תא"הש לדבר חסר טעם
איוב ו טבעי או מוסרי: היאכל
תָּפֵל בלי מלח (ווידריגעס, אב־
איכה ב געשמאקטעס): חזו לך שוא וְתָפֵל
יחזק' יג (ווידערזיניגעס): טחים אותם תָּפֵל
דבר שאין לו קיום, וי"מ כמו
טפל, ע"ש:
איוב א תִּפְלָה שמ"נ: ולא נתן תִּפְלָה
(אונאנשטענדיגעס):
ירמי' כג ראיתי תִפְלָה (אונזין):

תפף

תָּפַף פ"י בב"ב: הקל ענינו
תהלי' סח הכאה על התף: בתוך
עלמות תוֹפֵפוֹת (טראממעלן,
פויקען שלאגען):
נחום ב הפיעל: מְתֹפְפוֹת על לבביהן
(שלאגען) · עצ"הש:
שמות טו תֹּף שם הכלי: את הַתֹּף בידה
(פויקע, טראממעל) וי"א
שהוא נקרא (אדופע) בערבי דף:
שם שם בְּתֻפִּים ובמחלות: מלאכת תֻּפֶּיךָ
יחזק' כח ונקביך:

תנה

תְּנָה פ"וגב"ב הקל ענינו
ספור ודבור: גם כי יִתְנוּ הושע ח
בגוים (ערלעהלען) וי"מ מל' תנאי
וקשר (בינדניסטע, טראקטאט אב-
כען) כי המתקשר בזולתו יעשה
בו תנאים:
הפיעל ענינו רק ספור: שם שופטי' ה
יְתַנּוּ צדקות יי (ערצעהלען, ער-
מאהנען) (אסטען): לְתַנּוֹת לבת שם יא
יפתח, להשמיע בקול שבח בת
יפתח שעשתה נדר אבי' ואבתינו
ספרו לנו, תרג' תניאו לנא ופי'
יגיד, ופומי יתני, ומזה בתל'
תנו רבנן:
ההפעיל מענין הקל: אפרים הושע ח
הִתְנוּ אהבים (בינדניס אבלען,
פריינדשאפט פפלעגען) וי"מ מל'
אתנה (געשענקע געבען):
אֶתְנָה תאר למתן הזונה הנתן
בתנאי: אֶתְנָה המה שם ב
לי (בעדינגטער לאהן, הורענ-
לאהן) ומ"א: אהבת אֶתְנָן: שם ט
אתנן זונה: סחרה וְאֶתְנַנָּהּ, לפי דברים כג / ישעי' כג
שדמה לזונה, מכנה המסים
והנתינות בשם זה: וכל אֶתְנַנֶּיהָ מיכה א
ישרפו באש ושם *תְּנִי הנזכר
בתל' יתכן היות עברית עימו דוי,
אך הוסיפו אלף תְּנָאי כמו פנאי,
ת' הה"א:

תנך

תְּנוּךְ שת"ו לעור הרך התלוי
באזן: על תְּנוּךְ אזן שמות כט
(אהרלעפלין):

תנן

תַּנִּין שם מין נחש: כפיר תהלי' צא
וְתַנִּין (דראכע, שלאנגע),
ולד"ק (זעעהונדע) ובמ"ם: לנוה ישעי' לד
תַנִּים: הַתַּנִּים הגדול: את הייתי יחזק' כט
לְתַנִּים ובס"נ: לְתַנּוֹת מדבר, איוב ל / מלאכי א
ולד"ק ענינו מעון ומ"א: חמת דברים לב
תַּנִּינִם: הַתַּנִּינִם הגדולים: בראש' א

תנר

תַּנּוּר שם לכלי חרס עשוי
להסקה: תַּנּוּר וכירים ויקרא יא
(אפען) באר' אַתּוּן נורא: מגדל נחמי' ג
הַתַּנּוּרִים:

תעב

נִתְעַב פ"י גב"ב הנפעל ענינו
מאוס ושקוץ: כי נִתְעַב ד"ה א כא
דבר המלך (פערווארפען, פער-
אבשייעט ווערדען): נצר נִתְעָב: ישעי' יד
הפיעל: תִּעֲבוּנִי כל מתי סודי איוב יט
(פעראבשייען): לִמְתָעֵב גוי: ישעי' מט
וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ: כל אכל תְּתַעֵב דברים ז / תהלי' קז
נפשם (עקלען): וַתְּתַעֲבִי את יחזק' טז
יפיך (הערבווירדיגען) ל' בזוי:
ההפעיל בא במקום תה"פ:
הִתְעִיבוּ עלילה: וַיַּתְעֵב מאד תהלי' יד / מ"א כא
ללכת:
תּוֹעֵבָה שמ"נ או תה"ש מזה:
תּוֹעֵבָה הוא (גריול, בראש' מג
אבשייא): שבע תּוֹעֵבוֹת בלבו משלי כו
(פערווארפע, נידערטרעכטיגע
געדאנקען):

תעה

תָּעָה פ"ע הב"ב הקל ענינו
כמו טעה, שגה ורוכב

שמות י (שטעלטען): ויתקעהו ימה סוף
משלי ו (פעריזנקען): תקעת לזר כפך,
שם כב ידיע, סימן לערבות: אל תהי
בתקעי כף· ויש שהיא הכאת
תהלי' מז כף על כף לשמחה: כל העמי'
תקעו כף· ג) ויש ענינו השמעת
קול שופר ע"י נעיצת הרוח:
ש"א יג ושאול תקע בשופר (אין דיא
במדבר י טראמפעטע שטאסן): ותקעתם
זכרי' ט בחצצרות: בשופר יתקע:
איוב יז הנפעל: מי הוא לידי יתקע,
להיות ערב בעדי· כי התוקע כף
ישעי' כז ערב בדבר· ומענין ב': יתקע
בשופר גדול:
תהלי' קנ תקע שמ"ז: הללוהו בתקע
שופר (טאן, בלאזען):

תקף

תקף פ"ע בנינו קל ענינו חזק
קהלת ד ואמיץ וקשוי: ואם יתקפו
האחד (געוואלטטהעטיג זיין,
אעלטיג זיין)· ר"ל יהיה תקיף
ממנו (אן שטערקע איבערלעגען
איוב טו זיין): תתקפהו כמלך עתיד
לכידור, ע"ש כדר· ויהיה א"כ
תקף והקיף ע"א (אויגעבען)·
שם יד אף: תתקפהו לנצח ויהלך, אין
משמעו כן:
דניאל יא תקף שמ"ז לחזק: בתקף כל
מלכותו (שטערקע,
אסתר י אנוואלט): וכל מעשה תקפו (אמאכט,
געוואלט)· כי איננו מורה תמיד
גבורה טבעית בגוף, כי אם הכח
והיכלת והרשות לעשות כרצונו
שם ט וחפצו: את כל תקף (בעשטעטי-
גונג, פעסטיגקייט) קיום דבר:

תקיף שת"ז לחזק מזולתו:
עם שתקיף ממנו (איינ- קהלת ו
נער דער אן שטערקע אי׳ מאכט
איבערלעגען איזט)· ובארמית
שימוש הפעל והשם הזה הרבה,
וכן בתל' ידו תקיפה וכדומה:

תרז

תרזה שם מין אילן סרק:
תרזה ואלון, עץ קשה: ישעי' מד

תרן

תרן שת"ז לעץ הגבוה התקוע
באניה: לעשות תרן עליך יחזק' כז
(אמסטבוים): כתרן על ראש ישעי' ל
ההר (פלאטשטאנגע) הוא גם גבוה
בראשו ופת ע"ש נהר: בל תרנם שם לג
כל פרשו נס:

תרף

תרפים שת"ז לגולמים עשוי'
בדמות פרצוף אדם:
ותגנב רחל את התרפים (ביזדער, בראשית לא
ארט געטצען דער אונפרוכטבא-
רען פרויען): והנה התרפים אל ש"א יט
המטה: ויעש אפוד ותרפים· שופטי' יז
להגיד עתידות· ובל' יון חמור
אדם בלי חיות (טרופס): תרופה
בשרש רוף: תרשיש ע"ש רשש:

תשע

תשע שם מספר יסודי לנקבה:
תשע אמות (ניין) ולזכר: דברים ג
תשעה חדשים· והדבק: תשע ש"ב כד
מ"ב כה
עשרה שנה: תשעה עשר איש: ש"ב ב
לתשעת המטות: תשעים שנה במדבר לד
בראשית ה
(ניינצין) משותף· והסדורי: ביום במדבר ז
התשיעי (דער ניינטע): עד השנה ויקרא כה
התשיעית: בתשעה לחדש שם כג

תפר

תָּפַר פ"י בב"ב׳ הקל ענינו
קהלת ג חבור ודביקועה לְהִתְפּוֹר
(פֿערבינדען · צוזאממען הֶעפטען,
איוב יו נעהען) : שק תָּפַרְתִּי עלי גלדי :
בר"א ג וַיִּתְפְּרוּ עלי תאנה · ותפירה
בתל׳ במחט :
יחזק׳ יג הפיעל : לַמְתַפְּרוֹת כסתות :

תפש

תָּפַשׂ פ"י גב"ב׳ הקל ענינו
אחיזה ולקיחה בחזקה
דברי׳ כב וכבוש : וּתְפָשָׂהּ ושכב עמה
(ערגרייפֿען, אנפאקען) · וכל
שהוא ביד חזקה ולכידה בא
מ"ב יד ביחס הפעולי ע"ש אחז : וְתָפַשׂ
יהושע ח את הסלע (ערֹאבערן) : תְּפָשׂוּם
בר"א ד חַי (פֿאנגן) : תּוֹפֵשׂ כנור : וְתֹפְשֵׂי
ירמי׳ ב התורה לא ידעוני (האנדהאבער)·
כל המוחזק בדבר ויודעו נקרא
במדב׳ לא תופש, כאלו כבש הדבר : תּוֹפְשֵׂי
יחזק׳ ל המלחמה : תופשי משוט :
משלי ל וְתָפַשְׂתִּי שם אלוה, לשבועה :
חבקוק ב והוא תָּפוּשׂ זהב , כמו אחוז
(בעלעגט) · וכל שהיא אחיזה לבד
דברי׳ ט קשור בבי"ת: וָאֶתְפֹּשׂ בשני לחות :
במדב׳ ה הנפעל : והיא לא נִתְפָּשָׂה
(געוואלטזאמער ווייזע ערגריפֿ-
ירמי׳ נ פֿען ווערדען) : בְּהִתָּפְשָׂהּ בבלי
שם לד (ערֹאבערט ווערדען) : כי תפש
תִּתָּפֵשׂ :
משלי ל הפיעל: שממית בידים תְּתַפֵּשׂ:

תפת

תֹּפֶת שם מקום שמשליכים
ירמי׳ ז הפגרים : הַתֹּפֶת וגיא
בן (אאס - גרובע) · וגם היה מקו׳
ששורפין

ששורפין שם הילדים למלך
מ"ב כג בהכאת ת"ף (מדופע) : ויטמא
את התפת · וע"ש ב׳ הכוונות
האלה השאל אח"כ למקום דין
ישעי׳ ל הרשעים אחרי המות: כי ערוך
מאתמול תָּפְתֶּה (העללע, פֿעגֿע-
פֿייער) או ר"ל מקום מדורת
אש גדול כמו התפת · וע"א :
איוב יז וְתֹפֶת לפנים אהיה (בעהעררטר)
באר׳ תפתאי, וי"מ מכריז ומודיע
דבר כמו בתוף, וי"מ תפת כמו
מופת :

תקן

תָּקַן פ"י בב"ב · הקל ענינו
תקון והישרה דבר משחת
קהלת א ומעוות : מעוות לא יוכל לִתְקֹן
(בעססערן, גוט מאכען, גראדע
מאכען) היטיבו דרכיכם ת׳ אתקינו :
שם ז הפיעל : מי יוכל לְתַקֵּן את
אשר עותו ויש ענינו סדור והכנה
שם יב כמו תכן בכ"ף : וְתִקֵּן משלים
הרבה, (פֿערפֿערטיגען, פֿעסט-
זעטצען) · ובתל׳ ההפעיל הִתְקִין
פרוזבול (פֿעראָרדנען, איינריכ-
טען) · וכן השם תִּקּוּן (פֿער-
בעססערונג, פֿעראָרדנונג, איינ-
ריכטונג) תִּקּוּנִים, או תַּקָּנָה,
ג"כ לתקן איזה דבר מקלקל , או
הכנה וגדר שלא יביא לידי קלקל :

תקע

תָּקַע פ"י בב"ב׳ קל ב׳ הוראו׳
בו · א) יש ענינו נעיצה :
ישעי׳ כב וּתְקַעְתִּיו יתד במקום נאמן (איינ-
שופטי׳ ד טעקקען) : תָּקַע את אהלו ,
ע"ש היתדות : וַיִּתְקָעֶהָ בבטנו
טטע-

בו המכולא אותו, כך חסר על העצם שחסר לו הדבר, ועל הדבר שחסר מן העצם:

שרש יקר

ד״ל הסרת היקר מעליהם· ולד״ק יש לו הוראת חסור והסרה (וועגגעהאען)· וי״מ עד״ז· ואויבי יי׳ כיקר כרים, כחלב המוסר מכרים וכלה בעשן· אור יקרות וקפאון תרג׳ עדי וגליד:

ת ם

במקום בתשיעי והחלקי ראוי תְּשִׁיעִית היום, תְּשִׁיעִית השנה:

תִּשְׁרִי שם לחדש השביעי, מקובל באומה אם מפרס או מבבל. ע. אבה:

תתח

תּוֹתָח שם לכלי משחית: כקש נחשבו תוֹתָח (איוב מא) (וויעדברעכער, קייע) ו"מ כי שרשו יתח בערבי (קניט, פריג):

תקון והשמטה

שרש בין

אבל בשני דברים שונים בענין יבוא מלת בין כפול כמו בין היום ובין הלילה כו'. וגם זה רק כשיבואו ב' השמות בה"א הידיעה אבל בלא ה"א יבואו בשונים והפכים גם כן השני בלמ"ד, כמו בין קדש לחל, בין אור לחשך כו':

שרש זכר

ההפעיל יוצא מספר דבר אחד שזכר בו. וזהו ההבדל שבינו ובין הקל כי זכור בקל הוא בלב: הזכיר בהפעיל בפה בדבור כו':

שרש חבל

חבלי רשעים כו' שלא בהשקפה בא זה בין הפתוחים, כי משפטו בין הסגולים:

שרש חמא

ראוי מַחֲמָאוֹת צ"ל מֶחֱמָאוֹת. או המ"ם מן המשקל, והיה ראוי מַחְמָאוֹת מפני הסמיכות, אך מפני אל"ף שהיא גרונית נשארה המ"ם בקמץ:

שרש חסר

כי הפעל הזה נופל על הנצרך אל הדבר, כי חסר הוא היפך מלא, וכמו שפעל מלא נופל על המקו' הממולא, ועל המתקומם

56 462 178